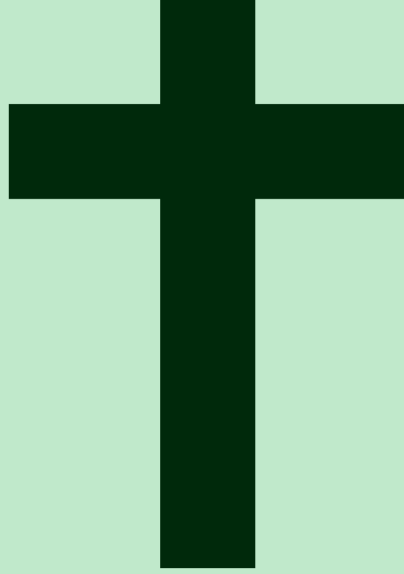

Wapômbên Anên Abô
Mathen

The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New
Guinea

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a

Contents

FRT	1
Matyu	3
Mak	59
Luk	93
Jon	151
Aposel	192
Lom	246
1 Kolin	272
2 Kolin	294
Galesia	308
Epesus	317
Pilipai	326
Kolosi	332
1 Tesalonaika	338
2 Tesalonaika	343
1 Timoti	346
2 Timoti	353
Titi	358
Pilemon	362
Hiblu	364
Jems	382
1 Pita	389
2 Pita	395
1 Jon	399
2 Jon	406
3 Jon	407
Jut	408
Auk Lonj Kapô	410

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen

The New Testament in the Malei-Hote language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Malei-Hote long Niugini

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the
Malei-Hote language of Papua New
Guinea
[hot]

Translation by Wycliffe Bible
Translators

© 2010 Wycliffe Inc. and The Malé
people

Print publication, 2010 by Wycliffe
Bible Translators, Inc.

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators,
Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available
to you under the terms of the Cre-
ative Commons license (Attribution-
Noncommercial-No Derivative
Works).
[http://creativecommons.org/](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0) li-
censes/by-nc-nd/3.0

Your are free to share – to copy,
distribute and transmit the text
under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Trans-
lators* (but not in any way that
suggests that they endorse you
or your use of the work).

- **Noncommercial.** You may not
use this work for commercial
purposes.
- **No Derivative Works.** You may
not alter, transform, or build
upon this work.
- **In addition,** you have permis-
sion to port the text to different
file formats, as long as you don't
change any of the text or punctu-
ation of the Bible.

Notice – For any reuse or distribu-
tion, you must make clear to others
the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim
tok orait na lo bilong Creative Com-
mons Attribution-Noncommercial-
No Derivative Works license. Em i
tok olsem **yu ken givim kopi long
narepela manmeri.** Yu ken wokim
kopi na givim long husat i laikim.
Tasol, yu mas tok klia dispela samting
i kam long <http://tokplesbaibel.org>.
Yu no ken kisim mani na salim
dispela. **Yu mas givim nating.** Na
tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na
narapela buk i stap long dispela sait
i gat tok orait long usim wantaim
dispela samting tasol. Sapos yu laik
narapela tok orait, yu mas askim
husat i papa bilong copyright long
dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no
orait long dispela tok orait, stretim
tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok
bilong God long nupela tok ples, yu
ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples
English i stap long [http://creativecommons-](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legal-code)
[org/licenses/by-nc-nd/3.0/legal-](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legal-code)
[code.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legal-code)

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

Abô Mông Atu Ba Nêm Avômalô Sa

Abô Nesam Êmông

Êntêk ma Wapômbêŋ anêŋ Abô
Mavi atu ba nê doho ik liliŋ hathak

abô Malê. Ma avômalô atu ba ena
abô Malê ma hatôm 3,000 ba havôhi.
Thêlô ma anêŋ Salamaua Distlik ba
êmô Morobe Plovins anêŋ Papua
Niugini.

Sêbôk ma Wapômbêŋ anêŋ Abô
Mavi ma eto hathak abô Yabêm lôk
Inglis ma Pisin, ba intu hêv malaiŋ
hadêŋ avômalô Malê. Ma lêk ma
hathak abô Malê da ba tem nê
avômalô Malê sa ek nesam lo nedaŋô
Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi esak
thêlôda venjibôlêk.

Aêŋ ba nanêm leŋiŋmavi êndêŋ
Wapômbêŋ esak hêv auk mavi hadêŋ
nê ik abô liliŋ SIL, ba êv iniŋ nê ku ba
êlêm idum ku ik abô liliŋ sondabêŋ
bêŋ anôŋ aleba kapya yaŋ lukmuk lêk
halêm yaŋ ek avômalô Malê.

Lôk nanêm leŋiŋmavi êndêŋ
Wapômbêŋ esak avômalô nômbêŋ atu
ba êv ku êntêk êŋ sa. Aêŋ ba môlô
atu ba ôêv unim wakma ek udum ku
êntêk haviŋ, nodanô. Unim wakma
êŋ miŋ hi oyaŋ ami. Mi. Anêm ku
mavi êŋ lêk hi hayabiŋ o hamô Malak
Leŋ.

Hadêŋ 1976 ma SIL êv iniŋ nê ku
ba êyô ek nijik abô Malê liliŋ. Ma
1988 ma ik Môŋ Anôŋ liliŋ vêm ma
Lut lo Jona. Ma 1992 ma Mak, Aposel,
Galesia ma Pilipai. Ma lêk 2,010 ma
Matyu hi hayô Auk Loŋ Kapô. Ba intu
nanêm athêŋ bêŋ êndêŋ Wapômbêŋ
esak anêŋ lahiki atu.

Ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma
êmô lôk lamavi.

Ma ôpatu ba halaŋô ba hasopa ma
êmô lôk lamavi
ek malê nena waklavôŋ lêk habobo.
Auk Loŋ Kapô 1:3

Preface

This book is a translation of the
New Testament into the Malê lan-
guage of Papua New Guinea. The
population of the Malê language
group is over 3,000. Most Malê
speakers live in the Lae District of
Morobe province, approximately 20
miles south of Lae extending to the
coast near Salamaua (see map).

Missionaries from Germany began
work among the Malê people in the
1940's. The Yabêm language from the
coastal area around Finschhafen was
used as a medium for both evange-
lism and education. In the 1960's
English became the language of ed-
ucation in the Malê area. Yabêm
and Melanesian Pidgin continued to
be used in the Malê churches until
the time this translation work com-
menced.

At the invitation of the Malê peo-
ple, the translation of this New Tes-
tament began in 1976 with the as-
sistance of SIL. Thanks to the many
Malê people whose efforts have gone
into the production of this transla-
tion. Thanks also to the many peo-
ple from around the world who have
supported this work by means of fi-
nancial support, prayers and encour-
agement.

Above all, thanks be to God for His
written word given as a means for
people to come to know and believe
in His Son, the living Word. Thanks
to Him for faithfully sustaining and
enabling each and every member of
the translation team. To Him be the
glory.

The one who reads these prophet
words, they are blessed.
And the one who hears and follows
them, they are blessed
because the day is near.

Abô Mavi atu ba Matyu hato Abô môñ

Matyu hato kapyâ êntêk. Ma anêñ athêñ yan nena Livai. Yani ma anyô Israêl te. Yani hadum ku hawa takis haviñ Lom vêm ma hatak ku êñ ma hasopa Yisu. Yisu halam Pita lo Andulu ma Jems lo Jon vêm ma halam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu ma Yisu anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te.

Matyu hato ek injik thô êndên avômalô Israêl nena Yisu ma thêlô iniñ Mesia. Mesia ma abô Hiblu ma hathak abô Glik ma Kilisi. Ma anêñ ôdôñ nena, 'Ôpatu ba Wapômbênñ habi ban hayô hêk ek nêm anêñ avômalô bulubiñ.' Matyu hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba bôk eto hathak yani hêk Mose lôk plopet iniñ kapyâ ba intu abô takênñ lêk hik anônñ hathak Kilisi. Yani hato kapyâ êntêk ek avômalô Israêl, ma donjom lahaviñ avômalô loñ buyañ nesam imbiñ.

Hato hadênñ 60 mena 70 AD la.*

Yisu Kilisi anêñ limi (Luk 3:23-38)

¹ *Êntêk ma Yisu Kilisi anêñ limi. Yani ma Ablaham lo Devit iniñ lim lukmuk.

² Ablaham habi Aisak vê,
ma Aisak habi Jekop vê,
ma Jekop habi Juda lôk iviyañ vê.

³ *Ma Juda habi Peles lo Sela vê, ma thainiñ talêbô Tama.

Ma Peles habi Heslon vê,
ma Heslon habi Lam vê.

⁴ Ma Lam habi Aminadap vê,
ma Aminadap habi Nason vê,
ma Nason habi Salmon vê.

⁵ *Ma Salmon habi Boas vê, ma Boas talêbô Lahap.

Ma Boas habi Obet vê, ma Obet talêbô Lut.

Ma Obet habi Jesi vê.

⁶ *Ma Jesi habi Kiñ Devit vê.

Ma Devit habi Solomon vê, ma Solomon anêñ talêbô ma Ulia yanavi.

⁷ Ma Solomon habi Lehoboam vê,
ma Lehoboam habi Abiya vê,
ma Abiya habi Asa vê.

⁸ Ma Asa habi Jehosapat vê,
ma Jehosapat habi Jeholam vê.
Ma Jeholam ma Usaia anêñ lim.

⁹ Ma Usaia ma Jotam anêñ bumalô,
ma Jotam habi Ahas vê,
ma Ahas habi Hesekaia vê.

¹⁰ Ma Hesekaia habi Manasa vê,
ma Manasa habi Amon vê,
ma Amon habi Josaia vê.

¹¹ *Ma Josaia ma Jekonaia lôk iviyañ iniñ bumalô. Jekonaia lôk iviyañ ibitak ma avômalô Babilon ik vovak ba ewa avômalô Israêl i êmô Babilon.

¹² *Avômalô Israêl êmô Babilon denañ,
ma Jekonaia habi Sialtiel vê,
ma Sialtiel ma Selubabel anêñ bumalô. Êñ ma avômalô Israêl êvôi iniñ loñ hathak loñbô.

¹³ Ma Selubabel ma Abiut anêñ lim,
ma Abiut ma Elaiakim anêñ lim,
ma Elaiakim ma Aso anêñ lim.

¹⁴ Ma Aso ma Sadok anêñ lim,
ma Sadok ma Akim anêñ lim,
ma Akim ma Eliut anêñ lim.

¹⁵ Ma Eliut ma Eleasal anêñ lim,
ma Eleasal ma Matan anêñ lim,
ma Matan ma Jekop anêñ lim.

¹⁶ Ma Jekop habi Josep vê, ma Josep intu Malia yamalô. Ma Malia êñ intu havathu Yisu. Ma Yisu êñ atu ba elam nena "Mesia".

¹⁷ Ma avômalô takatu ba ibitak anêñ Ablaham haveñ aleba hayô Devit, thêlô ma hatôm ôdôñ laumiñ ba lahavuva. Ma avômalô takatu ba ibitak anêñ Devit aleba hayô avômalô Israêl i Babilon, thêlô ma hatôm ôdôñ laumiñ ba lahavuva aênñ iyom. Ma avômalô

* :: '60 AD' anêñ ôdôñ nena Yisu anêñ talêbô havathu yani ma sondabênñ hatôm 60 bôk hale ba hi yôv.

* **1:1:** Stt 22:18; 1Sto 17:11 * **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5:** Rut 4:13-17 * **1:6:** 2Sml 12:24

* **1:11:** 2Kiñ 24:14-16; 2Sto 36:10; Jer 27:20; 40:1; Dan 1:1-2 * **1:12:** Esr 3:2

takatu ba ibitak hadêḡ waklavôḡ atu ba avômalô Israeḡ êmô Babilon aleba hayô Mesia ma hatôm ôdôḡ laumiḡ ba lahavuva aêḡ iyom.

*Malia havathu Yisu
(Luk 2:1-7)*

18* Ma abô hathak Yisu Kilisi halêm pik aêntêk. Malia anêḡ avômalô bôk epesaḡ abô yôv ek nendom yani êndêḡ Josep. Thai miḡ ewa i ami denaḡ ma êyê nena yani hasabeḡ. Lovak Matheḡ da hêv amena êḡ.

19-20 Ma Josep, ôpatu ba enja Malia ma anyô thêthôḡ ba intu hadum ek êndô Malia. Ma hadô indum yani mama êndôk avômalô maleḡḡ.

Êḡ ma habôlêm auk ek êndô avi êḡ menaḡna ba ni. Ma doḡtom hayê niaviḡ nena Wapômbêḡ anêḡ aḡela hayô ba hanaḡ, “Josep, Devit anêḡ lim lukmuk, amena êntêk ma Lovak Matheḡ hêv hadêḡ yani. Ba intu miḡ ôkô ek onja Malia ba nu anêm unyak êtôm vônim ami.

21* Ma tem embathu okna te ek nêm anêḡ avômalô bulubiḡ ba intu ondama anêḡ athêḡ nena Yisu.”

22 Ma nômkama takêntêk bôk habitak ek Wapômbêḡ anêḡ abô injik anôḡ ba hanaḡ hadêḡ plopet nena,

23 “Avi te miḡ hêk haviḡ anyô ami denaḡ ma tem esabeḡ ba embathu okna te. Ba tem nendam anêḡ athêḡ nena Imanuel.” *Aisaia 7:14*

Abô êḡ anêḡ ôdôḡ nena, “Wapômbêḡ hamô haviḡ alalô.”

24 Ma Josep hayê niaviḡ êḡ yôv ma haviyô. Ma hadum hatôm atu ba Wapômbêḡ anêḡ aḡela hanaḡ ba hawa Malia ba hi anêḡ unyak hatôm yanavi.

25* Ma miḡ hêk haviḡ ami aleba havathu amena êḡ. Ma halam nena Yisu. Havathu amena êḡ vêm ka hêk haviḡ yanavi havenḡ yam.

2

Nê lôkauk hathak vuliḡ êlêm êyê Yisu

* 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:25: Luk 2:21 * 2:2: Nam 24:17 * 2:6: Jon 7:42
* 2:11: Sng 72:10-15; Ais 60:6

1 Helot hatu kiḡ ma Malia hawa Yisu hêk Betlehem anêḡ loḡ Judia. Êḡ ma ḡê lôkauk hathak vuliḡ anêḡ loḡ wak hathak êlêm Jelusalem

2* ma enaḡ hik liḡ, “Amena lukmuk atu ba hatu avômalô Israeḡ iniḡ kiḡ, anêḡ talêbô havathu hêk êsê? Yêlô ayê anêḡ vuliḡ habitak loḡ wak hathak ba alêm ek nanêm yeḡ êndêḡ yani.”

3 Ma kiḡ Helot lôk avômalô Jelusalem sapêḡ elañô abô êḡ ba êkô hathak.

4 Êḡ ma Helot halam avômalô iniḡ ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk iniḡ ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ sapêḡ ethak doḡtom. Ma hanaḡ hik thêlô liḡ, “Mesia atu tem nembathu êḡḡêk êsê?”

5 Ma thêlô enaḡ viyaḡ nena, “Wapômbêḡ bôk hanaḡ ba plopet te bôk hatô nena,

6* “ ‘O Betlehem atu ba hômô Juda iniḡ pik, anyô bêḡ te tem imbitak anêḡ o ba eyabiḡ yenaḡ avômalô Israeḡ êtôm boksipsip iniḡ alañ ba intu o miḡ malak oyaḡ te hômô pik Juda malêvôḡ ami. Mi anôḡ!’ ”

Maika 5:2

7 Yôv ma Helot halam ḡê lôkauk eyala vuliḡ menaḡna ek endañô nena aḡê intu vuliḡ êḡ habitak.

8 Ma hêv thêlô ba i Betlehem ma hanaḡ, “Môlônu nômbôlêm amena êḡ katô. Ba ôpôm ma nôlêm nonaḡ êndêḡ ya ek yana yanêm yeḡ êndêḡ yani imbiḡ.”

9-10 Thêlô elañô kiḡ anêḡ abô yôv ma i. Ma êyê vuliḡ sêbôk ba habitak loḡ wak hathak. Êḡ ma thêlô leḡḡmavi bêḡ anôḡ. Vuliḡ êḡ hamôḡ ba hi aleba hamiḡ unyak atu ba amena hêk vôv.

11* Thêlô êyô unyak kapô ba i ma êyê amena lo talêbô Malia. Êḡ ma elek veḡḡḡdôḡ lêlô ba êkôm ba êv yeḡ hadêḡ yani. Ma epesaḡ iniḡ nômkama mavi ba êv iniḡ leḡḡmavi hadêḡ yani. Êv gol lôk nôm ôv mavi ju atu ba epesaḡ hathak alokwaḡ thôk.

12 Ma êyê niaviņ ma Wapômbêņ hanaņ hadêņ thêlô nena miņ ini ek Helot ami. Êņ ma elom loņôndê yaņ ba i iniņ loņ hathak loņbô.

Josep lo Malia ma Yisu i Ijip

13 Nê lôkauk hathak vuliņ etak unyak yôv, ma Josep hayê niaviņ ba Wapômbêņ anêņ aņela te hayô ba hanaņ, “Helot tem êmbôlêm amena ek injik vônô. Aêņ ba umbiyô onja amena lo talêbô ba ôsôv ba nu Ijip ma ômô endeba yanêm abô êndêņ o am.”

14 Aêņ ba intu Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô hadêņ bôlôvôņ ba etak Betlehem ma êsôv ba i Ijip

15 ma hamô aleba Helot hama. Nôm takêņ habitak ek Wapômbêņ anêņ abô injik anôņ ba hanaņ hadêņ plopet nena,

“Yahalam yenaņ okna hêk Ijip ba halêm.” *Hosea 11:1*

Kiņ Helot hik apenena vônô

16 Nê lôkauk hathak vuliņ miņ êvôi hathak loņbô ami ba Kiņ Helot hayala nena esau yani. Ma laņaņa kambom anôņ ma lahabi thêlôniņ abô takatu ba bôk enaņ hathak vuliņ anêņ waklavôņ. Êņ ma hanaņ ek nijik apenena takatu ba iniņ sondabêņ hatôm lokwanju sapêņ vônô anêņ Betlehem lôk anêņ loņ yaô nena sapêņ.

17 Aêņ ba Wapômbêņ anêņ abô hik anôņ ba hanaņ hadêņ plopet Jelemaia nena,

18* “Voņvoņ bêņ hêk Lama, asêņ malêņ lôk malaiņ bêņ, Lesel anêņ limi lêk ema ba mi. Aêņ ba halaņ ba hadô nênenêm yani thêvô.” *Jelemaia 31:15*

Êvôi Nasalet

19 Josep hamô Ijip denaņ ma Helot hama. Hayê niaviņ ma Wapômbêņ anêņ aņela te hayô

20 ba hanaņ nena, “Nê takatu ba idum ek nijik amena vônô bôk ema yôv ma umbiyô onja amena lo talêbô ba ômbônu pik Israeł esak loņbô.”

21 Êņ ma Josep haviyô ma hawa amena lo talêbô ba êvôi pik Israeł.

22 Ma halaņô nena Akelaus hawa lambô Helot anêņ loņ ba hatu avômalô Judia iniņ kiņ. Ba intu hakô ek ni loņ êņ. Ma hayê niaviņ ma hasôv ba hi

23* hamô malak nate anêņ athêņ nena Nasalet ba hamô Galili kapô. Nom êņ habitak ek Wapômbêņ anêņ abô injik anôņ ba hanaņ hadêņ plopet doho nena, “Avômalô tem nendam yani nena anyô Nasalet te.”

3

Jon anyô hathik ņaņ hanaņ Wapômbêņ anêņ abô

(*Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28*)

1 Wak êņ ma anyô te ba elam nena “Jon anyô hathik ņaņ” hayô Judia iniņ loņ ek enaņ Wapômbêņ anêņ abô êndêņ avômalô. Ôpêņ hamô loņ thiliv

2* ma hanaņ nena, “Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak lêk habobo. Ba intu node kapôlômim liliņ.”

3 Jon êņ ma ôpatu ba Wapômbêņ hanaņ hadêņ plopet Aisaia nena, “Kaêk te halam haven loņ thiliv nena, ‘Nôpôpêk loņôndê ek Anyô Bêņ êlêm, ma nopesaņ ba imbitak thêthôņ ek yani.’” *Aisaia 40:3*

4* Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesaņ hathak bok kamel vuluk ma havak bokņgôp epesaņ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayaņ kôm sopek lôk hanum biyo thôk.

5 Ma avômalô anêņ Jelusalem lôk Judia anêņ malak sapêņ lôk loņ takatu ba êmô habobo ņaņ Jolodaņ ethak i hadêņ Jon.

6 Ma thêlô enaņ iniņ kambom bêņ ma Jon hathik i halôk ņaņ Jolodaņ.

7* Ma hayê avômalô Israeł iniņ ņê bêņbêņ takatu ba elam nena Palisi lôk Sadyusi ma hanaņ, “Môlô ma umya kambom anêņ nali ba oson nena tem

* 2:18: Stt 35:19 * 2:23: Ais 11:1; 53:2; Luk 2:39; Jon 1:45 * 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15 * 3:4: 2Kin 1:8 * 3:7: Mat 12:34; 23:33

yasik mólô ek nôsôv ênjêk Wapômbên anêḡ lamaniḡ e? Mi anôḡ!

⁸ Nundum ku takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliḡ am.

⁹ *Ma miḡ lemimimbi auk te ba nonaḡ êndên am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniḡ bumalô. Ba intu yêlô avômalô thêthôn.’ Mi, yanaḡ êndên mólô nena Wapômbên hatôm enja valu takêntêk ba epesaḡ Ablaham anêḡ limi esak.

¹⁰ *Kisiḡ lêk hamô alokwaḡ ôdôn yôv, ek alokwaḡ takatu ba miḡ hik anêḡ anôḡ mavi ami, ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.

¹¹ *‘Yahathik mólô hathak ḡaḡ ek injik thô nena bôk ole kapôlômim liliḡ yôv. Ma donḡtom ôpatu ba tem emben ya yam anêḡ lôklokwaḡ ma bomaḡ ek yenaḡ ba intu tem isik mólô esak Lovak Mathen lôk atum. Yani ma anyô lôk athên bêḡ ma ya ma yaônâlôk ba intu miḡ hatôm yanja anêḡ va bokḡḡôp êtôm anyô ku oyaḡ ami. Mi anôḡ.

¹² Yani tem isuv nôḡm anêḡ kupik vé ba êndô anôḡ êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôn ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miḡ ema ami.”

Jon hathik Yisu halôk ḡaḡ
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³ Yisu hatak Galili ma hi ḡaḡ Joloḡan ek Jon isik yani.

¹⁴ Ma donḡtom Jon hadum ek imiḡ yani loḡ siḡ ba hanaḡ, “Aisê ka hólêm hadên ya? Usik ya.”

¹⁵ Êḡ ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Alalô nasopa loḡôndê thêthôn ba intu usik ya.” Ma Jon halôk ba hathik Yisu.

¹⁶ *Ma kethen oyaḡ ma haviyô hêk ḡaḡ kapô. Ma len hakyav ma hayê Wapômbên anêḡ Lovak Mathen halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani.

¹⁷ *Ma abô te halêm anêḡ malak len ba hanaḡ nena, “Intu ma yenaḡ Okna atu ba yalenḡhaviḡ videdauḡ. Ma ya kapôlônḡ mavi hathak yani.”

4

Sadaḡ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ *Yôv ma Lovak Mathen halom Yisu hi loḡ thiliv ek Sadaḡ êndôk yani la ek indum kambom.

² *Yani hatip ek nôḡm ba haveḡ hatôm wak lo bôlôvôn 40 ba intu hama kisi.

³ Êḡ ma ḡḡok iniḡ anyô bêḡ hayô ek Yisu ma hanaḡ, “O Wapômbên anêḡ Nakaduḡ ma onaḡ ek valu takêntêk imbitak êtôm polom.”

⁴ *Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Wapômbên anêḡ kapy a hanaḡ nena, ‘Anyô miḡ hatôm êmô lôkmala esak nôḡm iyom ami. Mi. Esopa Wapômbên anêḡ abô lôkthô.’ ”

⁵ Vêm ma ḡḡok hawa Yisu ba hi Jelusalem loḡ bêḡ atu ba mathen ma hadô hamiḡ unyak mathen anêḡ vôn daim te.

⁶ Ma hanaḡ, “O ma Wapômbên anêḡ Nakaduḡ, e? Wapômbên anêḡ kapy a hanaḡ nena, “ ‘Wapômbên tem nêḡm anêḡ aḡela ek neyabiḡ o.

Ma thêlô tem netak bahen

ek miḡ valu la embatho vemkapô ami.’ *Kapy a Yen*

91:11-12

Ba intu ôsôv kisi.”

⁷ *Ma Yisu hanaḡ, “Abô bute hêk Wapômbên anêḡ kapy a aêntêk, ‘Miḡ hatôm mólô nundum mambên esak Wapômbên, mólônim Anyô Bêḡ ami.’ ”

⁸ Vêm ma ḡḡok hawa yani hathak loḡbô ba hi dumlolê daim te. Ma hik loḡ lôk nôḡmkama mavi lomalama takatu ba hamô pik bêḡ êntêk lôkthô thô hadên yani.

⁹ Ma hanaḡ hadên Yisu, “Tem yanêm nôḡm takêntêk sapên êndên o.

* 3:9: Jon 8:33,39; Lom 4:12 * 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * 3:16: Jon 1:32 * 3:17: Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Kis 34:28 * 4:4: Lo 8:3 * 4:7: Lo 6:16

Ma donjom ondek vemdôñ lêlô ba nêñ yêñ êndêñ ya am.”

10 *Ma Yisu hanañ, “Sadañ, o vê. Wapômbêñ anêñ kapya hanañ, ‘Nêñ yêñ êndêñ Wapômbêñ anêñ Anyô Bêñ ma undum yanida anêñ ku iyom.’ ”

11 Ba intu ngôk êñ hatak yani ba hi ma anela êyô êv yani sa.

*Yisu hadum anêñ ku môñ
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

12 *Ma Yisu halañô nena bôk êdô Jon hamô koladôñ. Ba intu havôhi Galili

13 ba hi hamô Kapaneam ma miñ hamô Nasalet ami. Kapaneam êñ hamô habobo kasukthôm te ba hamô Sebulun lo Naptali iniñ pik.

14 Yani hamô loñ êñ ek Wapômbêñ anêñ abô injik anôñ ba hanañ hadêñ plopet Aisaia nena,

15 “Sebulun lo Naptali iniñ pik atu hamô habobo kasukthôm, lôk pik atu ba hêk ñañ Jolodañ anêñ dañ vi, Galili, loñ atu ba avômalô loñ buyañ êmô.

16 Avômalô takatu ba êmô momañiniñ bêñ kapô, thêlô lêk êyê deda bêñ te. Ba idum ek nema, ma donjom deda habi hayô hêk thêlô ba hêv momañiniñ vê.”
Aisaia 9:1-2

17 *Yisu hayô Kapaneam yôv ma hadum anêñ ku môñ ba hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ avômalô nena, “Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak lêk habobo ba node kapôlômim liliñ.”

Yisu dalam anyô ayova ek nesopa yani

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42)

18 Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêñ liñdañ ma hayê anyô lo yañ Saimon atu ba elam nena Pita lôk yañ molok Andulu. Thai ma ñê ik alim ba ibi iniñ yaksen halôk kasukthôm.

* 4:10: Lo 6:13 * 4:12: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:17: Mat 3:2 * 4:23: Mat 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; ALK 7:17

19 Ma hanañ hadêñ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya! Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yaksen.”

20 Ma kethen oyañ ma thai êdô iniñ yaksen hamô ma esopa Yisu.

21 Habup hathak vauna ma hayê anyô loyañ, Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nakadañ. Thêlô lôk lambô êmô yêñ ba idu iniñ yaksen. Ma Yisu dalam thai.

22 Ma kethen oyañ ma etak lambô lôk yêñ hamô ma esopa Yisu.

*Yisu hadum avômalô lôk lijiñ mavi
(Luk 6:17-19)*

23 *Yisu hi haven Galili lôbôlôbô ba hathak habitak hayô iniñ unyak yêñ ba hanañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hathak anêñ loñ lôklinyak hadêñ i. Ma hadum iniñ malaiñ lôk lijiñ lomaloma ba ibitak mavi.

24 *Ma avômalô anêñ plovins Silia elañô abô hathak Yisu anêñ ku ma ewa iniñ ñê lôk lijiñ lomaloma sapêñ ba i hadêñ yani. Ewa ñê takatu ba ewa vovañ bêñ lôk ñê ngôk hamô haviñ i ma ñê ema yak lôk ñê ivuviñ sapêñ i hadêñ yani ek hêv iniñ lijiñ takêñ vê.

25 *Avômalô bêñ anôñ êlêm esopa yani. Doho êlêm anêñ Galili, ma doho êlêm anêñ Jelusalem, ma doho êlêm anêñ Judia. Ma doho êlêm anêñ Dekapolis lôk loñ takatu ba hamô ñañ Jolodañ vi.

5

*Yisu hadôñ avômalô
(Luk 6:20-23)*

1 Yisu hayê avômalô bêñ anôñ êlêm ma hathak dumte ba hi hamô. Ma avômalô takatu ba esopa yani i êyô ek yani.

2 Ma hadôñ i ba hanañ nena,

3 * “Ôpatu ba hayala nena yani anyô kambom anôñ, ôpêñ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak.

- 4 *Ma ôpatu ba lamalain, ôpêḡ lêk hamô mavi ba Wapômbêḡ tem nêḡ yani thêvô.
- 5 *Ma ôpatu ba hamô malinyaô, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem enja pik sapêḡ.
- 6 *Ma ôpatu ba hama kisi lôk hathak-muniḡ ek imbitak êtôm anyô thêthônḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem laviyak.
- 7 Ma ôpatu ba hêv kapô ek anyô yanḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba Wapômbêḡ tem nêḡ kapô ek ôpêḡ aêḡ iyom.
- 8 Ma ôpatu ba kapô mabuḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem êḡjê Wapômbêḡ.
- 9 Ma ôpatu ba hêv bulubiḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem nen-dam nena Wapômbêḡ anêḡ nakaduḡ.
- 10 *Ma anyô thêthônḡ te hapôm vovanḡ, ôpêḡ lêk hamô mavi ba tem enja Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak.

11 * “Hosopa ya ba anyô te hanan abôma hathak o lôk hêv vovanḡ hadêḡ o lôk hanan abô kambom lomalama hathak o mena hanan abôyanḡ hathak o, êḡ ma lêk hômô mavi!

12 * “Avômalô bôk idum aêḡ hadêḡ plopet tak sêbôk ba êḡmônḡ ek o. Ma Wapômbêḡ tem nêḡ vuli mavi bêḡ te êḡndêḡ o êḡmô malak leḡ ba intu lem-mavi anôḡ ba ômbô o!

Wapômbêḡ anêḡ avômalô hatôm ḡgwêk lo deda

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “Môlô ma pik êḡntêk anêḡ ḡgwêk. Ma doḡtom ḡgwêk vabô, êḡ ma lêk habitak hatôm siḡsusik ma hatôm im-bitak vasiḡ esak loḡbô ami ba intu nôm-bi ni ek avômalô nêḡyô niniḡ ba nembak pesa.

14 * “Môlô ma pik anêḡ deda. Ma malak atu ba hamô dum ba avômalô

êḡtôm atum lam sapêḡ, thêlô êḡthôkwêḡ ek nêḡ deda ma miḡ ivuḡ ami.

15 *Ma miḡ othak ôḡtôm atum lam ba uvuḡ halôk uḡ kapô ami. Othak opesanḡ lam anêḡ deda ek imbi êḡyô unyak kapô lôkthô.

16 * “Ma môlônim deda imbi êḡyô êḡḡjêk avômalô lôkthô ek nêḡgê unim ku mavi takatu ba udum ek nebam môlônim lemambô atu ba hamô malak leḡ anêḡ athêḡ.

Yisu halêm ek embatho abô bal-abuḡ loḡ

17 * “Môlô miḡ nosonḡ nena yahalêm ek yambuliḡ abô balabuḡ lôk plopet iniḡ abô ami. Yahalôk ba yahalêm ek abô takêḡ injik anôḡ ma miḡ yahalêm ek yanêḡ vê ami.

18 *Yananḡ avanônḡ êḡndêḡ môlô. Abô lêlêyanḡ yaô nena sapêḡ atu ba eto hêk kapya abô balabuḡ te tem miḡ nêḡ yak ami. Mi anôḡ. Abô takêḡ tem êḡḡjêk ende-ba pik lo leḡ anêḡ danḡ. Ma nôm-kama takatu ba hamô abô bal-abuḡ sapêḡ tem injik anôḡ.

19 *Aêḡ ba ôpatu ba hêv abô bal-abuḡ yaônate vê ba hadônḡ avômalô hathak tem êḡtôm okna hathek êḡḡjêk Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Ma doḡtom ôpatu ba hasopa abô bal-abuḡ lôk hik thô hadêḡ avômalô tem imbitak anyô lôk athêḡ bêḡ êḡḡjêk Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak.

20 Yananḡ avanônḡ êḡndêḡ môlô. Anêḡm thêthônḡ miḡ hamônḡ ek Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ iniḡ ami, êḡ ma tem miḡ hatôm ôḡyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ami.

Notauviḡ unim lemim maniḡ (Luk 12:57-59)

21 * “Môlô bôk olaḡ abô takatu ba enanḡ hadêḡ bumalô thêlô nena, ‘Miḡ ḡḡgwik anyô vônô paliḡ ami. Ma ôpatu ba hik anyô vônô paliḡ tem êḡpôm abô.’

22 *Ma doḡtom yananḡ êḡndêḡ môlô. Anyô te lamaniḡ hadêḡ anyô yanḡ, ôpêḡ tem êḡpôm abô. Ma anyô te

* 5:5: Sng 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Sto 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Lom 3:31 * 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Kis 20:13; Lo 5:17 * 5:22: 1Jon 3:15

hanañ abôma hathak anyô yañ, ôpêñ tem imiñ ñê bêñbêñ maleniñ ek indum abô. Ma anyô te hanañ hadêñ anyô yañ nena, 'O anyô molo', yakô ôpêñ tem nimbi êndôk loñ atum lôkmala.

23 * "Aêñ ba hômô loñ êbôk da ek ômbôk anêm da, ma lemhabi nena anêm abô hêk haviñ anyô te,

24 êñ ma otak anêm da êmô loñ êbôk da ma nu êndêñ ôpêñ. Ma opesañ abô imbiñ yani vêmam ka nu ômbôk anêm da.

25 "Ma anyô te hadum ek idum abô ek o ba mamu oveñ loñôndê hi denañ ek nôyô loñ nindum abô, ma opesañ abô imbiñ yani kethêñ. Yakô tem etak o êndôk anyô halañô abô bañ. Êñ ma ôpêñ tem etak o êndôk anêñ ñê ku baheniñ ek nêndô o êmô koladôñ.

26 Odañô! Yanañ avanôñ êndêñ o. Tem ômô koladôñ endeba nêma anêm vuli sapêñ atu ba anyô bêñ hanañ am.

Otak auk sek waliliñ

27 * "Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ yôv nena, 'Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami.'

28 Ma doñtom yanañ êndêñ môlô nena anyô te makilik hathak avi te ba hadum ek êñjêk imbiñ yani, êñ ma lêk hêk haviñ avi êñ yôv.

29 * Aêñ ba malem vianôñ hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê ba umbini! Malem daluk doñtom iyom, êñ ma malaiñ. Ma doñtom, lemvimkupik sapêñ êndôk loñ atum lôkmala, êñ ma malaiñ bêñ anôñ.

30 * Ma bahem vianôñ hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba umbini! Bahem doñtom iyom, êñ ma malaiñ. Ma doñtom lemvimkupik sapêñ êndôk loñ atum lôkmala, êñ ma malaiñ bêñ anôñ.

Miñ nêma vônim vê ami

(*Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

31 * "Môlô bôk olañô yôv nena, 'Anyô hadum ek êndô avi ma eto abô êndôk kapya ba nêma kapya êñ êndêñ yanavi ek nêma yani vê. Ma miñ hatôm nêma yanavi vê oyañ ami.'

32 * Ma doñtom yanañ êndêñ môlô aêntêk. Anyô te hêv yanavi vê oyañ ma miñ hadum sek ami ba avi êñ hi hawa anyô yañ êñ ma ôpêñ hadum ba avi êñ hadum sek. Ma yamalô lukmuk êñ hadum sek aêñ iyom.

Nonañ abô anôñ iyom

33 * "Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ hadêñ bumalô thêlô nena, 'Hovak balabuñ hathak Wapômbêñ anêñ athêñ hathak nômla, êñ ma undum nôma êñ anôñ.' Miñ ômbôliñ dômim ami.

34 * Ma doñtom yanañ êndêñ môlô nena miñ ombak balabuñ esak nômla ami lôk miñ ombak balabuñ esak Wapômbêñ anêñ athêñ ami ek malê nena yanida hamô malak leñ hatôm kiñ.

35 * Ma miñ ombak balabuñ esak pik ami ek malê nena pik bêñ êntêk ma balê Wapômbêñ da hatak vakapô hayô hamiñ. Ma miñ ombak balabuñ esak Jerusalem ami ek malê nena Jerusalem ma Kiñ Bêñ atu anêñ malak.

36 Ma miñ ombak balabuñ esak lemkadôk ami ek malê nena o miñ hatôm onañ ba lemkadôk ñauñ imbitak thapuk mena loñgavu la ami.

37 Ba intu môlô nonañ abô avanôñ iyom. Ma miñ nonañ balabuñ lomaloma ek injik thô nena onañ abô avanôñ ami. Abô takêñ habitak anêñ Sadañ anêñ.

Môlô miñ uñgwik kambom liliñ ami (Luk 6:29-30)

38 * "Môlô bôk olañô abô takatu ba enañ yôv nena, 'Anyô te habi anyô yañ madaluk siñ, êñ ma nômbi ôpêñ madaluk siñ aêñ iyom. Ma anyô te hik anyô yañ abôlêk kalalañ lu, ma

* 5:23: Mak 11:25 * 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 * 5:35: Sng 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21

unḡwik ôpêḡ abôlêk kalalaḡ lu aêḡ iyom.’

³⁹ Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ mômô nena miḡ unḡwik anyô yaḡ anêḡ kambom liliḡ ami. Ma anyô te hapetav malem daḡ vi, êḡ ma nuḡwik vi liliḡ ek epetav imbiḡ.

⁴⁰ Ma anyô te hadum abô ek o ba anyô atu halaḡô abô hanaḡ nena nêḡ anêḡ kwêv êndêḡ ôpêḡ, êḡ ma nêḡ anêḡ kwêv thilibuḡ êndêḡ ôpêḡ imbiḡ.

⁴¹ Ma anyô vovak te hanaḡ nena onja anêḡ nômkama ba nu êtôm kilomita te, êḡ ma nu êtôm kilomita ju.

⁴² Ma anyô te hanaḡ hik o liḡ ek nêḡ nômlate êndêḡ yani, êḡ ma nêḡ êndêḡ yani. Ma anyô te lahaviḡ enja nômlate êḡjêk o vêḡ ka nêḡ viyaḡ, êḡ ma miḡ ôpôlik ami.

Lemimimbiḡ ḡê takatu ba êpôlik hathako

(Luk 6:27-36)

⁴³ * “Mômô bôk olaḡô abô takatu ba enaḡ yôv nena, ‘Lemimimbiḡ anêḡ avômalo ma ôpôlik esak ḡê takatu ba êpôlik hathako.’

⁴⁴⁻⁴⁵ *Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ mômô nena lemimimbiḡ ḡê takatu ba êpôlik hathak mômô lôk noteaḡ mek esak ḡê takatu ba êv vovaḡ hadêḡ mômô ek numbitak êtôm Lemambô atu ba hamô malak leḡ anêḡ nali. Ek malê nena yanida hêv wak hadêḡ avômalo mavi lôk kambom ma hêv ôthôm ek ḡê thêthônḡ lôk ḡê lokbaḡ.

⁴⁶ Ma mômô othak lemimhaviḡ ḡê takatu ba leḡḡhaviḡ mômô iyom, êḡ ma nôḡ oyaḡ. Tem miḡ mômô noja nôḡ mavi te ami. ḡê ewa takis ethak idum aêḡ haviḡ!

⁴⁷ Ma mômô othak ôêv waklêvônḡ hadêḡ mômônim avômalo iyom, mômô osoḡ nena kobom hik mômô vônô e? ḡê daluk idum aêḡ haviḡ!

⁴⁸ *Ba intu nôḡmô batônḡ oyaḡ êtôm Lemambô atu ba hamô batônḡ oyaḡ hamô malak leḡ.”

* **5:43:** Wkp 19:18 * **5:44-45:** Kis 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20 * **5:48:** Wkp 19:2; Lo 18:13 * **6:1:** Mat 23:5 * **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:7:** 1Kin 18:26-29

6

Nônêḡ avômalo siv sa

¹ * “Mômô noyabiḡ am! Miḡ nundum ku mavi lomaloma ek avômalo nêḡê ba nebam mômô ami. Yakô Wapômbêḡ atu ba hamô malak leḡ tem miḡ nêḡ nôḡ mavi la êndêḡ mômô ami.

² “Mômô udum ek nônêḡ avômalo siv sa, ma miḡ nundum êtôm ḡê takatu ba esau avômalo ami. Thêlô ethak êv anyô ek iyuv lavuak êmônḡ ba i unyak yeaḡ. Êḡ ma thêlô êv nômlate hadêḡ avômalo siv ek avômalo nêḡê ba nebam thêlô. Yanaḡ avanônḡ êndêḡ mômô nena ḡê takêḡ lêk ewa iniḡ mavi yôv ba embeḡ yam ma Wapômbêḡ tem miḡ nêḡ nôḡ mavi yaḡ êndêḡ i ami.

³ Ma doḡtom mômô udum ek nônêḡ nômlate êndêḡ avômalo siv, êḡ ma nubuaḡ ba nônêḡ ek avômalo vi miḡ nêḡê ami. Nôm atu ba bahem vianônḡ hadum ma bahem vikaḡ êsônḡ paliḡ

⁴ ek ku êḡ êḡjêk loḡ kapô iyom. Ma Lemambô atu ba hayê ku takatu ba hudum hêk loḡ kapô ma tem nêḡ nôḡ mavi te êndêḡ o.

Okopak ba oteaḡ mek

(Luk 11:2-4)

⁵ * “Mômô udum ek noteaḡ mek, ma miḡ nundum êtôm ḡê takatu ba esau avômalo ami. Thêlô leḡḡhaviḡ neteaḡ mek nimaḡ malaklêvônḡ lôk unyak yeaḡ ek avômalo nêḡê i. Odaḡô! Yanaḡ avanônḡ êndêḡ mômô. ḡê takêḡ lêk ewa iniḡ mavi yôv ba embeḡ yam ma Wapômbêḡ tem miḡ nêḡ nôḡ mavi yaḡ êndêḡ i ami.

⁶ Ma doḡtom hudum ek oteaḡ mek, êḡ ma nu anêḡ unyak kapô ma nuḡwik unyak abôlêk siḡ. Ma oteaḡ mek êndêḡ Lemambô atu ba hamô loḡ kapô. Ma Lemambô tem êḡjê ku takatu ba hudum hêk loḡ kapô ma nêḡ nôḡ mavi te êndêḡ o.

⁷ * “Hudum ek oteaḡ mek, ma miḡ ondela abô êtôm ḡê daluk ethak idum ami. Thêlô eteaḡ mek daim ek esonḡ

nena Wapômbêḅ tem endanô inin mek daim êḅ.

8 *Ma donḅtom hudum ek oteḅ mek ma Wapômbêḅ lêk hayala anêm malaiḅ yôv ba intu miḅ osopa inin bôk lo loḅ ami.

9 Ma noteḅ mek aêntêk, “Wakamik, hômô malak leḅ. Yêlô nambô anêm athêḅ mathêḅ liḅ.

10 *Anêm loḅ lôkliḅyak êlêm. Yêlô nasopa anêm lemhaiḅ êḅjêk pik êtôm thêlô esopa hêk malak leḅ.

11 Nêm nôm êndêḅ yêlô êndêḅ wak êntêk.

12 *Ma otak kapôlôm ek yêlô êtôm atu ba yêlô atak kapôlôḅiḅ ek avômalô vi atu ba idum kambom hadêḅ yêlô.

13 *Miḅ otak yêlô ek nandum kambom ami. Ma nêm yêlô vê êḅjêk kambom.*

14 * “Ma notak kapôlômim ek avômalô vi, ma Lemambô atu ba hamô malak leḅ tem etak kapô ek môlô aêḅ iyom.

15 Ma hovaloḅ kapôlôm lôḅ ek avômalô vi, ma Lemambô tem embalonḅ kapô loḅ ek o aêḅ iyom.

Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêḅ

16 * “Hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêḅ, ma miḅ malem tiyamtiyam êtôm ḅê esau avômalô ethak idum ami. Thêlô miḅ ithik i ba epesaḅ i katô ami ek avômalô neyala nena thêlô lêk itip ek nôm. Yanaḅ avanôḅ êndêḅ môlô nena ḅê êḅ lêk ewa inin nôm mavi yôv ba embeḅ yam ma Wapômbêḅ tem miḅ nêm nôm mavi yaḅ êndêḅ i ami.

17 Ma donḅtom hutip ek nôm ek lemimbi Wapômbêḅ, ma otak nôm lêḅlêḅ esak lemkadôk lôk usik thonam lo malem êtôm lemmavi iyom

18 ek avômalô miḅ neyala nena lêk hutip ek nôm ami. Ma lemambô atu ba hamô loḅ kapô, yani iyom intu hayê anêm ku loḅ kapô êḅ ba tem nêm nôm mavi te êndêḅ o.

Nômbôlêm nômkama malak leḅ (Luk 12:33-34)

19 * “Pik êntêk ma didu lo da tem nimbuliḅ nômkama lôk ḅê vani tem nijik unyak vose ba neja nômkama takêḅ vani. Ba intu miḅ nômbôlêm nômkama mavi ba nôndô êmô pik êntêk ami.

20 *Mi, nusup nômkama malak leḅ mavimavi iyom. Êḅ ma miḅ hatôm da lo didu nimbuliḅ nômkama takêḅ lôk ḅê vani miḅ hatôm nijik anêm unyak vose ba neja anêm nômkama vani ami.

21 Loḅ atu ba anyô anêḅ nômkama mavi hamô intu kapôlôḅiḅ tem êmô loḅ êḅ imbiḅ.

Maleḅ ma kupik anêḅ deda (Luk 11:34-36)

22 “Maleḅdaluk ma leḅviḅkupik anêḅ deda. Aêḅ ba malemdaluk hamô mavi, êḅ ma anêḅ deda êḅ hayabiḅ lemviḅkupik sapêḅ.

23 Ma donḅtom maleḅdaluk kambom, êḅ ma momaḅiniḅ lêk hayabiḅ leḅviḅkupik sapêḅ. Ba deda atu ba hamô kapôlôm miḅ hadum anêḅ ku ami, ma momaḅiniḅ tem indumbak bêḅ.

Anyô te miḅ hatôm indum anyô ju inin ku ami

(Luk 16:13)

24 “Anyô te miḅ hatôm indum anyô bêḅ ju inin ku ami. Ma tem la imbiḅ anyô yaḅ ma kapô êndô yaḅ. Ma tem ma endahaliḅ anyô yaḅ ma imbuliḅ dôm ek anyô yaḅ. Môlô miḅ hatôm nosopa Wapômbêḅ lôk valuseleḅ ami.

Miḅ lemim imbi bêḅ anôḅ esak nômkama pik ami

(Luk 12:22-32)

* **6:8:** Mat 6:32 * **6:10:** Luk 22:42 * **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * **6:13:** ḅê lôkauk vi enaḅ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denaḅ. Abô êḅ ma aêntêk: Loḅ lôkliḅyak lôk lôklokaḅ ma athêḅ lôkmaḅiḅ, êḅ ma oda anêm êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ. Avanôḅ. * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22 * **6:25:** Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7

25 **“Lôkmala ma bêñ ek nôñ eyañ. Leñvinjupik ma bêñ ek kwêv lo sup. Aêñ ba intu yanan êndên mólô nena miñ lemim imbi bêñ anôn esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôñ lôk ñañ ami.*

26 **Ôñgô menak. Thêlô miñ ethak idum ku lôk elav nôñ ami. Ma miñ ethak ewa nôñ ba etak hamô unyak kapô ami. Mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ havakôn thêlô. Ma mólô ma Wapômbên lahavin bêñ anôn hamôn ek menak.*

27 *Ma mólô lemhlakam hathak nôñ pik takên, ma tem nôñ lôkmala wak te imbiñ e? Mi anôn!*

28 *“Aisê ka mólô othak lemimhabi bêñ anôn hathak kwêv? Mólô ôñgô alokwan vuak takatu ba hamô mayaliv. Thêlô ibitak aisê? Thêlô miñ ethak idum iniñ ku lôk idu iniñ kwêv ami.*

29 **Aêñ ba yanan êndên mólô! Solomon hathak hik anên kwêv kêkêlô. Ma anên kwêv sapên ma nôñ yaóna ek alokwan vuak mavi takatu.*

30 *Mólô ma avômalô ôêvhavin yaóna lôk! Kethen oyan ma tem nedabên kamuñ takatu kisi ba nêmbôk esak atum! Ma donjom Wapômbên hathak hêv kwêv hadên kamuñ takên. Ba intu tem eyabiñ mólô mavi aên iyom.*

31 *Aên ba mólô miñ lemim injik am ba nonañ, ‘Yêlô anjan malê lôk nanum malê?’ ma ‘Yêlôaniñ kwêv êsê?’ Dô.*

32 **Nê daluk ethak elañvin ba esopa nôñ takên. Ma donjom mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ hayala mólônim malain ba tem nêñ nôñ takên êndên mólô.*

33 **Ba intu ku môñ ma lem injik o esak Wapômbên anên loñ lôklinyak lôk osopa anên abô ma tem nêñ nôñ takên sapên êndên o.*

34 *Aên ba mólô miñ lemim malain ek yamuñ anên nômkama ami. Yamuñ anên malain ma wak êñ da anên. Ma*

wak te anên malain ma wak êñ da iyom anên.

7

Min nutitiniñ avômalô ami (Luk 6:37-42)

1 * *“Mólô miñ nutitiniñ anyô vi ami. Wapômbên tem ititiniñ mólô aên iyom!*

2 **Abô takatu ba honañ hathak anyô vi, êñ ma Wapômbên tem enañ aên êndên o. Ma malêla takatu ba huik sam hadên anyô vi ma tem nêñ viyan aên iyom êndên o.*

3 *Ma lem hik o hathak siñusik yaô atu ba hamiñ mamuyan madaluk. Ma donjom aselen atu ba hapalañaniñ hamiñ oda malem siñ ma hôthôn palin.*

4 *Ba honañ, ‘Aiyañ, yahadum ek yanêm siñusik atu ba hamô malem daluk vê.’ Nôñgô katô, oda anêm ma aselen hapalañaniñ hamiñ malem loñ siñ.*

5 *O anyô abôyan! Nêñ aselen atu ba hêk malem vê ek nôñgô tak vêñ ka miñ nêñ siñusik atu ba hêk mamuyan madaluk vê.*

6 *“Ma miñ noja nôñ mathen ba nôñnêm êndên avuñ ami. Tem nijik liliñ ba nesan mólô mayaliv. Ma miñ nôñbi unim kômkom mavi êndên bok ami. Tem nembak pesa esak venjñ kapô.*

Loñôndê neten mek (Luk 11:9-13)

7-8 **“Nê takatu ba enañ hik Wapômbên liñ, ma tem neja nômkama êtôm atu ba enañ. Ma anyô habôlêm nômlate, êñ ma tem êpôm. Ma ôpatu ba hapididiñ unyak abôlêk, ma tem injik unyak abôlêk vê ek ôpên. Aên ba nonañ injik Wapômbên liñ ma tem nêñ mólônim lemimhavin êndên mólô. Ma mólô ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiñ unyak abôlêk ma tem injik vê ek mólô.*

* 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kinj 10:4-7; 2Sto 9:3-6 * 6:32: Mat 6:8 * 6:33: 1Kinj 3:11-14; Sng 37:4,25; Lom 14:17 * 7:1: Lom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24 * 7:7-8: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Jon 3:22; 5:14-15

9 “Nalummalô hanañ hik o liñ ek nê m polom êndênj yani, ma tem nê m valu te êndênj yani e? Mi.

10 Ma nalummalô hanañ hik o liñ ek nê m alim ngwêk te êndênj yani, ma tem nê m umya kambom te êndênj yani e? Mi.

11 *Odanô! Mólô ma avômalô kambom! Ma donjom mólô othak ôêv nômkama mavi hadênj nalumi. Ma mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ ma Wapômbênj mavi anôñ ba intu tem nê m nômkama mavi êndênj mólô ñe takatu ba onañ hik yani liñ.

12 * “Ma malêla takatu ba mólô lemimhaviñ avômalô vi nindum êndênj mólô, ma nundum aênj êndênj i. Êñ ma abô balabuñ lôk plopet iniñ abô anênj ôdôñ bênj.”

Unyak abôlêk yaôna
(Luk 13:24)

13-14 “Lonôndê bênj ma hi lonj ñama. Ma badênj abôlêk bênj te hamô lonj êñ ba avômalô bênj anôñ ethak ibitak êyô. Ma donjom lonôndê kamuñ hi lonj lôkmala. Ma badênj abôlêk yaônate hêk lonj êñ ba avômalô tomtom iyom ethak êpôm ba elom. Ba intu nôsôam ek numbitak nôyô badênj abôlêk yaôna êñ ba unu.

Nê plopet abôyanj
(Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 * “Mólô noyabiñ am êndênj ñe plopet abôyanj. Thêlô ma hatôm avuñ yatap ba ivuliv i siñ hathak boksipsip kupik ba i hadênj boksipsip ek nimbuliñ i.

16 * Aênj ba iniñ anôñ intu tem injik i thô. Yak lôkmanjñ mena kamuñ lôk lilu ma avômalô ethak elav hatôm iniñ nô m e?

17 Alokwanj mavi sapênj hathak hik anênj anôñ mavi iyom. Ma alokwanj kambom hathak hik anênj anôñ kambom aênj iyom.

18 Ba intu alokwanj mavi miñ hatôm injik anênj anôñ kambom ami. Ma

alokwanj kambom miñ hatôm injik anênj anôñ mavi ami.

19 * Aênj ba alokwanj sapênj atu ba miñ hik anênj anôñ ami, ma tem nede lu ba nê mbôk esak atum.

20 * Ba intu plopet abôyanj iniñ anôñ tem injik thêlôda thô êndênj mólô.

21 * “Avômalô ethak elam ya nena, ‘Anyô Bênj, Anyô Bênj.’ Ma donjom thêlô sapênj miñ hatôm nêyô Wapômbênj anênj lonj lôklinyak kapô ami. Ma avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leñ anênj abô, thêlô êñ iyom intu tem nêyô Wapômbênj anênj lonj lôklinyak kapô.

22 Waklavônj yandanô avômalô sapênj iniñ abô, ma bênj anôñ tem nenanj êndênj ya ‘Anyô Bênj, Anyô Bênj, yêlô athak alam anê m athênj ba adum anê m ku plopet. Ma yêlô athak alam anê m athênj ba êv ngôk vê lôk adum nômbithi bênj anôñ hathak.’

23 * Êñ ma tem yanaj êndênj i, ‘Mólô nu! Mólô ñe udum kambom ba ya-hathônj mólô paliñ.’

Lonôndê ju ek nedav unyak
(Luk 6:46-49)

24 “Aênj ba ôpatu ba halanjô yenanj abô sapênj ba hasopa hatôm anyô lôkauk mavi atu ba halav anênj unyak halôk valu.

25 Ma ôthôm lôk lovak bênj ma ñambô hayô ba hayôkwiñ unyak êñ. Ma valu havalonj unyak êñ lonj lôklokwanj ba miñ hapu ami.

26 Ma anyô halanjô yenanj abô ba miñ hasopa ami hatôm anyô auk mi ba halav anênj unyak halôk thathe oyanj.

27 Ma ôthôm malokola lôk lovak bênj ma ñambô hayô ba hayôkwiñ unyak êñ ba hapu lôk diñdiñ bênj ba hi.”

28 Yisu hanañ abô sapênj yôv ma avômalô takatu ba elanjô esonj kambom ba enanj,

29 * “Yani miñ hadônj alalô ba halam kêdônjwaga bô iniñ abô hatôm

* 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Lom 13:8-10 * 7:15: Mat 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1
* 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mat 12:33 * 7:21: Luk 6:46; Jem 1:25 * 7:23: Sng 6:8; 2Ti 2:19 * 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32

ngê lôkauk hathak abô balabuņ ethak idum ami. Mi. Hadôņ alalô hatôm anyô lôk athêņ bêņ.”

8

Yisu hadum anyô palê lepla te mavi (Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

¹ Yisu hatak dumlolê ba hi ma avômalô bêņ anôņ esopa yani.

² Ma anyô palê lepla te halêm hadêņ Yisu ma halek vadôņ lêlô ma hanaņ, “Anyô bêņ, odanêm lemhaviņ ma hatôm undum ba yambitak mavi.”*

³ Ma hatak baņ hayô hêk ôpêņ ma hanaņ, “Yalenhaviņ umbitak mabuņ mavi!” Ma kethen oyaņ ma lijij êņ hêv yak ba habitak mabuņ mavi.

⁴ *Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ yani, “Nu nuņgwik o thô êndêņ anyô habôk da ma nêm da êtôm sêbôk ba Mose hanaņ ek injik thô nena anêm lijij lêk hêv yak. Ma miņ onan bêņ êndêņ anyôla ami.”

Yisu hadum anyô vovak anêņ anyô ku te mavi (Luk 7:1-10)

⁵ Yisu hayô malak Kapaneam, ma anyô vovak laik te anêņ malak bêņ Lom halêm hadêņ yani

⁶ ma hanaņ, “Anyô bêņ, yenaņ anyô ku hapôm lijij va lo baņ havuviņ ba hawa vovaņ bêņ ba hêk unyak iyom.”

⁷ Ma Yisu hanaņ hadêņ yani, “Tem yasôk ek yandum ôpêņ mavi.”

⁸⁻⁹ Ma doņtom anyô vovak laik êņ hanaņ, “Anyô bêņ, ya miņ anyô mavi ek ôlêm yenaņ unyak ami. Yada yahamô anyô bêņ te vibin, ma yenaņ ngê vovak êmô ya vibin. Ba yahanaņ hadêņ yenaņ anyô vovak te nena, ‘Nu,’ êņ ma hi. Mena yahanaņ hadêņ yaņ nena, ‘Ôlêm,’ êņ ma halêm. Ma yahanaņ hadêņ yenaņ anyô ku nena, ‘Undum ku êntêk,’ êņ ma hadum. Aêņ ba yahayala nena onan iyom ek yenaņ anyô ku imbitak mavi ma tem imbitak mavi.”

¹⁰ Yisu halanô abô êņ ba hasoņ kambom ma hanaņ hadêņ avômalô takatu ba esopa yani nena, “Yanaņ avanôņ êndêņ mólô. Ya miņ bôk yahapôm anyô hêvhaviņ bêņ te aêntêk hamô loņ Israeł ami.

¹¹ *Yanaņ êndêņ mólô. Avômalô loņ buyaņ bêņ anôņ tem nejaņ ba ninum imbiņ Ablaham lo Aisak ma Jekop nêmo Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak.

¹² *Sêbôk ma Wapômbêņ lahaviņ avômalô Israeł nêyo anêņ loņ lôkliņyak kapô, ma doņtom lêk ma yani tem nêm thêlô vê ba ini loņ momaņiniņ bêņ. Loņ êņ ma tem thêlô nedaņ asêņ maleņ ba nesaņ verijbôlêk ôdôņ loņ.”

¹³ Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ anyô vovak laik êņ, “Nu! Ma nôm atu ba lêk hôêvhaviņ ma tem imbitak aêņ.” Ma kethen oyaņ ma ôpêņ anêņ anyô vovak atu habitak mavi.

Yisu hadum Pita yaņavi mavi (Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

¹⁴ Ma Yisu hayô Pita anêņ unyak kapô ma hayê Pita yaņavi hapôm lijij vovaņ ba hêk iyom.

¹⁵ Ma Yisu havalon avi êņ baņ ma lijij êņ hatak yani ma haviyô hapôpêk nôm ek Yisu.

Yisu hadum avômalô bêņ anôņ mavi (Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

¹⁶ Yaņsiņ ma ewa ngê lôk ngôk habuliņ i doho êlêm hadêņ Yisu. Ma Yisu hanaņ abô iyom ma ngôk takêņ etak avômalô takêņ ba i. Ma hadum avômalô lôk lijij sapêņ ibitak mavi.

¹⁷ Ba intu Wapômbêņ anêņ abô atu ba bôk hanaņ hadêņ plopet Aisaia hik anôņ nena,

“Yani hapesaņ alalôaniņ lijij mavi ma hêv alalôaniņ vovaņ vê.” *Aisaia 53:4*

Ku bêņ ek nesopa Yisu vaņgwam (Luk 9:57-62)

¹⁸ Yisu hayê avômalô bêņ anôņ êmô ma hanaņ hadêņ anêņ ngê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.”

* **8:2:** Lijij lepla ma palê hatêto anyô linjkupik aleba ibitak puliņ ba avômalô êpôlik hathak i. * **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 * **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

19 Êᵇ ma ᵇê lôkauk hathak abô balabuᵇ te halêm hadêᵇ Yisu ma hananᵇ nena, “Kêdôᵇwaga, loᵇ nômbêᵇ atu ba hu ma tem yasopa o.”

20 *Ma Yisu hananᵇ, “Avuᵇ yatap iniᵇ pik abyanaᵇ hamô ma menak iniᵇ unyak hamô, ma doᵇtom ya Anyô Anêᵇ Nakaduᵇ atu anêᵇ loᵇ êᵇjêk ma mi.”

21 *Ma Yisu anêᵇ anyô te hananᵇ, “Anyô Bêᵇ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

22 Ma doᵇtom Yisu hananᵇ hadêᵇ ôpêᵇ, “Dô! Nê ᵇama da nedav iniᵇ ᵇama. Ma ôlêm osopa ya!”

Lovak halanᵇ Yisu

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Yôv ma Yisu hathak yeᵇ ma anêᵇ ᵇê ku i havinᵇ yani.

24 *Thêlô i êyô kasukthôm malêvôᵇ ma ketheᵇ oyaᵇ ma ôthôm bêᵇ lôk lovak hayô. Ma ᵇanaᵇ budum hik ba hadum ek êyô yeᵇ vôv. Ma doᵇtom Yisu hêk sôm denaᵇ.

25 Ma anêᵇ ᵇê ku i ik yani linᵇ ba enaᵇ, “Anyô Bêᵇ, nêᵇ alalô bulubinᵇ! Tem alalô nama!”

26 *Ma Yisu hananᵇ hadêᵇ i, “Môlô ᵇê ôêvhavinᵇ yaôna lôk! Aisê ba môlô ôkô?” Êᵇ ma haviyô hathanᵇ lovak lôk ᵇanaᵇ budum ba êk malinᵇyaô ba thêthê mavi.

27 Thêlô esonᵇ kambom ba enaᵇ, “Anyô aisête ba lovak lôk ᵇanaᵇ budum elanᵇ anêᵇ abô ba esopa?”

Yisu hêv ᵇgôk doho vê

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Yôv ma Yisu hi kasukthôm vi tuvulu ba hayô avômalô Gadala iniᵇ pik. Ma anyô lokwanᵇju atu ba ᵇgôk kambom hathak habulinᵇ i êlêm anêᵇ siô ba êpôm yani halôk loᵇôndê. Anyô ju êᵇ ethak ibulinᵇ avômalô ba intu êkô ek nendom loᵇôndê êᵇ.

29 *Ma êyê Yisu ma elam lôklala, “Wapômbêᵇ anêᵇ Nakaduᵇ, hólêm ek undum malê êndêᵇ yêlô? Waklavôn

nindum abô hêk denaᵇ. Ma hólêm loᵇ êntêk ek nêᵇ vovaᵇ êndêᵇ yêlô e?”

30 Ma bok dum te êᵇmô daim dokte ba eyaᵇ kamuᵇ êᵇmô.

31 Ma ᵇgôk takêᵇ elanᵇ lôklokwanᵇ hadêᵇ Yisu, “Nêᵇ yêlô vê ni êndôk bok takêᵇdaku kapô.”

32 Ma Yisu hananᵇ hadêᵇ thêlô “Môlô nu!” Êᵇ ma ᵇgôk takêᵇ etak anyô ju êᵇ ma i êlôk bok takêᵇ kapô ba elanᵇvinᵇ ketheᵇ ba i hadêᵇ loᵇ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ema.

33 Nê takatu ba eyabinᵇ bok êyê nôᵇm êᵇ ma êsôv ba i êyô malak bêᵇ. Ma enaᵇ hadêᵇ avômalô hathak nôᵇm atu ba Yisu hadum hadêᵇ bok lôk anyô ju atu ba ᵇgôk habulinᵇ thai.

34 Êᵇ ma avômalô malak lôᵇ êᵇ iki thô ba i hadêᵇ Yisu. Thêlô êyê yani ba êkô kambom ma enaᵇ nena, “Otak yêlô ba nu!”

9

Yisu hadum anyô havuvinᵇ te mavi

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 *Yôv ma Yisu hathak yeᵇ ᵇgwêk te ba havôhi anêᵇ loᵇ.

2 Ma anyô doho evak anyô havuvinᵇ te hêk yêᵇm ba êlêm hadêᵇ yani. Êᵇ ma Yisu hayê thêlôninᵇ êvhavinᵇ ma hananᵇ hadêᵇ anyô havuvinᵇ atu nena, “Yenaᵇ okna, lem êndôk binᵇ. Lêk yahêv anêᵇ kambom sapêᵇ vê.”

3 Nê lôkauk hathak abô balabuᵇ doho elanᵇ abô êᵇ ma enaᵇ hadêᵇ i, “Ôpêᵇ hasonᵇ nena yani ma Wapômbêᵇ e?”

4 *Yisu hayala thêlôninᵇ auk ma hananᵇ, “Aisê ka môlô owa auk kambom êᵇ?”

5 Abô alê intu vumvum ek yanaᵇ: ‘Lêk yahêv anêᵇ kambom sapêᵇ vê’ mena ‘Umbiyô ombêᵇ.’

6 *Aêᵇ ba tem yanᵇgik thô êndêᵇ môlô nena Anyô Anêᵇ Nakaduᵇ atu anêᵇ athêᵇ ma bêᵇ ba hatôm nêᵇm kambom vê.” Êᵇ ma hananᵇ hadêᵇ anyô havuvinᵇ atu nena, “Umbiyô

* 8:20: 2Ko 8:9 * 8:21: 1Kin 19:20 * 8:24: Sng 4:8 * 8:26: Mat 14:31; Sng 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 * 9:1: Mat 4:13 * 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 * 9:6: Jon 17:2

umiņ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.”

⁷ Êņ ma ôpêņ haviyô hamiņ ba hi anêņ unyak.

⁸ Ma avômalô êyê nôm êņ ba eson kambom ma êbô Wapômbêņ atu ba hêv lôklokwanj lôk athêņ bêņ hadêņ avômalô.

*Yisu halam Matyu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Yisu hi ma hayê anyô te ba anêņ athêņ nena Matyu ba hamô unyak ewa takis. Ma hanaņ hadêņ ôpêņ nena, “Ôlêm osopa ya,” êņ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁰ Yisu hayaņ nôm haviņ Matyu hamô anêņ unyak. Ma ñê ewa takis lôk ñê idum kambom bêņ anôņ êlêm eyaņ nôm haviņ yani lôk anêņ ñê ku.

¹¹ *Palisi êyê ma enaņ hik anêņ ñê ku liņ, “Aisê ka môlônim kêdôņwaga hayaņ nôm haviņ ñê ewa takis lôk ñê idum kambom?”

¹² Yisu halaņô abô êņ ma hanaņ, “Ñê lôk lijiņ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma ñê lijiņ mi ma mi.

¹³ *Aêņ ba môlô lemimimbi Wapômbêņ anêņ abô atu ba hêk kapya hanaņ nena, “Yalenhaviņ môlô nônêm kapôlômim êndêņ avômalô.

Ma yahapôlik hathak da.’ *Hosea 6:6* Ba intu yahalêm ek yandam ñê takatu ba idum kambom. Ma miņ yahalêm ek yandam ñê thêthôņ ami.”

*Enaņ hik Yisu liņ hathak kobom evak balabuņ ek nôm
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ *Jon anêņ ñê ku êlêm hadêņ Yisu ma enaņ hik yani liņ, “Yêlô lôk ñê Palisi athak avak balabuņ ek nôm ek leņiņhabi Wapômbêņ. Ma donjom anêm ñê ku miņ ethak idum aêņ ami eka?”

¹⁵ Ma Yisu hanaņ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êņ ma anêņ anyô môlô eyaņ nôm lôk leņiņmavi. Ma miņ hatôm nembak balabuņ ek nôm ami. Ma donjom haveņ yam, ba ewa yani

vê hêk thêlô, êņ ma anêņ ñê môlô tem nembak balabuņ ek nôm.”

¹⁶ “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêņ abyaņ siņ esak ami. Hadum aêņ ma tem sôp lukmuk buêņ êmô sôp bô kisi. Êņ ma tem itip bêņ.

¹⁷ Ma môlô othak ôkê waiņ lukmuk halôk kolopak epesaņ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiņ lukmuk êņ tem imbuliņ bok kupik bô atu bôk thekthek ba tem ipup ba waiņ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiņ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiņ mavi ma miņ ipup ami lôk waiņ miņ engasô ni ami.”

*Amena ñama lôk avi lijiņ
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yisu hanaņ abô denaņ ma anyô bêņ te halêm halek vadôņ lêlô hêk yani va ma hanaņ, “Yenaņ avena lêk hama. Ôlêm otak bahem êyôņgêk yani ek imbiyô esak loņbô.”

¹⁹ Ma Yisu lôk anêņ ñê ku i iviņ yani ba i.

²⁰ Thêlô even ba i ma avi lôk lijiņ te halêm hadêņ Yisu dômlokwanj ma havalonj Yisu anêņ kwêv anêņ daņ. Avi êņ hapôm lijiņ thalalenj halom hatôm sondabêņ laumiņ ba lahavuju.

²¹ *Ma avi êņ anêņ auk nena, “Yambalonj anêņ kwêv iyom, ma tem ya mavi.”

²² Ma Yisu hik i liliņ ba hayê avi êņ ma hanaņ, “Yenaņ avena, lem êndôk biņ. Anêm hôêvhaviņ hadum ba lêk hubitak mavi.” Ma ketheņ oyaņ ma avi êņ habitak mavi.

²³ Vêm ma Yisu hi hayô anyô bêņ atu anêņ unyak. Ma hayê avômalô iyuv abiņ ba elañ ba idum thôthô bêņ

²⁴ ma hanaņ, “Môlô vê! Avena hêk sôm iyom ma miņ hama ami.” Êņ ma thêlô emalik hathak yani.

²⁵ Ma donjom êv avômalô vê ma Yisu habitak hayô unyak kapô ba havalonj avena êņ baņ, ma haviyô hamiņ.

²⁶ Ba intu abô hathak nôm êņ haveņ loņ êņ lôkthô.

Anyô maleŋ pusip ju lôk anyô abôlêk putup te

27 *Ma Yisu hatak loŋ êŋ ma haven ba hi, ma anyô maleŋ pusip ju esopa yani ba elam kaêk nena, “Devit anêŋ Lim Lukmuk, nêŋ kapôlôm ek yai!”

28 Yisu hayô unyak kapô ba hi ma anyô ju atu i hadêŋ yani. Ma hanaŋ hik thai liŋ, “Mamu ôêvhaviŋ nena ya hatôm yandum ba mamu numbitak mavi e?”

Ma thai enaŋ, “Intu êŋ. Anyô Bêŋ.”

29 Êŋ ma yani hatak baŋ hayô hêk thai maleŋdaluk ma hanaŋ, “Mamu lêk ôêvhaviŋ ba intu tem numbitak mavi.”

30 *Êŋ ma maleŋiŋ daluk hakyav. Ma Yisu hêv abô lôklokwaŋ hadêŋ thai, “Miŋ nonaŋ êndêŋ anyôla esak nôm êntêk ami.”

31 Ma doŋtom i ma enaŋ nôm atu ba Yisu hadum hadêŋ thai haven loŋ êŋ lôkthô.

32 Anyô ju êŋ etak Yisu ba i denaŋ, ma avômalô ewa anyô abôlêk putup te atu ba ngôk habuliŋ yani ba êlêm ek Yisu.

33 *Ma hêv ngôk êŋ vê ma ôpêŋ hanaŋ abô. Ma avômalô eson kambom ba enaŋ, “Sêbôk ma miŋ nômlate aêŋ habitak Israeŋ ami.”

34 *Ma doŋtom nê Palisi enaŋ, “Ngôk iniŋ anyô bêŋ hêv lôklokwaŋ hadêŋ ôpêŋ. Ba intu hatôm nêŋ ngôk sapêŋ vê ênjêk avômalô.”

Nê ku naju iyom

35 *Ma Yisu haven loŋ buêŋ sapêŋ ba habitak hayô avômalô iniŋ unyak yeŋ ba hadôŋ avômalô lôk hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak. Ma hapesaŋ avômalô iniŋ malaiŋ sapêŋ lôk hêv iniŋ lijiŋ lomaloma sapêŋ vê.

36 *Yisu hayê avômalô nômbêŋ atu iniŋ auk lêk mayaliv ba êmô malaiŋ kambom hatôm boksipsip anêŋ alaŋ mi. Aêŋ ba lahiki hathak i.

37 *Ba intu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Nôm bêŋ anôŋ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doŋtom nê ku ma tomtom iyom.

38 Aêŋ ba notaŋ mek êndêŋ ku anêŋ alaŋ ek nêŋ nê ku ba ini ek nindum anêŋ ku.”

10

Nê ku laumiŋ ba lahavuju iniŋ athêŋ

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 *Ma Yisu halam nê ku laumiŋ ba lahavuju i hadêŋ yani. Ma hêv lôklokwaŋ hadêŋ thêlô ek nêŋ ngôk lelaik vê ênjêk avômalô ma nindum avômalô lijiŋ lôk malaiŋ lomaloma mavi.

2 Êntêk ma aposel laumiŋ ba lahavuju takatu iniŋ athêŋ: anyô môŋ ma Saimon, anêŋ athêŋ yaŋ nena Pita, ma yaŋ Andulu; ma Jems loyaŋ Jon, thai ma Sebedi nali;

3 ma Pilip, Batolomiu, Tomas, Matyu, anyô hawa takis; ma Jems Alpius nakaduŋ ma Tadius,

4 ma Saimon, anyô Selot te, ma Judas Iskaliot, ôpatu vêŋ ma hanaŋ Yisu bêŋ.

Yisu hêv nê ku ba i

(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)

5 Yisu hanaŋ abô hadêŋ anyô laumiŋ ba lahavuju takêŋ yôv ma hêv i ba i ma hanaŋ, “Avômalô Samalia iniŋ loŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ ma miŋ unu êndêŋ i ami.

6 *Ma doŋtom unu êndêŋ boksipsip Israeŋ takatu ba even mayaliv.

7 *Unu luvuluvu ba nonaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô êndêŋ avômalô nena, ‘Dokte ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm.’

8 Nundum avômalô lôk lijiŋ mavi, ma ungwik nê ŋama liŋ, ma nundum nê lôk palê lepla mabuŋ mavi, ma nôŋ ngôk vê ênjêk avômalô. Athêŋ bêŋ ma miŋ môlô ôêv vuli ami. Bôk

* 9:27: Mat 20:29-34 * 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

* 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Nam 27:17; 1Kiŋ 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 * 9:37:

Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

yahêv oyañ hadêñ mólô ba intu nundum ku takêñ oyañ esak avômalô.

9-10 * “Mólô u hatôm nê ku ba mavi ek avômalô neyabiñ mólô ba intu nomben oyañ. Miñ nobek vak ami. Valuselen mi. Kwêv mi. Ven bokngôp mi. Ma kôm mi.

11 Ma mólô ôyô loñ te ma nômbôlêm anyô wapôm te ba nômô imbiñ yani endeba notak loñ êñ ek unu buyañ.

12 *Ma ubitak ôyô anêñ unyak kapô, ma nonañ êndêñ yani lôk anêñ avômalô nena, ‘Wapômbêñ anêñ lamavi êmô imbiñ mólô.’

13 Avômalô unyak êñ leñimavi ba ewa mólô thô, êñ ma mólônim abô mavi êñ tem êmô imbiñ i. Ma doñtom miñ leñimavi ba ewa mólô thô ami, êñ ma noja unim abô mavi êñ vê êñjêk i ba unu.

14 *Ma avômalô loñ takatu ba miñ ewa mólô thô ami lôk êdô nedanô mólônim abô, ma waklavôñ otak loñ êñ, ma uñgwik vongovañ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô malenij ma unu.

15 *Yanañ avanôñ êndêñ mólô nena waklavôñ atu ba Wapômbêñ endelêm ek endanô abô, êñ ma avômalô loñ atu ba miñ ewa mólô thô ami, thêlônij malainj tem êmôn ek avômalô kambom anêñ Sodom lo Gomola.

*Malainj lomaloma tem êpôm mólô
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

16 * “Odanô! Yahêv mólô hatôm bok-sipsip ba u ôlôk avuñ yatap malêvôn. Aêñ ba mólô noja umya iniñ auk mavi ba nômô mabuñ êtôm menak bôbô.

17 *Aêñ ba intu mólô noyabiñ am ek avômalô! Thêlô tem nebalonj mólô ba netak êndôk iniñ nê bêñbêñ bahenij lôk nebali mólô êmô iniñ unyak yeñ.

18 Ma mólô ma yenañ avômalô ba intu tem nendom mólô ba unu êndêñ kiñ lôk nê bêñbêñ ek nonañ yenañ

Abô Mavi êndêñ i lôk avômalô loñ buyañ.

19-20 *Ma doñtom evalonj mólô ma mólônim Lemambô anêñ Lovak Matheñ tem êmô imbiñ mólô ba waklavôñ êñ ma tem nê m abô êndêñ mólô ek nonañ. Tem miñ mólôda nonañ unim abô ami. Ba intu miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô nanañ malê?’ mena ‘nanañ aisê?’ ami.

21 * “Ma anyô loyañ tem yañ enañ yañ bêñ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêñ êndêñ nakaduñ. Ma avômena tem nêmbôliñ dômiñ êndêñ lami lo taluvi ba nenañ eknijik i vônô.

22 Ma mólô ma yenañ avômalô. Ba intu avômalô sapêñ tem nêpôlik esak mólô. Ma doñtom nê takatu ba imiñ lôklokwañ aleba hayô anêñ danj, ma Wapômbêñ tem nê m i bulubiñ.

23 Aêñ ba avômalô malak te êv vovanj hadêñ mólô, ma nôsôv ba unu malak yañ. Yanañ avanôñ êndêñ mólô, tem nundum ku êñ embenj Is-lael denañ ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem êlêm.

24 * “Avômena ethak unyak ma miñ bêñ ek iniñ kêdônjwaga ami. Ma nê ku miñ bêñ ek iniñ anyô bêñ ami.

25 *Avômalô elam lambô nena, ‘Njôk Bêñ Belsebul’ êñ ma tem nindum aêñ esak yani anêñ avômalô aêñ iyom. Avômena ewa kêdônjwaga iniñ malainj, êñ ma hatôm. Ma nê ku ewa iniñ anyô bêñ anêñ malainj, êñ ma hatôm.

*Nakô ek Wapômbêñ iyom
(Luk 12:2-7)*

26 * “Aêñ ba miñ mólô nôkô ek nê takatu ba idum kambom takêñ ami. Nôm takatu ba havuñi hêk loñ kapô, tem imbitak yañ. Ma abô takatu ba havuñi, tem avômalô sapêñ neyala.

27 Aêñ ba abô takatu ba yahanañ hadêñ mólô hadêñ bôlôvôn, êñ ma nonañ êndêñ lôkwak. Ma abô takatu

* **10:9-10:** Luk 10:4,7; 1Ko 9:14 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Ap 13:51 * **10:15:** Mat 11:24; Jut 7 * **10:16:** Luk 10:3; Lom 16:19 * **10:17:** Mat 5:22; 23:34; Mak 13:9 * **10:19-20:** Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 * **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 * **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

ba anyô vi enañ thikuthik, êñ ma nu-
miñ unyak vov ba nodam ek avômalô
nedañô.

²⁸* Miñ nôkô ek avômalô ami. Thêlô
hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô.
Ma dahôlômim ma thêlô miñ hatôm
nijik vônô ami. Aêñ ba intu nôkô ek
Anyô Bêñ iyom! Yani hatôm imbuliñ
môlônim lemvimkupik lôk dahôlômim
êndôk loñ atum lôkmala.

²⁹ “Avômalô ethak êv vuli menak
yaônena hathak valuselen yaô ek
eyañ. Ma Lemambô lahiki hathak
menak yaô takatu ba te hama.

³⁰ Ma donjom môlô ma Wapômbêñ
bôk hakatuñ môlô sapêñ lemimkadôk
ñañ yôv.

³¹* Aêñ ba môlô ma bêñ ek menak,
ba intu miñ nôkô ami.

*Miñ mama esak Yisu ami
(Luk 12:8-9)*

³² “Aêñ ba ôpatu ba hanañ hadêñ
avômalô nena hasopa ya, intu tem
yanañ imiñ Wakamik atu ba hamô
malak leñ ma nena, ‘Ôpêntêk ma
yenañ.’

³³* Ma ôpatu ba hanañ hadêñ
avômalô nena hadô esopa ya, intu
tem yanañ êndêñ Wakamik atu ba
hamô malak leñ nena, ‘Yahathôn
ôpêñ paliñ.’

*Yisu hadum ba avômalô evak i vose
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

³⁴ “Yahalêm ek yanêm kôm janak
êndêñ môlô! Ba intu miñ noson nena
yahalêm ek yandum môlô kapôlômim
êndôk biñ ami ma milôk.

³⁵ Yahalêm ek
“ ‘namalô êmbôliñ dôm êndêñ lambô,
ma nalavi êmbôliñ dôm êndêñ talêbô,
ma namalô yanavi êmbôliñ dôm
êndêñ yanavi.

³⁶ Anyô te lôk anêñ thalalen tem
nêpôlik esak i.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Ma opalê atu ba lahaviñ lambô
lo talêbô bêñ anôn hamôn ek ya, ôpêñ
hatôm anyô ov vathek ba miñ yenañ
ami. Ma opalê atu ba lahaviñ nali bêñ

anôn hamôn ek ya, ôpêñ hatôm anyô
ov vathek ba miñ yenañ ami.

³⁸* Ma ôpatu ba miñ hawa anêñ alo-
valañañsiñ ba hasopa ya ami, ôpêñ
hatôm anyô ov vathek ba miñ yenañ
ami.

³⁹* Ma opalê atu ba hadum ku
bêñ ek embatho anêñ lôkmala loñ, êñ
ma anêñ lôkmala êñ tem nêm yak.
Ma ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek
hasopa ya, ôpêñ tem embalon anêñ
lôkmala loñ.

⁴⁰* “Ma ôpatu ba hawa môlô thô, êñ
ma hawa ya thô haviñ. Ma ôpatu ba
hawa ya thô, êñ ma hawa Ôpatu ba
hêv ya ba yahalêm thô haviñ.

⁴¹ Ma ôpatu ba hayê plopet te ba
hawa thô, êñ ma tem enja nôm mavi
êtôm atu ba plopet êñ hawa. Ma ôpatu
ba hayê anyô thêthôn te ba hawa thô,
êñ ma tem enja nôm mavi êtôm atu ba
anyô thêthôn êñ hawa.

⁴² Ma ôpatu ba hayê anyô oyañ te
hasopa ya ba hêv ñañ thilibun hadêñ
yani, yanañ avanôn biñ êndêñ môlô
nena ôpêñ tem enja anêñ vuli.”

11

¹ Ma Yisu hadôn anêñ nê ku lau-
miñ ba lahavuju yov, ma hatak loñ
êñ ma hi hanañ Wapômbêñ anêñ abô
lôk hadôn avômalô hamô Galili anêñ
malak nenanena.

*Yisu hanañ abô hathak Jon anyô
hathik ñañ
(Luk 7:18-35)*

² Jon hamô koladôn ma hanañ abô
hathak ku takatu ba Kilisi hadum. Êñ
ma hêv anêñ nê ku doho ba i hadêñ
yani

³ ek nenañ injik yani liñ, “O ma
Mesia atu ba Wapômbêñ bôk habutiñ
abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabiñ
anyô yañ?”

⁴⁻⁵* Êñ ma Yisu hanañ viyañ,
“Nôbôn ma nonañ êndêñ Jon esak
nôm takatu ba mamu olañ lo ôyê.
Nê malenñ pusip êyê tak, ma nê

* **10:28:** Lom 8:31; Jem 4:12 * **10:31:** Mat 6:26
Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24 * **10:39:** Luk 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37; Luk
10:16; Jon 13:20 * **11:4-5:** Ais 35:5-6; 61:1

* **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 * **10:38:**

venjvuvin even, ma nê palê lepla ibitak mavi, ma nê lenjondôn kôtôn elanô abô, ma nê nãma iviyô hathak lonbô, ma avômalô siv elanô Wapômbên anên Abô Mavi atu. Ba intu unu nonan êndên Jon esak nôm takên.

⁶ Ma nê takatu ba êyê ya ba evalon inin êvhavin lon, nêmo lôk lenjnmavi.”

⁷ Jon anên nê ku êvôi denan, ma Yisu hanan abô hathak Jon hadên avômalô nena, “Bôk môlô u lon thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?

⁸ Mi. Ma môlô u ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô e? Mi. Nê takatu ba ik kwêv kêkêlô, ma êmô kin inin unyak ma min êmô lon thiliv ami.

⁹ Môlô u lon thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôn! Ma donjom yanaj êndên môlô nena Jon ma bên ek plopet sapên.

¹⁰ *Bôk eto hathak ôpên hêk Wapômbên anên kapya nena,

“Odanô, tem yanêm yenan anyô ku te êmôn ek o,

ek enan yenan abô bên

ek êpôpêk lonôndê ek o.’ *Malakai*

3:1

¹¹ “Yanan avanôn bin êndên môlô nena Jon ma bên ek avômalô pik sapên. Avi te min bôk havathu anyô te aên ami ma mi. Ma donjom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbên anên lon lôklinyak, ôpên ma bên ek Jon.

¹²⁻¹³ * “Ma plopet sapên lôk kapya balabun bôk enan Wapômbên anên abô bên aleba lêk hayô Jon habitak havi. Ma sêbôk aleba lêk ma ôpên hanan abô ma Wapômbên anên lon lôklinyak halêm hatôm nê vovak ibi thêthô i ba i aleba ik vovak ba lovak.

¹⁴ *Ma môlô lemimhavin nodanô plopet takatu inin abô ba nodanô! Wapômbên anên kapya hanan nena Elia tem êlêm. Elia ên ma Jon.

¹⁵ Aên ba môlô nê lôk lemôndôn ma nodanô abô êntêk katô!

¹⁶ “Yanan aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô lon ethak donjom halôk ma elam hi ek avômena vi nena,

¹⁷ “Yêlô abi yen beley ek môlô nondon yen,

ma donjom min olo yen ami.

Ma yêlô alan asên malên ek môlô nodan,

ma donjom min olan ami.’

¹⁸ “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takên. Jon halêm ba hathak hatip ek nôm lo wain. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onan nena ngôk hamô havi. Yani.

¹⁹ *Ma donjom Anyô Anên Nakadun atu halêm ma min hatip ek nôm lo wain ami. Ba intu avômalô êpôlik ba enan, ‘Ôngô! Anyô ên hathak hayan nôm lôk hanum wain bên anôn aleba intu halo molo. Yani ma nê idum kambom lôk nê ewa takis inin anyô môlô.’ Aên ba Wapômbên anên auk tem injik anôn mavi ba avômalô tem nêgê nena auk ên ma thêthôn anôn.”

Avômalô lenjondôn kôtôn

(Luk 10:13-15)

²⁰ Yisu bôk hadum nômbithi bên anôn yôv hamô malak doho ma avômalô takên min ele kapôlônjin lilin ami. Ba intu Yisu hathan i

²¹ *ba hanan, “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Betsaida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma donjom bôk yandum nômbithi takên êmô Taia lo Saidon malêvôn, ên ma kethen oyan ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atum ngavu esak lenjkadôk ek nede kapôlônjin lilin.

²² Odanô! Yahanan avanôn êndên môlô nena waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endanô abô, ên ma môlônim malain tem bên anôn êmôn ek avômalô Taia lo Saidon inin!

²³ * “Ma môlô avômalô Kapaneam, tem nêmbô môlônim athên esak len e? Mi, môlô tem unu nê nãma inin lon! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma

* **11:10:** Luk 1:76 * **11:12-13:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * **11:19:** Mat 9:14 * **11:21:** Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23:** Stt 19:24-28; Ais 14:13-15

donptom bôk yandum nômbithi takêñ êmô Sodom malêvôn, êñ ma tem ne-tak iniñ kambom ma tem nêmo de-nañ endeba lêk.

24 *Odañô! Yanañ avanôn! Waklavôn atu ba Wapômbên endelêm ek endañô alalôaniñ abô, êñ ma môlônim malain tem bêñ anôn êmôn ek avômalô Sodom!”

Wapômbên anên aseleñ ma vumvum

(Luk 10:21-22)

25 *Yôv ma Yisu hanañ, “Wakamik, O ma pik lo leñ anên alañ! Lêk hu-vuñ anêm auk hadên ñê lôkauk lôk ñê bêñbên, ma huik thô hadên ñê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athên!”

26 Wakamik, avanôn oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aên.

27 * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapên yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk ñê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndên i iyom.

28 * “Môlô ñê takatu ba udum ku bêñ ba owa malain nôlêm êndên ya ma tem yanêm lovak êndên môlô.

29-30 *Yahathak yahatauviñ ya hatôm anyô ku ba intu tem nômo mavi. Ma aseleñ atu ba yahêv ma vumvum ek noja. Ma vak atu ba yahêv ek nôbô ma miñ malain ami. Ba intu nôlêm êndên ya ek noja yenañ auk.”

12

Yisu ma Sabat anên alañ

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 *Sabat te ma Yisu lôk anên ñê ku i even ku kapô te. Ma anên ñê ku ema kisi ba ewa wit doho hêk ku êñ kapô ba eyañ.

2 *Palisi doho êyê ma enañ, “On-dañô! Abô balabuñ hanañ nena

Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôm ek nañgañ ami. Ma donptom anêm ñê ku ibuliñ waklavôn êñ!”

3 *Ma Yisu hanañ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anên ñê môlô ema kisi ba idum e?”

4 *Yani habitak hayô Wapômbên anên unyak mathen kapô ma hayañ polom atu ba mathen anôn. Polom êñ ma ñê êbôk da iyom iniñ ek neñañ ba intu habuliñ abô balabuñ buên.

5 *Odañô abô te imbiñ. Môlô bôk osam abô te hamô abô balabuñ nena Sabat sapên ma ñê êbôk da idum ku ba êv da hadên Wapômbên. Thêlô ethak ibuliñ abô balabuñ bô êntêk hathak Sabat. Ma donptom thêlô ma kambom mi.

6 *Aên ba yanañ êndên môlô nena nômlate lêk hamô loñ êntêk ma nômbên lôk ek unyak mathen.

7-8 *Môlô bôk osam abô êñ yôv ba hanañ nena,

“Yalenhaviñ môlô nônêm kapôlômim êndên avômalô ma yahapôlik hathak da.” *Hosea 6:6*

“Ya Anyô Anên Nakaduñ atu ma Sabat anên Alañ. Ba intu oyala abô êñ anên ôdôn, ma tem miñ hatôm notak malain êyômô ôpatu ba anên kambom mi ami. Mi.”

Sabat ma Yisu hadum anyô bañ hatyôk te mavi

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Yôv ma Yisu hatak buên ma habitak hayô avômalô loñ êñ iniñ unyak yeñ kapô. Ma anyô bañ hatyôk te hamô loñ êñ.

10 *Ma Palisi doho êbôlêm loñônê ek nenañ Yisu bêñ ba intu enañ hik yani liñ, “Kapyá balabuñ hanañ aisê? Hatôm alalô nandum anyô lôk lijñ mavi êndên Sabat mena mi e?”

11 *Ma Yisu hanañ, “Anyô te anên boksipsip hêv yak halôk lôv hadên

* 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12 * 11:25: 1Ko 1:26-29 * 11:27: Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

* 11:28: Jer 31:25 * 11:29-30: 1Jon 5:3 * 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3: 1Sml 21:1-6

* 12:4: Wkp 24:5-9 * 12:5: Nam 28:9-10 * 12:6: Mat 12:41-42 * 12:7-8: Mat 9:13 * 12:10:

Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5

Sabat, ma ôpêṅ tem ni edadi boksip-sip êṅ imbitak yain mena mi e?

¹² Anyô ma bêṅ ek boksipsip. Ba intu kapyā balabuṅ hanaṅ nena alalô hatôm nandum anyô mavi êndêṅ Sabat.”

¹³ Aêṅ ba Yisu hanaṅ hadêṅ ôpêṅ, “Oto bahem.” Ma hato baṅ ma baṅ vi kambom atu habitak mavi hathak loṅbô hatôm baṅ vi atu mavi.

¹⁴ *Êṅ ma Palisi iviyô ba i ethak doṅtom ma ekak abô ek nêpôm loṅôndê te ek nijik Yisu vônô.

Wapômbêṅ anêṅ anyô ku

¹⁵ Yisu hayala nôm êṅ ba intu hatak loṅ êṅ ba hi. Ma avômalô bêṅ anôṅ esopa yani ba hadum iniṅ lijiṅ sapêṅ mavi.

¹⁶ *Ma Yisu hanaṅ lôklokwaṅ hadêṅ thêlô nena miṅ nenaṅ yani bêṅ êndêṅ anyôla ami.

¹⁷ Yisu hanaṅ aêṅ ek Wapômbêṅ anêṅ abô injik anôṅ ba bôk hanaṅ hadêṅ plopet Aisaia nena,

¹⁸ * “Ôpêntêk ma yenaṅ anyô ku atu ba bôk yahabi yabaheṅ hayô hêk yani yôv.

Ôpêṅ ma yalenhaviṅ yani bêṅ anôṅ, ma yakapôlôṅ mavi ek yani; tem yanêṅ yenaṅ Lovak Mathen êmô imbiṅ ôpêṅ, ma tem enaṅ bêṅ êndêṅ avômalô nena tem nêṅ i bulubiṅ.

¹⁹ Yani ma anyô bônôṅ ba miṅ hathak hanaṅ abô lôk lôklala ami, ma miṅ hathak hanaṅ abô hamô loṅ ekaksa ami.

²⁰ Ma tem miṅ edabêṅ baselak atu hapu ba hêk pik ami, ma miṅ imbi ayôk ṅathiniṅ ni ami ma mi.

Ma tem indum mavi iyom endeba etak kambom sapêṅ nêṅmô ku mavi vibiṅ am.

²¹ Ma avômalô pik sapêṅ tem nêṅnêṅ maleniṅ êndêṅ yani.” *Aisaia 42:1-4*

Yisu lôk Belsebul (Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Vêṅ ma ewa anyô te atu ṅgôk habuliṅ ba êlêṅ hadêṅ Yisu. ṅgôk êṅ hadum ba ôpêṅ madaluk pusip ma abôlêk putup. Ma Yisu hadum ba ôpêṅ madaluk lôk abôlêk hakyav ba hayê tak lôk hanaṅ abô.

²³ Ma avômalô sapêṅ eson kambom ba enaṅ, “Yakô êntêk ma Devit anêṅ Lim Lukmuk atu ba Wapômbêṅ hêṅ halêṅ ek nêṅ alalô bulubiṅ la?”

²⁴ *Ma Palisi elanô abô êṅ ma enaṅ, “ṅgôk iniṅ anyô bêṅ Belsebul hêṅ lôklokwaṅ hadêṅ ôpêṅ. Ba intu hatôm nêṅ ṅgôk sapêṅ vê êṅjêk avômalô.”

²⁵ Yisu hayala thêlôniṅ auk ba hanaṅ, “Loṅ bêṅ te da iniṅ avômalô evaki vose hi ôdôṅ ju, êṅ ma loṅ bêṅ êṅ tem êṅjêk ṅgathiniṅ. Ma malak te evaki vose hi ôdôṅ ju, êṅ ma tem nêṅnêṅ yak. Ma ôdôṅ te evaki vose hi ôdôṅ ju, êṅ ma tem nêṅnêṅ yak aêṅ iyom.

²⁶ Ma Sadaṅ hêṅ anêṅ ṅgôk vê, êṅ ma hatôm evaki vose hi ôdôṅ ju. Ba anêṅ loṅ lôkliṅyak tem imiṅ majan aisê? Mi.

²⁷ Môlô onan nena ṅgôk bêṅ Belsebul hêṅ lôklokwaṅ hadêṅ ya ba yahêṅ ṅgôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êṅ haviṅ! Ma opalê intu hêṅ lôklokwaṅ hadêṅ thêlô ba idum ku mavi êṅ? ṅgôk Bêṅ, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onan abôyaṅ.

²⁸ *Ma doṅtom Wapômbêṅ anêṅ Lovak Mathen hêṅ lôklokwaṅ hadêṅ ya ba yahêṅ ṅgôk vê hêk avômalô. Aêṅ ba oyala nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak lêk halêṅ yôv.

²⁹ “Odanô abô yaṅ imbiṅ. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwaṅ yaṅ anêṅ unyak kapô ba enja anêṅ nômkama vani e? Mi anôṅ! Ôpêṅ embalon anyô lôklokwaṅ êṅ ba ekak loṅ am, êṅ ma yani hatôm enja anêṅ nômkama vani.

³⁰ * “Ôpatu ba miṅ lahaviṅ ya ami, yani êṅ intu hapôlik hathak ya. Ma ôpatu ba miṅ hasup avômalô ba ethak

* **12:14:** Jon 5:16 * **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 * **12:18:** Mat 3:17 * **12:24:** Mat 9:34; 10:25

* **12:28:** Ap 10:38; 1Jon 3:8 * **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50

donjom ami, êḡ ma hatôm halupunin i.

31 * “Aêḡ ba yanaḡ êndêḡ mômô nena Wapômbêḡ tem nêḡ avômalo inin kambom lomaloma lôk abôma takatu ba enaḡ hathak Wapômbêḡ vê. Ma donjom anyô te hayê Lovak Mathen anêḡ ku ba hanaḡ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bêḡ anêḡ ku’, êḡ ma Wapômbêḡ miḡ hatôm nêḡ kambom êḡ vê ênjêk ôpêḡ ami. Ma mi.

32 Ma anyô te hanaḡ abô kambom hathak Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu, ma Wapômbêḡ tem nêḡ ôpêḡ anêḡ kambom vê. Ma donjom anyôla hanaḡ abô kambom hathak Lovak Mathen, êḡ ma Wapômbêḡ tem miḡ nêḡ ôpêḡ anêḡ kambom êḡ vê ami ma ênjêk thêthô.

Alokwaḡ kambom hathak hik anêḡ anôḡ kambom
(Luk 6:43-45)

33 * “Alokwaḡ mavi ma tem injik anôḡ mavi, ma alokwaḡ kambom ma tem injik anôḡ kambom aêḡ iyom. Ma anyô ethak êyê anêḡ anôḡ vêḡ ma eyala nena alokwaḡ mavi mena kambom.

34 * Mômô ma umya kambom anêḡ nali ba kapôlômim putup hathak nôm kambom lomaloma atu ba habitak vemimbôlêk. Ba miḡ hatôm nonaḡ abô mavi ami!

35 Anyôla hapesaḡ anêḡ nômkama mavi lomaloma ba hamô yani kapô, êḡ ma tem enaḡ abô mavi iyom. Ma anyôla hapesaḡ nômkama kambom lomaloma ba hamô yani kapô, êḡ ma tem enaḡ abô kambom iyom.

36 “Odaḡô! Yanaḡ êndêḡ mômô! Wapômbêḡ tem êlêḡ ek endanô abô. Ba intu anyô tomtom tem nenaḡ inin kambom takatu ba bôk enaḡ hadêḡ avômalo vi lôk ibulin i bêḡ.

37 Wapômbêḡ tem endanô anêḡ abô ba enaḡ êndêḡ o nena o anyô thêthôn mena o anyô lokbaḡ.”

Palisi leniḡhaviḡ nêḡ lavôḡḡḡ te
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 * Vêḡ ma Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ doho enaḡ hadêḡ Yisu, “Kêdônwaga, yêlô leniḡhaviḡ undum lavôḡḡḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ hêḡ o ba hôleḡ.”

39-40 * Ma Yisu hanaḡ, “Mômô avômalo bôlôn êntêk ma avômalo kambom ba miḡ ôêvhaviḡ ya ami. Ba intu lemimhaviḡ yandum lavôḡḡḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêḡ ya ba yahalêḡ, ma donjom tem mi. Wak lô ma Jona hamiḡ alim ḡḡwêk bêḡ te kapô. Ma wak lô aêḡ iyom ma tem Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ênjêk pik kapô. Lavôḡḡḡ êḡ iyom intu tem Wapômbêḡ injik thô nena bôk hêḡ ya ba yahalêḡ.

41 * Sêbôk ma Jona hanaḡ abô hadêḡ avômalo Ninive ba ele kapôlônḡḡḡ liliḡ. Odaḡô! Nômplate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ hamôn ek Jona. Ma mômô miḡ ôêvhaviḡ ami. Ma waklavôn atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma avômalo Ninive tem nenaḡ mômônim kambom takêḡ bêḡ.

42 * Ma sêbôk ma Siba iniḡ kwin hatak anêḡ loḡ ma halêḡ anêḡ loḡ daim bomaḡ ek endanô Solomon anêḡ auk mavi. Odaḡô! Nômplate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ ek Solomon. Ma donjom mômô ôdô anêḡ nodanô. Ma waklavôn atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma tem Siba iniḡ kwin êḡ enaḡ mômônim kambom takêḡ bêḡ.”

Ngôk hatup sin
(Luk 11:24-26)

43 “Ngôk lelaik hatak anyô te, êḡ ma hi haveḡ loḡ thiliv ek êmbôleḡ loḡ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miḡ hapôm loḡ te ami,

44 ma tem enaḡ nena, ‘Yatup sin yana unyak sêbôk esak loḡbô.’ Ma hayô ba hayê nena unyak êḡ lêk hamô oyaḡ ma epesaḡ ba lêk habitak mabuḡ mavi.

* 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39-40: Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5 * 12:42: 1Kin 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20

45 *Êḡ ma tem ni êmbôlêm ḡgôk bahenḡvi ba lahavuju takatu ba iniḡ lôklokwanḡ hamôḡ ek anêḡ ba enja i imbiḡ ek nimbitak nêyô unyak êḡ kapô esak loḡbô. Êḡ ma ôpêḡ tem êmô kambom anôḡ ek yanḡ sêbôk. Ba intu môlô avômalô kambom bôlôḡ êntêk tem nôpôm malaiḡ êḡ imbiḡ.”

*Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

46 Yisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô denaḡ ma anêḡ talêbô lôk iviyaḡ leḡiḡhaviḡ nenaḡ abô imbiḡ yani ba intu êlêm imiḡ unyak viyaiḡ.

47 Ma anyô te hi hanaḡ hadêḡ Yisu, “Lemtambô lôk môlôviyaḡ imiḡ yaiḡ ba thêlô leḡiḡhaviḡ nenaḡ abô imbiḡ o.”

48 Ma Yisu hanaḡ, “Opalê intu yenaḡ wakatik lôk aiaḡ thêlô?”

49-50 *Ma habi baḡ hayô hamiḡ anêḡ ḡê ku ba hanaḡ, “Avômalô takatu ba esopa Wakamik atu ba hamô malak leḡ anêḡ lahaviḡ, intu yenaḡ wakatik lôk aiaḡ ma livôḡ thêlô. Ba intu môlô êntêk ma yenaḡ wakatik lôk aiaḡ thêlô.”

13

Abô loḡ kapô hathak anyô hapaliv yanḡvêk

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Wak êḡ iyom ma Yisu hatak unyak atu ma hi hayô kasukthôm anêḡ daḡ ma halôk hamô biḡ.

2 *Ma avômalô bêḡ anôḡ ekalabu yani siḡ ba intu hathak yeḡ te ba hi hamô, ma avômalô imiḡ liḡdaḡ habup hathak.

3 Ma hadôḡ avômalô hathak abô loḡ kapô bêḡ anôḡ. Ba hanaḡ nena, “Anyô te hi hapaliv anêḡ yanḡvêk halôk anêḡ ku.

4 Yani hapaliv yanḡvêk takêḡ ma vi halôk loḡôndê. Êḡ ma menak êpôm ba eyaḡ.

5 Ma doho halôk valu kikiliḡ ba intu hapup ketheḡ ek malê nena pik dokte iyom.

6 Ma doḡtom wak habi hayô hêk ma hakaḡok ek malê nena anêḡ ḡgalôk ma bidoḡna.

7 Ma vi halôk loḡ yak lôkmaḡiḡ kapô ba yak êḡ halumbak hayô yanḡvêk takêḡ vôv.

8 Ma doḡtom vi halôk pik mavi ba hik anôḡ ba vi hatôm 100 ma vi 60 ma vi 30.

9 Aêḡ ba môlô ḡê lôk lemôndôḡ ma nodanô abô êntêk katô!”

*Aisé ka Yisu hanaḡ abô loḡ kapô?
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

10 Yisu anêḡ ḡê ku i hadêḡ yani ma enaḡ hik yani liḡ, “Aisé ba hothak honaḡ abô loḡ kapô hadêḡ avômalô?”

11 Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Wapômbêḡ lêk hik anêḡ auk loḡ kapô hathak anêḡ loḡ lôkliḡyak thô hadêḡ môlô. Ma miḡ hik thô hadêḡ thêlô ami.

12 *Ba anyô te hayala auk êḡ, ma tem Wapômbêḡ nêḡ auk doho imbiḡ ba imbitak bêḡ anôḡ. Ma doḡtom anyô te hathôḡ auk êḡ, ma anêḡ auk dokte atu ba ôpêḡ havalonḡ loḡ tem yani nêḡ vê.

13 *Ba intu yahanaḡ abô loḡ kapô hadêḡ thêlô ba

“Êyê, ma doḡtom miḡ êyê katô ami.

Elanô, ma doḡtom miḡ elanô katô ba eyala abô êḡ anêḡ ôdôḡ ami.

14-15 *Aêḡ ba Wapômbêḡ anêḡ abô hik anôḡ hatôm bôk ba Aisaia hanaḡ, “‘Avômalô iniḡ auk bôk thektheḡ

ba ibi leḡôndôḡ siḡ

ma ivuliv maleniḡ siḡ.

Wak nômbêḡ intu ma tem nedanô abô,

ma doḡtom miḡ hatôm neyala anêḡ ôdôḡ ami.

Ma wak nômbêḡ intu ma tem nêḡê nômlate,

ma doḡtom miḡ hatôm nêpôm anêḡ ôdôḡ ami.

Ba intu etak kambom êḡ

ma tem nêḡê esak maleniḡ

lôk nedanô êndôk leḡôndôḡ

ma neja êḡjêk iniḡ auk

* 12:49-50: Lom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3 * 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 * 13:13:

Lo 29:4; Jer 5:21 * 13:14-15: Jon 12:40; Ap 28:26-27

ma nede i liliñ ek yandum thêlô mavi.’ *Aisaia 6:9-10*

16 *Ma môlô lêk ôyê ya hathak malemim daluk lôk olañô ya halôk lemim ôndôn. Ba intu lêk ômô mavi.

17 Odañô! Yanañ avanôn êndên môlô! Sêbôk ma plopet lôk nê thêthôn bêñ anôn leñihiki ek nêgê nôm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma donjom miñ êyê ami. Ma leñihiki ek nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma donjom miñ elañô ami.

Abô loñ kapô hathak yanvêk anên ôdôn

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “Aên ba tem yanañ abô loñ kapô hathak epaliv yanvêk anên ôdôn bêñ êndên môlô.

19 Anyô te halañô abô hathak Wapômbên anên loñ lôklinyak ma donjom miñ hayala anên ôdôn ami, êñ ma Sadañ hayô ba hawa yanvêk atu ba Wapômbên havatho halôk yani kapô vê. Êñ ma hatôm yanvêk atu ba halôk loñôndê.

20-21 “Ma ôpatu halañô abô ba hêvhaviñ kethen lôk lamavi ma donjom malain lôk vovañ hapôm yani hathak Wapômbên anên abô ma hatak anên hêvhaviñ kethen oyañ, êñ ma hatôm yanvêk atu ba hêv yak halôk valu kikiliñ ba miñ habi ngalôk ami.

22* “Anyô te halañô abô ma donjom lahiki bêñ anôn hathak anên lôkmala pik êntêk lôk nômkama lomaloma lôk valuselen. Ma auk takên intu hasivun Wapômbên anên abô ba ôpên miñ hik anên anôn ami. Êñ ma hatôm yanvêk atu ba halôk yak lôkmanñiñ kapô.

23 “Ma anyô halañô Wapômbên anên abô ba hayala anên ôdôn êñ ma tem indum ku ba injik anôn mavi êtôm 100 mena 60 mena 30 la. Êñ ma hatôm yanvêk atu ba halôk pik mavi.”

Abô loñ kapô hathak kamuñ kambom

24 Yisu hanañ abô loñ kapô yan nena, “Wapômbên anên loñ lôklinyak

ma aêntêk. Anyô te havatho yanvêk mavi halôk anên ku.

25 Ma avômalô i êk sôm, ma ôpên anên anyô lamanin te halêm havatho kamuñ kambom halôk ku kapô êñ haviñ ma hi.

26 Vêm ma nôm anôn hadum ek êyôk, ma kamuñ kambom êñ havuak haviñ.

27 Ma nê eyabiñ ku i hadên ku alañ ma enañ hadên yani, ‘Anyô bêñ, bôk hovatho yanvêk mavi halôk anêm ku iyom. Aisê ka kamuñ kambom habitak haviñ?’

28 “Ma yani hanañ hadên thêlô, ‘Anyô te lamanin hathak ya ba hadum nôm êñ.’

“Ma nê ku enañ hik yani liñ, ‘Lemhaviñ yêlô nayavovon ku êñ e?’

29 “Ma donjom ku alañ hanañ, ‘Mi. Yahakô môlô noyavovon ba nosapu nôm mavi vê imbiñ kamuñ kambom.

30 Môlô nôndô luvi êmô endeba avômalô nedav nôm am. Êñ ma tem yanañ êndên nê ku takatu ba tem nedav nôm nena, “Môlô nusup kamuñ kambom sapên ba nokak lôkulôku ba nôndô êmô loñ nêmbôk esak atum. Ma nusup nôm anên anôn ba notak êmô unyak nôm hamô.” ’ ”

Abô loñ kapô hathak ava yaôna

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Yisu hanañ abô loñ kapô te nena, “Wapômbên anên loñ lôklinyak ma aêntêk. Anyô te hawa ava yaônate ba havatho halôk anên ku kapô.

32 Ava êñ ma yaôna lôk, ma donjom habitak alokwan daim ba hamôn ek nômkama ku kapô vi. Ma menak ethak elav iniñ unyak halôk anên ñaun.”

Abô loñ kapô hathak yis

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

33 Yisu hanañ abô loñ kapô te nena, “Wapômbên anên loñ lôklinyak ma aêntêk. Avi te hawa yis dokte ba hayalañ halôk palawa bêñ anôn kapô, ma haven yam ma palawa sapên hathin bêñ.”

* 13:16: Luk 10:23-24 * 13:22: Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17

34 Abô takêntêk ba Yisu hanan hadêñ avômalô ma hanan hathak abô loñ kapô iyom ma miñ hathak hadôñ i hathak abô yanña ami

35 ek Wapômbêñ anêñ abô injik anôñ ba hanan hadêñ plopet nena, “Yavenbôlêk tem ekyav ba yanña abô loñ kapô êndêñ môlô.

Ma yanña Wapômbêñ anêñ auk lomaloma takatu ba havuñ hadêñ sêbôk ba yani hapesan pik êntêk aleba lêk bêñ.” *Kapya Yêñ 78:2*

Yisu hanan kamuñ kambom anêñ ôdôñ bêñ

36 Yôv ma Yisu hatak avômalô ba i ma hi unyak kapô. Ma anêñ nê ku i ek yani ma enan, “Nunçwik abô loñ kapô atu ba hathak kamuñ kambom habitak ku kapô anêñ ôdôñ thô êndêñ yêlô.”

37 Êñ ma hanan, “Ôpatu ba havatho yanvêk mavi, êñ ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu.

38 Ma ku kapô ma pik êntêk, ma yanvêk mavi ma loñ lôkliñyak anêñ avômalô, ma kamuñ kambom ma anyô kambom anêñ avômalô.

39 Anyô lamaninñ atu ba havatho yanvêk kambom, yani ma Sadan. Avômalô takatu ba elav nôm, thêlô êñ ma hatôm anjela. Nôm hayôk, êñ ma pik lo leñ anêñ dan.

40-42 * “Pik lo leñ anêñ dan hayô ma Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem nêma anêñ anjela ba ini anêñ loñ lôkliñyak atu ba hamô pik êntêk ek neja avômalô kambom takatu ba êvôv avômalô ek nindum kambom lôk avômalô sapêñ atu ba ethak idum kambom ba nimbi êndôk loñ atum lôkmala. Thêlô tem nedan kambom ba nesan venjibôlêk ôdôñ loñ. Nôm êñ hatôm avômalô takatu ba isup kamuñ kambom ba êbôk hathak atum.

43 * “Ma donjom avômalô thêthôn tem nimbitak êtôm wak anêñ deda ba nêmo Lambô anêñ loñ lôkliñyak. Aên

ba môlô nê lôk lemôndôn ma nodanñ abô êntêk katô!”

Abô loñ kapô hathak ivuñ nôm mavi te

44 “Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma hatôm ku kapo te ba ivuñ nôm mavi te hamô. Ma anyô te hapôm nôm mavi êñ. Ma havuñ halôk loñbô. Yani lamavi ba hêv anêñ nômkama sapêñ ek nênem vuli. Ma hawa valuselen ba hêv hadêñ ku atu ba nôm mavi êñ hamô anêñ alan ek enja ku êñ.”

Abô loñ kapô hathak kômkom mavi

45 “Abô loñ kapô te havinñ nena Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma aêntêk. Anyô hadum ku valuselen te habôlêma kômkom kêkêlô ek nêma vuli.

46 Yani habôlêma aleba hapôm kômkom kêkêlô anêñ dôñ te ba anêñ vuli bêñ anôñ. Êñ ma hi hêv anêñ nômkama sapêñ ek nênem vuli. Ma hawa valuselen ba hi hêv kômkom kêkêlô êñ hathak.”

Abô loñ kapô hathak yaksen

47 “Abô loñ kapô te hathak loñbô nena Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma hatôm aêntêk. Nê ibi yaksen halôk kasukthôm êvôv alim lomaloma aleba putup.

48 Êñ ma êvôv yaksen hathak linñan. Ma êlôk êmo ma isup alim mavi halôk vak sam doho. Ma donjom alim kambom ma ibi hi.

49 Ba intu waklavônñ pik lo leñ anêñ dan ma Wapômbêñ tem indum aên iyom. Ba anêñ anjela tem nêlêma neja nê kambom vê ênjêk nê thêthôn malêvônñ

50 *ba nimbi êndôk loñ atum lôkmala. Thêlô tem nedan kambom ba nesan venjibôlêk ôdôñ loñ.”

51 Ma Yisu hanan hik anêñ nê ku linñ nena, “Môlô lêk oyala abô sapêñ anêñ ôdôñ e?”

Ma thêlô enan hadêñ yani, “Intu êñ.”

52 Êñ ma yani hanan hadêñ thêlô, “Anyô lôkauk hathak abô balabuñ

* 13:40-42: Mat 8:12; 24:31; 25:31; Mak 13:27; Jon 15:6 * 13:43: Dan 12:3 * 13:50: Mat 13:42; Luk 13:28

te halanô abô ba hawa auk hathak Wapômbên anêḡ loḡ lôkliḡyak, yani êḡ hatôm unyak te anêḡ lambô. Yani hi unyak kapô ba hawa nôḡ mavi lukmuk lôk bô haviḡ ba hêḡ hadêḡ avômalô.”

Plopet ma athêḡ mi hêk anêḡ malak ôdôḡ

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu hanaḡ abô loḡ kapô takêḡ yôḡ ma yani hatak loḡ êḡ.

⁵⁴ *Ma hi yanida anêḡ malak ôdôḡ. Ma hadôḡ avômalô hamô iniḡ unyak yeḡ aleba esoḡ kambom ba enaḡ, “Ôpêḡtêk hawa auk êḡtêk anêḡ êsê? Aisê ba yani hatôm idum nôḡmbithi?”

⁵⁵ *Ôpêḡ ma anyô halav unyak te anêḡ nakaduḡ ma anêḡ talêbô ma Malia. Ma anêḡ iviyaḡ ma Jems lo Josep ma Saimon lo Judas.

⁵⁶ Ma anêḡ livi êḡmô loḡ êḡtêk haviḡ. Ma aisê ka anyô êḡ hatôm idum nôḡm takêḡ?”

⁵⁷ *Ma thêlô enaḡ aêḡ, ma êpôlik hathak yani. Ba intu Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Plopet hawa athêḡ bêḡ hêk malak yaḡ. Ma doḡtom anêḡ malak ôdôḡ lôk anêḡ thalaleḡ ma hatôm anyô athêḡ mi.”

⁵⁸ Aêḡ ba intu miḡ hadum nôḡmbithi bêḡ anôḡ hêk loḡ êḡ ami ek malê nena thêlô miḡ êḡhaviḡ yani ami.

14

Ik Jon anyô hathik ḡaḡ vônô
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Wak êḡ ma Anyô Bêḡ Helot Antipas halanô abô hathak nôḡm takatu ba Yisu hadum.

² Êḡ ma hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Ôpêḡ ma Jon anyô hathik ḡaḡ iyom intu haviyô hathak loḡbô. Ba intu yani hawa lôklokwaḡ ba hadum nôḡmbithi takêḡ.”

³⁻⁴ *Sêbôk ma Helot hawa yaḡ Pilip anêḡ avi Helodias vani. Ba Jon hanaḡ hadêḡ Helot, “Lêk howa avi êḡtêk vani ba intu hubuliḡ abô balabuḡ.”

Êḡ ma Helot hêḡ anêḡ ḡê ku ba i evaloḡ Jon ba ekak ma êdô hamô koladôḡ.

⁵ *Avômalô leḡḡḡhabi nena Jon ma plopet te. Ba intu Helot hadum ek injik Jon vônô ma doḡtom hakô ek avômalô.

⁶ Anyô doho êlêḡ eyaḡ nôḡm haviḡ Helot ek leḡḡḡhabi anêḡ waklavôḡ talêbô hawa yani. Ma Helodias nalavi halêḡ haloyeḡ hamiḡ thêlô malêḡvôḡ. Ma Helot hayê ba lamavi anêḡ dôêḡ.

⁷ Êḡ ma Helot havak abô haviḡ yani nena, “Yanaḡ avanôḡ biḡ dake nena honaḡ hik ya liḡ hathak nôḡmlate ek yanêḡm êḡndêḡ o, êḡ ma tem yanêḡm iyom.”

⁸ Ma talêbô hêḡ auk hadêḡ nalavi ek enaḡ nena, “Yaleḡḡhaviḡ Jon wakadôk êḡndôk belev te ba nêḡm êḡndêḡ ya!”

⁹⁻¹⁰ Ma kiḡ halanô ba lamalainḡ. Ma doḡtom bôk havak abô halôk ḡê bêḡḡbêḡ maleḡḡḡ yôḡ ba intu hanaḡ hadêḡ ḡê ku ba i koladôḡ ma edabêḡ Jon laselo kisi hatôm atu ba avena hanaḡ.

¹¹ Ma thêlô etak Jon wakadôk halôk belev te ba ewa êlêḡ êḡv hadêḡ avi muk atu. Ma yani hawa ba hi hêḡ hadêḡ talêbô.

¹² Ma Jon anêḡ ḡê ku elanô ma êlêḡ ewa anêḡ liḡkupik ba i elav. Elav vêḡm ma i enaḡ hadêḡ Yisu.

Yisu havakôḡ avômalô hatôm 5,000
(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu halanô abô êḡ vêḡm ma hatak loḡ êḡ ma hathak yeḡ te ba hi loḡ thiliv bute. Ma avômalô bêḡ anôḡ elanô nena yani iyom lêk hi ba intu etak iniḡ malak ma evenḡ yani yam ba i.

¹⁴ Ma Yisu hathak liḡ ma hayê avômalô bêḡ anôḡ lêk êḡmô yôḡ. Ma lahiki hathak thêlô ba hadum iniḡ ḡê lôk lijiḡ mavi.

¹⁵ Yaḡsiḡ hayô ma anêḡ ḡê ku êlêḡ ma enaḡ, “Lêk yaḡsiḡ ma alalô amô loḡ thiliv. Ba intu otak avômalô

* 13:54: Jon 7:15 * 13:55: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-4: Wkp 18:16; 20:21; Luk 3:19-20

* 14:5: Mat 21:26

takéntêk ek ini malak takatu ba hamô habobo ek nênmê iniñ nôm vuli.”

16 Ma donjom Yisu hanañ nena, “Mi! Thêlô nênmê. Mólô da nobakôñ i.”

17 Ma donjom thêlô enañ, “Yêlôaniñ polom bahenji ma alim ju iyom.”

18 Êñ ma Yisu hanañ, “Noja nôlêm.”

19 *Ma hanañ hadên avômalô nena, “Nôndôk nômô kamuñ takéntêk.” Ma hawa polom bahenji lôk alim ju atu ma hêv ma hathak leñ ma hêv mek. Vêm ma haya polom lôk alim ba hêv hadên anênjê ku, ma jê ku ewa ba ibi sam ba êv hadên avômalô nômbênjê atu.

20 Ma avômalô sapênjê eyañ ba leñjêviyak. Ma nôm wata vi atu ba hamô ma jê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju.

21 Anyô iyom intu hatôm 5,000 ma avi lo avômena takatu ba eyañ nôm êñ haviñ miñ ekatuñ i ami.

Yisu havenjê kasukthôm anênjê dômlê (Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

22 Vêm ma Yisu hanañ hadên anênjê ku nena nesak yeñ ba nênmônjê ba ini kasukthôm vi tuvulu. Ma yanida hamô ek nênmê avômalô ba ini am.

23 *Yani hêv avômalô ba i ma hathak dum te ba hi ek etej mek. Bôlôvônjê hayô ma yani hamô dum êñ denañ.

24 Ma yeñ lêk hi kasuk malêvônjê ma lovak hayuv ba hamô yeñ loñ hale hi ba intu ñañ budum hik ba yeñ êñ halelela liliñ kambom.

25 Habobo tem eyañ ma yani havenjê kasuk anênjê dômlê ba hi hadên anênjê jê ku.

26 *Ma anênjê jê ku êyê yani havenjê kasuk anênjê dômlê ma êkô kambom ba enañ nena, “Anyôla dahô!” ba elañ boloba.

27 Ma kethenjê oyañ ma yani hanañ hadên thêlô nena, “Mólô miñ nôkô ami ma nônmê yaô! Ya êntêk!”

28 Êñ ma Pita hanañ, “O Anyô Bêñ Yisu, ma onañ ek yambenjê kasuk anênjê dômlê ba yasôk êndênjê o.”

29 Ma Yisu hanañ, “Ôlêm.”

Êñ ma Pita hatak yeñ ma havenjê kasuk anênjê dômlê ba hi.

30 Ma donjom hayê lovak hayuv ba hakô. Êñ ma hêv yak halôk kasuk kapô ma halam nena, “Anyô Bêñ! Nênmê ya sa!”

31 *Kethenjê oyañ ma Yisu havalonjê yani. Ma hanañ, “O anyô hôêvhavinjê yaôna lôk. Hosonjê nena hatôm yayabinjê o ami e?”

32 Ma thai ethak yeñ ma lovak bênjê hama.

33 Aênjê ba jê takatu ba ênmê yeñ elek venjêdônjê lêlô ma êkôm ba êv yeñ ba enañ, “Avanônjê binjê! O ma Wapômbênjê anênjê Nakadunjê.”

Yisu hadum avômalô lôk lijinjê mavi hêk Genesalet (Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

34 Thêlô ethak liñdanjê vi tuvulu anênjê Genesalet.

35 Ma avômalô loñ êñ êyê Yisu ba eyala yani. Ma êv abô havenjê malak loñ êñ sapênjê. Ma ewa iniñ jê lôk lijinjê sapênjê ba i hadênjê Yisu.

36 *Ma etej Yisu ba enañ ek jê lôk lijinjê nênmê anênjê kwêv anênjê danjê iyom. Ma sapênjê atu ba ênmê ma ibitak mavi.

15

Yisu hanañ hathak nôm takatu ba tem indum anyô lelaik (Mak 7:1-23)

1 Palisi lôk jê lôkauk hathak abô balabunjê doho êlêm anênjê Jêusalem ba i hadênjê Yisu ma enañ hik yani liñ nena,

2 “Bumalô iniñ abô majañ hanañ ek alalô nasik bahenjinjê vêmam ka miñ anjê nôm ek indum Wapômbênjê lamavi. Ma aisê ka anêm jê ku ibulinjê abô êñ ba miñ ithik bahenjinjê ami?”

3 Êñ ma Yisu hanañ, “Aisê ka mólô ubulinjê Wapômbênjê anênjê abô balabunjê ba osopa mólôda unim abô majañ?”

4 *Hatôm Wapômbênjê hanañ nena, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô

* 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:23: Luk 6:12; 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:31: Mat 8:26; Mak 4:39 * 14:36: Mat 9:20-21 * 15:4: Kis 20:12; 21:17; Wkp 20:9; Lo 5:16

hathak abô kambom, ma nijik ôpên vônô.

⁵ Ma donptom môlô othak onan nena anyôla hanañ hadên lami nena, 'Yenañ nômkama takatu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndên Wapômbên êtôm da.

⁶ Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.' Êñ ma hatôm môlô ôvôlin dômim ek Wapômbên anên abô ba osopa libumi iniñ bôk lo loñ.

⁷ Môlô ñê kambom! Môlô udum ba avômalô eson nena môlô ñê wapôm. Ma donptom môlô ma ñê palon anôn ba plopet Aisaia anên abô lêk hik anôn ba hanañ nena,

⁸ " 'Avômalô êntêk êbô yenañ athên hathak veniñbôlêk oyañ.

Ma donptom kapôlônñ ma hêk daim bô ek ya.

⁹ Thêlô êv yeñ oyañ hadên ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena,

"Êntêk ma Wapômbên anên abô."
," "

Aisaia 29:13

¹⁰ Ma Yisu halam avômalô nômbên atu ba êlêm hadên yani ma hanañ nena, "Môlô nodanô ba noyala katô.

¹¹ *Nôm takatu ba anyô hayañ halôk abôlêk miñ hadum yani habitak lelaik ami. Ma donptom nômtakatu ba anyô hanañ hale abôlêk intu hadum anyô habitak lelaik."

¹² Vêm ma ñê ku êlêm enañ hadên Yisu nena, "Ondanô. Palisi elañô anêm abô êntêk ba lêk leññmaniñ kambom hathak o."

¹³ Ma Yisu hanañ viyañ nena, "Wakamik atu ba hamô malak leñ tem esapu nômtakatu ba miñ yani havatho ami.

¹⁴ *Ba miñ môlô nodanô ñê takên iniñ abô ami. Thêlô ma ñê malenñ pusip ba idum ek nendom avômalô vi emben loñôndê. Ma anyô mapusip yañ halom anyô mapusip yañ haven loñôndê, êñ ma tem luvi nênm yak êndôk lôv."

¹⁵ Êñ ma Pita hanañ hadên Yisu nena, "Nunçwik abô loñ kapô êñ anên ôdôn thô êndên yêlô."

¹⁶ Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, "Môlô ôthôn havañ e?"

¹⁷ Odañô katô! Nôm takatu ba halôk anyô abôlêk ba hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yañ ba hi.

¹⁸ Ma donptom nômtakatu ba hamô anyô kapô ba hanañ hale abôlêk, êñ ma habitak anên anyô kapô ba intu hadum ôpên habitak lelaik.

¹⁹ Nôm takêntêk intu hamô avômalô kapôlônñ ba hale yañ: auk kambom lôk ik anyô vônô ma idum sek havañ anyô yañ yanavi lôk sek waliliñ ma vani lôk enañ abôyañ hathak anyô yañ ba idum abô ek yani lôk enañ abô kambom hathak anyô vi.

²⁰ Aên ba anyô hayañ nômtakatu ba miñ hathik bañ ami, nômtakatu êñ miñ hadum ba yani habitak lelaik ami. Mi. Kambom takêntêk intu hadum ba ôpên habitak lelaik."

*Avi Kenan te hêvhaviñ Yisu
(Mak 7:24-30)*

²¹ Yisu hatak loñ êñ ma hi hamô habobo Taia lo Saidon.

²² Ma avi Kenan te hamô loñ êñ ba halêm ma halam nena, "Anyô Bên! Devit anên Lim Lukmuk! Nêm kapôlôm ek ya! Nçgok habuliñ yenañ avena kambom anôn."

²³ Ma donptom yani bônôn iyom aleba ñê ku êlêm ma enañ nena, "Avi êntêk halam kaêk haven alalô yam bôsahe! Onañ ek yani ni!"

²⁴ *Êñ ma hanañ viyañ nena, "Wapômbên hêv ya ba yahalêm hadên avômalô Israêl takatu ba even mayaliv iyom hatôm bôksipsip."

²⁵ Ma avi atu halêm ma halek vadôn lêlô ma hanañ, "Anyô bên, nêm ya sa!"

²⁶ Ma hanañ hadên avi êñ nena, "Kambom ek nakaliv avômena iniñ nômtakatu êndên avuñ."

²⁷ Avi êñ hanañ, "Anyô Bên, êñ ma avanôn. Ma donptom avuñ ethak eyañ alañsi iniñ nômtakatu mapmap."

* **15:11:** Mat 12:34 * **15:14:** Luk 6:39; Lom 2:19

* **15:24:** Mat 10:6

28 Yisu hanañ, “O avi hôêvhaviñ bêñ anôñ ba Wapômbêñ tem êndôk esak anêm lemhaviñ.” Ma avi êñ nalavi habitak mavi hathak loñbô.

Yisu hadum avômalô lôk lijiñ bêñ anôñ mavi

29 Ma Yisu hatak loñ êñ ma habup hathak kasukthôm anêñ Galili. Vêm ma hathak dumlolê te ba hi hamô.

30 Ma avômalô bêñ anôñ êlêm hadêñ yani ma ewa nê veñiñvuvuñ, lôk nê maleñiñ pusip, lôk nê veñiñ lo baheniñ thotho, lôk nê veñiñbôlêk putup, lôk nê lijiñ lomaloma ba êdô i hêk Yisu valuvi. Ma yani hadum ba ibitak mavi.

31 *Ma avômalô êyê nê veñiñbôlêk putup enañ abô, lôk nê veñiñ lo baheniñ thotho ibitak mavi, ma nê veñiñvuvuñ even, lôk nê maleñiñ pusip êyê tak. Ma thêlô eson kambom ba êbô Israël iniñ Wapômbêñ anêñ athêñ.

Yisu havakôñ avômalô hatôm 4,000 (Mak 8:1-10)

32 *Yisu halam anêñ nê ku êlêm ma hanañ hadêñ i nena, “Yalen hik ya hathak avômalô nômbêñ êntêk. Thêlô bôk êmô haviñ ya hatôm wak lô ba iniñ nôm lêk mi. Ma yahadô yanêm thêlô ba ini oyañ. Yakô tem maleñiñ etaba êndôk loñôndê ba nêñem yak.”

33 Ma anêñ nê ku enañ nena, “Alalô amô loñ thiliv ma avômalô bêñ anôñ ba intu naja nôm anêñ êsê ba nanêm êndêñ i?”

34 Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enañ nena, “Polom bahenvi ba lahavuju lôk alim yaônena tomtom.”

35 Ma Yisu hanañ hadêñ avômalô nômbêñ atu nena nêndôk nêñem biñ.

36 Êñ ma hawa polom bahenvi ba lahavuju atu lôk alim ma hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ. Ma haya polom lôk alim ba hêv hadêñ anêñ nê ku. Ma nê ku ewa ba ibi sam hadêñ avômalô.

37 Sapêñ eyañ ba leñiñvuyak ma nê ku isup nôm wata halôk vak sam bahenvi ba lahavuju.

38 Anyô iyom intu hatôm 4,000 ma avi lo avômena takatu ba eyañ nôm êñ haviñ miñ ekatuñ i ami.

39 Yôv ma Yisu hêv avômalô ba i ma hathak yey ba hi Magadala.

16

Palisi lo Sadyusi leñiñhaviñ nêgê lavôñiñ te

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 *Palisi lo Sadyusi doho êlêm hadêñ Yisu ek nesaê yani. Ba intu thêlô enañ hadêñ yani nena, “Undum lavôñiñ te ek injik thô nena Wapômbêñ hêv o ba hólêm mena mi e?”

2 Ma Yisu hanañ nena, “Yañsiñ ma môlô othak onañ nena, ‘Sômuyum mavi, êñ ma wak mavi tem êñjêk sawa daim.’

3 Ma lôkbôk ma môlô othak onañ, ‘Wak habi thapuk ba tem ôthôm.’ Môlô oyala leñlêvôn anêñ kobom katô. Ma donjom ku lomaloma takatu ba lêk habitak anêñ ôdôn, ma môlô ôthôn paliñ denañ.

4 *Môlô avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom ba miñ ôêvhaviñ ya ami. Môlô lemimhaviñ yandum lavôñiñ ek injik thô nena Wapômbêñ bôk hêv ya ba yahalêm, ma donjom tem mi. Môlô tem nôngô Jona anêñ lavôñiñ iyom.” Êñ ma Yisu hatak thêlô ba hi.

Abô loñ kapô hathak Palisi lo Sadyusi iniñ yis

(Mak 8:14-21)

5 Yisu lôk anêñ nê ku êyô kasukthôm vi tuvulu. Ma anêñ nê ku leñiñpaliñ polom ba miñ ewa haviñ ami.

6 *Ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Noyabiñ am esak Palisi lo Sadyusi iniñ yis.”

7 Ma nê ku enañ abô hadêñ thêlôda nena, “Alalô miñ awa polom ami ba intu hanañ abô êntêk la.”

* 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1

8 Ma donjom yani hayala iniņ abô atu ba enaņ ba hanaņ, “Môlô nê ôêvhaviņ yaôna lôk. Onaņ hathak miņ owa polom ami eka?”

9 *Môlô ôthôņ denaņ e? Miņ lemimhabi polom bahenņvi atu ba avômalô 5,000 bôk eyaņ ami e? Ma vak sam vithê intu usup nôm wata halôk?

10 *Ma polom bahenņvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma donjom vak sam vithê intu bôk usup nôm wata halôk ba lemimpaliņ?

11 “Môlô ôthôņ yenaņ auk denaņ ba oson nena yahanaņ abô hathak polom e? Noyabiņ am ek Palisi lo Sadyusi iniņ yis!”

12 Êņ ma nê ku eyala Yisu anêņ auk. Yani hanaņ nena thêlô neyabiņ i ek Palisi lo Sadyusi takatu ba êdôņ avômalô hathak auk lokbaņ. Ma miņ hanaņ hathak yis atu ba avômalô enjabôm polom hathak ami.

*Pita hanaņ nena Yisu ma Kilisi
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

13 Yisu habitak hayô Sisalia Pili-pai ma hanaņ hik nê ku liņ nena, “Avômalô iniņ auk aisê? Anyô Anêņ Nakaduņ atu ma opalê?”

14 *Ma thêlô enaņ nena, “Doho enaņ nena o ma Jon anyô hathik ņaņ. Ma doho enaņ nena o Elia. Ma vi enaņ nena o ma Jelemaia mena plopet bô te.”

15 Ma hanaņ hik thêlô liņ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

16 *Êņ ma Saimon Pita hanaņ nena, “O ma Mesia, Wapômbêņ lôkmala anêņ Nakaduņ atu ba hêv ek nê anêņ avômalô bulubiņ.”

17 *Ma hanaņ viyaņ, “Saimon, Jona anêņ nakaduņ, lêk hômô mavi. Ek malê nena anyô pik êntêk te miņ hik auk êņ thô hadêņ o ami, ma mi. Wakamik atu ba hamô malak leņ, yani êņ intu hik auk êntêk thô hadêņ o.

18 *Ma yanaņ êndêņ o nena o ma Pita. *Ma tem yandav yenaņ avômalô takatu ba êvhaviņ êyô êmô valu êņ. Ma nômlate miņ hatôm imbuliņ avômalô ôdôņ êņ ba nema ami ma mi.

19 *Tem yanêm loņ lôkliņyak anêņ vovaleņ êndêņ o. Nôm takatu ba hubutiņ hamô pik ma tem yambutiņ ênjêk leņ aêņ iyom. Ma nôm takatu ba hopole hamô pik ma tem yapole ênjêk leņ aêņ iyom.”

20 Ma hanaņ lôklokwaņ hadêņ anêņ nê ku ek miņ nenaņ êndêņ anyôla nena yani ma Mesia atu ami.

*Yisu hanaņ abô hathak anêņ ņama
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

21 Pita hanaņ nena Yisu ma Mesia vêm ma Yisu anêņ ku yaņ hayô nena êndôņ anêņ nê ku, “Tem yasopa Wapômbêņ anêņ lahaviņ ba yana Jelusalem. Ma Islael iniņ nê bêņbêņ lôk nê bêņbêņ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ tem nê nê vovaņ êndêņ ya. Ma Wapômbêņ tem indum ba nijik ya vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik ya liņ imbiyô esak loņbô.”

22 Ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaņ ba hanaņ nena, “Anyô Bêņ, mi anôņ! Nôm êņ miņ hatôm êpôm o ami ma mi anôņ!”

23 Yisu hik i liliņ ma hanaņ hadêņ Pita, “Sadaņ, nu daņ! Hosopa anyô iniņ auk iyom ma miņ hosopa Wapômbêņ anêņ auk ami. Ba intu o hatôm gwasilim te atu ba elav ek enja ya êmô.”

24 *Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ anêņ nê ku nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êņ ma êmbôliņ dôm êndêņ yanida ma enja anêņ alovalaņaņsiņ ba esopa ya.

25 *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêņ anôņ hathak anêņ lôkmala pik, anêņ lôkmala êņ tem nê yak. Ma donjom ôpatu ba hatak anêņ lôkmala

* 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Gal 1:15-16 * 16:18: Jon 1:42; Ep 2:20 * 16:18: Athêņ êņ anêņ ôdôņ nena ‘valu’.
* 16:19: Mat 18:18; Jon 20:23 * 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mat 4:8-9

ek hasopa ya, yani êḡ tem enja lôkmala anôḡ.

26 * “Anyô te hawa nômkama pik sapêḡ ma doḡtom miḡ hasopa Wapômbêḡ anêḡ abô ami ba anêḡ lôkmala hêv yak, êḡ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôḡ, tem enja vovaḡ. Ma anyôla hatôm nêḡ nômlate êndêḡ Wapômbêḡ ek enja anêḡ lôkmala esak loḡbô e? Mi anôḡ!

27 * Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êlêḡ imbiḡ aḡela ba embaloḡ Lambô anêḡ lôklokwaḡ lôk deda lôkmaḡḡiḡ. Êḡ ma tem yani nêḡ vuli êndêḡ avômalô sapêḡ êtôm ku mavi lôk ku kambom takatu ba bôk thêlô idum yôv anêḡ vuli.

28 Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êlêḡ imbiḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Ma môlô vi atu ba lêk umiḡ loḡ êntêk tem nômô lôkmala denaḡ ma ôḡḡô nôḡ êḡ imbiḡ.”

17

Yisu liḡkupik habitak yaḡda (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Wak baheḡvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita haviḡ anyô loyaḡ Jems lo Jon ba ethak dumlolê daim bêḡ te ba i. Ma thêlô iyom êmô dumlolê êḡ.

2 * Êḡ ma Yisu liḡkupik habitak yaḡda hêk thêlô maleḡḡiḡ. Ma thohavloma hatôm wak anêḡ deda, ma anêḡ kwêv sapêḡ habitak thapuk hatôm deda.

3 Ma ketheḡ oyaḡ ma Mose lo Elia êyô ma enaḡ abô haviḡ Yisu ba thêlô êyê.

4 Êḡ ma Pita hanaḡ hadêḡ Yisu, “Anyô Bêḡ, mavi anôḡ ek lêk alalô amô loḡ êntêk. Lemhaviḡ ma tem yandav unyak lôkkupik lokwaḡlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia?”

5 * Pita hanaḡ abô denaḡ ma buliv mabuḡ anôḡ te hayô hava thêlô siḡ. Ma abô te halêḡ anêḡ buliv êḡ kapô

nena, “Intu ma yenaḡ Okna atu ba yaleḡhaviḡ videdaḡ. Ma ya kapôlôḡ mavi hathak yani. Ba nodanô anêḡ abô!”

6 Nê ku elanô abô êḡ ma êkô ba elan boloba ba êlôk êk pik.

7 Ma Yisu halêḡ ma hasôm thêlô ba hanaḡ, “Numbiyô, miḡ nôkô ami.”

8 Êḡ ma thêlô esonê yêḡ ma Yisu iyom hamiḡ. Ma anyô ju atu ma mi.

9 Vêḡ ma etak dumlolê êḡ ba êlôk ele i ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ nena, “Môlô miḡ nonaḡ nôḡ atu ba ôyê bêḡ êndêḡ anyôla ami endeba Wapômbêḡ injik Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu liḡ imbiyô êḡjêk ḡama esak loḡbô am.”

10 * Nê ku enaḡ hik Yisu liḡ nena, “Aisê ka ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ enaḡ nena Elia tem êmôḡ ba êlêḡ vêḡ ka Mesia?”

11 Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Avanôḡ! Elia tem êlêḡ ba indum ku ek nômkama sapêḡ imbitak mavi esak loḡbô.

12 * Ma doḡtom yanaḡ êndêḡ môlô nena Elia bôk halêḡ yôv. Ma avômalô êthôḡ yani paliḡ ba esopa iniḡ leḡḡhaviḡ iyom ba idum kambom lomalama hadêḡ yani. Ma tem nêḡnêḡ vovaḡ êndêḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu aêḡ iyom.”

13 * Nê ku elanô abô êḡ, ma eyala nena Yisu hanaḡ abô hathak Jon anyô hathik ḡaḡ.

Yisu hêv ḡḡôk vê hêk okna te (Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)

14 Yisu thêlô i êyô ma êyê avômalô bêḡ anôḡ lêk êmô. Ma anyô te halêḡ hadêḡ Yisu ma halek vadôḡ lêlô hêk yani ma,

15 ma hanaḡ, “Anyô Bêḡ, nêḡ kapôlôm ek yenaḡ okna. Yani hawa lijiḡ hama yak ba hathak hêv yak halôk ḡaḡ lôk atum. Ma vovaḡ bêḡ hathak hapôm yani.

16 Ma yahawa hi hadêḡ anêḡ ḡê ku, ma doḡtom thêlô miḡ hatôm nindum yani mavi ami.”

* 16:27: Sḡḡ 62:12; Snd 24:12; Mat 25:31; Lom 2:6; ALK 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Lo 18:15; Sḡḡ 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14 * 17:13: Luk 1:17

17 Ma Yisu hanañ, “Yahamô haviñ mólô sawa daim ma doñtom miñ ôêvhaviñ ami ma owa auk lokbañ aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak mólô. Noja okna êñ êlêm!”

18 Ma hathañ ngôk ba ngôk hatak okna êñ ma kethañ oyañ ma habitak mavi.

19 *Nê ku i hadêñ Yisu ma enañ, “Aisê ka yêlô miñ hatôm nanêm ngôk êñ vê ami?”

20-21 *Êñ ma Yisu hanañ, “Mólô miñ hatôm ami ek malê nena mólônim ôêvhaviñ ma yaôna lôk ba mi! Ava yaôna ma bêñ anôn ek mólônim ôêvhaviñ! Yanañ avanôn êndêñ mólô. Mólônim ôêvhaviñ hatôm ava yaônate iyom, êñ ma hatôm nonañ êndêñ dumlolê êntêk, ‘Umbiyô ba nu buyañ’, êñ ma tem ni. Ma mólô hatôm nundum nômbêñ intu sapêñ!”*

Yisu hanañ bôlôn yañ hathak anêñ ñama

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 *Yisu lôk anêñ nê ku sapêñ ethak doñtom halôk Galili ma hanañ hadêñ i nena, “Tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêñ ba netak êndôk avômalô bahaññ.

23 Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem injik yani liñ imbiyô esak loñbô.” Nê ku elañô abô êñ ma leññmalaiñ kambom.

Yisu hêv da unyak mathañ

24 *Yisu lôk anêñ nê ku i êyô Kapaneam ma nê ewa da unyak mathañ êlêm ma enañ hik Pita liñ, “Mólônim kêdônwaga hathak hêv da unyak mathañ e?”

25 Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Yani hathak hêv.”

Ma Pita habitak hayô unyak kapô ma Yisu hanañ hik yani liñ hamôn, “Saimon, lemhabi aisê? Pik sapêñ iniñ kiñ ethak ewa da anêñ opalêla? Thêlôdaniñ nali mena avômalô vi?”

26 Ma hanañ, “Ewa anêñ avômalô vi.”

Aêñ ba Yisu hanañ, “Nali ma miñ ethak êv da êñ ami.

27 Ma doñtom yahadô alalô nanêm malaiñ êndêñ nê takêñ. Ba intu nu kasukthôm ma okaliv lôm. Alim môn atu ba hôvôn, êñ ma onja ba okyav abôlêk. Ma tem nôngô valuselen te hamiñ kapô. Onja valuselen êñ ba nêm êndêñ nê êñ ek êtôm da unyak mathañ.”

18

Opalê intu bêñ hêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

1 *Wak êñ ma nê ku êlêm hadêñ Yisu ma enañ hik yani liñ, “Opalê te tem imbitak anyô lôk athêñ bêñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô?”

2 Ma Yisu halam amena te halêm ma hadô hamiñ thêlô malêvôn

3 *ma hanañ, “Yanañ avanôn êndêñ mólô nena miñ otak unim kobom ba ubitak hatôm amena êntêk ami, êñ ma mólô tem miñ numbitak nôyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba unu ami. Ma mi.

4 Aêñ ba anyô te hatauviñ i aleba yaôna hatôm amena êntêk, yani êñ tem imbitak anyô lôk athêñ bêñ êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.

5 *Ma ôpatu ba hêvhaviñ ya ba hawa amena te aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô haviñ.

6 “Ma doñtom anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malaiñ bêñ anôn. Ôpêñ tem nêsôkwêñ valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm embenyam.

7 “Alikaknena mólô avômalô pik êntêk! Nôm lomaloma hamô pik êntêk

* 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:20-21: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Matyu hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Ovak balabuñ ek nôm ba oten mek iyom ma hatôm nêm ngôk lôklokwañ anêñ aêñ vê. * 17:22: Mat 16:21 * 17:24: Kis 30:13; 38:26 * 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

ba hadum ba mólô udum kambom. Nôm takêñ tem imbitak. Ma doñtom ôpatu ba halom anyô vi ba idum kambom, yani êñ tem êpôm malainñ bêñ anônñ.

8* Bahem lo vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba umbini ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem lo vem vi iyom ma malainñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma bahem lo vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atum hathañ hamô hatôm wak nômbêñ intu sapêñ ba intu malainñ bêñ anônñ.

9 Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê ba okaliv ni ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Malem daluk vi iyom ma malainñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom êñ ma lemvimkupik sapêñ tem êndôk loñ atum lôkmala ba intu malainñ bêñ anônñ.

10* “Aêñ ba noyabinñ am! Miñ noson nena yenañ avômena ma nôm oyañ ami. Yanañ êndêñ mólô nena iniñ aña ethak êyê nôm takatu ba udum hadêñ i ma i enañ hadêñ Wakamik atu ba hamô malak leñ.

11* Ya Anyô Anêñ Nakadunñ ya halêm ek yanêm avômalô takatu ba evenñ mayaliv bulubinñ.*

Abô loñ kapô hathak boksipsip te mi

(Luk 15:4-7)

12 “Anyô te anêñ boksipsip hatôm 100 êmô ba te havenñ aidoho. Lemhabi aisê? Boksipsip alañ tem indum malê? Tem etak 99 takatu ba nêmmô dumlolê ma ni êmbôlêm ali atu ba mi.

13 Yanañ avanônñ êndêñ mólô! Yani hapôm ali êñ, ma tem lamavi anêñ dôêñ esak ali atu ba hapôm êmônñ ek 99 takatu ba êmô.

14 Ma mólônim Lemambô atu ba hamô malak leñ hadô anyô athêñ mi te ni loñ atum lôkmala aêñ iyom.

Loñôndê opesañ abô imbiñ mamuyañ

15* “Mamuyañ hadum kambom hadêñ o,* ma nu êndêñ yani ma onañ anêñ kambom bêñ. Yani halañô o, êñ ma mamu ômô hatôm anyô loyañ hathak loñbô.

16* “Ma miñ halañô o ami, êñ ma onja anyô te mena ju la imbiñ o ba unu êndêñ yani ma nonañ anêñ kambom êñ bêñ esak loñbô. Anyô ju êñ tem nimiñ ba nedañô mamunim abô êtôm atu ba Wapômbêñ bôk hanañ yôv.

17 Yani lëndônñ kôtônñ denañ, êñ ma nu onañ anêñ kambom bêñ êndêñ avômalô ôdônñ êvhavinñ. Ma doñtom yani lëndônñ kôtônñ denañ ba hadô endañô avômalô ôdônñ êvhavinñ iniñ auk, êñ ma mólô nôngô yani êtôm anyô daluk lôk anyô hawa takis.

18* “Yanañ avanônñ êndêñ mólô. Nôm takatu ba ubutinñ hamô pik ma tem yambutinñ êmô malak leñ. Ma nôm takatu ba opole hêk pik ma tem yapole ênjêk malak leñ aêñ iyom.

19-20* “Odañô! Anyô ju mena lu la ethak doñtom hathak yenañ athêñ, êñ ma yada tem yamô i malêvônñ. Ba intu te mena ju la kapôlônñ doñtom hathak nômlate ba eteñ mek, ma yenañ Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum nôm êñ anônñ.”

Abô loñ kapô hathak anyô palon

21 Vêm ma Pita halêm ma hanañ hik Yisu liñ, “Anyô Bêñ, yenañ aiañ hadum kambom hadêñ ya, êñ ma yatak yakapôlônñ bôlônñ vithê? Bôlônñ bahenñvi ba lahavuju, e?”

22* Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndêñ o. Otak kapôlôm ek mamuyañ êtôm wak

* 18:8: Mat 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:11: Hadêñ sêbôk nê doho atu ba eto Abô Mavi eto abô 11 havinñ, ma doho miñ eto ami. * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:15: Njê lôkawk vi leñinñhabi nena abô ‘hadêñ o’ êñ, ma Matyu da miñ hato ami, ma anyôla hato havenñ yam. * 18:16: Lo 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 * 18:19-20: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:22: Luk 17:4

nômbênj intu sapênj, ma miñ bôlônj baheñvi ba lahavuju ami!

²³ “Wapômbênj anênj loñ lôklinyak ma hatôm kiñ te hadum ek anênj nê ku nêlêm nêwê anênj valuselenj viyañ.

²⁴ Wak êñ hayô, ma ewa anyô ku atu halêm. Ôpênj bôk hayañ kiñ anênj valuselenj vithê ba hathônj paliñ.

²⁵ Yani miñ hatôm nêm viyañ ami ba intu kiñ hanañ nena nêlêm ôpênj lôk veñi lôk nali ba nimbitak êtôm anyô yañ anênj nê ku oyañ ek nêlêm valuselenj êñ viyañ. Ma nêlêm anênj nômkama sapênj ba anyô vi nêlêm vuli ma neja valuselenj esak ba nêwê kiñ anênj valuselenj êñ viyañ.

²⁶ “Êñ ma ôpênj hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halañ nena, ‘Oyabiñ vêmam! Valuselenj takatu ba yahawa hêk o ma tem yanêm viyañ.’

²⁷ Ma kiñ lahiki ba hanañ, ‘Viyañ dôlôk!’ Ma hatak ôpênj ba hi.

²⁸ “Anyô ku êñ hatak kiñ anênj unyak ma hi hapôm anyô ku yañ ba thainiñ ku hatôm donjom. Anyô yañ hawa valuselenj yaôna lôk hêk yani ba miñ bôk hêv ami. Êñ ma yani havalonj ôpênj ba hakakô laselo siñ lôklokwañ ma hathañ ba hanañ, ‘Yenañ valuselenj êlêm!’

²⁹ “Ma yañ êñ hêv yak halôk hêk yani valuvi ma halañ nena, ‘Oyabiñ vêmam! Tem yanêm anêm valuselenj êñ viyañ.’

³⁰ “Ma donjom ôpênj hapôlik hathak yañ êñ anênj abô ba hawa ba hi hatak halôk koladônj endeaba ôpênj nêm valuselenj êñ viyañ am.

³¹ Nê ku vi êyê nôm atu ba ôpênj hadum ba esonj kambom ma leñiñmalaiñ bêñ ba i enañ hadênj kiñ.

³² “Êñ ma kiñ halam ôpênj ba halêm ma hanañ, ‘O anyô kambom anônj! Holañ bêñ hadênj ya aleba yahatak o ba miñ hôwê anêm valuselenj viyañ ami.

³³ Yalenj hik ya hathak o, ma aisê ka miñ hudum aênj hadênj mamuyañ ami?”

³⁴ *Ma kiñ lamaniñ ba hatak ôpênj halôk nê takatu ba eyabiñ koladônj ek thêlô nêlêm vovañ êndênj yani endeaba nêm valuselenj êñ viyañ am.

³⁵ * “Aênj ba môlô tomtom lemim-mavi ba notak unim kapôlômim kambom ek môlôviyañ. Yakô Wakamik atu ba hamô malak leñ tem indum aênj êndênj o êtôm atu ba kiñ hadum hadênj anênj anyô ku atu.”

19

Yisu hanañ abô hathak nê lôk veñi êdô i

(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

¹ Yisu hanañ abô takênj vêm ma hatak Galili ma hi ñañ Jolodañ vi tulu hêk Judia.

² Ma hamô loñ êñ ma avômalô bêñ anônj êyô. Ma hadum nê lôk lijiñ ba ibitak mavi.

³ Ma Palisi doho êlêm hadênj Yisu ma idum ek nesau yani ba enañ hik yani liñ, “Abô balabuñ hanañ aisê? Anyô hatôm nêm yanavi vê esak ôdônj lomaloma mena mi e?”

⁴ *Ma donjom Yisu hanañ, “Môlô bôk osam Wapômbênj anênj abô atu ba hanañ nena, ‘Sêbôk ba môñ anônj atu ba Wapômbênj hapesañ avômalô ma hapesañ anyô lo avi.

⁵ *Ba intu Wapômbênj bôk hanañ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak donjom imbiñ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik donjom iyom.”’

⁶ Thai miñ ju hathak loñbô ami ma lêk ibitak donjom. Aênj ba nôm atu ba Wapômbênj bôk havak loñ hathak donjom ma miñ hatôm anyôla epole vê ami.”

⁷ *Ma Palisi enañ, “Ma donjom Mose bôk hanañ nena anyô hadum ek êndô yanavi ma eto kapyâ nêm yanavi vê ba nêm êndênj yanavi ek nêm yani vê.”

⁸ Ma Yisu hanañ, “Môlô nê lemimôndônj kôtônj. Ba intu Mose hik loñôndê êñ thô hadênj môlô. Môñ anônj

* 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Stt 1:27; 5:2 * 19:5: Stt 2:24; Ep 5:31 * 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31

atu ba Wapômbêḅ hapesaḅ pik êntêk, ma auk êḅ miḅ hamô haviḅ ami.

9 *Yanaḅ êndêḅ môlô nena anyô te yanavi miḅ hadum sek ami, ma doḅtom yamalô hadô yanavi ba hawa avi yaḅ. Anyô êḅ hadum sek haviḅ avi yaḅ êḅ.”

10 Nê ku enaḅ hadêḅ Yisu, “Aêḅ ba anyô muk hamô mavi ek anyô lôk avi.”

11 Ma hanaḅ hadêḅ thêlô, “Anyô sapêḅ miḅ hatôm nedaḅô abô êḅ ami. Ôpatu ba Wapômbêḅ hêv lôklokwaḅ hadêḅ i iyom intu hatôm nedaḅô abô êḅ.

12 Anyô doho ma taluvi ewa i ba malaiḅ hamô ba miḅ hatôm neja avi ami. Doho ma êvê iniḅ thalôk vê ek neyabiḅ kiḅ iniḅ vêḅi. Ma doho leḅiḅhaviḅ nêḅêm iniḅ lôklokwaḅ lôkthô ek nindum Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak anêḅ ku ba intu miḅ ewa avi ami. Ôpatu ba halaḅô abô êḅ ba hasopa, ma esopa iyom.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

13 Avômalô doho ewa avômena yaôḅnena êlêm ek Yisu etak baḅ êyô êḅjêk thêlô ba nêḅ mek esak i. Ma doḅtom anêḅ ḅê ku ethaḅ avômalô takêḅ.

14 *Êḅ ma Yisu hanaḅ, “Notak avômena yaôḅnena ba nêlêm êndêḅ ya ma miḅ numiḅ thêlô loḅ siḅ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêḅ mi ma hatôm avômena takêntêk ba Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak ma thêlôniḅ.”

15 Êḅ ma hatak baḅ hayôhêk i vêḅ ma hatak loḅ êḅ ba hi.

*Anyô muk lôk nômkama bêḅ hanaḅ
abô haviḅ Yisu
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

16 Anyô te halêm hadêḅ Yisu ma hanaḅ, “Kêdôḅwaga, yandum malê mavi te ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ?”

17 *Ma Yisu hanaḅ, “Anyô te iyom intu mavi! Ma honaḅ hik ya liḅ hathak abô ‘mavi’ êḅ eka? Lemhaviḅ onja lôkmala atu ba hamô hatôm wak nômbêḅ intu, êḅ ma osopa Wapômbêḅ anêḅ abô balabuḅ.”

18 *Ma ôpêḅ hanaḅ hik yani liḅ nena, “Yasopa abô balabuḅ alisê?”

Êḅ ma Yisu hanaḅ, “Miḅ nuḅgwik anyô vônô ami. Miḅ undum sek imbiḅ anyô yaḅ yanavi ami. Miḅ onja vani ami. Miḅ onan abôyaḅ esak anyô vi ba undum abô ek i ami.

19 *Ondovak lemambô lo lem-tambô.’ Ma ‘lemimbiḅ avômalô vi êtôm lemhaviḅ oda.’ ”

20 Ma anyô muk êḅ hanaḅ, “Abô balabuḅ takêḅ, ma yahathak yahasopa. Yandum malê te imbiḅ?”

21 Ma Yisu hanaḅ, “Lemhaviḅ nuḅgwik anêḅ ku anêḅ daḅ siḅ, êḅ ma nu nêḅ anêḅ nômkama sapêḅ ek avômalô nêḅêm vuli. Ma onja valuseleḅ sapêḅ ba nêḅ êndêḅ avômalô siv. Hudum aêḅ, ma tem anêḅ nômkama mavi lomaloma êḅ malak leḅ. Ma ôlêm osopa ya.”

22 Anyô muk êḅ ma anyô lôk nômkama bêḅ anôḅ. Ba intu halaḅô abô êḅ ma hêv malaiḅ bêḅ hadêḅ yani ba hi lôk lamalaiḅ.

23 Êḅ ma Yisu hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku nena, “Yanaḅ avanôḅ êndêḅ môlô nena ḅê lôk nômkama bêḅ tem nêḅôm malaiḅ bêḅ ek nimbitak nêyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ba ini.

24 Odaḅô! Miḅ malaiḅ bêḅ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôḅ anêḅ abyanaḅ ba ni ami, ma doḅtom malaiḅ anôḅ ek anyô lôk nômkama bêḅ te imbitak êyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô.”

25 Nê ku elanô abô êḅ ma eson kambom ba enaḅ, “Avanôḅ e? Aêḅ ba miḅ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak kapô ba ni ami e?”

26 *Ma Yisu hayê thêlô lôklokwaḅ ma hanaḅ, “Wapômbêḅ iyom hatôm

* 19:9: Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:14: Mat 18:2-3 * 19:17: Wkp 18:5; Luk 10:28 * 19:18: Kis 20:13-16; Lo 5:17-20 * 19:19: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20; Wkp 19:18 * 19:26: Jop 42:2

indum nômkama sapêḡ. Ma anyô te miḡ hatôm nêḡ yanida bulubiḡ ami ma mi.”

²⁷ Ma Pita hanaḡ, “Yêlô bôk atak yêlôaniḡ nômkama sapêḡ ba alêḡ asopa o ba intu tem naja malê?”

²⁸ *Ma Yisu hanaḡ hadêḡ i, “Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô! Wak te ma Wapômbêḡ tem epesaḡ loḡ lukmuk. Ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êmô loḡ êḡ ba eyabiḡ anêḡ avômalô êtôm kiḡ lôkmaḡiḡ. Ma môlô anyô ku laumiḡ ba lahavuju takatu ba osopa ya, môlô tem noyabiḡ avômalô Israeḡ ôdôḡ laumiḡ ba lahavuju êtôm kiḡ aêḡ iyom.

²⁹ Ma avômalô takatu ba lenḡiḡhabi ya ba etak iniḡ unyak lôk iviyaḡ ma livi lôk lami ma taluvi lôk iniḡ nali lôk iniḡ ku, êḡ ma tem Wapômbêḡ nêḡ bêḡ anôḡ êndêḡ i êtôm 100 êyô êmô iniḡ loḡ imbiḡ. Ma thêlô tem neja lôkmala atu ba nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ imbiḡ.

³⁰ *Odaḡô! Nê lôk athêḡ bêḡ, bêḡ anôḡ tem nimbitak nê lôk athêḡ mi. Ma nê lôk athêḡ mi bêḡ anôḡ tem nimbitak nê lôk athêḡ bêḡ.”

20

Abô loḡ kapô hathak ku anêḡ vuli

¹ Yisu hanaḡ, “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma hatôm aêntêk. Lôkbôk momaḡiniḡ ma ku te anêḡ alaḡ hi ek êmbôlêḡ nê ku ek nindum ku emben anêḡ ku kapô.

² Yani hapôm anyô doho ma hanaḡ hik i liḡ ek nindum anêḡ ku êtôm wak daluk te ma nêḡ i vuli esak valuselen doḡtom ma êlôk hathak anêḡ abô. Yôv ma hêv thêlô ba i anêḡ ku kapô.

³ “Wak hathak len ma hi loḡ ethak doḡtom halôk ma hayê anyô doho atu ba ida êmô iyom.

⁴ Ma hanaḡ hadêḡ thêlô, ‘Môlô nu nundum yenaḡ ku, ma tem yanêḡ môlô vuli êtôm unim ku.’

⁵ Êḡ ma i.

“Waklêvôḡ biḡ ma hi hadum aêḡ ma habobo wak êndôk ma hi hadum aêḡ hathak loḡbô.

⁶ Yaḡsiḡ ma hayê anyô doho ida êmô iyom ma hanaḡ, ‘Aisê ka môlô ômô oyaḡ wak daluk êntêk?’

⁷ “Ma enaḡ, ‘Anyô te miḡ hêv ku hadêḡ yêlô ami.’

“Ma ku alaḡ hanaḡ, ‘Môlô nu nundum yenaḡ ku imbiḡ.’

⁸ * “Bôlôvôḡ hayô ma ku alaḡ hanaḡ hadêḡ anyô hayabiḡ ku, ‘Ondam nê takatu ba idum ku nêlêḡ ek nêḡ i vuli. Nê yaḡsiḡ êmôḡ ma nê wak halôk êyô ênjêk vêḡ ma nê waklêvôḡ ma nê lôkbôk ma emben yam anôḡ.’

⁹ “Nê yaḡsiḡ êlêḡ ma hêv i valuselen doḡtom.

¹⁰ Ma nê lôkbôk esoḡ nena tem neja valuselen esak. Ma doḡtom mi. Ewa hatôm doḡtom.

¹¹ Ewa iniḡ vuli yôv, ma thêlô enaḡ abô munuḡmunuḡ hathak ku alaḡ ba enaḡ,

¹² ‘Aisê ba yêlô alêḡ hadêḡ lôkbôk ba adum ku bêḡ lôk vovanik hamiḡ wak mathalalen. Ma nê yaḡsiḡ idum ku yaôna lôk. Ma doḡtom ewa valuselen hatôm yêlôaniḡ!’

¹³ “Êḡ ma ku alaḡ hanaḡ hadêḡ anyô te nena, ‘Aiyaḡ, miḡ yahadum kambom hadêḡ o ami. Bôk yahananaḡ ba hôlôk nena undum ku ma tem onja valuselen doḡtom iyom.

¹⁴ Yenaḡ yalenḡhaviḡ ba yahêv nê takatu ba even yam iniḡ vuli hatôm môlônim. Aêḡ ba onja anêḡ ba nu!

¹⁵ Valuselen êntêk ma yenaḡ ba intu hatôm yasopa yenaḡ yalenḡhaviḡ iyom ek yanêḡ. Ma môlô malemim thêlêv eka?’

¹⁶ * “Aêḡ ba nê êmôḡ tem nimbitak êtôm nê even yam. Ma nê even yam tem nimbitak êtôm nê êmôḡ.”

Yisu hanaḡ abô hathak anêḡ ḡama bôlôḡ te lô

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

¹⁷ Yisu hi Jelusalem ma hawa anêḡ nê ku laumiḡ ba lahavuju takatu.

* **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; ALK 3:21

* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

* **20:8:** Wkp 19:13; Lo

24:15 * **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31

* **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23

Thêlô evenj ba i ma Yisu havôv thêlô i danj vi ma hanañ nena,

18 * “Odanô. Alalô a daku Jelusalem. Ma tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêñ ba nêñem yani êndêñ nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôk kauk hathak abô balabuñ. Ma tem nenañ ek nijik yani vônô.

19 Tem nêñem ya êndêñ avômalô loñ buyañ ek nenañ abôma lôk neba li ya ma nijik ya vônô esak a. Ma êtôm wak lô, ma tem injik ya liñ ba yambiyô esak loñbô.”

Jems lo Jon iniñ talêbô anêñ lahaviñ (Mak 10:35-45)

20 Vêma ma Sebedi anêñ nakaduñ ju atu iniñ talêbô halêm hadêñ Yisu. Ma halek vadôñ lêlô ma hadum ek enañ injik yani liñ esak abô te.

21 *Êñ ma Yisu hanañ, “Lemhaviñ malê te?”

Ma avi êñ hanañ, “Tem otak yenañ okna ju êntêk yañ sê êmô bahem vianôñ ma yañ sê êmô bahem viken ênjêk anêm loñ lôkliñyak kapô?”

22 *Ma hanañ hadêñ anyô loyañ, “Mamu ôthôñ nôma atu ba onañ hik ya liñ paliñ. Hatôm nunum êndôk tase atu ba tem yanum e?”

Ma thai enañ, “Yai hatôm.”

23 Ma hanañ nena, “Avanôñ, tase êñ tem nunum êndôk. Ma donjom nêmo yabaheñ vianôñ lôk viken, ma miñ yenañ ku ami. Mi, Wakamik da hayabiñ ku êñ ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêmo loñ êñ.”

24 Nê ku laumiñ takêñ elañ abô êñ ba leñiññaña hadêñ Jems lo Jon.

25 *Ma Yisu halam thêlô êlêm ethak donjom ma hanañ, “Môlô bôk oyalala nena avômalô loñ buyañ iniñ kin ethak eba i ba ibuliñ nê takatu ba êmô thêlô vibiñ. Ma iniñ nê bêñbêñ ethak ethañ iniñ avômalô aêñ iyom ek nesopa iniñ abô.

26 *Odanô! Môlô miñ nundum kobom êñ ami! Môlô te lahaviñ imbitak anyô lôk athêñ bêñ ênjêk

môlô malêvôñ, êñ ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêma môlô sa.

27 Ma ôpatu lahaviñ imbitak êtôm môlônim anyô bêñ, êñ ma êmô êtôm môlônim anyô ku oyañ

28 *hatôm ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu ba yahadum aêñ iyom. Miñ yahalêm ek yandum nê bêñbêñ pik iniñ kobom ba yasañ avômalô ek nindum yenañ ku ami. Mi anôñ! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêm avômalô sa lôk yatak yenañ lôkmala ek nêma avômalô bulubiñ.”

Yisu hadum anyô mapusip ju mavi (Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Yisu lôk anêñ nê ku etak Jeliko ba i ma avômalô bêñ anôñ esopa yani.

30 Ma anyô maleñ pusip lokwanju êmô loñondê danj vi, ma thai elañ nena Yisu halêm. Êñ ma thai elam lôklokwañ nena, “Anyô Bêñ! Devit anêñ Lim Lukmuk! Nêma kapôlôm ek yai!”

31 Ma avômalô ethañ thai ba enañ, “Mamu bônôñ!” Ma donjom thai elam lôklala nena, “Anyô Bêñ! Devit anêñ Lim Lukmuk! Nêma kapôlôm ek yai!”

32 Êñ ma Yisu hamiñ ma halam thai ba hanañ, “Lemimhaviñ yandum malê êndêñ mamu?”

33 Ma thai enañ nena, “Anyô Bêñ, yai leñiñhaviñ nagê tak!”

34 Êñ ma Yisu lahiki hathak thai ba hatak bañ hayô hêk maleñiñ daluk. Ma kethen oyañ ma thai ibitak mavi ba êyê tak ma i esopa yani.

21

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kinj

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Yisu thêlô i ebobo Jelusalem ma i êyô Betpagi, malak êñ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêñ nê ku ju ba i

2 ma hanañ nena, “Mamu unu malak entuvulu. Ma kethen oyañ ma

* 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 * 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11 * 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7

tem ôngô bok donki te lôk nakadun ba ekak luvi lon ba imin. Nopole yak vê ma nodom luvi ba nôlêm êndên ya.

³ Ma anyôla hanañ abôla hadên mamu, ma nonañ nena, ‘Anyô Bêñ lahavin indum ku te esak luvi’, êñ ma tem êndôk ba etak luvi ek nêlêm kethên.”

⁴ Nôm êñ habitak ek Wapômbên anên abô injik anôn ba hanañ hadên plopet nena,

⁵ “Nonañ abô êñ êndên avômalô Saion,

‘Ôngô. Môlônim kin lêk halêm hadên môlô.

Ôpên anyô labali ba hayô hamô bok donki te.

Yani hayô hamô bok donki nakadun te ba halêm.’”

Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11

⁶ Ma nê ku ju atu i ma idum hatôm atu ba Yisu hanañ.

⁷ Ma ewa donki talêbô lôk nakadun êñ ba i ma ibi inin kwêv thilibun daim thô ba engava hayôhêk bok donki dômlokwan ma Yisu hayô hamô.

⁸ Ma avômalô lubunlubun engava inin kwêv thilibun hêk lonôndê. Ma vi ele nôkyalô naur ba engava hêk lonôndê.

⁹ Ma vi êmôn ma vi even yam ma Yisu halôk malêvôn ba leninmavi anôn ba lôk lêlô ba elam nena,

“Osana ni êndên Devit anên Lim Luk-muk!”

“Wapômbên nêm lamavi êndên ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anên athên!” *Kapya Yen 118:26*

“Osana! Nambô Wapômbên anên athên esak len!”

¹⁰ Yisu habitak hayô Jelusalem kapô ma avômalô nômbên atu ba êmô Jelusalem eson kambom ba enañ hik lin mayaliv nena, “Ôpêntêk ma opalê?”

¹¹ Ma avômalô nômbên atu ba esopa Yisu enañ nena, “Yani ma Yisu, plopet atu ba halêm anên malak Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹² Yisu habitak hayô unyak mathen kapô anên piklêvôn ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênem vuli. Êñ ma halupunin i ba hêv i vê hêk unyak mathen kapô ba ele yain ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê lon buyan inin valuselen hathak Hiblu inin valuselen inin balê liliñ. Ma hadum aên hadên nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nênem vuli.

¹³ *Ma hanañ hadên thêlô aêntêk, “Wapômbên anên kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak neten mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba lêk habitak hatôm nê vani inin lon ekopak êmô.”

¹⁴ Vêm ma nê maleñin pusip lôk nê venvunin i êyô unyak mathen anên piklêvôn ma hadum ba ibitak mavi.

¹⁵ Nê bêñbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabun êyê nômbithi takatu ba Yisu hadum. Ma thêlô elanjô avômena elam kaêk haven unyak mathen anên piklêvôn nena, “Osana ni êndên Devit anên Lim Luk-muk!” Êñ ma thêlô leninmanin

¹⁶ ba enañ hadên Yisu nena, “On-danjô avômena inin abô!”

Ma Yisu hanañ, “Yahalanô. Ma môlô bôk osam abô atu ba hêk Wapômbên anên kapya ba hanañ hathak

“‘Avômena lôk amena kasek nena Wapômbên bôk hatak abô mavi halôk thêlô veninbôlêk ek nêmbô anên athên.’” *Kapya Yen 8:2*

¹⁷ Vêm ma hatak avômalô takên ma hi hêk Betani bôlôvôn te.

Alokwan naur hayen

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Lôkbôk momanin ma Yisu havôhi Jelusalem hathak lonbô ma hama kisi.

¹⁹ Yani hayê alokwan sabo te hamin lonôndê dan vi. Hi hadên alokwan êñ, ma hayê nena naur

* **21:13:** Ais 56:7; Jer 7:11

oayan iyom hamin ma anêy anôy mi. Ma hanañ hadêy alokwan êy, “Min hatôm nungwik anôy esak lonbô ami!” Ma kethen oyan ma alokwan êy anêy nayan hayen ba hama.

²⁰ Nê ku êyê nô m êy ba eson kambom ba enañ, “Honañ malê hathak alokwan êntêk ba lêk hama kethen?”

²¹ *Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôy êndên mólô nena mólô ôêvhavin ba min kapôlômim ju ami, êy ma hatôm nundum êtôm atu ba yahadum hadêy alokwan êntêk lôk hatôm nundum nômla yan imbin nena nonañ êndên dumlolê êntêk, ‘Ômbi o kisi ni tamu ngwêk.’ Êy ma Wapômbên tem indum ba dumlolê êy endanô mólônim abô.

²² *Mólô ôêvhavin ba oten mek, ma Wapômbên tem nê m nô m takatu ba onañ hik yani lin hathak êndên mólô.”

*Yisu, opalê hêv athên bêy hadên o?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

²³ Yisu habitak hayô unyak mathen anên piklêvôn ma hadôn avômalô hamô. Êy ma nê bêybên êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêybên êlêm hadên yani ma enañ, “Opalê hêv athên bêy hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nô m takêntêk?”

²⁴ Ma Yisu hanañ, “Tem yanañ injik mólô lin esak abô te aên iyom. Ba onañ abô êy bêy hadên ya, ma tem yandam ôpatu ba hêv athên bêy hadên ya êndên mólô.

²⁵ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk nan hadên Jon? Wapômbên len? Mena anyô pik?”

Ma thêlôda enañ hadên i nena, “Alalô anañ nena Wapômbên hêv ku êy hadên Jon ma tem yani enañ, ‘Aisê ka mólô min ôêvhavin yani ami?’

²⁶ *Ma doñtom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êy,’ êy ma avômalô tem leninmanin êndên alalô. Ek malê nena thêlô sapên êvhavin nena Jon ma plopet te.”

²⁷ Ma thêlô enañ hadên Yisu nena, “Yêlô athôn palin.”

* **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2

* **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 * **21:33:** Ais 5:1-2

Êy ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Aên ba min hatôm yandam ôpatu ba hêv athên bêy hadên ya anên athên bêy êndên mólô ami. Ma mi.”

Abô lon kapô hathak anyô lo yan

²⁸ “Lemimbi kukuthin êntêk. Anyô te anên nakadun lokwanju êmô. Ma yani hi ek namalô yan ma hanañ, ‘Yenañ okna! Undum yenañ ku emben ku yak wain kapô!’

²⁹ “Ma namalô hanañ viyan nena, ‘Yahadô.’ Vê m ma hik anên auk liliñ ma hi.

³⁰ “Lambô hi hadên namalô yan ma hanañ abô êy hathak lonbô. Ma nakadun hanañ, ‘Wakamik, tem yana’. Ma min hi ami.

³¹ “Namalô ju êy yan sê intu hasopa lambô anên abô?”

Ma thêlô enañ, “Namalô yan môy.”

Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Yanañ avanôy êndên mólô. Nê takis lôk avi sek walilin tem nimitak nêyô Wapômbên anên lon lôklinyak kapô nê môn ek mólô.

³² *Jon bôk halêm ba hik lonônê thêthôn thô hadên mólô. Ma doñtom mólô min ôêvhavin anên abô ami. Ma nê takis lôk avi sek walilin, thêlô êvhavin ba bôk mólô ôyê yôv. Ma doñtom mólô min ole kapôlômim liliñ ami. Ba intu nê takên tem nê môn ba nimitak nêyô Wapômbên anên lon lôklinyak kapô ba ini.”

Abô lon kapô hathak nê kambom eyabin ku yak wain

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ * “Mólô nodanô abô lon kapô yan. Ku alan te havatho anên ku yak wain ma havak lôk hawê haven. Ma halav lôv nêyô nimin wain anên anôn pesa ek neja anên thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nê môn ek neyabin ku êy. Vê m ma hatak ku êy halôk anyô doho bahenin ek neyabin ek hik anôn ma thêlô neja anôn vi ma nê nê m vi êndên yani. Ma hatak lon êy ba hi lon buyan.

* **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 * **21:26:** Mat 14:5

34 “Yak wainj ênj hadum ek injik anônj ma ku alanj hêv anênj nê ku ba i ek neja yak wainj anênj anônj.

35 Ma nê takatu ba eyabinj ku evalonj thêlô ba epatinj i ma ik doho vônô ma ik doho hathak valu.

36 Ênj ma ku alanj hêv nê ku bênj anônj ba i ma nê eyabinj ku yak wainj ibulinj thêlô aênj iyom.

37 “Ma hasonj nena thêlô tem nedañô namalô anênj abô ba intu hêv yani iyom ba hi.

38 *Nê eyabinj ku êyê ku alanj nakadunj hayô ma enanj hadênj i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alanj anênj nakadunj ba tem eyabinj lambô anênj ku. Alalô ik yani vônô, ma ku ênj tem imbitak alalôaniñ.’

39 *Ba intu evalonj yani ba ewa ele ku viyainj ma ik vônô.

40 “Aênj ba ku alanj hayô ma tem indum malê êndênj nê takatu ba eyabinj ku ênj?”

41 Nê bênjbênj êbôk da lôk avômalô iniñ nê bênjbênj enanj hadênj yani nena, “Yani tem imbulinj nê kambom takênj kambom anônj. Ma tem enja ku yak wainj ênj ba nê êndênj anyô vi. Yak wainj hik anônj, ma nê ênj tem nê nê ku alanj anênj sam.”

42 *Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Môlô bôk osam abô êntêk ba hêk Wapômbênj anênj kapya nena, “Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,

ma lêk habitak landinj anônj.
Anyô Bênj da hadum aênj,
ma yêlô ayê nôm ênj nena
mavi anênj dôênj.’ *Kapya
Yenj 118:22-23*

43 “Aênj ba yanañ êndênj môlô nena Wapômbênj tem nê anênj lonj lôklinyak vê ênjêk môlô ba nê êndênj nê ôdônj yanj. Ma thêlô tem nijik anônj êtôm alokwanj mavi te hathak hik anônj.

44 Ma ôpatu ba hêv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem ipup nenanena. Mena

valu ênj hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ôpênj ipulusik ba imbitak malim-malim.”*

45 Nê bênjbênj êbôk da lôk Palisi elañô Yisu anênj abô lonj kapô takênj ma eyala nena yani hanañ hathak thêlôda.

46 Ênj ma thêlô êbôlêm lonjônde ek nebalonj yani. Ma donjom êkô hathak avômalô iniñ eyala nena Yisu ma plopet te ba intu êkô.

22

*Abô lonj kapô hathak engabôm nôm ewa i
(Luk 14:16-24)*

1 Yisu hanañ abô lonj kapô yanj hathak lonjbô nena,

2-3 “Wapômbênj anênj lonj lôklinyak ma hatôm aêntêk. Avômalô idum ek nendom avi te ni ek kinj te anênj nakadunj. Ênj ma hêv abô hadênj avômalô doho ek nêlêm nejanj nôm imbinj thêlô. Ba hanjabôm nôm bênj atu yôv ma halam avômalô ek nêlêm nejanj nôm ewa i ênj imbinj thêlô. Ma donjom êdô.

4 “Ênj ma hêv nê ku doho hathak lonjbô ba hanañ hadênj avômalô takatu ba halam nena, ‘Môlô nodañô! Lêk yahapôpêk nôm yôv. Yahik yenañ bokmanj kao doho lôk alim dopdop doho ba yahanj gabôm! Ba intu nôlêm!’

5 “Ma donjom miñ elañô ami ma i mayaliv. Vi i iniñ ku ma vi i idum iniñ ku valuselenj.

6 *Ma vi evalonj kinj anênj nê ku ba idum kambom lomalama hadênj i vêm ma iki vônô.

7 Kinj lamaninj kambom ba hêv nê vovak i ek nijik nê ênj lenjadôk linj lôk nêmbôk atum esanj lonj ênj.

8 “Ênj ma hanañ hadênj nê ku nena, ‘Nôm lêk yahapôpêk yôv ba hamô. Ma donjom avômalô takatu ba yahalam i, ma avômalô kambom ba intu êdô nêlêm.

* 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Lom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44: Nê lôkauk vi enanj nena, “Abô 44, ma Matyu da miñ hatô ami ma anyô yanj hawa abô ênj hêk Luk ba hatô.” Ma vi enanj nena, “Mi, Matyu da hatô.” * 22:6: Mat 21:35

9 Aênj ba unu malaklêvônj ma nodam avômalô takatu ba ôpôm i ba nêlêm ek nejanj nô m êntêk.

10 Ma nê ku i mayaliv ba evenj lojôn dê sapênj ma enanj kinj anênj abô hadênj avômalô takatu ba êpôm i. Ênj ma elom avômalô mavi lôk avômalô kambom ba êyô aleba unyak kapô ênj putup.

11 “Ma kinj habitak hayô unyak kapô ba hi ek ênjê avômalô, ma hayê nena anyô te minj hapesanj i mavi ami.

12 Ma hananj hadênj ôpênj, ‘Aijan, minj huik kwêv mavi ami eka? Ma opalê hêv o ba hólêm unyak kapô êntêk?’ Ma ôpênj bônônj iyom.

13*“Ênj ma hananj hadênj anênj nê ku nena, ‘Nobalonj ôpêntêk ba nokak va lo banj lusu ma nônêm yani vê ba ni loj momanjinij. Loj ênj ma tem thêlô nedanj kambom ba nesanj venjnbôlêk ôdônj loj.’”

14 Yisu hananj abô loj kapô ênj yôv ma hananj, “Wapômbênj halam avômalô bênj anônj, ma donjom tem enja naju iyom ek nimbitak anênj avômalô.”

*Nênêm takis êndênj Sisa mena dô
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

15*Ma Palisi i ethak donjom ba ibutinj abô ba ini nj abô ma hatôm elav gwasilim. Thêlô idum aênj ek Yisu hananj abô kambom te ma nebalonj yani.

16 Ênj ma thêlô êv ini nj nê ku doho lôk nê ôdônj te ini nj athênj nena “Helotian” ba i hadênj Yisu. Ma enanj, “Kêdônjwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanônj. Ma hothak huik Wapômbênj anênj abô thô hadênj avômalô. Ma minj hothak hobam anyô yanj ma hódô anyô yanj ami. Ba intu nê bênjbênj êdô anêm abô, ma minj hôkô ek i ami.

17 Aênj ba onanj êndênj yêlô. Bupalô ini nj balabunj hananj nena yêlô hatôm nanêm valuselenj êndênj Sisa mena mi? Ba lemhabi aisê?”

18 Yisu hayala ini nj auk kambom ba intu hananj, “Môlô nê abôyanj! Aisê ba môlô udum ek numbulinj ya?”

19 Unjgwik valuselenj atu ba othak ôêv hadênj Sisa te thô êndênj ya.” Ma ewa valuselenj ênj ba i êv hadênj yani.

20 Ma hananj hik thêlô linj, “Opalê anênj dahô lôk anênj athênj hêk valuselenj êntêk?”

21*Ma enanj nena, “Sisa.”

Ênj ma Yisu hananj hadênj thêlô nena, “Sisa anênj nômkama ma nônêm êndênj Sisa da. Ma Wapômbênj anênj nômkama ma nônêm êndênj Wapômbênj da.”

22 Thêlô elanjô abô ênj ba esonj kambom ma etak Yisu ba i.

*Abô hathak nê njama tem nimbiyô
aisê*

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23*Wak ênj ma Sadyusi doho i hadênj Yisu. Thêlô ma ôdônj te atu ba enanj nena nê njama tem minj nimbiyô esak lonjbô ami. Aênj ba intu enanj hik Yisu linj nena,

24*“Kêdônjwaga, Mose bôk hananj hadênj alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anênj yanj hamô, ma enja avi tôp ênj ek imbi yanj atu ba hama anênj nakadunj vê.’

25 Aênj ba nê lôk iviyanj bahenji ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakadunj mi. Ma nôk enja avi tôp ênj, hawa

26 ba hama ma nakadunj mi. Ma njgwa enja avi tôp bô ênj, nena hama havi nj. Ênj ma iviyanj takatu ba êmô ma nesopa kobom donjom ênj iyom.

27 Vêm ma avi tôp ênj hama havi nj.

28 Ma waklavônj nê njama iviyô hathak lonjbô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyanj bahenji ba lahavuju takatu ba ewa ma alisé te anênj avi?”

29 Ma Yisu hananj, “Môlô minj oyala Wapômbênj anênj lôklokwanj lôk anênj abô atu ba hêk anênj kapya katô ami. Ba intu onanj abô lokbanj êntêk.

30 Waklavônj nê njama iviyô hathak lonjbô, ma anyô lo avi tem minj neja

* 22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

* 22:15: Mak 3:6

* 22:21: Lom 13:7

* 22:23: Ap 23:8

* 22:24: Lo 25:5

i esak lonjbô ami ma mi. Thêlô tem nêmo êtôm anela malak leŋ iyom.

31 “Môlô onan nena nê nâma tem miŋ nimbiyô esak lonjbô ami. Ma donjom môlô bôk osam abô atu Wapômbênj bôk hanaŋ hadênj Mose aêntêk,

32 * ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop iniŋ Wapômbênj.’ Wapômbênj ma miŋ nê nâma iniŋ Wapômbênj ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom iniŋ Wapômbênj. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bôk ema, ma donjom lêk êmô lôkmala.”

33 Avômalô bênj anônj elanô Yisu anênj abô ênj ba esonj kambom.

*Balabuŋ alisê intu bênj ek vi?
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

34 Palisi elanô nena Yisu hik Sadyusi iniŋ auk lokbaŋ thô aleba thêlô bônônj iyom. Ma thêlô ethak donjom ba i hadênj Yisu.

35 Ma iniŋ anyô lôkauk bênj te hathak balabuŋ hadum ek esaê Yisu ba hanaŋ,

36 “Kêdônjwaga, abô balabuŋ alisê intu bênj ek abô balabuŋ vi?”

37 *Ênj ma Yisu hanaŋ nena, “‘Lemimimbiŋ Anyô Bênj unim Wapômbênj ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma unim auk sapênj.’

38 Ma balabuŋ êntêk ma bênj anônj ba hamônj.

39 *Ma balabuŋ yanj ma hatôm balabuŋ mônj atu iyom ba hanaŋ nena, ‘Lemimimbiŋ avômalô vi êtôm lemhabiŋ oda.’

40 *Abô balabuŋ sapênj lôk plopet iniŋ abô ma hamô balabuŋ ju êntêk kapô.”

*Mesia ma opalê anênj lim lukmuk?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

41 Yôv ma Yisu hanaŋ hik Palisi takatu liŋ,

42 * “Môlô lemimhabi aisê hathak Mesia atu? Yani ma opalê anênj lim lukmuk?”

Ma thêlô enaŋ, “Devit anênj.”

43-44 *Ma Yisu hanaŋ hadênj thêlô, “Mavi. Ma donjom odanô Devit anênj abô te. Lovak Mathenj hêv auk hadênj yani ba Devit da hanaŋ nena,

“‘Anyô Bênj Wapômbênj hanaŋ hadênj yenaŋ Anyô Bênj Mesia nena,

“Ômô yabaheŋ vianônj endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadênj o nêmo vemkapô vibinj am.”’

Kapya Yeŋ 110:1

45 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anênj Anyô Bênj. Ma aisê ka Mesia ma yani anênj lim lôk anênj Anyô Bênj imbiŋ?”

46 Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ viyanj ami. Ba intu hayô hamô wak ênj ba hi, ma thêlô êkô ba miŋ enaŋ hik yani liŋ ek nesau yani esak lonjbô ami.

23

Yisu hathaŋ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

1 Yisu hanaŋ hadênj avômalô lubunlubun takatu lôk anênj nê ku nena,

2 “Nê lôkauk hathak abô balabuŋ lôk Palisi ma môlônim nê bêngbênj êdônj môlô hathak Mose anênj abô.

3 *Ba intu nosopa nê ênj iniŋ abô sapênj. Ma donjom thêlôda miŋ ethak esopa iniŋ abô ami ma mi. Aênj ba miŋ nundum êtôm atu ba thêlô idum ami.

4 *Thêlô êv balabuŋ anênj malaiŋ lomalomahadênj avômalô ek nesopa. Nôm ênj ma hatôm vak malaiŋ kambom. Ma donjom thêlôda miŋ êv sa dokte ami.

5 * “Nê takênj ethak epesaŋ vak yaônena ek netak Wapômbênj anênj abô êndôk ba ibutiŋ hêk luvônj lôk baheniŋ. Ma ethak ibutiŋ yak daim hamiŋ iniŋ kwêv anênj danj hêk veŋiŋ luvu ek injik thô nena nê êvhaviŋ Wapômbênj. Lôk epesaŋ iniŋ vak yaô lôk yak daim takatu ba bênj ek

* 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11 * 22:37: Lo 6:5 * 22:39: Wkp 19:18; Mat 7:12 * 22:40: Lom 13:10; Gal 5:14 * 22:42: Jon 7:42 * 22:43-44: Mat 26:64 * 23:3: Mal 2:7-8 * 23:4: Luk 11:46 * 23:5: Kis 13:9; Nam 15:38-39; Lo 6:8; Mat 6:1

avômalô vi iniņ ek avômalô nêgê ba nebam i.

⁶ *Ma avômalô engabôm nômbên, ma leņiņhaviņ nejaņ nômbêmê nê bêngbên iniņ loņ ethak êmô. Lôk leņiņhaviņ nêmbôm êtôm nê bêngbên êmô unyak yeņ kapô.

⁷ Ethak i loņ ethak doņtom halôk ma leņiņhaviņ avômalô bêng anôņ nena, 'Waklêvôņ anyô bêng' lôk nebam i nena 'Kêdôņwaga'.

⁸ "Môlônim Anyô Bêng ma doņtom iyom ma môlô ma nê lôk iviyaņ sapêņ. Ba intu miņ malemimkilik ek avômalô nebam môlô nena nê bêngbêng ami.

⁹ Ma môlônim lemambô ma doņtom iyom hamô malak leņ. Ba intu miņ nodam anyô pik te nena môlônim lemambô ami.

¹⁰ Ma môlônim kêdôņwaga ma doņtom iyom. Yani ma Mesia atu. Ba intu miņ anyô te endam môlô nena 'kêdôņwaga' ami.

¹¹ *Ôpatu ba hadum môlônim ku ek hêv môlô sa, yani êņ intu tem imbitak anyô lôk athêņ bêng.

¹² *Ma ôpatu ba habam yanida, yani êņ tem imbitak anyô athêņ mi. Ma ôpatu ba hatauviņ i, yani êņ tem nebam yani.

*Yisu hathaņ nê bêngbêng sapêņ
(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)*

¹³ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkawk hathak abô balabuņ! Môlô onaņ auk mavi ma doņtom môlô udum kambom ba uik Wapômbêng anêņ loņ lôkliņyak anêņ unyak abôlêk siņ ek avômalô. Môlôda ôdô ek numbitak nôyô loņ êņ. Ma anyô te hadum ek imbitak êyô, êņ ma môlô umiņ yani loņ siņ.

¹⁴ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkawk hathak abô balabuņ! Môlô onaņ auk mavi ma doņtom môlô udum kambom. Môlô othak owa avi tôp iniņ unyak lôk nômkama sapêņ! Ma doņtom môlô othak oteņ mek

daim bêng ek avômalô nebam môlô. Ba intu môlônim vovaņ tem imbitak bêng anôņ ek avômalô vi iniņ.*

¹⁵ "Alikaknena môlô Palisi lôk nê lôkawk hathak abô balabuņ! Môlô onaņ auk mavi ma doņtom môlô udum kambom. Môlô othak oveņ pik lôk ngwêk sapêņ ek ôdôņ avômalô hathak môlônim auk. Ma avômalô takêņ esopa môlônim auk ba idum kambom takêņ ma hatôm anyô ju iniņ kambom idum bôlôn ju ba tem ini loņ atum lôkmala êtôm môlô.

¹⁶ * "Alikaknena! Môlô ma hatôm nê maleņiņ pusip ba yaņ halom yaņ haveņ loņôndê ba othak onaņ nena, 'Anyô te havak balabuņ hathak Wapômbêng anêņ unyak, êņ ma nômbêng ba yani hatôm êmbôliņ dômbêng abô êņ. Ma doņtom anyô te havak balabuņ hathak gol atu ba hamô Wapômbêng anêņ unyak, êņ ma nômbêng ba yani indum êtôm atu ba yani hanaņ.'

¹⁷ Môlô nê molo lôk malemim pusip! Wapômbêng anêņ unyak ma nômbêng ek gol. Ek malê nena Wapômbêng anêņ unyak hadum ba gol êņ habitak mathen.

¹⁸ "Ma môlô othak onaņ abô bute haviņ nena, 'Anyô te havak balabuņ hathak loņ êbôk da, yani êņ hatôm êmbôliņ dômbêng abô êņ. Ma doņtom anyô te hêv da ba havak balabuņ hathak da êņ, êņ ma yani indum êtôm atu ba yani hanaņ.'

¹⁹ Môlô nê malemim pusip! Loņ êbôk da ma nômbêng ek nômbêng atu ba anyô hêv hatôm da. Ek malê nena loņ êbôk da hadum ba da êņ habitak mathen.

²⁰ "Ba intu Anyô te havak balabuņ hathak loņ êbôk da, yani lêk havak balabuņ hathak loņ êbôk da lôk da atu ba hamô haviņ.

²¹ Ma anyô te havak balabuņ hathak unyak mathen êņ, yani êņ lêk havak balabuņ hathak unyak

* 23:6: Luk 11:43 * 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Luk 14:11; 18:14 * 23:14: Nê lôkawk vi leņiņhabi nena abô 14 êņ, ma Matyu da miņ hato ami, ma anyôla hato haveņ yam. * 23:16: Mat 15:14

mathenj lôk Wapômbêñj atu ba hamô unyak mathenj êñj kapô havinj.

22 *Ma anyô te havak balabunj hathak malak lenj, êñj ma hatôm havak balabunj hathak Wapômbêñj lôk loñj atu ba hayô hamô ek hayabinj nômkama sapêñj.

23-24 *“Alikaknena môlô ñê lôkawk hathak abô balabunj lôk Palisi! Môlô lôklokwanj ba osopa balabunj yaônena ma balabunj bêñj ma môlô ôthônj palinj. Môlô othak usup ava nenanena atu ba hadum nômm vasiñj ma uik sam hi ôdônj laumiñj ba ôêv te hadêñj Wapômbêñj hatôm da. Ma donjom môlô othak ubuliñj avômalô ba miñj udum thêthônj hadêñj i ami lôk miñj ôêv kapôlômim ek i ami. Ma miñj môlô ôêvhavinj ba osopa Wapômbêñj anêñj abô sapêñj ami.

“Môlô othak ôêv thêmathôm vê hêk môlônim nômm, ma donjom bok kamel ma môlô ôtokwêñj palinj! Ba intu môlô hatôm anyô mapusip te ba halom anyô yanj havenj loñjôndê. Notak auk takêñj ma nosopa balabunj bêñjbêñj lôk balabunj yaônena imbiñj.

25 *“Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkawk hathak abô balabunj! Môlô osau avômalô ba othak uthik unim tase lôk belev anêñj vidôm iyom. Ma donjom nômm takatu ba ongasô halôk ma bôk owa vani ba oanj palonj.

26 Ba intu môlô ñê malemim pusip! Nusik tase lôk belev vi kapô ek viyaiñj imbitak mabunj imbiñj!

27 *“Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkawk hathak abô balabunj! Môlô osau avômalô hatôm valu atu ba hamô siô ma esaba hathak nômm thapuk ek nepesanj mavi anônj. Ma donjom siô kapô ma putup hathak ñê ñama iniñj lokwanj bôk hapalê hamô.

28 *Ba intu avômalô êyê môlônim bôk lo loñj ma thêlô esonj nena môlô ma ñê thêthônj. Ma donjom môlônim kapôlômim ma putup hathak ku esau avômalô lôk auk ôdô Wapômbêñj anêñj abô.

29 “Alikaknena môlô Palisi lôk ñê lôkawk hathak abô balabunj! Môlô onanj nena môlô ôdô kambom te. Ma donjom môlôda udum kambom êntêk. Môlô othak olav unyak mavi hayô plopet bô iniñj siô ma môlô opesanj kamuñj mavi hamô ñê thêthônj iniñj siô.

30 Ma môlô othak onanj nena, ‘Bumalô iniñj kambom ma bêñj ek yêlôaniñj. Ba intu thêlô ik plopet vônô. Ma yêlô namô imbiñj bumalô, ma tem miñj yêlô nadôk ek nijik plopet vônô ami.’

31 *Aêñj ba lêk hik thô nena môlô ma ñê takatu ba uik plopet vônô iniñj limi ba intu môlô othak udum iniñj kambom takêñj havinj.

32 Yôv! Môlônu nundum bumalô iniñj kambom takêñj endeba êyô anêñj danj!

33 *“Môlô umya kambom! Môlô nyalenj kambom anêñj nali! Wapômbêñj indum abô ek môlô ma tem môlônu loñj atum lôkmala. Ma miñj hatôm nôsôv ba unu ami.

34 “Ba intu tem yanêm plopet lôk ñê lôkawk ma kêdônjwaga doho êsôk êndêñj môlô ma tem unjgwik vi vônô ma vi ma unjgwik esak alovalanjanj. Ma vi ma tem nobali êndôk môlônim unyak yenj lôk nudupunij i ba nêsôv mayaliv ba ini lomalak lomalak.

35 *Môlô othak osopa libumi takatu ba bôk ik ñê thêthônj bêñj anônj vônô. Anyô mônj atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêñj habup hathak aleba hayô Sekalaia, Belekia nakadunj. Ik yani vônô hêk unyak mathenj lôk loñj êbôk da anêñj malêvônj. Ba intu Wapômbêñj tem nêmm vovanj bêñj êndêñj môlô.

36 Yananj avanônj êndêñj môlô! Avômalô bôlônj êntêk tem nêpôm vovanj bêñj esak limi iniñj kambom.”

*Yisu lahiki hathak Jerusalem
(Luk 13:34-35; 19:41-44)*

37 “Ai, Jerusalem, Jerusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô! Ma ñê takatu ba Wapômbêñj hêv halêm ma

* 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 * 23:23-24: Wkp 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3
* 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 * 23:35: Stt 4:8; 2Sto 24:20-21

môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlônġ ek yasup nalumi esak donġtom êtôm tale tiġ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma donġtom môlô ôdô.

³⁸ *Odaġô! Môlônim malak ma tem kambom ba êmô ġgathiniġ!

³⁹ *Yanaġ avanônġ êndêġ môlô nena môlô tem miġ ôġġô ya esak loġbô ami endeġa nonaġ nena, ‘Wapômbêġ nêġ lamavi êndêġ ôpatu ba halêġ hathak Anyô Bêġ anêġ athêġ!’ am.”

24

Yisu hanaġ abô hathak unyak mathenġ Jelusalem

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hatak unyak mathenġ anêġ piklêvônġ ba havenġ denaġ ma anêġ ġê ku êlêġ hadêġ yani ba enaġ nena, “Nônġô unyak mathenġ lôk anêġ unyak yaônena mavi anônġ takêntêk!”

² *Ma Yisu hanaġ, “Môlô ôyê nôġ takêntêk ba lemimmavi hathak e? Yanaġ avanônġ êndêġ môlô. Malaiġ bêġ tem imbitak ba ġê vovak tem nijik nôġkama mavi nôġmbêġ êntêk pesa ba valu yaġ miġ hatôm êyômô yaġ loġ ami.”

Malaiġ lomaloma tem nimbitak

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Yisu hathak Dum Oliv ba hi halôk hamô biġ. Ma anêġ ġê ku iyom i hadêġ yani ma enaġ hik yani liġ nena, “Anġê intu nôġ takêġ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek inġik thô nena tem ôlêġ ek pik lo leġ anêġ daġ?”

⁴⁻⁵ *Ma Yisu hanaġ nena, “ġê lomaloma tem nêlêġ esak yenaġ athêġ ba nenaġ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalô bêġ anônġ. Ba intu noyabiġ am.

⁶ Ma môlô tem nodanô abô esak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takêġ tem imbitak ma donġtom pik lo leġ anêġ daġ ma mi denaġ. Ba intu miġ nodowaliġ ami.

⁷ Ma avômalô ôdônġ yaġ tem nijik vovak imbiġ ôdônġ yaġ. Ma kiġ yaġ lôk anêġ avômalô tem nijik vovak êndêġ kiġ yaġ. Ma loġ lomaloma ma tem bôm lôk duviaġ bêġ imbitak.

⁸ Nôm takêġ ma hatôm vovaġ môġ atu ba hapôm avi lôk lasabeġ ek em-bathu.

⁹ * “Ma tem neġaloġ môlô ba netak êndôk anyô vi baheġiġ ek nêġnêġ vovaġ êndêġ môlô lôk nijik môlô vônô. Môlô ma yenaġ avômalô ba intu tem avômalô sapêġ nêpôlik esak môlô.

¹⁰ Ma avômalô takatu ba êvhaviġ ya bêġ anônġ tem netak iniġ êvhaviġ, ma thêlôda tem nêpôlik esak i ba nenaġ thêlôda bêġ.

¹¹ *Ma plopet abôyaġ bêġ anônġ tem nimbitak ba nesau avômalô bêġ anônġ.

¹² Ma avômalô takatu ba êdô nesopa Wapômbêġ anêġ abô tem nimbitak bêġ anônġ. Aêġ ba avômalô iniġ leġiġhaviġ avômalô vi tem imbitak thilibuġ.

¹³ *Ma donġtom ġê takatu ba imiġ lôklokwaġ aleġa hayô anêġ daġ, ma Wapômbêġ tem nêġ i bulubiġ.

¹⁴ *Aêġ ba avômalô tem nenaġ Wapômbêġ anêġ Abô Mavi êntêk esak anêġ loġ lôkliġyak bêġ embeġ pik sapêġ ek avômalô sapêġ nedanô vêġ ka pik lo leġ anêġ daġ tem êyô.

Nôm kambom anônġ tem imbitak

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ * “Plopet Daniel bôk hanaġ abô te hathak nôġ kambom anônġ atu ba tem imiġ loġ mathenġ anônġ. (Aêġ ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôġ êġ, ma nôsôv kethenġ ba unu dumlolê.

¹⁷ *Ma ġê takatu ba êmô unyak vôv, miġ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neġa iniġ nôġkama ami.

¹⁸ Ma ġê takatu ba êmô ku kapô miġ hatôm nendeni unyak ek neġa iniġ kwêv thilibuġ ami.

* **23:38:** 1Kiġ 9:7-8; Jer 22:5 * **23:39:** Sng 118:26 * **24:2:** Luk 19:44 * **24:4-5:** Mat 24:23-24; 1Jon 2:18 * **24:9:** Mat 10:22 * **24:11:** Mat 24:5,24; 1Jon 4:1 * **24:13:** Mat 10:22 * **24:14:** Mat 28:19 * **24:15-16:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 * **24:17:** Luk 17:31

19 Ai, kikaknena. Waklavôḡ êḡ ma tem malaiḡ bêḡ ek avi takatu ba esabeḡ lôk avi takatu ba êv sôm hadêḡ nali.

20 Notêḡ mek ek malaiḡ takêḡ miḡ imbitak êndêḡ Sabat mena beleḡ simbak la ami.

21 *Ek malê nena waklavôḡ êḡ ma tem malaiḡ bomaḡ ba êmôḡ ek malaiḡ tak sêbôk ba môḡ anôḡ aleba lêk. Ma tem miḡ imbitak aêḡ esak loḡbô ami.

22 Ma miḡ hadabêḡ waklavôḡ malaiḡ takêḡ kisi ami, êḡ ma avômalô sapêḡ tem nema. Ma doḡtom lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabêḡ waklavôḡ êḡ hi bidonḡ.

23 * “Waklavôḡ êḡ ma anyôla hanaḡ hadêḡ môlô nena, ‘Ôḡḡô, Mesia hamô loḡ êntêk’ mena ‘hamô loḡ tamu,’ ma miḡ nôḡnêḡmibiḡ ami.

24 *Anyô doho tem nêlêḡ ba nenaḡ abôyaḡ nena, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbêḡ anêḡ plopet te’, ma nindum lavôḡḡiḡ lôk nôḡmbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbêḡ halam i yôv haviḡ. Ma doḡtom Wapômbêḡ bôk halam i yôv ba intu miḡ hatôm ami.

25 Odaḡô! Nôm takêḡntêk miḡ lêk habitak ami denaḡ ma yahaḡnaḡ nôḡm takêḡ bêḡ hadêḡ môlô ek môlô noyabiḡ am.

26 * “Aêḡ ba anyô late hanaḡ hadêḡ môlô nena, ‘Ôḡḡô, yani hamô loḡ thiliv,’ êḡ ma miḡ môlô unu ami. Mena hanaḡ, ‘Ôḡḡô, yani hamô unyak êntêk,’ êḡ ma miḡ môlô nôḡnêḡmibiḡ ôpêḡ ami.

27 *Nodaḡô! Damak hêv ba habi deda haveḡ loḡ lôkthô ma avômalô sapêḡ êyê. Ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êlêḡ ma avômalô sapêḡ tem nêḡḡ yani aêḡ iyom.

28 * “Menak lambek ethak doḡtom êmô loḡ takatu ba alim palê hêk.

Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem endelêḡ

(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)

29 * “Malaiḡ takêḡ hale halôk vêḡ ma ketheḡ oyaḡ ma

“ ‘wak tem imbitak momaḡḡiniḡ, ma ayôḡ tem miḡ imbi deda ami, ma vuliḡ leḡ tem nêḡnêḡ yak, ma nôḡm takatu ba hamô leḡ tem nedowaliḡ.’ *Aisaia 13:10;*

34:4

30 * “Ma wak êḡ ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ lavôḡḡiḡ tem imbitak êḡḡêk leḡ. Ma avômalô pik tem nedaḡ boloba ba nêḡḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êyô êmô buliv ba êlêḡ imbiḡ anêḡ lôkḡḡiyak lôk anêḡ deda lôkmaḡḡiḡ.

31 *Ma lavuak tem endanaḡ lôklokwanaḡ bomaḡ, ma yani tem nêḡm anêḡ aḡela ba ini pik anêḡ daḡ sapêḡ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

32 “Ba intu môlô noja auk esak alokwanaḡ beleḡ.* Hayeḡ ba ḡaḡḡ lukmuk habitak, êḡ ma oyala nena tem wak mavi êyô.

33 Ma aêḡ iyom, môlô ôyê nôḡm takêḡntêk habitak, êḡ ma noyala nena Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ waklavôḡ endelêḡm lêk habobo ba hamiḡ unyak abôlêk.

34 *Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena avômalô bôlôḡ êntêk tem miḡ nema ami denaḡ, ma nôḡm takêḡntêk sapêḡ tem imbitak.

35 *Pik lôk leḡ tem nêḡm yak ba ni, ma doḡtom yenaḡ abô bute miḡ hatôm nêḡm yak ami.

Anyô te miḡ hayala waklavôḡ Yisu endelêḡm ami

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

36 * “Anyô te miḡ hayala Yisu anêḡ waklavôḡ endelêḡm ami. Aḡela leḡ

* 24:21: Dan 12:1 * 24:23: Mat 24:5 * 24:24: Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; ALK 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39 * 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 * 24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7 * 24:31: 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:32: Abô Bômbôm ma ‘fik’. Ma Abô Malê ma ‘sabo’, ma doḡtom sabo anêḡ waklavôḡ miḡ hatôm Israeḡ iniḡ sabo anêḡ waklavôḡ ami. Ba intu ato beleḡ iyom ek nêḡm auk esak Israeḡ iniḡ sabo anêḡ waklavôḡ. * 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1Te 5:1-2

miņ eyala ami, ma Nakaduņ miņ hayala haviņ ami. Ma Kamik iyom intu hayala.

37 *Ma avômalô bôlôņ êntêk tem nindum êtôm bôk idum hadêņ Noa anêņ waklavôņ. Êņ ma Anyô Anêņ Nakaduņ atu tem êlêm.

38-39 *Avômalô eyaņ lo inum ma ewa i aleba êthôņ paliņ ma Noa hi yeņ kapô. Êņ ma ŋambô bêņ hayô ba habuliņ thêlô sapêņ. Ma avômalô bôlôņ êntêk tem nêsôņ paliņ aêņ iyom. Ma Anyô Anêņ Nakaduņ atu tem êlêm.

40 Wak êņ, ma anyô ju tem nêmo kulêvôņ, ma tem enja anyô yaņ ma yaņ êmô.

41 Ma avi ju tem nepesaņ nôm êmô, ma tem enja avi yaņ ma yaņ êmô.

42 * “Aêņ ba môlô noyabiņ am ek malê nena môlô miņ oyala waklavôņ atu ba môlônim Anyô Bêņ endelêm ami.

43 *Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêņ alaņ halaņô abô nena ŋê vani tem nijik anêņ unyak vose, êņ ma yani hêk lêlê ek ŋê vani miņ hatôm nijik unyak êņ vose ami.

44 Ma Anyô Anêņ Nakaduņ atu tem endelêm ba indum môlô nosoņ kambom. Ba intu nômo lêlê aêņ iyom.

Abô loņ kapô hathak anyô ku mavi lôk anyô ku kambom

(Luk 12:42-46)

45 “Aêņ ba môlô nundum ku êtôm anyô lôkauk mavi atu ba hayabiņ nômkama mavi. Unyak alaņ hatak yani ek eyabiņ anêņ ŋê ku ba nêmo nôm êndêņ i êtôm anêņ wakma atu ba hatak. Vêm ma hi loņ buyaņ.

46 Ma unyak alaņ havôhalêm hathak loņbô ba hayê nena anêņ anyô ku êņ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêņ.

47 *Yanaņ avanôņ êndêņ môlô nena unyak alaņ êņ tem etak ôpêņ ek eyabiņ anêņ nômkama sapêņ.

48 “Ma doņtom ôpêņ ma anyô kambom, êņ ma tem laimbi êņjêk kapô

nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaņ anyô bêņ miņ havôhalêm kethêņ ami.’

49 Êņ ma hik ŋê ku takatu ba idum ku haviņ yani ma hayaņ nômo lôk hanum waiņ bêņ anôņ haviņ ŋê takatu ba ethak inum waiņ ba elo molo.

50 Hadum aêņ ba hathôņ paliņ, ma unyak alaņ tem êyô ba indum ôpêņ eson kambom.

51 Êņ ma unyak alaņ tem nêmo vovaņ bêņ êndêņ yani ma êndô ôpêņ êmô imbiņ ŋê takatu ba esau avômalô. Loņ êņ ma thêlô tem nedaņ kambom ba nesaņ veņiņbôlêk ôdôņ loņ.

25

Abô loņ kapô hathak avi muk laumiņ

1 * “Wapômbêņ anêņ lôkliņyak ma aêntêk. Avi muk laumiņ ewa iniņ atum ba i ek nêpôm ôpatu ba tem enja avi lukmuk.

2 Avi lôkauk ma bahêņvi ma auk mi ma bahêņvi.

3 Avi auk mi ewa iniņ atum ba i, ma miņ ewa iniņ alokwaņ thôk ami.

4 Ma doņtom avi lôkauk ewa iniņ atum lôk alokwaņ thôk halôk kolopak.

5 Avi takêņ eyabiņ anyô êņ ek êyô aleba mi ma malêņiņ hayaņ ba êk sôm.

6 “Bôlôvôņ biņ ma elam, ‘Anyô hawa avi lêk hayô yôv ba alôana!’

7 “Êņ ma avi muk takêņ iviyô ma êpôpêk iniņ atum.

8 Ma avi auk mi enaņ hadêņ avi lôkauk nena, ‘Yêlôaniņ atum hadum ek ema ba môlô nônêmo athôk doho êlêm.’

9 “Ma avi lôkauk enaņ, ‘Miņ hatôm alalô sapêņ ami ba dô, ma unu nonaņ êndêņ avômalô doho ek nônêmo vuli.’

10 “Êņ ma thêlô i ek nêmo iniņ vuli. Thêlô i denaņ ma anyô atu hayô. Ma vi atu ba lêk êpôpêk i yôv ibitak êyô unyak kapô haviņ yani ek nejaņ nômo ma ik unyak abôlêk siņ.

* 24:37: Stt 6:5-8 * 24:38-39: Stt 7:21-23 * 24:42: Mat 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; ALK 16:15

* 24:47: Mat 25:21,23 * 25:1: Luk 12:35; ALK 19:7

11 * “Vêm ma vi atu êyô ma enañ, ‘Anyô bêñ, anyô bêñ! Uñgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

12 * “Ma donjom ôpêñ hanañ, ‘Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena yahathôñ môlô palin.’”

13 * Êñ ma Yisu hanañ hadêñ avômalô takatu ba elañô anêñ abô nena, “Môlô miñ oyala waklavôñ atu ba Anyô Bêñ tem endelêm ami. Ba intu noyabin am.”

Abô loñ kapô hathak nê ku eyabin valuseñ

(Luk 19:11-27)

14 “Nodañô abô doho imbin, Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ma hatôm anyô te hadum ek ni loñ buyañ ba halam anêñ nê ku êlêm ek nêm nômkama êndêñ i ek neyabin.

15 * Yani hik valuseñ sam hatôm thêlônin auk lôk inin ku ba hêv valuseñ 5,000 hadêñ anyô te, ma 2,000 hadêñ anyô yañ, ma 1,000 hadêñ anyô te ma hi.

16 Ketheñ oyañ ma ôpatu ba hawa 5,000 hi hadum ku hathak ma havôv 5,000 hayô hamô loñ haviñ.

17 Ma yañ atu ba hawa 2,000 hi hadum aêñ ba havôv 2,000 hayô hamô loñ haviñ.

18 Ma ali atu ba hawa 1,000 hi halav lôv ba havuñ halôk.

19 “Wak doho hale ba hi ma nê êñ inin anyô bêñ havôhalêm. Ma halam i ek endañô inin ku anêñ lavôñ.

20 Ma ali atu ba hawa 5,000 lôk 5,000 hayô hamô loñ haviñ halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, bôk hôêv 5,000 ek yayabin. Nôngô! Lêk yahavôv 5,000 hayô hamô loñ haviñ.’

21 * “Ma anêñ anyô bêñ hanañ, ‘Mavi anôñ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabin nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêñ anôñ êndêñ o ek oyabin. Ôlêm ek alai leñinmavi imbin i!’

22 “Ma ôpatu ba hawa 2,000 halêm ma hanañ nena, ‘Anyô bêñ, bôk hôêv ya 2,000 ek yayabin. Nôngô! Lêk yahavôv 2,000 hayô hamô loñ haviñ.’

23 “Ma anêñ anyô bêñ hanañ ‘Mavi anôñ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Lêk hoyabin nômkama yaônena mavi ba intu tem yanêm nômkama bêñ anôñ êndêñ o ek oyabin. Ôlêm ek alai leñinmavi imbin i!’

24 “Êñ ma ali atu ba hawa 1,000 halêm ma hanañ, ‘Anyô bêñ, yahayala nena o ma anyô malem thêlêv. Hothak holav nômhêk ku kapô atu ba miñ hovatho ami. Ma pik atu ba anyô yañ hapaliv yañvêk halôk ma hothak howa anêñ anôñ.

25 Yahakô ba yahavuñ anêm 1,000 atu halôk pik. Nôngô! Anêm valuseñ êntêk.’

26 “Ma anyô bêñ hanañ viyañ, ‘O anyô vau kambom! Hôyé yenañ ku aisê ba intu honañ aêñ?’

27 Aisê ka miñ hotak yenañ valuseñ halôk unyak valuseñ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loñbô ma tem yanja doho êyômô loñ imbin.’

28-29 * “ ‘Ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenañ nômkama ba habitak bêñ, êñ ma tem yatak doho êyômô loñ imbin ba yanêm êndêñ ôpêñ ba anêñ tem imbitak bêñ anôñ. Ma ôpatu ba miñ hadum ku hathak yenañ nômkama ami, êñ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loñ vê ênjêk yani. Ba intu noja 1,000 atu vê ênjêk ôpêñ ba nônmêm êndêñ ôpatu ba hawa 10,000.

30 * “Ma nônmêm ôpêñ vê ba ni loñ momañiniñ. Loñ êñ ma tem nedañ kambom ba nesañ veñinbôlêk ôdôn loñ.’”

Abô loñ kapô hathak boksipsip lôk bokmeme

31 * “Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma tem êlêm imbin deda lôkmañin loñ

* 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42 * 25:15: Lom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 * 25:28-29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mat 16:27; 19:28 * 25:32: Ese 34:17; ALK 20:11-13

anjela ma tem êndôk êmô biñ ek en-
danô avômalô iniñ abô êtôm kiñ.

32 * Tem nesak donjom ba ini êndên
yani ma embaki vose ni ôdôn ju êtôm
boksipsip anên alañ hathak hik bok-
sipsip sam ba êmô buyañ ma bok-
meme êmô buyañ.

33 Ma yani tem etak boksipsip êmô
bañ vianôn ma bokmeme êmô bañ
viken.

34 “Êñ ma tem enañ êndên avômalô
takatu ba êmô bañ vianôn nena, ‘Môlô
nôlêm! Wakamik bôk hadum mavi
hadên môlô. Nôlêm noja loñ lôklinyak
atu ba Wapômbên lahaviñ nêm êndên
môlô. Sêbôk ba yani hapesañ pik luk-
muk, ma hapesañ loñ êñ êk môlô.

35 * Yahama kisi ma môlô ôêv nô
hadên ya, ma yahathakmunin ma ôêv
ñañ hadên ya, ma ya anyô loñ buyañ
ma owa ya thô.

36 Ya sôp mi ma ôêv sôp hadên ya,
yahapôm lijiñ ma oyabiñ ya, yahamô
koladôn ma ôlêm ôyê ya. Aên ba
nôlêm noja loñ lôklinyak atu!’

37 “Ma avômalô thêthôn tem nenañ
injik liñ, ‘Anyô Bên, anğê te ma yêlô
ayê homa kisi ba yêlô êv nô hadên
o ma hothakmunin ba yêlô êv ñañ
hadên o?’

38 Anğê te ma o anyô loñ buyañ ba
yêlô awa o thô ma o sôp mi ba yêlô êv
sôp hadên o?’

39 Anğê te ma hôpôm lijiñ ba yêlô
ayabiñ o lôk ayê hômô koladôn ba
yêlô athôk ayê o?’

40 * “Ma Kiñ tem enañ êndên i,
‘Yanañ avanôn êndên môlô! Môlô
bôk udum nôm takên hadên yenañ
avômalô takatu ba athên mi, êñ ma
hatôm udum hadên ya.’

41 * “Yôv ma tem enañ êndên
avômalô takatu ba imiñ bañ viken
nena, ‘Môlô nu! Wapômbên lêk hêv
malaiñ hadên môlô ba unu loñ atum
hathañ wak nômbên intu sapên. Bôk
ebañ yôv ba hamô ek Sadañ lôk anên
nê ku nêndôk.

42 Sêbôk ba yahama kisi ma miñ ôêv
nôm hadên ya ami, ma yahathakmu-
niñ ma miñ ôêv ñañ hadên ya ami.

43 Ma ya anyô loñ buyañ ma miñ
owa ya thô ami, ma ya sôp mi ma miñ
ôêv sôp hadên ya ami. Yahapôm lijiñ
ba yahamô koladôn ma miñ oyabiñ
ya ami. Ba intu môlô nu loñ atum êñ.’

44 “Ma tem nenañ, ‘Anyô Bên,
anğê te ma yêlô ayê homa kisi,
mena hothakmunin mena o anyô loñ
buyañ, mena o sôp mi, mena hôpôm
lijiñ, mena hômô koladôn, ba miñ yêlô
êv o sa ami?’

45 “Ma tem enañ nena, ‘Yanañ
avanôn êndên môlô! Môlô miñ
bôk udum nôm takên hadên yenañ
avômalô takatu ba athên mi te ami. Êñ
ma hatôm udum nôm êñ hadên ya.’

46 * “Aên ba avômalô takên tem
ini ek neja vovañ wak nômbên intu
sapên. Ma donjom avômalô thêthôn
tem ini ek neja lôkmala êtôm wak
nômbên intu sapên.”

26

*Nê bêngbên êbôlêm auk ek nijik Yisu
vônô*
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-
53)

1 Yisu hanañ abô nômbên êñ yôv ma
hanañ hadên anên nê ku nena,

2 * “Môlô oyala nena wak ju hêk
denañ ma waklavôn anên athên nena
Hale ba Hi* tem êyô. Waklavôn êñ
ma tem netak ya Anyô Anên Nakaduñ
atu êndôk avômalô doho baheniñ ek
nijik ya vônô esak a.”

3 Ma nê bêngbên êbôk da lôk avômalô
iniñ nê bêngbên ethak donjom halôk
anyô bêng habôk da Kaiapas anên un-
yak.

4 Ma êbôlêm loñôndê ek nesau Yisu
ba nebalon ek nijik yani vônô.

5 Ma thêlô enañ, “Lêk ma waklavôn
mathen ba intu natak ku êñ ênjêk
vêman. Yakô avômalô tem leñinmaniñ
ba nijik vovak.”

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mat 7:23 * 25:46: Dan 12:2;
Jon 5:29 * 26:2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:2: Sêbôk Wapômbên anên anjela hik Ijip iniñ apenena
môñ vônô. Ma Israël ma hale ba hi ba miñ hik te vônô ami.

Avi te hanğasô nô m ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 Wak êñ ma Yisu hamô Saimon anêñ unyak anêñ Betani. Sébôk ma ôpêñ hapôm palê lepla ma donjom bôk mi.

7 *Ma thai lôk Yisu ma anêñ nê ku eyañ nô m denañ ma avi te halêm unyak kapô. Ma hawa kolopak valu te ba thapuk ba nô m ôv mavi hamô kapô ba anêñ vuli ma bêñ anôñ. Ma avi atu hi hanğasô nô m ôv mavi êñ hayô hamô Yisu wakadôk.

8 Nê ku êyê nô m êñ ma leññmanñ ba enañ, “Aisê ka habuliñ nô m ôv mavi êñ hi oyañ?”

9 Hatôm nê m ek anyô yañ nê m vuli ma naja valuselen bêñ esak ek nanê m avômalô siv sa.”

10 Yani halañô thêlônñ abô êñ ma hanañ, “Aisê ka môlô ôêv malain hadêñ avi êntêk? Yani hadum nô m mavi anôñ hadêñ ya.

11 *Avômalô siv tem nê m ô imbiñ môlô êtôm wak nô mbêñ intu sapêñ. Ma donjom tem miñ yamô imbiñ môlô sawa daim ami.

12 Avi êntêk hanğasô nô m ôv mavi hayô hamô ya ek epesañ yalenñkupik ek nedav ya.

13 Odañô! Yanañ avanôñ êndêñ môlô! Pik nô mbêñ atu ba enañ yenañ Abô Mavi bêñ haveñ, ma tem nenañ esak nô m atu ba avi êntêk lêk hadum imbiñ ek avômalô leññimbi yani.”

Judas habutiñ abô ek nê m Yisu êndêñ nê bêñbêñ
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Judas Iskaliot ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ma yani hi hadêñ nê bêñbêñ êbôk da

15 *ma hanañ hik i liñ, “Yanê m Yisu êndêñ môlô, ma tem nô nê m malê te êndêñ ya?” Ma ekatuñ valuselen sel-eva hatôm 30 ba êv hadêñ yani.

16 Êñ ma Judas habôlê m loñôndê ek nê m Yisu êndôk thêlô bahenñ.

Yisu hayañ nô m waklavôñ Hale ba Hi haviñ anêñ nê ku
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

17 *Waklavôñ anêñ athêñ nena Eyañ Polom Yis Mi anêñ wak te môñ hayô. Ma nê ku i hadêñ Yisu ma enañ hik yani liñ, “Lemhaviñ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nô m leññimbi waklavôñ Hale ba Hi êndôk?”

18 Ma yani hanañ, “Môlô unu malak bêñ kapô ba ôpôm ôpatu ma nonañ êndêñ yani nena, ‘Kêdôñwaga hanañ nena anêñ waklavôñ atu ma lêk habobo. Ma yani lôk anêñ nê ku tem nêlê m anê m unyak ek leññimbi waklavôñ Hale ba Hi.’ ”

19 Ma nê ku idum hatôm atu ba yani hanañ ba thêlô i êpôpêk waklavôñ Hale ba Hi anêñ nô m.

20 Bôlôvôñ ma Yisu hayañ nô m hamô haviñ anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu

21 ma hanañ, “Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena môlô te tem enañ ya bêñ.”

22 Nê ku kapôlôññ malain kambom ba thêlô tomtom enañ, “Anyô Bêñ, ya mi! Aêñ e?”

23 *Êñ ma Yisu hanañ nena, “Ôpatu ba hatak bañ halôk belev haviñ ya intu tem enañ ya bêñ.

24 Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani. Ma donjom alikakna. Malain bêñ ek ôpatu ba hanañ Anyô Anêñ Nakaduñ bêñ. Talêbô miñ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpêñ!”

25 Ma Judas, ôpatu ba tem enañ Yisu bêñ, hanañ hik liñ nena, “Kêdôñwaga, ya mi! Aêñ e?” Ma Yisu hanañ, “Hatôm intu honañ aêñ.”

Yisu hêv polom lo waiñ leññimbi yani

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 Thêlô eyañ nô m hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vê m ma haya ba hêv hadêñ anêñ nê ku ma

* 26:7: Luk 7:37-38 * 26:11: Lo 15:11 * 26:15: Sek 11:12; Mat 27:3 * 26:17: Kis 12:14-20

* 26:23: Sng 41:9

hanañ, “Noja ba ongwañ. Êntêk ma yenañ vathiap.”

27 Vêm ma hawa tase lôk wainj ma hêv lamavi. Ma hêv hadêñ thêlô ma hanañ, “Môlô sapêñ nunum.

28 *Êntêk ma yenañ thalalenj atu ba tem enjasô ek embak tabô imbiñ Wapômbêñ lôk avômalô pik êntêk ek nêm avômalô bêñ anôñ iniñ kambom vê.

29 Odañô! Yanañ êndêñ môlô nena tem miñ hatôm yanum wainj êñ esak loñbô ami endebe waklavôñ êñ hayô ma tem yanum wainj lukmuk êmô Wakamik anêñ loñ lôklinyak kapô.”

30 *Êv yenj te vêm ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôñ yani paliñ

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 *Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku, “Bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapy nena, “Tem yangik boksipsip alañ vônô, ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.”

Sekalaia 13:7
Ba intu yaô bôlôvôn ma tem môlô ôngô nôm takatu ba tem êpôm ya. Ma môlô sapêñ tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu.

32 *Ma doñtom hik ya liñ hathak loñbô, ma tem yamôn ba yana Galili vêm ka môlô nomben ya yam.”

33 Ma Pita hanañ nena, “Dô! Thêlô sapêñ etak o ba i, ma tem yamiñ imbiñ o denañ.”

34 *Ma Yisu hanañ nena, “Odañô! Yanañ avanôn biñ êndêñ o nena bôlôvôn êntêk ma tale miñ hanañ ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya paliñ.”

35 Ma Pita hanañ, “Mi anôn! Ik ya vônô, ma miñ hatôm yanañ nena yahathôn o paliñ ami. Milôk!” Ma nê ku sapêñ enañ abô êñ iyom.

Yisu hateñ hamô Getsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Vêm ma Yisu lôk anêñ nê ku êyô loñ atu ba elam nena Getsemani ma hanañ hadêñ i, “Môlô nômô loñ êntêk ma yana saka ek yatenj mek.”

37 Ma hawa Pita lôk Sebedi nakadun luvi ba i. Ma yani kapô lêk malainj bomañ.

38 *Ma hanañ hadêñ thêlô, “Yakapôlôn lêk malainj bomañ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nômô loñ êntêk ma nônem lêlê imbiñ ya.”

39 Ma hi daim dokte ma hêv yak ba thohavloma halôk pik. Ma hateñ mek nena, “Yenañ Wakamik, loñôndé vi hamô, êñ ma yalenhavinj onja tase êntêk vê ênjêk ya. Ma doñtom miñ osopa yenañ yalenhavinj ami. Mi, osopa oda anêm lemhavinj.”

40 Ma Yisu hale hi ma hayê nê ku takatu ma lêk êk sôm. Êñ ma hanañ hik Pita liñ, “Aisé? Môlô miñ hatôm nônem lêlê imbiñ ya êtôm wakma te ami e?”

41 Nômô lêlê ba notenj mek ek miñ nônem yak ba nundum kambom ami. Kapô lahavinj indum mavi ma doñtom auk ma pulusikna ba miñ hatôm indum ami.”

42 Ma havôhi hathak loñbô ma hateñ mek nena, “Wakamik, lemhavinj malainj bêñ êntêk êpôm ya, êñ ma mavi. Ma tem yandum êtôm honañ.”

43 Ma halehi hathak loñbô ma hayê thêlô êk sôm denañ ek malê nena maleñij hayañ ba miñ hatôm nêlê lêlê ami.

44 Ma hatak thêlô ma havôhi hateñ mek bô atu bôlôn te lu hathak loñbô.

45 Vêm ma halehi hadêñ anêñ nê ku ma hanañ, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denañ e? Odañô. Wakma lêk habobo ek netak ya Anyô Anêñ Nakadun atu êndôk nê kambom bahenij.

46 *Aênj ba numbiyô ek alôana! Ôngô! Ôpatu ba tem enañ ya bêñ lêk halêm yôv!”

* 26:28: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16
* 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 *

* 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Jon 16:32
* 26:38: Jon 12:27 * 26:46: Jon 14:31

Evaluon Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

⁴⁷ Yisu hanañ abô denañ ma Judas hayô. Yani ma nê ku laumin ba lahavuju takatu te. Ma avômalô bêt anôn êlêm ivin yani ba ewa biñ vovak lôk okdiba. Nê takên ma nê bêt bêt êbôk da lôk avômalô inin nê bêt bêt êv thêlô ba êlêm.

⁴⁸ Ôpatu ba tem enañ Yisu bêt bêt hik lavônin te thô hadên i nena, “Ôpatu ba yahalinu, êñ ma Yisu ba nobalon!”

⁴⁹ Ma ôpên hi kethen hadên Yisu ma hanañ, “Kêdônwaga, bôlôvôn mavi.” Ma halinu yani.

⁵⁰ Ma Yisu hanañ, “Aiyañ, undum ku atu ba hêlêm hathak.” Ma nê takatu ba êlêm havin Judas i ma evaluon Yisu ba ewa ba i.

⁵¹ *Ma anyô te atu ba hamin havin Yisu hadadi anên biñ vovak ma hale anyô bêt habôk da anên anyô ku te limbuk vi vê.

⁵² *Ma Yisu hanañ, “Otak anêm biñ êndôk anên lon esak lonbô! Ôpatu ba hik vovak hathak biñ, ma biñ êñ tem enañ yani vônô.

⁵³ Lemimbi! Yahalan hadên Wakamik ma kethen ma yani tem nêm anela vovak ôdôn laumin ba lahavuju ma doho imbin ba nêlêm ek nêlêm ya sa.

⁵⁴ Ma donjom abô atu ba bêt hêt Wapômbên anên kapya tem injik anôn aisê? Wapômbên anên kapya hanañ nena nôm takên tem êpôm ya.”

⁵⁵ *Êñ ma Yisu hanañ hadên avômalô nômbên atu nena, “Ya ma anyô kambom anôn ba intu owa biñ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalon ya e? Aisê? Wak nômbên intu ma yahadôn avômalô hamô unyak mathen anên piklêvôn ma min ovalon ya ami eka?”

⁵⁶ Ma donjom nômkama takêntêk ba lêk habitak ek plopet inin abô takatu

ba bêt eto injik anôn.” Êñ ma anên nê ku sapên etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

Yisu hadum abô

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

⁵⁷ Nê takatu ba evaluon Yisu ewa ba i Kaiapas anên unyak, ôpên ma anyô bêt habôk da. Nê lôkauk hathak abô balabun lôk nê bêt bêt ethak donjom ba êmô lon êñ.

⁵⁸ Ma Pita hasopa Yisu haven yam ma donjom haven daim dokte. Ma habitak hayô anyô bêt habôk da anên badên kapô. Ma hi halôk hamô havin sôp bidon ek ênjê nena malê intu tem imbitak.

⁵⁹ Nê bêt bêt êbôk da lôk Sanhedlin sapên* êbôlêm avômalô doho ek nenañ abôyan esak Yisu ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô.

⁶⁰ Anyô bêt anôn êlêm ma enañ abôyan hathak yani, ma donjom thêlô min êpôm Yisu anên kambom te ek nijik yani vônô ami. Êñ ma anyô ju êlêm

⁶¹ *ma enañ, “Anyô êntêk bêt hanañ yôv nena, ‘Yahatôm yandinin Wapômbên anên unyak mathen ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak lonbô.’ ”

⁶² Êñ ma anyô bêt habôk da haviyô hamin ma hanañ hik Yisu lin nena, “Anyô ju êntêk lêk enañ o bêt yôv ma o bônôn eka? O abô mi e?”

⁶³ *Ma donjom Yisu bônôn iyom. Ma anyô bêt habôk da hanañ hadên Yisu, “Yanañ êndên o! Ondam Wapômbên lôkmala atu anên athên ba onañ êndên yêlô nena, ‘O ma Mesia, Wapômbên anên nakadun atu e?’ ”

⁶⁴ *Ma Yisu hanañ nena, “Oda honañ aên. Ma yanañ abô te imbin êndên môlô sapên nena wak te am ka tem môlô ôngô Anyô Anên Nakadun atu tem êmô Wapômbên Lôklinyak Anôn ban vianôn ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Stt 9:6; ALK 13:10
kaunsil nena ‘Sanhedlin’. * 26:61: Jon 2:19-21
Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65: Mat 9:3; Jon 10:33

* 26:55: Luk 19:47; 21:37 * 26:59: Elam inin
* 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sng 110:1;

65 *Ma anyô bêñ habôk da halanô abô êñ ma hakakaviñ anêñ kwêv ma hanañ, “Lêk yôv! Ôpêntêk habuliñ Wapômbêñ anêñ athêñ ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbêñ ba môlô lêk olanô abô êñ yôv! Aisé ka alalô lenjinhaviñ nadañô abô doho imbiñ?”

66 *Môlônim auk aisê? Yandum malê te?” Ma thêlô enañ, “Yani hanañ abôma hathak Wapômbêñ ba intu ema.”

67 *Êñ ma thêlô êsôvwapôk hathak Yisu thohavloma ma êpêñ yani. Ma doho epetav yani

68 ba enañ, “O ma Mesia e? O plopet te ma onañ êndêñ yêlô nena opalê intu hik o?”

Pita hanañ nena hathônñ Yisu paliñ
(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-27)

69 Pita hamô unyak atu anêñ badêñ kapô ma avi ku te halêm hadêñ yani ma hanañ, “O êntêk intu bôk hoven haviñ Yisu anêñ Galili.”

70 Ma Pita hanañ, “Injo! Yahathôn abô intu ba honañ paliñ!” Ma avômalô sapêñ elanô anêñ abô.

71 Pita hi badêñ abôlêk ma avi ku yan hayê ma hanañ hadêñ avômalô, “Anyô êntêk bôk hamô haviñ Yisu anêñ Nasalet.”

72 Ma Pita halam Wapômbêñ anêñ athêñ ba hanañ hathak lonbô, “Mi anôn! Yahathôn ôpêntu paliñ!”

73 Vêm ma nê takatu ba imiñ badêñ kapô êlêm hadêñ Pita ma enañ, “Môlô lemimselo donjom ba intu o ma Yisu anêñ anyô te.”

74 Ma donjom Pita hanañ, “Ya miñ yahanañ abô avanônñ ami, êñ ma tem Wapômbêñ nêm vovanñ êndêñ ya. Yahalam Wapômbêñ anêñ athêñ ba yahanañ nena yahathônñ ôpêntu paliñ!” Kethen oyan ma tale hanañ.

75 *Ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Tale miñ hanañ ami denañ, ma tem onañ êtôm

bôlônñ lô nena hôthônñ ya paliñ.” Êñ ma Pita hale yaiñ ma lahiki ba hanañ bêñ.

27

Ewa Yisu ba i hadêñ Pailat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

1 Lôkbôk momañiniñ ma nê bêñbêñ êbôk da sapêñ lôk avômalô Isael iniñ nê bêñbêñ ethak donjom ma ibutiñ abô ek nijik Yisu vônô.

2 Ma ekak ban luvi lusu ma ewa ba i hadêñ Pailat, anyô Lom atu ba hayabinñ Judia.

Judas hama
(Ap 1:18-19)

3 Judas ôpatu ba hanañ Yisu bêñ hanañô nena lêk idum abô yôv ek nijik Yisu vônô. Êñ ma lahiki bêñ ba hi hêv valuselenñ 30 seleva takatu hadêñ nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêñbêñ hathak lonbô

4 ma hanañ, “Lêk yahadum kambom hathak yahanañ ôpatu ba kambom mi bêñ.”

Êñ ma thêlô enañ, “Oda anêm malainñ ma miñ yêlôaniñ ami.”

5 *Ma Judas hakaliv valuselenñ sel-eva takêñ hayô unyak mathenñ kapô ma hi havaklôk ba hama.

6 Ma nê bêñbêñ êbôk da isup valuselenñ seleva takêñ ba enañ, “Valuselenñ êntêk ma valuselenñ êv ek nijik anyô vônô esak. Ba intu abô balabuñ hanañ nena valuselenñ takêñ ma miñ nandô êmô imbiñ unyak mathenñ anêñ valuselenñ ami.”

7 Ma thêlô ibutiñ abô ek nêntêm anyô hapesañ unñ anêñ pik bute vuli ek nedav avômalô lon buyañ ênjêk.

8 Ma avômalô elam pik êñ nena “Enğasô Thalalenñ” ek malê nena ewa valuselenñ ek nijik anyô yanñ vônô esak.

9-10 *Ba intu Wapômbêñ anêñ abô hik anônñ ba hanañ hadêñ plopet Jelemaia nena,

“Thêlô ewa valuselenñ ba êv anyô hapesañ unñ anêñ pik bute

* 26:66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67: Ais 50:6; 53:5 * 26:75: Mat 26:34 * 27:5: Mat 26:14-15
* 27:9-10: Jer 19:13; 32:6-9

vuli hatôm atu ba Wapômbên hanañ hadên ya.

Valuselen êñ ma avômalô Israe elam hatôm yani anên vuli ba êv ek nijik yani vônô." *Sekalaia 11:12-13*

Yisu hadum abô hathak Pailat (Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

11 Yisu hamiñ anyô bên Pailat thohavlo ma, ma Pailat hanañ, "O ma avômalô Israe inin kin e?" Ma Yisu hanañ nena, "Intu êñ, hatôm intu honañ."

12 *Nê bêngbên êbôk da lôk avômalô inin nê bêngbên ibi Yisu linakupik hathak abô lomalama.

13 Êñ ma Pailat hanañ, "Aisê! Min holañô inin abô ami ma o bônôn eka?"

14 Ma donjom yani bônôn iyom ma min hanañ inin abô viyan ami. Ba intu Pailat hason kambom.

15 Waklavôn Hale ba Hi nômbên intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôn te anên athên ek Pailat nêm vê. Ma Pailat hathak hêv ôpên vê.

16 Sondabên êñ ma anyô te anên athên nena Yisu Balabas hamô koladôn. Ma avômalô bên anôn eyala ôpên.

17 Aên ba avômalô sapên ethak donjom ma Pailat hanañ hik thêlô lin, "Yatak opalê te êndên môlô, Balabas mena Yisu atu ba elam nena Mesia?"

18 *Pailat hayala nena nê bêngbên êbôk da lôk nê bêngbên lenin dan hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aên.

19 Pailat halañô abô denañ ma yanavi hêv abô hadên yani ba hanañ, "Bôkam ma yahayê niavin te ba yahakô kambom. Aên ba min undum nômlate êndên anyô thêthôn intu ami."

20 Ma donjom nê bêngbên êbôk da lôk nê bêngbên êlôk avômalô lenin ek nendam Balabas ma nenan êndên Pailat nena nijik Yisu vônô.

* 27:12: Ais 53:7 * 27:18: Jon 11:47-48; 12:19 Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6

21 Aên ba Pailat hanañ hik thêlô lin, "Yatak anyô ju êntêk yan sê?" Ma avômalô elam, "Balabas."

22 Ma Pailat hanañ hik thêlô lin hathak lonbô nena, "Ma Yisu atu ba elam nena Mesia, yandum ôpên aisê?" Ma sapên elam nena, "Nijik vônô esak a!"

23 Ma Pailat hanañ, "Eka? Yani hadum malê kambom?" Ma donjom thêlô elam lôklala hathak lonbô nena, "Nijik vônô esak a!"

24 *Pailat halañô thêlônin kaêk ma hayê nena vovak bên hadum ek imbitak ba anên ku êñ tem min hik anôn ami. Êñ ma yani hawa ñañ ma hathik bañ hamiñ avômalô malenin ma hanañ nena, "Ôpêntêk hama, ma môlôda unim malain ma min yenan malain ami!"

25 *Ma avômalô sapên enañ viyan, "Yôv! Yêlô lôk yêlôanin avômena inin malain!"

26 Êñ ma Pailat hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek nebali Yisu esak yak lôkmanin vêm ma hatak halôk nê vovak bahenin ek nijik vônô esak a.

Nê vovak enañ abôma hathak Yisu (Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Pailat anên nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anên unyak badên kapô. Ma elam nê vovak sapên êlêm ethak donjom ba ekalabu yani sin.

28 *Ma ibi anên nômkama thô ba hamiñ lin popam. Ma ewa kin anên kwêv thalalen daim te ma ik hathak yani.

29 Ma ewa yak lôkmanin atu ba epesan hatôm kin inin kulun ma ik halôk wakadôk. Ma etak kôm halôk yani bañ vianôn ba havalon hatôm kin inin kwandin. Ma thêlô elek venindôn lêlô hadên yani ma enañ abôma nena, "Waklêvôn mavi, avômalô Israe inin kin!"

30 *Ma vi êsôvwapôk hathak yani ma vi ewa kwandin atu ba ik wakadôk hathak.

* 27:24: Lo 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28:

31 Ma enañ abôma hathak yani vêm ma ibi kwêv thalalenj atu thô ma ik yanida anêj kwêv daim hathak loj bô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Ewa ba i ma êpôm anyô Sailini te ba anêj athêj nena Saimon halôk lojôndê. Ma êpôvinj ôpêj ek enja Yisu anêj alovalañsij.

33 Êj ma thêlô i êyô loj te anêj athêj nena Golgota, athêj êj anêj ôdôj nena Loj Lenkadôk Lokwanj.

34 *Loj êj ma thêlô ewa wainj ba eyelanj nôm manij te halôk ma êv hadêj yani ek inum ek miñ vovanj bêj anôj ami. Yani hanum dokte iyom ma hadô.

35 *Êj ma thêlô ik yani loj hathak a. Vêm ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêj kwêv lo sôp.

36 Vêm ma êlôk êmô ma eyabinj inij ku êj.

37 Yani wakadôk vulinj ma eto abô atu ba idum anêj abô nãma hathak ba eto nena,

ÔPÊNTÊK MA YISU, AVÔMALÔ ISLAEL
INIÑ KIN

38 *Ma êthôkwêj anyô vani lokwanju havij. Êthôkwêj yanj haminj Yisu banj vianôj, ma yanj haminj banj vikenj.

39 *Ma avômalô takatu ba elom lojôndê êj ba i ibi abôma hathak yani lôk itutunij lenj kadôk

40 *ba enañ, “O atu ba honanj nena tem undinij Wapômbêj anêj unyak mathenj ma ondav esak loj bô êtôm wak lô iyom e? Êj ma nêma oda bulubij! O ma Wapômbêj anêj Nakaduj, e? Êj ma otak alovalañsij ma ôlêm pik!”

41 Ma nê bêjbêj êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuj lôk avômalô inij nê bêjbêj, thêlô enañ abôma havij ba enañ,

42 “Ôngô! Yani bôk hêv avômalô vi bulubij, ma donjom miñ hatôm nêma yanida bulubij ami eka? Yani ma Israel inij kin e? Êj ma etak alovalañsij ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêmbinij yani!

43 *Ôpêj hêvhavij Wapômbêj ba hananj, ‘Ya Wapômbêj anêj Nakaduj’. Yôv! Alalô nagê! Wapômbêj lahavij nêma yani bulubij e?”

44 Ma anyô kambom ju atu ba iminj alovalañsij havij yani enañ abôma havij.

Yisu hama
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Wاكلêvôj binj ma momanj inij hayô pik sapêj vôv ba hêk aleba hayô 3 kilok.

46 *Habobo 3 kilok ma Yisu halam lôklala nena, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êj anêj ôdôj aêntêk, “Yenanj Wapômbêj, yenanj Wapômbêj, aisê ka hôdô ya?”

47 Ma avômalô vi atu ba iminj loj êj elanj abô êj ma enañ, “Yani halam Elia!”

48 *Kethenj oyanj ma nê êj te hi ma hawa kapôk ba hasanj halôk wainj manij. Ma hathôkwêj kapôk êj hathak apiyak te ba hêv hadêj yani ek inum.

49 Ma anyô vi enañ, “Dô! Alalô nagê vêmam! Yakô Elia tem êlêm nêma yani bulubij la?”

50 Ma yani halam kaêk lôklala hathak loj bô ma hatak dahô ba hi ma hama.

51 *Ma sôp bêj atu ba haminj unyak mathenj ek hayanj unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vulinj ba hayô vibij. Ma duvianj hayôkwij pik ma valu hapupup nenanena.

52-53 Ma siô abôlêk hakyav. Ma avômalô mathenj sêbôk atu ba ema ma Wapômbêj hik i lij ba etak siô ma iviyô hathak loj bô. Ma eyabinj Yisu anêj havijô hathak loj bô, êj

* 27:34: Sng 69:21 * 27:35: Sng 22:18 * 27:38: Ais 53:12 * 27:39: Sng 22:7; 109:25 * 27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:43: Sng 22:8 * 27:46: Sng 22:1 * 27:48: Sng 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

ma thêlô lôkthô i unyak mathen Jelusalem. Ma avômalô bêñ anôn̄ êyê i.

⁵⁴ Ma anyô vovak laik lôk nê vovak takatu ba eyabiñ Yisu êmô êyê duviañ lôk nôñ takatu ba habitak. Êñ ma thêlô êkô kambom ba enañ nena, “Avanôn̄ biñ, ôpêntêk ma Wapômbên̄ anên̄ Nakaduñ anôn̄!”

⁵⁵⁻⁵⁶ *Ma Malia anên̄ Magadala, ma Malia Jems lo Josep inin̄ talêbô, ma Sebedi anên̄ nakaduñ luvi inin̄ talêbô, thêlô lôk avi bêñ anôn̄ imin̄ daim dokte ba êyê. Avi takên̄ bôk etak Galili ma even̄ haviñ Yisu ek êv yani sa.

Elav Yisu

(*Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁵⁷⁻⁵⁸ *Yañsin̄ ma anyô lôk valuselen bêñ te anên̄ Alimatia ba anên̄ athên̄ nena Josep halêm hayê Pailat. Yani bôk halañô Yisu anên̄ abô ba hasopa ba intu hi hanañ hadên̄ Pailat nena, “Hatôm yanja Yisu anên̄ kupik e?” Êñ ma Pailat hanañ hadên̄ nê vovak ba êv hadên̄ Josep.

⁵⁹ Ma Josep hawa Yisu liñkupik ba havuliv sin̄ hathak sôp thapuk mabuñ mavi te.

⁶⁰ *Ma hawa Yisu liñkupik ba hi hadô hêk anên̄ siô lukmuk te. Siô êñ ma elav valu abyañ ba epesan̄ ek nedav nê ñama êndôk. Yôv ma habubi valu bêñ te ba hik siô abôlêk sin̄ hathak ma hi.

⁶¹ Ma Malia anên̄ Magadala, thai lôk Malia yañ, êmô saku ma êyê siô êñ.

Nê vovak eyabiñ siô

⁶² Waklavôn̄ êpôpêk nômkama Sabat lêk hale ba hi yôv. Ma haviyô hayañ ma nê bêñbên̄ êbôk da lôk nê Palisi i ek nêgê Pailat.

⁶³ *Ma thêlô enañ, “Anyô bêñ, yêlô len̄habi nena anyô abôyañ atu hamô lôkmala denañ ma hanañ nena êtôm wak lô, ma tem nijik yani liñ ba imbiyô esak lonbô.

⁶⁴ “Ba intu nêñ nê vovak ini ek neyabiñ siô êtôm wak lô êñ. Yakô yanida anên̄ nê ku ini neja anên̄ kupik vani ma nesau avômalô nena, ‘Wapômbên̄ lêk hik yani liñ ba haviyô hathak lonbô.’ Abôyañ êñ ma tem kambom anôn̄ ek yañ môn̄ atu.”

⁶⁵ Êñ ma Pailat hanañ hadên̄ thêlô, “Mavi. Noja nê vovak doho ba unu ek nepesan̄ siô abôlêk êñ ba majañ.”

⁶⁶ Êñ ma thêlô i ma ebalan̄ valu atu ba hamô siô abôlêk sin̄. Yôv ma thêlô enañ hadên̄ nê vovak, “Môlô nôñ ek noyabiñ siô êntêk.”

28

Yisu haviyô hathak lonbô

(*Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18*)

¹ Sabat hale ba hi. Ma sonda êñ anên̄ wak te môn̄ hayô. Lôkbôk mo-mañin̄ ma Malia anên̄ Magadala lôk Malia yañ thai i ek nêgê siô.

² Ma duviañ bêñ hayô ek malê nena Anyô Bên̄ anên̄ añela te halôk anên̄ len̄ ba halêm ba habubi valu bêñ atu vê ma hayô hamô lon̄ ba hamô.

³ Anên̄ thohavloma hatôm damak ma anên̄ kwêv ma thapuk anên̄ dôên̄.

⁴ Ma nê vovak êyê ba êkô kambom ba elowalin̄. Ba êv yak êlôk êk êtôm nê ñama.

⁵ Êñ ma añela hanañ hadên̄ avi ju êñ, “Min̄ nôkô ami. Yahayala nena mamu ôbôlêm Yisu, ôpatu ba ik hathak a.

⁶ *Wapômbên̄ lêk hik yani liñ yôv ba haviyô hathak lonbô hatôm bôk ba hanañ. Yani min̄ hêk lon̄ êntêk ami ma lêk hi yôv. Ma nôlêm ek ôñgô lon̄ atu ba yani hêk.

⁷ Mamu kethen̄ ba unu nonañ êndên̄ anên̄ nê ku nena, ‘Wapômbên̄ lêk hik yani liñ hêk ñama ba haviyô hathak lonbô. Ma lêk hamôn̄ ek môlô ba hi Galili. Ôyô lon̄ êñ ma tem nôpôm yani.’ Abô êntêk intu yahalêm hathak.”

* **27:55-56:** Luk 8:2-3 * **27:57-58:** Lo 21:22-23
9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

* **27:60:** Ais 53:9 * **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak
28:6: Mat 12:40; 16:21

8 Avi ju êḡ elanô abô êḡ ba êkô, ma donṭom thai lenḡmavi anôḡ haviḡ. Ma thai etak siô ma elanḡviḡ kethen ba i ek nenan abô êḡ êndên anên ḡê ku.

9 Ma Yisu hapôm thai ma hanaḡ, “Lôkbôk mavi.” Ma thai i evalon vakapô ma êv yen hadên yani.

10 *Êḡ ma hanaḡ, “Mamu miḡ nôkô ami ma unu nonan êndên yenan aiyan thêlô nena ini Galili. Lon êḡ ma tem thêlô nêpôm ya.”

Nê vovak iniḡ abôyan

11 Avi ju êḡ even denan ma ḡê vovak doho eyabiḡ siô êyô Jelusalem. Ma thêlô i hadên ḡê bêḡbêḡ êbôk da ma enan abô hathak duviaḡ lôk anela.

12 Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê bêḡbêḡ ethak donṭom ma epesan abô ek nênêm valuselen bêḡ anôḡ êndên ḡê vovak.

13 Ma thêlô enan hadên ḡê vovak nena, “Môlô nonan aêntêk êndên avômalô, ‘Yêlô ek sôm ba athôn paliḡ ma Yisu anên ḡê ku êlêm hadên bôlôvôn ma ewa anên kupik vani.’ ”

14 Ma thêlô enan abô doho haviḡ hadên ḡê vovak nena, “Anyô bêḡ Pailat halanô abô hathak nôm êḡ, ma yêlô tem napesan abô imbiḡ yani ek môlô miḡ nôpôm malaiḡ ami.”

15 Ma ḡê vovak ewa valuselen ma idum hatôm atu ba ḡê bêḡbêḡ enan. Ma abô êḡ intu hi havenḡ Islael iniḡ lon sapên ba enan aên aleba lêk.

Yisu hêv ku hadên anên ḡê ku

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 *ḡê ku laumiḡ ba lahavute i Galili ma êyô dumlolê atu ba Yisu bôk hanaḡ yôn nena thêlô ini.

17 Thêlô êyê Yisu ma êv yen hadên yani. Ma doho êthôn paliḡ dokte ba lenḡhabi nena, “Êntêk ma Yisu mena mi e?”

18 *Êḡ ma halêm ma hanaḡ hadên i, “Wapômbên hêv athên bêḡ hadên ya ek yayabiḡ len lôk pik lôkthô.

19 *Aên ba môlô unu êtôm pik sapên ma nundum avômalô sapên ba nimbitak êtôm yenan avômalô. Ma nusik thêlô êndôk ḡan esak Wapômbên lôk Nakaduḡ ma Lovak Mathen iniḡ athên.

20 Ma nôndôn thêlô ek nesopa abô nômbên atu ba bôk yahêv hadên môlô yôn. Odanô! Tem yamô imbiḡ môlô êtôm wak nômbên intu sapên endeba pik lo len anên dan.”

* 28:10: Mat 26:32 * 28:16: Mat 26:32 * 28:18: Jon 13:3; Ep 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Ap 1:8

Abô Mavi atu ba Mak hato Abô môñ

Mak hato kapya êntêk. Yani anêñ athên yañ nena Jon Mak. Yani ma anyô Israel te. Sêbôk atu ba Yisu hadum anêñ ku hamô pik, ma Mak ma anyô muk denañ ba intu miñ hi haviñ Yisu ami. Yani halumbak bêñ hamô Jelusalem ba intu halañô abô hathak Yisu (Ap 12:12). Môñ anôñ ma Pol lo Banabas i luvuluvu, ma ewa Mak haviñ (Ap 12:25; 13:5; 13:13; 15:36-39; Kol 4:10; 2Ti 4:11). Haven yam ma Mak hamô haviñ Pita hamô Lom. Pita bôk hayê Yisu anêñ ku lôkthô hathak ma, ba intu hanañ ba Mak hato.

Mak hik thô nena Yisu Kilisi ma Wapômbên anêñ Nakaduñ ba havalon Wapômbên anêñ lôklokwan ba hadum nômbithi lomaloma hathak. Ma hato haviñ nena Yisu halêm pik hatôm anyô ku te. Mak hayê malaiñ lomaloma hapôm avômalô êvhaviñ anêñ Lom, ba intu hato kapya êntêk ek embatho avômalô êvhaviñ loñ ek nimin lôklokwan. Mak hayê nena Yisu anêñ lôklokwan ma bêñ anôñ ba hamôñ ek Sadañ anêñ.

Hato kapya êntêk hadên sondabên 55 mena 65 AD la.

Jon anyô hathik ñañ hapôpêk Yisu anêñ loñôndê

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-17; Jon 1:19-28)

¹ Abô Mavi êntêk ma hathak Wapômbên nakaduñ Yisu Kilisi.

² Hatôm plopet Aisaia bôk hato aêntêk,

“Ondañô! Tem yanêm yenañ anyô ku te ek enja abô êmôñ ek o,

ôpên tem êpôpêk anêm loñôndê.

Malakai 3:1

³ *Kaêk te dalam haven loñ thiliv nena,

‘Nôpôpêk loñôndê ek Anyô Bêñ êlêm, ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek yani.’ ” *Aisaia 40:3*

⁴ *Aên ba Jon anyô hathik ñañ habitak anêñ loñ thiliv ba hanañ ek avômalô nede kapôlônñ liliñ ba nisik ñañ ek Wapômbên nêm iniñ kambom vê.

⁵ Êñ ma avômalô Judia lo Jelusalem sapên ibi thêthô ba i hadên yani ek enañ iniñ kambom bêñ. Ma Jon hathik i halôk ñañ Jolodañ.

⁶ *Jon ma hathak hik kwêv atu ba epesañ hathak bok kamel vuluk ma havak bokñgôp epesañ hathak bok kupik hayôhêk lamalim. Ma hathak hayañ kôm sopek lôk hanum biyo thôk.

⁷ *Ma hanañ nena, “Ôpatu ba tem emben ya yam anêñ lôklokwan ma bomañ ek yenañ. Yani ma anyô lôk athên bêñ ma ya ma yaônalôk ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anêñ vakapô bokñgôp anêñ yak vê ami.

⁸ Yahathik môlô hathak ñañ. Ma donjom yani tem isik môlô esak Lovak Mathen.”

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; Jon 1:32-34)

⁹ Wak te ma Yisu hatak Nasalet anêñ Galili ba halêm ma Jon hathik yani halôk ñañ Jolodañ.

¹⁰ Yisu haviyô anêñ ñañ kapô ma hayê leñ hakyav ma Lovak Mathen halôk ba halêm ek yani hatôm menak bôbô.

¹¹ *Ma abô te halêm anêñ leñ nena, “O ma yenañ Okna atu ba yalenhaviñ. Yalenmavi anôñ hathak o.”

Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Ma kethen oyañ ma Lovak Mathen hêv Yisu vê hi loñ thiliv.

¹³ *Yisu hamô loñ êñ hatôm wak 40, êñ ma Sadañ hayô ba halôk yani

* **1:3:** Ais 40:3 * **1:4:** Ap 13:24; 19:4 * **1:6:** 2Kin 1:8; Mat 11:8 * **1:7:** Ap 13:25 * **1:11:** Sng 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * **1:13:** Sng 91:11-13

la. Yani hamô haviņ alim bomaņ ma aņela eyabiņ yani.

Yisu anêņ ku môn
(*Mat 4:12-17; Luk 4:14-15*)

14 *Etak Jon halôk koladôn, êņ ma Yisu hi Galili ma hanaņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi bêņ nena,

15 *“Wakma lêk hayô yôv ba Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak lêk habobo. Aêņ ba node kapôlômim liliņ lôk nônêmbiņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi!”

Yisu halam anyô ayova ek nesopa yani

(*Mat 4:18-22; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42*)

16 Yisu habup hathak kasukthôm Galili anêņ daņ ma hayê Saimon lo yaņ Andulu. Thai ma nê ik alim ba lêk ekaliv yakseņ haveņ.

17 Ma Yisu hanaņ hadêņ thai, “Mamu nôlêm nosopa ya. Tem yandum ba mamu nôbôv avômalô êtôm ôvôv alim halôk yakseņ.”

18 Ketheņ oyaņ ma thai êdô iniņ yakseņ hamô ma esopa yani.

19 Yisu habup hathak vauna ma hayê Jems lo Jon. Thai ma Sebedi nali ba êmô iniņ yeņ ma idu iniņ yakseņ titip.

20 Hayê thai ma halam, êņ ma êdô lambô Sebedi hamô yeņ haviņ anêņ nê ku, ma i esopa yani.

Yisu hêv ngôk vé
(*Luk 4:31-37*)

21 Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ba êmô. Ma Sabat hayô ba Yisu hi unyak yeņ ma hadôņ avômalô.

22 *Thêlô elañô anêņ abô ba eson kambom ma leņiņhabi nena yani miņ hadôņ i hatôm nê lôkauk hathak abô balabuņ ami. Mi, hadôņ i hatôm anyô lôk athêņ bêņ.

23 Ma anyô te hamô unyak yeņ êņ ba ngôk lelaik hamô haviņ yani. Ma halam nena,

24 *“Yisu anêņ Nasalet, hólêm ek udum malê êndêņ yêlô? Hólêm ek

umbuliņ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbêņ anêņ Anyô Mathen.”

25 Êņ ma Yisu hathaņ ngôk êņ ba hanaņ, “O bônôn ma otak ôpêntu!”

26 *Ma ngôk lelaik êņ hayôkwiniņ ôpêņ kambom anôņ ba haņgaliak ma hatak ôpêņ ba hi.

27 Ma avômalô sapêņ eson kambom ba enaņ hadêņ i, “Malê êntêk aêņ am? Yani hadôņ auk lukmuk hatôm anyô lôk athêņ bêņ. Ma hanaņ lôklokwaņ hadêņ ngôk lelaik ma elañô anêņ abô ba esopa.”

28 *Ma abô hathak Yisu halañviņ haveņ Galili iniņ loņ sapêņ.

Yisu hadum avômalô lijiņ bêņ anôņ mavi

(*Mat 8:14-17; Luk 4:38-41*)

29 Ma Yisu thêlô etak unyak yeņ, ma i Saimon lo Andulu iniņ unyak. Ma Jems lo Jon i iviņ.

30 Êyô unyak, ma enaņ hadêņ Yisu nena Saimon yaņavi hapôm lijiņ vo-vaņ ba hêk.

31 Ma Yisu hi hadêņ avi êņ ma havalon baņ ma hadadi haviyô. Êņ ma lijiņ hatak yani ma hapôpêk nôm ek thêlô.

32 Wak halôk abuk ma avômalô ewa nê lôk lijiņ lôk nê takatu ba ngôk habuliņ i ba êlêm ek Yisu.

33 Lôk avômalô malak lôņ êņ sapêņ êlêm iviņ ba êmô unyak anêņ piklêvôn.

34 *Êņ ma Yisu hadum avômalô lôk lijiņ lomaloma bêņ anôņ mavi. Ma hêv ngôk bêņ anôņ vé haviņ. Ngôk takêņ eyala nena yani intu opalê ba miņ hatak i ek nenaņ abô ami.

Yisu da hi loņ thiliv ek eteņ mek
(*Luk 4:42-44*)

35 *Lôkbôk momañiniņ mi ma Yisu haviyô ba hi loņ thiliv ek eteņ mek.

36 Ma Saimon thêlô i êbôlêm yani haveņ.

37 Êpôm yani ma enaņ, “Avômalô sapêņ êbôlêm o haveņ.”

* 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2 * 1:22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26

* 1:28: Mat 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12 * 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46

³⁸ Ma Yisu hanañ, “Alôana buyañ. Alôana malak lôñ takatu ba hamô habobo ek yanañ Wapômbêñ anêñ abô êndêñ i imbiñ. Hathak ôdôñ êñ iyom intu yahalêm.”

³⁹ *Ma Yisu havenñ Galili iniñ lon sapêñ ma hanañ Wapômbêñ anêñ abô hamô iniñ unyak yeñ lôk hêv ñgôk bêñ anôñ vê hêk avômalô.

Yisu hadum anyô lôk palê lepla te mavi

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Ma anyô lepla te hi hayô ek Yisu ma halek vadôñ lêlô ma habui hadêñ Yisu ba hanañ, “Hathak oda anêm lemhaveñ, ma hatôm undum ba yam-bitak mavi.”

⁴¹ Ma Yisu lahiki hathak ôpêñ ba hatak bañ hayôhêk yani ma hanañ, “Yalenñhaveñ. Umbitak mabuñ mavi.”

⁴² Êñ ma palê lepla êñ hayôv ma liñkupik habitak mabuñ mavi.

⁴³ Ma Yisu hêv ôpêñ ba hi ketheñ ma hanañ lôklokwañ hadêñ yani nena,

⁴⁴ * “Miñ onañ nôm êñ bêñ êndêñ avômalô vi ami. Nu êndêñ ñê êbôk da ma nuñgwik o thô êndêñ i iyom. Ma osopa balabuñ atu ba Mose bôk hato ba nêm da ek ñê êbôk da nêgê o nena lêk hubitak mabuñ.”

⁴⁵ Ma donjom ôpêñ miñ hasopa Yisu anêñ abô thêthônñ ami. Mi, hanañ bêñ ba abô êñ hi mayaliv. Ba intu Yisu miñ hatôm ni lomalak nenanena ami. Mi, hi havenñ lon thiliv, ma avômalô êlêm anêñ luvuluvu ba êyô ek nêgê yani.

2

Yisu hadum anyô havuvinñ te mavi

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Wak doho hale ba hi ma Yisu hi Kapaneam hathak lonjbô ma avômalô elañô nena Yisu lêk hayô anêñ lon.

² Êñ ma avômalô bêñ anôñ êlêm ba êmô unyak kapô êñ aleba putup, ma unyak abôlêk putup aêñ iyom. Ma Yisu hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ i.

³ Ma anyô doho ewa anyô havuvinñ te ba êlêm ma anyô ayova evak.

⁴ Avômalô bêñ anôñ ba lon putup ba miñ hatôm neja ôpêñ ba ini unyak kapô ek Yisu ami. Ba ethak unyak vôv ba êngô unyak vôv abyanñ ma êlêlô ôpêñ halôk yêm aleba habup ek Yisu.

⁵ Yisu hayê thêlôninñ êvhavinñ, ma hanañ hadêñ anyô havuvinñ atu nena, “Yenañ okna, lêk yahêv anêm kambom sapêñ vê.”

⁶ Ma ñê lôkawk hathak abô balabuñ doho êmô havinñ ba lenññhabi nena,

⁷ “Aisê ka ôpêntêk hanañ aêñ? Ôpêñ hasonñ nena yani ma Wapômbêñ e? Anyô late miñ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêñ iyom.”

⁸ Yisu hayala thêlôninñ auk ba hanañ nena, “Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk?”

⁹ Abô alê intu vumvum ek yanañ êndêñ anyô havuvinñ êntêk: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêñ vê’ mena ‘Umbiyô onja anêm yêm ba ombenñ.’

¹⁰ Aêñ ba tem yangik thô êndêñ môlô nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu anêñ athêñ ma bêñ ba hatôm nêm kambom vê.” Êñ ma hanañ hadêñ anyô havuvinñ atu aêntêk,

¹¹ “Yanañ êndêñ o nena umbiyô uminñ ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.”

¹² Êñ ma ôpêñ haviyô anêñ avômalô malêvônñ ma hawa anêñ yêm ma hale yainñ ba hi. Avômalô esonñ kambom ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enañ, “Yêlô miñ bôk ayê nômlate aêntêk ami!”

Yisu halam Livai

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Ma Yisu hatup hi kasukthôm anêñ danñ. Ma avômalô bêñ anôñ êyô ma yani hadônñ i.

¹⁴ Yani habup hathak ma hayê Livai, Alpius nakaduñ hamô unyak ewa takis. Ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.” Êñ ma haviyô ba hi hasopa yani.

¹⁵ Yisu hayañ nôm havinñ Livai hamô anêñ unyak. Ma ñê ewa takis

* 1:39: Mat 4:23; 9:35 * 1:44: Wkp 14:1-32

lôk nê idum kambom bêñ anôñ êyô eyañ nôñ haviñ yani lôk anêñ nê ku ek malê nena thêlô bêñ anôñ esopa Yisu.

16*Ma Palisi doho atu ba nê lôkauk hathak abô balabuñ êyê ma enañ hik anêñ nê ku liñ, “Yisu hayañ nôñ haviñ nê ewa takis lôk nê idum kambom eka?”

17 Yisu halañô iniñ abô ma hanañ, “Nê lôk lijiñ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijiñ mi ma mi. Ma aêñ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthônñ ami.”

Enañ hik Yisu liñ hathak kobom evak balabuñ ek nôñ

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Wak te ma Jon anêñ nê ku lôk Palisi esopa iniñ kobom evak balabuñ ek nôñ ek leñiñhabi Wapômbêñ. Ma avômalô doho êyô ek Yisu ma enañ hik liñ, “Jon lo Palisi iniñ nê ku evak balabuñ ek nôñ ma anêm ma mi eka?”

19 Ma Yisu hanañ, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anêñ anyô môlô eyañ nôñ lôk leñiñmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôñ ami.

20 Ma doñtom haveñ yam, ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anêñ nê môlô tem nembak balabuñ ek nôñ.

21 “Anyô late hatôm enja sôp lukmuk bute ba indu sôp bô anêñ abyañ siñ esak ami. Hadum aêñ ma tem sôp lukmuk buêñ êmô sôp bô kisi. Êñ ma tem itip bêñ.

22 Ma môlô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epesañ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiñ engasô ni. Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.”

Yisu ma Sabat anêñ alañ

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Sabat te ma Yisu lôk anêñ nê ku i evenñ ku kapô te, ma nê ku ewa wit doho ek nejañ.

24*Ma Palisi enañ hadêñ Yisu, “On-dañô! Abô balabuñ hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôñ ek nañgañ ami. Ma doñtom anêm nê ku ibuliñ waklavônñ êñ!”

25*Ma Yisu hanañ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêñ nê môlô ema kisi ba idum e?”

26*Sêbôk atu ba Abiata hadum ku anyô bêñ habôk da, ma Devit habitak hayô Wapômbêñ anêñ unyak matheñ kapô ma hayañ polom atu ba matheñ anôñ. Polom êñ ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejañ ba intu habuliñ abô balabuñ buêñ. Ma doñtom Devit hayañ doho ma hêv doho hadêñ anêñ nê takatu ba iviñ yani ba eyañ.”

27*Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Wapômbêñ hapesañ Sabat ek nêm avômalô sa ma miñ hapesañ avômalô ek Sabat eyabiñ i ami.

28 Aêñ ba Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma Sabat anêñ Alañ.”

3

Sabat ma Yisu hadum anyô bañ hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ma Yisu habitak hayô unyak yeñ kapô hathak loñbô. Ma anyô bañ hatyôk te hamô unyak êñ kapô.

2 Ma nê takatu ba êbôlêm loñônðê ek nenañ Yisu bêñ êmô ma ititiñ yani nena tem indum ôpêñ mavi êndêñ Sabat mena mi e?

3 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ ôpatu ba bañ hatyôk nena, “Umbiyô umiñ ek avômalô sapêñ nêgê o.”

4*Vêm ma hanañ hik thêlô liñ nena, “Alalô hatôm nandum malê ek nasopa balabuñ Sabat? Hatôm alalô nandum mavi mena nandum kambom? Hatôm alalô nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nañgik i vônô?” Ma doñtom sapêñ bônônñ.

* 2:16: Mat 11:19 * 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sml 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14

* 3:4: Luk 14:3

⁵ Ma Yisu lamanin ba hatitin i hawê haven lo k lamalain hathak thêlo evalon kapôlônin lo. Ên ma hanan hadên ôpatu, “Oto bahem.” Ma ôpên hatu ban ma ban ên habitak mavi hathak lonbô.

⁶ *Yôv ma Palisi ethak donjom havin avômalô Israêl vi atu ba esopa Helot. Ma evak abô ek nêpôm lonôndê te ek nijik Yisu vônô.

*Avômalô bêñ anôn esopa Yisu
(Mat 12:15-16; Luk 6:17-19)*

⁷ Yisu lôk anên nê ku etak lon ên ba i kasukthôm anên dan ma avômalô Galili bêñ anôn esopa yani.

⁸ Avômalô anên Judia ma Jelusalem lo Idumia ma nan Jolodan vi lôk Taia ma Saidon, bêñ anôn elanô nôk takatu ba Yisu hadum ba intu êlêm ek nêgê yani.

⁹ Ma Yisu hayê avômalô bêñ anôn ba hanan hadên anên nê ku nena nêpôm yen te yapiñ ek avômalô ekalabu yani sin ma esak yen ên ba ni êmô.

¹⁰ *Ek malê nena bôk hadum avômalô lôk lijin bêñ anôn mavi ba avômalô takatu ba idum lijin denan intu lôklokwan ek nêsôm yani.

¹¹ *Ma ngôk lelaik takatu êyê yani ma êv yak êlôk êk yani ma ba elan lôklala nena, “O ma Wapômbên anên Nakadun.”

¹² *Ma donjom Yisu hanan lôklokwan hadên thêlo ek min nenan yani bêñ êndên anyôla ami.

*Yisu halam nê ku laumin ba la-
havuju*

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Ma Yisu hathak dum te ba hi ma halam nê takatu ba yani lahavin ba i hadên yani.

¹⁴ Ma habi ban hayô hamin anyô hatôm laumin ba lahavuju ma halam i nena aposel. Yani hatak i ek nêmo imbin yani lôk nê i ba ini ek nenan Wapômbên anên abô bêñ.

¹⁵ Ma yani lahavin nê lôklokwan êndên thêlo ek nênem ngôk lomaloma vê.

¹⁶ *Êntêk ma anyô laumin ba lahavuju takatu ba Yisu halam i. Saimon atu ba halam nena Pita ma

¹⁷ *Jems lo yan Jon, thai inin lambô ma Sebedi. Ma halam i nena Boanegis. Boanegis anên ôdôn nena Kakalu anên Nali.

¹⁸ Ma Andulu lôk Pilip ma Batolomiu lo Matyu ma Tomas lo Jems Alpius nakadun ma Tadius lôk Saimon anyô Selot* te

¹⁹ ma Judas Iskaliot, ôpatu vên ma hanan Yisu bêñ.

*Yisu lo Belsebul
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23;
12:10)*

²⁰ Ma Yisu lôk anên nê ku êyô unyak te kapô ma avômalô bêñ anôn êyô ba ekalabu thêlo sin hathak lonbô aleba min hatôm nejan nôk ami.

²¹ Ma Yisu anên avômalô elanô abô hathak nôk ên ma êlêm ek neja yani ba ini neyabin ek malê nena avômalô enan nena anên auk lêk molo.

²² *Nê lôkauk hathak abô balabun anên Jelusalem êlôk ba êlêm ma enan, “Belsebul* hamô havin yani! Ba intu hêv ngôk vê hathak ngôk inin anyô bêñ Belsebul anên lôklokwan.”

²³ Ma Yisu halam thêlo êlêm ethak donjom ma hanan abô lon kapô doho hadên i. “Sadan hatôm nêk Sadan vê e?”

²⁴ Mi, avômalô lon bêñ te evaki vose hi ôdôn ju, ên ma tem nênem yak.

²⁵ Lôk avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju, ên ma tem nênem yak aên iyom.

²⁶ Ba intu Sadan hik vovak havin yanida ba havaki vose hi ôdôn ju, ên ma tem yani nêk yak ba tem min êmô ami.

²⁷ Odon abô yan imbin. Anyô te hatôm imbitak êyô anyô lôklokwan yan anên unyak kapô ba enja anên

* 3:6: Mat 22:15-16 * 3:10: Mat 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42

* 3:17: Luk 9:54 * 3:18: Selot anên ôdôn nena anyô atu ba hapôlik hathak Lom inin gavman ek min eyabin avômalô Israêl ami. * 3:22: Mat 9:34; 10:25 * 3:22: Belsebul ma Sadan anên athên yan.

nômkama vani e? Mi anôn! Ôpên embaloŋ anyô lôklokwaŋ êŋ ba ekak loŋ am, êŋ ma yani hatôm enja anên nômkama vani.

²⁸ Yanaŋ avanôn êndên mólô nena Wapômbên tem nêm avômalô iniŋ kambom lomalama lôk abôma takatu ba enaŋ vê.

²⁹ Ma doŋtom anyôla hayê Lovak Matheŋ anên ku ba hanaŋ abôma nena, 'Êntêk ma Ngôk Bêŋ anên ku', êŋ ma Wapômbên miŋ hatôm nêm kambom êŋ vê ênjêk ôpên ami. Ma mi. Anên kambom êŋ tem ênjêk thêthô."

³⁰ Yisu hanaŋ abô takên hathak nê takatu ba enaŋ nena ngôk lelaik hamô haviŋ yani.

*Yisu anên talêbô lôk iviyaŋ
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ *Ma Yisu anên talêbô lôk iviyaŋ êyô imiŋ yaiŋ ma êv anyô te ba hi ek enaŋ êndên Yisu nena êlêm yaiŋ.

³² Avômalô bêŋ anôn lêk ekalabu yani siŋ ba enaŋ, "Lemtambô lôk mólôviyaŋ imiŋ yaiŋ ba leniŋhaviŋ nêgê o."

³³ Ma Yisu hanaŋ hik liŋ, "Opalê intu yenaŋ wakatik lôk aiaŋ thêlô?"

³⁴⁻³⁵ Ma Yisu hayê avômalô nômbên atu ba ekalabu yani siŋ ma hanaŋ, "Avômalô takatu ba esopa Wapômbên anên lahaviŋ, intu yenaŋ wakatik lôk aiaŋ ma livôn thêlô. Ba intu mólô êntêk ma yenaŋ wakatik lôk aiaŋ thêlô."

4

*Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv
yaŋvêk*

(Mat 13:1-23; Luk 8:4-15)

¹ *Ma Yisu hadôn avômalô hathak loŋbô hamô kasukthôm anên daŋ. Ma avômalô bêŋ anôn ekalabu yani siŋ ba intu hathak yeŋ te ba hi hamô kasuk habobo liŋdaŋ ma avômalô imiŋ liŋdaŋ habup hathak.

² *Ma hadôn thêlô hathak abô loŋ kapô bêŋ anôn. Ba hanaŋ nena,

³ "Odaŋô! Anyô te hi hapaliv anên yaŋvêk halôk anên ku.

⁴ Yani hapaliv yaŋvêk takên ma vi halôk loŋôndê. Êŋ ma menak êpôm ba eyaŋ.

⁵ Ma doho halôk valu kikiliŋ ba intu hapup ketheŋ ek malê nena pik dokte iyom.

⁶ Ma doŋtom wak habi hayô hêk ma hakapok ek malê nena anên ngalôk ma bidona.

⁷ Ma vi halôk loŋ yak lôkmaŋiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takên vov. Ba intu miŋ yaŋvêk êŋ hik anôn ami.

⁸ Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêŋ ba hik anên anôn. Vi hatôm 30, ma vi 60, ma vi 100."

⁹ Yov ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, "Mólô nê lôk lemôndôn ma nodanô abô êntêk katô!"

¹⁰ Avômalô nômbên atu etak Yisu ba i, êŋ ma yani lôk anên nê ku laumiŋ ba lahavuju ma avômalô takatu ba even haveŋ yani iyom intu thêlô êmô. Ma thêlô enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô takatu ba yani hanaŋ anên ôdôn.

¹¹ Ma Yisu hanaŋ, "Wapômbên lêk hêv anên auk loŋ kapô hathak anên loŋ lôkliŋyak hadên mólô. Ma doŋtom avômalô vi atu ba êmô yaiŋ ek anên loŋ lôkliŋyak, thêlô ethak elanô abô êŋ hathak abô loŋ kapô iyom.

¹² *Aên ba,

"thêlô tem nêgê bêŋ anôn, ma doŋtom tem miŋ neyala ami.

Ma tem nedanô abô bêŋ anôn, ma doŋtom tem miŋ neyala abô takên anên ôdôn ami.

Yakô thêlô nede kapôlônŋiŋ liliŋ, ma Wapômbên nêm iniŋ kambom vê.' " *Aisaia 6:9-10*

¹³ Ma Yisu hanaŋ hadên thêlô, "Mólô miŋ oyala abô loŋ kapô êntêk ami e? Aên ba tem mólô noyala abô loŋ kapô yaŋ aisê?"

* **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14 * **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 * **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

* **4:12:** Ap 28:26-27

14 Anyô atu ba havatho yanvêk, êḡ ma hatôm yani havatho Wapômbêḡ anêḡ abô.

15 Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk atu ba epaliv halôk loḡôndê. Thêlô êḡ elanô Wapômbêḡ anêḡ abô. Ma doḡtom kethêḡ oyaḡ ma Sadaḡ hayô ba hêv abô takatu ba evatho halôk thêlô kapôlôḡiḡ vê.

16 Ma avômalô vi ma hatôm yanvêk epaliv halôk valu kikiliḡ. Thêlô elanô Wapômbêḡ anêḡ abô ba êvhaviḡ kethêḡ lôk leḡiḡmavi.

17 Ma doḡtom miḡ habi ḡgalôk ami ba intu imiḡ vauna iyom. Ek malê nena malaiḡ lôk vovaḡ hapôm thêlô hathak Wapômbêḡ anêḡ abô, êḡ ma etak iniḡ êvhaviḡ kethêḡ oyaḡ.

18 Ma avômalô vi êtôm yanvêk epaliv halôk loḡ yak lôkmaḡḡiḡ kapô. Avômalô takêḡ elanô Wapômbêḡ anêḡ abô,

19 *ma doḡtom thêlô leḡiḡhiki bêḡ anôḡ hathak iniḡ lôkmala pik êntêk lôk valuseleḡ ma maleḡiḡkilik hathak nômkama lomaloma. Auk takêḡ intu hasivuḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ba thêlô miḡ ik iniḡ anôḡ ami.

20 Ma avômalô vi ma êtôm yanvêk epaliv halôk pik mavi. Thêlô elanô ba evaloḡ loḡ hêk thêlôniḡ kapôlôḡiḡ. Doho iniḡ anôḡ atu ba hik ma hatôm 30 ma doho 60 ma doho hatôm 100.”

Êthôkwêḡ atum hamiḡ ek nêḡ deda (Luk 8:16-18)

21 *Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ nena, “Môlô othak ôtôm atum ba osoḡ halôk uḡ kapô mena uvuḡ hamô loḡ kapô e? Mi, môlô ôtôm ba ôthôkwêḡ liḡ hamiḡ.

22 *Nômkama nômbêḡ atu ba hamô loḡ kapô, êḡ ma vêḡmam ka tem imbitak yaḡiḡ. Ma nômkama takatu ba anyô havuḡ hêk loḡ kapô, êḡ ma vêḡmam ka tem imbitak deda.

23 O anyô lôk lemôndôḡ ma ondaḡ abô êntêk.”

24 *Vêḡm ma Yisu hanaḡ, “Lemimimbi abô takatu ba yahanaḡ katô. Ma

olanô mavi, êḡ ma tem noyala katô anôḡ lôk noja auk mavi bêḡ anôḡ imbiḡ.

25 *Ôpatu ba halanô Wapômbêḡ anêḡ abô, ma tem Wapômbêḡ nêḡ auk bêḡ anôḡ êndêḡ yani. Ma doḡtom ôpatu ba miḡ halanô Wapômbêḡ anêḡ abô ami, anêḡ auk mavi atu ba bôk hamô haviḡ yani, Wapômbêḡ tem nêḡm vê.”

Abô loḡ kapô hathak yanvêk halumbak bêḡ

26 Ma Yisu hanaḡ, “Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma aêntêk. Anyô te hapaliv yanvêk halôk anêḡ ku kapô.

27 Ma hêk hadêḡ bôlôvôḡ ma haveḡ hadêḡ lôkwak. Ma doḡtom yanvêk da hapup ba habitak bêḡ, ba anyô êḡ miḡ hayala ami.

28 Pik da hadum ku ba yanvêk êḡ hapup ba livuk habitak ma habi ḡḡauḡ ba hik va hayô hamô.

29 *Ma nôḡm takêḡ hapôpêk i, êḡ ma anyô êḡ hawa biḡ ba hale anôḡ hathak ek malê nena waklavôḡ neja anôḡ hayô.”

Abô loḡ kapô hathak ava yaôna (Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Ma Yisu hanaḡ, “Yanaḡ aiêḡ esak Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ek nêḡ auk êndêḡ môlô? Lôk abô loḡ kapô alê yaḡ intu tem yanaḡ?

31 Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma hatôm ava yaônate ba havatho halôk anêḡ ku. Ava êḡ ma yaôna lôk.

32 Ma doḡtom hapup ba habitak alokwaḡ daim ba hamôḡ ek nômkama ku kapô vi. Alokwaḡ êḡ anêḡ thaḡḡaḡ ma bêḡ ba intu loḡ kapô mavi ek menak nedav iniḡ unyak êndôk ba nêḡmô.”

Yisu hanaḡ abô loḡ kapô iyom (Mat 13:34-35)

33 Ma Yisu hathak hanaḡ abô loḡ kapô bêḡ anôḡ aêḡ iyom hadêḡ avômalô. Ma hadôḡ thêlô hatôm thêlôda iniḡ auk eyala nômkama.

* 4:19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mat 7:2

* 4:25: Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 * 4:29: Jol 3:13; ALK 14:15

34 Avômalô bêñ anôñ êmô haviñ yani, êñ ma hathak hadôñ i hathak abô loñ kapô iyom. Ma yanida lôk anêñ nê ku iyom êmô, êñ ma hanañ anêñ ôdôñ bêñ hadêñ i.

*Yisu hanañ ba lovak bêñ hama
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)*

35 Wak êñ anêñ yañsin habôk ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.”

36 Êñ ma thêlô etak avômalô nômbêñ atu ma ethak yeñ atu ba Yisu hamô ba i. Ma yeñ doho i haviñ.

37 Êñ ma ôthôm bêñ lôk lovak hayô ba hayuv ñañ ba ñañ hançasô halôk yeñ kapô ba hadum ek êmô yeñ sesoñ.

38 Yisu hayô hêk kwalim te hêk yeñ layuk ba hêk sôm. Êñ ma anêñ nê ku êyô ik liñ ba enañ, “Kêdôñwaga, ñañ tem endok alalô. Ma hoson nena êñ ma nôm oyañ e?”

39 Êñ ma Yisu haviyô ma hathañ ñañ budum lôk lovak ba hanañ nena, “Nôñgwêk yaô ma ômô tiñiñ!” Yôv ma lovak hama ma ñañ hêk labalina.

40 Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Môlô ôkô eka? Miñ ôêvhaviñ ami denañ e?”

41 Ma nê êñ elowaliñ kambom ba enañ hik thêlôda liñ, “Yani ma opalê ba intu ñañ lo lovak elañô anêñ abô ba esopa.”

5

*Yisu hêv ngôk kambom vê hêk anyô
te*

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yisu lôk anêñ nê ku i kasukthôm vi tuvulu ma êyô avômalô Gelasa iniñ pik.

2 Ma yeñ hathak liñ ma Yisu habup pik. Êñ ma anyô lôk ngôk lelaik te halêm anêñ siô ba hi hadêñ Yisu.

3 Yani hathak hamô siô ma miñ hatôm anyô late embalon yani loñ ami. Ma miñ hatôm nekak yani loñ esak señ ami.

4 Bôk evalon yani lôbôlôn ba ekak va lobañ lusu hathak señ ma donjom hathô señ êñ kisi. Anyô late miñ

hatôm embalon ôpêñ ba êmô tiñiñ ami, milôk.

5 Ma wak lo bôlôvôn sapêñ ma hamô ba haveñ siô lo dum ma hançaliak ba hançothe liñkupik hathak valu.

6 Yani hayê Yisu halêm daim denañ, ma halañviñ ba hi hadêñ Yisu ma halek vadôn lêlô hamô Yisu ma.

7-8 *Ma Yisu hanañ hadêñ ôpêñ, “Ngôk lelaik, otak ôpêntêk ba nu.” Ma anyô lôk ngôk êñ halam lôklala bomañ, “Yisu, Wapômbêñ Leñ Anôñ Biñ anêñ Nakaduñ, hólêm ek undum malê êndêñ ya? Esak Wapômbêñ anêñ athêñ miñ nêv vovañ êndêñ ya ami!”

9 Êñ ma Yisu hanañ hik ôpêñ liñ, “Anêm athêñ nena?”

Ma ôpêñ hanañ, “Yenañ athêñ nena Nê Vovak Lubuñlubuñ, ek malê nena yêlô ma bêñ anôñ.”

10 Ma yani hateñ Yisu lôbôlôn nena miñ nêv thêlô vê êñjêk loñ êñ ami.

11 Bok bêñ anôñ eyañ nôv êmô dum te habobo loñ êñ.

12 Ma ngôk takêñ enañ hik Yisu liñ nena, “Nêv yêlô vê ni êndôk bok takêñdaku kapô.”

13 Êñ ma Yisu halôk ba hêv thêlô vê i êlôk bok takêñ kapô. Ma bok takêñ elañviñ kethen ba i hadêñ loñ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ñañ halok sapêñ vônô. Bok takêñ ma hatôm 2,000.

14 Ma nê takatu ba eyabiñ bok êsôv ba i enañ bêñ haveñ malak bêñ lôk loñ yaô nenanena haviñ. Êñ ma avômalô i ek nêgê nôv atu ba lêk habitak.

15 Thêlô êyô ma êyê ôpatu ba bôk ngôk lubuñlubuñ êmô iviñ yani lêk hapuk sôp ma anêñ auk mavi ba hamô tiñiñ. Êñ ma thêlô êkô kambom.

16 Ma nê takatu ba êyê nôv êñ enañ abô hadêñ avômalô hathak malê atu hapôm anyô lôk ngôk êñ ma enañ hathak bok takatu ba elok ñañ ba ema haviñ.

17 Êñ ma avômalô eten Yisu lôklokwañ ek etak thêlônin loñ ba ni buyañ.

* 5:7-8: Mak 1:24

18 Yôv ma Yisu hathak yeñ, ma anyô atu ba ngôk bôk hamô haviñ yani hapetenak nena, “Hatôm yasôk imbiñ o e?”

19 Ma donjom Yisu miñ halôk hathak ôpêñ anêñ abô ami ba hanañ nena, “Nu anêm unyak lôk anêm avômalô. Ma onañ êndêñ thêlô esak nômbêñ atu ba Anyô Bêñ hadum hathak o lôk hêv anêñ lahaviñ hadêñ o.”

20 Êñ ma ôpêñ havôhi anêñ loñ ma hanañ hathak nômbêñ atu ba Yisu hadum hadêñ yani haveñ malak laumiñ atu ba hamô Dekapolis kapô. Ma avômalô loñ êñ sapêñ elañô ba eson kambom.

Avena ñama lôk avi lijiñ
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Yisu hathak yeñ ba hi liñdañ vi tuvulu hathak loñbô. Yani hamiñ liñdañ, ma avômalô bêñ anôñ isup i ethak donjom ba ekalabu yani siñ.

22 Ma anyô bêñ hayabiñ unyak yeñ te halêm, anêñ athêñ nena Jailus. Yani hi hayê Yisu ma hêv yak halôk Yisu va luvi.

23 Ma hapetenak nena, “Yenañ avena tem ema. Ma hatôm ôlêm ba otak bahem êyôngêk yani ek imbitak mavi ba êmô lôkmala e?”

24 Êñ ma Yisu hi haviñ yani.

Ma avômalô bêñ anôñ esopa yani ba ekalabu yani siñ.

25 Avi te hamô loñ êñ ba hapôm lijiñ thalaleñ halom hatôm sondabêñ laumiñ ba lahavuju.

26 Dokta bêñ anôñ idum ek nêñem yani sa ma donjom miñ êtôm ami ma êv vovañ iyom. Avi êñ hêv anêñ valu lôkthô hadêñ thêlô, ma donjom lijiñ êñ miñ hakaok dokte ami ma halom hêk denañ.

27 Ma bôk halañô abô hathak Yisu, ba intu halôk avômalô nômbêñ êñ kapô ma haveñ Yisu yam ba hasôm anêñ sôp dañ.

28 Yani lahabi nena, “Yambalon anêñ kwêv iyom ma tem ya mavi.”

29 Hasôm iyom ma kethen oyañ ma anêñ thalaleñ hakaok ma hayala nena malaiñ êñ hatak yani.

30 *Ma Yisu hasaê nena anêñ lôklokwañ doho hêv yak. Êñ ma hik i liliñ hamiñ avômalô takêñ malêvôñ ma hanañ, “Opalê hasôm ya?”

31 Ma anêñ ñê ku enañ, “Hôyê avômalô nômbêñ êntêk ekalabu o siñ ma honañ hik liñ hathak opalê hasôm o eka?”

32 Ma donjom Yisu hatitiñ hawê haveñ nena opalê intu hasôm yani.

33 Ma avi êñ hayala nôm atu ba lêk hapôm yani, ba intu hakô ba halowaliñ ma hi halek vadôñ lêlô hêk Yisu va. Ma hanañ nôm takêñ bêñ hadêñ yani.

34 *Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Yenañ avena, anêm hôêvhaviñ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali. Anêm lijiñ lêk hatak o.”

35 Yisu hanañ abô denañ ma anyô doho êlêm anêñ Jailus anêñ unyak ba enañ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôñwaga ma miñ nêm malaiñ êndêñ yani ami.”

36 Ma donjom Yisu miñ halañô iniñ abô ami ma hanañ hadêñ Jailus nena, “Miñ ôkô ami, ônêmbiñ iyom.”

37 Yisu hadô avômalô ini nimbiñ yani ba hawa Pita lo Jems ma yañ Jon iyom ba i haviñ yani.

38 Thêlô êyô Jailus anêñ unyak ma hayê avômalô lêk elañ asêñ malêñ lôk thôthô bêñ anôñ.

39 Êñ ma hi unyak kapô ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Olañ ba thôthô bêñ êntêk eka? Amena ma hêk sôm iyom ma miñ hama ami.”

40 Ma thêlô emalik hathak yani.

Ma Yisu hêv thêlô vê ba ele yañ ba i, ma hawa amena êñ anêñ talêbô lo lambô ma anêñ ñê ku lô atu iyom iviñ yani ba i unyak kapô atu ba amena hêk.

41 *Êñ ma havalon avena bañ ma hanañ hathak abô Hiblu aêntêk, “Talita kum!” (Abô êñ anêñ ôdôñ

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 * 5:41: Luk 7:14

nena, “Yenan avena, yanan êndên nena umbiyô.”)

⁴² Ma kethen oyan ma avena ên haviyô ba haven. Yani anên sondabên hatôm laumiñ ba lahavuju. Thêlô êyé ba eboloba kambom.

⁴³ Ma Yisu hanañ lôklokwan hadên thêlô nena miñ nenan nôm ên bên êndên anyôla ami. Ma nênm nôm ek enjan.

6

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu (Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Yisu hatak loñ ên ma hi anên malak ôdôn ma anên nê ku i iviñ.

² *Sabat anên Waklavôn hayô ba Yisu hi unyak yen ma hadôn avômalô. Ma avômalô bên anôn elanô anên abô ba eson ma enañ nena, “Ôpêntêk hawa abô lôk auk takêntêk anên êsê ba intu hadum nômbithi hathak?”

³ Ôpên ma anyô halav unyak e? Yani ma Malia nakaduñ ma Jems lo Josep ma Judas lo Saimon thêlô iniñ te bên e? Ma anên livi êmô loñ êntêk haviñ alalô e?” Thêlô enañ aên, ma êpôlik hathak yani.

⁴ *Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Plopet hawa athên bên hêk malak yan. Ma donjom anên malak ôdôn lôk anên thalalen ma anên avômalô, ma hatôm anyô athên mi.”

⁵ Aên ba Yisu miñ hatôm idum nômbithi ênjêk loñ ên ami, ma hatak ban hayô hêk anyô lôk lijiñ tomtom iyom ba ibitak mavi.

⁶ Ma Yisu hason kambom hathak thêlô miñ êvhaviñ yani ami.

Yisu hêv nê ku ba i (Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma Yisu hi lomalak nenanena ma hadôn avômalô.

⁷ Ma halam anên nê ku laumiñ ba lahavuju ethak donjom ma habi i sam ba hêv juju ba i lôk hêv lôklokwan hadên thêlô ek nênm ngôk lelaik vê.

⁸ *Ma Yisu hanañ hadên i nena, “Nobalon unim kôm kwandiñ iyom. Ma miñ noja nômla doho imbiñ ami. Polom lôk vak ma valu imiñ unim vak damañ ami, dô.

⁹ Ma ungwik vemim kapô bokngôp iyom, ma miñ noja kwêv ju ami.

¹⁰ Ma ôyô unyak te, ma nômô unyak ên iyom endeba notak loñ ên ba unu buyan.

¹¹ *Ma loñ takatu ba miñ ewa môlô thô ami lôk êdô nedañô môlônim abô, ma waklavôn otak loñ ên, ma ungwik vongovan takatu ba hamô vemim kapô vê êndôk thêlô maleniñ ek injik iniñ kambom thô.”

¹² Ên ma Yisu anên nê ku i lomalak ma enañ ek avômalô nede kapôlôniñ liliñ.

¹³ *Thêlô êv ngôk bên anôn vê lôk etak nôm lênlên hayô hamô avômalô lôk lijiñ bên anôn leniñkadôk ba idum i ibitak mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma Jon anyô hathik nan

(Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹⁴ *Kiñ Helot Antipas halanô abô hathak Yisu ek malê nena avômalô sapên bôk eyala yani katô. Doho enañ, “Jon anyô hathik nan haviyô hathak loñbô ba intu hawa lôklokwan ba hadum nômbithi takên.”

¹⁵ Ma vi enañ, “Yani ma Elia.”

Ma vi enañ, “Yani ma plopet te hatôm plopet tak sêbôk doho.”

¹⁶ Ma donjom Helot halanô abô takên ma hanañ nena, “Jon, ôpatu ba bôk yahadabên laselo kisi, lêk haviyô hathak loñbô!”

¹⁷⁻¹⁸ *Sêbôk ma Helot hawa yan Pilip anên avi Helodias vani. Ba Jon hanañ hadên Helot nena, “Lêk howa mamuyan yanavi vani ba intu hubuliñ abô balabuñ.” Ên ma Helot hêv abô ek nebalon Jon. Ma evalon yani ba ekak loñ ma êdô hamô koladôn.

¹⁹ Ma Helodias havalon anên lamaniñ hathak Jon loñ ba lahaviñ

* **6:2:** Jon 7:15 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:8:** Luk 10:4-11 * **6:11:** Ap 13:51 * **6:13:** Jem 5:14 * **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 * **6:17-18:** Wkp 18:16

nijik yani vônô, ma donptom min hatôm ami,

²⁰ ek malê nena Helot hakô ek Jon. Yani hayala nena Jon ma anyô mathenj lôk anyô thêthônj. Aêj ba hayabiñ Jon mavi. Ma hathak halanô Jon anêj abô ba lahiki kambom, ma donptom lahaviñ bêj anônj ek endanô anêj abô.

²¹ Havenj yam ma Helodias hapôm lonônê te. Helot hanjabôm nômbêj ek lahabi anêj waklavônj talêbô hawa yani. Ba halam anêj nê bêjbêj takatu ba ethak êv yani sa lôk nê vovak laik môj ma nê bêjbêj anêj Galili.

²² Thêlô eyañ nômbêj ma Helodias nalavi hayô haloyenj ba hadum Helot lôk anêj nê bêjbêj sapêj maleñij mavi.

Êj ma kiñ hanañ hadêj avena êj, “Lemhaviñ malê ba honañ ma tem yanêm êndêj o.”

²³ Ma havak abô haviñ yani nena, “Yanañ avanônj biñ dake nena honañ hik ya liñ hathak nômlate ek yanêm êndêj o, êj ma tem yanêm iyom. Ma honañ hadêj ya ek yambak yenañ pik lôk nômkama sapêj vose êndôk malêvônj ba yanêm vi êndêj o, êj ma hatôm.”

²⁴ Êj ma avena êj hi hanañ hik talêbô liñ, “Yanañ aisê?”

Ma talêbô hanañ, “Onañ nena, ‘Yalenhaviñ Jon anyô hathik ñañ wakadôk.’”

²⁵ Ma avena êj havôhi lêvôkê ma hanañ hadêj kiñ nena, “Yalenhaviñ êntêk iyom ma otak Jon anyô hathik ñañ wakadôk êndôk belev te ba nêm êndêj ya.”

²⁶ Ma kiñ halanô ma lamalaiñ bêj, ma donptom bôk havak abô halôk nê bêjbêj maleñij yôv. Ba intu hadô enañ nena mi.

²⁷ Aêj ba hêv ôpatu ba hathak hik anyô vônô ba hi ek enja Jon wakadôk ba êlêm. Anyô êj hi koladônj ma had-abêj Jon laselo kisi.

²⁸ Ma hatak halôk belev te, ma hawa ba hi hêv hadêj avi muk atu.

Ma avi êj hawa ba hi hêv hadêj talêbô.

²⁹ Ma Jon anêj nê ku elañô abô êj, ma êlêm ewa anêj liñkupik ba i elav halôk siô valu abyañ.

Yisu havakônj avômalô hatôm 5,000 (Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

³⁰ *Aposel itup êyô ek Yisu hathak lonbô ma enañ hathak nômbêj takatu ba thêlô idum lo êdônj.

³¹ Ma avômalô bêj anônj i ba êlêm ba Yisu lôk anêj nê ku minj hatôm nejañ nômbêj ami. Ba intu hanañ hadêj anêj nê ku nena, “Nôlêm ek alôana lonj thiliv bute ek naja lovak.”

³² Aêj ba thêlôda iyom ethak yey te ba i lonj thiliv bute.

³³ Ma donptom avômalô bêj anônj êyê thêlô ma eyala lonj atu ba thêlô tem ini. Ba intu avômalô anêj lomalak lomalak elañvij ba êyô lonj êj êmônj vêm ka Yisu lôk anêj nê ku êyô evenj yam.

³⁴ *Ma Yisu hathak liñ ma hayê avômalô bêj anônj lêk êmô hatôm bok-sipsip takatu ba alañsi mi, ba intu lahiki hathak thêlô. Ma hadônj thêlô hathak nômkama bêj anônj.

³⁵ *Yañsiñ hayô ma anêj nê ku i hadêj yani ma enañ, “Lêk yañsiñ ma alalô amô lonj thiliv.

³⁶ Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk lonj takatu ba hamô habobo ek nêmbêj iniñ nômbêj vuli ek nejañ.”

³⁷ Ma donptom Yisu hanañ nena, “Mi, môlôda nobakônj i.”

Êj ma thêlô enañ viyañ, “Ai, avômalô nômbêj anônj ba intu napôm valu êtôm ku ayônj bahenji ba lahavulô anêj vuli ek nanêm nômbêj vuli esak e?”

³⁸ Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê? Ôñgô am.”

Ma i êyê ma enañ nena, “Polom bahenji ma alim ju.”

³⁹ Êj ma Yisu hanañ ek anêj nê ku nenañ êndêj avômalô ek nimbi i sam

* 6:30: Luk 10:17 * 6:34: Nam 27:17; Mat 9:36

* 6:35: Mak 8:1-9

ni lodôṅlodôṅ nenanena ba nêndôk nêmo kamunṅ mavi atu.

⁴⁰ Ma thêlo ibi i sam hi lodôṅlodôṅ ba vi ma hatôm 100 êmo dôṁ te ma ôdôṅ yanṅ ma hatôm 50 êmo lodôṅlodôṅ aêṅ.

⁴¹ Ma Yisu hawa polom bahenṅvi lôk alim ju atu. Ma hêv ma hathak leṅ ma hêv mek. Vêṁ ma haya polom êṅ ma hêv hadêṅ anêṅ nê ku ek nimbi sam êndêṅ avômalô takatu ba êmo. Ma hadum aêṅ hathak alim ju atu havinṅ.

⁴² Ma avômalô sapêṅ eyaṅ ba leṅinṅviyak.

⁴³ Ma polom lôk alim wata vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam lauminṅ ba lahavuju.

⁴⁴ Ma anyô takatu ba eyaṅ nôṁ êṅ ma hatôm 5,000.

*Yisu havenṅ kasukthôm anêṅ dômlê
(Mat 14:22-33; Jon 6:16-21)*

⁴⁵ Vêṁ ma Yisu hanaṅ hadêṅ anêṅ nê ku nena nesak yeṅ ba nêmoṅ ba ini Betsaida. Ma yanida hamô ek nêṁ avômalô ba ini am.

⁴⁶ *Yani hêv avômalô ba i, êṅ ma yani hathak dum te ba hi ek eteṅ mek.

⁴⁷ Hale vônô ma yeṅ atu lôk anêṅ nê ku êmo kasukthôm malêvônṅ biṅ ma Yisu da intu hamô liṅdanṅ denaṅ.

⁴⁸ Ma hayê lovak hayuv anêṅ nê ku lôk yeṅ ba hamô yeṅ loṅ hale hi. Ma thêlo lôklokwaṅ ek ivusinṅ yeṅ. Habobo tem eyaṅ ma Yisu havenṅ kasuk anêṅ dômlê ba hi hadêṅ thêlo. Yani hadum ek nêṁ thêlo liliṅ,

⁴⁹⁻⁵⁰ *ma doṅtom anêṅ nê ku êyê yani havenṅ kasuk anêṅ dômlê ba eson nena anyôla dahô. Thêlo sapêṅ êyê yani ba êkô kambom ba elaṅ boloba.

Ma ketheṅ oyaṅ ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlo nena, “Môlo miṅ nôkô ami ma nômo yaô! Ya êntêk!”

⁵¹ *Ma yani hathak yeṅ havinṅ thêlo ma lovak bêṅ êṅ hama. Ma thêlo eson kambom ba leṅinṅhabi mayaliv.

⁵² Ek malê nena ininṅ auk ma thek-thek denaṅ ba miṅ eyala polom atu ba Yisu haṅgôli anêṅ ôdôṅ ami.

*Yisu hadum avômalô lôk liṅ mavi
hêṅ Genesaleṅ*

(Mat 14:34-36; Jon 6:22-25)

⁵³ Thêlo ethak liṅdanṅ vi tuvulu anêṅ Genesaleṅ ma êthô yeṅ hamô.

⁵⁴ Etak yeṅ ba êlôk biṅ ma avômalô êyê Yisu ba eyala yani ketheṅ.

⁵⁵ Ba intu elaṅvinṅ evenṅ loṅ sapêṅ ba ewa nê lôk liṅ halôk yêṁ ba i loṅ atu ba elaṅô nena Yisu tem êmo.

⁵⁶ Loṅ nômbêṅ atu ba yani hi, malak yaônena lôk malak bêṅbêṅ, ma avômalô ewa nê lôk liṅ ba i êdô i hêk loṅ ethak doṅtom halôk. Ma eteṅ yani ek nêsoṁ anêṅ kwêv daim anêṅ danṅ iyom. Ma sapêṅ atu ba êsoṁ ma ibitak mavi.

7

*Yisu hanaṅ hathak nôṁ takatu ba
tem indum anyô lelaik*

(Mat 15:1-20)

¹ Ma Palisi lo nê lôkauk hathak abô balabuṅ doho êlêṁ anêṅ Jelusalem ba ekalabu Yisu siṅ.

² *Ma thêlo êyê Yisu anêṅ nê ku doho eyaṅ nôṁ lôk bahenṅ “lelaik” ma miṅ ithik bahenṅ hatôm Palisi ininṅ abô majaṅ hanaṅ ami.

³ (Palisi lôk avômalô Israeṅ ethak esopa limi ininṅ kobom ba intu ethak ithik bahenṅ hatôm kobom atu ba limi ethak idum. Ithik aêṅ ma hatôm nejaṅ nôṁ, ma miṅ ithik aêṅ ami ma miṅ hatôm nejaṅ nôṁ ami.)

⁴ *Lôk i loṅ etak nôṁ hamô ek nêṅnêṁ vuli ba êvô êlêṁ ma miṅ ithik nôṁ takatu ba ewa hatôm ininṅ bôk lo loṅ atu ba ethak idum ami, êṅ ma miṅ hatôm nejaṅ nôṁ takêṅ ami. Thêlo ethak esopa limi ininṅ bôk lo loṅ ba ithik tase lôk uṅ ma belev lôk nôṁkama lomaloma hatôm ininṅ abô majaṅ hanaṅ.)

⁵ Êṅ ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuṅ enaṅ hadêṅ Yisu, “Aisê ka anêṁ nê ku eyaṅ nôṁ lôk bahenṅ lelaik ma miṅ esopa bumalô ininṅ abô majaṅ ami?”

6 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Plopet Aisaia bôk hatô abô avanôñ hathak môlô ñê takatu ba onañ abô mavi ma donjom udum kambom lomaloma ba hanañ nena,

“Avômalô êntêk êbô yenañ athêñ hathak veñjibôlêk oyañ.

Ma donjom kapôlôññ ma hêk daim bô ek ya.

7 Thêlô êv yeañ oyañ hadêñ ya.

Ma ethak enañ thêlôda iniñ abô iyom ba esau nena,

“Êntêk ma Wapômbêñ anêñ abô.”

Aisaia 29:13

8 Môlô ovaloñ ñê pik iniñ kobom loñ ma otak Wapômbêñ anêñ abô balabuñ.”

9 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Môlô ôdô Wapômbêñ anêñ abô balabuñ ba osopa môlôda unim abô manañ.

10 *Hatôm Mose bôk hanañ aêntêk, ‘Nodovak lemami lo lemtami’ ma ‘Ôpatu ba hathañ lambô lo talêbô hathak abô kambom, ma nijik ôpêñ vônô.’

11 Ma donjom môlô othak onañ nena anyôla hanañ hadêñ lami nena, ‘Yenañ nômkama atu ba hamô ek yanêm mamu sa, êñ ma bôk yahanañ nena tem yanêm êndêñ Wapômbêñ êtôm da. Ba intu miñ hatôm yanêm mamu sa ami.’

12 Êñ ma numiñ yani loñ siñ ek nêm talêbô lo lambô sa.

13 Môlô othak osopa libumi iniñ bôk lo loñ ba ôvôliñ dômiñ ek Wapômbêñ anêñ abô. Lôk udum kobom lomaloma aêñ iyom.”

14 Ma Yisu halam avômalô nômbêñ atu êlêm hadêñ yani hathak loñbô ma hanañ, “Môlô sapêñ, nodañô ya lôk noyala abô takêntêk.

15-16 *Nôm eyañ miñ hatôm indum anyô imbitak lelaik ami. Mi. Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô habitak lelaik.”*

17 Yisu hatak avômalô nômbêñ atu ma hi unyak kapô. Êñ ma anêñ ñê ku enañ hik yani liñ hathak abô loñ kapô atu ba hanañ.

18 Ma Yisu hanañ, “Ma môlô ôthôñ haviñ e? Odañô katô! Nôm takatu ba eyañ, miñ hatôm idum anyô imbitak lelaik êñjêk Wapômbêñ ma ami.

19 Nôm takêñ miñ halôk anyô kapô ba habuliñ iniñ auk ami. Mi, hi hamiñ anyô lasoam vêm ma hale yaiñ ba hi.” (Yisu hanañ aêñ ek hik thô nena nôm eyañ sapêñ ma lêk mavi iyom.)

20 Ma Yisu hanañ nena, “Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ, intu hadum anyô ibitak lelaik hêk Wapômbêñ ma.

21 Nôm takatu ba hamô anyô kapô ba hale yaiñ ma aêntêk: auk kambom lôk sek waliliñ ma vani lôk ik anyô vônô ma idum sek haviñ anyô yañ yanavi lôk

22 malenijikilik ma lenijihabi auk kambom hathak anyô vi lôk abôyañ ma idum nômkama hathak anyô yañ ma miñ mama ami lôk lenjañ hathak anyô yañ anêñ nômkama ma enañ abôyañ hathak anyô yañ lôk êbôï hathak iniñ athêñ ma idum nômkama hatôm ñê molo.

23 Nôm kambom takêñ intu hamô anyô kapô ba hale yaiñ ba hadum ôpêñ habitak lelaik.”

Avi Ponisia te hêvhaviñ Yisu

(Mat 15:21-28)

24 Ma Yisu hatak loñ êñ ma hi haveñ loñ takatu ba habobo Taia. Ma hi unyak te kapô ma hadô ek avômalô neyala nena yani hamô loñ êñ. Ma donjom miñ hatôm imbuñ i ek avômalô ami.

25 Ma avi te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ nalavi halañô nena Yisu lêk hayô loñ êñ. Êñ ma hi kethen ma halek vadôñ lêlô hêk Yisu ma.

26 Yani ma avi Glik te ba talêbô havathu hêk Ponisia hamô Silia kapô.

* 7:10: Kis 20:12; 21:17; Lo 5:16 * 7:15-16: Ap 10:14-15 * 7:15-16: Ñê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: O anyô lôk lemôndôñ ma ondañô abô êntêk.

Ba hanañ hik Yisu liñ lôk kapô malain nena nê m ngôk atu ba hamô havin nalavi vê.

27 Ma Yisu hanañ nena, “Alalô nanê m nôm êndên avômena vê mam. Ma kambom ek nakaliv avômena iniñ nôm êndên avuñ.”

28 Ma avi êñ hanañ, “Anyô Bêñ, êñ ma avanôñ. Ma donjom avuñ ethak isup avômena iniñ nôm mapmap atu ba hêv yak halôk balê vibin ba eyañ.”

29 Ma Yisu hanañ, “Abô atu ba honañ ma mavi ba intu ômbônu. Ngôk êñ lêk hatak nalum avi yôv.”

30 Ma avi êñ hayô anêñ unyak ma hayê nena ngôk lêk hatak nalavi ba nalavi lêk hêk bônônñ hêk anêñ loñ.

Yisu hadum anyô lëndônñ lôk abôlêk putup te mavi

31 Ma Yisu hatak Taia iniñ loñ hêk ma hasopa Saidon habup halôk ba hi hayô Dekapolis iniñ loñ vê m ma havôhi kasukthôm Galili.

32 Êñ ma ewa anyô lëndônñ lôk abôlêk putup te ba êyô ek Yisu ma enañ hik yani liñ lôk kapôlônññ ek etak ban êyônggêk ôpênñ.

33 Ma Yisu hawa ôpênñ ba hi daim dokte ek avômalô ma hason banğwasin halôk ôpênñ lëndônñ kapô. Vê m ma hasôwapôk hathak ban ma hasôm ôpênñ dahalañ.

34 Ma hayê leñ ma hik siv auk ma hanañ hadênñ ôpênñ hathak abô Hiblu nena, “Epata!” (Anêñ ôdônñ nena lemôndônñ ekyav.)

35 Êñ ma ôpênñ lëndônñ lo abôlêk hakyav ma hanañ abô halê m yaiñ.

36 *Ma Yisu hanañ nena miñ nenañ bênñ êndên anyôla ami. Hanañ aênñ lôbôlônñ ma donjom avômalô miñ bônônñ ami ma enañ bênñ hi ba hi.

37 *Ma avômalô eson kambom ba enañ, “Yani hadum nômkama lôkthô ma mavi anônñ. Hadum nê leñônônñ kôtônñ elañô abô ma nê veninbôlêk putup enañ abô halê m yaiñ.”

8

Yisu havakônñ avômalô hatôm 4,000 (Mat 15:32-39)

1 *Ma wak te ma avômalô bênñ anônñ êlê m ethak donjom hathak loñbô. Ma thêlô nôm mi ek nejañ. Êñ ma Yisu halam anêñ nê ku êlê m ma hanañ hadênñ i nena,

2 “Yaleñ hik ya hathak avômalô nômbênñ êntêk. Thêlô bôk êmô havin ya hatôm wak lô ba iniñ nôm lêk mi.

3 Doho êlê m anêñ loñ daim bô ba intu yahêv i ba i oyañ, ma tem maleññ etaba êndôk loñônde ba nê nê m yak.”

4 Ma anêñ nê ku enañ nena, “Loñ êntêk ma loñ thiliv ma avômalô bênñ anônñ. Aênñ ba alalô naja polom anêñ êsê ek nanê m êndên i?”

5 Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlônim polom vithê intu hamô?”

Ma enañ nena, “Bahenvi ba lahavuju.”

6 Ma Yisu hanañ hadênñ avômalô nômbênñ atu nena nêndôk nê m bîñ. Ma hawa polom bahenvi ba lahavuju atu ma hêv lamavi hadênñ Wapômbênñ. Ma haya ba hêv hadênñ anêñ nê ku ek nebani êndên avômalô nômbênñ atu ba êmô.

7 Ma iniñ alim yaônena tomtom hamô havin. Hêv lamavi hathak vê m ma hêv hadênñ anêñ nê ku ek nebani êndên avômalô imbin.

8 Ma avômalô nômbênñ êñ eyañ ba leñinviyak. Ma nê ku isup nôm wata halôk vak sam bahenvi ba lahavuju.

9 Avômalô takênñ ma hatôm 4,000. Yôv ma Yisu hêv thêlô sapênñ ba i.

10 Ma yani hathak yeñ havin anêñ nê ku ba i Dalmanuta iniñ loñ.

Palisi leñinhavin nêgê lavônññ te (Mat 16:1-4)

11 Ma Palisi êyô ma enañ hik Yisu liñ lôklokwañ nena, “Undum lavônññ te ek injik thô nena Wapômbênñ hêv o ba hôlê m mena mi e?” Thêlô enañ aênñ ek nesau yani iyom.

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5 * 8:1: Mak 6:35-44 * 8:12: Mat 12:39; Luk 11:29

12 *Êḡ ma Yisu hik siv auk ma hanaḡ, “Avômalô bôlônḡ êntêk lenḡhaviḡ yandum lavôḡḡḡ te ek injik thô nena Wapômbêḡ bôk hêv ya ba yahalêm eka. Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena tem miḡ yandum lavôḡḡḡ ek avômalô bôlônḡ êntêk nêḡê ami, ma mi.”

13 Yôv ma Yisu hatak thêlô ma hathak yeḡ hathak loḡbô ba hi kasuk-thôm vi tuvulu.

Abô loḡ kapô hathak Palisi lôk Helot iniḡ yis

(Mat 16:5-12)

14 Yisu anêḡ ḡê ku lenḡhaliḡ ba miḡ ewa polom bêḡ anôḡ ba ethak yeḡ ami ma ewa polom doḡtom iyom.

15 *Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ thêlô nena, “Noyabiḡ am esak Palisi lo Helot iniḡ yis.”*

16 Ma ḡê ku enaḡ hadêḡ thêlôda nena, “Betha hanaḡ hathak alalô polom mi la.”

17 *Ma doḡtom yani hayala iniḡ abô atu ba enaḡ ba hanaḡ hik thêlô liḡ, “Môlô onaḡ hathak miḡ owa polom ami eka? Môlô ôthôḡ lôk miḡ oyala ami denaḡ e? Ma unim auk ma thek-thek e?”

18 Môlô ḡê lôk malemim ma miḡ ôyê tak ami e? Ma môlô ḡê lôk lemimôndôḡ ma miḡ olaḡô abô ami e? Ma môlô miḡ lemimhabi nôm atu ba bôk yahadum ami e?

19 *Yahaya polom bahenḡvi ek avômalô hatôm 5,000 ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaḡ, “Laumiḡ ba lahavuju.”

20 “Ma yahaya polom bahenḡvi ba lahavuju ek avômalô hatôm 4,000, ma usup polom wata halôk vak sam vithê?”

Ma enaḡ, “Bahenḡvi ba lahavuju.”

21 Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ i, “Aisê, miḡ oyala ami denaḡ e?”

Yisu hadum anyô mapusip te mavi hêk Betsaida

22 Ma thêlô i êyô Betsaida ma avômalô doho ewa anyô mapusip te

hayô ma enaḡ hik yani liḡ lôklokwaḡ ek êsôm ôpêḡ.

23 Ma Yisu havalonḡ anyô mapusip hamô baḡ ma hadadi ba thai etak malak bêḡ ma i daim dokte. Ma Yisu hasôwapôk hathak ôpêḡ madaluk luvi ma hatak baḡ hayô hêk ôpêḡ. Ma hanaḡ, “Hôyê nômlate mena mi e?”

24 Ma ôpêḡ hêv ma liḡ ma hanaḡ, “Yahayê avômalô doho, ma doḡtom thêlô hatôm alokwaḡ i ba êlêm.”

25 Êḡ ma Yisu hatak baḡ hayô hêk ôpêḡ madaluk hathak loḡbô. Ma ôpêḡ madaluk hakyav ba habitak mavi ma hayê nômkama sapêḡ halêm yaḡ.

26 Ma Yisu hanaḡ nena, “Nu oda anêḡ unyak ma miḡ nu malak bêḡ ami.”

Pita hanaḡ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku etak loḡ êḡ ma ibup ethak malak nenanena takatu ba hamô habobo Sisalia Pili-pai. Evenḡ loḡôndê denaḡ ma hanaḡ hik anêḡ ḡê ku liḡ, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

28 *Ma thêlô enaḡ nena, “Doho enaḡ nena o ma Jon anyô hathik ḡaḡ ma doho enaḡ nena o ma Elia ma doho enaḡ nena o ma plopet bô te.”

29 *Ma Yisu hanaḡ hik thêlô liḡ, “Ma môlôda olam ya nena opalê?”

Êḡ ma Pita hanaḡ bêḡ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḡ hêv ek nêḡ anêḡ avômalô bulubiḡ.”

30 *Ma Yisu hanaḡ lôklokwaḡ ek miḡ nenaḡ abô êḡ bêḡ êndêḡ anyôla ami.

Yisu hanaḡ abô hathak anêḡ ḡama

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ma Yisu hadôḡ thêlô ba hanaḡ nena, “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem esopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba enja vovaḡ bêḡ anôḡ. Ma Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ tem nimbuliḡ dômiḡ êndêḡ yani. Ma Wapômbêḡ tem indum ba nijik yani

* 8:15: Luk 12:1 * 8:15: Yis ma nôḡm atu ba hadum polom hathiḡ bêḡ. * 8:17: Mak 6:52 * 8:19:

Mak 6:41-44 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69 * 8:30: Mak 9:9

vônô. Ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loṅbô.”

³² Yisu hanaṅ abô takêṅ bêṅ hadêṅ thêlô, êṅ ma Pita hawa yani hi daim dokte ma hathaṅ ba hanaṅ nena, “Miṅ onañ aêṅ ami.”

³³ Ma doṅtom Yisu hik ma liliṅ ba hayê anêṅ ṅê ku vi ma hathaṅ Pita ba hanaṅ, “Sadaṅ, nu daṅ! Hosopa anyô iniṅ auk iyom ma miṅ hosopa Wapômbêṅ anêṅ auk ami.”

³⁴ *Êṅ ma Yisu halam avômalô nômbêṅ atu ba êlêm iviṅ anêṅ ṅê ku ma hanaṅ, “Anyôla hadum ek esopa ya, êṅ ma êmbôliṅ dôṃ êndêṅ yanida ma enja anêṅ alovalañasiṅ ba esopa ya.

³⁵ Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêṅ anôṅ hathak anêṅ lôkmala pik, anêṅ lôkmala êṅ tem nêṃ yak. Ma doṅtom ôpatu ba hatak anêṅ lôkmala ek hasopa ya lôk yenaṅ abô, yani êṅ tem enja lôkmala anôṅ.

³⁶ Anyô te hawa nômkama pik sapêṅ, ma doṅtom miṅ hasopa Wapômbêṅ ami ba anêṅ lôkmala hêv yak, êṅ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôṅ, tem enja vovaṅ.

³⁷ Ma anyôla hatôm nêṃ nômlate êndêṅ Wapômbêṅ ek enja anêṅ lôkmala esak loṅbô e? Mi anôṅ!

³⁸ *Avômalô bôlôṅ êntêk ma lêk idum kobom kambom lomalama ba êdô Wapômbêṅ. Aêṅ ba anyôla mama ek ya lôk yenaṅ abô, ma embeṅ yam atu ba Anyô Anêṅ Nakaduṅ êlêm imbiṅ Lambô anêṅ deda lôkmaṅgiṅ lôk anêṅ aṅela mathêṅ, ma yani tem mama ek ôpêṅ aêṅ iyom.”

9

¹ *Ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô, “Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak tem êlêm imbiṅ anêṅ lôklokwaṅ bêṅ. Ma môlô vi atu ba umiṅ loṅ êntêk tem nômô lôkmala denañ, ma ôṅgô nôṃ êṅ imbiṅ.”

Yisu liṅkupik habitak yaṅda (Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

² *Wak baheṅvi ba lahavute hale ba hi ma Yisu hawa Pita lo Jems ma Jon iviṅ yani ba ethak dumlolê daim te ba i êmô daluk. Êṅ ma Yisu liṅkupik habitak yaṅda hêk thêlô maleniṅ.

³ Ma anêṅ kwêv habitak thapuk anôṅ biṅ ba anyô pik la miṅ hatôm isik anêṅ kwêv ba imbitak thapuk aêṅ ami.

⁴ Ma ketheṅ oyaṅ ma Elia lo Mose êyô ma enañ abô haviṅ Yisu ba thêlô êyê.

⁵ Ma Pita hanaṅ hadêṅ Yisu, “Kêdôṅwaga, mavi anôṅ ek lêk alalô amô loṅ êntêk. Yêlô tem nadav unyak lôkkupik lokwaṅlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.”

⁶ (Thêlô êkô kambom ba êthôṅ abô nenaṅ paliṅ ba intu Pita hanaṅ aêṅ.)

⁷ Ma buliv te hayô hava thêlô siṅ, ma abô te halêm anêṅ buliv êṅ kapô nena, “Intu ma yenaṅ Okna atu ba yalenṅhaviṅ videdaṅ. Ba nodañô anêṅ abô!”

⁸ Ma ketheṅ oyaṅ ma thêlô êyê hawê haveṅ ma Yisu iyom intu hamiṅ ma miṅ anyôla hamiṅ haviṅ yani ami.

⁹ Vêṃ ma etak dumlolê êṅ ba êlôk ele i ma Yisu hanaṅ lôklokwaṅ ek miṅ nenaṅ nôṃ atu ba êyê bêṅ êndêṅ anyôla ami endeba Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu ema ba imbiyô ênjêk ṅama esak loṅbô am.

¹⁰ Aêṅ ba thêlô ivuṅ abô êṅ hêk thêlôda ma miṅ enañ bêṅ ami, ma doṅtom enañ abô pôk bêṅ hathak “ema lo imbiyô ênjêk ṅama” anêṅ ôdôṅ ma aisê?

¹¹ *Ma thêlô enañ hik Yisu liṅ, “Aisê ka ṅê lôkauk hathak abô balabuṅ enañ nena Elia tem êmôṅ ba êlêm vêṃ ka Mesia?”

¹²⁻¹³ *Ma Yisu hanaṅ nena, “Avanôṅ! Elia tem êmôṅ ek indum nômkama sapêṅ imbitak mavi esak loṅbô. Ma doṅtom yanaṅ êndêṅ môlô

* **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 * **8:38:** Mat 10:33 * **9:1:** Mak 13:30 * **9:2:** Ap 3:22; 2Pi 1:17-18

* **9:11:** Mal 3:1 * **9:12-13:** Sng 22:1-18; Ais 53:3; Mal 4:5-6; Mat 11:14

nena Elia bôk halêm yôv. Ma avômalô esopa iniñ leniñhaviñ iyom ba idum kambom lomalama hadêñ yani hatôm atu ba Wapômbêñ anêñ kapya bôk hanañ hathak yani. Ma doñtom aisê ka Wapômbêñ anêñ kapya hanañ nena Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem enja vovañ bêñ lôk nêmbôliñ dômiñ êndêñ yani?”

*Yisu hêv ngôk vê hêk okna te
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

14 Yisu thêlô êyô ek nê ku vi ma êyê avômalô bêñ anôñ lêk ethak doñtom ba êmô. Ma nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk anêñ nê ku vi atu ba êmô enañ abô ba êkôki hathak.

15 Ma avômalô nômbêñ êñ êyê Yisu, ma eson kambom ba elañviñ i ma ewa yani thô.

16 Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlô ôkôkam hathak malê?”

17 Ma anyô te hamiñ avômalô nômbêñ êñ kapô ba hanañ, “Kêdôñwaga, ngôk te havalon yenañ okna abôlêk lon ba miñ hatôm enañ abô ami. Ba intu yahawa halêm ek o.

18 Ngôk hathak hayôkwiñ yani ba habi yani halôk pik ma abôlêk wapôk thapuk hale yaiñ ma halonolon abôlêk kalalan ma liñ havuviñ ba thotho. Yahanañ ek anêm nê ku nêñêm ngôk êñ vê ma doñtom thêlô miñ hatôm ami.”

19 Ma Yisu hanañ viyañ, “Yahamô haviñ môlô sawa daim ma doñtom miñ ôêvhaviñ ami ma owa auk lokban aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak môlô. Noja okna êñ êlêm.”

20 Êñ ma ewa okna atu hi hadêñ Yisu. Ngôk hayê Yisu, ma hayôkwiñ okna êñ kambom ba hêv yak halôk pik ba hapiki ma abôlêk thôk hêv yak.

21 Ma Yisu hanañ hik lambô liñ, “Ngôk habuliñ yani hadêñ angê?”

Ma lambô hanañ nena, “Sêbôk ba yani yaôna.

22 Ngôk êñ habi yani halôk atum lôk ñañ lôbôlôn ek injik yani vônô ma doñtom mi. Aêñ ba o hatôm undum ek

ngôk êñ etak yenañ okna, êñ ma hôêv kapôlôm ek yai.”

23 *Ma Yisu hanañ, “Aisê ka hanañ nena, ‘o hatôm?’ Wapômbêñ hatôm indum nômkama sapêñ ek nê takatu ba êvhaviñ yani.”

24 Ma kethen oyañ ma okna êñ anêñ lambô hanañ, “Yahêvhaviñ ba undum ek yenañ auk atu ba miñ yahêvhaviñ ami êkôk ya liñ ek yanêmimbiñ!”

25 Ma Yisu hayê nena avômalô êvôv i kethen ethak doñtom, êñ ma hathañ ngôk lelaik atu ba hanañ, “O ngôk vembôlêk lôk lemôndôn putup, yahanañ hadêñ o nena otak okna êntêk ba nu ma miñ ômbôlêm esak lonbô ami.”

26 *Ma ngôk halañ boloba ma hayôkwiñ okna êñ kambom ma hale yaiñ ba hi. Ma okna êñ hêk inañ anyô ñama ba avômalô enañ nena, “Lêk hama.”

27 Ma doñtom Yisu havalon hamô ban vi ma havôv ba haviyô hamiñ.

28 Vêm ma Yisu lôk anêñ nê ku iyom êmô unyak kapô ma thêlô enañ hik yani liñ, “Aisê ka yêlô miñ hatôm nanêm ngôk êñ vê ami?”

29 Ma Yisu hanañ viyañ hadêñ thêlô, “Mek iyom intu hatôm nêm ngôk anêñ aêñ vê.”

*Yisu hanañ bôlôn yañ hathak anêñ ñama
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

30 *Ma thêlô etak lon êñ ba ibitak êyô Galili. Ma Yisu hadô avômalô neyala nena thêlô lêk êmô êsê

31 *ek êndôn anêñ nê ku. Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Tem nenañ Anyô Anêñ Nakaduñ atu bêñ ba netak êndôk avômalô baheniñ. Ma tem nijik yani vônô, ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak lonbô.”

32 *Ma anêñ nê ku êthôn abô êñ anêñ ôdôn paliñ lôk êkô ek nenañ injik yani liñ.

*Opalê intu anyô bêñ?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

* 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:26: Mak 1:26

* 9:32: Luk 9:45

* 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; 10:32-34

33 Ma Yisu thêlô êyô Kapaneam ma i êmô unyak kapô te. Êñ ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Môlô ôkôkam hathak malê haven loñôndê ba ôlêm?”

34 Thêlô eyala nena thêlô êkôki hathak thêlô alisê intu anyô bêñ ek Yisu anêñ nê ku vi ba intu thêlô bônôñ.

35 *Ma Yisu halôk hamô ma dalam anêñ nê ku laumiñ ba la-havuju takatu ba êlêm. Ma hanañ, “Lemimhaviñ numbitak anyô bêñ, êñ ma undum o endeba yaôna ba ôtôm avômalô lôkthô iniñ anyô ku oyañ.”

36 Ma hawa amena te ba hadô hamiñ thêlô malêvôn. Ma havalon hamiñ ma hanañ hadêñ thêlô,

37 **“Ôpatu ba hêvhaviñ ya ba hawa amena yaônate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô haviñ.”*

Ôpatu ba hadum ku haviñ alalô ma miñ numiñ yani loñ siñ ami
(Luk 9:49-50)

38 Ma Jon hanañ hadêñ Yisu nena, “Kêdônwaga, yêlô ayê anyô te hêv ngôk vê hathak anêm athêñ. Ma doñtom yani ma miñ alalô te ami, ba intu yêlô anañ ek yani etak ku êñ.”

39 Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Dô! Miñ numiñ yani loñ siñ ami. Ôpatu ba hadum nômbithi hathak yenañ athêñ ma tem miñ enañ abô kambom ketheñ esak ya ami,

40 *ek malê nena ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniñ te.

41 *Yanañ avanônê êndêñ môlô nena anyô te hayê nena môlô ma Kilisi anêñ avômalô ba hêv nañ hadêñ môlô, ôpêñ tem enja anêñ vuli.

Umiñ lôklokwañ ek kambom miñ esale o thô ami

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malaiñ bêñ anôn. Ôpêñ tem nêsôkwêñ valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ngwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm em-beñ yam.

43-44 *Ma bahem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba nêm vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Bahem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma bahem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anôn.*

45-46 Ma vem hadum ba hudum kambom, êñ ma odabêñ kisi ba nêm vê ek miñ undum kambom esak loñbô ami! Vem vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma vem luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anôn.*

47 *Ma malem daluk hadum ba hudum kambom, êñ ma ômbi vê. Malem daluk vi iyom ma malaiñ, ma doñtom mavi ek nu malak leñ. Ma malem daluk luvi hamô ba hudum kambom, êñ ma lemvimkupik sapêñ tem ni loñ atu ba atum hathañ ba miñ hama ami. Ba intu malaiñ bêñ anôn.

48 *‘Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ.’

49 Atum tem êpôm avômalô sapêñ êtôm ngwêk etak hathak nôm ek atum êñ esaê thêlô.

50 * “Ngwêk ma nôm mavi, ma

* 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26

* 9:41: Mat 10:42 * 9:43-44: Mat 5:30 * 9:43-44: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ. * 9:45-46: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Loñ êñ ma matiñyak tem nejañ anyô liñkupik êtôm wak nômbêñ intu sapêñ, ma atum tem esañ anyô êmô aêñ.

* 9:47: Mat 5:29 * 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34

* 9:37: Mat 10:40 * 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23

donjom anêḡ manij hêv yak, êḡ ma opalê hatôm idum ba imbitak manij esak loḡbô am? Ngwêk hathak hadum nôḡm ba vasiḡ, ba intu nôḡmô yôhok* mavi imbiḡ am aêḡ iyom.”

10

Yisu hanaḡ abô hathak ḡê lôk venḡ êdô i

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Ma Yisu hatak loḡ êḡ ma hi haven loḡ Judia lo ḡaḡ Jolodaḡ vi. Ma avômalô bêḡ anôḡ êlêḡm hathak loḡbô. Êḡ ma hasopa anêḡ bôk lo loḡ ba hadôḡ i.

² Ma Palisi doho êlêḡm ma idum ek nesau Yisu ba enaḡ hik yani liḡ, “Abô balabuḡ hanaḡ aisê? Anyô hatôm nêḡm yanavi vê mena mi e?”

³ Ma Yisu hanaḡ viyaḡ, “Mose bôk hanaḡ aisê?”

⁴ *Ma thêlô enaḡ, “Mose halôk ek anyô eto kapya nêḡm yanavi vê ba etak êndôk yanavi baḡ ek nêḡm yani vê.”

⁵ Êḡ ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô ḡê lemôndôḡ kôtôḡ kambom ba intu Mose hato balabuḡ êḡ ba hêv hadêḡ ḡôlô.

⁶ *Ma donjom ‘sêbôk ba ḡôḡ anôḡ atu ba Wapômbêḡ hapesaḡ avômalô ma hapesaḡ anyô lo avi.

⁷ *Ba intu Wapômbêḡ bôk hanaḡ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak donjom imbiḡ yanavi

⁸ ek thai nimbitak êtôm kupik donjom iyom.” ’ Thai miḡ ju hathak loḡbô ami ma lêk ibitak donjom.

⁹ Aêḡ ba nôḡm atu ba Wapômbêḡ bôk havak loḡ hathak donjom, ma miḡ hatôm anyôla epole vê ami.”

¹⁰ Vêḡm ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êḡm unyak kapô, ma anêḡ ḡê ku enaḡ hik yani liḡ hathak abô êḡ.

¹¹ *Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Anyô hadô yanavi ba hawa avi yaḡ, êḡ ma hadum sek ba habuliḡ yanavi bô.

¹² Ma avi te hadô yamalô ba hawa anyô yaḡ, êḡ ma hadum sek aêḡ iyom.”

Yisu hêv mek hathak avômena (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Ma avômalô ewa avômena yaônena i hadêḡ Yisu ek etak baḡ êyô êḡḡêk thêlô. Ma donjom anêḡ ḡê ku ethaḡ avômalô takêḡ.

¹⁴ Yisu hayê nôḡm êḡ, ma lamaniḡ ba hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêḡm êndêḡ ya ma miḡ numiḡ thêlô loḡ siḡ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêḡ mi ma hatôm avômena takêḡtêk ba Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma thêlôniḡ.

¹⁵ *Yanaḡ avanôḡ êndêḡ ḡôlô nena ôpatu ba miḡ hawa Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak hatôm avômena yaônena ami, miḡ hatôm imbitak êyô loḡ êḡ kapô ba ni ami. Ma mi.”

¹⁶ Ma Yisu havalonḡ avômena ma hatak baḡ hayô hêk i ma hêv mek hathak thêlô.

Anyô lôk nôḡkama bêḡ hanaḡ abô haviḡ Yisu

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Ma Yisu haviyô ba hi ma anyô te halanviḡ hadêḡ yani ma halek vadôḡ lêlô hamô valuvi ma hanaḡ, “Kêdôḡwaga mavi, yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ?”

¹⁸ Ma Yisu hanaḡ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miḡ mavi ami ma Wapômbêḡ iyom intu ba mavi.

¹⁹ *Abô balabuḡ ma bôk hoyala yôv: ‘Miḡ uḡḡwik anyô vônô ami. Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami. Miḡ onja vani ami. Miḡ onaḡ abôyaḡ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Miḡ onaḡ abôyaḡ ek ômbôv anyô yaḡ anêḡ nôḡkama ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

²⁰ Ma ôpêḡ hanaḡ, “Kêdôḡwaga, ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuḡ takêḡ.”

* **9:50:** ‘Yôhok’ anêḡ ôdôḡ nena ôpatu ba hamô malin̄yaô haviḡ avômalô vi. Lôk miḡ lamaniḡ kethen̄ ami. Ma hêv avômalô sa ek netak vovak. * **10:4:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **10:6:** Stt 1:27; 5:2 * **10:7:** Stt 2:24; Ep 5:31-33 * **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3 * **10:19:** Kis 20:12-17; Lo 5:16-20

21 Ma Yisu hayê ôpêḡ ba lahavinḡ. Ma hanaḡ, “O ma nômlate mi denaḡ. Nu nêḡ anêḡ nômkama sapêḡ ek avômalô nêḡnêḡ vuli, ma onja valuseleḡ sapêḡ ba nêḡ êḡdêḡ avômalô siv. Hudum aêḡ, ma tem anêḡ nômkama mavi lomalomâ êḡmô malak leḡ. Ma ôlêḡ osopa ya.”

22 Yani ma anyô lôk nômkama bêḡ anôḡ. Ba intu halaḡô abô êḡ, ma hakôm ba hi lôk lamalaiḡ bêḡ.

23 Ma Yisu hayê hawê havenḡ ma hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku, “ḡê lôk nômkama bêḡ tem nêḡpôm malaiḡ bêḡ ek nimbitak nêḡyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô ba ini.”

24 Yisu anêḡ ḡê ku elañô ba eson kambom. Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô hathak loḡbô nena, “Yenaḡ avômena, avômalô takatu ba indum ek nimbitak nêḡyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô ba ini ma tem nêḡpôm malaiḡ bêḡ anôḡ!

25 Miḡ malaiḡ bêḡ ek bok kamel imbitak êḡyô luvik idu sôḡ anêḡ abyan ba ni ami, ma doḡtom malaiḡ anôḡ ek anyô lôk nômkama bêḡ te imbitak êḡyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô.”

26 Ma Yisu anêḡ ḡê ku eson kambom anôḡ ba enañ hadêḡ i, “Avanôḡ e? Aêḡ ba miḡ hatôm anyôla imbitak êḡyô Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak kapô ba ni ami e?”

27 Ma Yisu hayê thêlô lôklokwanḡ ma hanaḡ, “Wapômbêḡ iyom hatôm indum nômkama sapêḡ. Ma anyô te miḡ hatôm nêḡ yanida bulubiḡ ami ma mi.”

28 Ma Pita hanaḡ hadêḡ Yisu, “Yêlô bôk atak yêlôaniḡ nômkama sapêḡ ba alêḡ asopa o!”

29 Ma Yisu hanaḡ nena, “Yanaḡ avanôḡ êḡdêḡ môlô, anyô te lahabi ya lôk yenaḡ Abô Mavi ba hatak anêḡ unyak lôk iviyaḡ ma livi lôk talêbô lo lambô ma nali lôk anêḡ pik,

30 êḡ ma Wapômbêḡ tem nêḡ bêḡ anôḡ êḡdêḡ ôpêḡ êḡtôm 100 êḡyô êḡmô

anêḡ loḡ imbiḡ. Ôpêḡ hamô pik denaḡ, ma tem enja nômkama bêḡ anôḡ aêḡtêk unyak lôk iviyaḡ ma livi lôk taluvi ma nali lôk pik, ma doḡtom avômalô vi tem nimbuliḡ yani imbiḡ. Ma embenḡ yam ma tem êḡmô lôkmala êḡtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

31 *Odaḡô! ḡê lôk athêḡ bêḡ, bêḡ anôḡ tem nimbitak ḡê lôk athêḡ mi. Ma ḡê lôk athêḡ mi bêḡ anôḡ tem nimbitak ḡê lôk athêḡ bêḡ.”

Yisu hanaḡ abô hathak anêḡ ḡama bôlôḡ te lô

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 *Yisu thêlô i Jelusalem ma Yisu hi hamôḡ. Ma anêḡ ḡê ku êḡyê ba eson kambom ma avômalô takatu ba evenḡ yam êkô. Ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavuju takatu ek nêlêḡ bidonḡ ma hanaḡ hathak nôḡm takatu ba tem êḡpôm yani.

33 “Odaḡô. Alalô ayô Jelusalem ma tem nenaḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu bêḡ ba nêḡnêḡ yani êḡdêḡ ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôk kauk hathak abô balabuḡ. Ma tem nenaḡ ek nijik yani vônô ma nêḡnêḡ yani êḡdêḡ avômalô loḡ buyaḡ

34 ek thêlô nenaḡ abôma lôk nêḡsôḡwapôk esak yani ma nebal i yani lôk nijik yani vônô. Wak lô ende ba ni ma tem imbiyô esak loḡbô.”

Jems lo Jon leḡinḡhavinḡ nimbitak ḡê bêḡ

(Mat 20:20-28)

35 Yôv ma Sebedi nakaduḡ luvi, Jems lo Jon, i hadêḡ Yisu ma enañ, “Kêdôḡwaga, yai leḡinḡhavinḡ undum nômlate ek yai.”

36 Ma Yisu hanaḡ, “Mamu lemimhavinḡ malê?”

37 Ma thai enañ nena, “Otak yai yaḡ êḡmô bahem vianôḡ ma yaḡ êḡmô bahem vikenḡ êḡḡêk anêḡ loḡ lôkmanḡinḡ kapô.”

38 *Ma Yisu hanaḡ, “Mamu ôthônḡ nôḡm atu ba onañ hik ya liḡ paliḡ. Hatôm nunum êḡdôk tase atu ba tem

* 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Ap 12:2; ALK 1:9

yanum lôk nusik êndôk njan atu ba tem yasik e?"

39 *Ma enan, "Yai hatôm."

Ma Yisu hana, "Avanôn, tase ênj lôk njan ênj tem nunum lôk nusik.

40 Ma donjom nêmo yabahan vianôn lôk viken, ma min yenan ku ami. Mi, Wapombên da hayabin ku ênj ba bôk hatak anyô doho yôv ek nêmo lonj ênj."

41 Nê ku lauminj takên elanjô abô ênj ba lenjnjana hadênj Jems lo Jon.

42 *Ma Yisu halam sapênj ethak donjom ma hana, "Môlô bôk oyala nena avômalô lonj buyan ininj kinj ethak ebam i ba ibulinj nê takatu ba êmô thêlô vibinj. Ma ininj nê bêngbênj ethak ethanj ininj avômalô aênj iyom.

43 *Odanô! Môlô minj nundum kobom ênj ami! Môlô te lahavinj imbitak anyô lôk athênj bênj ênjêk môlô malêvôn, ênj ma imbitak êtôm môlônim anyô ku ek nêmo môlô sa.

44 Ma ôpatu lahavinj imbitak êtôm môlônim anyô bênj, ênj ma êmô êtôm avômalô sapênj ininj anyô ku oyanj

45 hatôm ya Anyô Anênj Nakadun atu ba yahadum aênj iyom. Minj yahalêm ek yandum nê bêngbênj pik ininj kobom ba yasanj avômalô ek nindum yenan ku ami. Mi anôn! Yahalêm hatôm anyô ku ek yanêm avômalô sa lôk yatak yenanj lôkmala ek nêmo avômalô bulubinj."

Yisu hadum Batimeas madaluk mavi

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Ma Yisu lôk anênj nê ku êyô Jeliko. Idum ek netak Jeliko ma avômalô bênj anôn i havinj thêlô. Ma anyô madaluk pusip te anênj athênj nena Batimeas hamô lonjondê danj vi ba hapetenak ek avômalô nêmo yani sa. (Batimeas anênj ôdôn nena Timeas nakadun.)

47 Yani halanjô nena Yisu anênj Nasalet halêm, ma halam kaêk lôklala nena, "Yisu, Devit anênj Lim Lukmuk, nêmo kapôlôm ek ya!"

48 Ma avômalô bênj anônj ethanj yani ba enanj, "O bônôn!" Ma donjom yani halam lôklala nena, "Yisu, Devit anênj Lim Lukmuk, nêmo kapôlôm ek ya!"

49 Ênj ma Yisu haminj ma hana, "Nodam yani êlêm."

Ma elam hadênj anyô madaluk pusip atu nena, "Lemmavi! Umbiyô ba nu! Yani halam o."

50 Ênj ma hakaliv anênj kwêv thilibunj hi ma hasôv kisi haviyô haminj ma hi hadênj Yisu.

51 Ma Yisu hana hadênj yani, "Lemhavinj yandum malê êndênj o?"

Ma anyô madaluk pusip ênj hana, "Kêdônwaga, yalenhavinj yangê tak."

52 *Ma Yisu hana, "Umbiyô ba nu. Anêm hôêvhavinj hadum ba hubitak mavi." Ma kethenj oyanj ma ôpênj madaluk hakyav ba hayê tak, ma hasopa Yisu havenj lonjondê.

11

Yisu habitak hayô Jerusalem hatôm kinj

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Yisu thêlô i ebobo Jerusalem ma i êyô Betpaji lo Betani, malak ju ênj hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anênj nê ku ju ba i

2 ma hana nena, "Mamu unu malak entuvulu. Ubitak ôyô kapô ba u, ma tem ôngô ekak bok donjki map te lonj ba haminj. Bok ênj ma minj bôk anyôla hayô hamô ami. Nopole yak vê ma nondom ba nôlêm.

3 Ma anyôla hana hik mamu linj nena, 'Udum aênj eka?' ma nonanj êndênj yani nena, 'Anyô Bênj lahavinj idum ku te esak vêmam, ka tem nêmo êmbôlêm.' "

4 Ênj ma nê ku ju atu i ma êyê bok donjki map atu ekak lonj ba êthô hamô unyak abôlêk habobo lonjondê viyainj. Ma thai epole yak vê.

5 Ma anyô doho iminj lonj ênj êyê ba enanj, "Mamu udum malê ba opole bok anênj yak vê?"

6 Ma thai enañ hatôm atu ba Yisu hanañ hadêñ thai. Êñ ma etak thai ba i.

7 Ma ewa bok donki êñ ba i hadêñ Yisu, ma ibi iniñ kwêv thilibuñ daim thô ba engava hayôhêk bok dômlokwan ma Yisu hayô hamô.

8 Ma avômalô bêñ anôñ engava iniñ kwêv thilibuñ daim ma vi ele nôkya lô ñauñ hamô kamunñ ba engava hêk loñôndê.

9 Ma vi êmônñ ma vi evenñ yam ma Yisu halôk malêvônñ ba elam nena, “Osana!”

“Wapômbêñ nêñ lamavi êndêñ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ!” *Kapya Yen 118:25-26*

10 “Wapômbêñ nêñ anêñ lamavi êyô êmô bumalô Devit anêñ lim êntêk atu ba tem eyabiñ alalô êtôm kiñ êtôm sêbôk ba Devit hayabiñ!

Osana! Nambô Wapômbêñ anêñ athêñ esak leñ!”

11 Ma hi Jêrusalem ma habitak hayô unyak mathenñ anêñ piklêvônñ kapô ba hi. Ma hayê nômkama takatu ba hamô loñ êñ. Ma donjom wak lêk halôk jalôm, êñ ma hatak Jêrusalem ma hi Betani haviñ anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu.

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathenñ kapô

(Mat 21:12-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Haviyô hayañ ma etak Betani ek ini Jêrusalem. Ma Yisu hama kisi.

13 *Ma hayê alokwanñ sabo te lôk ñauñ hamiñ daim dokte. Êñ ma hi hayô alokwanñ êñ ôdônñ ek êñjê nena hik anôñ mena mi. Ma donjom hayê ñauñ oyañ iyom ma miñ hik ami ek malê nena miñ anêñ waklavônñ injik ami.

14 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ alokwanñ êñ nena, “Anyô late miñ hatôm enjañ anêm anôñ esak loñbô ami.” Ba anêñ nê ku elañ.

15 *Ma Yisu thêlô êyô Jêrusalem. Ma habitak hayô unyak mathenñ kapô anêñ piklêvônñ. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nêñêm vuli. Êñ ma halupuninñ i ba hêv i vê hêk unyak mathenñ kapô ba ele yañ ba i. Ma hale nê takatu ba êwê nê loñ buyañ iniñ valuselenñ hathak Hiblu iniñ valuselenñ iniñ balê liliñ. Ma hadum aêñ hadêñ nê takatu ba êdô menak bôbô hamô ek avômalô vi nêñêm vuli.

16 Ma hamiñ loñ siñ ek avômalô miñ neja iniñ nômkama ba ini kapô ek nêñêm vuli ami.

17 *Ma Yisu hadônñ thêlô ba hanañ aêntêk, “Wapômbêñ anêñ kapya hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak avômalô pik sapêñ netenñ mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani iniñ loñ ekopak êmô.”

18 *Nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañ abô êñ ma êbôlêm loñôndê ek nijik yani vônô. Ma donjom thêlô êkô hathak yani ek malê nena avômalô sapêñ esonñ kambom hathak anêñ abô.

19 Yanñsiñ anôñ ma Yisu thêlô etak Jêrusalem ba i.

Alokwanñ sabo hakapok

(Mat 21:20-22)

20 Hayañ lôkbôk ma Yisu thêlô êvôñ ma êyê alokwanñ sabo atu lêk hama ba hakapok hêk ñauñ ba hayô ôdônñ.

21 Ma Pita lahabi Yisu anêñ abô ba hanañ nena, “Kêdônñwaga, nôñgô! Alokwanñ sabo wakbôk atu ba hothañ ma lêk hakapok yôv.”

22 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Nônêmimbiñ Wapômbêñ.

23 *Yanañ avanônñ êndêñ môlô nena ôpatu ba hanañ hadêñ dumlolê êntêk nena, ‘Ômbi o kisi ni tamu ñgwêk’, ma hêvhaviñ ba havalonñ anêñ abô êñ loñ lôklokwanñ ma miñ laluvi ami, êñ ma Wapômbêñ tem indum ba dumlolê êñ endañô ôpêñ anêñ abô.

24 *Aêñ ba intu yanañ êndêñ môlô nena malê atu ba môlô onañ halôk

* 11:13: Luk 13:6 * 11:15: Jon 2:14 * 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak 14:1 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat 7:7

unim mek, êḡ ma nônêmimbiḡ nena lêk owa yôv, ma nôḡ êḡ tem imbitak êtôm mômônim.

25-26 *Mômô umiḡ ba oteḡ mek, ba lemimhabi kambom atu ba anyôla bôk hadum hadêḡ o, êḡ ma notak unim kapôlômim ek ôpêḡ. Udum aêḡ ma mômônim Lemambô atu ba hamô malak leḡ tem etak kapô ek mômô aêḡ iyom.”*

*Yisu, opalê hêv athêḡ bêḡ hadêḡ o?
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)*

27 Ma Yisu thêlô i Jelusalem hathak loḡbô ba êyô unyak mathêḡ anêḡ piklêvônḡ. Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ lôk ḡê bêḡbêḡ vi i hadêḡ Yisu.

28 Ma enaḡ hik yani liḡ nena, “Opalê hêv athêḡ bêḡ hadêḡ o lôk hêv ku hadêḡ o ba intu hudum nôḡ takêntêk?”

29 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ i nena, “Tem yanaḡ injik mômô liḡ esak abô te aêḡ iyom. Ba onaḡ abô êḡ bêḡ hadêḡ ya ma tem yandam ôpatu ba hêv athêḡ bêḡ hadêḡ ya êndêḡ mômô.

30 Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ḡaḡ hadêḡ Jon? Wapômbêḡ leḡ? Mena anyô pik? Mômô nonaḡ êndêḡ ya!”

31 Ma thêlôda enaḡ hadêḡ i nena, “Alalô anaḡ nena Wapômbêḡ hêv ku êḡ hadêḡ Jon ma tem yani enaḡ, ‘Aisê ka mômô miḡ ôêvhaviḡ yani ami?’

32 Ma doḡtom alalô anaḡ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êḡ,’ êḡ ma avômalô tem leḡḡmaniḡ êndêḡ alalô. Ek malê nena thêlô sapêḡ êvhaviḡ nena Jon ma plopet te.”

33 Ma thêlô enaḡ hadêḡ Yisu nena, “Yêlô athônḡ paliḡ.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Aêḡ ba miḡ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêḡ bêḡ hadêḡ ya anêḡ athêḡ bêḡ êndêḡ mômô ami. Ma mi.”

* 11:25-26: Mat 6:14-15 * 11:25-26: ḡê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Ma doḡtom mômô miḡ otak kapôlômim ek avômalô vi iniḡ kambom ami, êḡ ma mômônim Lemambô tem miḡ etak anêḡ kapô ek mômônim kambom ami. * 12:1: Ais 5:1-2 * 12:8: Hib 13:12

12

*Abô loḡ kapô hathak ḡê kambom
eyabiḡ ku yak waiḡ*

(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 *Ma Yisu hanaḡ abô loḡ kapô doho hadêḡ thêlô. Ba hanaḡ, “Anyô te havatho anêḡ ku yak waiḡ ma havak lôk hawê haveḡ. Ma halav lôv nêyô nimiḡ waiḡ anêḡ anônḡ pesa ek neja anêḡ thôk. Ma halav unyak daim te ek anyô nêḡmô ek neyabiḡ ku êḡ. Vêḡ ma hatak ku êḡ halôk anyô doho baheḡḡ ek neyabiḡ ba hik anônḡ ma thêlô neja anônḡ vi ma nêḡnêḡ vi êndêḡ yani. Vêḡ ma hatak loḡ êḡ ba hi loḡ buyaḡ.

2 Waklavônḡ yak waiḡ hik anônḡ hayô ma hêv anêḡ anyô ku te ba hi hadêḡ ḡê takatu ba eyabiḡ anêḡ ku atu. Yani lahaviḡ thêlô nêḡnêḡ anônḡ doho êndêḡ yani êtôm sêbôk ba thêlô evak abô haviḡ i.

3 Ma doḡtom thêlô evaloḡ ôpêḡ loḡ ma ik yani kambom ba êv yani hi oyaḡ.

4 Vêḡ ma hêv anyô ku yaḡ ba hi hathak loḡbô, ma doḡtom ik halôk wakadôk ma êv mama hadêḡ yani.

5 Êḡ ma hêv anyô ku te hathak loḡbô ma doḡtom thêlô ik yani vônô. Vêḡ ma hêv tomtom aêḡ habup hathak ba vi ma evali ma vi ma ik vônô.

6 “Hadum aêḡ aleba lêk mi ma anyô doḡtom iyom hamô. Ôpêḡ ma anêḡ namalô atu ba yani lahaviḡ. Hêv ôpêḡ hi ma lahabi nena, ‘Êntêk ma yenaḡ okna ba tem nedaḡô anêḡ abô.’

7 “Ma doḡtom ḡê takatu ba eyabiḡ ku êḡ êyê ôpêḡ ma enaḡ hadêḡ thêlôda aêntêk, ‘Ôpêntêk ma ku alaḡ anêḡ nakaduḡ ba tem eyabiḡ lambô anêḡ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êḡ tem imbitak alalôaniḡ.’

8 *Ba intu evaloḡ yani ba ik yani vônô ma ibi anêḡ kupik hale viyaiḡ ba hi.

9 “Aênj ba ku alanj tem indum malê? Tem ni injik nê takênj vônô ma nêma ku ênj êndênj anyô vi ek neyabinj.

10 Mólô bók osam Wapômbênj anênj abô bu êntêk mena mi e?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landinj anônj.

11 Anyô Bênj da hadum nôma ênj, ma yêlô ayê nôma ênj nena mavi anênj dôênj.” *Kapya Yen 118:22-23*

12 Ma Israêl inj nê bêtêbêt eyala nena Yisu hananj abô lonj kapô ênj hathak thêlô ba intu êbôlêm lonjondê ek nebalonj yani. Ma donjom êkô hathak avômalô, ba intu etak yani ma thêlô i.

Nênêm takis êndênj Sisa mena dô (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 *Vêm ma êv Palisi doho lôk nê esopa Helot doho ba i hadênj Yisu ek nesau yani esak abô ek nebalonj yani.

14 Thêlô êyô ek Yisu ma enanj, “Kêdônjwaga, yêlô ayala nena o ma anyô abô avanônj. Ma minj hothak hobam anyô yanj ma hôdô anyô yanj ami. Ba intu nê bêtêbêt êdô anêm abô, ma minj hôkô ek i ami. Ma hothak huik Wapômbênj anênj abô thô hadênj avômalô. Aênj ba lemhabi aisê? Bumalô inj balabunj hananj nena yêlô hatôm nanêm valuselenj êndênj Sisa mena mi?”

15 Ma donjom Yisu hayê thêlôninj auk kambom thô ba hananj hik thêlô linj, “Aisê ba mólô udum ek numbulinj ya? Noja valuselenj te êlêm ek yangê.”

16 Ênj ma thêlô ewa valuselenj te halêm ek Yisu. Ma Yisu hananj hadênj thêlô nena, “Opalê anênj dahô lôk anênj athênj hêk valuselenj êntêk?”

Ma thêlô enanj, “Sisa.”

17 *Ênj ma Yisu hananj hadênj thêlô nena, “Sisa anênj nômkama ma nôném êndênj Sisa da. Ma Wapômbênj anênj nômkama ma nôném êndênj Wapômbênj da.”

Ma thêlô elanj ba esonj kambom hathak anênj abô ênj.

Abô hathak nê njama tem nimbiyô aisê

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 *Ma Sadyusi doho i hadênj Yisu. Thêlô ma ôdônj te atu ba enanj nena nê njama tem minj nimbiyô esak lonjô ami. Aênj ba intu enanj hik Yisu linj nena,

19 * “Kêdônjwaga, Mose bók hatô hadênj alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anênj yanj hamô, ma enja avi tôp ênj ek imbi yanj atu ba hama anênj nakadunj vé.’

20 Aênj ba nê lôk iviyanj bahenji ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakadunj mi.

21 Ma nôk enja avi tôp ênj, hawa ba hama ma nakadunj mi. Ma njwa enja avi tôp bô ênj, nena hama havinj.

22 Ênj ma iviyanj takatu ba êmô ma nesopa kobom donjom ênj iyom. Vêm ma avi tôp ênj hama havinj.

23 Ma waklavônj nê njama iviyô hathak lonjô ma avi tôp atu ba nê lôk iviyanj bahenji ba lahavuju takatu ba ewa ma alisé te anênj avi?”

24 Ma Yisu hananj hadênj thêlô, “Mólô minj oyala Wapômbênj anênj lôklokwanj lôk anênj abô atu ba hêk anênj kapya katô ami. Ba intu onanj abô lokbanj êntêk.

25 Nê njama iviyô hathak lonjô, ma anyô lo avi tem minj neja i esak lonjô ami ma mi. Thêlô tem nêmo êtôm anjela malak lenj iyom.

26 *Mólô onanj nena nê njama tem minj nimbiyô esak lonjô ami. Ma donjom mólô bók osam Mose anênj kapya lôk kukuthinj atum hathanj hamô alinj e? Wak ênj ma Wapômbênj hananj hadênj Mose aêntêk, ‘Ya ma Ablaham lo Aisak ma Jekop inj Wapômbênj.’

27 Wapômbênj ma minj nê njama inj Wapômbênj ami. Mi, yani ma nê lôkmala iyom inj Wapômbênj. Ba intu yêlô ayala nena thêlô bók ema, ma donjom lêk êmô lôkmala. Mólônim abô ma lokbanj anônj!”

*Balabuŋ alisê intu bêŋ ek vi?
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28* Nê lôkauk hathak abô balabuŋ te hayô ma halanô Yisu lo Sadyusi êkôki. Ma halanô Yisu hanaŋ thêlôniŋ abô viyaiŋ mavi anôŋ. Aêŋ ba yani hanaŋ hik Yisu liŋ, “Balabuŋ alisê intu bêŋ ek balabuŋ vi?”

29 *Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, “Balabuŋ môŋ hanaŋ nena, ‘Môlô Israeŋ nodanô katô. Anyô Bêŋ alalôaniŋ Wapômbêŋ, yani iyom intu Anyô Bêŋ.

30 Lemimimbiŋ Anyô Bêŋ unim Wapômbêŋ ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwan lôk unim auk sapêŋ.’

31 *Ma balabuŋ yan ma aêntêk: ‘Lemimbiŋ avômalô vi êtôm lemhaiŋ oda.’ Balabuŋ vi ma êmô balabuŋ bêŋ ju êntêk kapô.”

32 Ma anyô lôkauk hathak abô balabuŋ hanaŋ hadêŋ Yisu, “Kêdônŋwaga, honaŋ abô mavi anôŋ. Anêm abô ma avanôŋ biŋ nena Anyô Bêŋ iyom intu Wapômbêŋ ma miŋ wapômbêŋ la yan hamô doho haiŋ ami.

33 *Alalô leŋiŋimbiŋ yani avanôŋ ênjêk alalôaniŋ kapôlôniŋ lôk auk ma lôklokwan sapêŋ. Lôk leŋiŋimbiŋ avômalô vi êtôm alalô leŋiŋhaiŋ alalôda. Abô balabuŋ ju êŋ ma bêŋ ek da nômbêŋ atu ba êbôk hathak atum.”

34 Yisu halanô ôpêŋ hanaŋ viyan lôkauk mavi ba intu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ, “Miŋ hômô daim ek Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ami. Mi.” Ma avômalô sapêŋ elanô anêŋ abô ba êkô ma miŋ enaŋ hik yani liŋ ek nesau yani esak loŋbô ami.

*Mesia ma opalê anêŋ lim lukmuk?
(Mat 22:41-23:36; Luk 20:41-47)*

35 Ma Yisu hadônŋ avômalô hamô unyak mathen anêŋ piklêvônŋ ma hanaŋ, “Nê lôkauk hathak abô balabuŋ ethak enaŋ nena Mesia ma Devit anêŋ lim lukmuk eka?

36 Lovak Mathen hêv auk hadêŋ Devit da ba hanaŋ,

“ ‘Anyô Bêŋ Wapômbêŋ hanaŋ hadêŋ yenaŋ Anyô Bêŋ Mesia nena, “Ômô yabaheŋ vianônŋ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêŋ o nêmo vemkapô vibin am.” ’ *Kapya Yêŋ 110:1*

37 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêŋ Anyô Bêŋ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêŋ lim lôk anêŋ Anyô Bêŋ imbiŋ?”

Avômalô elanô Yisu anêŋ abô êŋ ba leŋiŋmavi anôŋ.

38 Yisu hadônŋ thêlô ba hanaŋ, “Môlô noyabiŋ am ek nê lôkauk hathak abô balabuŋ. Thêlô leŋiŋhaiŋ nijik kwêv daim kêkêlô ba nembeŋ ek avômalô nebam i. Lôk leŋiŋhaiŋ avômalô bêŋ anôŋ nenaŋ, ‘Waklêvônŋ anyô bêŋ’ embeŋ loŋ ethak donŋtom halôk.

39 Ma leŋiŋhaiŋ nêmo êtôm nê bêŋbêŋ êmô unyak yeŋ kapô. Ma avômalô engabôm nôm bêŋ, ma leŋiŋhaiŋ nejan nôm êmô nê bêŋbêŋ iniŋ loŋ ethak êmô.

40 Thêlô ethak esau avi tôp ba ewa iniŋ unyak vani lôk eteŋ mek daim bêŋ ek avômalô leŋiŋimbi nena thêlô ma nê thêthônŋ anôŋ. Nê anêŋ aêŋ ma tem nêpôm vovaŋ bêŋ êndêŋ waklavônŋ idum abô.”

*Avi tôp te anêŋ da
(Luk 21:1-4)*

41 Yisu hi halôk hamô habobo unyak mathen anêŋ alapa da ma hayê avômalô lubuŋlubuŋ i ibi iniŋ da. Ma nê lôk valu bêŋ ekaliv valu bêŋ anôŋ halôk alapa da.

42 Ma avi tôp te atu ba nômkama mi anôŋ hayô ma hatak anêŋ da hatôm valuseŋ thalalen ju iyom halôk alapa da êŋ.

43 *Ma Yisu halam anêŋ nê ku êlêm ma hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena avi tôp êntêk hêv valuseŋ bêŋ anôŋ hamônŋ ek takêntêk sapêŋ.

44 Avômalô nômbêŋ êntêk iniŋ valu bêŋ anôŋ hamô ma donŋtom êv doktena iyom. Ma avi tôp êntêk ma nômkama mi anôŋ ma lêk hêv

* 12:28: Luk 10:25-28

* 12:29: Lo 6:4-5

* 12:31: Wkp 19:18

* 12:33: 1Sml 15:22; Hos 6:6

* 12:43: 2Ko 8:12

anêḡ valuselen sapêḡ ba miḡ havalon dokte lonḡ ami.”

13

Yisu hanaḡ abô hathak unyak mathen Jelusalem

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yisu hatak unyak mathen ba hale yaiḡ ma anêḡ ḡê ku te hanaḡ hadêḡ yani, “Kêdônḡwaga, nônḡô unyak mathen anêḡ lêlêyaḡ ma kêkêlô bomaḡ lôk anêḡ valu bêḡbêḡ!”

2 *Ma Yisu hanaḡ nena, “Hôyê unyak bêḡbêḡ takêntêk e? Malaiḡ bêḡ tem imbitak ba ḡê vovak tem nijik nômka ma mavi nômbeḡ êntêk pesa ba valu yaḡ miḡ hatôm êyômô yaḡ lonḡ ami.”

Malaiḡ lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-28; Luk 21:7-24)

3 Vêm ma Yisu hamô Dum Oliv ma hayê unyak mathen hamô vi tuvulu. Ma Pita lo Jems ma Jon lo Andulu thêlô iyom i enaḡ hik yani liḡ,

4 “Onaḡ êndêḡ yêlô nena angê intu nôm takêḡ tem imbitak? Lôk malê intu tem imbitak ek injik thô nena nômbeḡ êḡ lêk habobo?”

5-6 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “ḡê lomaloma tem nêlêm esak yenaḡ athêḡ ba nenaḡ nena, ‘Ya ma Mesia atu.’ Ma tem nesau avômalo bêḡ anônḡ. Ba intu noyabiḡ am.

7 Ma môlô olaḡô abô hathak vovak lomaloma lôk vovak tem imbitak pik luvuluvu. Nôm takêḡ tem imbitak, ma donḡtom pik lo leḡ anêḡ daḡ ma mi denaḡ. Ba intu miḡ nodowaliḡ ami.

8 Ma avômalo ôdônḡ yaḡ tem nijik vovak imbiḡ ôdônḡ yaḡ. Ma kiḡ yaḡ lôk anêḡ avômalo tem nijik vovak êndêḡ kiḡ yaḡ. Ma lonḡ lomaloma ma tem duviaḡ lôk bôm bêḡ imbitak. Nôm takêḡ ma hatôm vovaḡ môḡ atu ba hapôm avi lôk lasabeḡ ek embathu.

9 * “Aêḡ ba noyabiḡ am. Tem nebalon môlô ba netak êndôk ḡê elañô abô baheniḡ. Lôk nebali môlô

êmô unyak yeḡ. Hathak yenaḡ athêḡ ma tem numiḡ ḡê bêḡbêḡ lôk kiḡ maleḡiḡ ek nonaḡ yenaḡ abô bêḡ êndêḡ i.

10 Avômalo pik sapêḡ tem nedaḡô yenaḡ Abô Mavi vêmam ka nôm takêḡ tem imbitak embeḡ yam.

11 *Thêlô ekak môlô lonḡ ma ewa ba i ek nundum abô, êḡ ma miḡ nôkô ba nonaḡ nena, ‘Yêlô tem nanaḡ malê?’ Mi. Waklavônḡ êḡ ma nonaḡ auk takatu ba êv hadêḡ môlô iyom. Auk takêḡ ma Lovak Mathen da hanaḡ ma miḡ môlôda onaḡ ami.

12 * “Ma anyô loyaḡ tem yaḡ enaḡ yaḡ bêḡ ek nijik vônô. Ma lambô tem indum aêḡ êndêḡ nakaduḡ. Ma avômena tem nêmbôliḡ dômiḡ êndêḡ lami lo taluvi ba nenaḡ ek nijik i vônô.

13 *Môlô ma yenaḡ avômalo. Ba intu avômalo sapêḡ tem nêpôlik esak môlô. Ma donḡtom ḡê takatu ba imiḡ lôklokwaḡ aleba hayô anêḡ daḡ, ma Wapômbeḡ tem nêm i bulubiḡ.

14 * “Nôm kambom anônḡ te tem imiḡ lonḡ mathen anônḡ ba lonḡ êḡ ma miḡ hatôm imiḡ ami. (Aêḡ ba môlô takatu ba osam abô êntêk, ma lemimimbi katô am.) Ma môlô takatu ba ômô Judia ôyê nôm êḡ ma nôsôv ketheḡ ba unu dumlolê.

15 *Ma ḡê takatu ba êmô unyak vôn miḡ hatôm nêndôk ba ini unyak kapô ek neja iniḡ nômka ma ami.

16 Ma ḡê takatu ba êmô ku kapô miḡ hatôm nendeni unyak ek neja iniḡ kwêv thilibuḡ ami.

17 *Ai, kikaknena. Waklavônḡ êḡ ma tem malaiḡ bêḡ ek avi takatu ba esabeḡ lôk avi takatu ba êv sôm hadêḡ nali.

18 Noteḡ mek ek malaiḡ takêḡ miḡ imbitak êndêḡ waklavônḡ beleḡ simbak ami.

19 *Ek malê nena waklavônḡ êḡ ma tem malaiḡ bomaḡ anônḡ ba êmônḡ ek malaiḡ tak sêbôk atu ba Wapômbeḡ

* 13:2: Luk 19:44 * 13:9: Mat 10:17-20 * 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mat 10:21 * 13:13: Mat 10:22; Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 13:15: Luk 17:31 * 13:17: Luk 23:29 * 13:19: Dan 12:1; ALK 7:14

hapesan pik aleba lêk. Ma tem miñ imbitak aêñ esak lonbô ami.

²⁰ Ma Anyô Bêñ miñ hadabêñ waklavôñ malain takêñ kisi ami, êñ ma avômalô sapêñ tem nema. Ma donptom yani lahabi avômalô takatu ba bôk halam i yôv ba intu hadabêñ waklavôñ êñ hi bidon.

²¹ “Waklavôñ êñ ma anyôla hanañ hadêñ môlô nena, ‘Ôngô, Mesia hamô lon êntêk’ mena ‘hamô lon tamu,’ ma miñ nônêmbinñ ami.

²² *Anyô doho tem nêlêm ba nenañ abôyan aêntêk, ‘Ya ma Mesia’ mena ‘Ya ma Wapômbêñ anêñ plopet te’, ma nindum lavôñij lôk nômbithi ek nesau avômalô takatu ba bôk Wapômbêñ halam i yôv haviñ. Ma donptom Wapômbêñ bôk halam i yôv ba intu miñ hatôm ami.

²³ Odañô! Nôm takêntêk miñ lêk habitak ami denañ ma yahanañ nôm takêñ bêñ hadêñ môlô ek môlô noyabin am.

Anyô Anêñ Nakadun atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; Luk 21:25-33)

²⁴ * “Malain takêñ hale halôk vêm, “ ‘ma wak tem imbitak momañiniñ, ma ayôñ tem miñ imbi deda ami;

²⁵ ma vulin leñ tem nêlêm yak ma nôm takatu ba hamô leñ tem nedowalin.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

²⁶ * “Ma wak êñ ma avômalô tem nêgê Anyô Anêñ Nakadun atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbin anêñ lôklinyak lôk anêñ deda lôkmanñij.

²⁷ *Yani tem nêlêm anêñ anjela ba ini pik anêñ dan sapêñ ek nisup avômalô takatu ba bôk halam i yôv.

²⁸ “Ba intu môlô noja auk esak alokwan beñ.* Hayen ba njan lukmuk habitak, êñ ma oyala nena tem wak mavi êyô.

²⁹ Ma aêñ iyom, môlô ôyê nôm takêntêk habitak, êñ ma noyala

nena Anyô Anêñ Nakadun atu anêñ waklavôñ endelêm lêk habobo ba hamiñ unyak abôlêk.

³⁰ Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena avômalô bôlôñ êntêk tem miñ nema ami denañ ma nôm takêntêk sapêñ tem imbitak.

³¹ Pik lôk leñ tem nêlêm yak ba ni, ma donptom yenañ abô bute miñ hatôm nêlêm yak ami.

Anyô te miñ hayala waklavôñ Yisu endelêm ami

(Mat 24:36-44)

³² “Anyô te miñ hayala Yisu anêñ waklavôñ endelêm ami. Anjela leñ miñ eyala ami, ma Nakadun miñ hayala haviñ ami. Ma Kamik iyom intu hayala.

³³ Aêñ ba noyabin am ba nônêlêlê! Môlô miñ oyala waklavôñ atu ba nôm êñ tem imbitak ami.

³⁴ Nôm êñ ma hatôm anyô hatak anêñ unyak ba hi lon buyan. Yani hi ma hanañ hadêñ anêñ nê ku ek neyabin anêñ nômkama. Ma hik ku sam tomtom hatôm thêlô. Ma hanañ hadêñ anyô hayabin malak abôlêk nena eyabin dedaun mavi.

³⁵ * “Môlô miñ oyala waklavôñ atu ba unyak alan tem endelêm esak lonbô ami. Tem êlêm êndêñ yanñij mena bôlôvôñ biñ mena wakma tale halañ mena hayañ wak bêñ la.

³⁶ Yakô ek êlêm kethen ma ênjê nena môlô ôêk sôm denañ.

³⁷ Ma abô êntêk ba yahanañ hadêñ môlô, ma lêk yahanañ hadêñ avômalô sapêñ haviñ nena, ‘Noyabin am!’ ”

14

Avi te hangasô nôm ôv mavi hayô hamô Yisu wakadôk

(Mat 26:1-16; Luk 22:1-6; Jon 11:45-53; 12:1-8)

¹ Wak lokwanju hêk denañ ek waklavôñ nôm bêñ ju, yan ma Hale ba Hi* ma yan ma Eyan Polom Yis Mi.

* **13:22:** ALK 13:13 * **13:24:** Jol 2:10,31; 3:15; ALK 6:12-13 * **13:26:** ALK 1:7 * **13:27:** Mat 13:41

* **13:28:** Abô Bômbôm ma “fik”. Nôngô Mat 24:32. * **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Waklavôñ Hale ba Hi ma avômalô Isael leñijhabi hathak sêbôk atu ba Wapômbêñ anêñ anjela hi avômalô Isael iniñ unyak ma hêv lilin ba hi hathak avômalô Ijip iniñ unyak ma hik iniñ bôp sapêñ vônô.

Ma nê bêngbêng êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ idum ek nesau Yisu ba nebalonŋ ek nijik yani vônô.

² Ba enaŋ, “Lêk ma waklavônŋ mathenŋ ba intu natak ku êŋ ênjêk vêmam. Yakô avômalô tem leŋiŋmaniŋ ba nijik vovak.”

³ *Wak êŋ ma Yisu hamô Saimon anêŋ unyak anêŋ Betani. Sêbôk ma ôpêŋ hapôm palê lepla ma donŋtom bôk mi. Yisu hamô balê eyaŋ nôm hamô ma avi te halêm ma hawa kolopak valu te ba thapuk ma nôm ôv mavi hamô kapô ba anêŋ vuli ma bêŋ anônŋ. Ma hik kolopak êŋ wakadôk lu ma haŋgasô nôm ôv mavi êŋ hayô hamô Yisu wakadôk.

⁴ Ma avômalô vi atu ba êmô loŋ êŋ haviŋ êyê ba leŋiŋmaniŋ ba enaŋ hadêŋ thêlôda, “Aisé ka habuliŋ nôm ôv mavi êŋ hi oyaŋ?”

⁵ Hatôm nêk ek anyô yaŋ nêk vuli êtôm 300 seleva ek naja ba nanêk avômalô siv sa esak!” Êŋ ma leŋiŋmaniŋ ba ethaŋ avi êŋ.

⁶ Ma donŋtom Yisu hanaŋ, “Aisé ka mólô ôêv malaiŋ hadêŋ avi êntêk? Notak yani. Yani hadum nôm mavi anônŋ hadêŋ ya.

⁷ *Avômalô siv tem nêk imbiŋ mólô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ, ba lemimhaviŋ nôkêk i sa ma nôkêk sa. Ma donŋtom tem miŋ yamô imbiŋ mólô sawa daim ami.

⁸ *Nôm atu ba yani hatôm indum, ma lêk hadum yôv, ba haŋgasô nôm ôv mavi hayô hamô ya ba lêk hapôpêk ya yôv ek nedav.

⁹ Yanaŋ avanônŋ êndêŋ mólô nena pik nômbêŋ atu ba enaŋ yenaŋ Abô Mavi bêŋ haveŋ ma tem nenaŋ esak nôm atu ba avi êntêk lêk hadum imbiŋ ek avômalô leŋiŋimbi yani.”

¹⁰ Êŋ ma Judas Iskaliot, Yisu anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavuŋu takatu te, hi hadêŋ nê bêngbêng êbôk da ek nêk Yisu êndôk thêlô baheniŋ.

¹¹ Thêlô elanô abô êŋ ma leŋiŋmavi anônŋ ba ibutiŋ abô ek nêk valuse-

leŋ êndêŋ yani. Ba intu yani habôlêm loŋôndê ek enaŋ Yisu bêŋ.

Yisu hayaŋ nôm waklavônŋ Hale ba Hi haviŋ anêŋ nê ku

(Mat 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1Ko 11:23-25)

¹² *Waklavônŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi anêŋ wak te mônŋ hayô. Wak êŋ ma ethak ik boksipsip nakaduŋ te ek leŋiŋhabi waklavônŋ Hale ba Hi. Ma Yisu anêŋ nê ku enaŋ hik yani liŋ, “Lemhaviŋ yêlô ana unyak alê ek napôpêk nôm leŋiŋimbi waklavônŋ Hale ba Hi êndôk?”

¹³ Ma Yisu hêv anêŋ nê ku ju ba i ma hanaŋ, “Mamu unu malak bêŋ kapô ma tem nôpôm anyô te ba hawa ŋaŋ lôk kolopak bêŋ te halôk loŋôndê, ma nosopa yani ba unu.

¹⁴ Ma habitak hayô unyak kapô te ba hi, ma nonaŋ êndêŋ unyak êŋ anêŋ alaŋ nena, ‘Kêdônŋwaga hanaŋ nena, “Yenaŋ unyak kapô atu ba yaŋgaŋ nôm waklavônŋ Hale ba Hi imbiŋ yenaŋ nê ku hamô êsê?” ’

¹⁵ Êŋ ma tem injik unyak kapô bêŋ atu ba hêk vuliŋ thô êndêŋ mamu. Unyak kapô êŋ ma nômkama sapêŋ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk alalôaniŋ nôm êmô loŋ êŋ.”

¹⁶ Êŋ ma nê ku ju atu i êyô malak lôŋ êŋ kapô. Ma êpôm nômkama sapêŋ hatôm atu ba yani hanaŋ. Ma êpôpêk nôm waklavônŋ Hale ba Hi ek thêlô.

¹⁷ Yaŋsiŋ habôk ma Yisu lôk anêŋ nê ku laumiŋ ba lahavuŋu i êyô loŋ êŋ.

¹⁸ *Thêlô eyaŋ nôm êmô ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanônŋ êndêŋ mólô nena mólô te tem enaŋ ya bêŋ. Ôpêŋ lêk hayaŋ nôm haviŋ ya.”

¹⁹ Ma thêlô leŋiŋmalaiŋ ba tomtom enaŋ hadêŋ yani nena, “Ya mi, aêŋ e?”

²⁰ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Mólô laumiŋ ba lahavuŋu takatu te. Ôpêŋ intu hasoŋ baŋ halôk belev haviŋ ya.

²¹ Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem ni êtôm atu ba bôk eto yôv hathak yani.

Ma donptom alikakna. Malainj bêñ ek ôpatu ba hanañ Anyô Anêñ Nakadunj bêñ. Talêbô miñ bôk havathu ami, êñ ma mavi ek ôpêñ!”

22 Thêlô eyañ nôñ hamô ma Yisu hawa polom te ma hêv lamavi. Vêñ ma haya ba hêv hadêñ anêñ ñê ku ma hanañ, “Noja ba onñwan. Êntêk ma yenañ vathiap.”

23 Vêñ ma hawa tase lôk wainj ma hêv lamavi. Ma hêv hadêñ thêlô ba sapêñ inum.

24 *Ma hanañ hadêñ thêlô, “Êntêk ma yenañ thalalenj atu ba tem engasô ek embak tabô imbinj Wapômbêñ lôk avômalô pik ek nêñ avômalô bêñ anôñ sa.

25 Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena tem miñ hatôm yanum wainj esak loñbô ami endeba waklavôñ êñ hayô ma tem yanum wainj lukmuk êmô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

26 Vêñ ma êv yey te yôv ma ethak ba i Dum Oliv.

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôñ yani paliñ

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapya nena, “Tem yanjik boksipsip alañ vônô,

ma boksipsip tem nêsôv mayaliv ba ini.’ *Sekalaia 13:7*
Ba intu môlô sapêñ tem notak ya ma nêsôv mayaliv ba unu.

28 *Ma donptom hik ya liñ hathak loñbô, ma tem yamôñ ba yana Galili vêñ ka môlô nomberñ ya yam.”

29 Ma Pita hanañ nena, “Dô! Thêlô sapêñ etak o ba i, ma tem yamiñ imbinj o denañ.”

30 Ma Yisu hanañ, “Yanañ avanôñ binj êndêñ o nena bôlôvôñ êntêk ma tale miñ halañ bôlôñ ju ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôñ lô nena hôthôñ ya paliñ.”

31 *Ma donptom Pita hanañ lôklokwanj nena, “Mi anôñ! Ik ya vônô,

ma miñ hatôm yanañ nena yahathôñ o paliñ ami. Milôk!” Ma ñê ku sapêñ enañ aêñ iyom.

Yisu hateñ mek hamô Getsemani (Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 *Vêñ ma thêlô êyô loñ atu ba elam nena Getsemani ma hanañ hadêñ anêñ ñê ku, “Môlô nôñ loñ êntêk ma yana ek yateñ mek.”

33 Ma hawa Pita lo Jems ma Jon haviñ yani. Ma yani kapô halêlêk lôk lamalainj kambom.

34 *Ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Yakapôlôñ lêk malainj bomañ hatôm lêk yahama yôv. Môlô nôñ loñ êntêk ma nôñêm lêlê.”

35 Ma hi daim dokte ma hêv yak halôk pik ma hateñ mek nena loñôndê la hêk ek yani ma nêñ malainj lôk vovañ êntêk vê.

36 *Ma hanañ, “O Aba* Wakamik, o hatôm undum nôñkama sapêñ. Aêñ ba nêñ tase êntêk vê êñjêk ya. Ma donptom miñ osopa yenañ yalenj haviñ ami. Mi, osopa oda anêñ lem haviñ.”

37 Ma Yisu hale hi ma hayê anêñ ñê ku lêk êk sôm. Ma hanañ hadêñ Pita, “Saimon, hôêk sôm e? O miñ hatôm ômô lêlê wakma te ami e?”

38 Nôñêm lêlê ba notey mek ek miñ nôñêm yak ba nundum kambom ami. Kapô lahaviñ indum mavi ma donptom auk ma pulusikna ba miñ hatôm indum ami.”

39 Vêñ ma havôhi ma hateñ mek bô atu hathak loñbô.

40 Ma halehi hathak loñbô ma hayê thêlô êk sôm denañ ek malê nena maleñij hayañ ba miñ hatôm nêñêm lêlê ami. Ba intu êthôñ nena nenañ malê êndêñ yani.

41 Vêñ ma halehi bôlôñ te lô ma hanañ hadêñ thêlô, “Môlô ôêk sôm ba owa lovak denañ e? Hatôm! Odanô, wakma lêk hayô yôv ek netak ya Anyô Anêñ Nakadunj atu êndôk ñê kambom bahenij.

* 14:24: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 * 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38 * 14:36: ‘Aba’ anêñ ôdôñ ma kamik. Êñ ma abô Alam, Yisu thêlô iniñ abô.

⁴² Aênj ba numbiyô ek alôana. Ôngô! Ôpatu ba tem enañ ya bênj lèk halêm yôv.”

Evalonj Yisu

(*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12*)

⁴³ Yisu hanañ abô denañ ma Judas hayô. Yani ma nê ku lauminj ba la-havuju takatu te. Ma avômalô bênj anôñ êlêm ivinj yani ba ewa binj vovak lôk okdiba. Nê takênj ma nê bênjbênj êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô bal-abunj lôk nê bênjbênj vi êv thêlô ba êlêm.

⁴⁴ Ôpatu ba tem enañ Yisu bênj bôk hik lavôñinj te thô hadênj i nena, “Ôpatu ba yahalinju, êñ ma Yisu. Ba intu nobalonj loñ ma noja ba unu.”

⁴⁵ Ma ôpênj hi kethênj hadênj Yisu ma hanañ, “Kêdôñwaga.” Ma halinju yani.

⁴⁶ Ma nê takatu ba i havinj Judas evalonj Yisu ba ewa ba i.

⁴⁷ Ma nê takatu ba iminj habobo te hadadi anênj binj vovak ma hale anyô bênj habôk da anênj anyô ku te limbuk vi vê.

⁴⁸ Êñ ma Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Ya ma anyô kambom anôñ ba intu owa binj vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalonj ya e?”

⁴⁹ *Aisê? Wak nômbênj intu ma yahamô unyak mathênj anênj piklêvônj ba yahadônj môlô ma minj ovalonj ya ami eka? Ma donjom lèk nôñ takênj habitak ek Wapômbênj anênj abô injik anôñ.”

⁵⁰ *Êñ ma anênj nê ku sapênj etak yani ma êsôv mayaliv ba i.

⁵¹ Ma anyô muk te hasopa Yisu havenj yam ba havuliv linjkupik hathak sôp mavi te iyom. Ma idum ek nebalonj yani,

⁵² ma donjom evalonj sôp oyanj ma hasôv linjpopam ba hi.

Enañ Yisu bênj hadênj Sanhedlin

(*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24*)

⁵³ Ma thêlô ewa Yisu ba i hadênj anyô bênj habôk da. Ma nê bênjbênj

êbôk da sapênj lôk nê bênjbênj sapênj lôk nê lôkauk hathak abô balabunj sapênj ethak donjom.

⁵⁴ Ma Pita hasopa Yisu havenj yam ma donjom havenj daim dokte. Ma habitak hayô anyô bênj habôk da anênj badênj kapô. Ma hi hamô havinj sôp bidonj ba havuju atum havinj thêlô.

⁵⁵ Ma nê bênjbênj êbôk da lôk Sanhedlin* sapênj êbôlêm avômalô doho ek nenañ Yisu anênj kambom takatu ba hadum bênj ek thêlô nindum abô esak ek nijik yani vônô. Ma donjom minj êpôm Yisu anênj kambom te ek nijik yani vônô ami.

⁵⁶ Avômalô bênj anôñ enañ abôyanj hathak Yisu, ma donjom ininj abô takatu ba enañ ma minj hatôm donjom ami.

⁵⁷ Ma doho iviyô iminj ma enañ abôyanj hathak Yisu aêntêk,

⁵⁸ * “Yêlô alañô yani hanañ nena, ‘Tem yandiniñ unyak mathênj êntêk ba anyô elav hathak baheninj. Ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav lukmuk yanj atu ba minj elav hathak baheninj ami.’ ”

⁵⁹ Ma donjom ininj abô takatu ba enañ hi mayaliv ma minj enañ abô donjom ami.

⁶⁰ Êñ ma anyô bênj habôk da haviyô haminj thêlô maleñinj ma hanañ hik Yisu linj nena, “Nê takêntêk lèk enañ o bênj yôv ma o bônônj eka? O abô mi e?”

⁶¹ Ma donjom Yisu bônônj iyom ma minj hanañ abôla ami.

Ma anyô bênj habôk da hanañ hik Yisu linj hathak loñbô nena, “O ma Mesia, Anyô Bênj Mathênj atu anênj Nakaduñ e?”

⁶² Ma Yisu hanañ nena, “Ya êñ êntêk. Ma tem ôngô Anyô Anênj Nakaduñ atu tem êmô Wapômbênj Lôklinyak Anôñ banj vianônj ba tem êyô êmô buliv ba êlêm.”

⁶³ Ma anyô bênj habôk da halañô abô êñ ma hakakavinj anênj kwêv

* **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 * **14:50:** Mak 14:27-31 * **14:55:** Sanhedlin ma avômalô Israel ininj kaunsil. * **14:58:** Jon 2:19-21 * **14:64:** Wkp 24:16; Jon 19:7

ma hanañ, “Lêk yôv. Aisê ka alalô leñiñhaviñ nadañô abô doho imbiñ?”

64 *Lêk alañô yôv nena habuliñ Wapômbêñ anêñ athêñ ba hanañ nena yanida ma hatôm Wapômbêñ. Ba intu lemimhabi aisê?”

Ma thêlô sapêñ enañ nena, “Hadum kambom ba intu ema.”

65 Vêm ma doho êsôvwapôk hathak yani. Ma vi ivuliv ma siñ hathak sôp ma êpêñ yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?” Ma sôp bidon evalon yani ba ik haviñ.

Pita hanañ nena hathôn Yisu paliñ
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

66 Pita hamô tamu unyak atu anêñ badêñ kapô, ma anyô bêñ habôk da anêñ avi ku te halêm.

67 Ma hayê Pita havuñu atum hamô. Ma hatitiñ yani ba hanañ, “O êntêk intu bôk hoven haviñ Yisu, anyô Nasalet atu.”

68 Êñ ma Pita hanañ, “Mi, yahathôn abô intu ba honañ paliñ.” Ma hale ba hi habobo badêñ abôlêk. Ma tale te halañ.

69 Ma avi ku atu hayê Pita hathak lonbô ma hanañ hadêñ anyô takatu ba imiñ habobo yani aêntêk, “Ôpêntêk ma nê takatu iniñ anyô te.”

70 Ma donjom yani hanañ hathak lonbô, “Mi.”

Vêm ma nê takatu ba imiñ habobo yani enañ hadêñ Pita hathak lonbô, “Avanôn biñ nena o ma anyô Galili te ba intu o ma anêñ anyô te.”

71 Ma donjom Pita hanañ nena, “Ya miñ yahanañ abô avanôn ami, êñ ma tem Wapômbêñ nêm vovan êndêñ ya. Yahalam Wapômbêñ anêñ athêñ ba yahanañ nena yahathôn opêntu ba onañ abô hathak paliñ.”

72 Kethen oyan ma tale halañ bôlôn yan, êñ ma Pita lahabi abô atu ba Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Tale miñ halañ bôlôn ju ami denañ, ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya

paliñ.” Êñ ma Pita hakôm ba halañ kambom.

15

Ewa Yisu ba i hadêñ Pailat
(Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

1 *Lôkbôk momañiniñ ma Sannedlin sapêñ ethak donjom. Thêlô ma nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô iniñ nê bêñbêñ lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ. Ma ibutiñ abô hathak donjom vêm ma ekak bañ luvi lusu ma ewa ba i hadêñ Pailat.

2 Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ aêntêk, “O ma avômalô Israeñ iniñ kiñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

3 Ma nê bêñbêñ êbôk da ibi Yisu liñkupik hathak abô lomalomama.

4 Ma Pailat hanañ hadêñ Yisu hathak lonbô, “O abô mi e? Thêlô ibi lemvimkupik hathak abô lomalomama.”

5 *Ma donjom Yisu bônôn iyom. Ba intu Pailat hason kambom.

6 Waklavôn Hale ba Hi nômbêñ intu, ma avômalô ethak elam anyô koladôn te anêñ athêñ ek Pailat nêm vê. Ma Pailat hathak hêv opêñ vê.

7 Sondabêñ êñ ma anyô te anêñ athêñ nena Balabas hamô koladôn. Yani hamô koladôn haviñ nê takatu ba thêlô ik vovak hadêñ Lom ba ik anyô doho vônô.

8 Êñ ma avômalô i hadêñ Pailat ma elam ek nêm anyô koladôn te vê êtôm hathak hadum lôbôlôn.

9 Ma Pailat hanañ hadêñ thêlô nena, “Lemimhaviñ yatak môlô avômalô Israeñ unim kiñ êntêk e?”

10 Pailat hayala nena nê bêñbêñ êbôk da leñiñdañ hathak Yisu ba intu idum abô ek yani ba hanañ aên.

11 *Ma donjom nê bêñbêñ êbôk da ik avômalô kapôlônliñ ek nendam nena netak Balabas ba ni ma nebalon Yisu lon.

* 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

* 15:11: Ap 3:13-14

12 Ma Pailat hanañ hik thêlô liñ hathak loñbô nena, “Yandum malê êndêñ ôpatu ba môlô olam nena Israeël ininñ kinj?”

13 Ma sapêñ elam nena, “Nijik vônô esak a!”

14 Ma Pailat hanañ, “Eka? Yani hadum malê kambom?”

Ma donjom thêlô elam lôklala hathak loñbô nena, “Nijik vônô esak a!”

15 Ma Pailat lahavinñ nêñ leñinmavi êndêñ avômâlô nômbênñ atu ba intu hatak Balabas ba hi. Ma hanañ ek nebali Yisu esak yak lôkmanñginñ vên ma hatak halôk nê vovak bahenñinñ ek nijik vônô esak a.

Nê vovak enañ abôma hathak Yisu (Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Vên ma nê vovak ewa Yisu ba i Pailat anêñ unyak badênñ kapô. Ma elam nê vovak sapêñ ba êlêm ethak donjom.

17 Ma ewa kinñ anêñ kwêv thalalenñ daim te ma ik hathak Yisu ma ewa yak lôkmanñginñ atu ba epesanñ hatôm kinñ ininñ kuluñ ma ik halôk wakadôk.

18 Ma iviyô ma êv bahenñ hathak leñ ma enañ, “Waklêvônñ mavi, avômâlô Israeël ininñ kinj!”

19 Ma ik wakadôk hathak alokwanñ te lôbôlônñ ma êsôvwapôk hathak yani. Vên ma elek venñinñdônñ lêlô hadênñ yani lôk êbô anêñ athênñ.

20 Ma enañ abôma hathak yani vên ma ibi kwêv thalalenñ atu thô ma ik yanida anêñ kwêv daim hathak loñbô. Ma elom yani ba i ek nijik vônô esak a.

Ik Yisu hathak a (Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 *Ma anyô te anêñ athênñ nena Saimon anêñ Sailini halêm anêñ buyanñ ba hadum ek ni Jelusalem. Yani ma Aleksanda lo Lupus ininñ lambô. Ma nê vovak êpôm yani ba êpôvinñ ek enja Yisu anêñ alovalañanñsinñ.

22 Êñ ma ewa Yisu ba i loñ te anêñ athênñ nena Golgota. Athênñ êñ anêñ ôdônñ nena Loñ Lenkadôk Lokwanñ.

23 Ma ewa wainñ ba eyelanñ havinñ alokwanñ te anêñ thôk ba êv hadênñ yani ek inum ek etauvinñ vovanñ. Ma donjom hadô.

24 *Êñ ma thêlô ik yani loñ hathak a. Vên ma ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anêñ kwêv lo sôp.

25 Wakma hatôm 9 kilok lôkbôk ma ik Yisu loñ hathak a.

26 Alovalañanñsinñ anêñ vulinñ ma eto abô atu ba enañ hathak Yisu aêntêk,

AVÔMALÔ ISLAEL ININÑ KINJ

27-28 *Ma êthôkwênñ anyô vani lokwanñju havinñ. Êthôkwênñ yanñ haminñ Yisu banñ vianônñ, ma yanñ haminñ banñ vikenñ.*

29 *Ma avômâlô takatu ba elom loñôndê êñ ba i ibi abôma hathak yani lôk itutuninñ leñinñkadôk ba enañ, “Ai! O atu ba honañ nena tem undininñ Wapômbênñ anêñ unyak mathenñ ma ondav esak loñbô êtôm waklô iyom e?”

30 Êñ ma oda nêñ oda bulubinñ ba otak alovalañanñsinñ ma ôlêm pik!”

31 Ma nê bênñbênñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabanñ enañ abôma havinñ. Ba enañ hadênñ i nena, “Ôngô! Yani bôk hêv avômâlô vi bulubinñ, ma donjom minñ hatôm nêñ yanida bulubinñ ami eka?”

32 Yani ma Mesia, Israeël ininñ kinñ e? Êñ ma etak alovalañanñsinñ ba êlêm pik ek alalô nagê ba nanêñmimbijnñ!” Ma anyô ju atu ba iminñ alovalañanñsinñ havinñ yani enañ abôma havinñ.

Yisu hama (Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Waklêvônñ binñ ma momanñininñ hayô pik sapêñ vôn ba hêk aleba hayô 3 kilok.

34 *Ma 3 kilok ma Yisu halam lôklala aêntêk, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Abô êñ anêñ ôdônñ nena, “Yenanñ

* 15:21: Lom 16:13 * 15:24: Sng 22:18 * 15:27-28: Ais 53:12 * 15:27-28: Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Mak hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Aênñ ba Wapômbênñ anêñ abô bute hik anônñ. Abô êñ hanañ aêntêk, “Thêlô êyê yani hatôm anyô kambom.” * 15:29: Sng 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sng 22:1

Wapômbêḡ, yenaḡ Wapômbêḡ, aisê ka hôdô ya?”

³⁵ Ma avômalô vi atu ba imiḡ loḡ êḡ elañô abô êḡ ma enañ, “Odaḡô, yani halam Elia.”

³⁶ *Ma anyô te hi bôlôḡ doḡtom ma hawa kapôk ba hasoḡ halôk wain manij. Ma hathôkwêḡ kapôk êḡ hathak apiyak te ba hêv hadêḡ Yisu ek inum. Ma ôpêḡ hanaḡ, “Dô! Alalô nagê vêmam. Yakô Elia tem êlêm enja yani vê êḡjêk alovalañsiḡ la?”

³⁷ Ma Yisu halam kaêk lôklala ma hama.

³⁸ Ma sôp bêḡ atu ba hamiḡ unyak mathenḡ ek hayaḡ unyak kapô kisi ma hapup vose hi luvi hêk vuliḡ ba hayô vibiḡ.

³⁹ Ma anyô vovak laik atu ba hamiḡ habobo Yisu hayê kobom atu ba Yisu hama hathak, êḡ ma hanaḡ, “Avanôḡ biḡ, ôpêntêk ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ anôḡ.”

⁴⁰ *Avi doho imiḡ daim dokte ba êyê imiḡ. Thêlô êḡ te ma Malia anêḡ Magadala. Ma te ma Malia, Jems yaô lo Josep iniḡ talêbô. Ma te ma Salome.

⁴¹ Sêbôk ba Yisu hamô Galili ma avi takêḡ esopa yani ba êv yani sa. Ma avi bêḡ anôḡ êmô haviḡ ba iviḡ Yisu ba i Jelusalem.

Elav Yisu
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Wak ik Yisu vônô, êḡ ma waklavôḡ avômalô ethak êpôpêk iniḡ nômkama ek Sabat. Ma wak êḡ anêḡ yaḡsiḡ bôlôvôḡ ma tem Sabat.

⁴³ Ba intu wak hamiḡ denañ ma Josep anêḡ Alimatia hayô. Yani ma Sanhedlin iniḡ anyô bêḡ te. Yani hathak hêv ma ek Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak atu tem êlêm. Ma miḡ hakô ami ma hi hadêḡ Pailat ma hanaḡ ek enja Yisu anêḡ kupik.

⁴⁴ Ma Pailat halañô nena Yisu lêk hama yôv ba hasoḡ kambom ma halam anyô vovak laik halêm. Ma hanaḡ hik ôpêḡ liḡ nena, “Yisu lêk hama yôv mena mi e?”

⁴⁵ Ma halañô anyô vovak laik anêḡ abô yôv ma halôk ek Josep enja anêḡ kupik.

⁴⁶ Êḡ ma Josep hêv sôp daim mavi te vuli ma hawa Yisu liḡkupik vê hêk alovalañsiḡ ma havuliv siḡ hathak sôp atu. Ma hi hadô hêk siô valu abyaḡ atu ba elav ek nedav ḡê ḡama êndôk. Ma habubi valu bêḡ te ek hik siô abôlêk siḡ hathak.

⁴⁷ Malia anêḡ Magadala lôk Malia, Josep anêḡ talêbô, imiḡ ma êyê loḡ atu ba etak Yisu anêḡ kupik hêk.

16

Yisu haviyô hathak loḡbô
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Sabat hale ba hi ma Malia anêḡ Magadala lôk Malia, Jems anêḡ talêbô, ma Salome êv vuli nôm ôv mavi ek neja ba ini ek netak esak Yisu kupik.

² Ma sonda êḡ anêḡ wak te môḡ anêḡ lôkbôk momañiniḡ ma thêlô iviyô ba i siô.

³ Ma enañ hadêḡ i nena, “Opalê tem ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê ek alalô am?”

⁴ Êyô siô ma êyê nena valu bêḡ atu ma lêk ibubi hi hamô daḡ.

⁵ Thêlô ibitak êyô valu abyaḡ kapô ma êyê anyô muk lôk kwêv thapuk daim te hamô thêlô baheḡ vianôḡ. Thêlô êyê ma eson kambom.

⁶ Ma doḡtom ôpêḡ hanaḡ, “Miḡ nosoḡ ami. Yahayala nena ôbôlêm Yisu anêḡ Nasalet atu ba ik hathak a. Yani lêk haviyô ba hi ma miḡ hêk loḡ êntêk ami. Ôḡgô loḡ atu ba êdô yani hêk êntêk.

⁷ *Ma unu nonañ êndêḡ anêḡ ḡê ku lôk Pita nena, ‘Yani lêk hamôḡ ek môlô ba hi Galili. Ôyô loḡ êḡ ma tem nôpôm yani êtôm atu ba bôk hanaḡ yôv hadêḡ môlô.’ ”

⁸ Ma avi takêḡ êkô ba elowaliḡ kambom ma etak siô ba êsôv ele yaiḡ ba i. Thêlô êkô ba bônôḡ iyom ma miḡ enañ abô êḡ hadêḡ anyôla ami.

* 15:36: Sng 69:21 * 15:40: Luk 8:2-3 * 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28

*[Malia anêḡ Magadala lôk Yisu anêḡ nê ku êyê yani**

(Mat 28:9-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23)

⁹ Yisu haviyô hadêḡ sonda te anêḡ wak te môḡ. Ma hik i thô môḡ hadêḡ Malia Magadala, avi atu ba bôk Yisu hêv ḡgôk bahenḡvi ba lahavuju vê hêk yani.

¹⁰ Êḡ ma Malia hi hanaḡ hadêḡ ḡê takatu ba bôk evenḡ haviḡ yani. Nê takêḡ leniḡmalaiḡ ba elaiḡ êmô.

¹¹ Ma elaiḡ nena Yisu lêk hamô lôkmala ba Malia lêk hayê yani, ma donḡtom miḡ êvhaviḡ abô êḡ ami.

¹² Havenḡ yam ma Yisu anêḡ ḡê ku ju etak malak bêḡ ba i loḡ yaḡ. Ma Yisu habitak yaḡda ba hik i thô hadêḡ thai.

¹³ Ma ele i enaḡ abô êḡ hadêḡ ḡê ku vi, ma donḡtom miḡ êvhaviḡ iniḡ abô ami.

¹⁴ *Yôv ma Yisu anêḡ ḡê ku laumiḡ ba lahavute eyaḡ nôḡ êmô, ma Yisu da hayô ek thêlô. Ma hathaḡ thêlô hathak iniḡ kapôlôḡniḡ thekthek ba miḡ êvhaviḡ ḡê takatu ba êyê nena yani lêk haviyô yôv iniḡ abô ami.

¹⁵ *Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Unu êtôm pik sapêḡ ma nonaḡ Abô Mavi atu ba hathak ya bêḡ êndêḡ avômalô sapêḡ.

¹⁶ *Nê takatu ba êvhaviḡ ba ithik ḡaḡ ma tem Wapômbêḡ nêḡ i bulu-biḡ. Ma ḡê takatu ba miḡ êvhaviḡ ami, ma tem nêpôm Wapômbêḡ anêḡ abô atu nena ini nêndôk loḡ atum.

¹⁷ *Wapômbêḡ tem etak lavôḡniḡ lo-maloma êndôk ḡê êvhaviḡ bahenḡniḡ aêntêk. Esak yenaḡ athêḡ, ma tem nêḡnêḡ ḡgôk vê lôk nenaḡ abô masôm lukmuk.

¹⁸ *Ma nebalonḡ umya kambom êmô bahenḡniḡ lôk ninum nôḡ atu ba injik anyô vônô ma donḡtom tem nêḡmô mavi. Ma netak bahenḡniḡ êyôḡḡêk ḡê lôk lijiḡ, ma tem nimbitak mavi.”

* **16:8:** Nê lôkauk bêḡ anôḡ leniḡhabi nena abô êḡ ma Mak da miḡ hato ami, ma anyôla hato havenḡ yam.

* **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Ap 1:8 * **16:16:** Ap 2:38 * **16:17:** Ap 2:4; 8:7 * **16:18:** Luk 10:19;

Ap 28:3-6 * **16:19:** Ap 1:9-11; 2:33-34 * **16:20:** Ap 14:3; Hib 2:3-4

*Wapômbêḡ hawa Yisu
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ *Anyô Bêḡ Yisu hanaḡ abô haviḡ thêlô yôv ma ewa yani hathak lenḡ ba hi hamô Wapômbêḡ baḡ vianôḡ.

²⁰ *Vêḡ ma anêḡ ḡê ku i enaḡ Abô Mavi êḡ havenḡ loḡ sapêḡ. Ma Anyô Bêḡ hadum ku haviḡ thêlô ba hik iniḡ abô loḡ hathak lavôḡniḡ takatu ba idum.]

Abô Mavi atu ba Luk hato Abô môñ

Luk hato kapya êntêk. Yani ma anyô loñ buyañ ma miñ Israèl te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêñ anyô môlô. Yanida ma miñ hayê Yisu ami, ma donjom hanañ abô haviñ nê nômbênj atu ba bôk êyê Yisu hathak malenij.

Yani hato kapya êntêk hadênj anyô bênj Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miñ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba haveñ ami. Ba intu Luk hawasa bênj anôñ. Luk lahaviñ Tiapilus eyala abô avanôñ esak malêla takatu ba Yisu hanañ ba hadum. Ba intu hato hathak malêla takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waklavôñ hathak lenj ba hi. Aênj iyom ma Luk hik thô nena Yisu miñ halêm ek nêm nê Israèl iyom bulubiñ ami. Mi, halêm ek nêm nê Israèl lôk nê loñ buyañ bulubiñ imbiñ. Luk dalam Yisu nena, “Anyô Anêñ Nakaduñ” bênj anôñ.

Hato kapya êntêk hadênj 60 mena 70 AD la. Ma haveñ yam ma hato kapya Aposel haviñ.

Abô môñ

¹ *Anyô bênj Tiapilus, avômalô bênj anôñ eto kapya hathak nôm takatu ba bôk hik anôñ hêk yêlô malêvôñ.

² Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanañ. Nê êñ êmô hatôm Wapômbênj anêñ nê ku ek enañ abô hadênj avômalô.

³ Aênj ba yalenj mavi anôñ ba yahato kapya êntêk hadênj o hathak nôm takênj ek malê nena yada yahadum ku bênj anôñ ek yahanañ hik abô takênj lij hathak Yisu anêñ ku sapênj ek yenañ abô êñ imbitak êtôm loho mavi.

⁴ Yahato abô takênj ek nêm o sa ek oyala abô takatu ba bôk holañô, êñ ma abô avanôñ.

Añela hayô ek Sekalaia

⁵ Sêbôk atu ba Kin Helot hayabin avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêñ athênj nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviñ nê ôdônj atu ba iniñ athênj nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêñ Alon anêñ limi haviñ.

⁶ Thai êmô thêthônj mavi hêk Wapômbênj ma, ma ethak esopa abô balabuñ lôk Anyô Bênj anêñ abô sapênj ba iniñ kambom mi.

⁷ Ma donjom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸ Wak te ma ôdônj Abiya iniñ waklavônj nindum ku êmô unyak matheñ. Ma etak Sekalaia ek indum ku êñ.

⁹ *Thêlô esopa nê êbôk da iniñ kobom ba ibi valu ek nêgê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bênj anêñ unyak matheñ ba ni ek êmbôk kamuñ ôv mavi. Êñ ma Sekalaia anêñ athênj habitak ba yani hi Wapômbênj anêñ unyak ek êmbôk da.

¹⁰ Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bênj anôñ imiñ unyak viyaiñ ba etenj mek imiñ.

¹¹ Êñ ma Anyô Bênj anêñ añela te hayô ek Sekalaia ba hamiñ loñ êbôk da ôv mavi anêñ loñ vianôñ.

¹² Sekalaia hayê añela, êñ ma hasonj ba hakô kambom.

¹³ Ma donjom añela hanañ, “Sekalaia, miñ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbênj halañô. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondam anêñ athênj nena Jon.

¹⁴ Ma tem lemmavi bênj anôñ. Amena êñ habitak ma avômalô bênj anôñ tem lenij mavi

¹⁵ *ek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athênj bênj imiñ Anyô Bênj ma. Yani miñ hatôm inum yak waiñ lôk nañ maniñ vi ami. Hamiñ talêbô la

denaŋ ma tem Lovak Mathen êmbôlô yani kapô siŋ.

16 Ma tem endom avômalô Israeġ bêt anôŋ ba ini êndên Anyô Bêt, thêlônin Wapômbêt.

17 *Ma yani tem êmôt ek Anyô Bêt ma anêt lôklokwan lôk ku lo loŋ ma tem êtôm Elia anêt. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlônin doŋtom. Lôk indum nê leŋôndôn kôtôn leŋôndôn ekyav ek nedaŋô nê thêthôn inin auk mavi. Ma yani tem indum aêt ek avômalô nêpôpêk i ba neyabin Anyô Bêt anêt êyô.”

18 Ma Sekalaia hanaŋ hadêt aŋela, “Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêmimbin abô êŋ aisê?”

19 *Ma doŋtom aŋela hanaŋ viyan nena, “Ya Gebliel, ba yahamin Wapômbêt thohavloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanaŋ abô mavi êntêk êndên o.

20 Yôv ma ondaŋô, miŋ hôêvhaveŋ yenaŋ abô ami. Aêt ba vembôlêk tem putup ba miŋ hatôm onaŋ abô ami endeba yenaŋ abô êntêk injik anôt êtôm waklavôn atu ba Wapômbêt hanaŋ am.”

21 Avômalô eyabin Sekalaia aleba mi ma leŋinhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak mathen kapô am?

22 Ma Sekalaia hale yain ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak baŋ iyom ma miŋ hanaŋ abô ami. Aêt ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wêt te hêk unyak mathen kapô.

23 Sekalaia hadum anêt ku yôv ma yani havôhi anêt unyak.

24 Haveŋ yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasaben. Ma havuŋ i hatôm ayôn bahenvi.

25 Ma hanaŋ nena, “Anyô Bêt lamavi ba hadum nôm êŋ ek ya ba hêv yenaŋ mama vê hêk avômalô maleŋin.”

Aŋela hayô ek Malia

26 Elisabet hasaben hatôm ayôn bahenvi ba lahavute, ma Wapômbêt hêv aŋela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô.

27 *Yani hi hadêt avi muk te anêt athêt nena Malia. Malia anêt avômalô bôk epesaŋ abô yôv ek nendom yani êndên anyô te anêt athêt nena Josep. Josep ma Kiŋ Devit anêt lim.

28 Aŋela hi hadêt Malia ma hanaŋ, “Waklêvôn mavi o! Anyô Bêt hêv lamavi anôt hadêt o ba hamô haveŋ o.”

29 Ma Malia halaŋô abô êŋ ma hasoŋ kambom ba lahavi nena abô êntêk ma aisê am.

30 Ma doŋtom aŋela hanaŋ hadêt yani, “Malia, miŋ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbêt anêt lamavi.

31 *Ondaŋô, tem osaben ba onja okna te ba ondam anêt athêt nena Yisu.

32 *Yani ma tem imbitak anyô lôk athêt bêt. Ma tem nendam yani nena Wapômbêt Leŋ anêt Nakaduŋ. Ma tem Anyô Bêt Wapômbêt nêlim Devit anêt ku kiŋ êndên yani.

33 Ma tem êmô êtôm Jekop anêt avômalô inin kiŋ wak nômbêt intu sapêt. Ma anêt ku eyabin anêt avômalô hatôm nêlim yak ami ma mi anôt.”

34 Ma Malia hanaŋ hadêt aŋela aêntêk, “Nôm êŋ tem imbitak aisê am? Miŋ bôk yahêk haveŋ anyô te ami.”

35 Ma aŋela hanaŋ nena, “Lovak Mathen tem êlêm êndôk o ma Wapômbêt Leŋ anêt lôklokwan tem êyô o vôv. Ba amena atu ba hovathu ma tem mathen ba nendam nena Wapômbêt Anêt Nakaduŋ.

36 Ondaŋô. Yatam avi Elisabet bôk avôdônna ba elam yani nena avi yamu, ma doŋtom lêk hasaben ba anêt ayôn bahenvi ba lahavute ba tem embathu amena te.

37 *Nômplate miŋ malain ek Wapômbêt indum ami.”

* 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 * 1:19: Dan 8:16; 9:21 * 1:27: Mat 1:16,18 * 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:32: 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7 * 1:37: Stt 18:14

38 Ma Malia hanaŋ, “Ya ma Anyô Bêŋ anêŋ avi ku. Ba indum êndêŋ ya êtôm intu honaŋ.” Êŋ ma aŋela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

39 Ma Malia hatak anêŋ loŋ ma hi ketheŋ ba hayô malak te atu ba hêk loŋ dumlolê anêŋ Judia.

40 Ma habitak hayô Sekalaia anêŋ unyak kapô ma hanaŋ waklêvôn mavi hadêŋ Elisabet.

41 Ma Elisabet halaŋô anêŋ abô ma amena hapundik hamiŋ yani la kapô ba Lovak Mathen havôlô yani kapô siŋ.

42 Êŋ ma Elisabet halam kaêk lôk lamavi ba hanaŋ, “Wapômbêŋ hêv lamavi bêŋ anôŋ hadêŋ o hamôn ek avi vi. Ba tem indum mavi êndêŋ o imbiŋ amena intu ba hamiŋ o kapôlôm.

43 Ma doŋtom ya avi alê te ba yenaŋ Anyô Bêŋ anêŋ talêbô halêm ek ênjê ya?

44 Ondaŋô, yahalaŋô anêm waklêvôn, êŋ ma amena êntêk hamiŋ yalensoam lamavi ba hapundik.

45 Bôk holaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô ba hôêvhaviŋ nena tem indum aêŋ. Ba intu ômô lôk lemmavi!”

Malia anêŋ yeŋ

46 *Ma Malia hanaŋ, “Yakapôlôn habô Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ,

47 ma yadahôlôn lamavi hadêŋ Wapômbêŋ atu ba hêv ya bulubiŋ

48 ek malê nena yani hayê ba lahabi anêŋ avi oyaŋ atu ba hadum anêŋ ku.

Avômalô sapêŋ tem nenaŋ nena Wapômbêŋ hêv lamavi hadêŋ ya hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ

49 ek malê nena Wapômbêŋ Lôklokwaŋ Anôŋ hadum nômbêŋ ek ya.

Ma anêŋ athêŋ ida ênjêk mathen.

50 *Yani hathak hêv kapô hadêŋ nê takatu ba elanô anêŋ abô hadêŋ sêbôk ma êntêk ma emben yam imbiŋ.

51 *Yani hadum ku bêŋbêŋ hathak yani anêŋ lôklokwaŋ. Ma hathak havalon avômalô takatu ba êbô i ma habi i hi.

52 *Ma hathak hamô nê bêŋbêŋ iniŋ lôklokwaŋ lu.

Ma hêv athêŋ bêŋ hadêŋ nê athêŋ mi.

53 *Ma hathak havakôn avômalô takatu ba ema kisi hathak nô mavi anôŋ ba leniŋviyak.

Ma doŋtom nê lôk nômkama bêŋ, ma hathak hêv i vê ba i oyaŋ.

54-55 *Ma yani hathak hêv anêŋ avômalô ku Israe sa, ma lahabi anêŋ abô atu ba bôk havak haviŋ Abraham lôk anêŋ limi sapêŋ nena tem laimbi i ba nê i sa wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

56 Êŋ ma Malia hamô haviŋ Elisabet hatôm ayôn lô vêm ma halehi anêŋ loŋ hathak loŋbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik ŋaŋ

57 Ma Elisabet anêŋ waklavôn embathu hayô ba havathu okna te.

58 Êŋ ma Elisabet anêŋ thalalen lôk anêŋ avômalô elanô nena Anyô Bêŋ hêv kapô bêŋ hadêŋ yani ba intu êbô lôk leniŋmavi anôŋ.

59 *Ma amena êŋ hamô hatôm wak baheŋvi ba lahavulô, ma anêŋ avômalô êlêm ek neŋgothe anêŋ kupik. Ma leniŋhaviŋ nê nêmbêŋ lambô Sekalaia da anêŋ athêŋ êndêŋ okna êŋ.

60 Ma doŋtom talêbô hanaŋ nena, “Mi. Alalô nandam nena Jon.”

61 Ma thêlô enaŋ hadêŋ yani nena, “Libumi la miŋ bôk ewa athêŋ Jon ami.”

62 Êŋ ma thêlô enaŋ hik lambô liŋ hathak baheŋiŋ nena nendam anêŋ athêŋ aisê?

* 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:50: Sng 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28 * 1:52: Jop 12:19; 5:11; Sng 147:6
* 1:53: Sng 34:10 * 1:54-55: Sng 98:3; Stt 17:7; Mai 7:20 * 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21

⁶³ Aêḡ ba hanaḡ hathak baḡ nena neja aselenḡ te êlêm. Ma hato nena, “Okna êḡ anêḡ athêḡ ma Jon.” Ma thêlô sapêḡ êyê athêḡ êḡ ba esonḡ kambom.

⁶⁴ Ma kethenḡ oyaḡ ma Sekalaia hanaḡ abô hathak loḡbô ba habô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ.

⁶⁵ Ma avômalô malak êḡ êyê nôḡm êḡ ba êkô kambom. Ma abô êḡ hi havenḡ Judia iniḡ loḡ takatu ba hamô dumlolê sapêḡ.

⁶⁶ Ma thêlô enaḡ hadêḡ i nena, “Anyô Bêḡ anêḡ lôklokwaḡ hamô haviḡ amena êntêk ba embenḡ yam ka tem imbitak aisê?”

Sekalaia anêḡ yer

⁶⁷ Yôḡ ma Lovak Mathenḡ hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanaḡ abô plopet aêntêk,

⁶⁸ * “Anyô Bêḡ, Israeḡ iniḡ Wapômbêḡ, lêk halêm ek nêḡm anêḡ avômalô vê ênjêk iniḡ malaiḡ. Ba intu nanêḡm athêḡ bêḡ êndêḡ yani.

⁶⁹ *Yani hêḡv Anyô Lôklokwaḡ te habitak anêḡ anyô ku Devit anêḡ thalalenḡ ek nêḡm alalô bulubiḡ.

⁷⁰ Yani hadum aêḡ hatôm sêbôk ba hanaḡ hadêḡ anêḡ plopet mathenḡ ba enaḡ nena

⁷¹ *tem Wapômbêḡ nêḡm alalô bulubiḡ ênjêk ḡê vovak lôk ḡê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.

⁷² *Aêḡ ba yani hêḡv kapô ek alalôaniḡ bumalô lôk lahabi anêḡ tabô mathenḡ.

⁷³ *Abô atu ba yani bôk havak balabuḡ haviḡ alalôaniḡ kamik Ablaham nena

⁷⁴ tem nêḡm alalô bulubiḡ ênjêk ḡê vovak iniḡ lôklokwaḡ ek alalô nandum anêḡ ku ma miḡ nakô ami

⁷⁵ *ek namô mathenḡ lôk thêthônḡ ênjêk Wapômbêḡ ma êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

⁷⁶ *Aêḡ ba, yenaḡ okna, tem ôḡmônḡ ek ôpôpêk Anyô Bêḡ anêḡ loḡôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbêḡ Lenḡ anêḡ plopet.

⁷⁷ *Lôk ôndônḡ anêḡ avômalô ek neyala nena Wapômbêḡ tem nêḡm i bulubiḡ esak hêḡv iniḡ kambom vê.

⁷⁸ *Alalôaniḡ Wapômbêḡ lahiki bêḡ anônḡ ba intu hêḡv kapô ba tem indum nôḡm êḡ lôk nêḡm anêḡ wak êlêm anêḡ lenḡ

⁷⁹ ek nêḡm deda êndêḡ avômalô takatu ba bôk ema ba êḡmô momaḡiniḡ bêḡ kapô. Lôk anêḡ deda êḡ tem nêḡm alalô sa ek nambenḡ loḡôndê labali mavi.”

⁸⁰ Ma Jon halumbak bêḡ ma habitak lôklokwaḡ hathak hêḡvhaviḡ. Êḡ ma hi hamô loḡ thiliv ba hayabiḡ anêḡ waklavônḡ êlêm yaiḡ ek indum anêḡ ku ênjêk avômalô Israeḡ malenḡ.

2

Malia havathu Yisu (Mat 1:18-25)

¹ Waklavônḡ êḡ ma Sisa Ogastus havak abô majaḡ ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabiḡ i iniḡ athêḡ.

² Wak êḡ ma môḡ anônḡ ek gavman hawa avômalô iniḡ athêḡ. Ma Kulinus ma hamô hatôm plovinḡ Silia iniḡ gavman bêḡ.

³ Êḡ ma avômalô sapêḡ i iniḡ malak ôdônḡ nenanena ek neja iniḡ athêḡ.

⁴ Josep habitak anêḡ Kiḡ Devit anêḡ thalalenḡ. Ba intu hatak Nasalet anêḡ Galili ma hi Devit anêḡ malak ôdônḡ Betlehem anêḡ Judia.

⁵ Yani hi haviḡ Malia ek neto thainiḡ athêḡ. Avi êḡ bôk epesaḡ anêḡ abô yôḡv ek nendom êndêḡ Josep. Ma wak êḡ ma Malia hasabenḡ.

⁶ Êḡmô Betlehem denaḡ ma Malia anêḡ waklavônḡ hayô ek embathu.

⁷ Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk

* 1:68: Sng 72:18 * 1:69: Sng 18:2 * 1:71: Sng 106:10 * 1:72: Stt 17:7; Sng 105:8-9 * 1:73: Stt 22:16-17 * 1:75: Tit 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2

bokmanꦏao iniꦁ kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêjêk ma lêk putup ba mi.

Anjela hayô ek nê eyabinꦁ bok

⁸ Ma nê eyabinꦁ boksipsip doho êmô loꦁ êꦁ viyaiꦁ ba eyabinꦁ iniꦁ bok hadêꦁ bôlôvôꦁ.

⁹ Ma Anyô Bêꦁ anêꦁ anjela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bêꦁ anêꦁ deda lôkmanꦁiꦁ habi hayôhêk thêlô ba êk kambom.

¹⁰ Ma donꦁtom anjela hanaꦁ nena, “Miꦁ nôkô ami. Odaꦁô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapêꦁ leꦁiꦁmavi anôꦁ.

¹¹ Lêk êntêk hêk Devit anêꦁ malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nêꦁ môlô bulubiꦁ. Yani ma Anyô Bêꦁ, Mesia* atu ba Wapômbêꦁ bôk hatak ek nêꦁ anêꦁ avômalô bulubiꦁ.

¹² Môlô tem ôꦁgô amena kasek te ivuliv hathak sôꦁ ba êdô hêk bokmanꦏao iniꦁ kabum. Nôm êꦁ ma hatôm lavôꦁiꦁ ek môlô ôꦁgô.”

¹³ Anjela hanaꦁ yôꦁ ma ketheꦁ oyaꦁ ma anjela bêꦁ anôꦁ anêꦁ leꦁ êlêm iviꦁ yani. Ma êbô Wapômbêꦁ anêꦁ athêꦁ ba enaꦁ aêntêk,

¹⁴ * “Nômbô Wapômbêꦁ anêꦁ athêꦁ lôkmanꦁiꦁ esak leꦁbum.

Ma pik ma anêꦁ labali êmô imbiꦁ avômalô takatu ba Wapômbêꦁ lamavi hathak.”

Nê eyabinꦁ bok i êyê Yisu

¹⁵ Anjela etak thêlô ba i malak leꦁ ma nê eyabinꦁ bok enaꦁ hadêꦁ i, “Alôana ek nagê nôꦁ atu ba Anyô Bêꦁ hanaꦁ hadêꦁ alalô nena lêk habitak Betlehem.”

¹⁶ Êꦁ ma thêlô i ketheꦁ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmanꦏao iniꦁ kabum.

¹⁷ Thêlô êyê yôꦁ ma enaꦁ abô takatu ba anjela hanaꦁ hadêꦁ i hathak amena êꦁ.

¹⁸ Ma avômalô elanô nê eyabinꦁ bok iniꦁ abô êꦁ ba esonꦁ kambom.

¹⁹ *Ma Malia lahabi abô takêꦁ ba havalonꦁ loꦁ hêk kapô.

²⁰ Ma nê eyabinꦁ boksipsip ele i ma êbô Wapômbêꦁ lôk leꦁiꦁmavi anôꦁ hadêꦁ Wapômbêꦁ hathak nôꦁ takatu ba thêlô êyê lo elanô hatôm atu ba anjela hanaꦁ hadêꦁ i.

Elam Yisu anêꦁ athêꦁ

²¹ *Wak bahenꦁvi ba lahavulô hale ba hi ma enꦁothe okna êꦁ anêꦁ kupik ba elam anêꦁ athêꦁ nena Yisu. Athêꦁ êꦁ ma Malia miꦁ hasabeꦁ ami denaꦁ ma anjela te bôk halam yôꦁ.

Simeon lo Ana êyê Yisu

²² *Josep lo Malia iniꦁ waklavôꦁ nimbitak mabuꦁ êꦁjêk Wapômbêꦁ ma hayô hatôm balabuꦁ atu ba Mose bôk hato. Êꦁ ma ewa Yisu ba i Jelusalem ek nêꦁnêꦁ êndêꦁ Anyô Bêꦁ

²³ *hatôm anêꦁ balabuꦁ bôk hanaꦁ yôꦁ nena, “Nônêꦁ anyô môꦁ sapêꦁ êndêꦁ Wapômbêꦁ.”

²⁴ *Lôk i ek nêꦁmbôk da hatôm Anyô Bêꦁ anêꦁ balabuꦁ bôk hanaꦁ nena, “menak bôbô lokwanꦁju mena thabiyom muk lokwanꦁju.”

²⁵ Ma anyô te hamô Jelusalem ba anêꦁ athêꦁ nena Simeon. Yani ma anyô thêthôꦁ ba hasopa abô balabuꦁ dedaꦁ mavi. Yani hayabinꦁ Mesia atu ba tem nêꦁ Israeꦁ thêyô. Ma Lovak Mathenꦁ hamô haviꦁ Simeon.

²⁶ Ma Lovak Mathenꦁ bôk hanaꦁ hadêꦁ yani yôꦁ nena tem miꦁ ema ami ma êmô endeba êꦁjê Anyô Bêꦁ anêꦁ Mesia vêꦁmam.

²⁷ Ma Lovak Mathenꦁ halom yani ba hi Wapômbêꦁ anêꦁ unyak mathenꦁ. Yani hamô denaꦁ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlêm ek nesopa abô balabuꦁ.

²⁸ Ma Simeon hasip okna hamô baꦁ ma habô Wapômbêꦁ ba hanaꦁ aêntêk,

²⁹ “Anyô Bêꦁ Wapômbêꦁ, ya anêꦁ anyô ku. Lêk yahayê yôꦁ ba tem yama lôk yalenꦁmavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviꦁ ya.

* **2:11:** Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anêꦁ ôdôꦁ ma ‘Ôpatu ba Wapômbêꦁ hêꦁ ek nêꦁ avômalô bulubiꦁ.” * **2:14:** Luk 19:38 * **2:19:** Luk 2:51 * **2:21:** Luk 1:31 * **2:22:** Wkp 12:1-8

* **2:23:** Kis 13:2 * **2:24:** Wkp 12:8 * **2:30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11

30 *Lêk yamalen hayê nô m atu ba hôv ek nê m yê lô bulubiŋ.

31 Hôpôpêk nô m ê ŋ hêk avômalô sapê ŋ malenŋ.

32 *Nô m ê ŋ ma hatô m deda ek avômalô lo ŋ buya ŋ nêgê, ma tem nê m athê ŋ lôkmaŋ ŋ iŋ êndê ŋ anê m avômalô Israe l.”

33 Yisu anê ŋ lambô lo talêbô elanô Simeon anê ŋ abô atu ba hana ŋ hathak okna ê ŋ ba eson kambom.

34 *Ê ŋ ma Simeon hê v mek hadê ŋ thê lô ma hana ŋ hadê ŋ Malia aêntêk, “Wapômbê ŋ hatak okna êntêk ek indum avômalô Israe l bê ŋ anô ŋ nê nê m yak ma bê ŋ anô ŋ nimbiyô nini ŋ. Yani tem ê mô êtô m Wapômbê ŋ anê ŋ lavô ŋ iŋ te ma donjom avômalô bê ŋ anô ŋ tem mi ŋ nê nê mimbi ŋ yani ami.

35 Ê ŋ ma avômalô bê ŋ anô ŋ ini ŋ auk lo ŋ kapô tem imbitak lo ŋ ya iŋ. Ma tem kapôlô m ini ŋ o êtô m bi ŋ vovak hadabê ŋ bimdaluk kisi.”

36 Ma plopet avi te hamô havi ŋ ba anê ŋ athê ŋ nena Ana. Yani ma Panuel anê ŋ nalavi ba habitak anê ŋ Asel anê ŋ ôdô ŋ. Yani bôk avôdô ŋ na ba anê ŋ sondabê ŋ hatô m 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba hamô havi ŋ yamalô hatô m sondabê ŋ bahen vi ba lahavuju.

37 Vê m ma yamalô hama ma yani hamô hatô m avi tô p sondabê ŋ bê ŋ anô ŋ. Wak lo bôlôvô ŋ ma mi ŋ hatak unyak mathen ami, ma hathak hatak nô m ek nê m ye ŋ lo eten mek.

38 Ma Simeon hana ŋ abô dena ŋ, ma avi ê ŋ hi habobo thê lô ma hê v lamavi hadê ŋ Wapômbê ŋ. Ma hana ŋ abô hathak okna ê ŋ hadê ŋ avômalô takatu ba ê mô ek eyabi ŋ waklavô ŋ atu ba Wapômbê ŋ nê m avômalô Israe l vê ênjêk ini ŋ malai ŋ.

39 *Josep lo Malia idum nô mkama sapê ŋ hatô m atu ba Anyô Bê ŋ anê ŋ balabu ŋ hana ŋ vê m ma ele i ini ŋ malak Nasalet hêk Galili.

40 Ma okna halumbak ba habitak lôklokwa ŋ. Ma anê ŋ auk mavi bê ŋ anô ŋ. Ma Wapômbê ŋ anê ŋ wapô m hamô havi ŋ yani.

Yisu hamô unyak mathen kapô

41 *Sondabê ŋ nô mbê ŋ intu ma Yisu anê ŋ talêbô lo lambô i Jelusalem ek nêgê waklavô ŋ anê ŋ athê ŋ nena Hale ba Hi.*

42 Ma Yisu anê ŋ sondabê ŋ hatô m laumi ŋ ba lahavuju, ma thê lô idum aê ŋ ba ethak ba i Jelusalem ek nêgê waklavô ŋ ê ŋ.

43 Waklavô ŋ bê ŋ ê ŋ hale halôk ma thê lô ele i ini ŋ lo ŋ. Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem dena ŋ. Ma talêbô lo lambô êthô ŋ ba i.

44 Ma eson nena lêk havi ŋ anê ŋ avômalô vi ba hi la. Ba even wak daluk te vê m ma êyê mi, ê ŋ ma i êbôlê m yani have ŋ ini ŋ avômalô malêvô ŋ.

45 Ma donjom mi ŋ êpô m ami, ê ŋ ma êvô i Jelusalem hathak lo ŋ bô ek nê mbôlê m yani.

46 Wak lô hale ba hi yô v ma êpô m yani hamô unyak mathen kapô. Yani hamô havi ŋ kêdô ŋ waga doho ba hana ŋ ini ŋ abô ma hana ŋ hik thê lô li ŋ.

47 Avômalô takatu ba elanô anê ŋ abô lôk anê ŋ auk bê ŋ ma eson kambom.

48 Ê ŋ ma lambô lo talêbô êyê yani ba eson kambom havi ŋ. Ma talêbô hana ŋ, “Yena ŋ okna, hudum malê aê ŋ? Yai akô kambom ba abôlê m o.”

49 Ma Yisu hana ŋ viya ŋ nena, “Mamu ôbôlê m ya eka? Mi ŋ oyala nena tem yamô Wakamik anê ŋ unyak ami e?”

50 Ma donjom êthô ŋ anê ŋ abô ê ŋ anê ŋ ôdô ŋ pali ŋ.

51 *Yô v ma hi havi ŋ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma hana ŋ ini ŋ abô ba hasopa. Ma talêbô havalon abô takê ŋ lo ŋ hêk kapô.

* 2:32: Ais 42:6; 49:6; 52:10

* 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

* 2:39: Mat 2:23

* 2:41: Kis

12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8

* 2:41: Sêbôk ma Wapômbê ŋ anê ŋ aŋela ik Ijip ini ŋ apenena mô ŋ vônô.

Ma hayô Israe l ma hayê thalalen hamô ini ŋ unyak abôlêk, ê ŋ ma hale ba hi ba mi ŋ hik Israe l te vônô

ami. * 2:51: Luk 2:19

* 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4

52 *Yisu habitak bêñ ma anêñ auk mavi anôñ. Ma Wapômbêñ lôk avômalô leññmavi hathak yani.

3

Jon anyô hathik ñañ hanañ Wapômbêñ anêñ abô

(*Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28*)

1 Hadêñ sondabêñ laumiñ ba labahenñvi atu ba kiñ Sisa Taibelias hayabiñ Lom, ma Pontius Pailat hayabiñ Judia, ma Helot hayabiñ Galili, ma yañ molok Pilip hayabiñ Itulia lo Takonitis, ma Lisantias hayabiñ Abilene,

2 ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bêñ êbôk da. Hadêñ wak êñ ma Sekalaia nakaduñ Jon hamô loñ thiliv, ma Wapômbêñ hêv anêñ abô hadêñ yani.

3 *Êñ ma Jon hi havenñ loñ takatu ba hamô habobo ñañ Jolodañ ma hanañ ek avômalô nede kapôlôññ liliñ ba nisik ñañ ek Wapômbêñ nêñ iniñ kambom vê.

4 Hatôm plopet Aisaia bôk hato halôk anêñ kapyã nena,

“Kaêk te halam havenñ loñ thiliv nena, ‘Nôpôpêk loñôndê ek Anyô Bêñ êlêm, ma nopesañ ba imbitak thêthôn ek yani.

5 Nusivuñ koloson sapêñ siñ ma node dumlolê sapêñ pesa ba imbitak kalôn mavi.

Ma nopesañ loñôndê lokbañ ba imbitak thêthôn, ma loñôndê kekela ma nopesañ ba imbitak thêthê mavi.

6 Ma avômalô pik sapêñ tem nêgê Wapômbêñ anêñ kobom atu ba hêv avômalô bulubiñ.’ ” *Aisaia 40:3-5*

7 *Avômalô bêñ anôñ i hadêñ Jon ek isik thêlô ma hanañ hadêñ i, “Môlô ma umya kambom anêñ nali ba oson nena tem yasik môlô ek nôsôv êñjêk Wapômbêñ anêñ lamanin e? Mi anôñ!

8 *Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliñ. Ma miñ lemimimbi auk takatu ba nonañ êndêñ am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniñ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthôn.’ Mi, yanañ êndêñ môlô nena Wapômbêñ hatôm enja valu takêntêk ba epesañ Ablaham anêñ limi esak.

9 *Kisiñ lêk hamô alokwañ ôdôn yôv ek alokwañ takatu ba miñ hik anôñ mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.”

10 Ma avômalô nômbêñ atu ba elañô anêñ abô enañ hik yani liñ, “Yêlô nandum malê?”

11 Ma Jon hanañ nena, “Anyô anêñ kwêv ju hamô ma nêñ yañ êndêñ anyô yañ atu ba kwêv mi. Ma anêñ nôñ hamô ma nêñ aêñ iyom.”

12 *Ma ñê ewa takis doho êlêm ek Jon isik thêlô imbiñ ba enañ hik yani liñ nena, “Kêdônwaga, yêlô nandum malê?”

13 Ma Jon hanañ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniñ anyô bêñ hanañ iyom ma miñ noja vi oyañ ami.”

14 Ma ñê vovak doho enañ hik yani liñ haviñ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanañ nena, “Miñ o mathalalen êndêñ avômalô ek noja iniñ valuseleñ oyañ ami. Lôk miñ osau ñê idum abô ek onja anyô yañ anêñ nômkama ami. Ma lemimimbi nena môlônim ku anêñ vuli ma hatôm môlô.”

15 Avômalô Israêl ethak êv maleññ ek Mesia nena tem êlêm. Ba êyê Jon hadum ku takêñ ma eson nena yani ma Mesia la.

16 *Êñ ma Jon hanañ hadêñ i nena, “Yahathik môlô hathak ñañ, ma donñtom ôpatu ba tem emben ya yam anêñ lôklokwañ ma bomañ ek yenañ. Yani ma anyô lôk athêñ bêñ ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yapole anêñ vakapô bokñgôp anêñ yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Mathenñ lôk atum.

17 Yani tem isuv nôñ anêñ kupik vê ba êndô anôñ êmô unyak kapô. Ma

* 3:3: Ap 13:24 * 3:7: Mat 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39 * 3:9: Mat 7:19 * 3:12: Luk 7:29

* 3:16: Ap 13:25

yavoyav takatu ba hamô piklêvôḡ ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miḡ ema ami.”

18 Ma Jon hanaḡ abô bêḡ anôḡ haviḡ ek imbi avômalô leḡiḡ liḡ ba hathak kobom êḡ ma hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi bêḡ hadêḡ thêlô.

19 *Vêm ma Jon hathaḡ Galili iniḡ Anyô Bêḡ Helot hathak anêḡ kambom takatu ba hadum ba hanaḡ te bêḡ nena, “Aisê ka howa mamuyaḡ molok yanavi Helodias hatôm vônim?”

20 Êḡ ma Helot hadum kambom yaḡ hathak loḡbô nena hatak Jon hamô koladôḡ.

Jon hathik Yisu

(*Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34*)

21 Jon hathik avômalô bêḡ anôḡ halôk ḡaḡ aleba hathik Yisu haviḡ. Hathik vêm ma Yisu hamiḡ ba hateḡ mek ma leḡ hakyav.

22 *Ma Lovak Matherḡ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêm anêḡ leḡ ba hanaḡ nena, “O ma yenaḡ okna atu ba yalenḡhaviḡ videdaḡ. Ma yalenḡmavi anôḡ hathak o.”

23 *Yisu hadum anêḡ ku môḡ havenḡ avômalô malenḡiḡ, ma anêḡ sondabêḡ ma habobo 30. Ma avômalô eson nena yani ma Josep nakaduḡ.

Ma Josep ma Heli nakaduḡ.

24 Ma Heli ma Matat nakaduḡ.

Matat ma Livai nakaduḡ.

Livai ma Melki nakaduḡ.

Melki ma Janai nakaduḡ.

Janai ma Josep nakaduḡ.

25 Josep ma Matatias nakaduḡ.

Matatias ma Amos nakaduḡ.

Amos ma Nahum nakaduḡ.

Nahum ma Esli nakaduḡ.

Esli ma Nagai nakaduḡ.

26 Nagai ma Mat nakaduḡ.

Mat ma Matatias nakaduḡ.

Matatias ma Semen nakaduḡ.

Semen ma Josek nakaduḡ.

Josek ma Joda nakaduḡ.

27 Joda ma Joanan nakaduḡ.

Joanan ma Lesa nakaduḡ.

Lesa ma Selubabel nakaduḡ.

Selubabel ma Sealtiel nakaduḡ.

Sealtiel ma Neli nakaduḡ.

28 Neli ma Melki nakaduḡ.

Melki ma Adi nakaduḡ.

Adi ma Kosam nakaduḡ.

Kosam ma Elmadam nakaduḡ.

Elmadam ma El nakaduḡ.

29 El ma Josua nakaduḡ.

Josua ma Eliesel nakaduḡ.

Eliesel ma Jolim nakaduḡ.

Jolim ma Matat nakaduḡ.

Matat ma Livai nakaduḡ.

30 Livai ma Simeon nakaduḡ.

Simeon ma Juda nakaduḡ.

Juda ma Josep nakaduḡ.

Josep ma Jonam nakaduḡ.

Jonam ma Eliakim nakaduḡ.

31 Eliakim ma Melea nakaduḡ.

Melea ma Mena nakaduḡ.

Mena ma Matata nakaduḡ.

Matata ma Natan nakaduḡ.

Natan ma Devit nakaduḡ.

32 *Devit ma Jesi nakaduḡ.

Jesi ma Obet nakaduḡ.

Obet ma Boas nakaduḡ.

Boas ma Salmon nakaduḡ.

Salmon ma Nason nakaduḡ.

33 Nason ma Aminadap nakaduḡ.

Aminadap ma Atmin nakaduḡ.

Atmin ma Alni nakaduḡ.

Alni ma Heslon nakaduḡ.

Heslon ma Peles nakaduḡ.

Peles ma Juda nakaduḡ.

34 Juda ma Jekop nakaduḡ.

Jekop ma Aisak nakaduḡ.

Aisak ma Ablaham nakaduḡ.

Ablaham ma Tela nakaduḡ.

Tela ma Naho nakaduḡ.

35 Naho ma Seluk nakaduḡ.

Seluk ma Leu nakaduḡ.

Leu ma Pelek nakaduḡ.

Pelek ma Ebel nakaduḡ.

Ebel ma Sela nakaduḡ.

36 *Sela ma Kainan nakaduḡ.

Kainan ma Alpaksat nakaduḡ.

* 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

* 3:22: Jon 1:32

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

* 3:32: Rut 4:17-22

* 3:36: Stt 11:10-26

Alpaksat ma Sem nakaduņ.
 Sem ma Noa nakaduņ.
 Noa ma Lamek nakaduņ.
 37 Lamek ma Metusela nakaduņ.
 Metusela ma Inok nakaduņ.
 Inok ma Jalet nakaduņ.
 Jalet ma Mahalalel nakaduņ.
 Mahalalel ma Kenan nakaduņ.
 38 *Kenan ma Inos nakaduņ.
 Inos ma Set nakaduņ.
 Set ma Adam nakaduņ.
 Adam ma Wapômbêņ nakaduņ.

4

Sadaņ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Lovak Matheņ hadum ku lôklokwaņ hamô Yisu kapô, êņ ma hatak ŋaņ Jolodaņ hêk. Ma Lovak Matheņ halom yani ba hi loņ thiliv.

2 Ma hamô loņ êņ hatôm wak 40 ek Sadaņ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miņ hayaņ nôm ami aleba hama kisi.

3 Ma Sadaņ hanaņ hadêņ yani, “Avanôņ, o Wapômbêņ anêņ Nakaduņ ma onaņ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

4 *Ma doņtom Yisu hanaņ viyaņ, “Wapômbêņ anêņ kapyia hanaņ, ‘Anyô miņ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.’ ”

5 Vêm ma Sadaņ halom Yisu ba hathak dumlolê bêņ te ba hi daku anêņ dum. Ketheņ oyaņ ma hik pik êntêk anêņ loņ lôkliņyak sapêņ thô hadêņ yani.

6 Ma hanaņ hadêņ Yisu, “Tem yanêm loņ takêņ iniņ athêņ bêņ lôk iniņ lôkmaņgiņ sapêņ êndêņ o ek oyabiņ. Nôm takêņ ma yenaņ ba yalenhaviņ yanêm êndêņ opalê, êņ ma tem yanêm.

7 Aêņ ba hôêv yey hadêņ ya, ma tem yanêm nômkama takêntêk sapêņ êndêņ o.”

8 *Ma Yisu hanaņ, “Wapômbêņ anêņ kapyia hanaņ, ‘Nêm yey êndêņ

Wapômbêņ anêm Anyô Bêņ lôk undum yani iyom anêņ ku.’ ”

9 Yôv ma Sadaņ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiņ unyak matheņ anêņ vôv. Ma hanaņ, “Avanôņ, o ma Wapômbêņ anêņ Nakaduņ ma ôsôv kisi nu tamu pik

10 ek malê nena bôk eto yôv nena, “‘Yani tem nêm anêņ aņela ek neyabiņ o mavi

11 lôk nisip o ek miņ hatôm valu la embatho vemkapô ami.’ ” *Kapya Yey 91:11-12*

12 *Ma Yisu hanaņ, “Wapômbêņ anêņ kapyia hanaņ nena, ‘Miņ osaê Wapômbêņ anêm Anyô Bêņ ami.’ ”

13 *Sadaņ halôk Yisu la ek indum kambom takêņ vêm ma hatak yani ba hi ma hayabiņ wak yaņ.

Yisu hadum ku môņ daluk hêk Galili

(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Hathak Lovak Matheņ anêņ lôklokwaņ ma Yisu hale hi Galili hathak loņbô. Ma abô hathak yani haveņ loņ takêņ sapêņ.

15 Ma hadôņ thêlô hamô iniņ unyak yey ba avômalô sapêņ ebam yani.

Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu (Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Ma Yisu hi Nasalet, loņ êņ intu anêņ loņ halumbak bêņ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yey hatôm anêņ kobom hathak hadum. Haviyô hamiņ ek esam Wapômbêņ anêņ abô.

17 Ma êv plopet Aisaia anêņ kapyia hadêņ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanaņ aêntêk,

18 “Anyô Bêņ anêņ Lovak Matheņ hamô haviņ ya

ek malê nena Anyô Bêņ hatak ya ek yanaņ anêņ Abô Mavi êndêņ avômalô siv.

Ma hêv ya ba yahalêm ek yanaņ bêņ êndêņ ŋê takatu ba êmô koladôņ ek nede yaiņ

lôk yanaņ êndêņ ŋê maleņiņ pusip ek nêgê tak esak loņbô

* 3:38: Stt 4:25-26 * 4:4: Lo 8:3 * 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18; 4:15

ma yanja nê takatu ba anyô vi êv vovañ hadêñ i vê

19 *lôk yanañ nena lêk ma Anyô Bêñ anêñ waklavôñ hik anêñ lamavi thô.” *Aisaia 62:1-2*

20 Êñ ma hik kapyra siñ ma hêv hadêñ ôpatu ba hayabiñ kapyra ma halôk hamô biñ. Ma avômalô sapêñ ititiñ yani.

21 Ma hanañ nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbêñ anêñ kapyra ba olañô intu lêk hik anôñ.”

22 *Ma thêlô sapêñ eson ba enañ nena anêñ abô ma mavi anôñ. Ma donjom enañ, “Yani ma Josep anêñ nakaduñ iyom, aêñ e?”

23 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonañ abô loñ kapô te êndêñ ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alaño nôm takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba intu undum aêñ ênjêk anêm malak ôdôñ imbiñ.’ ”

24 *Ma hanañ, “Yanañ avanôñ êndêñ môlô nena plopet te hi anêñ malak ôdôñ ma anêñ avômalô miñ ethak ewa yani thô ami.

25 *Yanañ avanôñ biñ êndêñ môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Israel iniñ avi tôp bêñ anôñ êmô. Ma Wapômbêñ hadum ba ôthôm mi hatôm sondabêñ lô ma wata te haviñ ba bôm bêñ habitak loñ êñ.

26 *Ma donjom Wapômbêñ miñ hêv Elia ba hi hadêñ avi Israel te ami, ma mi. Ma hêv hi hadêñ avi tôp te atu ba hamô Salepat Saidon iniñ pik.

27 * “Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Israel bêñ anôñ êpôm palê lepla. Ma donjom thêlô te miñ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô loñ buyañ Naiman anêñ Silia iyom sa.

28 “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yeñ elañô abô takêñ ba leññmaniñ kambom.

29 Ma iviyô imiñ ma êv Yisu vê hêk anêñ malak. Ma êmô yani siñ hi

hadêñ dumlolê atu ba elav iniñ malak hamô anêñ dum. Ma êmô siñ hadêñ loñ kambom te ek nêsô yani pôngêñ êndôk.

30 Ma donjom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvôñ ba havenñ ba hi.”

*Yisu hêv ngôk vê
(Mak 1:21-28)*

31 Vêm ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anêñ Galili. Ma Sabat ma hadôñ avômalô.

32 *Thêlô elañô anêñ abô ba eson kambom ek malê nena anêñ abô ma lôklokwañ bomañ.

33 Ma unyak yeñ êñ, ma anyô te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ yani hamô. Ma yani halam kaêk lôklala aêntêk,

34 “Ei. Yisu anêñ Nasalet, hêlêm ek undum malê te êndêñ yêlô? Hêlêm ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbêñ anêñ Anyô Mathen.”

35 Ma donjom Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônôñ ma otak ôpêntu.” Ma ngôk êñ hadum ba ôpêñ hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvôñ ma hatak ôpêñ ba hi ma miñ habuliñ ôpêñ dokte ami.

36 Ma avômalô sapêñ eson kambom ba enañ hadêñ thêlôda nena, “Malê êntêk aêñ am? Yani hanañ hadêñ ngôk lelaik hatôm anyô lôk athêñ bêñ ma anêñ abô ma lôklokwañ bomañ ba ngôk elañô ba ele yaiñ ba i.”

37 Ma abô hathak yani hi havenñ loñ bêñ êñ sapêñ.

Yisu hadum nê lôk lijiñ bêñ anôñ mavi

(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)

38 Ma Yisu hatak unyak yeñ ma hi Saimon anêñ unyak. Ma Saimon yanjavi hapôm lijiñ vovañ kambom. Ma thêlô enañ ek Yisu nêm yani sa.

39 Êñ ma Yisu hi habobo avi êñ ma hathañ lijiñ êñ ma lijiñ êñ hatak yani. Ma kethen oyañ ma haviyô ba hapôpêk nôm ek thêlô.

40 Wak halôk jalôm ma avômalô ewa nê lôk lijiñ lomalama êyô ek Yisu.

* 4:19: Ais 58:6 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Kinj 17:1,7 * 4:26: 1Kinj 17:8-16 * 4:27: 2Kinj 5:1-14 * 4:32: Mat 7:28-29

Ma hatak ban hayô hêk tomtom ma sapêḅ ibitak mavi.

41 *Ma hadum ba ngôk etak avômalô bêḅ anôḅ ba ele yaiḅ ma elam lôklala nena, “O ma Wapômbêḅ Anêḅ Nakaduḅ.” Ngôk takêḅ eyala nena yani intu Mesia ba intu hathaḅ i ek bônôḅ.

42 Lôkbôk momaḅiniḅ ma Yisu hatak loḅ êḅ hêk ma hi loḅ thiliv. Ma avômalô êbôlêm yani aleba êpôm. Ma idum ek nebalonḅ yani loḅ ek miḅ etak thêlô ba ni loḅ buyaḅ ami.

43 Ma donḅtom hanaḅ, “Wapômbêḅ hêv ya ba yahalêm ek yandum ku êḅ ba intu yana ek yanaḅ Abô Mavi esak Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak êndêḅ avômalô malak yaḅ imbiḅ.”

44 *Êḅ ma hi Judia iniḅ unyak yeḅ tomtom ma hanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô bêḅ hadêḅ i.

5

Yisu hêv ku lukmuk hadêḅ Saimon (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)

1 *Wak te ma Yisu hamiḅ kasukthôm Genesalet* anêḅ daḅ ma avômalô bêḅ anôḅ imiḅ ba elañô Wapômbêḅ anêḅ abô ba ililiḅ yani siḅ hawê haveḅ.

2 Ma hayê ḅê ik alim etak iniḅ yeḅ luvi hamô liḅdaḅ ma i ithik iniḅ yakseḅ.

3 Êḅ ma hi hathak yeḅ êḅ yaḅ, yeḅ êḅ ma Saimon anêḅ. Ba intu hanaḅ hadêḅ Saimon nena, “Ôlêm ususunḅ yeḅ dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôḅ avômalô.

4 Yani hadôḅ avômalô yôv ma hanaḅ hadêḅ Saimon nena, “Onja yeḅ ba nu kasuk malêvôḅ ma otak yakseḅ êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

5 *Ma Saimon hanaḅ, “Anyô bêḅ, bôkam bôlôvôḅ daim ma yêlô atak yakseḅ halôk kasuk aleba miḅ avôv alim te ami ma mi anôḅ. Ma donḅtom

lêk honaḅ ba intu tem yêlô natak yakseḅ êndôk kasuk.”

6 Thêlô idum aêḅ ma êvôv alim bêḅ anôḅ ba yakseḅ hadum ek itip.

7 Êḅ ma ik kaiyav hadêḅ yeḅ yaḅ atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviḅ i nena nêlêm ek nêḅnêḅ thêlô sa. Êḅ ma êlêm ba etak alim halôk yeḅ luvi ba hayô siḅ ba hadum ek êmô yeḅ luvi sesoḅ.

8-9 Saimon Pita lôk ḅê takatu ba êmô haviḅ yani êyê alim nômbêḅ atu ba êvôv ma esoḅ kambom. Êḅ ma Saimon halek vadôḅ lêlô hamô Yisu va luvi ma hanaḅ nena, “Anyô Bêḅ, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.”

10 Ma Sebedi anêḅ nakaduḅ Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviḅ i êyê nôḅ êḅ ba esoḅ kambom haviḅ.

Ma Yisu hanaḅ hadêḅ Saimon, “Miḅ ôkô ami. Vêm ka tem ômbôv anyô êtôm lêk hôvôv alim.”

11 *Êḅ ma ewa yeḅ ba i ethak liḅdaḅ. Ma etak iniḅ nôḅkama sapêḅ hamô ma i esopa Yisu.

Yisu hadum anyô lepla te mavi (Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Wak te ma Yisu hamô malak lôḅ te ma anyô palê lepla hatêtô liḅkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadôḅ lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanaḅ, “Anyô Bêḅ, lemhaviḅ ma hatôm ope-saḅ ya ek yenaḅ kupik imbitak thêthê mavi.”

13 Êḅ ma Yisu hasôm ôpêḅ ma hanaḅ, “Yalenḅhaviḅ. Umbitak mabuḅ mavi.” Ma ketheḅ oyaḅ ma palê lepla hatak ôpêḅ ma ôpêḅ habitak liḅsiḅ anôḅ.

14 *Ma Yisu hanaḅ hadêḅ ôpêḅ nena, “Miḅ onaḅ nôḅ êntêk bêḅ ami. Ma nu nuḅgwik o thô êndêḅ anyô habôk da lôk nêḅ da êndêḅ Wapômbêḅ hatôm Mose bôk hanaḅ yôv. Ma ḅê êbôk da tem nenaḅ êndêḅ avômalô sapêḅ nena lêk o mabuḅ mavi.”

* 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 * 4:44: Mat 4:23 ma kasukthôm Galili anêḅ athêḅ yaḅ. * 5:5: Jon 21:3-8

* 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 * 5:1: Genesalet * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Wkp 14:1-32

15 Ma donjom abô hathak Yisu hi mayaliv. Ba intu avômalô bêñ anôñ êlêm ek nedanô anêñ abô lôk indum iniñ lijñ mavi.

16 Ma donjom wak bêñ anôñ ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loñ thiliv ek eteñ mek.

*Yisu hadum anyô havuvinj te mavi
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

17 Wak te ma Yisu hadôñ avômalô. Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êlêm anêñ Jelusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bêñ anêñ lôklokwan hamô haviñ Yisu ek indum avômalô lôk lijñ nimbitak mavi.

18 Ma anyô doho etak anyô havuvinj te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô ek netak ênjêk ebobo Yisu.

19 Ma donjom avômalô bêñ anôñ ba loñ putup ba miñ hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êñ ma ethak unyak vôn ma êngô unyak vôn abyan ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvôn aleba hayô Yisu thohavloma.

20 *Yisu hayê thêlônij êvhaviñ ma hanañ hadêñ anyô havuvinj atu nena, "Aiyañ, lêk yahêv anêm kambom sapêñ vê."

21 Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ elañô abô êñ ma leññhabi nena, "Ôpêntêk ma opalê ba hasoñ nena yani ma Wapômbêñ e? Anyô late miñ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêñ iyom."

22 Yisu hayala thêlônij auk ba hanañ nena, "Aisê ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk?"

23 Abô alê intu vumvum ek yanañ: 'Lêk yahêv anêm kambom sapêñ vê' mena 'Umbiyô omben.'

24 *Aêñ ba tem yangik Anyô Anêñ Nakaduñ atu thô êndêñ môlô nena anêñ athêñ ma bêñ ba hatôm nêm kambom vê." Êñ ma Yisu hanañ hadêñ anyô havuvinj atu aêntêk, "Yanañ êndêñ o nena umbiyô umiñ

ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak."

25 Kethen oyañ ma ôpêñ haviyô hamiñ avômalô malêvôn ma hawa anêñ yêm. Ma hi anêñ unyak ba habô Wapômbêñ anêñ athêñ.

26 Ma avômalô sapêñ esoñ kambom ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ haviñ. Ma êkô ba enañ nena, "Lêk êntêk ma alalô ayê nômbithi anôñ te."

*Yisu halam Livai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

27 Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anêñ athêñ nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanañ hadêñ ôpêñ nena, "Ôlêm osopa ya."

28 Êñ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapêñ hamô ma hi hasopa yani.

29 Ma Livai hi hangabôm nôm bêñ hamô anêñ malak ek Yisu enañ. Ma nê ewa takis bêñ anôñ lôk avômalô vi eyañ nôm haviñ thai.

30 *Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enañ abô diñdiñ hadêñ anêñ nê ku nena, "Môlô oañ ba unum haviñ nê takis lôk nê idum kambom eka?"

31 Êñ ma Yisu hanañ nena, "Nê lôk lijñ iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijñ mi ma mi.

32 Ma aêñ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom ek nede kapôlônij liliñ. Ma miñ yahalêm ek yandam nê thêthônij ami."

Enañ hik Yisu lijñ hathak kobom evak balabuñ ek nôm

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ma thêlô enañ hadêñ Yisu aêntêk, "Wak bêñ anôñ ma Jon anêñ nê ku evak balabuñ ek nôm ek leññhabi Wapômbêñ, ma Palisi iniñ nê ku idum aêñ iyom. Ma aisê ka anêm nê ku eyañ nôm wak nômbêñ intu sapêñ?"

34 *Ma Yisu hanañ nena, "Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anêñ anyô môlô eyañ nôm lôk leññmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôm ami.

* 5:20: Ais 43:25; Luk 7:48 * 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

³⁵ Ma donjom haven yam ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anêñ nê môlô tem nembak balabuñ ek nôm.”

³⁶ Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Anyô te miñ hatôm ed-abêñ sôp lukmuk ek indu sôp bô anêñ abyan siñ esak ami. Hadum aêñ ma habuliñ sôp lukmuk lôk sôp bô iniñ lêlêyan haviñ.

³⁷ “Ma môlô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epesan hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thekthek ba tem ipup ba waiñ engasô ni.

³⁸ Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.

³⁹ “Ma donjom nê takatu ba inum waiñ bô yôv ma ethak êpôlik ek waiñ lukmuk. Ba enañ, ‘Waiñ bô ma vasiñ mavi ek waiñ lukmuk.’ ”

6

Yisu ma Sabat anêñ alañ (Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ *Sabat te ma Yisu lôk anêñ nê ku i even ku kapô te. Ma anêñ nê ku even haviñ yani. Ma ewa wit anêñ va ba ekamithiñ hamô baheniñ kapô ek anêñ kupik nê yak ek nejan.

² *Ma Palisi doho êyê ba enañ, “Abô balabuñ hanañ nena Sabat ma miñ hatôm nandum ku ba naja nôm ek nanğan ami. Ma donjom anêñ nê ku ibuliñ waklavôñ êñ!”

³ *Ma Yisu hanañ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêñ nê môlô ema kisi ba idum e?”

⁴ *Yani habitak hayô Wapômbêñ anêñ unyak mathen kapô ba hawa polom mathen atu ba mathen anôñ. Polom êñ ma nê êbôk da iyom iniñ ek nejan ba intu habuliñ abô balabuñ buêñ. Ma donjom Devit hayañ ma hêv doho hadêñ anêñ nê takatu ba even haviñ yani ba eyañ.”

⁵ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma Sabat anêñ Alañ.”

Sabat ma Yisu hadum anyô ban hatyôk te mavi

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Sabat yan yañ ma Yisu habitak hayô unyak yen te ba hi ma hadôñ avômalô. Ma anyô te hamô loñ êñ ba ban vianôñ hatyôk.

⁷ Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho êmô ba ititiñ Yisu ek nêgê nena tem indum avômalô lôk lijiñ mavi êndêñ Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêm loñôndê ek nanañ yani bêñ.

⁸ Ma donjom hayala thêlôniñ auk ba hanañ hadêñ anyô ban hatyôk atu nena, “Umbiyô umiñ ek avômalô sapêñ nêgê o.” Êñ ma ôpêñ haviyô hamiñ.

⁹ Ma Yisu hanañ, “Yahadum ek yanañ injik môlô liñ. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anêñ balabuñ? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nambuliñ i ek nema?”

¹⁰ Ma Yisu hatitiñ thêlô sapêñ hawê haven ma hanañ hadêñ ôpatu nena, “Oto bahem.” Êñ ma ôpêñ hadum aêñ ma ban habitak mavi hathak loñbô.

¹¹ Ma donjom nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Palisi lenjimanin kambom ba enañ hadêñ i hi ba halêm nena, “Alalô nandum malê êndêñ Yisu?”

Yisu halam aposel laumiñ ba la-havuju

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek eten mek. Ma bôlôvôñ êñ aleba hayañ ma haten mek iyom hadêñ Wapômbêñ.

¹³ Hayañ ma halam nê takatu ba esopa yani ethak donjom. Ma habi

* **6:1:** Lo 23:25 * **6:2:** Jon 5:10 * **6:3:** 1Sml 21:1-6 * **6:4:** Wkp 24:5-9 * **6:13:** ‘Aposel’ anêñ ôdôñ nena nê takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenan Wapômbêñ anêñ abô.

baŋ hayô hamiŋ tomtom hatôm lau-
miŋ ba lahavuju ma halam i nena
apospel.*

¹⁴ Ma halam Saimon ba hêv athêŋ
lukmuk nena Pita hadêŋ yani ma yaŋ
molok Andulu ma Jems lo Jon ma
Pilip lo Batolomiu

¹⁵ ma Matyu lo Tomas ma Jems
Alpius nakaduŋ ma Saimon ba elam
yani nena Selot

¹⁶ ma Judas Jems nakaduŋ ma Ju-
das Iskaliot, ôpatu vêm ma hanaŋ Yisu
bêŋ.

*Yisu hadum avômalô bêŋ anôŋ mavi
(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)*

¹⁷ Yôv ma Yisu lôk anêŋ nê ku êlôk
ba i kalôŋ bute. Ma avômalô nômbêŋ
atu ba bôk esopa yani êmô loŋ êŋ lôk
avômalô bêŋ anôŋ êlêm anêŋ Judia lo
Jelusalem ma avômalô ŋgwêk Taia lo
Saidon êlêm haviŋ.

¹⁸ Thêlô êlêm ek nedaŋô anêŋ abô
lôk indum iniŋ nê lôk lijiŋ mavi. Ma
nê lôk ŋgôk lelaik ma Yisu hêv ŋgôk
takêŋ vé ba ibitak mavi.

¹⁹ Ma avômalô bêŋ anôŋ idum
ek nêsôm yani ek malê nena anêŋ
lôklokwaŋ bêŋ anôŋ habitak ba hi ba
hathak thêlô ma tem thêlô nimbitak
mavi.

*Yisu hadôŋ avômalô
(Mat 5:1-12)*

²⁰ Ma Yisu hayê avômalô takatu ba
esopa yani ma hanaŋ hadêŋ i nena,
“Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô
mavi ba Wapômbêŋ anêŋ loŋ
lôkliŋyak ma tem môlônim.

²¹ *Ma môlô takatu ba lêk oma kisi,
môlô lêk ômô mavi ba tem
lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olaŋ, môlô lêk
ômô mavi ba tem nomalik.

²² *Ma avômalô êyê môlô takatu ba
osopa Anyô Anêŋ Nakaduŋ
atu, ba êpôlik lôk êvôliŋ dômiŋ
ma enaŋ abôma nena môlônim
athêŋ ma nôm ôvathek kam-
bom.

²³ “Êŋ ma lemimmavi lôk nodam
kaêk lôklala ek malê nena môlônim
nôm mavi bêŋ lêk hamô malak leŋ.
Sêbôk ma iniŋ bumalô idum aêŋ
hadêŋ plopet lôkthô.

²⁴ “Ma doŋtom kikaknena môlô nê
lôk nômkama bêŋ anôŋ, lêk owa
unim nômkama lôk lemimmavi
yôv.

²⁵ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk
lemimviyak, tem noma kisi.

Ma kikaknena môlô takatu ba lêk
omalik, tem lemimmalaiŋ
kambom ba nodan.

²⁶ Ma kikaknena môlô takatu ba
lêk avômalô sapêŋ êbô môlô.
Sêbôk ma môlônim bumalô êbô
plopet abôyaŋ aêŋ iyom.

*Lemimibiŋ nê takatu ba ik vovak
hadêŋ môlô
(Mat 5:38-48)*

²⁷ “Ma doŋtom yanaŋ êndêŋ môlô
takatu ba othak olaŋô yenaŋ abô
nena lemimibiŋ nê takatu ba ik vo-
vak hadêŋ môlô ma nundum kobom
mavi êndêŋ nê êpôlik hathak môlô.

²⁸ Ma nonaŋ êndêŋ Wapômbêŋ
ek indum mavi êndêŋ nê takatu
ba enaŋ nena Wapômbêŋ imbuliŋ
môlô. Ma noteŋ mek ek Wapômbêŋ
indum mavi êndêŋ nê takatu ba idum
kambom hadêŋ môlô.

²⁹ Ma anyô te hapetav malem dan
vi, ma nuŋgwik vi liliŋ ek epetav im-
biŋ. Ma anyô te havôv anêm kwêv
daim vé, êŋ ma otak yani ek enja
anêm kwêv yaŋ imbiŋ.

³⁰ Ma anyô te hanaŋ hik o liŋ
hathak nômkama, êŋ ma nêŋ iyom.
Ma anyô te hawa anêm nômkama, êŋ
ma miŋ onaŋ lôklokwaŋ ek nêŋ en-
delêm ami. Dô.

³¹ *Ma kobom atu ba lemhaviŋ
anyô yaŋ indum êndêŋ o, êŋ ma un-
dum aêŋ êndêŋ yani.

³² “Môlô lemimhaviŋ nê takatu ba
leŋiŋhaviŋ môlô iyom, êŋ ma osoŋ
nena môlô avômalô mavi e? Mi anôŋ,
nê idum kambom ethak idum aêŋ
iyom.

* **6:21:** Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 * **6:22:** Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 * **6:31:** Mat 7:12

33 Ma mólô othak udum kobom mavi hadêñ nê takatu ba idum kobom mavi hadêñ mólô iyom, êñ ma osoñ nena mólô avômalô mavi e? Mi anôñ, nê idum kambom ethak idum aêñ iyom.

34 Ma mólô ôêv nômkama hadêñ nê takatu ba lemimhabi nena tem nêñem viyañ iyom, êñ ma osoñ nena mólô avômalô mavi e? Mi anôñ, nê idum kambom ethak idum aêñ iyom.

35 Ma doñtom lemimhaviñ nundum kobom mavi, êñ ma lemimimbiñ nê êpôlik hathak mólô ba nundum kobom mavi lôk nônêm nômkama oyañ êndêñ i. Udum aêñ ma emben yam ma tem noja vuli bêñ, ma tem nômô êtôm Wapômbêñ Leñ anêñ nali ek malê nena osopa yani anêñ bôk lo loñ. Yani hathak hadum kobom mavi hadêñ nê palon lôk avômalô idum kambom haviñ.

36 Ma mólô kapôlônim injik am esak avômalô lôkthô êtôm mólônim Lemambô kapô hiki hathak avômalô pik sapêñ.

Mólô miñ notatale anyô vi iniñ kobom ami
(Mat 7:1-5)

37 * “Mólô miñ notatale anyô vi ami. Wapômbêñ tem etatale mólô aêñ iyom! Ma miñ nonañ êndêñ anyô vi nena vovañ bêñ tem êpôm yani ami. Wapômbêñ tem enañ êndêñ mólô aêñ iyom. Ma anyô te hadum kambom hadêñ o, ma otak kapôlôm ek ôpêñ. Êñ ma tem Wapômbêñ nêñ anêñ kambom vê aêñ iyom.

38 * “Ma ôêv nômkama hadêñ avômalô vi, ma tem Wapômbêñ nêñ nômkama êndêñ mólô. Yani tem nêñ bêñ anôñ. Ma doñtom yani hathak hasopa mólônim kobom. Mólô udum palon ma tem yani indum aêñ. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbêñ indum aêñ iyom êndêñ mólô.”

39 * Vêñ ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Hatôm

anyô mapusip yañ endom anyô mapusip yañ e? Mi anôñ. Thai luvi tem nêñem yak êndôk lôv.

40 * Avômena ethak unyak ma miñ bêñ ek iniñ kêdôñwaga ami. Ma doñtom ethak unyak vêñ ma tem nimbitak êtôm iniñ kêdôñwaga.

41 “Aisê ka hâyê siñusik hamô mamuyañ madaluk ma miñ lemhabi aseleñ atu ba hapalañaniñ hêk malemdaluk ami?

42 Ma aisê ka honañ hadêñ mamuyañ, ‘Aiyañ, yalenhaviñ yanêñ siñusik vê êñjêk malem?’ O anyô abôyañ, nêñ aseleñ atu ba hapalañaniñ hêk malem vê ek nôñgô katô am ka nêñ siñusik atu ba hamô mamuyañ madaluk vê.”

Alokwañ lôk anêñ anôñ
(Mat 7:15-20; 12:33-35)

43 “Alokwañ mavi ma miñ hathak hik anôñ kambom ami. Ma alokwañ kambom miñ hathak hik anôñ mavi ami.

44 Ma anyô ethak êyê alokwañ anêñ anôñ ma eyala nena alokwañ mavi mena alokwañ kambom. Ma anyô miñ hatôm enja ngôbêñ mena bada êmô yak lôkmañgiñ kapô ami. Milôk.

45 Aêñ ba anyô iniñ kobom tem injik iniñ kapôlôñiñ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama mavi. Ma doñtom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aêñ ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siñ intu tem enañ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak
(Mat 7:24-27)

46 * “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bêñ’ ma miñ osopa yenañ abô ami?

47 Ma ôpatu ba halêñ hadêñ ya ba halañô yenañ abô ba hasopa, êñ ma tem yañgik ôpêñ anêñ bôk lo loñ thô êndêñ mólô.

48 Yani ma hatôm ôpatu ba halav anêñ unyak landiñ halôk pik lôk valu ba havalon loñ majañ. Ma ñambô bêñ hayô ba hayôkwiñ unyak êñ, ma

donjom miñ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalonj lonj majanj.

⁴⁹ Ma donjom ôpatu ba halanjô yenanj abô ma miñ hasopa ami, êñ ma hatôm halav anêñ unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ñambô bêñ hayô ba hayôkwij unyak êñ, ma hapu kethen oyanj ba mi.”

7

Anyô vovak laik anêñ hêvhavinj (Mat 8:5-13)

¹ Yisu hanañ abô takêñ hadêñ avômalô vêm ma hi Kapaneam.

² Ma anyô vovak laik te anêñ Lom hamô ba yani lamavi hathak anêñ anyô ku te, ma donjom anêñ anyô ku êñ hapôm lijij kambom ba hadum ek ema.

³ Anyô vovak laik atu halanjô nena Yisu lêk hamô lonj êñ, êñ ma yani hêv Israeël iniñ nê bêñbêñ doho ba i hadêñ Yisu ek nenanj injik yani lij ek êlêm indum anêñ anyô ku êñ mavi.

⁴ Thêlô êyô ek Yisu ma enanj, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nêm yani sa.

⁵ Ôpêñ hathak lahavinj alalô avômalô Israeël ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yenj.”

⁶⁻⁸ Êñ ma Yisu hi havinj thêlô. Thêlô ebobo anêñ unyak ma anyô vovak laik êñ hêv anêñ anyô môlô doho ba i hadêñ Yisu ma enanj, “Anyô Bêñ, ya miñ anyô mavi ek ôlêm yenanj unyak kapô ami ba intu dô. Ma aêñ iyom ma ya miñ anyô mavi ek yasôk yangê o ami. Yada yahamô anyô bêñ te vibij ma yenanj nê vovak êmô ya vibij aêñ iyom. Ba yahananj hadêñ yenanj nê vovak te nena, ‘Nu’, ma hi. Mena yahananj hadêñ yanj nena, ‘Ôlêm,’ ma halêm. Ma yahananj hadêñ anyô ku te, ‘Undum ku êntêk,’ ma hadum. Ba intu huminj daim ba honanj ek yenanj anyô ku imbitak mavi ma tem mavi.”

⁹ Yisu halanjô ôpêñ anêñ abô ba hasonj kambom ma hik i liliñ havôhi ma hanañ hadêñ avômalô nômbêñ atu ba evenj yani yam nena, “Yananj êndênj

môlô nena miñ bôk yahayê anyô te anêñ pik Israeël anêñ hêvhavinj hatôm ôpêntêk ami!”

¹⁰ Ma nê takatu ba enanj abô havinj Yisu êvôï unyak ma êyê nena anyô lôk lijij atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ñama te lij

¹¹ Kasana ma Yisu hi malak te anêñ athêñ nena Nain. Ma anêñ nê ku lôk avômalô bêñ anônj i havinj yani.

¹² Thêlô ebobo malak êñ anêñ badêñ abôlêk ma avômalô malak êñ ewa anyô ñama te ba ele yainj ba i. Yani ma avi tôp te anêñ nakadunj donjom êñ iyom. Ma avômalô malak êñ bêñ anônj i havinj avi tôp lôk nakadunj ñama atu ba i ek nedav.

¹³ Yisu hayê avi êñ ma lahiki ba hanañ hadêñ yani nena, “Miñ ondanj andô.”

¹⁴ Ma Yisu hi ma hatak banj hayôhêk alapa, ma nê takatu ba evak ôpêñ iminj tijnj. Ma Yisu hanañ, “Anyô muk, yananj êndênj o, umbiyô!”

¹⁵ *Ma anyô ñama êñ haviyô hamô ma hanañ abô, ma Yisu hêv ôpêñ hadêñ talêbô.

¹⁶ *Ma avômalô sapêñ êyê ba êkô ma êbô Wapômbêñ anêñ athêñ ba enanj, “Plopet bêñ te lêk habitak alalô malêvônj. Ma Wapômbêñ lêk halêm ek nêm anêñ avômalô sa.”

¹⁷ Êñ ma abô hathak Yisu anêñ ku atu ba hadum hi havenj avômalô Judia iniñ lonj sapêñ lôk pik buyanj takatu ba habobo havinj.

Jon hêv nê ku ju ba i ek nenanj injik Yisu lij

(Mat 11:2-19)

¹⁸ Jon anêñ nê ku enanj hadêñ yani hathak nôm takatu ba Yisu hadum.

¹⁹ Ma halam anêñ anyô ju êlêm ma hêv i ba i ek nenanj injik Yisu lij, “O ma Mesia atu ba Wapômbêñ bôk habutinj abô ek nêm êlêm mena yêlô nayabinj anyô yanj?”

²⁰ Anyô ju êñ êyô ek Yisu ma enanj, “Jon anyô hathik ñanj hêv yai ba alêm ek nenanj injik o lij nena, ‘O ma Mesia

* 7:15: 1Kinj 17:23; 2Kinj 4:36 * 7:16: Luk 1:68

atu ba Wapômbêḅ bôk habutiḅ abô ek nêḅ êlêḅ mena yêlô nayabiḅ anyô yaḅ?”

21 Thai êyô ma êyê Yisu hadum avômalô lôk lijiḅ lomaloma mavi lôk hêv ḅḅôk kambom bêḅ anôḅ vê hêk avômalô. Ma hadum ḅê maleniḅ pusip bêḅ anôḅ êyê tak.

22 *Vêḅ ma hanaḅ hadêḅ thai aêntêk, “Nôbônu ma nonaḅ êndêḅ Jon esak nôḅ takatu ba mamu ôyê lo olaḅ. Nê maleniḅ pusip êyê tak, ma ḅê veniḅvuiḅ even, ma ḅê palê lepla ibitak mavi, ma ḅê leniḅôndôḅ kôtôḅ elañô abô, ma ḅê ḅama iviyô hathak loḅbô ma ḅê siv elañô Wapômbêḅ anêḅ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaḅ êndêḅ Jon esak nôḅ takêḅ.

23 Ma ḅê takatu ba êyê ya ba evaloḅ iniḅ êvhaviḅ loḅ, nêḅ lôk leniḅmavi.”

24 Ma Jon anêḅ anyô ku êvôi ma Yisu hanaḅ abô hathak Jon hadêḅ avômalô nena, “Bôk môlô u loḅ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?

25 Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayaḅ nôḅ mavi lomaloma e? Mi, ḅê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êḅô kiḅ anêḅ unyak ma miḅ êḅô loḅ thiliv ami.

26 *Môlô u loḅ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôḅ! Ma doḅtom yanaḅ êndêḅ môlô nena Jon ma bêḅ ek plopet sapêḅ.

27 Bôk eto hathak ôpêḅ hêk Wapômbêḅ anêḅ kapyā nena, “‘Odaḅô, tem yanêḅ yenaḅ anyô ku te êḅôḅ ek o,

ek enaḅ yenaḅ abô bêḅ ek êpôpêk loḅôndê ek o.’ *Malakai 3:1*

28 “Yanaḅ êndêḅ môlô nena Jon ma bêḅ ek avômalô pik sapêḅ. Avi te miḅ bôk havathu anyô te aêḅ ami ma mi. Ma doḅtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak, ôpêḅ ma bêḅ ek Jon.”

29 *(Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk ḅê ewa takis haviḅ ba intu elañô abô atu ba Yisu hanaḅ hathak Jon ma

enaḅ, “Wapômbêḅ anêḅ kobom ma thêthôḅ anôḅ.”

30 *Ma doḅtom ḅê Palisi lôk ḅê lôkauk hathak abô balabuḅ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliḅ dôḅniḅ hadêḅ loḅôndê atu ba Wapômbêḅ hik thô hadêḅ i.)

31 Ma Yisu hanaḅ, “Yanaḅ aisê esak avômalô bôlôḅ êntêk? Ma thêlô hatôḅ malê?

32 Thêlô ma hatôḅ avômena takatu ba êḅô loḅ ethak doḅtom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,

“ ‘Yêlô abi yeḅ beḅ ek môlô nondo yeḅ,

ma doḅtom miḅ olo yeḅ ami.

Ma yêlô alaḅ asêḅ malêḅ ek môlô nodan,

ma doḅtom miḅ olaḅ ami.’

33 “Ma avômalô bôlôḅ êntêk êḅôḅ avômena takêḅ. Jon anyô hathik ḅaḅ halêḅ ma hatip ek nôḅ lôk waiḅ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaḅ nena ḅḅôk hamô haviḅ yani.

34 *Ma doḅtom Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu halêḅ ma miḅ hatip ek nôḅ lo waiḅ ami. Ba intu môlô onaḅ, ‘Ôḅḅô, anyô êḅ hathak hayaḅ nôḅ lôk hanum waiḅ bêḅ anôḅ aleba intu halo molo. Yani ma ḅê idum kambom lôk ḅê ewa takis iniḅ anyô môlô.’

35 Aêḅ ba Wapômbêḅ anêḅ auk tem injik anôḅ mavi ba avômalô tem nêḅê nena auk êḅ ma thêthôḅ anôḅ.”

Avi te hathik Yisu va hathak nôḅ ôv mavi

36 Palisi te halam Yisu hi ek enjaḅ nôḅ imbiḅ yani. Êḅ ma yani hi hayô ôpêḅ anêḅ unyak ma halôk hamô ek enjaḅ nôḅ.

37 *Ma avi sek te anêḅ loḅ êḅ halaḅô nena Yisu lêk hayaḅ nôḅ hamô Palisi atu anêḅ unyak. Êḅ ma hawa nôḅ ôv mavi halôk kolopak valu te ba thapuk ba hi unyak êḅ.

38 Ma halêḅ hamiḅ Yisu dôḅ habobo valuvi ma halaḅ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

wakadôk n̄auŋ. Ma haliŋu Yisu vakapô lôbôlôŋ ma hawa nôm lêŋlêŋ ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

³⁹ Palisi atu hayê nôm êŋ ma lahabi nena, “Yisu ma miŋ plopet te ami. Yani plopet ma tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik.”

⁴⁰ Yisu hayala ôpêŋ anêŋ auk ma hanaŋ, “Saimon, yenaŋ abô te hêk ek yanaŋ êndêŋ o.”

Ma Saimon hanaŋ, “Kêdôŋwaga, onaŋ.”

⁴¹ Ma Yisu hanaŋ, “Anyô ju bôk ewa valuselen hêk anyô bêŋ te. Anyô yaŋ hawa hatôm 500, ma yaŋ hawa hatôm 50 ba iniŋ viyaŋ hêk.

⁴² Ma thai miŋ hatôm nênem valuselen êŋ viyaŋ ami. Ma anyô bêŋ êŋ hanaŋ hadêŋ thai luvi nena, ‘Dô, hatôm.’”

Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ yôv ma hanaŋ hik Saimon liŋ nena, “Lemhabi nena anyô ju êŋ yaŋsê intu lahaviŋ ôpêŋ bêŋ anôŋ?”

⁴³ Ma Saimon hanaŋ viyaŋ nena, “Yaŋ atu ba hawa valu bêŋ la.”

Ma Yisu hanaŋ, “Anêm auk ma mavi.”

⁴⁴ Ma Yisu hik i liliŋ ma hayê avi êŋ ma hanaŋ hadêŋ Saimon, “Nôŋgô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miŋ hôêv n̄aŋ ba yahathik yaveŋ ami. Ma doŋtom avi êntêk hathik yaveŋ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk n̄auŋ.

⁴⁵ Ma miŋ huliŋu ya ami, ma doŋtom avi êntêk haliŋu yaveŋkapô lôbôlôŋ.

⁴⁶ Ma miŋ howa nôm lêŋlêŋ ba hongasô hayô hamô yalenkadôk ami, ma doŋtom avi êntêk hawa nôm lêŋlêŋ ôv mavi ba hangasô hayô hamô yaveŋkapô.

⁴⁷ Aêŋ ba yanaŋ êndêŋ o nena avi êntêk lahaviŋ ya bêŋ anôŋ ba intu alalô ayala nena anêŋ kambom bêŋ anôŋ bôk hêv yak yôv. Ma doŋtom avômalô takatu ba eson nena iniŋ

kambom takatu ba Wapômbêŋ hêv vê ma dokte iyom, êŋ ma leniŋhaviŋ yani dokte aêŋ iyom.”

⁴⁸ Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ nena, “Anêm kambom sapêŋ lêk hêv yak yôv.”

⁴⁹ Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anêŋ unyak elanô abô êŋ ma enaŋ hadêŋ i nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?”

⁵⁰ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ, “Anêm hôêvhaviŋ hêv o bulubiŋ. Nu lôk lemmavi.”

8

Avi doho êv Yisu thêlô sa

¹ Yôv ma Yisu hi havenŋ malak lôbôlôbô ba hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak.

² *Nê ku laumiŋ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniŋ ngôk lôk lijiŋ vê evenŋ haviŋ yani. Avi takatu te ma Malia anêŋ Magadala sêbôk ba ngôk bahenvi ba lahavuju etak yani.

³ Ma avi yaŋ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiŋ Helot anêŋ unyak. Ma te ma Susana lôk avi bêŋ anôŋ haviŋ. Avi takêŋ ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loŋ kapô hathak anyô hapaliv yaŋvêk

(Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avômalô bêŋ anôŋ ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak doŋtom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te nena,

⁵ “Anyô te hi hapaliv yaŋvêk halôk anêŋ ku. Ma hapaliv yaŋvêk takêŋ ma vi halôk loŋôndê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyaŋ.

⁶ Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma doŋtom pik êŋ moma ba yaŋvêk êŋ hayeŋ ba hama.

⁷ Ma vi halôk loŋ yak lôkmanŋiŋ kapô ba yak êŋ halumbak hayô yaŋvêk takêŋ vôv.

⁸ Ma doŋtom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêŋ ma hik anôŋ ba hatôm 100.”

* **7:50:** Luk 8:48; 18:42 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

Yisu hanaŋ abô takêŋ yôv ma ham nena, “Môlô nê lôk lemôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô.”

⁹ Ma Yisu anêŋ nê ku enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ.

¹⁰*Ma yani hanaŋ nena, “Wapômbêŋ lêk hik anêŋ auk loŋ kapô hathak anêŋ loŋ lôkliŋyak thô hadêŋ môlô yôv. Ma doŋtom avômalô vi ma yahathak yahanaŋ hathak abô loŋ kapô iyom. Ba intu

“ thêlô êyê, ma doŋtom miŋ êyê katô ami.

Ma thêlô elanô, ma doŋtom miŋ eyala anêŋ ôdôŋ katô ami.” *Ai-saia 6:9*

¹¹ Ma Yisu hanaŋ nena, “Abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Yanvêk ma hatôm Wapômbêŋ anêŋ abô.

¹² Yanvêk takatu ba halôk loŋôndê ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma haveŋ yam ma Sadaŋ hayô ma hêv Wapômbêŋ anêŋ abô vê hêk thêlô kapôlôŋiŋ ek miŋ nênmimbiŋ ami. Ba intu Wapômbêŋ miŋ hatôm nêŋ thêlô bulubiŋ ami.

¹³ Ma yanvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba evalon lôk leŋiŋmavi. Ma doŋtom iniŋ ŋgalôk miŋ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviŋ bidonŋa iyom ma malaiŋ hayô ma etak iniŋ êvhaviŋ.

¹⁴ Ma yanvêk takatu ba halôk yak lôkmaŋiŋ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma doŋtom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anêŋ malaiŋ lôk anêŋ nômkama lôk anêŋ nôŋ mavi hathivuŋ Wapômbêŋ anêŋ abô siŋ ba thêlô miŋ ik anôŋ ami ma mi.

¹⁵ Ma doŋtom yanvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlôŋiŋ mavi ba maleŋ lêlê. Thêlô elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba evalon loŋ majaŋ. Êŋ ma hatôm imiŋ lôklokwaŋ ba ik anôŋ mavi.

* **8:10:** Ais 6:9-10 * **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33
Luk 19:26

Minj evuŋ atum lam anêŋ deda ami
(Mak 4:21-25)

¹⁶* “Anyô miŋ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô uŋ kapô mena ivuŋ hamô loŋ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwêŋ hamiŋ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda.

¹⁷*Nômkama takatu ba ivuŋ hêk loŋ kapô ma tem nimbitak loŋ yaiŋ. Ma nômkama takatu ba ivuŋ i êmô loŋ momaŋiniŋ ma tem nimbitak yaiŋ ek sapêŋ neyala i.

¹⁸*Aêŋ ba môlô nodanô yenaŋ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenaŋ abô katô ma tem Wapômbêŋ indum ba yani eyala nômkama doho imbiŋ. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ hayala yenaŋ abô ami, ma tem Wapômbêŋ enja auk takatu ba ôpêŋ hasonŋ nena bôk hawa yôv vê ênjêk ôpêŋ.”

Yisu anêŋ talêbô lôk iviyaŋ
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Ma Yisu anêŋ talêbô lôk iviyaŋ êlêŋ ek nêgê yani, ma doŋtom avômalô bêŋ anôŋ imiŋ loŋ siŋ ba miŋ hatôm nêgê yani ami.

²⁰ Êŋ ma anyô te hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Lemtambô lôk môlôviyaŋ imiŋ yaiŋ ba leŋiŋhaviŋ nêgê o.”

²¹ Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Yenaŋ wakatik lôk aiyaŋ thêlô ma nê takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba esopa.”

Yisu hanaŋ ba lovak bêŋ hama
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Wak te ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êŋ ma ewa yeŋ ba i.

²³ Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bêŋ lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeŋ kapô ba hadum ek êmô thêlô seson êndôk kasuk kapô ba ini.

²⁴ Êŋ ma i ik Yisu liŋ ba enaŋ, “Anyô bêŋ, anyô bêŋ, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathaŋ lovak lôk kasuk budum bêŋ takatu ba ema ba êk tiŋiŋ.

* **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29;

25 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlônim ôêvhaviŋ hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba eson kambom ba enaŋ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanaŋ abô hadêŋ kasuk lo lovak ba elanô anêŋ abô ba esopa?”

*Yisu hêv ngôk vé hêk anyô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

26 Ma thêlô ewa yeŋ êŋ ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa iniŋ pik. Loŋ êŋ hêk Galili vi tuvulu.

27 Ma thêlô ethak liŋ ma Yisu hatak yeŋ ba hi, ma anyô te atu ba ngôk hamô haviŋ yani anêŋ loŋ êŋ halêm ba hapôm Yisu. Ôpêŋ bôk hatak anêŋ malak ma hi hamô siô ba haven kôlôlôn.

28-29 Nê loŋ êŋ ethak ekak ôpêŋ baŋ lo va lusu hathak seŋ ma êv anyô te ek eyabiŋ, ma doŋtom ngôk êŋ hayô ba hayôkwiniŋ ôpêŋ ma hamô seŋ êŋ kisi. Ma habi ôpêŋ vôkê ma hi hamô loŋ thiliv.

Ma anyô êŋ hayê Yisu ma hanaŋ boloba ba hêv yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ ngôk lelaik atu nena, “Otak ôpêntêk ba nu.” Êŋ ma ôpêŋ halam lôklala bomaŋ nena, “Yisu, o ma Wapômbêŋ Leŋ Anôŋ Biŋ anêŋ Nakaduŋ, lemhaviŋ undum malê êndêŋ ya? Miŋ nêv vovaŋ êndêŋ ya ami!”

30 Êŋ ma Yisu hanaŋ hik ôpêŋ liŋ, “Anêv athêŋ nena?”

Ma ôpêŋ hanaŋ, “Yenaŋ athêŋ nena Nê Vovak Lubuŋlubuŋ” ek malê nena ngôk bêŋ anôŋ êmô yani kapô.

31 Ma ngôk takêŋ enaŋ lôbôlôn hadêŋ Yisu nena, “Miŋ ômbi yêlô êndôk Viv atu ami.

32 Nêv yêlô ni êndôk bok takêŋdaku ba êmô dum endaku.” Êŋ ma Yisu halôk hathak iniŋ auk.

33 Ma ngôk takêŋ etak ôpêŋ ma i êlôk bok takêŋ kapô. Ma bok takêŋ elaviŋ kethêŋ ba i hadêŋ loŋ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ŋaŋ halok sapêŋ vônô.

34 Ma nê takatu ba eyabiŋ bok êyê nôv êŋ ma êsôv ba i enaŋ mayaliv haven lomalak.

35 Ma avômalô êlêm ek nêgê nena malê te habitak loŋ êŋ. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ngôk bêŋ anôŋ bôk êmô haviŋ yani ba lêk anêŋ auk habitak mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyê ba êkô kambom.

36 Ma nê takatu ba êyê nôv êŋ enaŋ hadêŋ avômalô hathak nôv takatu ba hadum ba anyô lôk ngôk atu habitak mavi.

37 Ma avômalô Gelasa sapêŋ êkô ba elowaliŋ kambom ba enaŋ ek Yisu etak i ba ni buyaŋ. Aêŋ ba Yisu hathak yeŋ ma thêlô êvôv Galili hathak loŋbô.

38 Ma anyô lôk ngôk atu lêk mavi ba hanaŋ lôklokwaŋ hadêŋ Yisu nena, “Hatôm yasôk imbiŋ o e?” Ma doŋtom Yisu hêv ek êmbôni anêŋ loŋ ba hanaŋ,

39 “Onaŋ êndêŋ avômalô esak nômbêŋ atu ba Wapômbêŋ hadum hathak o.” Êŋ ma havôhi anêŋ loŋ ma hanaŋ hadêŋ avômalô sapêŋ hathak nômbêŋ atu ba Yisu hadum hadêŋ yani.

*Avena ŋama lo avi liŋ
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

40 Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak loŋbô ma avômalô bêŋ anôŋ lêk eyabiŋ yani êmô liŋdan ba ewa yani thô.

41 Ma anyô bêŋ hayabiŋ unyak yeŋ te halêm ma anêŋ athêŋ nena Jailus. Yani halek vadôŋ lêlô habobo Yisu valuvi ma hanaŋ hik yani liŋ lôk kapô malaiŋ ek Yisu imbiŋ yani ba ini anêŋ unyak.

42 Ek malê nena anêŋ amena ma doŋtom iyom ba hapôm liŋ ba hadum ek ema. Amena êŋ anêŋ sondabêŋ ma hatôm laumiŋ ba lahavuju.

Êŋ ma Yisu hi haviŋ yani ma avômalô bêŋ anôŋ ekalabu yani siŋ.

43 Ma avi te hamô loŋ êŋ ba hapôm liŋ thalaleŋ halom hatôm sondabêŋ

laumin ba lahavuju. Ma anyôla miñ hatôm idum yani mavi ami.

44 Avi êñ halêm habobo Yisu dômlokwan ma hasôm Yisu anêñ kwêv daim anêñ dan iyom ma kethen oyan ma thalalen êñ hakapok.

45 Êñ ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Opalê hasôm ya?”

Ma thêlô sapêñ enañ nena thêlô mi. Ma Pita hanañ, “Anyô Bêñ, avômalô bêñ anôñ ekalabu o siñ ba intu êsôm o.”

46 Ma donjom Yisu hanañ, “Anyôla hasôm ya ba yahasaê nena yenañ lôklokwan doho hêv yak.”

47 Ma avi êñ hayê nena miñ hatôm imbuñ i ami. Ba intu hakô ba halowaliñ ba hi halek vadôn lêlô habobo Yisu va. Ma hanañ hathak hasôm yani ma kethen oyan ma anêñ thalalen atu hakapok ba avômalô nômbêñ atu elañô.

48 *Ma Yisu hanañ hadêñ avi êñ, “Yenañ avena, anêm hôêvhaviñ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali.”

49 Yisu hanañ abô hamiñ denañ ma anyô te halêm anêñ Jailus anêñ unyak ba hanañ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdônwaga ma miñ nêm malaiñ êndêñ yani ami.”

50 Yisu halañô abô êñ ma hanañ hadêñ Jailus, “Miñ ôkô ami. Nênimbiñ iyom ma tem nalum avi mavi esak loñbô.”

51-53 Yisu hayô Jailus anêñ unyak ma avômalô êmô ba elañ asêñ malêñ lôk lenjmalaiñ bêñ hathak yani. Ma Yisu hanañ, “Asêñ dô. Yani hêk sôm iyom ma miñ hama ami.” Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yisu. Ma Yisu hadô avômalô ini imbiñ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena êñ talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviñ yani.

54 Êñ ma havalon avena hamô ban ma halam nena, “Avena, umbiyô!”

55 Ma avena êñ anêñ dahô hayô halôk kupik hathak loñbô ma kethen

oyañ ma haviyô. Ma Yisu hanañ ek nênem nôm êndêñ avena êñ ek enañ.

56 Ma anêñ talêbô lo lambô eson kambom. Ma donjom Yisu hanañ lôklokwan nena miñ nenañ nôm êñ bêñ êndêñ anyôla ami.

9

Yisu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Yisu halam anêñ nê ku laumin ba lahavuju ethak donjom ma hêv lôklokwan lôk athêñ bêñ hadêñ i ek nênem ngok sapêñ vê lôk nindum avômalô lijiñ mavi.

2 Ma yani hêv thêlô ba i ek nenañ abô esak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak lôk nindum avômalô lôk lijiñ mavi.

3 *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlô nu lomalak lomalak. Ma miñ noja kôm lo vak ma nôm lo valuseleñ imbiñ ami. Unjwik kwêv donjom ma miñ noja kwêv yan imbiñ ami.

4 Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nômô unyak êñ iyom endeba notak loñ êñ ek unu buyañ.

5 Ma donjom loñ takatu ba miñ ewa môlô thô ami, ma waklavôn otak loñ êñ, ma unjwik vongovañ takatu ba hamô vemimkapô vê êndok thêlô maleñiñ ek injik iniñ kambom thô.”

6 Yôv ma thêlô i even lomalak lomalak ba enañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiñ mavi.

Helot lahabi nena Yisu ma opalê

(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)

7 *Anyô Bêñ Helot halañô nôm takatu ba Yisu hadum ba lahabi bêñ anôñ hathak ek malê nena anyô doho enañ aêntêk, “Jon haviyô hêk nama hathak loñbô.”

8 Ma anyô doho enañ, “Elia halêm,” ma doho enañ, “Plopet tak sêbok te haviyô hathak loñbô.”

9 *Êñ ma Helot hanañ nena, “Bok yahadabêñ Jon laselo kisi yôv, ma donjom Yisu ma opalê ba yhalañô

* 8:48: Luk 7:50 * 9:3: Luk 10:4-11 * 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8

avômalô enañ abôkama hathak yani?"
Êñ ma yani hadum ek ênjê Yisu.

*Yisu havakôñ avômalô hatôm 5,000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon
6:1-15)*

¹⁰ Ma Yisu anêñ aposel êyô, ma enañ hathak nô m takatu ba thêlô idum bêñ hadêñ Yisu. Yôv ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêñ athêñ nena Betsaida.

¹¹ Ma donjom avômalô bêñ anôñ eyala nena Yisu lêk hi. Êñ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôv ma yani hanañ abô hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôklijyak ba hadum avômalô lôk lijij ibitak mavi.

¹² Ma yanşin bôlôvôn ma Yisu anêñ ñê ku êlêm ma enañ hadêñ yani nena, "Lêk yanşin ma alalô amô loñ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loñ takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniñ nô m lôk loñ nêjêk."

¹³ Ma donjom Yisu hanañ nena, "Mi, môlôda nobakôn i." Ma thêlô enañ, "Yêlôaniñ nô m ma polom bahenvi ma alim ju iyom hamô ba miñ hatôm ami. Aêñ ba yêlô ana nanêm nô m vuli ek avômalô nô mbêñ êntêk êñ la?"

¹⁴ Thêlô enañ abô êñ ek malê nena anyô bêñ anôñ ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku nena, "Môlô nonañ êndêñ avômalô nena nesak donjom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yan êtôm 5,000."

¹⁵ Nê ku idum aêñ hadêñ avômalô ba sapêñ êlôk êmô biñ.

¹⁶ Ma Yisu hawa polom bahenvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak leñ ma hateñ mek. Vêm ma haya hi lôbôlôbô ma hêv hadêñ anêñ ñê ku ba ibi sam hadêñ avômalô nô mbêñ atu.

¹⁷ Ma avômalô sapêñ eyañ ba leñijviyak. Ma nô m wata vi atu ba hamô ma ñê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju.

*Pita hanañ nena Yisu ma Kilisi
(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)*

¹⁸ Wak te ma Yisu hateñ mek ma anêñ ñê ku iyom êmô haviñ yani. Ma Yisu hanañ hik thêlô lij nena, "Avômalô ethak elam ya nena opalê?"

¹⁹ *Ma thêlô enañ nena, "Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik ñañ. Ma doho enañ nena o ma Elia, ma doho enañ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak loñbô."

²⁰ *Ma Yisu hanañ hik thêlô lij, "Ma môlôda olam ya nena opalê?"

Ma Pita hanañ viyañ nena, "O ma Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nêm anêñ avômalô bulubiñ."

²¹ Êñ ma Yisu hanañ lôklokwan hadêñ thêlô ek miñ nenañ abô êñ bêñ êndêñ anyôla ami.

²² *Ma yani hanañ nena, "Anyô Anêñ Nakadun atu tem esopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba enja vovañ bêñ anôñ. Ma Israel iniñ ñê bêñbêñ lôk ñê bêñbêñ êbôk da lôk ñê lôkauk hathak abô balabun tem nêmbôliñ dô miñ êndêñ yani. Ma Wapômbêñ tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani lij imbiyô esak loñbô."

²³ *Ma yani hanañ hadêñ avômalô sapêñ nena, "Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôliñ dô m êndêñ yanida ma enja anêñ alovalañşin êtôm wak nô mbêñ intu sapêñ ba esopa ya.

²⁴ *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bêñ anôñ hathak anêñ lôkmala pik ma anêñ lôkmala êñ tem nêm yak. Ma donjom ôpatu ba hatak anêñ lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôñ.

²⁵ Anyô te hawa nô mkama pik sapêñ, ma donjom miñ hasopa Wapômbêñ ami ba anêñ lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôñ, tem enja vovañ.

²⁶ *Ma anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma embeñ yam atu ba ya Anyô Anêñ Nakadun yandaelêm

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27

* 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9

imbiņ yenaņ deda lôkmaņgiņ lôk lambô ma aņela matherj iniņ deda lôkmaņgiņ, ma tem ya mama ek ôpêņ aêņ iyom.

²⁷ Aêņ ba yanaņ avanôņ êndêņ mômô nena Wapômbêņ anêņ loņ lôklinyak tem êlêm. Ma mômô vi atu ba umiņ loņ êntêk tem nômô lôkmala denaņ ma ôņgô nôm êņ imbiņ.”

*Yisu liņkupik habitak yaņda
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

²⁸ Ma Yisu hanaņ abô êņ yôv ma wak baherji ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eterj mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviņ yani.

²⁹ Yisu hateņ mek denaņ ma thohavloma habitak yaņda ba anêņ kwêv habitak thapuk hatôm damak hêv.

³⁰⁻³¹ *Ma ketheņ oyaņ ma anyô lokwanju lôk deda bêņ imiņ ba enaņ abô haviņ yani, yaņ ma Mose ma yaņ ma Elia. Thai enaņ abô hadêņ Yisu hathak nôm takatu ba Yisu tem indum ba injik anôņ êmô Jelusalem endeba yani etak pik êntêk ba ni.

³² *Ma Pita lo Jems ma Jon thêlô maleņ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêņ deda bêņ lôk anyô ju imiņ iviņ yani.

³³ Ma thai idum ek ini ma Pita hanaņ hadêņ Yisu aêntêk, “Anyô bêņ, mavi anôņ ek lêk alalô amô loņ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwanjô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” Pita hathôņ abô atu ba enaņ ba intu hanaņ aêņ.

³⁴ Pita hanaņ abô denaņ ma buliv te hayô hava thêlô siņ ba thêlô êkô.

³⁵ *Ma abô te halêm anêņ buliv êņ kapô nena, “Intu ma yenaņ Okna ba bôk yahatak yani yôv ek indum yenaņ ku. Ba nodanô anêņ abô.”

³⁶ Abô êņ habitak yôv ma thêlô êyê Yisu iyom hamiņ. Pita lo Jems ma Jon miņ enaņ hadêņ anyôla hathak nôm takatu ba êyê lo elanô ami.

*Yisu hêv ņgôk vê hêk okna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

³⁷ Haviyô hayaņ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalo bêņ anôņ i êpôm yani.

³⁸ Ma anyô te halam aêntêk, “Kêdôņwaga, hatôm nêm kapôlôm ek yenaņ okna ba nêm yani sa ek malê nena yenaņ okna doņtom iyom.

³⁹ ņgôk te hathak hayôkwiņ yani ba ketheņ oyaņ ma yani halaņ boloba ba halowaliņ kambom ba wapôk habitak abôlêk. ņgôk êņ habuliņ yani liņkupik kambom anôņ ba miņ hathak hatak yani dokte ami.

⁴⁰ Yahanaņ hik anêm ņê ku liņ lôklokwaņ ek nênem ņgôk kambom êņ vê, ma doņtom thêlô miņ hatôm ami.”

⁴¹ Ma Yisu hanaņ viyaņ nena, “Yahamô haviņ mômô sawa daim ma doņtom miņ ôêvhaviņ ami ma owa auk lokbaņ aleba yakapôlôn lêk hagiap hathak mômô. Onja okna êņ êlêm.”

⁴² Ma okna êņ haven denaņ, ma ņgôk êņ habi vôkê halôk pik ba hadum ba okna halowaliņ kambom. Ma doņtom Yisu hathaņ ņgôk lelaik êņ, ma hadum okna êņ ba habitak mavi ma hêv hi hadêņ lambô hathak loņbô.

⁴³ Ma avômalo sapêņ eson kambom hathak Wapômbêņ anêņ lôklokwaņ bêņ.

*Yisu hanaņ bôlôn yaņ hathak anêņ
ņama*

(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Avômalo sapêņ leniņhabi abô bêņ anôņ hathak nôm takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hanaņ hadêņ anêņ ņê ku nena,

⁴⁴ * “Mômô nodanô abô êntêk katô. Tem nenaņ Anyô Anêņ Nakaduņ atu bêņ ba netak êndôk avômalo baherjiņ.”

⁴⁵ *Ma anêņ ņê ku êthôn abô êņ anêņ ôdôn paliņ ek malê nena havuņ ek thêlô. Ma êkô ek nenaņ injik yani liņ ek enaņ anêņ ôdôn bêņ êndêņ thêlô.

Opalê intu anyô bêņ?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)

⁴⁶ *Ma Yisu anêņ ņê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêņ ek ņê ku vi.

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34

* 9:46: Luk 22:24

47 Ma Yisu hayala thêlônin auk êñ. Ma hawa amena te ba hadô hamin habobo yani.

48 *Ma hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Ôpatu ba hêvhavin ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô havin. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô mólô malêvôn intu anyô bêñ ek mólô.”

49 Ma Jon hanañ nena, “Anyô Bêñ, yêlô ayê anyô te hêv ngók vê hathak anêm athêñ. Ma donjom yani ma miñ alalô te ami ba intu yêlô anañ ek yani etak ku êñ.”

50 *Ma donjom Yisu hanañ nena, “Dô! Miñ numin yani loñ sin ami. Ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôanin te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

51 Waklavôn Wapômbêñ enja Yisu ni leñ lêk habobo, êñ ma yani lavidon ek ni Jerusalem.

52 Ma yani hêv anyô doho ba i malak te hêk Samalia ek nêpôpêk nômkama êmôn ek yani.

53 Ma donjom avômalô loñ êñ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jerusalem.

54 *Ma nê ku Jems lo Jon êyê nôm êñ ma enañ hik yani liñ aêntêk, “Anyô Bêñ, yai nandam atum êndôk ba êlêm anêñ leñ ek esañ thêlô e?”

55 Ma donjom Yisu hik i liliñ ma hayanda thai.

56 Ma thêlô i malak yañ.

Ku bêñ ek nesopa Yisu van gwam (Mat 8:18-22)

57 Thêlô even loñondê ba i ma anyô te hanañ nena, “Loñ nômbêñ atu ba hu ma tem yasopa o.”

58 Ma Yisu hanañ, “Avun yatap inin pik abyan hamô ma menak inin unyak hamô alin, ma donjom ya Anyô Anêñ Nakadun atu ma yenañ loñ yan gêk ma mi.”

59 Ma Yisu hanañ hadêñ anyô yañ nena, “Osopa ya.”

Ma donjom ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

60 Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Dô, nê nama da nedav inin nama. Ma nu onañ abô esak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak bêñ.”

61 *Ma anyô yañ hanañ hadêñ Yisu nena, “Anyô Bêñ, tem yasopa o, ma donjom otak ya ek yanañ waklêvôn êndêñ yenañ avômalô vêmam.”

62 Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Ôpatu ba haven loñondê ma hik ma liliñ miñ hatôm indum ku ênjêk Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak kapô ami ma mi.”

10

Yisu hêv nê ku hatôm 72 ba i (Mat 11:20-24)

1 *Yôv ma Anyô Bêñ hatak avômalô yañda hatôm 72 ba hêv i juju ba êmôn ek yani ba i hadêñ malak lôñ sapêñ atu ba yani tem ni.

2 *Ma yani hanañ hadêñ thêlô nena, “Nôm bêñ anôn lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma donjom nê ku ma tomtom iyom. Aêñ ba noten mek êndêñ ku anêñ alañ ek nê nê ku ba ini ek nindum anêñ ku.

3 *Mólô nu. Yahêv mólô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avun yatap malêvôn.

4 *Ma miñ mólô noja valuselen lôk vak lôk bokngôp imbin ami. Ma miñ nonañ abô pók emben loñondê ami ma unu nundum ku êñ kethen.

5 “Mólô ôyô unyak te kapô, ma nonañ êndêñ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêñ hatôm indum ba mólô nômô yôhók mavi.’

6 Anyô yôhók te hamô unyak êñ ba hêvhavin, êñ ma tem mólônim abô mavi êñ êmô imbin thêlô. Ma mi, ma tem abô êñ êmbôlêm ek mólôda esak loñbô.

* 9:48: Mat 10:40 * 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35

* 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

* 9:54: 2Kin 1:9-16

* 9:61: 1Kin 19:20

* 10:1:

Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18

7 *Ma mólô nômô unyak êñ iyom. Ma mólô onḡwañ ba nunum êtôm atu ba êv hadêñ mólô iyom ek malê nena mólô ma ñê ku ba mavi ek avômalô neyabiñ mólô. Ma miñ mólô unu nosak unyak mayaliv ami.

8 * “Mólô ôyô malak lôñ te ba ewa mólô thô ba êv nôñ hadêñ mólô, êñ ma mólôñḡañ.

9 Ma mólô nundum thêlônin avômalô lôk liññ nimbatak mavi, ma mólô nonañ aêntêk, ‘Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak lêk halêm habobo mólô.’

10 Ma doñtom miñ ewa mólô thô ami, êñ ma mólô unu numiñ loñôndê ma nonañ nena,

11 *Yêlô ik vonḡovañ veññkapô vê halôk mólô malemim ek injik mólônim kambom thô. Ba intu mólô lemim imbi katô nena Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak lêk halêm habobo mólô.’

12 *Yanañ êndêñ mólô nena waklavôñ atu ba Wapômbêñ endelêm ek endañô abô, êñ ma avômalô loñ atu ba miñ ewa mólô thô ami, thêlônin malaiñ tem êmôñ ek avômalô kambom anêñ Sodom.

13 “Alikaknena, mólô avômalô Kolasin lo Betsaida! Mólô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doñtom bôk yandum nômbithi takêñ êmô Taia lo Saidon malêvôn, êñ ma kethen oyañ ma tem nijik kwêv kambom lôk nesav atom ḡgavu esak leññkadôk ek nede kapôlônin liliñ.

14 Waklavôñ atu ba Wapômbêñ endelêm ek endañô abô, êñ ma mólônim malaiñ tem bêñ anôñ êmôñ ek avômalô Taia lo Saidon iniñ!

15 Ma mólô avômalô Kapaneam, tem nêmbô mólônim athêñ esak leñ e? Mi, mólô tem unu ñê ñama iniñ loñ!

16 * “Anyô halañô mólônim abô, êñ ma yani halañô yenañ abô haviñ. Ma anyô havôliñ dôñ hadêñ mólô, êñ ma yani havôliñ dôñ hadêñ ya haviñ. Ma anyô havôliñ dôñ hadêñ ya, êñ ma

yani havôliñ dôñ hadêñ Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviñ.”

Nê ku êvôlêm hathak loñbô
(Mat 11:25-27; 13:16-17)

17 Nê ku 72 takatu êvôlêm hathak loñbô ma leññmavi bêñ anôñ ba enañ, “Anyô Bêñ, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ḡgôk vê hathak anêm athêñ.”

18 *Ma Yisu hanañ aêntêk, “Yahayê Sadañ hêv yak anêñ leñ hatôm damañ.

19 *Odañô, yahêv lôklokwañ hadêñ mólô ek nombak umya lo danḡaviñ pesa. Ma mólô hatôm nôñ Sadañ ôpatu ba lamaniñ hathak mólô anêñ lôklokwañ sapêñ lu. Ma nômlate miñ hatôm imbuliñ mólô ami ma mi.

20 *Ma mólô miñ lemimmavi bêñ anôñ esak ḡgôk elañô mólônim abô ami ma mi, ma doñtom mólô lemimmavi esak Wapômbêñ bôk hato mólônim athêñ hêk leñ.”

21 Yôv ma Lovak Mathen hadum Yisu anêñ kapô lamavi ba hanañ, “Wakamik, O ma leñ lo pik anêñ alañ! Lêk huvuñ anêm auk hadêñ ñê lôkauk lôk ñê bêñbêñ ma huik thô hadêñ ñê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athêñ! Wakamik, avanôñ oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aêñ.

22 * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapêñ yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk ñê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndêñ i iyom.”

23 Ma Yisu hik i liliñ ba hanañ hadêñ anêñ ñê ku iyom nena, “Wapômbêñ hadum mavi hadêñ mólô ba mólô ôyê nôñ takatu.

24 Yanañ êndêñ mólô nena sêbôk ma plopet lôk kiñ bêñ anôñ leññhaviñ ñêgê nôñ êntêk ba lêk mólô ôyê, ma doñtom miñ êyê ami. Ma leññhaviñ nedañô abô takêntêk ba lêk mólô olañô, ma doñtom miñ elañô ami.”

* 10:8: 1Ko 10:27 * 10:11: Ap 13:51; 18:6 * 10:12: Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 * 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; ALK 12:8-9 * 10:19: Sng 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; ALK 3:5 * 10:22: Jon 3:35; 10:15

*Anyô Samalia mavi te
(Mat 22:34-40; Mak 12:28-34)*

25 *Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabuŋ hayô hamiŋ ba hadum ek esaê Yisu ba hanaŋ, “Kêdônŋwaga, yandum malê ek Wapômbêŋ nê m lôkmala atu ba nê môtô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êndêŋ ya?”

26 Ma Yisu hanaŋ hik yani liŋ aêntêk, “Abô balabuŋ hanaŋ malê? Êŋ ma oda osam abô êŋ ba lemimbi nena abô êŋ hanaŋ aisê?”

27 *Ma yani hanaŋ nena, “Lemimbiŋ Anyô Bêŋ unim Wapômbêŋ ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwaŋ lôk unim auk sapêŋ. Ma lemimbiŋ anê m avômalô êtôm lemhaŋiŋ oda.”

28 *Ma Yisu hanaŋ nena, “Avanônŋ. Undum aêŋ ma tem ô môtô lôkmala.”

29 Ma doŋtom yani hadum ek avômalô nêgê nena anêŋ auk ma mavi, aêŋ ba yani hanaŋ nena, “Yenaŋ avômalô êŋ ma opalêla?”

30 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Êŋ ma nê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk loŋôndê ma ewa anêŋ nômkama vani ba i.

31 Ma anyô habôk da te hasopa loŋôndê êŋ ba halôk ba hi. Êŋ ma yani hayê anyô êŋ, ma doŋtom yani habup halôk loŋôndê vi hale ba hi.

32 Aêŋ iyom ma Livai te halôk loŋôndê bô êŋ hale ma hayê ôpêŋ, ma ketheŋ oyaŋ habup halôk loŋôndê vi atu hale ba hi.

33 Ma doŋtom anyô Samalia* te halom loŋôndê êŋ ba hi ma hayê ôpêŋ ba lahiki.

34 Êŋ ma yani hi hadêŋ ôpêŋ ma haŋgasô waiŋ lôk nô m lêŋlêŋ hathak ôpêŋ anêŋ palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpêŋ ba hatak hayô hamô anêŋ bok doŋki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabiŋ ôpêŋ.

35 Ma haviyô hayaŋ ma yani hêv valuselenŋ seleva ju hadêŋ unyak alaŋ ma hanaŋ nena, ‘Oyabiŋ anyô lijiŋ êntêk mavi. Ma valu êntêk miŋ hatôm ami ba wak yaŋ atu ba yahalehalê m ma tem yanê m doho imbiŋ.’ ”

36 Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ yôv ma hanaŋ hik anyô lôkauk êŋ liŋ aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anêŋ avômalô te?”

37 Ma anyô lôkauk hanaŋ viyaŋ nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadêŋ yani.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Nu ma undum aêŋ iyom.”

Yisu hamô Mata lo Malia iniŋ unyak

38 Yisu lôk anêŋ nê ku evenŋ ba i ma Yisu habitak hayô malak lôŋ te ba hi. Ma avi te anêŋ athêŋ nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêŋ unyak.

39 *Mata anêŋ yaŋ molok Malia hamô habobo Anyô Bêŋ valuvi ba ha-laŋô anêŋ abô.

40 Ma doŋtom Mata hadum ku bêŋ anônŋ ek hapôpêk nô m. Êŋ ma yani hi hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, lemhabi aisê? Yahadum ku bêŋ anônŋ ma yenaŋ aiyaŋ molok miŋ hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlê m ek nê m ya sa.”

41 Ma doŋtom Anyô Bêŋ hanaŋ viyaŋ hadêŋ yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiŋ hathak nômkama lomalom?”

42 *Ma doŋtom nômlate iyom intu ba nômbêŋ ma Malia lêk hawa nô m êŋ yôv ba anyô te miŋ hatôm enja nô m êŋ vê ênjêk yani ami ma mi.”

11

*Kobom neteŋ mek
(Mat 6:9-15; 7:7-11)*

1 Wak te ma Yisu hateŋ mek hamô bute. Ma hateŋ mek yôv ma anêŋ nê ku te hanaŋ hadêŋ yani nena, “Anyô

* 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Wkp 19:18; Lo 6:5 * 10:28: Wkp 18:5 * 10:33: Avômalô Samalia ma Israe l iniŋ nê kambom. * 10:39: Jon 11:1; 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33

Bêḅ, ôndôḅ yêlô ek yêlô nateḅ mek êtôm sêbôk ba Jon hadôḅ anêḅ ḅê ku.”

² Ma Yisu hanaḅ, “Môlô notêḅ mek aêntêk,

“Wakamik, anêḅ athêḅ êḅjêk mathêḅ.

Ma anêḅ loḅ lôkḅnyak êlêḅ êtôm loḅ lôkthô.

³ Ma nêḅ wak tomtom anêḅ nôḅ êndêḅ yêlô.

⁴ Ma yêlô êv avômalô iniḅ kambom takatu ba idum hadêḅ yêlô vê, ba intu nêḅ yêlôaniḅ kambom vê aêḅ iyom.

Lôk miḅ otak yêlô êndôk nôḅ atu ba esau yêlô ami.’”

⁵⁻⁶ Yôv ma Yisu hanaḅ abô loḅ kapô te hadêḅ thêlô aêntêk, “Bôlôvôḅ biḅ te ma hu hadêḅ anêḅ anyô môlô te anêḅ unyak ma honaḅ, ‘Aiyaḅ, yenaḅ anyô môlô te halêḅ anêḅ loḅ daim ba lêk hamô yenaḅ unyak ba hama kisi ma ya nôḅ mi. Ba hatôm nêḅ polom lokwaḅlô ek yani e?”

⁷ Ma anêḅ anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enaḅ viyaḅ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem miḅ yanêḅ nôḅ êndêḅ o ami ma mi.’

⁸ Yani hadô ek nêḅ anêḅ anyô môlô sa. Ma doḅtom yahanaḅ hadêḅ môlô nena oteḅ lôbôlôḅ, êḅ ma tem yani mama ba imbiyô ba nêḅ nôḅ êtôm atu ba hotêḅ yani.

⁹⁻¹⁰ “Ba intu yahanaḅ hadêḅ môlô nena ḅê takatu ba enaḅ hik Wapômbêḅ liḅ, ma tem neja nôḅkama êtôm atu ba enaḅ. Ma êbôlêḅ nôḅmlate ma tem nêḅpôm. Ma ipididiḅ unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêḅ ba onaḅ hik Wapômbêḅ liḅ ma tem nêḅ môlônim lemimhaviḅ êndêḅ môlô. Ma ôbôlêḅ ma tem nôḅpôm. Ma upididiḅ unyak abôlêk ma tem injik vê ek môlô.

¹¹ “Môlô avômena iniḅ lami, nalum hanaḅ hik o liḅ ek enjaḅ alim ma tem nêḅ umya kambom te êndêḅ yani e? Ma mi!

¹² Mena yani hanaḅ ek enjaḅ menak daluk, êḅ ma tem nêḅ ḅgalivaḅ te e? Ma mi!

¹³ Môlô avômalô pik unim bôk lo loḅ ma kambom, ma doḅtom môlô othak ôêv nôḅkama mavi hadêḅ nalumi. Aêḅ ba môlô noyala katô nena môlônim Lemambô Bêḅ atu ba hamô malak leḅ yani lamavi anôḅ ek nêḅ Lovak Mathêḅ êndêḅ ḅê takatu ba enaḅ hik yani liḅ.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Yisu hêv ḅgôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma ḅgôk êḅ hatak ôpêḅ ba hi ma ôpêḅ hanaḅ abô ba avômalô sapêḅ êyê ba eson kambom.

¹⁵ *Ma doḅtom avômalô doho enaḅ, “ḅgôk iniḅ anyô bêḅ Belsebul hêv lôklokwaḅ hadêḅ ôpêḅ. Ba intu hatôm nêḅ ḅgôk sapêḅ vê êḅjêk avômalô.”

¹⁶ *Ma avômalô doho idum ek nesau Yisu ba enaḅ hik yani liḅ nena, “Undum lavôḅniḅ te ek injik thô nena Wapômbêḅ hêv o ba hôlêḅ mena mi e?”

¹⁷ Ma doḅtom Yisu hayala thêlôniḅ auk ba hanaḅ abô loḅ kapô te hadêḅ thêlô nena, “Avômalô malak lôḅ te evaki vose hi ôdôḅ ju, êḅ ma tem malak lôḅ êḅ ḅgathiniḅ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdôḅ te evaki vose hi ôdôḅ ju ma tem thêlôda nêḅnêḅ yak.

¹⁸ Aêḅ ba Sadaḅ anêḅ ḅgôk vi evaki vose hi ôdôḅ ju, êḅ ma Sadaḅ anêḅ loḅ lôkḅnyak tem imiḅ majaḅ aisê? Mi. Ma aisê ka môlô onaḅ nena yahêv ḅgôk vê hathak Belsebul anêḅ lôklokwaḅ?

¹⁹ Môlô onaḅ nena ḅgôk bêḅ Belsebul hêv lôklokwaḅ hadêḅ ya ba yahêv ḅgôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êḅ haviḅ! Ma opalê intu hêv lôklokwaḅ hadêḅ thêlô ba idum ku mavi êḅ? ḅgôk Bêḅ, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onaḅ abôyaḅ.

²⁰ Wapômbêḅ da hêv lôklokwaḅ hadêḅ ya ba yahêv ḅgôk vê hêk

* 11:15: Mat 9:34; 10:25 * 11:16: Mat 12:38

avômalô. Aêñ ba oyala nena Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak lêk halêm yôv.

21 “Anyô lôklokwañ te havalon nômka vovak ba hayabiñ anêñ loñ, êñ ma anêñ nômka tem êmô mavi.

22 *Ma doñtom anyô vovak laik môñ hayô ba hik vovak hadêñ ôpêñ aleba hamô lu, êñ ma yani tem enja ôpêñ anêñ nômka vovak takatu ba bôk hadum ôpêñ ba habitak lôklokwañ vê. Aêñ ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yañ atu ba hêv yak anêñ nômka sam.

23 * “Anyôla miñ hêv ya sa ek yai nañgik vovak êndêñ Sadañ ami, ôpêñ hatôm haviñ Sadañ ba thai ik vovak hadêñ ya. Ma anyô miñ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak doñtom ami, êñ ma hatôm halupuniñ i ba êsôv mayaliv.”

24 “Ngôk lelaik hatak anyô te, êñ ma hi haveñ loñ thiliv ek êmbôlêm loñ mavi te ek enja lovak ba êmô. Ma miñ hapôm loñ te ami ma tem ena nena, ‘Yatup siñ yana unyak sêbôk esak loñbô.’

25 Ma hayô ba hayê nena unyak êñ lêk epesañ ba habitak mabuñ mavi.

26 Êñ ma tem ni êmbôlêm ngôk baheñvi ba lahavuju takatu ba iniñ lôklokwañ hamôñ ek anêñ ba enja i imbiñ ek nimbitak nêyô unyak êñ kapô esak loñbô. Êñ ma ôpêñ tem êmô kambom anôñ ek yañ sêbôk.”

27 *Yisu hanañ abô takêñ hamô denañ ma avi te hamiñ avômalô nômbêñ êñ malêvôñ ma halam aêntêk, “Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadêñ o, yani êñ êmô lôk lamavi.”

28 Ma doñtom Yisu hanañ, “Ôpatu ba halañô Wapômbêñ anêñ abô ba hasopa, yani êñ êmô lôk lamavi anôñ.”

*Anyô doho leñihaviñ nêgê lavôñiñ
(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)*

29 *Avômalô bêñ anôñ êyô ek Yisu. Êñ ma Yisu hanañ, “Avômalô bôlôn êntêk ma avômalô kambom. Thêlô

enañ ek yandum lavôñiñ ek injik thô nena Wapômbêñ bôk hêv ya ba ya-halêm, ma doñtom tem mi. Thêlô tem nêgê Jona anêñ lavôñiñ iyom.

30 Sêbôk ma Jona habitak hatôm lavôñiñ ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem imbitak aêñ iyom êndêñ avômalô bôlôn êntêk.

31 * “Sêbôk ma Siba iniñ kwin hatak anêñ loñ ma halêm anêñ pik anêñ dañ ek endañô Solomon anêñ auk mavi. Odañô! Nôm late hamô loñ êntêk ma bêñ ek Solomon. Ma doñtom môlô ôdô anêñ nodañô. Ma waklavôñ atu ba Wapômbêñ hatak ek nindum abô ma Siba iniñ kwin êñ tem enañ môlônim kambom takêñ bêñ.

32 *Ma sêbôk ba avômalô Ninive elañô Jona anêñ abô ba ele kapôlôñiñ liliñ. Ma nômlate lêk hamô loñ êntêk ma bêñ ek Jona. Ma doñtom môlô ôdô anêñ nodañô. Ma waklavôñ atu ba Wapômbêñ hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive nimiñ ba nenañ môlônim kambom takêñ bêñ.”

*Deda leñivikupik
(Mat 5:15; 6:22-23)*

33 * “Anyô miñ ethak êtôm atum ba ivuñ hamô lôñ kapô mena êdô hamô uñ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwêñ hamiñ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô tem nêgê deda.

34 Malem daluk ma hatôm atum ek nêmlê deda êndêñ lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapêñ. Ma doñtom malem daluk kambom ma tem momañiniñ bêñ êñjêk lemvimkupik.

35 Aêñ ba nôngô katô nena anêmlê deda ma deda anôñ ek malê nena deda doho ma hatôm momañiniñ.

36 Ma deda hamô lemvimkupik sapêñ, ma momañiniñ miñ hêk bute ami. Êñ ma lemvimkupik sapêñ tem imbitak deda êtôm atum habi malem loñ.”

* 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mat 16:4 * 11:31: 1Kin 10:1-10 * 11:32: Jna 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

Yisu hathañ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yisu hanañ abô yôv ma Palisi te hanañ hik Yisu liñ ek enjañ nôm êmô imbiñ yani. Êñ ma Yisu hi hayô ôpên anêñ unyak kapô.

³⁸ Ma Palisi êñ hayê Yisu halôk hamô ek enjañ nôm ma miñ hathik i ami. Êñ ma yani hasoñ kambom.

³⁹ Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Môlô nê Palisi, môlô othak uthik unim tase lôk belev anêñ vidôm iyom, ma donjom môlônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom.

⁴⁰ Môlô nê molo, Wapômbêñ hapesañ viyaiñ lôk vikapô haviñ.

⁴¹ Ma donjom môlônim nômkama takatu ba hamô ma môlô nônem êndêñ nê nômkama mi ek nêñ thêlô sa. Môlô nundum aêñ ma tem môlônim nômkama sapêñ êmô mabuñ mavi ênjêk Wapômbêñ ma.

⁴² “Alikaknena môlô nê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm môlô. Môlô othak usup ava takatu ba hadum nôm vasiñ ba uik sam hi ôdôñ laumiñ ba ôêv ôdôñ te hadêñ Wapômbêñ hatôm da. Kobom êñ ma nôm yaôna. Ma donjom môlô otak kobom thêthôñ lôk kobom lemimimbiñ Wapômbêñ. Kobom êntêk ma nômbêñ! Nodañô! Môlô nosopa abô balabuñ bêñ takêntêk lôk abô balabuñ yaônena imbiñ!

⁴³ “Alikaknena môlô nê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm môlô! Môlô lemimhaviñ nômô êtôm nê bêñbêñ êmô unyak yeñ kapô lôk lemimhaviñ avômalô nenañ, ‘Waklêvôñ anyô bêñ’ êndôk loñ ethak donjom halôk.

⁴⁴ “Alikaknena, vovañ bêñ tem êpôm môlô. Môlô lelaik hatôm ñama te atu ba bôk elav bô ma lêk miñ anyôla hayala ami. Ba intu avômalô êyô imiñ ba ibitak lelaik hamô Wapômbêñ ma. Aêñ ba avômalô takatu ba ele ebobo môlô ma ibitak lelaik aêñ iyom.”

⁴⁵ Nê eyala abô balabuñ te halañ abô êñ ma hanañ hadêñ Yisu aêntêk,

“Kêdôñwaga, honañ abô êñ hadêñ nê Palisi ma huik yêlô susu haviñ.”

⁴⁶ Ma Yisu hanañ, “Alikaknena môlô nê lôkauk hathak abô balabuñ haviñ, vovañ bêñ tem êpôm môlô. Môlô ôêv balabuñ anêñ malaiñ loma-loma hadêñ avômalô ek nesopa. Nôm êñ ma hatôm vak malaiñ kambom ek thêlô. Ma donjom môlô miñ ôêv thêlô sa dokte ami.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alikaknena, vovañ bêñ tem êpôm môlô. Môlônim libumi bôk ik plopet bêñ anôñ vônô ma môlô oyabiñ iniñ siô dedaun mavi. Aêñ ba hik thô nena môlô ôlôk hathak libumi iniñ bôk lo loñ takatu ba idum.

⁴⁹ Ba intu Wapômbêñ anyô lôkauk bêñ bôk hanañ aêntêk, ‘Tem yanêm plopet lo aposel bêñ anôñ êndêñ thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndêñ doho ba nijik doho vônô.’

⁵⁰ Aêñ ba avômalô bôlôñ êntêk tem neja vovañ bêñ esak plopet takatu ba ik vônô hadêñ waklavôñ Wapômbêñ hapesañ pik aleba lêk.

⁵¹ Plopet môñ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêñ habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anêñ dañ. Ik yani vônô hêk unyak matheñ lôk loñ êbôk da anêñ malêvôñ. Avanôñ, yanañ êndêñ môlô, vuli kambom hathak bôk lo loñ takêñ tem imbitak êpôm avômalô bôlôñ êntêk.

⁵² “Alikaknena môlô nê uik abô majañ thô, vovañ bêñ tem êpôm môlô! Môlô umiñ auk mavi anêñ loñôndê loñ siñ. Môlôda miñ oveñ loñôndê êñ ami ma umiñ siñ ek avômalô takatu ba leñiñhaviñ nesopa ma miñ hatôm nesopa ami.”

⁵³ Yôv ma Yisu hatak unyak êñ ma nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk nê Palisi leñiññaña kambom ba enañ ik yani liñ lomaloma.

⁵⁴ Thêlô idum aêñ ek neja yani êndôk adêk esak anêñ abô.

12

Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom

(Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

1 *Avômalô bêñ anôñ bomañ ethak donjom ba êyô imiñ i pesa. Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ ñê ku aêntêk, “Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom. Thêlô idum hatôm ñê mavi êmô avômalô malêvôñ, ma donjom auk lomaloma hêk iniñ kapôlôñiñ. Nôm êñ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bêñ anôñ.

2 *Nôm takatu ba havuñi hêk loñ kapô ma tem imbitak loñ yaiñ. Ma abô takatu ba havuñi ma tem avômalô sapêñ neyala.

3 Aêñ ba abô takatu ba môlô onañ hadêñ bôlôvôñ ma tem avômalô nedañô êndêñ lôkwak. Ma abô takatu ba môlô onañ thikuthik halôk unyak kapô, êñ ma tem nimiñ unyak vôv ba nendam bêñ.

4 “Yenañ avômalô, yanañ êndêñ môlô nena miñ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik lemvimkupik iyom vônô. Ma embeñ yam ma tem miñ hatôm nindum nômlate ami.

5 Odañô tem yañgik ôpatu ba môlô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bêñ. Yani hatôm injik môlô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

6 “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuselen yaô ek eyañ. Ma donjom Wapômbêñ miñ hathôñ thêlô te ami, mi.

7 *Yani bôk hakatuñ môlô sapêñ lemimkadôk ñauñ yôv. Aêñ ba môlô ma bêñ ek menak, ba intu miñ nôkô ami.

8 “Yanañ êndêñ môlô nena ôpatu ba hanañ hadêñ avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu yanañ imiñ Wapômbêñ ma ba añela nedañô nena, ‘Ôpêntêk ma yenañ.’

9 Ma ôpatu ba hanañ hadêñ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanañ imiñ Wapômbêñ ma ba añela nedañô nena, ‘Yahathôñ ôpêñ paliñ.’

10 Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anêñ Nakaduñ atu, ma

Wapômbêñ tem nêm ôpêñ anêñ kambom vê. Ma donjom anyôla hayê Lovak Mathen anêñ ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bêñ anêñ ku’, êñ ma Wapômbêñ tem miñ nêm ôpêñ anêñ kambom êñ vê ami.

11 * “Avômalô evalon môlô loñ ba u unyak yen mena êdô môlô hamiñ ñê bêñbêñ mena ñê loñ buyañ iniñ ñê bêñbêñ maleñiñ, êñ ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ mena ‘nanañ viyañ aisê?’ ami. Mi.

12 Lovak Mathen tem nêm auk êndêñ môlô ek nonañ.”

Anyô lôkmanñiñ atu ba auk mi

13 Anyô te hamiñ avômalô nômbêñ atu kapô ma hanañ hadêñ Yisu aêntêk, “Kêdôñwaga, wakamik bôk hama yôv ba onañ ek aiyañ bêñ imbi anêñ nômkama sam ba nêm ôdôñ te ek ya.”

14 Ma donjom Yisu hanañ hik ôpêñ liñ, “Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bêñ ek yambi môlônim nômkama sam?”

15 *Ma Yisu hanañ hadêñ avômalô aêntêk, “Noyabiñ am katô ek miñ malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô miñ hamô lôkmala hathak nômkama ami.”

16 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Anyô lôk nômkama bêñ te anêñ nômkama hik anôñ bêñ anôñ hamiñ ku.

17 Êñ ma yani lahabi aêntêk, ‘Yatak yenañ nôm êmô êsê? Yenañ unyak kapô sapêñ putup ba mi.’

18 Ma yani hanañ, ‘Aêñ ba dô ma yandum aêntêk. Yaseñ yenañ unyak sapêñ thô ma yandav unyak lukmuk bêñbêñ ek yandô yenañ nôm lôk nômkama sapêñ êmô kapô.

19 Ma yada yanañ êndêñ ya aêntêk, “Ya ma anyô lôkmanñiñ kambom. Yenañ nômkama bêñ anôñ hamô. Ba tem yañgañ lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma miñ hatôm yandum ku te ami.” ’

* 12:1: Mat 16:5-6; Mak 8:14-15 * 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Ti 6:9-10

20 “Ma donjom Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ ôpêḡ aêntêk, ‘O anyô molo! Bôlôvôḡ êntêk ma tem yanja anêm lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesaḡ ek oda?’

21 * “Noyabiḡ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêḡ anôḡ ek thêlôda ba leḡḡpaliḡ Anyô Bêḡ hatôm ôpêntêk, thêlô êḡ ma nômkama mi anôḡ hêk malak leḡ.”

Minḡ nôkô esak nôḡ atu tem imbitak ami
(Mat 6:25-34)

22-23 Ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku aêntêk, “Lôkmala ma bêḡ ek nôḡ eyaḡ. Ma leḡviḡkupik ma bêḡ ek kwêv lo sup. Aêḡ ba intu yanaḡ êndêḡ môlô nena miḡ lemimimbi bêḡ anôḡ esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôḡ ami.

24 Môlô lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma miḡ ethak ewa nôḡ ba etak hamô unyak kapô ek waklavôḡ nôḡ mi ami. Ma donjom Wapômbêḡ havakôḡ thêlô. Ma môlô ma Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ hamôḡ ek menak ba intu tem eyabiḡ môlô.

25 Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êḡ pik êntêk, êḡ ma tem kobom êḡ nêḡ yani sa ek êḡ lôkmala dokte imbiḡ e? Ma mi anôḡ.

26 Môlô miḡ hatôm nundum nôḡ yaôna aêḡ ami. Aêḡ ba aisê ka môlô lemimhabi bêḡ anôḡ hathak nômkama takêḡ.

27 “Lemimimbi alokwaḡ vuak. Thêlô miḡ idum ku lôk epesaḡ sôp ami. Ma donjom yanaḡ êndêḡ môlô nena alokwaḡ vuak takêḡ iniḡ lêlêyaḡ hamôḡ ek Kiḡ Solomon anêḡ nômkama mavi sapêḡ.

28 Aêḡ ba Wapômbêḡ hêv sôp mavi anôḡ hadêḡ alokwaḡ vuak lo kamuaḡ lomaloma atu ba êḡ bidonḡ, êḡ ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aêḡ ba môlô oyala nena Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ ek nêḡ sôp êndêḡ

môlô imbiḡ. Alikaknena, môlônim ôêvhabiḡ miḡ bêḡ ami.

29 Ba miḡ kapôlômim injik am esak onḡwaḡ malê mena nunum malê ami.

30 Nê daluk ethak leḡḡhiki ba êbôlêḡ nôḡ takêḡ, ma donjom môlônim Lemambô hayala môlônim malaiḡ ba tem nêḡ nôḡ takêḡ êndêḡ môlô.

31 Aêḡ ba môlô lemim injik am ek nômbôlêḡ Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Êḡ ma tem yani nêḡ nôḡ takêḡ sapêḡ êndêḡ môlô imbiḡ.

32 * “Môlô boksipsip ôdôḡ yaôna, miḡ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nêḡ loḡ lôkliḡyak êndêḡ môlô.

33 *Ma môlô owa vuli hathak unim nômkama ma nôḡnêḡ êndêḡ ḡê siv. Noja vak valuseleḡ atu ba tem miḡ kambom ami, ma nusup nômkama kêkêlô lomaloma ek môlô êḡjêk leḡ. Loḡ êḡ ma ḡê vani lo didu mi, ba intu unim nômkama valova tem êḡ.

34 Ma loḡ atu ba môlônim nômkama kêkêlô hamô, loḡ êḡ iyom intu tem môlônim lemimhabiḡ êḡ imbiḡ.

Noyabiḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu
(Mat 24:42-51)

35 * “Môlô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiḡ nôḡ

36 êtôm avômalô ku takatu ba eyabiḡ iniḡ anyô bêḡ. Thêlôniniḡ anyô bêḡ bôk hi hayaḡ nôḡ ewa avi vêḡ ma tem êmbôlêḡ esak loḡbô. Yani havôhalêḡ anêḡ loḡ ba hapididiḡ unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk vê ketheḡ ba neja yani thô.

37 Anyô bêḡ êḡ hayô ba hayê nena anêḡ ḡê ku eyabiḡ yani ba êḡ lêlê, êḡ ma tem yani lamavi ma thêlô nêḡ lôk leḡḡmavi. Yanaḡ avanôḡ êndêḡ môlô nena anyô bêḡ êḡ tem ipuk anêḡ sôp ku ma enaḡ ek thêlô nêḡndôk nêḡ biḡ ma yani nêḡ nôḡ êndêḡ thêlô êtôm anyô ku te.

38 Anyô bêḡ hale halêḡ hadêḡ bôlôvôḡ biḡ mena lôkbôk momaḡiniḡ ba hayê anêḡ ḡê ku miḡ êk sôm ami

* 12:21: Mat 6:19-20 * 12:32: Mat 14:27; 25:34

* 12:35: Mat 25:1-13

* 12:33: Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45; Jem 5:2

ma eyabin̄ yani iyom, êṅ ma tem nêṃ anêṅ lamavi êndêṅ thêlô.

39 * “Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêṅ alaṅ halaṅô abô nena nê vani tem nijik anêṅ unyak vose, êṅ ma yani hêk lêlê ek nê vani miṅ hatôm nijik unyak êṅ vose ami.

40 Ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem endelêm ba indum môlô nosoṅ kambom. Ba intu nôṃô lêlê aêṅ iyom.”

41 Ma Pita hanaṅ aêntêk, “Anyô Bêṅ, hôêv abô loṅ kapô êntêk hadêṅ yêlô iyom mena hôêv hadêṅ avômalô sapêṅ haviṅ e?”

42 Êṅ ma Anyô Bêṅ hanaṅ nena, “Yahanaṅ hadêṅ nê takatu ba idum iniṅ anyô bêṅ anêṅ ku mavi êtôm anyô lôkauk bêṅ atu ba hayabin̄ nôṃkama mavi. Unyak alaṅ hatak yani ek eyabin̄ anêṅ nê ku vi ba nêṃ nôṃ êndêṅ i êtôm anêṅ wakma atu ba hatak. Vêṃ ma hi loṅ buyaṅ.

43 Ma unyak alaṅ havôhalêm hathak loṅbô ma hayê nena anyô ku êṅ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêṅ.

44 *Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena unyak alaṅ êṅ tem etak ôpêṅ ek eyabin̄ anêṅ nôṃkama sapêṅ.

45 Ma doṅtom anyô ku êṅ lahabi hêk kapô nena, ‘Lêk sawa daim ma yenaṅ anyô bêṅ miṅ havôhalêm kethêṅ ami.’ Êṅ ma hik anyô lo avi ku vi ma hayaṅ nôṃ lôk hanum waiṅ bêṅ anôṅ aleba halo molo.

46 Hadum aêṅ ba hathôṅ paliṅ ma unyak alaṅ tem êyô ba indum ôpêṅ esôṅ kambom. Êṅ ma unyak alaṅ tem nêṃ vovaṅ bêṅ êndêṅ yani ma êndô ôpêṅ êṃô imbiṅ nê takatu ba miṅ êvhaviṅ ami.

47 * “Anyô ku atu ba hayala anêṅ anyô bêṅ anêṅ lahaviṅ ma doṅtom miṅ hapesaṅ nôṃkama ba hasopa anêṅ anyô bêṅ anêṅ lahaviṅ ami ma tem enja vovaṅ bêṅ.

48 Ma doṅtom anyô ku atu ba miṅ hayala anêṅ anyô bêṅ anêṅ lahaviṅ

ami ma hadum nôṃkama kambom ma tem enja vovaṅ yaô.

“Ôpatu ba Wapômbêṅ hêv auk bêṅ hadêṅ yani, êṅ ma Wapômbêṅ lahaviṅ yani indum ku bêṅ esak. Ma ôpatu ba Wapômbêṅ hêv auk bêṅ anôṅ hadêṅ yani, êṅ ma Wapômbêṅ lahaviṅ yani indum ku bêṅ anôṅ esak.

Yisu halêm ek embak avômalô vose (Mat 10:34-36)

49 “Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yalen̄haviṅ lôklokwaṅ nena atum êṅ bôk hathaṅ yôv.

50 *Tem yanja vovaṅ bêṅ ba intu yakapôlôṅ malaiṅ kambom endeba anêṅ daṅ.

51 Môlô osoṅ nena yahalêm ek yandum avômalô kapôlôṅiṅ êndôk biṅ e? Mi anôṅ! Yanaṅ êndêṅ môlô nena yahalêm ek yambak i vose.

52 Yaô lôk embeṅ yam ma avômalô bahen̄vi anêṅ unyak te tem nembaki vose ni ôdôṅ ju ba lokwaṅlô tem nêmbôliṅ dômiṅ êndêṅ lokwaṅju ma lokwaṅju tem nêmbôliṅ dômiṅ êndêṅ lokwaṅlô.

53 *Tem thêlô nembak i vose, ba lambô tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ nakaduṅ, ma namalô tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ lambô, ma talêbô tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ nalavi, ma nalavi tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ talêbô, ma yanavi tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôliṅ dôṃ êndêṅ yanavi.”

Noyala waklavôṅ bôlôṅ êntêk (Mat 16:2-3; 5:25-26)

54 Ma Yisu hanaṅ hadêṅ avômalô nômbêṅ atu aêntêk, “Môlô ôyê buliv loṅgavu hamô loṅ wak halôk, êṅ ma môlô onaṅ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êṅ ma ôthôm hik hayô.

55 Ma lovak halêm anêṅ loṅ vovaṅ, êṅ ma môlô onaṅ nena, ‘Tem vovaṅ kambom.’ Êṅ ma tak vovaṅ kambom.

56 Môlô avômalô abôyaṅ. Môlô ôyê leṅ lo pik ma oyala anêṅ ôdôṅ,

* 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17 * 12:50: Mak 10:38-39

* 12:53: Mai 7:6

ma donptom waklavônj êntêk ma môlô ôthônj anêj ôdônj paliñ.

57 “Aisê ka môlô miñ lemimhabi katô nena yenañ abô ma thêthônj mena mi e?”

58 Nodañô! Anyô te hadum ek idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô. Mamu overj loñôndê denañ, êj ma opesañ abô imbiñ yani kethêj. Ma miñ honañ abô mavi hadêj yani ami, êj ma tem ôpêj êmbôv o lôklokwañ kambom ba ni êndêj anyô halañô abô. Ma anyô bêj êj tem nê m o ni êndêj sôp bidonj. Ma sôp bidonj tem êmbôv o kisi ba ni etak o êndôk koladônj.

59 Yanañ êndêj o nena tem ômô koladônj ende ba nê m anê m vuli sapêj am. Aêj ba lemimbi katô am!”

13

Node am liliñ

1 Yôv ma anyô doho êyô ba enañ hadêj Yisu hathak nê Galili doho êbôk iniñ da ma Pailat hik thêlô vônô ba iniñ thalaleñ hançasô hathak iniñ da.

2 *Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Môlô oson nena nê Galili êj iniñ kambom hamônj ek avômalô Galili vi ba malaiñ êj hapôm thêlô e?”

3 Ma mi. Ma donptom môlô miñ ole kapôlômim liliñ ami, êj ma malaiñ tem êpôm môlô imbiñ êtôm wak nômbêj intu sapêj.

4 Ma anyô hatôm 18 takatu ba unyak daim anêj Siloam hançôli ba hik thêlô vônô, êj ma môlô oson nena thêlônin kambom hamônj ek avômalô Jelusalem iniñ kambom e?”

5 Ma mi. Ma donptom môlô miñ ole kapôlômim liliñ ami, êj ma malaiñ tem êpôm môlô imbiñ êtôm wak nômbêj intu sapêj.”

Abô loñ kapô hathak alokwañ anônj mi

6 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Alokwañ sabo te hamiñ anyô te anêj ku kapô. Ma wak te ma yani

hi ku kapô ek ênjê nena hik mena mi e? Ma donptom mi.

7 *Êj ma yani hanañ hadêj anêj anyô ku nena, ‘Ondañô. Sondabêj lokwañlô ma yahalê m ek yançê a êntêk anêj va ma donptom mi. Alokwañ êj habuliñ yenañ pik anêj lêj lêj, ba dô ma onde lu.’

8 * “Ma anyô ku êj hanañ viyañ nena, ‘Anyô bêj, otak imiñ sondabêj te vê mam ek yandav pik lo bok la esak ôdônj.

9 Êj ma tem injik anônj êndêj sondabêj yan endake. Nena mi, ma onde lu.’ ”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

10 Sabat te ma Yisu hanañ abô hadêj avômalô halôk unyak yej.

11 Ma avi te hamô ba ngôk bôk hêv lijiñ hadêj avi êj hatôm sondabêj 18. Avi êj anêj dômlokwañ lokbañ kambom ba miñ hatôm imiñ tibum dokte ami ma mi.

12-13 Ma Yisu hayê avi êj ma halam “Ôlê m.” Ma avi êj halê m ma Yisu hatak bañ hayôhêk yani ma hanañ, “Avi, yahêv anê m lijiñ vê.” Êj ma kethêj oyañ ma avi êj hamiñ tibum mavi ma habô Wapômbêj anêj athêj.

14 *Ma donptom anyô bêj atu ba hayabiñ unyak yej lamaniñ hathak Yisu hadum avi êj mavi hadêj Sabat. Êj ma anyô bêj atu hanañ hadêj avômalô aêntêk, “Wak bahenvi ba lahavute ma wak nindum ku. Ma môlô nôlê m êndêj wak takêj ek nê m môlônim lijiñ vê, ma Sabat ma dô.”

15 *Ma Anyô Bêj hanañ ôpêj anêj abô viyañ nena, “Môlô nê abôyañ. Môlô sapêj othak opole unim bokmançkao lôk donki ba i inum najañ hadêj Sabat mena mi e?”

16 Avi êntêk ma Ablaham anêj lim te. Sadañ hakak yani loñ hathak lijiñ hatôm sondabêj 18. Ma kambom ek yapole anêj yak vê êndêj Sabat e? Mi anônj. Êj ma nô m mavi.”

17 Yisu hanañ abô êj ma nê takatu ba êpôlik hathak yani elañô ba

* 13:2: Jon 9:2 * 13:7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15 * 13:14: Kis 20:9-10; Lo 5:13-14 * 13:15: Luk 14:5

mama kambom, ma avômalô sapêḅ leḅḅḅmavi hathak nômbêḅ atu ba Yisu hadum.

Wapômbêḅ anêḅ lôkliḅyak ma hatôm malê?

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Vêḅ ma Yisu hanaḅ, “Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak ma aisê ba hatôm malê?”

¹⁹ Êḅ ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anêḅ ku kapô. Ma haveḅ yam ma ava êḅ halumbak bêḅ hatôm alokwaḅ ba menak elav iniḅ unyak halôk anêḅ thaḅaḅ.”

²⁰ Ma Yisu hanaḅ hik thêlô liḅ hathak loḅbô, “Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak, êḅ ma hatôm malê?”

²¹ Êḅ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelaḅ halôk palawa bêḅ anôḅ kapô, ma haveḅ yam ma palawa sapêḅ hathiḅ bêḅ.”

Unyak abôlêk yaôna

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Yisu hi Jelusalem ma haveḅ malak lodôḅlodôḅ nenanena ba hadôḅ avômalô.

²³ Ma anyô te hanaḅ hik yani liḅ nena, “Anyô Bêḅ, Wapômbêḅ tem nêḅ anyô tomtom iyom bulubiḅ e?”

Ma Yisu hanaḅ hadêḅ thêlô nena,

²⁴ “Môlô majaḅ anôḅ ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanaḅ êḅndêḅ môlô nena tem anyô bêḅ anôḅ leḅḅḅhaviḅ nimbitak nêyô, ma doḅtom thêlô miḅ hatôm ami.

²⁵ *Unyak alaḅ tem imbiyô injik unyak abôlêk siḅ, êḅ ma môlô tem numiḅ viyaiḅ ma nupididiḅ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bêḅ, nuḅgwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma doḅtom yani tem enaḅ viyaḅ nena, ‘Yahathôḅ môlô paliḅ. Môlô ôlêḅ anêḅ êsê?”

²⁶ “Ma môlô tem nonaḅ êḅndêḅ yani nena, ‘Bôk yêlô aḅ nôḅ haviḅ o ma hôdôḅ yêlô hamô yêlôaniḅ loḅ.’

²⁷ *Ma doḅtom yani tem enaḅ nena, ‘Yahathôḅ môlô paliḅ. Môlô ôlêḅ

anêḅ êsê? Môlô ḅê kambom ba unu daim ek ya!’

²⁸⁻²⁹ * “Ma avômalô loḅ buyaḅ tem netak pik luvuluvu sapêḅ ma ini ne-jaḅ nôḅ bêḅ nêḅ Wapômbêḅ anêḅ loḅ lôkliḅyak. Êḅ ma môlô tem ôḅḅô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapêḅ tem nêḅ loḅ êḅ. Ma doḅtom Wapômbêḅ tem nêḅ môlô vê ba môlô tem nodaḅ asêḅ malêḅ ba nosaḅ vemimbôlêk ôdôḅ loḅ.

³⁰ *Odaḅô, anyô yaô doho ma tem nimbitak anyô bêḅ. Ma anyô bêḅ doho ma tem nimbitak anyô yaô.”

Yisu halaḅ hathak Jelusalem

(Mat 23:37-39)

³¹ Yisu hanaḅ abô yôḅ ma Palisi doho êlêḅ ma enaḅ hadêḅ Yisu nena, “Otaḅ loḅ êḅntêk ma nu buyaḅ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

³² Ma Yisu hanaḅ viyaḅ nena, “Unu nonaḅ êḅndêḅ avuḅ yatap êḅ aêḅntêk, ‘Odaḅô, yaô lo yamuḅ ma tem yanêḅ ḅḅôk kambom vê lôk yandum avômalô lôk lijiḅ mavi. Ma êḅtôm wak lô ma tem yaḅḅik yenaḅ ku anêḅ daḅ siḅ.’

³³ Aêḅ ba yaô lo yamuḅ ma yaḅ ma tem yambeḅ ba yana Jelusalem ek malê nena kambom ek plopet ema êḅḅêk loḅ yaḅda.

³⁴ “Ai, Jelusalem, Jelusalem! Môlô othak uik plopet pôpônô. Ma ḅê takatu ba Wapômbêḅ hêḅ halêḅ ma môlô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadam lôbôlôḅ ek yasup nalumi esak doḅtom êḅtôm tale tiḅ hasup nali ba êḅmô banik kapô. Ma doḅtom môlô ôdô!

³⁵ *Odaḅô! Môlônim malak ma tem kambom ba êḅmô ḅḅathiniḅ! Yanaḅ avanôḅ êḅndêḅ môlô nena môlô tem miḅ ôḅḅô ya esak loḅbô ami endeba nonaḅ nena, ‘Wapômbêḅ nêḅ lamavi êḅndêḅ ôpatu ba halêḅ hathak Anyô Bêḅ anêḅ athêḅ!’ am.”

14

Yisu hadum anyô thiḅ te mavi

* 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sng 6:8 * 13:28-29: Mat 8:11-12; Sng 107:3 * 13:30: Mat 19:30

* 13:35: Sng 118:26

1 Sabat te ma Yisu hi hayaŋ nôm hamô Palisi iniŋ anyô bêŋ te anêŋ unyak ma thêlô ititiŋ yani lôklokwaŋ.

2 Anyô te hathiŋ kambom ba hamô haviŋ yani.

3 *Ma Yisu hanaŋ hik nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ liŋ nena, “Alalôaniŋ abô balabuŋ te hanaŋ nena alalô hatôm nandum anyô lôk lijiŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e?”

4 Ma doŋtom thêlô bônôŋ iyom. Êŋ ma yani hawa anyô lijiŋ êŋ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

5 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlônim nalumi mena bokmaŋkao la hêv yak halôk lôv hadêŋ Sabat, ma môlô tem ketheŋ unu nodadi imbitak yaiŋ mena mi e?”

6 Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô êŋ viyaŋ ami.

Undum o endeba yaôna

7 Yisu hayê avômalô êlêm ek nejaŋ nôm ma thêlô leŋiŋhaviŋ nêndôk nêmoŋ nê bêŋbêŋ iniŋ loŋ iyom. Aêŋ ba yani hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô nena,

8 * “Anyô te hapôpêk anêŋ nôm bêŋ ba halam o ma miŋ nu ômô nê bêŋbêŋ iniŋ loŋ ami. Yakô thêlô bôk netak loŋ êŋ ek anyô lôk athêŋ bêŋ te la.

9 Ma nôm anêŋ alaŋ tem êyô ma enaŋ, ‘O vê ek anyô êntêk enja anêŋ loŋ.’ Êŋ ma tem o mama kambom ba nu ômô nê yaô iniŋ loŋ.

10 Aêŋ ba anyô te halam o ba hu ek noŋgwaŋ nôm, êŋ ma nu ômô anyô yaô iniŋ loŋ. Hudum aêŋ ma nôm anêŋ alaŋ tem êlêm ma enaŋ, ‘Aiyaŋ, ôlêm ômô imbiŋ nê bêŋbêŋ.’ Yani hadum aêŋ ma tem onja athêŋ bêŋ ênjêk nê nômbêŋ atu ba êlêm eyaŋ nôm êŋ.

11 *Anyô habô anêŋ athêŋ hathak leŋ ma tem Wapômbêŋ etauiŋ yani. Ma doŋtom anyô hatauiŋ i aleba yaôna ma Wapômbêŋ tem nêŋ athêŋ bêŋ êndêŋ yani.”

12 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ unyak anêŋ alaŋ nena, “Hudum ek ôpôpêk nôm bêŋ ma miŋ ondam anêŋ avômalô môlô lôk anêŋ thalaleŋ ma avômalô lôkmaŋgiŋ ami. Embeŋ yam ma thêlô tem nendam o ba nu noŋgwaŋ nôm êndôk thêlôniŋ unyak aêŋ iyom.

13 Ma doŋtom hôpôpêk nôm bêŋ, ma ondam nê siv ma nê baheniŋ kambom lôk nê veŋiŋ kambom ma nê maleŋiŋ pusip.

14 *Nê anêŋ aêŋ ma miŋ hatôm nêŋnêŋ anêŋ nôm viyaŋ ami. Êŋ ma tem lemmavi ek malê nena embeŋ yam ma tem Wapômbêŋ nêŋ anêŋ nôm êŋ viyaŋ êndêŋ waklavôŋ atu ba nê thêthôŋ mavi iviyô hêk ŋama.”

Abô loŋ kapô hathak nôm bêŋ te (Mat 22:1-14)

15 *Anyô te atu ba hayaŋ nôm hamô haviŋ Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Avômalô takatu ba tem nejaŋ nôm nêmoŋ Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ leŋ nêmoŋ lôk leŋiŋmavi.”

16 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Anyô te hatak waklavôŋ te ek êpôpêk anêŋ nôm bêŋ ma hêv abô hadêŋ avômalô bêŋ anôŋ ek nêlêm nejaŋ.

17 Waklavôŋ hayô ma yani hêv anêŋ anyô ku ba hi hadêŋ avômalô takatu ba bôk hanaŋ yôv hadêŋ i ma hanaŋ nena, ‘Môlô nôlêm, lêk yêlô apesaŋ nôm yôv.’

18 “Ma doŋtom avômalô takêŋ maleŋ baki iyom. Anyô te hanaŋ, ‘Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalon ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

19 “Ma anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahêv bokmaŋkao laumiŋ vuli ek nindum yenaŋ ku ba tem yana ek yasaê i ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalon ya loŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

20 * “Ma anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahawa avi lukmuk ba miŋ hatôm yasôk ami.’

* 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:8: Snd 25:6-7 * 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14

* 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33

21 “Êñ ma anyô ku hawa abô takên ba hi hadên anên anyô bên. Ma unyak anên alan lamanin kambom ba hanañ hadên ôpên nena, ‘Nu kethen êndên malak lôn anên lonôndê bên lôk lonôndê yaô ma onja nê siv lôk nê bahenin kambom ma nê malenin pusip lôk nê venin kambom ba ôlêm yenañ unyak kapô.’

22 “Haven yam ma anyô ku êñ hanañ, ‘Anyô bên, lêk yahadum hatôm honañ, ma donjom unyak min putup ami denañ.’

23 “Ma anyô bên hanañ hadên anyô ku nena, ‘Ôtak malak lôn ênjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk nañ onañ sapên ba onañ lôklokwañ nena thêlô nêlêm. Yalenhavin yenañ unyak putup am.

24 Yanañ êndên mólô nena nê takatu ba malenin baki, thêlô min hatôm nejañ yenañ nômkama ami ma mi anôn.’ ”

Hudum ek osopa Yisu (Mat 10:37-38)

25 Avômalô bên anôn i havin Yisu. Ma yani hik i liliñ ma hanañ hadên thêlô nena,

26 * “Anyô hadum ek esopa ya ma donjom min hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyañ lôk livi ma anên lôkmala havin ami ma min hatôm imbitak yenañ anyô ku ami.

27 Ma ôpatu ba min hawa anên alovalaņasin ba hasopa ya ami ma min hatôm imbitak yenañ anyô ku ami.

28 “Mólônim anyô te lahavin endav unyak bên te, ma êmô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êñ ba injik sin e.

29 Ma min lahabi aên ami ma tem endav landin iyom ma min hatôm injik sin ami. Ma avômalô sapên tem nêgê ba nemalik esak yani

30 ba nenañ nena, ‘Halav landin iyom ma min hatôm injik unyak sin ami!’ Ba intu hudum ek osopa ya ma lemimbi katô am.

31 “Ma kin te lahabi injik vovak êndên kin yañ, êñ ma êmô ba laimbi katô êña anên nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndên kin yañ atu ba anên 20,000 e?

32 Ma mi, ma nêm abô ni ek kin yañ atu ba hamô daim denañ ek thai nepesañ abô ek vovak dô.

33 “Ma aên iyom ma mólô te lahavin imbitak yenañ anyô ku, êñ ma etak anên nômkama sapên.

34 * “Ngwêk ma nômkama mavi. Ma donjom ngwêk doho thilibun kambom ma tem nindum aisê ek anên vasin êmô esak lonbô? Mi anôn.

35 * “Ma anên ku lêk mi ba dô ma nubini. Nê lôk lenôndôn ma nodañ abô êntêk katô.”

15

Abô lon kapô hathak boksipsip mi (Mat 18:12-14)

1 Nê ewa takis lôk nê idum kambom, thêlô êlêm ek nedañ Yisu anên abô.

2 * “Ma donjom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabun enañ abô mununmunun nena, “Ôpêntêk hawa nê kambom thô ba hayañ nômkama hamô havin thêlô.”

3 Aên ba Yisu hanañ abô lon kapô hadên thêlô aêntêk,

4 * “Mólônim anyô te anên boksipsip hatôm 100 ba te mi, êñ ma tem yani etak 99 ba nejañ kamuñ nêmkama ma ni ek êmbôlêm ali atu ba mi endeba êpôm am.

5 Ma hapôm boksipsip êñ, ma tem ekaliv ênjêk vakôk lôk lamavi ba ni.

6 Ma hayô anên unyak ma tem endam anên avômalô ma enañ nena, ‘Yalenmavi anên dôên hathak lêk yahapôm yenañ boksipsip hathak lonbô ba nôlêm ek alalô leninmavi imbin i.’

7 “Yanañ êndên mólô nena Wapômbên lamavi hathak avômalô thêthôn hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlonin liliñ yôv. Ma donjom anyô kambom te hale kapô liliñ ma tem

* 14:26: Luk 9:23 * 14:34: Mak 9:49-50 * 14:35: Mat 5:13 * 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10

avômalô malak leŋ leŋiŋmavi anôŋ êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loŋ kapô hathak valuseleŋ mi

⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Avi te anêŋ valuseleŋ seleva laumiŋ hamô ma doŋtom te mi. Êŋ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am.

⁹ Êŋ ma yani halam anêŋ avômalô ba hanaŋ hadêŋ thêlô, ‘Yaleŋmavi anêŋ dôêŋ ek malê nena lêk yahapôm yenaŋ valuseleŋ hathak loŋbô ba alalô leŋiŋmavi.’

¹⁰ Yanaŋ êndêŋ môlô nena leŋiŋmavi anêŋ aêŋ iyom habitak Wapômbêŋ anêŋ aŋela malêvôŋ hathak anyô kambom te hale kapô liliŋ.”

Abô loŋ kapô hathak nakaduŋ hatak lambô

¹¹ Ma Yisu hanaŋ, “Anyô te anêŋ nakaduŋ bôp lo nôk êmô.

¹² Wak te ma nôk hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêm nômkama sam ba nêm ôdôŋ yaŋ êndêŋ ya.’ Êŋ ma lambô hik nômkama sam hi ôdôŋ ju.

¹³ “Nôk hamô vauna ma hêv anêŋ nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuseleŋ sapêŋ ba hi loŋ buyaŋ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habuliŋ anêŋ nômkama sapêŋ.

¹⁴ Êŋ ma yani anêŋ valuseleŋ lêk thô, ma bôm bêŋ hayô loŋ êŋ. Ba yani hama kisi kambom.

¹⁵ Ma nôk hi hayô ek anyô loŋ êŋ te ma ôpêŋ hêv ku ni ek embakôŋ anêŋ bok. Ku êŋ ma lelaik kambom hêk Israeŋ maleŋiŋ.

¹⁶ Ma nôk hama kisi ba lahaviŋ enjaŋ bok iniŋ nôm, ma doŋtom thêlô miŋ êv nôm dokte hadêŋ yani ami.

¹⁷ “Êŋ ma yani hawa auk mavi ma hanaŋ, ‘Ai, Wakamik anêŋ nê ku sapêŋ eyaŋ nôm mavi bêŋ anôŋ. Ma doŋtom yahamô loŋ êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama!

¹⁸ *Yambiyô ba yana ek wakamik ma yanaŋ êndêŋ yani aêntêk, “Wakamik, yahadum kambom bêŋ hadêŋ o lôk Wapômbêŋ.

¹⁹ Ya miŋ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.” ’

²⁰ “Yôv ma yani haviyô ba hi hadêŋ lambô. Ma hamiŋ daim denaŋ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma hanaŋviŋ ba hi hadêŋ namalô ma havalonŋ ba hanaŋ hathak.

²¹ “Ma nakaduŋ hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bêŋ hadêŋ o lôk Wapômbêŋ. Ya miŋ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

²² “Ma doŋtom lambô halam hadêŋ anêŋ nê ku nena, ‘Ketheŋ! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek naŋgik esak yenaŋ okna. Ma notak mote êndôk baŋwasiŋ ma unŋwik va bokŋgôp esak vakapô.

²³ Ma môlô unu noja bokmaŋkao dopdop te êlêm ma unŋwik ek alalô aŋgaŋ lôk leŋiŋmavi.

²⁴ *Ek malê nena yenaŋ okna êntêk bôk hama yôv, ma doŋtom lêk hamô lôkmala hathak loŋbô. Yani bôk mi, ma doŋtom lêk apôm yani hathak loŋbô.’ Êŋ ma thêlô enŋgabôm nôm bêŋ ba eyaŋ lôk leŋiŋmavi.

²⁵ “Ma namalô bôp havenŋ ku denaŋ. Ma havenŋ yam ma yani hale halêm anêŋ ku kapô ba habobo unyak ma hanaŋ avômalô eloyeŋ bêŋ.

²⁶ Êŋ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanaŋ hik yani liŋ, ‘Idum malê?’

²⁷ Ma anyô ku hanaŋ hadêŋ yani nena, ‘Mamuyaŋ molok hale halêm hathak loŋbô ba lemambô hik bokmaŋkao dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

²⁸ “Bôp hanaŋô abô êŋ ma lamaniŋ kambom ba hadô ni unyak kapô. Êŋ ma lambô hale yaŋiŋ ma hadum ek indum yani lamavi.

²⁹⁻³⁰ Ma doŋtom yani hanaŋ hadêŋ lambô aêntêk, ‘Ondaŋô! Aisé ba

huik bok sin mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyan. Yani habulin anêm nômkama sapêñ ba hêv hadêñ avi idum sek walilin. Ma ya ma yahayabin o mavi ba yahalanô anêm abô hatôm sondabêñ nômbêñ intu sapêñ. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyan. Ma donjom miñ bôk huik bok nate ek ya lôk yenan nê môle ami.'

³¹ "Ma lambô hanañ hadêñ yani nena, 'Yenan okna, wak nômbêñ intu ma hômô haviñ ya ba yenan nômkama sapêñ ma o iyom anêm.

³² Ma donjom lêk ma alalô leñimavi ek malê nena mamuyan molok bôk mi ma lêk alalô apôm yani hathak loñbô. Alalô ason nena bôk hama ma donjom lêk hamô lôkmala hathak loñbô.' "

16

Abô loñ kapô hathak kobom neyabin valuseleñ

¹ Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, "Anyô lôkmanñiñ te hatak anyô te ek eyabin anêñ ku. Ma haven yam ma hanañ nena ôpêñ habulin anêñ nômkama.

² Ba intu halam yani ba hanañ, 'Yahalanô nena hubulin yenan nômkama. Ba oto anêm ku anêñ lavôn êlêm ek yangê. O miñ hatôm oyabin yenan ku esak loñbô ami.'

³ "Ma anyô ku lahabi aêntêk, 'Yenan anyô bêñ tem nêm ya vê ênjêk anêñ ku, aêñ ba yandum malê. Ya miñ anyô lôklokwan hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nêñem ya sa.

⁴ Ai! Yahayala nôm atu ba yandum ek avômalô leñimavi ba neja ya thô êndêñ waklavôn atu ba ya ku mi.'

⁵ "Aêñ ba yani halam nê takatu ba bôk ewa anyô bêñ anêñ nômkama ba anêñ viyan hêk denañ. Anyô môn hayô ba yani hanañ hik ôpêñ lin, 'Howa yenan anyô bêñ anêñ nômkama vithê ba anêñ viyan hêk?'

⁶ "Ma hanañ, 'Yahawa nôm lêñlêñ lôk un hatôm 100.' Êñ ma anyô ku hanañ, 'Onja kapyu atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.'

⁷ "Yôv ma hanañ hadêñ yan atu ba haven yam, 'Anêm viyan ma vithê?'

"Êñ ma ôpêñ hanañ, 'Yahawa wit lôk vak hatôm 100.'

"Ma anyô ku hanañ, 'Onja kapyu atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.'

⁸ "Ma haven yam ma anyô lôkmanñiñ atu hayê nôm atu ba anêñ anyô ku hadum. Êñ ma hanañ nena ôpêñ ma anyô kambom ma donjom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bêñ. Avanôn, nê pik eyala kobom pik mavi anôn hamôn ek avômalô takatu ba esopa deda.

⁹ "Yanañ êndêñ môle nena noja nômkama pik ba nôñem êndêñ avômalô vi ek thêlô leñimavi êndêñ môle. Ma waklavôn atu ba nômkama mi, êñ ma tem Wapômbêñ enja môle thô ba unu unyak atu ba tem nômô mavi wak nômbêñ intu sapêñ.

¹⁰ * "Ôpatu ba hayabin nôm yaônena mavi ma hatôm eyabin nômbêñ mavi aêñ iyom. Ma ôpatu ba hayabin nôm yaônena kambom ma tem eyabin nômbêñ kambom aêñ iyom.

¹¹ Aêñ ba oyabin nômkama pik êntêk kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama anôn êndêñ môle? Mi.

¹² Ma oyabin anyô yan anêñ nômkama kambom, êñ ma opalê tem nêm nômkama ek môle? Milôk.

¹³ * "Anyô ku te miñ hatôm indum anyô bêñ ju iniñ ku ami. Ma tem la imbiñ anyô yan ma kapô êndô yan. Ma tem ma endahalin anyô yan ma imbulin dôk ek anyô yan. Môle miñ hatôm nosopa Wapômbêñ lôk valuseleñ ami."

¹⁴ Nê Palisi takatu ba leñinhavin valuseleñ elañ Yisu anêñ abô takêñ ba maleñ thêlêv hathak Yisu.

¹⁵ * "Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, "Môle udum ek avômalô leñinimbi

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mat 6:24 * 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14

nena mólô nê thêthôn mavi. Ma donptom Wapômbên hayala mólônim kapólômim. Nôm takatu ba avômalô leñinhabi nena nôm mavi anôn, êñ ma Wapômbên hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanañ abô hathak balabuñ

16 * “Abô balabuñ lôk plopet iniñ abô iyom hayabiñ avômalô aleba hayô Jon anên waklavôn. Ma lêk yahanañ Abô Mavi bên hathak Wapômbên anên loñ lôklinyak. Ba avômalô bên anôn lôklokwan ek nimbitak nêyô loñ lôklinyak êñ kapô ba ini.

17 *Pik lo leñ hatôm nêm yak. Ma donptom Wapômbên anên abô balabuñ bunate miñ hatôm nêm yak ami.

18 * “Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yañ, êñ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êñ ma hadum sek haviñ.”

Anyô lôkmanñin lôk Lasalus

19 “Anyô lôkmanñin te hamô ba wak nômbên intu sapên ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalalen kékêlô ba hayañ nôm mavi lomaloma lôk lamavi bên anôn.

20 Ma anyô siv te anên athên nena Lasalus hêk ôpên anên malak badên abôlêk. Ma palê hatêtô liñkupik lôkthô.

21 Ma yani lahaviñ enjañ ôpên anên nôm mapmap atu ba ibi hi, ma donptom mi. Yani hamô ma avuñ ethak êlêm elami anên palê.

22 “Haveñ yam ma anyô siv hama, ma añela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmanñin êñ hama haviñ ba elav.

23 Anyô lôkmanñin hamô nê ñama iniñ loñ ba hawa vovañ bên. Yani hêv ma liñ ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô.

24 Êñ ma yani halam nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nêm Lasalus ek etak bañgwasin kupik êndôk ñañ ba etak êyô êmô yadahalan

ek thilibuñ ek malê nena yahawa vovañ bên anôn hamô atum êntêk.’

25 “Ma donptom Ablaham hanañ viyañ nena, ‘Yenañ okna, sêbôk ba hômô pik ma howa anêm nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anên kambom. Ma donptom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovañ.

26 Ma Wapômbên bôk hatak koloson bên te hêk malêvôn ek yêlô ma mólô. Ba intu miñ hatôm mólô nôlêm êndên yêlô ma yêlô nasôk êndên mólô ami.’

27 “Ma ôpên hanañ, ‘Aên ba wakamik, hatôm nêm Lasalus ba endeni wakamik anên unyak

28 ma enañ abô lôklokwan êndên yenañ aiyañ bahenvi takatu ek miñ nêlêm loñ vovañ bên êntêk imbiñ ya ami.’

29 “Ma donptom Ablaham hanañ, ‘Mose lo plopet iniñ abô hêk ba thêlô nedañô ba nesopa.’

30 “Ma ôpên hanañ, ‘Wakamik Ablaham, miñ hatôm ami. Ma donptom anyô ñama te ni êndên thêlô, êñ ma tem thêlô nede kapólônin liliñ.’

31 “Ma donptom Ablaham hanañ hadên yani nena, ‘Thêlô miñ elañô Mose lo plopet iniñ abô ami. Êñ ma anyô ñama te haviyô hathak loñbô, ma tem miñ nedañô anên abô imbiñ ami.’”

17

Kambom hathak habuliñ êvhaviñ (Mat 18:6-7; Mak 9:42-48)

1 Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndôk avômalô leñin ek nindum kambom. Ma donptom vovañ bên tem êpôm opalêla takatu ba indum nôm êñ.

2 Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhaviñ ya te hêv yak, ôpên tem êpôm malaiñ bên anôn. Ôpên tem nêsôkwên valu bên te esak laselo ba nimbi yani êndôk ñgwêk makidiñ ba ema. Malaiñ êñ ma yaôna ek malaiñ atu ba yani tem êpôm emben yam.

* 16:16: Mat 11:12-13 * 16:17: Mat 5:18 * 16:18: Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12; Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11 * 17:3: Mat 18:15

3 *Aên ba noyabin am.

“Mamuyan hadum kambom hadên o, ên ma nu opesan abô imbin yani. Ma yani hale kapô liliñ, ên ma nê anên kambom ên vê.

4 *Wak te iyom ma mamuyan hadum kambom hadên o hatôm bôlôn bahenvi ba lahavuju, ma bôlôn bahenvi ba lahavuju havôhalêm hanañ hadên o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, ên ma nê anên kambom vê.”

Êvhavin

5 Ma aposel enañ hadên Anyô Bên nena, “Undum yêlôaniñ êvhavin indumbak bên!”

6 *Ma Anyô Bên hanañ, “Môlônim ôêvhavin ma yaôna hatôm ava yaônate, ên ma hatôm nonañ êndên alokwan sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu umiñ ngwêk,’ ên ma tem endañô môlônim abô.”

Nê ku iniñ auk

7 Ma Yisu hanañ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôm hadên malak lôñ te. Ên ma nê bênbên tem nenañ êndên thêlô nena nejan nôm êmôn e? Mi.

8 Nê bênbên tem nenañ êndên thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniñ nôm êmôn ma môlônim embenyam.’

9 Ma tem nê bênbên nenañ leñimavi bên êndên malak lôñ ên e? Mi, thêlô idum iniñ ku iyom.

10 Ma môlô aên iyom, môlô udum ku sapên atu ba Anyô Bên hêv hadên môlô yôv, ên ma nonañ, ‘Yêlô ma nê ku iyom ba adum yêlôaniñ ku iyom.’ ”

Yisu hadum anyô laumiñ mavi

11 Yisu hi Jelusalem denañ ba hasopa loñôndé atu ba haven Samalia lo Galili iniñ pik malêvôn.

12 Ma hi habobo malak te ma nê lepla laumiñ êlêm êpôm yani. Thêlô imiñ daim dokte

13 *ma elam nena, “Anyô Bên Yisu, lem ek yêlô.”

14 *Ma Yisu hayê thêlô ma hanañ, “Môlô unu uñgwik am thô êndên nê êbôk da.” Ên ma thêlô even ba i denañ ma leñinakupik habitak mavi.

15 Ma thêlô ên te hayê nena linakupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbên anên athên.

16 Ma hayô ma halek vadôn lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadên yani. Ôpên ma anyô Samalia te.

17 Ma Yisu hanañ, “Yahadum anyô laumiñ mavi. Ma anyô bahenvi ba lahavuva êmô êsê?”

18 Aisé ka anyô loñ buyañ iyom hale halêm ek habô Wapômbên anên athên?”

19 Ma Yisu hanañ hadên ôpên aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêm hôêvhavin hadum ba o mavi.”

Wapômbên anên loñ lôkliñyak tem êlêm

(*Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23*)

20 Nê Palisi enañ hik Yisu lin nena, “Angé ka tem Wapômbên anên loñ lôkliñyak êlêm?” Ma Yisu hanañ viyân nena, “Wapômbên anên loñ lôkliñyak halêm ma tem miñ êlêm lôk lavônin ek avômalô nêgê ami.

21 Aên ba tem miñ nenañ nena, ‘Ôngô, Wapômbên anên loñ lôkliñyak êntêk aên’ mena ‘Endaku aên’ ami. Mi, Wapômbên anên loñ lôkliñyak lêk hamô môlô malêvôn.”

22 Ma Yisu hanañ hadên anên nê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbin bên anôn ek ôngô Anyô Anên Nakadun atu, ma donjom môlô tem miñ ôngô ami.

23 *Ma avômalô tem nenañ êndên môlô nena, ‘Ôngô, yani hamiñ loñ êntêk!’ mena ‘hamiñ loñ endaku!’ Ên ma môlô nômô malinyaô ma miñ nosopa thêlô ami

24 ek malê nena Anyô Anên Nakadun atu anên waklavôn ma tem avômalô sapên nêgê êtôm damak hêv ba habi deda haven leñ lôkthô.

* 17:4: Mat 18:21-22 * 17:6: Mat 17:20; 21:21 * 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4 * 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

25 Ma donjom tem yanja vovaj lo-maloma ma mólô nê bôlônj êntêk tem nômbôlinj dônim êndênj ya vêmam.

26 “Anyô Anêj Nakaduj atu anêj waklavônj tem êtôm sêbôk ba Noa anêj waklavônj.

27 Avômalô eyaj lo inum ma ewa i aleba êthônj paliñ ma Noa hi yeñ kapô. Êñ ma ñambô bêñ hayô ba habulinj thêlô sapêñ.

28 *Aêñ ba hatôm aêsêbôk ba Lot anêj waklavônj. Avômalô eyaj ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniñ unyak.

29 Ma donjom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovaj solpa halôk anêj leñ ba habulinj thêlô sapêñ.

30 Waklavônj atu ba Anyô Anêj Nakaduj atu injik i thô ma tem imbitak kethenj oyanj aêñ iyom.

31 * “Wak êñ ma anyô te hamô unyak vov ma anêj nômkama hamô unyak kapô, êñ ma miñ ni unyak kapô ek enja anêj nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aêñ iyom ma anyôla hamiñ ku kapô ma miñ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom.

32 *Mólô lemim imbi Lot yanavi!

33 *Anyô te hadum ek embalonj yanida anêj lôkmala loñ ma anêj lôkmala tem nêñ yak. Ma donjom anyô te hatak anêj lôkmala ma anêj lôkmala tem êmô mavi.

34 “Yananj êndênj mólô nena bôlôvônj êñ ma anyô ju tem nêjêk yêñ donjom ma tem neja anyô yanj ma yanj êñjêk.

35-36 Ma avi ju tem nepesanj iniñ palawa ma tem neja avi yanj ma yanj êmô.”*

37 Nê ku enanj hik Yisu liñ nena, “Anyô Bêñ, nôñ êñ tem imbitak êsê?”

Ma Yisu hananj viyanj nena, “Menak lambek ethak donjom ba êmô loñ takatu ba alim hapalê hêk.”

* 17:28: Stt 18:20-19:25 * 17:31: Mat 24:17-18 * 17:32: Stt 19:17,26 * 17:33: Luk 9:24

* 17:35-36: Nê lôkauk vi enanj nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denanj. Abô êñ ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yanj ma yanj êmô. * 18:1: Kol 4:2; 1Te 5:17

18

Abô loñ kapô hathak avi tôp lôk anyô halanjô abô

1 *Yisu hananj abô loñ kapô te hadênj thêlô ek netenj mek êtôm wak nômbênj intu sapênj ma miñ kapôlônjinj enjiap ami.

2 Aêñ ba yani hananj aêntêk, “Malak lôñ te ma anyô bêñ halanjô avômalô iniñ abô hamô. Yani ma miñ hakô Wapômbênj ami ma hapôlik ek avômalô iniñ abô haviñ.

3 Ma avi tôp te hamô lôñ êñ. Ma yani hi hadênj anyô bêñ êñ lôbôlônj ma hananj, ‘Anyô te habulinj ya. Ma ôlêñ ondanjô yenanj abô ba opesanj.’

4 Ma donjom anyô bêñ hadô avi tôp êñ anêñ abô hatôm wak bêñ anônj.

“Havenj yam ma anyô bêñ êñ lahabi nena, ‘Miñ yahalanjô Wapômbênj anêñ abô ami ma yakapôlônj hadô avômalô iniñ abô haviñ,

5 ma donjom yahadô ek avi tôp êntêk êlêñ wak nômbênj intu sapênj ba imbulinj yenanj auk. Aêñ ba yandanjô yani anêñ abô ba yapesanj kethenj ek yani êmô tiñinj.’”

6 Ma Anyô Bêñ Yisu hananj, “Noja auk esak anyô bêñ kambom êntêk anêñ kobom.

7 Aêñ ba Wapômbênj tem endanjô anêñ avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniñ asênj atu ba elanj bôlôvônj ba wak mena mi e? Tem endanjô. Ma tem yani endanjô yaôyaô e?

8 Mi anônj! Yananj avanônj biñ nena yani tem endanjô kethenj ma tem epe-sanj. Ma donjom Anyô Anêñ Nakaduj atu halêñ pik hathak loñbô, êñ ma tem êpôm nena avômalô êvhavinj doho êmô mena mi e?”

Abô loñ kapô hathak anyô ju etenj mek

9 Ma Yisu hananj abô loñ kapô te hadênj avômalô takatu ba leñinjabi nena thêlô ma avômalô thêthônj iyom

ba êyé avômalô vi kambom. Êñ ma Yisu hanañ nena,

10 “Anyô ju i unyak mathen ek neten mek. Anyô yan ma Palisi ma yan ma anyô hawa takis.

11 Palisi êñ da hamiñ ba haten mek nena, ‘Wapômbên, mavi anôn ek ya anyô mavi ma ya miñ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma nê vani lôk nê kambom lôk nê idum sek haviñ anyô yan yanavi. Ma ya ma mi anôn, ya ma miñ hatôm anyô hawa takis endaku ami.

12 *Sonda te anên wak ju ma yahavak balabuñ ek nô. Ma nômkama nômbên atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdôn laumiñ ba yahêv ôdôn te hadên o.’

13 *“Ma donjom anyô hawa takis hamiñ daim ma hakô ek ênjê len. Ma yani hakôm ba hatak bañ luvi hêk madaluk siñ ma hanañ, ‘Wapômbên, ya anyô kambom ba nê kapôlôm ek ya.’”

14 *Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndên môlô nena anyô hawa takis havôhi anên unyak ma lêk anyô thêthôn hêk Wapômbên ma. Ma anyô yan ma mi. Ôpatu ba hêv anên athên liñ ma tem Wapômbên etauviñ anên athên. Ma donjom ôpatu ba hatauviñ i ma tem Wapômbên nê anên athên liñ.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

15 Avômalô ewa iniñ avômena yaônena i hadên Yisu ek etak bañ êyô ênjêk thêlô. Ma anên nê ku êyé ma ethañ i.

16 Ma donjom Yisu halam avômena êlêm ma hanañ nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndên ya ma miñ numiñ loñ siñ ami ek malê nena avômalô takatu ba athên mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma thêlônin.

17 *Yanañ avanôn êndên môlô nena ôpatu ba miñ hawa Wapômbên anên loñ lôkliñyak hatôm avômena yaônena

ami ma miñ hatôm imbitak êyô loñ êñ kapô ba ni ami. Ma mi.”

Anyô lôk nômkama bên hanañ abô haviñ Yisu

(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 *Anyô bên te hanañ hik Yisu liñ nena, “Kêdônwaga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên?”

19 Ma Yisu hanañ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miñ mavi ami ma Wapômbên iyom intu ba mavi.

20 *Abô balabuñ ma bôk hoyala yôv: ‘Miñ undum sek imbiñ anyô yan yanavi ami. Miñ nuñgwik anyô vônô ami. Miñ onja vani ami. Miñ onañ abôyan esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’”

21 Ma anyô bên êñ hanañ, “Ya yaônena aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takên.”

22 Ma Yisu halanô ma hanañ hadên ôpên nena, “Mavi anôn, ma donjom nômlate hamô denañ. Nu nê anên nômkama sapên ek avômalô nê nê vuli ma onja valuselen sapên ba nê êndên nê siv. Êñ ma tem anên nômkama mavi lomaloma êmô malak len. Ma ôlêm osopa ya.”

23 Yani ma anyô lôk nômkama bên anôn. Ba intu halanô abô êñ ma hêv malain bên hadên yani ba hi lôk lamalain.

24 Yisu hayê yani lamalain ma hanañ, “Nê lôk nômkama bên tem nêpôm malain bên ek nimbitak nêyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ini.

25 Avanôn biñ nena miñ malain bên ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anên abyan ba ni ami, ma donjom malain anôn ek anyô lôk nômkama bên te imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô.”

26 Avômalô elanô abô êñ ma enañ nena, “Avanôn e? Aên ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbên anên loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

* 18:12: Ais 58:1-4; Mat 23:23 * 18:13: Sng 51:1
Luk 10:25 * 18:20: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

* 18:14: Mat 23:12 * 18:17: Mat 18:3 * 18:18:

27 Ma Yisu hanañ, “Nôm takatu ba anyô miñ hatôm nindum ami, intu Wapômbêñ hatôm indum.”

28 Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nôm kama sapêñ ba alêm asopa o.”

29 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ avanôñ nena avômalô takatu ba lenñhabi Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ba etak iniñ unyak lo avi ma iviyañ lôk lami ma nali,

30 ma thêlô êmô pik denañ ma Wapômbêñ tem nêmiñ nôm kama lôkthô êndêñ i ba tem nêmiñ bêt anôñ êyô êmô iniñ loñ imbiñ ma emben yam ma tem nêmiñ lôk mala atu ba nêmiñ êtôm wak nômbêñ intu sapêñ êndêñ i imbiñ.”

Yisu hanañ abô hathak anêñ ñama bôlôñ te lô

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 *Yisu hawa ñê ku laumiñ ba lahavuju takatu hathak donjom ma hanañ, “Nodañô. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet eto hathak Anyô Anêñ Nakaduñ atu tem imbitak avanôñ.

32 *Tem nêniñ yani êndôk ñê loñ buyañ Lom baheñiñ. Ma tem nema-lik esak yani ba nenañ abô lomaloma esak yani ma nêsôvwapôk êyômô yani.

33 Ma nebañi yani ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loñbô.”

34 *Ma donjom ñê ku miñ eyala abô takêñ ami. Abô êñ anêñ ôdôñ ma havuñ ek thêlô ba thêlô miñ eyala ami ma êthôn paliñ.

Yisu hadum anyô mapusip te mavi

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loñôndê dan vi ba hapetenak ek avômalô nêniñ yani sa.

36 Yani halañô avômalô bêt anôñ ele ba i ma hanañ hik thêlô liñ nena, “Malê?”

37 Ma thêlô enañ hadêñ yani nena, “Yisu anêñ Nasalet halêm.”

38 Êñ ma anyô mapusip dalam nena, “Yisu, Devit anêñ Lim Lukmuk, nêmiñ kapôlôm ek ya!”

39 Avômalô takatu ba êmôn ethañ yani ba enañ, “O bônôn.” Ma donjom yani dalam lôklala nena, “Devit anêñ Lim Lukmuk, nêmiñ kapôlôm ek ya!”

40 Êñ ma Yisu hamiñ ma hanañ ek thêlô neja ôpêñ êlêm. Yani hayô ma Yisu hanañ hik yani liñ nena,

41 “Lemhaviñ yandum malê êndêñ o?”

Ma ôpêñ hanañ, “Anyô Bêt, yalenhaviñ yangê tak.”

42 Ma Yisu hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Nôn gô tak. Anêm hôêvhaviñ hadum ba hubitak mavi.”

43 Ma kethañ oyañ ma ôpêñ madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa Yisu lôk habô Wapômbêñ anêñ athêñ. Ma avômalô nômbêñ atu ba i haviñ yani êyê nôm êñ ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ haviñ.

19

Yisu hi Sakius anêñ unyak

1 Yisu hayô Jeliko ma hi iyom.

2 Ma anyô lôk valuselen bêt te hamô. Yani ma anyô bêt hawa takis ba anêñ athêñ nena Sakius.

3 Yani lahaviñ êñjê nena Yisu ma opalê, ma donjom avômalô bêt anôñ ma Sakius anyô bidon ba miñ hatôm êñjê ami.

4 Êñ ma yani halañviñ hamôn ba hi ma hathak alokwañ sabo te ba hamô ek êñjê Yisu.

5 Yisu hayô loñ êñ ma hêv ma hathak len ma hanañ, “Sakius, ôndôk ba ôlêm kethañ. Yaô ma tem yamô anêm unyak.”

6 Êñ ma kethañ oyañ ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

7 *Ma avômalô sapêñ êyê ba kapôlônñiñ diñdiñ ba enañ nena, “Yani hi hamô haviñ anyô kambom te.”

8 *Ma donjom Sakius haviyô hamiñ ma hanañ hadêñ Anyô Bêt nena, “Anyô Bêt, ondanô. Tem yambi

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7

yenaŋ nôm kama sam ni ôdôŋ ju ba yanêm yaŋ êndêŋ nê siv. Ma bôk yahasaŋ anyôla ba yahawa anêŋ valuseleŋ doho vani, êŋ ma tem yanêm valuseleŋ êtôm dum ayova êyômô loŋ imbiŋ.”

9* Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani nena, “Lêk ma Wapômbêŋ hêv avômalô unyak êntêk êŋ bulubiŋ ek malê nena yani ma Ablaham anêŋ nakaduŋ te.

10* Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ek êmbôlêm nê takatu ba êv yak ek nê i bulubiŋ.”

Abô loŋ kapô hathak anyô bêŋ te hêv valuseleŋ hadêŋ nê ku (Mat 25:14-30)

11 Avômalô elanô abô êŋ yôv ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te haviŋ ek malê nena yani lêk habobo Jelusalem. Ma avômalô takêŋ leŋiŋhabi nena yani hayô Jelusalem, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem imbitak êmô pik.

12 Êŋ ma Yisu hanaŋ nena, “Anyô bêŋ te anêŋ namalô tem ni loŋ buyaŋ ek enja athêŋ lôk kuluŋ kiŋ vêmam ka êmbôlêm anêŋ malak ôdôŋ esak loŋbô ek eyabiŋ anêŋ avômalô. Loŋ êŋ ma daim kambom.

13 Vê m ma yani halam anêŋ nê ku laumiŋ hathak doŋtom ma hêv valuseleŋ hatôm 100 hadêŋ thêlô tomtom sapêŋ. Ma hanaŋ aêntêk, ‘Môlô noja valuseleŋ êntêk ba nundum ku esak endeba yambô alêm esak loŋbô am.’ Yôv ma hatak thêlô ba hi.

14 “Ma doŋtom yanida anêŋ avômalô kapôlôŋiŋ agiap ek yani. Êŋ ma yani hi loŋ buyaŋ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenaŋ aêntêk, ‘Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniŋ kiŋ.’

15 “Ma doŋtom yani habitak kiŋ yôv ma havôhalêm ma hanaŋ aêntêk, ‘Nodam nê ku takatu ba bôk yahêv valuseleŋ hadêŋ i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôv valuseleŋ vithê haviŋ.’

16 “Êŋ ma anyô te hamôŋ hi ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, yahadum ku hathak anêm valuseleŋ êŋ ba yahavôv valuseleŋ hatôm 1,000.’

17* “Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ nena, ‘Mavi anôŋ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiŋ nôm yaôna dedaŋ mavi ba intu oyabiŋ malak lôŋ laumiŋ.’

18 “Yôv ma anyô yaŋ halêm ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, hathak anêm valuseleŋ, yahavôv valuseleŋ hatôm 500.’

19 “Ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ hadêŋ yani, ‘Oyabiŋ malak lôŋ bahen’vi.’

20 “Yôv ma anyô ku te lô halêm ma hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, anêm valuseleŋ atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô

21 ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôv anyô vi iniŋ nôm kama ba howa hatôm anêm. Ma pik atu ba anyô yaŋ hapaliv yaŋvêk halôk ma hothak howa anêŋ anôŋ.’

22 “Êŋ ma anêŋ anyô bêŋ hanaŋ, ‘O anyô ku mi kambom ba oda anêm abô intu hanaŋ o bêŋ. Bôk hoyala yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi iniŋ nôm kama ba yahawa hatôm yenaŋ. Lôk pik atu ba anyô yaŋ hapaliv yaŋvêk halôk ma ya hathak yahawa anêŋ anôŋ.’

23 Ma aisê ka miŋ hotak yenaŋ valuseleŋ halôk unyak valuseleŋ ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loŋbô ma tem yanja doho êyômô loŋ imbiŋ?’

24 “Êŋ ma hanaŋ hadêŋ nê takatu ba imiŋ habobo nena, ‘Môlô noja anêŋ valuseleŋ hatôm 100 vê ênjêk yani ba nô nê m êndêŋ ôpatu ba hawa 1,000.’

25 “Ma thêlô enaŋ hadêŋ yani nena, ‘Anyô bêŋ, yani anêŋ 1,000 bôk hamô yôv.’

26* “Ma yani hanaŋ, ‘Yanaŋ êndêŋ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenaŋ nôm kama ba habitak bêŋ, êŋ ma tem yatak doho êyômô

* 19:9: Luk 13:16; Ap 16:31 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

loŋ imbiŋ ba yanêm êndêŋ ôpêŋ. Ma doŋtom ôpatu ba miŋ hadum ku hathak yenaŋ nômkama ami, êŋ ma tem yanêm dokte atu ba havalonŋ loŋ vê ênjêk yani.'

27 "Ma doŋtom nê takatu leŋiŋmaniŋ hathak ya ba êdô ek yambitak iniŋ kiŋ, 'Noja i êlêm loŋ êntêk ma uŋgwik i pôpônô ênjêk yamalen.'

28 Yisu hanaŋ abô êŋ yôv ma hamônŋ ba hi Jelusalem.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiŋ

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

29 Yisu habobo Betpagi lo Betani, malak ju êŋ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêŋ nê ku ju ba i ma hanaŋ nena,

30 "Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôŋgô ekak bok doŋki map te loŋ ba hamiŋ. Bok êŋ ma miŋ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm.

31 Ma anyôla hanaŋ nena, 'Mamu opole eka', êŋ ma nonaŋ viyaŋ nena, 'Anyô Bêŋ lahaviŋ indum ku te esak.'

32 Yisu hêv thai ba i ma êyê nômkama sapêŋ hatôm atu ba yani hanaŋ.

33 Thai epole bok doŋki êŋ anêŋ yak vê ma bok anêŋ alaŋsi enaŋ hadêŋ thai nena, "Mamu opole eka?"

34 Ma thai enaŋ, "Anyô Bêŋ lahaviŋ indum ku te esak."

35 Êŋ ma thai ewa bok doŋki ba i êv hadêŋ Yisu. Ma thai ibi iniŋ kwêv thilibuŋ daim thô ba engava hayôhêk bok doŋki dômlokwaŋ, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êŋ.

36 Ma Yisu hi ma avômalô engava iniŋ kwêv thilibuŋ hêk loŋôndê.

37 Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbêŋ atu ba esopa yani leŋiŋmavi hathak nômbithi nômbêŋ atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbêŋ ba elam nena,

38* "Wapômbêŋ nê lamavi êndêŋ kiŋ atu ba halêm hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ! *Kapya Yen 118:26* Avômalô malak leŋ leŋiŋmavi ma alalô nanêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ Wapômbêŋ esak leŋ ba ni."

39 Ma Palisi doho imiŋ avômalô takêŋ kapô ba enaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, "Kêdôŋwaga, osaŋ anêm nê ku takêntêk."

40 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, "Yanaŋ êndêŋ môlô nena thêlô bônônŋ ma tem valu nendam kaêk."

41 Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba halaŋ hathak avômalô Jelusalem

42 ba hanaŋ, "Yalenhaviŋ lêk oyala nômkama takatu ba nundum ek Wapômbêŋ indum môlô kapôlômim ênjêk yaô. Ma doŋtom mi, nômkama takêŋ hamô loŋ kapô ba môlô miŋ hatôm ôŋgô ami.

43 Aêŋ ba waklavônŋ hayô ma nê vovak tem nêyô ba nedav badêŋ êwê embeŋ Jelusalem sapêŋ ba nêmkama kapô ba nindum ek nijik môlô vônô.

44 *Thêlô tem nimbuliŋ môlônim loŋ sapêŋ ba nijik môlô takatu ba ômkama unim badêŋ kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miŋ êyômô yaŋ loŋ ami. Nôm malaiŋ êŋ tem êlêm ek malê nena môlô miŋ oyala waklavônŋ atu ba Wapômbêŋ halêm pik ek nêmkama môlô bulubiŋ ami."

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathenŋ kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Vêmkama ma Yisu habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ unyak mathenŋ anêŋ piklêvônŋ. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênkama vuli. Êŋ ma halupuninŋ i ba hêv i vê hêk unyak mathenŋ kapô ba ele yaŋ ba i. Ma hanaŋ hadêŋ thêlô aêntêk,

46* "Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena, 'Yenaŋ unyak ma unyak netenŋ mek êndôk.' Ma môlô lêk udum

* 19:38: Luk 2:14 * 19:44: Luk 21:6 * 19:46: Ais 56:7; Jer 7:11

ba habitak hatôm nê vani iniņ loņ ekopak êmô.”

47 *Ma wak nômbêņ intu ma yani hadôņ avômalô halôk unyak mathen. Ma nê bêņbêņ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ lôk Israeļ iniņ nê bêņbêņ, thêlô êbôlêm loņôndê ek nijik Yisu vônô.

48 Ma doņtom thêlô miņ hatôm nêpôm loņôndê te ami ek malê nena avômalô sapêņ leniņmavi bêņ ek Yisu ba êmô ek nedanô anêņ abô sapêņ.

20

*Yisu, opalê hêv athêņ bêņ hadêņ o?
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)*

1 Wak te ma Yisu hadôņ avômalô hamô Wapômbêņ anêņ unyak mathen anêņ piklêvôņ ba hanaņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi hadêņ i. Ma nê bêņbêņ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuņ ethak doņtom haviņ nê bêņbêņ ba i hadêņ Yisu.

2 Ma thêlô enaņ, “Opalê hêv athêņ bêņ hadêņ o lôk hêv ku hadêņ o ba intu hudum nôm takêntêk?”

3 Ma Yisu hanaņ viyaņ nena, “Tem yanaņ injik môlô liņ esak abô te aêņ iyom.

4 Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk ņaņ hadêņ Jon? Wapômbêņ len? Mena anyô pik?”

5 Ma thêlôda enaņ hadêņ i nena, “Alalô anaņ nena Wapômbêņ hêv ku êņ hadêņ Jon ma tem yani enaņ, ‘Ma aisê ka môlô miņ ôêvhaviņ yani ami?’

6 Ma doņtom alalô anaņ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êņ, êņ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhaviņ nena Jon ma plopet te.”

7 Ma thêlô enaņ hadêņ Yisu nena, “Yêlô athôņ paliņ.”

8 Êņ ma Yisu hanaņ hadêņ thêlô, “Aêņ ba miņ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêņ bêņ hadêņ ya anêņ athêņ bêņ êndêņ môlô ami. Ma mi.”

*Abô loņ kapô hathak nê kambom eyabiņ ku yak waiņ
(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)*

9 *Ma Yisu hanaņ abô loņ kapô te hadêņ avômalô, “Anyô te havatho anêņ ku yak waiņ ma hêv hadêņ nê ku doho ek neyabiņ ba hanaņ nena, ‘Waklavôņ yak waiņ hik anôņ ma nombak vose ni ôdôņ ju ba nônem vi êndêņ ya ma noja vi êtôm môlônim vuli.’ Ma hi hamô loņ buyaņ sawa daim.

10 Ma waklavôņ yak waiņ hik anôņ hayô ma hêv anêņ anyô ku te ba hi hadêņ thêlô ek enja anêņ sam. Ma doņtom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyaņ.

11 Êņ ma ku anêņ alaņ hêv anyô ku yaņ ba hi hadêņ thêlô, ma doņtom thêlô idum kobom kambom hadêņ yani lôk ik yani ma êv yani vê oyaņ ba hi.

12 Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma doņtom nê ku takêņ ibuliņ yani ma êvôv yani ba ibi yani hi.

13 “Aêņ ba ku alaņ hanaņ hadêņ yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêm yenaņ okna atu ba yalenhaviņ bêņ anôņ. Yahadam aêņ ma tem nedanô anêņ abô.’

14 Ma doņtom nê ku êyê namalô hayô ma enaņ hadêņ i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alaņ anêņ nakaduņ ba tem eyabiņ lambô anêņ ku. Alalô ik yani vônô ma ku êņ tem imbitak alalôaniņ.’

15 Ba intu evaloņ yani ba êvôv hale yaiņ ma ik yani vônô.

“Aêņ ba ku anêņ alaņ tem indum malê êndêņ thêlô?”

16 Tem ni injik nê ku takêņ vônô ma nêma ku êņ êndêņ anyô vi ek neyabiņ.”

Ma avômalô elanô abô loņ kapô êņ ma enaņ, “Yêlô adô abô loņ kapô êņ injik anôņ!”

17 Ma doņtom Yisu hatitiņ thêlô lôklokwaņ ma hanaņ, “Ma bôk eto abô êntêk aêņ eka?

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,

ma lêk habitak landiņ anôņ.’

Kapya Yeņ 118:22

18 *Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup

nenanena. Mena valu êḡ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malimmalim.”

19 Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ eyala nena Yisu hanaḡ abô loḡ kapô êḡ hathak thêlô. Ba intu êbôlêm loḡondê ek nebalonḡ yani, ma doḡtom êkô hathak avômalô.

*Nênêm takis êndêḡ Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)*

20 *Yôv ma ḡê bêḡbêḡ maleḡ hada-haliḡ Yisu ek nebalonḡ yani esak anêḡ abô. Ma thêlô êv ḡê kambom doho vuli ek nimbitak êtôm ḡê thêthônḡ ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalonḡ Yisu anêḡ abô êndôk ba nênêm yani êndêḡ Lom iniḡ anyô bêḡ Pailat.

21 Êḡ ma thêlô enaḡ hadêḡ Yisu nena, “Kêdônḡwaga, yêlô ayala nena anêm abô sapêḡ ma abô avanônḡ iyom. Ma hudum kobom doḡtom hadêḡ avômalô sapêḡ lôk hôdônḡ avômalô hathak Wapômbêḡ anêḡ abô ma thêthônḡ iyom.

22 Aêḡ ba lemhabi aisê? Bumalô iniḡ balabuḡ hanaḡ nena yêlô hatôm nanêm valuselenḡ êndêḡ Sisa mena mi e?”

23 Yisu hayala thêlônḡ auk ba hanaḡ hadêḡ thêlô,

24 “Môlô uḡḡwik valuselenḡ te thô ek yaḡḡ. Opalê anêḡ dahô lôk athêḡ hêk valuselenḡ êntêk?” Ma thêlô enaḡ, “Sisa.”

25 Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Sisa anêḡ nômkama ma nônêm êndêḡ Sisa da. Ma Wapômbêḡ anêḡ nômkama ma nônêm êndêḡ Wapômbêḡ da.”

26 Yisu hanaḡ aêḡ ba avômalô sapêḡ elanô. Ba intu ḡê êḡ miḡ hatôm nebalonḡ yani esak anêḡ abô ami. Ma esonḡ kambom hathak anêḡ abô ba thêlô bônônḡ.

*Abô hathak ḡê ḡama tem nimbiyô
aisê
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)*

27 Ma Sadyusi doho i hadêḡ Yisu. Thêlô ma ôdônḡ te atu ba enaḡ nena ḡê ḡama tem miḡ nimbiyô esak loḡbô ami. Aêḡ ba intu enaḡ hik Yisu liḡ nena,

28 * “Kêdônḡwaga, Mose hatô hadêḡ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêḡ yaḡ hamô, ma enja avi tôp êḡ ek imbi yaḡ atu ba hama anêḡ nakaduḡ vê.’

29 Aêḡ ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduḡ mi.

30 Ma nôk enja avi tôp êḡ, hawa ba hama ba nakaduḡ mi.

31 Ma ḡḡwa aêḡ iyom. Ma iviyaḡ takatu ba êmô ma nesopa kobom doḡtom êḡ iyom.

32 Vêm ma avi tôp êḡ hama haviḡ.

33 Ma waklavônḡ ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô ma avi tôp atu ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêḡ avi?”

34 Ma Yisu hanaḡ viyaḡ hadêḡ thêlô nena, “Avômalô pik ethak ewa i,

35 ma doḡtom avômalô takatu ba Wapômbêḡ hêv i bulubiḡ ba ewa lôkmala hathak loḡbô, thêlô êḡ miḡ hatôm neja i esak loḡbô ami.

36 Thêlô ma tem nêtôm aḡela ba intu tem miḡ nema ami. Wapômbêḡ bôk hik thêlô liḡ yôv hêk ḡama ba intu hik thô nena thêlô ma yani anêḡ nali.

37 * “Mose da anêḡ abô hik thô nena ḡê ḡama tem nimbiyô esak loḡbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathaḡ hamô alokwaḡ liḡ ma halam Anyô Bêḡ nena ‘Ablaham lo Aisak ma Jekop iniḡ Wapômbêḡ.’

38 Alalô ayala nena Wapômbêḡ ma miḡ ḡê ḡama iniḡ Wapômbêḡ ami. Mi, yani ma ḡê lôkmala iyom iniḡ Wapômbêḡ ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

39 ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ doho elanô abô êḡ ma enaḡ hadêḡ Yisu aêntêk, “Êê, Kêdônḡwaga, anêm abô ma mavi anônḡ!”

* 20:20: Luk 11:54 * 20:28: Lo 25:5 * 20:37: Kis 3:6

40 Ma avômalô sapêḡ elañô anêḡ abô ba êkô ma miḡ enañ hik yani liḡ ek nesau yani esak loḡbô ami.

*Mesia ma opalê anêḡ lim lukmuk?
(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40;
Luk 11:37-54)*

41 Yôv ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô nena, “Avômalô ethak enañ nena Mesia ma Devit anêḡ lim lukmuk eka?”

42 Hêk Kapya Yeḡ kapô ma Devit da hanaḡ aêntêk,

“Anyô Bêḡ Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ yenaḡ Anyô Bêḡ Mesia nena,

“Ômô yabahaḡ vianôḡ

43 endeba yatak ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ o nêḡmô vemkapô vibin am.”’ *Kapya Yeḡ 110:1*

44 Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêḡ Anyô Bêḡ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêḡ lim lôk anêḡ Anyô Bêḡ imbinḡ?”

45 Avômalô elañô Yisu anêḡ abô iminḡ denañ ma Yisu hanaḡ hadêḡ anêḡ ḡê ku aêntêk,

46 “Môlô noyabinḡ am ek ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ. Thêlô leḡḡḡhavinḡ nijik kwêv daim kêkêlô ba nemberḡ ek avômalô nebam i. Ma leḡḡḡhavinḡ avômalô nenaḡ nena, ‘Waklêvôḡ anyô bêḡ’ êḡmô loḡ ethak doḡtom halôk. Ma leḡḡḡhavinḡ nêḡmô êtôm ḡê bêḡbêḡ êḡmô unyak yeḡ kapô. Ma avômalô eḡgabôm nôm bêḡ ma leḡḡḡhavinḡ nejanḡ nôm êḡmô ḡê bêḡbêḡ ininḡ loḡ ethak êḡmô.

47 Thêlô esau avi tôp ek neja ininḡ unyak ba eteḡ mek daim bomaḡ ek avômalô nêḡê. Wapômbêḡ tem nêḡm vovaḡ kambom êḡndêḡ i.”

21

*Avi tôp te anêḡ da
(Mak 12:41-44)*

1 Yisu hamô Wapômbêḡ anêḡ unyak ba hayê ḡê lôk nôḡkama bêḡ etak ininḡ valuselenḡ halôk alapa da.

2 Ma avi tôp te atu ba nôḡkama mi anôḡ hayô ma hatak anêḡ da

hatôm valuselenḡ thalalenḡ ju iyom halôk alapa da êḡ.

3 *Yisu hayê ma hanaḡ nena, “Yanaḡ avanôḡ binḡ êḡndêḡ môlô nena avi tôp êḡntêk hêv valuselenḡ bêḡ anôḡ hamôḡ ek avômalô takêḡntêk sapêḡ.

4 Avômalô nôḡmbêḡ êḡntêk ininḡ valu bêḡ anôḡ hamô ma doḡtom êv dok-tena iyom. Ma avi tôp êḡntêk ma nôḡmkama mi anôḡ ma lêk hêv anêḡ valuselenḡ sapêḡ ba miḡ havalonḡ dokte loḡ ami.”

*Yisu hanaḡ abô hathak unyak
mathêḡ Jelusalem*

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 ḡê ku doho enañ abô hathak valu kêkêlô lôk nôm da mavi anôḡ atu ba etak hathak unyak mathêḡ ek anêḡ lêlêyaḡ mavi anôḡ. Êḡ ma Yisu hanaḡ,

6 * “Odaḡô katô. Nôm takêḡntêk ba lêk môlô ôyê, malainḡ bêḡ tem imbitak ba ḡê vovak tem nijik nôḡmkama mavi nôḡmbêḡ êḡntêk pesa ba valu yaḡ miḡ hatôm êyômô yaḡ loḡ ami.”

*Malainḡ lomaloma tem nimbitak
(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)*

7 Ma thêlô enañ hik Yisu liḡ nena, “Kêdôḡwaga, aḡḡê intu nôm takêḡ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nôm takêḡ lêk habobo?”

8 Ma Yisu hanaḡ, “Noyabinḡ am, avômalô tem nindum ek nesau môlô. ḡê lomaloma tem nêlêḡ esak yenaḡ athêḡ ba nenaḡ nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenaḡ nena, ‘Waklavôḡ pik lo leḡ anêḡ daḡ lêk habobo tem êyô.’ Ma doḡtom miḡ nôḡnêḡmimbinḡ ininḡ abô ba nosopa ami.

9 Môlô olaḡô vovak bêḡ ba avômalô iki vônô, êḡ ma miḡ nôkô ami. Nôm takêḡ tem imbitak êḡmôḡ, ma doḡtom pik lo leḡ anêḡ daḡ tem miḡ imbitak ketheḡ oyaḡ ami.”

10 Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Ma avômalô ôdôḡ yaḡ tem nijik vovak imbinḡ ôdôḡ yaḡ. Ma kinḡ yaḡ lôk anêḡ avômalô tem nijik vovak êḡndêḡ kinḡ yaḡ.

11 Ma loŋ lomalama ma duviaŋ lôk bôm ma lijiŋ bêŋ tem êyô injik avômalô bêŋ anôŋ vônô. Lavôŋiŋ lôkmaŋgiŋ lomalama tem ênjêk leŋlêvôŋ ba indum avômalô nêkô kambom anôŋ.

12 “Ma nôŋ takêŋ tem miŋ imbitak ami denaŋ ma tem nebalonj mólô ba nindum kambom êndêŋ mólô. Ma tem nenaŋ mólô bêŋ imiŋ unyak yeŋ lôk nindum abô ek netak mólô êndôk koladôŋ. Mólô osopa ya ba intu tem neja mólô ba unu numiŋ kiŋ lôk iniŋ nê bêŋbêŋ malenjiŋ.

13 Ma nôŋ êŋ tem imbitak êtôm loŋôndê ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi bêŋ êndêŋ i.

14 *Ma miŋ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanaŋ aisê êndêŋ thêlô’ ami.

15 *Ek malê nena yada tem yanêm abô lôkauk mavi êndêŋ mólô. Ma nê takatu ba idum abô ek mólô ma miŋ hatôm nijik abô êŋ pesa ami.

16 *Avômalô tem nenaŋ mólô bêŋ ba tem nijik mólô doho vônô ma mólônim lemami lôk mólôviyaŋ lôk anêm thalaleŋ lôk anêm anyô mólô tem nindum aêŋ iyom.

17 Mólô ma yenaŋ avômalô ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak mólô.

18 Ma doŋtom Wapômbêŋ tem eyabiŋ mólô ba lemimkadôk ŋaun te miŋ hatôm nêŋ yak ami.

19 Ma mólô numiŋ lôklokwaŋ ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

Tem nimbuliŋ Jerusalem

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

20 Ma Yisu hanaŋ, “Mólô ôyê nena nê vovak lodôŋlodôŋ êyô even Jerusalem luvi, êŋ ma mólô noyala nena tem nimbuliŋ malak lôŋ êŋ ketheŋ.

21 Aêŋ ba mólô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma mólô takatu ba ômô Jerusalem kapô,

ma unu viyaiŋ ketheŋ. Ma mólô takatu ba ômô Jerusalem viyaiŋ, ma miŋ unu kapô ami.

22 *Ek malê nena waklavôŋ êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ wakma nêŋ vovaŋ viyaŋ ek abô takatu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapya ma tem injik anôŋ.

23 Ai, kikaknena. Waklavôŋ êŋ ma tem malaiŋ bêŋ ek avi takatu ba esabeŋ lôk avi takatu ba êv sôm hadêŋ nali ek malê nena malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ tem imbitak Israel iniŋ pik êntêk, ma Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ tem êyô êmô avômalô pik êŋ.

24 *Nê vovak tem ini Jerusalem ma iniŋ biŋ vovak tem injik avômalô Jerusalem pôpônô. Ma tem neja avômalô Jerusalem vi ba ini pik lomalama. Ma avômalô loŋ buyaŋ tem nêyô nêŋmô Jerusalem ba neyabiŋ Jerusalem endeba nê loŋ buyaŋ iniŋ waklavôŋ anêŋ daŋ am.”

Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem endelêm

(Mat 24:29-35; 13:24-31)

25 * “Ma lavôŋiŋ tem êpôm wak lo ayôŋ ma vuliŋ. Ma ŋgwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomaŋ ba avômalô pik sapêŋ tem nedaŋô ba nêkô kambom anôŋ ba iniŋ auk tem ni mayaliv.

26 Ma nôŋ takatu ba hamô leŋ tem nedowaliŋ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiŋ bêŋ atu ba tem imbitak pik.

27 *Ma wak êŋ ma tem thêlô nêgê Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem êyô êmô buliv ba êlêm imbiŋ anêŋ lôkliŋyak lôk anêŋ deda lôkmaŋgiŋ.

28 Nômkama takêŋ hadum ek imbitak ma numiŋ ba nôŋnêŋ malemim esak leŋ ek malê nena waklavôŋ Wapômbêŋ nêŋ mólô vê ênjêk unim malaiŋ lêk habobo.”

29 Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Lemimimbi esak

* 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mat 10:21-22 * 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

* 21:24: Sng 79:1; ALK 11:2 * 21:25: Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31; ALK 6:12-13 * 21:27: Dan 7:13;

Mat 26:64; ALK 1:7 * 21:29: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôŋgô Mat 24:32.

alokwan belen* lôk alokwan vi imbiñ.

³⁰ Ôyê nena alokwan takêntêk habi ñauñ belap, êñ ma oyala nena wak mavi lêk habobo.

³¹ Ma aêñ iyom, môlô ôyê nôñ takêñ habitak, êñ ma noyala nena Wapômbên anêñ loñ lôklinyak tem êyô kethen.

³² “Yanañ avanônêñ êndên môlô nena avômalô bôlônêñ êntêk tem miñ nema ami denañ ma nôñ takêntêk sapên tem imbitak.

³³ Pik lo len tem nêñ yak ba ni, ma donptom yenañ abô bute miñ hatôm nêñ yak ami.

³⁴⁻³⁵ “Môlô noyabiñ am. Anyô Anêñ Nakaduñ tem êlêm esak loñbô ba tem êpôm avômalô pik sapên. Môlô udum pik anêñ kobom ba unum waiñ ba olo molo lôk lemimhikam hathak nômkama pik, ma wak êñ tem enja môlô kethen êtôm gwasilim ba tem noson kambom.

³⁶ Aêñ ba wak nômbên intu ma môlô noyabiñ am lôklokwan ba noten mek ek Wapômbên nêñ môlô sa ek numiñ lôklokwan ek nôñ takêntêk miñ hatôm imbuliñ môlô ami. Êñ ma môlô hatôm numiñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma.”

³⁷ Wak nômbên intu ma Yisu hadôn avômalô hamô Wapômbên anêñ unyak mathen. Ma bôlôvôn ma yani hathak hi hamô Dum Oliv.

³⁸ Ma lôkbôk momañiniñ ma avômalô sapên ethak i unyak mathen ek elañ Yisu anêñ abô.

22

Judas hanañ Yisu bên

(*Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53*)

¹ Waklavôn anêñ athên nena Eyan Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôn êñ nena Hale Ba Hi.*

² Ma nêñ bênbên êbôk da lôk nêñ lôkauk hathak abô balabuñ êbôlêm loñôndê

ek nijik Yisu vônô ek malê nena thêlô êkô ek avômalô.

³*Ma Sadañ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma nêñ ku laumiñ ba lahavuju takatu te.

⁴ Yani hi ba hanañ abô haviñ nêñ bênbên êbôk da lôk unyak mathen iniñ sôp bidon nena yani tem enañ Yisu bên aisê?

⁵ Nêñ êñ leniñmavi ma thêlô evak abô ek nêñ nêñ valuselen êndên yani.

⁶ Êñ ma Judas halôk hathak thêlônêñ abô ba hadum ek nêñ Yisu êndôk thêlô baheniñ êndên wak te atu ba avômalô miñ êmô haviñ Yisu ami.

Nêñ ku lokwanju êpôpêk nôñ

(*Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30*)

⁷*Waklavôn anêñ athên nena Eyan Polom Yis Mi hayô. Wak êñ ma thêlô ik boksipsip nakaduñ te vônô ek leniñhabi waklavôn anêñ athên nena Hale ba Hi.

⁸ Êñ ma Yisu hêñ Pita lo Jon ba i ma hanañ, “Mamu unu nôpôpêk nôñ waklavôn Hale ba Hi ek alalô anğan.”

⁹ Ma thai enañ hik Yisu liñ, “Yai napôpêk nôñ êmô êsê?”

¹⁰ Ma Yisu hanañ hadên thai nena, “Odañô. Mamu unu malak bên kapô ma tem nôpôm anyô te hawa ñañ lôk un. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi.

¹¹ Êñ ma nonañ êndên unyak anêñ alañ nena, ‘Kêdônwaga hanañ hik o liñ nena unyak kapô atu ba yanğan nôñ waklavôn Hale ba Hi imbiñ yenañ nêñ ku hamô êsê?’

¹² Êñ ma tem injik unyak kapô bên atu ba hêk vuliñ thô êndên mamu. Unyak kapô êñ ma nômkama sapên bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôñ êmô loñ êñ.”

¹³ Êñ ma thai i ma êpôm nômkama sapên hatôm atu ba yani hanañ. Êñ ma thai êpôpêk waklavôn Hale ba Hi anêñ nôñ.

* **22:1:** Sêbôk ba Wapômbên hêñ anêñ añela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik nêñ Ijip iniñ nali vônô. Ma donptom nêñ Israeël esaba thalalen hathak unyak abôlêk ba intu añela miñ hik iniñ nali ami. Yani hayê thalalen ma hatak ma hale ba hi. * **22:3:** Jon 13:2,27 * **22:7:** Kis 12:1-27

Yisu hêv polom lôk wainj hadênj anênj nê ku

(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Wakma nejanj nô m hayô ma Yisu hayanj nô m hamô haviñ anênj aposel.

¹⁵ Ma Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Ya vovanj ek yanganj nô m waklavôñ Hale ba Hi imbiñj môlô vêm ka yanja vovanj.

¹⁶ Yahananj avanôñ nena tem miñ yanganj nô m êntêk esak loñbô ami ende ba waklavôñ Hale ba Hi injik anôñ ênjêk Wapômbêñ anênj loñ lôklijyak am.”

¹⁷ Ma yani hawa wainj lôk tase ma hêv lamavi ma hanañ, “Noja ba nunum imbiñj am.

¹⁸ Yananj êndênj môlô nena tem miñ hatôm yanum wainj esak loñbô ami ende ba Wapômbêñ anênj loñ lôklijyak êlêm am.”

¹⁹ Ma yani hawa polom te ma hêv lamavi ma haya ba hêv hadênj thêlô ma hanañ, “Êntêk ma yenanj vathiap atu ba yahêv ek nêm môlô sa. Nundum aênj ek lemimimbi ya.”

²⁰ Eyanj vêm ma hadum aênj hathak tase lôk wainj ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenanj thalalenj ba tem yangasô ek nêm môlô sa.

²¹ *Ma doñtom odanjô. Ôpatu ba tem enanj ya bêñj lêk hayanj nô m haviñ ya.

²² Anyô Anênj Nakaduñ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêñ bôk hanañ yôv, ma doñtom alikakna. Malainj bêñj ek ôpatu ba hanañ yani bêñj.”

²³ Nê ku elanjô abô êñj ma thêlôda enanj hik i lij nena, “Opalê te tem indum nô m êñj?”

²⁴ *Ma Yisu anênj nê ku êkôki nena thêlôniñ opalê tem êtôm thêlôniñ anyô bêñj êmô loñ lôklijyak atu ba tem imbitak embenj yam.

²⁵ *Ma Yisu hanañ hadênj thêlô nena, “Avômalô daluk iniñ kiñ ethak eban i ba ibulinj nê takatu ba

êmô thêlô vibinj. Ma nê lôk athênj lenijnhavinj avômalô nebam thêlô nena ‘Nê wapôm mavi’.

²⁶ *Ma doñtom môlô miñ nundum aênj ami. Môlônim anyô lôk athênj indum êtôm anyô athênj mi. Ma môlônim anyô bêñj indum ku êtôm anyô ku oyanj.

²⁷ *Opalê te ma anyô bêñj, ôpatu ba halôk hamô ba hayanj nô m mena ôpatu ba hapôpêk nô m? Ôpatu ba halôk hamô ba hayanj nô m, aênj e? Ma doñtom yahamô haviñ môlô hatôm anyô ku te.

²⁸ “Môlô takatu ba malainj loma-loma habitak ma doñtom ômô haviñ ya denanj.

²⁹⁻³⁰ *Ma yahêv athênj ‘kiñ’ hadênj môlô hatôm wakamik hêv hadênj ya ek môlô tem ongwanj nô m lôk nunum ñanj imbiñj ya êmô yenanj loñ lôklijyak. Ma môlô tem nôtôm kiñ ek noyabinj avômalô Israe l ôdôñj lauminj ba lahavuju takatu.”

Yisu hanañ nena Pita tem enanj nena hathôñj yani palinj

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Ma Yisu hanañ, “Saimon, Saimon, ondanjô. Sadañ hanañ hik Wapômbêñ lij ek yani êyôkwiñj môlô êtôm lovak hayôkwiñj alokwanj te ek ênjê nena o lôklokwanj mena mi e?

³² *Ma doñtom lêk yahateñj mek yôv ek anêm hôêvhavinj miñ nêm yak ami. Ma hole o liliñj, êñj ma ombatho môlôviyanj loñj.”

³³ Ma doñtom Pita hanañ, “Anyô Bêñj, ya anyô lôklokwanj ba ya hatôm yamô koladôñj ba yama imbiñj o.”

³⁴ Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Pita, yananj êndênj o nena bôlôvôñj êntêk ma tale miñ halanj ami denanj, ma tem onanj êtôm bôlôñj lô nena hôthôñj ya palinj.”

Noja valuselej lôk vak ma biñj vovak

* 22:21: Sng 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29-30: Mat 19:28 * 22:32: Jon 17:15 * 22:35: Luk 9:3; 10:4

35 *Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô aêntêk, “Bôk yahêv mólô ba u ma miñ mólô owa valuselen lôk vak lôk vemimkapô bokngôp haviñ mólô ami. Wak êñ ma mólô nômkama mi e?”

Ma thêlô enañ, “Mi, hamô.”

36 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ma donjom lêk anêm valuselen lôk vak hamô ma noja. Ma o biñ vovak mi, ma nêm anêm kwêv daim ek nêñem vuli ma onja biñ vovak esak.

37 *Ek malê nena Wapômbên anêñ kapyã hanañ aêntêk, “Thêlô tem nêgê yani êtôm anyô kambom te.’ Abô êñ tem injik anôñ esak ya ma nômkama sapêñ atu ba hathak ya ma anêñ dan tem êyô.”

38 Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, nôngô yêlôaniñ biñ vovak ju êntêk hamiñ.”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yôv.”

*Yisu hateñ mek hamô Dum Oliv
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma nê ku esopa yani.

40 Yisu hayô loñ êñ ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Noten mek ek miñ nôñem yak ba nundum kambom ami.”

41 Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadôñ lêlô ma hateñ mek aêntêk,

42 “Wakamik, lem haviñ nêm tase êntêk vê ênjêk ya, ma nêm vê. Ma donjom miñ osopa yenañ yalen haviñ ami. Mi, osopa oda anêm lem haviñ.”

43 Ma añela te anêñ leñ hayô ek yani ma havatho yani loñ.

44 Yisu kapô malaiñ kambom ba hateñ mek lôklokwan ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalalen.

45 Yani hateñ mek yôv ma haviyô hamiñ ma hi hadêñ anêñ nê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlôniñ kapôlôniñ malaiñ kambom.

46 Ma hanañ hadêñ thêlô, “Mólô ôek sôm eka? Numbiyô noten mek ek miñ nôñem yak ba nundum kambom ami.”

Thêlô evalon Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

47 Yisu hanañ abô denañ ma avômalô bêt anôñ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yani ma nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêm. Yani hayô ek indinju Yisu,

48 ma donjom Yisu hanañ hik ôpêñ liñ aêntêk, “Judas, hudum ek undinju Anyô Anêñ Nakaduñ atu ek onañ yani bêt e?”

49 Êñ ma nê ku eyala nôm atu ba tem imbitak ba intu enañ, “Anyô Bêñ, yêlô nanjik thêlô esak biñ vovak e?”

50 Êñ ma thêlôniñ anyô te hale anyô bêt habôk da anêñ anyô ku te limbuk vianôñ vê.

51 Ma Yisu hayê ma hanañ, “Dô.” Ma hatak ban hayôhêk ôpêñ limbuk ma habitak mavi hathak lonbô.

52 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ nê bêt bêt êbôk da lôk unyak mathen iniñ sôp bidon lôk nê bêt bêt takatu ba êlêm ek nebalon yani aêntêk, “Ya ma anyô kambom anôñ ba intu owa biñ vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalon ya e?”

53 Aisé? Wak nômbêt intu ma yahamô unyak mathen anêñ piklêvôn haviñ mólô ma miñ ovalon ya ami eka? Ma donjom lêk ma mo-manjiniñ hayabiñ pik ba intu mólônim waklavôn.”

Pita hanañ nena yani hathôn Yisu palin

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

54 *Ma evalon Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêt habôk da anêñ unyak. Ma Pita hasopa haven yam ma donjom haven daim dokte.

55 Anyô doho eban atum hamô unyak êñ anêñ badêt kapô, ma Pita hi halôk hamô haviñ thêlô.

56 Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitiñ yani ma hanañ, “Anyô êntêk ma hathak hamô haviñ Yisu.”

* 22:37: Ais 53:12 * 22:54: Mak 14:53-54

57 Ma donptom Pita hanañ, “Livôn, yahathôn ôpên palin.”

58 Kasana ma anyô yañ hayê yani ma hanañ, “O ma nê takatu iniñ anyô te.”

Ma donptom Pita hanañ, “Mi anôn.”

59 Yani hamô hatôm wakma te ma anyô yañ hanañ lôklokwan hathak loñbô nena, “Avanôn biñ, yani ma anyô Galili te. Aên ba yani ma Yisu anên anyô ku te.”

60 Ma Pita hanañ, “Aiyañ, yahathôn anêm abô palin!” Pita hanañ denañ ma tale halañ.

61 Ma Anyô Bên hik i liliñ ma hatitiñ Pita ma Pita lahabi anên abô atu ba hanañ, “Tale miñ halañ ami denañ ma tem onañ êtôm bôlôn lô nena hôthôn ya palin.”

62 Êñ ma Pita hale yañ ma lahiki ba halañ bên.

*Ik Yisu lôk emalik hathak
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

63 Nê takatu ba evalon Yisu enañ abôma hathak yani ma ik yani.

64 Thêlô ivuliv thohavloma siñ ma ik yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?”

65 Ma enañ abô kambom lomalama hadên yani haviñ.

*Enañ Yisu bên hamiñ Israël iniñ nê
bên bên maleñ*

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

66 Haviyô hayañ ma avômalô Israël iniñ nê bên bên ethak donptom ek elañ abô. Nê bên bên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enañ hik yani liñ,

67 * “Onañ êndên yêlô nena o ma Mesia e?”

Ma Yisu hanañ hadên thêlô nena, “Yanañ abô êñ êndên môlô, êñ ma môlô tem miñ nônêmimbiñ ami.

68 Ma yanañ injik môlô liñ, ma tem miñ môlô nonañ viyañ ami.

69 *Ma donptom yaô ma Anyô Anên Nakaduñ atu tem êyô êmô Wapômbên lôklokwan anên bañ vianôn êtôm wak nômbên intu sapên.”

70 Ma thêlô sapên enañ hik yani liñ, “Aên ba oda ma Wapômbên anên Nakaduñ e?”

Ma Yisu hanañ hadên thêlô, “Môlôda oyala ba onañ.”

71 Êñ ma thêlô enañ, “Aisê ka alalô leniñhaviñ nadañ abô doho imbiñ? Yani hanañ yanida bên ba alalô lêk alaño yôv.”

23

*Enañ Yisu bên hamiñ Pailat ma
(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)*

1 Ma nê bên bên takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat.

2 Êñ ma enañ yani bên aêntêk, “Ôpêntêk habuliñ yêlôaniñ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabiñ yêlô ba hanañ ek miñ nênêm takis êndên Sisa ami. Ma hanañ nena yani ma Mesia. Mesia anên ôdôn nena kiñ.”

3 Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ, “O ma avômalô Israël iniñ kiñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

4 Êñ ma Pailat hanañ hadên nê bên bên êbôk da lôk avômalô nômbên atu nena, “Miñ yahapôm yani anên kambom la ami.”

5 Ma donptom enañ lôklokwan nena, “Yani hadôn avômalô ba halela iniñ auk haveñ Judia lôkthô. Mông hêk Galili aleba hayô loñ êntêk.”

6 Pailat halaño abô êñ ma hanañ hik thêlô liñ, “Ôpên ma anyô Galili e?”

7 *Pailat halaño nena Yisu halêm anên Galili, êñ ma hêv yani hi hadên Helot ek malê nena yani hayabiñ loñ êñ. Wak êñ ma Helot hamô Jelusalem haviñ.

8 Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bên anôn. Yani bôk halaño abô hathak Yisu ba lahaviñ ênjê yani ma donptom mi aleba lêk hayê ma lahaviñ Yisu indum lavôñiñ te ek yani ênjê.

9 Ba intu Helot hanañ hik Yisu liñ bên anôn, ma donptom yani bônôn iyom.

10 Ma nê bêjbêj êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ takatu ba imiŋ loŋ êj enaŋ abô lôklokwaŋ ba ibi yani liŋkupik hathak abô lomaloma.

11 Êj ma Helot lôk anêj nê vovak ewa kiŋ anêj kwêv thalalenŋ daim te ma ik hathak Yisu ma enaŋ abôma ba emalik hathak yani. Vêma ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loŋbô.

12 Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma doŋtom lêk ma thai ibitak nê môlô.

Pailat hanaŋ ba ik Yisu hathak a
(*Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16*)

13 Yôv ma Pailat halam nê bêjbêj êbôk da lôk nê bêjbêj lôk avômalô ba ethak doŋtom.

14 Ma hanaŋ, “Môlôwa anyô êntêk halêm hadêj ya ma môlô onaŋ nena anyô êntêk hanaŋ abôyaŋ hadêj avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabiŋ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanaŋ hik ôpêj liŋ hathak nôma takêj. Yôv ma môlô odaŋô. Miŋ yahapôm ôpêntêk anêj kambom takatu ba môlô onaŋ yani bêj hathak ami.

15 Ma Helot anêj auk aêj iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadêj alalô hathak loŋbô. Odaŋô. Anyô êntêk miŋ hadum kambom te ek yanaŋ nena nijik yani vônô ami.

16-17 Aêj ba yambali yani ma yatak yani ba ni.”*

18 Ma doŋtom avômalô sapêj elam kaêk lôklala aêntêk, “Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndêj yêlô.”

19 (Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadêj gavman Lom hamô Jelusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladôj.)

20 Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êj ma yani halam hadêj avômalô hathak loŋbô.

21 Ma doŋtom thêlô elam lôbôlôj aêntêk, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

22 Yôv ma Pailat hanaŋ bôlôj te lô hadêj thêlô nena, “Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdôj te miŋ hamô ek yangik yani vônô ami. Aêj ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni.”

23 Ma doŋtom thêlô lôklokwaŋ kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlôniŋ kaêk êj ma bêj anôj ba Pailat hanaŋ.

24 Aêj ba Pailat hasopa thêlôniŋ abô

25 ba hatak Balabas hadêj thêlô ma hêv Yisu hadêj nê vovak hatôm iniŋ lenjinhaviŋ.

Ik Yisu hathak a
(*Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

26 Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk loŋôndê ba anêj athêj nena Saimon. Yani halêm anêj loŋ buyaŋ ba hadum ek ni Jelusalem. Ma nê vovak evaloŋ yani ba êv Yisu anêj a ba hawa ba haveŋ Yisu yam.

27 Ma avômalô bêj anôj evenŋ Yisu yam, lôk avi doho elanŋ asêj malêj ba evenŋ yani yam.

28 Ma doŋtom Yisu hik i liliŋ ma hanaŋ hadêj thêlô aêntêk, “Môlô avi Jelusalem, miŋ nodanŋ ek ya ami. Mi, nodanŋ ek amda lôk nalumi.

29 *Odaŋô, malaiŋ bêj tem êyô ma tem avômalô nenaŋ aêntêk, ‘Avi yamu atu ba avômena mi lôk miŋ bôk êv sum ami, thêlô nêndô mavi ek malê nena iniŋ avômena miŋ hatôm nêpôm vovaŋ ami.’

30 *Wak êj ma avômalô tem nenaŋ êndêj dumlolê nena, ‘Upu ba usivuŋ yêlô.’”

31 Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te aêntêk, “Lêk ma idum kambom hadêj alokwaŋ lôkmala ma tem nindum malê êndêj alokwaŋ kapok?”

32 Ma thêlô ewa anyô kambom ju haviŋ ek nijik vônô imbiŋ Yisu.

33 Thêlô i êyô loŋ te ba anêj athêj nena Lenkadôk Lokwaŋ. Loŋ êj ma

* **23:16-17:** Nê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaŋ. Abô êj ma aêntêk: Kobom te hamô Jelusalem aêntêk, “Hanaŋ aêj ek malê nena waklavôj nôma bêj êj anêj sondabêj tomtom ma hêv anyô koladôj te vê ba hi hadêj i”. * **23:29:** Luk 21:23 * **23:30:** Hos 10:8; ALK 6:16

thêlô êthôkwêḡ Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwêḡ yaḡ hamiḡ Yisu baḡ vianôḡ ma yaḡ hamiḡ baḡ vikeḡ.

34 *Ma Yisu hanaḡ, “Wakamik, nêḡ thêlôninḡ kambom vê ek malê nena thêlô êthônḡ paliḡ ba idum.” Vêḡ ma ḡê vovak ibi valu ek nêḡê nena opalêla intu tem neja anêḡ kwêv lo sôp.

35 *Avômalô iminḡ ba êyê iyom. Ma ḡê bêḡbêḡ ibi yani liliḡ ba enaḡ, “Yani bôk hêv avômalô vi bulubiḡ. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbêḡ bôk hatak yôv ek nêḡ avômalô bulubiḡ, êḡ ma nêḡ yanida bulubiḡ.”

36 *Ma ḡê vovak êyô haviḡ ba enaḡ abôma ma êv waiḡ maniḡ hadêḡ yani.

37 Ma enaḡ, “O ma avômalô Israêl ininḡ kinḡ e? Êḡ ma nêḡ oda bulubiḡ.”

38 Ma eto abô te hamiḡ Yisu vulinḡ aêntêk,

AVÔMALÔ ISRAEL ININḡ KINḡ

39 Anyô kambom ju atu ba êthôkwêḡ haviḡ Yisu ma yaḡ hanaḡ abôma hadêḡ Yisu nena, “O ma Mesia e? Êḡ ma nêḡ oda bulubiḡ lôk yai imbiḡ.”

40 Ma doḡtom yaḡ halanô abô êḡ ma hathaḡ yaḡ êḡ ba hanaḡ, “Alalô tem nama ba miḡ hôkô ek Wapômbêḡ ami e?”

41 Alai adum kambom bêḡ anôḡ ba intu êv vovaḡ hadêḡ alai, ma doḡtom ôpêntêk ma miḡ hadum kambom te ami.”

42 Êḡ ma hanaḡ, “Yisu, hôyô anêḡ loḡ lôkliḡyak ma lemimbi ya.”

43 Ma Yisu hanaḡ, “Yanaḡ avanôḡ êndêḡ o nena yaô ma tem ômô imbiḡ ya êmô malak leḡ.”

Yisu hama

(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44-45 *Habobo waklêvônḡ biḡ ma moḡaninḡ hayô pik sapêḡ vôv ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bêḡ atu ba

êthôkwêḡ hamiḡ unyak mathenḡ kapô hapup hi luvi.

46 Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, “Wakamik, oyabinḡ yadahôlônḡ.” Yani hanaḡ aêḡ ma auk habitak ba hi ma hama.

47 Anyô vovak laik hayê nôḡ êḡ ma yani habô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba hanaḡ, “Avanôḡ biḡ, ôpêntêk ma anyô thêthônḡ mavi.”

48 Ma avômalô takatu ba ethak doḡtom ba iminḡ ek êyê, thêlô êyê nôḡ êḡ ba kapôlôninḡ malainḡ kambom ba ik biḡ daluk ba êvôi.

49 Ma doḡtom Yisu anêḡ avômalô sapêḡ lôk avi takatu ba evenḡ haviḡ yani hêk Galili ba êlêḡ iminḡ daim dokte ma êyê nôḡ takatu ba habitak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Josep ma anyô Alimatia te anêḡ Judia. Yani hayabinḡ waklavônḡ atu ba Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak tem êlêḡ pik. Yani ma anyô thêthônḡ mavi te ma Sanhedlin ininḡ anyô bêḡ te. Ma miḡ halôk hathak Sanhedlin ininḡ auk atu ba ik Yisu vônô ami.

52 Ba intu hi hadêḡ Pailat ma hanaḡ hik linḡ ek enja Yisu anêḡ kupik.

53 Êḡ ma hawa Yisu linḡkupik vê ma havuliv siḡ hathak sôp, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyaḡ ek nedav ḡê ḡama êndôk. Ma miḡ bôk êdô anyô ḡama la hêk ami.

54-55 Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêḡ, ma esopa Josep ba i êyê valu abyaḡ atu ba êdô Yisu hêk. Wak êḡ ma waklavônḡ atu ba avômalô Israêl nêpôpêk i ek nêḡê Sabat.

56 *Aêḡ ba avi takêḡ i ininḡ unyak ma êpôpêk nôḡ ôv mavi lôk nôḡ lêḡlêḡ. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuḡ hanaḡ.

* 23:34: Sng 22:18; Ais 53:12 * 23:35: Sng 22:7-8 * 23:36: Sng 69:21 * 23:44-45: Hib 6:19-20; 10:19-20 * 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14

24

Yisu haviyô hathak lonbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Sonda êñ anêñ wak te môñ anêñ lôkbôk momañiniñ ma avi ewa nôñ ôv mavi takatu ba bôk epesañ yôv ba i siô.

² Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô dan.

³ Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma donjom thêlô miñ êpôm Anyô Bêñ Yisu anêñ kupik ami.

⁴ Ma thêlô leññhabi bêñ anôñ imiñ denañ ma kethen oyañ ma anyô ju lôk kwêv thapuk hatôm damak hêv imiñ haviñ thêlô.

⁵ Êñ ma avi takêñ êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma donjom thai enañ hadêñ thêlô aêntêk, “Aisê ka môlô ôlêm ôbôlêm anyô lôkmala havenñ nê ñama iniñ lonj?”

⁶ *Yani miñ hêk lonj êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôv. Ma môlô lemimbi abô sêbôk ba yani hanañ hadêñ môlô hêk Galili.

⁷ Yani hanañ aêntêk, “Tem nêñêm Anyô Anêñ Nakaduñ atu êndôk nê kambom bahenñ ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak lonbô.”

⁸ Êñ ma thêlô leññhabi abô êñ.

⁹ Êñ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enañ abô takêñ sapêñ hadêñ nê ku laumiñ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviñ.

¹⁰ Avi takêñ te ma Malia anêñ Magadala, ma Joana lo Jems anêñ talêbô Malia, lôk avi doho haviñ.

¹¹ Ma aposel elañô avi takêñ iniñ abô ba eson nena enañ abô molo la ba miñ êvhaviñ ami.

¹² Ma donjom Pita haviyô ma hanañ ba hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anêñ unyak hathak lonbô ma lahabi bêñ anôñ hathak nôñ takatu ba lêk habitak.

Yisu hapôm anyô lokwanju halôk lonjôndê

(Mak 16:12-13)

¹³ Wak êñ iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Lonj êñ hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem.

¹⁴ Thai evenñ lonjôndê ba i ma enañ hathak nôñ takatu ba habitak.

¹⁵ Thai enañ abô bêñ anôñ, ma Yisu da halêm havenñ haviñ thai,

¹⁶ ma donjom Yisu hik thai maleñ lonj ba miñ eyala yani ami.

¹⁷ Ma yani hanañ hik thai liñ, “Mamu onañ malê?”

Êñ ma thai imiñ ma idum hatôm thai elañ.

¹⁸ Anyô yañ anêñ athêñ nena Kelopas hanañ hik yani liñ, “Êê, avômalô Jelusalem sapêñ eyala nôñ atu ba lêk habitak hêk lonj êntêk, ma hovenñ êsê ba miñ hoyala ami?”

¹⁹ Ma Yisu hanañ hik thai liñ, “Malê?”

Ma thai enañ hadêñ yani nena, “Nôm takatu ba habitak hapôm Yisu anêñ Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bêñbêñ ba anêñ abô ma lôklijak kambom hamiñ Wapômbênj ma lôk avômalô sapêñ maleññ.

²⁰⁻²¹ *Ma yêlô leññhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbênj hêv ek nêñ Israêl vê êñjêk iniñ malaiñ. Ma donjom alalôaniñ nê bêñbêñ lôk nê bêñbêñ êbôk da enañ yani bêñ hadêñ Lom iniñ anyô bêñ ba halôk hathak a. Ma lêk ma wak te lô.

²² Ma yêlôaniñ avi doho elela yêlôaniñ auk. Hadêñ lôkbôk momañiniñ ma thêlô i siô

²³ ma miñ êpôm Yisu anêñ kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enañ nena thêlô êyê wêñ anjela doho ba enañ nena Yisu hamô lôkmala.

²⁴ *Ma yêlôaniñ anyô doho i siô ma êyê nôñ taken hatôm atu ba avi enañ, ma donjom thêlô miñ êyê Yisu ami.”

* 24:6: Luk 9:22 * 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6

* 24:24: Jon 20:3-10

25 Ma Yisu hanañ hadêñ thai nena, “Mamu nê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miñ ôêvhaviñ plopet iniñ abô ami!

26 *Thêlô bôk enañ yôv nena Mesia tem enja vovañ takêñ vêm ka tem enja anêñ athêñ lôkmanñiñ êñjêk leñ.”

27 *Vêm ma yani hawa Wapômbêñ anêñ abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadêñ thai. Môñ ma hanañ hathak Mose anêñ kapyã vêm ma plopet sapêñ iniñ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviñ.

28 Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô.

29 Ma donjom thai enañ lôklokwañ, “Lêk yañsiñ habôk ba tem bôlôvôñ ba dô ma ômô imbiñ yai.” Êñ ma yani hi unyak kapô ek êñjêk imbiñ thai.

30 Yôv ma thêlô êmô ek nejañ nôm ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadêñ thai.

31 Thai êyê ma maleñ hakyav ba eyala yani. Ma ketheñ oyañ ma yani mi.

32 Ma thai enañ hadêñ i nena, “Êê, avanôñ biñ. Alai averñ loñôndê ma yani hik Wapômbêñ anêñ abô thô ba alaianiñ kapôlôñiñ hatôm atum hathañ.”

33 Ma bôlôñ donjom ma thai etak loñ êñ ma ele i Jelusalem hathak loñbô. Thai êyô ma êpôm nê ku laumiñ ba lahavute lôk anyô doho ethak donjom haviñ ba êmô.

34 *Ma thêlô enañ hadêñ thai aêntêk, “Avanôñ biñ nena Anyô Bêñ haviyô hathak loñbô ba yani hik i thô hadêñ Saimon.”

35 Yôv ma anyô ju êñ enañ nôm takatu ba hapôm thai halôk loñôndê lôk polom atu ba yani haya, êñ ma thai eyala nena Yisu.

Nê ku êyê Yisu hathak loñbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

36 Nê ku enañ abô êmô denañ ma Yisu hamiñ thêlô malêvôñ ma hanañ, “Môlô kapôlômim êñjêk labali!”

37 *Ma thêlô esonñ nena ngôk anyô dahô ba êkô kambom.

38 Ma donjom Yisu hanañ, “Môlô osonñ ba unim auk hêv yak eka?”

39 Ôngô yabahañ lo yavenñ. Yada êñ êntêk ba nobaloñ yalenñvinkupik. Ma ngôk liñkupik mi, ma donjom yenañ ma hamô.”

40 Êñ ma Yisu hik va lo bañ thô hadêñ thêlô.

41 Thêlô êyê yani ma leñiñmavi, ma donjom thêlôniñ auk mayaliv ba miñ êvhaviñ ami. Êñ ma Yisu hanañ, “Nôm doho hamô e?”

42 Êñ ma êv alim êbôk kabuk te vi,

43 ma yani hawa ba hayañ ma thêlô êyê.

44 *Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Bôk yahamô lôkmala haviñ môlô, ma yahanañ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anêñ Abô Balabuñ lôk Kapyã Plopet ma Kapyã Yenñ tem injik anôñ.”

45 Ma yani hik iniñ auk liñ ek neyala Wapômbêñ anêñ kapyã

46 ba hanañ, “Wapômbêñ anêñ kapyã hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma êtôm wak lô ma tem imbiyô êñjêk nê ñama iniñ loñ esak loñbô.

47 Ma esak anêñ athêñ ma tem nanañ êndêñ nê Jelusalem lôk Israel ma avômalô loñ buyañ sapêñ nena nede kapôlôñiñ liliñ ek Wapômbêñ nêmiñ iniñ kambom vê.

48 *Môlô lêk ôyê nômiñ takêñ yôv ba intu nonañ lôkthô bêñ.

49 *Odañô! Tem yanêm nômiñ atu ba Wakamik bôk havak abô ek nêmiñ êyômô môlô. Aêñ ba nômiñ Jelusalem endeba lôklokwañ anêñ leñ êndôk êyômô môlô am.”

Yisu hathak leñ ba hi

(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)

* 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sng 22:1-21; Ais 53 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:44: Luk 9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8 * 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

⁵⁰ Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniŋ loŋ ma hêv baŋ liŋ ba hêv mek hadêŋ thêlô.

⁵¹ Hêv mek denaŋ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak leŋ ba hi.

⁵² Êŋ ma thêlô êbô yani ma ele i Jelusalem lôk leŋiŋmavi bêŋ anôŋ.

⁵³ Ma wak nômbêŋ intu sapêŋ ma êbô Wapômbêŋ êmô unyak matheŋ.

Abô Mavi atu ba Jon hato Abô môñ

Jon hato kapya êntêk. Yani ma anyô Israeël te. Yani ma anyô havôv alim vêm ma hasopa Yisu. Yani ma Yisu anêñ nê ku laumiñ ba lahavuju takatu te ba intu hato hathak nômtakatu ba habitak ba hayê hathak madaluk. Jon ma 'nê ku ali atu ba Yisu hathak lahaviñ bêñ anôñ' (Jon 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20, 24).

Jon anêñ abô môñ hêk kapya êntêk ma hanañ hathak Yisu intu opalê. Ma hato kapya êntêk ek avômalô nesam ba nêñemimbiñ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêñ anêñ Nakaduñ. Ma hato ek nêñemimbiñ ek neja lôkmala esak anêñ athêñ (Jon 20:31).

Hato hadêñ 87 AD la.

Abô habitak hatôm anyô

1 *Sêbôk atu ba môñ anôñ ma Abô hamô. Ma Abô êñ hamô haviñ Wapômbêñ ba Wapômbêñ da intu abô êñ

2 ba hamô haviñ Wapômbêñ hadêñ sêbôk ba môñ anôñ.

3 *Abô êñ intu Wapômbêñ hapesañ nômkama sapêñ hathak. Nômlate atu ba miñ habitak ami, êñ ma miñ yani hapesañ ami.

4 *Abô êñ hadum ba nômkama sapêñ habitak lôkmala. Ma lôkmala êñ ma avômalô iniñ deda.

5 *Deda êñ habi hayô hêk momañiniñ. Ma momañiniñ êñ hathôñ paliñ ba miñ hatôm êñjêk deda êñ loñ siñ ami.

6 *Ma Wapômbêñ hêv anyô te halêm ba anêñ athêñ nena Jon.

7 Yani halêm ek injik Abô deda êñ thô ek avômalô sapêñ nedañô ba nêñemimbiñ.

8 Yanida ma miñ deda êñ ami ma halêm ek injik thô iyom.

9 *Deda êñ halêm pik ba habi hayô hêk avômalô. Deda êñ ma deda anôñ.

10 Wapômbêñ bôk hapesañ avômalô hathak Abô êñ ba halêm pik. Ma doñtom êthôñ paliñ denañ.

11 Yani hi ek anêñ avômalô, ma miñ ewa yani thô ami.

12 Ma avômalô takatu ba ewa yani thô lôk êvhaviñ ma hatak avômalô takêñ ek nimbitak Wapômbêñ anêñ nali.

13 *Avômena takêñ ma Wapômbêñ da hapesañ loñôndê ba intu ibitak yanida anêñ nali. Ma miñ ibitak hatôm avômalô pik sapêñ atu ba ibitak ami. Lôk anyô te miñ habi thêlô vê ami. Ma taluvi lo lami miñ idum ba ibitak ami lôk miñ ibitak hathak lami iniñ leñihaviñ ami. Mi.

14 *Abô êñ intu habitak anyô ba halêm hamô haviñ yêlô ba bôk ayê nena anyô lôkmanñiñ anôñ. Yani ma wapôm anêñ ôdôñ biñ ba hik nômkama avanôñ thô hadêñ avômalô. Yani ma Lambô anêñ Nakaduñ doñtom êñ iyom ba intu Lambô hêv lôkmanñiñ êñ hadêñ yani.

15 Jon hik anyô êñ thô ba halam, "Bôk yahanañ yôv hathak anyô êntêk êñ nena, 'Anyô te tem emben ya yam. Ma doñtom yani hamô hadêñ sêbôk ba miñ yahabitak ami. Ba intu yani ma bêñ ek ya.' "

16 Yani ma lôkmanñiñ anôñ ba anêñ wapôm hêv liñ siñ ba halêm ek alalô lôbôlôñ

17 *aêntêk nena sêbôk ma hêv abô balabuñ hadêñ Mose lôk alalô. Yôv ma Yisu Kilisi halêm ba hik Lambô lôk anêñ wapôm thô.

18 *Anyô te miñ bôk hayê Wapômbêñ ami. Ma doñtom Wapômbêñ anêñ Nakaduñ doñtom êñ iyom intu Wapômbêñ ba hamô haviñ Lambô ma hik Lambô thô hadêñ alalô.

* 1:1: Jon 17:5; 1Jon 1:1-2; ALK 19:13 * 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * 1:4: Jon 5:26 * 1:5: Jon 3:19 * 1:6: Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:9: Jon 8:12 * 1:13: Jon 3:3-6; 1Pi 1:23 * 1:14: Plp 2:7 * 1:17: Kis 34:28; Lom 6:14 * 1:18: Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16

Jon anyô hathik njan hanañ anêñ ku bêñ

(*Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17*)

19 Israël iniñ nê bêñbêñ takatu ba êmô Jelusalem êv nê êbôk da lôk avômalô Livai doho ba i hadêñ Jon ma enañ hik yani liñ nena, “O ma opalê?”

20 Ma yani miñ bônônñ ami ma hanañ bêñ nena, “Ya ma miñ Mesia atu ba Wapômbêñ hêv ek nê avômalô bulubiñ ami. Mi anônñ.”

21 *Êñ ma enañ hik yani liñ, “Sêbôk ma enañ nena Elia tem êmônñ vêm ka Mesia embenñ yam. O êñ êntêk e?”

Ma hanañ, “Mi.”

“Sêbôk ma Mose hanañ nena plopet te tem êlêm. O êñ êntêk e?” *Lo 18:15-18*

Ma hanañ viyañ, “Mi.”

22 “Aêñ ba o opalê? Onañ aisê esak oda? Onañ viyañ ek yêlô ana nanan êndêñ nê bêñbêñ.”

23 Êñ ma Jon hawa plopet Aisaia anêñ abô ba hanañ,

“Ya ma kaêk atu ba halam halêm anêñ loñ thiliv nena,

‘Nopesañ loñondê ek Anyô Bêñ êlêm.’” *Aisaia 40:3*

Hasam Aisaia anêñ abô êñ yôv ma hanañ, “Ya êñ êntêk.”

24 Vêm ma Palisi takatu ba êlêm havinñ nê bêñbêñ

25 enañ hik yani liñ, “O ma miñ Mesia lôk plopet ma Elia ami. Aisê ka huthik avômalô halôk njan?”

26 Ma Jon hanañ viyañ, “Yahathik thêlô hathak njan, ma donjom anyô te hamô môlô malêvônñ ba môlô ôthônñ ôpêñ paliñ.

27 *Yani ma ôpatu ba tem embenñ ya yam. Yani ma anyô lôk athêñ bêñ ma ya ma yaônâlôk ba intu miñ hatôm yapole anêñ vakapô bokngôp anêñ yak vê ami.”

28 Nôm êñ habitak anêñ Betani hêk Jolodan vi, loñ atu ba Jon hathak hathik avômalô halôk njan.

Yisu ma Wapômbêñ anêñ Boksipsip Nakaduñ

29 *Haviyô hayañ ma Jon hayê Yisu halêm. Ma hanañ, “Ôngô, ôpêñ ma Wapômbêñ anêñ Boksipsip Nakaduñ atu ba hêv ek nê avômalô pik iniñ kambom vê.

30 *Yani ma ôpatu ba bôk yahanañ nena, ‘Anyô te tem embenñ ya yam. Ma donjom yani hamô hadêñ sêbôk atu ba miñ yahabitak ami denañ. Ba intu yani ma bêñ ek ya.’

31 Yada ma yahathônñ ôpêñ anêñ ku paliñ. Ma donjom yahalêm yahathik avômalô halôk njan ek yanjik ôpêñ thô êndêñ avômalô Israël.”

32-33 *Êñ ma Jon hanañ hathak nômlate atu ba bôk yani hayê yôv. Yani hanañ nena, “Sêbôk ma yahathônñ ôpêñ anêñ ku paliñ. Ma donjom Wapômbêñ hêv ya ba yahalêm ek yasik avômalô êndôk njan. Ma yani hanañ hadêñ ya nena, ‘Tem nônngô Lovak Mathenñ êlêm anêñ leñ ba êyô êmô anyô te. Ma ôpêñ intu tem isik avômalô esak Lovak Mathenñ.’ Wapômbêñ bôk hanañ abô êñ hadêñ ya. Êñ ma yahayê Lovak Mathenñ hatak leñ ma halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô ôpêñ. Yada yahayê nôm êñ.

34 *Avanônñ! Yada bôk yahayê nôm êñ. Ma yahanañ nena anyô êntêk ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ.”

Anyô doho ibitak Yisu anêñ nê ku

35 Haviyô hayañ ma Jon lôk anêñ nê ku ju êmô loñ atu hathak loñbô.

36 *Ma hayê Yisu halêm ma hanañ, “Ôngô, Wapômbêñ anêñ Boksipsip Nakaduñ atu intu.”

37 Nê ku ju êñ elañô abô êñ ma i esopa Yisu.

38 Êñ ma yani hik i liliñ ma hayê thai esopa yani ma hanañ hik thai liñ, “Mamu lemimhavinñ malê?”

Ma thai enañ, “Labai, hôêk êsê?” (“Labai” anêñ ôdônñ nena “Kêdônñwaga”.)

* 1:21: Mal 4:5; Mat 11:14 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15

* 1:32-33: Mat 3:16 * 1:34: Mat 3:17 * 1:36: Jon 1:29

39 Ma Yisu hanañ, “Mamu nôlêm nôngô.”

Êñ ma thai i êyê loñ atu ba yani hamô. Nôm êñ habitak hadêñ yañsiñ hatôm 4 kilok. Ma thai êmô haviñ yani aleba bôlôvôn.

40 *Andulu ma Saimon Pita anêñ yañ, yani ma Jon anêñ anyô ku te atu ba halanô Jon anêñ abô ba hi hasopa Yisu.

41 Yani hayê Yisu vêm ma hi kethen ba hapôm yañ Saimon ma hanañ, “Yêlô lêk ayê Mesia.” (Mesia anêñ ôdôn nena “Kilisi, ôpatu ba Wapômbên hêv ek nêm avômalô bulubiñ”.)*

42 *Ma Andulu hawa Saimon ba hi hadêñ Yisu. Yisu hayê ma hanañ, “O Saimon, Jon nakaduñ. O ma tem nendam nena Sipas.” (Athên “Sipas” êñ ma hatôm “Pita”. Ma athên ju êñ anêñ ôdôn nena “valu”.)

Yisu dalam Pilip lo Nataniel

43 Haviyô hayañ ma Yisu hadum ek ni Galili ba hapôm Pilip ma hanañ, “Ôlêm osopa ya.”

44 Pilip ma anyô Betsaida. Betsaida êñ ma Andulu lo Pita iniñ malak ôdôn.

45 *Yani hapôm Nataniel ma hanañ nena, “Sêbôk ma Mose hato abô te hêk kapya balabuñ hathak anyô te. Ma plopet doho bôk eto abô hathak ôpên haviñ. Ma yêlô lêk ayê yani yôv. Ôpên ma Yisu anêñ Nasalet, Josep nakaduñ.”

46 Ma Nataniel hanañ nena, “Malê mavi te tem imbitak Nasalet?”

Ma Pilip hanañ, “Ôlêm nôngô.” Êñ ma thai i.

47 Ma Yisu hayê Nataniel halêm ma hanañ, “Avanôn! Ôpêntêk ma anyô Israêl mavi te. Yani ma abôyañ mi.”

48 Ma Nataniel hanañ, “Hoyala ya aisê?”

Ma Yisu hanañ, “Pilip miñ dalam o ami dena. Ma yahayê hômô alokwañ avi te ôdôn ba yahayala o.”

49 *Nataniel halanô abô êñ ma hanañ, “Kêdônwaga, o ma Wapômbên

anêñ Nakaduñ ma avômalô Israêl iniñ Kiñ.”

50 Ma Yisu hanañ, “Thatu yahayê hômô alokwañ ôdôn ba intu hôêvhaviñ e? Ondañô! Nôm êñ ma yaôna ek yañ atu ba tem emben yam.”

51 *Ma hanañ abô doho haviñ nena, “Yanañ avanôn biñ êndên mólô. Tem mólô ôngô leñ ekyav ma añela nesak ba nêndôk ek ya Anyô Anêñ Nakaduñ.”

2

Yisu hadum ba ñañ habitak waiñ

1 Wak ju hale ba hi ma anyô te hawa avi te anêñ Kena. Malak Kena êñ hêk Galili kapô. Ma Yisu anêñ talêbô hi haviñ.

2 Ma elam Yisu lôk anêñ nê ku ba i haviñ.

3 Avômalô inum waiñ aleba thô. Ma Yisu anêñ talêbô hanañ hadêñ Yisu nena, “Nôngô! Thêlônin waiñ lêk thô.”

4 *Ma Yisu hanañ, “Avi bên, honañ abô êñ hadêñ ya eka? Yenañ waklavôn mi dena.”

5 Ma Yisu talêbô hanañ hadêñ nê takatu ba eyabiñ nôm nena, “Nodañô anêñ abô ba nundum êtôm atu ba hanañ.”

6 Ma uñ valu bahen vi ba lahavute hamô habobo thêlô. Uñ te hatôm embalon ñañ êtôm 100 lita la. Avômalô Israêl ethak ithik halôk ek nênm leñim mavi êndên Wapômbên.

7 Êñ ma Yisu hanañ hadêñ nê eyabiñ nôm nena, “Nongasô ñañ êndôk uñ sapên.” Ma engasô halôk aleba hayô abôlêk siñ.

8 Yôv ma hanañ hadêñ thêlô, “Noja doho ba nônm êndên anyô bên atu hayabiñ nôm.” Ma nê ku ewa ba i êv hadêñ yani.

9 Anyô bên êñ hanum ñañ atu ba Yisu hik liliñ ba habitak waiñ. Ma donjom miñ hayala ami. Nê takatu ba ethakôv iyom intu eyala.

* 1:40: Mat 4:18-20 * 1:41: “Mesia” ma abô Hiblu. “Kilisi” ma abô Glik. * 1:42: Mat 16:18

* 1:45: Lo 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * 1:49: Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 * 1:51:

Stt 28:12 * 2:4: Jon 7:30; 8:20

Yani hanum ba hasonj kambom ma halam anyô hawa avi ba thai i daim dokte

¹⁰ ma hanan, “Ethak êv wainj vasiñ mavi hamônj ek avômalô inum aleba maleñij hataba êñ ma miñ êv wainj manij havenj yam. Ma doñtom wainj êntêk anêñ vasiñ ma vasiñ anônj ek wainj yanj atu ba hamônj.”

¹¹ Yisu hadum nômj êñ hamô Kena anêñ Galili. Nômj êñ ma lavônij mônj anônj atu ba hadum ek hik anêñ lôkmanjij thô. Ma anêñ nê ku êvhavij yani.

¹² *Vêm ma Yisu lôk iviyanj ma talêbô etak Kena ma êlôk ba i Kapaneam. Ma nê ku ivij thêlô ba i êmô loñ êñ hatôm wak doho.

Yisu halupunij avômalô doho hêk unyak mathenj kapô

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ *Avômalô Israeël iniñ waklavônj te habobo anêñ athênj nena Hale ba Hi. Ma Yisu hi daku Jelusalem ek ênjê waklavônj êñ.

¹⁴ Yani hi unyak mathenj anêñ piklêvônj ma hayê avômalô etak bokmanjao lôk sipsip ma menak bôbô ek nênmê vuli ek nêmbôk êtôm da lôk nê takatu ba êwê nê loñ buyanj iniñ valuselej hathak Hiblu iniñ valuselej êmô.

¹⁵ Êñ ma havuvi yak balawa te ba halupunij i lôk iniñ boksipsip lo bokmanjao ma hêv i vê hêk unyak mathenj ba i. Ma hakayanj nê êñ iniñ balê ba valuselej hagililij mayaliv.

¹⁶ Ma hananj hadênj nê takatu ba etak menak bôbô ek nênmê vuli nena, “Noja unim menak ba unu! Wakamik anêñ unyak ma loñ netak nômkama êmô ek nênmê vuli e?”

¹⁷ Ma Yisu anêñ nê ku êyê nômj êñ ma leñijhabi hathak abô te hêk Wapômbênj anêñ kapya nena,

“Yahêv lêlê ek anêmj unyak ma yalenjhavij unyak êñ bêñ anônj.”

Kapya Yenj 69:9

¹⁸ Israeël iniñ nê bêñbênj êyê ma enanj, “Undum lavônij te ek injik o thô nena Wapômbênj halam o ba hudum nômj êñ!”

¹⁹ *Ma Yisu hananj viyanj, “Nundiniñ unyak mathenj êntêk, ma êtôm wak lô iyom ma tem yandav esak loñbô.”

²⁰ Ma nê bêñbênj enanj, “Avômalô idum ku hatôm sondabênj 46 ek elav unyak êntêk ma doñtom mi denanj! Ma hatôm ondav wak lô iyom e?”

²¹ *Unyak mathenj atu ba Yisu hananj hathak êñ ma yanida liñkupik.

²² *Ba Yisu haviyô hathak loñbô hêk njama ma anêñ nê ku leñijhabi abô atu ba bôk hananj. Êñ ma êvhavij abô atu ba hêk Wapômbênj anêñ kapya lôk Yisu da hananj.

²³ *Yani hamô Jelusalem ma hayê waklavônj atu ba anêñ athênj nena Hale ba Hi. Ma avômalô bêñ anônj êyê lavônij takatu ba hadum ba êvhavij.

²⁴ Ma doñtom Yisu miñ hêvhavij i ami. Hayala anyô sapênj iniñ auk.

²⁵ Anyô te miñ hêv auk hadênj yani hathak avômalô iniñ kobom ami. Mi, bôk hayala avômalô sapênj iniñ kapôlônij.

3

Yisu hêv auk hadênj Nikodimus

¹ *Israeël iniñ anyô bêñ te anêñ athênj nena Nikodimus. Yani ma Palisi te.

² Bôlôvônj ma hi hadênj Yisu ma hananj, “Kêdônjwaga, hothak hudum lavônij lomaloma ba intu yêlô ayala nena Wapômbênj hêv o ba hólêm hatôm kêdônjwaga. Ma Wapômbênj miñ hamô havij anyô te ami, êñ ma miñ hatôm indum lavônij êtôm atu ba hudum ami.”

* **2:12:** Mat 4:13 * **2:13:** Kis 12:1-27 * **2:19:** Mat 26:61; 27:40 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16 * **2:23:** Jon 7:31 * **3:1:** Jon 7:50; 19:39 * **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23 * **3:3:** Abô Glik “hathak loñbô” lôk “halêm anêñ vulinj” thai luvi ma abô doñtom iyom. Yisu anêñ auk nena “halêm anêñ vulinj” ma doñtom Nikodimus hasonj nena “hathak loñbô”.

3 *Ma Yisu hanañ viyañ, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Ôpatu ba evathu hathak loñbô iyom intu tem êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak kapô.”*

4 Ma ôpêñ hanañ, “Aisê ka nembathu ôpatu ba bôk hayalôv yôv? Yani tem êndôk talêbô kapô ba nembathu esak loñbô e? Ma mi!”

5 *Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Ôpatu ba Wapômbêñ hathik hathak ñañ lôk Lovak Mathen hatôm evathu hathak loñbô, ôpêñ iyom intu tem imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak kapô.

6 *Avômalô pik ibitak hathak lami ibi i vê. Ma Wapômbêñ anêñ avômalô ibitak hathak Lovak Mathen habi i vê.

7 Ma aisê ka hoson hathak abô êntêk ba yahanañ hadêñ o nena ‘nimbi o vê esak loñbô.’

8 Lovak da hathak hayuv hatôm anêñ lahaviñ ma holañô anêñ diñdiñ iyom. Ma donjom hôthôn nena halêm anêñ êsê ba hi êsê. Ma ñê takatu ba Lovak Mathen havathu i ma aêñ iyom.”

9 Ma ôpêñ hanañ hik liñ hathak loñbô, “Nôm takêñ tem imbitak aisê?”

10 Ma Yisu hanañ, “Ai! O Israeël iniñ kédônwaga bêt ma hôthôn nôm êntêk paliñ, e?”

11-13 Ya Anyô Anêñ Nakaduñ iyom intu yahatak malak leñ ba yahalêm. Ma anyôla miñ bôk hi loñ êñ ba hale halêm hathak loñbô ami. Yanañ avanôñ biñ êndêñ mólô. Yêlô anañ hathak nôm takatu ba bôk ayala. Ma anañ bêt hathak nôm takatu ba bôk ayê. Ma mólô miñ olañô yêlôaniñ abô ami. Lêk yahanañ abô doho hathak nômkama pik ek oyala Wapômbêñ anêñ auk. Ma mólô miñ ôêvhaviñ ami. Ba intu nômkama malak leñ tem miñ nônemimbiñ aêñ ami.

14 *Sêbôk ma avômalô Israeël êmô loñ thiliv ma umya bêt anôñ ethañ i. Êñ ma Mose hathôkwêñ umya dahô te hathak kôm ba hêv liñ hamiñ leñ ek avômalô nêgê ba nimbitak mavi. Wapômbêñ anêñ lahaviñ ba tem nêsôkwêñ ya Anyô Anêñ Nakaduñ ba nênem liñ aêñ iyom

15 *ek avômalô takatu ba êvhaviñ tem neja lôkmala anôñ atu ba nêôm êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.

16 * “Wapômbêñ lahaviñ avômalô pik bêt anôñ ba intu hêv Nakaduñ donjom êñ halêm ek ôpatu ba hêvhaviñ tem enja lôkmala anôñ atu ba êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ma tem miñ ema ami.

17 *Wapômbêñ hêv Nakaduñ halêm pik ek nêem avômalô bulubiñ. Ma miñ hêv ek indum abô ek injik avômalô vônô ami.

18 *Ôpatu ba hêvhaviñ Nakaduñ êñ ma Wapômbêñ miñ hathak hadum abô ek injik yani vônô ami. Ma ôpatu ba miñ hêvhaviñ Nakaduñ donjom êñ ami ma ôpêñ lêk hama yôv ek malê nena Wapômbêñ bôk hadum abô hathak yani yôv.

19 *Wapômbêñ hadum abô hathak avômalô pik aêntêk. Deda bôk halêm pik yôv. Ma avômalô idum kambom lomaloma ba intu leñihaviñ momañiniñ ma êdô deda êñ.

20 Deda tem injik avômalô iniñ kambom thô ma tem thêlô mama ba intu ñê kambom ethak êpôlik ba miñ ibitak êyô deda kapô ami.

21 Ma donjom ôpatu ba halañô Wapômbêñ anêñ abô nena avanôñ, yani êñ ma hatôm hamiñ deda ba avômalô sapêñ êyê anêñ ku takatu ba hadum ma Wapômbêñ da hêv yani sa.”

Jon anyô hathik ñañ hik Yisu anêñ ku thô

22 *Yôv ma Yisu lôk anêñ ñê ku i Judia anêñ loñ kamuñ ma hamô haviñ

* 3:5: Ese 36:25-27 * 3:6: Jon 1:13 * 3:14: Nam 21:9; Jon 8:28; 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36; 10:28; Lom 5:8; 8:32; 1Jon 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10 * 3:18: Jon 5:24 * 3:19: Jon 1:5,9; 8:12 * 3:22: Jon 4:1-2

anêḡ ḡê ku wak doho. Ma thêlô ithik avômalô halôk ḡaḡ.

23-24 Aionon hêk habobo Salim. Loḡ êḡ ma ḡaḡ bêḡ anôḡ hêk ba avômalô ibi thêthô i loḡ êḡ. Jon miḡ hamô koladôḡ ami denaḡ, ba intu hamô loḡ êḡ ek isik thêlô.

25 Ma anêḡ ḡê ku lôk anyô Israeḡ te êkôki hathak auk nimbitak mabuḡ êḡḡêk Wapômbêḡ ma.

26 Êḡ ma ḡê ku i hadêḡ Jon ma enaḡ, “Kêdôḡwaga! Ôpatu sêbôk ba hamô haviḡ o hamô Jolodaḡ vi ba honaḡ abô bêḡ anôḡ hathak yani. Ondaḡô! Ôpêḡ lêk hathik avômalô halôk ḡaḡ ba avômalô sapêḡ i hadêḡ yani!”

27 Ma Jon hanaḡ, “Wapômbêḡ da anêḡ lahaviḡ ba nômlate habitak aêḡ hadêḡ anyô te ma yôv.

28 *Môlôda bôk olaḡô abô atu ba yahanaḡ. ‘Ya ma ôpatu ba Wapômbêḡ hêv hamôḡ ek yanaḡ êndêḡ avômalô nena Mesia tem êlêm. Ya miḡ Mesia ami.’

29 Anyô te hawa avi te, êḡ ma tem enja êtôm yanida anêḡ. Ma doḡtom yapmalô ma tem êtôm ôpêḡ anêḡ anyô môlô atu ba imiḡ ek embatho yani loḡ. Ba halanô ôpêḡ anêḡ abô ma tem lamavi iyom. Ma yada intu hatôm yapmalô êḡ. Ba intu lêk yalenḡmavi bêḡ anôḡ hamô yakapôlôn siḡ.

30 Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba yani habitak anyô bêḡ, ma yada yahabitak anyô oyaḡ.”

31 * “Ôpêḡ bôk hamô leḡ ba halêm, yani ma bêḡ anôḡ ek avômalô pik sapêḡ. Ôpatu ba hamô pik êntêk, ôpêḡ ma anyô pik ba intu hanaḡ abô hathak nômkama pik iyom. Avanôḡ! Ôpatu ba halêm anêḡ malak leḡ, ôpêḡ ma bêḡ anôḡ ek avômalô pik sapêḡ.

32 *Yani hanaḡ hathak nôm takatu ba yanida bôk hayê lo halanô bêḡ. Ma avômalô miḡ êvhaviḡ abô êḡ ami.

33-34 Wapômbêḡ bôk hêv Lovak

Mathenḡ ba hamô ôpêḡ kapô siḡ ba halêm hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô. Ba intu ôpatu ba hêvhaviḡ yani ma hik thô nena Wapômbêḡ ma hanaḡ abô avanôḡ iyom.

35 *Lambô lahaviḡ Nakaduḡ ba hêv nômkama sapêḡ ek eyabiḡ.

36 *Ôpatu ba hêvhaviḡ Nakaduḡ lêk hawa lôkmala atu ba tem nêḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Ma ôpatu ba havôliḡ dôḡ hadêḡ Nakaduḡ ma Wapômbêḡ bôk hadum abô yôv ba ôpêḡ lêk hawa vovaḡ. Ba intu tem miḡ enja lôkmala ami.”

4

Yisu hanaḡ abô haviḡ avi Samalia te

1-2 *Yisu da miḡ hathak hathik avômalô ami. Avômalô takatu ba leḡḡhaviḡ nesopa Yisu i hadêḡ anêḡ ḡê ku ek nisik i êndôk ḡaḡ. Ma Palisi elanô nena avômalô bêḡ anôḡ i hadêḡ Yisu ek isik i. Ma Jon anêḡ lêk auviḡna.

3 Yisu halanô abô êḡ ma hayê nena Palisi lêk ititiḡ anêḡ ku ba intu hatak Judia ma havôhi Galili.

4 Ma loḡôndê atu ba hi Galili ma hi Samalia haviḡ.

5 *Êḡ ma yani haveḡ ba hi hayô Samalia iniḡ malak lôḡ te ba elam nena Sika. Loḡ êḡ ma habobo pik sêbôk ba Jekop hêv hadêḡ nakaduḡ Josep.

6 Ma Jekop bôk halav ḡaḡ lôv te hamô loḡ êḡ. Yisu haveḡ aleba wاكلêvôḡ biḡ ma hayô ḡaḡ lôv êḡ ma yani lêk vau ba halôk hamô biḡ.

7-8 ḡê ku lêk i malak ek nêḡnêḡ vuli nôḡ. Ma avi Samalia te halêm ek enja ḡaḡ. Ma Yisu hanaḡ hadêḡ avi êḡ, “ḡaḡ ek yanum.”

9 *Avômalô Israeḡ ethak êpôlik ek avômalô Samalia ba intu avi êḡ hanaḡ, “O ma Israeḡ ma ya ma avi Samalia. Ma aisê ka honaḡ nena ḡaḡ êlêm ek unum?”

* 3:28: Mat 11:10; Jon 1:20 * 3:31: Jon 8:23 * 3:32: Jon 3:11 * 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jon 5:12 * 4:1-2: Jon 3:22 * 4:5: Stt 33:19; Jos 24:32 * 4:9: Esr 4:1-5 * 4:10: Jon 7:37-38; ALK 21:6

10 *Ma Yisu hanañ hadêñ avi êñ, “Hoyala nô mavi atu ba Wapômbêñ hêv lôk hoyala ôpatu ba hanañ, ‘Nañ ek yanum’, êñ ma tem onañ injik yani liñ ek nê m nãñ lôkmala êndêñ o.”

11 Ma avi êñ hanañ hadêñ yani, “Anyô Bêñ, lôv êntêk ma daim ba anê m uñ onja ñañ êsê? Ma ñañ lôkmala êñ tem onja anêñ êsê?”

12 *Yêlôaniñ bumalô Jekop hêv ñañ lôv êntêk hadêñ yêlô. Ma yanida lôk nali lôk anêñ bokmanjao sapêñ inum halôk ñañ lôv êntêk. Ma anê m ñañ ma mavi anôñ ek ñañ êntêk lôk o ma bêñ ek Jekop e?”

13 Ma Yisu hanañ, “Nañ êntêk ba inum ma tem nesakmunin esak loñbô.

14 *Ma donjom ôpatu ba hanum ñañ atu ba yahêv ma miñ hatôm esakmunin esak loñbô ami. Lôk ñañ êñ ma tem imbitak êtôm ñañ onañ te êñjêk o kapôlôm ba nê m lôkmala anôñ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

15 Ma avi êñ hanañ hadêñ Yisu, “Anyô bêñ, nê m ñañ êñ êndêñ ya ek miñ yasakmunin esak loñbô ami. Lôk miñ yalê m loñ êntêk ek yanja ñañ esak loñbô ami.”

16 Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Nu ondam vônim êlê m.”

17 Ma avi êñ hanañ, “Ya anyô mi.”

Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Lêk honañ avanôñ nena o anyô mi.

18 Sêbôk ma vônim bahenvi. Ba anyô atu ba lêk hômô havin yani ma miñ vônim ami. Lêk honañ abô avanôñ!”

19 Ma avi êñ hanañ hadêñ yani, “Anyô bêñ, lêk yahayala nena o ma plopet te.

20 *Yêlôaniñ bumalô ethak êv yey halôk dumlolê êntêk. Ma donjom môlô avômalô Israe l onañ nena Wapômbêñ lahavin alalô nanê m yey êndôk Jelusalem.”

21 Ma Yisu hanañ, “Livôñ! Ondañô! Wak te ma tem miñ môlô nô nê m yey

ek Wakamik êndôk dumlolê êntêk lo Jelusalem ami.

22 *Môlô avômalô Samalia ma ôthôn ôpatu ba ôêv yey hadêñ. Ma Wapômbêñ hêv anyô Israe l te ek nê m avômalô bulubin ba intu yêlô avômalô Israe l ayala ôpatu ba yêlô êv yey hadêñ yani.

23-24 * “Wapômbêñ ma lôkmala anêñ ôdôn. Ba intu Wapômbêñ habôlê m avômalô takatu ba êv yey ek injiki thô nena thêlô bôk ewa Wapômbêñ anêñ lôkmala anôñ yôv. Aêñ ba avômalô takatu ba êvhavin Wapômbêñ intu nê nê m yey aêñ. Ma waklavôn atu ba nô m êñ imbitak intu tem imbitak. Ma lêk hayô yôv.”

25 Ma avi êñ hanañ hadêñ Yisu, “Ya-hayala nena Mesia tem êlê m ma tem injik nômkama sapêñ thô êndêñ alalô.” (Ma “Mesia” êñ intu elam nena “Kilisi”.)

26 *Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Ôpatu ba hanañ abô hadêñ o ma yani êñ.”

27 Enañ abô denañ ma Yisu anêñ nê ku êvô êlê m hathak loñbô ma êyê Yisu hanañ abô havin avi êñ ba eson kambom. Ma donjom thêlô bônôn ma miñ enañ hik yani liñ nena, “Lemhavin malê?” mena “Honañ abô havin avi êntêk eka?”

28 Êñ ma avi êñ hatak anêñ uñ hawa ñañ hamô ma havôhi malak ôdôn hathak loñbô. Ma hanañ hadêñ avômalô nena,

29 “Môlô nôlê m ôngô anyô te! Nôm takatu ba bôk yahadum yôv ma yani hayala ba hanañ bêñ hadêñ ya. Betha yani ma Mesia atu la.”

30 Avômalô elañô abô êñ ma etak malak ba i hadêñ Yisu.

31 Avi Samalia hamô malak denañ ma nê ku enañ hadêñ Yisu nena, “Kêdônwaga, nongwañ nô m.”

32 Ma hanañ, “Yenañ nô m hamô ek yanjan ma môlô ôthôn nô m êñ palin.”

* 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35 * 4:20: Lo 12:5-14; Sng 122:1-5 * 4:22: 2Kinj 17:29-41; Ais 2:3; Lom 9:4-5 * 4:23-24: Lom 12:1; 2Ko 3:17; Plp 3:3 * 4:26: Mak 14:61-62

33 Êᶇ ma ᶇê ku enaᶇ hadêᶇ thêlôda nena, “Betha anyôla lêk hêv nôᶇ hadêᶇ yani la?”

34 *Ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ thêlô, “Yenaᶇ nôᶇ êntêk. Tem yasopa Wapômbêᶇ anêᶇ lahaviᶇ ba yandum anêᶇ ku lôkthô atu ba hêv ya ba yahalêᶇ.

35 *Môlô othak onan, ‘Ayôᶇ ayova iyom hêk, êᶇ ma tem nôᶇ injik anôᶇ ba alalô naja.’ Yanaᶇ êndêᶇ môlô! Malemim ekyav ba ôᶇgô ku katô! Nôᶇ lêk hik anôᶇ yôv!

36 Ôpatu ba halav nôᶇ ma hawa anêᶇ vuli. Yani halav nôᶇ anôᶇ ek nôᶇ sapêᶇ êᶇ neja lôkmala anôᶇ atu ba tem nêᶇmô êtôm wak nôᶇmbêᶇ intu sapêᶇ ek anyô havatho nôᶇm lôk anyô halav nôᶇm thai luvi leniᶇmavi.

37 Aêᶇ ba abô êntêk ma abô avanôᶇ. ‘Anyô yanᶇ habaᶇ ku ba havatho ma anyô yanᶇ halav anêᶇ anôᶇ.’

38 Yahêv môlô ba u ek noja nôᶇm êᶇmô ku atu ba miᶇ bôk môlô udum ku êᶇ ami. Anyô vi idum ku êᶇ. Ma môlô u olav anôᶇ iyom.”

39 Avômalô Samalia bêᶇ anôᶇ êᶇmô malak êᶇ ba elanô avi êᶇ hanaᶇ, “Nôᶇm takatu ba bôk yahadam yôv ma yani hayala ba hanaᶇ bêᶇ hadêᶇ ya!” Ba intu thêlô êvhaviᶇ Yisu.

40 Êᶇ ma ᶇê Samalia takêᶇ êlêᶇ enaᶇ hik yani liᶇ, “Ôᶇmô imbiᶇ yêlô wak doho!” Ma yani hamô haviᶇ thêlô hatôm wak ju.

41 Ma hanaᶇ abô haviᶇ i ba intu bêᶇ anôᶇ êvhaviᶇ yani.

42 *Ma thêlô enaᶇ hadêᶇ avi êᶇ nena, “Sêbôk yêlô alañô anêᶇm abô ba êvhaviᶇ. Ma lêk yêlôda alañô anêᶇm abô ma ayala nena avanôᶇ. Ôpêᶇ ma ôpatu ba tem nêᶇm avômalô pik bulubiᶇ.”

Yisu hadum anyô bêᶇ te nakadun mavi

43-45 *Wak ju hale ba hi ma hatak loᶇ êᶇ ma hi Galili. Ma avômalô

Galili doho bôk êᶇmô Jelusalem hadêᶇ waklavôᶇ Hale ba Hi ba intu êyê nôᶇm takatu ba hadum. Aêᶇ ba hayô Galili ma ewa yani thô. Ma donᶇtom ewa yani thô oyaᶇ hathak nêᶇgê nôᶇmbithi iyom ba intu hatôm abô atu ba Yisu hanaᶇ nena plopet ma athêᶇ mi hêk iniᶇ malak ôdôᶇ.

46 *Hamô Galili vêᶇm ma havôhi Kena loᶇ atu ba bôk hadum ᶇaᶇ ba habitak waiᶇ. Kena ma hamô Galili kapô. Ma anyô bêᶇ te hamô Kapaneam ba namalô hapôm lijiᶇ ba hadum ek ema.

47 *Ôpêᶇ halanô nena Yisu bôk hatak Judia ma lêk hamô Galili. Êᶇ ma hi hadêᶇ Yisu ba halanᶇ hadêᶇ yani nena ni indum namalô mavi.

48 *Aêᶇ ba Yisu hathanᶇ yani aêntêk, “Môlô lemhaviᶇ yandum lavôᶇniᶇ lôk nôᶇmbithi lomaloma ek môlô nôᶇnêᶇmimbiᶇ ya e?”

49 Êᶇ ma anyô bêᶇ êᶇ hanaᶇ hadêᶇ Yisu, “Anyô bêᶇ, ôlêᶇm kethenᶇ! Yenaᶇ okna tem ema!”

50 *Ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ yani, “Ondenu! Nalummalô tem êᶇmô lôkmala.”

Yôv ma ôpêᶇ hêvhaviᶇ Yisu anêᶇm abô ba hi

51 ma anêᶇ ᶇê ku êpôm yani ba enaᶇ nena, “Nalummalô hamô lôkmala.”

52 Êᶇ ma yani hanaᶇ hik thêlô liᶇ nena wakma alê intu okna êᶇ mavi. Ma enaᶇ, “Wakbôk yaᶇsiᶇ hatôm 1 kilok ma lijiᶇ êᶇ hatak yani.”

53 Ma lambô lahabi nena wakbôk atu ba hatôm wakma êᶇ ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ yani nena, “Nalummalô tem êᶇmô lôkmala.” Ba intu yani lôk anêᶇm avômalô sapêᶇ êvhaviᶇ.

54 *Yisu bôk hatak Judia ba hi Galili ma hadum lavôᶇniᶇ yanᶇ êᶇ ek hik thô nena Wapômbêᶇ hêv yani ba halêᶇ.

5

Anyô lijiᶇ Betesda te

¹ Vêᶇm ma Yisu hi daku Jelusalem ek êᶇᶇê avômalô Israeᶇ iniᶇ waklavôᶇ te.

* 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jon 4:14 * 4:43-45: Mat 13:57; Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13 * 4:54: Jon 2:11

2 Kasuk te hêk Jelusalem ba avômalô Israël elam nena Betesda. Kasuk êᶇ hêk habobo Jelusalem anêᶇ badêᶇ abôlêk atu ba elam nena Sipsip iniᶇ Únyak Abôlêk. Ba kapo daᶇ êyô êmô bahenᶇvi hêk loᶇ êᶇ.

3-4 Ma ᶇê lôk lijiᶇ hatôm ᶇê maleᶇiᶇ pusip lôk ᶇê veᶇiᶇ kambom ma ᶇê ivuviᶇ ethak êk kapo daᶇ takêᶇ.*

5 Ma anyô te hawa lijiᶇ havuviᶇ ba hêk kapo daᶇ êᶇ te hatôm sondabêᶇ 38.

6 Yisu hayê ôpêᶇ ma hayala nena lijiᶇ bôk hamô bô ba hanaᶇ hik yani liᶇ, “Lemhaviᶇ umbitak mavi e?”

7 Ma ôpêᶇ hanaᶇ viyaᶇ, “Anyô bêᶇ, kasuk hathak liᶇaliᶇ ma anyôla miᶇ hamô ek nêᶇ ya sa ami. Yahadum ek yandôk êmôᶇ ma donᶇtom anyô vi êlôk êmôᶇ ek ya.”

8 *Êᶇ ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ yani, “Umbiyô umiᶇ! Ma onja anêᶇ yêᶇ ba nu!”

9 Kethêᶇ oyaᶇ ma yani habitak mavi ba hawa anêᶇ yêᶇ ba hi.

Wak êᶇ ma Sabat.

10 *Ba intu Israël iniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ enaᶇ hadêᶇ anyô havuviᶇ atu ba lêk habitak mavi nena, “Lêk ma Sabat! Abô balabuᶇ hatip ek miᶇ onja yêᶇ ba ombenᶇ ami.”

11 Ma ôpêᶇ hanaᶇ viyaᶇ, “Ôpatu ba hadum ya mavi hanaᶇ nena, ‘Onja anêᶇ yêᶇ ba nu.’ ”

12 Ma thêlô enaᶇ hik yani liᶇ, “Opalê intu hanaᶇ nena onja anêᶇ yêᶇ ba nu?”

13 Avômalô bêᶇ anôᶇ êmô loᶇ êᶇ ba Yisu hêv i vê menaᶇna ba hi. Ba intu ôpêᶇ hathôᶇ nena opalê.

14 Yôv ma Yisu habitak hayô unyak mathenᶇ anêᶇ piklêvôᶇ ma hayê ôpêᶇ hamô ma hanaᶇ, “Ondaᶇô. O lêk mavi hathak loᶇbô ba otak anêᶇ kambom. Yakô malaiᶇ bêᶇ yaᶇ tem êpôm o.”

15 Êᶇ ma ôpêᶇ hi hanaᶇ hadêᶇ Israël iniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ, “Yisu ma ôpatu ba hadum ya mavi.”

16 Yisu hadum nôᶇm takêᶇ hadêᶇ Sabat. Ba intu Israël iniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ ethaᶇ yani.

17 Ma Yisu hanaᶇ, “Wakamik hathak hadum ku wak nôᶇmbêᶇ intu sapêᶇ ba hadum ku takêᶇ denaᶇ. Ba intu ya tem yandum ku aêᶇ iyom.”

18 *Israël iniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ elañô abô êᶇ ma êyê nena Yisu lêk habuliᶇ abô balabuᶇ hathak Sabat ba hadum ku. Ma halam Wapômbêᶇ nena Lambô ma yanida hadum i hatôm Wapômbêᶇ. Ba intu leᶇiᶇmaniᶇ kambom ba êbôlêᶇm auk ek nijik yani vônô.

Yisu ma Wapômbêᶇ Nakaduᶇ

19 *Ma Yisu hanaᶇ hadêᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ, “Yanaᶇ avanôᶇ biᶇ êndêᶇ môlô. Ya ma Nakaduᶇ. Ma malê atu ba Lambô hadum ma tem Nakaduᶇ indum aêᶇ iyom. Ya miᶇ hatôm yandum nôᶇmlate êtôm yenaᶇ auk ami. Aêᶇ ba nôᶇkama sapêᶇ atu ba yahayê Wakamik hadum ma tem yasopa.

20 Wakamik lahaviᶇ ya anêᶇ Nakaduᶇ ba hik nôᶇkama takatu ba yani hadum thô hadêᶇ ya. Aêᶇ ba Nakaduᶇ hatôm indum nôᶇm takatu ba Lambô hadum. Ma tem injik ku mavi bêᶇ anôᶇ thô êndêᶇ Nakaduᶇ ba indum môlô nosoᶇ kambom ek ku yaᶇ sêbôk.

21 Wakamik hathak hik ᶇê ᶇama liᶇ ba hêv lôkmala hadêᶇ i. Ma aêᶇ iyom ma ya Nakaduᶇ tem yanêᶇm lôkmala êndêᶇ avômalô êtôm yada yalenᶇhaviᶇ.

22 *Ma wakamik hatak ku nedañô avômalô iniᶇ abô halôk yabahaᶇ. Ma yanida miᶇ hadum ku êᶇ ami. Aêᶇ ba lôkmala atu ba Wakamik hêv ma tem yanêᶇm aêᶇ iyom

23 *ek avômalô takatu ba elovak Nakaduᶇ vibinᶇ intu elovak Lambô

* 5:3-4: ᶇê lôk kauᶇ vi enaᶇ nena abô doho atu ba Jon hatu ma hêk denaᶇ. Abô êᶇ ma aêᶇtêk: ᶇê lijiᶇ takatu ba êk balê ek eyabiᶇ Anyô Bêᶇ anêᶇ aᶇjela te halôk ba hadum kasuk êᶇ liᶇaliᶇ. Ma ôpatu ba halôk kasuk kapô hamôᶇ tem imbitak mavi. * 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Neh 13:19; Jer 17:21 * 5:18: Mat 26:4; Jon 7:1; 10:30 * 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jon 2:23

aêḡ iyom. Ma ḡê takatu ba êpôlik ek ya intu êpôlik ek Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm.

24 * “Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ mômô. Ôpatu ba halaḡô yenaḡ abô ba hêvhaviḡ Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm ma lêk hawa lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ yôv. Ma Wapômbêḡ tem miḡ indum abô ek yani ba ema ami. Yani bôk hatak ḡama yôv ba lêk hamô lôkmala anôḡ.

25 Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ mômô. Avômalo ḡama tem nedaḡô ya Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ anêḡ abô. Ma avômalo takatu ba esopa ma tem nêmo lôkmala. Wak te ma nômo takêḡ tem imbitak. Ma wak êḡ lêk hayô yôv.

26 “Wakamik ida hamô lôkmala ba hadum ba ya Nakaduḡ yahamô lôkmala aêḡ iyom. Ba intu hatôm yanêm lôkmala êḡ êndêḡ avômalo.

27 Ma ya ma Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu. Aêḡ ba hatak ya ek yandum ku yandaḡô avômalo iniḡ abô.

28 “Mômô miḡ nosoḡ esak yenaḡ abô êntêk ami. Wak te am ka tem ḡê ḡama nedaḡô ya Nakaduḡ yalenḡelo

29 *ba nimbiyô esak loḡbô. Ma thêlo takatu ba bôk idum mavi ma tem nêmo lôkmala. Ma vi atu ba bôk idum kambom ma tem nêpôm abô ba nema.

30 *Yada miḡ hatôm yandum nômlate êtôm yada yenaḡ auk ami. Yahasopa Wakamik anêḡ auk atu ek yandaḡô avômalo iniḡ abô ek yanêm lôkmala mena ḡama êndêḡ i la. Yahasopa Wakamik anêḡ lahaviḡ, ôpatu ba hêv ya ba yahalêm. Ma yada miḡ yahasopa yenaḡ yalenḡhaviḡ ami. Ba intu yenaḡ abô yahadum ma thêthoḡ.

Anyô vi evatho Yisu anêḡ abô loḡ

31 “Yahavatho yenaḡ abô loḡ êḡ ma tem miḡ avômalo nênemimbiḡ ya ami.

32 Ma doḡtom anyô yaḡ bôk havatho yenaḡ abô loḡ yôv. Ma yahayala nena anêḡ abô atu ba hanaḡ hathak ya ma avanôḡ.

33 “Sêbôk ma mômô onaḡ hik Jon liḡ hathak ya ba yani bôk hanaḡ abô avanôḡ.

34 Ma anyô pik te hatôm embatho yenaḡ abô loḡ e? Yahananaḡ hathak Jon anêḡ abô êḡ ek mômô noja bulubiḡ.

35 Jon ma hatôm atum lam atu ba êtôm ba hêv deda. Ma mômô othak ôlêlêk am hathak anêḡ deda êḡ sawa bidonḡ iyom.

36 * “Ma doḡtom yahadum ku takatu ba Wakamik hêv hadêḡ ya ba intu hik thô nena Wakamik hêv ya ba yahalêm. Ba ku êḡ ma hamôḡ ek Jon anêḡ abô.

37-38 *Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hik ya thô. Ma mômô miḡ ôêvhaviḡ ya ami. Aêḡ ba mômô miḡ bôk olaḡô Wakamik laselo lôk ôyê yani thohavloma ami ma anêḡ abô miḡ hêk haviḡ mômô ami aêḡ iyom.

39 *Mômô othak utitiḡ Wapômbêḡ anêḡ kapyba ba osoḡ nena tem nêmo lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êndêḡ mômô. Abô êḡ ma hik ya thô,

40 ma doḡtom mômô ôdô nosopa ya ek noja lôkmala anôḡ êḡ.

41 “Ya miḡ yahananaḡ abô êḡ ek avômalo nebam ya ami.

42 Ma doḡtom yahayala mômô! Mômô miḡ lemimhaviḡ Wapômbêḡ ami.

43 Wakamik hêv ya ba yahalêm ek yanaḡ anêḡ abô bêḡ. Ma mômô ôpôlik hathak ya. Ma doḡtom anyô te halêm ba hanaḡ yanida anêḡ abô, êḡ ma mômô othak owa yani thô!

44 Mômô othak ôêv athêḡ lôkmaḡiḡ hadêḡ ôpatu ba lahaviḡ mômô. Ma doḡtom miḡ mômô malemkilik hathak Wapômbêḡ doḡtom atu anêḡ lamavi ami. Êḡ ma tem nônemimbiḡ aisê?

45 “Mômô othak ôêv malem hadêḡ Mose. Ma doḡtom tem enaḡ mômô bêḡ. Ba intu miḡ mômô lemimimbi nena

* 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mat 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:36: Jon 3:2; 14:11 * 5:37-38: Mat 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39: Luk 24:27

tem yanañ mólô bêñ imiñ Wakamik ma ami. Mi anôñ!

⁴⁶ *Mose bôk hatô abô hathak ya yôv. Aêñ ba mólô ôêvhaviñ Mose anêñ abô, êñ ma tem nôñemimbiñ ya imbiñ.

⁴⁷ Ma donjom mólô miñ ôêvhaviñ abô atu ba yani hatô ami. Ba intu mólô miñ ôêvhaviñ yenañ abô haviñ ami.”

6

Yisu havakôñ anyô hatôm 5,000
(*Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

¹ Yôv ma Yisu hi kasukthôm Galili anêñ dañ vi. Kasuk êñ anêñ athêñ yañ nena Taibelias.

² Ma avômalô bêñ anôñ bôk êyê lavôñiñ takatu ba hadum hathak avômalô lijiñ ba intu esopa yani.

³ Yisu hathak dum ba hi ma halôk hamô biñ haviñ anêñ nê ku.

⁴ Avômalô Israél iniñ waklavôñ elam nena Hale ba Hi habobo.

⁵ Ma Yisu hayê avômalô bêñ anôñ êlêm ma hanañ hadêñ Pilip, “Alalô nanêm vuli polom embenj êsê ek nabakôñ avômalô takêntêk?”

⁶ Yani hayala nôñ atu ba tem yani indum ba intu hanañ ek eyala Pilip anêñ auk iyom.

⁷ Ma Pilip hanañ viyañ, “Alalô nandum ku êtôm ayôñ bahenji ba lahavulô la anêñ vuli ma miñ hatôm nanêm polom vuli ek avômalô tomtom nejan dokte dokte ami!”

⁸ Êñ ma nê ku te anêñ athêñ nena Andulu, Saimon Pita anêñ yañ molok, hanañ nena,

⁹ “Nôñgô okna êntêk anêñ polom bali yaônena bahenji lôk alim yaôna lokwanju. Ba nôñ êñ hatôm avômalô nômbêñ êntêk e?”

¹⁰ Ma Yisu hanañ, “Nonañ êndên avômalô ek nêndôk nêmbiñ.” Kamunj bêñ anôñ hamô loñ êñ ba anyô sapênj êlôk êmô. Thêlô hatôm 5,000.

¹¹ Êñ ma Yisu hawa polom ma hateñ mek ba havani hatôm thêlôñiñ leñiñhaviñ vên ma hadum aêñ hathak alim ju atu haviñ.

¹² Thêlô eyañ ba leñiñviyak ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Mólô nusup nôñ wata sapênj esak donjom ma miñ nômbi ni ami.”

¹³ Êñ ma isup polom wata ba etak halôk vak sam hatôm laumiñ ba lahavuju.

¹⁴ *Ma avômalô êyê lavôñiñ êñ ba enañ, “Avanôñ! Sêbôk ma enañ nena plopet te tem êlêm. Ma êntêk lêk halêm yôv.”

¹⁵ *Êñ ma idum ek nebalonj yani ek imbitak êtôm iniñ kiñ. Ma hayala iniñ auk êñ, ba intu hatak loñ êñ ma havôhi dum atu hathak loñbô.

Yisu havenj kasukthôm anêñ dômlê
(*Mat 14:22-33; Mak 6:45-52*)

¹⁶ Yañsiñ ma anêñ nê ku i tamu kasukthôm anêñ dañ.

¹⁷ Bôlôvôñ ma miñ Yisu hayô ek thêlô ami. Ma thêlô iyom ethak yeñ ba i tuvulu Kapaneam.

¹⁸ Ma lovak bêñ te hayuv ba kasuk hik bêñ.

¹⁹ Thêlô ivusiñ yeñ ba i hatôm 6 kilomita la. Ma êyê Yisu havenj kasukthôm anêñ dômlê ba halêm habobo yeñ ba hadum thêlô êkô kambom.

²⁰ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yada êntêk! Miñ nôkô ami.”

²¹ Êñ ma thêlô leñiñmavi ba êlôk ek yani ni yeñ kapô. Ma kasana ma yeñ hi hathak liñdañ.

²² Haviyô hayañ ma avômalô takatu ba êmô kasukthôm anêñ dañ vi tuvulu eyala nena wakbôk ma yeñ donjom iyom hamô ba nê ku iyom ethak yeñ êñ ba i. Ma Yisu miñ hathak yeñ êñ haviñ anêñ nê ku ba hi ami ma mi.

²³ Êñ ma avômalô Taibelias iniñ yeñ doho êlêm ebobo loñ atu ba Anyô Bêñ hava polom liñ halôk ba thêlô eyañ.

²⁴ Ma avômalô êyê nena Yisu lôk anêñ nê ku miñ êmô ami. Êñ ma thêlô ethak yeñ ba i Kapaneam ek nêmbôlêm Yisu.

Yisu ma polom lôkmala

25 Avômalô i êpôm Yisu hêk loŋ atu ma enaŋ, “Kêdôŋwaga, aŋgê te intu hôlêm loŋ êntêk?”

26 Ma Yisu hanaŋ nena, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Môlô bôk oaŋ polom aleba lemimviyak. Ba intu môlô ôbôlêm ya. Ma lavôŋiŋ ma môlô bôk ôyê ma doŋtom ôthôŋ paliŋ denaŋ.

27 *Nundum ku ek noja nôm atu ba tem nê m lômala ba nê m ô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Wakamik Wapômbêŋ bôk havak sêk hayô hêk ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ ba tem nê m lômala êŋ êndêŋ môlô. Ma miŋ malemkilik esak nôm atu ba tem epalê ami!”

28 Êŋ ma thêlô enaŋ, “Wapômbêŋ lahaviŋ yêlô nandum ku malê?”

29 *Ma Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ ku nena nô nê m imbiŋ ôpatu ba yani hêv ba halêm.”

30-31 *Êŋ ma thêlô enaŋ hik yani liŋ, “Undum lavôŋiŋ te ek yêlô nagê ma tem nanê m imbiŋ anê m abô. Mose bôk hêv mana hadêŋ yêlôaniŋ bumalô ba eyaŋ hamô loŋ thiliv ba eto aêntêk,

‘Yani hêv polom anêŋ malak leŋ hadêŋ avômalô ba eyaŋ.’ *Etak Ijip 16:4*

Ma o, tem undum lavôŋiŋ alê yaŋ?”

32-33 Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô nena Anyô Bêŋ hêv anyô te ba halêm anêŋ malak leŋ ba hêv lômala hadêŋ avômalô hatôm polom anôŋ. Ba intu Wakamik iyom hêv nô m anôŋ anêŋ malak leŋ hadêŋ môlô. Ma miŋ Mose hêv ami.”

34 Êŋ ma thêlô enaŋ, “Anyô Bêŋ, wak nômbêŋ intu sapêŋ ma nê m polom êŋ êndêŋ yêlô.”

35 *Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Ya ma polom lômala. Ôpatu ba halêm hadêŋ ya ma tem miŋ ema kisi ami. Ma ôpatu ba hêvhaviŋ ya ma tem miŋ esakmuniŋ ek inum ŋaŋ ami.

36 Ma doŋtom bôk yahanaŋ hadêŋ môlô yôv. Môlô lêk ôyê ya ma miŋ môlô ôêvhaviŋ ami.

37-40 *Lêk yahalêm anêŋ malak leŋ ek yasopa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anêŋ lahaviŋ. Ma miŋ yahalêm ek yasopa yada yenaŋ yalenhaviŋ ami. Avômalô takatu ba êyê ya Nakaduŋ ba êvhaviŋ ma tem neja lômala anôŋ atu ba nê m ô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma pik lo leŋ anêŋ daŋ ma tem yaŋgik thêlô liŋ. Êntêk ma Wakamik anêŋ lahaviŋ. Ba intu miŋ hatôm yatak avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêŋ ya te ami. Milôk. Pik lo leŋ anêŋ daŋ ma tem yaŋgik thêlô liŋ. Êntêk ma yani atu ba hêv ya ba yahalêm anêŋ lahaviŋ. Ba intu avômalô takatu ba Wakamik hêv hadêŋ ya ma tem nêlêm êndêŋ ya. Ma opalê atu ba halêm hadêŋ ya ma tem miŋ yandupuniŋ yani ami.”

41 Avômalô Israe l elanô Yisu anêŋ abô êŋ “Ya ma nô m atu ba halôk anêŋ malak leŋ ba halêm.” Êŋ ma enaŋ abô munuŋmunuŋ

42 *nena, “Anyô êntêk ma Yisu, Josep anêŋ nakaduŋ! Ma alalô ayala talêbô lo lambô! Ma aisê ka hanaŋ nena halôk anêŋ malak leŋ ba halêm?”

43 Ma Yisu hanaŋ, “Môlô bônôŋ!”

44 *Wakamik hêv ya ba yahalêm ba ôpatu ba halom hadêŋ ya iyom intu tem enja lômlokwaŋ ek êlêm êndêŋ ya. Ma pik lo leŋ anêŋ daŋ ma tem yaŋgik avômalô takêŋ liŋ nimbiyô esak loŋbô.

45 Plopet te bôk hatô abô halôk kapy a aêntêk,

“ ‘Wapômbêŋ tem nê m auk êndêŋ avômalô sapêŋ.’ *Aisaia 54:13* Avômalô takatu ba elanô Wakamik anêŋ abô ba ewa auk, thêlô tem nêlêm ek ya.

46 *Anyô te miŋ bôk hayê Wakamik ami. Ôpatu ba hamô haviŋ Anyô Bêŋ ba halêm iyom intu hayê.

* 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jon 3:23 * 6:30-31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sng 78:24; Mat 16:1; Jon 2:18 * 6:35: Jon 4:14 * 6:37-40: Jon 10:28-29; 17:12 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Jon 6:65 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16

47 *Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Anyô hêvhaviŋ ya ma lêk hawa lôkmala anôŋ atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ yôv.

48 *Ya ma polom lôkmala.

49 Môlônim bumalô takatu ba eyaŋ mana hamô loŋ thiliv bôk ema yôv.

50 Ma polom atu ba halêm anêŋ malak leŋ ba avômalô eyaŋ tem miŋ nema ami.

51 Yada intu polom lôkmala ba ya-halêm anêŋ malak leŋ. Anyô te hayaŋ, êŋ ma tem êmô lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Polom êŋ ma yenaŋ vathiap ek yanêm ek avômalô pik neja lôkmala.”

52 Ma avômalô Israeŋ elanô abô êŋ ma kapôlôŋiŋ ŋôŋô ba enaŋ nena, “Anyô êntêk hatôm nêŋ anêŋ vathiap êndêŋ alalô ba anŋaŋ aisê?”

53 Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ avanôŋ biŋ êndêŋ môlô. Môlô miŋ oaŋ ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ vathiap lôk unum anêŋ thalaleŋ ami, ma tem miŋ noja lôkmala ami.

54-55 Yenaŋ vathiap ma nôŋ anôŋ biŋ ek nejaŋ, ma yenaŋ thalaleŋ ma nôŋ anôŋ biŋ ek ninum. Ba intu anyô hayaŋ yenaŋ vathiap lôk hanum yenaŋ thalaleŋ ma yaŋi hawa lôkmala atu ba nêŋmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ma pik lo leŋ anêŋ daŋ ma tem yaŋgik yaŋi liŋ.

56 Ôpatu ba hayaŋ yenaŋ vathiap lôk hanum yenaŋ thalaleŋ intu hamô haviŋ ya ma yahamô haviŋ yaŋi.

57 *Wakamiŋ ida hamô lôkmala ba hêv ya ba yahalêm ba intu yada yahamô lôkmala aêŋ iyom. Aêŋ ba ôpatu ba hayaŋ ya ma tem êmô lôkmala aêŋ iyom.

58 Êntêk ma polom atu ba lêk halêm anêŋ malak leŋ. Sêbôk ma bumalô eyaŋ mana ba bôk ema ba mi. Ma ôpatu ba hayaŋ polom êŋ, ma tem enja lôkmala anôŋ atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

59 Yisu hamô unyak yeŋ anêŋ Kapaneam ma hadôŋ avômalô hathak

auk takêŋ.

Yisu anêŋ ŋê ku doho êdô yaŋi

60 Avômalô takatu ba esopa Yisu elanô abô takêŋ ma bêŋ anôŋ êpôlik ba enaŋ, “Abô êntêk ma abôma ba opalê hatôm endanô?”

61 Yisu hayala nena thêlô enaŋ abô munuŋmunuŋ hathak abô atu. Êŋ ma hanaŋ, “Abô êntêk habuliŋ môlô e?”

62 Ma môlô ôyê ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu havôhi daku loŋ sêbôk atu ba yaŋi hamô, êŋ ma tem môlô lemimimbi aisê?

63 Lovak Matheŋ da hêv lôkmala hadêŋ avômalô. Ma avômalô pik miŋ êtôm ami. Abô takatu ba yahanan hadêŋ môlô ma ida hamô lôkmala ba halêm anêŋ Lovak Matheŋ ba hêv lôkmala êŋ hadêŋ môlô.

64-65 *Ma donŋtom môlô doho miŋ ôêvhaviŋ ami. Ba intu bôk yahanan hadêŋ môlô nena ôpatu ba Wakamiŋ halom hadêŋ ya iyom intu tem enja lôklokwaŋ ek êlêm êndêŋ ya.”

Aêŋ ba môŋ anôŋ ma Yisu hadôŋ avômalô ba hayala ŋê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami. Ma hayala ôpatu ba tem enaŋ yaŋi bêŋ aêŋ iyom.

66 Êŋ ma avômalô bêŋ anôŋ elanô abô êŋ ma êpôlik hathak yaŋi ba miŋ esopa yaŋi hathak loŋbô ami.

67 Yisu hanaŋ hik ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu liŋ, “Ma môlô lemimhaviŋ unu imbiŋ e?”

68 *Ma Saimon Pita hanaŋ viyaŋ, “Anyô Bêŋ, yêlô ana êndêŋ opalê am? Anêŋ abô iyom intu hêv lôkmala atu ba tem nêŋmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

69 Ma yêlô êvhaviŋ ba ayala katô nena o ma Wapômbêŋ anêŋ Anyô Matheŋ.”

70 Ma Yisu hanaŋ, “Bôk yahatak môlô laumiŋ ba lahavuju ek numbitak yenaŋ ŋê ku. Ma donŋtom môlônim anyô te ma ŋgôk.”

71 Yaŋi hanaŋ hathak Judas, Saimon Iskaliot anêŋ nakaduŋ. Yaŋi ma ŋê ku laumiŋ ba lahavuju takatu te

ma donptom wak te am ka tem yani enañ Yisu bêñ.

7

Yisu hayê waklavôñ bêñ halôk Jerusalem

1 *Vêm ma Israel iniñ nê bêñbêñ idum ek nijik Yisu vônô. Ba intu hadô ek ni Judia ma hi havenñ Galili lôbôlôbô iyom.

2 *Ma avômalô Israel iniñ waklavôñ te habobo ba elam nena Elav Unyak Alôkñaun.

3 Êñ ma Yisu anêñ iviyañ ibi yani liliñ ba enañ, “Waklavôñ Elav Unyak Alôkñaun lêk hayô ba otak loñ êntêk ma nu Judia ek anêm avômalô takatu ba esopa o tem nêgê lavôññ takatu ba hothak hudum.

4 Lemhaviñ avômalô sapêñ neyala o, êñ ma miñ umbuñ o ami. Bôk huik o thô yôv ba intu nu yaiñ ek avômalô sapêñ neyala o!”

5 *Yisu anêñ iviyañ miñ êvhaviñ yani ami ba intu enañ aêñ.

6 Ma Yisu hanañ viyañ, “Yenañ waklavôñ yana Jerusalem ma mi denañ. Ma môlô ma wak sapêñ ma mavi.

7 Avômalô pik miñ hatôm nêpôlik ek môlô ami. Ma yahik avômalô pik iniñ kambom thô ba intu êpôlik hathak ya.

8 Môlô nu ôngô waklavôñ atu. Ma yenañ waklavôñ yana Jerusalem miñ lêk hayô ami denañ ba intu tem miñ yana ðaku ami.”

9 Êñ ma hamô Galili.

10 Aêñ ba anêñ iviyañ êmôn ba i ek nêgê waklavôñ êñ. Ma yani havenñ i yam ma donptom miñ hik i thô ami.

11 Ma Israel iniñ nê bêñbêñ takatu ba êyê waklavôñ êmô Jerusalem êbôlêm Yisu ba enañ, “Anyô êntêk hamô êsê?”

12 Ma avômalô nômbêñ êñ enañ abô thikuthik bêñ anôn hadêñ i hathak yani. Vi enañ, “Yani anyô mavi anôn.” Ma vi enañ, “Mi. Yani hasau avômalô.”

13 Ma avômalô êkô ek iniñ nê bêñbêñ ba intu miñ imiñ piklêvôn ek nenañ iniñ auk bêñ ami.

14 Waklavôñ Elav Unyak Alôkñaun anêñ wak te malêvôn hayô. Ma Yisu hi unyak mathenñ anêñ piklêvôn ba hêv auk hadêñ avômalô.

15 *Israel iniñ nê bêñbêñ elañô Yisu anêñ abô êñ ma eson kambom ba enañ, “Aisê ka ôpêntêk hawa auk hathak alalôaniñ abô balabuñ? Kêdônwaga te miñ hadôn yani ami.”

16 *Ma Yisu hanañ viyañ, “Auk atu ba yahêv hadêñ môlô halêm anêñ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma miñ yada yenañ auk ami.

17 Ôpatu ba hadum ek esopa Wapômbêñ anêñ lahaviñ, yani tem eyala nena yenañ auk êñ halêm anêñ Wapômbêñ mena halêm anêñ yada yenañ auk iyom.

18 *Ôpatu ba habam yanida hadum aêñ ek enja athêñ lôkmaññ. Ma donptom ôpatu ba hadum ku ek avômalô nebam anyô atu ba hêv yani ba halêm, ôpêñ ma hanañ abô avanôn. Ma miñ hasau avômalô ami.

19 *Mose bôk hêv abô balabuñ hadêñ môlô yôv. Ma donptom môlônim anyô te miñ hasopa abô balabuñ takêñ ami! Ma môlô udum ek ungwik ya vônô eka?”

20 *Ma avômalô enañ viyañ, “Ngôk hamô haviñ o. Opalê te hadum ek injik o vônô?”

21 Ma Yisu hanañ, “Bôk yahadum ku te hadêñ Sabat nena yahadum anyô havuviñ atu mavi. Êñ ma hadum ba môlô oson kambom!

22 *Odanô! Môlô oson nena Mose hêv abô balabuñ nengothe anyô kupik hadêñ môlô. Ma donptom mi. Bumalô da êv. Ba intu ku êñ habitak hadêñ Sabat ma môlô othak osopa aêñ iyom.

23 *Abô balabuñ nengothe kupik ma bêñ ek abô balabuñ Sabat. Ba intu môlô ongothe okna kupik hadêñ

* 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Wkp 23:34 * 7:5: Ap 1:14 * 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Lom 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:22: Stt 17:9-13; Wkp 12:3 * 7:23: Jon 5:8-10,16

Sabat ek môlô miñ numbuliñ Mose anêñ abô balabuñ atu ami. Ma nindum anyô mavi ma bêñ ek neñgothe kupik! Aêñ ba yahatôm yandum anyô te liñkupik lôkthô mavi êndêñ Sabat. Ma môlô lemimmaniñ eka?

²⁴ Noja auk thêthôn esak ku lo lon vêmam. Ma miñ ôñgô iyom ma nundum abô esak ami.”

Avômalô idum ek neyala nena Yisu ma opalé

²⁵ Êñ ma avômalô Jelusalem doho enañ, “Ôpêntêk intu ba ñê bêñbêñ idum ek nijik vônô, e?”

²⁶ Ôñgô, yani hanañ abô hamiñ piklêvôn ma ñê bêñbêñ êyê iyom. Yakô ek thêlô neyala nena ôpêñ ma Mesia la.

²⁷ *Ma donjom ôpêntêk ma ayala anêñ malak ôdôn. Ma Mesia atu halêm ma tem miñ nayala anêñ malak ôdôn ami.”

²⁸ *Yisu hamiñ unyak mathen anêñ piklêvôn ma halañô thêlônin abô. Êñ ma halam, “Môlô oyala ya lôk yenañ malak ôdôn e? Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm ma Wapômbêñ anôn atu ba môlô ôthôn yani paliñ ba miñ yahalêm hatôm yadanañ auk ami.

²⁹ Yahalêm anêñ yani atu ba hêv ya ba yahalêm. Ba intu yada yahayala yani.”

³⁰ *Thêlô elañô abô êñ ba idum ek nebalon yani ma donjom anêñ waklavôn miñ hayô ami denañ. Ba intu miñ hatôm anyôla embalon yani ami.

³¹ Avômalô nômbêñ atu ba êmô ma êyê. Bêñ anôn ma êvhavin yani ba enañ thikuthik, “Anyôla tem miñ emben yam ba indum lavônin bêñ anôn êmôn ek ôpêntêk ami. Yakô yani ma Mesia atu la.”

³² Ñê Palisi elañô thêlônin abô. Êñ ma thêlô lôk ñê bêñbêñ êbôk da êv thêlônin sôp bidon ba i ek nebalon Yisu.

³³ Ma Yisu hanañ, “Sawa bidon ma tem yamô imbiñ môlô vêm ma tem yambôna êndêñ ôpatu ba hêv ya ba yahalêm.

³⁴ *Ma môlô tem nômbôlêm ya, ma donjom tem miñ hatôm nôpôm ya ami lôk miñ hatôm unu lon atu ba yahamô ami.”

³⁵ Ma Israel iniñ ñê bêñbêñ enañ hadêñ thêlôda, “Tem ni êsê ba miñ hatôm alalô napôm ami? Yani ni lon atu ba alalôaniñ avômalô sêbôk ba ilupunin i ba lêk êmô haviñ ñê daluk ek êndôn thêlô e?”

³⁶ Yani anêñ auk aisê ba intu hanañ aêñ, “Tem môlô nômbôlêm ya, ma donjom tem miñ hatôm nôpôm ya ami lôk miñ hatôm unu lon atu ba yahamô ami.”

Yisu ma ñañ lôkmala

³⁷ *Waklavôn bêñ êñ anêñ dan ma bêñ ek wak vi. Ma Yisu haviyô hamiñ unyak mathen kapô ma halam, “Anyô te hathakmunin ek inum ñañ ma êlêm êndêñ ya.

³⁸ *Abô te hêk Wapômbêñ anêñ kapy ba hanañ, ‘Ñañ atu ba hêv lôkmala tem endañvin êndôk avômalô takatu ba êvhavin ya iniñ kapôlônin ba endañ endeba ni.’ ”

³⁹ *Yisu hanañ abô êñ hathak Lovak Mathen atu ba tem nêm êndêñ avômalô takatu ba êvhavin. Yani miñ hama ba haviyô ami denañ ba intu Lovak Mathen miñ halêm ami.

Avômalô evak i vose hi ôdôn ju

⁴⁰ *Avômalô doho elañô Yisu anêñ abô êñ ma enañ, “Avanôn bin! Alalô ayabin plopêt te! Ôpêñ êntêk êñ!”

⁴¹⁻⁴² *Ma vi enañ, “Yani ma Mesia!”

Ma vi enañ, “Mi. Wapômbêñ anêñ kapy hanañ, ‘Mesia ma tem imbitak anêñ Devit anêñ thalalen anêñ malak Betlehem.’ Ma donjom yani ma anyô Galili te.”

⁴³ Aêñ ba avômalô evak i vose hi ôdôn ju.

* 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28: Mat 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44 * 7:34: Jon 8:21; 13:36
 * 7:37: Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40:
 Lo 18:15; Jon 6:14 * 7:41-42: Jon 1:46; Sng 89:3-4; Mai 5:2

44 Anyô doho leniḡ haviḡ nebalon yani, ma donḡtom miḡ evalon ami.

Israel iniḡ nê bêḡbêḡ miḡ êvhaviḡ Yisu ami

45 Êḡ ma nê bêḡbêḡ iniḡ sôp bidon êvô i ek nê bêḡbêḡ êbôk da lôk nê Palisi. Ma thêlô enaḡ, “Aisê ba môlô miḡ ovalon yani ba owa ba ôlêm ami?”

46 *Ma sôp bidon takêḡ enaḡ, “Anyô êḡ hanaḡ abô atu ba miḡ anyô la bôk hanaḡ ami.”

47 Ma Palisi ethaḡ thêlô ba enaḡ, “Ôpêḡ bôk hasau avômalô bêḡ anôḡ. Ma lêk hasau môlô haviḡ e?”

48 *Ma alalôaniḡ nê bêḡbêḡ lôk Palisi takêntêk iniḡ anyô te hêvhaviḡ yani e?”

49 Ma mi! Avômalô alonaḡ takêḡ êthôḡ Mose anêḡ abô balabuḡ paliḡ. Ba intu Wapômbêḡ tem injiki vônô!”

50 *Nikodimus, anyô Palisi atu sêbôk ba hi hadêḡ Yisu halanô abô takêḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô,

51 “Alalôaniḡ abô balabuḡ hanaḡ nena nijik anyô te vônô oyaḡ e? Mi. Nadaḡ anêḡ abô ba nayala nôm takatu ba hadum vêman.”

52 *Ma thêlô enaḡ viyaḡ, “O Galili hatôm ôpêḡ e? Osam abô atu ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya katô ma tem oyala nena plopet te tem miḡ êlêm anêḡ Galili ami.”

[Avi sek]*

53 Yôv ma avômalô i iniḡ unyak.

8

1 Ma Yisu hi Dum Oliv.

2 Haviyô hayaḡ wak hapup ma Yisu havôhi unyak mathêḡ anêḡ piklêvôḡ. Ma avômalô êlêm êdêḡ yani, ma yani halôk hamô ma hêv auk hadêḡ thêlô.

3 Nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuḡ êpôm avi sek te ma ewa yani ba êlêm êdô hamiḡ nê bêḡbêḡ maleḡniḡ.

4 Ma enaḡ hik Yisu liḡ, “Kêdôḡwaga, lêk yêlô ayê avi êntêk hêk haviḡ anyô lôk avi te.

5 *Ma Mose anêḡ abô balabuḡ hanaḡ nena avi anêḡ aêḡ ma nijik vônô esak valu. Ba lemhabi aisê?”

6 Iniḡ auk êḡ ma hatôm gwasilim ek neja yani êmô ek nenaḡ yani bêḡ.

Ma donḡtom Yisu hakôm ba hato abô hêk pik hathak banḡwasiḡ.

7 *Ma enaḡ hik liḡ mathalaleḡ aleba yani haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlô te hayala nena miḡ hadum kambom te ami êḡ ma enja valu ba injik avi êntêk esak êmôḡ.”

8 Êḡ ma hakôm ba hato abô hêk pik hathak lonḡbô.

9 Thêlô elanô abô êḡ ma thêlô tomtom etak lonḡ êḡ ba i. Nê iniḡ sondabêḡ bêḡ anôḡ êmôḡ ba i. Ma anyô vi even yam aleba Yisu lo avi êḡ iyom êmô.

10 Ma Yisu haviyô hamiḡ ma hanaḡ hadêḡ yani, “Livôḡ, nê takatu ma lêk i êsê ba mi? Ma opalê lêk hadum abô ek nijik o vônô?”

11 *Ma avi êḡ hanaḡ, “Anyô Bêḡ, anyô mi.”

Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Ya miḡ yahadum abô ek nijik o vônô ami. Nu! Ma otak anêm kambom êḡ!”]

Yisu ma pik anêḡ deda

12 *Yisu hanaḡ abô hadêḡ avômalô hathak lonḡbô nena, “Ya ma hatôm avômalô pik iniḡ deda. Ôpatu ba hasopa ya tem enja deda atu ba nêm lôkmala anôḡ ma tem miḡ embenḡ lonḡ momaḡiniḡ ami. Milôk.”

13 Ma Palisi enaḡ, “Oda hovatho anêm abô lonḡ ba abô êḡ ma miḡ abô avanôḡ ami.”

14 *Ma hanaḡ viyaḡ, “Avanôḡ, lêk yahavatho yenaḡ abô lonḡ. Ma yahayala lonḡ atu ba yahamô ba yahalêm lôk lonḡ atu ba tem yana. Ba intu yenaḡ abô ma avanôḡ. Ma donḡtom môlô

* 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:52: Jon 7:41-42 * 7:52: Nê lôkauk vi leniḡhabi nena abô 7:53-8:11 ma Jon da miḡ hato ami, ma anyôla hato havenḡ yam. * 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * 8:7: Lo 17:7 * 8:11: Jon 5:14 * 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; 7:28 * 8:15: Jon 12:47

ôthônj loŋ atu ba yahamô ba yahalêm lôk loŋ atu ba tem yana paliŋ.

15 *Môlô othak osopa avômalô pik iniŋ auk ba udum abô aêntêk, ‘anyô êntêk ma mavi’ mena ‘avi êntêk ma kambom’. Ma doŋtom yada miŋ aêŋ ami.

16 *Yai lôk Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yai adum ku êŋ haviŋ i. Ma miŋ yahadum abô hathak yada yenaŋ auk ami ma mi. Ba intu yahadum ek yandum abô, ma yenaŋ abô ma avanônj iyom.

17 *Môlôda unim abô balabun hanaŋ aêntêk, ‘Anyô lokwanju idum abô ba enaŋ abô te iyom êŋ ma abô avanônj.’

18 *Ma yada yahavatho yenaŋ abô loŋ. Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu havatho yenaŋ abô loŋ haviŋ.”

19 Êŋ ma nê Palisi enaŋ hik yani liŋ, “Lemambô hamô êsê?”

Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Môlô oyala ya, êŋ ma tem noyala Wakamik imbiŋ. Ma doŋtom môlô ôthônj ya ba intu ôthônj Wakamik haviŋ.”

20 *Yisu hanaŋ abô takêŋ lôk hadôn avômalô hamô unyak mathenj anêŋ piklêvônj hamô habobo loŋ êv da halôk. Ma anêŋ waklavônj miŋ lêk hayô ami denaŋ ba intu miŋ evalonj yani ami.

Yisu anêŋ malak ôdônj

21 *Yisu hanaŋ hathak loŋbô. “Tem yana. Ma môlô tem nômbôlêm ya ba unim kambom atu ôthônj ya paliŋ tem injik môlô vônô ba miŋ hatôm unu loŋ atu ba yaha ami.”

22 Israël iniŋ nê bêŋbêŋ elanô abô êŋ ma thêlôda enaŋ hadêŋ i nena, “Aisê ka yani hanaŋ, ‘Môlô miŋ hatôm unu loŋ atu ba yaha ami?’ Yakô yanida injik i vônô la?”

23 *Ma doŋtom Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlônim loŋ ma pik êntêk. Ma yenaŋ loŋ ma malak leŋ. Môlô ma

avômalô pik ma doŋtom ya ma miŋ anyô pik êntêk ami.

24 Ma miŋ môlô ôêvhaviŋ abô êntêk ‘Yada Yahamô’ ami, êŋ ma tem noma. Ba intu bôk yahananj hadêŋ môlô yôv nena môlô othak udum kambom lomaloma ba tem noma.”

25 Thêlô enaŋ hik yani liŋ, “O ma opalê?”

Ma Yisu hanaŋ, “Sêbôk ba môŋ anônj ma yahananj hadêŋ môlô.

26 Yahatôm yanaŋ môlônim kambom lomaloma bêŋ. Ma doŋtom Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm, yani ma avanônj. Ba yahalanô anêŋ abô ba yahananj hadêŋ avômalô pik.”

27 Thêlô êthônj Yisu anêŋ abô atu ba hanaŋ hathak Lambô.

28 *Aêŋ ba yani hanaŋ hadêŋ thêlô, “Wak te am ka tem môlô nôsôkwênj ya Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu. Êŋ ma tem noyala nena Yada Yahamô ba yahananj abô takatu ba Wakamik hik thô hadêŋ ya ma miŋ yahadum nômlate hatôm yada yenaŋ auk ami.

29 Ma ôpatu ba hêv ya ba yahalêm intu hamô haviŋ ya. Yahadum nômkama hatôm anêŋ lahaviŋ. Aêŋ ba miŋ hatak ya ba yahamô daluk ami.”

30 Avômalô bêŋ anônj elanô Yisu anêŋ abô êŋ ba êvhaviŋ.

Avômena ethak idum hatôm lami

31 Yisu hanaŋ hadêŋ avômalô Israël takatu ba êvhaviŋ yani nena, “Môlô ovalonj yenaŋ abô loŋ lôklokwanj, êŋ ma môlô ma yenaŋ nê ku anônj.

32 Ma tem noyala nôm avanônj. Ma nôm avanônj êŋ tem epole yak atu ba havuvi môlô loŋ vê.”

33 *Ma thêlô enaŋ viyaŋ, “Aisê! Yêlô ma Ablaham anêŋ limi ba anyôla ma miŋ yêlôaniŋ alaŋ ami. Ma honaŋ aêŋ eka?”

34 *Ma Yisu hanaŋ viyaŋ, “Yanaŋ avanônj biŋ êndêŋ môlô nena nê takatu ba ethak idum kambom, êŋ ma hatôm yak havalonj i loŋ ba intu kambom habitak thêlôninj alaŋ.

* 8:16: Jon 5:30; 8:29 * 8:17: Lo 19:15 * 8:18: 1Jon 5:9 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34; 13:33 * 8:23: Jon 3:31 * 8:28: Jon 3:14 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Lom 6:16,20

35 Ma nê takatu ba ewa hêk loŋ buyaŋ ma iniŋ alaŋ hamô. Ba intu nê êŋ ma miŋ unyak alaŋ anêŋ thalalen te ami. Nakaduŋ iyom intu unyak alaŋ anêŋ avômalô wak nômbêŋ intu sapêŋ.

36 Aêŋ ba ya Nakaduŋ yahapole môlônim yak vê, ma yak êŋ tem miŋ embalonŋ môlô loŋ esak loŋbô ami.

37 Yahayala nena môlô ma Ablaham anêŋ limi, ma doŋtom yenaŋ abô ma miŋ hamô môlônim kapôlômim ami. Ba intu udum ek uŋgwik ya vônô.

38 Yahathak yahananŋ abô hathak nômkama takatu ba Wakamik hathak hik thô hadêŋ ya. Ma môlô othak udum hatôm atu ba olaŋô hêk lemi-mambô.”

39*Thêlô enaŋ viyaŋ, “Ablaham ma yêlôaniŋ wakamik.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ma Ablaham anêŋ limi, êŋ ma tem nosopa anêŋ bôk lo loŋ.

40 Odaŋô! Wapômbêŋ hanaŋ abô avanôŋ hadêŋ ya ba yahananŋ abô êŋ hadêŋ môlô. Ma lêk môlô udum ek uŋgwik ya vônô! Ablaham miŋ hadum aêŋ ami. Ma môlô aisê?

41*Môlô osopa lemambô iyom.”

Ma thêlô enaŋ, “Yêlô miŋ avômena loŋ sawa ami. Wapômbêŋ da intu yêlôaniŋ wakamik. Ma o?”

42 Ma Yisu hanaŋ, “Yahalêm anêŋ Wapômbêŋ ba êntêk yahamô. Yani hêv ya ba yahalêm ma miŋ yada yahalêm hathak yenaŋ auk ami. Ba intu Wapômbêŋ môlônim Lemambô, êŋ ma tem môlô lemimimbiŋ ya aêŋ iyom.

43 Môlô ôdô yenaŋ abô. Ba intu môlô ôthôŋ yenaŋ abô denaŋ.

44*Sêbôk ba môŋ anôŋ ma Sadaŋ anyô hik avômalô vônô mayaliv ba êntêk hadum aêŋ haveŋ denaŋ. Nôm avanôŋ te miŋ hamô haviŋ yani ami. Ba intu hadô nôm avanôŋ sapêŋ. Yani ma anyô abôyaŋ lôk abôyaŋ anêŋ alaŋ. Aêŋ ba abôyaŋ ma anêŋ abô anôŋ ba intu hanaŋ abôyaŋ iyom. Ma

môlônim lemambô ma Sadaŋ êŋ ba anêŋ nali ma môlô ba intu osopa anêŋ lahaviŋ.

45 Ma ya anyô loŋ buyaŋ ba yahananŋ abô avanôŋ. Ba intu môlô miŋ ôêvhaviŋ ya ami.

46*Môlô te hatôm injik yenaŋ kam-bom thô e? Yakô yenaŋ abô ma avanôŋ ma aisê ba miŋ môlô ôêvhaviŋ ya ami?

47*Wapômbêŋ anêŋ nali ma ethak elanô anêŋ abô. Môlô ma miŋ Wapômbêŋ anêŋ nali ami. Ba intu miŋ olaŋô anêŋ abô ami.”

Yisu hanaŋ abô hathak yanida

48*Avômalô Israeŋ enaŋ Yisu anêŋ abô viyaŋ, “Avanôŋ! O anyô Samalia te ba ngôk hamô haviŋ o!”

49 Ma Yisu hanaŋ, “Ngôk miŋ hamô haviŋ ya ami. Yahalovak Wakamik vibinŋ. Ma môlô miŋ olovak ya vibinŋ ami.

50 Miŋ yada yahadum ek avômalô nebam ya ami. Mi. Anyô te intu hamô. Ba intu hadum ek avômalô nebam ya ma tem endanô avômalô iniŋ abô.

51*Yanaŋ avanôŋ binŋ êndêŋ môlô. Ôpatu ba hasopa yenaŋ abô ma tem miŋ ema ami. Mi anôŋ.”

52 Avômalô Israeŋ enaŋ, “Yêlô lêk ayala nena ngôk hamô haviŋ o. Ablaham lôk plopet sapêŋ bôk ema yôv. Ma doŋtom oda honaŋ, ‘Ôpatu ba hasopa yenaŋ abô ma tem miŋ ema ami.’

53 O bêŋ ek yêlôaniŋ bumalô Ablaham, e? Yani bôk hama yôv! Ma plopet sapêŋ bôk ema haviŋ. Ma hosonŋ nena o anyô bêŋ e?”

54 Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Yahabam yada, êŋ ma nôm oyaŋ. Wakamik atu ba môlô olam nena unim Wapômbêŋ, yani êŋ intu habam ya.

55 Ma doŋtom môlô miŋ oyala yani ami ma mi. Ya ma yahayala yani katô ba yahananŋ nena yahathônŋ yani paliŋ, êŋ ma tem yambitak anyô

* 8:39: Mat 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jon 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jon 4:6

* 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24

abôyanj êtôm mômô. Aênj ba yahayala yani ba intu yahasopa anênj abô.

⁵⁶ Mômônim bumalô Ablaham bôk hayala nena tem yalêm ba lamavi anônj. Ma hayê yenanj waklavônj ênj ma hadum yani lamavi anênj dôênj.”

⁵⁷ Avômalo Israeël enanj hadênj Yisu, “Anêm sondabênj minj hatôm 50 ami denanj ma honanj nena bôk hôyê Ablaham. Hosau!”

⁵⁸ *Ma Yisu hanañ, “Yananj avanônj binj êndênj mômô. Ablaham minj habitak ami denanj, ma yada bôk yahamô yôv.”

⁵⁹ Thêlô elanjô abô ênj ma ewa valu ek nijik yani esak. Ma doñtom Yisu hêv i vê menañna hêk unyak mathen anênj piklêvônj ba hi.

9

Anyô madaluk pusip

¹ Yisu havenj ba hi ma hayê anyô mapusip te. Sêbôk ba talêbô havathu ma mapusip.

² *Ma anênj nê ku enanj hik yani linj, “Kêdônwaga, opalê intu hadum kambom ba talêbô hawa ôpêntêk ba mapusip? Ôpênj da anênj kambom mena lambô lo talêbô iniñ e?”

³ *Ma Yisu hanañ, “Wapômbênj hadum ku ênj hathak ôpênj ek avômalo pik nêgê. Ma minj ôpênj mena lambô lo talêbô iniñ kambom ami. Mi.

⁴ Deda hêk denanj ba alalô nandum ôpatu ba hêv ya ba yahalêm anênj ku. Bôlôvônj tem êyô ba minj hatôm anyô nindum ku ami.

⁵ *Yahamô pik ma ya ma avômalo pik iniñ deda.”

⁶ *Ênj ma yani hasôwapôk hathak pik ma hayelanj aleba habitak malim. Ma hawa ba hatak hathak anyô mapusip ênj madaluk.

⁷ Ma hanañ hadênj yani, “Nu usik o êndôk kasuk Siloam.” (Athênj Siloam ênj anênj ôdônj nena, “Êv yani ba hi.”) Ma ôpênj hi hathik i. Ma hale halêm hathak lonjô ma lêk hayê tak mavi.

⁸ Yanida anênj avômalo lôk avômalo takatu ba bôk eyala yani êyê ôpênj ma enanj, “Êntêk ma anyô petenak sêbôk e?”

⁹ Ma doho enanj, “Ôpênj intu.”

Ma vi enanj, “Mi, anyô yanj ba hatôm ôpênj.”

Ma doñtom ôpênda hanañ, “Ya ênj êntêk.”

¹⁰ Ma thêlô enanj hik yani linj, “Aisê ba malem daluk hakyav?”

¹¹ Ma hanañ, “Ôpatu ba elam nena Yisu, hayelanj pik havinj wapôk aleba hatôm pik malim ma hatak hathak yamalenj. Yôv ma hanañ nena, ‘Nu kasuk Siloam ma usik o.’ Ênj ma yaha yahathik ma yamalenj hakyav.”

¹² Ma thêlô enanj hik yani linj, “Ôpênj hamô êsê?”

Ma yani hanañ, “Yahathônj palinj.”

Palisi enanj abô hadênj anyô madaluk hakyav

¹³ Ênj ma thêlô ewa anyô madaluk pusip atu ba lêk mavi hi ek Palisi.

¹⁴ Lêk Sabat ma Yisu hadum ku ênj.

¹⁵ Aênj ba Palisi enanj hik yani linj hatôm atu ba avômalo enanj hik yani linj, “Malem hakyav aisê?” Ma yani hanañ, “Ôpênj hatak pik malim hathak yamalenj ma yahathik ma lêk yahayê tak.”

¹⁶ Ma Palisi doho enanj, “Anyô ênj minj halêm anênj Wapômbênj ami ek malê nena habulinj Sabat.”

Ma doñtom vi enanj, “Anyô kambom hatôm indum lavônjinj anênj aênj e?” Ma thêlô evak i vose hi ôdônj ju.

¹⁷ *Yôv ma thêlô enanj hik anyô madaluk pusip ênj linj hathak lonjô, “Yani hadum anêm malem ba hakyav. Ma honanj aisê hathak yani?”

Ma ôpênj hanañ, “Yani ma plopet te.”

¹⁸ Ma Israeël iniñ nê bênjbênj minj êvhavinj nena sêbôk ma yani mapusip ma doñtom lêk habitak mavi ami. Ba intu elam lambô lo talêbô ba êlêm.

* 8:58: Jon 1:1 * 9:2: Ese 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:5: Mat 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23 * 9:17: Jon 4:19

19 Ma enañ hik thai liñ, “Mamunim nalum êntêk e? Talêbô bôk havathu ba mapusip e? Aisê ka lêk hayê tak?”

20 Ma talêbô lo lambô enañ, “Avanôn! Ôpêntêk ma yaianiñ okna. Talêbô hawa ma bôk mapusip yôv.

21 Ma donjom madaluk hakyav lôk opalê hadum yani madaluk mavi, êñ ma yai athôn palin. Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.”

22 Israël iniñ nê bêñbêñ bôk enañ nena anyôla hanañ nena Yisu ma Mesia, êñ ma tem nêñem ôpêñ vê. Aêñ ba intu thai êkô

23 ba enañ, “Yani bôk anyô muk yôv ba nonañ injik yanida liñ.”

24 Yôv ma elam ôpatu ba madaluk mavi hathak lonbô ma enañ, “Ondam Wapômbêñ anêñ athêñ ma onañ abô avanôn! Ôpêñ ma anyô kambom! Aêñ e?”

25 Ma yani hanañ, “Injo! Ôpêñ anyô mavi mena anyô kambom la! Nôm atu ba yahayala katô, sêbôk ma yamalen pusip ma lêk yamalen hakyav!”

26 Ma enañ hik yani liñ, “Yani hadum malê hadêñ o ba malem hakyav?”

27 Ma yani hanañ, “Lêk yahanañ yôv hadêñ môlô, ma môlô lemimôndôn kôtôn. Môlô udum ek nodanô esak lonbô ek numbitak anêñ nê ku e?”

28 Êñ ma Palisi enañ abôma lôk ethañ yani nena, “Oda intu hosopa ôpêñ! Ma yêlô ma asopa Mose iyom!”

29 Alalô ayala nena Wapômbêñ bôk hanañ abô hadêñ Mose. Ma donjom ôpêñ anêñ lon ma yêlô athôn palin.”

30 Ma ôpêñ hanañ, “Aêñ e? Môlô ôthôn ôpêñ anêñ lon, e? Odanô! Yani hadum yamalen mavi.

31 *Wapômbêñ hathak halanô nê idum kambom iniñ abô e? Mi. Halanô nê thêthôn atu ba esopa anêñ abô iyom.

32 Sêbôk aleba lêk ma miñ ayê anyô te hadum ba anyô mapusip te habitak mavi ami.

33 Wapômbêñ miñ hêv ôpêñ ba halêm ami, êñ ma miñ hatôm indum nômlate ami.”

34 *Palisi elanô aêñ ba enañ, “Waklavôn lemtambô havathu o, ma hubup lôk kambom ma aisê ka hudum ek ôndôn yêlô? Dô!” Êñ ma ilupunin ôpêñ.

Palisi ma hatôm nê malenin pusip

35 Yisu halanô nena ilupunin ôpêñ ba intu hi ek êmbôlêm yani. Hapôm ma hanañ, “Hôêvhavin Anyô Anêñ Nakadun atu e?”

36 Ma yani hanañ, “Anyô bêñ, anyô êñ ma opalê? Onañ êndên ya ek yanêmbin yani.”

37 Ma Yisu hanañ hadêñ yani, “Bôk hâyê yani yôv. Ondanô! Yani êñ êntêk ba hanañ abô havin o.”

38 Ma ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, yahêvhavin.” Êñ ma yani halek vadôn lêlô hadêñ Yisu.

39 Ma Yisu hanañ, “Yahalêm pik ek yanañ avômalô iniñ kambom bêñ ek nê malenin pusip tem nêgê tak ma nê éyê tak tem malenin pusip.”

40 *Ma Palisi doho êmô ba elanô abô êñ. Ma enañ hik yani liñ, “Aisê! Yêlô ma nê malenin pusip havin e?”

41 Ma Yisu hanañ, “Malenin pusip, êñ ma kambom mi. Ma donjom môlô othak onañ, ‘Yêlô athak ayê tak.’ Ba intu môlônim kambom havalon môlô lon denañ.”

10

Yisu ma boksipsip iniñ alañ

1 Yisu hanañ, “Yanañ avanôn bin êndên môlô. Ôpatu ba hasôv lôk kisi ma miñ habitak hayô kola abôlêk ek enja bôksipsip ami, yani ma anyô vani lôk anyô kambom.

2 Ma anyô hathak habitak hayô kola abôlêk ba hi, intu boksipsip iniñ alañ.

3 Anyô hayabin kola halate abôlêk vê ek boksipsip alañ enja anêñ bok. Halam tomtom iniñ athêñ ma elanô ba halom i hi yain.

4 Yani hawa anêḡ boksipsip sapêḡ ele yaiḡ yôv ma hamôḡ ma boksipsip evenḡ yam. Boksipsip eyala alaḡsi leḡselo ba intu esopa i.

5 Ma anyô yaḡ ma êthôḡ ôpêḡ laselo paliḡ ba intu êsôv ma miḡ ethak esopa ami.”

6 Yisu havuḡ abô ba miḡ eyala anêḡ ôdôḡ ami.

7 Aêḡ ba Yisu hanaḡ hathak loḡbô nena, “Avanôḡ! Yanaḡ êndêḡ môlô nena yada ma hatôm kola abôlêk ek boksipsip nêyô kola kapô.

8 *Avômalô sapêḡ atu ba êmôḡ ek ya ma ḡê vani lôk ḡê kambom. Ma doḡtom boksipsip miḡ elañô thêlô leḡḡselo ami.

9 Yada ma kola abôlêk. Anyô te halêm hadêḡ ya ba hayô kola kapô ma Wapômbêḡ tem nêḡ yani bulubiḡ. Ôpêḡ tem ni ba êlêm êmô kola kapô ma tem êpôm nôḡ mavi ek enjaḡ.

10 Anyô vani halêm ek enja boksipsip vani lôk injik i vônô lôk imbuliḡ i. Ma doḡtom yahalêm ek neja lôkmala atu ba êmô thêlô kapôlôḡiḡ siḡ.

11 * “Ya ma boksipsip iniḡ alaḡ mavi ba yahatak yenaḡ lôkmala ek nêḡ boksipsip sa.

12 *Alañ anêḡ ḡê ku ma miḡ boksipsip iniḡ alaḡ ami. Ba êyê avuḡ yatap te halêm ma tem netak boksipsip nêḡ ma nêsvôḡ ba ini. Ma avuḡ yatap tem indupunij i ba nêsvôḡ mayaliv.

13 Alaḡ anêḡ ḡê ku ma leḡḡhaviḡ vuli iyom ma miḡ leḡḡhiki hathak boksipsip ami. Ba intu thêlô êsôv ba i.

14 “Yada iyom intu boksipsip iniḡ alaḡ mavi. Yahayala yenaḡ boksipsip ma thêlô eyala ya

15 *hatôm atu ba Wakamik hayala ya ma yahayala Wakamik. Ma yahatak yenaḡ lôkmala ek nêḡ boksipsip sa.

16 *Yenaḡ boksipsip doho miḡ êmô kola êntêk kapô ami. Ma yahalam i ma tem nedaḡô yaleḡselo ma tem yandom i ba ni nêyô kola kapô ek nimbitak ôdôḡ doḡtom lôk alaḡ doḡtom iyom.

17 *Wakamik lahaviḡ ya ba intu yaleḡhaviḡ yani ek yatak yenaḡ lôkmala ma tem yanja esak loḡbô.

18 Anyôla miḡ hatôm nêḡ yenaḡ lôkmala vê ami. Mi. Yada yenaḡ yaleḡhaviḡ ek yatak yenaḡ lôkmala. Yahatôm yatak ma yahatôm yanja esak loḡbô. Wakamik hanaḡ ek yandum aêḡ.”

19 Avômalô Israeḡ elañô abô êḡ ma evak i vose hi ôdôḡ ju hathak loḡbô.

20 Ma bêḡ anôḡ enañ nena, “ḡgôk kambom hamô haviḡ yani ba anêḡ auk molo. Aisê ka môlô olaḡô anêḡ abô?”

21 Ma doḡtom vi enañ, “Mi! Anyô lôk ḡgôk te miḡ hatôm enañ abô takêḡ ami. Ma ḡgôk kambom miḡ hatôm indum maleḡ pusip mavi ami. Mi.”

Nê Israeḡ miḡ êvhaviḡ ami

22 Waklavôḡ Êv Mek Ek Unyak Mathenḡ hayô ba avômalô Israeḡ i Jelusalem ek nêḡ.*

Lêk ma beleḡ simbak

23 ba Yisu havenḡ unyak mathenḡ anêḡ kapo daḡ te ba elam nena Solomon Anêḡ Kapo Daḡ.

24 Ma avômalô Israeḡ ekalabu yani siḡ ma enañ, “Huvuḡ abô ba aḡḡê ka tem onaḡ nena o ma opalê? O ma Mesia atu e? Êḡ ma onaḡ bêḡ.”

25 Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Bôk yahanaḡ yôv hadêḡ môlô lôk lavôḡiḡ takatu ba yahadum hathak Wakamik anêḡ athêḡ hik ya thô hadêḡ môlô. Ma miḡ ôêvhaviḡ ya ami.

26 Ek malê nena môlô ma miḡ yenaḡ boksipsip ami ba intu miḡ ôêvhaviḡ ya ami.

* 10:8: Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * 10:11: Sng 23:1; ALK 7:17 * 10:12: Ap 20:29 * 10:15: Mat 11:27; 1Jon 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Ese 34:23 * 10:17: Plp 2:8-9 * 10:22: Sêbôk ba avômalô loḡ buyan ibuliḡ unyak mathenḡ ma avômalô Israeḡ ik vovak. Vêḡ ma êv mek ek unyak mathenḡ hathak loḡbô. Ba intu avômalô Israeḡ leḡhabî waklavôḡ êḡ.

27 Yenan boksipsip ma ethak elañô yalenşelo. Yahayala thêlô ma thêlô ethak esopa ya.

28 *Yahêv lôkmala atu ba tem nêmo êtom wak nômbênj intu sapênj hadênj yenan avômalô ek miñ nema ami lôk miñ hatôm anyôla enja i vê ênjêk yabahênj ami.

29 Wakamik hêv i hadênj ya, ma yani ma bêj ek nômkama sapênj ba miñ hatôm anyôla nêmo thêlô vê ênjêk Wakamik banj ami.

30 Yai lôk Wakamik ma donjom iyom.”

31 Avômalô Israél ewa valu hathak lonjô ba idum ek nijik Yisu vônô.

32 Ma Yisu hanañ hadênj thêlô, “Môlô bôk ôyê lavôñij mavi bêj anôñ atu ba yahadum yôv. Ku êñ ma Wakamik hêv hadênj ya. Ma lavôñij alisê intu yenan kambom ba udum ek unşwik ya esak valu?”

33 *Ma thêlô enañ viyan, “Yêlô adum ek nanşik o esak valu ek malê nena honañ abôma hathak Wapômbênj nena oda ma Wapômbênj. Ma donjom o ma anyô pik iyom. Ma miñ yêlô leññhabi lavôñij la ami. Mi.”

34 Ma Yisu hanañ, “Môlô da unim abô balabun te hanañ nena, ‘Wapômbênj da halam môlô nena wapômbênj.’ *Kapya Yej 82:6*

35 “Odanô! Abô atu ba hêk Wapômbênj anênj kapyä ma avanôñ ba bôk hêv hadênj avômalô takatu ba halam i nena, ‘wapômbênj’.

36 Ma hatak ya hatôm anênj anyô ek yalêm pik êntêk ba intu ya ma wapômbênj hatôm môlô. Ma donjom ya ma nakadun ba intu ya ma bêj ek môlô. Aênj ba yahanañ nena, ‘Ya ma Wapômbênj Nakadun’ ma yahanañ abôma hathak Wapômbênj aisê ba intu onañ ya bêj?

37 Yahadum ku takatu ba Wakamik hadum ba intu nôñemimbiñ ya.

38 *Ma ôdô nôñemimbiñ ya, êñ ma nôñemimbiñ lavôñij iyom.

Nôñemimbiñ yenan ku takatu ek êndôñ môlô ek noyala katô nena Wakamik hamô ya kapô ma yahamô Wakamik kapô.”

39 Êñ ma idum ek nebalonj yani esak lonjô. Ma donjom hêv i vê hêk thêlô ba hi.

40 *Ma habup hayô ñañ Jolodan ba hi ma hamô lonj sêbôk ba Jon hathik avômalô halôk

41 ma avômalô bêj anôñ i hadênj yani ma enañ, “Avanôñ! Jon miñ hadum lavôñij te ami. Ma donjom abô takatu ba yani hanañ hathak ôpêntêk ma avanôñ.”

42 Ma avômalô lonj êñ bêj anôñ êvhaviñ yani.

11

Lasalus hama

1 *Anyô te hapôm lijij ba anênj athênj nena Lasalus. Yani ma anyô Betani. Betani êñ ma avi loyanj Malia lo Mata iniñ malak ôdôñ.

2 *Malia êñ atu ba yani hanşasô nômo ôv mavi hayô hamô Anyô Bêj va ma haya lopali vê hathak wakadôk ñaun. Anyô lijij êñ ma Lasalus, Malia atu limalô.

3 Ma avi lo yanj êv abô hadênj Yisu nena, “Anyô bêj, anêm anyô môlô hapôm lijij.”

4 *Yani halanô abô êñ ma hanañ nena, “Lijij êñ anênj anôñ ma miñ ñama ami. Lijij êñ habitak ek injik Wapômbênj anênj lôkmanşij thô. Ma lôkmanşij êñ tem injik ya Nakadun anênj lôkmanşij thô aênj iyom.”

5 Yani lahaviñ Mata lo yanj Malia ma Lasalus bêj anôñ.

6 Ma donjom yani halanô nena Lasalus hapôm lijij ma miñ hi kethenj ami ma hamô lonj êñ hatôm wak ju.

7 Êñ ma hanañ hadênj ñê ku, “Alalô nabôana Judia.”

8 Ma thêlô enañ, “Kêdônşwaga, lonj êñ ma waksênşyôk ma avômalô Israél idum ek nijik o vônô esak valu! Ma hudum ek ômbônu eka?”

* 10:28: Jon 3:16; 6:39 * 10:33: Wkp 24:16 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:40: Jon 1:28 * 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2: Jon 12:3 * 11:4: Jon 9:3

9 Ma hanañ, “Wakma lauminj ba lahavuju hadêñ wak te, aêñ e? Ma pik êntêk êñ anêñ deda habi ba anyô êyê tak. Ma tem miñ nêndôk ami.

10 Ma bôlôvôn ma deda mi ba anyô evenj ma tem nêndôk.”

11 Vêm ma hanañ, “Alalôaniñ anyô môlô Lasalus hêk sôm ba tem yana ek yanjik liñ.”

12 Ma ñê ku enañ, “Anyô Bêñ, dô! Hêk sôm ek lijiñ etak yani ba imbitak mavi.”

13 Thêlô eson nena hanañ hathak Lasalus hêk sôm la. Ma donjom mi. Hanañ hathak Lasalus anêñ ñama.

14 Ba intu hanañ bêñ nena, “Lasalus lêk hama

15 ba miñ yahamô haviñ ami ba intu yalenj mavi. Ma tem yanêm môlô sa ek nônêmbiñ. Alôana i!”

16 *Êñ ma Tomas anêñ athêñ yan nena Didimus* hanañ hadêñ ñê ku vi nena, “Alôana imbiñ yani ek nijik alalô vônô imbiñ.”

Yisu ma lôkmala anêñ ôdôn

17 Yisu thêlô êyô Betani ma yani hanañ nena Lasalus bôk hêk siô hatôm wak ayova.

18 Loñ êñ hamô habobo Jerusalem ba hatôm kilomita lô iyom.

19 Ma avômalô Israêl bêñ anônj êlêm ek nêndêm Malia lo Mata thêvô.

20 Mata hanañ nena Yisu lêk halêm êñ ma hi ek êñjê. Malia ma hamô unyak.

21 Ma Mata hanañ, “Anyô Bêñ, hômô loñ êntêk ma yenañ livônj tem miñ ema ami.

22 Ma donjom yahayala nena malêla takatu ba honañ hik Wapômbêñ liñ, êñ ma tem yani indum.”

23 Ma Yisu hanañ, “Livôm tem imbiyô esak loñbô.”

24 *Ma Mata hanañ, “Avanônj! Pik lo leñ anêñ danj ba avômalô iviyô ma tem yani imbiyô imbiñ.”

25 Ma hanañ, “Yada ma anyô yahik avômalô liñ lôk yahêv lôkmala hadêñ

i. Ma ôpatu ba hama ma donjom hêvhaviñ ya, ôpêñ tem êmô lôkmala.

26 Avômalô takatu ba êvhaviñ intu ewa lôkmala anônj ma tem miñ nema ami. Hôêvhaviñ abô êntêk mena mi e?”

27 *Ma Mata hanañ, “Anyô Bêñ! Avanônj! Yahêvhaviñ nena o ma Mesia lôk Wapômbêñ Nakadunj atu ba bôk hanañ nena tem êlêm pik êntêk.”

28 Êñ ma Mata hi hanañ yaôna hadêñ Malia, “Kêdônjwaga hayô ba halam o.”

29 Malia hanañ abô êñ ma haviyô kethenj ba hi ek êñjê.

30 Yisu hamô loñ atu ba Mata hapôm yani halôk ma miñ hayô malaklêvônj ami.

31 Avômalô Israêl takatu ba êmô unyak haviñ Malia ek nêndêm yani thêvô êyê haviyô kethenj ba hi yaiñ ma esopa ba i. Thêlô eson nena hi ek endañ embenj siô la.

32 Malia hi hayô loñ atu ba Yisu hamô ma hayê yani. Ma halek vadônj lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ, “Anyô Bêñ, hômô loñ êntêk ma tem miñ livônj ema ami.”

33 Yani hanañ Malia lôk avômalô iniñ asêñ malêñ ba lamalaiñ lôk lahiki bêñ anônj.

34 Ma hanañ, “Môlô ôdô yani hêk êsê?”

Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, ôlêm nôngô.”

35 Enañ aêñ ma hanañ.

36 Ma avômalô Israêl takêñ enañ, “Alikak! Yani lahaviñ ôpêntêk bêñ anônj.”

37 *Ma donjom doho enañ, “Anyô êñ hadum ba ñê maleñij pusip êyê tak. Ma tem indum aêñ iyom êndênj ôpêntêk ba miñ hatôm ema ami.”

Yisu hik Lasalus liñ hathak loñbô

38 Yisu lamalaiñ ba lahiki bêñ anônj hathak loñbô aleba hi hayô siô. Siô êñ ma valu abyanj te ba epesanj hêk dumlolê. Ma valu te hamô lôv abôlêk siñ.

* 11:16: Mak 14:31

* 11:16: Abô Glik “Didimus” anêñ ôdônj ‘anyô lopopek’.

* 11:24: Jon 6:40

* 11:27: Jon 6:69

* 11:37: Jon 9:6-7

39 Ma hanañ, “Nônêm valu vê!”

Mata, anyô ñama êñ anêñ livavi, hanañ, “Anyô Bêñ, bôk hêk siô hatôm wak ayova ba kupik bôk ôvpalê.”

40 Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêñ o yôv! Hôêvhaviñ, ma tem nôñgô Wapômbêñ anêñ lôkmanñiñ.”

41 Êñ ma thêlô êv valu vê. Ma hayê leñ ma hanañ, “Wakamik! Hothak holañô yenañ abô ba yalenmavi.

42 Yada yahayala yôv nena wak nômbêñ intu ma holañô yenañ abô. Ma doñtom yahanañ abô êntêk ek nêñ avômalô takêntêk sa ek nêñemimbiñ nena hôêv ya ba yahalêm.”

43 Êñ ma halam lôklala nena, “Lasalus, ôlêm yaiñ!”

44 Ma hatak siô ba hale yaiñ. Ivuvi va lo bañ hathak sôp seleñ ma thohavloma ma ivuliv hathak sôp. Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Nopole sôp vê ek ni.”

45 *Ma avômalô Israeël takatu ba elañ haviñ Malia êyê nôñ atu ba Yisu hadum ba bêñ anôñ êvhaviñ.

46 *Ma doñtom vi i hadêñ ñê Palisi ma enañ hathak nôñ takatu ba yani hadum.

47 Êñ ma ñê bêñbêñ êbôk da lôk ñê Palisi takatu ba elam nena Sanhedlin* elam sa te ba enañ nena, “Ôñgô! Anyô êntêk hadum lavôñiñ bêñ anôñ. Ma alalô ayê loñ eka?

48 Atak yani ba hadum ku êñ, ma tem avômalô sapêñ nêñemimbiñ. Êñ ma Lom tem nêlêm nimbuliñ alalôaniñ unyak mathen lôk avômalô sapêñ.”

49 Ma thêlôniñ anyô te anêñ athên nena Kaiapas. Ma sondabêñ êñ ma yani hatôm anyô bêñ habôk da ba hanañ hadêñ thêlô nena, “Môlô molo e?”

50 Odañô! Môlô ôthônñ auk êntêk paliñ e? Anyô te hama êñ ma nôñ yaôna. Ma avômalô Israeël sapêñ ema êñ ma malaiñ bêñ. Aêñ ba mavi ek

anyô te iyom ema ek nêñ avômalô bêñ anôñ sa.”

51-52 *Sondabêñ êñ ma Kaiapas hatôm anyô bêñ habôk da. Ba intu hanañ abô loñ kapô atu ba tem injik anôñ nena Yisu tem ema ek nêñ avômalô Israeël sa lôk isup Wapômbêñ anêñ nali takatu ba êmô mayaliv esak doñtom ek malê nena miñ hama ek nêñ avômalô Israeël iyom sa ami. Ma Kaiapas miñ hanañ abô êñ hatôm yanida anêñ auk ami.

53 *Ñê bêñbêñ elañô Kaiapas anêñ abô ma êbôlêm loñôndê ek nijik Yisu vônô.

54 Êñ ma Yisu hatak avômalô Israeël ma hi Eplaim atu hamô habobo loñ thiliv ek êmô imbiñ anêñ ñê ku doho ba intu miñ havenñ Israeël malêvônñ ami.

55 Avômalô Israeël iniñ waklavônñ Hale ba Hi habobo. Ma avômalô lomalak bêñ anôñ i daku Jelusalem ek nêpôpêk i ek nêgê waklavônñ êñ.

56 Ma thêlô imiñ unyak mathen anêñ piklêvônñ ek nêmbôlêm Yisu. Ma thêlôda enañ hadêñ i, “Môlô lemhabi aisê? Yani tem êlêm êñjê waklavônñ êntêk imbiñ mena mi e?”

57 Ma doñtom ñê bêñbêñ êbôk da lôk ñê Palisi enañ lôklokwañ hadêñ avômalô, “Anyô te hayê nena Yisu hamô êsê êñ ma enañ bêñ ek nebalonñ yani.”

12

Malia hathik Yisu va (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 *Wak bahenñvi ba lahavute hêk denañ ek êyô waklavônñ Hale ba Hi. Ma Yisu hi Betani, Lasalus anêñ loñ, ôpatu ba yani hik liñ hathak loñbô hêk ñama.

2 *Êñ ma thêlô engabôm nôñ leñiñmavi ek yani. Mata hathô nôñ ma Lasalus hamô haviñ ñê takatu ba eyañ nôñ haviñ Yisu.

3 *Ma Malia hawa kolopak nôñ ôv mavi hamô kapô ba anêñ vuli ma

* 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:47: Elam iniñ kaunsil nena “Sanhedlin”. * 11:51-52: Jon 10:16 * 11:53: Jon 5:18 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38

bêḡ anôḡ ba hanḡasô hayô hamô Yisu va kapô luvi. Ma hathav lôthôk vê hathak yanida wakadôk ḡauḡ. Ma nôḡm ôv mavi atu anêḡ ôv havenḡ unyak kapô êḡ sapêḡ.

⁴ Ma Yisu da anêḡ ḡê ku te elam nena Judas Iskaliot ôpatu ba tem enanḡ yani bêḡ hayê ba hananḡ,

⁵ “Nôḡm ôv mavi êḡ ma anyô hadum ku sondabêḡ daluk te ek nêḡm vuli! Ma lêk enḡasô oyanḡ iyom! Nanêḡm nôḡm êḡ ek anyô vi nêḡnêḡm vuli ba naja valuseleḡ ek nanêḡm êḡndêḡ avômalô siv.”

⁶ Judas anêḡ ku hayabinḡ avômalô êvhavinḡ iniḡ valuseleḡ ma doḡtom anyô vani te ba hathak hawa vi vani hatôm yanida anêḡ lahavinḡ. Ba intu hananḡ aêḡ. Ma miḡ lahiki hathak avômalô siv ba hananḡ ami.

⁷ Ma Yisu hananḡ, “Notak yani. Avi êḡ hapôpêk yenanḡ ḡama.

⁸ *Avômalô siv tem nêḡmô imbinḡ môlô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Ma doḡtom tem miḡ yamô imbinḡ môlô sawa daim ami.”

⁹ Avômalô Israeḡ bêḡ anôḡ elanô nena Yisu hamô Betani. Êḡ ma i ek nêḡê yani. Thêlô miḡ i ek nêḡê yani iyom ami. Mi. Leḡḡḡhavinḡ nêḡê Lasalus imbinḡ, ôpatu ba Yisu hik liḡ hathak loḡbô hêk ḡama.

¹⁰⁻¹¹ *Ba intu avômalô Israeḡ bêḡ anôḡ êvhavinḡ ba esopa Yisu. Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da evak abô ek nijik Lasalus vônô imbinḡ Yisu.

Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kin

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:29-40)

¹² Haviyô hayaḡ ma avômalô nôḡmbêḡ atu ba bôk i Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ Hale ba Hi elanô nena Yisu havenḡ ba hi Jelusalem.

¹³ *Ma ewa nôḡkyaḡ thanaḡ ba i êpôm Yisu ma elam kaêk nena, “Osana!”

“Wapômbêḡ nêḡm lamavi êḡndêḡ ôpatu ba halêḡm hathak Anyô Bêḡ

anêḡ athêḡ!”

Kapya Yêḡ

118:25-26

“Wapômbêḡ nêḡm lamavi êḡndêḡ avômalô Israeḡ iniḡ Kin!”

¹⁴ Yisu hawa bok doḡki map te ba hayô hamô hatôm atu ba bôk eto halôk Wapômbêḡ anêḡ kapya nena,

¹⁵ “Môlô avômalô Saion miḡ nôḡkô ami. Ôḡḡô! Unim kin halêḡm!

Yani hayô hamô bok doḡki nakaduḡ te ba halêḡm!” *Sekalaia 9:9*

¹⁶ *ḡê ku êyê nôḡm takêḡ ma doḡtom êthôḡ anêḡ ôdôḡ paliḡ. Ma Yisu hama ba haviyô hathak loḡbô ma miḡ leḡḡḡhabi abô takatu ba bôk eto halôk Wapômbêḡ anêḡ kapya. Êḡ ma eyala nena abô êḡ eto hathak Yisu da lôk leḡḡḡhabi nôḡm takatu ba idum hadêḡ yani.

¹⁷ Avômalô takatu ba bôk êyê Yisu halam Lasalus hêk siô ba hik liḡ hathak loḡbô enanḡ havenḡ denanḡ ba abô êḡ hi mayaliv.

¹⁸ Aêḡ ba avômalô bêḡ anôḡ elanô nena Yisu bôk hadum lavôḡḡḡ êḡ. Ba intu etak Jelusalem ba i ek nêḡpôm yani.

¹⁹ ḡê Palisi êyê ma thêlôda enanḡ hadêḡ i, “Ôḡḡô! Avômalô sapêḡ lêk esopa yani ba alalôaniḡ ku anôḡ mi.”

Yisu anêḡ ku hayô

²⁰ Avômalô loḡ buyanḡ doho i daku Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ Hale ba Hi ba nêḡnêḡm yeḡ imbinḡ avômalô Israeḡ.

²¹ Ma i hadêḡ Pilip, anyô Betsaida anêḡ Galili. Ma enanḡ hik yani liḡ, “Anyô bêḡ, yêlô adum ek nagê Yisu.”

²² Êḡ ma Pilip hi hananḡ hadêḡ Andulu ba thai i enanḡ hadêḡ Yisu.

²³ *Ma Yisu hananḡ, “Wakma lêk hayô yôv ek injik Anyô Anêḡ Nakaduḡ anêḡ lôkmanḡḡḡ thô.

²⁴ *Yananḡ avanôḡ binḡ êḡndêḡ môlô. Yanḡvêk te miḡ evatho halôk pik ami, êḡ ma tem miḡ injik anôḡ ami. Tem ida êḡmô aêḡ. Ma doḡtom yanḡvêk atu

* 12:8: Lo 15:11 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Jon 1:49 * 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32; 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mat 16:25

ba evatho halôk pik, êḡ ma hama ba tem injik anêḡ anôḡ bêḡ anôḡ.

25 *Anyô te lahaviḡ anêḡ lôkmala bêḡ anôḡ êḡ ma anêḡ lôkmala êḡ tem nêḡ yak ba mi. Ma anyô te hapôlik hathak anêḡ lôkmala pik êntêk êḡ ma tem embaloḡ anêḡ lôkmala êḡ loḡ wak nômbêḡ intu sapêḡ.

26 Ôpatu ba hadum ek indum yenaḡ ku ma esopa ya ba loḡ atu ba yahamô ma tem êmô imbiḡ. Ma Wakamik tem enaḡ abô mavi esak ôpêḡ.

27 * “Lêk yalenmalaiḡ bêḡ ba hatôm yanaḡ nena, ‘Wakamik, nêḡ ya bulubiḡ.’ Dô! Yahalêḡ ek yandum ku êḡ.

28 Wakamik, nunḡwik anêḡ lôkmaḡḡiḡ thô!”

Êḡ ma kaêk te halam anêḡ malak leḡ nena, “Bôk yahik yenaḡ lôkmaḡḡiḡ thô yôv. Ma tem yandum esak loḡbô.”

29 Avômalô nômbêḡ atu imiḡ loḡ êḡ elañô abô êḡ ba enaḡ, “Kakalu!” Ma doho enaḡ, “Aḡela te hanaḡ abô hadêḡ yani!”

30 Ma Yisu hanaḡ nena, “Kaêk êḡ halêḡ ek nêḡ môlô sa. Yani miḡ halam ek nêḡ ya sa ami ma mi.

31 Ku nenaḡ avômalô pik bêḡ lêk hayô yôv. Ba tem nimbi pik êntêk anêḡ anyô bêḡ kambom atu ni.

32 *Ma tem nêḡnêḡ ya liḡ êtôm sêbôk ba Mose hathôkwêḡ umya dahô hathak a ek endom avômalô sapêḡ nêḡlêḡ êndêḡ ya.”

33 *Yisu hanaḡ abô êḡ ek injik loḡñdê atu ba tem nijik yani vônô esak alovalañañsiḡ thô.

34 *Ma avômalô nômbêḡ atu enaḡ, “Abô balabuḡ hanaḡ nena Mesia atu tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ba yêlô ayala abô êḡ. Ma honaḡ nena nêḡsôkwêḡ o Anyô Anêḡ Nakaduḡ esak a. Anyô Anêḡ Nakaduḡ êḡ ma opalê?”

35 *Ma Yisu hanaḡ, “Sawa bidon iyom ma deda tem êmô imbiḡ môlô. Ba ôpatu haveḡ momañiniḡ ma hathôḡ nena tem ni êsê. Aêḡ ba

intu môlô nombenḡ yapiḡ êḡa tem momañiniḡ êyô môlô vôv!

36 *Deda hamô haviḡ môlô denaḡ. Aêḡ ba nôḡnêḡmimbiḡ yani ek môlô tem numbitak deda anêḡ avômalô.” Yisu hanaḡ abô êḡ yôv ma hatak thêlô ba hi hakopak.

Avômalô bêḡ anôḡ miḡ êvhaviḡ Yisu ami

37 Yisu bôk hadum lavôḡḡiḡ loma-loma hêk avômalô maleḡḡiḡ. Ma doḡtom miḡ êvhaviḡ yani ami

38 ek plopet Aisaia anêḡ abô injik anôḡ nena,

“Anyô Bêḡ, opalê lêk hêvhaviḡ alalôaniḡ abô?

Ma opalê lêk hayê anêḡ lôklokwaḡ atu ba bôk huik thô? Mi anôḡ.” *Aisaia 53:1*

39 Avômalô iniḡ lôklokwaḡ mi ek nêḡmimbiḡ ba intu plopet Aisaia bôk hanaḡ hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya aêntêk,

40 “Yani habi thêlô maleḡḡiḡ siḡ ma hik thêlôniḡ auk siḡ ek miḡ nêḡgê esak maleḡḡiḡ lôk neyala êḡḡêk iniḡ auk ba nêḡmbô nêḡlêḡ êndêḡ ya ek yandum thêlô mavi ami.” *Aisaia 6:10*

41 *Aisaia bôk hayê Yisu anêḡ lôkmaḡḡiḡ. Aêḡ ba yani hanaḡ abô êḡ hathak Yisu.

42 *Ma avômalô Israeḡ iniḡ ḡê bêḡbêḡ doho êvhaviḡ Yisu ma doḡtom miḡ enaḡ iniḡ êvhaviḡ bêḡ ami. Thêlô êkô ek Palisi nêḡnêḡ i vê

43 *ba intu leḡḡiḡhaviḡ avômalô pik iniḡ leḡḡiḡmavi bêḡ anôḡ hamôḡ ek Wapômbêḡ anêḡ lamavi.

44 Ma Yisu halam kaêk nena, “Ôpatu ba hêvhaviḡ ya ma hêvhaviḡ ôpatu ba hêv ya ba yahalêḡ haviḡ. Miḡ hêvhaviḡ ya iyom ami.

45 *Ôpatu ba hayê ya, êḡ ma hatôm hayê ôpatu ba hêv ya ba yahalêḡ.

46 Yahalêḡ hatôm deda hamô pik ek opalêla takatu ba êvhaviḡ ya ma

* 12:27: Sng 6:3; 42:5; Mat 26:38

9:7; Dan 7:14

Jon 5:44

* 12:35: Jon 8:12

* 12:45: Jon 14:9

* 12:32: Jon 3:14

* 12:36: Ep 5:8

* 12:33: Jon 18:32

* 12:41: Ais 6:1

* 12:34: Sng 110:4; Ais

* 12:42: Jon 9:22

* 12:43:

tem miñ nêmo momañiniñ esak lonjbô ami.

47* “Yahalêm ek yanêm avômalô pik bulubiñ. Ma miñ yahalêm ek yandum abô ek avômalô pik ami. Aên ba opalêla takatu ba elañô yenañ abô ba miñ esopa ami ma tem miñ yandum abô ek i ami.

48 Abô takêntêk ba yahanañ êñ iyom intu tem êtôm abô nindum abô esak êndên pik lo leñ anên dañ ba opalê atu ba hadô ya ba miñ halañô yenañ abô ami, êñ ma tem yani indum abô.

49 Ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm intu hêv abô êñ ba yahanañ. Miñ yada yahanañ yenañ abô ami. Ba intu tem nindum abô esak abô êñ iyom.

50 Ma yahayala nena Wakamik anên abô tem nêmo lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên. Aên ba yahanañ abô takatu ba Wakamik hêv hadên ya iyom.”

13

Yisu hathik nê ku venjkapô

1 Avômalô Israêl iniñ waklavôn Hale ba Hi habobo. Ma Yisu hayala nena anên waklavôn etak pik ba ni ek Lambô lêk hayô. Yani hathak lahaviñ anên avômalô takatu ba êmo pik aleba hayô wakma hatak i. Ma dokte ma tem injik anên lahaviñ anên anôn thô êndên thêlô.

2 *Yañsiñ ma thêlô eyañ nômo êmo. Ma Sadañ bôk halôk Judas la yôv ek enañ Yisu bên. Judas êñ ma Saimon Iskaliot nakaduñ.

3 *Ma Yisu hayala nena Wapômbên hatak nômkama sapên halôk yanida bañ. Lôk hayala nena yanida halêm anên Wapômbên ba tem êmbôni êndên Wapômbên esak lonjbô.

4 Êñ ma hatak nômo hamô. Ma habi anên kwêv thô hatôm anyô athên mi ma hawa sôp te ba havuvi hayô haven lamalim.

5 Ma hangasô ñañ halôk belev te ba hathik anên nê ku venj kapô. Ma haya vê hathak sôp atu ba havak hawê haven lamalim.

6 Yani hathik anyô vi iniñ yôv ma hadum ek isik Saimon Pita anên. Ma Pita hanañ, “Anyô Bên, hudum ek usik yavenkapô e?”

7 Ma hanañ, “Hôthôn nômo atu ba lêk yahadum. Wak te am ka tem oyala.”

8 Ma Pita hanañ, “Dô! Miñ usik yavenkapô ami. Mi anôn.”

Ma hanañ viyañ, “Miñ yahathik o ami ma tem miñ umbitak yenañ avômalô te ami.”

9 Ma Saimon Pita hanañ, “Anyô Bên, êñ ma usik yabaheñ lôk yalenkadôk imbiñ ma miñ usik yavenkapô iyom ami.”

10 *Ma yani hanañ hadên ôpên nena, “Anyô bôk hathik i yôv, ma miñ isik i esak lonjbô ami. Isik va iyom ek malê nena linjupik ma mabuñ. Ma môlô ma mabuñ. Ma donjom miñ sapên mabuñ ami.”

11 Yisu lêk hayala ôpatu ba tem enañ yani bên. Ba intu hanañ, “Miñ sapên mabuñ ami.”

12 Yani havôkwiñ thêlô venj yôv ma hik anên kwêv hathak lonjbô ma halôk hamô. Ma hanañ hik thêlô lin, “Môlô oyala nômo atu ba lêk yahadum anên ôdôn e?”

13 Ya môlônim Kêdônwaga lôk môlônim Anyô Bên ba intu môlô udum mavi ba olam ya nena ‘Kêdônwaga’ lôk ‘Anyô Bên’.

14 *Ôngô! Ya ma môlônim Anyô Bên lôk Kêdônwaga ma donjom lêk yahathik môlô vemim hatôm anyô athên mi. Aên ba môlô sapên nusik môlônim avômalô vi venj aên iyom.

15 *Yahik ku êñ thô hadên môlô ek nosopa yavengwam ba nundum êtôm atu ba lêk yahadum hadên môlô.

16 *Yanañ avanôn biñ êndên môlô. Anyô ku ma miñ bên ek anên anyô

* 12:47: Jon 3:17 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35; 16:28 * 13:10: Jon 6:64,70-71; 15:3 * 13:14: Mat 20:28; Luk 22:27 * 13:15: Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * 13:16: Mat 10:24

bêḡ ami. Ma anyô atu ba hi ma miḡ
bêḡ ek ôpatu ba hêv yani ba hi ami.

¹⁷ Lêk môlô oyala auk takêḡ. Ba
udum aêḡ ma tem Wapômbêḡ lamavi
esak môlô.

Yisu hayala Judas anêḡ kambom
(*Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk*
22:21-23)

¹⁸ “Ma miḡ yahanan abô êḡ hathak
môlô sapêḡ ami. Yahayala môlô ḡê
takatu ba yahalam yôv unim auk. Ma
doḡtom abô atu ba hêk Wapômbêḡ
anêḡ kapyā tem injik anôḡ aêntêk,

‘Ôpatu ba hayaḡ nôm haviḡ ya ma tem
nêm vaḡgwam liḡ ek embak ya
esak.’ *Kapyā Yey 41:9*

¹⁹ * “Nôm êḡ habitak ami denan
ma lêk yahanan hadêḡ môlô yôv ek
waklavôḡ atu ba nôm êḡ habitak ma
môlô tem nônêmbiḡ ya nena Yada
Yahamô.

²⁰ * Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ môlô
nena ôpatu ba hawa anyô te atu ba
yahêv hathôk thô, yani hawa ya thô
haviḡ. Ma ôpatu ba hawa ya thô,
hawa Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô
haviḡ.”

²¹ Yisu hanaḡ yôv ma lamalaiḡ
kambom. Ma hanaḡ bêḡ nena,
“Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ môlô. Môlô
te tem enaḡ ya bêḡ!”

²² Ma ḡê ku êthôḡ nena thêlô alisê
intu tem indum nôm êḡ ba ititiḡ i
mayaliv.

²³ ḡê ku ali atu ba Yisu hathak la-
haviḡ bêḡ anôḡ hamô habobo yani.

²⁴ Ma Saimon Pita hik thô hathak
wakadôk nena, “Onaḡ injik yani liḡ
nena yani hanaḡ hathak opalê.”

²⁵ Êḡ ma ôpêḡ hanaḡ thikuthik
nena, “Anyô Bêḡ, honaḡ hathak
opalê?”

²⁶ Ma Yisu hanaḡ, “Tem yatak
polom te êndôk thôk ba yahêv hadêḡ
môlô te. Êḡ ma ôpêḡ.” Ma hatak
polom seleḡ êḡ halôk thôk ma

hêv hadêḡ Judas, Saimon Iskaliot
nakaduḡ.

²⁷ * Judas hawa polom êḡ ma Sadaḡ
halôk yani kapô.

Ma Yisu hanaḡ hadêḡ yani, “Nu un-
dum anêm ku kethêḡ.”

²⁸ ḡê takatu ba eyaḡ nôm haviḡ
Yisu elañô ma doḡtom êthôḡ anêḡ abô
atu ba hanaḡ hathak Judas anêḡ ôdôḡ
paliḡ.

²⁹ Judas ma anyô hayabiḡ valuse-
leḡ. Aêḡ ba doho eson nena Yisu
hanaḡ ek ni nêm nômkama vuli ek
nêḡê waklavôḡ Hale ba Hi mena ni
nêm nômkama êndêḡ ḡê siv la.

³⁰ Judas hawa polom êḡ yôv ma
hatak thêlô ba hi. Ma lêk bôlôvôḡ.

Yisu hêv abô balabuḡ lukmuk

³¹ * Judas hi yôv ma Yisu hanaḡ,
“Dokte ma avômalô tem nêḡê ya Anyô
Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ lôkmaḡḡiḡ
thô. Ma lôkmaḡḡiḡ êḡ tem injik
Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡḡiḡ anôḡ thô.

³² * Ma kasana Wapômbêḡ tem in-
jik ya Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ
lôkmaḡḡiḡ thô aêḡ iyom.

³³ * “Yenaḡ avômena, tem yamô
vauna imbiḡ môlô. Ma môlô tem
nômbôlêm ya. Ma doḡtom môlô miḡ
ôtôm unu loḡ atu ba tem yana ami.
Bôk yahanan abô êḡ hadêḡ avômalô
Israel ma lêk yahanan abô bô êḡ
hathak loḡbô.”

³⁴ * “Ma yahêv balabuḡ lukmuk
te hadêḡ môlô nena lemimimbiḡ am
êtôm atu ba lêk yalenḡhaviḡ môlô.

³⁵ Môlô lemimhaviḡ am aêḡ ma
tem avômalô sapêḡ nêḡê môlô nena
yenaḡ avômalô takatu ba esopa ya.”

Yisu hanaḡ nena Pita tem enaḡ
nena hathôḡ yani paliḡ

(*Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk*
22:31-34)

³⁶ Saimon Pita hanaḡ hik Yisu liḡ,
“Anyô Bêḡ, nu êsê?”

Ma Yisu hanaḡ, “Loḡ atu ba tem
yana ma miḡ hatôm osopa ya ami. Ma
doḡtom wak te am ka tem osopa ya.”

* **13:19:** Jon 14:29; 16:4 * **13:20:** Mat 10:40 * **13:27:** Jon 13:2 * **13:31:** Jon 12:23 * **13:32:**
Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34 * **13:34:** Jon 15:12,17; 1Jon 3:23; 2Jon 5

37 Ma Pita hanañ, “Anyô Bêñ, aisé ba miñ hatôm yasopa o êndêñ yaô ami? Tem yatak yenañ lôkmala ek yanêm o sa!”

38 Ma Yisu hanañ, “Avanôñ e? Lemhaviñ otak anêm lôkmala ek nêm ya sa e? Yanañ avanôñ biñ êndêñ o nena tale miñ halanñ ami denañ ma tem onañ êtôm bôlônñ lô nena hôthônñ ya paliñ.”

14

Yisu da ma loñôndê

1 “Môlô miñ kapôlômim malainñ ami. Nônêmimbiñ Wapômbêñ lôk nônêmimbiñ ya.

2 Unyak lokapô lokapô hêk Wakamik anêñ unyak ba yaha ek yapôpêk môlônim loñ. Abô êñ ma abôyañ, ma tem miñ yanañ aêñ ami.

3 *Yaha ek yapôpêk môlônim loñ. Êñ ma tem yandéalêm ek yanja môlô ek nômô loñ êñ imbiñ ya.

4 Ma bôk oyala loñôndê atu ba hi loñ atu ba tem yana.”

5 Tomas hanañ, “Anyô Bêñ, yêlô athônñ loñ atu ba tem nu paliñ ma tem nayala loñôndê êñ aisé?”

6 *Ma Yisu hanañ, “Yada intu loñôndê lôk abô avanôñ ma lôkmala. Ma anyô te miñ hatôm esak loñôndê yañ ba ni ek Wakamik ami. Mi. Ya iyom.

7 *Môlô oyala ya katô, êñ ma tem noyala Wakamik aêñ iyom. Avanôñ! Bôk ôyê lôk oyala yani yôv!”

8 Ma Pilip hanañ hadêñ Yisu, “Anyô Bêñ, nuñgwik Lemambô thô êndêñ yêlô. Êñ ma hatôm.”

9 *Ma hanañ viyañ, “Pilip, bôk yahamô haviñ môlô sawa daim ma miñ hoyala ya ami denañ e? Anyô hayê ya ma hayê Wakamik. Ma honañ nena yañgik Wakamik thô eka?

10 *Ma miñ hôêvhaviñ nena yahamô Wakamik kapô ma Wakamik hamô yakapô ami e? Abô atu ba yahanañ

hadêñ môlô ma Wakamik hamô ya kapô ba hathak hadum anêñ ku. Miñ yada yahanañ hathak yenañ auk ami.

11 *Nônêmimbiñ abô êntêk! Wakamik hamô ya kapô ma yahamô yani kapô. Ma môlô ôdô nônêmimbiñ abô êntêk, êñ ma lemimimbi ku takatu ba yahadum ek nêm môlô sa ek nônêmimbiñ!

12 *Yanañ avanôñ biñ êndêñ môlô. Anyô hêvhaviñ ya ma tem indum ku lomaloma êtôm yahadum. Ma yaha ek Wakamik. Aêñ ba ôpatu ba hêvhaviñ tem indum ku mavi lomaloma êmônñ ek ku takatu ba yahadum.

13 *Nôm takatu ba môlô onañ hathak yenañ athêñ ek yandum ma tem yandum ek Nakaduñ injik Lambô anêñ lôkmañgiñ thô.

14 Ma nôm takatu ba môlô onañ hik liñ hathak yenañ athêñ ma tem yandum.”

Lovak Matheñ tem êlêm

15 * “Môlô lemimhaviñ ya, êñ ma tem nosopa abô takatu ba yahanañ.

16 *Ma tem yanañ injik Wakamik liñ ek nêm anyô yañ ek embatho môlô loñ.

17 *Ma anyô êñ tem êmô imbiñ môlô êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Ôpêñ ma Lovak Matheñ ba hathak hik Wapômbêñ thô. Ma tem êmô imbiñ môlô ba êmô môlô kapôlômim ek noyala yani. Ma doñtom avômalô pik miñ êyê lo eyala ami. Ba intu tem miñ neja ami.

18 Tem yandéalêm esak loñbô ba miñ hatôm yatak môlô êtôm avômena bilak ami.

19 Dokte ma avômalô pik tem nêsônñ ya paliñ. Ma doñtom môlô tem ôñgô ya. Yahamô lôkmala. Ba intu tem môlô nômô lôkmala imbiñ.

20 *Wak êñ ma tem môlô noyala nena yahamô Wakamik kapô, ma

* 14:3: Jon 12:26 * 14:6: Jon 11:25; Lom 5:1-2 * 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49 * 14:11: Jon 10:38 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jon 5:3 * 14:16: Jon 14:26; 15:26; 16:7 * 14:17: Jon 16:13 * 14:20: Jon 17:21-23

môlô ômô ya kapô, ma yahamô môlô kapôlômim.

²¹ Ma ôpatu ba hanañ yenañ abô balabuñ ba hasopa, ôpêñ lahaviñ ya. Ma ôpatu ba lahaviñ ya ma Wakamik tem laimbiñ yani. Ma aêñ iyom tem yalenjimiñ yani ma tem yanğik ya thô êndêñ yani.”

²² Êñ ma Judas yañ, miñ Iskaliot ami, yani hanañ, “Anyô Bêñ, aisê ba lemhaviñ nuñgwik oda thô êndêñ yêlô ma avômalô pik mi?”

²³ Ma Yisu hanañ, “Ôpatu ba lahaviñ ya tem esopa yenañ abô. Ma Wakamik tem laimbiñ ôpêñ, ma tem yai ana namô imbiñ yani.

²⁴*Ma ôpatu ba miñ lahaviñ ya ami tem miñ esopa yenañ abô ami. Abô êntêk ba môlô olañô ma miñ yenañ abô ami. Mi. Abô takêñ ma Wakamik atu ba hêv ya ba yahalêm anêñ abô.

²⁵“Yahamô denañ ma yahanañ abô takêñ hadêñ môlô.

²⁶ Ma Wakamik tem nêñ anyô te ba êlêm esak yenañ athêñ ek embatho môlô loñ. Ôpêñ ma Lovak Matherñ ba tem êndôñ môlô esak nôm takêñ sapêñ. Ma tem indum ba môlô lemimimbi abô taksêbôk ba yahanañ.

²⁷ Yenañ labali yahêv lôk yahadô hamô haviñ môlô. Êñ ma yada yenañ. Miñ avômalô pik hatôm nêñêm êndêñ môlô ami. Lemim êndôk biñ ma miñ nôkô ami.

²⁸* “Ma lêk olañô abô êntêk ba yahanañ hadêñ môlô, ‘Yaha. Ma tem yandéalêm esak loñbô.’ Êñ ma môlô lemimmalaiñ. Wakamik ma bêñ ek ya. Ma môlô lemimimbiñ ya, ma tem môlô lemimmavi ek yaha hadêñ Wakamik.

²⁹*Nôm êñ miñ habitak ami denañ ma lêk yahanañ hadêñ môlô ek wak êñ hayô ma môlô nôñêmimbiñ.

³⁰ Dokte ma pik êntêk anêñ anyô bêñ tem êlêm ba intu miñ hatôm yanañ abô pòk bêñ anôñ ami. Ma miñ hatôm indum nômla esak ya ami.

³¹ Ma donjom yahadum ek avômalô pik neyala nena yalenjhaviñ Wakamik ba yahasopa nôm takatu ba yani hanañ hadêñ ya katô. Yôv ma nôlêm ek alôana i.”

15

Yisu ma yak lokwan ta anôñ

¹ Yisu hanañ, “Ya ma yak lokwan ta anôñ. Ma Wakamik ma ku kapô anêñ alañ.

²*Yenañ thanañ sapêñ atu ba miñ hik anôñ ami ma Wakamik hathak halo vê. Ma thanañ sapêñ atu ba hik anôñ ma hêv katôñ vê ek injik limamôk.

³ Abô atu ba yahanañ hadum ba môlô ubitak mabuñ.

⁴ Môlô odahaliñ ya êñ ma tem yandahaliñ môlô. Yak thanañ da miñ hatôm injik anêñ anôñ ami. Thanañ hadahaliñ yak lokwan ta ek injik limamôk. Aêñ ba môlô miñ odahaliñ ya ami, êñ ma tem miñ unğwik anôñ ami.

⁵ “Yada ma hatôm yak lokwan ta. Ma môlô ma thanañ. Ôpatu ba hadahaliñ ya ma yahadahaliñ yani ba intu hik limamôk. Ma miñ yahêv môlô sa ami, ma môlô miñ hatôm nundum nômlate ami.

⁶*Ma anyô te miñ hadahaliñ ya ami ma hatôm thanañ atu ba ibi halôk pik ba hakapok ba isup ek nêmbôk esak atum.

⁷ Ma môlô odahaliñ ya ba yenañ abô hêk môlô kapô ba onañ hik ya liñ hathak malêla takatu ba môlô lemimhaviñ, êñ ma tem noja.

⁸*Ma avômalô takatu ba ethak ik anôñ limamôk intu tem nêgê i nena yenañ. Êñ ma uik Wakamik anêñ lôkmanğin thô.

⁹ “Yalenjhaviñ môlô hatôm atu ba Wakamik lahaviñ ya. Nômô yenañ yalenjhaviñ êñ kapô.

¹⁰*Môlô osopa yenañ abô ma tem môlô nômla yenañ yalenjhaviñ kapô hatôm atu ba yahasopa Wakamik

* 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29: Jon 13:19 * 15:2: Mat 3:10 * 15:6: Mat 7:19; 13:42 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15; 1Jon 2:5

anêḡ abô ba yahamô yani anêḡ la-haviḡ kapô.

¹¹ Yahananḡ abô takêntêk ek yenanḡ yalenḡmavi êmô imbiḡ mômô lôk êmô mômô kapôlômim siḡ.

¹² *Yananḡ abô balabuḡ te êndêḡ mômô nena mômô tomtom lemimimbiḡ am êtôm atu ba bôk yalenḡhaviḡ mômô yôv.

¹³ *Ma anyô te hatak anêḡ lôkmala ek hêv anêḡ anyô mômô bulubiḡ, êḡ ma lahaviḡ êḡ hamôḡ ek lenḡhaviḡ vi.

¹⁴ *Mômô udum aêḡ êḡ ma mômô ma yenanḡ anyô mômô.

¹⁵ Sêbôk ma yahalam mômô nena anyô ku. Anyô ku ma miḡ hayala anyô bêḡ anêḡ auk ami. Ma doḡtom lêk yahik auk nômbêḡ atu ba Wakamik bôk hêv hadêḡ ya thô hadêḡ mômô ba intu yahalam mômô tomtom nena anyô mômô. Ma miḡ ḡê ku hathak loḡbô ami.

¹⁶ Mômô miḡ bôk olam ya ami. Mi. Yahalam mômô lôk yahatak yabaheḡ hayô hêk mômô ba hathak yenanḡ athêḡ nonanḡ injik Wakamik liḡ esak unim lemimhaviḡ ma tem yanêḡ lemimhaviḡ takêḡ êndêḡ mômô ek unu uḡgwik anôḡ atu ba tem êmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

¹⁷ *Yenanḡ abô balabuḡ ma mômô lemimimbiḡ am.”

Nê pik tem nêpôlik esak ḡê ku

¹⁸ Yisu hanaḡ, “Avômalo pik êpôlik ek mômô, êḡ ma mômô lemimimbi nena bôk êpôlik hathak ya aêḡ iyom.

¹⁹ *Mômô ma pik anêḡ ma tem avômalo pik lenḡimbiḡ mômô êtôm atu ba lenḡ haviḡ thêlôda iniḡ avômalo. Ma doḡtom mômô ma miḡ avômalo pik êntêk ami. Bôk yahalam mômô yôv ek notak avômalo takêḡ ba intu êpôlik hathak mômô.

²⁰ *Mômô lemimimbi abô êntêk ba yahananḡ hadêḡ mômô katô. ‘Anyô ku miḡ bêḡ ek anêḡ anyô bêḡ ami.’ Avômalo pik êntêk bôk êv vovanḡ hadêḡ

ya ba intu tem nindum aêḡ iyom êndêḡ mômô. Ma aêḡ iyom doho bôk elanḡ yenanḡ abô ba intu tem nedanḡ mômônim abô imbiḡ.

²¹ Mômô ma yenanḡ avômalo. Ma avômalo pik êthôḡ ôpatu ba hêv ya ba yahalêḡ paliḡ. Ba intu tem nêḡnêḡ vovanḡ êndêḡ mômô.

²² Ma miḡ yahalêḡ ba yahêv abô hadêḡ avômalo takêḡ ami, êḡ ma tem miḡ neja vuli esak iniḡ kambom ami. Ma doḡtom lêk miḡ hatôm nenanḡ abô te ami.

²³ *Ôpatu ba hapôlik hathak ya ma hapôlik hathak Wakamik aêḡ iyom.

²⁴ Ma ya miḡ yahamô thêlô malêvôḡ ba yahadum ku atu ba miḡ bôk anyô te hadum ami êḡ ma thêlôniḡ kambom mi. Ma doḡtom bôk êyê yôv ma êdô yai lôk Wakamik.

²⁵ *Aêḡ ba thêlôda iniḡ abô balabuḡ bute hik anôḡ aêntêk, ‘Thêlô êdô ya oyanḡ.’ *Kapya Yen 35:19; 69:4*

²⁶ * “Tem yanêḡ anyô te êlêḡ anêḡ Wakamik ek embatho mômô loḡ. Ôpêḡ ma Lovak Matherḡ atu ba Wakamik tem nêḡ ek injik Wapômbêḡ thô. Ma tem enanḡ yenanḡ abô bêḡ.

²⁷ Ma yenanḡ ku anêḡ mômô ma mômô sapêḡ bôk ômô haviḡ ya aleba lêk. Êḡ ma mômô nonanḡ yenanḡ abô bêḡ imbiḡ.

16

¹ “Yahananḡ abô takêḡ ek mômô miḡ notak unim ôêvhaviḡ ami.

²⁻³ *Êthôḡ yai lôk Wakamik paliḡ ba intu tem nêḡnêḡ mômô vê lôk nijik mômô vônô ba nesonḡ nena êḡ ma êv yenḡ hadêḡ Wapômbêḡ.

⁴ Lêk yahananḡ abô takêḡ yôv hadêḡ mômô ek waklavôḡ nôḡm takêḡ habitak, êḡ ma tem lemimimbi nena bôk yahananḡ yôv. Sêbôk ma yada yahamô haviḡ mômô ba intu miḡ yahananḡ abô êḡ hadêḡ mômô ami.

⁵⁻⁶ “Ma doḡtom yaha ek yani atu ba hêv ya ba yahalêḡ. Ma yahananḡ abô

* 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11; 1Jon 3:16

Jon 17:14

* 15:20: Jon 13:16

* 15:23: Luk 10:16

* 15:14: Mat 12:50

* 15:17: Jon 13:34

* 15:19:

* 15:25: Jon 13:16

* 15:26: Jon 14:26

* 16:2-3: Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22; 15:21

takêntêk hadêḡ mólô ba intu hadum mólô lemimmalainḡ kambom ba miḡ onañ hik ya liḡ nena ‘tem nu êsê’ ami e?

⁷ *Yanaḡ avanôḡ êndêḡ mólô nena yaha ek Wakamik ek nêḡ mólô sa. Yaha ami êḡ ma Lovak Mathêḡ, ôpatu ba embatho mólô loḡ tem miḡ êlêḡ ami. Ba intu tem yana ek yanêḡ yani ba êlêḡ êndêḡ mólô.

⁸ Yani tem êlêḡ ek enañ avômalô pik iniḡ kambom lokwanlô bêḡ aêntêk: iniḡ kambom atu idum bêḡ lôk auk atu elela auk thêthôḡ ma iniḡ auk lôkbanḡ hathak waklavôḡ idum abô.

⁹ Ku môḡ ma tem enañ avômalô iniḡ kambom atu ba miḡ êvhaviḡ ya ami bêḡ.

¹⁰ Ma ku yaḡ ma avômalô pik esonḡ nena ya miḡ anyô thêthôḡ ami. Ma doḡtom yaha ek Wakamik ba tem miḡ mólô nôḡḡ ya ami ba intu ya ma anyô thêthôḡ. Aêḡ ba tem êlêḡ ek injik auk thêthôḡ êḡ thô.*

¹¹ *Ma ku te lô nena avômalô pik esopa anyô môḡ atu ba hayabiḡ pik êntêk ba esonḡ nena tem miḡ nindum abô ami. Ma doḡtom ôpêḡ bôk hamô loḡ idum abô yôv ek ema ba intu thêlô tem nindum abô imbiḡ. Aêḡ ba Lovak Mathêḡ tem injik auk êḡ thô êndêḡ i imbiḡ.

¹² * “Yalenḡhaviḡ yanêḡ abô bêḡ anôḡ imbiḡ êndêḡ mólô ma mólô miḡ hatôm nobalonḡ ami.

¹³ Ma doḡtom Lovak Mathêḡ ôpatu ba hik Wapômbêḡ thô tem êlêḡ ek eyabiḡ mólônim auk ek noyala Wapômbêḡ lôk enañ abô esak nôḡ takatu ba tem imbitak embeḡ yam. Yani tem enañ abô atu ba halanô iyom ma tem miḡ enañ abô êtôm yanida anêḡ auk ami.

¹⁴ Yani tem enja yenaḡ auk ba enañ bêḡ êndêḡ mólô ma tem injik yenaḡ lôkmanḡiḡ thô êndêḡ mólô imbiḡ.

¹⁵ Wakamik anêḡ auk ma hatôm yenaḡ. Ba intu yahanañ nena Lovak

Mathêḡ tem enja yenaḡ auk ba injik thô êndêḡ mólô.”

Leḡmalainḡ tem imbitak leḡmavi anôḡ

¹⁶ *Yisu hanaḡ, “Dokte ma tem mólô nôsôḡ ya paliḡ. Ma vêḡ ka tem ôḡḡ ya esak loḡbô.”

¹⁷ Ma ḡê ku doho enañ hadêḡ thêlôda, “Aisê ka yani hanaḡ nena dokte ma tem alalô nasôḡ yani paliḡ? Ma vêḡ ka tem nagê yani esak loḡbô lôk ni ek Lambô? Alalô athôḡ abô takêḡ paliḡ.”

¹⁸ Ma thêlô enañ lôbôlôḡ, “ ‘Dokte’ anêḡ ôdôḡ aisê? Alalô athôḡ abô êḡ paliḡ.”

¹⁹ Yisu hayala nena idum ek nenaḡ injik yani liḡ esak abô êḡ. Aêḡ ba hanaḡ, “Yahanañ ‘Dokte ma tem nôsôḡ ya paliḡ. Ma vêḡ ka tem ôḡḡ ya esak loḡbô.’ Ba intu mólô onañ hik mólôda liḡ hathak abô atu ba yahanañ anêḡ ôdôḡ e?”

²⁰ Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ mólô. Avômalô pik tem leḡḡmavi. Ma doḡtom mólô tem nodañ asêḡ malêḡ. Mólô tem kapôlômim malainḡ. Ma doḡtom mólô lemimmalainḡ êḡ tem imbitak lemimmavi anôḡ.

²¹ Avi anêḡ waklavôḡ embathu hayô êḡ ma hawa vovaḡ ek embathu. Ma lêk havathu yôv ma miḡ lahabi vovaḡ êḡ hathak loḡbô ami. Amena lêk habitak yôv ba intu lamavi anôḡ.

²² Ma mólô aêḡ iyom. Lêk mólô kapôlômim malainḡ. Ma doḡtom tem yanḡê mólô esak loḡbô ba intu tem lemim mavi. Ma miḡ hatôm anyô la nêḡ lemim mavi êḡ vê êḡḡêk mólô ami.

²³ *Yanaḡ avanôḡ biḡ êndêḡ mólô. Tem yana ba nôḡ takatu ba mólô onañ hik Wakamik liḡ hathak yenaḡ athêḡ ma tem yani nêḡ êndêḡ mólô. Ma mólô tem miḡ nonañ injik ya liḡ esak nôḡlate ami.

²⁴ Ya ma Nakaduḡ ba intu nonañ injik yani liḡ esak yenaḡ athêḡ ek noja lemimmavi bêḡ anôḡ êḡ mólô kapôlômim siḡ. Sêbôk aleba lêk ma

* 16:7: Jon 14:16 * 16:10: Abô êḡ anêḡ ôdôḡ ma miḡ hêk yainḡ ami. * 16:11: Jon 12:31 * 16:12:

1Ko 3:1-2 * 16:16: Jon 14:19 * 16:23: Mat 7:7

miņ mólô onañ hik yani liņ hathak nômlate hathak yenaņ athêņ ami.”

25 Yisu hanaņ, “Bôk yahavuņ abô ba yahanaņ abô sapêņ hatôm abô loņ kapô hadêņ mólô. Ma wak te am ka tem yanaņ abô avanôņ êndêņ mólô esak Wakamik ba tem yanaņ bêņ.

26 Wak êņ ma mólôda tem nodam yenaņ athêņ ba nonañ injik Wakamik liņ. Ma miņ yada yanja mólônim abô ba yanaņ injik yani liņ ami.

27 *Avanôņ! Mólô lemimhaviņ ya lôk ôêvhaviņ nena yahalêm anêņ Wapômbêņ. Aêņ ba intu Wakamik da lahaviņ mólô ba mólôda tem nonañ injik yani liņ esak unim lemimhaviņ.

28 Yahatak Wakamik ba yahalêm pik. Ma lêk yahatak pik ba yahavôha ek Wakamik.”

29 Êņ ma Yisu anêņ ñê ku enañ, “Lêk honañ abô êņ bêņ ma miņ huvuņ ami.

30 Lêk yêlô ayala nena hoyala nômkama sapêņ. Miņ yêlô anañ hik o liņ ami denañ ma hoyala yêlôaniņ abô ba honañ bêņ. Ba intu yêlô êvhaviņ nena hólêm anêņ Wapômbêņ.”

31 Yisu hanaņ, “Lêk mólô ôêvhaviņ e?

32 *Odaņô! Avômalô tem nidupunin mólô tomtom ba nôsôv mayaliv ba unu unim loņ. Ma mólô tem notak ya ba yada tem yamô thiliv. Ma doņtom Wakamik hamô haviņ ya. Aêņ ba tem miņ yamô daluk ami. Wak te am ka nôm êņ tem imbitak. Ma wak êņ lêk habitak yôv.

33*“Lêk yahanaņ abô takêņ ek mólô nodahaliņ ya ba nômô yaô. Mólô tem nôpôm malaiņ êmô pik êntêk. Ma doņtom numiņ lôklokwaņ! Ya bôk yahamô pik êntêk anêņ lôklokwaņ lu yôv.”

17

Yisu hateņ mek ek yanida

1-2 Yisu hanaņ abô takêņ yôv ma hêv ma hathak leņ ma hateņ mek nena, “Wakamik, wakma lêk hayô yôv. Bôk hotak ya yôv ek yayabiņ

avômalô takatu ba bôk hôêv hadêņ ya ek yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ êndêņ i. Ba nuņgwik Nalum anêņ lôkmaņgiņ thô ek yangik anêm lôkmaņgiņ thô aêņ iyom.

3 *Êntêk ma lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêņ intu sapêņ. Neyala nena O ma Wapômbêņ avanôņ biņ doņtom lôk ya ma Yisu Kilisi, ôpatu ba O Wapômbêņ hôêv ba halêm.

4-5 *Wakamik, lêk yahik anêm lôkmaņgiņ thô hamô pik êntêk hathak ku takatu ba hôêv hadêņ ya aleba lêk anêņ daņ. Ma nêmo mavi lôk athêņ bêņ êndêņ ya esak loņbô êtôm sêbôk atu ba pik miņ habitak ami denañ ma yahawa athêņ bêņ êņ haviņ o ba yahamô mavi anôņ.

Yisu hateņ mek ek ñê ku laumiņ ba lahavuju

6 “Bôk yahik o thô hadêņ avômalô pik takatu ba hôêv hadêņ ya yôv. Sêbôk atu ba thêlô ma anêm avômalô ba hôêv hadêņ ya ba lêk esopa anêm abô.

7-8 Yahêv abô sapêņ atu ba hôêv hadêņ ya hadêņ i ba esopa. Thêlô eyala katô nena yahatak o ba yahalêm pik lôk êvhaviņ nena hôêv ya ba yahalêm. Aêņ ba lêk eyala nena nôm takatu ba hôêv hadêņ ya ma halêm anêņ o iyom.

9 Yahateņ ek avômalô takatu ba bôk hôêv hadêņ ya yôv. Thêlô ma anêm avômalô ba intu yahateņ mek ek i. Ma miņ yahateņ mek ek avômalô pik ami.

10 Avômalô takatu ba yenaņ êņ ma anêm. Ma avômalô takatu ba anêm êņ ma yenaņ. Ma thêlô êņ intu ik yenaņ lôkmaņgiņ thô.

11 Tem yatak pik ba yana ma tem miņ yamô pik esak loņbô ami. Ma thêlô tem nêmo pik. Wakamik, o ma mathen! Ba oyabiņ i esak anêm athêņ atu ba bôk hôêv hadêņ ya ek thêlô kapôlôņiņ doņtom êtôm alai kapôlôņiņ doņtom.

* 16:27: Jon 14:21,23 * 16:32: Mat 26:31,56 * 16:33: Jon 14:27; Lom 5:1; 1Jon 5:4 * 17:3: 1Jon 5:20 * 17:4-5: Jon 1:1-2; 4:34 * 17:12: Jon 6:39; 13:18

12 *Bôk yahamô haviņ thêlô ba yahayabiņ i hathak athêņ atu ba hôêv hadêņ ya. Ma kambom te miņ habuliņ i ami lôk thêlô te miņ hatak o ami. Mi. Anyô te iyom intu tem ni loņ atum ek abô atu ba bôk hêk anêm kapya tem injik anôņ.

13 “Ma doņtom yahamô pik denaņ ba yahanaņ abô êņ ek yenaņ yalenmavi bêņ anôņ êmô thêlô kapôlôņiņ siņ ek malê nena tem yasôk.

14 Bôk yahêv anêm abô yôv hadêņ i. Ma ya miņ anyô pik êntêk ami. Ma thêlô aêņ iyom. Ba intu avômalô êpôlik hathak i.

15 *Wakamik yahanaņ hik o liņ nena umiņ anyô kambom loņ siņ ek thêlô ma miņ onja i vê êņjêk pik êntêk ami.

16 Ya miņ anyô pik êntêk ami ma thêlô aêņ iyom.

17 Otak anêm abô êndôk thêlô kapôlôņiņ ba undum i ek nimbitak anêm avômalô ku mathen. Anêm abô êņ ma avanôņ.

18 *Yahêv thêlô ba i pik êntêk hatôm atu ba hôêv ya ba yahalêm.

19 Ma yahêv yada hadêņ o ek thêlô nimbitak anêm avômalô ku mathen anôņ.

Yisu hateņ mek ek avômalô êvhaviņ sapêņ

20 “Miņ yahateņ mek hathak nê ku takêņ iyom ami. Mi. Yahateņ mek hathak avômalô takatu ba tem nedaņô nê ku takêņ iniņ abô ba nênemimbiņ ya

21 ek thêlô sapêņ nêmo kapôlôņiņ doņtom êtôm atu ba hômô yakapô ma yahamô o kapô. Wakamik, thêlô tem nêmo alai kapô imbiņ ek avômalô pik nênemimbiņ nena hôêv ya ba yahalêm.

22 *Bôk hôêv ya hatôm anyô lôkmaņiņ ba lêk yahik lôkmaņiņ êņ thô hadêņ thêlô ek thêlô kapôlôņiņ doņtom êtôm alai kapôlôņiņ doņtom.

23 Yahamô thêlô kapôlôņiņ ma hômô ya kapô. Undum ba thêlô

lôkthô nimbitak kapôlôņiņ doņtom ek avômalô pik neyala nena hôêv ya ba yahalêm lôk neyala nena lemhaviņ thêlô hatôm atu ba lemhaviņ ya.

24 “Wakamik, yalenhaviņ avômalô takêntêk ba hôêv hadêņ ya nêmo imbiņ ya êmô loņ atu ba yahamô ek nêgê yenaņ lôkmaņiņ. Pik miņ habitak ami denaņ ma lemhaviņ ya ba intu hôêv lôkmaņiņ êņ hadêņ ya.

25 “Wakamik, o ma thêthôņ. Avômalô pik êthôņ o paliņ ma doņtom ya ma yahayala o. Ma yenaņ avômalô takêntêk eyala nena hôêv ya ba yahalêm.

26 Bôk yahik o thô hadêņ thêlô. Ma tem miņ yatak ku êņ ami ek yada yamô thêlô kapôlôņiņ ek leniņimbiņ avômalô vi êtôm atu ba lemhaviņ ya.”

18

Evaloņ Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Yisu hateņ mek yôv ma lôk anêņ nê ku ibup êyô naņ Kidlon. Naņ êņ vi ma ku alokwaņ oliv te hêk ba thêlô i loņ êņ.

2 Loņ êņ ma thêlô ethak i lôbôlôņ. Ba intu Judas, ôpatu ba tem enaņ Yisu bêņ, hayala loņ êņ.

3 Êņ ma Judas halom nê vovak Lom dumte lôk Palisi lôk nê bêņbêņ êbôk da ma iniņ nê bêņbêņ ba i loņ êņ. Thêlô ewa atum lam lôk atum abiņ kapok ma nômkama nijik vovak.

4 Yisu hayala nôm takatu ba tem êpôm yani ba hi yaiņ ma hanaņ, “Môlô ôbôlêm opalê?”

5 Ma thêlô enaņ, “Yisu anêņ Nasalet.”

Ma yani hanaņ, “Ya êņ êntêk.” Judas, ôpatu ba tem enaņ Yisu bêņ intu hamiņ haviņ nê êņ.

6 Thêlô elañô Yisu hanaņ, “Ya êņ êntêk.” Êņ ma ele i ma êv yak halôk pik.

7 Ma yani hanaņ hik thêlô liņ hathak loņbô, “Môlô ôbôlêm opalê?”

Ma thêlô enaņ, “Yisu anêņ Nasalet.”

8 Ma hanañ, “Lêk yahanañ hadêñ môlô yôv nena ya êñ êntêk. Lêk ôpôm ya yôv ba notak nê êntêk ba ini.”

9 *Hanañ aêñ ek abô bôsêbôk tem injik anôñ nena miñ hatôm etak avômalô takatu ba Lambô hêv hadêñ yani te ami.

10 Êñ ma Saimon Pita hawa biñ vovak ma hale anyô bêñ habôk da anêñ anyô ku te limbuk vianôñ vê. Anyô ku êñ anêñ athêñ nena Malukus.

11 *Ma Yisu hanañ hadêñ Pita, “Otak anêm biñ êndôk anêñ kupik esak loñbô! Tem yandum ku malain atu ba Wakamik hêv hadêñ ya.”

*Ewa Yisu ba i hadêñ Anas
(Mat 26:57)*

12 Êñ ma Lom iniñ nê vovak lôk anyô vovak laik lôk avômalô Israeñ iniñ sôp bidon evalon Yisu ba ekak hathak yak.

13 Thêlôniniñ ku môñ ma ewa yani ba i hadêñ Anas, yani ma Kaiapas anêñ yañmalô. Kaiapas ma anyô bêñ habôk da hadêñ sondabêñ êñ.

14 *Yani anyô sêbôk atu ba hik auk thô hadêñ Israeñ iniñ nê bêñbêñ nena, “Mavi ek anyô te iyom ema ek nêm avômalô Israeñ bêñ anôñ sa.”

*Pita hanañ “Yahathôn Yisu”
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)*

15 Saimon Pita lôk anyô ku yañ esopa Yisu ba i. Anyô ku êñ ma anyô bêñ habôk da anêñ anyô môlô te ba intu hasopa Yisu habitak hayô badêñ abôlêk ba hi.

16 Ma Pita hamiñ badêñ viyaiñ. Ma anyô ku yañ atu ba anyô bêñ habôk da anêñ anyô môlô havôhi ma hanañ abô hadêñ avi atu ba hayabiñ badêñ abôlêk ba hawa Pita hayô badêñ kapô.

17 Avi atu ba hayabiñ unyak abôlêk hanañ hik Pita liñ, “E! O ma ôpatu anêñ anyô ku te e?”

Ma Pita hanañ, “Mi.”

18 Lonj lêk thilibun. Ma nê ku lôk nê êbôk da iniñ sôp bidon ebanj atum ba ivunju imiñ. Ma Pita hamiñ haviñ.

*Anyô bêñ habôk da hanañ hik Yisu liñ
(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Luk 22:66-71)*

19 Ma anyô bêñ habôk da hanañ hik Yisu liñ hathak anêñ nê ku lôk abô takatu ba hanañ ba hadôn avômalô.

20 Ma Yisu hanañ, “Yahathak yahamiñ piklêvôn ba yahanañ abô hadêñ avômalô. Ma yahadôn avômalô hamô unyak yeñ lôk unyak mathen ma lonj atu ba avômalô Israeñ ethak donjom halôk. Ma miñ yahavun abô ami.

21 Ma aisê ka honañ hik ya liñ? Avômalô takatu ba elañ abô takatu ba yahanañ, thêlô eyala abô êñ katô. Ba intu onañ injik i liñ.”

22 Hanañ aêñ ma nê êbôk da iniñ sôp bidon atu ba hamiñ habobo hapetav Yisu ba hanañ, “E! Honañ aêñ hadêñ anyô bêñ habôk da eka?”

23 Ma Yisu hanañ, “Yahanañ abô kambom, êñ ma onañ abô êñ bêñ. Yahanañ abô avanôn, ma aisê ka huik ya?”

24 Êñ ma Anas hêv Yisu ba hi hadêñ Kaiapas, anyô bêñ habôk da. Ma yak atu ba ekak yani hamô denañ.

*Pita hanañ “Yahathôn Yisu” bôlôn yañ hathak loñbô
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)*

25 Saimon Pita havunju atum hamiñ ma enañ hik yani liñ, “O ma ôpêñ anêñ nê ku te e?”

Ma Pita hanañ, “Mi.”

26 Êñ ma anyô bêñ habôk da anêñ nê ku te hanañ, “Yahayê humiñ alokwan oliv kapô haviñ yani.” Anyô ku êñ ma ôpatu ba Pita hanjasiv limbuk vê anêñ thalalenj te.

27 *Ma Pita hanañ hathak loñbô, “Mi.” Kasana ma tale halañ.

Ewa Yisu hi hadêy Pailat
(*Mat 27:11-26; Mak 15:1-15; Luk 23:1-5,13-25*)

²⁸ Ewa Yisu hêk Kaiapas anêy unyak ba i anyô bêy Lom atu anêy unyak. Waklavôy Hale ba Hi anêy lôkbôk momañiniy lêk hayô ba Israeël iniy nê bêybêy leñihaviy nêmo mabuñ ênjêk Wapômbêy ma ek nêgê waklavôy êy. Ba intu êdô nimbitak nêyô anyô loy buyañ bêy êy anêy unyak.

²⁹ Ma Pailat hi viyaiy ma hanañ, “Ôpêy hadum malê ba môlô udum abô ek yani?”

³⁰ Ma enañ, “Aisê! Yani miñ anyô kambom ami, êy ma tem miñ yêlô naja yani êlêm êndêy o ami!”

³¹ *Ma Pailat hanañ, “Yôv! Môlôda noja yani ba nundum abô esak môlôda unim abô balabuñ.”

Ma enañ, “Môlô avômalô Lom unim abô balabuñ hanañ nena yêlô avômalô Israeël miñ hatôm nanjik ôpatu ba hadum kambom vônô ami.”

³² *Enañ aêy ek abô sêbôk atu ba Yisu hanañ hathak loyôndê atu ba tem ema esak tem injik anôy.

³³ Aêy ba Pailat hi unyak kapô hathak loyô ma halam Yisu halêm ma hanañ hik yani liy, “O ma avômalô Israeël iniy kiñ e?”

³⁴ Ma Yisu hanañ, “Oda anêm auk ba honañ abô êy mena anyôla hanañ hadêy o e?”

³⁵ *Ma Pailat hanañ, “Hosoy nena ya anyô Israeël e? Hudum malê ba oda anêm avômalô lôk nê bêybêy êbôk da ewa o ba êlêm hadêy ya?”

³⁶ Ma Yisu hanañ, “Loy lôkinyak atu ba yahayabiñ ma miñ anêy pik êntêk ami. Yayabiñ loy lôkinyak pik êntêk ma yenañ nê ku tem nijik vovak ek miñ anyô te etak ya êndôk Israeël iniy nê bêybêy baheniñ ami. Ba intu yenañ loy lôkinyak ma miñ hamô pik êntêk ami.”

³⁷ Aêy ba Pailat hanañ, “O ma kiñ!”

Ma Yisu hanañ “Intu êy. Ya ma kiñ. Wakamik hêv ya ba yahalêm pik êntêk ma avi havathu ya ek yangik abô avanôy thô. Ma ôpatu ba hayala abô avanôy êy intu halañô yenañ abô.”

³⁸ Ma Pailat hanañ, “Abô avanôy, êy ma malê te?” Yôv ma hale unyak viyaiy ba hi hadêy avômalô Israeël hathak loyô ma hanañ, “Lêk yalañô abô ba ôpêntêk ma anêy kambom mi.”

³⁹ Ma yahathak yahasopa môlônim lemimhaviy nena sondabêy nômbêy intu anêy waklavôy Hale ba Hi ma yahatak anyô koladôy te ba hi hadêy môlô. Aêy ba lemimhaviy yatak môlô avômalô Israeël unim kiñ êntêk e?”

⁴⁰ Ma elam lôklala, “Yani mi. Otak Balabas!” Balabas ma anyô sêbôk atu ba hik vovak hadêy nê bêybêy anêy Lom takatu ba eyabiñ avômalô Israeël.

19

Pailat hanañ ek nijik Yisu vônô
(*Mat 27:26-31; Mak 15:15-20*)

¹ Yôv ma Pailat hanañ ba evali Yisu.

² *Ma nê vovak ewa yak lôkmanjiñ atu ba epesañ hatôm kiñ iniy kuluy ma ik halôk wakadôk. Ma ewa kiñ anêy kwêv thalaleñ daim te ma ik hathak yani.

³ Ma i hadêy yani ma enañ mathalaleñ, “Waklêvôy mavi, avômalô Israeël iniy kiñ!” ma epetav yani.

⁴ Ma Pailat hale yayiñ hathak loyô ma hanañ hadêy avômalô, “Odanô! Tem yanja yani ende yayiñ ek yangik thô êndêy môlô nena lêk yalañô abô yôv ba ôpêntêk ma anêy kambom mi.”

⁵ Êy ma Yisu hale yayiñ ma kuluy yak lôkmanjiñ hamô wakadôk ma kwêv thalaleñ atu hamô linjukipik. Ma Pailat hanañ, “Ôngô yani atu êntêk!”

⁶ Êy ma nê bêybêy êbôk da lôk iniy sôp bidoy êyê ma elam nena, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

Ma Pailat hanañ, “Lêk yalañô abô yôv ba ôpêntêk anêy kambom mi!”

Aênj ba môlôda noja ba unġwik vônô esak a!”

⁷ Ma enaġ viyaġ, “Anyô êntêk hanaġ nena yani ma Wapômbênj anênj Nakaduġ. Ma yêlôaniġ abô balabuġ te hanaġ nena naġgik anyô anênj aênj vônô.”

⁸ Pailat halaġô abô êġ ba liġhaka.

⁹ *Ma hi unyak kapô ma hanaġ hik Yisu liġ, “Hôlêm anênj êsê?” Ma doġtom Yisu bônônj iyom.

¹⁰ Ma Pailat hanaġ, “Hôdô onaġ yenaġ abô viyaġ e? Ondaġô! Ya ma anyô lôk athênj ba ya hatôm yanaġ ek nijik o vônô esak a mena yatak o ba nu la. Lêk holaġô e?”

¹¹ *Ma hanaġ, “Wapômbênj miġ hêv athênj bêġ êġ hadênj o ami êġ ma miġ hatôm undum nômlate êndênj ya ami. Ba intu ôpatu ba hatak ya halôk bahem hathak yanida anênj auk intu anênj kambom ma bêġ anônj ek anêm.”

¹² *Pailat halaġô abô êġ ma habôlêm loġôndê ek etak Yisu ba ni. Ma doġtom Israeġ iniġ nê bêġbêġ elam lôklala, “Hotak ôpêntu ba hi, o ma miġ kiġ Lom iniġ anyô te ami! Ôpatu ba hanaġ nena yani kiġ, êġ ma hapôlik hathak Lom iniġ kiġ.”

¹³ Pailat halaġô abô êġ ma hawa Yisu hale yaiġ ma halôk hamô anênj loġ idum abô. Loġ êġ elam nena Loġ Valu. Ma avômalô Hiblu elam loġ êġ nena “Gabata”.

¹⁴ Habobo waklêvônj biġ hadênj wak atu ba avômalô ethak epesaġ i ek nêġê waklavônj Hale ba Hi.

Ma Pailat hawa Yisu hale yaiġ ma hanaġ hadênj avômalô Israeġ, “Ôġġô, môlônim kiġ êntêk.”

¹⁵ Ma thêlô elam lôklala, “Nônêm yani vê ek nijik esak a!”

Ma Pailat hanaġ, “Yanġik môlônim kiġ esak alovalaġaġsiġ e?”

Ma nê bêġbêġ êbôk da enaġ, “Yêlôaniġ kiġ intu Lom iniġ kiġ!”

¹⁶ Êġ ma Pailat hatak Yisu halôk nê vovak bahenġ ek nijik vônô esak alovalaġaġsiġ ma ewa ba i.

Ik Yisu hathak alovalaġaġsiġ

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Yisu da hawa anênj alovalaġaġsiġ ba hi malak viyaiġ ba hayô loġ te atu ba elam nena Lenkadôk Lokwaġ. Ma avômalô Hiblu elam nena Golgota.

¹⁸ Loġ êġ ma thêlô êthôkwêġ Yisu lôk anyô lokwaġju hathak alovalaġaġsiġ. Anyô yaġ hamiġ vi ma yaġ hamiġ vi ma Yisu hamiġ malêvônj.

¹⁹ Pailat hanaġ ba eto abô te hathak aseleġ te ba ik loġ hathak alovalaġaġsiġ aêntêk,

YISU ANÊNġ NASALET, AVÔMALÔ IS-LAEL INIġ KIN

²⁰ Eto abô êġ hathak abô Hiblu lôk abô Lom, ma abô Glik ba intu avômalô bêġ anônj êyê ba esam abô êġ. Loġ atu ba êthôkwêġ Yisu ma habobo malak lôġ. Ma loġôndê êġ ma avômalô bêġ anônj ethak elom ba intu esam.

²¹ Israeġ iniġ nê bêġbêġ êbôk da êyê ma enaġ hadênj Pailat, “Oto aêntêk, ‘Ôpêntêk hanaġ nena yanida intu Israeġ iniġ kiġ.’ Ma miġ oto nena, ‘Israeġ iniġ kiġ’ ami.”

²² Ma Pailat hanaġ, “Dô, abô atu ba lêk yahato yôv ma êġjêk aênj.”

²³ Nê vovak takatu ba ik Yisu hathak alovalaġaġsiġ ewa anênj kwêv lôk sôp ba ibi sam hi ôdônj ayova. Ma nê vovak ewa tomtom ma kwêv te hamô denaġ. Kwêv êġ ma idu hathak sôp doġtom iyom ma miġ idu hathak sôp doho haviġ ami.

²⁴ Ma nê vovak enaġ, “Alalô nato athênj esak valu ba natak êndôk tase ma nayôkwiġ ek nagê nena opalê enja kwêv êntêk. Ma miġ nakakaviġ ami.”

Thêlô idum aênj ek abô atu ba hêk Wapômbênj anênj kapya hik anônj nena,

“Thêlô ibi yenaġ kwêv sam ba ewa, ma ibi valu ek neja yenaġ kwêv daim.” *Kapya Yeġ 22:18*

Aênj ba intu nê vovak idum aênj.

²⁵ *Ma avi doho imiġ habobo alovalaġaġsiġ atu ba êthôkwêġ Yisu

* 19:9: Mat 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Lom 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7 * 19:25: Mat 27:55-56

hathak. Yisu anêḡ talêbô lôk talêbô yaô ma Malia Kelopas yanavi, ma Malia anêḡ Magadala.

26 *Ma anyô ku atu ba Yisu lahaviḡ bêḡ anôḡ hamiḡ habobo. Ma hayê talêbô lo anyô ku êḡ ma hanaḡ, “Wakatik, ôpêntu ma nalum.”

27 Ma hanaḡ hadêḡ anyô ku atu nena, “Avi intu ma lemtambô.” Aêḡ ba ôpêḡ hayabiḡ Malia hatôm anêḡ thalaleḡ te hamô yanida anêḡ unyak.

Yisu hama
(*Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

28 *Ma Yisu hayala nena lêk hadum anêḡ ku yôv ma hanaḡ, “Yahathakmuninḡ” ek abô atu ba hamô Wapômbêḡ anêḡ kapya injik anôḡ.

29 *Kolopak waiḡ maniḡ te hamô ba ewa nômlate hatôm kapôk ba eson halôk waiḡ aleba lôthôk. Ma etak hathak alokwanḡ thanaḡ te anêḡ athêḡ nena “isop” ba êv halôk Yisu abôlêk.

30 Hanum vêm ma hanaḡ, “Ku lêk yôv.” Êḡ ma laselo hanḡgôli ma hatak dahô ba hi ma hama.

31 *Wak êḡ ma wak nêpôpêk nômkama ek nêḡê Sabat. Ma Sabat êḡ ma waklavôḡ bêḡ te ba Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ êdô ek ḡê takatu iniḡ kupik imiḡ alovalanaḡsiḡ. Ba intu enaḡ hik Pailat liḡ nena nijik veniḡlokwanḡ lu ek nema ketheḡ ek nêḡnêḡ iniḡ kupik vê.

32 Êḡ ma ḡê vovak i ma ik anyô yanḡ atu ba êthôkwêḡ haviḡ Yisu valokwanḡ lu. Yôv ma idum aêḡ hadêḡ anyô yanḡ.

33-34 Ma êyô ek Yisu ma êyê nena lêk hama yôv ba intu anyô vovak te habi bayavi hathak kôm ma ketheḡ oyanḡ ma thalaleḡ lôk ḡaḡ hanḡgasô. Ma miḡ ik valokwanḡ lu ami.

35 *Ôpatu ba hayê nôḡ êḡ hanaḡ abô avanôḡ ba hayala nena anêḡ abô ma avanôḡ ba intu hanaḡ bêḡ ek môlô nôḡnêḡmibiḡ.

36 Nôm takêḡ habitak ek abô te atu ba bôk hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya injik anôḡ nena,

“Tem miḡ nijik yani lokwanḡ te lu ami.” *Etak Ijip 12:46; Namba 9:12; Kapya Yey 34:20*

37 *Ma
“Tem thêlô nêḡê anyô atu ba ibi.”
Sekalaia 12:10

Elav Yisu
(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

38 Josep anêḡ Alimatia bôk halaḡô Yisu anêḡ abô ba hasopa. Ma doḡtom hakô ek Israel iniḡ ḡê bêḡbêḡ ba intu havuḡ anêḡ hêvhaviḡ. Ik Yisu hathak alovalanaḡsiḡ yôv ma hi hanaḡ hik Pailat liḡ ek enja anêḡ liḡkupik. Ma Pailat halaḡô anêḡ abô ba halôk ma yani hi hawa.

39 *Nikodimus hi haviḡ Josep. Yani ma anyô sêbôk atu ba hi hayê Yisu hadêḡ bôlôvôḡ. Yani hawa kamuḡ ôv mavi ju ba hatak hathak doḡtom ba anêḡ malaiḡ hatôm 30 kilo la.

40 Thai epesaḡ ḡama êḡ ba esopa avômalô Israel iniḡ kobom ba ewa Yisu liḡkupik ba etak kamuḡ ôv mavi êḡ hathak ma ivuliv siḡ hathak sôp selenḡ.

41 Ku te hêk habobo loḡ atu ba êthôkwêḡ Yisu hathak. Ku êḡ ma valu abyaḡ lukmuk te hêk ba miḡ bôk êdô ḡama la hêk ami.

42 Wak êḡ ma waklavôḡ atu ba avômalô Israel nêpôpêk i ek nêḡê Sabat. Ma valu abyaḡ êdô ḡama hêk habobo. Aêḡ ba thai ewa Yisu anêḡ kupik ba i êdô hêk valu abyaḡ êḡ.

20

Yisu haviyô hathak loḡbô
(*Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

1 Sonda êḡ anêḡ wak te môḡ anêḡ lôkbôk momaḡniḡ ma Malia anêḡ Magadala hi siô ma hayê nena lêk ibubi valu atu ba hamô lôv abôlêk vê.

² Ma halanvin ba hi hadêñ Saimon Pita thai lôk anyô ku atu ba Yisu la-havinñ bêñ anôn ma hanan, “Anyôla ewa Anyô Bêñ anên kupik vê hêk siô ba yêlô athôn nena êdô yani hêk êsê.”

³ Êñ ma thai iviyô ba i siô.

⁴ Thai luvi elanvin ba i ma anyô ku yan atu hamôn ek Pita ba hayô siô môn.

⁵ Yani hakôm ba hayê lôv kapô ma hayê sôp selen takatu ba ivuliv hathak iyom intu hamô. Ma minñ habitak hayô valu abyan kapô ami.

⁶ Ma Saimon Pita havenñ yam hayô ma habitak hayô valu abyan kapô ba hi. Ma hayê sôp selen takatu ba ivuliv hathak

⁷ lôk sôp ivuliv thohavloma sinñ hathak intu hamô. Sôp ju êñ intu lêk epesan ba êdô yan hamô buyan ma yan hamô buyan.

⁸ Êñ ma anyô ku yan atu ba hayô siô môn hi kapô ma hayê ba hêvhavinñ.

⁹ *Ma donñtom thai êthôn abô atu ba bôk hanan hêk Wapômbên anên kapy nena tem injik Yisu linñ imbiyô ênjêk nana esak lonbô paliñ.

¹⁰ Yôv ma nê ku ju êñ êvôi malak.

Yisu hik i thô hadênñ Malia anênñ Magadala

(Mat 28:9-10; Mak 16:9-11; Luk 24:10-11)

¹¹ Malia halan haminñ valu abyan viyain ma hakôm ba hayê lôv kapô.

¹² Ma hayê anela ju ba ininñ kwêv thapuk. Thai êmô lon bu atu ba Yisu anênñ kupik hêk. Yan hamô wakadôk ma yan hamô valuvi.

¹³ Ma thai enanñ hik Malia linñ, “Livônñ, holanñ eka?”

Ma hanan, “Anyôla hawa yananñ Anyô Bêñ anênñ kupik vê ba minñ yahayala lonñ atu ba êdô hêk ami.”

¹⁴ *Hanan aênñ ma hik i liliñ ma hayê Yisu haminñ ma donñtom hathônñ yani paliñ.

¹⁵ Ma Yisu hananñ, “Livônñ, holanñ eka? Ma hôbôlêm opalê?”

Malia hasonñ nena yani ma anyô hayabinñ ku kapô ba hananñ, “Livônñ, howa anênñ kupik ba hôdô hêk êsê ma onanñ ek yana yanja.”

¹⁶ Ma Yisu hananñ, “Malia.”

Ma hasonñ losauk ba hik i liliñ ma hananñ hathak abô Hiblu nena, “Laboni!” Abô êñ anênñ ôdônñ nena “Kêdônñwaga.”

¹⁷ *Ma Yisu hananñ, “Minñ yahavôha ek Wakamik ami denanñ ba intu otak ya ma nu êndênñ yanannñ nê ku ma onanñ êndênñ i, ‘Yana ek Wakamik ma môlônim Lemambô. Ma yana ek yanannñ Wapômbênñ ma môlônim Wapômbênñ.’ ”

¹⁸ Yôv ma Malia anênñ Magadala hi ma hananñ hadênñ nê ku nena, “Lêk yahayê Anyô Bêñ.” Ma abô takatu ba Yisu hananñ hadênñ yani ma hananñ hadênñ thêlô havinñ.

Yisu hik i thô hadênñ nê ku

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Sonda êñ anênñ bôlôvônñ ma nê ku ethak donñtom. Thêlô êkô ek Islael ininñ nê bêñbênñ ba intu ik unyak abôlêk sinñ. Ma Yisu halêm haminñ thêlô malêvônñ ma hananñ, “Môlô kapôlômim ênjêk labali!”

²⁰ *Ma hik banñ kapô lôk baya thô hadênñ thêlô. Nê ku êyê Anyô Bêñ ba leninñmavi anônñ.

²¹ Ma hananñ hathak lonbô, “Môlô kapôlômim ênjêk labali! Yahêv môlô ba u hatôm atu ba Wakamik hêv ya ba yahalêm.”

²² Êñ ma hayuv auk hathak thêlô ma hananñ, “Noja Lovak Mathenñ.

²³ *Ma môlô ôêv anyô ininñ kambom vê êñ ma ininñ kambom tem nêm yak. Ma minñ ôêv anyô ininñ kambom vê ami êñ ma ininñ kambom tem êmô.”

Yisu hik i thô hadênñ Tomas

²⁴ Tomas ma nê ku lauminñ ba la-havuju takatu te ba anênñ athênñ yanñ nena Didimus. Yisu hayô ek nê ku vi ma yani minñ hamô ami.

* 20:9: Sng 16:10; Ap 2:24-32 * 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4 * 20:17: Lom 8:29; Hib 2:11-12

* 20:20: Jon 16:22; 1Jon 1:1 * 20:23: Mat 16:19

25 Êᶇ ma ᶇê ku vi atu enaᶇ hadêᶇ yani, “Yêlô lêk ayê Anyô Bêᶇ yôv!”

Ma Tomas hanaᶇ, “Miᶇ yahayê anêᶇ pôpô atu ba hamô baᶇ lôk yahatak yabahaᶇg wasiᶇ halôk yani baya êᶇ ami ma tem miᶇ yanê mimbiᶇ ami ma milôk.”

26 Sonda te hale ba hi ma Yisu anêᶇ ᶇê ku ethak doᶇtom hathak loᶇbô ba êmô unyak kapô. Ma Tomas hamô haviᶇ. Thêlô ik unyak abôlêk siᶇ ma doᶇtom Yisu halêm hamiᶇ thêlô malêvôᶇ ma hanaᶇ, “Môlô kapôlômim êᶇjêk labali.”

27 Ma hanaᶇ hadêᶇ Tomas, “Nôᶇgô yabahaᶇ! Ma ôsôm pôpô êntêk! Ma otak bahemg wasiᶇ êndôk ya baya ek nôᶇgô kôm lavôᶇ. Otak auk thekthekek lôk nôᶇgô esak malem, ma nê mimbiᶇ iyom.”

28 Ma Tomas hanaᶇ, “Yenaᶇ Anyô Bêᶇ lôk Wapômbêᶇ!”

29 *Ma Yisu hanaᶇ, “Lêk hôyê ba intu hôêvhaviᶇ e? Wapômbêᶇ tem lamavi esak avômalô takatu ba miᶇ êyê ami ma doᶇtom êvhaviᶇ.”

Kapya êntêk anêᶇ ôdôᶇ

30 Yisu hadum lavôᶇiᶇ bêᶇ anôᶇ haviᶇ ba anêᶇ ᶇê ku êyê. Ma doᶇtom miᶇ yahato abô takêᶇ halôk kapya êntêk ami.

31 *Yahato abô takêntêk ek môlô nônê mimbiᶇ nena Yisu ma Mesia atu lôk Wapômbêᶇ anêᶇ Nakaduᶇ. Lôk yahato ek môlô nônê mimbiᶇ ba noja lôkmala esak anêᶇ athêᶇ.

21

Nê ku evov alim bêᶇ anôᶇ

1 Yôv ma ᶇê ku êmô kasukthôm atu anêᶇ athêᶇ nena Taibelias ma Yisu hik i thô hadêᶇ i hathak loᶇbô.*

2 Saimon Pita lo Tomas, anêᶇ athêᶇ yaᶇ nena Didimus, ma Nataniel anêᶇ Kena hêk Galili, ma Sebedi anêᶇ nakaduᶇ luvi, ma Yisu anêᶇ ᶇê ku lokwanju, thêlô sapêᶇ êmô loᶇ êᶇ.

3 *Ma Saimon Pita hanaᶇ, “Yana yangik alim.” Ma enaᶇ, “Yêlô nasôk nambiᶇ o.” Êᶇ ma thêlô i ethak yeᶇ te ma bôlôvôᶇ êᶇ ma êvôv alim te ami.

4 Wak hapup ma Yisu hamiᶇ kasukthôm anêᶇ daᶇ. Ma anêᶇ ᶇê ku êyê yani ma doᶇtom miᶇ eyala ami.

5 Ma Yisu halam, “Aiyaᶇ thêlô! Môlô alim mi, aêᶇ e?”

Ma enaᶇ, “Intu êᶇ.”

6 Ma hanaᶇ, “Notak yakseᶇ êndôk yeᶇ vianôᶇ ma tem môlô noja alim doho.” Idum aêᶇ ma ewa alim bêᶇ anôᶇ ba intu miᶇ hatôm nêbôv yakseᶇ esak ami.

7 *Anyô ku atu ba Yisu lahaviᶇ bêᶇ anôᶇ hanaᶇ hadêᶇ Pita, “Intu ma Anyô Bêᶇ!” Pita êᶇ intu bôk habi anêᶇ kwêv thilibuᶇ thô ek indum ku. Ma halanaᶇ ôpêᶇ anêᶇ abô êᶇ ma hik hathak loᶇbô ma hasôv kisi halôk kasukthôm ba hayam ba hi.

8 Thêlô ebobo kasukthôm daᶇ hatôm 90 mita la ma ᶇê ku vi êmô yeᶇ ba êvôv yakseᶇ haveᶇ yam ma Pita hayam hamôᶇ.

9 Thêlô êlêm ethak liᶇdaᶇ ma êyê atum te hathaᶇ hamô ma Yisu habôk alim lôk polom.

10 Ma Yisu hanaᶇ, “Alim doho êlêm!”

11 *Ma Saimon Pita hayô hathak yeᶇ ma havôv yakseᶇ halêm hathak liᶇdaᶇ. Yakseᶇ êᶇ putup hathak alim daim lomaloma hatôm 153. Ma yakseᶇ miᶇ hatip ami.

12 Ma Yisu hanaᶇ, “Nôlêm oᶇgwaᶇ alim!” Thêlô lêk eyala nena yani ma Anyô Bêᶇ ba êkô ba te miᶇ hanaᶇ nena, “O ma opalê?” ami.

13 Ma Yisu hawa polom ba hi hêv hadêᶇ thêlô ma hadum aêᶇ hathak alim.

14 *Êntêk ma bôlôᶇ te lô atu ba haviyô hathak loᶇbô ba hik i thô hadêᶇ anêᶇ ᶇê ku.

Yisu hapesaᶇ abô haviᶇ Pita

* 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Lom 1:17; 1Jon 5:13 * 21:1: Kasuk Galili intu elam athêᶇ yaᶇ nena “Taibelias”. * 21:3: Luk 5:4-7 * 21:7: Mat 14:29; Jon 13:23 * 21:11: Luk 5:6 * 21:14: Jon 20:19,26

15 Eyañ nôṃ yôv ma Yisu hanañ hadêñ Saimon Pita, “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, anêṃ lemhaviñ ya ma bêñ hamôñ ek ñê ku vi mena mi e?”

Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o bêñ anôñ.”

Ma Yisu hanañ, “Ombakôñ yenañ boksipsip nali sapêñ.”

16 *Ma hanañ hathak loñbô, “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Ma Pita hanañ, “Intu êñ. Anyô Bêñ, hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Oyabiñ yenañ boksipsip.”

17 Ma hanañ bôlôñ te lô “Saimon, Jon anêñ nakaduñ, lemhaviñ ya e?”

Yisu lêk hanañ hik Pita liñ hatôm bôlôñ lô nena “Lemhaviñ ya e?” ba Pita kapô malaiñ ma hanañ, “Anyô Bêñ, o hoyala nômkama sapêñ ba hoyala nena yalenhaviñ o.”

Ma Yisu hanañ, “Ombakôñ yenañ boksipsip.

18 Yanañ avanôñ biñ êndêñ o. Sêbôk ba hômô anyô muk denañ ma oda hothak huik kwêv ma hu hatôm odanêṃ lemhaviñ. Ma doñtom hoyalôv ma tem nêṃ bahem ek anyô yañ injik anêṃ kwêv ma endom o ek nu loñ atu ba miñ lemhaviñ nu ami.”

19 *Yisu hanañ abô êñ ek injik loñôndê atu ba Pita tem ema esak ek nêṃ athêñ lôkmanjiñ êndêñ Wapômbêñ. Yôv ma Yisu hanañ hadêñ Pita, “Osopa ya!”

20 *Pita hik i liliñ ma hayê anyô ku atu ba Yisu lahaviñ bêñ anôñ hasopa thai. Ôpatu ba hayañ nôṃ hamô ma hakithiñ Yisu ba hanañ, “Anyô Bêñ, opalê intu tem enañ o bêñ?”

21 Ma Saimon Pita hayê ôpêñ ma hanañ, “Anyô Bêñ, anyô êntêk tem êpôm malê?”

22 Ma Yisu hanañ, “Yalenhaviñ nena ôpêñ tem êṃ endeba yandéalêṃ am, o Pita miñ anêṃ nômlate ami. Mi. Osopa ya iyom.”

23 Ma abô êñ hi mayaliv ba ñê takatu ba esopa Yisu elañô haviñ ba eson nena anyô ku êñ tem miñ ema ami. Yisu hanañ nena êṃ endeba yani endelêṃ am, ma miñ Pita anêñ nômla ami. Ma doñtom miñ hanañ hathak ôpêñ anêñ ñama ami.

24 *Anyô ku atu ba hanañ nôṃ takêñ bêñ ba hato halôk kapya êntêk intu yêlô ayala nena anêñ abô ma avanôñ.

25 *Yisu hadum ku lomaloma bêñ anôñ haviñ. Pik ma yaôna ba yakô miñ hatôm nêndô kapya nômbêñ atu ba eto lôkthô êṃ ami.

* 21:16: Ap 20:28

* 21:19: Mat 16:24-25; 2Pi 1:14

* 21:20: Jon 13:23-25

* 21:24: Jon 19:35

* 21:25: Jon 20:30

Aposel iniñ ku Abô môñ

Luk hato kapyã lokwanju. Hato kapyã luvi ek Anyô Bêñ Tiapilus. Yani ma Lom iniñ anyô bêñ te ba lahaviñ nêñem kapyã êñ luvi êndên avômalô ek nesam. Kapyã môñ atu ba Luk hato ma elam nena Luk ma hato hathak malêla takatu ba Yisu hadum aleba hathak leñ ba hi. Ma kapyã yan haven yam ma elam nena Aposel. Ma hato hathak ku takatu ba aposel lôk avômalô êvhaviñ idum hadên waklavôn Yisu hatak pik êntêk ba hi leñ.

Luk da miñ hayê Yisu ami, ma donjom hawa abô hêk nê vi atu ba elanô lo êyê hathak maleñiñ. Luk ma miñ anyô Israeël te ami, yani ma anyô loñ buyan.

Hato kapyã êntêk ek enañ abô avanôn esak ku takatu ba aposel idum lôk Yisu anên Abô Mavi atu ba hi luvuluvu. Avômalô vi enañ abôyan hathak nê takatu ba êvhaviñ ba intu Luk hato kapyã êntêk ek injik thô nena nê êvhaviñ ma nê mavi ba esopa gavman iniñ abô. Malaiñ lomalama hathak hapôm nê êvhaviñ ba intu hato kapyã êñ ek injik loñondê mavi thô êndên nê takatu ba esopa Yisu. Ma kapyã êntêk hik thô nena Yisu lôk anên avômalô êvhaviñ tem nêmo nê kambom lu.

Hato kapyã êntêk hadên 63 AD la.

Yisu havak abô nena tem nêmo Lovak Matheñ êlêm

¹ *Tiapilus, bôk yahato kapyã te hadên o hathak nômo takatu ba bôk Yisu hadum lo hadên,

² *môñ anôn aleba hayô waklavôn hathak leñ ba hi. Hamô pik denañ ma hathak Lovak Matheñ anên lôklokwan

ma hêv abô ku hadên anên aposel* takatu ba bôk halam i yôv.

³ *Yani hawa vovan ba hama vêm ma haviyô hathak loñbô ma hik i thô hadên anên nê takên. Lôk hadum nômkama bêñ anôn ek hik thô nena yani hamô lôkmala hathak loñbô. Wak hatôm 40 ma hik i thô lôbôlôn hadên thêlô ba hanañ abô hathak Wapômbên anên loñ lôklinyak.

⁴ *Wak te ma hayañ nômo haviñ thêlô ma hanañ, “Noyabiñ nômo atu ba Wakamik bôk havak abô yôv ek nêmo êndên môlô hatôm atu ba bôk yahanañ ba olanô yôv. Ma miñ notak Jelusalem ami.

⁵ *Jon bôk hathik avômalô halôk nãñ ma kasana ma tem nisik môlô esak Lovak Matheñ.”

Yisu hathak leñ ba hi

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁶ *Ma aposel êmô haviñ Yisu ma enañ hik yani liñ nena, “Anyô Bêñ, lêk êntêk ma tem undum ek alalô avômalô Israeël naja alalôaniñ kiñ esak loñbô e?”

⁷ *Ma Yisu hanañ, “Êñ ma miñ môlô unim nômla ek noyala waklavôn atu ba Kamik hatak ami. Hathak anên lôklokwan yanida hayabiñ wak êñ.

⁸ *Ma Lovak Matheñ hayô hamô môlô, ma tem noja lôklokwan. Ma tem nonañ yenañ abô imiñ Jelusalem lôk Judia sapên ma Samalia lôk ni endeba êndôk pik anên dan.”

⁹ Hanañ abô êñ yôv, ma ewa yani hathak leñ ba hi. Thêlô êyê imiñ ma buliv hava yani siñ ba êthôn.

¹⁰ Thêlô ititiñ leñ denañ ma ketheñ oyañ ma anyô ju lôk nômkama thapuk ba imiñ thêlô malêvôn.

¹¹ *Ma enañ, “Nê Galili, umiñ ba utitiñ leñ eka? Yisu donjom êntêk lêk Lambô hawa vê hêk môlô ba hi leñ ma tem endelêm aên iyom.”

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51

hêv ek nenañ anên Abô Mavi bêñ. * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap

2:33 * **1:5:** Mat 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 * **1:11:**

Mat 26:64; Luk 21:27

Thêlô etak anyô te ek enja Judas anêḡ loḡ

12 *Vêḡ ma thêlô etak Dum Oliv ma ele i Jelusalem. Dum Oliv êḡ hêk habobo Jelusalem hatôm kilomita te iyom.

13 *Êyô Jelusalem ma i unyak kapô vuliḡ atu ba ethak êḡ. Thêlô iniḡ athêḡ ma Pita lo Jon ma Jems lo Andulu ma Pilip lo Tomas ma Batolomiu lo Matyu ma Jems, Alpius nakaduḡ, lôk Saimon anyô Selot te, ma Judas, Jems nakaduḡ.

14 Wak sapêḡ ma thêlô ethak doḡtom ba eteḡ mek hi ba hi. Ma avi doho lôk Malia, Yisu talêbô, lôk anêḡ iviyaḡ êḡ haviḡ.

15 Ma wak te ma Pita haviyô hamiḡ ḡê êvhaviḡ hatôm 120 malêvôḡ ma hanaḡ,

16 **“Aiyaḡ thêlô, abô te hêk Wapômbêḡ anêḡ kapyā ba lêk hik anôḡ. Abô êḡ ma Lovak Mathêḡ bôk hanaḡ hale Devit abôlêk hathak Judas, ôpatu ba hik Yisu thô hadêḡ ḡê takatu ba evaloḡ yani.*

17 Yani ma alalô te atu ba bôk hadum ku êntêk haviḡ alalô.”

18 *(Judas hêv pik bute vuli hathak valuselenḡ atu ba hadum kambom ba hawa. Êḡ ma hêv yak halôk pik buêḡ ba lasoam hapup ba la haḡgasô hale yaiaḡ.

19 Avômalô Jelusalem sapêḡ elañô abô êḡ ba intu elam pik buêḡ hathak iniḡ abô nena “Akeldama”. Anêḡ ôdôḡ nena, “Pik atu ba thalalenḡ hathaḡ.”)

20 Êḡ ma Pita hanaḡ, “Hatôm bôk eto hêk Kapyā Yeḡ nena,

“ ‘Anêḡ unyak tem ḡgathiniḡ;
ma miḡ notak anyôla ek êḡ
ami.’ *Kapyā Yeḡ 69:25*

Ma buyaḡ hanaḡ nena,

“ ‘Anyô yaḡ enja anêḡ loḡ lôk anêḡ
ku.’ *Kapyā Yeḡ 109:8*

21 Aêḡ ba alalô natak anyô te atu ba Anyô Bêḡ Yisu hamô haviḡ alalô denaḡ ma yani hamô haviḡ alalô wak nômbêḡ intu sapêḡ,

22 *môḡ ma waklavôḡ atu ba Jon hathik Yisu halôk ḡaḡ aleba hayô wakma Lambô hawa yani vê hêk alalô ba hi malak lenḡ. Anyô êḡ tem imbiḡ alalô ek enaḡ Yisu anêḡ haviyô hathak loḡbô bêḡ êndêḡ avômalô.”

23 Yôv ma etak anyô lokwaḡju. Yaḡ ma Josep, elam nena Balsabas, ma athêḡ yaḡ ma Jastas. Ma anyô yaḡ ma Matias.

24 Ma eteḡ mek nena, “Anyô Bêḡ, hoyala avômalô sapêḡ iniḡ kapôlôḡniḡ. Nuḡwik thô nena hotak anyô ju êntêk yaḡ sê

25 ek enja ku aposel atu ba bôk Judas hatak ba hi anêḡ loḡ.”

26 Yôv ma ibi valu ek nêḡê nena athêḡ yaḡ sê habitak. Êḡ ma etak Matias ek imbitak aposel imbiḡ thêlô laumiḡ ba lahavute takatu.

2

Lovak Mathêḡ halôk ba halêḡ

1 *Waklavôḡ Pentikos hayô, êḡ ma avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom ba êḡ unyak te.

2 Ma ketheḡ oyaḡ ma nômlate diḡdiḡ halêḡ anêḡ lenḡ ba anêḡ pôk ma hatôm lovak bêḡ te ba hayô hamô unyak atu ba thêlô êḡ siḡ.

3 *Ma êyé nômlate hatôm atum dahalaḡ hatakalek ba hayô hamô thêlô toḡtom.

4 *Ma Lovak Mathêḡ hayô hava thêlô sapêḡ kapôlôḡniḡ siḡ ba enaḡ abô masôm lomaloma hatôm Lovak Mathêḡ hêv hadêḡ thêlô.

5 Avômalô Isael takatu ba êḡ Wapômbêḡ vibiaḡ bôk etak pik lôbôlôbô takatu ba êḡ ma êlêḡ Jelusalem ek Pentikos.

6 Ma elañô diḡdiḡ ba êlêḡ ethak doḡtom. Ma eboloba kambom hathak elañô ḡê êḡ enaḡ abô hathak thêlô toḡtom da iniḡ abô.

* 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:16: Sng 41:9 * 1:18: Mat 27:3-8 * 1:22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Mak 16:17; Ap 4:31; 10:44-46; 19:6

7 Ma eson kambom ba enan hik thêlôda liŋ, “Thêlô ma nê Galili iyom. Malê te aên am?”

8 Aisê ba alalô alañô thêlô enan abô hathak alalôaniŋ abô tomtom?

9 Alalô ma anêŋ Patia lo Midia ma Ilam lo Mesopotemia ma Judia lo Kapadosia ma Pontus lo Esia

10 ma Plijia lo Pampilia ma Ijip lôk Libia bute atu habobo Sailini ma nê doho anêŋ Lom.

11 (Ma vi ma avômalô Israeël, ma vi ma avômalô loŋ buyan takatu ba ibitak êyô Israeël iniŋ êvhaviŋ kapô.) Ma dohotom alalô alañô thêlô enan abô hathak nômbêŋ atu ba Wapômbêŋ hadum hathak alalôaniŋ abô tomtom.”

12 Ma avômalô sapêŋ eson kambom ba itutuniŋ leŋiŋkadôk ma enan hik thêlôda liŋ nena, “Nôm êŋ anêŋ ôdôn ma aisê?”

13 Ma dohotom vi ibi thêlô liliŋ ba enan, “Inum waiŋ bêŋ anôn ba elo molo.”

Pita hanaŋ abô

14 Êŋ ma Pita haviyô hamiŋ aposel laumiŋ ba lahavute malêvôn ma halam lôklokwan nena,

“Môlô avômalô Israeël lôk avômalô takêntêk ba lêk ômô Jelusalem, nodanô yenan abô katô. Tem yan anôm êŋ anêŋ ôdôn bêŋ.

15 Lêk ma lôkbôk denan hatôm 9 kilok. Ba intu miŋ noson nena nê êntêk inum waiŋ ba elo molo ami.

16 Mi, nôm êŋ ma hatôm plopet Joel bôk hanaŋ,

17 “Wapômbêŋ hanaŋ nena habobo pik lo leŋ anêŋ dan

ma tem yangasô yenan Lovak Mathen êyômô avômalô sapêŋ.

Ma nalumi anyô lo avi tem yanêŋ yenan abô êndên i ba nenan abô êtôm plopet.

Ma môlônim apenena tem netulak ba nêgê wêŋ.

Ma môlônim anyô boŋnena tem nêgê niaviŋ.

18 Ma tem yangasô yenan Lovak Mathen êyômô

yenan anyô lo avi ku êndên waklavôn êŋ

ma tem yanêŋ yenan abô êndên i ba nenan abô êtôm plopet.

19 Ma tem yandum nômbithi ênjêk leŋ, ma yandum lavônŋiŋ ênjêk pik.

Thalalen lôk atum ma atum yova bêŋ tem imbitak.

20 Ma wak tem ende i liliŋ ba imbitak momaŋiniŋ,

ma ayôn tem ende i liliŋ ba imbitak êtôm thalalen.

Vêŋ ma Anyô Bêŋ anêŋ waklavôn lôkmaŋŋiŋ bêŋ atu tem êlêm.

21 Ma avômalô takatu ba elam Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ,

tem nêŋ i bulubiŋ.’ *Jol 2:28-32*

22 “Avômalô Israeël, nodanô abô êntêk. Wapômbêŋ bôk hadum ku lôklokwan anôn lôk nômbithi ma lavônŋiŋ hathak Yisu anêŋ Nasalet anêŋ ban hamô môlô malêvôn ba hik thô nena yanida hêŋ ôpêŋ ba halêm. Ba bôk oyala nôŋ takêŋ yôv.

23 Ma Wapômbêŋ hatak yani halôk môlô bahemim hatôm bôsêbôk ba lahabi lôk anêŋ auk ek nôŋ takêŋ imbitak aên. Ma môlô udum ba nê kambom ik yani loŋ hathak alovalaŋaŋsiŋ ba hama.

24 Ma dohotom Wapômbêŋ hik yani liŋ ba haviyô hathak loŋbô ba hawa yani vê hêk ŋama anêŋ vovaŋ bêŋ ek malê nena ŋama miŋ hatôm embalon yani loŋ ami.

25 Devit bôk hanaŋ hathak yani nena,

“Yahayê Anyô Bêŋ hamô haviŋ ya wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Yani hamô habobo ya ba intu miŋ hatôm nômlate esale ya thô ami.

26 Aên ba yalenmavi anôn

ba yahabôya.

Ma yalenviŋkupik hêŋ ma.

27 Ek malê nena tem miŋ ôndô ya êmô nê ŋama iniŋ loŋ ami,

ma tem miŋ otak anêŋ Anyô Mathen ek epalê ênjêk siô ami.

28 Bôk huik lonjôndê lôkmala thô hadêñ
ya yôv,
ma tem yamô imbiñ o ba undum
yaleñmavi anêñ dôêñ.’ *Kapya
Yeñ 16:8-11*

29 * “Aiyañ thêlô, yahanañ avanôn
biñ nena bumalô Devit bôk hama ba
elav yôv. Ma anêñ siô êntêk hêk denañ
aleba lêk.

30 *Ma donjom Devit ma plopet te
ba hayala nena Wapômbêñ bôk havak
abô nena embeñ yam ma tem etak
lim lukmuk te ek imbitak kiñ êtôm
yanida.

31 *Devit bôk hayala nôm atu ba
tem imbitak embeñ yam ba hanañ
hathak Mesia atu ba Wapômbêñ tem
nêm lôkmala êndêñ yani ba imbiyô
esak lonjô. Ba intu hanañ nena tem
miñ nêndô yani êmô ñê ñama iniñ lonj
ba kupik epalê ami.

32 Ôpêñ ma Yisu atu ba Wapômbêñ
bôk hik yani liñ. Ma yêlô sapêñ
ayê nôm êñ havin ba êntêk anañ bêñ
hadêñ môlô.

33 *Ma Wapômbêñ hawa Yisu ba
hatak yani hamô bañ vianôn yôv. Ma
hêv Lovak Mathen atu ba bôk havak
abô ek nêm êndêñ yani ma êntêk lêk
hançasô hayô hamô yêlô ba intu lêk
ôyé lo olanjô.

34 Devit da miñ hi malak leñ hatôm
Yisu ami, ma donjom hanañ,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ
yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,
“Ômô yabahan vianôn

35 endeba yatak ñê takatu ba ik vovak
hadêñ o
nêmô vemkapô vibin am.”
Kapya Yeñ 110:1

36 * “Aêñ ba môlô avômalô Israe
sapêñ, noyala abô êntêk katô. Yisu
atu ba môlô uik hathak a, Wapômbêñ
hadum ba habitak Anyô Bêñ lôk
Mesia.”

*Avômalô bêñ anôn ele i liliñ ba ithik
ñañ*

* 2:29: 1Kinj 2:10 * 2:30: 2Sml 7:12; Sng 89:3-4; 132:11 * 2:31: Sng 16:10 * 2:33: Ap 5:32;
7:55-56 * 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44:
Ap 4:32-35 * 2:47: Ap 6:7; 11:21

37 Thêlô elañô Pita anêñ abô takêñ
ma habi thêlô kapôlônin vose. Ma
enañ hadêñ yani lôk aposel vi nena,
“Aiyañ thêlô, yêlô nandum malê?”

38 Ma Pita hanañ, “Môlô tom-
tom node kapôlômim liliñ ba nusik
ñañ esak Yisu Kilisi anêñ athêñ ek
Wapômbêñ nêm môlônim kambom vê
ma nêm Lovak Mathen êndêñ môlô
êtôm anêñ wapôm.

39 *Havak abô êñ ek avômalô takatu
ba alalôaniñ Wapômbêñ tem endam i,
môlô lôk unim avômena ma avômalô
takatu ba êmô daimbô.”

40 Ma Pita hanañ abô bêñ anôn
havin hadêñ thêlô ba hanañ nena,
“Noyabin am. Nônêm amda sa ba
nôsôv ênjêk avômalô kambom takêñ
ek miñ nôpôm vovañ atu ba tem êpôm
i ami.”

41 *Aêñ ba ñê takatu ba ewa Pita
anêñ abô intu ithik ñañ. Ma wak êñ
ma avômalô hatôm 3,000 êlêm havin
avômalô takatu ba bôk êvhavin yôv.

Ñê êvhavin ethak donjom havin i

42 *Ma thêlô lôklokwañ ek nedañô
aposel iniñ abô lôk ethak donjom
havin i ma eyañ polom lo inum wain
mathen atu ba Yisu bôk hêv lôk eteñ
mek havin i.

43 Ma aposel idum lavônin lôk
nômbithi bêñ anôn ba avômalô sapêñ
âyê ba eson kambom.

44 *Ma avômalô êvhavin sapêñ ethak
donjom havin i ma miñ leñvi iniñ
nômkama ami. Iniñ nômkama lôkthô
ma êdô hamô ek hêv thêlô sapêñ sa.

45 Thêlô ethak êv iniñ pik lôk
nômkama ek nêñêm vuli ma ewa
vuli takêñ ba êv avômalô takatu ba
nômkama vi mi sa.

46 Ma wak nômbêñ intu ma thêlô
ethak donjom êmô unyak mathen
anêñ piklêvôn. Ma ethak eyañ nôm
havin i lôk leñinmavi ma kapôlônin
labalina.

47 *Lôk êbô Wapômbêñ anêñ athêñ.
Êñ ma avômalô sapêñ leñinmavi anôn

hathak i. Ma wak nômbêḅ intu sapêḅ ma Anyô Bêḅ hêḅ avômalô doho bulubiḅ ba hêḅ i ibitak êyô ḅê êḅhaviḅ kapô haviḅ.

3

Anyô va kambom te habitak mavi

1 Wak te ma Pita lo Jon i unyak mathenḅ hadêḅ wakma etenḅ mek. Wakma êḅ ma hatôm 3 kilok yaḅsiḅ.

2 Êyô ma êyê ewa anyô va kambom te ba êlêm. Bôk evathu yani aêḅ. Ma wak nômbêḅ intu ma ewa yani ba i êdô hamô unyak mathenḅ anêḅ badêḅ abôlêk atu ba elam nena Loḅ Kêkêlô. Êdô yani hamô loḅ êḅ ek epetenak ek avômalô takatu ba i unyak mathenḅ anêḅ piklêḅvôḅ ek nêḅnêḅ valu êḅdêḅ yani.

3 Ôpêḅ hayê Pita lo Jon êlêm ek ini unyak mathenḅ kapô, êḅ ma halam ek thai nêḅnêḅ valu êḅdêḅ yani.

4 *Pita lo Jon ititiḅ yani lôklokwaḅ. Ma Pita hanaḅ, “Nôḅḅô yai!”

5 Êḅ ma ôpêḅ hik i liliḅ hadêḅ thai ma hasoḅ nena tem nêḅnêḅ nômla êḅdêḅ yani la.

6 *Ma Pita hanaḅ, “Ya valu mi. Ma doḅtom nôḅ atu ba yahawa ma tem yanêḅ êḅdêḅ o. Hathak Yisu Kiliḅ anêḅ Nasalet anêḅ athêḅ, umbiyô ombenḅ.”

7 Ma Pita havalonḅ ôpêḅ baḅ vianôḅ ba havôḅ yani haviyô. Ma kethenḅ oyaḅ ôpêḅ vagigiḅ lôk vakapô habitak lôklokwaḅ.

8 Êḅ ma yani hasôḅ kisi ma havenḅ. Ma hi unyak mathenḅ anêḅ piklêḅvôḅ haviḅ thai. Ma havenḅ ba hasôḅ kisi hathak lolenḅ lolenḅ ba habô Wapômbêḅ.

9 Ma avômalô sapêḅ êyê yani havenḅ ba habô Wapômbêḅ.

10 Ma eyala nena ôpêḅ ma anyô petenak atu ba hathak hamô unyak mathenḅ abôlêk atu ba elam nena Loḅ Kêkêlô, êḅ ma eboloba ba dahôlôḅḅ hi.

Pita hanaḅ abô hamiḅ unyak mathenḅ kapô

11 Ma anyô petenak atu havalonḅ Pita lo Jon, êḅ ma avômalô sapêḅ esonḅ kambom ba elanḅḅ êlêm hadêḅ thêlô halôk kapo daḅ atu ba elam nena Solomon anêḅ Kapo Daḅ.

12 Pita hayê ma hanaḅ hadêḅ thêlô nena, “Avômalô Israeḅ, osoḅ kambom ba utitiḅ yai lôklokwaḅ eka? Osoḅ nena yai adum ôpêḅtêk mavi hathak yaidaniḅ lôklokwaḅ lôk kobom mathenḅ e? Mi anôḅ!”

13 *Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk alalôaniḅ bumalô thêlô iniḅ Wapômbêḅ iyom intu hadum nôḅ êḅ ek nêḅ athêḅ lôkmaḅḅḅ êḅdêḅ anêḅ anyô ku Yisu. Môlô bôk otak ôpêḅ ek nijik vônô. Ma Pailat lahaviḅ etak yani, ma doḅtom môlô ôḅvôliḅ dôḅmim hadêḅ yani.

14 Avanôḅ, môlô ôḅvôliḅ dôḅmim hadêḅ Anyô Mathenḅ lôk Anyô Thêthôḅ atu ma onaḅ hik Pailat liḅ ek etak ôpatu ba bôk hik anyô vônô êlêm êḅdêḅ môlô.

15 Ôpatu ba lôkmala anêḅ ôdôḅ ma uik vônô. Ma doḅtom Wapômbêḅ hik yani liḅ hathak loḅbô hêk ḅama. Ma yai bôk ayê nôḅ takêḅ ba êḅtêk lêk anaḅ abô hathak.

16 Êḅhaviḅ hathak Yisu anêḅ athêḅ iyom hadum ba ôpatu ba ôyê lo oyala lêk hawa lôklokwaḅ. Yani habitak mavi anôḅ hatôm ôyê hathak Yisu anêḅ athêḅ lôk êḅhaviḅ atu ba halêm anêḅ yani.

17 * “Aiyaḅ thêlô, yahayala nena môlô lôk unim avaka miḅ oyala ôpêḅ katô ami ba intu udum kambom hadêḅ yani.

18 Ma doḅtom sêbôk ma Wapômbêḅ hanaḅ hadêḅ plopet sapêḅ ba eto nena anêḅ Mesia tem enja vovaḅ. Aêḅ ba unim kambom atu udum ma Wapômbêḅ anêḅ abô êḅ lêk hik anôḅ.

19 * “Aêḅ ba node kapôlômim liliḅ ba nosopa Wapômbêḅ ek nêḅ môlônim

* 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18 * 3:13: Kis 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13 * 3:19: Ap 2:38

kambom vê lôk nê m lovak êndên mômô.

²⁰ Ma nê anên Mesia atu ba bôk hatak ek nê m êndên mômô. Mesia ê ma Yisu atu.

²¹ Ma lêk yani hamô malak leŋ ba hayabiŋ waklavôn atu ba Wapômbên bôk hatak ek nômkama sapên imbitak lukmuk esak loŋbô êtôm sêbôk atu ba yani havak abô ba hanaŋ ba anên plopet mathen enaŋ bên.

²² *Hatôm Mose bôk hanaŋ, ‘Wapômbên unim Anyô Bên tem etak plopet te êtôm ya ba imbitak anên mômô malêvôn. Ba intu nodanô anên abô takatu ba hanaŋ bên hadên mômô katô.

²³ Ma ôpatu ba miŋ halaŋô plopet ê anên abô ami, ma tem nê nê m yani vê ênjêk anên avômalo ba nimbuliŋ yani vi dedaun.’

²⁴ “Samuel lôk plopet takatu ba ibitak even yam bôk enaŋ hathak waklavôn atu ba lêk habitak.

²⁵ *Mômô ma plopet takên iniŋ nali. Ma abô atu ba Wapômbên bôk havak haviŋ libumi yôv, abô ên êntêk havalon mômô loŋ denaŋ. Hatôm bôk hanaŋ hadên Ablaham, ‘Hathak anê m libumi, ma tem avômalo pik sapên neja mek mavi.’

²⁶ *Ba intu Wapômbên hik anên anyô ku liŋ ma hêv halê m hadên mômô hamôn ek nê m mek mavi êndên mômô lôk ende mômô tomtom liliŋ ênjêk unim kambom takatu ba udum.”

4

Evalon Pita lo Jon

¹ Pita lo Jon enaŋ abô hadên avômalo imiŋ denaŋ, ma nê êbôk da lôk unyak mathen anên sôp bidon iniŋ anyô vovak laik ma Sadyusi doho êyô ek thai.

² Thêlo leŋiŋmaniŋ hathak thai êdôn avômalo nena Yisu bôk haviyô hêk ŋama ba intu avômalo ŋama sapên tem nimbiyô esak loŋbô aên iyom.

³ Lêk yaŋsiŋ habôk ba intu evalon thai ba êdô hamô koladôn aleba hayaŋ wak bên.

⁴ *Ma doŋtom avômalo bên anôn elanô thai iniŋ abô ba êvhaviŋ. Ba nê takatu ba êvhaviŋ lêk halumbak hi habobo 5,000.

⁵ Haviyô hayaŋ ma nê bên bên eyabiŋ avômalo lôk nê bên bên ma nê lôkauk hathak abô balabuŋ ethak doŋtom êmô Jelusalem.

⁶ Anas, anyô bên habôk da, lôk Kaipas ma Jon lo Aleksanda lôk anyô bên habôk da anên thalaleŋ vi êmô haviŋ.

⁷ Ma ewa thai êlê m ma enaŋ hik thai liŋ nena, “Lôklokwaŋ lôk athên alê intu udum ôpên mavi hathak?”

⁸ Ma Lovak Mathen hava Pita kapô siŋ ba hanaŋ hadên thêlo nena, “Nê bên bên lôk nê eyabiŋ avômalo, nodanô yenaŋ abô!

⁹ Yai êv anyô va kambom êntêk sa ba intu udum ek nonaŋ yai bên lôk lemimhaviŋ noyala nena yai adum yani mavi aisê e?

¹⁰ *Aên ba mômô lôk avômalo Islael sapên noyala katô nena anyô va kambom êntêk lêk habitak mavi ba hamiŋ mômô malemim hathak Yisu Kilisi anên Nasalet anên athên. Bôk uik yani vônô hathak a, ma doŋtom Wapômbên hik yani liŋ hêk ŋama.

¹¹ Yani ma
“valu atu ba mômô nê olav unyak ôpôlik hathak,
ma lêk habitak valu landiŋ anôn;
Kapya Yê 118:22

¹² *Yisu da iyom anên athên hatôm nê m alalô bulubiŋ. Ma athên yaŋ miŋ hêk pik lo leŋ sapên ek nê m alalô bulubiŋ ami. Mi.”

¹³ Ma thêlo êyê Pita lo Jon imiŋ lôklokwaŋ ma kô mi, ma eyala nena thai ma nê oyaŋ ba miŋ bôk ethak unyak ami. Ên ma thêlo eson kambom ba leŋiŋhabi nena bôk êmô haviŋ Yisu.

¹⁴ Ma êyê anyô va kambom atu lêk mavi ba hamiŋ haviŋ thai ba intu thêlo abô mi ek nenaŋ.

* **3:22:** Lo 18:15,18-19 * **3:25:** Stt 22:18 * **3:26:** Ap 13:46 * **4:4:** Ap 2:41 * **4:10:** Ap 3:6,13-16

* **4:12:** Mat 1:21 * **4:15:** Islael elam iniŋ kaunsil nena ‘Sanhedlin’.

15 Êḡ ma enaḡ ek neja Pita lo Jon vê ênjêk Sanhedlin* anêḡ unyak ma nede yainḡ ba ini. Ma ele yainḡ ba i ma thêlô êbôlêm auk.

16 Ba enaḡ, “Alalô nandum malê esak anyô ju êntêk? Avômalô Jelusalem sapêḡ lêk eyala yôv nena thai idum lavôḡḡḡ bêḡ te ba miḡ hatôm alalô nasi ami.

17 Ma doḡtom alalô napôm loḡôndê te ek abô êḡ miḡ ni mayaliv ênjêk avômalô malêvôḡ ami. Aêḡ ba nanaḡ lôklokwaḡ êndêḡ thai nena miḡ nenaḡ abô esak athêḡ êḡ êndêḡ avômalô la esak loḡbô ami.”

18 *Yôv ma elam thai êlêm hathak loḡbô ma enaḡ lôklokwaḡ nena miḡ nenaḡ abô êḡ lôk nêndôḡ avômalô esak Yisu anêḡ athêḡ ami.

19 *Ma doḡtom Pita lo Jon enaḡ viyaḡ, “Malê intu ba mavi hêk Wapômbêḡ ma ek yai nandum? Nasopa môlônim abô mena Wapômbêḡ anêḡ abô?”

20 Yai miḡ hatôm bônôḡ esak nôḡ takatu ba ayê lo alaḡô ami.”

21 Ma Sanhedlin enaḡ lôklokwaḡ ek thai nêḡmô bônôḡ, êḡ ma etak thai ba i. Avômalô sapêḡ êbô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ hathak nôḡm atu ba lêk idum ba intu miḡ hatôm nêpôm loḡôndê la ek nêḡnêḡm vovaḡ êndêḡ thai ami.

22 Ek malê nena ôpatu ba habitak mavi ma anêḡ sondabêḡ hatôm 40. Ba intu eyala nena Wapômbêḡ iyom hatôm indum nôḡm êḡ.

Nê êvhaviḡ iniḡ mek

23 Etak Pita lo Jon ba i hadêḡ avômalô êvhaviḡ. Ma enaḡ abô takatu ba ḡê bêḡḡbêḡ êbôk da lôk ḡê bêḡḡbêḡ enaḡ hadêḡ thai.

24 *Thêlô elañô aêḡ ma lôkthô êv veḡḡḡbôlêk liḡ ba eteḡ mek hadêḡ Wapômbêḡ nena, “Anyô Bêḡ, nôḡmkama sapêḡ anêḡ alaḡ, bôk hope-saḡ pik lo leḡ ma ḡḡwêk lôk nôḡmkama sapêḡ atu ba êḡmô kapô.

25 Sêbôk ma honaḡ abô hathak Lovak Matheḡ hale anêḡ anyô ku ma yêlôaniḡ bumalô Devit abôlêk. Ba hanaḡ aêntêk,

“ ‘Avômalô pik sapêḡ leḡḡḡḡḡḡ eka? Lôk ibutiḡ abôyaḡ ek nijik vovak êndêḡ Wapômbêḡ eka?’

26 Pik iniḡ kiḡ lôkthô êpôpêk i ek nijik vovak.

Lôk ḡê bêḡḡbêḡ pik sapêḡ ethak doḡtom

ek nêḡmô Anyô Bêḡ lôk anêḡ Mesia lu.’

Kapya Yeḡ 2:1-2

27 *Avanôḡ biḡ, Helot Antipas lo Pontius Païlat ma ḡê loḡ buyaḡ lôk avômalô Islael bôk ethak doḡtom êḡmô malak lôḡ êntêk ba idum ek nêḡmô anêḡ anyô ku matheḡ Yisu lu, ôpatu ba bôk holam yôv ek imbitak anêḡ Mesia.

28 *Thêlô idum nôḡmkama sapêḡ hatôm anêḡ auk lôk lôklokwaḡ atu ba bôk lemhabi nena tem imbitak aêḡ.

29 *Anyô Bêḡ, lemimbi abô takatu ba evak ba enaḡ ek indum yêlô nakô ba intu nêḡm yêlô anêḡ ḡê ku sa ek nanaḡ anêḡ abô lôklokwaḡ ma miḡ nakô ami.

30 Ma otak bahem êyôḡḡgêk avômalô lôk liḡḡḡ ba undum i mavi lôk undum lavôḡḡḡ lôk nôḡmbithi lomaloma esak anêḡ anyô ku matheḡ Yisu anêḡ athêḡ.”

31 Thêlô eteḡ mek yôv ma loḡ atu ba êḡmô halowaliḡ. Ma Lovak Matheḡ hayô hava thêlô lôkthô kapôlôḡḡḡ siḡ. Ba enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô bêḡ ma miḡ êkô ami.

Nê êvhaviḡ sapêḡ kapôlôḡḡḡ doḡtom

32 *Ma ḡê êvhaviḡ sapêḡ iniḡ auk lôk kapôlôḡḡḡ doḡtom iyom. Ma iniḡ nôḡmkama sapêḡ ma hatôm thêlô lôkthô iniḡ ma miḡ evasiḡ ami.

33 Ma aposel ethak enaḡ Yisu anêḡ haviyô hathak loḡbô bêḡ ba iniḡ abô êḡ anêḡ lôklokwaḡ ma bomaḡ. Ma Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm hayô hamô thêlô lôkthô.

* 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sng 146:6 * 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19 * 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45

34 *Ma thêlô vi iniņ pik lo unyak hamô ba ethak êv ba avômalô vi êv vuli. Ma ewa valu takêņ

35 ba êv hadêņ aposel ek neyabiņ. Ma aposel ibi valuselen takêņ sam hadêņ avômalô takatu ba êv yak hathak nômkama. Ba intu thêlô te miņ hêv yak hathak nôm lôk nômkama ami.

36 Ma thêlô êņ te ma Josep ba anêņ loņ ma ŋgavithôm Saipulus ma habitak anêņ ôdôņ Livai. Ma aposel ethak elam yani nena Banabas, athêņ êņ anêņ ôdôņ nena, “Anyô hathak havo avômalô kapôlôņ loņ.”

37 Yani hêv anêņ pik bute ek nênem vuli. Ma hawa valu hathak pik êņ ba hi hêv hadêņ aposel.

5

Ananias lo Sapaila

1 Ma anyô yaņ hamô ba anêņ athêņ nena Ananias ma yanavi ma Sapaila. Thai êv iniņ pik bute ba êv vuli.

2 *Ma hawa valu pik êņ vi ek thaida ma hêv vi hadêņ aposel ma hasau i nena, “Valu lôkthô êntêk yahawa ba yahalêm.” Ma yanavi hayala nôm atu ba yamalô hadum.

3 *Ma Pita hanaņ nena, “Ananias, hotak Sadaņ ba hava kapôlôm siņ ma hosau Lovak Matheņ, ba huvuņ anêm valu pik êņ vi eka?”

4 Miņ bôk êv vuli pik êņ ami denaņ, êņ ma anêm pik. Ma bôk êv vuli yôv, valu êņ ma anêm aêņ iyom. Ma doņtom howa auk kambom êņ anêņ êsê ba honaņ abôyaņ? Hosau ñê pik lôk Wapômbêņ haviņ.”

5 Ananias halaņô abô êņ ma hêv yak halôk biņ ba hama. Ma avômalô takatu ba elañô abô êņ êkô ba biņdaluk havalu kambom.

6 Êņ ma apenena muk êlêm ma ivuliv anêņ kupik ma ewa ba i elav.

7 Wakma lô hale ba hi ma yanavi halêm hayô ma hathôņ nôm atu ba habitak paliņ.

8 Ma Pita hanaņ hik avi êņ liņ, “Valu êntêk ma hatôm vuli pik atu ba êv vuli e?”

Ma avi êņ hanaņ, “Intu êņ, vuli êņ intu hatôm.”

9 Êņ ma Pita hanaņ hadêņ avi êņ, “Aisê ka mamu ubutiņ abô ek nosaê Anyô Bêņ anêņ Lovak Matheņ? Nôņgô! Ñê takatu ba lêk elav vônim yôv, êntêk lêk imiņ unyak abôlêk ba tem neja o ba ini nedav imbiņ.”

10 Ma ketheņ oyaņ ma avi êņ hêv yak halôk hêk Pita valuvi ba hama. Ma apenena muk takatu ba ibitak êyô unyak kapô. Ma êyê avi êņ lêk hama. Êņ ma ewa ba i elav yani hêk yamalô vi.

11 Yôv ma avômalô êvhaviņ sapêņ lôk avômalô takatu ba elañô abô êņ, lôkthô êkô kambom.

Aposel idum avômalô bêņ anôņ ibitak mavi

12 *Ma aposel idum lavôņiņ lôk nômbithi lomaloma hêk avômalô maleņiņ. Ma ñê êvhaviņ sapêņ ethak doņtom lôbôlôņ halôk unyak matheņ anêņ kapo daņ atu ba elam nena Solomon anêņ Kapo Daņ.

13 Ma avômalô vi atu ba miņ êvhaviņ ami êkô ek nesak doņtom imbiņ thêlô, ma doņtom avômalô sapêņ êyê thêlô nena ñê mavi.

14 Ma anyô lo avi bêņ anôņ ethak êvhaviņ Anyô Bêņ ba ibitak êyô avômalô êvhaviņ kapô.

15 Êņ ma avômalô ethak ewa iniņ ñê lôk lijiņ hayô hêk balê lo yêm ba i ililiņ hêk loņôndê anêņ daņ ek Pita haveņ loņôndê, êņ ma dahô imbi êyôņgêk i ek nimbitak mavi esak loņbô.

16 Ma avômalô bêņ anôņ êlêm anêņ lomalak takatu ba habobo Jelusalem ba êlêm ethak doņtom. Ma ewa iniņ ñê lôk lijiņ lôk ñê takatu ba ñgôk lelaik habuliņ i ma lôkthô ibitak mavi hathak loņbô.

Êv vovaņ hadêņ aposel

17 Ma anyô bêņ habôk da lôk ñê idum ku haviņ yani, thêlô sapêņ ma

* 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2 * 5:12: Ap 2:43; 14:3

Sadyusi ba êyê nô m takatu ba aposel idum ba lenjndaḡ hathak i.

18 Ba evaloḡ aposel ma etak i halôk malak lôḡ anêḡ koladôḡ.

19 *Ma bôlôvôḡ êḡ ma Anyô Bêḡ anêḡ aḡela hik koladôḡ abôlêk vê ma hawa i ele yaiḡ. Ma hanaḡ,

20 “Unu numiḡ unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ma nonaḡ abô sapêḡ esak lôkmala lukmuk êntêk êḡ bêḡ.”

21 Aposel elanô abô êḡ ba lôkbôk momaḡiniḡ ma i unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ. Ma êdôḡ avômalô.

Ma anyô bêḡ habôk da lôk anêḡ ḡê môlô êlê m ma elam ḡê Sanhedlin lôk Israe l iniḡ ḡê bêḡbêḡ sapêḡ. Ma êv abô hadêḡ koladôḡ ek neja aposel ba nêlê m.

22 Êḡ ma ḡê koladôḡ iniḡ sôp bidonḡ i ek neja aposel ma doḡtom miḡ êmô ami. Ma êvô i ma enaḡ nena,

23 “Yêlô ayê koladôḡ anêḡ abôlêk putup ma ḡê takatu ba eyabiḡ imiḡ habobo. Ma doḡtom yêlô ik koladôḡ abôlêk vê ma miḡ apôm anyô late hamô kapô ami.”

24 Unyak mathenḡ anêḡ sôp bidonḡ iniḡ anyô vovak laik lôk ḡê bêḡbêḡ êbôk da elanô abô êḡ ba lenjḡhabi bêḡ anôḡ hathak ba enaḡ, “Malê te tem imbitak?”

25 Ma anyô te hayô ma hanaḡ hadêḡ i, “Nodaḡô! ḡê takatu ba otak i hamô koladôḡ, lêk imiḡ unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ba êdôḡ avômalô.”

26 Êḡ ma anyô vovak laik lôk anêḡ sôp bidonḡ i ewa thêlô. Êkô ek avômalô nijik i esak valu ba intu miḡ êpôviḡ thêlô ami.

27 Ewa aposel êyô ma etak i hamiḡ Sanhedlin malaḡniḡ ek anyô bêḡ habôk da enaḡ injik thêlô liḡ.

28 * “Yêlô bôk anaḡ lôklokwaḡ hadêḡ môlô nena miḡ nôndôḡ avômalô esak ôpêḡ anêḡ athêḡ ami. Ma doḡtom lêk unim abô êḡ halaḡviḡ haveḡ Jelusalem mayaliv. Lôk lêk udum ek nonaḡ nena yêlô intu aḡgasô ôpêḡ anêḡ thalalenḡ.”

29 *Ma doḡtom Pita lôk aposel vi enaḡ hadêḡ i nena, “Yêlô nasopa Wapômbêḡ anêḡ abô iyom ma miḡ anyô iniḡ abô ami.

30 Môlô bôk uik Yisu vônô hathak a. Ma doḡtom bumalô thêlô iniḡ Wapômbêḡ hik yani liḡ.

31 *Wapômbêḡ bôk hawa yani hathak ba hi daku lenḡ ba hadô hamô baḡ vianôḡ hatôm Anyô Môḡ lôk Anyô hêv alalô bulubiḡ ek nê m alalô Israe l sa ek nande kapôlôḡniḡ liliḡ lôk nê m alalôaniḡ kambom vê.

32 Yêlô ma ḡê takatu ba bôk ayê nô m takêḡ ba lêk anaḡ abô êḡ bêḡ. Ma Lovak Mathenḡ atu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ avômalô takatu ba esopa anêḡ abô hik nô m takêḡ loḡ haviḡ.”

Gameliel hanaḡ ek Sanhedlin netak aposel

33 Sanhedlin elanô abô êḡ ma lenjḡmaniḡ kambom ba lenjḡhaviḡ nijik aposel vônô.

34 Ma doḡtom Gameliel haviyô hamiḡ Sanhedlin malêvôḡ. Yani ma anyô Palisi lôk anyô lôk kauk hathak abô balabuḡ ma hadum ku Sanhedlin haviḡ. Avômalô sapêḡ ethak êv athêḡ bêḡ hadêḡ yani. Yani hamiḡ ba hanaḡ ek netak aposel takêḡ ba ini yaiḡ dokte vê m mam.

35 Êḡ ma hanaḡ hadêḡ thêlô, “Môlô ḡê Israe l, lemimimbi katô nena tem nundum malê êndêḡ ḡê takêntêk vê m mam.

36 *Sêbôk ma Teudas habitak anyô lôk athêḡ ba hanaḡ, ‘Ya anyô bêḡ’. Ma anyô hatôm 400 esopa yani. Ma doḡtom Lom ik yani vônô ma anêḡ ḡê ku êsôv mayaliv. Ma anêḡ abô êḡ hêv yak.

37 Vê m ma waklavôḡ ewa avômalô iniḡ athêḡ, êḡ ma Judas anêḡ Galili habitak anyô lôk athêḡ ba havôv avômalô bêḡ anôḡ ek nijik vovak êndêḡ gavman. Ma doḡtom ik yani vônô, ma anêḡ ḡê ku êsôv mayaliv aêḡ iyom.

* 5:19: Ap 12:7-10 * 5:28: Mat 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2

* 5:36: Ap 21:38

38 Ba intu yahanaj hadêḡ mólô Sanhedlin: Notak nê takêntêk. Miḡ nundum nômla esak i ami. Ku takatu ba idum halêm anêḡ nê pik iniḡ hatôm Teudas lo Judas, êḡ ma iniḡ ku takêḡ tem nêḡ yak.

39 Ma doḡtom ku takatu ba halêm anêḡ Wapômbêḡ, ma mólô miḡ hatôm numiḡ i loḡ siḡ ami. Yahakô tem uḡgwik vovak ni ba ni, êḡ ma tem ôḡgô nena uik vovak êḡ hadêḡ Wapômbêḡ.”

40 *Yôv ma thêlô êlôk hathak Gameliel anêḡ abô. Ba elam aposel êlêm ma evali i. Ma enaj lôklokwan hadêḡ thêlô nena miḡ nenan abô esak Yisu anêḡ athêḡ ami. Êḡ ma etak i ba i.

41 *Aposel etak Sanhedlin ba ele yaiḡ ma thêlô leḡḡmavi hathak Wapômbêḡ hayê thêlô nena nê mavi ek ewa mama hathak Yisu anêḡ athêḡ.

42 Ma wak nômbêḡ intu ma thêlô i unyak mathen anêḡ piklêvôḡ lôk lounyak lounyak ma êdôḡ avômalô ba enaj Abô Mavi bêḡ nena Yisu ma Mesia atu.

6

Etak anyô bahenḡi ba lahavuju ek nêḡḡḡ aposel sa

1 *Avômalô êvhaviḡ ilumbak ba êv liḡ siḡ, êḡ ma avômalô Israeḡ vi atu ba êvhaviḡ ba enaj abô Glik, etatale avômalô Israeḡ vi atu ba êvhaviḡ ba enaj abô Hiblu. Ba enaj, “Wak nômbêḡ intu ba ibi nôḡ sam ma miḡ evani yêlôaniḡ avi tôp iniḡ sam ami.”

2 Êḡ ma aposel laumiḡ ba lahavuju takatu elam nê êvhaviḡ sapêḡ ethak doḡtom ma enaj, “Miḡ mavi ek yêlô natak ku nanaj Wapômbêḡ anêḡ abô ma nandum ku nambi nôḡ sam ami.

3 Aêḡ ba, aiyan thêlô, nômbôlêm mólônim anyô lôkawk bahenḡi ba lahavuju takatu ba Lovak Mathen hava kapôlôḡniḡ siḡ ek nanêḡ ku êḡ êndêḡ i.

4 Êḡ ma tem yêlô hatôm namô tiḡḡ ek naten mek lôk nanaj Wapômbêḡ anêḡ abô lôk nandôḡ avômalô.”

5 Avômalô sapêḡ elanô abô êḡ ma leḡḡmavi. Ma etak Stiven, yani anyô hêvhaviḡ lôklokwan lôk Lovak Mathen hava yani kapô siḡ, ma Pilip lôk Plokulus ma Nikano lo Timon ma Pamenas lo Nikolas, yani ma anyô Antiok atu bôk habitak hayô avômalô Israeḡ iniḡ êvhaviḡ kapô vêm ma hêvhaviḡ Yisu.

6 Ewa nê êḡ ba i hadêḡ aposel. Ma aposel etak bahenḡi hayô hêk i ma eten mek hathak i.

7 *Aêḡ ba Wapômbêḡ anêḡ abô hi ba hi. Ma avômalô anêḡ Jelusalem takatu ba êvhaviḡ ilumbak hi ba hi. Ma nê êbôk da bêḡ anôḡ êvhaviḡ ba esopa Yisu haviḡ.

Evalon Stiven

8 Ma Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam ba hêv lôklokwan bêḡ anôḡ hadêḡ Stiven. Ba intu Stiven hathak hadum nômbithi lôk lavôḡniḡ lomaloma hêk avômalô malêvôḡ.

9 Ma doḡtom nê doho êpôlik hathak yani. Nê êḡ iniḡ unyak yeḡ ma elam nena, “Nê takatu ba bôk iniḡ alan hêv athêḡ ku vê hêk i ma êḡ oyan haviḡ i”. Thêlô sapêḡ ma avômalô Israeḡ, doho anêḡ Sailini ma doho anêḡ Aleksandlia ma doho anêḡ plovins Silisia lo Esia. Ma nê takêḡ êkôki hathak Stiven anêḡ abô.

10 *Ma doḡtom Lovak Mathen hêv auk mavi hadêḡ Stiven ba miḡ hatôm nêḡḡ anêḡ abô lu ami.

11 Êḡ ma thêlô eyenak ba i ibi anyô doho leḡḡ liḡ ek nenan nena, “Yêlô bôk alanô ôpêḡ hanaj abôḡḡ hathak Mose lo Wapômbêḡ.”

12 Aêḡ ba thêlô ibi avômalô lôk nê bêḡbêḡ ma nê lôkawk hathak abô bal-abuḡ leḡḡ liḡ. Ma i evalon Stiven ba ewa ba i êdô hamiḡ Sanhedlin malenḡi.

13 Ma êv anyô doho ek nenan abôyan esak yani. Ba enaj, “Wak

* 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35 * 6:7: Ap 2:41; 16:5 * 6:10: Luk 21:15

nômbênj intu ma ôpêntêk hathak hanañ abô kambom hathak unyak mathenj lôk Mose anênj balabuñ.

14 Yêlô alañô yani hanañ, 'Yisu anênj Nasalet tem indiniñ unyak mathenj êntêk ma injik Mose anênj kobom sêbôk ba hêv hadênj alalô liliñ.' "

15 Ma nê nômbênj atu ba êmô Sanhedlin ititiñ Stiven lôklokwanj ma êyê thohavloma lêk hatôm anjela te.

7

Stiven hanañ abô hadênj Sanhedlin

1 Ma anyô bêñ habôk da hanañ, "Abô takênj ma avanônj e?"

2 *Ma Stiven hanañ, "Aiyañ thêlô lo wakamik thêlô, nodañô yenañ abô! Sêbôk atu ba alalôaniñ bumalô Ablaham hamô Mesopotemia denañ ma miñ hi Halan ami, ma Wapômbênj lôkmanj hayô ek yani.

3 *Ma hanañ, 'Otak anêm pik lôk avômalô ma nu pik atu ba tem yangik thô êndênj o.'

4 *"Êñ ma hatak Kaldia iniñ pik ba hi hamô Halan. Vêm ba lambô hama ma Wapômbênj hêv yani ba halêm pik êntêk atu lêk alalô amô.

5 *Ma wak êñ ma Wapômbênj miñ hêv pik bute ek yani ami, milôk. Ma donjom havak abô nena embenj yam ma tem yani lôk anênj limi neja pik bêñ êñ lôkthô. Waklavônj atu ba Wapômbênj hanañ abô takênj ma Ablaham nakaduñ mi denañ.

6 *Ma donjom Wapômbênj hanañ nena, 'Anêm libumi tem nêmo êtôm nê masôm êmô malak yanj iniñ pik. Ma nê pik êñ tem nimbitak thêlônin alañ ba nênem malainj êndênj i êtôm sondabênj 400.

7 *Vêm ma tem yanêm vovanj êndênj alañ takênj. Ma embenj yam ma tem netak pik yanj êñ ma nêbônêlêm pik êntêk ma nênem yenj êndênj ya.'

8 *Vêm ma Wapômbênj havak abô haviñ Ablaham ba hêv tabô nenjothe kupik vê hadênj yani. Ma havenj yam ma Ablaham habitak Aisak anênj lambô ma hatôm wak bahenji ba lahavulô ma hanjothe Aisak anênj kupik vê. Vêm ma Aisak habitak Jekop anênj lambô, ma Jekop habitak hatôm bumalô laumiñ ba lahavuju takatu iniñ lambô. Ma thêlô sapênj esopa tabô atu ba hêv.

9 * "Bumalô thêlô lenjdanj hathak Josep ba intu êv hadênj nê lonj buyanj ba êv vuli ba intu anyô Ijip te habitak Josep anênj alañ. Ma donjom Wapômbênj hamô haviñ yani ba

10 *hêv yani bulubiñ hathak malainj lomaloma. Ba hêv auk mavi hadênj Josep ek indum Ijip iniñ kiñ Pelo lamavi esak yani. Ba intu hatak yani ek imbitak anyô bêñ ek eyabinj Ijip lôk anênj unyak lôkmanj sapênj.

11 * "Havenj yam ma bôm bêñ lôk malainj lomaloma habitak Ijip lo Kennan iniñ lonj sapênj ba bumalô thêlô miñ hatôm nêpôm nôm ami.

12 Ma Jekop halañô nena nôm hamô Ijip. Êñ ma hêv bumalô thêlô ba i mônj anônj.

13 *Ma i bôlônj yanj, ma Josep hanañ yanida bêñ hadênj iviyañ. Ma Pelo halañô nena Josep anênj lambô lôk iviyañ êmô.

14 *Êñ ma Josep hêv abô ek lambô Jekop lôk anênj avômalô sapênj nêlêm. Thêlô hatôm 75.

15 *Ma Jekop halôk ba hi Ijip ba hamô aleba hama ma bumalô thêlô ema haviñ.

16 *Ma ewa iniñ kupik ba i elav hêk malak Sekem. Siô êñ ma Ablaham bôk hêv vuli hêk Hamol anênj nali.

17 * "Waklavônj atu ba Wapômbênj bôk havak abô haviñ Ablaham lêk habobo injik anônj, êñ ma alalôaniñ

* 7:2: Stt 11:31; 15:7 * 7:3: Stt 12:1 * 7:4: Stt 11:31-12:5 * 7:5: Stt 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Stt 15:13-14; Kis 12:40 * 7:7: Kis 3:12 * 7:8: Stt 17:9-14; 21:4 * 7:9: Stt 37:11,28; 39:2,21-23 * 7:10: Stt 41:37-44 * 7:11: Stt 41:54; 42:1-2 * 7:13: Stt 45:1-4,16 * 7:14: Stt 45:9-11; 46:27 * 7:15: Stt 46:1-7; 49:33 * 7:16: Stt 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Kis 1:7 * 7:18: Kis 1:8

avômalô lêk ilumbak ba êv linşin êmô Ijip.

18 *Vêm ma kiş yaş habitak anêş Ijip ba hathônş Josep palinş.

19 *Ôpêş hasau alalôaniş avômalô ba hêv malain hadêş bumalô thêlô lôk hanaş lôklokwaş nena neja avômena kasek ende yaiş ma nimbi i ni ek nema.

20 *“Êş ma Mose talêbô havathu yani, ma yani amena mavi hêk Wapômbêş ma. Ma hatôm ayônş lô ma eyabiş yani hamô lambô anêş unyak.

21 *Vêm ma êdô yani hamô yaiş ma Pelo nalavi hawa ba hi hayabiş yani hatôm anêş namalô.

22 Ma Mose hathak unyak ba êdônş yani hathak avômalô Ijip iniş auk mavi sapêş. Anêş abô lôk ku ma lôklokwaş anônş.

23 “Mose anêş sondabêş hatôm 40 ma lahaviş ni ek ênjê anêş avômalô Israeł.

24 *Ma hayê Ijip te habulinş Israeł yaş. Êş ma hêv Israeł êş sa ba hik anyô Ijip atu anêş kambom liliş ba hik ôpêş vônô.

25 Ma lahabi nena tem anêş avômalô neyala nena Wapômbêş hêv yani ek nêş thêlô bulubiş. Ma donştom mi.

26 Haviyô hayaş ma Mose hi ma hayê anyô Israeł ju ik i. Ma hadum ek nêş thai thêvô ek leşinşimbiş i ba hanaş, ‘Ai, mamu nêş loyaş. Ma uik am eka?’

27 “Ma donştom ôpatu ba habulinş yaş hathô Mose pônşêş ba hanaş, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniş anyô bêş lôk anyô nindum abô esak?’

28 *Tem nuşgwik ya vônô êtôm wakbôk ba huik Ijip alaş vônô e?’

29 *Mose halaş abô êş ma hasôv ba hi hamô Midian iniş pik hatôm anyô masôm. Ma hawa nakaduş ju.

30 * “Sondabêş 40 hale ba hi ma aşela te hayô ek Mose hêk loş thiliv

habobo dum Sainai. Aşela êş hamô atum atu ba hathaş hamô alokwaş yaônate kapô.

31 Mose hayê ma hasoş kambom. Ma hi habobo ek ênjê katô, êş ma Anyô Bêş hanaş nena,

32 ‘Ya libumi iniş Wapômbêş, Ablaham lo Aisak ma Jekop iniş Wapômbêş.’ Êş ma Mose hakô kambom ba halowalinş ba miş hatôm ênjê ami.

33 “Ma Anyô Bêş hanaş hadêş yani, ‘Ômbi anêş vem bokşgôp thô. Loş êntêk ba humiş ma loş mathêş.

34 Yahayê kambom takatu ba Ijip idum hathak yenaş avômalô. Ma lêk yahalaş iniş aşêş ba êntêk yahalêş ek yanêş thêlô vê. Aêş ba ôlêş ek yanêş o ba ondenu Ijip esak loşbô.’

35 * “Mose intu bôk thêlô êpôlik hathak ba enaş nena, ‘Opalê hatak o hatôm yêlôaniş anyô bêş lôk anyô nindum abô esak?’ Ma donştom hathak aşela atu ba Mose hayê hatôm atum ba hathaş hamô alokwaş thaşaş, Wapômbêş da hatak yani ek imbitak iniş anyô bêş lôk nêş thêlô bulubiş.

36 *Mose hawa thêlô vê hêk Ijip ba hi ma hadum nômbithi lôk lavônşinş hêk Ijip lôk Ngwêk Thalaleş ma loş thiliv hatôm sondabêş 40.

37 * “Êntêk ma Mose atu ba hanaş hadêş avômalô Israeł nena, ‘Wapômbêş tem etak mólôda te ba imbitak plopet. Ma tem enaş Wapômbêş anêş abô êtôm êntêk ba lêk yahanaş hadêş mólô.’

38 *Yani êş intu hamô haviş bumalô takatu ba ethak donştom êmô loş thiliv. Ma hathak ba hi dum Sainai ma aşela hanaş abô hadêş yani. Ma hawa Wapômbêş anêş abô takatu ba hêv lôkmala ek nêş êndêş alalô.

39 “Ma donştom bumalô thêlô êpôlik hathak anêş abô. Lôk êdô yani ma ik kapôlônşinş liliş hale hi Ijip hathak loşbô.

* 7:19: Kis 1:11-22 * 7:20: Kis 2:2 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:28: Kis 2:14

* 7:29: Kis 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:35: Kis 2:14 * 7:36: Kis 7:3; 14:21; Nam 14:33

* 7:37: Lo 18:15 * 7:38: Kis 19:3 * 7:40: Kis 32:1

40 *Ma enañ hadêñ Alon nena, ‘Ope-
sañ ngôk doho ek endom yêlô. Mose
atu ba hawa yêlô vê hêk Ijip ba alêm
lêk hi doho ba yêlô athôn palin.’

41 *Aêñ ba intu epesañ bokmankao
map te anêñ dahô ba êv da hadêñ
yani. Ma engabôm nôm lôk eloyeñ bêñ
ek êv athêñ bêñ hadêñ nôm atu ba
epesañ hathak bahenñ.

42 Ba intu Wapômbêñ havôlinj dôm
hadêñ thêlô ba hatak thêlô ek nênem
yeñ êndêñ wak lo ayôn ma vulinj.
Hatôm bôk eto hêk plopet iniñ kapya
nena,

“Sêbôk atu ba môlô Israe
l omô sondabêñ 40 hamô lon
thiliv,
oson nena uik bokmankao lôk
boksipsip ba ôêv hatôm da
hadêñ ya e? Milôk.

43 Môlô bôk owa unim ngôk Molek
anêñ malak yeñ
lôk ngôk Lepañ anêñ vulinj dahô,
ma ngôk dahô takatu ba opesañ
ek nônem yeñ êndêñ.

Aêñ ba intu tem yanêm môlô vê
ba unu Babilon vidôm doho.’
Amos 5:25-27

44 “Sêbôk atu ba bumalô thêlô êmô
lon thiliv ma malak yeñ hamô haviñ
thêlô hatôm tabô. Thêlô elav malak
yeñ êñ hatôm Wapômbêñ hanañ
hadêñ Mose nena endav aêñ, lôk
hatôm dahô atu ba Mose hayê.

45 *Vêm ma Josua halom thêlô ba
ewa avômalô takatu ba Wapômbêñ
haliti i ba i iniñ pik. Ma iniñ bumalô
bôk êv malak yeñ êñ hadêñ i ba ewa
ba i pik lukmuk êñ haviñ i. Ma êmô
pik êñ aleba Devit habitak.

46 *Wapômbêñ lamavi hathak De-
vit. Ma Devit hateñ mek ek endav
malak yeñ ek Jekop anêñ Wapômbêñ
êmô.

47 *Ma donjom nakaduñ Solomon
halav unyak êñ.

48 “Ma Wapômbêñ Lômangin miñ
hathak hamô unyak atu ba anyô elav
ami. Hatôm plopet te bôk hanañ:

49 “Wapômbêñ hanañ nena,

‘Leñ ma yenañ balê atu ba ya-
hayô hamô hatôm kinj,
ma pik ma yenañ balê yaôna
ek yahatak yavenkapô hayô
hamin.

Ma môlô udum ek nodav unyak
alê te ek ya?

Ma tem yamô êsê ek yanja lovak?

50 Ek malê nena yada yahapesañ
nômkama takêñ sapêñ. Avanôn
e?” *Aisaia 66:1-2*

51 * “Môlô nê lemimôndônj kôtôn.
Môlô kapôlômim ma thekthek hatôm
nê daluk. Wak nômbêñ intu ma môlô
ôpôlik hathak Lovak Mathen anêñ
abô hatôm libumi taksêbôk.

52 *Môlônim libumi bôk idum
kambom hadêñ plopet sapêñ! Ma
plopet takatu ba bôk enañ nena Anyô
Thêthônj atu tem êlêm ma ik i pôpônô
haviñ. Ma lêk môlô onañ ôpênja bêñ
haviñ ba uik vônô.

53 Môlô ma nê takatu ba bôk owa
Wapômbêñ anêñ abô balabuñ takatu
ba anjela êv, ma donjom miñ osopa
ami.”

Ik Stiven hathak valu ba hama

54 Thêlô elañô abô êñ ma
leñinmaniñ kambom hadêñ Stiven ma
ethañ veninbôlêk lokwanj lonj.

55 *Ma donjom Lovak Mathen
hadum ku lôklokwanj hamô Stiven
kapô ba yani hayê leñ lôklokwanj ma
hayê Wapômbêñ anêñ deda lôkmanjinj
lôk Yisu haminj Wapômbêñ banj
vianônj.

56 *Êñ ma hanañ nena, “Ôngô!
Yahayê leñ abyanj ba Anyô Anêñ
Nakaduñ atu haminj Wapômbêñ banj
vianônj.”

57 Êñ ma thêlô ibi leñinôndônj sinj ma
elam kaêk lôklala bomañ ma elanvinj
ba i evalonj Stiven.

58 Ma êvôv yani hale malak lôñ
viyaiñ ma ik yani hathak valu. Nê
takatu ba bôk enañ yani bêñ, ibi iniñ
kwêv daim thô ba êdô hamô anyô
muk te anêñ valuvi ek eyabinj. Ôpênj
anêñ athêñ nena Sol.

* 7:41: Kis 32:2-6 * 7:45: Jos 3:14-17 * 7:46: 2Sml 7:1-16 * 7:47: 1Kinj 6:1-38 * 7:51: Ais
63:10 * 7:52: Mat 23:31 * 7:55: Sng 110:1 * 7:56: Kol 3:1

59 Ik Stiven hathak valu ma yani hateŋ mek nena, “Anyô Bêŋ Yisu, onja yadahôlôŋ.”

60 *Ma yani hêv yak ba habi vadôŋ halôk pik ma halam nena, “Anyô Bêŋ, miŋ ombaloŋ iniŋ kambom êntêk viyaŋ loŋ ami.” Halam aêŋ ma hama.

8

1-2 Ma Sol hayê nena ik Stiven vônô ma hêv lamavi. Ma nê vi atu ba esopa Wapômbêŋ anêŋ lahaŋ elav yani lôk kapôlôŋiŋ malaiŋ kambom.

Sol habuliŋ avômalô êvhaviŋ

Hadêŋ wak êŋ ba hi ma êv malaiŋ lomaloma hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Jelusalem. Êŋ ma êsôv mayaliv ba i hadêŋ loŋ bêŋ Judia lo Samalia. Ma aposel iyom êmô Jelusalem denaŋ.

3 *Êŋ ma Sol hadum ek imbuliŋ avômalô êvhaviŋ. Yani hi lounyak lounyak ba havalon anyô lo avi ba havôv i ba hatak i hamô koladôŋ.

Pilip hi Samalia

4 Ma avômalô takatu ba êsôv mayaliv ba i ma enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi haveŋ loŋ nômbêŋ atu ba êyô.

5 Ma Pilip hi hayô malak bêŋ te anêŋ Samalia ba hanaŋ abô hathak Yisu nena yani ma Mesia atu.

6 Avômalô bêŋ anôŋ elanô Pilip anêŋ abô ba êyê lavôŋiŋ lôk nômbithi takatu ba hadum, ba intu elanô anêŋ abô takatu ba hanaŋ katô.

7 Ma Pilip hêv ngôk kambom bêŋ anôŋ vê hêk avômalô, ma ngôk takêŋ elan ba engaliak lôklokwaŋ ba ele yaiŋ ba i. Ma hadum nê ivuŋiŋ lôk nê veŋiŋ kambom bêŋ anôŋ mavi hathak loŋbô.

8 Aêŋ ba avômalô malak bêŋ êŋ leniŋmavi bêŋ anôŋ.

Saimon anyô lôk ngôk sonjoŋ

9 Anyô te hamô malak bêŋ êŋ ba anêŋ athêŋ nena Saimon. Yani ma anyô lôk ngôk sonjoŋ ba hadum anêŋ

aloyak hamô loŋ êŋ sondabêŋ bêŋ anôŋ ba avômalô Samalia êyê ba eson kambom. Ma yani hathak habam yanida nena, “Ya anyô lôk athêŋ.”

10 Ma avômalô lôk athêŋ bêŋ lôk athêŋ yaô ethak ititiŋ yani ba enaŋ nena, “Yani intu ma Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ atu ba elam nena Lôklokwaŋ Bêŋ.”

11 Wak bêŋ anôŋ ma yani hadum nômbithi takêŋ ba intu avômalô esopa yani ek êyê anêŋ aloyak takatu ba hadum ba nômbithi hathak habitak lôbôlôŋ.

12 Ma doŋtom Pilip hayô ba hanaŋ Abô Mavi hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lôk Yisu Kilisi anêŋ athêŋ. Êŋ ma anyô lo avi bêŋ anôŋ êvhaviŋ ba ithik ŋaŋ.

13 Ma Saimon hêvhaviŋ haveŋ ba ithik yani halôk ŋaŋ. Ma hasopa Pilip haveŋ loŋ nômbêŋ atu ba yani hi ek hayê lavôŋiŋ lôk nômbithi lomaloma takatu ba Pilip hadum. Êŋ ma hason kambom.

14 Aposel anêŋ Jelusalem elanô nena avômalô Samalia lêk êvhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô. Êŋ ma êv Pita lo Jon ba i hadêŋ thêlô.

15-16 Thai êyô ma elanô nena avômalô Samalia takatu ba bôk êvhaviŋ lo ithik ŋaŋ hathak Anyô Bêŋ Yisu anêŋ athêŋ, ma doŋtom miŋ ewa Lovak Matheŋ ami. Êŋ ma thai eteŋ mek ek thêlô neja Lovak Matheŋ.

17 *Etak baheŋ hayô hêk thêlô, ma Lovak Matheŋ hayô hamô i.

18 Saimon hayê aposel ju atu etak baheŋiŋ hayô hêk avômalô ma Lovak Matheŋ hayô hamô i. Êŋ ma hadum ek nêmbithi valuselen êndêŋ thai ba hanaŋ,

19 “Nônêmbithi lôklokwaŋ intu êndêŋ ya imbiŋ ek yahatak yabaheŋ hayô hêk anyô te, ma ôpêŋ tem enja Lovak Matheŋ.”

20 Ma Pita hanaŋ nena, “Aisê? Hoson nena hatôm nêmbithi Wapômbêŋ anêŋ wapôm vuli e? O nêmbithi yak ba nu loŋ atum imbiŋ anêmbithi valu!”

* 7:60: Luk 23:34 * 8:3: Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

* 8:17: Ap 19:6

21 O miñ hatôm undum Wapômbêñ anêñ ku éntêk imbiñ yêlô ami. Mî anôn! Kapôlôm miñ thêthôn hêk Wapômbêñ ma ami.

22 Aêñ ba onde kapôlôm liliñ ma otak anêm kambom êñ. Ma oteñ mek êndêñ Anyô Bêñ ek etak anêñ kapô esak anêm kambom takatu ba havuñ hêk kapôlôm.

23 Yahayê nena kapôlôm putup hathak kambom lomaloma ma kambom anêñ lôklokwan havalon o lon majaan boman.”

24 Ma Saimon hanañ nena, “Noten mek êndêñ Anyô Bêñ esak ya ek malain takatu ba honañ miñ êpôm ya ami.”

25 Ma Pita lo Jon enañ Anyô Bêñ anêñ abô bêñ lôk enañ hathak nôm takatu ba bôk êyê. Vêm ma êvôi Jelusalem hathak lonbô ba enañ Abô Mavi bêñ haveñ Samalia iniñ malak nenanena.

Pilip lo anyô Itiopia te

26 Ma Anyô Bêñ anêñ anela hanañ hadêñ Pilip, “Umbiyô ma ôndôk ba nu tamu lonôndê atu ba hatak Jelusalem ma hi Gasa, lon êñ ma lon thiliv.”

27 Êñ ma Pilip haviyô ma hasopa lonôndê êñ ma hayê anyô Itiopia te, yani ma anyô bêñ atu ba hayabin Itiopia iniñ kwin Kandas anêñ valuselen. Ôpêñ bôk êvê thalôk vê ek indum anêñ ku. Ma hi Jelusalem ek hêv yeñ hadêñ Wapômbêñ.

28 Vêm ma hale hi anêñ lon hathak lonbô. Ma hathak anêñ kalis ba hi ma hasam kapy a tu ba plopet Aisaia bôk hatô.

29 Ma Lovak Mathen hanañ hadêñ Pilip, “Nu bidon ek kalis intu ma omben imbiñ.”

30 Êñ ma Pilip halanvin ba hi habobo kalis ma halanô ôpatu hasam plopet Aisaia anêñ kapy a. Ma Pilip hanañ hik lin, “Hoyala abô intu ba hosam anêñ ôdôn e?”

* **8:36-37:** Ap 10:47 * **8:36-37:** Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Êñ ma Pilip hanañ, ‘Hôêvhavin avanôn hêk kapôlôm, êñ ma o hatôm.’ Ma yani hanañ viyan, ‘Yahêvhavin Yisu Kilisi Wapômbêñ anêñ Nakaduñ.’ * **8:40:** Ap 21:8 * **9:1:** Ap 8:3

31 Ma ôpêñ hanañ, “Tem yayala aisê? Anyôla miñ hamô ek enañ anêñ ôdôn bêñ êndêñ ya ami.”

Êñ ma hanañ nena Pilip esak anêñ kalis ba ni êmô imbiñ yani.

32 Ma Wapômbêñ anêñ abô atu ba ôpêñ hasam ma aêntêk, “Elom yani hatôm boksipsip atu ba elom

hi ek nijik vônô.

Lôk hatôm boksipsip nakaduñ atu ba ekapiñ vuluk vê

ba bônôn iyom,

lôk miñ halañ ba hanañ abô te ami.

33 Thêlô êv mama bêñ hadêñ yani, ma miñ idum abô thêthôn hathak yani ami.

Thêlô ik yani vônô,

ba intu limi mi.” *Aisaia 53:7-8*

34 Ma anyô êñ hanañ hik Pilip lin, “Plopet êñ hanañ hathak yanida, mena anyô yan?”

35 Êñ ma Pilip hanañ Abô Mavi bêñ anôn hathak Yisu hadêñ ôpêñ, môñ ma Aisaia anêñ abô atu ba lêk hasam vêm ma hanañ Wapômbêñ anêñ abô vi haviñ.

36-37 *Thai even lonôndê aleba êyô nañ te, ma ôpêñ hanañ hadêñ Pilip, “Nôngô, nañ éntêk hêk. Hatôm usik ya mena mi e?”*

38 Êñ ma ôpêñ hanañ ek nebalon kalis lon. Ma thai lôk Pilip ibup nañ ma Pilip hathik yani.

39 Etak nañ ma kethen oyan ma Anyô Bêñ anêñ Lovak Mathen hawa Pilip vê. Ma ôpêñ miñ hayê Pilip hathak lonbô ami. Ma hi lôk lamavi.

40 *Ma Pilip hason kambom ek lêk habitak hayô Asotas. Êñ ma hi lomalak lomalak ba hanañ Abô Mavi bêñ haveñ aleba hayô Sisalia.

9

Sol hale kapô liliñ

1 *Ma Sol hanañ abô lôklokwan denañ nena tem imbulin lôk injik

avômalô takatu ba esopa Anyô Bêḡ Yisu vônô. Ma hi hadêḡ anyô bêḡ habôk da

² ek eto kapyâ êndêḡ ḡê bêḡbêḡ takatu ba eyabiḡ Israêl iniḡ unyak yeḡ takatu hamô Damaskas. Kapyâ êḡ hanaḡ nena Sol hapôm avômalô la esopa Yisu anêḡ loḡôndê, anyô mena avi, êḡ ma embalon i ba enja ba êlêm Jelusalem êtôm ḡê koladônḡ.

³ Êḡ ma hatak Jelusalem ma hi Damaskas. Ma habobo Damaskas ma ketheḡ oyaḡ ma deda bêḡ te anêḡ leḡ hatôm damak hêv ba habi hayô hêk yani.

⁴ Ma hêv yak halôk pik ma halaḡô abô te halam hadêḡ yani aêntêk, “Sol, Sol, hubuliḡ ya eka?”

⁵ Ma Sol hanaḡ, “Anyô Bêḡ, o opalê?”

Ma ôpêḡ hanaḡ, “Ya Yisu ôpatu ba hubuliḡ.

⁶ Umbiyô ba nu malak lônḡ kapô. Ma tem nenaḡ êndêḡ o esak nôm atu ba undum.”

⁷ Ma ḡê takatu ba evenḡ haviḡ Sol imiḡ bônônḡ iyom. Thêlô elanô abô, ma doḡtom miḡ êyê anyôla ami.

⁸ Êḡ ma Sol haviyô ma doḡtom miḡ hatôm êḡjê tak ami. Ba intu evalon yani baḡ ma edadi ba i Damaskas.

⁹ Hatôm wak lô ma yani mapusip ba miḡ hayaḡ nôm lo hanum ḡaḡ ami.

¹⁰ Yisu anêḡ anyô ku te hamô Damaskas ba anêḡ athêḡ nena Ananaias. Ma hayê wêḡ te atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena, “Ananaias!”

Ma yani hanaḡ, “Anyô Bêḡ, ya êntêk yahamô.”

¹¹ Ma Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yani, “Umbiyô ba nu Judas anêḡ unyak hêk loḡôndê atu anêḡ athêḡ nena Thêthônḡ. Ma onanḡ injik liḡ nena, ‘Sol anêḡ Tasmus hamô mena mi e?’ Yani lêk hateḡ mek.

¹² Ma hatulak ma hayê wêḡ te nena anyô te anêḡ athêḡ nena Ananaias halêm hatak baḡ hayô hêk yani ek êḡjê tak esak loḡbô.”

¹³ Ma Ananaias hanaḡ viyaḡ nena, “Anyô Bêḡ, yahalaḡô abô bêḡ anônḡ hathak ôpêḡ. Yani hadum nôm kambom lomaloma hadêḡ anêm avômalô mathêḡ anêḡ Jelusalem.

¹⁴ Ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da êv lôklokwaḡ hadêḡ yani ba halêm loḡ êntêk ek embalon avômalô takatu ba êvhaviḡ anêm athêḡ.”

¹⁵ *Ma doḡtom Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ Ananaias nena, “Nu. Bôk yahatak ôpêḡ yôv ek imbitak yenaḡ anyô ku ba enja yenaḡ athêḡ ba ni ek avômalô loḡ buyan lôk iniḡ kiḡ ma avômalô Israêl imbiḡ.

¹⁶ *Ma tem yangik malaiḡ lomaloma takatu ba tem êpôm yani esak yenaḡ athêḡ thô êndêḡ yani.”

¹⁷ Êḡ ma Ananaias hi unyak atu kapô ma hatak baḡ hayô hêk Sol ma hanaḡ, “Aiyaḡ Sol, Anyô Bêḡ Yisu atu ba hapôm o halôk loḡôndê hêv ya ba yahalêm ek nôḡgô tak esak loḡbô lôk Lovak Mathêḡ êmbôlô kapôlôm siḡ.”

¹⁸ Ma ketheḡ oyaḡ ma nômla hatôm alim anêḡ kalak hagililiḡ hêk Sol madaluk. Ma hayê tak hathak loḡbô. Haviyô ma Ananaias hathik yani.

¹⁹ Vêḡ ma hayaḡ nôm doho ma hawa lôklokwaḡ hathak loḡbô.

Sol hanaḡ Abô Mavi hamô Damaskas

Sol hamô haviḡ Yisu anêḡ ḡê ku takatu ba êmô Damaskas hatôm wak doho.

²⁰ Vêḡ ma hi Israêl iniḡ unyak yeḡ takatu ba hamô loḡ êḡ, ma hanaḡ bêḡ nena Yisu ma Wapômbêḡ anêḡ Nakaduḡ.

²¹ *Avômalô takatu ba elanô anêḡ abô eson kambom ba enanḡ, “Ôpêntêk ma ôpatu ba bôk habuliḡ avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu anêḡ athêḡ anêḡ Jelusalem e? Ma lêk halêm loḡ êntêk ek embalon thêlô êtôm ḡê koladônḡ ba enja ba ni ek ḡê bêḡbêḡ êbôk da, aêḡ e?”

²² *Ma doḡtom Sol anêḡ lôklokwaḡ halumbak hi ba hi. Ma anêḡ abô hik

* 9:15: Ap 26:2; 27:24; Lom 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28 * 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28

thô hadêḡ avômalô Israeḡ takatu ba êmô Damaskas nena Yisu ma Mesia atu. Ma thêlô eson kambom ba miḡ hatôm nenaḡ abôla ami.

²³ Wak bêḡ anôḡ hale ba hi ma avômalô Israeḡ anêḡ loḡ êḡ ethak doḡtom ba ibutiḡ abô ek nijik Sol vônô.

²⁴ Ma doḡtom Sol halaḡô abô hathak iniḡ auk êḡ. Wak lo bôlôvôḡ ma ḡê takêḡ eyabiḡ malak lôḡ êḡ anêḡ badêḡ abôlêk ek nijik yani vônô.

²⁵ *Ma doḡtom bôlôvôḡ te ma Sol anêḡ ḡê ku ewa yani ba etak halôk vak sam bêḡ te kapô. Ma êlêlô halôk badêḡ anêḡ loḡ lovak te ba hi tamu badêḡ viyaḡ.

Sol hi Jerusalem

²⁶ *Vêm ma Sol hi Jerusalem. Hayô ma lahaviḡ êmô imbiḡ avômalô êvhaviḡ, ma doḡtom thêlô sapêḡ êkô ek yani lôk miḡ êvhaviḡ nena yani ma Yisu anêḡ anyô ku te ami.

²⁷ *Ma doḡtom Banabas hawa Sol ba hi hayô ek aposel. Ma hanaḡ abô hathak Sol nena bôk hayê Anyô Bêḡ halôk loḡondê ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô hadêḡ yani. Ma hanaḡ nena Sol hamô Damaskas ma hanaḡ abô lôklokwaḡ hathak Yisu anêḡ athêḡ ma miḡ hakô ami. Ma aposel êvhaviḡ anêḡ abô.

²⁸ Aêḡ ba Sol hamô haviḡ i. Ma hi ba halêm hamô Jerusalem kapô ma hanaḡ abô bêḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ ma kô mi.

²⁹ Ma yani hi hanaḡ abô haviḡ avômalô Israeḡ takatu ba ethak enaḡ abô Glik. Ma hawa iniḡ auk vose ek nêḡmimbiḡ Yisu. Ma doḡtom thêlô leḡiḡmaniḡ ba idum ek nijik yani vônô.

³⁰ Ma abô êḡ hi hapôm ḡê êvhaviḡ. Ba intu ewa yani ba i Sisalia ma etak halôk yeḡ te ek ni Tasus.

³¹ Êḡ ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Judia lo Galili ma Samalia êmô labali ba miḡ anyôla hêv malaiḡ hadêḡ i ami. Ma thêlô ibitak lôklokwaḡ ma Lovak Mathenḡ havatho thêlô kapôlôḡiḡ loḡ.

Thêlô êmô Anyô Bêḡ vibinḡ ma êbô anêḡ athêḡ. Ma avômalô êvhaviḡ ilum-bak hi ba hi.

Pita hadum anyô havuviḡ te mavi

³² Pita hi havenḡ lomalak lomalak. Ma wak te ma hi ek êḡjê avômalô mathenḡ anêḡ Lida.

³³ Loḡ êḡ ma hapôm anyô te ba anêḡ athêḡ nena Ainas. Yani kupik bôk havuviḡ ma hêk biḡ iyom hatôm sondabêḡ bahenḡvi ba lahavulô.

³⁴ Ma Pita hanaḡ, “Ainas, Yisu Kilisi lêk hadum o mavi. Umbiyô ma umbuvi anêm yêm.” Ma kethenḡ oyaḡ ma haviyô.

³⁵ Êḡ ma avômalô Lida lôk Salon sapêḡ êyê yani, ma ele i liliḡ ba esopa Anyô Bêḡ.

Pita hik avi ḡama te liḡ

³⁶ Anêḡ Jopa ma avi êvhaviḡ te ba anêḡ athêḡ nena Tabita, ma hathak abô Glik nena Dokas. Wak nômbêḡ intu ma yani hadum kobom mavi lomalomalô lôk hêv avômalô siv sa.

³⁷ Pita hamô Lida denaḡ ma Dokas hapôm lijiḡ ba hama. Ma ithik anêḡ kupik ba êdô hêk unyak kapô te atu ba hêk daku vuliḡ.

³⁸ Jopa hamô habobo Lida ba intu avômalô êvhaviḡ elañô nena Pita lêk hamô Lida, êḡ ma êv anyô ju ba i hadêḡ yani ma enaḡ lôklokwaḡ nena, “Ôlêm kethenḡ!”

³⁹ Êḡ ma Pita hi haviḡ thai ba êyô Jopa. Ma ewa yani ba i unyak kapô ali atu ba hêk daku vuliḡ. Avi tôp bêḡ anôḡ êmô unyak kapô êḡ ba elañ. Thêlô ekalabu Pita siḡ ma ewa iniḡ kwêv thilibuḡ lôk sôp takatu ba Dokas bôk hamô ma hadu ba hêv hadêḡ i ma ik thô hadêḡ yani.

⁴⁰ Ma Pita hanaḡ ba avômalô sapêḡ ele yaiḡ ba i. Ma halek vadôḡ lêlô ma hateḡ mek. Vêm ma hik i liliḡ hadêḡ avi ḡama êḡ ma hanaḡ, “Tabita, umbiyô.” Ma madaluk hakyav ba hayê Pita ma haviyô hamô.

⁴¹ Ma Pita havalonḡ baḡ ma hêv yani liḡ haviyô hamiḡ. Ma halam avômalô

* 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

mathenj lôk avi tôp takatu ba êlêm. Ma hik thô nena yani lêk haviyô lôkmala hathak lonjbô.

⁴² Abô hathak nô m atu ba Pita hadum halanvinj havenj Jopa iniñ lonj sapênj ba avômalô bêñ anônj êvhavinj Anyô Bêñ Yisu.

⁴³ Ma Pita hamô Jopa sonda doho haviñ Saimon, ôpatu ba hapesanj nômkama hathak alim kupik.

10

Konilias dalam Pita

¹ Anyô Lom te hamô Sisalia ba anênj athênj nena Konilias. Yani ma anyô vovak laik te ba hayabinj nê vovak ôdônj te hatôm 100 takatu ba êmô Lom iniñ nê vovak kapô ba elam i nena Njê Vovak Itali.

² Yani ma anyô hêv lêlê ek esopa Wapômbênj anênj lahavinj. Ba yani lôk vênj lôk nali ethak êmô Wapômbênj vibinj. Yani hathak hêv valuselenj bêñ anônj hadênj Islael iniñ avômalô siv, ma wak nômbênj intu ma hathak hateñ mek.

³ Wak te hatôm 3 kilok yanjinj ma hayê wênj te nena Wapômbênj anênj añela te halêm ma hanan, “Konilias!”

⁴ Ma Konilias hatitinj añela êñ lôklokwanj ba hakô kambom ma hanan, “Anyô Bêñ, aisê?”

Ma añela hanan, “Anêm mek nômbênj atu ba hotenj lôk wapôm takatu ba hôêv hadênj avômalô siv, lêk habitak hatôm da mavi hêk Wapômbênj ma.

⁵ Aênj ba nêm anyô doho ba ini Jopa ek neja anyô te anênj athênj nena Saimon, ma athênj yanj nena Pita ba nêlêm.

⁶ Ôpênj hamô haviñ anênj wase Saimon, ôpatu ba hapesanj nômkama hathak alim kupik. Anênj unyak hamô habobo ngwêk danj.”

⁷ Añela hanan abô takênj yôv ma hi. Êñ ma Konilias dalam anênj anyô ku ju lôk anyô vovak te atu ba hêk lêlê ek esopa Wapômbênj. Ôpênj ma Konilias anênj anyô hamô haviñ yani.

⁸ Ma Konilias hanan abô takênj sapênj hadênj thêlô yôv, ma hêv i ba i Jopa.

Pita hayê wênj te

⁹ Haviyô hayan anênj waklêvônj binj ma thêlô lêk ebobo nêyô malak bêñ Jopa. Ma wakma êñ iyom ma Pita hathak unyak vôv atu ba kalônj ek etenj mek.

¹⁰ Ma hama kisi ba lahavinj enjanj nô m. Ma donjom êpôpêk nô m denanj ba ma hatulak ma hayê wênj te aêntêk.

¹¹ Lenj abyanj ma nômla hatôm sôp bêñ te ba ibutinj anênj danj ayova lonj ma êlêlô halôk ba halêm.

¹² Sôp êñ kapô ma alim lomaloma hamô. Alim doho evenj hathak venjinj lo bahenjinj ma vi êyêyê hathak bôbônjinj ma vi ma menak lenjlêvônj.

¹³ Ma abô te halêm hadênj yani nena, “Pita, umbiyô. Nunjgwik ba nonjwanj.”

¹⁴ *Ma Pita hanan, “Anyô Bêñ, ya milôk. Nôm takênj ma balabunj hanan nena lelaik ba minj bôk yahanj ami.”

¹⁵ *Ma abô êñ hanan hathak lonjbô nena, “Nôm takatu ba Wapômbênj hadum ba habitak mabunj ma minj onanj nena lelaik ami.”

¹⁶ Nôm êñ habitak hatôm bôlônj lô ma kethenj oyanj ma sôp lôk alim takênj hathak lenj hathak lonjbô ba hi.

¹⁷ Ma Pita lahabi wênj êñ anênj ôdônj denanj ma nê takatu ba Konilias hêv i ba êlêm êyô. Thêlô êbôlêm Saimon anênj unyak aleba êyô iminj unyak abôlêk.

¹⁸ Ma elam nena Saimon atu ba elam nena Pita hamô mena mi e?

¹⁹ Ma Pita lahabi wênj atu denanj ma Lovak Mathenj hanan, “Ondanjô, anyô lokwanjlô êbôlêm o evenj.

²⁰ Ba intu nu tamu pik. Ma minj ôkô ek nu imbinj thêlô ami. Mi, yahêv thêlô ba êlêm ba intu nu imbinj i.”

²¹ Ma Pita habup ma hanan, “Ya ôpatu ba môlô ôbôlêm êñ êntêk. Môlô ôlêm eka?”

* 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19

22 Ma thêlô enañ, “Konilias hêv yêlô ba alêm. Yani ma Lom iniñ anyô vovak laik te. Yani ma anyô thêthôn ba hathak hamô Wapômbêñ vibin. Ma avômalô Israeël takatu ba eyala yani êyê nena yani ma anyô mavi te. Ma añela mathen te hanañ hadêñ yani ek endam o ba nu anêñ unyak ek endañô abô takatu ba tem onañ.”

23 Pita hanañô iniñ abô ma hanañ ek ini nêmo unyak kapô imbin yani.

Pita hayô Konilias anêñ unyak

Lôkbôk ma Pita hi haviñ thêlô ma nê êvhavin doho anêñ Jopa i haviñ.

24 Thêlô even aleba êk lonjondê, ma haviyô hayañ ma i ba êyô Sisalia. Ma Konilias hêv ma ek thêlô. Ma dalam anêñ avômalô lôk anêñ nê môlô ba thêlô ethak donjom êmô anêñ unyak kapô ba eyabin Pita.

25 Pita hayô unyak kapô ma Konilias halek vadôn lêlô hamô valuvi ma habô yani.

26 *Ma donjom Pita hanañ nena, “Umbiyô, ya ma anyô pik hatôm o.”

27 Ma Pita hanañ abô haviñ yani ma hi unyak kapô ma hayê nena avômalô bêt anôn lêk ethak donjom ba êmô.

28 Ma hanañ hadêñ thêlô, “Môlô oyala nena Israeël iniñ balabuñ hanañ lôklokwan nena yêlô Israeël miñ hatôm namô imbin avômalô lon buyañ ba nambitak nayô iniñ unyak kapô ami. Ma donjom Wapômbêñ hik thô hadêñ ya nena miñ hatôm yandam anyô te nena lelaik mena kambom ami.

29 Ba intu ôêv anyô ba êlêm ek neja ya, ma miñ yahanañ abôla ami. Mi, yahalêm iyom. Aêñ ba hatôm onañ anêm auk atu ba holam ya ba yahalêm hathak bêt êndên ya mena mi e?”

30 Ma Konilias hanañ, “Wak ayova hale ba hi ma yahamô yenañ unyak kapô ba yahaten mek hadêñ wakma êntêk hatôm 3 kilok yañsin. Êñ ma anyô te hamiñ yamalen ba anêñ kwêv lôk sôp ma thapuk anôn oyañ.

31 Ma hanañ, ‘Konilias, Wapômbêñ lêk hanañô anêm mek lôk wapôm takatu ba hôêv hadêñ nê siv.

32 Aêñ ba nêmo abô ni Jopa ek Saimon atu ba elam nena Pita. Yani hamô haviñ anêñ wase Saimon ôpatu ba hapesañ nômkama hathak alim kupik. Anêñ unyak hamô habobo ngwêk dañ.’

33 Aêñ ba yahêv abô kethen ek o, ma hudum nômo mavi ba lêk hólêm yôv. Lêk yêlô sapên athak donjom ba amô Wapômbêñ ma ek nanañô abô takatu ba Anyô Bêt hanañ hadêñ o ek onañ êndên yêlô.”

Nê lon buyañ elañô Abô Mavi

34 *Êñ ma Pita hanañ abô hadêñ thêlô nena, “Avanôn bin, lêk yahayala nena Wapômbêñ hadum kobom donjom hadêñ avômalô lodôn lodôn. Ma miñ lamavi hathak ôdôn te iyom ami.

35 Mi, yani lamavi hathak avômalô lodôn lodôn sapên atu ba elovak yani vibin ba idum nômo takatu ba thêthôn.

36 Môlô oyala abô atu ba Wapômbêñ hêv hadêñ yêlô avômalô Israeël. Abô êñ hanañ hathak Abô Mavi atu ba hadum ek avômalô nêmo yôhok imbin yani hathak Yisu Kilisi anêñ ku. Yani ma avômalô sapên iniñ Anyô Bêt.

37 *Ma môlô bôk oyala nômbên atu ba habitak Israeël iniñ lon yôv. Môn ma habitak anêñ Galili ba Jon anyô hathik ñañ hanañ ek avômalô nisik ñañ.

38 *Lôk oyala nena Wapômbêñ bôk hêv Lovak Mathen lôk lôklinyak bêt hadêñ Yisu anêñ Nasalet hatôm mek ek indum ku. Ma hi lomalak lomalak ma hadum mavi. Wapômbêñ hamô haviñ yani ba intu hadum avômalô takatu ba êmô Sadañ anêñ lôklokwan vibin ibitak mavi hathak lonjô.

39 “Ma yêlô aposel anañ hathak nômo takatu ba yêlô ayê yani hadum haveñ Jelusalem lôk Israeël iniñ lon sapên bêt hadêñ avômalô. Thêlô ik yani hathak a ba hama,

* 10:26: Ap 14:13-15; ALK 19:10 * 10:34: Lo 10:17; Lom 2:11 * 10:37: Mat 4:12-17 * 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-21

40 ma donjom wak te lô ma Wapômbênj hik yani linj hathak lonjbô ek injik i thô êndênj avômalô.

41 *Avômalô sapênj minj êyê yani ami. Mi, yêlô nê takatu ba bôk halam yôv ek nananj nô m takântêk bênj intu anj lo anum havinj yani hadênj waklavônj haviyô hathak lonjbô.

42 *Ma yani hananj hadênj yêlô ek yêlô nananj anênj Abô Mavi bênj êndênj avômalô lôk nananj bênj aêntêk, 'Wapômbênj bôk hatak yani yôv ek endanjô avômalô lôkmala lôk nana minj abô.'

43 *Plopet bô sapênj bôk enanj nena avômalô takatu ba êvhavinj yani ma tem Wapômbênj nê m minj kambom vê esak anênj athênj."

44 *Pita hananj abô ênj denanj ma Lovak Mathenj hayô hamô avômalô takatu ba elanjô anênj abô.

45-46 *Ma Isael minj nê êvhavinj takatu ba ivinj Pita ba i, elanjô thêlô enanj abô masôm lôk êbô Wapômbênj anênj athênj. Ba intu esonj kambom ba enanj nena, "Wapômbênj hêv Lovak Mathenj hadênj avômalô lonj buyanj hatôm alalô."

Ênj ma Pita hananj,

47 "Thêlô ewa Lovak Mathenj hatôm alalô nê Isael. Ma opalê hatôm iminj thêlô lonj sinj ek nisik nanj?"

48 *Ênj ma hananj nena, "Môlô nusik nanj esak Yisu Kilisi anênj athênj." Nê takênj ithik nanj yôv ma enanj ek Pita êmô wak doho imbinj thêlô.

11

Pita hananj hathak ku takatu ba hadum havinj avômalô lonj buyanj

1 Aposel lôk avômalô êvhavinj takatu ba êmô Judia elanjô nena avômalô lonj buyanj lêk ewa Wapômbênj anênj abô havinj.

2 Vê m ma Pita havôhi Jelusalem hathak lonjbô ma nê êvhavinj takatu ba lôklokwanj ek nenjothe kupik, ethanj yani

3 *ba enanj, "Hu nê lonj buyanj takatu ba minj enjothe kupik ami minj unyak ma hoanj nô m havinj i eka?"

4 Ênj ma Pita hananj hathak nô mkama takatu ba habitak ba hananj nena,

5 * "Yahamô malak bênj Jopa ba yahatenj mek hamô, ênj ma yahatulak ma yahayê wênj te aêntêk. Nô mlata hatôm sô p bênj te ba ibutinj anênj danj ayova lonj ma êlêlô anênj lenj halôk ba halê m habup ek ya.

6 Ma sô p ênj kapô ma yahayê alim pik lomaloma takatu ba evenj hathak veninj lo baheninj ma alim kamunj kambom lôk alim vi atu ba êyêyê hathak bô bônjinj ma menak lenj lêvônj havinj.

7 Ênj ma yahalanjô abô te halam hadênj ya nena, 'Pita, umbiyô, nunjgwik ba nonjwanj.'

8 "Ma donjom yahananj, 'Anyô Bênj, ya milôk. Nô m takênj ma balabunj hananj nena lelaik ba minj bôk yahanj dokte ami.'

9 "Ênj ma abô anênj lenj hananj hathak lonjbô nena, 'Nô m takatu ba Wapômbênj hadum ba habitak mabunj, ma minj onanj nena lelaik ami.'

10 Abô ênj habitak hatôm bô lônj lô. Ma nô m takênj hathak lenj hathak lonjbô ba hi.

11 "Ênj ma kethenj oyanj ma anyô lokwanjlô êyô iminj unyak atu ba yahamô. Thêlô ma anyô bênj te anênj Sisalia hêv i ba êlê m ek ya.

12 Ma Lovak Mathenj hananj hadênj ya, 'Nu umbinj thêlô ma minj ôkô ba lemluvi ami.' Ma aiyanj bahenji ba lahavute anênj Jopa atu ba bôk i havinj ya êntêk lêk êlê m. Ma yêlô lôkthô abitak ayô ôpênj anênj unyak kapô.

13 Ma ôpênj hananj nena yani hayê anjela hayô anênj unyak kapô ba hananj, 'Nê m anyô doho ba ini Jopa ek neja Saimon, anênj athênj yanj nena Pita ba êlê m.

* 10:41: Luk 24:42-43; Ap 1:8 * 10:42: Ap 17:31; 1Pi 4:5 * 10:43: Ais 53:5-6; Jer 31:34; Ap 2:38
 * 10:44: Ap 11:15; 15:8 * 10:45-46: Ap 2:4; 19:6 * 10:48: Ap 19:5 * 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12
 * 11:5: Ap 10:9-48

14 *Yani tem enañ abô êndênj mólô. Ma hathak abô êj ma Wapômbênj tem nêm o lôk anêm avômalô bulubinj.’

15 *‘‘Aênj ba yahadum ek yananj abô êndênj thêlô ma kethenj oyanj ma Lovak Mathenj halôk ba halêm hayô hamô thêlô hatôm sêbôk ba mônj anônj ma hayô hamô alalô.

16 *Êj ma yalenjhabi Anyô Bêj anênj abô atu ba bôk hananj nena, ‘Jon hathik avômalô hathak njanj, ma donjom Wapômbênj tem isik esak Lovak Mathenj.’

17 Thêlô êvhavinj Anyô Bêj Yisu Kilisi hatôm alalô bôk aêvhavinj yani. Êj ma Wapômbênj hêv anênj Lovak Mathenj hatôm wapôm hadênj thêlô hatôm bôk ba hêv hadênj alalô. Ba intu ya opalê ba hatôm yangêk Wapômbênj anênj lahavinj loj sinj?’

18 *Thêlô elanj abô êj ma bônônj ba êbô Wapômbênj anênj athênj ba enanj, ‘Intu êj, avômalô takatu ba ele kapôlônjinj liliñ ma Wapômbênj tem enja thêlô ba nêm lôkmala êndênj i ma alalô Israeël lôk njê loj buyanj imbinj.’

Avômalô êvhavinj anênj Antiok

19 *Ma ik Stiven vônô ma êv malainj hadênj avômalô êvhavinj vi havinj. Ba intu njê êvhavinj bênj anônj anênj Jelusalem êsôv ba i luvuluvu. Vi i Ponisia ma vi i njgavithôm Saipulus ma vi i Antiok. Ma enanj Yisu anênj Abô Mavi hadênj avômalô Israeël takatu ba êmô loj takênj iyom, ma njê loj buyanj ma mi.

20 Ma donjom njê êvhavinj doho anênj Saipulus lo Sailini, i Antiok ma enanj Anyô Bêj Yisu anênj Abô Mavi hadênj avômalô Glik havinj.

21 Ma Anyô Bêj anênj lôklinyak hamô havinj thêlô. Ba intu avômalô bênj anônj êvhavinj ba ik kapôlônjinj liliñ hadênj Anyô Bêj.

22 *Êj ma avômalô êvhavinj anênj Jelusalem elanj abô hathak nôm takatu ba habitak Antiok ma êv Banabas ba hi loj êj.

23 Ma hi hayô ma hayê Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj thêlô, ma yani lamavi. Ma hik thêlô sapênj iniñ auk liñ ek nesopa Anyô Bêj ênjêk kapôlônjinj êtôm wak nômbênj intu sapênj.

24 Banabas ma anyô mavi ba hêvhavinj lôklinyak. Ma Lovak Mathenj hadum ku lôklokwanj hamô yani kapô. Ma avômalô bênj anônj anênj loj êj êvhavinj Anyô Bêj.

25 *Vêm ma Banabas hi Tasus ek êmbôlêm Sol.

26 Hapôm yani ma hawa ba hi Antiok hathak lojbô ba thai êmô hatôm sondabênj te havinj avômalô êvhavinj anênj Antiok ma êdônj avômalô bênj anônj hathak Wapômbênj anênj abô. Antiok ma loj mônj anônj atu ba elam avômalô êvhavinj nena Kilisi anênj avômalô.

27 Banabas lo Sol êmô Antiok denanj ma plopet doho etak Jelusalem ba i tamu Antiok.

28 *Ma thêlô te, anênj athênj nena Agabas, haminj ba hananj hathak Lovak Mathenj anênj lôklokwanj nena bôm bênj tem imbitak pik sapênj. (Hadênj waklavônj Klodias hamô hatôm Lom iniñ kinj ma abô êj hik anônj.)

29 Aênj ba avômalô êvhavinj evak abô ek nênmê valuselej ni ek iviyanj takatu ba êmô Judia ek nêm thêlô sa. Njê êvhavinj tomtom êv valuselej hatôm atu ba thêlô êpôm.

30 *Thêlô isup yôv ma êv hadênj Banabas lo Sol ek nênmê êndênj avaka takatu ba eyabinj avômalô êvhavinj anênj Jelusalem.

12

Helot hik Jems vônô ma hadô Pita hamô koladônj

1 Waklavônj atu ba nôm takênj habitak ma Kinj Helot Aglipa havalonj avômalô êvhavinj doho ek nêm vovanj êndênj i imbinj.

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16: Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4
* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25

² Ma hanañ ba edabêñ Jon anêñ yañ Jems laselo kisi hathak biñ vovak ba hama.

³ Ma hayê nena avômalô Israël lenjñmavi hathak nô m êñ, êñ ma evalonj Pita haviñ. Yani hadum nô m êñ hadêñ waklavônj Eyañ Polom Yis Mi.

⁴ Havalonj Pita, êñ ma hadô hamô koladônj ma hatak yani halôk nê vovak ôdônj ayova bahenjñ. Nê vovak ôdônj ayova êñ iniñ nê vovak hatôm ayova ayova eyabiñ yani. Helot lahabi nena waklavônj Hale ba Hi anêñ dañ, ma tem enja Pita ende yaiñ ba imiñ avômalô malenjñ ek enañ yani bêñ.

⁵ Pita hamô koladônj ma avômalô êvhaviñ eteñ mek lôklokwañ ek Wapômbêñ nê m yani sa.

⁶ Ma bôlôvônj te ma Pita hêk sôm hêk nê vovak lokwanju malêvônj. Ma ekak bañ luvi hathak sen ju ba êthô hathak anyô vovak ju atu bahenjñ. Ma sôp bidonj vi eyabiñ koladônj abôlêk. Helot bôk hanañ yôv nena biyamônj lôkbôk ma tem neja yani ende yaiñ ek indum abô.

⁷ Ma ketheñ oyañ ma deda bêñ habi halôk koladônj kapô ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô. Ma hapetav Pita baya vi ma hik liñ ba hanañ, “Umbiyô ketheñ!” Ma sen ju atu hêv yak hêk Pita bañ.

⁸ Êñ ma añela hanañ hadêñ yani, “Umbuliv o siñ esak anêm sôp ma nuñgwik anêm bokñgôp.” Ma Pita hadum aêñ ma añela hanañ, “Nuñgwik anêm kwêv daim ba osopa ya.”

⁹ Êñ ma Pita hasopa añela ba thai i, ma doñtom hasonj nena yani hayê wêñ ma miñ nô m avanônj ami.

¹⁰ *Thai ele ba i ma êv nê eyabiñ koladônj abôlêk lokwanju atu liliñ ba ele ba i. Êñ ma thai i êyô badêñ abôlêk atu ba epesañ hathak aen, ma badêñ abôlêk êñ da hakyav ma thai ele yaiñ ba i malak bêñ. Ma esopa loñôndê te

ba i. Ma ketheñ oyañ ma añela hatak Pita ba hi.

¹¹ Yôv ma Pita anêñ auk hathak ba hanañ, “Lêk yahayala avanônj nena Anyô Bêñ hêv anêñ añela ba halêm hawa ya vê hêk Helot bañ lôk nômkama sapêñ atu ba avômalô Israël esonj nena tem nindum aêñ esak ya.”

¹² Yani lahabi abô êñ yôv ma hi Jon talêbô Malia anêñ unyak. Jon anêñ athêñ yañ nena Mak. Avômalô bêñ anônj lêk ethak doñtom ba eteñ mek êmô.

¹³ Ma Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ viyaiñ ma avi ku te ba anêñ athêñ nena Loda, hi ek injik unyak abôlêk vê.

¹⁴ Ma doñtom halanô Pita laselo katô, êñ ma lamavi anônj ba halanviñ hi unyak kapô hathak lonjô ma miñ hik unyak abôlêk vê ami. Ma hanañ hadêñ thêlô, “Pita hamiñ unyak abôlêk!”

¹⁵ Ma thêlô miñ êvhaviñ yani ami ba enañ, “O avi molo.” Ma doñtom yani lôklokwañ ba hanañ, “Mi anônj, yanida intu hamiñ.” Êñ ma enañ nena, “Betha Pita anêñ añela la.”

¹⁶ Ma doñtom Pita hapididiñ unyak abôlêk hamiñ denañ. Êñ ma thêlô ik unyak abôlêk vê ma êyê Pita ba esonj kambom.

¹⁷ Ma Pita hik thô hathak bañ nena thêlô bônônj ma hanañ hathak nô m takatu ba Anyô Bêñ hadum ba hawa yani vê hêk koladônj. Ma hanañ, “Nonañ abô êntêk êndêñ Jems lôk nê êvhaviñ vi imbiñ.” Ma hatak i ba hi buyañ.

¹⁸ *Haviyô hayañ ma nê vovak takatu ba eyabiñ koladônj êyê nena Pita miñ hamô ami. Êñ ma eboloba ba enañ mayaliv, “Pita hamô sê?”

¹⁹ Ma Helot hêv nê vovak ba i ek nêmbôlêm Pita, ma doñtom miñ êpôm ami. Êñ ma hanañ hik nê takatu ba eyabiñ Pita hamô koladônj liñ lôklokwañ nena idum aisê? Ma doñtom thêlô enañ nena injo. Êñ ma Helot hanañ ek nijik sapêñ vônô.

* 12:10: Ap 5:19 * 12:18: Ap 5:22-24

Vêm ma Helot hatak Judia ma halôk ba hi hamô Sisalia.

Kiñ Helot Aglipa hama

²⁰ Ma Helot bôk lamanin hathak avômalô Taia lo Saidon. Ba hi hamô Sisalia, êñ ma thêlô evak abô ek ini nepesan abô imbinñ yani ek malê nena thêlô ethak ewa nômm halêm anêñ kiñ anêñ loñ. Ba intu thêlô enañ abô havinñ Blastas ôpatu ba hayabinñ Helot anêñ unyak kapô ma yani halôk ek nêmm thêlô sa. Êñ ma hatak wakma te ek thêlô nepesan abô imbinñ kiñ.

²¹ Ma wakma êñ hayô ma Helot hik kiñ iniñ nômkama kêkêlô ma hi hamô anêñ loñ kiñ. Êñ ma hanañ abô hadêñ avômalô takêñ.

²² Ma elam aêntêk, “Abô êntêk ma miñ anyô leñselo ami. Mi, wapômbênñ te laselo.”

²³ *Ma Helot halañô iniñ abô ba lamavi hathak i ma miñ habam Wapômbênñ anêñ athênñ ami. Ba intu kethenñ oyañ ma Anyô Bêñ anêñ anjela hik yani ba matinñyak yaônena eyañ yani ba hama.

²⁴ *Malainñ lomalama hapôm avômalô êvhavinñ, ma doñtom Wapômbênñ anêñ abô halumbak ba halañvinñ ba hi luvuluvu.

²⁵ *Ma Banabas lo Sol ik iniñ ku atu ba êv hadêñ thai dañ siñ halôk Jelusalem, ma ele i Antiok hathak loñbô. Ma ewa Jon atu ba elam nena Mak ba hi havinñ thai.

13

Êv Banabas lo Sol ek ini nenañ Wapômbênñ anêñ abô

¹ Êntêk ma plopet lôk ñê êdônñ Wapômbênñ anêñ abô takatu ba êmô Antiok iniñ athênñ: Banabas lo Simeon elam nena Niga* ma Lusius anêñ Sailini lo Sol ma Manain bôk ba thai lôk Kiñ Helot Antipas yaóna ma evenñ havinñ i.

² *Wak te ma thêlô ethak doñtom ba evak balabuñ nômm ek netenñ mek

ma êv yenñ hadêñ Anyô Bêñ. Êñ ma Lovak Matherñ hanañ nena, “Notak Banabas lo Sol ek nindum ku takatu ba yahalam thai ek nindum.”

³ *Êñ ma thêlô evak balabuñ ek netak nômm lôk netenñ mek esak loñbô. Vêm ma etak bahenñ hayô hêk thai ma êv thai ba i ek nindum ku takatu ba Lovak Matherñ hanañ.

Banabas lo Sol i ñgavithôm Saiplus

⁴ Ma Lovak Matherñ hêv thai ba i ibup tamu malak Selusia, ma ethak yenñ te ba i ñgavithôm Saiplus.

⁵ *Thai ethak malak Salamis ma enañ Wapômbênñ anêñ Abô Mavi hamô Islael iniñ unyak yenñ takatu ba êmô loñ êñ. Ma Jon Mak haveñ havinñ thai ek nêmm thai sa.

⁶ Thai evenñ ñgavithôm Saiplus anêñ lomalak nenanena aleba êyô Papos. Loñ êñ ma thai êyê anyô Islael te atu ba hathak hadum ñgôk soñgoñ. Yani ma plopet abôyañ havinñ. Ba anêñ athênñ nena Ba-Yisu.

⁷ Yani hathak hamô havinñ Lom iniñ anyô bêñ atu ba hayabinñ loñ êñ, ba anêñ athênñ nena Segius Polus. Segius Polus ma anyô lôk auk mavi. Yani lahavinñ endañô Wapômbênñ anêñ abô ba intu halam Banabas lo Sol ba êlêm.

⁸ Ma doñtom Ba-Yisu hadum ek esale thai iniñ abô thô ma lahavinñ injik Lom iniñ anyô bêñ anêñ auk liliñ ek miñ nêmmibinñ thai iniñ abô ami. (Ba-Yisu anêñ athênñ hathak abô Glik nena Elimas ma anêñ ôdônñ ma anyô lôk ñgôk soñgoñ.)

⁹ Êñ ma Lovak Matherñ hava Sol atu ba elam nena Pol kapô siñ, ma hatitinñ Elimas lôklokwañ ma hanañ nena,

¹⁰ “O ma Sadañ anêñ nakaduñ ba intu hôpôlik hathak kobom takatu ba thêthônñ! Kapôlôm hayô siñ hathak abôyañ lôk kambom lomalama sapênñ. Wak nômbênñ intu ma hothavuthinñ Anyô Bêñ anêñ abô thêthônñ ba habitak hatôm abôyañ.

¹¹ *Aênñ ba ondanô! Anyô Bêñ anêñ bañ tem epetav o êndênñ êntêk.

* **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37 * **13:1:** Niga anêñ ôdônñ nena ñê kupik loñgavu. * **13:2:** Ap 9:15 * **13:3:** Ap 6:6 * **13:5:** Ap 12:12; 15:39 * **13:11:** Ap 9:8

Ba malem tem pusip ba miñ hatôm nôngô wak anêñ deda ami ma tem ômô aêñ dokte vêmam.”

Ma ketheñ oyañ ma Elimas hayê nômlate hatôm buliv lôk momañiniñ hava madaluk siñ. Ma yani havalon nômkama yakyak ek êpôm anyô te ek embalon yani bañ ba endom yani ba ni.

12 Anyô bêñ Lom atu hayê nôm êñ ma hason kambom hathak Anyô Bêñ anêñ abô atu ba thai enañ ma hêvhaviñ.

Thai enañ Abô Mavi hamô Antiok anêñ Pisidia

13 *Ma Pol thêlô etak Papos ma ewa yeñ ba i Pega anêñ plovins Pampilia. Ma donjom Jon Mak hatak thêlô ba havôhi Jelusalem hathak lonbô.

14 Êñ ma etak Pega ma i Antiok anêñ Pisidia. Ma Sabat ma thêlô i êyô avômalô Israeelinin unyak yeñ ma êlôk êmô.

15 Esam abô balabun lôk plopet iniñ abô yôv, êñ ma unyak yeñ iniñ nê bêñ êv abô hadêñ Pol thêlô ba enañ, “Aiyañ thêlô, unim abôla hamiñ ek nobatho avômalô iniñ kapôlôñiñ lon, êñ ma nonañ.”

16 Ma Pol haviyô hamiñ ma hik thô hathak bañ ba hanañ, “Môlô avômalô Israeelinin lôk nê lon buyañ takatu ba ôev yeñ hadêñ Wapômbêñ, nodañô ya!

17 *Sêbôk ma Israeelinin Wapômbêñ halam alalôaniñ bumalô thêlô ba etak iniñ lon ba i êmô Ijip ma habi anêñ wapôm sam hadêñ i ba ibitak lôkmanjiñ. Ma haveñ yam ma halom thêlô vê hêk Ijip hathak anêñ lôklokwan bêñ.

18 *Ma êmô lon thiliv hatôm sondabêñ 40 ba idum kambom lomalama, ma donjom hayabiñ thêlô mavi.

19 *Ma yani hêv avômalô Kenan ôdôn bahenvi ba lahavuju vê ma hêv iniñ pik hadêñ avômalô Israeelinin ba evalon hatôm iniñ pik.

20 *Nôm takêñ bôk habitak ba hale ba hi hatôm sondabêñ 450.

“Vêma Wapômbêñ hatak nê doho ek neyabiñ avômalô Israeelinin. Ma hatak tomtom da iniñ waklavôn neyabiñ endeba êyô plopet Samuel anêñ waklavôn.

21 *Vêma avômalô Israeelinin enañ hik Wapômbêñ liñ ek nêma kiñ êndêñ thêlô ma Wapômbêñ hatak Sol ek imbitak kiñ. Yani ma Kis nakadun ba habitak anêñ Benjamin anêñ ôdôn. Yani hayabiñ Israeelinin hatôm sondabêñ 40.

22 *Vêma Wapômbêñ hêv yani vê ma hatak Devit habitak thêlô iniñ kiñ. Ma hanañ hathak Devit aêntêk, ‘Yahayê Jesi nakadun Devit kapô ma hatôm yada yakapôlôn. Yani tem indum nômkama sapêñ êtôm yenañ yalenhaviñ.’

23 * “Ma Devit anêñ limi ma Wapômbêñ hêv Yisu ôpatu ba nêma Israeelinin bulubiñ hatôm bôk ba habutiñ abô haviñ i.

24 *Yisu miñ bôk hadum anêñ ku ami denañ ma Jon hanañ ek avômalô Israeelinin nede kapôlôñiñ liliñ ba nisik njañ.

25 *Jon anêñ ku anêñ dañ lêk habobo ma hanañ, ‘Môlô lemimhabi aisê hathak ya? Ya ma miñ Mesia atu ba môlô oyabiñ ek nêma môlô bulubiñ ami. Mi, yani tem emben ya yam. Yani ma anyô lôk athêñ ma ya ma yaônalôk ba intu miñ hatôm yakôm ba yapole anêñ vakapô bokngôp anêñ yak vê ami.’

26 “Aiyañ thêlô, môlô takatu ba Ablaham anêñ limi lôk môlô takatu ba nê lon buyañ ba ômô Wapômbêñ vibin, odañô. Abô takatu ba hathak bulubiñ, êñ ma Wapômbêñ hêv ek alalô sapêñ.

27 Avômalô Jelusalem lôk iniñ nê bêñbêñ miñ eyala Yisu êñ ami. Ba intu thêlô enañ ek nijik yani vônô, êñ ma esopa plopet iniñ abô takatu ba esam

* 13:13: Ap 15:38 * 13:17: Kis 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nam 14:34; Lo 1:31-32 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 16:12; Sng 89:20 * 13:23: 2Sml 7:12-16 * 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27

hadêḡ Sabat sapêḡ ba abô takêḡ intu hik anôḡ.

28 *Thêlô miḡ êpôm anêḡ kambom la ek nijik yani vônô ami, ma doḡtom enaḡ hik Pailat liḡ ek injik yani vônô.

29 *Thêlô idum nômkama sapêḡ hatôm bôk ba plopet eto hathak yani, êḡ ma êv yani vê hêk alovalaḡaḡsiḡ ma êdô yani hêk siô.

30 Ma doḡtom Wapômbêḡ hik yani liḡ haviyô hêk ḡama hathak loḡbô,

31 *ma wak bêḡ anôḡ ma anêḡ avômalô takatu ba bôk everḡ haviḡ yani anêḡ Galili ba i Jelusalem êyé yani. Ma ḡê takatu ba bôk êyé nôḡ takêḡ intu lêk enaḡ bêḡ hadêḡ alalôaniḡ avômalô.

32-33 “Ma lêk yêlô anaḡ Abô Mavi êntêk bêḡ hadêḡ môlô nena Wapômbêḡ lêk hik Yisu liḡ hêk ḡama ba intu abô takatu ba Wapômbêḡ bôk havak haviḡ bumalô thêlô ma lêk hik anôḡ hathak iniḡ nali alalô. Hatôm bôk eto hêk Kapya Yeḡ anêḡ abô ju nena,

“O ma yenaḡ Okna,

lêk yahabitak anêḡ Lemambô.’

Kapya Yeḡ 2:7

34 “Wapômbêḡ hik yani liḡ hêk ḡama ba miḡ hatôm ema esak loḡbô ba kupik epalê ami. Hatôm bôk eto nena, “Yahanaḡ avanôḡ biḡ nena tem yanêḡ mek mathenḡ mavi êndêḡ môlô êtôm bôk ba yahabutiḡ ek yanêḡ êndêḡ Devit.’

Aisaia 55:3

35 “Ma bôk ik auk êntêk thô hêk buyaḡ nena,

“Ma tem miḡ ôdô anêḡ Anyô Mathenḡ anêḡ kupik ênjêk siô ba epalê ami.’ *Kapya Yeḡ 16:10*

36 “Devit miḡ hato abô êḡ hathak yanida ami. Mi, Wapômbêḡ halam yani ek indum anêḡ ku êtôm anêḡ waklavôḡ atu ba hamô lôkmala vêḡ ma hama. Ma elav yani haviḡ limi ba anêḡ kupik hapalê.

37 Ma doḡtom ôpatu ba Wapômbêḡ hik liḡ, miḡ kupik hapalê ami.

38 “Aêḡ ba aiyaḡ thêlô, nodanô katô. Lêk yêlô anaḡ hadêḡ môlô nena hathak Yisu ma Wapômbêḡ tem nêḡ môlônim kambom vê.

39 *Anyôla miḡ hatôm esopa Mose anêḡ abô balabuḡ lôkthô ek Wapômbêḡ endam yani nena anyô thêthôḡ ami. Mi anôḡ, ma doḡtom lêk avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu, Wapômbêḡ hayê thêlô nena ḡê thêthôḡ ba miḡ lahabi iniḡ kambom hathak loḡbô ami.

40 Noyabiḡ am ek abô takatu ba plopet bôk enaḡ miḡ injik anôḡ imiḡ môlô ami. Thêlô bôk enaḡ aêntêk,

41 “Môlô ḡê obi Wapômbêḡ liliḡ, nodanô katô!

Tem yandum nômla bêḡ te imbitak ênjêk môlô malêvôḡ.

Ba anyôla hanaḡ nôḡ atu ba tem imbitak bêḡ hadêḡ môlô,

ma tem miḡ nôḡmimiḡ ami.

Ba intu tem indum môlô nosoḡ kambom lôk yambuliḡ môlô ba noma.’ ” *Habakuk 1:5*

42 Pol hanaḡ abô yôv ma thai lôk Banabas idum ek nede yaḡ ma avômalô enaḡ nena, “Sabat yaḡ endake ma mamu nonaḡ abô esak nôḡ takêntêk esak loḡbô.”

43 Sa anêḡ daḡ ma avômalô Isael lôk ḡê loḡ buyaḡ takatu ba ibitak êyô Isael iniḡ êvhaviḡ kapô esopa Pol lo Banabas. Thai enaḡ abô doho haviḡ hadêḡ thêlô ek injik thêlôniniḡ auk liḡ ek nesopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba nimiḡ lôklokwaḡ ek anêḡ wapôm embatho thêlô loḡ.

44 Ma Sabat atu hayô ma habobo avômalô Antiok sapêḡ êyô ek nedanô Wapômbêḡ anêḡ abô takatu ba thai tem nenaḡ.

45 Ma doḡtom ḡê bêḡbêḡ Isael vi êyé avômalô nômbêḡ êḡ ba leḡiḡdaḡ ba enaḡ abôma hathak abô takatu ba Pol hanaḡ.

46 *Êḡ ma Pol lo Banabas miḡ êkô ami ma enaḡ hadêḡ thêlô nena, “Wapômbêḡ hêv yai ba alêḡ ek nanaḡ anêḡ abô êndêḡ môlô ḡê Isael êmôḡ.

* 13:28: Mat 27:22-23

* 13:29: Mat 27:59-60

* 13:31: Ap 1:3,8

* 13:39: Lom 10:4

* 13:46:

Ap 3:26; 18:6

Ma donjom môlô ôpôlik hathak abô êḡ. Môlô ôdô lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ e? Aêḡ ba yai lêk atak môlô ba a ek avômalô loḡ buyaḡ.

⁴⁷ Hatôm atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ yai nena,
“Yahatak o hatôm deda ek avômalô loḡ buyaḡ

ek onañ Abô Mavi esak bulu-biḡ atu ba tem yanêm êndêḡ avômalô embeḡ pik bêḡ êntêk endebe êyô anêḡ daḡ.” *Aisaia 49:6*

⁴⁸ Avômalô loḡ buyaḡ elañô abô êḡ ba leḡiḡmavi ba enañ nena Anyô Bêḡ anêḡ abô ma mavi anôḡ. Ma avômalô takatu ba Wapômbêḡ bôk hatak i yôv ek nêmo lôkmala êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ, lôkthô êvhaviḡ.

⁴⁹ Ma Anyô Bêḡ anêḡ abô halilup havenḡ loḡ êḡ sapêḡ.

⁵⁰ Ma donjom ḡê Israeḡ doho i hadêḡ malak êḡ anêḡ ḡê bêḡbêḡ lôk avi bêḡbêḡ takatu ba ethak êmo Wapômbêḡ vibiy ma ik iniḡ auk liḡ ek nimbuliḡ Pol lo Banabas. Êḡ ma thêlô evatho avômalô malak êḡ loḡ ek nênem vovaḡ êndêḡ thai. Idum aêḡ vêm ma êv thai vê hêk iniḡ loḡ ba i.

⁵¹ *Êḡ ma thai ik vonḡovaḡ vê hêk veḡiḡkapô ek injik thô nena thêlô idum kambom ma thai etak i ba i malak Aikoniam.

⁵² Ma donjom ḡê êvhaviḡ anêḡ Antiok leḡiḡmavi anôḡ ba Lovak Mathen hava thêlô kapôlôḡiḡ siḡ.

14

Pol lo Banabas êmo Aikoniam

¹ Pol lo Banabas êyô malak Aikoniam ma esopa iniḡ kobom ba i Israeḡ iniḡ unyak yeḡ. Ma thai enañ abô mavi anôḡ ba intu avômalô Israeḡ lôk ḡê loḡ buyaḡ bêḡ anôḡ êvhaviḡ.

² Ma donjom ḡê Israeḡ takatu ba miḡ êvhaviḡ ami ik avômalô loḡ buyaḡ iniḡ kapôlôḡiḡ liḡ ba idum thêlô leḡiḡmaniḡ kambom hadêḡ avômalô êvhaviḡ.

³ *Aêḡ ba thai êmo loḡ êḡ sawa daim ma enañ Anyô Bêḡ anêḡ abô bêḡ ma kô mi. Ma Anyô Bêḡ havatho thai loḡ ek nindum lavôḡiḡ lôk nômbithi lomalama. Hathak nôm êḡ ma hik thô hadêḡ avômalô nena anêḡ wapôm takatu ba hêv ek nêmo avômalô bulu-biḡ ma avanôḡ biḡ.

⁴ Êḡ ma avômalô malak êḡ evak i vose hi ôdôḡ ju. Ôdôḡ yaḡ imiḡ haviḡ avômalô Israeḡ takatu ba miḡ êvhaviḡ ami ma yaḡ imiḡ haviḡ aposel.

⁵ *Vêm ma avômalô loḡ buyaḡ lôk avômalô Israeḡ takatu ba êpôlik ek thai evak abô ek nimbuliḡ thai ba nitu thai vônô esak valu.

⁶ Ma donjom thai elañô abô êḡ ma êsôv ba i malak Listla lo Debi hêk Likonia kapô lôk loḡ vi atu ba hêk habobo loḡ êḡ.

⁷ Ma thai evenḡ loḡ takêḡ ba enañ Abô Mavi hadêḡ avômalô.

Pol lo Banabas êmo Listla

⁸ Malak Listla ma anyô vavuviḡ te hamô. Sêbôk ba talêbô havathu yani ma miḡ bôk havenḡ dokte ami.

⁹ Wak te ma Pol hanaḡ Abô Mavi hadêḡ avômalô ma yani halañô anêḡ abô. Ma Pol hatitiḡ yani ma hayê nena anêḡ hêvhaviḡ hatôm indum yani mavi.

¹⁰ Êḡ ma Pol halam nena, “Umbiyô umiḡ.” Ma ketheḡ oyaḡ ma ôpêḡ haviyô hamiḡ ba havenḡ.

¹¹ *Ma avômalô takatu ba êmo loḡ êḡ êyê nôm atu ba Pol hadum. Ma elam hathak iniḡ abô Likonia nena, “Lêk wapômbêḡ lokwanju êwê i hatôm anyô ju êntêk ba êlôk ba êlêm ek alalô!”

¹² Thêlô iniḡ wapômbêḡ môḡ ma Sus ba intu elam Banabas nena Sus. Ma elam Pol nena Helmes ek malê nena Helmes ma iniḡ wapômbêḡ atu ba hathak hanaḡ abô hamôḡ.

¹³ Wapômbêḡ Sus anêḡ malakba hamô malak bêḡ viyaiḡ. Ma anêḡ anyô habôk da lôk avômalô sapêḡ leḡiḡhaviḡ nênem da êndêḡ thai. Aêḡ

* **13:51:** Mat 10:14; Ap 18:6 * **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 * **14:5:** Ap 14:19 * **14:11:** Ap 28:6

ba Sus anêḡ anyô habôk da hawa bok-manḡkao malô doho lôk alokwanḡ vuak atu idu hathak yak ma ele malak bêḡ anêḡ badêḡ abôlêk ek nêḡnêḡ da êḡndêḡ thai.

14 Ma doḡtom aposel Banabas lo Pol elanḡô abô êḡ, ma ekakaviḡ iniḡ kwêv ma elanḡviḡ ba i imiḡ avômalô nômbêḡ atu malêvôḡ ma elam,

15 * “Avômalô Listla! Môlô udum aêḡ eka? Yai ma anyô pik hatôm môlô. Yai alêm ek nananḡ Abô Mavi êḡndêḡ môlô ek notak nôḡm oyanḡ takêḡntêk atu ba ôêv yeḡ hadêḡ i ma unu êḡndêḡ Wapômbêḡ lôkmala. Yani hapesanḡ pik lo leḡ ma ḡḡwêk lôk nôḡmkama sapêḡ atu ba hamô kapô.

16 *Sêbôk ma yani hatak avômalô sapêḡ ek nesopa thêlôda iniḡ auk.

17 *Ma doḡtom hathak lavôḡniḡ ma yani hadum ek avômalô neyala yani. Yani hathak hadum mavi hadêḡ môlô ba hêv ôthôm lôk hadum ba unim nôḡm ku kapô hik anôḡ. Ma hêv nôḡm bêḡ anôḡ hadêḡ môlô lôk hadum ba môlô lemimmavi anôḡ.”

18 Thai enanḡ abô takêḡ, ma doḡtom avômalô nômbêḡ êḡ iniḡ auk ma may-aliv ba idum lôklokwanḡ ek nêḡnêḡ da êḡndêḡ thai.

19 *Vêḡm ma ḡê Israeḡ doho anêḡ Antiok lo Aikoniam êyô ma enanḡ abô bêḡ anôḡ hadêḡ avômalô Listla aleba ik iniḡ auk liliḡ ba êyê Pol lo Banabas nena ḡê kambom. Êḡ ma ik Pol hathak valu ma êvôv yani hale malak bêḡ viyaiḡ ba hi ba esonḡ nena lêk hama yôv.

20 Ma doḡtom ḡê êvhaviḡ êyô ba ekalabu yani siḡ, êḡ ma yani haviyô ma havôhi malak bêḡ kapô hathak lonḡbô. Haviyô hayaḡ ma thai lôk Banabas i malak Debi.

Thai êvôḡ Antiok anêḡ Silia

21 Thai enanḡ Abô Mavi havenḡ malak bêḡ Debi. Ma idum ba avômalô bêḡ anôḡ ibitak ḡê êvhaviḡ. Vêḡm ma

êvôḡ Listla lôk Aikoniam ma Antiok hathak lonḡbô

22 *ek evatho ḡê êvhaviḡ iniḡ kapôlôḡniḡ lonḡ lôk enanḡ nena nebalonḡ iniḡ êvhaviḡ lonḡ lôklokwanḡ. Ma enanḡ haviḡ nena, “Alalô tem naja malaiḡ lomaloma ek nasopa Wapômbêḡ anêḡ lonḡ lôkliḡyak anêḡ lonḡôḡndê.”

23 Ma Pol lo Banabas etak avaka hatôm lomalak lomalak ek neyabiḡ avômalô êvhaviḡ. Êv mek hathak thêlô ma etak i halôk Anyô Bêḡ atu ba thêlô êvhaviḡ banḡ. Vêḡm ma thêlô sapêḡ evak balabuḡ ek nôḡm ma eterḡ mek ek Anyô Bêḡ embalonḡ thêlô lonḡ.

24 Ma thai i plovins Pampilia ma elom hêk lonḡôḡndê atu hêk plovins Pisia ba i êyô Pampilia.

25 Êḡ ma thai enanḡ Yisu anêḡ abô hadêḡ avômalô Pega anêḡ Pampilia. Vêḡm ma êlôk ba i Atalia.

26 *Ma anêḡ Atalia ma ethak yeḡ ba i Antiok anêḡ Silia, lonḡ sêbôk atu ba ewa mek ek Wapômbêḡ nêḡm anêḡ wapôm êḡndêḡ thai esak ku takatu ba idum aleba lêk anêḡ daḡ.

27 *Êyô Antiok ma isup avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom ma enanḡ hathak nôḡm takatu ba Wapômbêḡ hêv thai sa ba idum bêḡ. Lôk enanḡ nena, “Wapômbêḡ hakyav ḡê lonḡ buyanḡ iniḡ unyak abôlêk êvhaviḡ vê ba vi dedaunḡ lêk êvhaviḡ.”

28 Ma thai êḡmô lonḡ êḡ sawa daim haviḡ avômalô êvhaviḡ.

15

Sam habitak Jelusalem

1 *Ma ḡê Judia doho êlôk ba i Antiok ma êdôḡ avômalô êvhaviḡ ba enanḡ nena, “Môlô miḡ onḡothe kupik vê hatôm bôk ba Mose hananḡ ami, êḡ ma Wapômbêḡ tem miḡ nêḡm môlô bulubiḡ ami.”

2 *Pol lo Banabas elanḡô iniḡ abô takatu ba enanḡ ma miḡ êlôk hathak iniḡ auk êḡ ami. Ba intu thêlô êkôki bêḡ anôḡ. Êḡ ma ḡê êvhaviḡ elam Pol

* 14:15: Sng 146:6; Ap 10:26 * 14:16: Ap 17:30

* 14:17: Jer 5:24 * 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25

* 14:22: Ap 15:32; 1Te 3:3 * 14:26: Ap 13:1-2 * 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal

2:1

lo Banabas lôk nê êvhavinj doho ek ini Jelusalem ek nepesaj abô ênj imbinj aposel lôk avaka vi.

³ Ba intu êv i ba i. Ma evenj Pinisia lo Samalia malêvônj ba enaj hadênj avômalô êvhavinj anênj lomalak nenanena hathak nômm takatu ba Wapômbênj bôk hadum ba avômalô loj buyanj ele kapôlônjinj lilinj ba êvhavinj Wapômbênj. Ma avômalô êvhavinj takênj elanjô abô ênj ma lejinjmavi anônj.

⁴ *Êyô Jelusalem ma avômalô êvhavinj lôk ini nj avaka doho lôk aposel ewa thêlô thô. Ma Pol lo Banabas enaj hathak nômm takatu ba Wapômbênj hêv thai sa ba idum bênj.

⁵ Ênj ma Palisi vi atu ba êvhavinj Yisu iviyô iminj ma enaj, “Avômalô loj buyanj takatu ba êvhavinj, ênj ma nêmmô Mose anênj abô balabunj vibinj lôk nenjothe anyô ini nj kupik vê. Ma êdô ma dô.”

⁶ Aênj ba aposel lôk avaka takatu ba êmmô ethak donjom ek nekaksa esak abô ênj.

⁷ *Thêlô enaj abô pôk bênj anônj aleba Pita haviyô haminj ma hana nj, “Aiyanj thêlô, mômlo oyala nena sêbôk ma Wapômbênj halam ya hêk mômlo malêvônj ek yanaj Abô Mavi êndênj avômalô loj buyanj ek nedarjô ba nênnêmbinj.

⁸ *Wapômbênj hayala avômalô kapôlônjinj. Ma hêv anênj Lovak Mathenj hadênj avômalô loj buyanj hatôm hêv hadênj alalô ek hik thô nena yani lamavi ek enja thêlô imbinj.

⁹ Wapômbênj minj hadum nômlate hadênj alalô avômalô Islael ma hadum nômla yanj hadênj thêlô ami. Mi, thêlô êvhavinj yani ba intu yani havôkwinj thêlô kapôlônjinj.

¹⁰ *Ma alalô lôk bumalô thêlô minj hatôm naja malainj takatu ba Mose anênj balabunj hana nj ami. Ma aisê ka mômlo udum ek nônnêmm malainj êndênj avômalô loj buyanj takatu ba êvhavinj?

Mômlo udum aênj ek nômbi Wapômbênj la linj e?

¹¹ *Ma donjom alalô êvhavinj nena Wapômbênj hêv alalô bulubinj hathak Anyô Bênj Yisu anênj wapôm. Ma thêlô aênj iyom.”

¹² Pita hana nj yôv ma Pol lo Banabas iviyô enaj abô ma lôkthô elanjô ba bônônj iyom. Thai enaj abô hathak lavônjinj lôk nômbithi lomalama takatu ba Wapômbênj hatak halôk thai bahenjinj ba idum havenj avômalô loj buyanj malêvônj.

¹³ *Thai enaj yôv ma Jems hana nj, “Aiyanj thêlô, nodanjô yena nj abô.

¹⁴ Saimon lêk hana nj hadênj alalô yôv nena Wapômbênj hik anênj lahavinj thô hathak hawa avômalô loj buyanj vi ek nimbitak êtôm anênj avômalô.

¹⁵ Ma plopet ini nj abô bôk enaj aênj iyom. Ba te bôk hatô nena,

¹⁶ “Embenj yam ma tem yandéalêmm, ma yapesaj Devit anênj loj lôklinyak atu ba bôk hapu yôv ek imbitak lôklokwanj esak lojbô.

Ma loj lôklinyak ênj anênj nômkama takatu ba bôk kambom, ma tem yapesaj lukmuk esak lojbô.

¹⁷ Ek avômalô takatu ba êmmô denanj lôk avômalô loj buyanj takatu ba bôk yahêv yena nj athênj hadênj i hatôm nêpôm Anyô Bênj.

Ya Anyô Bênj atu ba tem yandum nômm takêntêk, intu yahana nj aênj.

¹⁸ Ma nômm takênj intu bôk yahik thô hadênj yena nj avômalô? *Amos 9:11-12*

¹⁹ “Aênj ba yena nj auk ma aêntêk. Avômalô loj buyanj takatu ba bôk ele kapôlônjinj lilinj ba i hadênj Wapômbênj ma minj nanêmm malainj êndênj i ami.

²⁰ *Mi, alalô nato kapya êndênj thêlô ma nana nj ek minj nejanj nômm takatu ba anyô êv hatôm da hadênj ngôk dahô ami, nômm ênj intu lelaik hêk

* 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43 * 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10

* 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9 * 15:20: Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16

Wapômbêḡ ma. Lôk netak sek waliliḡ, ma miḡ nejaḡ alim takatu ba evak laselo siḡ ba thalaleḡ hamô kapô siḡ lôk ninum thalaleḡ ami.

²¹ Êḡ ma hatôm. Ek malê nena sêbôk aleba lêk ma enaḡ Mose anêḡ abô bêḡ haveḡ lomalak lomalak lôk esam hamô Israeḡ iniḡ unyak yeḡ hadêḡ Sabat sapêḡ. Ba intu ḡê loḡ buyaḡ hatôm neyala.”

Eto kapyā hi ek ḡê êvhaviḡ anêḡ loḡ buyaḡ

²² Êḡ ma aposel lôk avaka ma avômalô êvhaviḡ sapêḡ ibutiḡ abô nena nendam iniḡ anyô doho ek ini Antiok imbiḡ Pol lo Banabas. Ma elam iniḡ anyô bêḡ ju. Yaḡ ma Judas, anêḡ athêḡ yaḡ nena Balsabas, ma yaḡ ma Silas.

²³ Ma eto kapyā te ba êv hadêḡ thêlô. Kapyā êḡ hanaḡ aêntêk.

Yêlô avaka lôk aposel, môlônim môlôviyaḡ, yêlô ato kapyā êntêk hadêḡ môlô avômalô loḡ buyaḡ takatu ba ôêvhaviḡ ba ômô malak Antiok lôk plovins Silia lôk Silisia. Aiyaḡ thêlô, waklêvôḡ mavi.

²⁴ Yêlô alaḡô yôv nena yêlôaniḡ avômalô doho bôk êthôk ba ibuliḡ môlônim auk ba êv malaiḡ hadêḡ môlô hathak abô takatu ba enaḡ. Yêlô miḡ êv i ba êthôk ami. Mi, thêlôda êthôk.

²⁵ Ba intu yêlô alôk ek nanêḡ anyô doho ba nêsôk imbiḡ Pol lo Banabas, thai atu ba yêlô leḡḡhaviḡ bêḡ anôḡ.

²⁶ Thai bôk etak iniḡ lôkmala ek nindum Yisu Kilisi anêḡ ku.

²⁷ Aêḡ ba yêlô êv Judas lo Silas ek nepesaḡ abô ek embatho kapyā êntêk loḡ.

²⁸ *Yêlô lôk Lovak Mathêḡ adô nanêḡ malaiḡ êndêḡ môlô. Ba intu yêlô leḡḡhaviḡ môlô nosopa abô takêntêk iyom.

²⁹ Miḡ oḡgwaḡ nôḡ takatu ba anyô êv hatôm da hadêḡ ḡgôk dahô

ami. Lôk miḡ nunum thalaleḡ ami ma miḡ oḡgwaḡ alim takatu ba ekak leḡselo siḡ ba thalaleḡ hamô kapô ami, lôk notak sek waliliḡ. Môlô udum aêḡ, ma mavi.

Waklêvôḡ mavi môlô lôkthô.

³⁰ Eto kapyā êḡ yôv ma êv hadêḡ thêlô ba ewa ba i tamu Antiok. Êyô Antiok ma elam avômalô êvhaviḡ ethak doḡtom ma êv kapyā êḡ hadêḡ thêlô.

³¹ Ma avômalô Antiok esam kapyā êḡ, ma kapyā êḡ havatho thêlô loḡ ba thêlô leḡḡḡmavi anôḡ.

³² Judas lo Silas, thai ma plopet. Ba enaḡ abô bêḡ anôḡ ek evatho ḡê êvhaviḡ loḡ lôk idum thêlô nimbitak lôklokwaḡ.

³³⁻³⁴ Êmô loḡ êḡ wak doho vêḡ ma avômalô êvhaviḡ anêḡ loḡ êḡ êv mek labali hadêḡ thai ma êv thai ba êvôḡ hadêḡ ḡê taksêbôk ba êv thai ba êlêḡ.*

³⁵ Ma doḡtom Pol lo Banabas êmô Antiok ma idum ku haviḡ avômalô bêḡ anôḡ ek enaḡ lo êdôḡ avômalô hathak Anyô Bêḡ anêḡ abô.

Pol lo Banabas evak i vose

³⁶ Wak doho hale ba hi ma Pol hanaḡ hadêḡ Banabas, “Alai ana ek nagê avômalô êvhaviḡ embeḡ malak nenanena taksêbôk ba alai anaḡ Anyô Bêḡ anêḡ abô hadêḡ i. Ma nagê nena thêlô êmô mavi mena mi e?”

³⁷ *Ma Banabas lahaviḡ enja Jon atu ba elam nena Mak imbiḡ thai,

³⁸ *ma doḡtom Pol hanaḡ nena, “Ôpêḡ bôk hatak alai halôk plovins Pampilia ma miḡ haviḡ alai ba hadum ku ami. Ba intu dô.”

³⁹ Thai êkôki mathalaleḡ aleba thai evaki vose. Ba Banabas hawa Mak haviḡ yani ba thai ethak yeḡ ba i ḡgavithôm Saiplus.

⁴⁰ Ma Pol hawa Silas haviḡ yani. Êḡ ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Antiok êv mek ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm êmô imbiḡ thai. Vêḡ ma etak i

* **15:28:** Mat 23:4 * **15:33-34:** ḡê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Ma doḡtom Silas hik auk liliḡ ba hamô Antiok ba miḡ havôhi ami. * **15:37:** Ap 12:12,25

* **15:38:** Ap 13:13; Kol 4:10

⁴¹ ba i plovins Silia lôk Silisia iniñ malak nenanena ba evatho avômalô êvhaviñ loñ.

16

Timoti hi haviñ Pol lo Silas

¹ *Pol hi hayô Debi lo Listla. Loñ êñ ma anyô hêvhaviñ te hamô ba anêñ athêñ nena Timoti. Talêbô ma avi Israeël te atu ba hêvhaviñ. Ma lambô ma anyô Glik te.

² *Ma avômalô êvhaviñ anêñ Listla lo Aikoniam enañ nena Timoti ma anyô mavi.

³ Aêñ ba Pol lahaviñ ôpêñ ni imbiñ yani. Ma doñtom lahabi nena avômalô Israeël takatu ba êmô loñ êñ eyala nena Timoti anêñ lambô ma anyô Glik te. Ba intu hawa Timoti ba hi ek nengothe anêñ kupik vê.

⁴ *Ma thêlô evenj ba i lomalak lomalak ma enañ abô takatu ba aposel lôk avaka bôk evak anêñ Jelusalem ek avômalô nesopa.

⁵ Aêñ ba avômalô êvhaviñ ibitak lôklokwanj hathak iniñ êvhaviñ ba wak nômbêñ intu ma êvôv avômalô lukmuk êyô ba ilumbak hi ba hi.

Pol hatulak ma hayê wêñ hathak anyô Masedonia te

⁶ *Ma Lovak Matheñ miñ halôk ek Pol thêlô ini nenanj Wapômbêñ anêñ abô embenj plovins Esia ami. Ba intu i Plijia lo Galesia iniñ malak nenanena.

⁷ Ma êyô pik Misia anêñ danj ma idum ek ini plovins Bitinia, ma doñtom Yisu anêñ Lovak Matheñ miñ halôk ek ini loñ êñ ami.

⁸ Ba intu thêlô êv Misia liliñ ma i tamu Tloas.

⁹ Ma bôlôvôñ ma Pol hatulak ma hayê wêñ te nena anyô plovins Masedonia te hamiñ ma hapetenak nena, “Ôlêm Masedonia ek nêm yêlô sa.”

¹⁰ Pol hayê wêñ êñ yôv ma yêlô apesanj i kethenj ek ana Masedonia. Yêlô ayala nena Wapômbêñ halam yêlô ek

ana nenanj Abô Mavi êñ bêñ êndênj thêlô.

Lidia halanjô Pol anêñ abô ba hêvhaviñ Yisu

¹¹ Vêm ma yêlô athak yenj te hêk Tloas ba a nôñnôñ hadênj ñgavithôm Samotles ma wak yanj ma a Niapolis.

¹² Vêm ma yêlô a Pilipai. Malak êñ ma Masedonia iniñ malak bêñ ma avômalô Lom takatu ba eyabiñ pik takênj ethak êmô loñ êñ. Ma yêlô amô wak doho hamô loñ êñ.

¹³ Ma Sabat hayô ma yêlô ale malak bêñ anêñ badênj abôlêk ba a ñanj te hêk viyaiñ. Yêlô lenjñhabi nena loñ etenj mek hêk habobo ñanj êñ la. Ma ñanj êñ ma yêlô ayê avi doho ethak doñtom ba êmô. Êñ ma yêlô alôk amô haviñ thêlô ma ananj abô hadênj i.

¹⁴ Ma avi Taiataila te halanjô abô êñ, ba anêñ athêñ nena Lidia. Avi êñ hadum ku valu hathak sôp thalalenj ek avômalô êv vuli ma hathak hêv yenj hadênj Wapômbêñ. Anyô Bêñ hik avi êñ anêñ kapô liliñ ek halanjô Pol anêñ abô ba hêvhaviñ.

¹⁵ Vêm ma yani lôk avômalô takatu ba êmô anêñ unyak sapênj ithik ñanj. Êñ ma yani hananj hadênj yêlô, “Môlô lêk ôyê ya hatôm avi yahêvhaviñ Anyô Bêñ, êñ ma nôlêm nômô yenanj unyak.” Ma yani hangasi yêlô aleba yêlô a anêñ unyak.

Etak Pol lo Silas halôk koladôñ

¹⁶ Wak te ma yêlô a loñ netenj mek ma avi te atu ba anêñ alañsi êmô hapôm yêlô. Yani ma avi lôk ñgôk ba anêñ ñgôk hathak hêv yani sa ek hayala nôm takatu ba tem imbitak embenj yam ba hananj bêñ. Yani hathak havôv valu bêñ hathak anêñ ku êñ ba hêv hadênj anêñ alañsi.

¹⁷ *Yani hasopa yêlô lôk Pol ma halam kaêk lôbôlôñ aêntêk, “Nê êntêk êñ ma Wapômbêñ Lenj Anôñ Biñ anêñ ñê ku. Ba lêk enanj hathak malêla takatu ma nundum ek Wapômbêñ nêm môlô bulubiñ.”

* 16:1: Ap 14:6; 2Ti 1:5

* 16:2: Plp 2:19-22

* 16:4: Ap 15:23-29

* 16:6: Ap 18:23

* 16:17:

Mak 1:24

18 Wak bêñ anôn ma yani hathak dalam aên aleba habuliñ Pol kapô kambom anôn. Ba intu hik i liliñ ma hanañ hadên ngôk êñ nena, “Hathak Yisu Kilisi anên athên ma yanañ êndên o nena otak avi intu ba nu!” Ma kethen oyañ ma ngôk êñ hatak avi êñ.

19 Ma avi êñ anên alañsi êyê nena iniñ loñôndê nêbôv valuselen lêk mi, êñ ma evalon Pol lo Silas ba êvôn thai ba i malak lôn êñ anên loñ ethak donjom halôk ek nimiñ nê idum abô hathak malañ.

20-21 *Ewa thai ba êyô ek nê takatu ba idum abô hathak ba enañ, “Anyô ju êntêk ma nê Israe. Thai enañ ek avômalô nesopa kobom takatu ba kambom ek alalô avômalô Lom. Ba intu ibi avômalô malak bêñ êntêk leniñ liñ ba leniññaña mayaliv.”

22 *Ma avômalô bêñ anôn enañ abô lôk leniñmaniñ hathak thai haviñ. Êñ ma nê takatu ba idum abô hathak enañ ek nimbi iniñ kwêv thô ma nebalî thai esak yak wabeñ.

23 Evali thai kambom anôn vêm ma ibi thai halôk koladôn kapô. Ma enañ hadên ôpatu ba hayabiñ koladôn nena eyabiñ thai dedaun mavi.

24 Ôpên halañô abô êñ, ma hawa thai ba halôk ba hi hadô hamô tamu koladôn kapô ali atu ba hêk vibin anôn ma eson veniñ halôk alokwan abyañ ba hadahaliñ veniñ loñ.

25 Ma bôlvôn biñ ma Pol lo Silas eteñ mek ba êv yen hadên Wapômbên, ma nê koladôn vi elañô.

26 Ma kethen oyañ ma duviañ bêñ te hayô ba hayôkwiñ koladôn anên landiñ. Ma koladôn abôlêk sapên hakyav ma señ takatu ba ibutiñ thêlô veniñ lo baheniñ sapên hêv yak.

27 *Ma ôpatu ba hayabiñ koladôn haviyô ma hayê koladôn anên abôlêk sapên lêk abyañ. Ma lañabi nena nê koladôn sapên lêk êsôv ba i, ba intu

hadadi anên biñ vovak ek embatho yanida vônô esak.

28 Ma donjom Pol dalam lôklokwan, “Miñ ômbi o vônô ami! Yêlô sapên êntêk amô!”

29 Êñ ma ôpên dalam ek neja atum êlêm ma halañviñ ba hi koladôn kapô, ma hakô ba halowaliñ ba hêv yak halôk Pol lo Silas malañ.

30 *Vêm ma hawa thai ba hi yaiñ ma hanañ, “Anyô bêñ luvi, yandum malê ek yanja bulubiñ?”

31 Ma thai enañ viyañ, “Ônêmbimbiñ Anyô Bêñ Yisu ma tem Wapômbên nêm o lôk anêm avômalô bulubiñ.”

32 Êñ ma thai enañ Anyô Bêñ anên abô hadên yani lôk avômalô takatu ba êmô anên unyak kapô.

33 Bôlvôn denañ ma yani hawa thai ba hi hathik iniñ palê. Vêm ma Pol lo Silas ithik ôpên lôk anên avômalô sapên.

34 Ma yani hawa thai ba hi anên unyak ma hêv nôm hadên thai. Yani lôk anên avômalô sapên leniñmavi anôn ek lêk êvhaviñ Wapômbên.

35 Haviyô hayañ lôkbôk ma nê takatu ba idum abô hathak êv iniñ sôp bidoñ ba i hadên ôpatu ba hayabiñ koladôn ma enañ nena, “Otak anyô ju intu ba ini.”

36 Ma ôpatu ba hayabiñ koladôn hi hanañ hadên Pol nena, “Nê takatu ba idum abô hathak enañ nena mamu lôk Silas notak koladôn ba unu. Ba intu unu lôk kapôlômim labali.”

37 Ma donjom Pol hanañ hadên sôp bidoñ takên nena, “Yai ma nê Israe ma Lom haviñ.* Ma donjom ik yai oyañ ma miñ enañ yaianiñ kambom bêñ ami. Ma ibi yai halôk koladôn kapô. Ma Lom iniñ balabuñ hanañ nena miñ hatôm nindum aên êndên nê Lom ami. Ma lêk ekopak ba idum ek netak yai menaña ba ana e? Mi

* 16:20-21: Mak 13:9 * 16:22: 2Ko 11:25; 1Te 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

* 16:37: Abô êñ anên ôdôn hathak Abô Inglis nena ‘Citizenship’. Pol hawa thai lôk Silas sa ba hanañ nena thai ma Israe citizen lôk Lom citizen haviñ. Lom iniñ abô majañ te nena miñ hatôm nijik Lom iniñ citizen te oyañ ami. Ba intu nê bêñ idum abô hathak ibuliñ Lom iniñ abô majañ. Nônô abô êñ vi hêk Aposel 22:25-29.

anônj! Thêlôda nêlêm ma neja yai vê ênjêk koladônj.”

³⁸ Ma sôp bidonj ewa abô ênj ba i enanj hadênj nê takatu ba idum abô hathak. Ma elanjô nena thai ma nê Lom havinj, ênj ma thêlô êkô kambom.

³⁹ Ma thêlô i ma ibui hadênj Pol lo Silas ma ewa thai ele yainj. Ma enanj nena, “Hatôm mamu notak lonj êntêk ba unu e?”

⁴⁰ Ênj ma thai etak koladônj ma ele yainj ma i Lidia anênj unyak. Ma êyê avômalô êvhavinj ma enanj abô doho ek embatho ininj kapôlônjinj lonj. Vêm ma etak i ba i.

17

Pol lo Silas êmô Tesalonaika

¹ Pol lo Silas êv malak Ampipolis lo Apolonia liliñ ma i thêthô ba êyô Tesalonaika. Ma IsraeI ininj unyak yeñ te hamô lonj ênj.

² Sabat te lô ma Pol hasopa anênj kobom ba habitak hayô unyak yeñ ênj kapô. Ma hadônj avômalô hathak Wapômbênj anênj kapyâ.

³ Ma hik thô nena kapyâ ênj ma hanañ nena Mesia tem enja vovañ ba ema ma imbiyô esak lonjbô. Ênj ma Pol hik thô nena, “Yisu atu ba yahanañ hadênj môlô, ôpênj intu Mesia ênj.”

⁴ Ma avômalô IsraeI doho lôk avômalô Glik bênj anônj atu ba êmô Wapômbênj vibinj lôk avi lôk athênj bênj doho elanjô ma êvhavinj ba i ivinj Pol lo Silas.

⁵ Ma donjom avômalô IsraeI lenjndañ ba ewa nê kambom doho anênj lonj ethak donjom halôk ba isup avômalô bênj anônj ethak donjom ek nijik avômalô malak ênj ininj kapôlônjinj linj. Ma thêlô elanjvinj ba i Jeson anênj unyak ek nêmbôlêm Pol lo Silas ek nebalonj thai ba neja ende yainj ba ini nênem êndênj avômalô nômbênj atu.

⁶ Ma donjom minj êpôm thai ami, ênj ma êvôv Jeson lôk nê êvhavinj doho ba ewa i hi hadênj nê bênbênj lonj ênj malenjñ ma elam aêntêk, “Nê êntêk ênj

idum nôm kambom havenj pik lôkthô aleba lêk êyô lonj êntêk.

⁷*Ma Jeson hawa thêlô thô ba hadô i hamô anênj unyak. Nê takênj êdô nêmo Lom ininj Kinj Sisa anênj abô majanj vibinj ba enanj nena, ‘Kinj yan hamô ba anênj athênj nena Yisu.’”

⁸Nê bênbênj lôk avômalô nômbênj atu elanjô abô ênj ma esonj kambom ba kapôlônjinj halinj i kambom.

⁹Yôv ma malak ênj anênj nê bênbênj enanj hadênj Jeson thêlô nena, “Nônêm valuselenj ek injik thô nena tem minj nundum kambom ênj esak lonjbô ami. Ba ômô tininj, ma tem noja unim valu esak lonjbô.” Ênj ma êv valu ma etak i ba i.

Avômalô Belia bênj anônj êvhavinj Yisu

¹⁰Bôlôvônj ênj iyom ma nê êvhavinj êv Pol lo Silas vê hêk Tesalonaika ba i Belia. Êyô Belia ma i IsraeI ininj unyak yeñ.

¹¹Avômalô Belia ininj kobom ma mavi anônj ek avômalô Tesalonaika ininj. Thêlô elanjô Pol lo Silas ininj abô lôk kapôlônjinj mavi ba wak nômbênj intu ma êyê Wapômbênj anênj kapyâ ek nêgê nena ininj abô ma avanônj mena mi.

¹²Ênj ma avômalô IsraeI bênj anônj êvhavinj ma avi Glik lôk athênj bênj doho lôk anyô Glik bênj anônj êvhavinj aênj iyom.

¹³Vêm ma avômalô IsraeI anênj Tesalonaika elanjô nena Pol hanañ Wapômbênj anênj abô hadênj avômalô Belia. Ênj ma thêlô i lonj ênj ma elela ininj auk ek thêlô lenjinmaniñ.

¹⁴Kethenj oyanj ma nê êvhavinj anênj Belia êv Pol ba hi ngwêk danj, ma Silas lo Timoti iyom êmô Belia.

¹⁵Ma nê takatu ba elom Pol ba i ma ivinj yani ba i Atens. Ma etak Pol ek nêbôni, ma hêv abô hadênj i ek nenañ êndênj Silas lo Timoti nena ini kethenj.

Pol hamô Atens

¹⁶Pol hayabinj thai hamô Atens ma hayê nena nê lônj ênj ininj ngôk dahô

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12 * 17:17: Ap 18:19

bêḡ anôḡ êmô ba kapô malaiḡ kam-bom.

17 *Aêḡ ba yani hi avômalô Israeḡ iniḡ unyak yeḡ kapô ma hanaḡ abô haviḡ avômalô Israeḡ lôk avômalô loḡ buyaḡ takatu ba êmô Wapômbêḡ viḡ. Ma wak nômbêḡ intu ma yani hathak hi loḡ ethak doḡtom halôk ek enaḡ abô imbiḡ avômalô takatu ba êmô loḡ êḡ.

18 Ma ḡê lôkawk ôdôḡ ju êmô, yaḡ iniḡ athêḡ nena Epikulian ma yaḡ ma Stoik. Thêlô elañô Pol hanaḡ Abô Mavi hathak Yisu lôk anêḡ haviyô hathak loḡbô. Ba intu thêlô lôk Pol êkôki. Ma vi enaḡ, “Anyô abô mayaliv êntêk hadum ek enaḡ malê?” Ma vi enaḡ, “Yani hanaḡ hathak wapômbêḡ masôm doho.”

19 Yôv ma thêlô ewa Pol ba i êdô hamô Aliopagas, loḡ atu ba avômalô ethak doḡtom ek enaḡ abô hathak auk lomaloma anêḡ ôdôḡ. Ma thêlô enaḡ, “Yêlô leḡiḡhaviḡ nayala auk luk-muk takatu ba honaḡ hadêḡ avômalô.

20 Abô takatu ba honaḡ ma hatôm abô masôm ek yêlô. Aêḡ ba yêlô leḡiḡhaviḡ nayala anêḡ ôdôḡ.”

21 Wak nômbêḡ intu ma avômalô Atens lôk avômalô loḡ buyaḡ takatu ba êmô Atens ethak doḡtom ek nedaḡô abô esak auk lukmuk takatu ba hayô ek nenaḡ abô pôk esak. Ma miḡ idum nômla yaḡ haviḡ ami. Ba intu leḡiḡhaviḡ nedaḡô Pol anêḡ abô.

22-23 Êḡ ma Pol haviyô hamiḡ Aliopagas maleḡiḡ ma hanaḡ, “Môlô ḡê Atens, lêk yahaveḡ môlônim loḡ ba yahayê nôm takatu ba môlô ôêv yeḡ hadêḡ. Ma yahapôm loḡ êbôk da te ba abô te hanaḡ nena, ‘Loḡ êntêk ma wapômbêḡ te atu ba yêlô athôḡ paliḡ anêḡ loḡ êbôk da.’ Ba intu yahayala nena môlô udum nôm lomaloma ek ôêv athêḡ bêḡ hadêḡ unim wapômbêḡ lomaloma. Ma wapômbêḡ atu ba môlô ôthôḡ paliḡ ba ôêv yeḡ hathak, êntêk tem yanaḡ bêḡ êndêḡ môlô.

24 * “Wapômbêḡ atu ba hapesaḡ pik

lôk anêḡ nômkama sapêḡ, ma yani ma pik lo leḡ iniḡ alañ. Ma miḡ hamô unyak matheḡ atu ba elav hathak ba-heḡiḡ ami.

25 *Yanida hêv lovak kapôlôḡiḡ lôk lôkmala ma nômkama sapêḡ hadêḡ avômalô lôkthô. Ma yani miḡ hêv yak hathak nômlate ek anyôla nêḡ yani sa ami, ma mi.

26 Hathak anyô doḡtom iyom ma yani habi avômalô lodôḡlodôḡ sapêḡ vê ek nêḡmô pik bêḡ êntêk sapêḡ. Yanida hatak iniḡ waklavôḡ lôk iniḡ loḡ takatu ba nêḡmô.

27 *Wapômbêḡ hadum nôm takêḡ ek avômalô sapêḡ nêḡê ba nêḡmbôlêḡ yani atu ba êthôḡ. Ma doḡtom miḡ hamô daim ek alalô tomtom ami.

28 “Mi, hatôm anyô lôkawk te bôk hatô nena, ‘Yani habibôm hayô hêk alalô vôv ba awa lôkmala lôk aveḡ ma lôkmala anêḡ ôdôḡ ma halêḡ anêḡ yani iyom.’ Ma unim ḡê lôkawk te bôk hatô nena, ‘Alalô ma yani anêḡ nali.’

29 * “Avanôḡ biḡ nena alalô ma Wapômbêḡ anêḡ nali ba intu miḡ mavi ek leḡiḡimbi nena yani ma hatôm dahô takatu ba epesaḡ hathak gol lo seleva ma valu ami. Mi, dahô takêḡ ma anyô epesaḡ hathak baheḡiḡ lôk iniḡ auk iyom.

30 Sêbôk ma avômalô êthôḡ Wapômbêḡ paliḡ ba intu yani miḡ hêv kambom êḡ anêḡ viyaḡ hadêḡ i ami. Ma doḡtom yani lêk hanaḡ lôklokwaḡ hadêḡ avômalô pik sapêḡ nena nede kapôlôḡiḡ liliḡ.

31 *Yani bôk hatak waklavôḡ te yôv ek nindum abô. Ma bôk hatak anyô te ek indum ku êḡ thêthôḡ. Ôpêḡ bôk hama ma Wapômbêḡ hik liḡ hêk ḡama ek injik thô nena yani tem endañô avômalô sapêḡ iniḡ abô.”

32 Thêlô elañô Pol anêḡ abô hathak anyô haviyô hêk ḡama, êḡ ma vi ibi anêḡ abô êḡ liliḡ ma doḡtom vi enaḡ, “Yêlô leḡiḡhaviḡ nedaḡô anêḡ abô esak nôḡm êntêk esak loḡbô.”

33 Vêḡ ma Pol hatak thêlô ba hi.

* 17:24: 1Kin 8:27; Ap 7:48 * 17:25: Sng 50:12; Ais 42:5 * 17:27: Sng 145:18; Jer 23:23 * 17:29: Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26 * 17:31: Sng 96:13

³⁴ Thêlô doho êvhaviņ ba esopa yani. Thêlô êņ te ma Dionisius, yani ma Aliopagas iniņ anyô te, lôk avi te ba anêņ athêņ nena Damalis, ma doho haviņ.

18

Pol hi Kolin

¹ Vêm ma Pol hatak Atens ma hi Kolin.

² *Ma hapôm anyô Israeł te ba anêņ athêņ nena Akwila. Yani anêņ malak ôdôņ ma plovins Pontus. Bôk lovêņ Plisila êmô malak Lom anêņ Itali vêm ma Kiņ Klodias hanaņ ek avômalô Israeł sapêņ netak Lom ba ini. Aêņ ba thai i Kolin. Ba intu Pol hi ek êņjê thai.

³ *Thai ethak idum ku epesaņ unyak hathak alim kupik ek nênem vuli. Ku êņ ma Pol anêņ ku hathak hadum ba intu hamô haviņ thai ba hadum ku êņ haviņ.

⁴ Sabat sapêņ ma Pol hi Israeł iniņ unyak yeņ ma hanaņ abô haviņ thêlô ek injik avômalô Israeł lôk Glik iniņ auk liliņ ek nênemimbiņ.

⁵ *Ma Silas lo Timoti etak Masedonia ma êlôk ba i Kolin, êņ ma Pol hatak anêņ ku epesaņ sôp ma hanaņ Wapômbêņ anêņ abô iyom. Ba hanaņ bêņ hadêņ avômalô Israeł nena, "Yisu ma Mesia atu."

⁶ *Vêm ma thêlô êpôlik hathak Pol ma enaņ abôma hathak yani. Êņ ma yani hik voņgovaņ vê hêk anêņ kwêv ek injik Wapômbêņ anêņ lamaniņ thô ma hanaņ hadêņ thêlô, "Malaiņ atu ba tem êpôm môle, êņ ma môleđa unim kambom ma miņ yenaņ kambom ami. Ma lêk yahatak môle avômalô Israeł ma yaha ek avômalô loņ buyaņ."

⁷ Êņ ma Pol hatak unyak yeņ hêk ma hi hamô Titius Jastas anêņ unyak. Ôpêņ ma anyô loņ buyaņ atu ba hathak hêv yeņ hadêņ Wapômbêņ ba anêņ unyak hamô habobo unyak yeņ atu.

⁸ Ma Klispus, anyô bêņ atu ba hayabiņ Israeł iniņ unyak yeņ, lôk anêņ avômalô takatu ba êmô anêņ unyak êvhaviņ Anyô Bêņ. Ma avômalô Kolin bêņ anôņ elañô Pol anêņ abô ba êvhaviņ ma ithik ņaņ.

⁹ Ma bôlevôņ te ma Pol hayê wêņ ma Anyô Bêņ hanaņ hadêņ yani nena, "Onaņ abô takêņ bêņ ma miņ ôkô ba o bônôņ ami.

¹⁰ *Yahamô haviņ o ba miņ hatôm anyô late êyô ba imbuliņ o ami. Mi, yenaņ avômalô bêņ anôņ êmô malak êntêk."

¹¹ Aêņ ba Pol hamô Kolin ba hadôņ avômalô hathak Wapômbêņ anêņ abô hatôm sondabêņ te lôk ayôņ bahenvi ba lahavute haviņ.

¹² Waklavôņ Galio hayabiņ plovins Akaia, êņ ma avômalô Israeł anêņ Kolin ethak doņtom ba idum leniņņaņa hathak Pol ba ewa yani ba i loņ idum abô.

¹³ Êņ ma thêlô enaņ, "Ôpêntêk hadôņ avômalô ek nênem yeņ êndêņ Wapômbêņ hathak loņôndê yaņađa atu ba habuliņ abô balabuņ."

¹⁴ Pol hadum ek enaņ abô êņ viyaņ, êņ ma Galio hanaņ hadêņ avômalô Israeł takatu nena, "Môle avômalô Israeł, môle ôyê nena ôpêntêk hadum nômlate ba habuliņ Lom iniņ abô maņa mena hadum kambom bêņ te, êņ ma mavi ek yandaņô môleđnim abô.

¹⁵ Ma doņtom abô takatu ba môle onaņ hathak ôpêntêk ma hathak abô lôk athêņ doho ma môle Israeł da unim abô balabuņ. Ba intu tem miņ yandaņô abô êņ ami. Mi, môleđa nopesaņ abô êņ."

¹⁶ Ba intu hêv thêlô vê hêk loņ idum abô.

¹⁷ Êņ ma thêlô evaloņ Israeł iniņ unyak yeņ anêņ anyô bêņ te anêņ athêņ nena Sostenes hêk ba ik yani habobo loņ atu ba idum abô viyaiņ. Ma Galio hayê ma hadum hatôm hathôņ paliņ.

Pol havôhi Antiok

* **18:2:** Lom 16:3 * **18:3:** Ap 20:34 * **18:5:** Ap 17:14-15 * **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10 * **18:18:** Nam 6:18; Ap 21:24

18 *Pol hamô Kolin sawa daim dokte. Vêm ma hatak nê êvhaviņ ma hi tamu Senklia ek enja yeņ ba ni Silia. Ma Plisila lo Akwila iviņ yani ba i. Pol bôk havak abô haviņ Wapômbêņ hathak nômlate ba intu miņ hakapiņ wakadôk ŋauņ ami aleba hayô Senklia. Êņ ma abô êņ anêņ daņ ba intu hakapiņ wakadôk ŋauņ vê.

19-21 Vêm ma ethak yeņ te ba i Epesus. Ma Pol hi Israeļ iniņ unyak yeņ ma hanaņ abô haviņ avômalô Israeļ. Ma thêlô enaņ ek yani êmô imbiņ thêlô wak doho vêmam, ma doņtom yani miņ halôk hathak iniņ abô ami. Ba hathak yeņ ma hanaņ hadêņ thêlô nena, “Wapômbêņ anêņ lahaviņ ma tem yambôalêm êndêņ mólô esak loņbô.” Êņ ma yani hatak Epesus ba hi. Ma hadô Plisila lo Akwila êmô Epesus.

22 Ma yeņ hi Sisalia ma Pol hatak yeņ êņ ma hathak ba hi Jelusalem ek ênjê avômalô êvhaviņ anêņ loņ êņ. Vêm ma halôk ba hi Antiok hamô Silia kapô.

23 Pol hamô wak doho hamô Antiok vêm ma hi plovins Galesia lo Plijia iniņ malak nenanena ek embatho avômalô êvhaviņ kapôlôņiņ loņ.

Apolo hanaņ abô hamô Epesus lo Kolin

24 Ma anyô Israeļ te anêņ athêņ nena Apolo hi hayô Epesus. Yani anêņ malak ôdôņ ma Aleksandlia. Yani ma anyô lôkauk bêņ ba hayala Wapômbêņ anêņ abô dedaņ mavi.

25 Bôk êdôņ yani hathak Anyô Bêņ anêņ loņôndê ba intu kapô lôklokwaņ ek êdôņ avômalô esak auk thêthôņ êņ. Ma hanaņ abô thêthôņ hathak Yisu anêņ bôk lo loņ vi. Ma doņtom hayala ŋaņ atu ba Jon hathik avômalô hathak iyom.

26 Yani hi avômalô Israeļ iniņ unyak yeņ ma hanaņ abô hathak Yisu ma miņ hakô ami. Ba Plisila lo Akwila elañô anêņ abô ma elam yani ba hi iniņ unyak ma ewa Wapômbêņ anêņ

abô atu ba miņ hayala ami sa hadêņ yani.

27 Vêm ma Apolo lahaviņ ni plovins Akaia, ma avômalô êvhaviņ anêņ Epesus evatho yani anêņ auk loņ ek indum aêņ. Ba eto kapya hadêņ avômalô êvhaviņ anêņ Akaia ek neja yani thô. Hi hayô Akaia, êņ ma hêv avômalô takatu ba êvhaviņ Wapômbêņ hathak anêņ wapôm sa bêņ anôņ.

28 *Yani hamiņ lôklokwaņ ba hanaņ avômalô Israeļ iniņ abô viyaņ hêk avômalô sapêņ maleņiņ. Ma hawa Wapômbêņ anêņ kapya sa ba hik thô nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêņ bôk havak abô yôv ek nêm êlêm.

19

Pol hi Epesus hathak loņbô

1 *Apolo hamô Kolin denaņ ma Pol hi haveņ plovins Galesia lo Plijia kapô ba haveņ aleba hayô Epesus. Loņ êņ ma hapôm avômalô êvhaviņ doho

2 *ma hanaņ hik thêlô liņ, “Bôk ôêvhaviņ ba owa Lovak Matheņ e?”

Ma thêlô enaņ, “Mi, yêlô miņ bôk alaņô abô te hathak Lovak Matheņ ami.”

3 Êņ ma Pol hanaņ, “Ŋaņ malê intu bôk mólô uthik?” Ma enaņ, “Jon anêņ ŋaņ.”

4 *Ma Pol hanaņ, “Jon bôk hathik avômalô hathak ŋaņ nede kapôlôņiņ liliņ ma hanaņ ek avômalô nênemimbiņ ôpatu ba haveņ yani yam. Ôpêņ ma Yisu.”

5 Thêlô elañô abô êņ, ma ithik ŋaņ hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ athêņ.

6 *Ma Pol hatak baņ hayô hêk thêlô, êņ ma Lovak Matheņ hayô hamô thêlô ba enaņ abô masôm lôk abô plopet.

7 Nê takêņ ma hatôm laumiņ ba lahavuju la.

8 Êņ ma Pol hi hamô Epesus hatôm ayôņ lô. Ma hathak hi avômalô Israeļ iniņ unyak yeņ ma hanaņ abô hathak

Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak ek thêlô nêñemimbiñ ma miñ hakô ami.

⁹ Ma doñtom thêlô doho evaloñ kapôlôñiñ loñ ba miñ êvhaviñ ami ma enañ abôma hathak Anyô Bêñ anêñ loñôndê bêñ ek avômalô sapêñ nedañô. Aêñ ba Pol hatak thêlô ma hawa ñê êvhaviñ ba i Tailanus anêñ kapo ekaksa halôk. Ma wak nômbêñ intu ma thêlô enañ abô hamô loñ êñ.

¹⁰ Pol hadum aêñ hatôm sondabêñ ju. Aêñ ba intu avômalô Israeël lôk avômalô Glik takatu ba êmô plovins Esia elañô Anyô Bêñ anêñ abô.

Skeva nali

¹¹ *Wapômbêñ hêv lôklokwan hadêñ Pol ba hadum nômbithi yanña lomaloma.

¹² *Ba intu sôp seleñ lo sôp dañ takatu ba Pol hasôm, ewa ba i ethav hathak avômalô lôk lijiñ ba ibitak mavi ma ñgôk etak i ba i.

¹³ Ma avômalô Israeël doho idum ku nêñem ñgôk vê ba ethak i lomalak lomalak. Ma thêlô doho idum ku êñ, ma elam Anyô Bêñ Yisu anêñ athêñ hayô ñê lôk ñgôk takêñ vov ba enañ, “Hathak Yisu atu ba Pol hanañ abô hathak anêñ athêñ, yahanañ nena otak ôpêntêk ba nu.”

¹⁴ Ma Israeël iniñ ñê bêñbêñ êbôk da te anêñ athêñ nena Skeva namalô bahenñvi ba lahavuju idum aêñ haviñ.

¹⁵ Ma wak te ma ñgôk hawê iniñ abô viyañ ba hanañ, “Yahayala Yisu, ma yahayala Pol, ma môlô ma opalê?”

¹⁶ Êñ ma ôpatu ba ñgôk havalon loñ hasov kisi hayô hêk i ba hik i mayav bomañ aleba thêlô sapêñ ewa thalalen ba êsov lenvinpopam ele unyak viyaiñ ba i.

¹⁷ *Ma avômalô Israeël lo Glik anêñ Epesus elañô abô êñ, ma êkô kambom ba êv athêñ bêñ hadêñ Anyô Bêñ Yisu.

¹⁸ Ma avômalô êvhaviñ bêñ anôñ êlêm ma enañ iniñ kambom lomalomabêñ.

¹⁹ Thêlô vi êbôk siniñ ma vi idum aloyak, aêñ ba isup iniñ kapya aloyak

sapêñ hathak doñtom ma êbôk hathak atum hêk avômalô malenñiñ. Ekatuñ kapya takêñ ba anêñ vuli hatôm 50,000 seleva.

²⁰ Hathak kobom êñ ma Anyô Bêñ anêñ abô halanviñ ba hi mayaliv ma anêñ lôklokwan halumbak bêñ.

²¹ *Nôm takêñ habitak vêm ma Pol lahabi ni Jelusalem ba halom hêk loñôndê yanñ atu hi plovins Masedonia lo Akaia. Ma hanañ, “Yaha Jelusalem vêm ma tem yana Lom imbiñ.”

²² Ma yani hêv Timoti lo Elastus, anyô ju atu ba idum ku haviñ yani, ba i Masedonia. Ma yanida hamô plovins Esia dokte vêmam.

Ñgalakñgalak bêñ habitak Epesus

²³ *Wak êñ ma avômalô ethañ i hathak Yisu anêñ loñôndê ba ñgalakñgalak bêñ habitak.

²⁴ Anyô atu ba hadum ba nôm êñ habitak anêñ athêñ nena Demitlius. Ôpêñ ma anyô hapesañ nômkama hathak seleva. Ba hathak hapesañ ñgôkba avi Atemis anêñ malakba anêñ dahô ek avômalô nêndô êmô iniñ unyak kapô. Yani lôk anyô doho ethak êvov valu bêñ hathak iniñ ku êñ.

²⁵ Wak te ma ôpêñ halam ñê ku êñ sapêñ ethak doñtom ba hanañ, “Aiyañ thêlô, oñañô. Môlô oyala nena alalô avov valu bêñ hathak alalôaniñ ku êntêk.

²⁶ Ma doñtom lêk ôyê lo olañô abô hathak nôm atu ba Pol hadum. Ôpêñ hathak hanañ nena ñgôk takatu ba anyô epesañ hathak bahenñiñ, êñ ma miñ wapômbêñ anôñ ami. Yani hanañ aêñ ba avômalô bêñ anôñ êvhaviñ anêñ abô ba etak alalôaniñ ñgôkba Atemis. Yani hadum aêñ hamô Epesus ma bidon oyañ ma tem anêñ abô êñ endanviñ emben plovins Esia sapêñ.

²⁷ Nôm êñ tem indum ba avômalô nêgê alalôaniñ ku êtôm nôm kambom. Lôk nêgê ñgôk lôk athêñ bêñ ñgôkba avi Atemis anêñ malakba êtôm nôm

* 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11 * 19:21: Ap 23:11; Lom 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8

oyan. Ma ngôk avi êḡ atu ba avômalô plovins Esia lôk avômalô pik bêḡ êntêk sapêḡ ethak êv yeḡ hathak, yanida anêḡ athêḡ tem nêḡ yak.”

28 Thêlô elanô abô êḡ ma leḡḡmanin kambom ba elam kaêk lôklala nena, “Atemis anêḡ Epesus ma ngôkba lôkmanḡin anôḡ!”

29 *Bidon oyan ma ḡgalakḡgalak bêḡ êḡ havenḡ Epesus sapêḡ. Ma avômalô evalonḡ Gaius lo Alistakas, thai ma ḡê Masedonia ju atu ba ethak evenḡ haviḡ Pol, ma elanḡinḡ hathak donḡtom ba i ininḡ lonḡ evalonḡ sa bêḡbêḡ halôk.

30 Ma Pol lahavinḡ ni lonḡ êḡ kapô ek enanḡ abô êndêḡ avômalô nômbêḡ êḡ, ma donḡtom ḡê êvhavinḡ iminḡ yani lonḡ sinḡ.

31 Ma ḡê bêḡbêḡ doho anêḡ plovins Esia takatu ba êḡ Epesus, thêlô ma Pol anêḡ ḡê môlô ba êv abô hadêḡ Pol ba enanḡ nena, “Minḡ ôyô kapô ami. Tem nijik o vônô ba dô.”

32 Ma avômalô nômbêḡ atu ba êḡ lonḡ êḡ kapô ininḡ auk hêv yak ba elam kaêk lomalama. Ma bêḡ anôḡ minḡ eyala ininḡ ethak donḡtom êḡ anêḡ ôdônḡ ami.

33 Ma avômalô Isiael isisunḡ ininḡ anyô te anêḡ athêḡ nena Aleksanda ek ni iminḡ avômalô nômbêḡ atu malenḡinḡ ek enanḡ abô esak malainḡ êḡ. Êḡ ma Aleksanda hêv banḡ hathak leḡ ek avômalô bônônḡ ek enanḡ abô.

34 Ma donḡtom avômalô nômbêḡ êḡ êyê nena yani ma anyô Isiael te, êḡ ma thêlô êvôlô venḡḡbôlêk hathak donḡtom ba elam lôklala nena, “Atemis anêḡ Epesus ma ngôkba lôkmanḡin anôḡ!” Elam aêḡ halôk ba halôk hatôm wakma lokwanju.

35 Vêḡ ma Epesus ininḡ anyô bêḡ hapesanḡ kapyā hanaḡ ek avômalô lôkthô bônônḡ. Êḡ ma hanaḡ, “Avômalô Epesus, avômalô pik sapêḡ eyala nena Epesus ma malak bêḡ atu ba hayabinḡ ngôkba lôkmanḡinḡ Atemis anêḡ malakba lôk anêḡ valu mathenḡ atu ba hêv yak halôk leḡ ba habup.

36 Auk êḡ ma hêk yainḡ ba avômalô pik sapêḡ eyala. Ba intu môlô bônônḡ ma noyabinḡ am ek minḡ nundum nômlate mayaliv ami.

37 Môlô ovalonḡ anyô ju êntêk ba owa ba ôlêḡ, ma donḡtom minḡ enanḡ abôḡma hathak alalôninḡ ngôkba avi mena ewa malakba anêḡ nômla vani ami. Mi.

38 Ma alalôninḡ unyak nedanô abô lôk anêḡ ḡê bêḡbêḡ nindum abô esak i intu êḡ. Aêḡ ba Demitlius lôk ḡê takatu ba epesanḡ nômkama hathak seleva ininḡ malainḡ la hêk, êḡ ma neja ba ini ek ḡê idum abô hathak.

39 Aêḡ ba abô yanḡ haminḡ denanḡ, êḡ ma waklavônḡ atu ḡê idum abô hathak ethak donḡtom, ma nêḡ êndêḡ i.

40 Noyabinḡ am mavi. Nêḡ bêḡ Lom idum abô ek alalô hathak nôḡ ḡgalakḡgalak takatu ba lêk habitak, êḡ ma tem alalô abô mi ek malê nena nôḡ ḡgalakḡgalak êḡ anêḡ ôdônḡ mi.”

41 Yani hanaḡ abô êḡ yôv ma hêv avômalô ba i ininḡ lonḡ mayaliv.

20

Pol hadum ku hamô plovins Masedonia lo Glis

1 ḡgalakḡgalak bêḡ êḡ lêk yôv, ma Pol halam avômalô êvhavinḡ ethak donḡtom. Ma hanaḡ abô doho ek embatho thêlô lonḡ. Vêḡ ma hanaḡ waklêvônḡ hadêḡ i ma hatak Epesus ba hi Masedonia.

2 Yani havenḡ lonḡ êḡ anêḡ lomalak nenanena ma hanaḡ abô bêḡ anôḡ ek embatho i lonḡ aleba hayô Glis.

3 Êḡ ma hamô lonḡ êḡ ayônḡ lô. Ma hadum ek enja yeḡ ba ni Šilia, ma donḡtom halanô nena avômalô Isiael ibutinḡ abô nena hathak yeḡ ma thêlô nesak imbinḡ ek nijik yani vônô. Aêḡ ba Pol lahabi nena êḡbônḡ endom plovins Masedonia esak lonḡbô.

4 Êntêk ma ḡê takatu ba ethak evenḡ haviḡ Pol ininḡ athêḡ: Sopata anêḡ Belia, yani ma Pailas anêḡ nakadunḡ, ma Alistakas lo Sekandas anêḡ Tesalonika, ma Gaius anêḡ Debi, ma Tikikus

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

lo Tlopmas anêḡ plovins Esia, ma Timoti.

⁵ Nê takêntêk êmônḡ ba i eyabiḡ yêlô êmô Tloas.

⁶ Ma yêlô a amô Pilipai aleba avômalô Israeḡ iniḡ waklavônḡ Eyaḡ Polom Yis Mi hale ba hi. Êḡ ma yêlô atak Pilipai ma athak yeḡ ba aveḡ hatôm wak bahenḡvi ma yêlô athak Tloas ma apôm thêlô. Ma yêlô amô Tloas hatôm sonda te.

Pol hik Yutikas liḡ

⁷⁻⁹ Sonda te anêḡ wak môḡ ma yêlô lôk ḡê êvhaviḡ athak doḡtom ek nanḡanḡ Anyô Bêḡ anêḡ polom mathenḡ. Yêlô athak unyak daim te ba amô kapô bôlô te lô atu hêk vuliḡ ma avômalô êtôm atum lam bêḡ anônḡ ba êthôkwêḡ havenḡ. Pol lahabi etak thêlô êndêḡ lôkbôk ba intu hanaḡ abô daim aleba bôlôvônḡ biḡ. Ma anyô muk te anêḡ athêḡ nena Yutikas hamô unyak abôlêk lovak ma hanaḡô Pol anêḡ abô aleba ma hayaḡ ma hêk sôm. Êḡ ma hêv yak ba hi tamu pik. Ma thêlô i ek neja yani, ma doḡtom lêk hama yôv.

¹⁰ Ma Pol halôk ba hi ma hayô hêk ôpêḡ ma havalonḡ yani ma hanaḡ, “Môlô miḡ noboloba ami. Yani hêk lôkmala.”

¹¹ Vêḡ ma Pol thêlô êvôi unyak vuliḡ hathak lonḡbô ma eyaḡ Anyô Bêḡ anêḡ polom mathenḡ. Êḡ ma Pol hanaḡ abô bêḡ anônḡ hathak lonḡbô aleba hayaḡ wak bêḡ ma hi.

¹² Ma anyô muk atu ba Pol hik liḡ anêḡ avômalô ewa yani ba i unyak lôk lenḡḡmavi anônḡ.

Pol hatak Tloas ma hi Miletus

¹³ Pol lahaviḡ embenḡ pik ba ni Asos ma hanaḡ ek yêlô nasak yeḡ ba ana napôm yani êndôk lonḡ êḡ.

¹⁴ Pol hapôm yêlô halôk Asos ma yêlô awa yani hathak yeḡ ba a Mitilini.

¹⁵ Ma haviyô hayaḡ ma atak Mitilini ma yêlô a ḡgavithôm Kios ma doḡtom miḡ athak liḡ ami. Ma hayaḡ hathak lonḡbô ma yêlô a ayô apôm

ḡgavithôm Samos. Ma hayaḡ te ma yêlô ayô Miletus.

¹⁶ Pol lahaviḡ êḡḡ waklavônḡ Pentikos êndôk Jelusalem ba intu lahaviḡ ni kethenḡ. Aêḡ ba hadô ni Epesus ek malê nena hi lonḡ êḡ ma tem êmô plovins Esia sawa daim.

Pol hanaḡ waklêvônḡ hadêḡ ḡê bêḡbêḡ anêḡ Epesus

¹⁷ *Pol hamô Miletus ma hêv abô hadêḡ Epesus nena avômalô êvhaviḡ iniḡ avaka sapêḡ ini êndêḡ yani.

¹⁸ *Thêlô êyô ma yani hanaḡ, “Môlô oyala ku takatu ba yahayô Esia môḡ anônḡ ma yahamô haviḡ môlô ba yahadum aleba lêk.

¹⁹ Avômalô Israeḡ ethak êv malaiḡ lomaloma hadêḡ ya lôk ibutiḡ abô ek nimbuliḡ ya lôbôlônḡ. Ma doḡtom yahatauviḡ ya aleba yaôna ma yahadum Anyô Bêḡ anêḡ ku lôk yamalenḡ thôk.

²⁰ Ma oyala nena abô alêla takatu ba hêv môlô sa, êḡ ma yahananḡ abô takêḡ bêḡ lôk yalenḡvidonḡ iyom. Ma yahadônḡ môlô hamô lonḡ yaiḡ lôk havenḡ môlônim unyak nenanena haviḡ.

²¹ Ma yahananḡ abô doḡtom êntêk hadêḡ avômalô Israeḡ lôk avômalô lonḡ buyaḡ nena nede kapôlônḡḡ liliḡ êndêḡ Wapômbêḡ ba nêḡḡmimbiḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu.

²² “Ma lêk Lovak Mathenḡ hakak ya ek yana Jelusalem. Ma miḡ yahayala nena malê intu tem êpôm ya anêḡ lonḡ êḡ ami.

²³ *Nôm doḡtom intu yahayala ma aêntêk. Malak nômbêḡ atu ba yahayô ma Lovak Mathenḡ hanaḡ hadêḡ ya nena, “Tem malaiḡ lomaloma êpôm o lôk ômô koladônḡ.”

²⁴ *Ma miḡ yalenḡ hik ya hathak nôḡ takêḡ ami. Lôk miḡ yahayê yalenḡḡkupik hatôm nômbêḡ ek ya ami. Mi, yenaḡ auk bêḡ ma yamiḡ lôklokwaḡ ba yandum ku takatu ba Anyô Bêḡ Yisu hêv hadêḡ ya endeba êyô anêḡ daḡ am. Ku êḡ ma aêntêk:

* 20:17: Ap 18:21 * 20:18: Ap 18:19-19:41 * 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Ti 4:7

yanan Abô Mavi bêñ esak Anyô Bêñ anêñ wapôm.

25 “Ma môlô takatu ba bôk yahamô haviñ ba yahanan abô hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak, ondanô. Lêk yahayala nena môlô te tem miñ ênjê yamalen esak loñbô ami.

26 Aêñ ba yahanan bêñ hadêñ môlô nena anyôla hadô Wapômbêñ anêñ abô ba hapôm malain, êñ ma miñ yenan kambom ami.

27 Ek malê nena yahanan Wapômbêñ anêñ loñondê sapêñ bêñ hadêñ môlô ma miñ yahakô ami.

28 *Noyabin am lôk avômalô takatu ba bôk Lovak Mathen hêv hadêñ môlô ek noyabin i. Ma noyabin Wapômbêñ anêñ avômalô êvhaviñ takatu ba yani bôk hêv i vuli hathak yanida anêñ thalalen.

29 *Yahayala nena yahatak môlô ba yaha, êñ ma kêdôñwaga abôyan tem nêlêm êtôm avuñ yatap ek nimbulin boksipsip.

30 Ma môlôda doho tem nonan abôyan ba nunduvin abô avanôn ek nôbôv nê êvhavin vi ek nesopa i.

31 *Aêñ ba noyabin am ma lemimimbi nena hatôm sondabêñ lô anêñ wak lo bôlôvôn ma yahanan abô hadêñ môlô lôk yamalen thôk ek yambatho môlô lôñ.

32 “Ma lêk yahatak môlô halôk Wapômbêñ ban lôk anêñ abô hathak anêñ wapôm. Abô êñ ma hatôm embatho môlô loñ ba nêma loñ ênjêk malak leñ ek môlô imbin nê mathen takatu ba bôk êmô yôv.

33 *Ma miñ yamalenkilik hathak anyôla anêñ seleva lo gol ma sôp ami.

34 *Ma môlôda oyala nena yada yahadum ku hathak yabahan ek yahêv yada sa lôk nê takatu ba idum ku ivin ya.

35 Ku takatu ba yahadum hik thô hadêñ môlô nena mavi ek alalô nandum ku bêñ ek nanêm avômalô siv sa. Ma lemimimbi abô takatu ba Anyô

Bêñ Yisu bôk hanañ nena, ‘Anyô yan hêv nômlate ek hêv o sa, ma tem lem-mavi. Ma donjom hôêv nômlate ek nêma anyô yan sa, êñ ma tem lemmavi anôn.’ ”

36 Pol hanañ abô takêñ yôv, ma halek vadôn lêlô ma haten mek haviñ thêlô.

37 Ma thêlô sapêñ evalon yani ba ilinu ma elan bêñ hathak yani.

38 Êñ ma thêlô ewa yani ba i etak hathak yeñ. Thêlô leñmalain kambom hathak abô takatu ba bôk hanañ nena tem miñ nêgê yani ma esak loñbô ami.

21

Pol hi Jerusalem

1 Yêlô atak thêlô lôk kapôlônin malain, ma yeñ hatak ngwêk dan anêñ Miletus ba hi nôñôn hadêñ ngavithôm Kos. Haviyô hayañ ma yêlô ayô ngavithôm Lodes vêm ma a Patala.

2 Ma yêlô atak yeñ êñ ma apôm yeñ yan atu ba tem ni Pinisia, êñ ma yêlô athak yeñ êñ ba a.

3 Ma yêlô a aleba ayê ngavithôm Saipulus hamô vituvulu bahen vi ken ma yêlô alom bahen vi anôn aleba ayô Taia hêk plovins Silia. Loñ êñ ma yeñ hadum ek etak anêñ nômkama êndôk bin.

4 *Êñ ma yêlô apôm nê êvhavin anêñ loñ êñ ba amô haviñ thêlô hatôm sonda daluk te. Ma hathak Lovak Mathen ma thêlô enan lôklokwan hadêñ Pol nena miñ ni Jerusalem ami.

5 Ma donjom sonda daluk êñ anêñ dan, ma yêlô a ek nasak yeñ esak loñbô. Ma nê êvhavin lôk vênji lôk nali elom yêlô ibup ngwêk dan. Ma ngwêk dan ma yêlô alek venin lêlô ma aten mek.

6 Vêm ma ekam yêlô ma yêlô athak yeñ ba a ma thêlô êvôi inin loñ hathak loñbô.

7 Ma yeñ hatak Taia ma hi aleba hayô Tolemes. Ma anêñ Tolemes ma

* 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 * 20:31: 1Te 2:11 * 20:33: 1Ko 9:11-12

* 20:34: Ap 18:3; 1Te 2:9 * 21:4: Ap 20:23

yêlô a ek nagê nê êvhaviņ ba namô imbiņ thêlô êtôm wak te.

⁸*Haviyô hayaņ ma yêlô athak yeņ ba a ayô Sisalia. Ma yêlô amô Pilip anêņ unyak. Yani ma anyô hanaņ Anyô Bêņ anêņ abô bêņ. Bôk etak nê bahenvi ba lahavuju ek nênem aposel sa ba Pilip ma nê êņ te.

⁹Yani anêņ nali avi muk ayova êmô. Thêlô ethak enaņ abô hatôm plopet.

¹⁰*Yêlô amô wak doho ma plopet te anêņ athêņ nena Agabas hatak Judia ma halôk ba halêm Sisalia.

¹¹*Yani halêm hayô ek yêlô ma hawa Pol anêņ bokņgôp ba hakak yanida baņ lo va loņ hathak ma hanaņ, “Lovak Matheņ hanaņ nena, ‘Avômalô Israeļ anêņ Jelusalem tem nekak bokņgôp êntêk anêņ alaņ aêņ iyom ba nênem yani êndôk avômalô loņ buyaņ bahenij.’”

¹²Yêlô alaņô abô êņ, ma yêlô lôk avômalô loņ êņ alaņ ba anaņ hadêņ Pol nena miņ ni Jelusalem ami.

¹³*Êņ ma Pol hanaņ nena, “Môlô olaņ ba ômô yabiņdaluk lu eka? Ya lêk yahapesaņ ya yôv ek yamô koladôņ mena ik ya vônô halôk Jelusalem hathak Anyô Bêņ Yisu anêņ athêņ la. Êņ ma hatôm.”

¹⁴Yêlô ayê nena yani miņ hatôm endanaņô yêlôaniņ abô ami ba intu yêlô atak auk êņ ma anaņ, “Anyô Bêņ anêņ lahaviņ injik anôņ.”

Pol hayaņ Jelusalem

¹⁵Vêm ma yêlô apesaņ i ek ana Jelusalem.

¹⁶Ma nê êvhaviņ doho anêņ Sisalia elom yêlô ba i Neson anêņ unyak ek namô. Yani ma anyô Saiplus te atu ba bôk hêvhaviņ môņ anôņ.

¹⁷Yêlô ayô Jelusalem ma nê êvhaviņ ewa yêlô thô lôk leņijmavi anôņ.

¹⁸Haviyô hayaņ ma yêlô lôk Pol a ek nagê Jems ma avômalô êvhaviņ iniņ avaka sapêņ êmô haviņ.

¹⁹*Ma Pol hakam thêlô ma hanaņ hathak nôk takatu ba Wapômbêņ hadum hathak yani hêk avômalô loņ buyaņ malêvôņ.

²⁰*Thêlô elañô abô êņ, ma êbô Wapômbêņ. Ba enaņ hadêņ Pol, “Aiyaņ, ondanô. Avômalô Israeļ lubuņlubuņ bôk êvhaviņ Yisu yôv ba thêlô lôklokwaņ ek nesopa Mose anêņ balabuņ.

²¹Ma thêlô bôk elañô yôv nena hôdôņ avômalô Israeļ takatu ba êmô nê loņ buyaņ malêvôņ nena netak Mose anêņ balabuņ lôk miņ neņgothe nali iniņ kupik vê ami lôk miņ nebaloņ yêlôaniņ kobom ami.

²²Tem nedanaņô nena lêk hólêm ba alalô nandum malê?

²³*Osopa yêlôaniņ auk êntêk. Yêlôaniņ anyô ayova êmô ba bôk ibutiņ abô haviņ Wapômbêņ ek nindum nômlate ek nimbitak matheņ.

²⁴Onja nê takêntêk ba nu unyak matheņ ma umbiņ thêlô esak loņôndê atu ba esopa ek indum thêlô nimbitak mabuņ ênjêk Wapômbêņ ma. Ma nêk valu ek thêlô nênem êtôm iniņ da vêm ma neņgulu leņijkadôk ŋauņ sapêņ vê. Undum aêņ ma tem avômalô sapêņ neyala nena abô takatu ba elañô ma abôyaņ. Ma oda hôwê balabuņ vibij haviņ.

²⁵*Ma hathak avômalô loņ buyaņ takatu ba êvhaviņ, yêlô bôk ato kapya hadêņ thêlô yôv ek nenaņ abô takatu ba alalô bôk abutiņ nena thêlô miņ nejaņ alim takatu ba êv hatôm da hadêņ ŋgôk dahô ami, lôk miņ ninum thalaleņ ami, ma miņ nejaņ alim takatu ba ekak leņselo siņ ami, ma netak sek waliliņ.”

²⁶*Haviyô hayaņ ma Pol lôk nê ayova atu i unyak matheņ ba esopa loņôndê atu ba indum thêlô nimbitak mabuņ ênjêk Wapômbêņ ma. Vêm ma hi unyak matheņ kapô ma hanaņ hadêņ nê êbôk da nena wak bahenvi ba lahavuju hale ba hi, ma tem iniņ

* 21:8: Ap 6:5; 8:40 * 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33 * 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5 * 21:23: Nam 6:1-20; Ap 18:18 * 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

waklavôḡ nêḡmô mabuḡ anêḡ daḡ ba intu tem nêlêḡ esak loḡbô ek nêḡmbôk thêlôda tomtom iniḡ da.

Evaloḡ Pol

²⁷ Wak bahenḡvi ba lahavuju atu habobo anêḡ daḡ ma avôḡmalô Israeḡ anêḡ plovins Esia êyê Pol hamiḡ unyak mathenḡ. Êḡ ma ibi avôḡmalô nôḡmbêḡ atu lenḡ ba evaloḡ Pol.

²⁸ Ma elam kaêk aêḡntêk, “Môlô ḡê Israeḡ, nôḡnêḡ yêlô sa! Anyô êḡntêk ma ôḡpatu ba hathak hanaḡ abô kambom hathak alalô lôk abô balabuḡ ma unyak mathenḡ êḡntêk havenḡ lomalak nenanena ba hadôḡ avôḡmalô sapêḡ hathak auk êḡ. Ma nôḡmla yaḡ haviḡ aêḡntêk. Yani halom ḡê loḡ buyaḡ doho ba ibitak êyô unyak mathenḡ êḡntêk kapô ba idum loḡ mathenḡ habitak lelaik.”

²⁹ *Thêlô enaḡ aêḡ ek malê nena bôk êyê Tlopimas anêḡ Epesus hamô Jelusalem haviḡ Pol ba esonḡ nena bôk Pol halom yani ba hi unyak mathenḡ kapô.

³⁰ Êḡ ma avôḡmalô Jelusalem sapêḡ lenḡḡḡḡḡḡḡ kambom ba elanḡviḡ ethak doḡḡtom ma evaloḡ Pol ba êvôv hale unyak mathenḡ viyaiḡ ba hi. Ma kethenḡ oyaḡ ma ik unyak mathenḡ anêḡ badêḡ abôlêk siḡ ek miḡ ini kapô esak loḡbô ami.

³¹ Thêlô idum ek nijik yani vônô havenḡ denaḡ, ma abô halanḡviḡ hi hayô Lom iniḡ anyô vovak laik môḡ nena avôḡmalô Jelusalem sapêḡ idum pôk lili bêḡ anôḡ.

³² Êḡ ma yani hawa ḡê vovak lôk ḡê vovak laik doho ba elanḡviḡ ba i hadêḡ avôḡmalô nôḡmbêḡ atu. Avôḡmalô êyê anyô vovak laik môḡ lôk anêḡ ḡê vovak êlêḡ, êḡ ma etak Pol ba miḡ ik yani hathak loḡbô ami.

³³ Anyô vovak laik môḡ hayô ma havalonḡ Pol ma hanaḡ hadêḡ ḡê vovak nena nekak Pol loḡ esak seḡ ju. Ma hanaḡ hik avôḡmalô liḡ nena, “Yani ma opalê ba hadum malê te?”

³⁴ Ma avôḡmalô vi elam abô te ma vi elam abô yaḡ. Pôk lili bêḡ habitak ba anyô vovak laik môḡ miḡ hatôm êḡpôm malaiḡ êḡ anêḡ ôdôḡ ami. Ba intu hanaḡ hadêḡ ḡê vovak ek neja Pol imbitak êyô iniḡ loḡ êḡmô.

³⁵ Thêlô ewa Pol êyô loḡ êḡ anêḡ alêlê ma avôḡmalô lenḡḡḡḡḡḡḡ kambom ek nijik yani vônô ba intu ḡê vovak êḡ Pol liḡ hathak lenḡ ek miḡ hatôm nijik yani ami.

³⁶ *Ma avôḡmalô nôḡmbêḡ atu ba evenḡ yam elam mathalalenḡ nena, “Unḡwik yani vônô! Unḡwik yani vônô!”

³⁷ Ma ḡê vovak ebobo iniḡ loḡ êḡmô, êḡ ma Pol hanaḡ hathak abô Glik hadêḡ anyô vovak laik môḡ nena, “Hatôm yanaḡ abô te êḡndêḡ o e?” Ma anyô vovak laik môḡ hasonḡ ba hanaḡ, “Hoyala abô Glik, e?”

³⁸ *Yahasonḡ nena o anyô Ijip sêbôk ba huik vovak hadêḡ Lom ba howa ḡê kambom takatu ba ik anyô vônô hatôm 4,000 ba hu loḡ thiliv la.”

³⁹ Ma Pol hanaḡ, “Mi. Ya anyô Israeḡ te ba yenaḡ loḡ ma Tasus hêk plovins Silisia. Yenaḡ loḡ ma loḡ lôk athêḡ. Hatôm yanaḡ abô dokte êḡndêḡ avôḡmalô takêḡntêk e?”

⁴⁰ Ma anyô vovak laik môḡ halôk, ma Pol hamiḡ alêlê ma hêḡ baḡ hathak lenḡ ek avôḡmalô bônôḡ. Thêlô bônôḡ, êḡ ma Pol hanaḡ abô hadêḡ thêlô hathak abô Hiblu.

22

¹ Ba hanaḡ nena, “Aiyaḡ thêlô lo wakamik thêlô, nodanô. Tem yanaḡ nôḡm êḡ bêḡ êḡndêḡ môlô.”

² Ma elanô Pol hanaḡ abô hathak abô Hiblu, êḡ ma thêlô imiḡ tiḡiḡ.

Êḡ ma Pol hanaḡ,

³ * “Ya anyô Israeḡ. Wakatik havathu ya hêk Tasus anêḡ plovins Silisia, ma doḡḡtom yahalumbak bêḡ hamô loḡ êḡntêk. Ma Gameliel bôk hadôḡ ya dedaḡḡ mavi hathak bumalô iniḡ balabuḡ. Ma ya bôk lôklokwaḡ bomaḡ ek yasopa

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37 * 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3

Wapômbênj hatôm mólô êntêk lêk udum.

⁴ *Bôk yahêv vovañ hadênj nê takatu ba esopa Yisu anênj loñôndê ba yahatak anyô lo avi halôk koladônj lôk yahanañ ek nijik thêlô vônô.

⁵ Anyô bênj habôk da lôk Israèl ininj nê bênjbênj eyala nôm takêntêk. Thêlô eto kapyra te hadênj ininj iviyañ anênj Damaskas ek nijik ku takatu tem yandum thô êndênj thêlô. Ku êñ ma yambaloñ nê takatu ba esopa Yisu anênj loñôndê ba yanja i ba yalêm Jelusalem ek nênmêm vovañ êndênj i.

⁶ “Yaha ek yandum ku êñ ba hatôm wاكلêvônj biñ ma yahabobo Damaskas. Ma kethenj oyañ ma deda bênj te anênj leñ habi hayô hêk ya.

⁷ Ma yahêv yak halôk pik ma yahanañ abô te hanañ hadênj ya, ‘Sol, Sol, aisê ka hubulinj ya?’

⁸ “Ma yahanañ viyañ, ‘Anyô Bênj, o ma opalê?’

“Ma hanañ nena, ‘Ya Yisu anênj Nasalet, ôpatu ba hôêv vovañ hadênj.’

⁹ Nê takatu ba ivinj ya êyê deda êñ, ma donjom miñ elañô ôpatu anênj abô atu ba hanañ hadênj ya ami.

¹⁰ “Ma yahanañ, ‘Anyô Bênj, yandum malê?’

“Ma Anyô Bênj hanañ nena, ‘Umbiyô ba nu Damaskas ma anyô te tem enañ êndênj o esak ku takatu ba bôk yahatak yôv ek undum.’

¹¹ Deda bênj êñ habi yamalenj sinj ba miñ hatôm yanğê loñ ami. Aênj ba nê takatu ivinj ya evaloñ yabahenj ba edadi ya hi Damaskas.

¹² “Ma anyô te anênj athênj nena Ananias hamô loñ êñ ba halêm ek ênjê ya. Yani hathak hasopa abô balabuñ dedauñ mavi, ma avômalô Israèl takatu ba êmô Damaskas ethak elam yani nena anyô mavi.

¹³ Yani hamiñ habobo ya ma hanañ, ‘Aiyañ Sol, nôngô tak esak loñbô!’ Ma kethenj oyañ ma yahayê yani.

¹⁴ “Ma hanañ, ‘Bumalô thêlô ininj Wapômbênj hatak o ek oyala anênj lahavinj lôk nôngô anênj Anyô Thêthônj Yisu lôk ondanjô laselo.

¹⁵ Tem umbitak êtôm anênj anyô onañ anênj abô bênj êndênj avômalô sapênj esak nôm takatu ba hâyê lo holañô.

¹⁶ Lêk aisê, hoyabinj malê? Umbiyô ma usik o êndôk nãñ lôk ondam anênj athênj ek êmbôkwiñ anêm kambom sapênj vê.’

¹⁷ “Vêm ma yahaleha Jelusalem ma wak te ma yahatenj mek hamô unyak mathenj kapô ma yahatulak ba yahayê wênj te.

¹⁸ *Ma yahayê Anyô Bênj hanañ abô hadênj ya ba hanañ, ‘O kethenj, otak Jelusalem ba nu. Ek malê nena avômalô loñ êntêk tem miñ nedanñ anêm abô takatu ba honañ hathak ya ami.’

¹⁹ * “Ma yahanañ, ‘Anyô Bênj, thêlô eyala nena bôk yahavenj avômalô Israèl ininj unyak yenj nenanena takatu ba hamô lomalak ek yanja avômalô takatu ba êvhavinj o ek yambali thêlô ba yatak i êndôk koladônj.

²⁰ *Ma ik Stiven anêm anyô atu ba hanañ anêm abô bênj vônô ma lêk yahamiñ loñ êñ havinj ba intu yahalôk hathak auk êñ ba yahayabinj nê ik yani vônô ininj sôp.’

²¹ * “Êñ ma Wapômbênj hanañ hadênj ya, ‘Nu, tem yanêm o êndênj avômalô loñ buyañ takatu ba êmô daimbô.’ ”

²² Avômalô Israèl elañô Pol anênj abô aleba hanañ bute nena, “Wapômbênj hêv yani ba hi ek nê loñ buyañ”, êñ ma thêlô elam lôklala nena, “Ungwik yani vônô! Miñ notak yani ek êmô lôkmala ami.”

²³ Ma thêlô elam lôklala ba ibi ininj kwêv daim thô ma ibi vongovañ hathak leñ ek injik thô nena lenjmaninj hathak abô takatu ba Pol hanañ.

²⁴ Êñ ma anyô vovak laik môñ hanañ ek nê vovak neja Pol ba ini ininj loñ. Ma hanañ nena nebañ yani

* 22:18: Ap 9:29-30 * 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15

esak yak wabenj lôk nenanj injik yani lij ek neyala nena avômalô leñjññañ hathak malê ba elam kaêk lôklala.

25 *Thêlô eto Pol va lo banj thêthônj ma ekak lonj ek neyali yani, êñ ma Pol hanañ hadênj anyô vovak laik atu ba hamiñ habobo yani nena, “Lom iniñ balabunj hanañ aisê hathak avômalô Lom da? Hatôm nobali anyô Lom te atu ba miñ hadum abô ba êpôm anênj kambom ami denanj e?”

26 Anyô vovak laik halanjô abô êñ ma hi hanañ hadênj anyô vovak laik mônj nena, “Hudum malê? Ôpêntêk ma anyô Lom te.”

27 Ma anyô vovak laik mônj hi hadênj Pol ma hanañ hik yani lij, “O ma anyô Lom te e?” Ma Pol hanañ, “Intu êñ.”

28 Ma anyô vovak laik mônj hanañ, “Bôk yahêv valuselenj bênj anônj hadênj Lom ek yambitak anyô Lom te.” Ma Pol hanañ, “Ya mi, wakamik ma anyô Lom ba intu yahabitak anyô Lom haviñj.”

29 *Êñ ma nê takatu ba idum ek nenanj injik yani lij, etak yani ba i kethenj. Ma anyô vovak laik mônj hasonj kambom ek malê nena hakak Pol anyô Lom te banj lo va lusu hathak señj.

Pol hamiñ kaunsil malêvônj

30 Ma anyô vovak laik mônj lahaviñ eyala katô nena avômalô Israêl enanj Pol bênj hathak malê. Aênj ba haviyô hayañ ma hapole señj vê hêk Pol ma hêv abô hadênj nê bênjbênj êbôk da lôk Sanhedlin ek nesak donjom. Êñ ma hawa Pol ba hi hadô hamiñ thêlô maleninj.

23

1 Pol hatitinj Sanhedlin ma hanañ, “Aiyañ thêlô, yahadum Wapômbênj anênj ku dedaunj mavi hêk Wapômbênj ma ba yakapôlônj miñ hanañ ya bênj hathak nômlate ami aleba lêk.”

2 *Êñ ma anyô bênj habôk da Ananias hanañ hadênj nê takatu ba imiñ habobo yani ek nepetav yani abôlêk.

3 *Ma Pol hanañ, “Lemvimkupik ma thêthê mavi, ma donjom kapôlôm ma lôngôlônj ba Wapômbênj tem epetav o. Hômô lonj êntêk ek onanj ya bênj esak balabunj, ma donjom oda huik balabunj pesa ba honanj nena nepetav ya.”

4 Ma nê takatu ba imiñ habobo yani enanj, “Honañ abô kambom hathak Wapômbênj anênj anyô bênj habôk da eka?”

5 *Ma Pol hanañ, “Aiyañ thêlô, miñ yahayala nena yani ma anyô bênj habôk da ami. Hatôm bôk eto nena, ‘Miñ nonanj abô kambom esak anyô bênj atu ba hayabinj anêm avômalô ami.’ ”

6 *Ma Pol hayala nena avômalô Sanhedlin vi ma Sadyusi ma vi ma Palisi. Ba intu yani halam hadênj thêlô nena, “Aiyañ thêlô, wakamik ma anyô Palisi ma ya aênj iyom. Ba yahêvhavinj nena nê takatu ba bôk ema tem nimbiyô esak lonjbô, ma hathak abô êñ ma lêk udum abô ek ya.”

7 Yani hanañ abô êñ ma Palisi lôk Sadyusi enanj i aleba evak i vose hi ôdônj ju.

8 *Evak i vose ek malê nena nê Sadyusi iniñ auk nena nê ñama tem miñ nimbiyô esak lonjbô ami, lôk enanj nena añela lôk ngôk miñ êmô ami. Ma donjom Palisi êvhavinj nena nômlate ma avanônj.

9 Êñ ma pôk lili bênj habitak ma nê lôkauk hathak abô balabunj doho atu ba Palisi, iviyô imiñ ma enanj lôklala nena, “Yêlô miñ lêk apôm ôpêntêk anênj kambom la ami. Betha ngôk mena añela te hanañ abô êñ hadênj yani la.”

10 Ma leñjmaninj halumbak hi bênj ba anyô vovak laik mônj hakô nena tem nêbôv Pol endeba itip ni loviañ. Ba intu hanañ hadênj nê vovak nena

* 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Wkp 19:15; Mat 23:27 * 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Ap 26:5 * 23:8: Mat 22:23 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23

nêbôv Pol vê ênjêk i ba neja ba ini inin loj.

11 *Wak êj anêj bôlôvôj ma Anyô Bêj hamiñ habobo Pol ma hanañ, “Umiñ lôklokwanj ma miñ ôkô ami! Bôk honañ abô hathak ya bêj hamiñ Jelusalem ma tem onañ imiñ Lom aêj iyom.”

Avômalô Israeël evak abô ek nijik Pol vônô

12 Haviyô hayañ ma avômalô Israeël doho ethak doñtom ma evak abô hathak Wapômbêj anêj athêj nena, “Alalô miñ hatôm nanğañ nôm lo nanum ñañ ami endeba nanğik Pol vônô am.”

13 Nê takatu ba evak abô êj, ma hatôm 40 ba havôhi.

14 Ma thêlô i êyô ñê bêjbêj êbôk da lôk ñê bêjbêj Israeël ma enañ, “Yêlô avak abô hathak Wapômbêj anêj athêj nena miñ hatôm anğañ nôm lo nanum ñañ ami endeba nanğik Pol vônô am.

15 *Aêj ba môlô lôk Sanhedlin nônem abô êndêj anyô vovak laik môj ba nosau yani nena neja Pol êlêm êndêj môlô ek nonañ injik yani liñ ek enañ anêj abô doho anêj ôdôj bêj. Ek malê nena yêlô lêk apesañ i yôv ek nanğik yani vônô êndôk loñondê.”

16 Ma doñtom Pol livavi anêj namalô halañ abô takatu ba thêlô ibutiñ. Ma hi ñê vovak iniñ loj kapô ma hanañ hadêj Pol.

17 Pol halañ abô, êj ma halam anyô vovak laik te halêm ma hanañ, “Ondom anyô muk êntêk ni anyô vovak laik môj ek enañ anêj abô te êndêj yani.”

18 Êj ma anyô vovak laik êj hawa yani ba hi hadêj anyô vovak laik môj ma hanañ, “Pol anyô koladôj halam ya ek yanja anyô muk êntêk êlêm êndêj o. Ek malê nena anêj abô te hêk ek enañ imbiñ o.”

19 Êj ma anyô vovak laik môj havalon anyô muk atu bañ ba halom yani hi daim dokte ma hanañ hik

yani liñ, “Hudum ek onañ malê êndêj ya?”

20 Ma ôpatu hanañ, “Avômalô Israeël lêk evak abô ek nenañ injik o liñ nena yamuñ ma nêm Pol êndêj Sanhedlin. Thêlô esau nena tem nenañ injik Pol liñ esak anêj abô doho anêj ôdôj.

21 Ma miñ ondanô iniñ abô ami. Thêlô ma hatôm 40 ba havôhi evak abô majañ hathak Wapômbêj anêj athêj nena miñ hatôm nejañ nôm lo ninum ñañ ami endeba nijik Pol vônô am. Ma lêk epesañ i yôv ba êmô loñondê ek nijik yani vônô, ma doñtom eyabiñ o ek ôndôk esak iniñ abô am.”

22 Ma anyô vovak laik môj hatak anyô muk atu ba hi ma hanañ lôklokwanj nena, “Miñ onañ êndêj anyôla nena honañ abô êntêk hadêj ya ami.”

Anyô vovak laik môj hêv Pol hadêj Peliks

23 Êj ma anyô vovak laik môj halam ñê vovak laik ju ma hanañ, “Nusup ñê vovak êtôm 200 takatu ba evenj pik lôk 70 takatu ba êyô êmô bokhos ma 200 takatu ba ik vovak hathak kôm jañak ek nêpôpêk i ek dokte bôlôvôj êtôm 9 kilok ma ini Sisalia.

24 Ma nopesañ bokhos doho ek Pol ek noja yani dedauñ mavi endeba notak êndôk Peliks anyô bêj atu ba hayabiñ Judia bañ.”

25 Lôk hatô kapyâ te aêntêk:

26 Ya Klodias Lisias, yahato kapyâ êntêk hadêj o Peliks,

O ma anyô bêj mavi atu ba hoyabiñ Judia. Waklêvôj mavi o!

27 *Nê Israeël evalon anyô êntêk ba idum ek nijik yani vônô, ma doñtom bôk yahalañ yôv nena yani ma anyô Lom te. Ba intu ya lôk yenañ ñê vovak ayô aêv yani sa.

28 *Ma yalenjaviñ yandanô nena avômalô Israeël lenjandañ ba enañ ôpêntêk bêj hathak malê. Ba intu yahawa yani hi hadêj iniñ Sanhedlin.

* 23:15: Ap 25:3 * 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27

* 23:28: Ap 22:30

29 Ma iniņ abô takatu ba enaņ hathak yani ma hathak Israeļ da iniņ balabuņ, ma miņ yahapôm abôla hatôm naņgik yani vônô mena nandô yani êmô koladôņ ami.

30 *Ma yahalaņô nena nê Israeļ doho evak abô ek nijik yani vônô, ba intu yahêv yani kethêņ oyaņ ba hathôk ek o. Ma yahaņa hadêņ nê takatu ba enaņ yani bêņ nena thêlôda nenaņ abô êņ bêņ êndêņ o.

31 Hato kapyā êņ yôv, ma hêv hadêņ anêņ nê vovak. Ma thêlô esopa anêņ abô takêņ ma ewa Pol ba i malak Antipatlis hadêņ bôlvôņ.

32 Ma haviyô hayaņ ma nê êyô êmô bokhos iyom ewa Pol ba i Sisalia. Ma nê vovak vi êvôi iniņ loņ hathak loņbô.

33 Ma nê bokhos êyô Sisalia, êņ ma êv kapyā atu lôk Pol hadêņ anyô bêņ hayabiņ Judia.

34 Ma hasam kapyā êņ ma hanaņ hik Pol liņ, “O anêņ plovins alê?” Ma Pol hanaņ, “Ya anêņ Silisia.”

35 Ma ôpêņ hanaņ, “Nê takatu ba idum abô ek o êyô, ma tem yandaņô anêm abô.” Ma hanaņ ek nê vovak doho neyabiņ Pol êmô unyak bêņ atu ba Helot bôk halav bô.

24

Nê bêņbêņ anêņ Israeļ idum abô ek Pol

1 Wak baheņvi hale ba hi, ma Ananias anyô bêņ habôk da lôk Israeļ iniņ nê bêņbêņ doho ma Tetulus ôpatu ba ewa hatôm iniņ anyô indum abô, thêlô sapêņ êlôk ba i Sisalia. Ma enaņ Pol bêņ hadêņ Peliks anyô bêņ atu ba hayabiņ avômalô Judia.

2-3 Ewa Pol ba êyô loņ nedaņô abô. Êņ ma Tetulus hanaņ Pol anêņ kambom bêņ ba hanaņ nena, “Anyô bêņ Peliks, o anyô mavi anôņ. Hoyabiņ yêlô mavi anôņ ba intu yêlô amô labali mavi. Ma hathak anêm

auk mavi hopesaņ nôm takatu ba bôk hêv malaiņ hadêņ yêlô ba lêk habitak mavi hathak loņbô. Aêņ ba yêlô lôk avômalô lomalak nenanena sapêņ anaņ leņiņmavi anôņ hathak nôm takêņ hatôm wak nômbêņ intu sapêņ.

4 Ma kambom ek yambaloņ o loņ bêņ anôņ lôk nanêm malaiņ êndêņ o ba intu lem ek yêlô ba ondaņô yêlôaniņ abô bidoņna êntêk.

5 * “Ôpêntêk hêv malaiņ bêņ anôņ hadêņ yêlô ba hik avômalô Israeļ kapôlôņiņ liņ haveņ pik sapêņ. Yani ma anyô bêņ ek ôdôņ lukmuk te atu ba esopa anyô Nasalet atu anêņ abô kambom.

6-8 *Ma yani hadum ek imbuliņ yêlôaniņ unyak mathêņ ba imbitak lelaik êņjêk Wapômbêņ ma. Ba intu yêlô avaloņ yani.* Oda onaņ injik ôpêņ liņ ma tem oyala nena abô takatu ba yêlô anaņ hathak yani ma avanôņ.”

9 Tetulus hanaņ abô takêņ yôv ma avômalô Israeļ takatu ba iviņ yani ik Tetulus anêņ abô loņ haviņ ba enaņ nena abô takatu ba hanaņ ma avanôņ.

10 Ma anyô bêņ atu habi baņ hadêņ Pol nena enaņ anêņ abô. Êņ ma Pol hanaņ viyaņ, “Yahayala nena hoyabiņ avômalô Judia sondabêņ bêņ anôņ ba holaņô iniņ abô ba hopesaņ thêthôņ. Ba intu yaleņmavi ek yanaņ yenaņ abô bêņ êndêņ o ek opesaņ.

11 Ma onaņ injik anyô doho liņ ma tem ôpôm nena wak laumiņ ba lahavuju iyom intu hale ba hi ma yaha Jelusalem ek yanêm yeņ.

12 Ma wak êņ ma nê Israeļ takatu ba enaņ ya bêņ miņ êyê yahaņa abô lôk vovak hadêņ anyôla hamô unyak mathêņ ami, lôk miņ yahabi avômalô leņiņ hamô malak yeņ la mena loņ la hamô malak bêņ Jelusalem haviņ ami. Mi.

* 23:30: Ap 23:16-23; 24:1-9 * 24:5: Ap 17:6 * 24:6-8: Ap 21:28-30 * 24:6-8: Nê lôkauk vi enaņ nena abô doho atu ba Luk hatu ma hêk denaņ. Abô êņ ma aêntêk: Ma leņiņhaviņ nanaņ yani bêņ esak yêlôaniņ abô balabuņ. Ma doņtom anyô vovak laik môņ Lisias halêm ma havôv yani vê hêk yêlô. Ma hanaņ nena nê takatu ba idum ek nenaņ yani bêņ, nêlêm nindum abô esak o.

13 Abô kambom takatu ba enaḡ hathak ya, abôla miḡ hêk ek injik thô nena iniḡ abô ma avanôḡ ami.

14 Ma donḡtom abô êntêk ma abô avanôḡ: Yahêv yeḡ hadêḡ bumalô thêlô iniḡ Wapômbêḡ ba yahasopa Yisu anêḡ loḡndê atu ba elam nena loḡndê lokbaḡ. Ma yahêvhaviḡ Mose anêḡ balabuḡ lôk plopet iniḡ abô takatu ba bôk eto.

15 *Ma ya hatôm ḡê takêntêk ba yahêv yamaleḡ ek Wapômbêḡ injik avômalô taksêbôk ba bôk ema yôv liḡ, avômalô thêthôḡ lôk avômalô kambom.

16 Aêḡ ba wak nômbêḡ intu sapêḡ ma ya lôklokwaḡ ek yakapôlôḡ êḡjêk mabuḡ ma kambom mi êḡjêk Wapômbêḡ lo avômalô maleḡniḡ.

17 “Bôk yahatak Jelusalem sondabêḡ doho ma lêk yahavôhalêm ek yanêm wapôm êndêḡ yenaḡ avômalô Israeḡ takatu ba êv i sêkêya lôk yambôk da êndêḡ Wapômbêḡ.

18 *Yaha unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ ma yahadum nôḡm êḡ lôk yahasopa kobom yambitak mabuḡ êḡjêk Wapômbêḡ ma. Êḡ ma thêlô êpôm ya. Avômalô bêḡ anôḡ miḡ êmô haviḡ ya ami lôk miḡ yahadum thôthô bêḡ ami. Mi.

19 Avômalô Israeḡ doho anêḡ plovinḡ Esia iniḡ abôla hamiḡ ek nenaḡ ya bêḡ, êḡ ma mavi ek thêlô nêlêm nimiḡ malem ma nenaḡ ya bêḡ. Ma donḡtom ḡê êḡ la miḡ halêm ami.

20 Ba intu onaḡ ek ḡê takatu ba lêk êmô nenaḡ yenaḡ kambom takatu ba bôk êpôm hadêḡ waklavôḡ atu ba idum abô ek ya hamiḡ Sanhedlin maleḡniḡ bêḡ.

21 *Betha thêlô êpôm yenaḡ kambom donḡtom iyom la. Kambom êḡ ma bôk yahalam hamiḡ thêlô maleḡniḡ nena, ‘Yahêvhaviḡ nena Wapômbêḡ tem injik avômalô ḡama liḡ esak loḡbô. Ma hathak nôḡm êḡ iyom intu lêk môlô udum abô ek ya.’ ” Pol hanaḡ aêḡ.

22 *Peliks bôk hanaḡ abô bêḡ anôḡ

hathak avômalô takatu ba esopa Yisu anêḡ loḡndê. Ba intu hakak abô daḡ siḡ ba hanaḡ nena, “Anyô vovak laik môḡ Lisias halêm hayô ma tem yanaḡ yenaḡ auk bêḡ esak anêm abô.”

23 Ma hanaḡ hadêḡ sôp bidonḡ nena etak yani êndôk koladonḡ, ma donḡtom nepole yak sêḡ vê êḡjêk yani baḡ ek êmô oyaḡ ma anêḡ ḡê môlô êyô ma netak i ek nêḡnêm yani sa.

Eyabiḡ Pol hamô Sisalia

24 Wak doho hale ba hi ma Peliks lôk yanavi Dlusila, yani ma avi Israeḡ te, i êyô iniḡ loḡ ekaksa halôk. Ma Peliks halam Pol halêm ma hanaḡ Pol hanaḡ abô hathak anêḡ hêvhaviḡ Yisu Kilisi.

25 Ma hanaḡ abô hathak loḡndê thêthôḡ lôk bôk lo loḡ nipuk i loḡ lôk waklavôḡ Wapômbêḡ tem indum abô, êḡ ma Peliks hakô ba hanaḡ, “Lêk hatôm, ma nu. Ma wakla ya ku mi, ma tem yanêm abô ek ôlêm esak loḡbô.”

26 Peliks lahaviḡ nena Pol tem nêḡm valu doho êndêḡ yani ek indum yani lamavi ek nêḡm Pol sa. Ba intu halam Pol lôbôlôḡ ek thai nenaḡ abô.

27 Sondabêḡ ju hale ba hi ma Posias Pestas hawa Peliks anêḡ ku. Ma Peliks lahaviḡ indum avômalô Israeḡ leḡniḡmavi ba intu hadô Pol hamô koladonḡ denaḡ.

25

Idum abô ek Pol hamiḡ Pestas ma

1 Pestas hawa ku eyabiḡ Judia ba hamô Sisalia hatôm wak lô. Vêḡ ma hi Jelusalem.

2 *Êḡ ma ḡê bêḡbêḡ êbôk da lôk ḡê bêḡbêḡ Israeḡ i hadêḡ yani ma enaḡ Pol bêḡ.

3 *Ba enaḡ nena, “Lemmavi hathak yêlô, êḡ ma nêḡm ôpêntêk ba êlêm Jelusalem ek indum abô.” Ma donḡtom iniḡ auk loḡ kapô ma bôk evak abô ek netak anyô doho ek nekopak êmô loḡndê ek nijik Pol vônô.

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:17-28 * 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26 * 25:2: Ap 24:1 * 25:3: Ap 23:15

4 Ma Pestas hanañ iniñ abô viyañ nena, “Pol ma eyabiñ hamô Sisalia. Ma tem yana Sisalia esak loñbô.

5 Ba intu nôñêm unim nê bêñbêñ doho nêlêm imbiñ ya ek nenañ kambom takatu ba onañ nena bôk hadum bêñ êndôk loñ êñ.”

6 Pestas hamô haviñ thêlô hatôm wak baherñvi ba lahavulô mena laumiñ la vêm ma halôk ba hi Sisalia hathak loñbô. Ma haviyô hayañ ma hi loñ idum abô ma hanañ ek neja Pol ba ini loñ êñ.

7 *Pol hayô, êñ ma nê Israeël takatu ba êlêm anêñ Jelusalem ekalabu yani siñ ma enañ yani bêñ hathak abô malaiñ lomaloma, ma doñtom iniñ abô miñ hatôm injik nômla thô nena iniñ abô ma avanôñ ami.

8 Êñ ma Pol hanañ iniñ abô viyañ nena, “Miñ yahadum kambom la hathak Israeël iniñ balabuñ lôk iniñ unyak mathenñ ma Sisa anêñ abô majañ ami. Milôk.”

9 Ma doñtom Pestas lahaviñ indum avômalô Israeël leñimavi ba hanañ hadêñ Pol, “Lemmavi ek nu Jelusalem ek yandañô anêm abô takêntêk êndôk loñ êñ e?”

10 Ma Pol hanañ, “Unyak êntêk lêk yahamiñ, êñ ma Sisa anêñ unyak idum abô halôk. Ya ma anyô Lom ba intu loñ êntêk ma thêthôñ ek yandum abô êndôk. Ma oda hoyala nena miñ yahadum nômla kambom hadêñ avômalô Israeël ami.

11 Ma yahadum nômla kambom ba abô majañ hanañ nena yama, êñ ma mavi ek nijik ya vônô. Ma doñtom abô takêntêk ba thêlô enañ hathak ya miñ avanôñ ami, êñ ma miñ mavi ek otak ya êndôk thêlô baherññ ami. Ba intu yalenñhaviñ Sisa da endañô yenañ abô êndôk Lom.”

12 Pestas halañô abô êñ ma hanañ abô haviñ anêñ nê lôkauk vêm ma hanañ bêñ nena, “Holam Sisa ek endañô anêm abô ba intu tem nu ek Sisa endañô.”

Pestas hanañ abô haviñ Kiñ Aglipa hathak Pol

13 Wak doho hale ba hi ma Kiñ Aglipa lo livavi Benaisi êlêm Sisalia ek nêñêm leñimavi êndêñ Pestas.

14 *Thai êmô loñ êñ wak bêñ anôñ ma wak te ma Pestas hanañ abô hathak Pol hadêñ kiñ ba hanañ nena, “Anyô te hamô loñ êntêk ba Peliks bôk hatak yani halôk koladôñ.

15 Wak atu ba yaha Jelusalem ma nê bêñbêñ êbôk da lôk Israeël iniñ nê bêñbêñ enañ ôpêntêk anêñ kambom bêñ, ba enañ ek yandum abô ba yanañ nena hadum kambom ek batu nijik yani vônô.

16 Ma yahanañ hadêñ i nena, ‘Yêlô Lom iniñ abô majañ hanañ aêntêk, yêlô miñ hatôm nanjik anyô te vônô oyañ ami. Mi, môñ ma imiñ nê takatu ba idum abô hathak yani maleniñ ek endañô iniñ abô. Vêm ma enañ iniñ abô viyañ.’

17 Thêlô iviñ ya ba êlêm, êñ ma miñ yahayabiñ wak doho ami. Mi, haviyô hayañ ma yaha loñ idum abô ba yahanañ ek neja Pol ba nêlêm.

18 Ma nê takatu ba idum abô ek yani iviyô imiñ ma yahasonñ nena tem nenañ yani anêñ kambom anôñ la bêñ, ma doñtom mi.

19 Thêlô enañ hathak loñôndê takatu ba nesopa iniñ Wapômbêñ ba enañ nena Pol miñ hasopa loñôndê êñ thêthôñ ami. Lôk enañ hathak anyô ñama te anêñ athêñ nena Yisu atu ba Pol hanañ nena hamô lôkmala.

20 Miñ yahapôm loñôndê la hatôm yapesañ malaiñ êñ ami. Ba intu yahanañ hik yani liñ nena, ‘Lemhaviñ nu Jelusalem ek yandañô anêm abô êñ êndôk loñ êñ e?’

21 Ma doñtom yani hanañ nena yani lahaviñ Sisa endañô anêñ abô êndôk Lom. Ba intu yahanañ hadêñ yenañ nê vovak nena neyabiñ yani endeba yanêm yani ni Lom ek êñjê Sisa.”

22 Êñ ma Aglipa hanañ hadêñ Pestas, “Yalenñhaviñ yandañô ôpêñ da

* 25:7: Ap 24:5-6 * 25:14: Ap 24:27

anêḡ abô.” Ma Pestas hanaḡ viyaḡ,
“Mavi, biyamôḡ ma tem ondanô.”

Pol hamiḡ Aglipa ma

²³ Haviyô hayaḡ ma Aglipa lo Benaisi ik iniḡ nômkama kêkêlô ba i malak bêḡ atu ethak elañô abô halôk. Ma ḡê vovak laik môḡ lôk ḡê bêḡbêḡ malak êḡ êlêm haviḡ thai. Ma Pestas hanaḡ ba ewa Pol halêm.

²⁴ Ma Pestas hanaḡ, “Kiḡ Aglipa lôk môlô avômalô takatu ba lêk ômô haviḡ yêlô. Ôpêntêk ma avômalô Israeḡ sapêḡ anêḡ Jelusalem lôk loḡ êntêk bôk elam lôklala hadêḡ ya ek yandôk esak iniḡ abô ba yanaḡ ek nijik ôpêntêk vônô.

²⁵ Ma donḡtom miḡ yahapôm ôpêntêk anêḡ kambomlate hatôm yanaḡ ek nijik yani vônô ami. Ma yanida lahaviḡ ni ek Sisa endanô anêḡ abô ba intu tem yanêm yani ni ek êḡjê Sisa.

²⁶ Ma donḡtom yato malê esak yani êndôk kapya êntêk êndêḡ anyô bêḡ Sisa? Ba intu yahawa yani halêm ek o, Kiḡ Aglipa, lôk môlô sapêḡ ek alalô nadanô anêḡ abô katô ek apôm ôpêḡ anêḡ malaiḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ, êḡ ma tem yato êndôk kapya êntêk.

²⁷ Yanêm anyô koladôḡ te oyaḡ ni êndêḡ Sisa ma miḡ yahato abô atu ba enaḡ yani bêḡ hathak halôk kapya ami, êḡ ma kambom.”

26

Pol hamiḡ Kiḡ Aglipa ma

¹ Êḡ ma Aglipa hanaḡ hadêḡ Pol, “Yahêv thalek ek onañ anêm abô.”

Ma Pol hêv baḡ liḡ ma hanaḡ anêḡ abô nena,

² “Kiḡ Aglipa, tem yaḡgik thô nena ḡê Israeḡ iniḡ abô takatu ba enañ hathak ya ma miḡ abô avanôḡ ami. Yalenḡmavi anôḡ ek yanaḡ abô êḡ imiḡ malem

³ ek malê nena o ma anyô lôkauk bêḡ hathak yêlô Israeḡ iniḡ kobom sapêḡ. Ma hoyala abô takatu ba yêlô

avak i vose hathak. Aêḡ ba yaha-laḡ hadêḡ o nena ondanô yenaḡ abô vêmam.

⁴ “Avômalô Israeḡ sapêḡ bôk eyala yenaḡ bôk lo loḡ takatu ba yahasopa hadêḡ sêbôk atu ba ya yaôna ba yahamô yenaḡ loḡ aleba lêk. Lôk eyala loḡôndê takatu ba yahasopa hamô Jelusalem haviḡ.

⁵ *Thêlô bôk eyala ya bô ba hatôm nenaḡ nena ya ma Palisi te. Palisi ethak esopa Wapômbêḡ lôk anêḡ bal-abuḡ lôklokwaḡ ba êmôḡ ek Israeḡ iniḡ ôdôḡ vi.

⁶ *Ma yahathak yahêv yamalenḡ ek malêla takatu ba Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ bumalô thêlô ek nêm. Ma hathak ôdôḡ êḡ, ma lêk idum abô ek ya.

⁷ Yêlô ma lodôḡlodôḡ hatôm laumiḡ ba lahavuju, ma wak lo bôlôvôḡ ma athak aêv yeḡ lôklokwaḡ hadêḡ Wapômbêḡ lôk aêv maleḡ ek nôḡ takatu ba yani bôk havak ek nêm injik anêḡ anôḡ. Kiḡ, yahêv yamalenḡ ek nôḡ takêḡ ba intu lêk avômalô Israeḡ enañ ya bêḡ.

⁸ Aisê ka môlô doho lemimhabi nena Wapômbêḡ miḡ hatôm injik ḡê ḡnama liḡ esak loḡbô ami e?

⁹ *“Sêbôk ma yenaḡ auk thektheḡ ek yandum nômkama bêḡ anôḡ ek yamiḡ avômalô takatu ba esopa Yisu anêḡ Nasalet loḡ siḡ ek miḡ nesopa ami.

¹⁰ Ma bôk yahadum aêḡ haveḡ Jelusalem. Nê bêḡbêḡ êbôk da anêḡ loḡ êḡ bôk êv athêḡ hadêḡ ya ba intu yahavalonḡ avômalô matheḡ bêḡ anôḡ ba yahadô i hamô koladôḡ. Ma ik i vônô ma yahalôk hathak iniḡ auk êḡ haviḡ.

¹¹ Ma wak bêḡ anôḡ ma yaha unyak yeḡ nenanena ek yanêm vovaḡ êndêḡ i. Lôk yahabi thêlô leḡiḡ liḡ ek nenaḡ abôma esak Yisu. Yalenḡmaniḡ kambom anôḡ hathak thêlô ba intu yaha malak lôḡ takatu ba êmô loḡ buyaḡ ek yanêm malaiḡ êndêḡ i imbiḡ.

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3

12 “Wak te ma yaha Damaskas ek yambuliŋ nê êvhaviŋ ma nê bêŋbêŋ êbôk da êv athêŋ lôk lôklokwaŋ hadêŋ ya ek yandum ku êŋ.

13 Kiŋ, hatôm wاكلêvôŋ biŋ ma yahabup hathak loŋôndê denaŋ ma deda lôkmaŋgiŋ anêŋ te anêŋ leŋ habi hayô hêk ya lôk nê takatu ba even haviŋ ya. Wak anêŋ deda ma yaôna lôk ek deda êŋ anêŋ.

14 Ma yêlô lôkthô êv yak halôk pik ma yahalaŋô abô te halêm hadêŋ ya hathak abô Hiblu nena, ‘Sol, Sol, hubuliŋ ya eka? O hatôm bokmaŋkao atu ba habô i ba miŋ hasopa anêŋ alaŋ anêŋ lahaviŋ ami ba hapam i velevele hathak kôm damoma ba hawa vovaŋ.’

15 “Ma yahanaŋ, ‘Anyô Bêŋ, o opalê?’

“Ma Anyô Bêŋ hanaŋ, ‘Ya ma Yisu atu ba hubuliŋ.

16 Umbiyô umiŋ. Yahik ya thô hadêŋ o ek yatak o ek umbitak yenaŋ anyô ku. Ma tem onaŋ abô esak nô m takatu ba lêk hôyê lôk nô m takatu ba tem yaŋgik thô êndêŋ o embenŋ yam bêŋ êndêŋ avômalô.

17 Ma tem yanêm o bulubiŋ ênjêk anêm avômalô lôk avômalô loŋ buyaŋ baheniŋ. Ma yanêm o êndêŋ thêlô

18 *ek okyav thêlô maleŋiŋ lôk nuŋgwik i liliŋ ênjêk momaŋiniŋ ni êndêŋ deda. Ma nuŋgwik thêlô liliŋ ênjêk Sadaŋ anêŋ lôklokwaŋ ni êndêŋ Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ ek yanêm iniŋ kambom vê lôk neja loŋ imbiŋ avômalô takatu ba bôk ibitak matheniŋ hathak iniŋ êvhaviŋ ya.’

19 “Aêŋ ba, Kiŋ Aglipa, wêŋ atu ba yahayê anêŋ leŋ ma yahawê anêŋ abô vibiŋ.

20 Ma yahanaŋ Abô Mavi hadêŋ avômalô ek nede kapôlôŋiŋ liliŋ êndêŋ Wapômbêŋ ma nindum kobom thêthôŋ ek injik thô nena avanôŋ lêk ele kapôlôŋiŋ liliŋ yôv. Môŋ ma yahanaŋ abô êŋ halôk Damaskas vêm ma Jelusalem lôk Judia sapêŋ aleba

yahanaŋ abô êŋ hadêŋ nê loŋ buyaŋ haviŋ.

21 Aêŋ ba intu avômalô Israe l evaloŋ ya hêk unyak matheniŋ anêŋ piklêvôŋ ma idum ek nijik ya vônô.

22 Ma doŋtom Wapômbêŋ hêv ya sa aleba lêk. Ba intu yahamiŋ loŋ êntêk ba yahanaŋ abô hadêŋ nê athêŋ mi lôk nê athêŋ bêŋ haviŋ. Ma abô takatu ba yahanaŋ ma miŋ abô yaŋda ami. Mi, abô êŋ iyom intu plopet lo Mose bôk enaŋ nena tem imbitak.

23 *Ba enaŋ Mesia tem enja vovaŋ ba ema, ma tem imbiyô môŋ ek avômalô ŋama sapêŋ ba enaŋ abô esak deda êndêŋ anêŋ avômalô Israe l lôk avômalô loŋ buyaŋ imbiŋ.”

24 Pol hanaŋ abô denaŋ ma Pestas halam lôklala nena, “Pol, anêm auk lêk hêv yak! Auk bêŋ takatu ba howa ma lêk hadum o hubitak anyô molo.”

25 Ma Pol hanaŋ, “Anyô bêŋ Pestas, abô takatu ba yahanaŋ ma thêthôŋ ma avanôŋ biŋ. Ma miŋ ya molo ami.

26 Ma nô m takêŋ ma hêk loŋ yaiŋ ma miŋ hêk loŋ kapô ami. Ba intu Kiŋ Aglipa miŋ hatôm êsôŋ ami. Mi, yani bôk hayala nô m takêŋ yôv ba intu yahanaŋ abô takêŋ bêŋ hadêŋ yani.

27 Kiŋ Aglipa, hôêvhaviŋ plopet iniŋ abô takatu ba bôk eto bô mena mi e? Yahayala nena hôêvhaviŋ.”

28 Ma Aglipa hanaŋ hadêŋ Pol, “Hosoŋ nena sawa bidoniŋ êntêk hatôm undum ba yambitak Kilisi anêŋ anyô te e?”

29 Ma Pol hanaŋ, “Sawa bidoniŋ mena sawa daim, ma doŋtom yalenhabi nô m doŋtom iyom ba intu yahatenŋ mek hadêŋ Wapômbêŋ nena o lôk avômalô takatu ba lêk elanô yenaŋ abô, môlô lôkthô numbitak êtôm ya. Ma doŋtom yahadô seŋ embaloniŋ môlô loŋ êtôm êntêk lêk havaloniŋ ya loŋ.”

30 Pol hanaŋ abô êŋ, ma Kiŋ Aglipa lôk anyô bêŋ hayabiŋ Judia ma Benaisi lôk nê takatu ba êmô haviŋ thêlô, lôkthô iviyô imiŋ

* 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13 * 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

³¹ ma etak loŋ êŋ ba i. Ma thêlôda enaŋ hadêŋ i nena, “Anyô êntêk miŋ hadum nômlate kambom ek nijik yani vônô mena nêndô êmô koladôŋ ami. Mi.”

³² Ma Aglipa hanaŋ hadêŋ Pestas nena, “Ôpêntêk bôk halam Sisa yôv ek endanô anêŋ abô. Ma mi, ma tem nanêm yani vê ba ni.”

27

Nê vovak ewa Pol ba i Lom

¹ Havenŋ yam ma thêlô epesaŋ abô ek Pol lôk nê koladôŋ doho neja yeŋ ba ini pik bêŋ Itali. Ma etak thêlô halôk anyô vovak laik te baŋ, yani anêŋ athêŋ nena Julias. Yani hayabiŋ Sisa anêŋ nê vovak ôdôŋ takatu ba lôkmaŋgiŋ anôŋ.

² *Thêlô ethak yeŋ te ma yai lôk anyô Tesalonaika te anêŋ athêŋ nena Alistakas athak yeŋ êŋ haviŋ ba yêlô a. Tesalonaika ma hamô plovins Masedonia kapô. Yeŋ êŋ halêm anêŋ loŋ Adlamitiam ma hadum ek ni lomalak nenanena takatu ba hamô plovins Esia kapô.

³ Haviyô hayaŋ ma yêlô athak Saidon ma Julias hadum mavi hadêŋ Pol ba hatak yani ek ni ênjê anêŋ avômalô môlô ek nênem yani sa esak nômkama takatu ba yani mi.

⁴ Yêlô atak Saidon ba a ma lovak bêŋ te hayuv yêlô vôiê ba intu yêlô asopa Ngavithôm Saipulus vidôm.

⁵ Ma yeŋ halom hêk ngwêk malêvôŋ biŋ hêk plovins Silisia lo Pampilia aleba athak Maila anêŋ plovins Lisia.

⁶ Loŋ êŋ ma anyô vovak laik atu hayê yeŋ te halêm anêŋ Aleksandlia ba hadum ek ni Itali. Ba hawa yêlô hathak yeŋ êŋ.

⁷ Ma lovak hayuv kambom ba intu yeŋ hi yaôyaô hatôm wak bêŋ anôŋ ba hêv malaiŋ bêŋ ek yeŋ ni esak Naidas. Hayô habobo Naidas, êŋ ma lovak bêŋ hayuv ba yeŋ miŋ hatôm esopa yeŋ anêŋ loŋ atu ba hathak halom ba hi Itali ami. Ba intu yeŋ hik i liliŋ ba halom hêk Ngavithôm Klit anêŋ viyaiŋ

ba hi habobo loŋ te anêŋ athêŋ nena Salmoni.

⁸ Yeŋ anêŋ nê ku idum ku bêŋ ba yêlô asopa ngwêk daŋ iyom aleba ayô loŋ atu elam nena Loŋ Mavi Ek Yeŋ Êmô. Loŋ êŋ hamô habobo malak Lasia.

⁹ Wak bêŋ anôŋ bôk hale ba hi yôv lôk Isael iniŋ waklavôŋ Evak Balabuŋ Ek Nôm bôk hale ba hi haviŋ ba intu lêk ma waklavôŋ kambom ek yeŋ embenŋ ngwêk. Êŋ ma Pol hanaŋ hadêŋ thêlô,

¹⁰ “Aiyaŋ thêlô, yahayala nena alalô a ma malaiŋ bêŋ tem êpôm alalô ba imbuliŋ yeŋ lôk nômkama takatu ba hamô yeŋ ma alalô bêŋ anôŋ tem nama imbiŋ.”

¹¹ Ma doŋtom anyô vovak laik hasopa anyô hawa yeŋ lôk yeŋ anêŋ alaŋ iniŋ abô, ma miŋ hasopa Pol anêŋ abô ami.

¹² Loŋ Mavi Ek Yeŋ Êmô êŋ ma miŋ mavi ek yeŋ êmô êndêŋ waklavôŋ ngwêk beleŋ lokwaŋ hik ami. Ba intu avômalô bêŋ anôŋ leŋiŋhabi nena yêlô natak loŋ êŋ ma ana Piniks ek namô loŋ êŋ endeba ngwêk beleŋ lokwaŋ ende êndôk am. Piniks ma Ngavithôm Klit anêŋ loŋ te atu ba havova hêk ngwêk malêvôŋ ba intu loŋ mavi ek yeŋ êmô êndêŋ waklavôŋ ôthôm beleŋ lokwaŋ.

Lovak bêŋ hayuv

¹³ Yêlô amô aleba lovak yaônate hayuv ma thêlô eson nena hatôm yêlô ana mavi. Êŋ ma êvôv anŋa hathak ma idum ek nesopa Klit anêŋ ngwêk daŋ ba ini Piniks.

¹⁴ Ma miŋ yêlô a daim ami ma lovak lôklokwaŋ bêŋ te hayuv yêlô vôiê hêk liŋdaŋ ba yeŋ hi ngwêk malêvôŋ biŋ.

¹⁵ Lovak hayuv lôklokwaŋ bomaŋ ba yeŋ miŋ hatôm imbup êndôk ngwêk daŋ ami. Ba intu yêlô atak ma yeŋ hasopa lovak anêŋ lahaviŋ.

¹⁶ Lovak hayuv yêlô vôiê aleba ayô ngavithôm yaônate atu elam nena Kauda vidôm. Ma Kauda hêk lovak loŋ siŋ dokte. Ba intu yêlô

* 27:2: Ap 19:29

avôv yêlôaniņ yey yaôna hathak ba halêm. Ma doņtom yêlô avôv mathalalen kambom ek malê nena lovak bêņ hayuv denaņ.

¹⁷ Thêlô êvôv yey yaô ba etak halôk yey bêņ kapô ma ibutiņ yey lokwaņ loņ hathak yak balawa doho ek embaloņ yey loņ. Thêlô êkô kambom nena lovak tem iyuv thêlô endeba nesak thathe atu ba hamô ngwêk malêvôņ habobo Siltis anêņ Aplika. Ba intu ibi aņga halôk ngwêk ek embaloņ yey loņ ek ni yaôyaô dokte.

¹⁸ Haviyô hayaņ ma lovak lôk ngwêk hik yêlô kambom, ba ibi nômkama takatu ba yey hawa doho halôk ngwêk ba hi.

¹⁹ Ma wak te lô ma evaloņ yey anêņ alokwaņ havaloņ sôp loņ lôk anêņ yak ba ibi halôk ngwêk ba hi.

²⁰ Wak bêņ anôņ ma yêlô miņ ayê wak lo vuliņ ami ek malê nena lovak lôk ôthôm bêņ hayuv denaņ ba hadum ba yêlô sapêņ akô kambom nena tem nama.

²¹ Wak bêņ anôņ ma yêlô sapêņ miņ aņ nôm ami, êņ ma Pol dalam thêlô hathak doņtom ma hanaņ, “Aiyaņ thêlô, bôk yahanaņ nena miņ alalô natak Klit ami, ma namô vêmam. Êņ ma tem miņ napôm malaiņ êntêk lôk miņ hatôm nômkama la nêm yak ami.

²² Ma doņtom lêk ma yanaņ êndêņ môlô nena numiņ lôklokwaņ ma miņ nôkô ami ek malê nena anyôla tem miņ ema ami. Mi, yey iyom intu tem kambom.

²³ Bôkam ma yenaņ alaņ Wapômbêņ atu ba yahadum anêņ ku anêņ aņela hamiņ habobo ya ma hanaņ,

²⁴ * ‘Pol, miņ ôkô ami. Tem umiņ Sisa ma ek undum abô. Aêņ ba ondaņô. Wapômbêņ lêk halaņô anêm mek ba nê takatu ba êmô yey haviņ o, sapêņ tem nêmô lôkmala.’

²⁵ Aêņ ba numiņ lôklokwaņ ma miņ nôkô ami! Yahêvhaviņ Wapômbêņ nena tem indum ba nômkama sapêņ tem imbitak êtôm atu ba anêņ aņela hanaņ hadêņ ya.

²⁶ *Yey tem esak ngavithôm te anêņ liņdaņ ma alalô sapêņ tem namô lôkmala.”

Yey hathak liņdaņ

²⁷ Ma wak te laumiņ ba lahavuva anêņ bôlôvôņ ma lovak hayuv yêlô lôklokwaņ denaņ ba yêlô amô Ngwêk Adliatik.* Ma habobo bôlôvôņ biņ ma nê ku yey elañô nena yey lêk habobo ngwêk daņ.

²⁸ Aêņ ba thêlô ililu yey anêņ lavôņiņ ma êyê nena ngwêk anêņ daim ma lêk hatôm 37 mita. Ma yêlô a dokte ma ililu hathak loņbô ma êyê nena lêk hatôm 27 mita.

²⁹ Êņ ma thêlô êkô kambom nena tem yêlô nasak valu ba ibi yey anêņ aņga ayova halôk yey layuk ma eteņ mek ek eyaņ wak bêņ kethêņ.

³⁰ Ma yey anêņ nê ku idum ek nêsôv ba ini. Ba intu etak yey yaô atu halôk ngwêk ma esau nena imbi aņga doho halôk yey anêņ thohav.

³¹ Ma doņtom Pol hanaņ hadêņ anyô vovak laik lôk anêņ nê vovak nena, “Nê takêntêk etak yey ba i, ma tem môlô sapêņ noma.”

³² Êņ ma nê vovak edabêņ yey yaô anêņ yak kisi ba hêv yak halôk ngwêk.

³³ Habobo eyaņ wak bêņ ma Pol hasoņ thêlô lokwaņ ba hanaņ ek thêlô sapêņ nejaņ nôm. Ma hanaņ nena, “Wak laumiņ ba lahavuva bôk hale ba hi yôv ma môlô ômô lôk kapôlômim daluk ba miņ oaņ nôm ami.

³⁴ Ma lêk yahanaņ hadêņ môlô nena tem miņ malaiņ la êpôm môlô ami. Mi. Ba intu yahasoņ môlô lokwaņ nena oņgwaņ nôm dokte ek embatho môlô loņ ek nômô mavi.”

³⁵ Yani hanaņ aêņ vêm ma hawa polom ba hêv lamavi hadêņ Wapômbêņ hamiņ thêlô malerij. Ma hanğôli polom atu ba hayaņ.

³⁶ Êņ ma anyô sapêņ leņij halôk biņ ma ewa nôm ba eyaņ.

³⁷ Yêlô sapêņ atu ba amô yey ma hatôm 276.

* **27:24:** Ap 23:11 * **27:26:** Ap 28:1 * **27:27:** Ngwêk Adliatik hamô Meditelenian kapô habobo Itali.

³⁸ Eyaŋ nôm takatu ba leniŋhavin yôv, ma ibi wit halôk ŋgwêk ek yeŋ vumvum.

³⁹ Lu hayaŋ wak bêŋ hayô, ma thêlô êyê liŋdaŋ, ma doŋtom êthôŋ loŋ êŋ paliŋ. Ma êyê loŋ mavi te hêk ek yeŋ êmô ba loŋ êŋ ma loŋ thathe mavi. Ba intu leniŋhabi nena nimbusiŋ yeŋ ba ni nôŋnôŋ êndêŋ loŋ êŋ.

⁴⁰ Êŋ ma thêlô edabêŋ yeŋ anêŋ aŋga takatu ba havalon yeŋ loŋ kisi ba êv yak halôk ŋgwêk kapô. Ma epole yak balawa takatu ba havalon yeŋ anêŋ nôm nimbusiŋ vê. Ma thêlô êthôkwêŋ yeŋ anêŋ sôp lovak hathak ma lovak hayuv yeŋ hi ek esak liŋdaŋ.

⁴¹ Ma doŋtom yeŋ halanviŋ ba hi hathak thathe atu ba hamô ŋgwêk malêvôŋ ba havalon yeŋ loŋ lôklokwaŋ. Ma ŋgwêk budum bêŋ hik yeŋ layuk aleba hapup nenanena.

⁴² Ma nê vovak leniŋhabi nena nijik nê koladôŋ sapêŋ vônô ek miŋ neyam ba nêsôv ami.

⁴³ Ma doŋtom anyô vovak laik la-haviŋ nêŋ Pol sa ba intu hêk thêlô loŋ siŋ. Ma hanaŋ hadêŋ nê takatu ba eyala neyam nena nêsôv kisi êndôk ŋgwêk êmôŋ ba neyam ba ini liŋ.

⁴⁴ Ma takatu ba êthôŋ neyam, êŋ ma vi nêyô nêjêk aseleŋ ma vi neja yeŋ anêŋ nômkama takatu hapup loselêŋ loselêŋ ba nêyô nêjêk seleŋ tomtom ba neyam ba ini liŋdaŋ. Thêlô idum aêŋ ma sapêŋ ethak liŋ mavi.

28

Pol hamô ŋgavithôm Molta

¹ Yêlô sapêŋ athak liŋ mavi vêŋ ma ayala nena ŋgavithôm êŋ ma elam nena Molta.

² *Ma avômalô ŋgavithôm êŋ ewa yêlô thô ba idum kobom mavi anôŋ hadêŋ yêlô. Ôthôm hik ba loŋ lêk thilibuŋ kambom ba intu thêlô eban atum ek yêlô nabuŋu.

³ Ma Pol hasup ayôk doho ba haban hathak atum ma umya kambom te

hêk ayôk kapô ba atum halin ba vovaŋ. Êŋ ma hale yaiŋ ma hathan Pol ban.

⁴ Ma avômalô loŋ êŋ êyê umya hakêlô hamiŋ Pol ban ma enaŋ hadêŋ thêlôda nena, “Avanôŋ biŋ, ôpêntêk ma anyô hik anyô vônô la. Ma doŋtom ŋgwêk miŋ halok yani vônô ami ba intu umya hadum ek injik loŋôndê thêthôŋ thô.”

⁵ *Ma doŋtom Pol havalon ban ma umya êŋ hêv yak hayô hêk atum ma miŋ nômla hapôm yani ami.

⁶ *Avômalô loŋ êŋ leniŋhabi nena Pol liŋkupik tem isiŋ bêŋ mena nêŋ yak ba ema la. Ma doŋtom thêlô eyabiŋ aleba lêk sawa daim ma miŋ nômlate hapôm yani ami. Êŋ ma thêlô ik iniŋ auk liliŋ ma enaŋ, “Yani ma ŋgôk te la.”

⁷ Anyô loŋ êŋ te anêŋ athêŋ nena Publias ma yani ma ŋgavithôm êŋ iniŋ anyô bêŋ. Ma anêŋ loŋ hamô habobo loŋ atu ba yeŋ hathak. Ôpêŋ hawa yêlô ba hi anêŋ unyak ma hayabiŋ yêlô mavi anôŋ hatôm wak lô.

⁸ Ôpêŋ anêŋ lambô bôk hapôm lijiŋ liŋkupik vovaŋ lôk habopakla ba hêk iyom. Ma Pol hi ek ênjê yani. Hayô ma hateŋ mek vêŋ ma hatak ban hayô hêk yani ma hadum ôpêŋ habitak mavi hathak loŋbô.

⁹ Avômalô ŋgavithôm êyê nôm êŋ, ma iniŋ avômalô lôk lijiŋ sapêŋ i hadêŋ Pol ma yani hadum ba thêlô sapêŋ ibitak mavi.

¹⁰ Thêlô êv athêŋ bêŋ hadêŋ yêlô hathak kobom mavi lomaloma. Aêŋ ba yêlô apôpêk i ek ana ma êv yêlô sa hathak nômkama takatu ba yêlô mi.

Pol hi Lom

¹¹ Yêlô amô ŋgavithôm êŋ hatôm ayôŋ lô, êŋ ma yêlô athak yeŋ te atu ba bôk hamô loŋ êŋ hadêŋ waklavôŋ ŋgwêk beleŋ lokwaŋ. Yeŋ êŋ halêŋ anêŋ malak Aleksandlia. Ma yeŋ thohav ma etak ŋgôkba lopopek dahô hamô, ŋgôkba yaŋ anêŋ athêŋ nena

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

Kasto ma yan ma Polaks. Êñ ma yêlô athak yeñ êñ ba a.

¹² Yêlô a aleba athak malak Silakius ma amô loñ êñ hatôm wak lô.

¹³ Ma yêlô atak loñ êñ ma a aleba athak malak Legiam. Ma haviyô hayañ ma yêlô a, ma lovak mavi hayuv ba wak yan ma yêlô athak malak Puteoli.

¹⁴ Ma loñ êñ ma yêlô apôm nê êvhaviñ doho ba ewa yêlô thô ma enañ ek yêlô namô imbiñ i êtôm sonda te. Vêm ma yêlô atak i ma aven pik ba a Lom.

¹⁵ Ma avômalô êvhaviñ anêñ Lom elañô nena yêlô aven loñôndê ek nayô Lom, êñ ma etak Lom ba i ek nêpôm yêlô êndôk loñôndê. Doho i malak te anêñ athêñ nena “Apias Anêñ Loñ Êv Vuli Nômka”, ma doho i malak yan ba anêñ athêñ nena “Unyak Lô Ek Vathi”. Pol hayê thêlô ma hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ ma kapô halôk biñ.

¹⁶ Yêlô ayô Lom ma enañ nena Pol ênjêk unyak te êtôm yani da anêñ la-haviñ. Ma anyô vovak te eyabiñ yani.

Pol hanañ Abô Mavi bêñ hamô Lom

¹⁷ Wak lô hale ba hi ma Pol halam Israeël iniñ nê bêñbêñ takatu ba êmô Lom ethak doñtom ma hanañ, “Aiañ thêlô, miñ yahadum nômla kambom hadêñ alalôaniñ avômalô mena yahabuliñ bumalô thêlô iniñ kobom ami. Ma doñtom anêñ Jelusalem ma evaloñ ya ba etak ya halôk Lom baheniñ.

¹⁸ *Ma avômalô Lom elañô yenañ abô ma enañ nena miñ yahadum nômlate kambom ek nijik ya vônô ami. Ba intu thêlô leniñhaviñ nênmê ya vê ênjêk koladôñ.

¹⁹ *Ma doñtom avômalô Israeël êdô ba imiñ lôklokwan aleba ya loñôndê mi ba intu yahalam ek Sisa endañô yenañ abô. Miñ yahadum aêñ ek yanañ thêlô bêñ êndêñ Sisa esak kambom takatu ba idum hadêñ ya ami. Mi.

²⁰ *Ba intu yahalam môlô ek nôlêm ek yangê môlô lôk yanañ abô imbiñ môlô. Miñ yahadum kambom la ami, ma doñtom señ havalon ya loñ. Ek malê nena yahêv yamaleñ hathak nôm doñtom atu ba avômalô Israeël ethak êv maleñiñ hathak. Nôm êñ ma Mesia.”

²¹ Ma enañ viyañ, “Miñ anyô Judia la hato kapyâ hadêñ yêlô ba hanañ abôla hathak o mena nê Israeël takatu ba êlêm loñ êntêk, miñ enañ abô kambom la hathak o ami. Mi.

²² *Ma doñtom yêlô ayala nena loñ nômbêñ intu sapêñ ma avômalô enañ abô kambom hathak loñôndê nênmimbiñ Yisu. Ba intu yêlô leniñhaviñ nadañô anêm auk nena honañ aisê hathak loñôndê êñ.”

²³ Êñ ma etak wak yan ek nesak doñtom imbiñ yani.

Wak êñ hayô ma avômalô Israeël bêñ anôñ êyô unyak atu ba Pol hamô. Lôkbôk hi aleba bôlôvôn ma Pol hanañ abô hadêñ thêlô. Ma hik Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak anêñ ôdôñ thô hadêñ i. Ma hik iniñ auk liñ hathak Mose anêñ balabuñ lôk plopet iniñ abô ek thêlô nênmimbiñ nena Yisu ma Mesia atu.

²⁴ Ma thêlô doho êvhaviñ abô takatu ba hanañ ma doho ma mi.

²⁵ Ma thêlôda enañ abô lôk vovak ba evak i vose hi ôdôñ ju. Ba idum ek ini ma Pol hanañ abô te haveñ yam nena, “Lovak Matherêñ bôk hanañ abô avanôñ hadêñ libumi halôk plopet Aisaia ba hanañ aêntêk,

²⁶ “Nu êndêñ avômalô takêntêk ba onañ êndêñ i nena,

“Wak nômbêñ intu ma tem nodañô abô,

ma doñtom tem miñ hatôm noyala anêñ ôdôñ ami;

Ma wak nômbêñ intu ma tem ôñgô nômlate,

ma doñtom miñ hatôm nôpôm anêñ ôdôñ ami.”

²⁷ Ek malê nena avômalô takêñ iniñ auk ma thekthek,

* 28:18: Ap 26:31 * 28:19: Ap 25:11 * 28:20: Ap 26:6-7 * 28:22: Ap 24:14

ma ibi leñiñôndôñ siñ,
 lôk ivuliv maleñiñ siñ.
 Ma mi, ma tem nêgê tak esak
 maleñiñ,
 lôk nedañô êndôk leñiñôndôñ,
 lôk neja ênjêk iniñ auk
 ma tem nede kapôlôñiñ liliñ ek yan-
 dum thêlô ba nimbitak mavi.'

Aisaia 6:9-10

²⁸ “Aêñ ba noyala katô nena
 Wapômbêñ hêv anêñ abô hathak anêñ
 bulubiñ hadêñ avômalô loñ buyañ ba
 tem thêlô neja thô.”

²⁹ [Pol hanañ abô êñ yôv, êñ ma
 avômalô Islael etak yani ba i. Ma êkôki
 hathak anêñ abô takatu.]*

³⁰ Hatôm sondabêñ ju ma Pol hamô
 unyak atu ba yanida hêv vuli ma
 hawa avômalô takatu ba êlêm ek nêgê
 yani thô lôk lamavi.

³¹ Ma yani hamiñ lôklokwañ ma kô
 mi ma hanañ abô hathak Wapômbêñ
 anêñ loñ lôklinyak ma hadôñ avômalô
 hathak Anyô Bêñ Yisu Kilisi. Ma
 anyôla miñ hamiñ yani loñ siñ ami.

* **28:29:** Nê lôkauk vi leñiñhabi nena abô 28:29, ma Luk da miñ hato ami, ma anyôla hato haveñ yam.

Kapya atu ba Pol hato hi Lom Abô môn

Pol hamô Kolin mena Senklia la ma hato kapya êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba êmô Lom. Yani da miḡ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miḡ hamô haviḡ thêlô ek êndôḡ i ami. Thêlô bêḡ anôḡ ma ḡê loḡ buyaḡ, ma doho intu ḡê Israeḡ. Pol anêḡ auk nena tem ni Lom ek êḡjê thêlô, ma doḡtom môn ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniḡ da takatu ba êv ek nêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ Jelusalem takatu ba bôm bêḡ hapôm i ba ewa malaiḡ sa am. Ba intu hato ek injik thô nena tem ni ek êḡjê thêlô vêḡ ma ni Spen ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi êndêḡ i. Thêlô ma ḡê daluk ba miḡ bôk elañô abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hato kapya êntêk ek hanaḡ bêḡ halêm yaḡḡ hathak Wapômbêḡ anêḡ loḡondê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthônḡ hathak iniḡ êvhaviḡ. Ma hadum ek enaḡ bêḡ nena aisê ba avômalô Israeḡ bêḡ anôḡ êvôliḡ dômiḡ hadêḡ Yisu. Hato nena embenḡ yam ka tem avômalô Israeḡ bêḡ anôḡ nedaḡô Yisu anêḡ abô ba nesopa.

Hato kapya êntêk hadêḡ 57 AD la.

Pol hato anêḡ lamavi hadêḡ avômalô Lom

¹ *Ya Pol, Yisu Kilisi anêḡ anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbêḡ bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanaḡ anêḡ Abô Mavi êḡ bêḡ.

² *Abô Mavi êḡ ma bôk habutiḡ ek nêḡ ba anêḡ plopet bôk enaḡ bêḡ hêk kapya mathenḡ atu.

³ Abô Mavi êḡ ma hanaḡ hathak anêḡ Nakaduḡ atu ba halêm pik hatôm anyô ba habitak anêḡ Kiḡ Devit anêḡ thalalenḡ.

⁴ Wapômbêḡ hik yani liḡ hêk ḡama ba hathak Lovak Mathenḡ hik yani thô nena Wapômbêḡ Nakaduḡ Lôklokwaḡ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniḡ Anyô Bêḡ.

⁵ *Hathak yani, Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam hadêḡ yêlô ba hadum yêlô abitak anêḡ aposel ek nandom avômalô loḡ buyaḡ lôkthô ek nêḡnêḡmibiḡ ba nesopa yani ek nêḡnêḡ athêḡ bêḡ êndêḡ yani.

⁶ Ma halam môlô aêḡ iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêḡ imbiḡ.

⁷ *Yahato kapya êntêk hadêḡ môlô takatu ba Wapômbêḡ lahaviḡ anêḡ Lom. Yani halam môlô ek numbitak anêḡ avômalô mathenḡ. Alalôaniḡ Kamik Wapômbêḡ lôk Anyô Bêḡ Yisu Kilisi iniḡ wapôm lôk labali êmô imbiḡ môlô.

Pol lahaviḡ êḡjê avômalô Lom

⁸ Abô takatu ba yahadum ek yanaḡ êmônḡ ma avômalô pik bêḡ êntêk lôkthô enaḡ hathak unim ôêvhaviḡ. Ba intu yalenḡhabi môlô ba yahêv yalenḡmavi hadêḡ yenaḡ Wapômbêḡ hathak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ.

⁹ Yahathak yahadum Wapômbêḡ anêḡ ku lôk yakapôlônḡ lôkthô ba intu yahanaḡ Abô Mavi hathak Nakaduḡ bêḡ. Ma yanida hayala nena yahathak yahatenḡ mek velelevele ek môlô

¹⁰ *ma miḡ yalenḡpaliḡ ami. Bôk yahatenḡ mek bôbô ba yahanaḡ hik anêḡ lahaviḡ liḡ hatôm êpôm loḡondê te ek yasôk yangê môlô mena mi e?

¹¹ Yahêk lêlê ek yangê môlô ek yanêḡ môlô Lovak Mathenḡ anêḡ mek mavi doho ek embatho môlônim ôêvhaviḡ loḡ.

¹² Ek batu môlônim ôêvhaviḡ embatho yenaḡ loḡ ma yenaḡ embatho môlônim loḡ.

¹³ *Aiyaḡ thêlô, noyala katô nena wak bêḡ anôḡ yalenḡhabi yasôk yangê môlô, ma doḡtom nôḡ lomaloma habitak ba havasiḡ ya. Yahadum ku lomaloma haviḡ avômalô loḡ

* 1:1: Ap 9:15 * 1:2: Lom 16:25-26 * 1:5: Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nam 6:25-26 * 1:10: Ap 19:21; Lom 15:23 * 1:13: Ap 19:21

buyaŋ ba yahayê ku takêŋ anêŋ anôŋ habitak. Ba intu yalenhaviŋ yasôk ek yandum ku imbiŋ môlô ek anêŋ anôŋ imbitak aêŋ iyom.

14 Wapômbêŋ hêv ku hadêŋ ya ek yanaŋ anêŋ Abô Mavi êndêŋ avômalô sapêŋ, avômalô ŋgwêk lôk avômalô alonaŋ, ma ŋê lôkauk lôk ŋê thôŋôthôŋ. Ba intu miŋ hatôm yatak ku êŋ ami.

15 Aêŋ ba yahapôviŋ ya ek yanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi êndêŋ môlô avômalô Lom imbiŋ.

Abô Mavi ma Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ

16 *Abô Mavi ma Wapômbêŋ anêŋ lôklokwaŋ ek nêŋ avômalô sapêŋ atu ba êvhaviŋ bulubiŋ. Ba intu ya miŋ mama ek yanaŋ abô êŋ bêŋ ami. Môŋ ma hêv avômalô Israel bulubiŋ vêŋ ma avômalô loŋ buyaŋ.

17 *Abô Mavi êŋ intu hik Wapômbêŋ anêŋ loŋôndê atu ba endam avômalô nena thêthôŋ thô. Loŋôndê êŋ ma êvhaviŋ iyom, ma miŋ loŋôndê yaŋ hêk ek nimbitak thêthôŋ ênjêk Wapômbêŋ ma ami. Hatôm bôk eto neŋa,

“Avômalô takatu ba êvhaviŋ Wapômbêŋ, ma tem endam i nena avômalô thêthôŋ ek nêŋ môlô lôkmala.”

Habakuk 2:4

Avômalô sapêŋ êvôliŋ dômiŋ hadêŋ Wapômbêŋ

18 Wapômbêŋ leŋ lêk hik anêŋ lamaniŋ thô hadêŋ avômalô lôkthô atu ba êvôliŋ dômiŋ hadêŋ yani ba idum kambom lomaloma. Iniŋ kambom takêŋ intu haluviŋ abô avanôŋ.

19 *Bôk Wapômbêŋ hik auk anôŋ hathak yanida thô hadêŋ avômalô sapêŋ ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlôŋiŋ.

20 *Anyôla miŋ hatôm ênjê Wapômbêŋ esak ma ami. Ma doŋtom yani hapesaŋ pik lo leŋ ma hathak

nôm takêŋ, thêlô hatôm neyala nena yani ma yaŋda ek malê nena yani ma Wapômbêŋ. Ma anêŋ lôklokwaŋ bôk hamô bô ba tem êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Aêŋ ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miŋ hatôm nesavuthiŋ ba nenaŋ nena êthôŋ Wapômbêŋ ami.

21 *Avanôŋ, thêlô bôk eyala Wapômbêŋ ma doŋtom miŋ êbô anêŋ athêŋ lôk êv leŋiŋmavi hadêŋ yani ami. Mi, iniŋ auk hi mayaliv ba êtôm ŋê molo ba intu momaŋiniŋ havalon inŋ auk molo êŋ loŋ denaŋ.

22 *Thêlô eson nena thêlô ma ŋê lôkauk bêŋ ma doŋtom mi, thêlô lôkthô ibitak ŋê molo.

23 *Ba intu miŋ êv yeŋ hadêŋ Wapômbêŋ lôkmaŋgiŋ atu ida hamô aêŋ ami. Mi, êv yeŋ hadêŋ dahô takatu ba epesaŋ hatôm ŋê pik takatu ba êmô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

24 Aêŋ ba Wapômbêŋ hatak thêlô ek nindum sek lôŋgôlôŋ lomaloma hatôm iniŋ thethaŋak habi alak ba intu thêlô êv mama hadêŋ thêlôda leŋviŋkupik.

25 Thêlô êdô neja auk anôŋ esak Wapômbêŋ ba ethavuthiŋ hathak abôyaŋ. Ma êv yeŋ hadêŋ nôm takatu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ba idum iniŋ ku, ma nômkama lôkthô anêŋ alaŋ atu ba hapesaŋ ma mi. Wapômbêŋ êŋ intu nambô wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

26 Aêŋ ba Wapômbêŋ hatak thêlô ek nesopa iniŋ thethaŋak mama takêŋ. Ba intu iniŋ avi êdô auk mavi atu nêjêk imbiŋ anyô ma êwê hathak auk lokbaŋ.

27 *Ma anyô aêŋ iyom êdô auk mavi nêjêk imbiŋ avi ba iniŋ thethaŋak halŋ i ek nêndêŋ i. Ba intu idum nôm mama bêŋ hathak anyô yaŋ ba ewa kambom êŋ anêŋ vuli viyaŋ hathak thêlôda leŋviŋkupik.

* 1:16: Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24 * 1:17: Lom 3:21-22 * 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28

* 1:20: Jop 12:7-9; Sng 19:1 * 1:21: Ep 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19;

Sng 106:20 * 1:27: Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

28 Thêlô êdô neyala Wapômbêḅ ba intu hatak i ek nesopa iniḅ auk ôvathek takêḅ ek nindum nôḅ takatu ba miḅ mavi ami.

29 Thêlô kapôlôḅniḅ putup hathak kambom lomaloma lôk lokbaḅ ma palonḅ lôk leḅniḅdaḅ. Ma malenḅkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyaḅ lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô

30 lôk enaḅ abôḅḅa hathak anyô yaḅ. Ma êpôlik ek Wapômbêḅ, ma epek hathak avômalô vi, ma leḅniḅhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêḅ kambom lukmuk lomaloma ek nindum, ma miḅ êwê taluvi lo lami iniḅ abô vibiḅ ami.

31 Thêlô ma ḅê auk mi, lôk miḅ esopa iniḅ abô ami, ma leḅniḅhaviḅ mi, lôk miḅ ethak êv kapôlôḅniḅ ami.

32 Thêlô eyala abô thêthônḅ takatu ba Wapômbêḅ bôk hanaḅ nena ḅê takatu ba idum nôḅ takêḅ tem nêpôm ḅama. Ma doḅtom idum havôhi thêthô lôk leḅniḅmavi ek vi atu ba idum nôḅ takêḅ haviḅ.

2

Wapômbêḅ anêḅ hadum abô ma thêthônḅ

1 *Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanônḅ biḅ, avômalô takêḅ ma ḅê kambom.” Ma doḅtom yahanaḅ nena môlô ma ḅê kambom aêḅ iyom ba intu môlô bônônḅ. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum.

2 Wapômbêḅ halaḅ abô, êḅ ma hêv malaiḅ hadêḅ avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nôḅkama sapêḅ ba intu anêḅ hadum abô ma thêthônḅ iyom.

3 Ma tem endanô iniḅ abô ba nêḅ malaiḅ êndêḅ i esak iniḅ kambom. Ma môlô udum kambom aêḅ iyom ba osoḅ nena tem miḅ endanô môlônim abô ba nêḅ malaiḅ êndêḅ môlô imbiḅ ami e? Mi.

* 2:1: Mat 7:1-2; Jon 8:7

* 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15

* 2:8: 2Te 1:8

4 *Wapômbêḅ hadum mavi anônḅ hathak alalô ba intu hamô maliḅyaô ba miḅ hêv kambom anêḅ vuli viyaḅ kethêḅ ami. Hosonḅ nena êḅ ma nôḅ oyaḅ e? Miḅ hoyala nena Wapômbêḅ hadum mavi êḅ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliḅ ba nosopa yani ami e?

5 Ma doḅtom môlônim auk ma thek-thek kambom ba miḅ ole kapôlômim liliḅ ami. Aêḅ ba môlô usup Wapômbêḅ anêḅ lamaniḅ hathak amda ba tem êpôm môlô êndêḅ anêḅ waklavônḅ endanô abô. Wak êḅ ma anêḅ lamaniḅ atu ba thêthônḅ tem êlêḅ yayiḅ.

6 *Ma tem nêḅ anyô tomtom iniḅ vuli êtôm nôḅ takatu ba bôk idum.

7 Nê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmaḅniḅ lôk athêḅ bêḅ ma lôkmala atu ba anêḅ daḅ mi ma Wapômbêḅ tem nêḅ lôkmala atu ba nêḅ êtôm wak nôḅbêḅ intu sapêḅ êndêḅ i.

8 *Ma doḅtom ḅê takatu ba idum palonḅ lôk êpôlik hathak abô avanônḅ ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbêḅ anêḅ lamaniḅ lôk vovaḅ.

9 Avanônḅ biḅ, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbêḅ tem nêḅ malaiḅ lôk vovaḅ êndêḅ i, avômalô Israeḅ êmônḅ ma avômalô lonḅ buyaḅ nemberḅ yam.

10 Ma doḅtom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmaḅniḅ lôk athêḅ bêḅ ma kapôlôḅniḅ êḅjêk yaô, avômalô Israeḅ êmônḅ ma avômalô lonḅ buyaḅ nemberḅ yam.

11 Ek malê nena Wapômbêḅ hadum kobom doḅtom hadêḅ avômalô lôkthô, avômalô Israeḅ lôk avômalô lonḅ buyaḅ haviḅ.

12 Avômalô lonḅ buyaḅ idum kambom ma tem Wapômbêḅ indum abô ba nêḅ vovaḅ êndêḅ i. Thêlô miḅ eyala Mose anêḅ balabuḅ ami ba intu Wapômbêḅ tem miḅ enja balabuḅ êḅ ba indum abô ek i ami. Aêḅ iyom ma avômalô Israeḅ idum kambom ma

* 2:6: Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10

tem Wapômbêḡ indum abô ba nêḡ vovaḡ êḡḡêḡ i. Thêlô eyala Mose anêḡ balabuḡ ba intu tem Wapômbêḡ enja balabuḡ êḡ ba indum abô ek i.

¹³ Ek malê nena ḡê takatu ba elañô abô balabuḡ ma miḡ êwê vibiḡ ami ma Wapômbêḡ miḡ halam i nena ḡê thêthôḡ ami. Mi, ḡê takatu ba êwê vibiḡ iyom, intu Wapômbêḡ halam i nena ḡê thêthôḡ.

¹⁴ *Avômalô loḡ buyaḡ miḡ eyala Mose anêḡ abô balabuḡ ami, ma doḡtom doho esopa abô balabuḡ êḡ vi hathak ida iniḡ leḡiḡhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom.

¹⁵ Aêḡ ba iniḡ kobom hik thô nena eyala Wapômbêḡ anêḡ balabuḡ hêk kapôlôḡiḡ. Ma wak doho ma iniḡ auk hanaḡ thêlôda bêḡ, ma wak doho ma iniḡ auk hanaḡ nena thêlô idum mavi.

¹⁶ Nôm takêḡ tem imbitak êḡḡêḡ waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ hatak ek Yisu Kilisi endañô abô. Ma tem indum abô esak avômalô iniḡ auk loḡ kapô. Abô Mavi atu ba yahanaḡ intu hanaḡ aêḡ.

Avômalô Israeḡ lôk abô balabuḡ

¹⁷ Môlô vi olam am nena Israeḡ. Môlô lemimhabi nena owa Mose anêḡ abô balabuḡ ba intu Wapômbêḡ tem enja môlô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbêḡ anêḡ avômalô.”

¹⁸ Ma Wapômbêḡ anêḡ abô bôk hadôḡ môlô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbêḡ lahaviḡ ma malêla takatu ba mavi anôḡ.

¹⁹⁻²⁰ *Ma môlô lemimhabi nena abô balabuḡ ma môlô unim ba oyala auk lôk abô avanôḡ sapêḡ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom ḡê maleḡiḡ pusip lôk nôḡnêḡ deda êḡḡêḡ avômalô takatu ba êḡḡô momañiniḡ lôk uḡḡwik auk thô ek avômalô auk thôḡôthôḡ lôk auk pulusik e?

²¹ *Avanôḡ, ôdôḡ avômalô vi, ma aisê ka miḡ ôdôḡ amda ami? Ma onañ

nena avômalô miḡ neja vani ami. Ma môlôda?

²² Ma onañ nena miḡ nindum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami, ma môlôda udum mena mi e? Ma ôdô ḡḡôk, ma doḡtom owa iniḡ nôḡmkama vani hayô iniḡ malak matheḡ e?

²³ Ma obam am hathak abô balabuḡ ma doḡtom ôḡḡ lu êḡ ma hatôm otaviḡ Wapômbêḡ anêḡ athêḡ.

²⁴ Hatôm bôk eto nena, “Môlô Israeḡ udum kambom ba intu avômalô loḡ buyaḡ enañ abôma hathak Wapômbêḡ anêḡ athêḡ.” *Aisaia 52:5*

²⁵ Môlô osopa balabuḡ, êḡ ma tabô neḡgothe anyô iniḡ kupik ma nôḡ mavi. Ma doḡtom ôḡḡ balabuḡ lu, êḡ ma ubitak hatôm ḡê takatu ba miḡ eḡgothe iniḡ kupik ami.

²⁶ *Ma aêḡ iyom ma ḡê takatu ba miḡ eḡgothe iniḡ kupik ami ma doḡtom esopa balabuḡ, êḡ ma Wapômbêḡ tem êḡḡê i êtôm ḡê eḡgothe kupik haviḡ.

²⁷ Avanôḡ, môlô avômalô Israeḡ owa Wapômbêḡ anêḡ kapya balabuḡ ba oḡgothe unim kupik vê. Ma doḡtom ôḡḡ balabuḡ lu ba avômalô loḡ buyaḡ takatu ba miḡ eḡgothe iniḡ kupik vê ami ma esopa abô balabuḡ tem nanaḡ môlônim kambom bêḡ.

²⁸⁻²⁹ *Ôpatu ba habitak anêḡ Israeḡ ba eḡgothe anêḡ kupik vê, ma doḡtom kapô lôk auk miḡ hamô haviḡ Wapômbêḡ ami, miḡ Israeḡ anôḡ ami. Mi, Israeḡ anôḡ ma ôpatu ba anêḡ kapô hamô haviḡ Wapômbêḡ. Ma tabô eḡgothe kupik anôḡ ma miḡ kupik viyaiḡ hatôm balabuḡ hanaḡ ami. Mi, tabô eḡgothe kupik anôḡ ma Lovak Matheḡ da hanḡgothe tabô êḡ hêk anyô kapô. Ôpêḡ ma avômalô miḡ ebam ami. Mi, Wapômbêḡ da habam yani.

3

Kobom kambom miḡ hatôm indum ba Wapômbêḡ etak anêḡ balabuḡ ami

* **2:14:** Ap 10:35 * **2:19-20:** 2Ti 3:5 * **2:21:** Mat 23:3-4 * **2:26:** Gal 5:6 * **2:28-29:** Lo 30:6; Kol 2:11

1 Aên ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israe! Ma engothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i?

2 Mavi lomaloma bêñ anôn hêk! Nôm môñ ma Wapômbên bôk hêv anên abô halôk thêlô bahenñ ek neyabin.

3 Ma donjom nê Israe! doho min êvhavin ami. Ba intu nôm êñ hatôm indum ba Wapômbên etak anên balabuñ e?

4 Mi anôn! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyan, ma donjom Wapômbên da hanan abô avanôn ba hasopa anên abô iyom. Hatôm bôk eto nena, "Abô takatu ba honan, ma tem nêgê nena abô avanôn iyom.

Ma avômalô idum abô ek o, ma tem ômô i lu." *Kapya Yey 51:4*

5 Yêlôaniñ kambom hik Wapômbên anên thêthôn thô halêm yain. Aên ba avômalô pik doho enan nena, "Wapômbên hik anên lamanin thô ba hêv vovan viyan hathak yêlôaniñ kambom, êñ ma hadum kambom."

6 Êñ ma lokban! Wapômbên min thêthôn ami, ma tem indum abô thêthôn aisê esak avômalô pik sapên?

7 Ma anyôla tem enan nena, "Yenan abôyan hik thô nena Wapômbên anên abô ma avanôn ba nanêm athên lôkmanñin êndên yani. Ma donjom, aisê ka Wapômbên hayê ya nena anyô kambom ba hanan ya bên?"

8 Abô êñ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enan, "Alalô nandum kambom ek nôm mavi imbitak." Ma avômalô doho esau nena yahanan abô êñ. Aên ba malain takatu ba tem êpôm i ma thêthôn.

Anyô thêthôn la min hamô ami

9 *Aên ba alalô nanan aisê? Avômalô Israe! iyom intu mavi hêk Wapômbên ma, ma avômalô loñ buyan ma mi e? Mi, bôk yahanan yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibin, avômalô Israe! lôk avômalô loñ buyan havin.

10 Hatôm bôk eto nena, "Anyô thêthôn la min hamô ami. Mi anôn.

11 Ma anyô lôkauk mavi la min hamô ami. Lôk anyôla min habôlêm Wapômbên ami.

12 Avômalô lôkthô êvôlin dômniñ hadên Wapômbên ba intu ibitak êtôm nôm oyan. *Kapya Yey 14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20*

Ma min anyôla hadum mavi ami, milôk.

13 Abô takatu ba hale thêlô venñbôlêk ma ôvpalê hatôm elav anyô nana inin lôv abôlêk vê.

Thêlô ethak enan abôyan bên anôn hale venñbôlêk. *Kapya Yey 5:9*

Ma inin abô hatôm umya kambom anên siniñ. *Kapya Yey 140:3*

14 Wak nômbên intu ma thêlô enan abôma lôk lenññaña. *Kapya Yey 10:7*

15 Ma elom even ek nijik anyô vônô.

16 Loñ takatu ba thêlô i, ma ibulin avômalô ba êv malain hadên i.

17 Ma êthôn bôk lo loñ nêmô labali imbin avômalô vi palin. *Aisaia 59:7-8*

18 Ma min êkô dokte ek Wapômbên ami." *Kapya Yey 36:1*

19 Alalô bôk ayala yôv nena abô balabuñ takên ma hanan hathak avômalô Israe! takatu ba êmô balabuñ vibin. Ba intu avômalô Israe! lôk avômalô pik sapên bônôn iyom hathak Wapômbên hanan inin kambom bên.

20 *Aên ba anyôla min hatôm esopa balabuñ ba imbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma ami. Mi, balabuñ hathak hik alalôaniñ kambom thô hadên alalôda.

Alalô abitak thêthôn hathak aêvhavin iyom

21 Ma donjom lêk Wapômbên hik loñôndê yan da thô hadên alalô ek nambitak thêthôn ênjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enan hathak

* 3:9: Lom 1:18-2:24; 3:23 * 3:20: Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16

loṅôndê êṅ yôv. Ma loṅôndê êṅ miṅ hanaṅ hathak nesopa balabuṅ ami. Mi.

22 *Loṅôndê êṅ ma aêntêk. Wapômbêṅ halam avômalô takatu ba êvhaviṅ Yisu Kilisi nena thêthôṅ. Avômalô Israeël lôk avômalô loṅ buyaṅ sapêṅ ma imbitak thêthôṅ hathak loṅôndê doṅtom êṅ iyom.

23 Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miṅ hatôm nêmo lôkmanṅiṅ êtôm Wapômbêṅ ami.

24 *Aêṅ ba intu Wapômbêṅ habi anêṅ wapôm sam ba hapesaṅ loṅôndê ek avômalô nimbitak thêthôṅ. Hadum aêṅ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole nê takatu ba êvhaviṅ iniṅ kambom anêṅ malaiṅ vê.

25 Wapômbêṅ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô malenṅiṅ ek ema ba enṅasô anêṅ thalalenṅ êtôm da ek enja alalôaniṅ kambom anêṅ vovaṅ. Ba intu alalô aêvhaviṅ, êṅ ma Wapômbêṅ tem etak anêṅ lamanṅiṅ atu hathak alalô. Êṅ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthôṅ hathak avômalô takatu ba bôk êmô hamôṅ vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miṅ hadum abô kethenṅ ek i ami. Mi, havalonṅ lôkthô iniṅ kambom loṅ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom.

26 Ma lêk hik thô nena yanida ma thêthôṅ ba hapesaṅ loṅôndê ek halam avômalô takatu ba êvhaviṅ Yisu nena thêthôṅ.

27 Aêṅ ba opalê hatôm embam yanida? Mi anôṅ, ek malê nena alalô miṅ adum ku asopa balabuṅ ek nambitak thêthôṅ ênjêk Wapômbêṅ ma ami. Mi, aêvhaviṅ iyom.

28 Alalô aêvhaviṅ nena ôpatu ba hêvhaviṅ iyom intu hamô thêthôṅ hêk Wapômbêṅ ma. Ma ku esopa balabuṅ miṅ hatôm indum ôpêṅ imbitak thêthôṅ ami. Mi.

29 *Wapômbêṅ ma avômalô Israeël iyom iniṅ Wapômbêṅ e? Mi, yani ma avômalô loṅ buyaṅ iniṅ Wapômbêṅ

haviṅ.

30 *Ek malê nena Wapômbêṅ ma doṅtom iyom. Ma hik loṅôndê doṅtom iyom thô ek nambitak thêthôṅ ênjêk yani ma. Nê takatu ba enṅothe iniṅ kupik ba êvhaviṅ ma Wapômbêṅ tem endam i nena nê thêthôṅ. Ma nê takatu ba miṅ enṅothe iniṅ kupik ami ba êvhaviṅ ma Wapômbêṅ tem endam i imbiṅ nena nê thêthôṅ.

31 *Lêk aisê? Alalô adum êvhaviṅ hi bêṅ ma balabuṅ tem imbitak êtôm nôm oyaṅ e? Mi, êvhaviṅ havatho balabuṅ loṅ.

4

Wapômbêṅ halam Ablaham nena anyô thêthôṅ hathak anêṅ hêvhaviṅ

1 Alalô lenṅimbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthôṅ?

2 Yani hadum ku ba habitak thêthôṅ ba intu yani hatôm êmbôï, e? Mi anôṅ, Wapômbêṅ miṅ lahabi aêṅ ami.

3 *Bôk eto aisê? Eto nena, “Ablaham hêvhaviṅ Wapômbêṅ ba intu halam yani nena anyô thêthôṅ.” *Môṅ Anôṅ 15:6*

4 Anyô te hadum ku ba anêṅ anyô bêṅ hêv yani vuli, êṅ ma nanaṅ nena hêv anêṅ anyô ku vuli ma miṅ nanaṅ nena anêṅ anyô bêṅ hêv anêṅ wapôm hadêṅ yani ami.

5 Ma doṅtom anyô miṅ hatôm indum ku ek imbitak thêthôṅ ami. Mi, hêvhaviṅ Wapômbêṅ iyom, ma tem Wapômbêṅ endam yani nena anyô thêthôṅ. Wapômbêṅ ma ôpatu ba halam nê kambom nena thêthôṅ.

6 Devit bôk hanaṅ aêṅ iyom hathak avômalô takatu ba miṅ idum ku ek nimbitak thêthôṅ ami, ma Wapômbêṅ halam i nena nê thêthôṅ. Yani hanaṅ nena thêlô lêk êmô lôk lenṅimavi ba hatô hathak i nena,

7 “Nê takatu ba Wapômbêṅ bôk hêv iniṅ kambom vê lôk haluviṅ iniṅ sek, thêlô lêk êmô lôk lenṅimavi.

* 3:22: Gal 2:16 * 3:24: Lom 5:1 * 3:29: Lom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17

* 4:3: Gal 3:6

8 Ma nê takatu ba bôk Wapômbênj la-
paliñ iniñ kambom,
lêk êmô lôk leñjñmavi.” *Kapya Yen*
32:1-2

9 Mólônim auk aisê? Mek mavi êñ
ma nê Israeël takatu ba engothe kupik
iyom iniñ e? Ma nê loñ buyañ takatu
ba miñ engothe kupik ami? Alalô bôk
anan nena Ablaham hêvhaviñ ba intu
halam yani nena anyô thêthônj.

10 Ma engothe yani kupik vêm ka
Wapômbênj halam yani nena anyô
thêthônj e? Mi, bôk halam yani yôv
nena anyô thêthônj.

11 *Miñ engothe Ablaham kupik
ami denañ ma hêvhaviñ ba Wapômbênj
halam yani nena anyô thêthônj.
Vêm ma Wapômbênj havak balabuñ
nengothe kupik hatôm tabô ek injik
thô nena bôk halam yani nena anyô
thêthônj yôv. Aênj ba Ablaham habitak
hatôm Lambô ek nê êvhaviñ takatu
ba miñ engothe iniñ kupik ami ek
Wapômbênj endam i nena nê thêthônj.

12 Ma aênj iyom ma Ablaham ma
nê takatu ba engothe kupik lôk esopa
anênj vanğwam hathak êvhaviñ iniñ
lambô. Iniñ êvhaviñ ma hatôm bu-
malô Ablaham anênj ba hêvhaviñ vêm
ka engothe anênj kupik havenj yam.

13 *Wapômbênj habutiñ abô haviñ
Ablaham lôk anênj limi nena tem nêm
pik sapênj êndênj i hathak anênj thêthônj
atu ba halêm anênj hêvhaviñ. Ma miñ
hathak anênj hasopa balabuñ ami.

14 *Avômalô esopa abô balabuñ ba
ewa nôm atu ba Wapômbênj habutiñ
abô hathak, êñ ma êvhaviñ lêk habitak
hatôm nôm oyañ. Ma Wapômbênj anênj
abô atu ba habutiñ haviñ Ablaham
habitak hatôm yavoyav oyañ.

15 *Ek malê nena balabuñ hathak
havôv Wapômbênj anênj lamanij
halêm hadênj avômalô takatu ba miñ
esopa ami. Balabuñ mi, ma tem
namô balabuñ lu aisê?

16 *Aênj ba avômalô ewa nôm takatu
ba Wapômbênj habutiñ abô hathak
anênj anônj hathak iniñ êvhaviñ.

Ba intu hathak anênj wapôm ma
Wapômbênj hadum nôm êñ. Ma
Wapômbênj hik anênj abô habutiñ
haviñ Ablaham loñ hathak anênj limi
sapênj atu ba êvhaviñ, avômalô Israeël
takatu ba bôk ewa anênj balabuñ lôk
avômalô loñ buyañ haviñ. Ba intu
yani ma bumalô ek alalô lôkthô.

17 Hatôm abô atu ba Wapômbênj bôk
hanaan ba eto nena,

“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô
lodônjlodônj iniñ lim.” *Môñ*
Anônj 17:5

Abô êñ ma avanônj hêk Wapômbênj
ma. Ablaham hêvhaviñ yani atu ba
hathak hêv lôkmala hadênj nê nana
ma hathak halam nôm kama takatu ba
miñ hamô ami, ma lôkthô ibitak aênj.

18 Avômalô sapênj leñjñhabi nena
nôm êñ miñ hatôm imbitak ami. Ma
doñtom Wapômbênj hik vuliñ leñsawa
thô hadênj yani ba hanaan,

“Anêm libumi tem nimbitak aênj.”
Môñ Anônj 15:5

Ma Ablaham hêvhaviñ ba hêv ma ba
intu habitak lodônjlodônj iniñ lambô.

19 *Ablaham hayala nena yani anênj
sondabênj hatôm 100 ba lêk liñkupik
hayalôv. Ma Sala liñkupik bôk hay-
alôv aênj iyom. Ma doñtom nôm êñ
miñ hatauviñ anênj hêvhaviñ ami. Mi,
havalonj loñ lôklokwanj.

20 Ma miñ hawa auk ju hathak abô
atu ba Wapômbênj havak haviñ yani
ami. Mi, anênj hêvhaviñ halumbak
bênj ba hêv athênj lôkmanjij hadênj
Wapômbênj.

21 Yani hayala yôv nena Wapômbênj
hatôm indum êtôm atu ba bôk habu-
tiñ.

22 Ba intu
“Wapômbênj halam yani nena anyô
thêthônj.” *Môñ Anônj 15:6*

23-24 Ma abô atu ba eto nena “halam
yani nena anyô thêthônj,” miñ hathak
Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak
alalô takatu ba êvhaviñ Wapômbênj
atu ba hik alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu liñ
hêk nana. Ba intu halam alalô lôkthô
atu ba aêvhaviñ nena nê thêthônj.

* 4:11: Stt 17:10-11 * 4:13: Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18 * 4:15: Lom 3:20;
5:13 * 4:16: Gal 3:7 * 4:19: Stt 17:17

25 *Yisu êṅ intu Wapômbêṅ hatak ek ema esak alalôaniṅ kambom ma hik liṅ hathak loṅbô ek êpôpêk loṅôndê ek alalô nambitak thêthônṅ.

5

Alalô lêk amô labali haviṅ Wapômbêṅ

1 Alalô aêvhaviṅ ba Wapômbêṅ halam alalô nena avômalô thêthônṅ. Aêṅ ba lêk amô labali haviṅ Wapômbêṅ hathak alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi.

2 Hathak aêvhaviṅ ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêṅ anêṅ wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleniṅ lôk leniṅmavi ek namô Wapômbêṅ anêṅ lôkmaṅgiṅ kapô.

3 *Ma aêṅ iyom ma alalô leniṅmavi esak malaiṅ takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ayala nena malaiṅ takêṅ tem indum ba alalô namiṅ lôklokwaṅ.

4 Ma amiṅ lôklokwaṅ, êṅ ma hik thô nena alalô amô malaiṅ takêṅ lu. Ma amô malaiṅ takêṅ lu, êṅ ma havatho alalô loṅ ek nanêm maleniṅ.

5 Ma aêv maleniṅ êṅ miṅ hatôm indum alalô kapôlôṅiṅ malaiṅ ami. Mi, Wapômbêṅ bôk haṅgasô anêṅ la-haviṅ halôk alalô kapôlôṅiṅ hathak anêṅ Lovak Matheniṅ atu ba hêv hadêṅ alalô.

6 Nodaṅô. Bôk alalô lokwaṅ mi ba apôlik hathak Wapômbêṅ ma hadêṅ anêṅ waklavôṅ atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô.

7 Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthônṅ yaṅ anêṅ loṅ e? Injo, betha wakla intu anyô yaṅ hêv anêṅ lôkmala ek nêm anyô mavi yaṅ sa la.

8 *Ma doṅtom Wapômbêṅ hik anêṅ lahaviṅ alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denaṅ ma Kilisi hêv anêṅ lôkmala ba hama ek alalô.

9 *Ma lêk Wapômbêṅ halam alalô nena thêthônṅ hathak Yisu anêṅ thalalenṅ. Aêṅ ba intu nayala nena

hathak yani ma tem nêm alalô vê ênjêk anêṅ lamaniṅ.

10 Sêbôk ma alalô lôk Wapômbêṅ apôlik hathak i, êṅ ma hapesaṅ abô haviṅ alalô hathak Nakaduṅ anêṅ ṅama ek nambitak anêṅ ṅê môlô. Ma lêk alalô ma anêṅ ṅê môlô ba intu ayala katô nena tem nêm alalô bulubiṅ esak anêṅ lôkmala.

11 Ma nôṁ mavi yaṅ ma aêntêk. Hathak Anyô Bêṅ Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbêṅ anêṅ ṅê môlô ba intu alalô athak leniṅmavi anôṅ hathak Wapômbêṅ.

ṅama halêm anêṅ Adam ma lôkmala halêm anêṅ Kilisi

12 *Kambom halêm pik hathak anyô doṅtom iyom ma ṅama halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu ṅama hapôm sapêṅ.

13 *Abô balabuṅ mi denaṅ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêṅ miṅ hakatuṅ avômalô iniṅ kambom tomtom ami ek malê nena balabuṅ mi denaṅ.

14 Avômalô takatu ba evenṅ Adam yam ba hi hayô waklavôṅ Wapômbêṅ hêv balabuṅ hadêṅ Mose ma miṅ êmô balabuṅ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miṅ êmô balabuṅ kapô ami. Ma doṅtom ṅama hayabiṅ thêlô sapêṅ.

Ma Adam ma hatôm anyô yaṅ atu ba havenṅ yam anêṅ dahô.

15 Adam ma anyô doṅtom, ma doṅtom hamô Wapômbêṅ anêṅ balabuṅ lu ba avômalô bêṅ anôṅ ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doṅtom aêṅ iyom. Ma doṅtom hathak yani anêṅ wapôm ma Wapômbêṅ habi anêṅ wapôm sam ba hêv liṅsiṅ ek hêv nôṁ mavi hadêṅ avômalô bêṅ anôṅ. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêṅ hêv ma miṅ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami.

16 Avanôṅ biṅ, wapôm êṅ lôk kambom êṅ iniṅ anôṅ ma yaṅda yaṅda. Kambom anêṅ anôṅ ma

* 4:25: Ais 53:4-5 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:8: Jon 3:16; 1Jon 4:10 * 5:9: Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5 * 5:12: Stt 3:6; Lom 6:23 * 5:13: Lom 4:15

aëntêk, Wapômbêḡ hadum abô ba hik kambom êḡ anêḡ malaiḡ thô. Ma wapôm anêḡ anôḡ ma aëntêk, hadum ḡê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthôḡ.

¹⁷ Anyô doḡtom hadum kambom ba intu ḡama hayabiḡ avômalô pik sapêḡ hathak anêḡ kambom. Ma doḡtom Wapômbêḡ anêḡ wapôm ma hamô vuliḡ ek ḡama ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbêḡ anêḡ wapôm atu ba hêv liḡsiḡ tem nimbitak thêthôḡ. Thêlô tem lovak ek kambom lo ḡama ma nêḡmô lôkmala êtôm kiḡ esak anyô doḡtom, ôpêḡ ma Yisu Kilisi.

¹⁸ *Aêḡ iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbêḡ hadum abô hathak avômalô sapêḡ ba hik iniḡ malaiḡ thô. Ma doḡtom anyô yaḡ hadum nôḡm thêthôḡ yaḡ ba intu Wapômbêḡ halam alalô sapêḡ nena thêthôḡ ba hêv lôkmala hadêḡ alalô.

¹⁹ *Avanôḡ, anyô te anêḡ lêḡndôḡ kôḡtôḡ hadum avômalô bêḡ anôḡ ibitak ḡê idum kambom. Ma doḡtom anyô yaḡ anêḡ halaḡô abô hadum avômalô bêḡ anôḡ ibitak thêthôḡ hêk Wapômbêḡ ma.

²⁰ Wapômbêḡ hêv balabuḡ ek avômalô neyala nena thêlôniḡ kambom ma nôḡm kambom anôḡ. Ma doḡtom iniḡ kambom habitak bêḡ anôḡ, êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm halumbak hi ba hi.

²¹ *Sêbôk ma kambom hathak hayabiḡ avômalô lôkthô ba hêv ḡama. Ma doḡtom lêk ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm hayabiḡ alalô ba halam alalô nena thêthôḡ ek nêḡm lôkmala atu ba tem êḡmô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ.

6

Kambom anêḡ lôklokwaḡ lêk hêv yak

¹ Môlônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêḡ anôḡ, êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm tem indumbak ni ba ni. Aêḡ ba mavi

ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm indumbak ni ba ni e?

² Mi anôḡ! Alalô bôk atôm ḡê ḡama ek kambom anêḡ lôklokwaḡ miḡ êḡmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi.

³ *Alalô takatu ba athik ḡaḡ lôk athak doḡtom haviḡ Yisu Kilisi bôk athik hathak anêḡ ḡama haviḡ. Lemimpaliḡ e?

⁴ *Ba intu athik ḡaḡ, êḡ ma hatôm alalô ama ba elav haviḡ Kilisi. Ma hathak ôdôḡ êḡ ma Wapômbêḡ atu ba bôk hik Kilisi liḡ hêk ḡama hathak anêḡ lôklokwaḡ lôkmaḡḡiḡ lêk hadum aêḡ hadêḡ alalô ek namô imbiḡ lôkmala lukmuk êḡ.

⁵ Alalô bôk athak doḡtom aviḡ Kilisi lôk anêḡ ḡama yôv ba intu avanôḡ biḡ nena tem nasak doḡtom imbiḡ anêḡ haviyô aêḡ iyom.

⁶ *Alalô nayala nena alalôaniḡ kapôlôḡniḡ bô bôk ik vônô hathak a haviḡ yani ek kambom anêḡ lôklokwaḡ miḡ hatôm eyabiḡ alalô esak loḡbô ami. Ba intu kambom ma miḡ lêk alalôaniḡ alaḡ ami.

⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviḡ Kilisi ma miḡ hamô kambom anêḡ lôklokwaḡ vibiiḡ ami.

⁸ Avanôḡ biḡ nena alalô bôk ama yôv haviḡ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiḡ yani.

⁹ Kilisi hama vêḡ ma Wapômbêḡ hik yani liḡ ba intu alalô nayala nena yani miḡ hatôm ema esak loḡbô ami. ḡama anêḡ lôklokwaḡ ma lêk nôḡm oyaḡ ek yani.

¹⁰ Yani hama bôlôḡ te iyom ek imbuliiḡ kambom anêḡ lôklokwaḡ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêḡm athêḡ lôkmaḡḡiḡ êḡndêḡ Wapômbêḡ.

¹¹ *Aêḡ iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm ḡê ḡama ma amô lôkmala haviḡ Kilisi ek nanêḡm athêḡ bêḡ êḡndêḡ Wapômbêḡ.

¹² *Ba intu miḡ notak kambom ek eyabiḡ lemvimkupik ba nosopa anêḡ

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Lom 6:23 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12 * 6:6: Gal 5:24 * 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19 * 6:12: Stt 4:7 * 6:13: Lom 12:1

thethajak ami.

13 *Wapômbêḅ bôk hik môlô liḅ hêk ḅama ba ômô lôkmala. Ba intu nônem amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapêḅ êndêḅ Wapômbêḅ ek nindum ku takatu ba thêthôḅ. Ma miḅ notak lemvimkupik bula ek indum kambom anêḅ ku ami.

14 *Môlô ômô Wapômbêḅ anêḅ wapôm kapô ma miḅ ômô balabuḅ vibiuḅ ami. Ba intu kambom miḅ môlônim anyô bêḅ hathak loḅbô ami.

Thêthôḅ ma alalôaniḅ alaḅ

15 Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbêḅ anêḅ wapôm kapô ma miḅ amô balabuḅ vibiuḅ ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anôḅ.

16 *Ôpatu ba olaḅô anêḅ abô ba osopa, êḅ ma hatôm môlônim anyô bêḅ. Ba osopa kambom, êḅ ma kambom hatôm môlônim anyô bêḅ ba tem endom môlô ni ḅama. Ma aêḅ iyom ma olaḅô Wapômbêḅ anêḅ abô ba osopa, êḅ ma hatôm môlônim anyô bêḅ ba tem indum ba môlô numbitak avômalô thêthôḅ.

17 Sêbôk ma kambom ma môlônim alaḅ, ma doḅtom Wapômbêḅ hatak môlô hamô abô avanôḅ vibiuḅ ba lêk môlô ôêv kapôlômim ek olaḅô abô êḅ ba osopa. Hathak nôm êḅ ma nanêm leḅḅmavi êndêḅ Wapômbêḅ.

18 Kilisi bôk hêv môlô vê hêk kambom, môlônim alaḅ bô. Ma thêthôḅ lêk habitak môlônim alaḅ lukmuk.

19 Auk êḅ ma malaiḅ ek môlô avômalô pik noyala ba intu yahêv liliḅ hathak auk pik. Sêbôk ma môlô ôêv lemvimkupik bula ek lôḅgôlôḅ imbitak môlônim alaḅ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma doḅtom lêk ma nônem lemvimkupik lôkthô ek thêthôḅ imbitak môlônim alaḅ ek êmbôv môlô ni êndêḅ mathêḅ.

20 Sêbôk ma môlônim alaḅ ma kambom. Ba miḅ ômô thêthôḅ anêḅ lôklokwaḅ vibiuḅ ami.

21 Ma bôk owa anôḅ alêla hêk kambom anêḅ? Mi, nôm takêḅ anêḅ anôḅ ma ḅama iyom ba lêk môlô mama hathak.

22 Ma doḅtom lêk Kilisi hapole môlô vê hêk kambom anêḅ lôklokwaḅ ba Wapômbêḅ lêk habitak môlônim alaḅ. Ba ku êḅ anêḅ anôḅ lêk hadum môlô ubitak mathêḅ ba tem nômô lôkmala êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ.

23 *Avômalô takatu ba idum kambom anêḅ ku tem neja kambom anêḅ vuli, êḅ ma ḅama. Ma doḅtom avômalô takatu ba êmô haviḅ alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi ma Wapômbêḅ tem imbi anêḅ wapôm sam oyaḅ biḅ ba nêḅ lôkmala atu ba nêḅ êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ êndêḅ i.

7

Lêk asopa loḅôndê lukmuk

1 Aiyaḅ thêlô, môlô oyala balabuḅ katô ba intu oyala nena balabuḅ hayabiḅ avômalô takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi.

2 Anêḅ ôdôḅ ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êmô lôkmala ma balabuḅ havalôḅ thai loḅ. Ma yamalô hama, êḅ ma balabuḅ miḅ havalôḅ yanavi loḅ ami.

3 Aêḅ ba yamalô hamô lôkmala denaḅ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êḅ ma elam yani nena avi sek. Ma doḅtom yamalô hama, êḅ ma balabuḅ miḅ havalôḅ yani loḅ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miḅ nendam yani nena avi sek ami.

4 *Aiyaḅ thêlô, môlô ma Kilisi anêḅ liḅkupik. Ba hathak ôdôḅ êḅ, ma oma hathak balabuḅ ek miḅ eyabiḅ môlô ami ek nosak doḅtom imbiḅ anyô yaḅ. Ôpêḅ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêḅ hik liḅ hêk ḅama. Aêḅ ba môlô ma Kilisi anêḅ ek uḅgwik anôḅ mavi êtôm atu ba Wapômbêḅ lahaviḅ.

5 Sêbôk atu ba alalôaniḅ kapôlôḅḅ bô hayabiḅ alalô ma balabuḅ habisôk ek nandum kambom. Ba intu

* 6:14: 1Jon 3:6 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:23: Lom 5:12,15 * 7:4: Lom 6:2,11 * 7:6: Lom 6:4; 8:2

leñvin̄kupik habi alak ek nandum kambom ba anêñ anôñ ma ñama.

6 *Ma don̄tom lêk alalô ama ek balabuñ ba intu balabuñ anêñ lôklokwañ miñ havalon̄ alalô lon̄ hathak lon̄bô ami. Ma nandum Wapômbêñ anêñ ku ba nasopa lon̄ôndê lukmuk atu ba Lovak Mathen̄ hik thô hadêñ alalô. Ma miñ nasopa balabuñ atu ba bôk eto anêñ lon̄ôndê ami.

Balabuñ hik kambom thô

7 *Aêñ ba intu yahanan̄ nena balabuñ ma nôñ kambom e? Mi anôñ. Balabuñ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuñ te hanan̄ aêntêk, “Miñ malemkilik esak anyô yañ anêñ nômkama ami.” Hathak abô êñ iyom, yahayala nena yamalen̄kilik hathak avômalô vi iniñ nômkama, êñ ma kambom.

8 Ma don̄tom kambom hawa balabuñ êñ ba habisôk ek yamalen̄kilik esak avômalô vi iniñ nômkama loma-loma. Balabuñ mi, ma kambom anêñ lôklokwañ ma mi hatôm ñama.

9 Sêbôk atu ba yahathôn̄ balabuñ paliñ, êñ ma yahason̄ nena ya ma anyô lôkmala. Ma don̄tom balabuñ halêm, êñ ma hatôm kambom hawa anêñ lôkmala hathak lon̄bô ba intu yahayala nena

10 ya hatôm anyô ñama. Aêñ ba yahason̄ nena balabuñ tem nêñ lôkmala êndêñ ya. Ma don̄tom mi, hêñ ñama hadêñ ya.

11 *Kambom hawa balabuñ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô.

12 *Aêñ ba nanan̄ aisê esak abô balabuñ? Balabuñ ma nôñ kambom e? Mi, Wapômbêñ anêñ balabuñ ma mathen̄ lôk thêthôn̄ ma mavi.

13 Aêñ ba nanan̄ nena nôñ mavi êñ hik ya vônô e? Mi anôñ! Kambom da hawa nôñ mavi êñ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôñ ôvathek anôñ.

14 Alalô nayala nena balabuñ halêm anêñ Lovak Mathen̄, ma don̄tom yada ma anyô pik ba kambom ma yenan̄ alan̄ ba yahadum ku hamô yani vibiñ.

15 *Miñ yahayala nôñ atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalen̄haviñ yandum ma miñ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êñ ma yahathak yahadum.

16 Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, êñ ma hik thô nena yenan̄ auk halôk hathak balabuñ anêñ auk lôk hayala nena balabuñ ma nôñ mavi.

17 Kambom atu ba hamô yakapôlôn̄ iyom intu havôv ya ek yandum kambom. Ma miñ yenan̄ auk havôv ya ek yandum kambom takêñ ami.

18 Yalen̄haviñ yandum malê atu ba mavi, ma don̄tom miñ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nôñ mavi te miñ hêk yakapôlôn̄ bô ami.

19 Nôñ mavi atu ba yalen̄ hik ya hathak ek yandum ma miñ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êñ ma yahadum havôhi thêthô.

20 Avanôn̄, nôñ kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada miñ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlôn̄ da intu hadum nôñ êñ.

21 Aêñ ba avanôn̄ biñ nena wak nômbêñ atu ba yalen̄haviñ yandum mavi ma kambom hamiñ ya lon̄ siñ.

22 Ya dahôlôn̄ lamavi hathak Wapômbêñ anêñ balabuñ,

23 *ma don̄tom lôklokwañ yañda hadum ku hathak yalen̄vin̄kupik ba hik vovak hadêñ balabuñ atu ba yalen̄haviñ yasopa. Lôklokwañ êñ ma kambom anêñ ba lovak ek yalen̄haviñ atu ba havalon̄ ya ek yandum anêñ ku.

24-25 *Aêñ ba yenan̄ auk ma aêntêk. Yalen̄haviñ Wapômbêñ anêñ balabuñ imbitak yenan̄ alan̄, ma don̄tom yakapôlôn̄ bô hathak hadum ba

* 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:11: Stt 3:13 * 7:12: 1Ti 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:23: Gal 5:17; 1Pi 2:11 * 7:24-25: 1Ko 15:57

kambom habitak yenan alañ. Ai, malain êñ habulin ya kambom anêñ! Yalenvinakupik hathak hadum kambom ba intu havôv ya hi loñôndê nama. Opalê intu hatôm nêñ ya sa? Wapômbêñ hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêñ ya vê êñjêk kambom anêñ lôklokwan, ba intu yahanañ yalenmavi hadêñ Wapômbêñ.

8

Lêk asopa Lovak Mathen anêñ loñôndê lukmuk

¹ Abô takatu ba bôk yahanañ yôv anêñ ôdôñ ma aêntêk. Wapômbêñ tem miñ indum abô ba nêñ malain êndêñ avômalô takatu ba êmô havin Yisu Kilisi ami.

² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêñ ku, ma Lovak Mathen atu ba hêv lôkmala anêñ lôklokwan hêv alalô vê hêk kambom anêñ lôklokwan atu ba havôv alalô hi ek nama.

³ Alalôaniñ kapôlôñin bô miñ hatôm esopa balabuñ ami ba intu balabuñ êñ miñ hatôm nêñ alalô vê êñjêk kambom anêñ lôklokwan ami. Ma donjom Wapômbêñ da hadum nôñ êñ hathak hêv Nakaduñ halêm hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniñ kambom ba hawa anêñ vovan.

⁴ *Yani hadum aêñ ek balabuñ injik anêñ anôñ imiñ alalô atu ba asopa Lovak Mathen anêñ loñôndê ma miñ kapôlôñin bô anêñ loñôndê ami.

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlôñin bô vibiñ ethak leninhabi auk takatu ba kapôlôñin bô lahavin. Ma donjom avômalô takatu ba êmô Lovak Mathen vibiñ ethak leninhabi auk takatu ba Lovak Mathen lahavin.

⁶ Ma avômalô takatu ba iniñ auk hasopa kapôlôñin bô anêñ auk tem nema. Ma donjom avômalô takatu ba iniñ auk hasopa Lovak Mathen anêñ auk tem neja lôkmala ba nêñ labali.

⁷ Avômalô takatu ba evalon kapôlôñin bô miñ hatôm nesopa Wapômbêñ anêñ balabuñ ami. Ba intu miñ esopa ami ba iniñ auk hapôlik hathak yani.

⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlôñin bô hayabin i miñ hatôm nindum Wapômbêñ lamavi ami.

⁹ *Ma donjom môlônim kapôlômim bô miñ hayabin môlô ami ma mi. Wapômbêñ anêñ Lovak Mathen da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabin môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêñ Lovak Mathen mi, thêlô êñ intu miñ yani anêñ ami.

¹⁰ *Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma donjom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthôn yôv. Aêñ ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôñ yôv.

¹¹ Wapômbêñ bôk hik Yisu Kilisi lin hêk nama. Ma anêñ Lovak Mathen hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Mathen anêñ ku ma Wapômbêñ tem nêñ lôkmala êndêñ kupik atu ba tem ema aêñ iyom.

Lovak Mathen hadum ba alalô abitak Wapômbêñ nali

¹² Aêñ ba aiyañ thêlô, alalôaniñ ku hêk ek nasopa Lovak Mathen anêñ auk ma miñ nasopa kapôlôñin bô anêñ auk esak loñbô ami.

¹³ *Môlô osopa unim kapôlômim bô anêñ auk, êñ ma tem noma. Ma donjom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahavin vônô hathak Lovak Mathen, êñ ma tem nôñ lôkmala.

¹⁴ Wapômbêñ anêñ avômena ma avômalô takatu ba Lovak Mathen halom i.

¹⁵ * *Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Mathen hadêñ alalô. Ma Lovak Mathen hadum ek alalô nambitak Wapômbêñ da anêñ avômena ba intu alañ nena, "Aba, Wakamik!"* Ma miñ hatak alalô hamô yani vibiñ ek nakô esak loñbô ami.

* **8:4:** Gal 5:16,25 * **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7 * **8:15:** Gal 4:5-7; ALK 21:7 * **8:15:** 'Aba' anêñ ôdôñ nena 'wakamik' hathak Abô Alam. Nôñgô Mak 14:36.

16 *Ma Lovak Mathenj hathak hik alalôaniņ auk loņ nena alalô ma Wapômbênj anênj avômena anônj.

17 Alalô ma Wapômbênj anênj avômena ba intu tem alalô naja nôm mavi takatu ba yani bôk habutiņ haviņ anênj avômalô. Avanônj, tem naja nôm mavimavi takênj anênj Wapômbênj imbiņ Kilisi. Ma lêk awa vovaņ hatôm yani bôk hawa, êņ ma tem naja athênj lôkmaņgiņ imbiņ yani.

Lôkmaņgiņ tem imbitak embenj yam

18 Avanônj, Wapômbênj tem injik anênj lôkmaņgiņ thô ek namô kapô. Ba intu yalenjhabi nena malaiņ loma-loma takatu ba lêk hapôm alalô, êņ ma nôm oyaņ lôkthô.

19 Nôm kama sapênj atu ba Wapômbênj hapesaņ ma êvsonj ba eyabiņ ek nêgê waklavônj atu ba tem yani injik anênj avômena thô.

20-21 *Ek malê nena nôm kama pik sapênj lêk êmô mayaliv. Wapômbênj habuliņ hathak Adam anênj kambom ba hêv malaiņ hadênj nôm takênj. Ma nôm takênj miņ leniņhaviņ aênj ami. Nôm kama takatu ba hapesaņ lêk epalê ba hatôm êmô koladônj. Ma doņtom wak te tem nêm nôm takênj vé ênjêk koladônj êņ ba nede yaiņ imbiņ Wapômbênj anênj avômena takatu ba êmô anênj lôkmaņgiņ kapô. Ba intu nôm kama lôkthô lêk êv maleniņ.

22 Alalô ayala nena nôm kama sapênj atu ba Wapômbênj bôk hapesaņ ma lôkthô lêk elaņ ba elom evenj hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk.

23 *Vovaņ êņ lêk hapôm alalô haviņ ma miņ nôm kama iyom ami. Wapômbênj bôk hêv Lovak Mathenj yôv hatôm nôm mavi môņ hadênj alalô. Ba intu alalôaniņ kapôlônj halaja ba halom haveņ ba hayabiņ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbênj da anênj avômena anônj lôk nêm kupik lukmuk êndênj alalô.

24 Avanônj, Wapômbênj bôk hêv alalô bulubiņ yôv, ma doņtom miņ alalô ayê balabuņ anênj anônj sapênj

hathak maleniņ ami denaņ. Ba intu aêv maleniņ ba ayabiņ anênj anônj. Avômalô miņ ethak eyabiņ nôm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi.

25 Ma aênj iyom ma alalô aêv maleniņ hathak nôm takatu ba miņ bôk ayê ami denaņ. Ba intu amô maliniyaô ba ayabiņ.

26 Ma Lovak Mathenj hathak hêv alalô sa haviņ. Alalô lokwaņ mi ba athônj nena nateņ mek aisê. Êņ ma Lovak Mathenj da hêv alalô sa ba hateņ mek hatôm kapô halaņ iyom ma abô mi.

27 *Ma Wapômbênj atu ba hayala kapôlônj sapênj halaņô ba hayala Lovak Mathenj anênj mek êņ. Ek malê nena Lovak Mathenj hateņ mek ek avômalô mathenj hatôm Wapômbênj anênj lahaviņ.

Avômalô takatu ba Wapômbênj halam tem nêtôm Kilisi

28 *Alalô ayala nena Wapômbênj hathak hawa nôm kama nôm bênj atu ba habitak ba hadum ek nôm mavi imbitak ek avômalô takatu ba leniņhaviņ yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anênj lahaviņ.

29 *Sêbôk atu ba môņ anônj ma Wapômbênj bôk hayala i yôv ba habi baņ hayôhêk i ek nimbital êtôm yanida Nakaduņ Kilisi. Hadum aênj ek Kilisi imbitak anyô môņ ek iviyaņ lôk livi nôm bênj atu ba evenj yam.

30 Ma avômalô takatu ba bôk habi baņ hayô hêk i yôv intu halam i haviņ. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena nê thêthônj haviņ. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthônj ma tem nêm deda lôkmaņgiņ êndênj i imbiņ.

Nôm late miņ hatôm nêm alalô vé ênjêk Wapômbênj anênj lahaviņ ami

31 *Aênj ba alalô nanaņ aisê esak nôm takatu ba Wapômbênj hadum? Yani hamiņ haviņ alalô, êņ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anônj!

* 8:16: 2Ko 1:22 * 8:20-21: Stt 3:17-19 * 8:23: 2Ko 5:2-4 * 8:27: Sng 139:1 * 8:28: Ep 1:11

* 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sng 118:6

³² Wapômbêñ hatak Nakaduñ halôk ñê kambom baheññ ba hama hathak alalô sapêñ ma miñ havasiñ ami. Aêñ ba intu nayala nena tem injik anêñ lawapôm sam ba nêñ mek lomaloma êyô êmô loñ imbiñ ek nêñ alalô sa.

³³ *Wapômbêñ da bôk habi bañ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enañ alalôaniñ kambom bêñ? Mi anôñ, Wapômbêñ da bôk dalam alalô yôv nena thêthôn!

³⁴ Ba intu opalêla tem nenañ nena alalô naja kambom anêñ vovañ? Mi anôñ. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loñbô ba lêk hamô Wapômbêñ bañ vianôn ba hathak hanañ hik lambô liñ ek nêñ alalô sa.

³⁵ Malê te hatôm êmbôv alalô vê êñjêk Kilisi anêñ lahaviñ alalô? Malaiñ lomaloma lôk vovañ ma avômalô ethañ alalô lôk bôm bêñ lôk amô thavuthiñ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô hathak biñ, nôñ takêñ hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôñ!

³⁶ Hatôm bôk eto nena,

“Yêlô ma anêñ avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbêñ intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evaloñ ek nijik vônô.” *Kapya Yey 44:22*

³⁷ Ma doñtom malaiñ takêñ miñ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahaviñ alalô, alalô lovak ba ik nôñ takêñ sapêñ sesoñ.

³⁸ Yenañ auk thekthek nena nômlate miñ hatôm êmbôv alalô vê êñjêk Wapômbêñ anêñ lahaviñ ami. Mi anôñ! Alalô ama mena amô lôkmala, mena añela la lôk ñgôk la, mena nôñ takatu ba lêk hamô mena tem nimbitak embeñ yam, mena lôklokwañ la,

³⁹ mena nômkama vuliñ lôk nômkama vibiñ, mena nômlate atu ba Wapômbêñ hapesañ tem nêñ alalô vê êñjêk Wapômbêñ anêñ lahaviñ atu ba

halêñ anêñ alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi e? Mi anôñ!

9

Pol lahiki hathak avômalô Israel

¹ Yahamô haviñ Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yanañ ma avanôn ijom. Miñ yahasau môlô ami. Mi, yenañ auk ma Lovak Mathen hik loñ haviñ.

² Wak nômbêñ intu ma yakapôlôn malaiñ kambom ba vovañ bêñ halin ya

³ *hathak yenañ avômalô, thêlô ma yêlô ôdôn te ijom. Yalenhaviñ thêlô nêñemimbiñ ek Wapômbêñ nêñ thêlô bulubiñ. Hêv thêlô bulubiñ, êñ ma hatôm nêñ ya vê êñjêk Kilisi ba imbi ya êndôk loñ atum ek nêñ thêlô sa.

⁴ *Yahanañ hathak avômalô Israel ijom. Wapômbêñ bôk dalam i yôv ek nimbitak anêñ avômena ma hik anêñ lôkmanññ thô hadêñ i. Ma havak tabô lôk habutiñ abô haviñ iniñ limi. Ma hêv balabuñ lôk hadôn i ek nêñem yey êndêñ yani.

⁵ Iniñ limi bôbô ma ñê lôk athêñ bêñ. Ma Kilisi halêñ pik hatôm anyô ba habitak anêñ iniñ thalalen. Yanida ma Wapômbêñ ma nômkama lôkthô anêñ alañ. Nambô anêñ athêñ esak len êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôn.

Wapômbêñ anêñ loñôndê dalam anêñ avômalô

⁶ Wapômbêñ bôk havak abô haviñ avômalô Israel. Ma lêk Israel bêñ anôn êdô Kilisi, ma doñtom Wapômbêñ anêñ abô miñ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anêñ Israel, vi atu ba Wapômbêñ dalam ijom intu Israel anôn ma vi ma mi.

⁷ Ma aêñ ijom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anêñ Ablaham ma miñ Ablaham nali sapêñ ami. Mi, vi atu ba ibutiñ abô hathak ijom intu nali anôn ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbêñ bôk hanañ hadêñ Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimbitak.” *Môḡ Anôḡ 21:12*

⁸ *Abô êḡ anêḡ ôdôḡ nena avômena takatu ba Wapômbêḡ habutiḡ abô hathak iyom intu ba Wapômbêḡ anêḡ nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miḡ Ablaham nali anôḡ ami.

⁹ Abô êḡ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiḡ ba hanaḡ,

“Sondabêḡ yaḡ endake yahale halêm hathak loḡbô ma Sala tem embathu okna te.” *Môḡ Anôḡ 18:10,14*

¹⁰ Okna êḡ ma bumalô Aisak. Vêm ma hawa Lebeka ba havathu amena lopopek.

¹¹⁻¹² Amena ju êḡ mi denaḡ ma Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ Lebeka aêntêk,

“Amena yaḡ bêḡ tem imbitak yaḡ molok anêḡ anyô ku.” *Môḡ Anôḡ 25:23*

Odaḡô! Amena ju êḡ mi denaḡ ba miḡ idum kambom lo mavi la ami. Ma doḡtom abô êḡ habitak môḡ ba hik thô nena Wapômbêḡ hathak habi baḡ hayôhêk avômalô hatôm yanida anêḡ auk atu ba bôk lahabi. Ma miḡ hathak iniḡ ku ami. Mi, dalam i hathak yanida anêḡ lahaviḡ.

¹³ Hatôm bôk eto nena,

“Yalenḡhaviḡ Jekop, ma yahadô yaḡ bêḡ Isau.” *Mal 1:2-3*

¹⁴ Aêḡ ba nanaḡ aisê? Wapômbêḡ hadum aêḡ ma miḡ thêthôḡ ami e? Mi anôḡ!

¹⁵ Yani bôk hanaḡ hadêḡ Mose nena,

“Yakapôlôḡ hik ya hathak anyôla, êḡ ma tem yanêm yakapôlôḡ ek ôpêḡ.

Ma yalenḡhaviḡ yanêm anyôla sa, êḡ ma tem yanêm ôpêḡ sa.” *Etak Ijip 33:19*

¹⁶ *Aêḡ ba intu Wapômbêḡ habi baḡ hayôhêk avômalô hathak yanida anêḡ lahiki. Ma miḡ hathak iniḡ ku lôk lenḡḡhaviḡ ami.

¹⁷ Hatôm bôk eto Wapômbêḡ anêḡ abô hadêḡ Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiḡ ek yaḡḡik yenaḡ lôklokwaḡ thô esak o ek avômalô pik sapêḡ neyala yenaḡ athêḡ.” *Etak Ijip 9:16*

¹⁸ Ba intu Wapômbêḡ lahaviḡ nêm kapô ek anyôla, êḡ ma hêv kapô ek ôpêḡ. Ma lahaviḡ indum avômalô vi lenḡôndôḡ kôtôḡ, êḡ ma hadum thêlô lenḡôndôḡ kôtôḡ.

¹⁹ Môlô te tem endanô abô êḡ ba enaḡ, “Aisê ka Wapômbêḡ hanaḡ avômalô lenḡôndôḡ kôtôḡ iniḡ kambom bêḡ? Thêlô miḡ hatôm netak Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba nesopa iniḡ lenḡḡhaviḡ ami, aêḡ e?”

²⁰ *Ma doḡtom o anyô alê ba hôwê Wapômbêḡ anêḡ abô viyaḡ? Hatôm nôḡm atu ba epesaḡ, enaḡ êndêḡ ôpatu ba hapesaḡ yani nena, “Hopesaḡ ya aêḡ eka?”

²¹ *Ôpatu ba hapesaḡ uḡ hatôm enja pik tôktôk ba epesaḡ uḡ ek indum ku mavimavi esak lôk epesaḡ uḡ ek indum ku oyaḡ esak imbiḡ e?

²² Ma aêḡ iyom ma Wapômbêḡ da hatôm esopa anêḡ lahaviḡ ba injik anêḡ lôkliḡyak lôk lamaniḡ thô ba imbuliḡ ḡê takatu ba bôk epesaḡ i yôv ek neja vovaḡ. Ma doḡtom mi, havalonḡ kapô lonḡ ba miḡ habuliḡ ḡê takêḡ kethenḡ ami.

²³ Yani hadum aêḡ ek injik anêḡ lôkmaḡḡiḡ anôḡ thô êndêḡ avômalô ôdôḡ yaḡ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesaḡ i yôv ek nêm anêḡ lôkmaḡḡiḡ êndêḡ i.

²⁴ Avômalô takêḡ ma alalô takatu ba Wapômbêḡ bôk dalam yôv, avômalô Israeḡ lôk avômalô lonḡ buyaḡ haviḡ.

²⁵ Hathak avômalô lonḡ buyaḡ ma Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ Hosea neḡa,

“Avômalô takatu ba miḡ yenaḡ ami ma tem yandam i nena ‘yenaḡ avômalô’.

Ma avômalô takatu ba miḡ yalenḡhaviḡ i ami ma tem yandam i nena ‘avômalô takatu ba

yalenhaviņ videdauņ.’” *Hosea 2:23*

26 Lōk hanaņ nena,

“Loņ atu ba bōk yahanaņ hadēņ thêlō nena, ‘Mōlō ma miņ yenaņ avōmalō ami’, loņ ēņ ma tem nendam thêlō nena, ‘Wapōmbêņ Lōkmala anēņ nali.’” *Hosea 1:10*

27 Ma hathak avōmalō Israeļ ma plopet Aisaia bōk halaņ nena,

“Avōmalō Israeļ ma hatōm thathe ņgwêk daņ, ma doņtom Anyō Bêņ tem nēm auviņna iyom bulubiņ.

28 Ek malē nena Anyō Bêņ tem esopa anēņ indum abō esak avōmalō pik sapēņ ba injik daņ siņ ketheņ oyaņ.” *Aisaia 10:22-23*

29 Abō ēņ ma hatōm abō yaņ atu ba Aisaia bōk hatō nena,

“Anyō Bêņ Lōklokwaņ Lōkthō Anēņ Ōdōņ miņ hadō alalō doho ek namō lōkmala ami, ēņ ma alalō lōkthō tem nambitak voņgovaņ oyaņ êtōm Sodom lo Gomola.” *Aisaia 1:9*

Avōmalō Israeļ miņ esopa loņōndē êvhaviņ ami

30 Aēņ ba alalō nanaņ aisē? Avōmalō loņ buyaņ miņ idum ek nimbatak thêthōņ ami, ma doņtom ibitak thêthōņ hathak iniņ êvhaviņ.

31 Ma avōmalō Israeļ esopa balabuņ ek nimbatak thêthōņ, ma doņtom miņ ibitak thêthōņ ami.

32 Eka? Thêlō esōņ nena tem nimbatak thêthōņ esak iniņ ku esopa balabuņ ma miņ hathak iniņ êvhaviņ ami. Thêlō evak valu vuviyathiņ atu silili ba habi i pōņēņ.

33 Hatōm bōk eto nena, “Odaņō! Yahatak valu yaōnate hamō Saion ek ende anyō liliņ ba imbi i pōņēņ lōk valu bēņ te ek nembak silili ba nēnēm yak.

Ma avōmalō takatu ba êvhaviņ yani tem miņ nēnēm mama êndēņ i ami.” *Aisaia 8:14; 28:16*

10

Israeļ miņ eyala Wapōmbêņ anēņ loņōndē ek nimbatak thêthōņ ami

1 Aiyaņ thêlō, yakapōlōņ la-haviņ yenaņ avōmalō Israeļ nēpōm Wapōmbêņ anēņ bulubiņ ba intu yahateņ mek ek thêlō.

2 Yahanaņ avanōņ nena thêlō ethak lōklokwaņ ek nesopa Wapōmbêņ, ma doņtom miņ eyala loņōndē ēņ katō ami.

3 Thêlō miņ eyala loņōndē atu ba Wapōmbêņ bōk hapōpêk ek endam avōmalō nena thêthōņ ami. Mi, esopa thêlōda iniņ loņōndē ek nimbatak thêthōņ. Ba intu miņ êwē Wapōmbêņ anēņ la-haviņ ēņ vibiņ ami.

4 Kilisi ma balabuņ anēņ daņ ba intu avōmalō takatu ba êvhaviņ yani ibitak thêthōņ hêk Wapōmbêņ ma.

5 Mose bōk hatō abō hathak loņōndē balabuņ atu ba avōmalō nesopa ek nimbatak thêthōņ ma aēntêk,

“Nê takatu ba esopa abō balabuņ dedauņ mavi ma miņ êv yak hathak bute ami intu tem neja lōkmala.” *Wok Plis 18:5*

6 Ma doņtom loņōndē atu ba avōmalō nimbatak thêthōņ esak nēnēmimbiņ ma miņ malaiņ hatōm loņōndē nesopa abō balabuņ ami, ma mi. Hatōm bōk eto nena,

“Mōlō miņ nosōņ nena unim ku bēņ hêk ek nosak leņ ba unu ami.” *Lo 30:12*

Mi, Kilisi bōk halēm yōv ba intu notak auk ēņ.

7 Ma hatōm bōk eto nena,

“Mōlō miņ nosōņ nena unim ku bēņ hêk ek unu loņ ņama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapōmbêņ bōk hik yani liņ yōv hêk loņ ņama ba intu notak auk ēņ.

8 Loņōndē nanēmimbiņ miņ hanaņ hathak nandum ku takēņ ami. Mi, hanaņ nena,

“Wapōmbêņ anēņ abō lêk habobo mōlō ba hamō vemimbōlêk lōk kapōlōmim yōv.” *Lo 30:14*

Abō nēnēmimbiņ êntêk intu yêlō athak anaņ hadēņ mōlō.

9 Aéntêk nena honañ bêñ hale vembôlêk nena, “Yisu ma Anyô Bêñ” lôk hôêvhaviñ hêk kapôlôm nena Wapômbêñ hik yani liñ hêk ñama, êñ ma Wapômbêñ tem nê m o bulubiñ.

10 Ek malê nena hêk kapôlôñ ma avômalô ethak êvhaviñ ba Wapômbêñ halam i nena ñê thêthôñ. Ma hale veññbôlêk ma avômalô ethak enañ iniñ êvhaviñ bêñ ba Wapômbêñ hêv i bulubiñ.

11 Hatôm Wapômbêñ anêñ kapyã bôk hanañ nena,

“Opalêla takatu ba êvhaviñ yani ma tem miñ nêñem mama êndêñ i ami.” *Aisaia 28:16*

12 *Anyô Bêñ donjom êñ iyom intu avômalô pik sapêñ iniñ Anyô Bêñ. Ba intu abô êñ hanañ hathak avômalô sapêñ, avômalô Israeël lôk avômalô loñ buyañ haviñ. Ma takatu ba elam yani ma hathak hêv anêñ wapôm anôñ hadêñ i.

13 *Hatôm bôk eto nena, “Lôkthô atu ba elam Anyô Bêñ anêñ athêñ ma tem neja bulubiñ.” *Joel 2:32*

14-15 Avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Anyô Bêñ ami ma tem nendam yani aisê? Mông ma nanêm anyô ek enañ Abô Mavi êñ bêñ. Ma hanañ bêñ ba elañô, êñ ma tem nêñemimbiñ ba nendam yani ek nê m thêlô bulubiñ. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba elañô Abô Mavi, thêlô êbôi hathak ñê takatu ba ewa abô êñ ba êyô enañ.” *Aisaia 52:7*

16-17 Aêñ ba avômalô ethak elañô abô hathak Kilisi vêm ka êvhaviñ Abô Mavi takatu ba elañô. Ma donjom avômalô Israeël naju iyom ewa Abô Mavi êñ thô. Hatôm bôk Aisaia hanañ, “Anyô Bêñ, opalê hêvhaviñ abô takatu ba yêlô anañ hadêñ i? Mi la.” *Aisaia 53:1*

18 Ma malê te hapôm Israeël ba thêlô bêñ anôñ miñ êvhaviñ ami? Thêlô miñ elañô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elañô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Abô êñ bôk havenañ mayaliv ba hi hayô pik anêñ dan.” *Kapyã Yêñ 19:4*

19-21 Avañôñ, Israeël elañô, ma donjom êthôñ anêñ ôdôñ palin e? Mi, thêlô bôk elañô ba eyala yôv ma donjom miñ êvhaviñ ami. Lemimimbi abô atu ba Aisaia bôk hatô hathak Israeël nena, “Wak nômbêñ intu ma yahalek yabaheñ hadêñ môlô, ma donjom môlô ma ñê auk thek-thek lôk lemimôndôñ kôthôñ.” *Aisaia 65:2*

Ba intu Wapômbêñ hanañ ba Mose hatô aéntêk,

“Tem yanêm mek mavi êndêñ avômalô athêñ mi lôk auk mi ek yandum môlô Israeël malenññkilik lôk lenññña.” *Lo 32:21*

Ma Aisaia miñ hakô ami ma hanañ auk êñ bêñ nena,

“Avômalô takatu ba miñ êbôlêm ya ami intu bôk êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba miñ enañ hik ya liñ ami ma tem yanñik ya thô êndêñ i.” *Aisaia 65:1*

11

Wapômbêñ miñ havôliñ dô m ek Israeël ami

1 *Aêñ ba intu yahanañ hik môlô liñ nena Wapômbêñ hapôlik ek anêñ avômalô Israeël e? Milôk. Yada ma anyô Israeël te ma Ablaham anêñ lim ba yahabitak anêñ Benjamin anêñ ôdôñ ba intu oyala nena Wapômbêñ miñ hapôlik ek Israeël ami.

2 Sêbôk atu ba môñ anôñ ma Wapômbêñ bôk lahaviñ thêlô yôv ba intu miñ hapôlik hathak anêñ avômalô ami. Lemimimbi Wapômbêñ anêñ kapyã bu atu ba hanañ hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israeël ba hanañ hadêñ Wapômbêñ nena,

3 “Anyô Bêñ, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik anêm loñ êbôk da pepesa. Ma yada iyom éntêk yahamô denañ ba thêlô idum ek nijik ya vônô imbiñ.” *IKiñ 19:10,14*

4 Ma donptom Wapômbêḅ hanan aisé hadêḅ Elia? Hanan,
 “Yahavalon avômalô Israeḅ hatôm
 7,000 takatu ba miḅ êv yeḅ
 hadêḅ Ngôk Baal ami loḅ
 hatôm yada yenan. Ma miḅ o
 iyom ami.” *I Kiḅ 19:18*

5 Ma lêk aêḅ iyom, Wapômbêḅ hik
 anêḅ wapôm sam ba halam avômalô
 Israeḅ auviḅna.

6 *Yani habi anêḅ wapôm sam ba
 halam thêlô. Ma miḅ hathak iniḅ ku
 ami. Hêv hathak iniḅ ku, êḅ ma miḅ
 wapôm anôḅ ami.

7 Abô êḅ anêḅ ôdôḅ ma aêntêk.
 Avômalô Israeḅ idum lôklokwan ek
 nimbitak thêthôḅ êḅjêk Wapômbêḅ
 ma, ma donptom mi. Vi atu ba
 Wapômbêḅ halam iyom intu ibitak
 thêthôḅ. Ma vi dedauḅ ma hadum
 thêlôniḅ auk thekthek.

8 Hatôm Wapômbêḅ anêḅ kapyā
 hanan,
 “Wapômbêḅ bôk hadum ba thêlô
 leḅviḅmalaiḅ.

Ma bôk hik maleniḅ siḅ ek miḅ
 nêgê ami.

Ma bôk habi leḅôndôḅ siḅ ek miḅ
 nedanô ami.

Ba bôk êmô aêḅ aleba lêk.” *Lo 29:4;*
Aisaia 29:10

9 Ma hatôm bôk ba Devit hanan hadêḅ
 Wapômbêḅ hathak avômalô Israeḅ
 nena,

“Undum nôḅ mavi atu ba thêlô ethak
 eyan imbitak êtôm adêk ek em-
 balon thêlô loḅ

ek nêḅnêḅ yak ba neja malaiḅ
 êtôm iniḅ vuli.

10 Ômbi thêlô maleniḅ siḅ ek miḅ nêgê
 tak ami,

ma wak nômbêḅ intu ma thêlô
 dômiḅ lokwan da lokban êḅjêk
 aêḅ.” *Kapyā Yeḅ 69:22-23*

*Wapômbêḅ hawa alokwan boman
 thanan ba hagêgê loḅ haviḅ alokwan
 yôhok*

11 *Ba intu yahanan hadêḅ môlô
 hathak Israeḅ aêntêk. Thêlô êv yak ba
 miḅ hatôm nimbiyô esak loḅbô ami

e? Mi anôḅ, tem nimbiyô esak loḅbô.
 Ma donptom hathak iniḅ kambom ma
 Wapômbêḅ hêv avômalô loḅ buyan
 bulubiḅ ek batu nêgê ba maleniḅkilik
 esak.

12 Hathak iniḅ kambom lôk etak
 Wapômbêḅ ma avômalô pik sapêḅ lôk
 avômalô loḅ buyan ewa mek mavi.
 Vêḅ ba ele i liliḅ, êḅ ma oyala nena
 tem neja mek mavi bêḅ anôḅ êmôḅ ek
 yan bô.

13 Yahato abô êntêk hadêḅ môlô
 avômalô loḅ buyan. Wapômbêḅ
 bôk halam ya ek yambitak avômalô
 loḅ buyan iniḅ aposel ba yalenmavi
 hathak ku êḅ. Ba intu yahadam ku êḅ
 dedauḅ mavi

14 ek batu yenan avômalô Israeḅ
 nêgê nôḅ mavi takatu ba Wapômbêḅ
 hadum hathak môlô ba maleniḅkilik
 esak ek Wapômbêḅ nêḅ doho bulu-
 biḅ.

15 Lêk ma Wapômbêḅ hatak
 avômalô Israeḅ ba intu avômalô
 pik sapêḅ ethak donptom haviḅ
 Wapômbêḅ. Ma haveḅ yam atu ba
 Wapômbêḅ hawa i hathak loḅbô, êḅ
 ma tem êtôm iviyô hêk ḅama.

16 Alalô ayala nena êbôk polom
 ba êv bute hadêḅ Wapômbêḅ, êḅ ma
 polom lôkthô habitak mathen. Ma
 alokwan oliv ḅgalôk mathen ma anêḅ
 thanan sapêḅ ma mathen haviḅ. Ma
 aêḅ iyom ma avômalô Israeḅ iniḅ limi
 bôbô bôk mathen ba intu limi lukmuk
 ma tem mathen aêḅ iyom.

17 *Avômalô Israeḅ ma hatôm alok-
 wan oliv yôhok êḅ. Ma môlô avômalô
 lôḅ buyan ma hatôm alokwan oliv bo-
 man. Ma Wapômbêḅ hale oliv yôhok
 anêḅ thanan doho vê, ma hawa môlô
 oliv boman anêḅ thanan ba hagêgê
 loḅ hathak oliv yôhok. Ba intu môlô
 othak donptom haviḅ thanan vi atu ba
 hamô denan ba owa pik anêḅ lêḅlêḅ
 atu ba oliv ḅgalôk havôv.

18 Aêḅ ba miḅ nobam amda ba
 nonan nena yêlô awa alokwan yôhok
 thanan anêḅ loḅ ami. Môlô ma thanan
 oyan ma Israeḅ limi ma ḅgalôk, ma

ngalôk êñ intu havatho môlô loñ ma miñ môlô ovatho a êñ anêñ ngalôk loñ ami.

19 Ma doñtom môlô doho tem nonañ nena, “Wapômbêñ hale thanañ doho vê ek yêlô naja iniñ loñ.”

20 Avanôñ, ma doñtom lemimimbi nena Wapômbêñ hadabêñ i kisi hathak miñ êvhaviñ ami ma hawa môlô hathak unim ôêvhaviñ. Ba intu nôkô ek Wapômbêñ ba miñ nobam amda ami.

21 Wapômbêñ bôk hadabêñ alokwan yôhok da anêñ thanañ vi kisi yôv, ma hatôm edabêñ môlô kisi imbiñ.

22 *Ba intu lemimimbi nena Wapômbêñ hathak mayôhok lôk mathêlêv haviñ. Yani mathêlêv hadêñ avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhok hadêñ môlô takatu ba ômô anêñ mayôhok kapô ba miñ notak ami. Ma otak, ma tem edabêñ môlô kisi imbiñ.

23 Ma avômalô Israeël ele i liliñ ba êvhaviñ, êñ ma tem Wapômbêñ êgêgê i loñ esak alokwan atu esak loñbô. Yani hatôm indum aêñ.

24 Ek malê nena Wapômbêñ bôk hale môlô vê hêk oliv bomañ ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok yôv. Alokwan êñ ma miñ unim ami. Ba intu miñ malaiñ ek êgêgê oliv yôhok da anêñ thanañ esak loñbô ami.

Wapômbêñ lahaviñ injik anêñ lahiki thô êndêñ avômalô sapêñ

25 Aiyan thêlô, yalenhaviñ môlô noyala abô lôk kup êntêk ek miñ nômbôam ami. Abô lôk kup êñ ma aêntêk. Avômalô Israeël vi iniñ kapôlôñiñ lêk thekthek ba tem nêmo aêñ endeba avômalô lôñ buyañ takatu ba Wapômbêñ halam i, nênemimbiñ ba nêyô ek yani am.

26 *Êñ ma tem yani nêm Israeël sapêñ bulubiñ. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbêñ hanañ nena, “Anyô hêv bulubiñ tem êlêm anêñ Saion,

ma tem injik avômalô Israeël liliñ êñjêk iniñ kambom.

27 *Êñ ma tem yalenimbi tabô atu ba bôk yahavak haviñ i nena tem yanêm iniñ kambom vê.” *Ai-saia 59:20-21*

28 Avômalô Israeël miñ ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbêñ hapôlik hathak i. Nôm êñ hêv môlô avômalô loñ buyañ sa. Ma doñtom Wapômbêñ bôk halam thêlô ba havak balabuñ haviñ iniñ limi ba intu lahaviñ thêlô denañ.

29 Ek malê nena Wapômbêñ hathak halam avômalô ba hêv mek hadêñ i ma tem miñ lapaliñ i ba nêm anêñ mek vê esak loñbô ami.

30 Bôk môlô avômalô loñ buyañ lemimôndôñ kôtôñ hadêñ Wapômbêñ. Haven yam ma avômalô Israeël leñiñôndôñ kôtôñ haviñ ba intu Wapômbêñ hêv kapô hadêñ môlô.

31 Ma aêñ iyom ma avômalô Israeël lêk leñiñôndôñ kôtôñ ba Wapômbêñ hêv kapô ek môlô. Hadum aêñ ek wak te ma tem nêm kapô ek thêlô imbiñ.

32 Wapômbêñ hatak avômalô sapêñ ek nesopa iniñ leñiñôndôñ kôtôñ ek injik anêñ lahiki thô êndêñ thêlô sapêñ.

Nambô Wapômbêñ anêñ athêñ

33 *Aiyê, yahason kambom hathak Wapômbêñ anêñ wapôm lôk anêñ auk lôk anêñ hayala nômkama ma anêñ dan mi!

Opalê hatôm eyala anêñ auk atu ba lahabi am? Mi anôñ.

Anyô late miñ hatôm eyala anêñ loñôndê atu ba hapesañ ami.

34 *Opalê hatôm eyala Wapômbêñ anêñ tabilôk? Mi.

Ma opalê hatôm nêm auk êndêñ yani? Mi anôñ. *Aisaia 40:13*

35 Ma opalê hatôm nêm nômlate êndêñ yani ek êwê viyan. Milôk! *Jop 41:11*

36 *Nômkama lôkthô halêm anêñ yani ba imiñ hathak anêñ lôklokwan lôk êmô ek nêmbô yani.

* 11:22: Jon 15:2,4

* 11:26: Ais 59:20-21

* 11:27: Ais 27:9; Jer 31:33-34

* 11:33: Ais 55:8-9

* 11:34: 1Ko 2:16

* 11:36: 1Ko 8:6

Nanêm athên lôkmanjîn êndên
yani êtôm wak nômbên intu
sapên. Avanôn biñ.

12

Nanêm i êtôm da êndên Wapômbên

¹ *Aên ba, aiyan thêlô, Wapômbên
lahiki lôbôlôn hathak alalô. Ba
intu yahason môlô lokwan nena
nônêm am vidoñ êndên yani êtôm
alim takatu ba ik vônô hêk loñ êbôk
da. Da êñ ma lôkmala lôk mathen
ba hêv lamavi hadên Wapômbên.
Êñ ma hatôm ôêv yeñ anôn hadên
Wapômbên.

² Ba nônêm loñ ênjêk kapôlômim
ek Wapômbên epesan môlônim auk
imbitak lukmuk ek môlô numbitak
yanða. Ma miñ nosopa avômalô
pik veñjgwam ami. Êñ ma tem
noyala ba nosopa nôm takatu ba
Wapômbên lahaviñ. Lahaviñ êñ ma
mavi lôk mabuñ anôn ba tem indum
Wapômbên lamavi.

Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbên hêv hadên alalô tomtom

³ *Wapômbên habi anên wapôm
sam ba hêv ya ku aposel. Ba intu ya-
hanañ hadên môlô nena lemimimbi
am ba nutitiñ am katô esak êvhaviñ
atu ba Wapômbên hêv hadên môlô
tomtom. Ma miñ noson nena môlô
ma nê bênbên ami.

⁴ *Anyô liñkupik ma doñtom iyom,
ma doñtom anên lôbôlôbô ma bên
anôn. Ma lôbôlôbô takên ethak idum
ku lomaloma.

⁵ Ma alalô aên iyom. Alalô ma bên
anôn ma doñtom athak doñtom haviñ
Kilisi ba abitak kupik doñtom. Ba intu
alalô amô hatôm nê ôdôn te iyom.

⁶ *Ma Wapômbên hik anên wapôm
sam ba hêv auk ku lomaloma hadên
alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk
ek enañ Wapômbên anên abô êtôm
plopêt, êñ ma yani indum ku êñ êtôm
anên hêvhaviñ.

⁷ Ma yan hawa auk ek indum ku
nêm avômalô sa, êñ ma nêm i sa. Ma
te hawa auk ek êndôn avômalô esak
Wapômbên anên abô, ma êndôn.

⁸ Ma yan hawa auk ek embatho
avômalô vi loñ, êñ ma embatho i loñ.
Ma te hawa auk ek nêm avômalô sa
esak nômkama, êñ ma nêm lôk lavidon.
Ma te hawa auk ek eyabiñ avômalô,
êñ ma eyabiñ dedauñ mavi. Ma te
hawa auk nêm kapô ek avômalô, êñ
ma indum lôk lamavi.

Kobom leñhaviñ

⁹ Lemimbiñ avômalô lôk lemvidon.
Ma nôpôlik esak nôm takatu ba kam-
bom ma nobalon nôm takatu ba mavi
loñ.

¹⁰ *Lemimbiñ avômalô takatu ba
êvhaviñ videdauñ êtôm lemhaviñ ma-
muyan. Ma nêm athên bên êndên i
êmôn ek o.

¹¹ Ma nônêm am lôkthô ek nundum
Anyô Bên anên ku ma miñ o vau ami.
Ma notak Lovak Mathen ek esañ êtôm
atum êmô môlô kapôlômim.

¹² *Ma nônêm malemim lôk lemim-
mavi. Ma malaiñ hapôm o ma ômô
malinyaô. Ma oten mek thôthô.

¹³ *Ma avômalô mathen takatu ba
êv i sêkêya, êñ ma nêm i sa. Ma
avômalô malak yan êlêm, onja i thô ba
oyabiñ i mavi.

¹⁴ *Nêm mek ek avômalô takatu ba
idum kambom hadên o. Nêm mek ma
miñ ondan ek Wapômbên nêm malaiñ
êndên i ami.

¹⁵ Avômalô takatu ba leñjñmavi ma
lemmavi imbiñ i. Ma avômalô takatu
ba elañ asên malên ma ondan imbiñ
i.

¹⁶ *Nômô malinyaô imbiñ am. Ma
miñ oson nena o anyô bên ami. Mi,
otauviñ o ba ômô imbiñ nê athên mi.
Ma miñ oson nena o anyô lôkauk bên
ami. Mi.

¹⁷ *Anyôla hadum kambom hadên
o ma miñ nuñgwik kambom êñ liliñ
êndên yani ami. Undum malêla

* **12:1:** Lom 6:11,13; 1Pi 2:5 * **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 * **12:4:** 1Ko 12:12,27 * **12:6:** 1Ko
12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:10:** 1Pi 1:22 * **12:12:** 1Te 5:16-18 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat
5:44; 1Ko 4:12 * **12:16:** Snd 3:7 * **12:17:** 1Te 5:15

takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom ênjêk thêlô malenij.

¹⁸ Ombatho o loŋ lôklokwanj ek ômô labali imbinj avômalô sapênj.

¹⁹ *Aiyanj thêlô, miŋ nôwê kambom viyanj ami ma notak êndôk Wapômbênj anênj lamanij kapô. Hatôm bôk eto nena,

“Ya Anyô Bênj yahananj nena ku nijik anyô leŋkadôk liŋ ma yenanj ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*

²⁰ *Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nêma nôma êndênj yani.

Ma hathakmunij ma nêma njanj ek inum.

Hudum aênj ma tem nêma yani mama bênj.” *Gutpela Sindau 25:21-22*

²¹ Aênj ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma miŋ otak kambom ek êmô o lu ami.

13

Alalô namô gavman vibinj

¹ *Gavman pik sapênj ma Wapômbênj hatak i ba hêv lôklokwanj hadênj i ek neyabinj avômalô. Gavman te miŋ habitak oyanj ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nêma thêlô vibinj.

² Aênj ba anyôla hadô êmô gavman vibinj, ênj ma hadô ek êmô Wapômbênj banj vibinj. Ba intu ôpênj tem indum abô ba enja malainj.

³ *Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, nê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miŋ nêma vovanj êndênj o ami, ma embam o iyom. Ênj ma tem miŋ ôkô ek gavman ami.

⁴ Gavman ma Wapômbênj anênj nê ku ek nêna o sa ek ômô mavi. Wapômbênj hêv lôklokwanj hadênj i ek nêna anênj vovanj êndênj avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miŋ ewa lôklokwanj ênj oyanj ami. Mi, ba intu hudum kambom, ênj ma ôkô.

⁵ Aênj ba alalô miŋ namô gavman vibinj esak akô ek naja vovanj iyom ami. Mi, esak nayala ênjêk kapôlônij nena ênj ma mavi.

⁶ *Aênj ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbênj anênj nê ku ba ethak idum iniŋ ku thêthônj.

⁷ Ba intu malêla takatu ba enanj nena nêma ma nêma. Elam takis alêla ma nêma. Ma anyôla hamô o vulinj ma ômô yani vibinj. Ma opalêla takatu ba ewa athênj bênj ma nêma athênj bênj êndênj i.

Lemimbinj avômalô vi

⁸ *Ôwê anêma malêla takatu ba viyanj hêk denanj. Ma undum ku esak viyanj donjom atu hêk nena lemimbinj avômalô. Hudum aênj ma hatôm abô balabunj lôkthô hik anônj haminj o.

⁹ *Abô balabunj hanaŋ aêntêk, “Miŋ undum sek imbinj anyô yanj yanavi ami. Miŋ nunjwik anyô vônô ami. Miŋ onja vani ami. Ma miŋ malemkilik esak anyô vi iniŋ nômkama ami.” Ma hanaŋ abô balabunj vi haviŋ. Balabunj nômbênj ênj hamô balabunj ali êntêk kapô nena, “Lemimbinj anyô yanj êtôm lemhaviŋ oda.”

¹⁰ *Alalô leŋinj haviŋ avômalô vi ma tem miŋ nandum i kambom ami. Ba intu alalô leŋinj haviŋ avômalô vi, ênj ma hatôm balabunj lôkthô hik anônj.

Waklavônj naja bulubinj lêk habobo

¹¹ *Oyala waklavônj êntêk ba lêk alalô amô, aênj ba nosopa abô takatu ba lêk yahananj yôv hadênj môlô. Sêbôk atu ba alalô aêvhaviŋ mônj anônj ma hamô daim dokte, ma donjom waklavônj naja bulubinj lêk habobo. Ba intu notak malemim hayaŋ ma numbiyô.

¹² *Bôlôvônj anênj danj lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momanij anênj ku thô ma noba deda anênj nômkama vovak.

* **12:19:** Mat 5:39 * **12:20:** Mat 5:44 * **13:1:** Snd 8:15; Tit 3:1 * **13:3:** 1Pi 2:13-14 * **13:6:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 * **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Ep 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jon 2:8 * **13:13:** Luk 21:34; Ep 5:18

13 *Aên ba alalô nasopa waklavôn ên anên kobom mavi. Ba miñ nandum nômkama mayaliv lôk nanum wain ba nambitak molo ami. Ma miñ nandum sek walilin lôk nasopa thethajak ami. Ma natak leñinjanja lôk leñindañ.

14 *Miñ nandum kobom takên ami, ma mi. Omba Anyô Bêñ Yisu Kilisi êtôm anêm kwêv ma miñ ômbôlêm kambom anên loñôndê ek undum thethajak lamavi ami.

14

Minj ôngô mólôviyan ba nonañ nena nê kambom ami

1 *Onja nê takatu ba iniñ êvhavin pulusik thô. Ma hathak auk atu ba Wapômbên anên abô miñ hik thô halêm yain ami ma miñ otatale i esak iniñ auk atu ba leñinhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapômbên ma ami.

2 *Ma anyô yan anên êvhavin ma lôklokwan ba hatôm enjan nôm loma-loma sapên. Ma yan anên hêvhavin ma pulusikna ba intu hayañ nôm ku kapô iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadên ngôk.

3 *Ôpatu ba hayañ nômkama sapên ma miñ enañ nena ôpatu ba hatip ek nôm doho ma anyô kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nôm doho ma miñ etatale ôpatu ba hayañ nômkama sapên ami. Mi, Wapômbên bôk hawa yani yôv.

4 *Ma o opalê ba hotatale anyô yan anên anyô ku? Ôpên da anên anyô bên tem enañ nena ôpên hamin mena hêv yak. Ma Anyô Bêñ da tem embatho ôpên loñ ek imiñ.

5 *Ma avômalô vi leñinhabi nena wak doho ma matheñ ma doho ma mi. Ma vi leñinhabi nena wak lôkthô ma hatôm donjom iyom. Hathak auk êñ ma anyô tomtom da leñinjabi katô am ka nesopa iniñ êvhavin.

6 Avômalô takatu ba leñinhabi nena wak doho ma matheñ ma ethak idum aên ek êv athên bên hadên Anyô Bêñ. Ma vi atu ba ethak eyañ alim ma êv leñinmavi hadên Wapômbên ba eyañ ek nênem athên bên êndên Anyô Bêñ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leñinmavi hadên Wapômbên ba eyañ iniñ nôm ek nênem athên bên êndên Anyô Bêñ.

7 Alalô nê êvhavin miñ adum nômlate ek alalô da iyom ami. Mi, nômkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêñ.

8 *Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêm athên bên êndên Anyô Bêñ. Ma ama, ma ama ek nanêm athên bên êndên Anyô Bêñ aên iyom. Ba intu alalô amô mena ama, alalô ma Anyô Bêñ da anên.

9 Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loñbô ek imbitak nê lôkmala lôk nê nãama iniñ Anyô Bêñ.

10 *Aên ba aisê ka mólô otatale mólôviyan? Ma aisê ka mólô ôyé mólôviyan ba onañ nena thêlô ma nê kambom? Wapômbên tem indum abô ba alalô sapên tem namiñ yani ma êndên wak êñ.

11 *Hatôm bôk eto nena,
“Yada Anyô Bêñ, yahamô aên, ba yahanañ avanôn biñ nena avômalô sapên tem nedek venjindôn lêlô ma nênem athên bên êndên ya Wapômbên.” *Aisaia 45:23*

12 Ba intu alalô tomtom tem namiñ Wapômbên ma ek nandum abô esak alalôaniñ nôm takatu ba adum.

Minj undum mamuyan nêm yak ami

13 Wapômbên tem endanô avômalô lôkthô iniñ abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhavin vi. Ma lemimimbi katô ek miñ nandum nômlate ek nosale lôk numbulin mólôviyan ami.

14 *Yahamô havin Anyô Bêñ Yisu ba yahayala lôk yahêvhavin nena nôm

* 13:14: Ep 5:11 * 14:1: Lom 15:7 * 14:2: Stt 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11 * 14:8: Gal 2:20 * 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Tit 1:15

takatu ba êv hadêñ ngôk lôk nô m sapêñ ma mavi hêk Wapômbêñ ma ek nejan. Ma doñtom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbêñ ma, êñ ma nô m êñ lêk lelaik ek ôpêñ.

15 *Hoan nômlate atu ba mamuyan hêvhaviñ nena lelaik ba hôêv malain hadêñ yani, êñ ma miñ hosopa lenhaviñ anêñ loñôndê ami. Kilisi hama hathak ôpêñ ba intu miñ undum ek yani nê m yak esak nô m atu ba hoan ami.

16 Aêñ ba hoyala nena nô m lôkthô ma mavi ek nejan, êñ ma auk mavi. Ma doñtom mamuyan atu ba hapôlik ek nômla doho hayô, êñ ma oyabin o ek anê m auk mavi êñ miñ imbuliñ yani ba enañ abô kambom esak anê m auk êñ ami.

17 Nô m eyañ lo inum, êñ ma nô m oyan. Nô mbêñ hêk Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak ma nandum nô mkama thêthôn lôk namô labali imbiñ i ma namô lôk leniñmavi. Nô m takêñ halê m anêñ Lovak Mathen.

18 Ôpatu ba hadum Kilisi anêñ ku takêñ hêv lamavi hadêñ Wapômbêñ ba avômalô eban yani.

19 *Aêñ ba alalô nandum ek namô yôhok imbiñ i lôk nambatho alalôaniñ êvhaviñ loñ.

20 *Ma miñ umbuliñ Wapômbêñ anêñ ku esak nô m eyañ ami. Nô m lôkthô ma mabuñ hêk Wapômbêñ ma, ma doñtom hoan nômla te atu ba hadum ba anyô yan hêv yak, êñ ma hudum kambom.

21 Aêñ ba hoan alim mena hunum wain mena hudum nômla yan atu ba hadum mamuyan hêv yak, êñ ma mavi ek otak.

22 Anê m auk hathak nô m takatu ba lêk yahanan, êñ ma êmô imbiñ oda lôk Wapômbêñ iyom. Avômalô takatu ba esopa iniñ êvhaviñ lôk kapôlôñiñ labali lêk êmô lôk leniñmavi.

23 Ma doñtom avômalô takatu ba eyañ nô m lôk auk ju, êñ ma miñ esopa iniñ êvhaviñ ami ba intu idum

kambom hêk Wapômbêñ ma. Malêla takatu ba hudum ma miñ halê m anêñ hôêvhaviñ ami, êñ ma hatô m hudum kambom.

15

Nundum nômkama lôkthô ek nô nê m mólôviyan sa

1 Alalô takatu ba aêvhaviñ lôklokwan miñ nasopa alalôaniñ leniñhaviñ iyom ami. Mi, nanê m avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna sa ba naja iniñ malain imbiñ.

2 *Ma alalô tomtom leniñimbi alalôaniñ iviyan ek nanê m i sa ek iniñ êvhaviñ imbitak lôklokwan.

3 Êtô m Kilisi da bôk hadum ba miñ hasopa yanida anêñ lahaviñ ami. Mi, bôk eto nena,

“Wapômbêñ, abôma atu ba enañ hathak o ma lêk hapô m ya haviñ.” *Kapya Yen 69:9*

4 *Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ kapya ma eto ek êndôn alalô ek namô maliñyaô lôk nê m alalô thêvô ek alalô nanê m maleniñ ek Wapômbêñ anêñ bulubiñ.

5 Wapômbêñ atu ba hathak havatho mólô loñ ek nô mô maliñyaô lôk hêv mólô thêvô ma tem indum ba mólô kapôlô m imbitak doñtom êtô m Yisu Kilisi anêñ lahaviñ.

6 Ek mólô sapêñ kapôlô m doñtom lôk auk doñtom ba nô nê m athên lôkmanñiñ êndên Wapômbêñ alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ Lambô.

Yisu halê m ek nê m avômalô Israe l lo avômalô loñ buyañ sa

7 *Aêñ ba onja nê êvhaviñ vi thô êtô m mólôviyan hatô m Kilisi bôk hawa mólô thô. Nundum aêñ ek nê m athên lôkmanñiñ êndên Wapômbêñ.

8 *Yahanan avanôn nena Kilisi habitak hatô m nê Israe l iniñ anyô ku ek hik thô nena Wapômbêñ hasopa anêñ abô takatu ba bôk habutiñ haviñ iniñ limi.

9 *Ma Kilisi hadum ku êñ ek avômalô loñ buyañ hatô m nê nê m

* 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19: Lom 12:18; 15:2
2Ti 3:16 * 15:7: Lom 14:1 * 15:8: Mat 15:24

* 14:20: 1Ko 8:13 * 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:4:
* 15:9: Ap 3:25

athêḡ l kmanḡiḡ  nd ḡ Wap mb ḡ
hathak an ḡ h v kap  had ḡ th l .
Hat m b k eto nena,

“Tem yambam an m ath ḡ  nj k n 
loḡ buyaḡ mal v ḡ.

L k yan m yeḡ  nd ḡ o.” *Kapya
Yeḡ 18:49*

¹⁰ Ma buyaḡ hanaḡ nena,

“M l  n  loḡ buyaḡ, lemimmavi im-
biḡ Wap mb ḡ an ḡ av mal .”

Lo 32:43

¹¹ Ma bute hanaḡ nena,

“M l  av mal  loḡ buyaḡ sap ḡ
n mb  Any  B ḡ.

L k av mal  pik sap ḡ n n m
yeḡ ba n mb  yani.” *Kapya
Yeḡ 117:1*

¹²* Ma Aisaia b k hato ab  te a nt k,
“Jesi an ḡ  d ḡ ma su lukmuk tem
ipililip.*

Yani tem imbitak kiḡ ba eyabiḡ
av mal  loḡ buyaḡ sap ḡ.

Ma th l  tem n n m maleḡ ek
n m atu ba yani b k havak ab 
hathak.” *Aisaia 11:10*

¹³ M l   evhaviḡ ma Wap mb ḡ ma
n m mavi l kth  atu ba  ev malem
hathak an ḡ  d ḡ tem  mb l  m l 
kap l mim siḡ esak leḡiḡmavi l k la-
bali. Ma hathak Lovak Matheḡ an ḡ
l klokwaḡ ma tem indum ek m l 
malemim endahaliḡ n m takatu ba
tem Wap mb ḡ n m.

*Pol an ḡ ku hawa Ab  Mavi hi loḡ
buyaḡ*

¹⁴ Aiyaḡ th l , yahayala nena
m l da othak udum mavi lomaloma
ba unim auk mavi ma b ḡ ba intu
hat m n nd ḡ amda.

¹⁵ Wap mb ḡ habi an ḡ wap m
sam had ḡ ya ba h v an ḡ ku had ḡ
ya ba intu yahato ab  l kliḡyak doho
h k kapya  nt k had ḡ m l  ek
lemimimbi esak loḡb .

¹⁶* Yani halam ya ek yambitak  t m
Yisu Kilisi an ḡ any  hab k da ek
m l  av mal  loḡ buyaḡ. Ba intu
yahanaḡ Wap mb ḡ an ḡ Ab  Mavi
had ḡ m l  ek yan m m l   t m

da  v mavi  nd ḡ Wap mb ḡ. Lo-
vak Matheḡ hadum ba da  ḡ habitak
matheḡ.

¹⁷ A ḡ ba Yisu Kilisi hadum ku
b ḡ hathak ya ek yandum Wap mb ḡ
an ḡ ku ba intu hathak ku tak ḡ ma
yahabam yada.

¹⁸ Tem miḡ yanaḡ ab  esak mal la
takatu ba yada yahadum ami. Mi,
tem yanaḡ esak n m takatu ba
Kilisi hadum hathak ya iyom ek
batu av mal  loḡ buyaḡ n n mimbiḡ
Wap mb ḡ esak n m takatu ba
yahadum l k yahanaḡ.

¹⁹ Ma  y  n mbithi l k lav ḡiḡ loma-
loma takatu ba yahadum hathak Lo-
vak Matheḡ an ḡ l klokwaḡ. Ba intu
n  loḡ buyaḡ esopa Wap mb ḡ an ḡ
ab . A ḡ ba b k yahanaḡ Ab  Mavi
l kth  hathak Kilisi hal k Jelusalem
ba hi loḡ sap ḡ aleba hay  plovins
Ililikum.

²⁰* Yahathak yaleḡ hik ya l klokwaḡ
ek yanaḡ Ab  Mavi embeḡ loḡ takatu
ba miḡ b k elan  ab  hathak Kilisi
ami. Yahad  yandav unyak  y m 
loḡ lav ḡ atu ba any  yaḡ b k halav
hal k y v.

²¹ Hat m atu ba b k eto nena,
“Av mal  takatu ba miḡ b k enaḡ ab 
hathak yani had ḡ i ami ma
tem n g  kat .

Ma av mal  takatu ba miḡ b k
elan  ami ma tem neyala kat 
an ḡ.” *Aisaia 52:15*

Pol hadum ek ni Lom

²²* Ku tak ḡ hathak havalonḡ ya loḡ
b ḡ an ḡ ba intu miḡ yahath k ek
m l  ami.

²³ Sondab ḡ l b l ḡ ya th th  ek
yas k yaḡg  m l  ma donḡtom mi. Ma
yenaḡ ku loḡ  nt k l k y v ba intu tem
yas k.

²⁴ Yahadum ek yana Spen,  ḡ ma
yaleḡhabi nena tem yande yaḡg 
m l  v mam ek alal  leḡiḡmavi imbiḡ
i. V m ma m l  n n m ya sa esak
loḡ nd  ek yana Spen.

* **15:12:** ALK 5:5 * **15:12:** Jesi ma Kiḡ Devit an ḡ lamb . * **15:16:** Lom 1:5; 11:13 * **15:20:** 2Ko
10:15-16 * **15:22:** Lom 1:13 * **15:25:** 1Ko 16:1-4

25 *Ma don̄tom l k  nt k ma tem yana Jelusalem ek yan m i sa esak da v mam.

26 *Av mal  plovins Masedonia l k Akaia  v da tak n l k lejn̄mavi an n ek n n m av mal  mathen̄ takatu ba  v i s k ya  m  Jelusalem sa.

27 *Th l  lejn̄mavi ek n n m da  n  nd n av mal  Jelusalem ek mal  nena av mal  Israel b k  v n mkama malak lejn̄ had n th l  n  lojn̄ buyan̄ ba intu viyan̄ h k. Ma l k ma mavi ek th l  n w  viyan̄ esak n mkama pik.

28 Tem yada yanja da  n ba yana Jelusalem ek yan m da  n solop  nd n i. V m ma yana Spen ma tem yan̄g  m l  v mam ka yana.

29 *Yahayala nena yahath k ek m l  ba alal  am ,  n ma Kilisi tem n m mek b n an n  nd n alal .

30 *Aiyan̄ th l , Wap mb n an n Lovak Mathen̄ hadum ba alal  lejn̄havin̄ i. A n ba yahason̄ m l  lokwan̄ hathak Yisu Kilisi an n ath n nena n n m l l  esak mek imbin̄ ya ek Wap mb n n m ya sa.

31 M l  noten̄ mek ek Wap mb n eyabin̄ ya mavi ek n  Israel takatu ba lejn̄ nd n k t n min̄ nimbulin̄ ya ami. Ma noten̄ mek imbin̄ ek av mal  mathen̄ an n Jelusalem lejn̄mavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek th l .

32 Ek Wap mb n an n lahavin̄ yas k,  n ma tem yas k ek alal  lejn̄mavi l k yambatho m l  lojn̄ ma m l  nobatho ya lojn̄.

33 Wap mb n, labali l kth  an n alajn̄,  m  imbin̄ m l . Avan n.

16

Pol h v an n lamavi had n av mal 

1 Yah v ab  ek m l  hathak liv n Pibi atu ba hath k ek  nj  m l . Yani ma av mal   vhavin̄ an n Senklia inin̄ avi ku te.

2 Ba noja yani th  esak Any  B n an n ath n  t m Wap mb n an n avi ku mathen̄ te. Yani b k hayabin̄ ya

l k av mal  b n an n hathak an n n mkama. Ba n n m yani sa esak malain̄ mal la takatu ba hap m yani.

3 *N n m yenan̄ yalen̄mavi  nd n Plisila lo yamal  Akwila atu ba idum Yisu Kilisi an n ku havin̄ ya.

4 S b k ma habobo tem nijik thai v n  esak ya. Ba intu yada l k av mal   vhavin̄ lod nlod n an n lojn̄ buyan̄ sap n lejn̄mavi hathak thai.

5 Ma n n m yalen̄mavi ni  nd n av mal   vhavin̄ takatu ba ethak  v yen̄ hal k thai inin̄ unyak imbin̄.

N n m yalen̄mavi  nd n yenan̄ aiyan̄ an n Epainetus. Yani any  m n an n plovins Esia atu ba h vhavin̄ Kilisi v m ka vi  vhavin̄ havejn̄ yam.

6 Ma n n m yalen̄mavi  nd n Malia. Yani hathak hadum ku b n ek h v m l  sa.

7 Ma n n m yalen̄mavi  nd n Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenan̄ av mal  Israel ba b k  vhavin̄ Kilisi ham n ek ya. Ma b k y l  am  kolad n havin̄ i. Thai ma aposel l k ath n b n.

8 N n m yalen̄mavi  nd n Ampliatu atu ba yalen̄havin̄ hathak Any  B n an n ath n.

9 N n m yalen̄mavi  nd n Ulbanus, yani hadum Kilisi an n ku havin̄ alal . L k n n m yalen̄mavi  nd n yenan̄ aiyan̄ Stakis.

10 N n m yalen̄mavi  nd n Apeles, yani hawa malain̄ lomaloma ma don̄tom hamin̄ l klokwan̄ hathak Kilisi. Ma n n m yalen̄mavi  nd n av mal  sap n atu ba  m  havin̄ Alistobulus.

11 Ma n n m yalen̄mavi  nd n Helodion, yani ma yenan̄ av mal  Israel te. Ma n n m yalen̄mavi  nd n Any  B n an n av mal  sap n atu ba  m  havin̄ Nalsisus.

12 N n m yalen̄mavi  nd n Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Any  B n an n ku. N n m yalen̄mavi  nd n liv n Pelsis, yani hadum Any  B n an n ku l klokwan̄ havin̄.

* 15:26: Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12 * 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Lom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 * 16:3: Ap 18:2 * 16:13: Mak 15:21

13 *Ma nônêm yalenmavi êndêḡ Lu-pus atu ba Anyô Bêḡ bôk habi baḡ hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenaḡ wakatik.

14 Ma nônêm yalenmavi êndêḡ Asin-klitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhaviḡ takatu ba ethak êmô haviḡ thêlô.

15 Ma nônêm yalenmavi êndêḡ Pilo-logus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpas lôk avômalô mathen lôkthô atu ba êmô haviḡ thêlô.

16 *Ma nokam môlôviyaḡ esak kobom yôhok mathen.

Kilisi anêḡ avômalô êvhaviḡ lodôḡlodôḡ sapêḡ êv iniḡ leniḡmavi hadêḡ môlô.

Noyabiḡ am

17 *Aiyaḡ thêlô, yahathô môlô loḡ lôklokwaḡ nena noyabiḡ am esak ḡê takatu ba idum ek nembak môlô vose. Thêlô iniḡ abô ma yaḡda ek abô avanôḡ atu ba bôk olaḡô ba ôêvhaviḡ. Ba intu imiḡ môlô loḡ siḡ hathak ôêvhaviḡ. Aêḡ ba nômô daim ek i.

18 *Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa iniḡ kobom idum ku hathak thêlôda iniḡ leniḡhaviḡ ma miḡ idum alalôaniḡ Anyô Bêḡ Kilisi anêḡ ku ami. Enaḡ abô vasiḡ mavi lôk abô lôk thok ek nesau avômalô takatu ba iniḡ auk voloḡ.

19 *Avômalô êvhaviḡ lôkthô bôk elañô yôv nena môlô ma avômalô olaḡô abô ba osopa. Ba intu yalenmavi anôḡ hathak môlô. Ma doḡtom yalenhaviḡ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuḡ ek malêla takatu ba kambom.

20 *Ma Wapômbêḡ ma labali anêḡ alaḡ ba kasana ma tem etak Sadaḡ êmô vemimkapô vibiḡ ek nombak pesa.

Anyô Bêḡ Yisu anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô.

Avômalô doho êv iniḡ leniḡmavi hadêḡ avômalô Lom

21 *Timoti atu ba hadum ku haviḡ ya hêv anêḡ lamavi hadêḡ môlô. Ma Lusius lo Jeson ma Sosipatel, thêlô ma yenaḡ avômalô Israeḡ ba êv iniḡ leniḡmavi haviḡ.

22 Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêḡ abô halok kapya êntêk, yahanaḡ yenaḡ yalenmavi hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ hadêḡ môlô haviḡ.

23-24 *Gaius hêv anêḡ lamavi hadêḡ môlô. Yani hathak hayabiḡ ya lôk avômalô êvhaviḡ sapêḡ atu ba êlêm êmô anêḡ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiḡ malak bêḡ êntêk iniḡ valu lôk yêlôaniḡ aiyaḡ Kwaltus êv iniḡ leniḡmavi hadêḡ môlô haviḡ.*

Nanêm athêḡ bêḡ êndêḡ Wapômbêḡ

25 *Alalô nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviḡ loḡ esak Abô Mavi takatu ba yahanaḡ hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êḡ intu hik auk loḡ kapô takatu ba bôk havuḡ i bô halêm yaḡ.

26 Plopet bok eto hathak auk loḡ kapô êḡ ma Wapômbêḡ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hanan ek auk loḡ kapô êḡ lêk halêm yaḡ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênemimbiḡ ba nesopa.

27 Aêḡ ba alalô nanêm athêḡ lôkmanḡiḡ êndêḡ Wapômbêḡ, yanida iyom intu Wapômbêḡ lôkauk lôkthô anêḡ ôdôḡ hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ esak Yisu Kilisi. Avanôḡ.

* 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mat 7:15; Tit 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3 * 16:19: Lom 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Stt 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23-24: Ap 19:22; 1Ko 1:14 * 16:23-24: ḡê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Pol hato ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêḡ wapôm êmô imbiḡ môlô. Avanôḡ. * 16:25: Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

Kapya môḡ atu ba Pol hato hi Kolin Abô môḡ

Pol hatô kapya êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ Kolin. Kolin ma malak bêḡ ba anêḡ avômalô ma hatôm 600,000. Avômalô Kolin ethak idum sek waliliḡ bêḡ anôḡ ba intu hathak abô Glik ma abô aêntêk, ‘Yahadum Kolin’, êḡ ma abô loḡ kapô te. Ma anêḡ ôdôḡ nena, ‘Yahadum sek waliliḡ’.

Pol hamô Epesus ma halanô nena avômalô êvhaviḡ anêḡ Kolin ethak esopa kobom kambom takêḡ lôk evaki vose ba intu hatô kapya êntêk hadêḡ thêlô. Ma Pol bôk hatô kapya te hadêḡ thêlô ba thêlô vi miḡ eyala katô ami ba intu hatô kapya êntêk hadêḡ thêlô ek injik anêḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ thô êndêḡ i. Ma avômalô Kolin doho bôk enaḡ hik Pol liḡ hathak abô doho halôk kapya te atu ba bôk eto hadêḡ yani ba intu hatô iniḡ kapya êḡ viyaḡ. Ma hatô ek embatho iniḡ êvhaviḡ loḡ lôk hêv takatu ba bôk êv yak sa.

Hato kapya êntêk hadêḡ 55 AD la.

Abô môḡ

¹ Ya Pol ma Wapômbêḡ halam ya ba hadum ba ya habitak Yisu Kilisi anêḡ aposel hatôm anêḡ lahaviḡ. Yai lôk

² alalôaniḡ aiyaḡ Sostenes ato kapya êntêk ek môlô avômalô ôdôḡ takatu ba ôêvhaviḡ Wapômbêḡ anêḡ Kolin. Kilisi hadum ba thêlô ibitak mathenḡ ma halam i nena Wapômbêḡ anêḡ avômalô haviḡ avômalô luvu-luvu takatu ba elam alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ. Yani ma alalôaniḡ Anyô Bêḡ ma thêlônin haviḡ.

³ Wakamik Wapômbêḡ lôk Anyô Bêḡ Yisu Kilisi nênem iniḡ wapôm lôk labali êndêḡ môlô.

Pol hanaḡ lamavi hadêḡ Wapômbêḡ

⁴ Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm hadêḡ môlô hathak Yisu Kilisi. Ba intu yahananḡ yalenḡmavi lôbôlôḡ hadêḡ yani hathak môlô.

⁵⁻⁶ Yani lêk havatho Yisu anêḡ abô loḡ lôklokwanḡ hamiḡ môlô ba môlô ôêvhaviḡ ba Wapômbêḡ lêk hanḡgasô nôḡm mavi halôk môlô kapôlômim ba hayô siḡ hatôm auk mavi lôk abô mavi.

⁷ Aêḡ ba môlô ma avômalô ôpôviḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ endelêḡ ek injiki thô ba intu môlô miḡ ôêv yak hathak wapôm la ami.

⁸⁻⁹ *Yani halam môlô ek numbitak Nakaduḡ Yisu Kilisi, alalôaniḡ Anyô Bêḡ anêḡ avômalô môlô lôk malêla takatu ba hanaḡ ma hatôm indum. Ba intu yani tem embatho môlô loḡ endeba anêḡ danḡ ek miḡ môlônim abô la ênjêk êndêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ ami.

Avômalô êvhaviḡ êkôki

¹⁰⁻¹² *Aiyaḡ thêlô, Kaloe anêḡ avômalô doho enaḡ hadêḡ ya nena môlô intu ôkôkam ba tomtom onaḡ nena, “Yêlô ma Pol anêḡ” ma vi enaḡ nena, “Apolo anêḡ” ma vi enaḡ nena, “Sipas anêḡ” ma vi ma “Kilisi anêḡ”. Ba intu aiyaḡ thêlô, hathak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ ma yalenḡ hik ya nena miḡ nombak am vose ami ek nobaloḡ auk lôk kapôlômim donḡtom iyom.

¹³ Aisê. Hatôm nombak Kilisi vose ni nenanena e? Mena ik ya Pol hathak alovalanḡsiḡ ek môlô e? Mena môlô uthik ḡanḡ hathak Pol anêḡ athêḡ e?

¹⁴ *Yahathik Klispus lo Gaius iyom ma miḡ yahathik anyôla haviḡ ami ba intu yalenḡmavi anôḡ hadêḡ Wapômbêḡ

¹⁵ ek môlô te miḡ hatôm enaḡ nena yahathik môlô hathak yenaḡ athêḡ ami.

* **1:8-9:** 1Te 3:13; 5:23; 5:24; 1Jon 1:3 * **1:10-12:** Ap 18:24-28; 1Ko 3:4; Plp 2:2 * **1:14:** Ap 18:8; Lom 16:23 * **1:16:** 1Ko 16:15

16 *Bôk yahathik Stepanas anêḡ avômalô doho. Ma injo betha bôk yahathik avômalô vi haviḡ la.

17 Odaḡô! Kilisi hêv ya ba yahalêm ek yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ma miḡ hêv ya ek yasik avômalô ami. Yahadô yambuliḡ Kilisi anêḡ alovalaḡaḡsiḡ imbitak êtôm nôḡ oyaḡ. Ba intu miḡ yahananaḡ anêḡ Abô Mavi êḡ ek yandôk thêlô leḡiḡ êtôm ḡê lôk auk bêḡ ethak idum ami.

Nê lôk auk bêḡ miḡ hêv ya sa ami

18 *Ma avômalô takatu ba esopa loḡôndê ḡama elanaḡ abô hathak alovalaḡaḡsiḡ êḡ ba esonaḡ nena abô molo. Ma donḡtom alalô takatu ba Wapômbêḡ hêv bulubiḡ ayala nena nôḡ êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ.

19 *Hatôm bôk eto nena, “Tem yambuliḡ ḡê lôk auk bêḡ iniḡ auk ma tem yambak iniḡ auk takêḡ pesa ba imbitak êtôm nôḡ oyaḡ.” *Ai-saia 29:14*

20 *Ma ḡê lôk auk bêḡ lôk ḡê ethak lôḡ bêḡ lôk kêdôḡwaga takatu ba evalonaḡ kapyā auk bêḡ bôlôḡ êntêk, thêlô aisê? Wapômbêḡ hik thô nena auk bêḡ takêḡ habitak auk molo.

21 *Wapômbêḡ ma anyô auk mavi ba hadô ek avômalô neyala yani esak auk luvôḡiḡ. Aêḡ ba hawa abô molo ek nêḡ vi atu ba êvhaḡiḡ bulubiḡ.

22 Ma avômalô Israel leḡiḡhaviḡ nêḡê lavôḡiḡ ek nêḡnêḡmimiḡ. Ma Glik êbôlêm auk lôḡ bêḡ ek nêḡnêḡmimiḡ.

23 *Ma donḡtom yêlô anaḡ bêḡ nena Kilisi hama hathak alovalaḡaḡsiḡ. Auk êḡ habuliḡ avômalô Israel ba intu êpôlik. Ma ḡê loḡ buyanaḡ elanaḡ nena auk êḡ ma auk molo.

24-25 *Wapômbêḡ anêḡ auk molo êḡ ma auk bêḡ ek ḡê pik iniḡ auk. Ma Wapômbêḡ anêḡ pulusik ma lôklokwaḡ bêḡ ek ḡê pik iniḡ. Ba intu avômalô Israel lo Glik ma avômalô loḡ

buyanaḡ takatu ba Wapômbêḡ dalam i ma eyala nena Kilisi ma Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ lôk anêḡ auk bêḡ.

26 *Aiyaḡ thêlô, môlô lemimimbi esak sêbôk atu ba elam môlô. Avômalô lôkthô miḡ êyê môlô bêḡ anôḡ nena ḡê lôk auk bêḡ mena anyô lôkmaḡiḡ mena anyô lôk athêḡ bêḡ te ami. Mi.

27 Wapômbêḡ hawa auk molo anêḡ pik ek nêḡ mama êndêḡ ḡê lôk auk bêḡ ma hawa nôḡkama pik takatu ba pulusikna ek nêḡ mama êndêḡ ḡê lôklokwaḡ.

28 ḡê takatu ba avômalô êyê hatôm yavoyav lôk nôḡ ôvathek lôk nôḡ oyaḡ lomaloma pik êntêk intu yani dalam ek nêḡ auk bôlôḡ êntêk vê esak,

29 *ek anyô late miḡ hatôm êmbôi imiḡ Wapômbêḡ ma ami.

30 *Ma môlô ma Wapômbêḡ da hadum ba lêk ôḡô haviḡ Yisu Kilisi. Yani habitak hatôm Wapômbêḡ anêḡ auk atu ba hêv ek nêḡ alalô sa ek nêḡ kambom vuli lôk hapole alalô vê hêk kambom anêḡ ba lêk abitak thêthôḡ lôk mathêḡ hamiḡ Wapômbêḡ ma.

31 Ba intu eto nena, “Opalêla takatu ba êbôi ma nêḡmbôi esak Wapômbêḡ iyom.” *Jele-maia 9:24*

2

Pol hêv auk hadêḡ avômalô Kolin

1 Aiyaḡ thêlô, sêbôk atu ba yahayô ek môlô ma yahananaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô takatu ba hik thô hadêḡ ya ma miḡ yahananaḡ abô mavi mena auk mavi hatôm ḡê lôk auk iniḡ ami.

2 Mi anôḡ. Yahadum ek yanaḡ abô esak Yisu Kilisi atu ba hama hathak alovalaḡaḡsiḡ iyom.

3 *Yahamô haviḡ môlô ma ya anyô vau lôk bôḡkô ma yahalowaliḡ bêḡ anôḡ.

4 *Ma donḡtom Lovak Mathêḡ da hik anêḡ lôklokwaḡ thô ba yahananaḡ abô

* 1:18: Lom 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Jop 12:17; Ais 19:12; 33:18; 44:25 * 1:21: Mat 11:25

* 1:23: Lom 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24-25: Kol 2:3; 2Ko 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep

2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1Te 1:5

ba miñ yahanaj hatôm nê lôk auk iniñ abô ek yandôk môlô lemim ami

⁵ ek môlô nônêmimbiñ Wapômbêñ anêñ lôklijak ma miñ nê lôk auk iniñ abô ami.

Lovak Matheñ hêv auk

⁶⁻⁷ Nê talañ elañô yêlôaniñ abô hatôm auk bêñ. Sêbôk bôlada ma Wapômbêñ havuñ auk nêm alalô bulubiñ ek indum ba alalô nambitak avômalô lôkmañgiñ. Ma yêlôaniñ auk êñ ma miñ hatôm nê bêñbêñ iniñ auk bôlôñ êntêk ami. Thêlô takêñ tem nênêm yak.

⁸⁻⁹ *Hatôm bôk eto hathak auk êñ nena,

“Wapômbêñ bôk hapesañ nômkama yôv

ek nêm ek avômalô takatu ba leñiñhaviñ yani.

Ma donjom maleñiñ miñ êyê nômkama takêñ

lôk leñôndôñ miñ elañô abô takêñ ami.

Ba intu avômalô êthôn nôm takêñ palin.”

Aisaia 64:4

Nê bêñbêñ bôlôñ êntêk miñ eyala auk êñ ami. Bôk neyala ma tem miñ nijik Anyô Bêñ Lôkmañgiñ êñ vônô esak a ami.

¹⁰⁻¹¹ Alalôaniñ dahôlôñiñ da hayala alalôaniñ auk. Ma Wapômbêñ da anêñ dahô hayala anêñ aêñ iyom. Ba intu Lovak Matheñ hayala nômkama lôkthô lôk hayê Wapômbêñ anêñ auk anôn biñ ba lêk hik nômkama lôkthô thô hadêñ alalô.

¹² Wapômbêñ hêv anêñ Lovak Matheñ êñ hadêñ alalô ek nayala anêñ wapôm takatu ba hêv hadêñ alalô. Ma miñ hêv auk pik ami.

¹³ Auk takêñ ma Lovak Matheñ intu hêv hadêñ yêlô ba anañ bêñ lôk adôn avômalô takatu ba êmô haviñ Lovak Matheñ hathak anêñ auk. Anyôla miñ hadôn yêlô ba anañ abô êñ ami.

¹⁴ Lovak Matheñ hêv avômalô sa ek neyala Wapômbêñ anêñ auk. Ba opalê atu ba miñ hawa Lovak Matheñ

ami hasoñ nena auk êñ ma auk molo ba intu miñ hatôm ititiñ ba eyala auk takatu ba halêm anêñ Wapômbêñ anêñ Lovak Matheñ ami.

¹⁵⁻¹⁶ * “Ba opalê intu hayala Anyô Bêñ anêñ auk ba tem êndôn yani? Mi.”

Aisaia 40:13

Ma ôpatu ba hawa Lovak Matheñ anêñ auk tem ititiñ nômkama lôkthô. Ma ôpatu ba miñ hayala Anyô Bêñ anêñ auk ami tem miñ ititiniñ alalô takatu ba awa Lovak Matheñ anêñ auk ami. Aêñ ba alalô ma awa Kilisi da anêñ auk.

3

Avômalô Kolin evak i vose

¹⁻² *Aiyañ thêlô, sêbôk ma môlô osopa avômalô pik êntêk veñiñgwam ba osopa Kilisi hatôm amena kasek ba miñ oañ nômkama thekthek ami. Ba intu yahêv sum hadêñ môlô ba miñ yahanaj abô hatôm nê bôk ilumbak yôv iniñ abô ami. Ba êntêk unum sum denañ e?

³ *Môlô othak udum hatôm nê pik ba môlô lemimdañ lôk lemimñaña

⁴ *ma ôdôn yañ enañ nena, “Yêlô ma Pol anêñ” ma vi enañ, “Yêlô ma Apolo anêñ.” Êñ ma hathak uik unim auk thô nena môlô ma nê pik.

⁵ *Aêñ ba ya Pol ma opalê? Ma Apolo ma opalê? Yai ma Anyô Bêñ anêñ nê ku iyom! Yani hêv anyô tomtom da iniñ ku ba hêv yaianiñ ba intu môlô bôk ôêvhaviñ yôv.

⁶ *Yahavatho yañvêk ma Apolo hathak hêv ñañ ma Wapômbêñ da hadum ba yañvêk êñ halumbak.

⁷ Ba ôpatu ba havatho mena hêv ñañ thai luvu ma nômkama oyañ. Ma Wapômbêñ iyom intu ba nômkama avanôn.

⁸ *Opalê atu ba havatho mena opalê atu ba hêv ñañ, thai idum ku donjom ba tem neja vuli êtôm ida iniñ ku atu idum.

* **2:8-9:** Ais 64:4 * **2:15-16:** Ais 40:13 * **3:1-2:** Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * **3:3:** 1Ko 1:10-11 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:5:** Ap 18:24 * **3:6:** Ap 18:4-11,27-28 * **3:8:** Mat 16:27 * **3:9:** Ep 2:20-22

9 *Yai adum Wapômbêḡ anêḡ ku iyom haviḡ i ma môlô ma anêḡ unyak lôk anêḡ ku kapô.

10-11 *Wapômbêḡ hêv wapôm hadêḡ ya ba yahabitak anyô lôkmanḡiḡ ek yandav unyak. Ba yahalav landiḡ. Ma anyô vi etak pam thalôk lôk unyak vov hayô hamô. Ma miḡ anyôla endav landiḡ yanḡa imbiḡ ami. Yisu Kilisi da intu landiḡ êḡ ba bôk hamiḡ yov. Ba môlô ḡê ku tomtom noyabiḡ am katô ek nodav Wapômbêḡ anêḡ unyak êḡ.

12-13 *Waklavôḡ Idum Abô hayô ma tem injik ḡê ku takêḡ iniḡ ku sapêḡ êlêm yaiḡ. Ma atum tem esaḡ anyô tomtom iniḡ ku ek êḡjê nena elav unyak êḡ mavi mena kambom. Ba intu uik siḡ hathak gol mena seleva mena valu mavi mena alokwanḡ kapi mena kamunḡ kondanḡ mena sesalik la, ma hêk môlôda.

14 Ma opalêla takatu ba iniḡ ku elav unyak êḡ mavi ma tem neja vuli.

15 Ma ôpatu ba atum hathanḡ anêḡ ku ma tem miḡ enja vuli ami. Ma doḡtom bulubiḡ hamô ba tem nêḡm ôpêḡ vê êḡjêk atum.

Môlôda ma Wapômbêḡ anêḡ unyak

16 *Môlô ma Wapômbêḡ anêḡ unyak mathenḡ atu ba yanida hamô kapô. Oyala nôm êḡ mena mi? Ma Wapômbêḡ anêḡ Lovak Mathenḡ hamô môlô kapôlômim.

17 Môlô ma Wapômbêḡ anêḡ unyak mathenḡ atu ba yanida hamô kapô ba intu loḡ êḡ ma mathenḡ! Ma ôpatu ba habuliḡ unyak mathenḡ êḡ ma tem Wapômbêḡ imbuliḡ ôpêḡ aêḡ iyom.

Minḡ nobam anyô vi ami

18 Minḡ môlô nosau am ami! Môlô lemimhabi nena môlô ma ḡê lôkawk bêḡ hatôm ḡê lôk luvôḡiḡ bôlôḡ êntêk, êḡ ma notak. Ma noja alovalanḡanḡsiḡ anêḡ auk molo ek numbitak anyô lôk auk mavi.

19 Auk pik êntêk ma auk molo hêk Wapômbêḡ ma hatôm eto nena,

“Yani havalonḡ ḡê lôk auk bêḡ hathak thêlôda iniḡ auk ba êv yak.” *Jop 5:13*

20 Ma abô yanḡ hananḡ nena, “Anyô Bêḡ hayala nena ḡê lôk auk bêḡ iniḡ auk ma anôḡ mi.” *Kapyá Yey 94:11*

21 Aêḡ ba miḡ nobam anyô te êmôḡ ek vi ami. Thêlô sapêḡ ma ḡê ku ek nêḡnêḡm môlô sa iyom.

22 Pol lo Apolo ma Sipas lôk pik êntêk ma lôkmala lo ḡama ma lêk lo embenḡ yam ma nômkama lôk avômalô ma nôḡm takêḡ ma môlônim iyom.

23 Ma môlô ma Kilisi anêḡ ma Kilisi ma Wapômbêḡ anêḡ.

4

Kilisi anêḡ aposel

1 Aêḡ ba avômalô sapêḡ nêḡgê yêlô nena Yisu Kilisi anêḡ ḡê ku oyanḡ iyom ek ayabiḡ Wapômbêḡ anêḡ abô loḡ kapô atu ba hik thô hadêḡ anêḡ avômalô.

2 *Aêḡ ba intu nayabiḡ ku êḡ mavi êtôm anyô hamôḡ ek ku.

3-4 Yakapôlôḡ miḡ hananḡ ya bêḡ nena yahadum Wapômbêḡ anêḡ ku tombenḡ ami. Aêḡ ba môlô otha ya mena owa ya hi loḡ idum abô êḡ ma nôḡm oyanḡ. Ma yenanḡ auk miḡ hatôm ami. Aêḡ ba miḡ yahathô yada ba yahaya ami. Anyô Bêḡ da intu tem ititiniḡ ya.

5 *Waklavôḡ Anyô Bêḡ endelêḡm ma tem imbi anêḡ deda êyô êḡjêk nômkama takatu ba havunḡi hêk loḡ momanḡiniḡ kapô ba injik avômalô iniḡ auk takatu ba hêk kapôlôḡiḡ thô. Ma wak êḡ ma tomtom tem neja iniḡ leniḡmavi êḡjêk Wapômbêḡ. Aêḡ ba miḡ nosa avômalô vi iniḡ ku ami.

Avômalô Kolin thêlôda ebam i

6 *Aiyanḡ thêlô, bôk yahananḡ hathak yai lôk Apolo ek nêḡm môlô sa ek lemimimbi abô êntêk “Nosopa abô balabuḡ atu ba eto,” nena miḡ nobam anyôla êmôḡ ek vi ami.

* 3:10-11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:12-13: 1Ko 4:5 * 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 4:2: Luk 12:42

* 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Lom 12:3 * 4:7: Lom 12:6

7 *Ma opalê hatak môlô ba ubitak anyô bêñ? Môlôda unim lôklokwan ba owa auk e? Mi! Wapôm takêñ intu hêv hadêñ môlô. Ma aisê ka obam amda?

8 Môlô lêk ubitak ôyô unlôv yôv e? Ma môlô lêk nê lôkmanñin e? Mena môlô lêk hatôm kin e? Kikaknena! Alalô nê lôk iviyan ba lêk môlô ubitak kin ma tem yêlô aêñ iyom!

9 Nôñgô! Wapômbêñ hatak yêlô aposel hatôm nê oyan ba amin piklêvôn ma avômalô lôk anjela ititin yêlô hatôm nê kambom takatu ba enañ nena, “Uñgwik thêlô vônô.”

10 Yêlô ma nê auk molo hathak Kilisi e? Ma môlô nê lôk auk bêñ hathak Kilisi e? Ma yêlô nê vau ma môlô nê lôkinyak e? Môlô nê lôk athêñ bêñ ma yêlô nê athêñ mi e?

11 *Sêbôk aleba lêk ma yêlô ama kisi lôk athakmunin ma ik nômkama titip lôk ik yêlô ba epam mayaliv ba yêlôaniñ malak namô mi.

12 *Ma adum ku hathak bahenñin aleba yêlô lêk vau. Enañ ek nimbulin yêlô, êñ ma yêlô êv lenñmavi iyom. Iiti yêlô ba êv vovan, êñ ma yêlô amin lenñvidon.

13 Enañ abômapopak hathak yêlô ma yêlô anañ viyan lôk labali mavi. Wak nômbêñ intu sapêñ ma yêlô hatôm matinyak pik lôk nôm ôvpalê.

Pol lahavin avômalô Kolin nesopa yani

14 Môlô ma yenan avômena takatu ba yalenhavin ba intu yahadôn môlô. Ma miñ yahato nôm takêntêk ek indum môlô mama ami.

15 *Nê êvhavin bêñ anôn ethak eyabin môlô, ma donjom lemambô donjom iyom. Yada bôk yahanan Wapômbêñ anêñ Abô Mavi hadêñ môlô hatôm yahavathu môlô ba môlô ubitak Yisu Kilisi anêñ avômalô.

16 *Aêñ ba yalen hik ya nena nosopa yavenñwam.

* 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Mat 5:44; 2Te 3:8
19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4 * 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30

17 *Ba intu yahêv Timoti hathôk ek nêv môlô sa. Yani ma anyô ku anôn lôk yenan okna atu ba hasopa Anyô Bêñ ba yalenhavin yani. Ma tem injik môlônim auk lin esak yenan bôk lo lon atu ba hathak Yisu Kilisi ma yahadôn avômalô êvhavin takatu ba êmô luvulu hathak.

18 Môlô doho oson nena tem miñ yasôk esak lonbô ami ba intu môlô lemimôndôn kôtôn.

19-20 *Nodanô katô! Wapômbêñ anêñ avômalô miñ enañ hathak abô oyan ami. Mi. Lovak Mathen hêv lôkinyak ba idum Wapômbêñ anêñ lahavin. Anyô Bêñ lahavin ma tem yasôk kethen ek yangê nena avômalô takêñ bôk ewa lôklokwan êñ mena mi e?

21 Lemimhabi aisê? Yasôk ek yambali môlô ek noja auk mena yasôk êtôm anyô yaô ek yanan abô labalina?

5

Nutin nê sek êndôk kamun

1 *Yahalanô nena môlô avômalô ôêvhavin te hadum sek havin lambô yanavi lukmuk lôbôlôn. Ma donjom nê daluk miñ ethak idum aêñ ami.

2 Aisê ka môlô ôbô am? Lemiminjikam ba nutin ôpêñ êndôk kamun!

3 *Ya miñ yahamô havin môlô ami. Mi. Ma donjom yakapôlôn hamô havin môlô hatôm lêk yahamô havin môlô. Ma lêk yahanan ôpatu ba bôk hadum kambom êñ bêñ yôv hathak Yisu Kilisi anêñ athêñ.

4 Aêñ ba othak donjom, êñ ma yakapôlôn lêk hamô havin môlô. Ma alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anêñ lôkinyak lêk hamô havin.

5 *Ba nônêv ôpêñ êndên Ngôk Bêñ ek imbulin ôpêñ anêñ auk ek Anyô Bêñ anêñ Waklavôn Nindum Abô ma tem yani enja bulubin.

6 *Môlô ôbô am ma miñ mavi ami. Lôk miñ oyala nena yis doktena iyom

* 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap
* 5:3: Kol 2:5 * 5:5: 1Ti 1:20 * 5:6:

hatôm êndôk polom bêñ anôñ kapô ba isinñ bêñ ami e?

7 *Sêbôk ma avômalô Israeël ethak ik boksipsip nakaduñ te ek lenjñhabi Waklavôñ Hale ba Hi. Ma alalôaniñ boksipsip nakaduñ Waklavôñ Hale ba Hi intu Yisu. Kilisi hama ek môlô ba intu lêk ubitak ôtôm polom lukmuk atu ba yis mi. Aêñ ba nômbi unim kambom ni êtôm avômalô Israeël ethak ibi yis bô hi ek lenjñhabi Waklavôñ Hale ba Hi.

8 *Ba intu alalô lenjñimbi Waklavôñ Hale ba Hi wak nômbêñ intu sapêñ ma nambitak êtôm polom atu ba anêñ yis mi. Polom êñ ma nômbi anôñ ba anêñ lelaik mi. Ma yis bô atu êñ ma adum kambom lo miñ asopa Wapômbêñ ami. Ba intu nabi ni.

9 Bôk yahato yenañ kapya hadêñ môlô ek miñ nômbi imbiñ nê takatu ba idum sek lomaloma ami.

10 Ma donjom miñ yahanañ hathak avômalô pik êntêk ba idum sek lomaloma lo nê esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani lôk nê palonñ ma nê esopa ngôk ami. Mi. Nê takêñ ma êmô pik haviñ alalô ba natak i aisê?

11 *Yenañ abô anêñ ôdôñ ma aêntêk. Ôpatu ba hanañ nena, “Yahêvhaviñ Wapômbêñ” ma donjom hadum sek lomaloma mena hadum palonñ mena hêv yeñ hadêñ ngôk mena hanañ abôma mena hanum waiñ ba molo mena hawa vani. Anyô anêñ aêñ miñ nonñgwanñ nômbi lo ômô imbiñ yani ami. Dôlôk!

12 Nosa nê takatu ba êmô avômalô êvhaviñ kapô iyom. Ma miñ nosa ôpatu ba miñ alalôaniñ te ami. Ku êñ ma miñ bôk êv hadêñ alalô ami.

13 *Aêñ ba Wapômbêñ tem indum abô ek nê daluk. Ba intu nê takatu ba indum kambom ma
“Nônêm i vê ênjêk môlô.” *Lo 17:7*

6

Kobom nepesañ malain

* 5:7: Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3 * 5:11: 2Te 3:6; Tit 3:10 * 5:13: Lo 13:5; 17:7 * 6:2: ALK 20:4 * 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; ALK 22:15 * 6:11: Tit 3:3-7

1 Aisê ka môlô doho lemimmaniñ hathak môlô doho ma othak u nê daluk iniñ lonñ idum abô? Yahasonñ kambom hathak môlô uik kobom êñ liliñ!

2 *Môlô oyala nena Waklavôñ Idum Abô ma nê mathenñ tem nedañô nê daluk iniñ abô. Môlô nê auk pulusik ba miñ hatôm nepesañ malainñ pik lomaloma ami e?

3 Nodañô! Tem alalô nedañô anela iniñ idum abô. Aêñ ba malainñ pik lôkthô ma yaôna ek alalô nepesañ.

4-6 Môlô te miñ anyô lôk auk bêñ hatôm epesañ abô imbiñ avômalô êvhaviñ vi ami e? Ma nê êvhaviñ yanñ lamaniñ hathak yanñ ma môlô olam nê daluk ek nepesañ abô êñ eka? Nê daluk elañô ma môlô miñ mama ami e? Aêñ ba môlônim malainñ lomaloma hamô ma môlônim anyô bêñ la miñ hamô ami, ma nodam môlônim anyô hêvhaviñ takatu ba athêñ mi ek nedañô abô êñ. Ma miñ nodam nê daluk ami.

7 Dô! Hu ek undum abô, êñ ma hik thô nena lêk hôêv yak yôv. Ma anyôla habuliñ o mena hasau o la ma ômô yaô.

8 Ma donjom môlôda intu udum tombeñ êñ ba osau môlôviyanñ ba ubuliñ i hamô nê daluk iniñ lonñ idum abô.

9 *Avômalô takatu ba idum kambom tem nêmbi imbiñ Wapômbêñ êmô lonñ atu ba yani hayabinñ, e? Mi anôñ. Noyabinñ am. Avômalô takatu ba idum sek lomaloma lôk êv yeñ hadêñ ngôk ma idum sek haviñ anyô yanñ yanavi lôk anyô da idum i lôk avi da idum i ma

10 vani lo palonñ ma inum waiñ ba elo molo lôk enañ abôma ma esau avômalô ba ewa iniñ nômkama vani. Nê takêñ miñ hatôm nêmbi Wapômbêñ anêñ lonñ lôklinyak ami.

11 *Sêbôk ma môlô vi udum kambom takêñ haviñ. Ma donjom Wapômbêñ hathik môlô ba ubitak mathenñ lôk thêthônñ hathak Anyô Bêñ

Yisu Kilisi anêḡ athêḡ lôk alalôaniḡ Wapômbêḡ anêḡ Lovak Matheḡ.

Alalôaniḡ leḡviḡkupik ma Lovak Matheḡ anêḡ unyak

12 *Môlô onañ nena, “Balabuḡ te miḡ havalonḡ ya lonḡ ami. Ba malêla takatu ba yalenḡhaviḡ yandum ma ya hatôm.” Ma donḡtom ya Pol yahanañ nena auk takêḡ tem miḡ nêḡm ya sa ami ba yahadô nômlate eyabiḡ ya.

13 *Môlô onañ nena, “Nôm eyañ hêḡv leḡsoam sa ma leḡsoam hêḡv nôḡm eyañ sa. Ma thai luvi ma nôḡm pik iyom ba Wapômbêḡ tem nêḡm vê.” Ma môlô osonḡ nena sek waliliḡ ma nôḡm oyaḡ hatôm nôḡm eyañ lôk leḡsoam e? Ma yahanañ nena kupik ma Anyô Bêḡ anêḡ ek indum anêḡ ku. Aêḡ ba kupik lôk sek miḡ ethak donḡtom ami.

14 *Wapômbêḡ da anêḡ lôkliḡnyak hik Anyô Bêḡ liḡ ba tem injik alalô liḡ aêḡ iyom.

15-17 *Môlônim lemvimkupik sapêḡ ma hatôm Kilisi da anêḡ liḡkupik bute. Môlô ôthônḡ auk êḡ e? Ma ôpatu ba hathak donḡtom haviḡ Anyô Bêḡ thai iniḡ dahôlônḡiḡ habitak donḡtom. Ma Wapômbêḡ anêḡ abô bute hanañ nena,

“Thai tem nimbitak êtôm kupik donḡtom.”

Môn Anônḡ 2:24

Aêḡ ba anyô te hathak donḡtom haviḡ avi sek te, êḡ ma thai lêk ibitak kupik donḡtom. Ma naja Kilisi anêḡ liḡkupik bute ba nanêḡm êndêḡ avi sek e? Mi anônḡ!

18 Nôsôḡv ek sek waliliḡ. Kambom takatu ba avômalô ethak idum ba vi ma hêk kupik viyaiḡ. Ma opalê atu ba hadum sek waliliḡ êḡ ma yanida habuliḡ anêḡ liḡkupik ba hadum sek hathak.

19-20 *Môlô lemvimkupik ma Lovak Matheḡ anêḡ unyak matheḡ atu ba hamô kapô ba Wapômbêḡ da hêḡv hadêḡ alalô. Avanônḡ e? Ma hêḡv alalô vuli ba miḡ o anyô bêḡ ek oyabiḡ oda

ami. Ba intu ômbô Wapômbêḡ esak lemvimkupik.

7

Abô hathak ewa i

1 Yahato môlônim abô viyaḡ nena mavi ek nôḡmô daluk ma miḡ noja avi ami.

2 Ma donḡtom avômalô ethak idum sek waliliḡ. Aêḡ ba mavi ek ḡê ewa i, anyô êḡḡêk imbiḡ yanavi ma avi êḡḡêk imbiḡ yamalô.

3 Ma anyô lahaviḡ êḡḡêk imbiḡ yanavi êḡ ma yanavi miḡ embasiḡ i ami. Ma yanavi lahaviḡ êḡḡêk imbiḡ yamalô ma yamalô indum aêḡ iyom ek malê nena ḡê lôk vêḡi iniḡ viyaḡ hêk.

4 Avi miḡ hayabiḡ yanida liḡkupik ami. Mi. Anyô hayabiḡ. Ma anyô miḡ hayabiḡ yanida liḡkupik ami. Mi. Avi hayabiḡ.

5 Ba intu ovasiḡ am, êḡ ma hatôm udum vani! Anyô hadum ek eteḡ mek ma miḡ bônônḡ ami. Enañ êndêḡ yanavi. Ma avi hadum ek eteḡ mek ma miḡ bônônḡ ami. Enañ bêḡ êndêḡ yamalô ba thai nêndôk am. Êḡ ma netak iniḡ êk haviḡ i êtôm wak viḡhê. Ma mek anêḡ danḡ ma nêḡêk esak lonḡbô ek Sadaḡ miḡ hatôm enja iniḡ theḡḡanak ek êndôk thai leḡiḡ ami.

6 Miḡ yahavak balabuḡ te ek avi lo anyô miḡ nêḡêk imbiḡ i wak la ami. Mi. Yahanañ ek yanêḡm môlônim auk sa iyom.

7 Yada ma anyô muk ba yalenḡhaviḡ anyô lôkthô nimbitak êtôm yada. Ma donḡtom anyô tomtom da ewa iniḡ wapôm lomaloma halêḡm anêḡ Wapômbêḡ. Aêḡ ba nôḡm takatu ba Wapômbêḡ habi sam ma yaḡda yaḡda.

8 Abô êntêk ba tem yanaḡ ma hathak aluḡ lo avi tôp. Mavi ek thêlô nêḡmô daluk êtôm ya.

9 *Thethañak miḡ êḡḡêk môlô êtôm atum hathañ ami, êḡ ma mavi anônḡ. Aêḡ ba anyô te miḡ hatôm ipuki lonḡ ami, êḡ ma enja avi.

* 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Lom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15-17: Mat 19:5; Jon 17:21-23; Lom 8:9-11; Ep 5:30 * 6:19-20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 * 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32

10 *Yahanaŋ abô êntêk ek avômalô ewa i. Avi te miŋ hatôm êndô yamalô ami. Abô êntêk ma Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ ma miŋ yenaŋ abô ami.

11 Avi hadô yamalô êŋ ma epesaŋ abô imbiŋ yamalô ma miŋ enja anyô yaŋ ami. Ma anyô aêŋ iyom.

12-13 Yahanaŋ abô êntêk ek avômalô takatu ba ewa i ba yaŋ miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami. Ba anyô te hawa avi te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaviŋ êmô imbiŋ yani, ma miŋ êndô avi êŋ ami. Ma avi te hawa anyô te ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ma doŋtom lahaviŋ êmô imbiŋ yani, ma miŋ êndô ôpêŋ ami. Êntêk ma yenaŋ auk iyom. Ma miŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ te ami.

14 Anyô te hawa avi atu miŋ hêvhaviŋ ami, êŋ ma anyô anêŋ hêvhaviŋ hatôm nêŋ avi êŋ lôk nali sa ba nimbitak êtôm nôŋ mabuŋ hêk Wapômbêŋ ma. Ma avi hawa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ ami ma aêŋ iyom. Ma mi, êŋ ma tem Wapômbêŋ ênjê nali takêŋ nena lelaik. Aêŋ ba miŋ ôndô vônim atu ba anêŋ hêvhaviŋ mi ami.

15 *Ma howa avi atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni. Ma howa anyô atu ba miŋ hêvhaviŋ Wapômbêŋ ami ba hadum ek êndô o, êŋ ma otak yani ek ni aêŋ iyom. Tem miŋ undum abô esak nôŋ êŋ ami. Wapômbêŋ halam alalô hathak kobom namô maliŋyaô imbiŋ i.

16 *Ba injo. Yanavi tem nêŋ yamalô sa ek imbitak anyô hêvhaviŋ mena yamalô nêŋ yanavi sa ek imbitak avi hêvhaviŋ la.

Alalô namô êtôm lôkmala atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ alalô namô

17 Hômo aisê ba Wapômbêŋ halam o ma ômô aêŋ. Êŋ ma hatôm Anyô Bêŋ anêŋ wapôm atu ba hik sam hadêŋ môlô tomtom. Abô balabuŋ êntêk ma

yahêv hadêŋ nê êvhaviŋ lodôŋlodôŋ lôkthô.

18 Ôpatu ba bôk engothe anêŋ kupik ba Wapômbêŋ halam yani ma êmô aêŋ. Ma miŋ nepesaŋ anêŋ kupik esak loŋbô ami. Ma ôpatu ba miŋ engothe anêŋ kupik ami ba Wapômbêŋ halam yani ma êmô aêŋ iyom. Ma miŋ engothe anêŋ kupik vê ami.

19 *Engothe kupik lôk miŋ engothe kupik ami, nôŋ ju êŋ ma nôŋ oyaŋ. Ma nôŋ bêŋ ma nesopa Wapômbêŋ anêŋ abô.

20 Engothe anêŋ kupik mena engothe ami mena ewa avi mena miŋ ewa avi ami ba Wapômbêŋ halam o, ma ômô aêŋ.

21 Ma o atu ba anêŋ alaŋ hamô ba Wapômbêŋ halam o ma miŋ lem-malaiŋ andô. Ma doŋtom loŋôndê la hêk ek otak anêŋ alaŋ anêŋ ku, êŋ ma undum aêŋ.

22 *Ba nê takatu ba iniŋ alaŋ hamô aleba Anyô Bêŋ halam i ma hatôm Anyô Bêŋ hapole iniŋ yak vê. Ma aêŋ iyom nê takatu ba miŋ êmô alaŋ la vibinŋ ami aleba Anyô Bêŋ halam i ma Kilisi lêk habitak iniŋ alaŋ.

23 Wapômbêŋ bôk hêv môlô vuli hathak vuli bêŋ ba miŋ anyôla habitak môlônim alaŋ ami ba intu lemiminjikam esak auk pik takêŋ ami.

24 Aiyaŋ thêlô, môlô tomtom nômo êtôm aêsêbôk ba Wapômbêŋ halam môlô. Môlô owa am mena miŋ owa am ami mena engothe kupik mena miŋ engothe kupik ami lôk nê iniŋ alaŋ hamô mena iniŋ alaŋ mi, nômo aêŋ iyom ba nosopa Wapômbêŋ.

Pol hêv abô hadêŋ avômalô muk

25 Anyô Bêŋ lahiki hathak ya ba intu yenaŋ abô ma avanôŋ ek môlô nônemimbiŋ. Êntêk ma yenaŋ auk hathak avômalô muk ma miŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô balabuŋ ami.

* 7:15: Lom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Lom 2:25; Gal 5:6; 6:15 * 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16

26 Lêk ma malainj lomaloma habitak. Aêj ba nômo êtôm avômalô muk ma tem nômo mavi.

27 Ôpatu ba lêk epesanj anêj abô ek enja avi ma miñ êndô ami. Ma môlô takatu ba avi mi miñ nômbôlêm avi ami.

28 Ma howa avi, ma miñ hudum kambom ami. Ma avi muk te hawa anyô, ma miñ hadum kambom ami. Ma doñtom môlô takatu ba owa am tem nôpôm malainj lomaloma êmô pik êntêk ba intu yahavatho môlô loj ek miñ malainj takêj êpôm môlô ami.

29-31 *Yenanj abô anêj ôdôj nena pik êntêk tem êmô sawa bidonj iyom ba anêj auk lôk anêj nômkama lôkthô lêk idum ek nema. Ba opalê atu ba hawa avi, êj ma nôm mavi. Ma doñtom lemimbi nena ewa i tem miñ êmô wak nômbêj intu sapêj ami. Ma opalê atu ba lamalainj miñ undum ba malainj êj eyabinj anêm auk ami. Ma nôm mavi miñ eyabinj anêm auk ami. O atu ba hôév vuli nômkama lomaloma miñ nôngwêk lêlê esak nôm takêj ami. Nômkama pik nômbêj êj ma nôm mavi anôj. Ma doñtom miñ nôngô êtôm nômbêj ênjêk anêm auk ami.

32 Yalenjhavinj nena lenhiki lomaloma miñ embalonj môlô loj ami. Anyô muk lahiki hathak Anyô Bêj anêj ku ek indum Anyô Bêj lamavi.

33 Ma doñtom anyô lôk avi lahiki hathak nômkama pik ek batu indum yanavi lamavi.

34 Ba intu yani lahiki hathak yanavi ma Anyô Bêj havinj. Ma avi tôp lôk avi muk ethak lenhiki hathak Anyô Bêj anêj ku. Ininj auk nena nênem dahôlôninj lôk lenjvinkupik êndêj Anyô Bêj. Ma doñtom avi lôk anyô lahiki hathak nômkama pik ek indum yamalô lamavi.

35 Yahananj abô takêntêk ek nênem môlô sa ma miñ nênem malainj êndêj môlô ami ek môlô nômo thêthôj ma

miñ nômla embalonj môlô loj ami ek môlô nônem kapôlômim lôkthô êndêj Anyô Bêj. Ma miñ yahananj ek êtôm yak embalonj môlô loj ami.

36 Ma ôpatu ba hapesanj abô yôv ek enja avi muk te ba anêj thethanjak hadum ek imbulinj avi êj ma ôpêj enja avi êj. Yani miñ hadum kambom ami.

37 Ma ôpatu ba hapesanj yanida anêj auk ma miñ hasopa anyôla anêj auk ami ba hasopa anêj lahavinj iyom nena hadô enja avi muk, ôpêj hadum nôm mavi havinj.

38 Aêj ba ôpatu ba hawa avi muk hadum nôm mavi. Ma ôpatu ba hadô enja avi êj ma anêj malainj ma yaô ba intu hadum nôm mavi anôj.

39 *Avi atu ba hawa anyô ba yamalô hamô lôkmala denanj ma hatôm ibutinj thai loj endeba anyô ema am. Êj ma hatôm enja anyô yanj atu ba hasopa Anyô Bêj esak lojbô êtôm yanida anêj lahavinj.

40 Yenanj auk nena yani êmô daluk ma tem yani lamavi bêj anôj. Ma Wapômbêj anêj Lovak Mathenj hamô havinj ya ba intu ya anyô lôk auk hatôm môlô.

8

Ngôkba anêj nôm lôk ya

1 *Yahananj abô êntêk hathak ngôkba anêj nôm lôk ya.* Môlô onanj nena, “Alalô lôkthô ma nê lôkauk.” Môlônim auk êj hadum ba môlô ôyê am danj ba ubulinj avômalô êvhavinj vi. Ma môlô lemimhavinj avômalô takêj, êj ma tem nônem i sa.

2 *Môlô osoj nena môlô oyala nômkama lôkthô e? Mi. Môlô ôthôj auk anôj palinj!

3 Opalê atu ba lahavinj Wapômbêj ma Wapômbêj hayala yani.

4 *Yenanj auk hathak eyanj ngôkba injinj nôm ma aêntêk. Alalô ayala nena Wapômbêj ma doñtom iyom. Ma

* 7:29-31: 1Jon 2:17 * 7:39: Lom 7:2-3 * 8:1: Ap 15:29 * 8:1: Avômalô Kolin ethak êbôk nôm ek êv da hadêj ngôk. Ma nê êvhavinj lenjhavinj nejanj nôm takêj. Thêlôninj auk aêntêk nena êj ma miñ wapômbêj anôj ami ba intu thêlô hatôm nejanj. Aêj ba thêlô eto kapyra hadêj Pol ek nedanjô anêj auk.

* 8:2: Gal 6:3 * 8:4: Lo 4:39; 6:4; Gal 4:8

ngôkba takatu avômalô êv yenj hathak miñ Wapômbêñ anôñ ami.

⁵ Avômalô elam nôñ lomalomana nena iniñ ngôkba lo iniñ anyô bêñ. Aêñ ba nôñ takêñ hatôm iniñ wapômbêñ lo anyô bêñ.

⁶ *Ma donjom alalô ayala nena Wakamik Wapômbêñ yani iyom intu Wapômbêñ ba hapesañ nômkama lôkthô ba alalô abitak ek nandum anêñ ku. Ma Yisu Kilisi yani iyom intu Anyô Bêñ anôñ ba Wapômbêñ hapesañ nômkama lôkthô hathak yani. Ma Yisu êñ hadum ba alalô abitak Wapômbêñ anêñ avômalô.

⁷ Ma avômalô doho miñ lenjñhabi auk takêñ hêk kapôlôññ ami. Sêbôk ma thêlô enjabôm ngôkba anêñ nôñ ma lêk êdô ba esopa Wapômbêñ. Ma donjom eyañ ngôkba anêñ nôñ ma hatôm esopa ngôkba hathak lonbô. Thêlônin auk ma pulusikna ba intu lenjñmalainj.

⁸ Avômalô takatu ba lenjñ malainj hathak nôñ êñ ba miñ eyañ ami ma Wapômbêñ miñ hatatale i ami. Ma môlô avômalô takatu ba oañ nôñ lomalomana ma Wapômbêñ miñ habam môlô ami. Aêñ ba oañ mena ôdô ma nôñ oyañ hêk Wapômbêñ ma.

⁹ *Aêñ ba o anyô hôêvhavinj lôklokwanj, oyabinj o! Anêm malainj mi ek nonjwanj ngôkba anêñ nôñ ba hoanj êñ ma miñ onañ êndêñ avômalô takatu ba auk pulusik ek nindum aêñ ami êña tem indum thêlô nêñem yak.

¹⁰ Hu malakba ba hoanj ngôkba anêñ nôñ ma anyôla lamalainj hathak nôñ êñ te hayê hoanj, hosonj nena hôêv yani sa ba tem eyala nena nôñ êñ ma nôñ oyañ e?

¹¹ *Êñ ma hubulinj yani ek endeni anêñ kobom bô esak lonbô ba anêm auk êñ habulinj anyô hêvhavinj pulusik atu ba Yisu hama ek nêñ yani sa.

¹² Anyô te anêñ auk pulusik ba hubulinj yani êñ ma hudum kambom

hathak Kilisi.

¹³ *Ba intu yahanj nôñ êñ ba habulinj yenanj aiyanj ba hadum kambom êñ ma tem miñ yanjanj alim esak lonbô ami. Yakô yandum ba yenanj aiyanj nêñ yak.

9

Pol hadô vuli

¹ *Odanô! Abô balabunj lomalomana miñ havalonj ya lonj ami! Ma bôk yahayê Yisu alalôanin Anyô Bêñ yôv! Ya ma aposel ba yada yenanj ku lôk Wapômbêñ anêñ lôklokwanj hadum ba intu môlô ubitak!

² *Avômalô doho êpôlik nena ya Pol ma miñ aposel ami. Ma donjom môlônim ôêvhavinj hik ya thô nena ya ma Anyô Bêñ anêñ aposel. Aêñ ba môlônim aposel ma ya.

³ Avômalô doho ibi yalenj nena yahabulinj yenanj ku aposel ba yahêv yada kisi aêntêk.

⁴ *Avômalô ethak êv nôñ hadêñ yêlô hatôm nê lôk athêñ bêñ takatu ba idum Wapômbêñ anêñ ku.

⁵ Ma Anyô Bêñ anêñ iviyañ lôk Sipas ma aposel vi ethak ewa avi takatu ba êvhavinj hatôm vênji. Ma yêlô hatôm nandum aêñ imbinj.

⁶ Ma yai hatôm natak ku bahenjinj ek nandum Wapômbêñ anêñ ku êtôm aposel vi. Ma môlô osonj nena yai lôk Banabas iyom intu nê athêñ mi e? Mi. Yêlô lôkthô ma aposel iyom.*

⁷ Nê vovak da miñ êv vuli iniñ nôñ ami. Ma avômalô takatu ba idum iniñ ku ethak eyañ anêñ anôñ. Ma nê takatu ba eyabinj bok ethak eyañ bok takêñ.

⁸ Abô takêñ ma auk pik e? Mi. Wapômbêñ anêñ abô balabunj bôk hananj

⁹ *ba Mose bôk hato nena, "Bok oks hadum ku ma miñ nokak abôlêk sinj ami." *Lo 25:4*

* 8:6: Ep 4:5,6 * 8:9: Lom 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Lom 14:15,20 * 8:13: Lom 14:21 * 9:1: Ap 9:1-9; 26:16; 1Ko 15:8-9 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8 * 9:6: Pol hayala Kolin iniñ auk lôkbanj ba intu havunj abô ba hadô ek enja Kolin iniñ da. Aêñ ba hadum thêlô lenjñmanin. * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10: 2Ti 2:6

Ma Wapômbêḡ lahiki hathak bok oks mena?

10 *Mi. Abô êḡ ma hathak yêlô. Avanôḡ! Abô êḡ hathak yêlô opalêla takatu ba adum Wapômbêḡ anêḡ ku. Nê takatu ba ele ku lôk evatho ku, lôkthô êv maleḡḡ ek neḡḡ nôm.

11-12 *Môlô othak ôêv avômalô ku vi sa. Ma yêlô avatho Wapômbêḡ anêḡ abô halôk môlô. Aêḡ ba awa nôm anêḡ môlô ma ôyê nena malaiḡ e? Mi! Yêlôaniḡ athêḡ hêk ba intu yêlô amôḡ ek naja môlônim nôm!

Ma doḡtom miḡ yêlô asopa loḡôndê êḡ ami. Ba awa malaiḡ lomaloma ek miḡ embasiḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ami.

13 *Môlô oyala nena nê takatu ba idum ku hamô unyak mathêḡ ma eyaḡ nôm takatu ba êv hadêḡ unyak êḡ. Ma nê takatu ba idum ku hamô loḡ êbôk da ma eyaḡ nôm takatu ba êv hatôm da.

14 *Anyô Bêḡ bôk hanaḡ aêḡ iyom nena nê takatu ba enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ma neja iniḡ nôm êlêm anêḡ iniḡ ku takatu ba idum.

15 Ma doḡtom yada miḡ bôk yahasopa loḡôndê takêḡ ami. Ma miḡ yahato abô êntêk ek môlô nobakôḡ ya ami. Mi! Yahama ma mavi ek miḡ yanêm malaiḡ êndêḡ môlô ami ek anyôla miḡ enja nôm takatu ba yahabam ya hathak vê ami.

16 *Miḡ yahabam ya hathak yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami. Mi. Wapômbêḡ hêv ku êḡ hadêḡ ya. Ba miḡ yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami, êḡ ma malaiḡ bêḡ ek ya.

17 Yahapetenak ek yandum ku êntêk êḡ ma tem yanja vuli. Ma doḡtom miḡ yada yenaḡ auk ami. Ba intu yahadum oyaḡ hatôm yenaḡ ku atu ba Wapômbêḡ hêv ek yayabiḡ.

18 Vuli alête intu tem yanja? Yenaḡ vuli ma aêntêk. Yahanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi ma miḡ avômalô nêḡḡ vuli ami. Êḡ ma hatôm yenaḡ vuli atu ba yahabam ya hathak.

19 Aêḡ ba yabahaḡ miḡ ekak loḡ lôk anyôla miḡ hayabiḡ ya ami. Ma doḡtom yenaḡ auk nena avômalô lôkthô nimbitak yenaḡ alaḡ ek yangik loḡôndê thô ek bêḡ anôḡ ini nesopa Kilisi.

20 *Yahamô haviḡ avômalô Israel ma yahabitak hatôm thêlô. Ma yahamô haviḡ avômalô esopa abô balabuḡ takatu êḡ ma yahabitak hatôm thêlô ek yandom i ini ek Kilisi. Ma doḡtom abô balabuḡ miḡ hayabiḡ ya ami.

21 Yahamô haviḡ nê daluk takatu ba iniḡ abô balabuḡ mi, êḡ ma yahabitak hatôm thêlô ba miḡ yahasopa alalô avômalô Israel iniḡ abô balabuḡ lomaloma ami ek yandom thêlô ini êndêḡ Kilisi. Ma yahasopa Wapômbêḡ lôk Kilisi iniḡ abô ba intu eyabiḡ ya.

22 *Ma yahamô haviḡ nê takatu ba iniḡ auk pulusik ma yahabitak pulusik hatôm thêlô ek yandom thêlô ini ek Kilisi. Yahasopa avômalô lôkthô iniḡ auk lomaloma ek auk anêḡ aêḡ ma hatôm yanêm vi dedauḡ sa.

23 Yahadum aêḡ ek avômalô lôkthô nedaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô ba nesopa ek alalô lôkthô naja bulubiḡ.

Nadaḡviḡ lôklokwaḡ ek nayô unḡlôv

24 Avômalô takatu ba elaiḡviḡ sapêḡ ewa vuli e? Mi. Ôpatu ba hamôḡ iyom. Aêḡ ba ondaḡviḡ ek onja anêm vuli aêḡ iyom.

25 *Avômalô takatu ba ik mambêḡ ma ethak êdôḡ i wak nômbêḡ intu ek neja kulunḡ atu ba tem ekapok kethêḡ. Ma doḡtom alalô adum ek naja kulunḡ atu ba tem êmô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

26 Ba intu ya miḡ yahalaḡviḡ hatôm anyô halaḡviḡ mayaliv ami. Ma miḡ yahik vovak hatôm anyô hathak hik loḡ oyaḡ ami.

27 *Mi! Yahik yaleḡviḡkupik ek batu yenaḡ auk pik etauviḡ. Yakô yanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi

* 9:11-12: Lom 15:27; Ap 20:34; 2Ko 11:9 * 9:13: Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 * 9:16: Jer 20:9 * 9:20: Ap 21:20-26 * 9:22: 2Ko 11:29 * 9:25: Plp 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 * 9:27: Lom 8:13; 13:14

êndêḡ avômalô ba nênmimbiḡ ma yada mi.

10

Yakô ek alalô nanêm yak esak saê

1 *Aiyaḡ thêlô miḡ môle lemim-paliḡ ami! Sêbôk ma alalôaniḡ bumalô esopa buliv lôk evenḡ ḡgwêk malêvônḡ.

2 Ma buliv lo ḡgwêk ithik thêlô ek injik thô nena thêlô esopa Mose.

3 *Thêlô sapêḡ eyaḡ nôḡ mathen atu

4 *ma sapêḡ inum ḡaḡ valu mathen atu ba havenḡ havinḡ i. Valu êḡ ma Yisu da.

5 *Ma doḡtom Wapômbêḡ miḡ lamavi hathak thêlô ami ba intu ema ba kupik hêk mayaliv hêk loḡ thiliv.

6 *Nôm takêḡ habitak ek alalô leḡḡimbi esak ma miḡ imbisôk imiḡ alalô ek nandum kambom ami.

7 Bôk eto hathak thêlô nena, "Avômalô êḡ esopa ḡgôk ba eloyeḡ hathak lôk eyaḡ ba inum ba idum sek lomaloma." *Etak Ijip 32:6*

Aêḡ ba miḡ môle nundum aêḡ ami.

8 *Miḡ alalô nandum sek waliliḡ êtôm bôk ba alalôaniḡ bumalô idum ba avômalô hatôm 23,000 ema wak doḡtom iyom ami.

9 *Alalô miḡ natatale Anyô Bêḡ êtôm avômalô vi atu ba bôk idum ba umya hathaḡ i pôpônô ami.

10 *Ma miḡ nanaḡ abô munuḡmunuḡ êtôm bôk ba doho idum ba aḡela vovak hiki pôpônô ami.

11 Nôm takatu ba bôk habitak hathak avômalô bôsêbôk ma eto ek alalô avômalô bôlônḡ êntêk atu ba lêk amô habobo pik lo leḡ anêḡ daḡ leḡḡimbi katô ba nayabiḡ i.

12 Aêḡ ba o atu ba hosonḡ nena humiḡ lôklokwaḡ êḡ ma oyabiḡ o ek miḡ nêḡ yak ami.

13 Kambom hathak halôk avômalô leḡḡ ek nindum kambom. Ma hudum ek undum kambom ma Wapômbêḡ tem miḡ imbuliḡ dôḡm ek o ami. Tem yani êmbôlêḡ loḡôndê ek otak auk êḡ ek umiḡ lôklokwaḡ. Ma tem miḡ etak o ek nêḡ yak ami.

Miḡ nônmeyêḡ êndêḡ Wapômbêḡ ma ḡgôkba imbiḡ ami

14 Aêḡ ba aiyaḡ thêlô, nônm am vê êḡḡêk ḡgôkba anêḡ ku lo loḡ.

15 Môle avômalô lôkauk ba intu nutitiḡ abô êntêk nena thêthônḡ mena mi e?

16 *Kilisi anêḡ thalaleḡ hadum ba alalô abitak doḡtom lôk anum ba leḡḡhabi hathak nôḡ mavi takatu ba yani hadum ek hêv alalô sa. Ma polom doḡtom êḡ ma hatôm Kilisi liḡ kupik ba intu alalô aḡôli ba aḡ.

17 *Ma alalô avômalô bêḡ anônḡ aḡ ek injik thô nena alalô sapêḡ lêk athak doḡtom havinḡ Kilisi ba abitak ôdônḡ te iyom.

18 *Ma lemimimbi esak avômalô Is-lael. Thêlô êv iniḡ da hadêḡ ḡê êbôk da ba êbôk ma sapêḡ eyaḡ nôḡ da êḡ ma hatôm ethak doḡtom havinḡ Kilisi ba ibitak ôdônḡ te iyom.

19 *Ma yahanḡ nena ḡgôk iniḡ nôḡ lôk alokwaḡ ma valu iniḡ athêḡ hêk e?

20 *Mi. Nê daluk êv da hadêḡ ḡgôk. Ma ḡgôk takêḡ ma Wapômbêḡ e? Miḡ yaleḡhavinḡ môle nosak doḡtom imbiḡ ḡgôk ami.

21 *Miḡ hatôm nunum êndôk Anyô Bêḡ anêḡ tase lôk ḡgôk anêḡ imbiḡ ami. Ma miḡ hatôm nonḡwaḡ ḡgôk anêḡ nôḡ lôk Anyô Bêḡ anêḡ imbiḡ ami.

22 *Hatôm alalô nadôk Anyô Bêḡ la ekladaḡ e? Ma hêv vovaḡ hadêḡ alalô êḡ ma tem namô lôklokwaḡ ma miḡ nanêḡ yak ami e?

Nambô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ

* 10:1: Kis 13:21-22; 14:22-29 * 10:3: Kis 16:35 * 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11 * 10:5: Nam 14:29-30 * 10:6: Nam 11:4,34; 1Ko 10:11 * 10:8: Nam 25:1-9 * 10:9: Nam 21:5-6 * 10:10: Nam 16:41-49 * 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Lom 12:5 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; ALK 9:20 * 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12

23 *Môlô onañ nena, “Balabuñ te miñ havalonj alalô lonj ami. Ba malêla takatu alalô leñjñhaviñ nandum ma hatôm.” Ma donjom ya Pol yahanañ nena nômkama sapêñ tem miñ nê mômô sa lôk embatho môlô lonj ami.

24 *Ba miñ lemimimbi oda anêm mavi iyom ami ma lemimimbi anyô vi iniñ mavi imbiñ.

25-30 *Ma
“Nômkama pik lôkthô ma Anyô Bêñ anêñ.” *Kapya Yey 24:1*
Yahabô Wapômbêñ ba yahanj lôk yalenmavi êñ ma anyôla miñ hatôm esañ ya ami. Yenañ auk nena yanğañ ma tem yanğañ. Ma yahadô ma dô. Anyô vi iniñ auk miñ havalonj ya lonj ami. Aêñ ba noja alim vathiap lôkthô atu ba ôêv vuli ba onğwanj. Miñ lemim malaiñ ami.

Ma nê daluk doho elam o ek nu nonğwanj nô m imbiñ i ba hudum ek nu ma miñ onañ injik i liñ ami. Nonğwanj iyom. Ma donjom anyôla hanañ hadêñ o nena nô m êntêk ma nô m ngôkba, êñ ma miñ nonğwanj ami ek nê m anyô daluk êñ sa ek miñ lamalaiñ esak o ami. Ma miñ yahanañ hathak nê êvhaviñ ami. Mi. Yahanañ hathak nê daluk.

31 *Aêñ ba oañ mena unum mena udum aisê, nundum lôkthô aêñ iyom ek nobam Wapômbêñ anêñ athêñ.

32 *Avômalo Israe lo Glik lôk Wapômbêñ anêñ avômalo êvhaviñ takatu, ma miñ nundum nômla ek nosale i thô ami.

33 *Nômkama lôkthô atu ba yahadum ma yahadum ek yanêm avômalo vi sa ek neja bulubiñ. Miñ yahabôlêm nô m leñjñmavi ek yada ami.

11

1 *Yahasopa Kilisi ba intu nosopa yaveñgwam.

Pol hanañ hathak nendam leñkadôk siñ

2 Yahayê nena môlô miñ lemimpaliñ yenañ abô ami ba yahanañ abô mavi hathak môlô. Môlô ovalonj yenañ auk taksêbôk atu ba êdônj ya ba yahadônj môlô hathak.

3 *Yalenj haviñ môlô noyala nena Kilisi ma hamô vuliñ ek anyô ma anyô hamô vuliñ ek avi ma Wapômbêñ hamô vuliñ ek Kilisi.*

4 Ba ôpatu ba hadum ek eteñ mek mena hanañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalo lonj ba hakôk kulonj, êñ ma hêv mama hadêñ Kilisi atu ba hamô vuliñ ek yani.

5 Avi takatu ba enañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalo lonj lôk eteñ mek nendam leñkadôk siñ ma miñ nekapiñ leñkadôk ñauñ ba popam ami. Edam leñkadôk siñ ami lôk ekapiñ leñkadôk ñauñ ba popam, êñ ma hatôm êv mama hadêñ ôpatu ba hamô vuliñ ek i.

6 Avi atu ba miñ lahaviñ endam wakadôk ami êñ ma nekapiñ wakadôk ñauñ. Ma donjom nô m êñ ma nô m mama. Ba intu avi nesak nendam leñkadôk siñ.

7-9 *Anyô ma hatôm Wapômbêñ da ba hik Wapômbêñ anêñ lôkmanjñ thô. Ba intu yani êkôk nômla êmô wakadôk ami. Anyô ma miñ epesañ hathak avi lokwanj ami ma mi. Avi ma epesañ hathak anyô lokwanj. Miñ epesañ anyô ek nê m avi sa ami, mi, avi ek nê m anyô sa. Ba intu avi hik anyô anêñ lôkmanjñ thô.

10 Aêñ ba avi nendam leñkadôk siñ êtôm lavônjñ te ek añela nêgê.

11-12 Avi ibitak anêñ anyô. Ma avi evathu anyô ba intu anyô êlêm anêñ avi aêñ iyom. Ma donjom nômkama sapêñ halêm anêñ Wapômbêñ. Ba intu avi takatu ba esopa Anyô Bêñ miñ

* 10:24: Lom 15:1-2 * 10:25-30: Sng 24:1; 1Ko 8:7; 1Ti 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Lom 14:13

* 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Stt 3:16; Ep 5:23 * 11:3: Abô Glik hathak “vuliñ” anêñ ôdônj yan nena “lokwanj ta”. Aêñ ba abô 11:3 havenj aêntêk. “Kilisi ma hatôm a anêñ lokwanj ta ma anyô sapêñ ma epesañ hathak Kilisi ba êtôm thanañ. Ma anyô hatôm a anêñ lokwanj ta ma avi halêm anêñ anyô ba êtôm thanañ. Ma Anyô Bêñ hatôm a anêñ lokwanj ta ma hêv Kilisi ba halêm ba hatôm thanañ.” * 11:7-9: Stt 1:26-27; 2:18-23

hatôm nenan nena, “Yêlô avi iyom ba yôv” mena anyô nenan nena, “Yêlô anyô iyom ba yôv”. Mi.

13 Lemimhabi aisê? Avi miñ edam leñkadôk siñ ami ba eteñ mek hadêñ Wapômbêñ êñ ma mavi e?

14-15 Alalô lôkthô ayala alalôaniñ auk. Avi iniñ leñkadôk ñaun hamô ek imbuliv leñkadôk siñ. Ma alalô anañ nena yani ma avi mavi. Ma doñtom anyô atu ba wakadôk ñaun daim yani tem mama.

16 Avômalô takatu ba êpôlik hathak abô êntêk nodañô! Yêlôaniñ avi lôk avi takatu ba êvhaviñ Anyô Bêñ ba êmô luvuluvu ethak edam leñkadôk siñ ba intu môlô nundum aêñ iyom.

Kolin ibuliñ Wapômbêñ anêñ nômmathên

17 Môlô othak doñtom ma miñ udum mavi hadêñ avômalô vi ami. Môlô ubuliñ i ba intu ya miñ hatôm yanañ abô mavi esak môlô ami.

18 *Yahalanô môlô ñê êvhaviñ othak doñtom ma ovak am vose hi lodôñlodôñ. Yakô abô êñ bute ma avanôñ.

19 Yakô môlô oson nena lodôñlodôñ êñ ma mavi ek nêgê nena opalêla esopa Wapômbêñ mavi ba hanañ mavi ma opalêla mi. Aisê?

20 Môlô othak doñtom hatôm ñê êvhaviñ ma oson nena oañ Anyô Bêñ anêñ nômm e? Mi!

21 Môlô doho ômôn ba ovasiñ nômm ba oañ palon. Ma doho ema kisi ma doho eyañ ba inum aleba leñsoam bok.

22 Môlô unyak onğwan lo nunum êmô mi e? Yakô môlô nôpôlik ek Wapômbêñ anêñ avômalô êvhaviñ takatu ba nômkama mi ba onğô i nena avômalô ôvathek. Ba yanañ aisê êndên môlô? Yambam môlô e? Mi anôn!

23 Anyô Bêñ hadôn ya ba intu yandôn môlô aêntêk. Bôlôvôn atu ba tem nenan Anyô Bêñ Yisu bêñ ma hawa polom

24 ma hêv lamavi ma haya ba hanañ, “Êntêk ma yenañ yalenvinçkupik ba yahêv ek nêmmôlô sa. Nundum aêñ ek lemimimbi ya.”

25 *Eyañ vêmm ma hawa tase te aêñ iyom ma hanañ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenañ thalalen. Waklavôn atu ba unum ma nundum aêñ ek lemimimbi ya.”

26 Waklavôn môlô oañ polom êntêk lôk unum halôk tase êntêk ma hanañ hathak Anyô Bêñ anêñ ñama lôk endelêmm.

Alalô nasô i ba naya vêmmam ka naja Anyô Bêñ anêñ nômm

27 *Aêñ ba anyôla hayañ lo hanum palon êñ ma habuliñ polom lôk tase êñ ba Anyô Bêñ anêñ linçkupik lo thalalen lôk ñama habitak hatôm nômm oyañ ba ôpên tem indum abô.

28 Avômalô idum ek nejan polom lôk ninum êndôk tase êñ ma nêsô i ba neya vêmmam ka nejan.

29 Anyôla hayañ lo hanum nômm mathên êntêk ma miñ lahabi Yisu Kilisi linçkupik lôk anêñ avômalô ami, ôpên da hadum ba tem Wapômbêñ nêmm malaiñ êndên ôpên.

30 Aêñ ba intu môlô doho lokwan mi lôk ôpôm lijiñ ma bêñ anôn ema.

31 Ma doñtom alalôda nasô i ba naya êña Wapômbêñ miñ hatôm indum abô ek alalô ami.

32 *Anyô Bêñ hanañ alalô bêñ ba hêv malaiñ hadên alalô ek êndôn alalô ek pik lo leñ anêñ dañ atu ba Wapômbêñ hêv avômalô pik vê ma tem miñ nêmm alalô vê imbiñ ami.

33 Aêñ ba aiyañ thêlô, waklavôn atu ba môlô ôlêmm othak doñtom ek onğwan, êñ ma noyabiñ môlôviyañ.

34 Ma môlô doho oma kisi ma onğwan nômm êmô unim unyak vêmm ka nôlêmm nosak doñtom ek miñ abô la êpôm o ami.

Wak alê atu ba yahathôk ma tem yanêmm auk doho imbiñ.

* 11:18: 1Ko 1:10-12 * 11:25: Kis 24:6-8; Hib 8:8-13 * 11:27: Hib 10:29 * 11:32: Hib 12:5-6

12

Lovak Mathen anêj wapôm lomaloma

¹ Aiyan thêlô yahadum ek yapesan môle nim auk lokban takatu ba hathak wapôm lomaloma atu ba Lovak Mathen hêv hadêj avômalô.

² *Sêbôk ba môle avômalô daluk ma elom môle hi mayaliv ek ôêv yêj hadêj nô m takatu ba miñ hatôm enañ abô ami.

³ *Aênj ba yanaj êndênj môle nena Anyô Bêj anêj Lovak Mathen hayabiñ anyôla, êj ma tem miñ yani esaj Yisu ba enañ abôma ami. Ma Lovak Mathen iyom intu hatôm indum ôpênj ba enañ nena Yisu ma Anyô Bêj.

⁴ *Wapôm ma lomaloma ma Lovak Mathen ma doñtom iyom intu hêv.

⁵ Ma kobom nê nê m avômalô sa ma lomaloma ma Anyô Bêj ma doñtom iyom.

⁶ Ma ku lomaloma hêk ma doñtom Wapômbênj ma doñtom iyom intu hêv lôklokwanj hadêj avômalô lôkthô ek nindum.

⁷ Lovak Mathen hadum ku hamô anyô tomtom ek hêv alalô sa ek namô mavi imbiñi.

⁸ Anyô yanj ma hêv Wapômbênj anêj abô auk lôkmanjij ek enañ bêj. Ma yanj ma Lovak Mathen êj hêv auk eyala Wapômbênj anêj auk lomaloma.

⁹ Ma te ma hêv auk hêvhavinj lôklokwanj. Ma te ma hêv lôklokwanj ek nindum anyô liñ mavi.

¹⁰ Ma te ma hêv ek indum nômbithi lôklokwanj ma yanj ma enañ Wapômbênj anêj auk bêj ek embatho avômalô loñ ma te ma hatitij nê evatho avômalô loñ hathak iniñ ku ma te ma hêv abô masôm hadêj avômalô ma te ma hêv auk ek enañ abô masôm takênj anêj ôdônj bêj.

¹¹ *Ku takênj lôkthô ma halêm anêj Lovak Mathen doñtom êj iyom ba hêv hadêj anyô tomtom hatôm yanida anêj lahavinj.

Alalô lôkthô ma kupik doñtom êj anêj lôbôlôbô

¹² *Kupik ma doñtom iyom, ma doñtom anêj lôbôlôbô hamô. Anêj lôbôlôbô takênj ma bêj anônj, ma doñtom kupik doñtom hayabiñ. Ma Kilisi da anêj aênj iyom.

¹³ *Alalô lôkthô athik athak Lovak Mathen doñtom ba abitak kupik doñtom, avômalô Isael lôk avômalô Glik ma nê lôk alañsi lôk nê alañsi mi, alalô sapênj abitak hatôm kupik doñtom iyom. Ma Lovak Mathen doñtom intu hamô alalô lôkthô kapôlônj.

¹⁴ Ma kupik ma miñ epesaj hathak nômla doñtom ami. Mi. Bêj anônj.

¹⁵ Venj kapô hanañ nena, “Bahen ma yanja ma venj kapô ma yanja. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êj ma abô avanônj e? Mi. Venj kapô ma kupik êj bute.

¹⁶ Lenjônônj hanañ nena, “Malenj daluk ma yanja ma lenjônônj ma yanja. Ba intu ya miñ kupik bute ami.” Êj ma abô avanônj e? Mi. Lenjônônj ma kupik êj bute.

¹⁷ Aênj ba kupik lôkthô ma malenj daluk iyom ma tem alalô nadañj aisê? Ma kupik lôkthô ma lenjônônj iyom, ma tem alalô nadiñj ôv aisê?

¹⁸ Odañjô! Wapômbênj hapesaj kupik êj bu tomtom halôk ida iniñ loñ hatôm yanida anêj lahavinj.

¹⁹ Ba intu kupik êj bute iyom ma kupik lôkthô tem aisê?

²⁰ Aênj ba kupik êj anêj lôbôlôbô hamô ma doñtom anêj kupik ma doñtom.

²¹ Malenj daluk miñ hatôm êpôlik esak bahen ba enañ, “O dô!” Ma lenjadôk miñ hatôm êpôlik esak venjkapô ba enañ, “O dô!”

²² Mi! Kupik lôkthô ma anêj loñ pulusik hamô ba loñ pulusik takênj ma bêj ek eyabiñ o mavi.

²³ Kupik anêj loñ mama alalô athak apesaj lôk aluviñ mavi ba adô

* **12:2:** Hab 2:18-19 * **12:3:** 1Jon 4:2-3 * **12:4:** Lom 12:6 * **12:11:** 1Ko 7:7 * **12:12:** 1Ko 10:17

* **12:13:** Gal 3:28

hêk loj kapô.

²⁴ Ma kupik anêj loj mama mi ma miñ alalô athak ik kup ami. Ma Wapômbêj hapesañ kupik anêj lôbôlôbô atu ba ethak doñtom ma hêv athêj bêj hadêj loj mama

²⁵ ek batu miñ nabaki vose ni lodôj lodôj ami ma nanêm i sa ni ba êlêm.

²⁶ Bute hawa vovañ, lôkthô ewa vovañ. Ma bute hawa athêj bêj, êj ma lôkthô êbôi.

²⁷ *Môlô ma Kilisi liñkupik ba môlô tomtom ma hatôm yani anêj kupik lôbôlôbô atu.

²⁸ *Nê êvhaviñ Anyô Bêj ma hêv ku lomaloma hadêj i. Môj anôj ma aposel, hayô hêk ma plopet, ma havenj yam ma kêdôjwaga, vêm ma nê ku idum nômbithi lôk nê takatu ba idum avômalô mavi lôk nê takatu ba êv avômalô sa lôk avaka ku lôkthô ma nê enañ abô masôm.

²⁹ Aêj ba môlô doho lêk aposel ma doho plopet ma doho kêdôjwaga lôk doho idum nômbithi

³⁰ ma doho idum avômalô mavi lôk doho enañ abô masôm ma doho ik abô masôm liliñ êj ma mavi.

³¹ *Wapôm lomaloma takatu ba hamôj ek vi, êj ma ôpôviñ o ek onja.

Êntêk ma lojôndê mavi anôj te intu tem yangik thô êndêj môlô.

13

Lojôndê lenjhaviñ

¹ Ôpatu ba hanañ abô masôm lôk anjela iniñ abô lomaloma ma doñtom lahaviñ avômalô ami, yani êj hatôm subim atu ba ik ba halañ mayaliv lôk yej beleñ atu ba ibi ba pôk lili oyañ.

² *Ma ôpatu ba hanañ Wapômbêj anêj auk bêj mena hawa auk hathak auk loj kapô ba hanañ auk lôkmanjiñ mena anyô hêvhaviñ ba hanañ ba dumlolê haviyô ba hi, ma doñtom lahaviñ mi hêk ôpêj ma anêj ku ma nôm oyañ.

³ Ma anyôla hêv anêj nômkama ek hêv nê siv sa lôk hêv ida hatôm da atum ma doñtom miñ lahaviñ avômalô ami, nôm êj miñ hêv yanida sa ami.

⁴ Ôpatu ba lahaviñ avômalô, yani ma yôhok mavi ba nêm la êndêj avômalô. Yani miñ ladañ lôk ebam yanida ba êmbôi ami.

⁵ Ma miñ indum nôm mama lôk êtôm anyô palonj lôk miñ lañaña kethenj oyañ lôk embalonj auk esak kambom bôsêbok ami.

⁶ *Lenjhaviñ ma miñ habôi hathak kambom ami, mi, habôi hathak abô avanôj iyom.

⁷ *Ôpatu ba lahaviñ avômalô hathak hamô malinyaô ma anêj hêvhaviñ hamiñ lôklokwañ. Ma hathak hêv ma ek Wapômbêj ba hamiñ majañ.

⁸ Kobom lenjhaviñ i ma anêj dañ mi. Ma opalêla takatu ba enañ abô plopet ma thêlôniñ ku tem anêj dañ. Lôk abô masôm lomaloma, jiñañ takêj tem ênjêk tiñj. Lôk auk lôkmanjiñ tem ende ba ni.

⁹ Ma alalô ayala Wapômbêj anêj auk dokte iyom lôk anañ anêj auk dokte iyom.

¹⁰ Ma waklavôj atu ba Yisu endelêm ma ku sapêj tem êyô anêj dañ ba injik anôj ma tem enja loj ek ku takêj lôkthô.

¹¹ Sêbok ma ya amena ma yahanañ abô inañ amena lôk yalenjhabi inañ amena ma yenañ auk inañ amena. Ma yahabitak anyô ma yahatak auk amena.

¹² Lêk ma alalô ayê lôk anôj ami. Mi. Ayê dahô oyañ. Ma embenj yam ma tem nagê lôk anôj. Lêk ayala dokte iyom ma embenj yam ma tem nayala anôj biñ hatôm Wapômbêj lêk hayala alalô lôkthô katô anôj.

¹³ *Ma nôm lô êntêk iyom hêk. Êvhaviñ lôk êv maleñ ek Wapômbêj ma lenjhaviñ. Ma doñtom lenjhaviñ iyom intu bêj ek nôm lô êntêk.

* 12:27: Lom 12:5 * 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mat 17:20 * 13:6: Lom 12:9

* 13:7: 1Pi 4:8 * 13:13: 1Te 1:3

14

Alalô leñjhmavi anôñ ek nanañ Wapômbêñ anêñ abô

¹*Nosopa loñôndê leñjhavin iyom ba nondanvin ek nonañ Lovak Mathen anêñ abô lomalama. Lôk nômbêñ ba nôpôvin am lôklokwan ek nonañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô loñ.

²Ma opalê atu ba hanan hathak abô masôm miñ hanan hadên avômalô pik ami. Mi. Hanan hadên Wapômbêñ ba hanan abô loñ kapô atu ba Lovak Mathen hêv hadên yani. Ba anyôla miñ hatôm eyala anêñ ôdôn ami.

³Ma opalêla takatu ba idum ek nembatho avômalô loñ ma nenan Wapômbêñ anêñ abô esak avômalô pik iniñ abô, ôpên havatho thêlô loñ lôk hathô thêlô ba haya lôk hêv abô labali hadên i.

⁴Ma ôpatu ba hanan abô masôm havatho yanida loñ. Ma donjom ôpatu ba hanan Wapômbêñ anêñ auk hathak avômalô pik iniñ abô, yani havatho avômalô êvhavin loñ.

⁵Yalenhavin môlô lôkthô nonan abô masôm. Ma donjom yenan auk lôklokwan nena nonan Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô loñ. Ôpatu ba havatho avômalô êvhavin loñ ma bêñ anôn ek ôpatu ba hanan hathak abô masôm. Ma donjom anyôla hik abô êñ liliñ ba havatho avômalô êvhavin lôkthô loñ, êñ ma mavi anôn aên iyom.

⁶Aên ba aiyan thêlô, nodanô! Yahathok ek môlô ba yahanan abô lôk auk mena yahik Wapômbêñ anêñ auk loñ kapô thô mena yahadôn avômalô mena yahanan Wapômbêñ anêñ auk bêñ, êñ ma hatôm yahavatho môlô loñ. Ma donjom yahanan abô masôm ba miñ môlô oyala ami, êñ ma yahavatho môlô loñ aisê?

⁷Ma môlô lemimimbi esak abin lôk gita. Thêlô ma miñ nôm lôkmala ami. Ma donjom iniñ asên hamô. Ma thêlônin pôk halan mayaliv êñ ma

tem miñ alalô nadanô iniñ asên mavi ami.

⁸Ma lavuak miñ halan mavi ami ma avômalô tem nêpôpêk i ek nijik vovak aisê am?

⁹Ma môlô vemimbôlêk ma aên iyom. Môlô onan abô masôm ma avômalô tem neyala aisê? Abô êñ ma hatôm lovak ba miñ eyala ami.

¹⁰Yakô ek abô lomalama takatu ba hêk pik bêñ êntêk lôkthô iniñ ôdôn hamô.

¹¹Aên ba miñ yahayala abô atu ba anyô yan hanan anêñ ôdôn ami, êñ ma hatôm ya anyô loñ buyan ma yani anyô loñ buyan.

¹²Ma môlô aên iyom. Môlô othak ôpôvin ek nundum Lovak Mathen anêñ ku lomalama. Aên ba nundilup esak ku yan atu ba tem embatho avômalô êvhavin lôkthô loñ.

¹³Ba intu opalêla takatu ba enan abô hathak abô masôm ma neten mek ek nijik iniñ abô êñ liliñ ek avômalô lôkthô neyala.

¹⁴Ma yahaten mek hathak abô masôm, êñ ma yadahôn haten mek êñ. Ma donjom yenan auk miñ havalon ami.

¹⁵Aên ba yandum aisê? Mek atu ba yadahôn haten ma yenan auk eten imbiñ. Lôk yen atu ba yadahôn hêv ma yenan auk nêm imbiñ.

¹⁶Hôêv lemmavi hadên Wapômbêñ hathak abô masôm ma ôpatu ba miñ halanô ami tem miñ hatôm eyala abô atu ba honan ami. Ba tem miñ enan nena "avanôn" esak anêm mek êñ ami.

¹⁷Odanêm mek êñ mavi ma donjom miñ havatho ôpên loñ ami.

¹⁸Yahamôn ek môlô lôkthô hathak yahanan abô masôm ba intu yahanan yalenhavi hadên Wapômbêñ.

¹⁹Ma yahamô nê êvhavin malêvôn ba yahanan abô bidonna hathak avômalô da iniñ abô ek yanêm auk êndên i, êñ ma mavi. Ma abô daim hatôm 10,000 hathak abô masôm êñ ma tem thêlô neja auk aisê?

* 14:1: 1Ko 12:31; 14:39 * 14:20: Ep 4:14

20 *Aiyañ thêlô, notak auk hathak nundum kambom êtôm avômena kasek takatu ba miñ eyala nômla ami ma noja nê bôk talañ yôv iniñ auk.

21 *Eto hêk abô balabuñ nena Wapômbêñ hanañ avômalô Islel bêñ ba hanañ,

“Tem yañgik vovak ba yanañ abô masôm lôk nê pik yañ iniñ abô êndêñ avômalô, ma doñtom thêlô tem miñ nedañô ya ami.’

Anyô Bêñ hanañ aêñ.” *Aisaia 28:11-12*

22 Ba intu abô masôm ma hatôm lavôñiñ ba êv hadêñ nê daluk ek injik i thô. Ma abô takatu ba enañ ek havatho avômalô loñ ma hatôm lavôñiñ ba êv hadêñ nê êvhaviñ.

23 *Avômalô êvhaviñ lôkthô ethak doñtom ba enañ abô masôm lôk vi atu ba miñ êvhaviñ ami ba miñ êdôñ i ami, elañô abô êñ, ma tem nenañ nena môlô ma avômalô molo.

24 *Ma doñtom môlô onañ Wapômbêñ anêñ auk bêñ ek embatho avômalô vi loñ, ma auk êñ intu tem indum abô esak anyô vi ek nede i liliñ.

25 Malêla takatu ba havuñi hamiñ yani kapô tem imbitak yañ. Êñ ma tem yani endek vadôñ lêlô ba nêmyeñ êndêñ Wapômbêñ ba enañ bêñ nena, “Avanôñ biñ! Wapômbêñ lêk hamô haviñ môlô!”

Ku nênyem yeñ lôkthô imbitak thêthôñ

26 *Aêñ ba aiyañ thêlô, alalô nanañ aisê? Alalô ayô athak doñtom ma doho nênyem yeñ ma doho nêndôñ avômalô ma doho nenañ Wapômbêñ anêñ abô loñ kapô ma doho nenañ abô masôm ma doho nenañ abô êñ anêñ ôdôñ bêñ. Nômbêñ êñ imbitak aêñ ek embatho avômalô êvhaviñ loñ.

27 Ba intu anyô ju mena lô la nenañ abô masôm ma te êmôñ ma yañ embenj yam ma te embenj yam anôñ ek

anyô lôkauk la hamô ma enañ abô êñ anêñ ôdôñ bêñ.

28 Aêñ ba ôpatu ba hanañ abô masôm anêñ ôdôñ bêñ te miñ hamô avômalô malêvôñ ami, êñ ma ôpatu ba hanañ abô masôm bônôñ ba imiñ. Yani enañ thikuthik êndôk yanida ni ek Wapômbêñ.

29 *Lokwanju mena lô la takatu ba Wapômbêñ hêv abô hadêñ i ek nenañ ma takatu ba êmô ek elañô nititiñ abô takêñ katô.

30 Anyôla hanañ Wapômbêñ anêñ abô hamiñ ba Wapômbêñ hêv abô halôk anyô yañ kapô ek enañ, ma ôpêñ êndôk êmô biñ ma yañ atu imbiyô enañ

31 ek môlô sapêñ tomtom nonañ abô ek avômalô sapêñ nedañô ba neja auk ek embatho i loñ.

32-34 *Wapômbêñ hathak hasup avômalô sapêñ ethak doñtom lôk kapôlôñiñ doñtom. Ma miñ hadum nômla mayaliv ami. Aêñ ba avômalô enañ Wapômbêñ anêñ abô bêñ, thêlô ethak eyabiñ veniñbôlêk.

Avômalô êvhaviñ ethak doñtom êñ ma avi nêmyeñ bônôñ. Avômalô ôdôñ êvhaviñ takatu ba êmô luvuluvu ethak idum aêñ. Thêlô miñ hatôm nenañ abô ami. Ma thêlôda nêmyeñ anyô vibin êtôm atu ba abô balabuñ hanañ.

35 Avômalô êvhaviñ lêk ethak doñtom ek nênyem yeñ, ma avi la hamiñ ba hanañ abô, êñ ma nômyeñ mama. Aêñ ba avi idum ek neja auk ma ini unyak am ka miñ nenañ injik vêñi liñ.

36 Ma môlô osoñ nena môlôda intu Wapômbêñ anêñ abô anêñ alañ e?

37 *Anyô la hasoñ nena yani anyô hanañ Wapômbêñ anêñ abô hadêñ avômalô vi mena hadum Lovak Mathen anêñ ku lomaloma, êñ ma enañ bêñ nena abô êntêk yahato ma Wapômbêñ anêñ balabuñ mena mi e?

38 Opalêla takatu ba êpôlik hathak abô êntêk ma nôpôlik esak i aêñ iyom.

* 14:21: Ais 28:11-12 * 14:23: Ap 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:26: 1Ko 12:8-10 * 14:29: 1Te 5:21 * 14:32-34: 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 * 14:37: 1Jon 4:6

³⁹ Aêḡ ba aiaḡ thêlô, nôpôviḡ am ek nonaḡ Wapômbêḡ anêḡ auk bêḡ ek embatho avômalô loḡ ma miḡ nõḡgwêk abô masôm loḡ siḡ ami.

⁴⁰ Ma nundum ku lôkthô thêthônḡ ma miḡ mayaliv ami.

15

Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loḡbô

¹ Aiaḡ thêlô, yahadum ek yangik môlônim auk liḡ esak Abô Mavi takatu ba bôk yahananaḡ hadêḡ môlô yôv. Môlô bôk olaḡô ba lêk umiḡ lôklokwaḡ.

² Ma doḡtom yakô môlônim ôêvhaviḡ êḡ anêḡ anônḡ mi. Môlô ovaloḡ abô takatu ba bôk yahananaḡ bêḡ hadêḡ môlô lôklokwaḡ êḡ ma tem nêḡ môlô bulubiḡ.

³ *Abô bôk êdônḡ ya hathak ma yahadônḡ môlô aêntêk. Abô êntêk ma auk lôkthô anêḡ ôdônḡ. Kilisi hama ek hêv alalôaniḡ kambom lôkthô vé hatôm atu ba bôk eto yôv.

⁴ *Ba elav yani ma wak te lô ma haviyô hatôm atu ba bôk eto yôv.

⁵ *Pita hayê yani vêḡ ma aposel laumiḡ ba lahavuju êyê yani.

⁶ Vêḡ ma avômalô êvhaviḡ hatôm 500 ethak doḡtom êḡô ba êyê yani. Bêḡ anônḡ êḡô lôkmala ma vi bôk ema.

⁷ *Ma yani hik i thô hadêḡ Jems vêḡ ma aposel lôkthô.

⁸ *Ma ya hatôm amena atu ba evolôḡ ba intu yani hiki thô hadêḡ ya havenḡ yam anônḡ.

⁹ *Yahabuliḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô êvhaviḡ ba intu yahatôm aposel yaônâlôk ba ya miḡ anyô mavi ek nendam ya nena aposel ami.

¹⁰ *Ma Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm hadêḡ ya ba hik anônḡ ek yambitak aposel. Yahadum ku bêḡ anônḡ hamônḡ ek aposel vi. Ma doḡtom yada miḡ yahadum ku takêḡ ami ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm atu ba hamô haviḡ ya.

¹¹ Yêlô lôk aposel sapêḡ athak anaḡ abô doḡtom hadêḡ môlô ba abô takêḡ intu bôk ôêvhaviḡ yôv.

Avômalô ḡama tem nimbiyô

¹² Yêlô athak anaḡ nena Yisu haviyô anêḡ ḡama ma aisê ka môlô vi onaḡ nena miḡ hatôm imbiyô ami?

¹³ Aêḡ ba ḡê ḡama miḡ iviyô ami, êḡ ma Kilisi miḡ bôk haviyô anêḡ ḡama ami.

¹⁴ Ma Kilisi miḡ bôk haviyô hathak loḡbô ami, êḡ ma yêlôaniḡ abô takatu ba anaḡ ma anêḡ anônḡ mi hatôm môlônim ôêvhaviḡ anêḡ anônḡ mi aêḡ iyom.

¹⁵ Yêlô anaḡ nena Wapômbêḡ bôk hik Kilisi liḡ. Ma ḡê ḡama miḡ iviyô hathak loḡbô ami, êḡ ma Wapômbêḡ miḡ bôk hik Kilisi liḡ ami ba yêlô êv Wapômbêḡ anêḡ abô lelaliliḡ ba adum hatôm abôyaḡ. Êḡ ma malain bêḡ.

¹⁶ Ma ḡê ḡama miḡ iviyô ami, êḡ ma Kilisi miḡ bôk haviyô haviḡ ami.

¹⁷ Ma Kilisi miḡ haviyô ami, êḡ ma môlônim kambom hamô denaḡ ba môlônim ôêvhaviḡ miḡ hatôm nêḡ môlô sa ami.

¹⁸ Ba avômalô takatu ba bôk êḡô haviḡ Yisu Kilisi ba ema ma thêlô êḡ bôk êv yak haviḡ.

¹⁹ Ma alalô asoḡ nena alalôaniḡ êvhaviḡ hêv alalô sa hamô pik êntêk iyom, êḡ ma alalô kambom anônḡ ma ḡê puliḡ takatu ba avômalô vi enaḡ nena "Alikaknena!" êḡô mavi ek alalô.

Yisu haviyô anêḡ ḡama

²⁰ Ma doḡtom Kilisi bôk haviyô yôv anêḡ ḡama. Yani hatôm vuḡ môḡ atu ba halôk môḡ ba hayôk. Ba alalô ayê vuḡ môḡ êḡ ma ayala nena bêḡ anônḡ tem êyôk embenḡ yam. Ma Yisu haviyô môḡ ba ḡê ḡama lôkthô tem nimbiyô esak loḡbô aêḡ iyom.

²¹ *Ma anyô yaḡ hadum ba ḡama habitak. Ma yaḡ hadum ba ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô.

* 15:3: Ais 53:5-12 * 15:4: Mat 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5: Mat 28:16-17; Luk 24:34 * 15:7: Ap 1:3-4 * 15:8: Ap 9:3-6 * 15:9: Ep 3:8; 1Ti 1:15 * 15:10: 2Ko 11:23 * 15:21: Lom 5:12

22 Aêḡ ba alalô ma Adam anêḡ avômalô ba intu tem nama. Ma doḡtom vi atu ba êvhaviḡ Kilisi tem neja lôkmala esak loḡbô.

23 *Ba ôdôḡ ju êḡ iniḡ wakma da hamô. Kilisi ma hatôm vuḡ yôk môḡ atu ba bôk haviyô ba tem endelêm ek anêḡ avômalô nimbiyô aêḡ iyom.

24-25 *Kilisi tem eyabiḡ anêḡ nômkama lôkthô endeba etak ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ yani nêmo vakapô vibiḡ am. Êḡ ma pik lo leḡ anêḡ daḡ tem êyô ma tem imbuliḡ kiḡ lo ḡê bêḡbêḡ ma ḡgôk lomaloma. Ma nêḡ loḡ lôkliḡyak êmbôni êndêḡ Lambô Wapômbêḡ.

26 *Ma nôḡ kambom anôḡ atu ba yani imbuliḡ embeḡ yam, êḡ ma ḡama

27 *hatôm bôk enaḡ nena, “Bôk etak nômkama lôkthô hamô yani vakapô vibiḡ.” *Kapya Yeḡ 8:6* Aêḡ ba Wapômbêḡ da hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi vakapô vibiḡ. Ba intu alalô lôkthô ayala nena nômkama lôkthô tem êmo Kilisi vakapô vibiḡ ma doḡtom Wapômbêḡ da hamô vuliḡ.

28 Wapômbêḡ hadum anêḡ ku hatak nômkama sapêḡ hamô Kilisi vakapô vibiḡ endeba anêḡ daḡ ma tem etak Nakaduḡ êmo yani vibiḡ, Lambô atu ba hatak nômkama lôkthô hamô Nakaduḡ vibiḡ ek Wapômbêḡ êmo nômkama sapêḡ vuliḡ.

29 Ma ḡê ḡama miḡ ewa lôkmala hathak loḡbô ami ma aisê hathak ḡê takatu ba ithik ḡaḡ ek nêḡnêḡ ḡê ḡama sa? Aêḡ ba ḡê ḡama miḡ iviyô ami ma idum aêḡ eka?

30 *Ma aisê ka yêlô ana loḡ takatu ba yêlô apôm malaiḡ lomaloma?

31 Wak nômbêḡ intu ma yahama! Aiyaḡ thêlô, yahabôya hathak môlô ek môlônim ôêvhaviḡ Yisu Kilisi alalôaniḡ Anyô Bêḡ atu ba hadum ku hamiḡ môlô ba yahananaḡ abô avanôḡ.

32 *Bôk yaha Epesus yôv ek yaḡḡik vovak imbiḡ alim kambom atu. Ma

abô hathak ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô ma abô êḡ abôyaḡ, êḡ ma tem miḡ yandum aêḡ ami. Mi. Tem ya-sopa avômalô iniḡ abô nena,

“Alalô naḡaḡ ba nanum yaḡiḡ ek yamuḡ ma tem alalô nama.”

Aisaia 22:13

33 Abô bute hanaḡ nena, “Avômalô kambom ethak ibuliḡ avômalô mavi.” Ba intu miḡ nosopa avômalô takatu ba esau môlô ami.

34 Môlô doho miḡ oyala Wapômbêḡ ami. Ba intu yahananaḡ ek nêḡ mama êndêḡ môlô. Aêḡ ba môlô nubiyô nombeḡ thêthôḡ ba notak unim kambom.

Kupik atu ba haviyô hathak loḡbô ma tem yaḡda

35 Ma doho enaḡ, “Avômalô ḡama tem nimbiyô aisê? Ma tem neja kupik alê?”

36 *Môlô avômalô auk mi! Miḡ hovatho yaḡvêk ami êḡ ma tem enja lôkmala esak loḡbô aisê?

37 Hovatho ku te ma hovatho anêḡ anôḡ e? Mi. Hovatho anêḡ vêk iyom.

38 Wapômbêḡ da hêv yaḡvêk takêḡ iniḡ liḡkupik hatôm yanida anêḡ la-haviḡ. Yani hêv yaḡvêk takêḡ da leḡviḡkupik tomtom.

39 Vathiap lôkthô miḡ hatôm doḡtom ami. Anyô iniḡ vathiap yaḡda, ma alim iniḡ te da, menak iniḡ te da, ma alim ḡgwêk iniḡ te da.

40 Ma nômkama leḡ hamô ma nômkama pik hamô. Ma nômkama leḡ da anêḡ lêlêyaḡ hamô ma nômkama pik anêḡ lêlêyaḡ da hamô aêḡ iyom.

41 Ma wak anêḡ lêlêyaḡ yaḡda ek ayôḡ anêḡ ma vuliḡ anêḡ te da. Ma vuliḡ lomaloma da iniḡ lêlêyaḡ hamô aêḡ iyom.

42 Ma kupik takatu ba iviyô hathak loḡbô iniḡ lêlêyaḡ hamô aêḡ iyom. Ma kupik atu ba elav halôk lôv ma hapalê. Ma kupik atu ba haviyô êḡ ma yaḡda ba tem miḡ epalê ami.

43 *Kupik atu ba elav êḡ ma anêḡ athêḡ mi. Ma kupik atu ba haviyô

* 15:23: 1Te 4:16; ALK 20:5 * 15:24-25: Mat 22:44 * 15:26: ALK 20:14 * 15:27: Sng 8:6

* 15:30: Lom 8:36 * 15:32: Ais 22:13 * 15:36: Jon 12:24 * 15:43: Plp 3:20-21

hathak loṅbô êṅ ma lôkmanḡiṅ. Ma kupik atu ba elav, êṅ ma vauna. Ma kupik atu ba haviyô hathak loṅbô ma anêṅ lôklokwaṅ bomaṅ.

⁴⁴ Kupik atu ba elav ma kupik pik. Ma kupik atu ba haviyô hathak loṅbô ma kupik dahô lôkmala. Avanôṅ. Kupik pik hamô ba intu kupik leṅ hamô aêṅ iyom.

⁴⁵ *Bôk eto nena,
“Adam môṅ habitak hatôm nôṃ lôkmala.” *Môṅ Anôṅ 2:7*

Ma doṅtom Adam yaṅ atu ba havenṅ yam ma kupik dahô lôkmala anêṅ ôdôṅ ba tem nêṃ lôkmala.

⁴⁶ Aêṅ ba dahô êṅ miṅ habitak môṅ ami. Ma kupik pik atu ba hamôṅ vêṃam ka miṅ dahô lôkmala êṅ havenṅ yam.

⁴⁷ Ma anyô môṅ habitak anêṅ pik ma anyô yaṅ havenṅ yam halêṃ anêṅ malak leṅ aêṅ iyom.

⁴⁸ Aêṅ ba avômalô takatu ba êṃô pik, êṅ ma anyô pik atu anêṅ. Ma avômalô malak leṅ ma êtôm anyô malak leṅ atu anêṅ.

⁴⁹ Alalô lêk awa leṅviṅkupik anyô pik anêṅ ma embeṅ yam ka tem naja anyô malak leṅ anêṅ liṅkupik aêṅ iyom.

⁵⁰ Aiyaṅ thêlô, yahanaṅ nena kupik lôk thalaleṅ atu ba hapalê tem miṅ êṃô Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôklinṅyak ami. Ma nôṃ atu ba hapalê tem miṅ enja nôṃ atu ba tem miṅ epalê anêṅ loṅ ami.

⁵¹ *Nodaṅô! Ya tem yanaṅ abô loṅ kapô te êṅdêṅ môlô. Alalô sapêṅ tem miṅ nama ami ma leṅviṅkupik sapêṅ tem imbitak yaṅda.

⁵² Alalô tem nodaṅô abiṅ ali atu ba anêṅ daṅ anêṅ asêṅ ma kasana ma tem ṅê ṅama nimbiyô ma kupik palê mi ma alalô tem nambitak yaṅda.

⁵³ *Ma kupik palê êṅ imbuliv i esak kwêv yaṅ atu ba tem miṅ epalê ami. Ma kupik ṅama êṅ imbuliv i esak kwêv yaṅ atu ba tem miṅ ema ami.

⁵⁴ *Ma kupik palê êṅ havuliv i hathak kwêv yaṅ atu ba tem miṅ epalê ami lôk kupik ṅama havuliv i hathak kwêv yaṅ atu ba tem miṅ ema ami aêṅ iyom, êṅ ma abô atu ba bôk eto tem imbitak avanôṅ nena,
“Lôklokwaṅ lovak ba hatôkwêṅ ṅama.”

Aisaia 25:8

⁵⁵ *ṅama ma anêṃ lôklokwaṅ o lovak êsê?

ṅama ma anêṃ siniṅ nuṅgwik anyô vônô êsê?” *Hosea 13:14*

⁵⁶ *ṅama anêṅ siniṅ ma kambom lomalama. Ma kambom hawa lôklokwaṅ hêk balabuṅ.

⁵⁷ Ba nanêṃ leṅiṅmavi êṅdêṅ Wapômbêṅ! Yani hêv alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi atu ba hadum ba alalô athak lovak.

⁵⁸ Yenaṅ aiyaṅ lôkma anôṅ, môlô oyala nena udum Anyô Bêṅ anêṅ ku ba ku êṅ tem miṅ anôṅ mi ami. Mi. Ba intu numiṅ lôklokwaṅ ma miṅ notak nôṃla ek éyôkwiṅ môlô ami. Ma nôṅnêṃ am dedauṅ ek nundum Wapômbêṅ anêṅ ku êṅ.

16

Pol hanaṅ hathak da atu ni Jelusalem

¹ *Yahanaṅ abô êṅtêk hathak da takatu ba tem môlô nôṅnêṃ êṅdêṅ Wapômbêṅ anêṅ avômalô mathêṅ. Nundum êtôm atu ba yahanaṅ hadêṅ avômalô êvhaviṅ takatu ba êṃô Gale-sia.

² Sonda lôkthô anêṅ wak te môṅ ma vithêla atu ba ôpôm ma nôṃbi sam ni lodôṅlodôṅ ba notak valuseleṅ da êṅdôk kolopak te ek imbitak bêṅ anôṅ ek yahayô ma da takêṅ bôk usup yôv.

³ Ma nodam anyô doho ek yato kapya te imbiṅ ek injik i thô ek neja môlônim wapôm takêṅ ba ini Jelusalem.

⁴ Injo. Tem yana mena mi la. Yaha ma tem ṅê êṅ nimbiṅ ya ek yêlô ana.

Pol lahaviṅ ni Kolin

* 15:45: Stt 2:7 * 15:51: Mat 24:31; 1Te 4:15-17

* 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8 * 15:55:

Hos 13:14 * 15:56: Lom 7:13 * 16:1: Lom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 * 16:5: Ap 19:21 * 16:6-7: Lom 15:24

5 *Tem yana Masedonia ba yamô wak doho vêm ka tem yasôk ek môlô.

6-7 *Yahathôn. Miñ yalenhaviñ yangê môlô ma yatak môlô kethen ami. Yalenhaviñ nena yamô imbiñ môlô êtôm wak doho vêmam êtôm Anyô Bêñ anêñ lahaviñ. Ba intu belesimbak haviñ ba tem yamô imbiñ môlô wak doho mena injo ek batu môlô nônêm ya sa ek loñ alêla takatu ba tem yana.

8-9 *Avômalô Epesus bêñ anôn ethak êdô yenañ ku. Ma donjom loñondê nindum ku ek nêñem i sa lêk abyan ba intu tem yamô loñ êñ endeba Pentikos.

10 *Timoti hadum Anyô Bêñ anêñ ku hatôm ya. Ba intu yani hathôk ma môlô noyabiñ am ek yani miñ êkô esak môlô ami. Ma wak takatu ba hamô haviñ môlô ma noyabiñ yani mavi.

11 *Ma miñ nôndô ek noja yani thô ami. Ma hatak môlô ma nônêm yani ni lôk lamavi ek batu endelêm êndên ya. Tem yayabiñ yani lôk iviyañ takatu ba tem nêlêm nimbiñ yani.

12 *Yahanañ hathak alalôaniñ aiyañ Apolo. Yahanañ abô lôklokwañ ek yani êsôk imbiñ iviyañ doho ek nêgê môlô. Yani popabuk ek êsôk ma tem yani êsôk êndên wak alê atu ba yanida lahaviñ.

13 Nômô lêlê lôk nobalon êvhaviñ loñ. Numiñ lôklokwañ êtôm anyô nê.

14 Ma nundum nômkama lôkthô esak leniñhaviñ iyom.

15 *Môlô oyala nena Stepanas lôk anêñ avômalô, thêlô ma avômalô êvhaviñ môñ hamô Akaia. Ma thêlô êv i dedauñ ek êv avômalô mathen sa. Aiyañ thêlô, yahêv abô lôklokwañ hadên môlô

16 ek nômmô avômalô takên lôk avômalô takatu ba ethak idum Wapômbên anêñ ku vibiñ.

17 Ya miñ yahamô haviñ môlô ami ba yalen hik ya bêñ anôn. Ma donjom

Stepanas lo Potunatus ma Akaikus lêk êlêm ba intu yalen halôk biñ

18 lôk yalen mavi. Ma môlô aên iyom. Aên ba noja nê anêñ aên thô êtôm nê athên bêñ.

Abô anêñ dañ

19 *Avômalô êvhaviñ anêñ plovins Esia êv iniñ leniñmavi hadên môlô. Akwila lo Plisila enañ iniñ leniñhaviñ anôn hathak Anyô Bêñ anêñ athên lôk avômalô vi atu ba êv yen êmô thai iniñ unyak.

20 Nê êvhaviñ lôkthô anêñ loñ êntêk êv iniñ leniñmavi hadên môlô. Ma nokam am esak kobom yôhok mathen.

21 Ya Pol da yahato yalenmavi êntêk hathak ya da yabañ.

22 *Anyôla miñ lahaviñ Anyô Bêñ ami, vovañ tem êpôm yani. Ôlêm, Anyô Bêñ.

23 Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm êmô imbiñ môlô.

24 Yenañ yalenhaviñ êmô imbiñ môlô lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athên.

* 16:8-9: Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 3:6 * 16:15: 1Ko 1:16 * 16:19: Ap 18:2,18,26 * 16:22: Gal 1:8-9; ALK 22:20

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hi Kolin Abô môŋ

Kêdôŋwaga abôyaŋ êmô Kolin ba enaŋ nena Pol miŋ aposel anôŋ ami. Lôk enaŋ nena Pol ma anyô abôyaŋ. Pol halaŋô abô takêŋ ba intu hato kapya êntêk ek injik thô nena nê takêŋ iniŋ abô ma abôyaŋ. Ma hanaŋ haviŋ nena da takatu ba thêlô bôk enaŋ nena tem nê nêma ma nê nêma ni.

Pol hamô Masedonia ba hato kapya êntêk hadêŋ 55 AD la.

¹ Ya Pol atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ yambitak êtôm Yisu Kilisi anêŋ aposel yai lôk aiyaŋ Timoti ato kapya êntêk hadêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô anêŋ Kolin lôk avômalô mathen takatu ba êmô plovins Akaia.

² Wapôm lôk labali êlêm anêŋ Kamik Wapômbêŋ lôk Anyô Bêŋ Yisu Kilisi.

Wapômbêŋ atu hêv alalô thêvô

³ *Nambô Wapômbêŋ. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ lambô ma lahiki anêŋ alaŋ ba hêv alalô thêvô lôk hêv alalô sa.

⁴⁻⁵ *Alalô athak apôm Kilisi anêŋ malaiŋ lomaloma ba hayô siŋ ba halelope. Ma donjom yani hathak hêv alalô thêvô aêŋ iyom. Aêŋ ba alalô apôm malaiŋ ma hêv alalô thêvô ek nanêma avômalô takatu ba ewa malaiŋ thêvô esak thêvô atu ba bôk Wapômbêŋ hêv hadêŋ alalô.

⁶ Ma yêlô apôm malaiŋ ek môlô noja bulubiŋ lôk thêvô. Ma Kilisi hêv yêlô thêvô êŋ ek môlô noja aêŋ iyom. Aêŋ ba ôpôm malaiŋ hatôm yêlô êŋ ma thêvô êŋ hadum ba tem numiŋ lôklokwaŋ lôk malinyaô.

⁷ Môlô unim malaiŋ hatôm yêlôaniŋ ma yêlô aêv maleŋiŋ nena môlô tem numiŋ lôklokwaŋ ba noja thêvô êtôm intu yêlô awa.

⁸ *Aiyaŋ thêlô, nodanô! Yêlô bôk amô plovins Esia ma awa malaiŋ lôk vovaŋ bêŋ aleba hamô yêlô lu ba malimmalim ba asoŋ nena tem nama.

⁹ Avanôŋ! Yêlô kapôlôŋiŋ hanaŋ nena tem yêlô nama êtôm enaŋ hathak anyô kambom hamiŋ loŋ idum abô. Malaiŋ êŋ hadum ba yêlô anan nena, “Wapômbêŋ da iyom hatôm ma yêlô mi. Yani iyom intu hik nê nêma liŋ.”

¹⁰⁻¹¹ *Yani hêv yêlô vê hêk malaiŋ takatu ba hadum ek injik yêlô vônô ma hawa yêlô hathak loŋbô. Môlônim ku hêk ek noten mek ma yêlô aêv maleŋiŋ nena tem yani nêma yêlô bulubiŋ. Avanôŋ! Avômalô bêŋ anôŋ neten mek êndêŋ Wapômbêŋ ma tem nêma wapôm êndêŋ yêlô. Ma tem avômalô bêŋ anôŋ nêgê lôk nenaŋ leniŋmavi êndêŋ Wapômbêŋ.

Pol miŋ hasau avômalô Kolin ami

¹²⁻¹⁴ *Yêlô miŋ asopa auk pik ami. Mi. Wapômbêŋ hêv wapôm ba intu yêlô lêk atitiŋ yêlôaniŋ ku ba ayê nena avaloŋ Wapômbêŋ anêŋ auk ba anan abô anôŋ ma miŋ avôv môlônim auk ek yêlô aêv yêlôda liŋ ami. Yêlô adum aêŋ hadêŋ avômalô lôkthô. Ma sêbôk atu ba amô haviŋ môlô ma yêlô ayabiŋ i dedaŋ mavi ek nandum aêŋ iyom. Ma abô takatu ba bôk yêlô ato hadêŋ môlô êŋ ma yêlôaniŋ auk anôŋ ba môlô lêk osam ba oyala yôv. Aêŋ ba yêlô ayê yêlôaniŋ ku nena mavi. Ma lêk môlô oyala yêlôaniŋ auk dokte. Yakô vêmam ka tem môlô noyala yêlôaniŋ auk lôkthô ma tem alalô napesan abô imbiŋ i. Ma waklavôŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ endelêm ma tem môlô nobam yêlô êtôm atu ba tem yêlô nabam môlô aêŋ iyom.

¹⁵⁻¹⁶ *Ma yahayala nena môlônim auk ma hatôm yenaŋ. Ba intu yalenhaviŋ yasôk ek môlô vêma ka yana plovins Masedonia ma yambôalêm esak loŋbô ek môlô nô nêma ya sa ek nôpôpêk nômkama ek

* **1:3:** Lom 15:5 * **1:4-5:** Sng 34:19 * **1:8:** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Ti 4:18 * **1:12-14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16 * **1:15-16:** 1Ko 16:5-6

yana Judia. Ba intu yalenhaviņ yasôk ek mólô bôlôn ju ma yanêm yalenmavi bôlôn ju êndêņ mólô.

17 Ma doņtom yahik yenaņ auk liliņ. Ba lêk mólô onaņ nena ya anyô auk pik ba yahasau mólô ba miņ ya-hathôk ami. Ba mólô onaņ nena ya hathak yahanaņ abô luvi nena “avanôn” lo “mi”, aêņ e?

18 Wapômbêņ hathak hanaņ abô avanôn iyom. Ba intu yêlôaniņ abô takatu ba anaņ ma avanôn aêņ iyom ba miņ anaņ abô takêņ lôk leņ luvi ami.

19 *Yisu Kilisi ma Wapômbêņ nakaduņ ôpatu ba ya lôk Silas ma Timoti anaņ anêņ abô bêņ hadêņ mólô ba Wapômbêņ hanaņ abôla hathak yani ma miņ hasau ami. Mi! Yisu Kilisi ma Wapômbêņ anêņ “avanôn!”

20 *Wapômbêņ habutiņ abô loma-loma ba hanaņ, “Avanôn! Yisu Kilisi tem injik yenaņ abô sapêņ thô.” Ba intu alalô aêvhaviņ Kilisi ba anaņ nena “avanôn” ek Wapômbêņ enja athêņ lôkmaņgiņ.

21 Ma Wapômbêņ da hanaņ nena alalô ma Kilisi anêņ avômalô ba habi baņ hayô hêk yani lôk alalô aêņ iyom ek embatho alalô loņ ek nambitak anêņ avômalô.

22 *Ma hakak sêk hayô hêk alalô ek injik thô nena alalô ma anêņ avômalô ma hatak anêņ dahô halôk alalô kapôlôniniņ ek nayala nena anêņ abô tem injik anôn.

23-24 *Yêlô miņ anyô bêņ ek nasañ mólô ba nanaņ nena, “Nônêmimbiņ.” Mi! Mólôda bôk ôêvhaviņ ba umiņ lôklokwaņ yôv. Ba intu alalô ñê lôk iviyaņ ek nandum ku imbiņ i ma nanêm leņiņmavi ni ba êlêm. Aêņ ba yahamiņ Wapômbêņ ma ba yahanaņ abô êntêk. Yakô yasôk Kolin ma tem yanêm malaiņ êndêņ mólô ba intu miņ yahathôk ami.

2

1 *Ba yenaņ auk thekthek nena tem miņ yasôk lôk malaiņ bôlôn te imbiņ ami.

2 Yahêv malaiņ hadêņ mólô ma opalê te tem indum yalenmavi? Mólô takatu ba yahêv malaiņ e? Yakô mi.

3 Mólô ma avômalô takatu ba othak udum yalenmavi. Aêņ ba bôk yahato kapy a ek alalô miņ naja malaiņ ami. Yenaņ auk ma thekthek nena alalô lôkthô lêk athak doņtom lôk leņiņmavi iyom.

4 *Yalenmalaiņ lôk yalen hik ya ma yahalaņ ma bôk yahato kapy bôsêbôk lôk yamalen thôk. Miņ yahato kapy êņ ek nêm mólô malaiņ ami. Mi. Yahato ek injik thô nena yalenhaviņ mólô bêņ anôn.

Nodate kapôlômim ek ñê idum kambom

5 Malaiņ takatu ba ôpatu hêv hadêņ ya Pol ma hatôm hêv malaiņ êņ hadêņ alalô lôkthô. Betha ya iyom mena alalô lôkthô la.

6 Malaiņ takatu ba bôk avômalô êvhaviņ êv hadêņ yani ma hatôm.

7 Ma ôpatu ba kapô malaiņ kambom ma nodate kapôlômim ek yani ma noja yani itup siņ ek miņ la injiki ami.

8 Ba intu yahanaņ lôklokwaņ nena mólô nopesaņ abô ba lemimmavi esak yani.

9 Bôk yahato hathak malaiņ takatu ek injik mólô thô ek yangê nena mólô ôtôm avômalô osopa abô mena mi e?

10 Injo. Betha ôpêņ hadum kambom ami la. Ba intu nodate kapôlômim ek ôpêņ ek yandate yenaņ aêņ iyom. Yahamiņ Kilisi ma, ma tem ênjê nena lêk yahalate yakapôlôn ek yani ek yanêm mólô sa

11 *ek alalô miņ natak sawa bute ênjêk ek Sadaņ esau alalô ami. Alalô ayala anêņ auk êņ.

Aposel ma tabô lukmuk anêņ ñê ku

* 1:19: Ap 18:5 * 1:20: ALK 3:14 * 1:22: 2Ko 5:5; Ep 1:13-14 * 1:23-24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Ap 14:27; 1Ko 16:9

12 *Anyô Bêṅ da hadum ba yaha Tloas ek yanaṅ anêṅ Abô Mavi atu ba hathak Kilisi bêṅ.

13 *Ma doṅtom miṅ yahapôm Titi ami denaṅ ba yakapôlôṅ malaiṅ ba yahananṅ yaṅsiṅ ma yaha plovins Masedonia.

14 Aêṅ ba nanêm leṅṅmavi êndêṅ Wapômbêṅ. Yani lovak ba halom alalô takatu ba Yisu Kilisi anêṅ avômalô ba aloyeṅ lôk leṅṅmavi. Wapômbêṅ hadum ku hamô alalô kapôlôṅiṅ ba intu avômalô tem neja anêṅ auk êtôm nômla ôv mavi emben luyuluvu.

15 Alalô ma Kilisi anêṅ da atu ba ôv mavi ba êv hadêṅ Wapômbêṅ ba avômalô lôkthô iliṅu ôv êṅ. Avômalô takatu ba ewa bulubiṅ lôk takatu ba i loṅ nimbuliṅ i.

16 *Avômalô vi iliṅu alalô hatôm nôṁ ôvpalê takatu ba hadum ek ema ba havôv thêlô i ek nema. Ma vi iliṅu alalô hatôm nôṁ ôv lôkmala takatu ba havôv i ek nêṁ lôkmala. Aêṅ ba anyôla miṅ lôkmaṅgiṅ anôṅ ek indum Wapômbêṅ anêṅ ku ami.

17 Avômalô doho iluviṅ Wapômbêṅ anêṅ abô ek neja valuselenṅ. Yêlô ma Kilisi anêṅ avômalô takatu ba Wapômbêṅ hêv ba amiṅ thohavloma. Aêṅ ba anaṅ abô te ma avanôṅ iyom.

3

1 *Môlô osoṅ nena yêlô aêv i liṅ e? Mi. Yêlô miṅ anaṅ hadêṅ môlô nena noto kapyâ lôk abô mavi ek avômalô vi neja yêlô thô ami. Mi. Avômalô vi idum aêṅ. Ma yêlô ma mi.

2 *Môlôda intu yêlôaniṅ kapyâ atu eto hêk yêlô kapôlôṅiṅ. Ba avômalô lôkthô esam ba eyala.

3 *Môlô uik thô nena môlô ma kapyâ halêm anêṅ Yisu. Ba yêlôaniṅ ku anêṅ anôṅ ma miṅ eto hathak kêlêpê ami ma hathak Wapômbêṅ lôkmala anêṅ Lovak Mathenṅ. Miṅ eto hathak valu petap ami ma halôk anyô kapôlôṅiṅ.

4 Yêlô ma Kilisi anêṅ avômalô takatu ba amiṅ Wapômbêṅ ma. Aêṅ ba intu alalô ayala avanôṅ biṅ nena abô takêṅ ma avanôṅ iyom.

5 Yêlô da ma lôkmaṅgiṅ ba hatôm nanaṅ, “Yêlô hatôm.” e? Mi. Wapômbêṅ da hadum ba ku takatu ba yêlô adum ma habitak mavi.

6 *Tabô bô takatu ba eto hathak hik avômalô vônô. Ma doṅtom Lovak Mathenṅ hêv lôkmala. Wapômbêṅ hadum yêlô abitak lôklokwaṅ ek nandum tabô lukmuk anêṅ ku atu ba miṅ eto ami. Mi. Lovak Mathenṅ da hayabiṅ.

Tabô lukmuk anêṅ lôkmaṅgiṅ

7 *Tabô bô ma edabêṅ valu ba eto hathak. Ma deda bêṅ habi hayô hêk Mose ba habi avômalô Israeḷ maleṅiṅ loṅ ba miṅ hatôm nêgê Mose thohavloma ami. Vêṁ ma deda hale hi yaôna ma doṅtom thêlô miṅ hatôm nêgê ami denaṅ. Odaṅô! Tabô halêm lôk deda bêṅ ma doṅtom anêṅ ku ma havôv ṅama halêm haviṅ.

8 Ma Lovak Mathenṅ anêṅ ku hamôṅ lôk anêṅ deda ma lôkmaṅgiṅ anôṅ ek tabô bô anêṅ.

9 *Odaṅô! Tabô bô anêṅ ku ma halêm lôk deda. Ma doṅtom avômalô miṅ esopa ami ba intu Wapômbêṅ hanaṅ, “Môlô noma.” Ma tabô lukmuk anêṅ ku ma hapesanṅ loṅôndê ek indum avômalô nimbatak thêthônṅ. Ba intu anêṅ deda ma mabuṅ anôṅ hamôṅ ek tabô bô anêṅ.

10 Deda havenṅ yam hamôṅ ek yaṅ bô ba deda bô lêk hi ba mi.

11 Ma yaṅ halêm lôk deda ma doṅtom lêk hale hi mabô. Ma yaṅ ma tem ida imbi deda wak nômbêṅ intu. Ba intu anêṅ deda ma lôkmaṅgiṅ anôṅ ek yaṅ.

12 Aêṅ ba yêlô aêv maleṅiṅ hadêṅ tabô lukmuk. Ba intu miṅ akô ami ma anaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô bêṅ.

13 *Yêlô miṅ avuliv maleṅiṅ siṅ hatôm Mose ami. Deda thohavloma

* 2:13: Ap 20:1 * 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * 3:1: Ap 18:27; 2Ko 5:12 * 3:2: 1Ko 9:2 * 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1Ko 11:25 * 3:7: Kis 34:29 * 3:9: Lo 27:26; Lom 1:17 * 3:13: Kis 34:33

hale hi yaôna ma donptom yani havuliv ma siŋ ba miŋ hatôm avômalô Israël nêgê ami.

¹⁴ Thêlô esam balabuŋ tabô takêŋ ma donptom iniŋ auk thekthekek hatôm ivuliv i siŋ ba intu miŋ eyala abô takêŋ ami aleba lêk êntêk. Anyôla miŋ hatôm nêm sôp êŋ vê ênjêk anêŋ auk ek eyala abô takêŋ ami. Mi. Kilisi iyom.

¹⁵ Avanônŋ! Lêk êntêk nê bêŋbêŋ esam Mose anêŋ balabuŋ ma donptom sôp êŋ havuliv kapôlônŋ siŋ denaŋ.

¹⁶ *Ma anyôla hale i liliŋ ba hasopa Anyô Bêŋ êŋ ma hatôm hêv sôp êŋ vê.

¹⁷ *Anyô Bêŋ ma hatôm Lovak Mathenŋ. Ma loŋ atu ba Lovak Mathenŋ havenŋ, êŋ ma hatôm hapole alalôaniŋ yak vê.

¹⁸ Alalô maleŋiŋ ma miŋ avuliv siŋ ami ba lêk ayê Anyô Bêŋ anêŋ deda lôkmaŋiŋ hatôm alalô ayê thonaŋiŋ lo maleŋiŋ halôk liyali. Yanida intu Lovak Mathenŋ êŋ ba hêv deda lôkmaŋiŋ anônŋ halêm ba halêm aleba abitak yanŋa hatôm yanida. Alalô ma hatôm liyali ba ik deda êŋ thô ek avômalô vi nêgê.

4

Aposel ma êtôm uŋ anônŋ

¹ Ma Wapômbêŋ lahiki hathak yêlô ba hêv ku êntêk hadêŋ yêlô. Ba intu yêlô namiŋ lôklokwaŋ ma miŋ natak ami.

² *Yêlô avôliŋ dômiŋ ek nôm mama takatu ba hêk loŋ kapô ba miŋ avuŋ abô ba asau avômalô lôk aluviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ami. Wapômbêŋ hayê yêlô. Aêŋ ba yêlô ik abô avanônŋ thô ma avômalô ititiŋ yêlôaniŋ ku ba eyala nena yêlô adum thêthônŋ.

³⁻⁴ *Ma donptom anyô bêŋ bôlônŋ êntêk Sadaŋ bôk havuliv avômalô maleŋiŋ siŋ ba miŋ êvhaviŋ ami. Ba intu yêlôaniŋ Abô Mavi hêk loŋ kapô ma avômalô takêŋ lêk idum ek nema ba miŋ hatôm nêgê Abô Mavi

anêŋ deda atu ba enaŋ hathak anyô lôkmaŋiŋ Yisu Kilisi ami. Yanida ma Wapômbêŋ.

⁵ Yêlô anaŋ bêŋ nena Yisu Kilisi ma Anyô Bêŋ. Ma yêlôda atôm môlônim nê ku ek nandum Yisu anêŋ ku. Ma yêlô miŋ aêv yêlôda liŋ ami.

⁶ *Wapômbêŋ bôk hanaŋ, “Deda tem imbi êyô ênjêk momaŋiniŋ ba imbitak deda”.

Môn Anônŋ

1:3

Ba Wapômbêŋ êŋ iyom intu habi deda êŋ halôk alalô kapôlônŋ ek nagê Kilisi thohavloma. Êŋ ma hatôm alalô ayê Wapômbêŋ lôkmaŋiŋ aêŋ iyom.

⁷ *Ma deda lôk Abô Mavi êŋ ma hatôm payenŋ atu ba halôk uŋ anônŋ kapô ek injik thô nena anêŋ lôklokwaŋ lôkmaŋiŋ ma Wapômbêŋ anêŋ ma miŋ halêm anêŋ alalô ami.

⁸ *Vovaŋ lomaloma hapôm yêlô ma donptom miŋ hakapiŋ yêlô loŋ ami. Hadum ek injik yêlô sesonŋ aleba nanaŋ aisê. Ma donptom miŋ hadum yêlô popabuk ami.

⁹ Maleŋ thêlêv hathak yêlô ma donptom ayala nena Anyô Bêŋ miŋ hatak yêlô ami. Êpêŋ yêlô ba ama yak ma donptom miŋ ama ami.

¹⁰⁻¹¹ *Wak nômbêŋ intu yêlô takatu ba asopa Yisu ba amô lôkmala ma avômalô idum ek nijik yêlô vônô êŋ ma hatôm ik Yisu anêŋ lôkmala atu ba hamô yêlôaniŋ kupik pik thô. Aêŋ ba Yisu anêŋ ŋama lêk hamô yêlô lenviŋkupik kapô ek injik Yisu anêŋ ŋama lôk lôkmala thô. Luvi êntêk lêk hamô.

¹² Aêŋ ba ŋama hadum ku hamô yêlô ma donptom lôkmala hadum ku hamô môlô.

¹³ Bôk eto hêk Wapômbêŋ anêŋ kapyã nena,

“Yahêvhaviŋ ba intu yahananaŋ.” *Kapyã Yenŋ 116:10*

Ma yêlô aêvhaviŋ aêŋ iyom. Ba intu yêlô anaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô mavi.

* **3:16:** Kis 34:34 * **3:17:** Jon 8:36; Lom 8:2 * **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3-4:** Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * **4:6:** Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7:** 2Ko 5:1 * **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 * **4:10-11:** 1Ko 15:31; Lom 8:36 * **4:14:** 1Ko 6:14

14 *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hik Anyô Bêñ Yisu liñ hêk ñama ma tem indum aên êndên yêlô ba endom alalô lôkthô ba ana namô imbiñ Yisu. Aên ba intu yêlô anañ Wapômbên anên abô bên.

15 Yahawa malain takêntêk ek nê môm sa ek Wapômbên imbi anên wapôm sam êndên avômalo bên anên endeba leñinmavi indumbak ni ba ni ek nebam anên athên lôkmanñin esak leñ.

16 *Aên ba miñ hadum yêlô apôlik ba atak ku takên ami. Mi. Alalô leñinñkupik lêk hapalê ma donjom dahôlônin halumbak ba habitak lukmuk hi ba hi.

17 *Ma alalôaniñ malain ma vumvum ba hamô vauna. Ma donjom tem injik anên anên lôkmanñin atu ba êmô êtôm wak nômbên intu sapên ba êmô vulin ek nômkama lôkthô.

18 *Ma nô m takatu ba hâyê ma tem nê yak ba ni. Ma nô m takatu ba miñ hâyê ami ma tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Ba intu miñ malenñkilik hathak nô m takatu ba ayê iyom ami. Mi. Alalô athak atitin nô m takatu ba miñ hatôm nagê ami.

5

Leñinñkupik lukmuk

1 *Alalôaniñ leñinñkupik ma hatôm unyak kudum. Ma ayala nena ibu- liñ unyak êñ ma tem naja leñinñkupik yañ atu ba hatôm unyak anên atu ba Wapômbên hapesañ ba hamô malak leñ ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Unyak êñ ma miñ ñê pik epesañ hathak bahenñin ami.

2 *Ma alalô alañ ba adum ek nanñik leñinñkupik malak leñ atu êtôm kwêv ba aêv lêlê

3 ek imbi êyô alalô vov ek miñ nam- beñ kôlôlôn ami.

4 Alalô amô pik hatôm avômalo leñ popam ba intu alañ lôk leñinmalain

ek naja kupik malak leñ ek lôkmala êtôkwên kupik pik.

5 Wapômbên hapesañ alalô ek nam- bitak aên ma hatak anên dahô halôk alalô kapôlônin ek nayala nena anên abô ma tem injik anên.

6-7 *Aêvhavin hayabin alalô. Ma miñ aêv alalôaniñ auk ek nô m atu ba ayê hathak malenñdaluk ami. Aên ba alalô ayala avanôn nena alalô amô lôk kupik pik ba intu miñ amô havin Anyô Bêñ ami.

8 *Avanôn! Alalô ayala auk êñ ba apôvin ek natak kupik êntêk ba ana namô imbiñ Anyô Bêñ.

9-10 *Ma alalô lôkthô tem namin Kil- isi ma ek nandum abô esak malêla takatu ba adum mavi mena kambom ek alalô tomtom naja alalôaniñ vuli. Ba intu amô pik mena amô havin Anyô Bêñ ma nanê m i videdaun ek nandum yani lamavi.

Avômalo kapôlônin esak donjom im- binñ Wapômbên

11 Yêlô ayala nena amô Anyô Bêñ vibin ba tem nandum abô. Aên ba yêlô alôk avômalo leñin ek nesopa yani. Wapômbên hayala yêlôaniñ kapôlônin. Ma yahêvhavin nena mômô kapôlômim hayala yêlô aên iyom.

12 Yêlô adum ek mômô nobam am esak yêlôaniñ ku lôk nonañ bên êndên avômalo takatu ba êv thêlôda liñ hathak nômkama viyaiñ ma leñinpalin nômkama kapôlônin. Ma miñ yêlô aêv yêlôda liñ ami.

13 Ma avômalo doho enañ nena yêlô adum molo. Yov lôk. Hêk Wapômbên da. Ma vi enañ nena yêlô awa auk mavi. Yov lôk. Êñ ma hêv mômô sa.

14 Alalô ayala nena anyô te iyom intu bôk hama ek hêv avômalo lôkthô sa ba intu lôkthô bôk ema yov. Aên ba Kilisi anên lahavin hayabin alalô.

15 *Avanôn! Yani hama ek avômalo lôkthô. Ba alalô ñê lôkmala takatu ba asopa yani nasôn alalôda palin

* 4:16: Ep 3:16 * 4:17: Lom 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16 * 5:1: 2Ko 4:7 * 5:2: Lom 8:23 * 5:6-7: Hib 11:13-16 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9-10: Kol 1:10; 1Te 4:1; Sav 12:14 * 5:15: Lom 14:7-8

ma leminjmbi ôpatu ba bôk hama ba haviyô hathak lonbô ek hêv alalô sa.

16 Aên ba miñ alalô nabalon avômalô esak auk pik ami. Sêbôk ma adum aên hathak Kilisi. Ma donjom lêk ayala yani thêthôn.

17 *Aên ba anyôla haven havin Kilisi êñ ma ku lukmuk lêk hayô ma nômkama bô lôkthô lêk hale ba hi ma nômkama lukmuk lêk habitak hayô ba halêm.

18 *Ma Wapômbên hadum nômkama takên lôkthô. Yani hêv Kilisi ek embak tabô. Ma hêv ku hadên yêlô ek nanêm avômalô sa ek neyala ku êñ.

19 *Ku êñ ma aêntêk. Wapômbên hêv Kilisi hatôm tabô ek yani lapalin alalôaniñ kambom ek alalô namô labali mavi imbiñ yani. Ma hêv ku ek nanañ abô êñ êndên avômalô.

20 Yêlô ma Kilisi anên ñê ku. Ba intu alan ba awa Wapômbên abôlêk lôk alôk môlô lemim hathak Kilisi anên athên nena môlô nôlêm noja Wapômbên anên tabô.

21 *Kilisi ma kambom mi. Ma donjom Wapômbên hêv alalô sa ba hêv alalôaniñ kambom hayô hamô yani hatôm vuli ek nambitak thêthôn êñjêk Wapômbên ma esak Kilisi anên ku êñ.

6

1-2 Yêlô lôk Wapômbên adum ku havin i. Yani hanañ,
“Bôk yahatak wak te yôv ek yanêm môlô sa.

Ba môlô olañ ma yahalanô
ba yahêv môlô bulubiñ yôv.” *Ai-saia 49:8*

Môlô bôk owa Wapômbên anên wapôm yôv. Ba intu yêlô ason môlô lokwan, “Lêk êntêk hêv môlô sa. Lêk êntêk hêv môlô bulubiñ.”

Ba intu miñ nundum ku êñ imbitak êtôm nômkama oyañ ami.

Aposel ewa malain bên hathak iniñ ku

3 Yêlô adô ek anyôla enañ abôma esak Wapômbên anên ku. Ba intu

* 5:17: Lom 8:1; Gal 6:15 * 5:18: Lom 5:10 * 5:19: Lom 3:23-25 * 5:21: Hib 4:15 * 6:4-5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Ti 4:12 * 6:9: 2Ko 4:10 * 6:13: 1Ko 4:14

adum ku êñ ek miñ nambulin avômalô iniñ auk ami.

4-5 *Yêlô ma Wapômbên anên ñê ku. Ba intu yêlô awa iniñ ku mavi takatu sa hadên môlô. Yêlô awa vovañ lôk malain hathak ku êntêk ba hakakô yêlô kambom. Epetav yêlô lôk etak yêlô halôk koladôn ma êkôki hathak abô. Yêlô adum ku lôk vovanik bên ba aên lêlê lôk nômkama mi ba ama kisi. Malain nômbên êntêk hapôm yêlô ma donjom amin lôklokwan.

6 *Lovak Mathên hamô havin yêlô ba ayala Wapômbên anên auk ba kapôlônin ida hêk mabuñ ma yêlô ñê malin yaô lôk yôhok ma wapôm. Ma yêlô lenin havin avômalô ba miñ asau thêlô ami.

7 Yêlô anañ abô avanôn iyom havin Wapômbên anên lôklokwan lôk avalon anên thêthôn hatôm nômkama vovak hamô bahen luvi.

8 Avômalô vi eban yêlô ma vi etatale yêlô. Doho enañ abô mavi hathak yêlô ma doho enañ abôma. Yêlô ñê abô anôn iyom ma donjom avômalô vi elam yêlô nena ñê abôyañ.

9 *Avômalô pik êthôn yêlô palin ma donjom Wapômbên hayala yêlô. Yêlô adum ek nama ma donjom nôngô, lêk amô lôkmala. Ik yêlô kambom ma donjom miñ ama ami.

10 Lenin malain ma donjom lenin mavi wak nômbên intu. Yêlô ma ñê nômkama mi ma donjom adum ba avômalô bên anôn ibitak ñê lôk nômkama bên. Yêlô nômkama mi ma donjom nômkama sapên ma yêlôaniñ.

11 O yenañ avômalô Kolin! Yêlô anañ abô lôkthô hi yain ek môlô ma yêlô kapôlônin hik i ek môlô nôlêm.

12 Yêlô miñ avasiñ kapôlônin ek môlô ami. Mi. Môlô da.

13 *Aên ba yahanañ hadên môlô hatôm lambô hanañ hathak nakaduñ. Malêla takatu ba yêlô adum hathak môlô ma nundum aên iyom lôk nodate kapôlômim ek yêlô.

Nê daluk lôk nê êvhavij mij nesak dojtom ami

14 *Môlô mij nômô imbij nê daluk ami. Thêthôj lôk lokban hatôm dojtom e? Deda lo momanjini hatôm dojtom e?

15 Sadan Belial lo Kilisi hatôm lenjnmavi imbij i e? Mena nê êvhavij lo nê daluk hatôm nesak dojtom e?

16 *Ma Wapômbên anêj unyak mathenj lôk ngôkba hatôm nê mômô imbij i e? Milôk. Alalô ma Wapômbên lôkmala anêj unyak mathenj hatôm anêj abô hanañ,

“Tem yamô lôk yambenj imbij i ma ya tem êtôm thêlônij Wapômbên ma thêlô tem nimbitak yenañ avômalô. *Wok Plis 26:12*

17 *Aênj ba notak avômalô takênj ma nômô daim.

Ma mij nobalonj lelaik takênj ami ek batu yanja môlô thô. *Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41*

Ya Anyô Bêj yahanañ aênj.

18 *Ya tem yambitak môlônim lemambô ma môlô tem numbitak êtôm yenañ okna lo avena. *2 Samuel 7:8, 14*

Ya Anyô Bêj Lôklokwanj yahanañ aênj.”

7

1 Aiyanj thêlô, Wapômbên bôk habutij abô havij alalô ba amô yani vibij. Ba intu natip ek nô m takatu ba hadum alalô lenjnkupik lôk dahôlônij habitak lelaik ek nayô unlôv ba nambitak mabunj lôk mathenj anôj.

Avômalô Kolin ele kapôlônij lilij ba Pol lamavi

2 Nodate kapôlômim ek yêlô. Yêlô mij adum kambom lôk abulij anyôla lôk asau i ami.

3 Mij yahanañ abô êj ek yasanj môlô ami. Mi. Bôk yahanañ nena môlô ma yenañ avômalô môlô. Ba intu môlô ômô ma yahamô. Môlô oma ma yahama aênj iyom.

4 Yahayala avanôj nena môlô avômalô mavi ba yahabam môlô. Alalôanij malainj lomaloma hamô ma dojtom yalenjmavi hamô yakapôlônij sij aleba yalenj halôk bij.

5 *Yêlô ayô Masedonia ma malainj lomaloma hapôm yêlô aleba hik yêlô sesonj. Ibulij yêlô lôbôlônij lôk ik vovak hadênj yêlô ma yêlô lenjnhiki hathak malainj lomaloma vi havij.

6 Ma dojtom Wapômbên atu ba hêv avômalô lenjmalainj thêvô, hêv Titi ba hayô.

7 Yani hanañ hadênj ya nena môlô lem hikam bên anôj hathak malainj lomaloma ba môlô vovanj ek alalô napesanj malainj takênj imbij i. Titi halanjô môlônim abô êj ma hêv yani thêvô. Ba intu Wapômbên hêv yani hayô ek ya ba hêv ya thêvô aênj iyom ba yalenjmavi anêj dôênj.

8 *Bôk yahato kapya ba hêv malainj hadênj môlô. Ma dojtom yada ma malainj mi. Alikaknena. Yahêv malainj atu ba hamô vauna ma yalenjmalainj aênj iyom.

9 Ma dojtom lêk yalenjmavi anôj. Ma yenañ kapya hêv malainj hadênj môlô ba intu hadum yalenjmavi e? Mi. Wapômbên intu hadum ba hêv malainj takênj hadênj môlô ba intu ole kapôlômim lilij. Aênj ba abô takatu ba yêlô ananj mij habulij môlô ami. Ba intu hadum yalenjmavi.

10 *Wapômbên hêv malainj hadênj avômalô ek nede kapôlônij lilij ek neja bulubij. Êj ma mij malainj bênj ami. Ma dojtom malainj pik hathak hadum anêj ku nena hik avômalô vônô.

11 Odañô! Môlônim malainj halêm anêj Wapômbên ba hik môlô thô nena môlô vovanj ek notak auk kambom lôk udum ek unjgwik môlôda thô nena môlô ma kambom mi. Môlô lemimmanij lôk ôkô ma vovanj ek ôngô ya ek napesanj malainj êj ek nanêm malainj êndênj ôpatu ba hadum kambom êj. Avanôj! Môlô udum aênj

* 6:14: Ep 5:11 * 6:16: 1Ko 3:16 * 6:17: ALK 18:4 * 6:18: Jer 31:9 * 7:5: 2Ko 2:13 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

ba intu hik thô nena môlô kambom mi.

¹² Aêḡ ba kapya atu ba bôk yahato ma miḡ yahato ek imbuliḡ ôpatu ba hamiḡ yenaḡ ku loḡ siḡ lôk nêḡ yada liḡ ami. Mi. Yahato ek môlô nu-miḡ Wapômbêḡ ma ek injik môlôda thô nena môlô lemimhaviḡ yêlô bêḡ anôḡ.

¹³ Ma nôḡ takêḡ hadum ba havatho yêlô kapôlôḡiḡ loḡ.

Ba môlô ôêḡ Titi thêḡvô ba yani lamavi bêḡ anôḡ ba intu yêlô leḡiḡmavi bêḡ anôḡ aêḡ iyom.

¹⁴ Yahabam môlô ba yahanaḡ hadêḡ yani nena môlô ma avômalô mavi. Ba lêk udum mavi ba miḡ ôêḡ mama hadêḡ ya ami. Mi. Abô nôḡmbêḡ atu ba yêlô anaḡ hadêḡ môlô, êḡ ma avanôḡ ba yêlôaniḡ abô mavi atu ba anaḡ hathak môlô hadêḡ Titi, ma abô êḡ hik anôḡ mavi aêḡ iyom.

¹⁵ Môlô ôkô ba olowaliḡ ma owa yani thô lôk olaḡ anêḡ abô. Hayê aêḡ ba lahaviḡ môlô bêḡ anôḡ.

¹⁶ Lêk yahayala avanôḡ nena môlô ma avômalô mavi ba intu yaleḡmavi anôḡ.

8

Numbitak avômalô wapôm

¹ *Aiyaḡ thêlô, yêlô leḡiḡhaviḡ môlô noyala wapôm atu ba Wapômbêḡ hêḡ hadêḡ avômalô êḡhaviḡ takatu ba êḡmô plovins Masedonia.

² Thêlô ewa malaiḡ bêḡ anôḡ ba êḡ i sêkêya. Ma doḡtom leḡiḡmavi bêḡ anôḡ ba hayô siḡ ba halelope ma iniḡ malaiḡ êḡ i sêkêya anêḡ anôḡ ma wapôm ba êḡ bêḡ anôḡ hatôm da.

³ Yahanaḡ avanôḡ biḡ nena êḡ iniḡ nôḡkama aleba miḡ hatôm ami. Êḡ ma thêlô êḡ doho haviḡ. Thêlôda iniḡ auk ma miḡ anyôla hanaḡ hadêḡ i ami.

⁴ Thêlô elañ hadêḡ yêlô nena, “Yêlô vovaḡ ek nandum ku imbiḡ avômalô vi ek nanêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô matheḡ sa. Ba intu nandum mavi

êḡndêḡ yêlô ba notak yêlô ek nandum ku êḡ.”

⁵ Ma yêlô asoḡ kambom! Avômalô takêḡ iniḡ ku môḡ ma êḡ i hadêḡ Wapômbêḡ vêḡ ma esopa Wapômbêḡ anêḡ auk ba êḡ i hadêḡ yêlô haviḡ.

⁶ Aêḡ ba yêlô apôviḡ Titi nena, “Nu Kolin ma undum anêḡ ku wapôm atu ba lêk habitak yôḡ endeba anêḡ daḡ am.”

⁷ *Môlô avômalô vuliḡ biḡ ba udum unim ku mavi ba hêḡ liḡsiḡ. Ôêḡhaviḡ ba onaḡ abô batôḡ oyaḡ lôk oyala auk ma ôpôviḡ ek nandum ku lôk lemimhaviḡ yêlô. Aêḡ ba intu nôḡnêḡ lêlê esak ku wapôm atu ba hêḡ liḡsiḡ aêḡ iyom.

⁸ Ya miḡ hatôm anyô bêḡ te ek yanaḡ nena, “Undum aêḡ” ami. Mi. Ma doḡtom yahayê avômalô takatu ba êḡ i sêkêya leḡiḡhiki ek nêḡnêḡ avômalô vi sa. Ba intu yaleḡhaviḡ yaḡgê nena môlônim lemimhaviḡ êḡ ma avanôḡ hatôm thêlô iniḡ mena mi e?

⁹ *Ma môlô oyala Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ wapôm. Yani lôkmaḡiḡ. Ma doḡtom yani habitak hatôm anyô hêḡ i sêkêya ek nêḡ môlô sa ek batu numbitak lôkmaḡiḡ.

¹⁰ Môlô ma avômalô mavi ba yenaḡ auk ma aêḡntêk. Sondabêḡ yaḡ wakbôk ma môlô ôḡmôḡ ek ôêḡ unim da. Ma miḡ ôêḡ oyaḡ ami. Mi. Kapôlôḡmim hik am ba ôêḡ.

¹¹ Aêḡ ba valuselenḡ vithê la takatu ba ôpôm ma nôḡnêḡ vi ek nandum ku esak ek môlônim kapôlôḡmim lôk unim ku imbitak doḡtom iyom.

¹² *Nôḡnêḡ lôk kapôlôḡmim, êḡ ma mavi. Ba miḡ lemimbi nena nôḡnêḡ nôḡkama sapêḡ êḡtôm da êḡndêḡ Wapômbêḡ ami. Nôḡnêḡ êḡtôm vithêla takatu ba ôpôm ma tem indum Wapômbêḡ lamavi.

¹³ Yêlôaniḡ auk nena miḡ nôḡdêlêk am ba nôḡnêḡ nôḡkama lôkthô ek nêḡ avômalô vi sa ma môlô mi ami. Mi. Nôḡmbi sam esopa avômalô iniḡ bôk lo loḡ êḡmô.

* 8:1: Lom 15:26; 2Ko 9:1-2 * 8:7: 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mat 8:20; Plp 2:6-7 * 8:12: Mak 12:43-44

14 Ma lèk mólônim bêñ anôñ hamô ba intu nônêm thêlô sa. Yakô emben yam ma tem iniñ bêñ anôñ ma tem nêñêm mólô sa aêñ iyom. Êñ ma lôkthô tem êtôm donjom.

15 Hatôm bôk eto nena,
 “Opalê atu ba hawa bêñ anôñ ma tem miñ êpôm bêñ anôñ ami,
 ma opalê atu ba hawa auviñna ma tem miñ nêm yak ami.”
Etak Ijip 16:18

Pol hêv Titi lôk anyô doho ba i Kolin

16-17 Yêlô anañ hik Titi liñ ek êsôk ek mólô ba yani lamavi ba halôk ek êsôk. Ma miñ yêlô alôk yani la ek êsôk ami. Mi. Yanida lahaviñ ba hapôviñ ek êsôk. Wapômbêñ hêv yenañ auk hadêñ Titi ba lahiki hathak mólô. Aêñ ba yahêv yalenmavi hadêñ Wapômbêñ.

18 Tem yêlô nanêm anyô yañ imbiñ yani. Ôpêñ ma avômalô êvhaviñ êyê nena anyô hadum Wapômbêñ anêñ ku mavi ba eam yani.

19 Ba intu avômalô êvhaviñ elam ôpêñ ek ni imbiñ yêlô ek nêm da wapôm atu ek Wapômbêñ enja athêñ lôkmanñiñ lôk injik thô nena yêlô lenñhaviñ nanêm thêlô sa.

20 Yêlô akô ek avômalô netatale yêlô esak da wapôm atu ba yêlô ayabiñ. Ba intu yêlô apesañ ku êñ mavi

21 ek Anyô Bêñ lôk avômalô sapêñ nêgê nena yêlô adum ku êñ thêthôn.

22 Ba intu yêlô êv anyô te haviñ ba hathôk. Yani hik i thô nena lamavi ek nêm ku lomaloma sa lôbôlôñ. Bôk hayê nena mólô ma avômalô mavi ba intu hapôviñ ek êsôk.

23 Titi ma yenañ anyô mólô atu ba hadum ku haviñ ya hamô mólô malêvôn. Ma aiyañ takêñ ma avômalô êvhaviñ iniñ nê ku takatu ba êv athêñ lôkmanñiñ hadêñ Kilisi.

24 *Aêñ ba unñwik am thô êndêñ nê êntêk nena mólô ma avômalô lemimhaviñ avômalô vi. Ba intu yêlô abam mólô. Ma tem avômalô êvhaviñ

lodôñlodôñ lôkthô nêgê nena yêlôaniñ abô ma avanôñ.

9

Kolin êv da ek nêm Wapômbêñ anêñ avômalô sa

1 *Mólô bôk ovaloñ ku da takatu ba ôêv ek nêm Wapômbêñ anêñ avômalô mathen sa. Ma donjom yalenhaviñ yanañ abô doho imbiñ.

2 Yahayala nena mólô lemimhaviñ nônêm i sa. Ba yahabam mólô hadêñ avômalô Masedonia nena sondabêñ yañ wakbôk atu ma mólô avômalô Akaia kapôlômim hakak am ek nônêm da. Ba intu avômalô Masedonia doho elañô ba elom evenek ek nindum aêñ.

3 Aêñ ba yahêv aiyañ doho ba êthôk êtôm atu ba yêlô abam mólô ek miñ imbitak êtôm abôyañ ami ma êtôm ku ek mólô nopesañ am êtôm atu ba yahanañ.

4 Sêbôk ma yahabam mólô ba yakô nê Masedonia doho nêlêm imbiñ yêlô ba nêgê nena miñ ôpôpêk am ami êñ ma tem ya mama ma mólô ma tem noja mama bêñ anôñ lôk.

5 Aêñ ba yahanañ hik aiyañ takatu liñ ek nêmôn nêsôk nêgê mólô ek nêpôpêk da takatu ba bôk mólô ubutiñ abô ek nônêm ek batu da êñ imbitak êtôm da wapôm ma miñ da paloñ ami.

6 *Lemimbi nôm êntêk. Opalê atu ba havatho yañvêk auviñna ma tem enja dokte. Ma opalê atu ba havatho bêñ anôñ ma tem enja limamôk.

7 Wapômbêñ lamavi hathak ôpatu ba hêv i lôk lavidon. Ba intu avômalô tomtom nêñêm malêla êtôm iniñ lenñhaviñ. Ma miñ nêpôlik ami. Ma anyô yañ miñ êndôk anyô yañ la ek nêm ami.

8 Wapômbêñ anêñ wapôm tem indum ba anêm nômkama tem imbitak bêñ anôñ êtôm wak nômbêñ intu ek anêm ku lomaloma indilup mavi.

9 Hatôm bôk eto nena,

“Yani hathak hapaliv anêḡ wapôm hadêḡ ḡê nômkama mi takatu ba êmô lôbôlôbô, ma anêḡ thêthôḡ hêk wak nômbêḡ intu sapêḡ.” *Kapya Yeḡ 112:9*

10 *Wapômbêḡ hêv yaḡvêk ek nembatho ma polom ek neḡaḡ. Ma tem nêḡm yaḡvêk bêḡ anôḡ ek indum môlô numbitak thêthôḡ êtôm yaḡvêk atu ba hêv liḡsiḡ.

11 *Yani tem indum ba môlô numbitak lôkmaḡḡiḡ ek nundum wapôm lôbôlôḡ ek yêlô nanêḡm da êntêk êndêḡ avômalô ma tem nêḡnêḡm iniḡ leḡḡiḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ.

12 Ku takatu ba môlô udum ma miḡ ôêv Wapômbêḡ anêḡ avômalô mathêḡ iyom sa ami. Mi. Thêlô enaḡ iniḡ leḡḡiḡmavi bêḡ hadêḡ Wapômbêḡ aleba leḡḡiḡmavi takêḡ hayô siḡ ba halelope.

13 Ma da êḡ hik môlônim wapôm thô ek avômalô nêḡê nena ôêvhaviḡ Kilisi ba osopa anêḡ Abô Mavi ba udum wapôm hadêḡ thêlô lôk avômalô vi haviḡ. Êḡ ma tem nêḡmbô Wapômbêḡ.

14 Ma thêlô tem nêḡê Wapômbêḡ anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ môlô ba hayô siḡ ba halelope ma tem leḡḡiḡjiki ba neteḡ mek ek môlô.

15 Nanêḡm leḡḡiḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ esak anêḡ wapôm takatu ba hêv hadêḡ alalô aleba hik alalôaniḡ auk vônô.

10

Pol hêvyanida kisi

1 *Ya Pol yahasopa Kilisi ôpatu ba hatauviḡ i ba hamô maliḡyaô. Ma yaleḡ hik ya ek môlô ba yahanaiḡ nena avômalô enaḡ nena yahamô haviḡ môlô ma ya anyô kupik. Ma doḡtom enaḡ nena yahamô daim ma yahakôk haveḡ ek yambitak anyô bêḡ.

2 *Ma doho enaḡ nena yêlô asopa auk pik. Yakô tem yasôk êtôm anyô bêḡ ba yasaḡ ila. Ba intu yahanaiḡ hik môlô liḡ lôklokwaḡ ek nopesaḡ abô

êḡ vêḡmam ka yasôk nena mi ma tem yasôk êtôm anyô bêḡ.

3 Yêlô amô pik ma doḡtom miḡ ik vovak hatôm avômalô ethak idum ami.

4 *Ma yêlô awa Wapômbêḡ anêḡ lôklokwaḡ ek abuliḡ nômkama pik takatu ba lôklokwaḡ ba nômkama vovak takatu ba yêlô ik vovak hathak ma miḡ nômkama pik êntêk ami.

5 Abô ebam i lôk êkôki takatu ba hamiḡ Wapômbêḡ anêḡ auk loḡ siḡ intu yêlô avak pesa. Ma yêlô ato auk lokbaḡ takêḡ ek imbitak thêthôḡ êḡḡêk Wapômbêḡ ma.

6 Ba intu node kapôlômim liliḡ yapiḡ ek yêlô athôk ma nanêḡm vovaḡ êndêḡ ḡê takatu ba leḡḡôndôḡ kôtôḡ iyom. Ma miḡ ole kapôlômim liliḡ ami ma ku êḡ tem mi.

7 Môlô othak ôyê nômkama hêk viyaiḡ iyom. Ma ôpatu ba habam yani nena Kilisi anêḡ, nodaiḡô! Yêlô ma Kilisi anêḡ haviḡ.

8 *Yahabam yada bêḡ anôḡ nena Anyô Bêḡ hêv athêḡ bêḡ hadêḡ yêlô ek nambatho môlô loḡ lôklokwaḡ ma miḡ nambuliḡ môlô ami. Ba intu miḡ ya mama ami.

9-10 Avômalô enaḡ nena yahato kapya hatôm anyô bêḡ lôk yamaleḡ thêlêv ba yahathaḡ avômalô. Lôk enaḡ nena yahalêḡm ma thêlô êyê ya hatôm anyô kupik lôk yenaḡ abô ma voloḡna. Nodaiḡô! Môlô miḡ nosoḡ nena yahato kapya yaḡ atu ek indum môlô nôkô ami. Mi.

11 Môlô opalêla takatu ba osoḡ nena ya anyô kupik, ma nodek lemôndôḡ ba nodaiḡô! Malêla takatu ba môlô osam hêk yêlôaniḡ kapya, nôḡm takêḡ iyom intu tem yêlô nasopa.

12 Hatôm yambam yada êtôm ḡê mavi takatu ba ebam thêlôda? Yanaḡ nena ya anyô lôkauk hatôm thêlô e? Alikaknena! Ya mi. Nêḡ molo ethak idum aêḡ! Thêlô ethak êyê iniḡ ku ba ebam nena thêlôniḡ ku lêk habitak mavi.

* 9:10: Ais 55:10

* 9:11: 2Ko 1:11; 4:15

* 10:1: 1Ko 2:3

* 10:2: 1Ko 4:21

* 10:4: Ep 6:13-17

* 10:8: 2Ko 13:10

* 10:13: Lom 12:3

13 *Yêlô abam yêlôaniņ athêņ hathak ku takatu ba Wapômbêņ hêv hadêņ yêlô iyom. Ba mólô ma ômô ku êņ kapô. Ma vi atu ba miņ hêv ami ma miņ abam yêlôda ba anañ abô mayaliv ami.

14 Ma avômalô doho enañ nena yêlô abam i hathak ku takatu ba miņ yêlôaniņ ami. Mi. Yêlô ma nê mông anông ek ayô ek mólô haviņ Kilisi anêņ Abô Mavi.

15 Ba intu yêlô miņ abam yêlôaniņ athêņ hathak ku takatu ba anyô vi idum ami. Yakô mólônim ôêvhaviņ tem indumbak ma yêlôaniņ ku tem ni embeņ mólônim loņ sapêņ

16 ek yêlô nanañ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi embeņ luvuluvu. Aêņ ba tem yêlô nabam yêlôaniņ athêņ esak ku kapô takatu ba anyô yaņ hadum ami.

17-18 *Ôpatu ba Anyô Bêņ habam yani intu tem Anyô Bêņ imbi binông esak. Ma ôpatu ba habam yanida intu tem athêņ mi. Hatôm bôk eto nena, "Opalêla takatu ba êbôi ma nêmbôi esak Anyô Bêņ iyom." *Jelemaia 9:24*

11

Pol miņ kêdôngwaga abôyaņ ami

1 Yahanañ abô molo ma doņtom nômô malinyaô vêmam.

2 *Yalenđañ hathak mólô hatôm atu ba Wapômbêņ ladaņ hathak alalô. Yahapesañ abô ek noja anyô doņtom iyom intu Kilisi ba yahadum ek mólô kapólômim êņjêk mabuņ êtôm avi muk atu ba lêk êlôk la yôv ma doņtom miņ elom ami denañ.

3 *Ma yakô avômalô doho nimbuliņ mólônim auk endeba nôndô abô takatu ba ovak haviņ Kilisi hatôm sêbôk atu ba umya havuņ abô ba hasau Ewa.

4 *Nê takêņ êlêm enañ ba mólô osopa Yisu yaņda ma miņ Yisu atu ba yêlô bôk anañ hathak ami. Ma owa dahô yaņda ma miņ yaņ atu ba

sêbôk ba mólô owa ami. Ma osopa abô yaņda ma miņ abô mavi sêbôk ba mólô osopa ami. Aisê ka owa nê êņ thô?

5 *Mólô osoņ nena kêdôngwaga takatu ba olam nena "aposel lôkmaņgiņ" êmô vuliņ ek ya e? Mi. Miņ yahamô thêlô vibiņ ami.

6 *Ya anyô yavenbôlêk malaiņ ba yahanañ abô thôthô. Ma doņtom yenaņ auk hamô ba bôk yahik lôkthô thô hadêņ mólô ba oyala yôv.

7 *Yahanañ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi hadêņ mólô ma doņtom yahadô vuli ek yatauviņ ya ma yanêm mólô liņ. Êņ ma kambom e?

8 *Nodaņô! Ya ma hatôm anyô vani ba yahawa nê êvhaviņ vi iniņ valuseleņ ek batu yandum ku yanêm mólô sa esak.

9 *Yahamô haviņ mólô ba yahêv yak hathak nômkama ma doņtom miņ yahêv malaiņ hadêņ mólô ami. Aiaņ doho êlêm anêņ Masedonia ba êv ya sa. Wak takêņ ma yahadô yanêm malaiņ lomaloma êndêņ mólô ba tem miņ yatak auk êņ ami.

10 Kilisi anêņ abô ma avanông. Ma yenaņ abô aêņ iyom ba intu yahabam ya hathak nôm takêņ. Mólô avômalô plovis Akaia miņ hatôm numiņ ya loņ siņ ami.

11 Miņ yalenhaviņ mólô ami ba intu yahadum aêņ e? Wapômbêņ intu hayala.

12-15 Sadaņ hêv i liliņ hatôm aņela lôk deda. Ma anêņ nê ku ele i liliņ hatôm nê thêthông aêņ iyom ba ibitak aposel oyaņ ma esau mólô nena thêlô ma Kilisi anêņ aposel. Êņ ma Sadaņ da anêņ kobom ba hathak hadum aêņ ba intu miņ nosoņ kakapuk ami. Aêņ ba tem yandum êtôm aêsêbôk ba yahadum ek miņ yanja vuli esak Wapômbêņ anêņ abô takatu ba yahanañ ami ek yadabêņ nê takêņ iniņ auk kisi. Thêlô idum ek nenaņ nena, "Yêlô ma aposel hatôm Pol" ba intu

* 10:17-18: 1Ko 1:31; 4:4 * 11:2: Ep 5:26-27 * 11:3: Stt 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * 11:6: 1Ko 2:1,13 * 11:7: 1Ko 9:18 * 11:8: Plp 4:15,18 * 11:9: 2Ko 12:13; Plp 4:15,18

idum ek yanaŋ injik môlô liŋ esak vuli. Êŋ ma tem thêlô nênem iniŋ athêŋ liŋ esak iniŋ ku. Nê takêŋ iniŋ lôkmala anêŋ daŋ tem êtôm iniŋ ku kambom takatu ba idum.

Pol hadum ku aposel ba hawa malaiŋ lomaloma

16 Bôk yahananŋ yôv nena miŋ lemimimbi nena ya ma anyô molo te ami. Ma donŋtom tem yanaŋ abô molo ba yambam ya êtôm kêdôŋwaga abôyanŋ takêŋ ba intu nodanô bônônŋ êtôm atu ba othak udum hadêŋ nê molo vi.

17 Yahasopa auk molo ba yahabam ya ma miŋ yahasopa Anyô Bêŋ anêŋ abô ami.

18 Ma kêdôŋwaga abôyanŋ ethak eham i hatôm avômalô pik ethak idum. Aêŋ ba intu tem yambam ya.

19 Môlô othak ômô labalina haviŋ nê auk molo. Êŋ ma môlô nê lôkauk e?

20 Odaŋô! Nê êŋ êyê môlô nena ôvathek lôk ibuliŋ môlô ma êv vovanŋ lôk êv thêlôda liŋ ma epetav môlô malemim daŋ. Ma donŋtom môlô miŋ ôpôlik ami!

21 *Betha ya anyô vau lôk miŋ yahadum hatôm thêlô ami ba intu ôpôlik hathak ya? Ai! Lêk ya mama.

Nê takêŋ miŋ êkô ami ma êv iniŋ athêŋ liŋ ba intu tem yandum êtôm anyô auk molo ek yambam yada aêŋ iyom.

22-23 *Thêlô ma Hiblu e? Mena Is-lael e? Mena Ablaham anêŋ limi e? Ma thêlô ma Kilisi anêŋ nê ku e? Ma ya? Ya ma bêŋ anônŋ lôk ek thêlô. Aêŋ ba ya hatôm anyô molo ba tem yambam ya da. Bôk yahadum ku bêŋ anônŋ lôk yahamô koladônŋ ma ik ya hathak yak lôkmanŋiŋ lôk idum ek nijik ya vônô lôbôlônŋ hamônŋ ek i.

24 *Avômalô Is-lael bôk ik ya bôlônŋ bahenŋvi hathak yak lôkmanŋiŋ hatôm 39.*

25 *Ik ya hathak okdiba hatôm bôlônŋ lô ma ik ya hathak valu bôlônŋ te. Ma yahathak yeŋ ba yaha ma kakalu lôk damak ba yeŋ kambom hatôm bôlônŋ lô. Ma yahamô ŋgwêk malêvônŋ hatôm bôlôvônŋ yanŋ ma wak daluk yanŋ.

26 *Yaha ba yahalêm lôbôlônŋ ba ŋanbô lôk nê vani ma yada yenaŋ avômalô lôk nê loŋ buyanŋ ma avômalô malak bêŋbêŋ lôk loŋ oyanŋ ma ŋgwêk kambom lôk nê esau nena yenaŋ aiyanŋ lôkthô idum ek nimbuliŋ ya.

27 Yahadum ku malaiŋ lôk vovanik bêŋ ba miŋ yahêk ami. Yahathakmu-niŋ lôk yahama kisi ma yaha yalenŋ oyanŋ. Ya nômkama mi ba yahasimbak.

28 Ma malaiŋ te haviŋ nena yalenŋ hik ya wak nômbêŋ intu hathak avômalô êvhaviŋ lôkthô.

29 Nê takatu ba lêk vau, êŋ ma ya lêk vau aêŋ iyom. Ma anyôla havônŋ anyô yanŋ ek indum kambom, êŋ ma yakapôlônŋ hathanŋ hatôm atum.

30 Lemimhaviŋ yambam ya aêŋ ba intu tem yambam ya esak yenaŋ ku vaunena takatu ba bôk yahadum iyom.

31 Wapômbêŋ alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu anêŋ lambô atu ba nêmbô wak nômbêŋ intu sapêŋ hayala nena miŋ yahananŋ abôyanŋ ami.

32 *Aletas hatôm kiŋ ma yahamô Damaskas. Ma kiŋ anêŋ anyô bêŋ te hanaŋ hadêŋ nê vovak takatu ba eyabiŋ loŋ êŋ ek nebalonŋ ya.

33 Ma donŋtom etak ya halôk vak sam bêŋ te ba êlêlô ya halôk unyak lôk abyanaŋ ba yahasôv ma miŋ evalonŋ ya ami.

12

Pol hayê wêŋ

1 Abô êntêk miŋ hatôm nê avômalô sa mavi ami. Ma donŋtom tem yambam ya esak loŋbô esak wêŋ lôk auk takatu ba Anyô Bêŋ hik thô hadêŋ ya.

* 11:21: Plp 3:4 * 11:22-23: Ap 16:23; Plp 3:5 * 11:24: Lo 25:3 * 11:24: Is-lael iniŋ abô balabunŋ hanaŋ nena nijik anyô esak yak lôkmanŋiŋ êŋ êtôm bôlônŋ 40 êŋ ma tem anyô ema. Ma 39 ma tem anyô êmô lôkmala. Ba intu evali Pol hatôm 39 iyom. * 11:25: Ap 16:22; 14:19 * 11:26: Ap 9:23; 14:5 * 11:32: Ap 9:23-25

2 Yahayala anyô atu ba hêvHAVIN Kilisi. Sondabêḡ 14 hale ba hi ma ewa yani ba i malak leḡ te lô. Ewa ôpêḡ lôk liḡkupik mena injo, êḡ ma yahathôḡ. Wapômbêḡ da hayala.

3 Yahayala nena anyô êḡ ewa lôk liḡkupik mena mi, êḡ ma yahathôḡ ma Wapômbêḡ iyom intu hayala

4 ba ewa yani ba i malak leḡ elam nena “Paladais”. Yani halanô abô loḡ kapô lomaloma ba ik yani kisi ek miḡ enaḡ bêḡ ami.

5 Anyô anêḡ aêḡ ma tem yambam yani. Ma donḡtom yada ma tem yambam yenaḡ ku vaunena takatu.

Nômla hatôm yak lôkmaḡḡiḡ ha-vatho Pol

6-7 *Wapômbêḡ bôk hêv ku lôk abô ma auk lôkmaḡḡiḡ hadêḡ ya yôv. Aêḡ ba yahadum ek yambam yada esak auk êḡ, êḡ ma yanaḡ abô avanôḡ iyom ba miḡ ya anyô auk voloḡ ami. Ma yakô avômalô neson nena ya anyô lôkmaḡḡiḡ ba miḡ ya anyô oyaḡ hatôm ḡê vi ami. Aêḡ ba hêv Sadan anêḡ ḡê ku ba i ibi yalenḡvinḡkupik hathak yak lôkmaḡḡiḡ ba hêv malain hadêḡ ya ek miḡ yanḡḡê ya dan ami.

8 Yahalan hadêḡ Wapômbêḡ hatôm bôlôḡ lô ek nêḡ vê êḡḡêk ya.

9 *Ma donḡtom hanaḡ hadêḡ ya, “Yenaḡ lôklokwaḡ hik i thô hadêḡ waklavôḡ o vau lôk yenaḡ wapôm ma hatôm ek o.” Aêḡ ba yalenḡmavi ek yambam yenaḡ ku vaunena takatu ek injik Kilisi anêḡ lôklokwaḡ thô.

10 Ya anyô vau ma donḡtom lêk ya anyô lôklokwaḡ. Ba intu yahasopa Kilisi vanḡwam ma yalenḡmavi nena ya anyô vau lôk enaḡ abôma hathak ya ma yahadum ku lôk vovanik lôk êv vovaḡ lôk malain lomaloma hadêḡ ya.

Pol hathô avômalô Kolin ba haya

11 *Môlôda udum ba yahabam yada ba intu lêk yahabitak anyô molo. Ya anyô oyaḡ ma donḡtom miḡ ya anyô oyaḡ anôḡ ek aposel lôkmaḡḡiḡ takatu

ami. Thêlô êlêm ek môlô ma môlô ôêv yak ba miḡ onan yenaḡ ku anêḡ lavôḡ mavi hadêḡ i ami.

12 *Wapômbêḡ hamiḡ lôklokwaḡ haviḡ ya ba intu hik yenaḡ ku thô nena ya ma aposel te. Ma hêv avômalô sa ek neyala yanida mavi hathak lavôḡḡiḡ lôk nômbithi ma ku lôklokwaḡ lomaloma ma miḡ ya popabuk ami. Ma môlô bôk ôyé nôḡ takêḡ yôv.

13 *Aisê ba môlô onan nena yakapôlôḡ hagiap hathak môlô ma yalenḡhaviḡ avômalô êv haviḡ vi? Sêbôk ba yahamô haviḡ môlô ma yahadô yanêḡ malain êndêḡ môlô ba intu miḡ yahawa môlônim da hatôm yahadum hadêḡ avômalô êv haviḡ vi ami. Ma môlô lemmaniḡ eka? Kikaknena! Notak kapôlômim ek ya.

14 Odaḡô! Lêk bôlôḡ te lô ba tem yasôk ek môlô. Miḡ yalenḡhaviḡ môlô nôḡnêḡ nôḡmkama êndêḡ ya ami. Yalenḡhaviḡ môlôda. Avômena miḡ isup valuselen ek nêḡnêḡ lami sa ami. Mi. Lami isup valuselen ek nêḡnêḡ nali sa. Ba intu tem miḡ yanêḡ môlô malain ek yasup môlônim da ek nêḡ ya sa ami.

15 Aêḡ ba yalenḡmavi anôḡ ek yanêḡ yenaḡ nôḡmkama lôkthô êndêḡ môlô ma yanêḡ yada imbiḡ aêḡ iyom. Yalenḡhaviḡ môlô bêḡ anôḡ ma yakô ek môlô nôḡndô ya.

16 Avômalô enaḡ nena yahamô haviḡ i ba miḡ yahêv malain ami. Ma donḡtom elam ya nena anyô yahasau avômalô lôk yahanan abô yaḡ.

17 Aisê! Nê ku takatu ba yahêv hathôk ma doho ibuliḡ môlô e?

18 *Yahapôviḡ Titi ek êsôk ek môlô ma yahêv alalôaniḡ aiyaḡ te haviḡ. Ma Titi habuliḡ môlô e? Mi. Titi hathak hasopa yavenḡwam iyom ma yaianiḡ auk ma donḡtom.

19 Môlô olaḡô abô takatu ba osoḡ nena yêlôda êv i kisi e? Mi. Yêlô ma Kilisi anêḡ avômalô ba amiḡ Wapômbêḡ ma ba anaḡ abô êntêk.

* 12:6-7: Jop 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13 * 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Lom 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9

* 12:18: 2Ko 8:6,16-18

Aiyaŋ thêlô, nômkama lôkthô atu ba yêlô adum ek embatho môlô loŋ.

²⁰ Yahakô ek yasôk ma tem miŋ yalenmavi ek môlô ami ma môlô tem miŋ lemimmavi ek ya aêŋ ami. Yahakô ek abô lôkthango ma lenđan lôk lenđanja, lôk ovak am vose hi lodôŋlodôŋ, abôma lôk onan abôyan hathak anyô yan ma otatale am lôk ôyé am danj lôk ôthô avômalô ba i may-aliv.

²¹ *Yahakô ek yasôk esak loŋbô ma yenan Wapômbêŋ tem indum ba ya mama esak môlônim kambom takatu. Ma tem yakapôlôŋ malain bêŋ anôŋ esak nê takatu ba miŋ ele kapôlôŋiŋ liliŋ hathak iniŋ lelaik lôk thethanak ma sek waliliŋ takatu ba idum ami.

13

Kolin neyabiŋ iniŋ êvhaviŋ

¹ *Bôk yahathôk bôlôŋ ju yôv ma êntêk yahathôk ma tem bôlôŋ te lô. Lemimimbi esak abô êntêk, “Ju mena lô la enan anyô te anêŋ kambom bêŋ, êŋ ma abô avanôŋ.” *Lo 19:15*

²⁻³ Sêbôk atu ba yahathôk bôlôŋ yan ma yahêv abô lôkliŋyak hadêŋ môlô. Ma lêk yahamô haviŋ môlô ami, ma doŋtom yahanan hathak loŋbô nena môlô lemimhaviŋ ôŋgô nena yada yenan abô mena Kilisi anêŋ abô. Ba intu tem yasôk esak loŋbô ek yangê nena avômalô takatu ba idum kambom lôk avômalô kambom vi ma tem miŋ yatak i ek nêsôv ami. Kilisi ma miŋ anyô vau ami. Mi. Anyô lôklokwan kambom ba tem eyabiŋ môlô dedauŋ mavi.

⁴ *Avanôŋ, yani hatôm anyô vauna te ba ik yani hathak a. Ma doŋtom hamô lôkmala hathak Wapômbêŋ anêŋ lôkliŋyak. Yêlô ma vaunena aêŋ iyom ma doŋtom hathak Wapômbêŋ anêŋ lôklokwan ba intu yêlô amô lôkmala haviŋ yani ek nanêŋ môlô sa.

⁵ *Nôsôam ba noya ek ôŋgô nena unim êêvhaviŋ hamô mena mi e? Nutitiŋ amda ek noyala nena intu ômô

haviŋ Yisu Kilisi mena bôk ôêv yak yôv. Injo. Yakô mi la.

⁶ Yalenhaviŋ môlô nutitiŋ yêlô ma tem ôŋgô nena miŋ bôk aêv yak ami.

⁷ Ba yêlô miŋ aêv yak ami ba avômalô êyé yêlô hatôm aposel, êŋ ma nôŋm oyan. Mena enan nena yêlô aêv yak ba yêlô nê vau ba miŋ aposel ami, êŋ ma nôŋm oyan aêŋ iyom. Ma doŋtom nômbêŋ ma nundum nômkama lôkthô thêthôŋ iyom. Ma yahanan hik Wapômbêŋ liŋ ek miŋ môlô nundum kambom la ami.

⁸ Yêlô miŋ hatôm nandum nômla eso abô avanôŋ ami. Mi. Nambatho abô avanôŋ loŋ iyom.

⁹ Môlô lôklokwan ma yêlô vau, êŋ ma yêlô leniŋmavi. Yêlô aten mek ek môlô nopesan unim kambom takêŋ ba numbitak mavi esak loŋbô.

¹⁰ *Anyô Bêŋ hêv ku lôk athêŋ êŋ hadêŋ ya ek yato môlô ek numbitak thêthôŋ ma miŋ yambi môlô ni ami. Aêŋ ba miŋ yahamô haviŋ môlô ami ba intu yahato abô takêntêk ek waklavôŋ atu ba yahathôk ma tem yanja yenan lôklokwan ek yapesan môlônim auk. Ma miŋ yanêŋ vovan êndêŋ môlô ami.

Pol hanaŋ anêŋ lamavi

¹¹ Aiyaŋ thêlô, lêk yôv. Ba lemimmavi ma nopesan malain sapêŋ. Nobatho am loŋ esak abô ni ba êlêŋ ma noja auk doŋtom lôk nôŋmô yôhok ma Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ lôk anêŋ labali êmô imbiŋ môlô.

¹² Ma nokam môlôviyan esak kobom yôhok mathen.

Nê mathen lôkthô êv iniŋ leniŋmavi haviŋ.

¹³ Alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ wapôm lôk Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ma Lovak Mathen anêŋ lamavi êmô imbiŋ môlô lôkthô.

* 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mat 18:16; 1Ti 5:19
2Ko 10:8

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:10:

Kapya atu ba Pol hato hi Galesia Abô môn

Pol hato abô êntêk hi hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô haviñ thêlô ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi bên hadên thêlô ba intu êvhaviñ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bên anôn ma miñ nê Israeël ami ma nê loñ buyañ.

Haven yam ma nê Israeël doho êlêm ma enañ hadên thêlô ek nebalon Mose anên abô balabuñ loñ lôk nengothe inin kupik êtôm nê Israeël ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma. Pol halanô abô êñ, ma hato kapya êntêk nena nê takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi ma Wapômbên halam i nena nê thêthôn. Ma nê takatu ba esopa balabuñ iyom miñ hatôm nimbitak thêthôn ami.

Hato hadên 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avômalô la miñ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miñ anyôla hêv ku êntêk hadên ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbên thai da êv ku êntêk hadên ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi liñ hêk nãma.

² Ya lôk aiyañ thêlô aêv kapya êntêk hadên môlô avômalô ôdôn takatu ba ôêvhaviñ ômô malak lôñ nenanena anên plovins Galesia.

³ Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi nênem inin wapôm lôk labali êndên môlô.

⁴ *Alalôaniñ Kamik Wapômbên anên lahaviñ ba Kilisi hêv yanida ek nênem alalô sa ek nênem kambom vê lôk epole kambom bôlôn êntêk anên yak takatu ba havalon alalô loñ vê.

⁵ Aên ba nambô Kamik Wapômbên anên athên lôkmanñin êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn!

Abô Mavi ma donjom iyom

⁶ Ya kapôlôn hason kambom nena kethen oyañ ma môlô ôvôlin dômim hadên ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anên wapôm ma lêk môlô osopa abô yañda.

⁷ *Ma donjom abô êñ ma miñ Wapômbên anên abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduvin Kilisi anên Abô Mavi.

⁸ *Odanô! Yêlôda anañ abô yañda mena anjela la anên malak leñ hanañ abô yañda hadên môlô ba miñ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anañ hadên môlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

⁹ Bôk yêlô anañ hadên môlô yôv ma lêk yahanañ hathak loñbô. Anyô late hanañ Abô Mavi hadên môlô ba miñ hatôm atu ba bôk owa anên yêlô ami, êñ ma tem yandam Wapômbên ek imbulin ôpên.

¹⁰ *Ba yahanañ abô êñ ek yandôk avômalô leñin lôk Wapômbên la e? Mena yahadum ek avômalô nêgê ya nena mavi e? Yahanañ abô êñ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêgê ba nebam ya, êñ ma ya miñ Kilisi anên anyô ku te ami.

Pol hanañ anên ku lavôn

¹¹⁻¹² *Aiyañ thêlô, yalenhaviñ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahanañ hadên môlô, êñ ma Yisu Kilisi da hik thô hadên ya. Ma miñ anyôla hanañ mena yahawa hêk anyôla anên auk lôk miñ anyôla hadôn ya hathak abô êñ ami. Milôk.

¹³ *Môlô bôk olañô hathak yenañ bôk lo loñ sêbôk ba yahasopa Israeël inin abô balabuñ, ba yahêv vovan bên hadên Wapômbên anên avômalô êvhaviñ ba yahabulin i.

¹⁴ *Ma ya lôklokwañ ek yasopa bu-malô inin bôk lo loñ ba yahatitin Mose anên balabuñ aleba yenañ auk hamôn ek apenena muk Israeël vi inin.

* 1:4: Gal 2:20 * 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4 * 1:11-12: Mat 16:17

* 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15-17: Ais 49:1; Gal 2:7

15-17 *Ma donptom Wapômbênj da hadum ba hik nakadunj thô hadênj ya ek yananj Abô Mavi esak nakadunj bênj êndênj avômalô loj buyanj. Sêbôk ba yahaminj wakatik kapô denanj, ma bôk habi banj hayô hêk ya lôk halam ya yôv hathak anênj wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak lojbô. Minj yahananj hik anyôla linj lôk yaha Jelusalem ek yangê aposel takatu ba ibitak êmônj ek ya ami.

18 *Sondabênj lokwanjlo hale ba hi, ênj ma yaha daku Jelusalem ek yananj abô imbinj Pita. Ma yahamô havinj yani hatôm wak lauminj ba labahenji.

19 Ma donptom minj yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yanj molok.

20 Ba intu abô êntêk ba yahato hadênj môlô, ma yahananj abô avanônj haminj Wapômbênj ma. Ma minj abôyanj ami.

21 *Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia.

22 Ma avômalô ôdônj takatu ba êvhavinj Yisu Kilisi êmô Judia êthônj ya palinj.

23 Thêlô elanjô abô takatu ba avômalô vi enanj hathak ya iyom nena, "Sêbôk ma ôpênj hêv vovanj hadênj alalô ba habulinj abô êvhavinj. Ma donptom lêk hananj abô ênj bênj."

24 Ma avômalô takênj êyê yenanj ku ba êbô Wapômbênj anênj athênj.

2

Aposel êlôk hathak Pol anênj ku

1-2 *Sondabênj hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbênj minj hik anênj la-havinj thô ek yana Jelusalem. Aênj ba yahavôha daku hathak lojbô. Ma Banabas hi havinj ya ma yahawa Titi havinj. Ma yahalam avômalô êvhavinj ininj nê bênjbênj ba yêlô amô unyak kapô ma yahananj yenanj ku lavônj hathak Wapômbênj anênj Abô Mavi atu ba yahêv hadênj avômalô

loj buyanj ek yêlô sapênj kapôlônjinj donptom ek ku ênj injik anônj.

3 Nê bênjbênj takênj elanjô yenanj abô ba leñinj mavi hathak ma minj enanj nena yêlô nanjgothe Titi anyô Glik atu anênj kupik ami.

4 *Ku ênj anênj ôdônj nena sêbôk ba aiyanj doho atu ba esopa abô yanja ivunj ininj auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaninj auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabunj nenjgothe kupik minj havalonj alalô loj hathak lojbô ami. Yakô ininj auk ênj embalonj alalô loj ba namô balabunj vibinj esak lojbô.

5 Ma yêlô minj alôk hathak nê ênj ininj auk nenjgothe Titi anênj kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi ênj anênj anônj injik iminj môlô.

6 Ma donptom nê bênjbênj takênj minj eyabinj yenanj auk ami. Môlôda obam thêlô nena nê bênjbênj ma donptom Wapômbênj minj hayê nômkama takatu ba hêk loj yainj ami. Aênj ba yada yenanj auk nena thêlô ma nê bênjbênj, ênj ma nôm oyanj.

7 *Nê bênjbênj takênj êyê nena Wapômbênj bôk hêv ku yananj anênj Abô Mavi bênj êndênj avômalô loj buyanj hatôm hêv ku hadênj Pita ek enanj êndênj avômalô Islael.

8 Wapômbênj hêv lôklokwanj ênj hadênj Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Islael malêvônj. Ma hêv lôklokwanj hadênj ya aênj iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loj buyanj malêvônj.

9 Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba môlô ôyê hatôm nê bênjbênj, thêlô takênj êyê nena Wapômbênj hêv anênj wapôm ek yandum ku ênj imbinj. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai hatôm ininj iviyanj ek nandum ku êmô avômalô loj buyanj malêvônj ma thêlôda nindum ku nê mô avômalô Islael malêvônj.

10 *Ma thêlô êv abô donptom iyom hadênj yai ek nanêm avômalô sawa takatu ba êvhavinj sa. Ku ênj bôk halinj

* 1:18: Ap 9:26-27

* 1:21: Ap 9:30

* 2:1-2: Ap 15:2

* 2:4: Gal 1:7; 5:1,13

* 2:7: Ap 22:21

* 2:10: Ap 11:29-30

ya bô ba hapôviņ ya ek yandum.

Pol hanaņ Pita anêņ kambom bêņ

11 Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vêm ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathan yani nena,

12 **“O ma anyô hothak hoan nôm haviņ avômalô loņ buyaņ takatu ba miņ engothe iniņ kupik ami ma êvhaviņ Yisu Kilisi. Ma doņtom Jems anêņ nê ku takatu ba evaloņ auk nengothe kupik loņ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôliņ dômim ek avômalô loņ buyaņ takêņ.*

13 Ma anêm auk lôkbaņ êņ havôv avômalô êvhaviņ vi anêņ Israeł aleba havôv Banabas haviņ.”

14 Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anêņ loņôndê ba even mayaliv, êņ ma yahamiņ piklêvôņ ma yahanāņ Pita bêņ nena, “O ma anyô Israeł te ma doņtom lêk hôyô loņ êntêk môņ ma hotak avômalô Israeł iniņ kobom ba hoan nôm mayaliv haviņ avômalô loņ buyaņ. Ma doņtom lêk huik auk êņ liliņ ba hudum ek osopa Mose anêņ balabuņ esak loņbô ba hôpôlik hathak avômalô loņ buyaņ takêņ. Aisê, hudum ek ôpôviņ avômalô loņ buyaņ ek nesopa Mose anêņ abô balabuņ e?”

Ôpatu ba hêvhaviņ Yisu ma anyô thêthôņ

15 Yêlôaniņ wakatik lo wakamik ma avômalô Israeł ba yêlô ma miņ abitak anêņ avômalô loņ buyaņ takatu ba elam nena nê daluk ami.

16 **Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhaviņ Yisu Kilisi, ma Wapômbêņ halam yani nena anyô thêthôņ. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêņ abô balabuņ, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthôņ hatôm avômalô loņ buyaņ hathak ale kapôlôņiņ liliņ ba aêvhaviņ Yisu Kilisi. Ma miņ hathak abô balabuņ ami ek malê nena abô balabuņ miņ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthôņ ami.*

* 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4

17 Ma doņtom anyôla hanaņ nena balabuņ ma nôm oyaņ ma êvhaviņ iyom intu nôm anôņ ba hadum mayaliv, êņ ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anêņ alaņ. Êņ ma auk lokbaņ anôņ!

18 Yahavôliņ yadômiņ ek abô balabuņ ma doņtom haveņ yam ma yahik auk êņ liliņ ba yahayê nena balabuņ ma lêk nômbêņ ba yahasopa. Êņ ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliņ abô balabuņ.

19 Lôk abô balabuņ êņ hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiņ Wapômbêņ.

20 **Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalaņaņsiņ. Yada ma miņ yahamô lôkmala hathak loņbô ami. Ma doņtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlôņ. Lôkmala êņ intu hamô yalenviņkupik hatôm yahêvhaviņ Wapômbêņ Nakaduņ, ôpatu ba lahaviņ ya ba hêv i ek nêm ya sa.*

21 Avômalô doho enaņ nena yahanāņ abôma hathak abô balabuņ lôk yahavôliņ yadômiņ hadêņ Wapômbêņ anêņ wapôm. Ma doņtom miņ yahadum aêņ ami. Abô balabuņ hadum ba alalô abitak thêthôņ hêk Wapômbêņ ma, êņ ma Kilisi anêņ ņama lêk habitak hatôm nôm oyaņ.

3

Kobom nasopa balabuņ lôk êvhaviņ

1 Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêņ môlô yôv hatôm lêk môlô ôyê êthôkwêņ hamiņ alovalaņaņsiņ ba opalê intu halela môlônim auk?

2 Yalenhaviņ yandaņô môlônim auk. Môlô bôk osopa balabuņ ba owa Lovak Matheņ? Mena olaņô Abô Mavi lôk ôêvhaviņ ba intu owa Lovak Matheņ êņ?

3 Môlô molo e? Lovak Matheņ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviņ yôv. Ma doņtom môlô osoņ nena miņ ôyô unlôv ami denaņ ba intu owa

lôklokwan hêk balabuŋ ek uŋgwik ku êŋ dan siŋ e?

⁴ Aêŋ ba malaiŋ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviŋ êŋ ma nôm oyaŋ e? Yakô anôŋ êŋ la.

⁵ Môlô othak osopa abô balabuŋ ba intu Wapômbêŋ hêv Lovak Matherŋ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôn e? Mi. Hêv hathak olaŋô Abô Mavi ba ôêvhaviŋ.

⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena, “Ablaham hêvhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ba intu halam yani nena anyô thêthôn.” *Môŋ Anôŋ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena nê takatu ba êvhaviŋ iyom intu Wapômbêŋ hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ *Wapômbêŋ anêŋ kapyâ hanan nena avômalô loŋ buyaŋ tem nênimimbiŋ ba Wapômbêŋ endam i nena nê thêthôn hatôm bôk hanan Abô Mavi êŋ bêŋ hadêŋ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôŋlodôŋ anêŋ loŋ buyaŋ tem neja mek mavi.” *Môŋ Anôŋ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviŋ ba intu Wapômbêŋ hadum mavi hadêŋ yani. Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ ma tem indum mavi êndêŋ i êtôm bôk hadum hadêŋ Ablaham.

¹⁰ *Avômalô takatu ba esoŋ nena esopa balabuŋ ma tem nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbêŋ ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuŋ bute lôk miŋ esopa balabuŋ takatu ba bôk eto hêk kapyâ balabuŋ dedaŋ mavi ami ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv.” *Lo 27:26*

¹¹ *Ma buyaŋ hanan nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviŋ intu ibitak thêthôn ba tem neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêŋ ba auk êntêk lêk habitak yaiŋ yôv nena abô balabuŋ miŋ hatôm

indum ba avômalô nimbitak thêthôn ami. Milôk.

¹² Ma bôk eto hathak abô balabuŋ nena, “Anyô hasopa abô balabuŋ sapêŋ, êŋ ma balabuŋ hadum ba ôpêŋ tem enja lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

Aêŋ ba êvhaviŋ miŋ hamô balabuŋ êŋ kapô ami.

¹³ *Lôk eto abô buyaŋ nena, “Wapômbêŋ tem imbuliŋ nê takatu ba êthôkwêŋ hamiŋ alovalaŋaŋsiŋ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêŋ habuliŋ Kilisi ba intu hêv alalô vuli hêk balabuŋ anêŋ vovaŋ

¹⁴ ek avômalô loŋ buyaŋ tem nênimimbiŋ Yisu Kilisi imbiŋ ba neja Lovak Matherŋ atu ba bôk habutiŋ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu ba Wapômbêŋ bôk hêv hadêŋ Ablaham lôk anêŋ nali.

Wapômbêŋ anêŋ tabô lôk balabuŋ

¹⁵ Aiyaŋ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniŋ kobom katô. Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak tabô yaŋ imbiŋ e?

¹⁶ *Wapômbêŋ bôk havak abô haviŋ Ablaham lôk anêŋ su lukmuk yôv. Ma miŋ hanan hathak su lukmuk lôkthô ami. Hanan hathak doŋtom iyom. Su lukmuk êŋ intu Kilisi.

¹⁷ *Aêŋ ba Wapômbêŋ havak tabô haviŋ Ablaham. Ma sondabêŋ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuŋ hayô. Ba intu balabuŋ atu ba haveŋ yam miŋ hatôm edabêŋ Wapômbêŋ anêŋ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviŋ Ablaham ba lôklokwan ba miŋ hatôm nênimimbiŋ ami.

¹⁸ *Wapômbêŋ hêv anêŋ wapôm ba havak tabô ba hêv anêŋ lamavi hadêŋ Ablaham ma miŋ hêv hathak balabuŋ ami. Ba intu balabuŋ havatho lamavi êŋ loŋ, êŋ ma tem nênimimbiŋ tabô êŋ vê.

¹⁹ *Ma hêv balabuŋ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuŋ

* **3:8:** Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 * **3:10:** Lo 27:26 * **3:11:** Gal 2:16 * **3:13:** Lo 27:26; Lom 8:3

* **3:16:** Stt 12:7; 13:15; 24:7 * **3:17:** Kis 12:40 * **3:18:** Lom 4:14 * **3:19:** Ap 7:38; Lom 5:20

halêm ek injik iniñ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêñ su lukmuk atu ba Wapômbêñ havak abô hathak ek êlêm. Anjela êv hadêñ Mose ma Mose hi hêv hadêñ avômalô.

²⁰ Mose hamiñ malêvônê ek avômalô Israél ma Wapômbêñ. Ma doñtom Wapômbêñ ma doñtom iyom ma yanida intu havak abô haviñ Ablaham, ma miñ hêv hadêñ anyôla yan ba hi hêv ami.

²¹ *Abô balabuñ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuñ hatôm nêmlôkmala, êñ ma tem nambitak thêthônê esak balabuñ.

²² Ma doñtom mi. Wapômbêñ anêñ abô hanañ nena avômalô pik sapêñ idum kambom ba hatôm êmô koladôn te ek injik iniñ kambom thô endeba nede kapôlônêñ liliñ ba nêñemimbiñ Yisu Kilisi ek neja leññmavi sêbôk ba Wapômbêñ havak abô hathak.

²³ *Sêbôk ma alalô miñ aêvhaviñ ami ba intu abô balabuñ hatôm alañ ek injik Kilisi thô êndêñ alalô endeba nanêñemimbiñ yani am.

²⁴ *Abô balabuñ ma hatôm kamik atu ba hayabiñ alalô ek nanêñemimbiñ Kilisi endeba nambitak thêthônê am.

²⁵ Ma loñondê êvhaviñ lêk hayô yôv ba intu abô balabuñ miñ hayabiñ alalô hathak loñbô ami.

Nê êvhaviñ intu Wapômbêñ nali

²⁶⁻²⁷ *Môlô ôêvhaviñ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doñtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêñ nali.

²⁸ *Aêñ ba môlô ma lêk ôdôn te iyom. Ma miñ noson nena môlô ma nê Israél mena nê Glik la ami. Lôk miñ noson nena môlô ma nê udum ku hamô alañ vibin mena môlô nê lôk alañsi mi ami. Ma miñ noson nena môlô anyô mena avi ami. Milôk.

²⁹ *Môlô ma Kilisi anêñ ba intu môlô ma Ablaham anêñ limi takatu ba tem noja leññmavi takatu ba Wapômbêñ bôk havak abô yôv ek nêmlô êndêñ yani.

4

¹ Yenañ abô ma aêntêk. Okna te lambô anêñ nômkama ma nakaduñ anêñ ma doñtom tem miñ enja kethen ami. Yani ma alañ ma doñtom okna denañ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alañ vibin vêmmam.

² Yani hamô nê takatu ba eyabin yani vibin ma miñ hatôm enja anêñ nômkama sapêñ ami endeba êyô waklavônê atu ba lambô hatak am.

³ *Ma yêlô Israél ma aêñ iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuñ havalon loñ denañ

⁴ *endeba Wapômbêñ etak anêñ waklavônê atu ba nêmlô Nakaduñ êlêm am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuñ vibin

⁵ ek nêmlô yêlô avômena seka takatu ba amô balabuñ vibin vê ek nambitak Wapômbêñ anêñ nali anôn.

⁶ *Ma môlô avômalô loñ buyañ lêk ubitak Wapômbêñ anêñ nali haviñ. Ba intu Wapômbêñ hêv Nakaduñ anêñ Lovak Mathen halêm hamô alalôaniñ kapôlônêñ lôk Lovak Mathen êñ hadum ba alalô alam kaêk nena, "Aba wakamik."*

⁷ Aêñ ba môlô ma nali ma miñ hatôm nê idum ku hamô alañsi vibin hathak loñbô ami. Ba intu Wapômbêñ hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

Pol lamalaiñ ek avômalô Galesia

⁸ Sêbôk atu ba miñ oyala Wapômbêñ ami, êñ ma ngôkba hamô hatôm môlônim alañ. Ngôkba takêñ ma miñ wapômbêñ anôn ami.

⁹⁻¹⁰ *Ma lêk môlô osopa Wapômbêñ. Ma doñtom Wapômbêñ da anêñ ku nena bôk havôn môlô vê ba lêk

* **3:21:** Lom 8:2-4 * **3:23:** Gal 4:3 * **3:24:** Lom 10:4 * **3:26-27:** Jon 1:12; Lom 6:3 * **3:28:** Lom 10:12 * **3:29:** Lom 4:13 * **4:3:** Kol 2:20 * **4:4:** Jon 1:12-14; Lom 1:3 * **4:6:** Lom 8:15-17 * **4:6:** "Aba" êñ ma abô Alam ba anêñ ôdôn nena 'kamik'. * **4:9-10:** Lom 14:5; Kol 2:16

ubitak yani anêḡ ma miḡ mólôda unim auk ami. Ma aisê ka mólô osopa Mose anêḡ balabuḡ hathak loḡbô? Ayôḡ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêḡ iniḡ balabuḡ ma êntêk osopa denaḡ. Ku takêḡ ma pulusikna lôk vaunena ma doḡtom havôv mólô halehi bumalô iniḡ auk pik hathak loḡbô. Ba lemimhaviḡ nôm takêḡ imbitak mólônim alaḡ esak loḡbô e? Mólôda.

11 Yalenḡ hik ya hathak mólô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miḡ hik anôḡ ami.

12 Aiyaḡ thêlô, bôk yahabitak hatôm mólô ma yahatak avômalô Israeḡ iniḡ balabuḡ. Ba intu yahalaḡ hadêḡ mólô ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma miḡ ôdô ya ami.

13 Mólô oyala nena yahapôm lijiḡ ma yahathôk ba yahananaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi môḡ anôḡ hadêḡ mólô.

14 Lijiḡ êḡ hêv malaiḡ hadêḡ mólô ma doḡtom owa ya thô hatôm owa Wapômbêḡ anêḡ aḡela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miḡ ôvôliḡ dômim lôk ôpôlik hathak ya ami.

15 Yahayala katô nena mólô hatôm nômbi malemim daluk vê ba nôñêm êndêḡ ya. Lemimmavi êḡ lêk hasôv ba hi êsê?

16 Yahananaḡ abô avanôḡ hadêḡ mólô ma ôpôlik hathak ya eka?

17 Nê takêḡ maleniḡkilik ek mólô nôpôlik esak ya ma lemimimbiḡ i. Ma miḡ idum aêḡ ek mólô nôpôm nômla mavi êḡjêk i ami.

18 Avômalô ethak êv leniḡmavi hadêḡ nê loḡ buyaḡ, êḡ ma mavi. Ma doḡtom miḡ yahamô haviḡ mólô ami, ma aisê ka mólô uluviḡ ku êḡ ma ôêv lemimmavi hadêḡ nê auk kambom takêḡ?

19 Yenaḡ avômena anôḡ, ya hatôm avi atu ba hawa vovaḡ hathak loḡbô ek embathu endeba Kilisi êmô mólô kapôlômim am.

20 Mólônim auk halinḡ ya ba intu yalenḡhaviḡ yasôk yamô imbiḡ mólô

ek yatak abô lôklokwaḡ ma yanaḡ abô labali iyom.

Abô loḡ kapô hathak Sela lo Haga

21 Mólô takatu ba udum ek nômô Mose anêḡ abô balabuḡ vibinḡ ma yahadum ek yanaḡ injik mólô liḡ nena, “Mólô oyala abô balabuḡ anêḡ loḡôndê anêḡ daḡ sapêḡ e?”

22 *Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yaḡ, yani ma alaḡ mi. Ma avi ku Haga havathu yaḡ, yani ma avi lôk alaḡ.

23 *Ma Haga havathu nakaduḡ hathak nê pik iniḡ loḡôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbêḡ bôk havak abô haviḡ Ablaham yôv.

24-25 Avi ju êntêk ma abô loḡ kapô hathak ik tabô lokwaḡju thô. Tabô yaḡ ma evak hêk dum Sainai hamô loḡ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alaḡsi vibinḡ. Ma avômalô Israeḡ takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabuḡ vibinḡ hatôm nê lôk alaḡsi takêḡ. Aêḡ ba tabô êḡ ma Haga ma Haga êḡ ma malak Jelusalem bôlôḡ êntêk.

26 *Ma tabô yaḡ ma avi atu ba alaḡ mi, êḡ ma Jelusalem atu ba hamô malak lenḡ ma yani miḡ hadum ku hamô alaḡ vibinḡ ami. Yani ma alalôaniḡ wakatik.

27 Hatôm bôk eto nena,
 “O avi yamu, miḡ howa avômena ami,
 ômô lôk lemmavi.
 Ma o avi atu ba miḡ howa vovaḡ ek
 ombathu avômena ami,
 nêḡ yeḡ lôk lemmavi lôk lêlô,
 ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk
 bêḡ anôḡ
 hamôḡ ek avi lôk anyô atu.” *Ai-
 saia 54:1*

28 *Aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ havak abô ba Aisak habitak. Ma mólô lêk ubitak aêḡ iyom.

29 *Ma okna yaḡ atu ba habitak hathak nê pik iniḡ loḡôndê hêv vovaḡ hadêḡ yaḡ atu ba evathu hathak Lovak Mathenḡ. Lêk êntêk aêḡ iyom.

* 4:22: Stt 16:15; 21:2 * 4:23: Lom 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; ALK 21:2,10 * 4:28: Stt 15:4-5; Lom 9:7 * 4:29: Stt 21:9

30 Ma donptom Wapômbêñ anêñ kapyã hanañ aisê?

“Nakadun yan atu ba talêbô ma alañ mi tem enja lambô anêñ nômkama.

Ma yan atu ba talêbô hamô alañ vibin ma mi.

Ba intu nêñ avi êñ lôk anêñ nakadun vê.”

Môñ Anôñ 21:10

31 Aêñ ba aiyañ thêlô, alalô ma avi alañ atu anêñ nali. Ma miñ avi lôk alañsi anêñ nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabun

1 Kilisi hêv alalô vê hêk balabun ek balabun miñ eyabin alalô ami. Aêñ ba numiñ lôklokwan ek balabun miñ imbitak alalôaniñ alañ esak loñbô ami.

2 Nodañô! Ya Pol yahanañ hadêñ môlô nena nongothe unim kupik, êñ ma Kilisi anêñ ku tem imbitak êtôm nôñ oyañ.

3 Ma yahanañ hathak loñbô nena opalêla takatu ba engothe iniñ kupik, ma balabun anêñ ku miñ hama ami ma lôkmala denañ ek nesopa lôkthô.

4 Aêñ ba ôpatu ba hasopa balabun ek imbitak thêthôn, êñ ma hatôm hadabêñ yanida kisi hêk Kilisi anêñ wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi.

5 Ma donptom Lovak Mathen hadum ba alalô aêvhavin ba apôvin thêthôn atu ba aêv malenijn hathak ek êlêm.

6 *Engothe kupik mena miñ engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhavin Yisu Kilisi ayê nena nôñ oyañ. Êvhavin ma nômbên ba hik anêñ anôn ma lenijnhavin avômalô vi.

7 Sêbôk ma môlô olañvin mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanôn?

8 Auk êñ miñ halêm anêñ ôpatu ba halam môlô ami.

9 *Yis dokte iyom hatôm idum polom isiñ bên.

10 *Ma donptom yahayala nena môlô ma Anyô Bên anêñ avômalô ba tem

miñ nobalon auk yan ami. Ma opalê atu ba habulin môlônim auk tem enja anêñ vuli.

11 Aiyañ thêlô, avômalô doho eson nena yahavatho auk nengothe kupik loñ hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabun. Ma donptom yahavatho auk nengothe kupik loñ, êñ ma tem miñ avômalô takêñ nesañ ya ami. Lôk yahalôk ek nengothe kupik, êñ ma yahêv alovalañsiñ atu ba avômalô êpôlik hathak vê.

12 Ma nê takatu ba ibulin môlônim auk, êñ ma mavi ek nengothe iniñ kupik lôk nimbi thalôk vê imbin!

13 *Yenañ aiyañ thêlô, Wapômbên halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabun anêñ ku. Balabun miñ hayabin môlô hathak loñbô ami ba intu miñ nodenu kapôlômim bô esak loñbô ami. Mi. Lemimimbin avômalô vi ba nôñem i sa.

14 *Balabun sapên anêñ ôdôn ma donptom iyom nena,

“Lemimbin anyô yan êtôm lemhavin oda.”

Wok Plis 19:18

15 Môlô hatôm avun yatap ba othan am mayaliv ba intu noyabin am. Yakô môlôda numbulin am.

Lovak Mathen anêñ loñôndê

16 Yahanañ nena nosopa Lovak Mathen ek lemvimkupik anêñ thethanak miñ imbi alak imin môlô ami.

17 *Kapôlônijn bô hapôlik ek Lovak Mathen anêñ auk ma Lovak Mathen hapôlik ek kapôlônijn bô anêñ thethanak. Nôm ju êñ ethak ik i aleba môlô miñ hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhavin ek nundum ami.

18 Ma donptom môlô lêk osopa Lovak Mathen anêñ abô ba intu miñ ômô abô balabun vibin ami.

19 *Kapôlônijn bô anêñ bôk lo loñ atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek walilin lôk anyô lo avi malenijnkilik ek i ma kobom mama lomalama

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal 1:7 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Lom 13:9 * 5:17: Lom 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10

20 lôk êv yeŋ hadêŋ ŋgôkba lôk êbôk siniŋ ma ik vovak ba leŋiŋmaniŋ lôk kapôlôŋiŋ kambom ba ethaŋ i ma leŋiŋdaŋ ba idum palonŋ lôk enaŋ abô lôk vovak ek nembak i vose.

21 Ma maleniŋkilik hathak nômkama lôk inum waiŋ ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma haviŋ. Nôm takêŋ bôk yahanaŋ hadêŋ môlô yôv, ma lêk yahanaŋ hathak lonŋbô nena avômalô takatu ba idum aêŋ tem miŋ hatôm nimbitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ lonŋ lôkliŋyak kapô ami. Mi anôŋ.

22 Ma donŋtom Lovak Matheŋ anêŋ bôk lo lonŋ atu ba hik anôŋ ma aêntêk. Leŋiŋhaviŋ i lôk leŋiŋmavi haviŋ i ma êmô yôhokna lôk êmô malinyaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêŋ i ma êmô batônŋ oyaŋ

23 lôk etauviŋ i ma ipuki lonŋ. Ma balabuŋ la miŋ hêk kobom takêntêk êŋ lonŋ siŋ ami.

24*Ma Yisu Kilisi anêŋ avômalô bôk ik kapôlôŋiŋ bô lôk thethaŋak takatu ba habi alak hamiŋ i vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ.

25 Lovak Matheŋ lêk hayabiŋ alalô ba intu nasopa vaŋgwam.

26*Ma miŋ alalô nambô i lôk nambi anyô yaŋ la ek injik vovak ma leŋiŋdaŋ ami.

6

Kobom mavi anêŋ ôdônŋ

1 *Aiyaŋ thêlô, môlônim anyô hêvhaviŋ te hadum kambom, êŋ ma môlô takatu ba osopa Lovak Matheŋ nonaŋ abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak lonŋbô. Ma oyabiŋ o ek miŋ êmbôv o ami.

2 *Nônêm avômalô takatu ba ewa malaiŋ sa. Êŋ ma hatôm hosopa Kilisi anêŋ balabuŋ.

3 Alalô lôkthô ma nê athêŋ mi. Ba intu anyô te hasoŋ nena yani anyô lôk athêŋ bêŋ, êŋ ma hasau yanida.

4 Anyô tomtom nêsô i ba neya ek leŋiŋmavi esak iniŋ kobom ma miŋ netatale anyô vi ami.

5 *Aêŋ ba môlôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o.

6*Ma nuŋgwik anêm nômkama mavi sam êndêŋ kêdônŋwaga takatu ba êdônŋ môlô hathak Wapômbêŋ anêŋ abô.

7*Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu miŋ nosoŋ nena hatôm nosau Wapômbêŋ esak nômla ami. Mi anôŋ.

8 Ma ôpatu ba hapaliv kapôlôŋiŋ bô anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma ŋama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matheŋ anêŋ vêk ma tem enja anêŋ anôŋ ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

9 Alalô nandum ku lôklokwaŋ ma miŋ natak ku takêŋ ami ek naja anêŋ anôŋ mavi êndêŋ anêŋ waklavônŋ. Ba intu alalô miŋ kapôlôŋiŋ egiap ek nandum mavi lomaloma ami.

10 Aêŋ ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêŋ avômalô sapêŋ. Ma nandum kobom êŋ mathalaleŋ êndêŋ ôdônŋ takatu ba êvhaviŋ.

Abô anêŋ daŋ

11 Môlô ôyê abô anêŋ daŋ êntêk ba eto bêŋbêŋ ma yahato hathak yada yabahaŋ.

12 Nê takêŋ êkô ek neja vovaŋ esak Kilisi anêŋ alovalaŋaŋsiŋ. Ba intu eyanda môlô ek nonŋgothe unim kupik ek thêlô nêmbô i esak nômkama takatu ba hamô yaiŋ iyom.

13 Nê takatu ba êlôk hathak auk nenŋgothe kupik, ma thêlôda miŋ esopa balabuŋ lôkthô ami. Ma donŋtom idum ek môlô nonŋgothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athêŋ lôkmaŋŋiŋ êndêŋ i.

14 Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalaŋaŋsiŋ. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathônŋ auk êŋ paliŋ. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathônŋ ya paliŋ aêŋ iyom. Aêŋ ba yada tem yambôya

* 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mat 18:15 * 6:2: Lom 15:1 * 6:5: Lom 14:12

* 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Lom 8:13

esak alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ alovalaņaņsiņ iyom.

¹⁵ *Engothe kupik mena miņ engothe kupik ami, êņ ma nôm oyaņ. Nômbêņ ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk.

¹⁶ Yôhok lôk nanêm kapôlôņiņ ni êndêņ avômalô takatu ba esopa abô êņ, thêlô ma Wapômbêņ anêņ avômalô Islael anôņ.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yalenviņkupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takêņ ek miņ nêm malaiņ êndêņ ya esak loņbô ami.

¹⁸ Aiyaņ thêlô, Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm eyabiņ mólônim dahôlômim. Avanôņ.

* **6:15:** Gal 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17:** 2Ko 4:10

Kapya atu ba Pol hato hi Epesus Abô môᶇ

Pol hato kapya êntêk hadêᶇ avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athêᶇ bêᶇ. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enaᶇ Wapômbêᶇ anêᶇ Abô Mavi bêᶇ hadêᶇ avômalô aleba êyô Epesus haviᶇ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Havenᶇ yam ma Pol hi hamô Epesus hathak lonᶇbô ba hamô hatôm sondabêᶇ lô. Vêᶇ ma hatak Epesus ba hi ma hato kapya êntêk.

Hato ek embatho iniᶇ êvhaviᶇ lonᶇ. Ma miᶇ hato ek enaᶇ iniᶇ kambom bêᶇ ami. Hadôᶇ thêlô hathak Wapômbêᶇ anêᶇ wapôm lomalama. Ma hik êvhaviᶇ anêᶇ lonᶇôndê mavi thô hadêᶇ i.

Pol hamô koladôᶇ ma hato kapya êntêk hadêᶇ 60 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ *Ya Pol, Yisu Kilisi anêᶇ aposel hathak Wapômbêᶇ da anêᶇ lahaviᶇ. Yahato kapya êntêk hadêᶇ avômalô mathenᶇ anêᶇ Epesus takatu ba êvhaviᶇ ba esopa Yisu Kilisi.

² Alalôaniᶇ Kamik Wapômbêᶇ lôk Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi nêᶇnêᶇ iniᶇ wapôm lôk labali êndêᶇ môlô.

Wapômbêᶇ hêv nôᶇ mavi lomalama hadêᶇ alalô hathak Kilisi

³ *Alalô nambô Wapômbêᶇ, alalôaniᶇ Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi anêᶇ Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathenᶇ anêᶇ mek mavi hathak nôᶇkama lomalama anêᶇ malak leᶇ yôv hadêᶇ alalô takatu ba amiᶇ haviᶇ Kilisi.

⁴ *Sêbôk atu ba miᶇ hapesaᶇ pik ami denaᶇ ma halam alalô takatu ba amô haviᶇ Kilisi ek nambitak mathenᶇ lôk kambom mi êᶇjêk yani ma.

⁵ *Ma lahaviᶇ alalô ba intu hathak anêᶇ lamavi lôk anêᶇ auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anêᶇ nali esak Yisu Kilisi. Hadum aêᶇ

⁶ ek avômalô nêᶇmbô anêᶇ wapôm lôkmaᶇgiᶇ. Yani haᶇgasô anêᶇ wapôm êᶇ oyaᶇ biᶇ ek alalô takatu ba amiᶇ haviᶇ Nakaduᶇ, anêᶇ biᶇdaluk anôᶇ.

⁷ *Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anêᶇ thalaleᶇ ba hale alalôaniᶇ kambom liliᶇ hathak anêᶇ wapôm anêᶇ sam valaluk.

⁸ Ma haᶇgasô anêᶇ wapôm takatu ba hayô abôlêk siᶇ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêᶇ ek nayala nôᶇkama lomalama sapêᶇ.

⁹ *Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk lonᶇ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anêᶇ auk êᶇ thô hadêᶇ alalô.

¹⁰ *Auk êᶇ ma auk isup nôᶇkama takatu ba hamô pik lo leᶇ esak doᶇtom ba nêᶇmô Kilisi vibij. Nôm êᶇ tem imbitak êndêᶇ anêᶇ waklavôᶇ.

¹¹ *Nôᶇkama takatu ba Wapômbêᶇ lahabi nimbatak ma lôkthô tem nimbatak aêᶇ. Ma bôsêbôk ma lahabi nena tem enja yêlô ᶇê Israeᶇ ba habutiᶇ anêᶇ sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anêᶇ sam.

¹² Yani hadum aêᶇ ek yêlô ᶇê môᶇ takatu ba aêv maleᶇgiᶇ ek Kilisi nabam anêᶇ athêᶇ lôkmaᶇgiᶇ.

¹³ Ma havenᶇ yam ma môlô olaᶇô abô avanôᶇ aêᶇ iyom. Abô êᶇ ma Abô Mavi atu ba nêᶇm môlô bulubiᶇ. Môlô olaᶇô ba ôêvhaviᶇ, êᶇ ma Wapômbêᶇ habutiᶇ anêᶇ sêk hayô hêk môlô. Sêk êᶇ ma Lovak Mathenᶇ atu ba Wapômbêᶇ bôk havak abô yôv ek nêᶇm êlêᶇ.

¹⁴ *Wapômbêᶇ hêv Lovak Mathenᶇ hadêᶇ alalô hatôm nôᶇ mavi atu ba havak abô ek nêᶇm anêᶇ dahô, ek waklavôᶇ êᶇ ma tem nêᶇm anêᶇ avômalô vê êᶇjêk kambom lomalama. Ba intu nabam anêᶇ athêᶇ lôkmaᶇgiᶇ esak leᶇ.

* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1 * 1:3: Ep 2:6 * 1:4: Jon 15:16 * 1:5: Jon 1:12 * 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14
* 1:9: Lom 16:25 * 1:10: Kol 1:16,20 * 1:11: Lom 8:28-29 * 1:14: 2Ko 1:22

Pol hateŋ mek ek avômalô Epesus

2

15 Yahalaŋô abô takêŋ hathak môlô ôêvhaviŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi lôklokwaŋ lôk lemimhaviŋ avômalô mathen lôkthô. Aêŋ ba

16 yahanaŋ yalenmavi velevele hadêŋ Wapômbêŋ hathak môlô halôk yenaŋ mek.

17 *Yahaten mek lôbôlôŋ ek Wapômbêŋ nêŋ anêŋ Lovak Mathen êndêŋ môlô ek nêŋ auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êndêŋ môlô ek noyala yani katô anôŋ. Yani ma alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ Lambô lôkmaŋgiŋ.

18 Ma yahaten mek ek Wapômbêŋ nêŋ deda mavi êndôk môlô kapôlômim ek noyala nômbêŋ atu ba halam môlô ek nônêŋ malemim esak. Nôm takêŋ ma wapôm lôkmaŋgiŋ anôŋ ek anêŋ avômalô mathen neja embenŋ yam.

19 *Ma yahaten ek môlô noyala anêŋ lôklokwaŋ anôŋ biŋ atu ba hathak hadum ku ek hêv alalô takatu ba aêvhaviŋ yani sa. Lôklokwaŋ êŋ iyom intu

20 *bôk hik Kilisi liŋ hêk ŋama hathak ba hadô yani hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ anêŋ leŋ.

21 *Loŋ êŋ ma Kilisi hamô vuliŋ anôŋ ek ŋôkba lôk ŋôk bêŋ loma-loma ma aŋela bêŋ lôk lôklokwaŋ sapêŋ ma ŋê lôk athêŋ bêŋ lôkthô takatu ba tem nêŋ êndêŋ lêk ma embenŋ yam imbiŋ.

22 *Wapômbêŋ hatak nômkama lôkthô hamô Kilisi anêŋ lôklokwaŋ vibiŋ ma hêv yani ek imbitak nômkama sapêŋ anêŋ alaŋ ek nêŋ anêŋ avômalô ôdôŋ takatu ba êvhaviŋ yani sa.

23 *Avômalô êvhaviŋ ma hatôm yanida liŋkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nômkama sapêŋ kapô ba hayô abôlêk siŋ.

Wapômbêŋ hêv lôkmala hadêŋ alalô ŋê ŋama

1 *Sêbôk ma môlô ovalaki abô bal-abuŋ ba udum kambom lomaloma ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv.

2 *Bôk olaŋô pik anêŋ auk ba osopa ŋôk Sadaŋ anêŋ abô. Yani ma anyô bêŋ ek ŋôk takatu ba êmô pik vuliŋ. Ma lêk hadum ku haviŋ avômalô takatu ba ibi leŋôndôŋ siŋ ek nedaŋô Wapômbêŋ anêŋ abô.

3 *Bôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlôŋiŋ bô anêŋ thethaŋak lôk anêŋ auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabiŋ Wapômbêŋ anêŋ lamaniŋ iyom.

4-5 *Ba intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniŋ kapôlôŋiŋ vônô yôv. Ma doŋtom Wapômbêŋ anyô hêv kapô lôk lahaviŋ alalô bêŋ anôŋ ba hêv lôkmala hadêŋ alalô haviŋ Kilisi. Avanôŋ biŋ nena Wapômbêŋ hêv alalô bulubiŋ hathak anêŋ wapôm.

6 *Ma hik alalô liŋ haviŋ Kilisi ba hadô alalô amô malak leŋ haviŋ yani. Alalô amô haviŋ Yisu Kilisi ba intu hadum nôŋ takêŋ aêŋ.

7 Yani hadum nôŋ mavi takêŋ ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nômbêŋ atu ba tem imbitak embenŋ yam ma yani hatôm injik anêŋ wapôm anôŋ biŋ atu thô.

8 Avanôŋ, Wapômbêŋ anêŋ wapôm hêv môlô bulubiŋ hathak unim ôêvhaviŋ. Hêv oyaŋ biŋ ba miŋ udum nômlate ek owa bulubiŋ êŋ ami.

9 *Ma miŋ hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu miŋ hatôm anyôla embam yanida ami.

10 *Mi, alalô takatu ba amô haviŋ Yisu Kilisi ma Wapômbêŋ da baŋ hapesaŋ lukmuk ek nandum ku mavi

* 1:17: Kol 1:9 * 1:19: Kol 1:11 * 1:20: Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 * 1:21: Kol 1:16; 2:10
 * 1:22: Sng 8:6 * 1:23: Lom 12:5; Ep 4:10,15; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tit 3:3 * 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Lom 6:11-13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10: Tit 2:14

takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

Kilisi hadum avômalô Israeël lôk avômalô loŋ buyaŋ ibitak doŋtom

11 Aêŋ ba môlô nê loŋ buyaŋ lemimimbi nena bôk ômô viyaiŋ ek avômalô Israeël. Thêlô ethak elam môlô nena, “Nê miŋ engothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “Nê engothe kupik”. Ku êŋ ma ku bahenjiŋ iyom.

12 *Môlô bôk ômô daimbô ek Kilisi ma môlô miŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô hatôm Israeël ami. Ma tabô takatu ba Wapômbêŋ bôk havak haviŋ Israeël ma miŋ hathak môlô ami. Ma môlô miŋ ôêv malemim ek nôm mavi la ami lôk ômô pik oyaŋ ma Wapômbêŋ mi.

13 *Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbêŋ, ma doŋtom lêk ômô haviŋ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêŋ hawa môlô halêm bidonŋ oyaŋ ek yani hathak Kilisi anêŋ thalalenŋ.

14 *Kilisi da ma alalôaniŋ yôhok ba hadum ek yêlô Israeël lôk môlô avômalô loŋ buyaŋ nambitak ôdônŋ doŋtom. Sêbôk ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêŋ hayaŋ thêlô lôk alalô kisi, ma doŋtom lêk Kilisi hamô badêŋ êŋ lu.

15 *Badêŋ êŋ ma Israeël iniŋ abô balabuŋ lomaloma. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêŋ vê ek indum ôdônŋ ju êŋ nimbitak ôdônŋ lukmuk doŋtom nêômô yani kapô. Hadum aêŋ ba intu yôhok habitak.

16 *Ma ôdônŋ ju êŋ ma yani hakapo i hathak doŋtom ek nimbitak kupik doŋtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhok imbiŋ ôdônŋ lukmuk êŋ ma Wapômbêŋ. Aêŋ ba intu Yisu hik alalôaniŋ apôlik êŋ vônô hathak a.

17 *Yani halêm ba hanaŋ abô yôhok hadêŋ môlô takatu ba ômô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidonŋ.

18 Aêŋ ba hathak Kilisi anêŋ ku ma Lovak Mathenŋ doŋtom iyom hapesaŋ

loŋôndê ek môlô lôk yêlô ana bidonŋ ek Kamikbêŋ.

Alalô ma Anyô Bêŋ anêŋ unyak mathenŋ

19 *Aêŋ ba sêbôk ma môlô ôtôm avômalô takatu ba etak iniŋ loŋ ba i buyaŋ ma pik mi. Ma doŋtom lêk môlô ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak anêŋ avômalô haviŋ avômalô mathenŋ sapêŋ. Ma môlô ômô Wapômbêŋ anêŋ unyak lo loŋ.

20 *Alalô nê aêvhaviŋ hatôm unyak atu ba Wapômbêŋ halav. Aposel lo plopet êtôm unyak êŋ anêŋ bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiŋ.

21 *Anyô Bêŋ Kilisi hagêgê unyak êŋ lôkthô loŋ ba hadum ba halumbak bêŋ ba habitak unyak mathenŋ ek yanida.

22 *Ma Kilisi halav unyak êŋ hathak môlô avômalô loŋ buyaŋ haviŋ. Halav môlô hathak doŋtom haviŋ anêŋ avômalô lôkthô hatôm unyak mathenŋ ek Wapômbêŋ êmô esak anêŋ Lovak Mathenŋ.

3

Pol hik Wapômbêŋ anêŋ auk loŋ kapô thô hadêŋ nê loŋ buyaŋ

1 *Wapômbêŋ hadum nôm mavi takêŋ ba intu ya Pol yahathak yahalek yavenđônŋ lêlô hadêŋ Kamikbêŋ. Ma yahamô koladônŋ ek malê nena yahadam Yisu Kilisi anêŋ ku ek yahêv môlô nê loŋ buyaŋ sa.

2 *Môlô bôk olaŋô yôv nena Wapômbêŋ hêv anêŋ wapôm hadêŋ ya ba hêv ku yanêm môlô sa.

3 *Ma hik anêŋ auk loŋ kapô êŋ thô hadêŋ ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapyâ êntêk.

4 Osam abô êŋ, ma tem noyala yenaŋ auk esak auk loŋ kapô takatu ba hathak Kilisi.

5 Wapômbêŋ miŋ bôk hik auk loŋ kapô takêŋ thô hadêŋ avômalô

* 2:12: Lom 9:4; Kol 1:21 * 2:13: Kol 1:20 * 2:14: 1Ko 12:13 * 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26

bôsêbôk ami. Ma donjom lêk Wapômbêḡ hik nôm takêḡ thô hadêḡ anêḡ plopet lôk aposel mathenḡ hathak Lovak Mathenḡ.

⁶ *Ma auk loḡ kapô êḡ ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loḡ buyanḡ takatu ba ômô havinḡ Yisu Kilisi ma tem Wapômbêḡ imbi sam donjom êndêḡ môlô êtôm sam atu ba habi hadêḡ yêlô avômalô Israeḡ. Ma môlô lêk ubitak kupik donjom havinḡ yêlô Israeḡ. Ma môlô lôk yêlô Israeḡ tem naja nôm takatu ba Wapômbêḡ bôk havak abô hathak imbiḡ i.

⁷ *Hathak anêḡ lôklokwanḡ ma Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm hadêḡ ya ek yambitak Abô Mavi êḡ anêḡ anyôku.

⁸ *Ya ma yaôna lôk ek Wapômbêḡ anêḡ avômalô mathenḡ lôkthô, ma donjom hêv anêḡ wapôm hadêḡ ya ek yanāḡ anêḡ Abô Mavi esak Kilisi anêḡ nômkama kêkêlô êndêḡ môlô ḡê loḡ buyanḡ. Nômkama takêḡ halôk ba hi bomaḡ ba miḡ hatôm anyôla eyala anêḡ ôdôḡ ami.

⁹ Ma yani hêv ya ek yanḡik auk loḡ kapô êḡ thô êlêm yainḡ ek avômalô sapêḡ nêgê. Wapômbêḡ atu ba hapesanḡ pik lo leḡ bôk havuḡ auk loḡ kapô êḡ hadêḡ môḡ anôḡ aleba lêk ma hik thô.

¹⁰ Yani hadum aêḡ ek ḡgôk bêḡ ma aḡela lôk athêḡ anêḡ leḡ sapêḡ nêgê nena yani lêk hakapo avômalô loḡ buyanḡ lôk Israeḡ ba ibitak avômalô êvhavinḡ donjom. Ek batu neyala anêḡ auk kêkêlô lôkmanḡinḡ takêḡ.

¹¹ Wapômbêḡ hadum aêḡ ek hasopa anêḡ auk atu ba bôk lahabi hadêḡ môḡ anôḡ. Ma hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ma nôm takêḡ lêk hik anôḡ.

¹² *Alalô aêvhavinḡ Kilisi ba amô havinḡ yani ba intu miḡ akô ek ana bidonḡ ek Wapômbêḡ ami. Mi, ayala avanôḡ biḡ nena yani lamavi ek alalô.

¹³ Aêḡ ba môlô miḡ kapôlômim malainḡ esak vovanḡ takatu ba yahawa

hathak môlô ami. Mi, môlô ma nômbêḡ hêk Wapômbêḡ ma ba intu yahawa vovanḡ takêḡ.

Pol hateḡ mek

¹⁴ Yalenḡhabi nôm takatu ba Wapômbêḡ hadum ba yahathak yahalek yavenḡdôḡ lêlô hadêḡ Kamikbêḡ.

¹⁵ Yani bôk hapesanḡ avômalô pik lo leḡ ba hêv athêḡ hadêḡ thêlô lôkthô.

¹⁶ Yahateḡ mek ek nômkama lôkthô anêḡ alaḡ lôkmanḡinḡ nena nêḡ Lovak Mathenḡ êndôk môlô kapôlômim ek embatho môlô loḡ esak yanida anêḡ lôklokwanḡ bêḡ

¹⁷ *ek Kilisi enja loḡ êmô môlô kapôlômim esak unim ôêvhavinḡ. Ma yahateḡ mek nena Wapômbêḡ anêḡ lahavinḡ ma indum ba numinḡ lôklokwanḡ êtôm a anêḡ ḡgalôk halôk pik ba havalonḡ loḡ

¹⁸ ek môlô lôk ḡê mathenḡ lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêḡ lahavinḡ ma bêḡ anôḡ ba anêḡ daim hathak bomaḡ ma halôk bomaḡ ba hi ma anêḡ vova ma hi ba hi iyom.

¹⁹ Kilisi anêḡ lahavinḡ ma hi bomaḡ ba miḡ hatôm anyôla eyala anêḡ daḡ ami. Ma donjom yahateḡ mek ek Wapômbêḡ injik lahavinḡ êḡ thô êndêḡ môlô ek anêḡ nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô môlô kapôlômim sinḡ.

²⁰ Wapômbêḡ anêḡ lôklokwanḡ hathak hadum ku hamô alalô kapôlônḡinḡ. Ma hathak lôklokwanḡ êḡ ma yani hatôm indum nômkama takatu ba alalô anaḡ lo leḡinḡhabi hathak. Ma malêla takatu ba alalô miḡ hatôm leḡinḡimbi ami ma yani hatôm indum nôm takêḡ imbiḡ.

²¹ Aêḡ ba alalô takatu ba aêvhavinḡ nabam Wapômbêḡ lôkmanḡinḡ esak Yisu Kilisi anêḡ athêḡ ni ba ni êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ.

4

Avômalô êvhavinḡ ma Kilisi anêḡ liḡkupik

* **3:6:** Ep 2:13,16-19 * **3:7:** Kol 1:25 * **3:8:** 1Ko 15:9-10 * **3:12:** Jon 14:6; Lom 5:2 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7

1 *Aên ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladôn hathak Anyô Bêñ anên athên, yahason mômô lokwan ek nômô êtôm atu ba Wapômbênj dalam mômô ek nômô aên.

2 *Ba intu notauviñ am anônj biñ ma nômô labalina imbiñ avômalo. Nômô malinyaô ma malaiñ takatu ba mômôviyanj êv hadênj mômô ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviñ.

3 *Lovak Mathenj hatak kapôlônjinj doñtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nômô yôhok êñ.

4 Kilisi anênj linjkupik ma doñtom, ma Lovak Mathenj ma doñtom aênj iyom. Ma Wapômbênj dalam alalô sapênj ek nanêm maleñ ek nôm doñtom iyom.

5 Ma Anyô Bêñ ma doñtom, ma êvhaviñ ma doñtom aênj iyom, ma ithik ñañ ma doñtom aênj haviñ.

6 *Ma Wapômbênj doñtom ma Kamikbênj doñtom aênj iyom. Yani habibôm hayô hêk alalô lôkthô vov ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlônjinj.

7 *Ma Kilisi habi anênj wapôm sam hadênj alalô tomtom hatôm yanida anênj lahaviñ.

8 Hatôm Wapômbênj anênj kapyâ bôk hanañ nena,

“Yani hamô anênj ñê vovak lu,
ma halom i hatôm ñê ku koladôn
ba ethak vulinj ba i,

ma hik anênj wapôm sam hadênj
anênj avômalo.” *Kapya Yen*
68:18

9 *Ma abô atu ba enañ nena, “ethak vulinj ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêm pik.

10 Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leñ lôkthô anênj vulinj ek êmbôlô nômka sapênj ba êyô sinj.

11 *Ma yanida intu habi anênj wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho ñê enañ Abô Mavi hadênj ñê daluk, ma doho ñasakinj, ma

doho kédônjwaga êdônj avômalo hathak Wapômbênj anênj abô.

12 Yani habi anênj wapôm sam hadênj avômalo takênj ek nêpôpêk Wapômbênj anênj avômalo mathenj sapênj ek nindum ku nênem avômalo sa ek embatho Kilisi anênj linjkupik loñ ek imbitak lôklokwanj.

13 *Ku takênj lôkthô tem ni ba ni endeba alalôaniñ aêvhaviñ lôk auk esak Wapômbênj Nakadunj imbitak bênj lôk indum ek alalô sapênj nambitak kapôlônjinj doñtom. Êñ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talañ te atu ba halumbak ba anênj daim êtôm Kilisi da.

14 Êñ ma tem miñ namô êtôm avômena esak loñbô ami. Ma ñê takatu ba êdônj abôyanj lôk êbôlêm loñondê ek nesau alalô ek nimbulinj alalôaniñ aêvhaviñ ma tem miñ hatôm nêyôkwij alalôaniñ aêvhaviñ ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk ñgwêk hik ami.

15 *Mi, alalô leñjinimbiñ avômalo ba nanañ abô avanônj iyom êndênj i. Adum aênj ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalo êvhaviñ sapênj iniñ wakadôk.

16 Yani havalonj leñvinjkupik lôbôlôbô sapênj ba hagégê loñ hathak doñtom. Bu tomtom da idum iniñ ku ba idum leñvinjkupik takênj halumbak bênj lôk lôklokwanj ma leñjinhaviñ i.

Nosopa loñondê lukmuk

17 *Aên ba yenañ abô te hêk ek yanañ imbiñ mômô. Ma yahanañ hathak Anyô Bêñ anênj athên nena miñ nômô êtôm ñê daluk ethak êmô aênj esak loñbô ami. Mi, iniñ auk ma nôm oyanj.

18 Lôk iniñ eyala nômka ma hatôm êmô momaniniñ bênj kapô denañ. Thêlôninj auk ma thekthek lôk iniñ auk mavi mi ba intu êmô daimbô ek Wapômbênj anênj lôkmala.

* 4:1: Kol 1:10 * 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:6: 1Ko 12:6 * 4:7: Lom 12:3,6 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Lom 1:21; 1Pi 1:14

19 Thêlô kapôlônin halôk bin hathak kambom ba intu êv i vidoŋ ek ne-sopa iniŋ thethaŋak ma miŋ mama ami. Lôk maleŋin kilik ek nindum nô m lôŋgôlôn lomaloma ni ba ni.

20 Ma doŋtom sêbôk atu ba ôêvhavin Kilisi ma êdôn môle hathak loŋôndê yaŋda.

21 Ma olaŋô abô hathak yani ba ôêvhavin yani ma êdôn môle hathak abô avanôn takatu ba hêk Yisu kapô.

22 *Ba êdôn aêntêk. Kapôlômim bô hathak havôn môle ek osopa thethaŋak lomaloma takatu ba hasau môle ek imbulin môle. Ba intu notak kapôlômim bô takatu ba osopa

23 *ek Wapômbên indum môle nim auk imbitak lukmuk anôn.

24 *Ma noja kapôlômim lukmuk takatu ba Wapômbên hapesaŋ ek numbitak êtôm yanida esak anên mathen lôk thêthôn anôn.

25 *Aên ba notak abôyaŋ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leŋvin kupik doŋtom yôv ba intu nonaŋ abô avanôn imbiŋam.

26 *Môle lemimmanin ma noyabin am ek miŋ nundum kambom ami. Wak hamiŋ denaŋ ma nopesaŋ unim lemmanin êŋ ma miŋ noyabin ende-ba wak êndôk jalôm ami

27 ek batu miŋ node loŋ ek Sadaŋ imbitak êyô ba êlêm ami.

28 Môle te anyô vani ma etak anên vani. Ma indum ku mavi esak baŋ ek êpôm nô m. Êŋ ma yani hatôm nê m avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

29 *Oyabin vembôlek esak abô kambom. Onaŋ abô mavi iyom ek embatho môle viyaŋ loŋ ek nê m i sa lôk nê m Wapômbên anên wapôm êndên avômalô takatu ba elanô.

30 *Miŋ undum Wapômbên anên Lovak Mathen kapô malain ami. Lemimimbi nena Lovak Mathen ma Wapômbên anên sêk atu ba bôk

habutin haviŋ o endeba yani enja o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anên ku êndên waklavôn pik lo leŋ anên daŋ.

31 *Môle notak kobom ô môle lôk thaŋgo lôk lemimmanin kethen lôk lemimnaŋa ba olam kaêk lôklala ma othaŋ anyô vi hathak abô kambom. Avanôn bin, notak kapôlômim kambom lomaloma takatu ba lemimhabi hathak anyô yaŋ.

32 *Ma miŋ nundum aên ami. Mi, nundum mavi êndên môle viyaŋ lôk nô nê m kapôlômim êndên i. Ma otak kapôlôm ek ôpatu ba hadum kambom hadên o êtôm Wapômbên bôk hatak kapô hathak môle nim kambom hathak Kilisi anên athên.

5

Nômô êtôm deda anên avômena

1 *Môle ma Wapômbên anên avômena ba lahavin môle bên anôn ba intu nosopa vaŋgwam.

2 *Ma nô môle lôk lemimimbin avômalô vi êtôm Kilisi bôk lahavin alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anên lôkmala hadên Wapômbên hatôm da atu ba ôv vasiŋ mavi anôn.

3 Môle nô môle daimbô ek sek walilin lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimkilik. Môle ma Wapômbên anên avômalô mathen ba kobom takên ma miŋ mavi ek môle ami.

4 Ma miŋ nonaŋ abô kambom mena abô lokbaŋ lôk abô sop esak nô m mama ami. Abô takên ma kambom ek môle ba notak ma nonaŋ lemimmavi iyom êndên Wapômbên.

5 *Odaŋô, abô avanôn ma aêntêk. Wapômbên tem miŋ enja nê takatu ba ethak idum sek walilin lôk idum kobom lelaik lomaloma ma maleŋin kilik thô ami. Maleŋin kilik ma hatôm êv yeŋ hadên ŋgôk. Nê takên tem miŋ nê môle Wapômbên lo Kilisi iniŋ loŋ lôklinyak kapô ami.

* 4:22: Lom 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Lom 12:2 * 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9
 * 4:26: Sng 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6 * 4:30: Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Kis 29:18; Hib 10:10 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Lom 1:18; Kol 2:4,8

6 *Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ hathak hapôm ḡê leḡôndôḡ kôtôḡ takatu ba idum nôḡ takêḡ. Ba intu oyabiḡ o ek anyôla miḡ esau o esak abô oyaḡ oyaḡ ami.

7 Aêḡ ba oyabiḡ o ek miḡ omben imbiḡ i ami.

8 *Sêbôk ma môlô hatôm mo- maḡiniḡ, ma doḡtom lêk ma Anyô Bêḡ hadum ba môlô hatôm deda. Ba intu nôḡmô êtôm deda anêḡ avômena.

9 Deda anêḡ anôḡ ma aêntêk. Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa loḡôndê thêthôḡ ma nabalôḡ nôḡm avanôḡ loḡ

10 lôk nambôlêḡ malêla takatu ba Anyô Bêḡ lamavi hathak.

11 Ma avômalô takatu ba idum mo- maḡiniḡ anêḡ ku, ma miḡ undum ku êḡ doḡte imbiḡ i ami. Ku êḡ ma anêḡ anôḡ mi ba miḡ undum ami. Mi, nuḡgwik kambom êḡ thô ni yaḡ ek avômalô lôkthô nêḡê.

12 Nôm mama bêḡ ek nenaḡ abô esak ḡê leḡôndôḡ kôtôḡ iniḡ kambom takatu ba idum hamô loḡ kapô.

13 *Ma doḡtom deda habi hayô hêk nôḡm takêḡ, êḡ ma hik thô nena nôḡm takêḡ ma kambom anôḡ

14 *ek malê nena deda habi hayô hêk ma nôḡmkama sapêḡ habitak yaḡ. Ba intu nôḡm takêḡ tem imbitak deda imbiḡ hatôm abô atu ba hanaḡ nena, “Môlô takatu ba ôêk sôm, numbiyô êḡjêk ḡama.

Ma Kilisi tem imbi êyôḡḡêk môlô êtôm deda.”

15 *Aêḡ ba noyabiḡ am ek nôḡmô êtôm ḡê lôkuk ma miḡ êtôm ḡê auk mi ami.

16 Kambom lomaloma lêk habitak lôklokwaḡ ba intu nobatho am loḡ lôklokwaḡ esak mavi lomaloma. Yakô wakma êḡ ni oyaḡ.

17 Ba intu numiḡ lôklokwaḡ ek nôḡpôm Anyô Bêḡ anêḡ lahaviḡ. Ma miḡ nôḡmô êtôm ḡê auk thôḡôthôḡ ami.

18 *Lôk miḡ nondo molo esak wain atu ba tem imbuliḡ môlô ami. Mi, notak Lovak Matheḡ ek êḡmô môlô kapôlômim siḡ.

19 *Êḡ ma tem nôḡnêḡ yeḡ imbiḡam wak nôḡmbêḡ intu, yeḡ takatu ba hêk kapya yeḡ lôk ebam Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ma yeḡ atu ba matheḡ. Nôḡnêḡ yeḡ takêḡ lôk kapôlômim ni êḡndêḡ Anyô Bêḡ.

20 *Wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ ma nôḡnêḡ lemimmavi êḡndêḡ Kamik Wapômbêḡ esak nôḡmkama sapêḡ esak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ.

Anyô lo avi ewa i iniḡ abô

21 *Môlô othak ôyê Kilisi anêḡ athêḡ nena matheḡ ba intu nôḡmô môlôviyaḡ vibiḡ.

22 *Môlô avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nôḡmô vônimi vibiḡ êtôm atu ba ôḡmô Anyô Bêḡ vibiḡ

23 *ek malê nena yamalô hamô vuliḡ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliḡ ek avômalô êvhaviḡ lôkthô. Kilisi ma avômalô ôḡḡ êvhaviḡ iniḡ wakadôk ma avômalô ôḡḡ êvhaviḡ ma Kilisi anêḡ liḡkupik. Yanida intu hêv i bulubiḡ.

24 Avômalô êvhaviḡ ethak êḡmô Kilisi vibiḡ ma aêḡ iyom ma yanavi êḡmô yamalô vibiḡ esak nôḡmkama lôkthô.

25 *Ma môlô anyô, lemimimbiḡ vônimi êtôm Kilisi lahaviḡ avômalô ôḡḡ êvhaviḡ ba hêv anêḡ lôkmala ek hêv i sa.

26 *Yani hadum aêḡ ek êḡmbôkwini anêḡ avômalô ôḡḡ êvhaviḡ iniḡ kambom esak ḡaḡ lôk abô avanôḡ ek nimbitak matheḡ.

27 *Yani hadum aêḡ ek avômalô ôḡḡ êvhaviḡ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liḡsiḡ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êḡmô matheḡ ma kambom mi. Êḡ ma Kilisi tem endom avi êḡ êḡndêḡ yanida.

* 5:8: Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Lom 13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26: Tit 3:5 * 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22

28 Aêḡ iyom mólô anyô lemimbiḡ vônimi êtôm atu ba lemimhaviḡ lemvimkupik. Ôpatu ba lahaviḡ yanavi ma hatôm lahaviḡ yanida.

29 Anyô late miḡ hapôlik hathak yanida liḡkupik ami. Mi anôḡ, havakôḡ ba hayabiḡ mavi hatôm Kilisi hadum hadêḡ avômalô êvhaviḡ

30 ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anêḡ liḡkupik anêḡ lôbôlôbô.

31 *Hatôm Wapômbêḡ anêḡ kapya hanaḡ nena,

“Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doḡtom imbiḡ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doḡtom iyom.” *Môḡ Anôḡ 2:24*

32 *Abô êḡ ma abô lôk kup anôḡ biḡ. Ma doḡtom yahayala nena hanaḡ hathak Kilisi lôk avômalô êvhaviḡ.

33 Ba intu mólô anyô tomtom lemimbiḡ vônimi êtôm oda lemhaviḡ oda. Ma mólô avi nônêm athêḡ bêḡ êndêḡ vônimi.

6

Avômena lôk lami iniḡ abô

1 *Avômena, mólô ma Anyô Bêḡ anêḡ ba intu nosopa lemami lo lemtami iniḡ abô. Êḡ ma mavi.

2 *Wapômbêḡ anêḡ tabô balabuḡ laumiḡ takatu bute hanaḡ nena, “Nodovak lemami lo lemtami.” Abô balabuḡ êntêk êḡ ma balabuḡ môḡ atu ba Wapômbêḡ habutiḡ abô hathak ba hanaḡ,

3 “Udum aêḡ ma tem nômô mavi êmô pik sawa daim.”

4 *Ma yahanaḡ hadêḡ mólô avômena iniḡ lami nena noyabiḡ nalumi mavi lôk noto i ma nôndôḡ i êtôm Anyô Bêḡ anêḡ lahaviḡ. Ma miḡ nondela iniḡ auk ba nundum i leḡiḡḡaḡ ami.

Alaḡsi lôk iniḡ ḡe ku iniḡ abô

* 5:31: Mat 19:5 * 5:32: ALK 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Lo 5:16 * 6:4: Sng 78:4; Snd 22:6;

Kol 3:21 * 6:5: Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:5: ḡe takatu ba iniḡ alaḡ ma anêḡ ôdôḡ aêntêk. Gavman anêḡ abô majaḡ hanaḡ nena thêlô miḡ hatôm netak iniḡ ku lôk alaḡsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba ḡe lovak hathak vovak ewa i hatôm iniḡ ḡe ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miḡ êwê iniḡ viyaḡ ami. Ma doho ma lami ma iniḡ alaḡsi êmô ba intu nali ibitak aêḡ. * 6:8: 2Ko 5:10;

Kol 3:24-25 * 6:9: Lom 2:11; Kol 4:1 * 6:11: Lom 13:12; 2Ko 10:4 * 6:12: 1Pi 5:8-9

5 *Mólô ḡe takatu ba unim alaḡ êmô* nosopa unim alaḡ takatu ba êmô pik iniḡ abô. Nônêm athêḡ bêḡ êndêḡ i ma nômô thêlô viḡiḡ. Nundum aêḡ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêḡ ku.

6 Ma miḡ nundum unim alaḡ anêḡ ku mavi êndêḡ wak takatu ba êmô haviḡ mólô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbêḡ intu sapêḡ, êndêḡ wakma atu ba êmô mena miḡ êmô ami. Wapômbêḡ lahaviḡ nundum ku êḡ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi mólônim alaḡ anêḡ ku.

7 Nundum unim ku lôk lemimimbiḡ êtôm udum Anyô Bêḡ anêḡ ku ma miḡ anyô iniḡ ku ami.

8 *Lemimimbi nena Anyô Bêḡ tem nêm vuli êndêḡ avômalô tomtom esak iniḡ ku mavi takatu ba idum, ḡe êmô alaḡsi viḡiḡ lôk ḡe takatu ba idum ida iniḡ ku haviḡ.

9 *Ma mólô alaḡ takatu ba oyabiḡ unim ḡe ku, noyabiḡ i mavi. Miḡ onaḡ abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena mólô lôk thêlô unim Alaḡ ma doḡtom iyom hamô malak leḡ. Yani tem indum abô ma miḡ hathak lahabi avômalô iniḡ athêḡ lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom doḡtom hadêḡ avômalô lôkthô ba intu noyabiḡ am.

Noba Wapômbêḡ anêḡ nômkama vovak

10 Êntêk ma yenaḡ abô anêḡ daḡ ba nodanô katô. Numiḡ lôklokwaḡ esak Anyô Bêḡ anêḡ lôkliḡyak bêḡ.

11 *Sadaḡ anêḡ auk loḡ kapô hadum ek esau mólô ba intu noba Wapômbêḡ anêḡ nômkama vovak sapêḡ êndôk am ma numbiyô numiḡ ek uḡḡwik vovak.

12 *Alalô ik vovak hadêḡ ḡgôkba lôk ḡgôk lôk athêḡ ma ḡgôk takatu ba

eyabinj pik anêj momaninij lôk ngôk bomañ takatu ba êmô leñ. Ma miñ alalô ik vovak hadêj nê pik ami.

¹³ Aêj ba noba Wapômbêj anêj nômkama vovak sapêj ek waklavôj kambom êj hayô, ma tem numinj lôklokwañ ba ungwik vovak mavi endeba anêj dañ ma tem numinj denañ.

¹⁴ *Numinj lôklokwañ ba nobalonj abô avanôj loñ êtôm bokngôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobañginj kobom thêthônj êtôm moko bôbônjinj.

¹⁵ *Ma nôpôpêk am ek nonañ Wapômbêj anêj Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aêj, ma hatôm uik vemimkapô bokngôp ek vovak.

¹⁶ Lôk nobalonj unim ôêvhavinj loñ êtôm moko ek ungwik ngôk kambom atu anêj kôm lôk atum sapêj vôkê.

¹⁷ *Ma noja bulubinj atu ba Wapômbêj hêv hadêj môle êtôm kulunj thektheke. Lôk noja Lovak Matheñ anêj binj vovak, êj ma Wapômbêj anêj Abô.

¹⁸ *Ma notenj mek ek nômkama lôkthô êtôm wak sapêj esak Lovak Matheñ anêj lôklokwañ ba nonañ injik yani linj ek nê môle sa. Lôk nô môle lêlê ma notenj mek lôk lemimvidonj ek avômalô matheñ lôkthô.

¹⁹ *Ma notenj mek ek ya imbinj ek Wapômbêj nê abô êndênj ya ek yanjik Abô Mavi anêj auk loñ kapô thô ma miñ yakô ami.

²⁰ *Lêk ma yahamô koladônj hathak yahawa Wapômbêj anêj abôlêk ba yahanañ Abô Mavi êj. Aêj ba notenj mek ek yandum yenañ ku dedaun mavi ba yanañ abô êj bêj ma miñ yakô ami.

Abô anêj dañ lôk mek

²¹ *Tikikus tem enañ êndênj môle esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiyañ anônj te ba hadum Anyô Bêj anêj ku dedaun mavi.

²² Ma yahêv yani ba hathôk ek ênjê môle ba enañ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môle lemim-mavi.

²³ Alalôaninj Kamik Wapômbêj lo Anyô Bêj Yisu Kilisi nê nê môle yôhok êndênj môle yenañ aiyañ sapêj ma nindum ek môle lemimimbinj am lôk unim ôêvhavinj imbitak lôklokwañ.

²⁴ Wapômbêj anêj wapôm êmô imbinj môle lôk avômalô nômbênj atu ba lemimhavinj alalôaninj Anyô Bêj Yisu Kilisi êtôm wak nômbênj intu sapêj.

* **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * **6:15:** Lom 10:15 * **6:17:** Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 * **6:21:** Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Kapya atu ba Pol hato hi Pilipai Abô môñ

Pol bôk hanañ Wapômbên anên Abô Mavi hadên avômalô Pilipai (Ap 16:11-40). Ba intu ethak êv yani sa ek indum anên ku enañ Wapômbên anên abô bên emben loñ luvuluvu. Ma haveñ yam ma Pol hamô koladôn anên Lom. Ma avômalô êvhavin anên Pilipai elañô nena yani hamô koladôn ma êv yani sa hathak loñbô. Ba intu Pol hato kapya êntêk ek hanañ anên lamavi bên hadên i. Lôk hanañ hathak lêk yani aisê lôk hanañ ek embatho iniñ êvhavin loñ ek niniñ lôklokwan. Yani hanañ haviñ ek thêlô nesopa Yisu vançwam lôk nebalon auk donçtom. Ma hanañ nena Timoti lo Eaploditus ma nê mavi luvi. Ma hanañ lôklokwan ek thêlô neyabin i esak kédônwaga abôyan.

Pilipai ma malak lôk athên bên ba hamô plovins Masedonia kapô.

Hato kapya êntêk hadên 61 AD la.

1 *Pol lo Timoti, yai ma Yisu Kilisi anên nê ku ba ato kapya êntêk hadên avômalô mathen takatu ba êvhavin Yisu Kilisi anên Pilipai lôk nê takatu ba eyabin i lôk nê takatu ba idum ku êv avômalô êvhavin sa.

2 Alalôaniñ Kamik Wapômbên lôk Anyô Bên Yisu Kilisi iniñ wapôm lôk labali êmô imbinj môlô.

Pol hêv lamavi hadên Wapômbên

3 Wak nômbên intu ma yalenhabi môlô ba yahanañ yalenmavi hadên Wapômbên hathak môlô.

4-5 Sêbôk ba môlônim ôêvhavin hadên môñ aleba lêk, ma môlô ovatho ya loñ hathak ku yanañ Abô Mavi bên ba intu yalenmavi ba yahaten mek hathak môlô wak nômbên intu sapên.

6 *Ma yahayala nena sêbôk ma Wapômbên hadum anên ku mavi ba hatak halôk môlô kapôlômim ma tem

indum ku êñ endeba êyô Yisu Kilisi anên waklavôn ma tem injik ku êñ anên dan siñ.

7 Yahamô koladôn mena yahamô yain ma yahêv Wapômbên anên Abô Mavi bulubinj lôk yahik Abô Mavi êñ thô, ma môlô sapên owa Wapômbên anên wapôm haviñ ya. Ba intu môlô ma hatôm yenañ avômalô vulin biñ. Aên ba yenañ auk atu ba yalenhabi hathak môlô ma thêthôn hatôm mek atu ba yahaten ek môlô.

8 Ma Wapômbên hayala nena Yisu Kilisi lahiki bên anôn hathak môlô ma lêk yalen hik ya hathak môlô bên anôn aên iyom.

9 Yahaten mek aêntêk nena môlônim lemimhavin indumbak ni ba ni ek noyala auk anôn ba nutitin mavi lo kambom

10 *ek noyala loñôndê atu ba mavi anôn ek Kilisi anên waklavôn ma tem nômô mabuñ anôn ek minj êpôm môlônim kambom la ami.

11 Yisu da tem indum ba thêthôn injik anôn êmô môlô kapôlômim siñ ek avômalô nêgê ba nebam Wapômbên anên athên lôkmanjin.

Pol anên malain havatho Abô Mavi loñ

12 Aiyan thêlô, yalenhavin môlô noyala katô nena malain takatu ba hapôm ya intu hadum ba Wapômbên anên Abô Mavi habitak bên hêk avômalô loñ êntêk malêvôn.

13 *Aên ba nê vovak takatu ba eyabin anyô bên môñ anên unyak lôk avômalô takatu ba êmô loñ êntêk intu eyala nena etak ya halôk koladôn ek malê nena yahasopa Kilisi.

14 Ma Anyô Bên anên avômalô êvhavin bên anôn iminj lôklokwan ek enañ Wapômbên anên abô ma minj êkô ami.

15 Avômalô doho leñinjanj hathak ya ba enañ Kilisi anên abô ek nebam thêlôda ek nembak i vose ni lodôn lodôn. Ma donçtom avômalô vi enañ Kilisi anên abô lôk leñinmavi haviñ ya.

16 Thêlô eyala nena Wapômbêḡ hatak ya ek yanêḡ anêḡ Abô Mavi bulubiḡ ba intu yahamô koladôḡ. Aêḡ ba thêlô evatho yenaḡ ku loḡ hathak leḡḡhaviḡ ya.

17 Ma avômalô ôdôḡ yaḡ enaḡ Yisu anêḡ abô ma doḡtom ivuḡ iniḡ auk nembak avômalô vose ni lodôḡlodôḡ hêk kapôlôḡḡ. Yahamô koladôḡ ba intu thêlô esôḡ nena tem nêḡḡḡ malaiḡ bêḡ êḡḡḡ ya.

18 Hatôm. Avômalô ivuḡ iniḡ auk ba enaḡ abô hathak Kilisi mena enaḡ abô avanôḡ, êḡ ma nôḡ oyaḡ. Ku bêḡ hamôḡ ma enaḡ abô hathak Kilisi. Ba intu yaleḡmavi anôḡ. Avanôḡ! Yaleḡmavi!

19 *Yahayala nena môlô oteḡ mek ek ya ma Yisu Kilisi anêḡ Lovak Matheḡ tem nêḡ ya sa, aêḡ ba tem injik ya thô lôk yanja bulubiḡ.

20 Yahamô lôkmala mena yahama ma ya vovaḡ ba yahêvhaviḡ nena tem yamiḡ êtôm anyô ḡê ek avômalô nêḡê ya lôk nêḡbô Kilisi êtôm sêbôk atu ba yahadam aleba lêk.

21 *Yahamô lôkmala, êḡ ma yahamô haviḡ Yisu. Ma yahama, êḡ ma tem yamô mavi aêḡ iyom.

22 Yahamô lôkmala, êḡ ma tem yandav ku êḡ anêḡ anôḡ la. Ba intu ya-sopa loḡôḡḡdê yaḡ sê? Injo.

23 *Aêḡ ba auk ju êḡ havôv ya. Yahamô haviḡ Kilisi, êḡ ma mavi anôḡ hamôḡ ek nôḡkama sapêḡ ba intu yahapôviḡ ek yana.

24 Ma doḡtom yahamô lôkmala, êḡ ma mavi anôḡ ek môlô.

25 Aêḡ ba yahayala katô nena tem yamô imbiḡ môlô ma miḡ yana ami ek môlô nundumbak ba lemimmavi esak unim ôêvhaviḡ

26 ek môlô nôḡbôam esak Yisu Kilisi ek malê nena yahamô haviḡ môlô hathak loḡbô.

27 *Yenaḡ auk bêḡ doḡtom iyom nena môlô nôḡḡ batôḡ oyaḡ êtôm ḡê esopa Yisu Kilisi anêḡ Abô Mavi. Aêḡ ba yahathôk mena yahamô

daim ek môlô ma tem yandaḡ nena môlô umiḡ lôklokwaḡ hathak kapôlômim doḡtom lôk uik vovak hathak dahôlômim doḡtom iyom ek nobatho Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi loḡ ek avômalô nêḡḡḡmimbiḡ

28 lôk miḡ oka hathak ḡê takatu ba êpôlik ek môlô ami. Êḡ ma hik thô nena Wapômbêḡ tem nêḡḡ môlô bulubiḡ ma imbuliḡ ḡê takêḡ.

29 *Wapômbêḡ hêv anêḡ wapôm hadêḡ môlô ba ôêvhaviḡ. Ma hêv wapôm noja vovaḡ esak Kilisi aêḡ iyom. Ba intu malaiḡ takêḡ lêk hapôm môlô.

30 Ma yada yahik vovak hathak malaiḡ aêḡ iyom hatôm atu ba môlô ôyê lo olaḡô.

2

Avômalô êvhaviḡ netauviḡ i

1 Aêḡ ba nodanô. Kilisi havatho môlônim kapôlômim loḡ lôk lahaviḡ môlô ba hêv thêvô hadêḡ môlô. Ma môlô ôḡḡ haviḡ Lovak Matheḡ ma Wapômbêḡ hêv kapô lôk lahiki hathak môlô.

2 Ba intu môlô sapêḡ noja auk doḡtom iyom lôk lemimimbiḡ am ma nôḡḡ kapôlômim doḡtom ek nundum ku doḡtom iyom ek yaleḡmavi êḡḡbôlô yakapôlôḡ siḡ.

3 *Ma môlô tomtom notauviḡ am ba ôḡḡô anyô vi nena bêḡ ek môlô. Ma miḡ nundum palôḡ ba nobam amda ami.

4 *Ma miḡ lemimimbi môlôḡḡ iyom ami. Mi. Lemimimbiḡ avômalô vi imbiḡ.

Yisu Kilisi hatauviḡ i ma Wapômbêḡ hêv yani liḡ

5 Ma môlô nobaloḡ auk doḡtom atu ba Yisu Kilisi havalôḡ aêḡḡk.

6-7 *Yanida ma Wapômbêḡ ma doḡtom yani hatauviḡ i aleba yaôḡḡ lôk ba

hatôm ôpatu ba hamô alaḡ vibiḡ ma habitak hatôm anyô pik.

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1Te 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40
* 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6-7: Jon 1:1-2,14; 17:5; 2Ko 8:9

Ma miñ lahabi lôklokwan ek em-balonj anêñ loñ atu ba êtôm Wapômbêñ ami.

8* Avômalô êyê yani hatôm anyô anôñ, ma hatauviñ i ba hasopa Wapômbêñ anêñ abô aleba hama hathak a hatôm anyô kambom anôñ.

9* Ba intu Wapômbêñ hadô yani hamô vuliñ anôñ ek nômkama sapêñ lôk hêv athêñ te atu ba hamôñ ek athêñ lôkthô hadêñ yani

10* ek avômalô takatu ba êmô leñ lo pik ma pik kapô lôkthô tem nedanô anêñ athêñ ma nedek venjndôñ lêlô êndênñ yani.

11* Ma thêlô sapêñ tem nenanj ende venjnbôlêk nena, “Yisu Kilisi ma Anyô Bêñ” ba lôkmanjñ ni êndênñ Kamik Wapômbêñ.

Namô êtôm pik anêñ deda

12-13 Aêñ ba yenanj aiyanj lôkma anôñ thêlô, môlô nôkô ba nodowaliñ ba nundum ku ek môlônim bulubiñ ni êyô anêñ danj. Wapômbêñ da hik môlô kapôlômim liñ ba hêv lôklokwan hadêñ môlô ek nundum ku takatu ba yani lahaviñ. Sêbôk ba yahamô haviñ môlô ma môlô osopa yenanj abô. Ma lêk yahatak môlô ma nosopa yenanj abô takêñ dedauñ mavi aêñ iyom.

14 Ma nôm takatu ba môlô udum ma miñ kapôlômim diñdiñ lôk nôkôkam esak ami

15* ek numbitak mabuñ lôk anyôla miñ hatôm enanj môlô bêñ ami. Ma tem môlô nômô êtôm Wapômbêñ anêñ nali mavi êmô avômalô lokbanj takatu ba idum kambom lomalomal malêvônñ êtôm vuliñ hêv deda hadêñ leñ.

16* Ma môlô nobalonj abô lôkmala loñ ek waklavônñ Kilisi hale halêm hathak loñbô ma tem yambôya esak môlô ek injik thô nena lêk yenanj ku hik anôñ ma miñ yahalanjviñ oyanj ami.

17 Môlô ma avômalô ôêvhaviñ ba ôêv môlôda hatôm da hadêñ Wapômbêñ. Betha ik ya vônô ma tem yambitak êtôm waiñ atu ba engasô halôk da. Êñ ma tem yambôya ba yalenj mavi imbiñ môlô sapêñ.

18* Ma môlô aêñ iyom tem nôbôam ba lemimmavi imbiñ ya.

Timoti lo Epaploditus

19 Anyô Bêñ Yisu anêñ lahaviñ, êñ ma tem yanêm Timoti ba êsôk ek môlô kethenj. Ma halehalêm ma tem enanj êndênñ ya esak môlô ek nêm thêvô êndênñ ya.

20 Anyô late miñ hamô haviñ ya ba anêñ auk hatôm Timoti ami ma Timoti iyom. Yani lahiki hathak môlô ba hadum ku lomalomal ek eyabiñ môlô mavi anôñ.

21* Ma donjom avômalô vi ethak lenjñhiki hathak iniñ lenjñhaviñ ma miñ lenjñhiki hathak Yisu Kilisi anêñ lahaviñ ami.

22 Ma môlôda oyala nena Timoti bôk hik yanida thô ba hêv ya sa hathak ku hanañ Abô Mavi bêñ hatôm amena hathak hêv lambô sa.

23 Aêñ ba yahêv yamalenj ek yanjê nena malê intu tem êpôm ya vêm ka yanêm yani ba êsôk kethenj ek ênjê môlô.

24 Ma donjom yahêvhaviñ nena yada tem yasôk kethenj ek yanjê môlô imbiñ.

25-26* Môlô bôk ôêv Epaploditus halêm hadêñ ya ek nêm ya sa. Yani hatôm yenanj aiyanj atu ba yai adum ku vovak haviñ i. Ma donjom yani lamalaiñ lôk lahiki hathak môlô ek malê nena môlô bôk olanj abô hathak yani hapôm lijiñ. Ba intu tem yanêm ôpêñ imbiñ ba êsôk ek môlô.

27 Avanôñ, yani bôk hapôm lijiñ ba hadum ek ema, ma donjom Wapômbêñ hêv la ek yani. Ma miñ hêv la ek yani iyom ami. Mi. Hêv la ek ya haviñ ek malê nena hadô malainj bêñ anôñ êpôm ya.

* 2:8: Hib 5:8; 12:2 * 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Lom 14:11 * 2:11: Lom 10:9
* 2:15: Dan 12:3 * 2:16: Plp 1:10; 1Te 2:19 * 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10 * 2:25-26: Plp 4:18

28 Aêñ ba yahapôviñ ek yanêm yani ba êsôk ek môlô ôñgô yani esak loñbô ek lemimmavi ma tem yakapôlôn êndôk biñ.

29-30 Ba intu noja yani thô esak Anyô Bêñ anêñ athêñ lôk lemimmavi anôñ. Yani habobo ema esak Kilisi anêñ ku ma miñ havalon anêñ lôkmala loñ ami ek hêv ya sa ek malê nena môlô ômô loñ buyañ ba miñ hatôm ami. Aêñ ba nôñêm athêñ bêñ êndêñ nê takatu ba êtôm yani.

3

Yisu ma thêthôn anêñ ôdôn

1 Aiyañ thêlô, yenañ abô lêk habobo êyô anêñ dañ. Ma alalô ma Anyô Bêñ anêñ avômalô ba intu yahanañ nena lemimmavi. Yahato abô takêñ hadêñ môlô hathak loñbô ma miñ yakapôlôn hagiap ami ek yanêm môlô sa.

2 Môlô noyabiñ am ek nê takatu ba idum kambom hatôm avuñ yatap ba engothe anyô leñviñkupik mayaliv ek nimbitak êtôm Wapômbêñ anêñ nali.

3* Alalô ma nê takatu ba Wapômbêñ anêñ Lovak Mathêñ hêv lôklokwañ ek nanêm yeñ. Alalô ma nê takatu ba abôï hathak Yisu Kilisi iyom ma miñ aêvhaviñ leñviñkupik iniñ nômkama ami. Ba intu alalô ma hatôm nê takatu ba bôk angothe kupik anôñ.

4* Odañô, yahamôn ek nê takatu ba êbôï hathak nômkama leñviñkupik. Ba intu nômkama leñviñkupik hatôm nê alalô sa, êñ ma tem yada yamô mavi anôñ.

5* Wak bahenvi ba lahavulô ma engothe yenañ kupik. Ya ma anyô Israël ba yahabitak anêñ Benjamin anêñ lukmuk. Yahanañ abô Hiblu palapa hatôm wakatik lo wakamik. Ya ma Palisi te ba yahasopa Palisi iniñ abô majañ mavi anôñ.

6* Ma ya vovañ ek yasopa Wapômbêñ aleba yahabuliñ yanida anêñ avômalô êvhaviñ bêñ anôñ.

Ma ya anyô thêthôn anôñ ba miñ yahabuliñ balabuñ la ami.

7* Ma donjom yahayê nômkama mavi takêñ nena nômkama oyañ ek yahasopa Kilisi.

8* Avanôn! Yahayê nômkama mavi-mavi takatu ba hamô pik nena nômkama oyañ haviñ. Nôm mavi anêñ dôêñ ma yambitak yenañ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ anyô. Ba intu yahavôliñ yadômiñ hadêñ nômkama pik mavi takêñ ba yahayê hatôm siñusik ek yanja Yisu Kilisi

9* Ba yamô imbiñ yani. Yahêvhaviñ Kilisi iyom ba intu Wapômbêñ hadum ba yahabitak anyô thêthôn. Ma miñ yada yenañ ku yahasopa balabuñ ba yahabitak anyô thêthôn ami.

10* Yalenhaviñ yayala Kilisi avanôn lôk Wapômbêñ anêñ lôklokwañ atu ba hadum ba Yisu haviyô hathak loñbô. Ma yalenhaviñ yanja anêñ malain lomaloma ek yama imbiñ yani

11 ek yapôm loñôndé atu ba tem yambiyô esak loñbô êñjêk nãma.

Nadañviñ lôklokwañ

12* Miñ noson nena lêk yahayala Kilisi katô anôñ ba yenañ ku lêk hayô anêñ dañ ami. Mi. Kilisi bôk havalon ya loñ ba yahalanviñ ek yambalon nômkama takatu ba Kilisi havalon loñ ek nê êndêñ ya.

13 Aiyañ thêlô, miñ yahavalon nômkama êñ ami denañ. Aêñ ba yahapôviñ ba yahathôn nômkama bô paliñ ma yahato yabaheñ ek yanja nômkama takatu ba hamô unlôv.

14* Yahalanviñ lôklokwañ ek yayô unlôv ek yanja vuli atu ba Wapômbêñ tem endam ya ek yamô imbiñ yani êmô malak leñ wak nômbêñ intu sapêñ ek malê nena yahêvhaviñ Yisu Kilisi.

15* Aêñ ba alalô vi ma nê talañ ba nabalon auk êñ loñ. Ma donjom môlô doho owa auk yanja, êñ ma tem Wapômbêñ injik auk thêthôn thô êndêñ môlô.

* 3:3: Lom 2:29 * 3:4: 2Ko 11:21 * 3:5: Luk 1:59; Ap 23:6; 2Ko 11:22 * 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mat 13:44-46 * 3:9: Lom 3:21-22 * 3:10: Lom 6:3-5; 8:17 * 3:12: 1Ti 6:12,19 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6

16 Aên ba alalô nasopa auk takatu ba bôk avalonj yôv. Ênj ma nômbênj.

17 *Aiyanj thêlô, môlô kapôlômim donjom ba nosopa yavenjgwan. Ma avômalô vi atu ba esopa yêlô veinjgwan, nutitijj nê takênj iniinj bôk lo lonj ba nosopa.

18 Bôk yahananj lôbôlônj ma lêk yahananj hathak lonjbô lôk yamalenj thôk nena avômalô bênj anônj lêk ik vovak hathak Kilisi anênj a.

19 *Thêlônijj Anyô Bênj ma thethanjak. Thêlô ethak idum kambom lomalomata takatu ba hêv mama, ma donjom êbôî hathak. Ma thêlô ethak lenjnhabi nôm pik iyom. Ku takênj anênj anônj tem imbulijj i.

20 *Ma donjom alalôanijj malak ôdônj ma hamô malak lenj ba intu alalô ayabinj ek Anyô Bênj Yisu Kilisi endelêm ek nêmalô bulubijj.

21 *Ôpênj tem enja anênj lôklokwanj ek injik alalôanijj kupik pulusikna liliinj ba nambitak êtôm yanida anênj kupik lôkmanjgijj. Hathak lôklokwanj ênj ma yani tem êndô nômkama sapênj êmô yani vibijj.

4

1 *Aên ba yenanj aiyanj lôkma anônj, nosopa yenanj abô takênj ba numinj lôklokwanj esak Anyô Bênj anênj athênj. Môlô ma hatôm yenanj kulunj kékêlô atu ba yahawa hatôm ku anênj vuli. Ba yahêk lêlê ek yanjgê môlô yenanj avômalô takatu ba yalenjmavi hathak.

Pol hik lonjôndê auk mavi thô

2 Yuodia lo Sintike, mamu ma avi ôêvhavijj Anyô Bênj. Ba intu yahananj hik mamu liinj nena notak auk ôkôkam ma nobalonj kapôlômim donjom iyom.

3 *Aên ba yenanj aiyanj atu ba huminj lôklokwanj hathak ku êntêk ênj havijj ya, yahananj hadênj o nena nêmalô avi ju êntêk ênj sa. Thai ethak idum ku lôklokwanj havijj ya ek enanj Abô Mavi havijj Klemen lôk yenanj nê ku vi atu

ba yêlô adum ku havijj i. Nê takênj iniinj athênj hêk kapya lôkmalâ.

4 Môlô ma Anyô Bênj anênj avômalô ba lemimmavi wak nômbênj intu sapênj. Aên ba yananj esak lonjbô nena lemimmavi.

5 *Yalenjhavijj avômalô lôkthô nêgê môlô nena avômalô ômô malinjyaô. Anyô Bênj anênj endelêm lêk habobo.

6 *Ma wak nômbênj intu notenj mek ba nonanj lemimmavi êndênj Wapômbênj lôk nonanj injik yani liinj esak môlônim lemimhavijj. Ma miinj kapôlômim daluk ami.

7 *Môlô ma avômalô ôêvhavijj Yisu Kilisi ba intu Wapômbênj anênj labali atu ba hayô siinj ba halelope tem eyabinj môlônim auk lôk kapôlômim.

8 Aiyanj thêlô, yenanj abô lêk habobo anênj danj. Aên ba nobalonj kobom takêntêk ênj lonj. Kobom avanônj lôk nômô batônj oyanj ma nômô thêthônj lôk nômô mabunj lôk bôk lo lonj nundum avômalô kapôlônijj mavi esak lôk malemimkilik esak nosopa auk mavi. Kobom takêntêk intu hadum ba avômalô sapênj êyê nena mavi ba lenjijmavi anônj.

9 *Nôm takatu ba yahik thô lôk yahananj ba môlô olanjô lôk ôyê yahadum intu nosopa. Ma Wapômbênj anyô yôhok anênj ôdônj da tem êmô imbinj môlô.

Pol hêv lamavi hadênj avômalô Pilipai

10 Yalenjmavi anônj hathak Anyô Bênj. Lêk ma môlôda uik unim auk liinj ba ôêv ya sa. Yahayala nena sêbôk ma môlô lemimhabi ya, ma donjom lonjôndê atu ba nônmê ya sa ma mi.

11 Malêla takatu ba hapôm ya, ênj ma yalenjmavi iyom. Auk ênj intu yahayala ba miinj nosonj nena ya nômkama mi ba intu yahananj abô êntêk ami.

12 Ya anyô lôkmanjgijj mena ya anyô thavuthijj, yalenjviyak mena yahama kisi, ya anyô nômkama bênj mena ya anyô nômkama mi, auk takênj bôk

* 3:17: 1Ko 4:16 * 3:19: Lom 16:18 * 3:20: Ep 2:6,19 * 3:21: 1Ko 15:28,42-53 * 4:1: 1Te 2:19-20 * 4:3: Luk 10:20 * 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * 4:9: Lom 16:20

hapôm ya lôbôlôn ba yahayala katô anôn ba intu miñ nômbeñ ami.

¹³ *Kilisi anêñ lôklokwañ iyom intu havalon ya lon ba hêv malain takêntêk vê hêk ya.

¹⁴ Ma donptom malain takatu ba hapôm ya ma môlô lêk udum kobom mavi ba lemimhikam hathak ya ba ôêv ya sa.

¹⁵ *Yalenhabi môñ anôn sêbôk atu ba yahanan Abô Mavi bêñ hadêñ môlô avômalô Pilipai. Vêm ma yahatak môlônim plovins Masedonia ba yaha ma môlô Pilipai iyom ôêv da ek hêv ya sa ma ñê êvhavin ôdôn yan miñ idum aêñ ami. Môlôda intu oyala ku êñ.

¹⁶ Ma yahamô Tesalonaika ma môlô ôêv ya sa vêm ma môlô ôêv ya sa hathak lonbô.

¹⁷ Ma donptom miñ yamalenkilik hathak môlônim da lomaloma ami. Mi. Yamalenkilik hathak ku atu ba halumbak ba hadum Wapômbêñ lamavi anôn hadêñ môlô.

¹⁸ Môlônim da takatu ba Epaploditus hêv hadêñ ya ma lêk hayô abôlêk sin ba halelope ba intu miñ lemim-malain ami. Da takêñ ma hatôm da ôv mavi ba Wapômbêñ hawa lôk lamavi.

¹⁹ Ma yenan Wapômbêñ tem eyabin môlô esak anêñ lôkmanñin atu ba hamô Yisu Kilisi kapô.

²⁰ Aêñ ba nanêm alalôaniñ Kamik Wapômbêñ anêñ athêñ lôkmanñin esak leñ êtôm wak nômbeñ intu sapêñ. Avanôn.

Pol hanañ wاكلêvôn hadêñ avômalô Pilipai

²¹ Nônêm yalenmavi êndêñ avômalô mathen lôkthô esak Yisu Kilisi anêñ athêñ. Ma ñê êvhavin takatu ba êmô havin ya êv iniñ leñmavi hadêñ môlô havin.

²² Avômalô mathen lôkthô êv iniñ leñmavi hadêñ môlô. Ma ñê takatu ba idum ku hamô Sisa anêñ unyak êpôvin ek nêñem leñmavi êndêñ môlô imbin.

²³ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm eyabin môlô dahôlômim.

* 4:13: 2Ko 12:10 * 4:15: 2Ko 11:9

Kapya atu ba Pol hato hi Kolosi Abô môn

Pol hato kapya êntêk hadên avômalô êvhavin anên Kolosi. Pol miñ bôk hi Kolosi ami. Ma donjom Epaplas bôk hamô Epesus ba halanô Pol anên abô ba hêvhavin. Êñ ma hawa Abô Mavi êñ ba hi hanañ bên hadên avômalô Kolosi.

Kêdônwaga abôyan êv auk lokban hadên avômalô êvhavin anên Kolosi. Ba intu Pol hato ek epesan iniñ auk lôk embatho iniñ êvhavin loñ.

Hamô koladôn ma hato kapya êntêk hadên 60 AD la.

Pol hanañ anên lamavi

¹ Ya Pol, Yisu Kilisi anên aposel hathak Wapômbên da anên lahavin lôk alalôaniñ aiyañ Timoti, yai ato kapya êntêk

² hadên avômalô mathen takatu ba êmô majañ anên Kolosi. Mólô ma yêlôaniñ aiyañ takatu ba ômô havin Kilisi.

Alalôaniñ Kamik Wapômbên anên wapôm lôk labali êmô imbin mólô.

Mek lenijnmavi hathak avômalô Kolosi

³ *Yêlô aten mek ma athak anañ lenijnmavi wak nômbên intu hathak mólô hadên Wapômbên, alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anên Lambô

⁴⁻⁵ *ek malê nena bôk alañô nena mólô ôêv malemim ek nôm mavi takatu ba Wapômbên bôk hapôpêk yôv ek mólô hêk malak len. Mólô bôk olañô abô hathak nôm mavi takên yôv halôk Wapômbên anên Abô Mavi atu ba avanôn. Aên ba yêlô alañô nena mólô ôêvhavin Yisu Kilisi lôklokwan ba lemimhavin avômalô mathen lôkthô.

⁶ Abô Mavi êñ bôk halêm ek mólô ma lêk hik anôn ba hêv liñsin haven pik lôkthô. Hatôm atu ba bôk hadum

hadên mólô hadên wak atu ba olañô lôk oyala abô avanôn hathak Wapômbên anên wapôm aleba lêk.

⁷ *Epaplas bôk hadôn mólô hathak abô êñ yôv. Yani ma yêlôaniñ aiyañ ba hadum ku havin yêlô ma yêlô lenijnhavin yani. Yani ma Kilisi anên anyô ku majañ te ek hêv mólô sa.

⁸ Ma bôk hanañ hadên yêlô hathak mólônim lemimhavin takatu ba Lovak Mathen hêv.

⁹ *Waklavôn abô êñ hayô ek yêlô ma miñ atak mek ek mólô ami. Ma athak aten mek ek Wapômbên anên Lovak Mathen nêv auk lomaloma êndên mólô ek noyala Wapômbên anên lahavin katô.

¹⁰ Yêlô aten mek êñ ek mólô nômô êtôm Anyô Bêñ anên lahavin ek indum yani lamavi esak nômbên atu ba mólô udum. Êñ ma tem unim ku mavi lomaloma injik anôn lôk auk hathak Wapômbên tem indumbak bên.

¹¹ *Ma embatho mólô loñ esak lôklokwan lôkthô atu ba halêm anên yanida anên lôklokwan lôkmanjin ek malain la hapôm mólô, ma numin lôklokwan lôk nômô malinjaô.

¹² *Ma nômbôam ba nônêm lemim-mavi êndên Kamikbên. Yani hêv athên hadên mólô ek noja unim sam imbin avômalô mathen takatu ba êmô anên loñ deda.

¹³ *Yani hawa alalô vé hêk mo-manjiniñ anên lôklokwan ba hadô alalô hamô Namalô anên loñ lôklinyak kapô. Yani lahavin Namalô êñ ba

¹⁴ *Namalô êñ iyom intu hêv alalôaniñ kambom vé ba halate alalô hale yain.

Kilisi hamô nômkama lôkthô vulin

¹⁵ *Kilisi hawa Wapômbên atu ba anyôla miñ hatôm ênjê ami anên dahô. Yani ma Wapômbên nakaduñ môn ba hamô vulin ek nômkama lôkthô atu ba Wapômbên hapesañ.

* **1:3:** Ep 1:15-16 * **1:4-5:** Ep 1:15; 1Pi 1:4 * **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 * **1:9:** Ep 1:16-17 * **1:11:** Ep 1:19; 3:16 * **1:12:** Ep 1:11,18 * **1:13:** Luk 22:53; Ep 2:2 * **1:14:** Ep 1:7 * **1:15:** Jon 1:18; 2Ko 4:4

16 Hathak Kilisi ma Wapômbên hapesañ nômkama lôkthô anêñ leñ lo pik, vi ma hatôm nagê ma vi ma miñ hatôm nagê ami hatôm anjela lôk iniñ avaka ma iniñ ñê bêngbên lôk lôklokwañ takatu ba hêk kapô. Hapesañ nômkama lôkthô hathak Kilisi ek nêma athên bêng êndên yani.

17 *Kilisi hamô hamôn vêm ka nômkama lôkthô habitak. Ma havalon nômkama lôkthô lon ba intu êmô tiññ.

18 *Yani bôk hadum ba avômalô ôdôn êvhaviñ lôkthô ibitak ba intu hamô hatôm avômalô êvhaviñ lôkthô iniñ wakadôk. Ma thêlô ma yani liñkupik. Yani ma anyô môñ atu ba haviyô anêñ ñama ek avômalô ñama lôkthô ba intu hamô vuliñ ek nômkama lôkthô.

19 *Wapômbên lamavi ek anêñ auk lôkmala lôkthô hamô Namalô kapô.

20 *Hathak Kilisi Wapômbên hapôpêk lonônde ek etauviñ nômkama sapên anêñ leñ lo pik ek nêmo labali imbiñ yani. Hadum nôm êñ hathak Kilisi anêñ thalalen atu ba hangasô hathak a.

21 *Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbên. Ba udum kambom lomalom ba intu unim auk hapôlik hathak yani.

22 *Ma donjom lêk hathak Kilisi anêñ ñama liñkupik, hatauviñ môlô ek nômô labali imbiñ yani lôk mathen ma mabuñ lôk kambom mi ênjêk yani ma.

23 Aên ba nobalon unim ôêvhaviñ lon ba numiñ lôklokwañ ek miñ nupu ami. Ma nônêm malemim ek nôm mavi takatu ba Abô Mavi hik thô ma miñ notak ami, êñ ma tem nôpôm mek mavi takên. Môlô bôk olañ Abô Mavi êñ yôv. Ma bôk enañ bêng hadên avômalô pik luvuluvu. Ya Pol intu, Abô Mavi êñ anêñ anyô ku.

Pol hêv avômalô mathen sa

24 Ma lêk yalenmavi hathak vovañ takatu ba hapôm ya ek nêma môlô

sa. Kilisi bôk hawa vovañ vi, aên ba anêñ avômalô êvhaviñ tem neja vovañ êñ vi imbiñ. Thêlô ma yani liñkupik ma vovañ êntêk ba yahawa hêv Kilisi anêñ liñkupik sa ek vovañ sapên atu ba Kilisi hawa ni êyô anêñ dañ.

25 *Wapômbên hêv ku hadên ya ba yahabitak avômalô êvhaviñ iniñ anyô ku ek yanañ anêñ abô lôkthô bêng êndên môlô avômalô lon buyañ.

26 *Abô êñ ma abô lôk kup ba bôk havuñi hêk lon kapô ek avômalô bôsêbôk bôlada halêm ba halêm. Ma donjom lêk hik thô halêm yaiñ ek anêñ avômalô mathen.

27 Wapômbên lahaviñ thêlô neyala abô lôk kup êñ. Ma abô lôk kup êñ ma abô lôkmaññiñ anôn atu ba habitak ek nêma môlô avômalô lon buyañ sa hatôm hêv avômalô Islael sa. Ma abô lôk kup êñ ma aêntêk. Kilisi hamô môlô ñê lon buyañ kapô ba intu ôêv malemim ek nômô Kilisi anêñ lôkmaññiñ kapô.

28 Aên ba intu yêlô anañ Kilisi bêng hadên avômalô sapên. Yêlô adôn lôk anañ abô lôklokwañ hathak auk mavi sapên ek thêlô lôkthô nimbitak ñê mabuñ anôn imbiñ Kilisi ek ini nêmo Wapômbên ma.

29 *Ba intu yahadum ku bêng lôk vovanik hathak Kilisi anêñ lôklokwañ atu ba hadum ku bêng hamô yakapôlôn.

2

1 Yalenhaviñ môlô noyala nena yahadum ku lôk vovanik bêng ek môlô lôk avômalô Laodisia lôk avômalô êvhaviñ lôkthô atu ba miñ bôk êyê ya ami.

2 Yahadum ku êñ ek yambatho môlô lôkthô kapôlômim lon ek nosak donjom lôk lemimbiñ am ek noja auk lôkmaññiñ sapên ek noyala Wapômbên anêñ auk atu ba havuñi katô. Auk êñ ma Kilisi da.

* 1:17: Jon 1:1; 8:58 * 1:18: Ap 26:23; Ep 1:22-23; ALK 1:5 * 1:19: Kol 2:9 * 1:20: Ep 1:10
 * 1:21: Lom 5:10; Ep 2:12 * 1:22: Lom 5:10; Ep 5:27 * 1:25: Ep 3:2,7-8 * 1:26: Lom 16:25-26;
 Ep 3:5,9 * 1:29: Ep 3:7,20; Plp 4:13 * 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Lom 16:18

3 *Ma auk lôkmanġin lôk auk bêġ sapêġ havuġi hamô yani kapô hatôm payeġ mavi ek nêġ alalô sa.

4 *Yahanaġ abô takêġ ek anyôla miġ êġbôġ mômônim auk esak abô lêlêyaġ mavi la ba esau mômô ami.

5 *Miġ yahamô haviġ mômô ami, ma doġtom yadahôlôġ hamô haviġ mômô. Ma yahayê mômô ôġmô thêthôġ mavi ba ôêġhaviġ Kilisi lôklokwaġ ba intu yalenġmavi anôġ.

Lôkmala lukmuk

6 Bôk owa Yisu Kilisi hatôm unim Anyô Bêġ yôġ. Ba intu nômô imbiġ yani aêġ iyom.

7 *Numiġ lôklokwaġ êtôm alokwaġ lôk ŋgalôk ma nodav unim ôêġhaviġ êyômô yani ek unim ôêġhaviġ imbitak lôklokwaġ êtôm atu ba bôk êdôġ mômô. Ma nômêġ lemimmavi êġdêġ Wapôġbêġ êtôm ŋaġ hasôġ halôk bôġ.

8 Noyabiġ am dedaġ mavi ek avômaloġ vi miġ nesau mômô esak auk pik lôk abô takatu ba hayovak oyaġ ami. Ôêġhaviġ iniġ abô ma hatôm etak o halôk kola kapô. Thêlô ewa auk takêġ halêġ anêġ auk bô lôk ŋġôk takatu ba eyabiġ pik ma miġ Kilisi ami

9 *ek malê nena Wapôġbêġ anêġ auk lôkmala sapêġ hamô Kilisi liġkupik kapô.

10 *Yani hamô vuliġ ek lôklokwaġ lôk athêġ bêġ lôkthô. Mômô ôġmô haviġ yani ba intu Wapôġbêġ hêġ anêġ lôkmala hadêġ mômô ba lôkmala êġ intu haġgasô hayô mômô vôġ.

11 *Ma tabô enġothe kupik hik anôġ hamiġ mômô takatu ba ôêġhaviġ Kilisi. Miġ enġothe kupik hathak bahenġi ami. Mi, Kilisi da hadum ku hêġ mômô kapôlômim ba hadabêġ mômônim kapôlômim bô vê.

12 *Ba uthik ŋaġ ma Wapôġbêġ halav mômô haviġ Kilisi. Ma hathak unim ôêġhaviġ Wapôġbêġ anêġ

lôklokwaġ atu ba hik Kilisi liġ ma hik mômô liġ haviġ.

13 *Sêbôk atu ba Kilisi miġ haġgothe kapôlômim bô vê ami denaġ, ma kapôlômim bô êġ havalonġ mômô lonġ ba udum kambom lomaloma lôk ôġmô hatôm ŋê ŋama. Êġ ma Wapôġbêġ hêġ unim kambom sapêġ vê ba hadum ba ôġmô lôkmala haviġ Kilisi.

14 *Sêbôk ma alalô lenġiġndôġ kôtôġ ba abuliġ abô balabuġ ba intu tem injik i liliġ ba nêġ vovaġ êġdêġ alalô. Ma doġtom Wapôġbêġ hamiġ abô balabuġ anêġ vovaġ takêġ lonġ siġ ba hik lonġ hathak a haviġ Kilisi.

15 Ma hathak Kilisi anêġ ŋama hathak a, ma Wapôġbêġ hamô ŋġôk bêġbêġ lôk ŋġôk lôk athêġ lu ba hêġ iniġ nômġama vovak vê. Vêġ ma halom thêlô ba hi hadô hamiġ avômaloġ malaġiġ ma hêġ mama bêġ hadêġ thêlô.

Abô hathak ŋê pik iniġ balabuġ

16 *Aêġ ba ŋê doho etatale mômô hathak nôm takatu ba oaġ lo unum ma waklavôġ ôêġ yeġ lo waklavôġ ayôġ lukmuk ma waklavôġ Sabat, êġ ma miġ nodanô iniġ abô ami.*

17 *Nôm takêġ lôkthô ma yaôna ma hatôm dahô atu ba halêġ hamôġ ek alalô nagê vêġmam ka miġ nôm anôġ embenġ yam. Ma nôm anôġ êġ ma Kilisi da.

18 Avômaloġ doho esopa iniġ auk bô ba eġam i oyaġ hathak iniġ kobom êġ yeġ. Thêlô enaġ nena thêlô etauviġ i ba esopa iniġ niaviġ takatu ba êyê ba intu êġ yeġ hathak aġela. Miġ notak i ek netatale mômô ba nêġnêġ unim vuli mavi vê ami.

19 *Nê êġ miġ evalonġ Kilisi atu ba hatôm lenġiġkupik anêġ wakadôk lonġ ami. Lenġiġkupik êġ ma ŋê êġhaviġ Kilisi. Ma hathak haġyabiġ lenġiġkupik êġ lôkthô dedaġ mavi ek nimbitak lôklokwaġ ba nedahaliġ i mavi ma

* 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17 * 2:9: Jon 1:14,16 * 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Lom 2:29 * 2:12: Lom 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16; 1Pi 2:24 * 2:16: Lom 14:1-13 * 2:16: 'Sabat' ma abô Hiblu ma anêġ ôdôġ nena, 'Waklavôġ neġa loġak.' * 2:17: Hib 8:5 * 2:19: Ep 2:21; 4:16

nindumbak esak lôklokwan atu ba Wapômbêḅ hêv.

20 *Môlô bôk oma yôv haviḅ Kilisi ba intu ḅgôk takatu ba eyabiḅ pik êntêk ma miḅ eyabiḅ môlô ami. Ma osopa pik anêḅ balabuḅ hatôm pik hayabiḅ môlô denaḅ eka?

21 Pik anêḅ balabuḅ hanaḅ nena, “Miḅ ombaloḅ ami! Miḅ nonḅgwan ami! Miḅ ôsôm ami!”

22 *Balabuḅ takêḅ halêm anêḅ avômalô pik iniḅ auk lôk iniḅ abô takatu ba êdôḅ ba enaḅ hathak nôm takatu ba aḅ lo anum iyom vêm ma mi.

23 Nê takatu ba êdôḅ balabuḅ takêḅ eson nena balabuḅ êḅ ma auk mavi ek nêm avômalô sa ek nêḅnêm yeḅ lôk nêḅnêm vovaḅ êḅdêḅ leḅviḅkupik ek indum Wapômbêḅ lamavi. Ma doḅtom mi, balabuḅ takêḅ miḅ hatôm nêm avômalô sa ek netak iniḅ thethaḅak ami.

3

Alalô aviyo ba awa lôkmala haviḅ Kilisi

1 *Aêḅ ba Wapômbêḅ bôk hik môlô liḅ haviḅ Kilisi ba ômô lôkmala. Ma lêk Kilisi hamô Wapômbêḅ baḅ vianôḅ hamô malak leḅ. Ba intu nômô lêlê esak nômkama malak leḅ iyom.

2 *Ma nôm nêm auk esak nômkama vuliḅ, ma miḅ nômkama pik ami.

3 Môlô bôk oma yôv ba unim lôkmala hakopak hamô haviḅ Kilisi atu ba hadahaliḅ haviḅ Wapômbêḅ.

4 Kilisi ma môlônim lôkmala ba anêḅ waklavôḅ endelêm ma tem nôlêm yaḅ imbiḅ yaḅ lôk anêḅ lôkmaḅgiḅ.

5 *Aêḅ ba uḅgwik kambom pik sapêḅ atu ba hamô môlô kapôlômim vônô: sek waliliḅ lôk auk lôḅḅgôlôḅ ma thethaḅak lôk leḅḅhaviḅ kambom lôk maleniḅkilik hathak nômkama. Maleniḅkilik ma hatôm êv yeḅ hathak ḅgôk.

6 Avômalô leḅḅndôḅ kôtôḅ intu ethak idum nôm takêḅ ba intu tem nêḅpôm Wapômbêḅ anêḅ lamaniḅ.

7 Sêbôk ma môlô ômô aêḅ ba osopa loḅḅndê kambom takêḅtêk haviḅ.

8 *Ma doḅtom lêk ma notak kambom sapêḅ atu ba hamiḅ môlô kapôlômim aêḅtêk: lemimmaniḅ lôk lemimḅaḅa ma kapôlômim kambom lôk onaḅ abôma hathak avômalô vi lôk onaḅ abô kambom.

9 *Môlô bôk otak kapôlômim bô lôk anêḅ kambom lomaloma yôv. Ba intu miḅ nonaḅ abôyaḅ êḅdêḅ môlôviyaḅ ami.

10 *Ma lêk owa kapôlômim lukmuk. Ma wak nôm bêḅ intu ma Wapômbêḅ atu ba hapesaḅ kapôlômim lukmuk êḅ hadum ek imbitak êtôm yanida anêḅ dahô ek noyala yaḅ mavi anôḅ.

11 *Ba intu avômalô takatu ba bôk ewa kapôlôḅiḅ lukmuk yôv, lôkthô ma êtôm doḅtom iyom. Avômalô Israeḅ lôk avômalô loḅ buyaḅ, ma vi atu ba eḅgothe kupik lôk vi atu ba miḅ eḅgothe ami, ma vi atu ba ḅê kamuḅ lôk vi atu ba alonaḅ anôḅ, ma vi atu ba êmô alaḅsi vibiḅ lôk vi atu ba idum ida iniḅ ku, lôkthô êtôm doḅtom iyom. Kilisi intu bêḅ ek nôm bêḅ takêḅ lôkthô ba hamô haviḅ alalô sapêḅ.

12 *Wapômbêḅ lahaviḅ môlô ba bôk habi baḅ hayô hêk môlô ek numbitak anêḅ avômalô matheniḅ. Ba intu numbuliv am siḅ esak kobom leḅḅhiki hatôm vovaḅ haliḅ anyô lôk nundum mavi êḅdêḅ anyô yaḅ ma notauviḅ am ba nômô labalina lôk maliniyaô.

13 *Ma anyô te hawa auk lokbaḅ hathak yaḅ ma embalon kapô loḅ. Ma malem thêlêv hathak anyô yaḅ ma otak anêm kapôlôm kambom êḅ. Anyô Bêḅ bôk hêv anêm kambom vê yôv, ba intu undum aêḅ iyom.

14 *Ma ôkôk leḅḅhaviḅ êyôḅḅgêk nôm takêḅ vôv. Leḅḅhaviḅ havalon lôkthô loḅ majaḅ anôḅ.

* 2:20: Gal 4:3,9; 1Ti 4:3 * 2:22: Mat 15:9 * 3:1: Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * 3:2: Mat 6:33
 * 3:5: Lom 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * 3:8: Ep 4:25-29; 5:4 * 3:9: Ep 4:22,25 * 3:10: Ep 4:24
 * 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Lom 13:8-10 * 3:15: 1Ko 12:27; Ep 4:4; Plp 4:7

15 *Môlô lôkthô bôk othak donjom ba ubitak Kilisi anêḡ linakupik donjom ba halam môlô ek nômo yôhok imbiḡam. Ba intu notak Kilisi anêḡ yôhok ek eyabiḡ môlô kapôlômim. Ma nônêm lemimmavi êndêḡ Wapômbêḡ wak nômbêḡ intu sapêḡ.

16 *Nômbôlô Kilisi anêḡ abô êmô kapôlômim siḡ ek nôndôḡ lôk unḡwik auk mavi sapêḡ thô imbiḡ am. Nônêm yeḡ atu ba hêk Wapômbêḡ anêḡ kapya yeḡ lôk yeḡ mathêḡ lôk yeḡ atu ba Lovak Mathêḡ hêv ek nônêm lemimmavi êndêḡ Wapômbêḡ êndôk kapôlômim.

17 *Nômkama lôkthô atu ba môlô udum ba onan ma nundum lôkthô esak Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ. Ma hathak yani ma nônêm lemimmavi êndêḡ Kamik Wapômbêḡ.

Pol anêḡ abô hadêḡ ḡê mathêḡ lodôḡlodôḡ

18 *Môlô avi lôk anyô, nômo unim anyô vibiḡ. Êḡ ma mavi ek avi atu ba hasopa Anyô Bêḡ.

19 *Ma môlô anyô, lemimimbiḡ vônimi ma miḡ nosan i ami.

20 *Ma môlô avômena, nôwê lemami lo lemtami iniḡ abô sapêḡ vibiḡ. Nôm êḡ hadum Anyô Bêḡ lamavi.

21 *Ma môlô lami miḡ nosan i kakapuk ami, êḡ ma tem undum nalumi malenḡḡ tiyamtiyam.

Pol anêḡ abô hanan hadêḡ ḡê ku lôk anêḡ alaḡsi

22 *Ma môlô vi atu ba lôk alaḡsi, nôwê unim alaḡ iniḡ abô sapêḡ vibiḡ. Ma unim alaḡ hamô mena mi la, ma nundum iniḡ ku dedaun mavi. Ma miḡ nundum unim ku mavi êndêḡ wak takatu ba yani hamô ek nêm lamavi êndêḡ yani iyom ami. Mi, nôkô ek Anyô Bêḡ ba nundum unim ku sapêḡ lôk kapôlômim.

23 Ba intu ku alêla takatu ba udum ma nundum lôk kapôlômim êtôm

udum Anyô Bêḡ anêḡ ku ma miḡ ḡê pik iniḡ ami.

24 Êḡ ma oyala nena ku takatu ba udum ek unim anyô bêḡ, êḡ ma Anyô Bêḡ Kilisi anêḡ ku ba lemimimbi nena tem injik ku anêḡ vuli sam êndêḡ môlô.

25 *Ma donjom opalêla takatu ba idum kambom ma tem neja kambom êḡ anêḡ vuli viyanḡ. Wapômbêḡ hathak hadum aêḡ hadêḡ avômalô lôkthô ba miḡ lahabi iniḡ athêḡ ami.

4

1 *Ma môlô alaḡsi takatu ba unim ḡê ku êmô, noyala nena unim Anyô Bêḡ donjom aêḡ iyom hamô malak leḡ. Ba intu nundum kobom thêthôḡ lôk mavi êndêḡ i.

Pol hapôviḡ thêlô ek neteḡ mek

2 *Môlô nônêm lêlê ba noteḡ mek lemimvidonḡ lôk nônêm lemimmavi êndêḡ Wapômbêḡ.

3 *Ma noteḡ mek ek yêlô imbiḡ ek Wapômbêḡ nêm balan vê ek yêlô nanan anêḡ abô hathak Kilisi atu ba havuḡi êlêm yaiḡ. Abô êḡ intu lêk yahamô koladôḡ hathak.

4 Ba intu noteḡ mek ek yanḡ abô êḡ ni yaiḡ êtôm Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ek avômalô sapêḡ neyala.

5 *Ômô haviḡ ḡê takatu ba miḡ êvhaviḡ ami, ma nombeḡ lôk auk mavi wak nômbêḡ intu ma nômbôlêm loḡôndê atu ba nuḡwik Kilisi thô êndêḡ i.

6 *Undum ek anêm abô sapêḡ ida yôhokna êtôm nôm lôk ḡḡwêk ek oyala loḡôndê ôwê avômalô tomtom iniḡ abô viyanḡ mavi.

Pol hêv Tikikus lo Onesimiba i Kolosi

7 *Alalôaniḡ aiyanḡ anôḡ Tikikus tem enan êndêḡ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya. Yani ma anyô ku majan te ba hathak hadum Anyô Bêḡ anêḡ ku haviḡ ya.

* 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22 * 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1
 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Lom 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6 * 4:3:
 Lom 15:30; Ep 6:19 * 4:5: Ep 5:15-16 * 4:6: Ep 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7: Ep 6:21

8 *Yahêv yani hathôk hathak ôdôn êntêk ek enaŋ nena lêk yêlô amô aisê ek indum môlô kapôlômim mavi.

9 *Ma yahêv alalôaniŋ aiyaŋ anôn Onesimi hathôk haviŋ Tikikus. Yani ma môlôda te atu ba hamiŋ majaŋ. Thai tem nenaŋ esak nôm takatu ba habitak loŋ êntêk.

Pol hêv thêlôninŋ leŋinŋmavi hadêŋ avômalô Kolosi

10 *Alistakas atu ba hamô koladôn haviŋ ya hêv anêŋ lamavi hadêŋ môlô. Ma Mak, Balabas anêŋ naha hêv anêŋ lamavi hadêŋ môlô haviŋ. Mak hathôk ek môlô ma nosopa abô takatu ba bôk yahananŋ ba noja yani thô.

11 Ma Yisu ôpatu ba elam nena Jastas hêv anêŋ lamavi haviŋ. Anyô lô êntêk êv ya thêvô bêŋ anôn. Thêlô êŋ ma nê Israeël ba idum ku enaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôklinyak haviŋ ya. Israeël miŋ bêŋ anôn êmô haviŋ ya ami. Mi, thêlô lô êntêk iyom.

12 *Eaplas, ma môlôda te, hêv anêŋ lamavi hadêŋ môlô. Yani ma Yisu Kiliisi anêŋ anyô ku ba hathak havalonŋ môlô loŋ lôklokwanŋ hathak mek ek môlô numinŋ êtôm nê talaŋ ek noyala Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ katô.

13 Yahananŋ avanôn biŋ nena yani hathak hadum ku bêŋ hathak môlô lôk avômalô Laodisia lo Hielapolis.

14 *Alalôaniŋ aiyaŋ anôn dokta Luk lôk Dimas êv iniŋ leŋinŋmavi hadêŋ môlô haviŋ.

15 Nônêm yenaŋ yalenŋmavi êndêŋ aiyaŋ thêlô anêŋ Laodisia lôk Nimpa ma nê êvhaviŋ takatu ba êv yeŋ êmô anêŋ unyak.

16 Môlô te hasam kapya êntêk hadêŋ môlô yôv, ma nônêm ni êndêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ Laodisia ek nesam imbiŋ. Ma kapya atu ba yahato ek Laodisia, thêlô nindum aêŋ iyom ek môlô nosam.

17 *Ma nonaŋ êndêŋ Alkipus nena, “Ku atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o, ma undum ku êŋ dedaunŋ mavi.”

18 *Ya Pol, hathak yada yabaheŋ ma yahato yalenŋmavi êntêk hadêŋ môlô.* Yahamô koladôn ba intu lemimimbi ya. Wapômbêŋ anêŋ wapôm êmô imbiŋ môlô.

* 4:8: Ep 6:22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Ap 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11 * 4:12: Kol 1:7; Plm 23 * 4:14: Plm 24 * 4:17: Plm 2 * 4:18: 1Ko 16:21 * 4:18: Anyô yaŋ hêv Pol sa ba hato anêŋ abô halôk kapya. Ma Pol da hato anêŋ lamavi iyom hathak yanida baŋ. Nôngô Lom 16:22.

Kapya môḥ atu ba Pol hato hi Tesalonaika Abô môḥ

Tesalonaika ma malak bêḥ hamô ḡwêk danḡ. Avômalô loḡ êḥ ma hatôm 200,000. Plovins Masedonia iniḡ gavman êmô Tesalonaika ba eyabiḡ plovins.

Pol bôk hawa Abô Mavi ba hi Tesalonaika, ma doḡtom ḡê Israeḡ doho leḡḡmaniḡ. Ba intu hasôv ba hi Belia vêm ma hi Atens vêm ma hi Kolin (Ap 17-18). Yani hayô loḡ êḥ ma hato kapya êntêk hadêḡ avômalô Tesalonaika. Yani bôk hamô haviḡ avômalô Tesalonaika sawa bidonḡ ma hatak i kethenḡ ba hi ba intu hato ek embatho iniḡ êvhaviḡ loḡ ek nimiḡ lôklokwanḡ esak malaiḡ. Ma hato abô hathak Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ takatu ba nêḡmô lo nembeḡ esak lôk malêla takatu ba tem êpôm ḡê êvhaviḡ takatu ba bôk ema hadêḡ waklavôḡ atu ba Yisu miḡ halêm pik ami denaḡ.

Êntêk ma Pol anêḡ kapya môḥ atu ba hato hi ek thêlô hadêḡ 51 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ *Ya Pol ma Silas lo Timoti ato kapya êntêk hadêḡ môlô avômalô ôêvhaviḡ takatu ba ôḡmô haviḡ Kamik Wapômbêḡ lo Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Tesalonaika.

Wapôm lôk labali êḡmô imbiḡ môlô.

Pol lamavi hathak avômalô Tesalonaika iniḡ êvhaviḡ

² Wak nômbêḡ intu sapêḡ ma yêlô aêv leḡḡmavi hadêḡ Wapômbêḡ hathak môlô sapêḡ ba atenḡ mek ek môlô ma miḡ atak ami.

³ *Yêlô amô alalôaniḡ Kamik Wapômbêḡ thohavloḡma ba leḡḡhabi môlônim ôêvhaviḡ anêḡ ku lôk lemimhaviḡ avômalô ba ôêv i sa lôk ôêv malemim ek alalôaniḡ Anyô Bêḡ

* **1:1:** Ap 17:1-9 * **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6
16:19-24; 17:1-9

Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ endelêḡm ba umiḡ lôklokwanḡ.

⁴ Aiyaḡ thêlô, Wapômbêḡ lahaviḡ môlô ba yêlô ayala nena bôk halam môlô yôv ek numbitak yani anêḡ

⁵ *ek malê nena môḥ anôḡ ma yêlô aêv Abô Mavi hadêḡ môlô ma miḡ halêm hatôm abô oyaḡ ami. Mi, halêm haviḡ lôkliḡyak lôk Lovak Matheḡ ma kapôlôḡḡniḡ anôḡ. Ma môlô oyala kobom takatu ba yêlô bôk adum amô môlô malêvôḡ ek hêv môlô sa.

⁶ *Wak êḡ ma môlô ôpôm malaiḡ lomaloma, ma doḡtom owa abô takatu thô lôk kapôlômim mavi atu ba halêm anêḡ Lovak Matheḡ. Udum aêḡ ba intu osopa yêlô lôk Anyô Bêḡ venḡḡḡwam.

⁷ Êḡ ma hatôm môlô uik loḡḡndê mavi thô hadêḡ avômalô êvhaviḡ sapêḡ anêḡ plovins Masedonia lo Akaia.

⁸ Ma anêḡ môlô ma Anyô Bêḡ anêḡ abô hi yaiḡ ba halaḡ hatôm lavuak hêk Masedonia lo Akaia. Ma doḡtom miḡ hamô loḡ êḡ iyom ami. Mi, avômalô pik sapêḡ elanô abô hathak môlônim ôêvhaviḡ Wapômbêḡ. Aêḡ ba yêlô a loḡ buyaḡ ma thêlô bôk elanô yôv.

⁹ Ma enaḡ nena môlô owa yêlô thô mavi anôḡ ba otak unim ḡḡk ma ole am liliḡ ek udum Wapômbêḡ avanôḡ atu ba hamô lôkmala anêḡ ku.

¹⁰ Lôk oyabiḡ anêḡ Nakaduḡ atu ba bôk hik liḡ hêk ḡama. Yisu tem êlêm anêḡ leḡ ek nêḡm alalô vê êḡḡk waklavôḡ lamaniḡ atu ba tem imbitak embeḡ yam.

2

Pol anêḡ ku takatu ba bôk hadum hêk Tesalonaika

¹ Aiyaḡ thêlô, môlô oyala nena yêlô bôk ayô amô haviḡ môlô ma miḡ aêv yak ami. Mi, ku êḡ hik anôḡ.

² *Ma môlô oyala nena yêlô bôk awa vovaḡ lôk mama hêk Pilipai. Vêm ma yêlô atak Pilipai ba a môlônim

* **1:5:** 1Ko 2:4-5 * **1:6:** Ap 17:5-9 * **2:2:** Ap

lonj ma Wapômbênj havatho yêlô lonj ba hêv yêlô sa ek miñ nakô esak nê lôklokwanj takatu ba imiñ yêlô lonj sinj ami. Aênj ba intu ananj Wapômbênj anênj Abô Mavi hadênj môlô.

³ Abô takatu ba yêlô asonj môlô lokwanj miñ halêm anênj auk lokbanj lôk auklôngôlônj ma adum ek nasau môlô ami.

⁴ *Mi anônj. Wapômbênj bôk hayê yêlô nena hatôm ba intu hatak ku nananj anênj Abô Mavi bênj halôk yêlô bahenij. Aênj ba yêlô miñ ananj abô ek indum avômalô leñijmavi ami. Mi, yêlô adum ek indum Wapômbênj atu ba hatitiñ yêlô kapô mavi.

⁵ Môlô oyala nena yêlô miñ ananj abô ek nadôk môlô lemim mena nasau môlô ek naja môlônim nômlate ami. Mi anônj, Wapômbênj da hamô ba hayê yêlô.

⁶ Ba intu miñ adum ek môlô mena avômalô la nebam yêlô ami.

⁷ Yêlô ma Kilisi anênj aposel ba intu hatôm naterj môlô ek nônmêm yêlô sa. Ma donjom dô, yêlô bôk amô labali mavi havij môlô hatôm avi te hayabiñ anênj nali.

⁸ Sêbôk ma yêlô leñijhaviñ môlô bênj anônj ba intu yêlô leñijmavi ba aêv Wapômbênj anênj Abô Mavi hadênj môlô lôk yêlô aêv yêlôda havij ek malê nena yêlô leñijhaviñ môlô bênj anônj.

⁹ *Aiyanj thêlô, lemimimbi ku takatu ba yêlô bôk adum amô havij môlô. Yêlô amô ek ananj Wapômbênj anênj Abô Mavi, ma donjom wak lo bôlôvônj ma adum ku bênj havij ek napôm nôm nanjanj ek nêm leñijkupik sa. Yêlô adum aênj ek miñ nanêm malaiñ te êndênj môlô ami.

¹⁰ Môlô lôk Wapômbênj oyala nena yêlô bôk adum kobom mathenj lôk thêthônj ma kambom mi hêk avômalô malenij hadênj môlô avômalô takatu ba ôêvhaviñ.

¹¹ *Ma môlô oyala nena yêlô bôk adum hadênj môlô tomtom hatôm

lambô hayabiñ nali.

¹² Ba asonj môlô lokwanj lôk athô môlô ba aya ma aêv auk mavi ek nômô êtôm Wapômbênj anênj lahaviñ. Yani ma ôpatu ba halam môlô ek nômô anênj lonj lôklinjyak lôk lôkmanjginj kapô.

¹³ *Ma yêlô athak ananj leñijmavi hadênj Wapômbênj hatôm wak nômbênj intu hathak yêlô bôk ananj Wapômbênj anênj abô hadênj môlô ba olanj ba ôêvhaviñ nena abô ênj ma Wapômbênj da anênj abô, ma miñ nosonj nena anyô late anênj abô ami. Mi, abô ênj ma halêm anênj Wapômbênj ba hadum ku hamô môlô nê ôêvhaviñ kapôlômim.

¹⁴ *Aiyanj thêlô, môlô bôk ova vovanj hatôm Wapômbênj anênj avômalô anênj Islael takatu ba êvhaviñ Yisu Kilisi. Môlô da unim avômalô bôk êv vovanj hadênj môlô hatôm avômalô Islael bôk êv hadênj iniñ avômalô takatu ba êvhaviñ Yisu.

¹⁵ *Avômalô Islael ênj bôk ik Anyô Bênj Yisu lôk plopet pôpônô ma êv yêlô vê havij. Wapômbênj miñ lamavi hathak thêlô ami, ma thêlô ethak êpôlik ek avômalô pik sapênj

¹⁶ ba idum ek nimiñ yêlô lonj sinj ek miñ nananj Wapômbênj anênj abô êndênj nê lonj buyanj ek Wapômbênj nêm thêlô bulubiñ ami. Ba intu thêlônij kambom hathak halumbak ba Wapômbênj anênj lamanij lêk hayô hamô i yôv.

Pol lahiki ek ênjê avômalô Tesalonaika

¹⁷ Aiyanj thêlô, bôk êv yêlô vê hêk môlô vauna ba abitak hatôm avômalô balonj, ma donjom yêlô kapôlônij hamô havij môlô denanj. Ba intu yêlô leñijhiki bênj anônj ek nagê môlô, lôk adum lôklokwanj ek nasôk esak lonjbô.

¹⁸ Yêlôaniñ auk lôklokwanj ek nasôk nagê môlô ma ya Pol yahadum lôbôlônj ek yasôk, ma donjom Sadañ hamiñ yêlô lonj sinj.

* 2:4: Gal 1:10 * 2:9: Ap 20:34 * 2:11: Ap 20:31 * 2:13: 2Te 2:13 * 2:14: Ap 17:5 * 2:15: Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * 2:19: Plp 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4

19 *Malê te intu tem indum yêlô malenij mavi lôk lenijmavi lôk êtôm kulunj kékêlô atu ba nê m athên bê n êndên yêlô ênjêk Anyô Bê n Yisu thohavloma êndên waklavônj endelêm? Mólô iyom!

20 Avanônj, mólô ma yêlôani n lókmanjij lôk lenijmavi anônj.

3

Pol hêv Timoti hi Tesalonaika

1 *Bók yêlô lenijmalainj hathak mólô ba mi n hatôm nayabinj sawa daim ami. Ba intu yêlô lenijhabi nena yai iyom namô Atens

2 *ma nanêm Timoti êsók. Yani ma yêlôani n aiyaj ba yêlô lókthô ma Wapômbênj anênj nê ku havinj i ek anaj Kilisi anênj Abô Mavi bênj. Yêlô êv yani ek embatho mólô lo n lôk êsô mólô lij esak unim ôêvhavinj

3 *ek malainj lomalom a mi n imbulin mólô ami. Mólô bók oyala yôv nena Wapômbênj bók hatak malainj takênj ek êpôm alalô takatu ba aêvhavinj.

4 Sêbók atu ba yêlô amô havin mólô ma anaj lôbôlônj nena tem alalô naja malainj lomalom a. Ma mólô oyala nena nô m takênj lêk habitak yôv.

5 Ba intu mi n hatôm yêlô namô sawa daim ami ba yahêv Timoti hathôk ek ênjê mólônim ôêvhavinj. Yakô ek anyô halôk avômalô lenij atu* esau mólô ba yêlôani n ku takatu ba adum hathak mólô tem imbitak êtôm nô m oyanj.

Timoti hêv Pol thêvô hathak Tesalonaika ini n êvhavinj

6 *Ma lêk Timoti hatak mólô ba halêm hathak lo n bô ma hawa abô mavi hathak mólônim ôêvhavinj lôk lemimhavinj. Yani hana n nena mólô othak lemimhabi yêlô lôk lemim-mavi. Ma lemimhavinj lôklokwanj ek ôngô yêlô ma yêlô aênj iyom.

7 *Ba intu aiyaj thêlô, mólônim ôêvhavinj hêv yêlô thêvô hathak

malainj lôk vovanj lomalom a takatu ba hapôm yêlô.

8 Ê n ma yêlô ayala nena mólô uminj lôklokwanj hathak Wapômbênj ba intu hadum yêlô amô lókmal a hathak lo n bô.

9 Ma yêlô abô i ba lenijmavi anênj dôênj hathak mólô hêk Wapômbênj ma ba intu mi n hatôm nabam lenijmavi ê n katô êndênj Wapômbênj ami.

10 Wak lo bôlôvônj ma yêlô atenj mek lôklokwanj ek nasók nagê mólô lôk nanêm mólô sa esak nô m takatu ba mi denaj ek unim ôêvhavinj injik lôkanônj.

Pol hate n mek hathak avômalô Tesalonaika

11 *Alalôani n Kamik Wapômbênj da lôk alalôani n Anyô Bê n Yisu tem nepe-saj lo n ôndê thêthônj te ek yêlô nasók nagê mólô.

12 Ma Anyô Bê n indum ek mólô lemimimbinj avômalô êvhavinj lôk avômalô sapênj bê n anônj êtôm yêlô adum hadênj mólô.

13 Ma yani embatho mólô kapôlômim lo n ek mólô nô m mathenj ma kambom mi ênjêk alalôani n Kamik Wapômbênj ma êndênj wak atu ba alalôani n Anyô Bê n Yisu endelêm imbinj anênj nê mathenj.

4

Nasopa Wapômbênj anênj lahavinj

1 Yôv, aiyaj thêlô, yêlô bók adônj mólô hathak Wapômbênj anênj lo n ôndê nô m lo nombenj ek nundum yani lamavi ma lêk osopa yôv. Ma yêlô asonj mólô lokwanj hathak Anyô Bê n Yisu anênj athênj nena nosopa lo n ôndê ê n mathalalenj.

2 Mólô oyala abô takatu ba yêlô bók aêv hadênj mólô hathak Anyô Bê n Yisu anênj lôklokwanj yôv.

3 *Êntêk ma Wapômbênj anênj lahavinj nena mólô numbitak mathenj ba notak sek walilinj.

* 3:1: Ap 17:15 * 3:2: Ap 16:1-3 * 3:3: 2Ti 3:12 * 3:5: Anyô ê n ma Sadan. * 3:6: Ap 18:5
* 3:7: 2Te 1:4 * 3:11: 2Te 2:16-17 * 4:3: 1Te 5:23; 1Pi 1:16 * 4:4: 1Ko 6:13

4 *Yani lahavij mólô tomtom noyabin unim kupik êtôm Wapômbên anêñ ek avômalô lôkthô nebam.

5 Miñ thethanak êmbôv o inan ñê daluk ami. Thêlô miñ eyala Wapômbên ami.

6 Ma miñ mólô nosau mólôviyan ba nundum sek esak vênji ami. Yêlô bôk anañ lôklokwan hadên mólô yôv nena Wapômbên tem nêv vovan viyan esak nôv takên lôkthô.

7 *Wapômbên miñ halam alalô ek namô lelaik ami. Mi, halam alalô ek namô mathen.

8 *Aên ba ôpatu ba hadô abô êntêk ma hadô Wapômbên atu ba hêv anên Lovak Mathen hadên mólô. Ma miñ hadô anyô iyom iniñ abô ami.

Alalô lenjimbij avômalô

9 *Wapômbên bôk hadên mólô yôv hathak kobom lenjimbij mólôviyan ba intu yêlô miñ hatôm nato abô esak kobom êñ ami.

10 Mólô bôk udum aên hadên mólôviyan takatu ba êmô malak nenanena anên plovins Masedonia kapô. Ma donjom aiyan thêlô, yêlô ason mólô lokwan ek nundum aên mathalalen.

11 *Ma nundum ek nôvô labalina lôk noyabin amda unim ku. Ma nundum ku ek nôv am sa êtôm atu ba yêlô bôk anañ hadên mólô yôv.

12 Nundum aên ek miñ nôv malain êndên anyô yan ek eyabin mólô ami, lôk ñê takatu ba miñ êvhavij ami tem nêgê mólônim kobom nena mavi anên.

Waklavôn Yisu endelêm

13 Aiyan thêlô, yêlô lenjhavij mólô noyala katô esak malêla takatu ba tem êpôm ñê êvhavij takatu ba bôk ema yôv. Yakô mólô kapôlômim malain êtôm ñê daluk takatu ba miñ êv maleñij ek nimbiyô esak lonjô ami.

14 *Alalô êvhavij nena Yisu hama ba havijô hathak lonjô. Ba intu alalô aêvhavij nena ñê êvhavij Yisu takatu ba bôk ema yôv ma tem Wapômbên injik i lij êtôm hik Yisu lij ba nimbiyô esak lonjô ba nêlêm imbij Yisu.

15 *Êntêk ma Anyô Bên Yisu da anên abô takatu ba lêk yêlô anañ. Alalô takatu ba amô lôkmala denañ ma Anyô Bên anên waklavôn endelêm hayô ma tem miñ ana namôn ek avômalô takatu ba bôk ema yôv ami.

16 Mi, Anyô Bên da tem êndôk anên lenj lôk kaek ma anela bên atu tem endam ma Wapômbên anên lavuak tem niyuv. Êñ ma ñê ñama takatu ba bôk êvhavij Kilisi tem nimbiyô môn.

17 Êñ ma Wapômbên tem isup alalô takatu ba amô lôkmala denañ lôk ñê ñama takatu ba êvhavij ek napôm Anyô Bên êndôk buliv. Ma tem namô imbij yani wak nômbên intu sapên.

18 Aên ba nôv am da thêvô esak abô êntêk.

5

Nôpôpêk am ek Anyô Bên anên endelêm

1 Aiyan thêlô, yêlô miñ hatôm nato abô êndên mólô esak wak lo ayôn alê intu ba Anyô Bên tem endelêm esak lonjô ami.

2 *Mi. Mólô bôk oyala yôv nena Anyô Bên anên waklavôn ma tem êlêm êtôm anyô vani halêm hadên bôlvôn.

3 *Avômalô tem nenan nena, “Alalô lêk amô mavi ma malain mi.” Êñ ma kethen oyan ma malain bên tem imbulij thêlô êtôm vovan hapôm avi lôk lasaben ek embathu. Ba tem miñ nêsvôv ami.

4 Ma donjom, aiyan thêlô, mólô miñ ômô momanijij ek waklavôn êñ indum mólô noboloba êtôm anyô vani te ami.

* 4:7: Hib 12:14; 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:11: Ep 4:28 * 4:14: Lom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52 * 5:2: Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; ALK 3:3 * 5:3: Mat 24:39; Luk 21:34-35 * 5:5: Lom 13:12

5 *Mi, alalô sapêᶇ ma wak lo deda iniᶇ avômena ma miᶇ bôlôvôᶇ lo moᶇiniᶇ iniᶇ ami.

6 Ba intu napuki loᶇ ba namô lélé ma miᶇ nanᶇék êtôm avômalô vi ami.

7 Ma vi atu ba êk sôm, ma êk hadêᶇ bôlôvôᶇ. Ma vi atu ba inum waiᶇ ba elo molo, ma elo molo hadêᶇ bôlôvôᶇ.

8 *Ma doᶇtom alalô ma wak anêᶇ ba intu napuki loᶇ. Ma alalôaniᶇ aêvhaviᶇ lôk leniᶇhaviᶇ tem êtôm moko biᶇdaluk. Ma nanêm maleᶇ ek waklavôᶇ Wapômbêᶇ nêm alalô bulubiᶇ tem êtôm akôk kuluiᶇ vovak.

9 Wapômbêᶇ hatak alalô ek nêm alalô bulubiᶇ esak alalôaniᶇ Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi ma miᶇ hatak alalô ek naja anêᶇ lamaniᶇ ami. Mi.

10 *Yani hama ek alalô ba intu alalô amô lôkmala mena ama ma hatôm amô lôkmala haviᶇ yani.

11 Aêᶇ ba nônêm amda thêvô lôk no-batho am loᶇ êtôm intu othak udum.

Nê êvhaviᶇ iniᶇ loᶇôndê nesopa

12 Aiyaᶇ thêlô, yêlô anaᶇ ek môlô nodovak ᶇê takatu ba idum ku bêᶇ hathak môlô lôk eyabiᶇ môlô hathak Anyô Bêᶇ anêᶇ ku lôk ik auk mavi thô hadêᶇ môlô ek notak kobom kambom.

13 Ma lemimimbiᶇ i ba nônêm athêᶇ bêᶇ êndêᶇ ᶇê takêᶇ esak iniᶇ ku. Ma nômô yôhôm mavi imbiᶇ am.

14 *Aêᶇ ba aiyaᶇ thêlô, yêlô asoᶇ môlô lokwaᶇ ek nonaᶇ lôklokwaᶇ êndêᶇ ᶇê ku mi ek nindum ku lôk nônêm ᶇê takatu ba êkô thêvô ma nônêm ᶇê vau hathak êvhaviᶇ sa. Ma nômô malinᶇyaô imbiᶇ avômalô sapêᶇ.

15 *Noyabiᶇ am ek wak nômbêᶇ intu ma nundum mavi imbiᶇ am lôk avômalô sapêᶇ. Ma môlô te miᶇ injik anyô yaᶇ anêᶇ kambom liliᶇ ami. Mi.

16 *Wak nômbêᶇ intu sapêᶇ ma lemimmavi.

17 Lôk notêᶇ mek ma miᶇ notak ami.

18 *Ma nônêm lemimmavi êndêᶇ Wapômbêᶇ esak malêla takatu ba habitak. Wapômbêᶇ anêᶇ lahaviᶇ nena môlô takatu ba ômô haviᶇ Yisu Kilisi nundum aêᶇ.

19 *Ma miᶇ numiᶇ Lovak Matheᶇ anêᶇ ku loᶇ siᶇ ami.

20 Lôk miᶇ nôndô abô plopet takatu ba Lovak Matheᶇ hêv hadêᶇ môlô ami.

21 *Noyawê nômkama sapêᶇ ma nobaloᶇ nôm takatu ba mavi loᶇ.

22 Ma nobasiᶇ am ek kambom lo-maloma sapêᶇ.

23 *Wapômbêᶇ da ma yôhôm anêᶇ ôdôᶇ ba tem indum môlô numbitak matheᶇ anôᶇ lôk eyabiᶇ unim dahôlômim lôk auk ma kupik dedauiᶇ mavi ek kambom mi êndêᶇ waklavôᶇ atu ba alalôaniᶇ Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi endelêm.

24 Ôpatu ba halam môlô hathak hasopa anêᶇ abô ba tem indum aêᶇ ek abô takêᶇ injik anôᶇ.

25 *Aiyaᶇ thêlô, notêᶇ mek ek yêlô.

26 Ma nokam môlôviyaᶇ esak kobom yôhôm matheᶇ.

27 Yahanaiᶇ lôklokwaᶇ hathak Anyô Bêᶇ anêᶇ athêᶇ nena nosam kapyia êntêk êndêᶇ môlôviyaᶇ lôkthô.

28 Alalôaniᶇ Anyô Bêᶇ Yisu Kilisi anêᶇ wapôm êmô imbiᶇ môlô sapêᶇ.

* 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17 * 5:10: Lom 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:14: 2Te 3:6,11 * 5:15: Lom 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep 4:30 * 5:21: 1Jon 4:1 * 5:23: 2Te 3:13 * 5:25: Kol 4:3; 2Te 3:1

Kapya yanj atu ba Pol hato hi Tesalonaika Abô mônj

Hatôm ayônj baheñvi ba lahavute la atu ba Pol hamô Kolin ma hato kapya yanj haveñ yam êntêk hadênj avômalô Tesalonaika. Pol hato ek em-batho iniñj êvhavij loñj ma hanañ abô doho havij ek epesañ iniñj auk esak waklavônj atu ba tem Yisu endelêm.

Hato hadênj 51 mena 52 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol ma Silas lo Timoti, yêlô ato kapya êntêk hadênj môlô avômalô ôêvhavij takatu ba ômô havij alalôaniñ Kamik Wapômbênj lo Anyô Bêñ Yisu Kilisi anênj Tesalonaika.

² *Kamik Wapômbênj lo Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñj wapôm lôk labali êmô imbiñj môlô.

Avômalô Tesalonaika miñj êv yak hathak malaiñ ami

³ Aiyañ thêlô, yêlô athak aêv leñjñmavi hadênj Wapômbênj hathak môlô hatôm wak nômbênj intu sapênj. Êñj ma mavi ek malê nena môlônim ôêvhavij halumbak hi ba hi ma môlô tomtom unim lemimhavij môlôviyañ habitak bênj.

⁴ *Ba intu yêlô abam môlô hadênj avômalô êvhavij anênj luvuluvu. Ba anañ nena avômalô ibulij môlô ba owa malaiñ lomaloma, ma doñtom ôêvhavij Yisu ba umiñj lôklokwañ de-ñañ.

Wapômbênj tem indum abô

⁵ Nôm takênj hik thô nena Wapômbênj anênj hadum abô ma thêthônj iyom ba tem enañ nena môlô hatôm nômô yani anênj loñj lôkliñyak kapô atu ba lêk owa malaiñ hathak.

⁶ *Avanônj, Wapômbênj tem indum abô thêthônj ba nêñ malaiñ êndênj nê takatu ba êv malaiñ hadênj môlô.

⁷ *Ma nêñ lovak êndênj môlô takatu ba owa malaiñ lôk yêlô imbiñj êndênj waklavônj atu ba Anyô Bêñ Yisu lôk anênj añela lôklokwañ netak leñj ba nêlêm yañj lôk atum dahalañ.

⁸ *Ma nêñ vovañ viyañ êndênj nê takatu ba êthônj Wapômbênj lôk nê takatu ba miñj esopa alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu anênj Abô Mavi ami.

⁹ *Vovañ bênj tem imbulij nê takênj êtôm wak nômbênj intu sapênj ba tem nêñmô daimbô êñjêk Anyô Bêñ ma lôk anênj lôklokwañ lôkmañgiñ.

¹⁰ *Nôm takênj tem imbitak êndênj waklavônj yani endelêm ek anênj avômalô mathênj takatu ba êvhavij nêmbô anênj athênj lôk nebam yani. Ma môlô aênj iyom ek malê nena môlô ôêvhavij yêlôaniñ abô havij.

Eteñ mek ek avômalô Tesalonaika

¹¹ *Ba intu yêlô atênj mek wak nômbênj intu ek môlô nena alalôaniñ Wapômbênj indum ek môlô nômô êtôm atu ba yani bôk halam môlô ek nômô aênj, lôk nêñ lôklokwañ êndênj môlô ek nundum nôñ mavi takatu ba lemimhavij nundum lôk nundum ôêvhavij anênj ku sapênj.

¹² Ma yahateñ mek takênj ek Anyô Bêñ Yisu enja athênj bênj esak môlô ma môlô noja athênj bênj esak yani esak alalôaniñ Wapômbênj lôk Anyô Bêñ Yisu Kilisi iniñj wapôm.

2

Anyô lëndônj kôtônj atu tem êyô

¹ Aiyañ thêlô, yêlôaniñ abô te hêk ek nanañ êndênj môlô esak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anênj endelêm ba isup alalô esak doñtom ek napôm yani.

² Anyô late hasau nena Anyô Bêñ anênj waklavônj lêk halêm yôv, êñj ma miñj nosoj kakapuk ba unim auk endowaliñ ketheñ ami. Anyô late hanañ nena Lovak Mathênj hêv abô êñj mena yêlô ato abô êñj halôk kapya ma miñj nôñemimbiñj thêlô ami.

* 1:2: Lom 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1Te 2:19 * 1:6: Lom 12:19 * 1:7: 1Te 3:13 * 1:8: Ais 66:15

* 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1Te 1:2-3

3 *Lôk miñ notak thêlô ek nesau môlô ami. Mi, waklavônêj êj tem imbitak embenj yam ek waklavônêj êvôlinj dôminj hadêj Wapômbêj lôk anyô lëndônêj kôtônêj anêj waklavônêj êlêm yainj. Yani ma anyô pik atu ba tem Wapômbêj imbulinj.

4 *Yani tem nêma ida linj ba êpôlik ek Wapômbêj lôk nômkama sapêj takatu ba avômalô elam nena mathenj. Ma tem ni êyô êmô Wapômbêj anêj unyak mathenj kapô ba enanj nena yanida ma Wapômbêj.

5 Bôk yahamô havinj môlô ma yahananj nôma takêj yôv. Lemim hêv sinj e?

6 Ma lêk oyala nôma atu ba havalonj yani lonj ba hayabinj waklavônêj atu ba Wapômbêj hatak ek ende yainj.

7 Kobom lenjondônêj kôtônêj lêk hadum anêj ku menanjna hamô kapô. Tem indum aêj endeba Wapômbêj nêma anyô atu ba haminj lonj sinj vê am.

8 *Êj ma anyô lëndônêj kôtônêj êj tem ende yainj. Vêma ma tem Anyô Bêj Yisu endelêma ma anêj abôlêk auk tem injik ôpêj vônô lôk anêj deda lôkmanjinj injik ôpêj anêj lôklokwanj pesa.

9 *Anyô lëndônêj kôtônêj êj tem êlêm lôk lôklokwanj bêj ek indum Sadanj anêj ku lôk lavônjinj ma nômbithi oyanj lomalama.

10 Tem indum kambom lomalama ek esau avômalô takatu ba evenj lonjondê njama ek malê nena thêlô miñ êvhavinj abô avanônêj takatu ba hatôm nêma i bulubinj ami.

11 Ba intu Wapômbêj tem nêma auk lokbanj lôklinyak ek esau thêlô ek nênemimbij abôyanj takatu.

12 Aêj ba avômalô takatu ba miñ êvhavinj abô avanônêj ami ma lenjinjmavi hathak injinj kambom ma Wapômbêj tem enanj injinj kambom bêj.

Numinj lôklokwanj

13 *Aijan thêlô takatu ba Anyô Bêj lahavinj, yêlô athak aêv lenjinjmavi wak nômbêj intu hadêj Wapômbêj

hathak môlô. Êj ma mavi ek malê nena môj anôn ma yani hatak môlô ek nêma môlô bulubinj. Ma hêv môlô bulubinj hathak môlônim êvhavinj abô avanônêj lôk Lovak Mathenj anêj ku takatu ba hadum ek môlô numbitak mathenj.

14 Yani halam môlô hathak Abô Mavi atu ba yêlô ananj ek alalôaninj Anyô Bêj Yisu anêj lôkmanjinj imbi êyô môlô vôv.

15 Ba intu aijan thêlô, numinj lôklokwanj ba nobalonj abô avanônêj takatu ba yêlô ato lo ananj hadêj môlô lonj.

Pol anêj mek

16-17 Alalôaninj Anyô Bêj Yisu da lo Kamik Wapômbêj nênem môlô thêvô ma nembatho môlô lonj esak nômkama mavi nômbêj atu ba môlô udum lo onanj. Wapômbêj lahavinj alalô ba hathak anêj wapôm ma hêv alalô thêvô atu ba tem miñ nêma yak ami lôk havak abô hathak nôma mavi takatu ba nanêma malenj esak.

3

Notenj mek êndêj Wapômbêj ek nêma yêlô sa

1 Ma aijan thêlô, notenj mek ek Wapômbêj nêma yêlô sa ek Anyô Bêj anêj abô ni pik sapêj kethenj ek enja athêj bêj êtôm atu ba bôk udum.

2 Ma notenj mek ek Wapômbêj nêma yêlô vê ênjêk nê sek lôk nê kambom ek malê nena avômalô vi miñ êvhavinj ami denanj.

3 Ma donjom Anyô Bêj hasopa anêj abô iyom ba tem embatho môlô lonj ma eyabinj môlô ek ngôk kambom atu.

4 *Hathak Anyô Bêj anêj lôklokwanj ma yêlô ayala avanônêj nena abô takatu ba ananj, ma môlô lêk udum ba tem nundum ni thêthô.

5 Anyô Bêj injik môlônim kapôlômim linj ek noyala Wapômbêj anêj kobom lahavinj lôk Kilisi anêj kobom haminj lôklokwanj hathak malainj lomalama.

* 2:3: 1Ti 4:1; 1Jon 2:18; 4:3 * 2:4: Ese 28:2; Dan 11:36 * 2:8: Ais 11:4; ALK 19:15 * 2:9: ALK 13:11-13 * 2:13: Ep 1:4; 2Te 1:3 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10

Avômalô lôkthô nindum iniņ ku

⁶* Aiyaņ thêlô, yêlô anaņ lôklokwaņ hadêņ mólô hathak alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ athêņ nena nômô daim ek mólôviyaņ takatu ba êmô ku mi ba miņ esopa abô takatu ba yêlô êv hadêņ mólô ami.

⁷*Mólô oyala nena mavi ek nosopa yêlô veniņgwam. Ma sêbôk atu ba yêlô amô haviņ mólô, ma miņ amô ku mi ami.

⁸*Mi, yêlô adum ku lôklokwaņ bôlôvôņ ba wak ek miņ nanêm malaiņ êndêņ mólô ek noyabiņ yêlô ami. Lôk yêlô miņ aņ anyôla anêņ nôm oyaņ ami.

⁹*Yêlô hatôm nanaņ ek mólô nônêm yêlô sa esak nôm. Ma donjom yêlô miņ bôk adum aêņ ami ek aņgik loņôndê thô êndêņ mólô.

¹⁰ Sêbôk ba yêlô amô haviņ mólô ma aêv abô êntêk hadêņ mólô nena, “Anyô te miņ hadum ku ami ma miņ enjaņ nôm ami.”

¹¹*Ma donjom yêlô alaņô nena mólô vi ôêk vau ma ku mi ma olom oveņ lounyak ba ôêv vemimbôlêk yakyak hathak avômalô vi.

¹²*Ma hathak Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ athêņ, yêlô anaņ lôklokwaņ hadêņ avômalô anêņ aêņ ek nêmo maliņyaô ba nindum ida iniņ ku ek nejaņ nôm.

¹³*Ma aiyaņ thêlô, miņ mólô vau ek nundum nôm takatu ba mavi ami.

¹⁴ Anyô late miņ hasopa yêlôaniņ abô takatu ba ato ami, êņ ma ôņgô ôpêņ katô. Ma nômô daim ek yani ek yani mama esak kobom êņ.

¹⁵*Ma donjom miņ nôņgô yani êtôm anyô atu ba hik vovak haviņ o ami. Mi, onaņ abô imbiņ yani êtôm ma-muyaņ ek nêm auk mavi êndêņ yani.

Abô anêņ daņ

¹⁶ Anyô Bêņ ma yôhok anêņ ôdôņ ba tem nêm yôhok êndêņ mólô esak nômkama sapêņ êtôm wak nômbêņ

intu. Anyô Bêņ êmô imbiņ mólô sapêņ.

¹⁷ Ya Pol yahathak yahato abô daņ êntêk iyom hathak yada yabaheņ hêk kapyâ takatu ba yahanaņ ba eto ek hik thô nena kapyâ takêņ halêm anêņ ya.

¹⁸ Alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm êmô imbiņ mólô lôkthô.

* 3:6: Lom 16:17

* 3:7: Plp 3:17

* 3:8: 1Te 2:9

* 3:9: 1Ko 9:4; 1Te 1:6

* 3:11: 1Ti 5:13

* 3:12: 1Te 4:11

* 3:13: Gal 6:9

* 3:15: 1Te 5:14

Kapya môṅ atu ba Pol hato hadêṅ Timoti Abô môṅ

Pol hato kapya êntêk hadêṅ Timoti. Timoti ma anyô Listla te (Ap 16:1). Lambô ma anyô Glik te ma talêbô ma avi Israel. Pol lo Silas bôk i enaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi evenṅ ma ewa Timoti haviṅ (Ap 16:1-4). Vêṅ ma Pol hi hamô Epesus hatôm sondabêṅ lô ba hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi ma Timoti hamô ba hadum ku êṅ haviṅ (Ap 19:1-22). Havenṅ yam ma Pol hatak Timoti ek eyabiṅ avômalô êvhaviṅ anêṅ Epesus ma hi plovins Masedonia. Ma Pol hayê nena tem êmô loṅ êṅ sawa daim ba intu hato kapya êntêk ek nêṅ Timoti sa. Hato hathak loṅôndê eyabiṅ nê êvhaviṅ lôk kobom nêṅ yêṅ êndêṅ Wapômbêṅ lôk eyabiṅ i esak kêdôṅwaga abôyaṅ.

Hato hadêṅ 64 AD la.

¹ Ya Pol, Yisu Kilisi anêṅ aposel yahato kapya êntêk. Wapômbêṅ anyô hêv alalô bulubiṅ lôk Yisu Kilisi ôpatu ba alalô aêv malenṅ, thai enaṅ abô ba yahabitak Yisu Kilisi anêṅ aposel.

² *Hadêṅ o Timoti yenaṅ okna anôṅ atu ba hôêvhaviṅ.

Kamik Wapômbêṅ lôk Yisu Kilisi alalôaniṅ Anyô Bêṅ iniṅ wapôm lôk kapôlôṅiṅ ma labali êmô imbiṅ o.

Nanṅik abôyaṅ pesa

³ Sêbôk atu ba yaha plovins Masedonia ma yahasonṅ o lokwaṅ nena ômô Epesus ek onanṅ êndêṅ nê takatu ba êdôṅ avômalô hathak êvhaviṅ anêṅ ôdôṅ yaṅ nena netak iniṅ ku êṅ.

⁴ *Ma miṅ thêlô nimbi kukuthiṅ abôyaṅ bô lôk nekatuṅ limi bôbô takatu ba êthôṅ paliṅ ami. Nôm takêṅ hadum ba avômalô lenṅhabui

ma miṅ hêv thêlô sa ek nêṅimbiṅ Wapômbêṅ anêṅ auk ami.

⁵ Yahanaṅ abô takêṅ ek alalôaniṅ kapôlôṅiṅ ênjêk mabuṅ lôk nasôî ba naya lôk nanêṅimbiṅ avanôṅ ek lenṅimbiṅ avômalô vi.

⁶ Avômalô doho lêk etak auk takêṅ ba idum mayaliv hatôm abô anêṅ ôdôṅ mi.

⁷ Thêlô miṅ eyala abô takatu ba enaṅ hathak ami ba lenṅhaviṅ nimbitak êtôm anyô êv auk hathak abô balabuṅ ba idum hatôm thêlôda nê lôkauk.

⁸ *Ma donṅtom alalô ayala nena anyôla miṅ halela abô balabuṅ ami, êṅ ma nôm mavi anôṅ.

⁹ Ma bôk ayala yôv nena balabuṅ ma miṅ eto ek nê thêthôṅ ami. Mi. Eto ek nê takatu ba miṅ esopa Wapômbêṅ anêṅ abô ami lôk nê lenṅôndôṅ kôṅtôṅ lôk nê miṅ êvhaviṅ ami lôk nê kambom lomaloma lôk nê miṅ mathenṅ ami lôk nê ibuliṅ Wapômbêṅ lôk nê ik lami lo taluvi vônô lôk nê ik anyô vônô.

¹⁰ Ma eto ek nê idum sek haviṅ anyô yaṅ yanavi lôk anyô da idum i ma avi da idum i, lôk nê ewa anyô vi vani hatôm iniṅ nê ku lôk nê enaṅ abôyaṅ êmô loṅ idum abô. Eto balabuṅ êṅ ek kambom takêṅ lôk nôm lada takatu ba miṅ esopa auk thêthôṅ ami.

¹¹ Auk thêthôṅ êṅ ma abô mavi atu ba hik Wapômbêṅ atu ba ida hamô mavi anêṅ lôkmanṅiṅ thô ma bôk hêv hadêṅ ya ek yayabiṅ.

Pol hêv lamavi hadêṅ Wapômbêṅ

¹² *Yisu Kilisi hêv lôklokwaṅ hadêṅ ya ba hayala yenaṅ ku mavi. Ba intu hêv ya ek yandum anêṅ ku. Aêṅ ba intu yahêv yalenṅmavi hadêṅ Yisu Kilisi alalôaniṅ Anyô Bêṅ.

¹³ *Sêbôk atu ba miṅ yahêvhaviṅ ami ba yahasonṅ nena yahadum mavi ba yahanaṅ abôma hathak Wapômbêṅ lôk yahêv vovaṅ hadêṅ anêṅ avômalô ma ya anyô yalenṅnaṅ.

* 1:2: Ap 16:1-3; Tit 1:4 * 1:4: 1Ti 4:7; Tit 1:14
Gal 1:15-16 * 1:13: Ap 8:3; 9:1-5

* 1:8: Lom 7:12,16 * 1:12: Ap 9:15; 1Ko 15:9-10;

Ma donjom Wapômbên hêv kapô ek ya.

14 Anyô Bêñ ma anyô wapôm ba hançasô êvhaviñ lôk leñimavi atu ba yahapôm hêk Yisu Kilisi aleba anêñ dan mi.

15 *Êntêk ma abô avanôn biñ ba avômalô sapêñ nêñemimbiñ. Yisu Kilisi halôk pik ba halêm ek nêñ avômalô kambom bulubiñ. Ma yada ma anyô ôvathek anôn.

16 Ba intu Wapômbên hêv kapô ek ya anyô ôvathek kambom êñ ek yani injik Yisu Kilisi anêñ malinyaô atu ba anêñ dan mi thô ek avômalô nêgê ba nêñemimbiñ ma neja lôkmala atu ba nêñ wak nômbên intu sapêñ.

17 Wapômbên ma kiñ hatôm wak nômbên intu sapêñ ba ida hamô lôkmala. Ma avômalô miñ hatôm nêgê ami. Yanida ma Wapômbên. Aên ba nanêm athên lôkmanñiñ êndên Wapômbên wak nômbên intu sapêñ. Avanôn.

Timoti injik vovak lôklokwan esak kobom kambom

18 Timoti yenañ okna, sêbôk ma plopet enañ abô hathak o. Yahavatho thêlônin abô loñ hathak ku takatu ba bôk yahêv hadên o yôv. Lemimbi abô takên ek nuñgwik vovak mavi atu.

19 Ombalon hôêvhaviñ loñ lôk ôsô o ba oya. Doho bôk êpôlik hathak auk êñ ba iniñ êvhaviñ hatôm yeñ hamô ôthôm lôk lovak bêñ ba hamô yeñ vose.

20 *Himeneus lo Aleksanda bôk idum aên ba yahêv i hadên Sadan ek thai neja auk ek miñ thai nenañ abôma esak Wapômbên ami.

2

Nateñ mek ek nêñ avômalô vi sa

1 Aên ba nodanô! Môlô noten mek bêñ anôn ba nonañ môlônim lemimhaviñ bêñ lôk nôñem lemim-mavi esak avômalô sapêñ. Ma nonañ injik Wapômbên liñ ek nêñ avômalô

takatu ba leñimlain sa. Ma noten mek ek

2 kiñ lôk nê bêñbên takatu imbiñ ek alalô namô labali mavi lôk namô malinyaô ek alalô nasopa Wapômbên ba namô yani vibin.

3 Mek takêntêk ma mavi ba tem indum alalôaniñ Wapômbên anyô hêv alalô bulubiñ lamavi.

4 Yani lahaviñ avômalô lôkthô neyala abô avanôn ek nêñ thêlô bulubiñ aêntêk nena

5 Wapômbên ma donjom. Ma Yisu Kilisi iyom intu anyô yôhok ek embak avômalô loñ imbiñ Wapômbên.

6 *Ma Wapômbên bôk hatak anêñ waklavôn te yôv ba intu hêv Yisu Kilisi êñ ek nêñ avômalô vuli lôk injik thô nena Wapômbên lahaviñ nêñ avômalô sapêñ bulubiñ.

7 *Yisu habi ban hayô hêk ya ek yandum ku aposel ek yanañ abô mavi êntêk bêñ. Ya anyô yahêv auk hathak êvhaviñ anôn hadên nê daluk. Yahanañ avanôn biñ. Ma miñ yahanañ abôyan ami.

8 Ba yalenhaviñ anyô sapêñ netak leñinñanã lôk abô êkôki lôk nimbitak matheñ ma nêñem baheñin liñ ba neten mek.

Avi iniñ kobom nindum

9 *Ma yalenhaviñ avi nijik kwêv mavi lôk nipuk sôp mavi lôk nepe-sañ i mavi êtôm atu ba miñ êbô ami. Ma miñ nibutin leñinkadok detaim lôk nebanu kômkom gol lôk kômkom kêkêlô esak leñinñkupik ma nijik kwêv lo sôp lôkmanñiñ ami.

10 *Thêlô leñinñimbi auk ek nindum mavi lomaloma. Êñ ma iniñ kwêv lo sôp. Avi takatu ba elanô Wapômbên anêñ abô ba esopa ethak idum aên.

11 Môlô othak donjom ek nôñem yeñ, êñ ma avi nêñ anyô vibin iyom ba nêñem bônôn ek neja auk.

12-13 *Wapômbên hapesan Adam hamôn ma Ewa haven yam. Ba intu miñ yahatak avi ek nêñem auk mena

* 1:15: Luk 19:10 * 1:20: 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15

* 2:9: 1Pi 3:3-5

* 2:10: 1Ti 5:10

* 2:12-13: 1Ko 14:34; Stt 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9

* 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Ap 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11

nêmôn ek anyô ami. Thêlô nêmo bônôn iyom.

14*Ma Sadañ miñ hasau Adam ami. Yani hasau Ewa ba habitak avi lëndôn kôtôn.

15 Ma donjom avi te tem embathu amena ba avi takatu ba êvhaviñ ba êmô matheñ ma leññhaviñ lôk eyabiñ i mavi ma tem neja bulubiñ.

3

Avaka iniñ abô

1 *Êntêk ma abô avanôn. Anyôla anêñ auk nena imbitak avaka, êñ ma mavi.

2*Ma avômalô nêgê ôpêñ nena anyô thêthôn vêmam ka nendam ek imbitak anyô bêt. Ma êmô tiññ imbiñ yanavi. Yani anyô auk mavi lôk hapuki loñ ma hamô batôn oyañ lôk hawa avômalô thô ma hadôn avômalô mavi.

3Yani miñ inum waiñ ba endo molo lôk lamaniñ ba injik vovak ami. Yani êmô yôhok ma miñ laimbiñ valuselen ami.

4 Yani eyabiñ yanavi lôk nali mavi ma êndôn nali ek nesopa anêñ abô ba nêmo yani vibin.

5 Anyô miñ hayabiñ yanavi lo nali mavi ami ma miñ hatôm eyabiñ Wapômbêt anêñ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ mavi ami.

6-7 *Anyô kambom te hiki liliñ ba habitak mavi ma miñ enja athêt bêt ba indum ku te ketheñ ami endeba nê daluk nêgê imbiñ nena yani anyô mavi am. Yakô tem yani êmbôi ba enja mama ba êndok Sadañ anêñ lek ba nêmo yak imbiñ Sadañ êndên waklavôn indum abô.

Nê êv avômalô sa iniñ abô

8 Ma nê takatu ba idum ku ba êv avômalô êvhaviñ sa ma nêmo thêthôn êtôm avaka. Thêlô nenañ abô avanôn iyom. Ma miñ ninum waiñ bêt anôn lôk netanññ esak avômalô vi iniñ valuselen ami.

9 Thêlô nêsôi ba neya ma nênimimbiñ nômkama nômbêt atu ba Wapômbêt hik thô ma nebalon loñ lôklokwañ.

10 Nutitiñ iniñ ku nena thêthôn vêmam ka nêmo ku nêmo avômalô sa êndên i.

11 *Ma vêt ma thêthôn êtôm thêlôda. Ma miñ nenañ abô kambom esak avômalô vi ami. Ma nipuki loñ esak auk mayaliv. Ma miñ nenañ abôyañ lôk neja vani ami.

12 Ma nêmo tiññ imbiñ vêt ba neyabiñ vêt lôk nali ma iniñ nômkama sapêt mavi.

13 Ma idum ku mavi ma avômalô tem nebam i ma miñ hatôm nêkô ek nenañ iniñ abô bêt esak iniñ êvhaviñ Yisu Kilisi ami.

Wapômbêt hik anêñ thêthôn thô

14-15 Yalenñhaviñ yangê o ketheñ oyañ. Ma donjom yahakô ek nômla embalon ya loñ. Ba intu yahato abô êntêk ek oyala Wapômbêt anêñ auk esak yani anêñ avômalô iniñ kobom. Yani ma Wapômbêt lôkmala. Wapômbêt anêñ thalalen ma avômalô takatu ba êvhaviñ. Avômalô takêt ma hatôm unyak landiñ lôk bum vumak takatu ba havalon Wapômbêt anêñ abô avanôn loñ.

16 *Avanôn! Êntêk êñ ma nômbêt. Wapômbêt hik anêñ thêthôn thô aêntêk.

Yani hawa liñkupik pik ba halêm pik,
ma Lovak Matheñ hik yani thô,
ba anela êyê yani,
ma anyô enañ yani bêt hadêt nê pik lôkthô,
ba nê pik elanô ba êvhaviñ yani,
ma Wapômbêt hawa yani ba hi hadô hamô anêñ loñ lôkmanññ anôn.

4

Kêdônwaga abôyañ

1 Lovak Matheñ hanañ avanôn biñ nena habobo pik lo leñ anêñ dan ma avômalô doho tem nêmbôliñ dômiñ

* 2:14: Stt 3:1-6; 2Ko 11:3 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Tit 1:6-9 * 3:6-7: 2Ko 8:21 * 3:11: Tit 2:3

* 3:16: Mak 16:19; Jon 1:14; Kol 1:23

esak iniŋ êvhaviŋ Wapômbêŋ ba nesopa ngôk takatu ba even ek esau avômalô lôk elanô auk takatu ba halêm anêŋ ngôk.

² Ma avômalô takatu ba ethak esopa ngôk iniŋ abô lôk êv auk hadêŋ avômalô ba enaŋ abô mavi aleba avômalô eson nena thêlô ma avômalô thêthôn. Ma donjom thêlô ma nê abôyaŋ. Thêlô êthô ba eya ma donjom idum kambom thêthô aleba iniŋ auk mavi bôk habitak hatôm atum la. Thêlô hatôm bok mathanô ba miŋ leŋiŋmalaiŋ ami.

³ *Thêlô itip ek avômalô miŋ neja i lôk nejaŋ nô m lomaloma ami. Ma donjom Wapômbêŋ hapesaŋ nô m takêŋ ek avômalô takatu ba êvhaviŋ lôk eyala abô avanôn ma neja ek nê nê m leŋiŋmavi êndêŋ Wapômbêŋ.

⁴⁻⁵ Howa Wapômbêŋ anêŋ nô m takêŋ ba hoteŋ mek lôk lemmavi êŋ ma nô m takêŋ tem imbitak mavi. Anê m lemmavi lôk Wapômbêŋ anêŋ abô hadum nô m êŋ habitak mavi. Aêŋ ba nô mkama sapêŋ atu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ma mavi. Ba intu miŋ utip ek nô mlate ami.

Yisu anêŋ anyô ku mavi

⁶ Onaŋ abô takêŋ katô êndêŋ Wapômbêŋ anêŋ avômalô. Ma nonywaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô avanôn lôk osopa anêŋ auk mavi takatu ba bôk holaŋô yôv. Êŋ ma avômalô tem nêgê nena oma Yisu Kilisi anêŋ anyô ku mavi.

⁷⁻⁸ *Miŋ onja kukuthiŋ abôyaŋ ba onaŋ lôk miŋ ondanô avôdôn nena iniŋ auk thônôthôn ami. Ôpatu ba hadum ku lomaloma ek nê m lôklokwaŋ êndêŋ liŋkupik tem êmô mavi dokte. Ma donjom ôpatu ba hadum ku hasopa Wapômbêŋ, yani tem êmô mavi anôn. Wapômbêŋ habitatiŋ abô ek nê m avômalô sa êmô pik êntêk. Ba ema ma tem nê m i sa aêŋ iyom. Aêŋ ba nundum Wapômbêŋ anêŋ ku ek nosopa yani.

⁹ Êntêk ma abô lôklokwaŋ anôn ba avômalô sapêŋ nê nê mimiŋ.

¹⁰ *Alalô lêk aêv maleŋiŋ hadêŋ Wapômbêŋ. Yani ma Wapômbêŋ atu ba hamô lôkmala ba hêv avômalô sapêŋ bulubiŋ. Ba intu yêlô adum ku lôk vovanik ek nanê m avômalô sapêŋ sa ek ôpatu ba hêvhaviŋ ma tem enja bulubiŋ êŋ.

¹¹ Timoti yahaŋaŋ hadêŋ o nena ôndôn avômalô esak nô m takêntêk lôk oson i lokwaŋ ek nesopa.

¹² *O ma anyô muk. Ba onaŋ abô mavi iyom lôk undum thêthôn ma lemimiŋ avômalô lôk ô nê mimiŋ Wapômbêŋ ma ômô mabuŋ ek avômalô nêgê o ba nesopa vemgwam. Êŋ ma avômalô miŋ hatôm nêpôlik esak o ami.

¹³ Osam Wapômbêŋ anêŋ abô êndêŋ avômalô wak nô mbêŋ intu sapêŋ lôk onaŋ anêŋ abô bêŋ lôk nê m auk êndêŋ thêlô endeba êtôm wakma atu ba ya-hayô.

¹⁴ *Plopet enaŋ abô hathak wapôm takatu ba Wapômbêŋ hêv ma avaka etak baheŋiŋ hayô hêk o ma miŋ ômbi wapôm êŋ thô ami.

¹⁵ Osopa abô êntêk katô oyaŋ ba nê m anê m auk lôkthô ek undum ku êntêk ek avômalô lôkthô nêgê nena anê m hôêvhaviŋ halumbak.

¹⁶ Oyabiŋ nô m takatu ba hudum lôk auk takatu ba hôêv hadêŋ avômalô katô. Ma osopa Wapômbêŋ lôk onaŋ anêŋ abô wak nô mbêŋ intu sapêŋ. Êŋ ma tem odanê m o bulubiŋ lôk avômalô takatu ba elanô anê m abô.

5

Noyabiŋ nê êvhaviŋ mavi

¹ Onaŋ abô yaô êndêŋ anyô bêŋ atu ba hadum kambom inaŋ honaŋ hadêŋ lemambô. Ma miŋ osaŋ yani ami. Undum mavi êndêŋ nê muk inaŋ hudum hadêŋ mamuyaŋ molok.

² Ma avi bêŋbêŋ ma undum aêŋ iyom êtôm hudum hadêŋ lemtambô.

* **4:3:** Stt 9:3; Lom 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:7-8:** 1Ti 1:4 * **4:10:** 1Ti 2:3-4 * **4:12:** Tit 2:15 * **4:14:** 2Ti 1:6

Ma onja auk mabuŋ esak avi muk inañ hudum hadêŋ livômi.

Opalê eyabiŋ avi tôp

³ Avi tôp takatu ba iniŋ avômalô mi ma oyabiŋ thêlô mavi.

⁴ Ma doŋtom avi tôp te anêŋ nali lôk limi êmô, êŋ ma iniŋ ku môŋ anôŋ ma nindum thêthôŋ ek neyabiŋ yani êtôm lami lôk limi bôk idum hadêŋ i ek nêwê mavi taksêbôk viyaiŋ. Êŋ ma tem indum Wapômbêŋ lamavi. Ba intu nundum aêŋ ma miŋ nonañ esak abô iyom ami.

⁵ Avi tôp takatu ba iniŋ thalalen mi ethak êv maleŋiŋ hadêŋ Wapômbêŋ bôlôvôŋ ba wak ma enañ hik yani liŋ ek nêŋ thêlô sa.

⁶ Ma avi tôp takatu ba êbôlêm nôŋ pik mavimavi lôk idum sek mayaliŋ, êŋ ma iniŋ lenŋiŋkupik ma lôkmala ma doŋtom iniŋ dahô bôk hama yôv.

⁷ Ma ôndôŋ avômalô esak auk takêŋ ek anyô te miŋ hatôm enañ nena thêlô ma avômalô kambom ami.

⁸ Ôpatu ba miŋ hayabiŋ anêŋ ôdôŋ katô ami êŋ ma anyô kambom. Ma ôpatu ba miŋ hayabiŋ anêŋ thalalen katô ami, êŋ ma hatôm havôliŋ dôŋ ek anêŋ hêvhaiŋ. Yani ma kambom anôŋ ek ŋê daluk.

⁹⁻¹⁰ Avi tôp takatu ba iniŋ sondabêŋ bôk hatôm 60 ba havôhi ma sêbôk ma êk haiŋ vêŋi iyom ba eyabiŋ iniŋ avômena lôk ewa avômalô loŋ buyañ thô ba ithik avômalô mathen veniŋ lôk êv avômalô ewa malaiŋ sa lôk idum ku mavi lomaloma wak nômbêŋ intu sapêŋ, êŋ ma oto iniŋ athêŋ êndôk kapya.

¹¹ Ma miŋ oto avi tôp muk iniŋ athêŋ êndôk kapya êntêk ami. Thêlôniŋ thethañak tem imbitak bêŋ ba leniŋimbiŋ neja anyô

¹² ma tem nêmbôliŋ dômiŋ êndêŋ Kilisi ba nepole abô takatu ba bôk ekak yôv. Êŋ ma tem nindum abô.

¹³ *Ba avi tôp muk takêŋ ida ethak êmô oyaŋ ba elom even lomalak. Nôm êŋ ma kambom. Lôk enañ

abô kambom hathak avômalô lôk êv veniŋbôlêk yakyak hathak avômalô lôk enañ avômalô iniŋ abô loŋ kapô bêŋ. Êŋ ma kambom anôŋ.

¹⁴⁻¹⁵ Doho bôk êvôliŋ dômiŋ hadêŋ Yisu ba esopa Sadaŋ. Aêŋ ba yahanañ hadêŋ avi tôp muk ek neja anyô ba nembathu avômena ba neyabiŋ unyak ek ŋê takatu ba êpôlik hathak alalô tem miŋ nenaŋ abô kambom esak alalô ami ma mi.

¹⁶ Aêŋ ba ôdôŋ la iniŋ avi tôp te hamô, ma iniŋ avi nêŋem yani sa ek miŋ nêŋem malaiŋ êndêŋ avômalô êvhaiŋ vi ami. Ma avi tôp takatu ba iniŋ avômalô mi ma avômalô êvhaiŋ nêŋem i sa.

Ŋê bêŋbêŋ iniŋ abô

¹⁷⁻¹⁸ *Wapômbêŋ anêŋ abô hanaŋ nena,

“Bokmaŋkao atu ba hêv môlô sa ma miŋ numiŋ yani loŋ siŋ ek enjaŋ nôŋ ami.” *Lo*

25:4

Ma abô yaŋ haiŋ nena, “Anyô ku enja anêŋ vuli.” Ba intu nôŋem vuli mavi êndêŋ avaka takatu ba eyabiŋ avômalô êvhaiŋ mavi. Ma avaka takatu ba enañ Wapômbêŋ anêŋ abô lôk êv auk mavi, ma nôŋem iniŋ vuli êmôŋ.

¹⁹⁻²¹ *Timoti, Wapômbêŋ lo Yisu Kilisi lôk aŋela mathen lêk êyê o. Aêŋ ba yahanañ abô lôklokwaŋ hadêŋ o nena anyô te iyom hanaŋ avaka te anêŋ kambom ma miŋ ondanô ami. Ju mena lô la enañ ma ondanô nena abô êŋ avanôŋ mena abôyaŋ. Ma onañ ôpêŋ anêŋ kambom bêŋ êndêŋ avômalô ek lôkthô atu ba elañô ma nêkô. Undum aêŋ êndêŋ avaka takatu ba idum kambom. Ma anêŋ anyô môlô te hatôm anyô bêŋ ba hadum kambom ma osopa abô êŋ iyom.

²² Ma miŋ ômbi bahem êyômô anyô te kethen ek imbitak ŋê êvhaiŋ iniŋ anyô bêŋ ami. Nôŋgô am. Yakô anêŋ malaiŋ imbitak ba nêŋ malaiŋ êndêŋ o. Ba dô. Ma ômô mabuŋ.

* 5:13: 2Te 3:11 * 5:17-18: Mat 10:10; Luk 10:7; 1Ko 9:9 * 5:19-21: 2Ko 13:1; Ep 5:11

23 Timoti, o ma anyô lemhavin unum ñaŋ iyom. Ma doŋtom lemvo-vaŋ ba hôpôm lijij bêŋ anôŋ. Ba intu unum waiŋ dokte imbiŋ.

24 Anyô doho idum kambom ba iniŋ kambom hik i thô hamôŋ ba avômalô êyê nena tem neja vovaŋ êndêŋ waklavôŋ idum abô. Ma doho idum kambom ba iniŋ kambom hamiŋ kapô ba avômalô êthôŋ aleba waklavôŋ idum abô hayô ma iniŋ kambom takêŋ tem injik i thô.

25 Kobom mavi ma aêŋ iyom. Kobom mavi vi hamiŋ yaiŋ ma vi hêk loŋ kapô. Ma doŋtom waklavôŋ idum abô ma kobom mavi takêŋ tem miŋ imbuŋi ami.

6

Nê ku nêmo alaŋsi vibij

1 *Avômalô takatu ba iniŋ alaŋ hamô ma nindum mavi êndêŋ i ek miŋ avômalô nenaŋ abô kambom esak yêlôaniŋ abô lôk Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ami.

2 *Ma anyô ku te lôk anêŋ alaŋ thai esopa Wapômbêŋ, ma ôpêŋ miŋ indum kambom êndêŋ anêŋ alaŋ ba enaŋ nena, “Alai ma ñê loyaŋ. Ba miŋ yamô o vibij ami.” Miŋ onaŋ aêŋ ami. Anyô ku êŋ laimbiŋ anêŋ alaŋ êtôm anyô loyaŋ ba nêŋ yani sa êtôm Wapômbêŋ anêŋ avômalô te. Aêŋ ba indum ku mavi êmôŋ ek ku mavi sapêŋ. Nuŋgwik auk êŋ thô êndêŋ avômalô ba onaŋ lôklokwaŋ ek nesopa.

Avômalô takatu ba leŋjinhavin valuseleŋ

3 *Anyô te hik auk lokbaŋ thô ma miŋ hanaŋ abô hathak Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ abô avanôŋ lôk auk thêthôŋ ami,

4 ôpêŋ habô i ba hasoŋ nena yani anyô lôk auk bêŋ. Nê êŋ ma kêdôŋwaga abôyaŋ ba êthôŋ iniŋ kambom paliŋ. Lelaik hamô iniŋ auk aleba enaŋ abô lôk vovak hathak auk lomaloma

ba leŋjindaŋ lôk êpêŋ vovak ma enaŋ abô kambom. Thêlô eson nena anyô yaŋ hawa auk êŋ ek indum kambom êndêŋ i la.

5 *Wak nômbêŋ intu ma thêlôda idum ba êpôlik hathak thêlôda. Ma Sadaŋ hawa Wapômbêŋ anêŋ abô vani hêk i lôk habuliŋ iniŋ auk. Thêlô eson nena thêlô êmô thêthôŋ ba tem thêlô neja valuseleŋ bêŋ anôŋ.

6 *Ôpatu ba hasopa Wapômbêŋ ma miŋ makilik lôk la hiki hathak nômkama pik ami, yani tem êmô mavi.

7 *Alalô alêm pik êntêk oyaŋ. Ba ama ma tem ana oyaŋ aêŋ iyom.

8 Ba intu alalô miŋ maleŋjinkilik esak nômkama pik andô. Ma alalôaniŋ nôŋ lôk sôp iyom hamô êŋ ma hatôm ek alalô.

9 Ma avômalô leŋjinhavin hiki ek neja valu lôk nômkama bêŋ anôŋ, ma tem auk êŋ êndôk thêlô leŋjinhavin lôk êmbôv thêlô ek ini nesak gwasilim. Iniŋ auk thethaŋak êŋ habuliŋ i aleba hamô leŋjinhavin lôk dahôlôŋiŋ sesoŋ ba mi.

10 *Avanôŋ! Leŋjinhavin valuseleŋ ma kambom sapêŋ anêŋ vêk. Avômalô doho iniŋ auk hathak valuseleŋ habi thethaŋak ba hadum thêlô etak Wapômbêŋ. Êŋ ma hatôm biŋ havatho thêlôda biŋ daluk lu ba malaiŋ bêŋ.

Loŋôndê nasopa

11 *Ma doŋtom o ma Wapômbêŋ anêŋ anyô. Ôsôv ba nu ek nôŋ kambom takêŋ. Undum nôŋ takatu ba Wapômbêŋ lamavi hathak. Ômô thêthôŋ. Osopa Wapômbêŋ anêŋ abô ba nêŋimbiŋ yani. Lemimbiŋ avômalô. Ombatho o loŋ lôk ômô labali. Ma ondaŋviniŋ embeŋ abô nômbêŋ êŋ yam.

12 *Ma vovak êvhavin êntêk ma nôŋ mavi. Êŋ ma nuŋgwik vovak endeba onja lôkmala atu ba Wapômbêŋ halam

* 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 * 6:6: Plp 4:11-12; 1Ti 4:8; Hib 13:5 * 6:7: Jop 1:21 * 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Ti 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7

o yôv hathak. Honañ anêm hôêvHAVIN ba avômalô bêñ anôñ bôk êyê o yôv.

13 *Timoti, Wapômbêñ atu ba hêv lôkmala hadêñ nômkama nômbêñ êntêk thai lôk Yisu Kilisi atu ba hadum abô ba hanañ avanôñ hadêñ Pontius Pailat ma lêk thai êyê o. Aêñ ba yahanañ abô lôklokwañ hadêñ o nena

14 osopa abô êñ ma miñ undum tombeñ ek anyôla etatale o ami. Undum ku êñ ende ba Yisu Kilisi alalôaniñ Anyô Bêñ endelêm.

15 *Wapômbêñ hadum ba waklavôñ atu ba Yisu endelêm tem imbitak. Yanida ma alañ ba yanida hamô mavi. Yani ma Kiñ iniñ Kiñ ma nê bêñbêñ iniñ Anyô Bêñ.

16 Yanida tem miñ ema ami. Yani hamô deda atu ba miñ hatôm anyô te ni ebobo ami. Anyô te miñ bôk hayê yani ami. Nê pik iniñ lôklokwañ mi ba intu miñ hatôm nêgê Wapômbêñ ami. Nêñêm athêñ bêñ êndêñ yani iyom. Anêñ lôklokwañ da hamô ba tem êmô aêñ. Avanôñ.

Nê lôk valuseleñ bêñ iniñ abô

17 *Nonañ êndêñ nê valuseleñ bêñ takatu ba êmô pik nena, “Nônêm malemim êndêñ Wapômbêñ. Yani anyô wapôm mavi ba intu hêv nômkama nômbêñ êntêk ek alalô leñiñmavi. Ma miñ nômbôam esak lôk miñ nôñêm malemim êndêñ valuseleñ lôk nômkama takatu ba tem nêñ yak ami.”

18-19 *Ma onañ êndêñ i ek nisup nômkama mavi lôkthô esak donjom. Lôk nindum mavi lomaloma bêñ anôñ ba nêñ liñ siñ. Lôk nindum wapôm lôk nêpôpêk iniñ nômkama ek nimbi sam. Nôm takêñ ma lôkmala anêñ ôdôñ atu ba tem imbitak embeñ yam ek neja lôkmala anôñ.

Timoti eyabiñ anêñ ku

20 Timoti oyabiñ o ek ku takatu ba êv hadêñ o. Ômbôliñ dômmim esak abô mayaliv lôk auk lokbañ takatu

ba elam nena “auk thêthôñ”. Êñ ma abôyañ.

21 *Ma avômalô doho esopa auk lokbañ êñ ba even mayaliv aleba iniñ êvHAVIN mi.

Wapômbêñ anêñ wapôm êmô imbiñ o.

* 6:13: Jon 18:36-37 * 6:15: ALK 17:14 * 6:17: Luk 12:20-21 * 6:18-19: Mat 6:20 * 6:21: 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

Kapya yaŋ atu ba Pol hato hadêŋ Timoti Abô môŋ

Pol hamô koladôŋ anêŋ Lom ma hato kapya êntêk hadêŋ Timoti. Pol lahabi nena tem yani ema. Ma anêŋ nê molo bêŋ anôŋ etak yani ba i. Luk iyom intu hamô haviŋ Pol ba intu yani kapô malaiŋ ba lahaviŋ Timoti ni Lom ek thêlô nêmo. Ba intu hato kapya êntêk. Malaiŋ lomaloma hapôm nê êvhaviŋ ba intu hanaŋ abô ek embatho Timoti loŋ ek imiŋ lôklokwaŋ. Ma hanaŋ ek Timoti eyabiŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ba enaŋ abô êŋ thêthôŋ iyom.

Hato kapya êntêk hadêŋ 66 AD la.

1 Ya Pol yahato kapya êntêk. Wapômbêŋ lahaviŋ yambitak Yisu Kilisi anêŋ aposel ek yanaŋ abô êntêk bêŋ ek alalô nasopa Yisu Kilisi ba naja lôkmala atu ba Anyô Bêŋ bôk hakak abô hathak yôv.

2 *Hadêŋ o Timoti yenaŋ okna anôŋ. Wapôm lôk lahiki ma labali anêŋ Kamik Wapômbêŋ lo Yisu Kilisi alalôaniŋ Anyô Bêŋ.

Alalô miŋ mama ek Wapômbêŋ anêŋ abô ami

3 *Yahayala hêk yakapôlôŋ nena miŋ yahadum Wapômbêŋ anêŋ ku tomben ami. Wapômbêŋ êŋ ma bumalô thêlô iniŋ Wapômbêŋ atu ba esopa. Bôlôvôŋ lo wak ma yahanaŋ yalenmavi lôk yahaten mek hadêŋ yani hathak o.

4 Sêbôk ba yahatak o ma malem thôk hêv yak ba lêk yalenhabi malem thôk êŋ. Ma lêk yalen hik ya kambom ek yanĝê o ek itu auk êŋ vônô ek yalenmavi.

5 *Yalenhabi anêm hôêvhaviŋ anôŋ. Êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ lem-tambô Yunis lo libum Lois. Ba lêk

yahayê êvhaviŋ êŋ intu hamô haviŋ o aêŋ iyom.

6 *Ba intu yahanaŋ hathak loŋbô ek undum wapôm takatu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ o êtôm huyuv atum ek esaŋ bêŋ. Sêbôk ba yahatak yabaheŋ hayô hêk o ma Wapômbêŋ hêv lôkliŋyak ek undum ku êŋ.

7 *Ma Wapômbêŋ hêv dahô lôkliŋyak lôk dahô leniŋhaviŋ avômalô lôk dahô hapôviŋ anyô ek nindum mavi. Ma miŋ hêv dahô atu ba indum anyô ba nêkô ami.

8 Yahanaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ba intu yahamô koladôŋ. Ma Wapômbêŋ bôk hik malaiŋ sam ba hêv anêm ek onja ma anêŋ lôklokwaŋ tem nêmo o sa. Aêŋ ba miŋ o mama ek onaŋ Anyô Bêŋ anêŋ abô bêŋ ami. Lôk miŋ o mama ek ya ami.

9 *Yani ma anyô wapôm ba lahaviŋ nêmo avômalô sa. Ma hêv alalô bulubiŋ ba halam nena mathen. Miŋ alalô adum nômlate mavi ami. Mi anôŋ. Anêŋ wapôm êŋ hamô haviŋ Yisu Kilisi hadêŋ sêbôk atu ba môŋ anôŋ ba hêv hadêŋ alalô.

10 *Ma lêk hik anêŋ wapôm êŋ thô hathak hêv Yisu Kilisi, ôpatu ba hêv alalô bulubiŋ. Ôpêŋ intu habuliŋ ŋama ma hatak deda hayô hamô Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi ek alalô naja lôkmala atu ba hamô wak nômbêŋ intu sapêŋ.

11 *Ma habi baŋ hayô hêk ya ba hêv ya hatôm aposel ek yanaŋ Abô Mavi êntêk lôk yanêm auk esak Abô Mavi êŋ.

12 Aêŋ ba yahawa malaiŋ takêntêk ma doŋtom ya miŋ mama ami ek malê nena yahayala ôpatu ba yahêvhaviŋ. Yahayala katô nena tem eyabiŋ ya lôk yenaŋ ku mavi endeba êyô waklavôŋ nindum abô.

13 Abô takatu ba bôk holaŋô anêŋ ya ma osopa. Êŋ ma auk thêthôŋ. Ba hosopa abô êntêk ma Yisu Kilisi tem nêmo o sa ek ônêmbiŋ Wapômbêŋ lôk lemimbiŋ avômalô.

* 1:2: Ap 16:1; 1Ti 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Ti 4:14 * 1:7: Lom 8:15 * 1:9: Ep 2:8-9; Tit 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Ti 2:7

14 *Ma oyabin nôm mavi takatu ba Wapômbên hêv hadên o hathak Lovak Mathen ôpatu ba hamô haviñ alalô.

15 Hoyala nena Pigelus lo Helmo- genes lôk avômalô nômbên atu ba êmô plovins Esia bôk êdô ya.

16-17 Yahamô koladôn ma Onesipolus miñ mama hathak yenañ malain êñ ami. Yani hayô Lom ma habôlêm ya lôklokwan havenñ aleba hapôm ya ma hêv ya thêvô. Aên ba Anyô Bên nêm kapô ek Onesipolus lôk anên thalalenñ.

18 Ma Anyô Bên nêm lahiki êndên yani êndên waklavôn nindum abô. Hoyala loñôndê mavi bên anôn atu ba yani hêv ya sa hamô Epesus.

2

Timoti ma Yisu anên anyô vovak

1 Aên ba Timoti yenañ okna umiñ lôklokwan esak wapôm takatu ba halêm anên Yisu Kilisi.

2 O lôk avômalô doho bôk olañ abô nômbên atu ba bôk yahanañ yôv. Aên ba nômbôlêm anyô mavi doho ek neyabin abô êntêk lôk nêndôn anyô vi ek miñ abô êntêk nêm yak ami.

3 *Ma umiñ lôklokwan imbiñ yêlô êtôm Yisu Kilisi anên anyô vovak mavi.

4 Anyô vovak miñ hatak anên auk ek indum ku malaklêvôn ami. Yani hapesañ i ek injik vovak ek indum nê vovak laik môñ leniñmavi.

5 *Ôpatu ba hayabin i mavi ba halanviñ tem lovak ba enja anên vuli êmôn aên iyom.

6 Ma ôpatu ba hadum ku kapô lôk vovanik tem êmôn ek enja anên anôn.

7 Aên ba lemimbi abô takatu ek batu Anyô Bên nêm auk êndên o.

8 *Lemimbi Yisu Kilisi Devit anên lim atu ba bôk hik liñ haviyô hathak loñbô. Abô êñ ma Wapômbên anên Abô Mavi atu ba yahanañ bên.

9 *Aên ba intu yahawa malain. Avanôn! Ekak ya loñ hatôm nê

vani. Ma donjom anyô te hatôm ekak Wapômbên anên abô loñ ami.

10 Ba intu yahamiñ lôklokwan ba yahawa malain lomaloma ek yanêm avômalô takatu ba Wapômbên bôk habi bañ hayô hêk i yôv sa ek Yisu Kilisi nêm alalô bulubiñ ek naja lôkmala lôk namô Wapômbên anên lôkmanjin kapô wak nômbên intu sapên.

11 *Êntêk ma abô avanôn.

Alalô bôk ama haviñ yani ba tem alalô namô aên iyom imbiñ yani.

12 *Alalô awa malain lôk vovan ba amiñ lôklokwan êñ ma tem nayabin ku imbiñ yani.

Ma alalô athôn yani paliñ ma tem êsôn alalô paliñ aên iyom.

13 *Ma anên abô miñ hatôm yani etak ami. Ba intu alalô avak abô ek nasopa yani ma donjom aêv yak, êñ ma yani tem esopa anên abô takatu ba habutiñ.

Timoti imbitak Wapômbên anên anyô ku anôn

14 *Wapômbên lêk hayê o ba onañ lôbôlôn ek avômalô miñ nêkôki esak auk lomaloma ami. Dô. Tem imbuliñ thêlô ma nêm i sa ami.

15 *Undum ku lôklokwan lôk ôndôn Wapômbên anên abô avanôn thêthôn. Ma Wapômbên tem ênjê anêm ku êñ ma enañ nena hudum ku mavi. Ba tem miñ o mama ami.

16 *Avômalô takatu ba esopa abô mayaliv even lokbañ aleba ibitak kambom anôn. Êñ ma otak abô lôk auk mayaliv takatu ba miñ hasopa Wapômbên anên abô ami.

17 *Auk êñ ma hatôm palê hatêto anyô liñkupik sapên. Nôngô Himeneus lo Piletus.

18 Thai bôk even daim ek Wapômbên anên abô avanôn ma êdôn avômalô ba esau nena alalô lenvinakupik tem miñ imbiyô esak

* 1:14: 1Ti 6:20 * 2:3: 2Ti 1:8 * 2:5: 2Ti 4:8
 1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mat 10:33 * 2:8: Lom 1:3; 1Ko 15:4 * 2:9: Ep 3:1,13; Plp
 * 2:13: Lom 3:3-4; Tit 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tit 3:9
 * 2:15: 1Ti 4:6 * 2:16: 1Ti 4:7 * 2:17: 1Ti 1:20

lonjbô ami ba intu ibulinj avômalô doho iniñ êvhavinj.

19*Ma donjom Wapômbênj anênj unyak landinj lôklokwanj kambom ba minj hatôm êngôli ami. Ma habutinj sêk nena, “Anyô Bêj hayala anênj avômalô” ma “Nê takatu ba elam Anyô Bêj anênj athênj ba esopa ma nêmbôlinj dôminj esak kambom.”

20Ma unyak bêj te ma anênj unj gol doho lôk seleva doho lôk unj adaluk doho lôk unj anônj doho hamô unyak kapô. Doho ma etak nô mavi halôk ma doho ma etak yavoyav halôk.

21Aênj ba anyô te habi lelaik thô ba hathik i ba habitak mabunj ma hatôm unj mavi atu ba Wapômbênj hadum ba habitak mathênj ba hamô ek Wapômbênj nê m ku mavi lomaloma êndênj yani.

22*Ba intu ôsôv ênjêk ngôk anênj thethanjak takatu ba hamô anyô muk kapôlônjinj. Ma ondanvinj endom lonjondê thêthônj lôk ônêmimbinj Wapômbênj lôk lemimbinj avômalô lôk osopa auk yôhok. Môlô takatu ba olam Anyô Bêj anênj athênj ba osopa yani ma yani bôk hathik môlônim kapôlômim yôv ba nosopa kobom thêthônj takêntêk.

23*Oyala nena abô mayaliv lomaloma hadum ba avômalô ik vovak ba ômbôlinj dôminj ek abô thônjôthônj takênj.

24Anyô Bêj anênj anyô ku ma êmô labali imbinj avômalô lôkthô lôk anênj auk ma thêthônj ek êndônj avômalô katô. Lôk êmô malinjaô ma minj injik vovak ami.

25Ma yani minj lamaninj kethênj esak avômalô takatu ba minj elanj anênj abô ami ma êndônj thêlô esak abô labali. Injo Wapômbênj tem nê m i sa ek nede kapôlônjinj liliñ ek nesopa auk avanônj mena mi la.

26Ma ewa auk mavi hathak lonjbô ma tem nêsôv ênjêk Sadañ anênj gwasilim, ôpatu ba havôv thêlô ek nindum anênj ku.

3

Pik lo leñ anênj danj

1*Odanô! Waklavônj pik lo leñ anênj danj ma tem malainj lomaloma imbitak.

2Avômalô tem leñjimbinj thêlôda lôk leñjimbinj valuselenj ma nêmbôli lôk nêgê i danj ma nenanj abôma lôk leñjôndônj kôtônj êndênj taluvi lo lami. Ma tem minj leñjmavi esak nô m takatu ba anyô vi êv hadênj i ami lôk êpôlik hathak kobom mathênj

3ma leñjhavinj mi lôk minj etak kapôlônjinj kambom ami. Ma tem nenanj abô kambom esak avômalô vi lôk nipuki lonj ami ma nimbitak nê malenjinj thêlêv lôk nêpôlik esak kobom mavi.

4Ma tem thêlô nimbulinj iniñ nê môlô ma nindum nômkama mayaliv ma thêlôda tem nê nê m iniñ athênj linj ba nindum nômkama takatu ba indum thêlô leñjmavi ma kobom leñjhavinj Wapômbênj ma êdô.

5*Avômalô takênj tem nindum thêthônj êtôm nê esopa Wapômbênj ma donjom thêlô bôk etak Wapômbênj anênj lôklokwanj ba intu nômbôlinj dôminj êndênj i.

6Ma anyô takênj ethak êyêyê hathak bôbônjinj ba êyô unyak ma êyê avi takatu ba iniñ auk mayaliv ma ewa iniñ auk. Avi takênj bôk idum kambom bêj anônj ba êmô lôk kapôlônjinj malainj. Ma thêlônjinj thethanjak lomaloma hayabinj i ba êbôlê m auk lukmuk wak nômbênj intu sapênj.

7Avi takênj elanj nê êj iniñ abô lôbôlônj ba minj êpôm Wapômbênj anênj abô avanônj ek nê m thêlô sa ami.

8*Nê êj bôk êvôlinj dôminj hathak Wapômbênj anênj abô avanônj hatôm Janes lo Jambles bôk êvôlinj dôminj hadênj Mose. Sadañ habulinj thêlô iniñ auk aleba ibitak kambom anônj ba êvhavinj ami ba intu Wapômbênj hadô thêlô.

9Ma nê êj iniñ kambom takênj tem imbitak yainj ba avômalô tem nêgê

* 2:19: Nam 16:5; Ais 52:11; Jon 10:14; 1Ko 8:3

* 3:5: Mat 7:15,21; Tit 1:16 * 3:8: Kis 7:11

* 2:22: 1Ti 6:11

* 2:23: 1Ti 4:7

* 3:1: 1Ti 4:1

êtôm bôk êyê Janes lo Jambles iniñ auk kambom. Ba intu auk êñ tem miñ imbitak bêñ ami.

Timoti ombaloñ Wapômbêñ anêñ abô loñ lôklokwañ

¹⁰ Ma doñtom o Timoti hoyala yenañ auk lôk yenañ bôk lo loñ takatu ba yahadônñ lôkthô katô ma auk takatu ba hamô haviñ ya lôk yalenhaviñ avômalô ma yahêvhaviñ ba yahamiñ lôklokwañ lôk miñ yahasôv ami.

¹¹ *Ma vovañ lomalomalôk malain hapôm ya halôk Antiok lo Aikoniam ma Listla. Ma Anyô Bêñ hêv ya bulubiñ ek nôk kambom takêñ.

¹² *Avanônñ! Avômalô lôkthô atu ba lenjinhaviñ nêñemimbiñ Yisu Kilisi ba esopa Wapômbêñ tem nêpôm vovañ takêñ imbiñ.

¹³ Ma nê lôk ngôk lôk nê takatu ba esau avômalô tem nindum iniñ auk kambom takêñ endeba imbitak kambom anônñ. Bôk esau thêlôda yôv ba tem nesau avômalô vi imbiñ.

¹⁴⁻¹⁵ Ma doñtom Timoti hoyala kêdônñwaga takatu ba bôk êv o auk ba hoyala nena o ma okna ba Wapômbêñ anêñ abô mathenñ hik auk thô hadêñ o aleba lêk. Abô êñ hik avômalô liñ ek neja auk mavi ek nêñemimbiñ Yisu Kilisi ma tem yani nêñ thêlô bulubiñ. Bôk howa auk hathak nôk takêñ ba intu hoyala katô nena abô avanônñ. Ba ombaloñ auk êñ loñ.

¹⁶ *Wapômbêñ anêñ abô lôkthô ma hayuv halêm yaiñ ba bôk eto halôk kapya ek êndônñ avômalô lôk hêv avômalô sa hathak auk lokbañ. Ma hik loñôndê nepesañ i thô ek nimbitak thêthônñ

¹⁷ ek Wapômbêñ anêñ avômalô neja nômkama ek nindum ku mavi.

4

Timoti enañ Wapômbêñ anêñ abô

¹ Timoti, Wapômbêñ lo Yisu Kilisi elañô yenañ abô. Yani tem indum

abô esak avômalô lôkmala lôk nê ñama. Yani tem êlêm ek eyabiñ alalô. Aêñ ba yahanañ lôklokwañ hadêñ o nena

² onañ Wapômbêñ anêñ abô. Miñ oyabiñ waklavônñ mavi iyom ami. Onañ iyom. Nuñgwik avômalô iniñ kambom thô ma onañ ek netak. Osañ thêlô ek nesopa Wapômbêñ anêñ abô. Ombatho avômalô loñ ma ômô malinyaô lôk ôndônñ avômalô katô oyañ.

³ *Yakô wak te ma avômalô tem nimbi lenjônñdônñ siñ ek nedanô Wapômbêñ anêñ auk thêthônñ. Thêlô tem veniñ thethañak ba nêmbôlêm kêdônñwaga vi ek nenañ abô takatu ba indum thêlô lenjinhaviñ.

⁴ Thêlô tem nede dômiñ liliñ êndêñ abô avanônñ ma nembenñ mayaliv ba nesopa kukuthiñ oyañ.

⁵ Ma doñtom o Timoti ma onja auk katô esak ku nômbêñ atu ba hudum. Tem malainñ lôk vovañ êpôm o. Êñ ma umiñ lôklokwañ. Onañ Wapômbêñ anêñ Abô Mavi lôk undum Wapômbêñ anêñ ku lôkthô atu ba hêv hadêñ o.

Pol hadum ek ema

⁶ *Timoti, yenañ thalalenñ lêk hanğasô hatôm waiñ atu ba hanğasô halôk da. Ma wakma êñ lêk hayô ek yana. Ba intu undum ku nômbêñ êñ.

⁷ *Lêk yahik vovak mavi yôv ba yahalanñviñ aleba hayô anêñ dañ. Ma yahavalonñ yenañ yahêvhaviñ loñ denañ.

⁸ *Ba intu Wapômbêñ lêk havalonñ vuli mavi te loñ ek ya aêntêk. Waklavônñ nindum abô ma Anyô Bêñ atu ba hanañ abô avanônñ hathak avômalô tem enañ nena ya anyô thêthônñ. Ba tem enañ êndêñ ya iyom ami. Mî. Avômalô lôkthô atu ba êpôviñ waklavônñ yani endelêm ma tem enañ aêñ êndêñ i imbiñ.

Timoti êlêm kethenñ ek Pol

⁹⁻¹⁰ *Dima lahaviñ nômkama pik êntêk. Êñ ma yani bôk hatak ya ba

* **3:11:** Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * **3:12:** Mat 16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 * **3:16:** Lom 15:4 * **4:3:** 1Ti 4:1 * **4:6:** Plp 2:17 * **4:7:** 1Ti 6:12 * **4:8:** 1Ko 9:24-25 * **4:9-10:** Ap 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14

hi Tesalonaika. Ma Klesens bôk hi plovins Galesia ma Titi bôk hi Dalnesia. Ba intu ôpôpêk o ba ôlêm kethen êndên ya.

¹¹ Luk iyom hamô haviñ ya. Ma Mak hathak hêv ya sa hathak yenañ ku ba intu ondom yani êlêm êndên ya.

¹² Ma Tikikus ma yahêv yani hi Epe-sus.

¹³ *Yahatak yenañ kwêv hamô Tloas ba hamô Kapus anên unyak ba onja ba êlêm. Ma onja yenañ kapyia lôkthô. Ma ya vovañ ek kapyia ali atu ba epesañ hathak boksipsip kupik.

¹⁴ *Aleksanda ma anyô hadum ku hapesañ nômkama hathak aenñ thek-thek ba bôk hadum kambom bêñ hadên ya. Anyô Bêñ tem indum aênñ êndên yani esak nôm atu ba hadum.

¹⁵ Yani hik vovak lôklokwañ hathak yêlôaniñ abô. Ba intu oda oyabiñ o mavi esak yani imbiñ.

¹⁶ Yahadum abô môñ ma doho miñ êv ya sa ami. Thêlô sapên etak ya. Ma yalenñhaviñ nena thêlô miñ nindum abô esak nôm êñ ami.

¹⁷ Ma doñtom Anyô Bêñ hamiñ ya dômiñ ba hêv ya lôklokwañ ek yanañ Wapômbên anên abô takên bêñ êndên ñê daluk ek thêlô nedañô. Yalenñhabi nena ya lêk yahamô alim kambom te abôlêk. Ma doñtom Anyô Bêñ hêv ya sa.

¹⁸ Anyô Bêñ tem nêm ya bulubiñ êñjêk ñgôk iniñ vovak lomaloma. Nômlate miñ hatôm imbuliñ ya ami ende-ba enja ya vê ni anên loñ lôkliñyak atu ba hamô malak leñ am. Nênêm athên lôkmanñgiñ êndên yani iyom wak nômbên intu sapên. Avanôn.

¹⁹ *Nêm yañsiñ mavi lôk lôkbôk mavi êndên Plisila lo Akwila ma Onesipolus lôk anên avômalô.

²⁰ *Elastus hamô Kolin. Tlopimas hapôm lijiñ ma yahadô yani hêk Miletus.

²¹ Ômbôlêm anêm loñôndê ek ôlêm loñ êntêk êmôn vêmam ka beleñ simbak. Yubulus, Pudens, Linus, Klodia

lôk iviyañ sapên enañ yañsiñ mavi lôk lôkbôk mavi hadên o.

²² Anyô Bêñ eyabiñ o dahôlôm lôk anên wapôm êmô imbiñ o.

Kapya atu ba Pol hato hadêŋ Titi Abô môŋ

Lom êv Pol vê hêk koladôŋ (Ap 28), êŋ ma thai lôk Titi i ngavithôm Klit lôbôlôbô ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ hadêŋ thêlô. Vêm ma Pol hanaŋ ek Titi indum ku êŋ endeba anêŋ daŋ lôk etak avaka êtôm malak lôkthô ma hatak Klit ba hi loŋ buyaŋ. Titi hadum ku êŋ denaŋ, ma Pol hato kapya êntêk hadêŋ yani. Hato ek embatho Titi loŋ esak anêŋ ku lôk nêma auk ek êmbôv nê takatu ba êvôliŋ dômiŋ hathak abô anôŋ ek nêbônêlêm ma nêma auk esak êvhaviŋ lôk iniŋ ku ma eyabiŋ i esak kêdôŋwaga abôyaŋ.

Hato kapya êŋ hadêŋ 64 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, Wapômbêŋ anêŋ anyô ku ma Yisu Kilisi anêŋ aposel, yahato kapya êntêk. Yisu Kilisi hêv ya ek yanaŋ anêŋ abô bêŋ ma yambatho nê takatu ba bôk habi baŋ hayô hêk i iniŋ êvhaviŋ loŋ. Lôk yanêma auk ek neyala abô avanôŋ atu ba halom avômalô ek nêma êtôm Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ

² *ek nêma maleniŋ esak neja lôkmala atu ba tem nêma êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Môŋ anôŋ ma Wapômbêŋ bôk havak abô yôv nena tem nêma êndêŋ i ba miŋ hatôm esau ami.

³ Alalôaniŋ bulubiŋ Wapômbêŋ bôk hatak waklavôŋ te yôv ba hatak ku halôk yabaheŋ lôk hanaŋ lôklokwaŋ ek yanaŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ êndêŋ avômalô ek batu Abô Mavi êŋ êlêm yaŋ.

⁴ *Yahato hadêŋ o Titi, yenaŋ okna anôŋ hathak alaianiŋ aêvhaviŋ.

Kamik Wapômbêŋ lo alalôaniŋ Bulubiŋ Yisu Kilisi iniŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ o.

Titi endam avaka ek neyabiŋ avômalô êvhaviŋ lodôŋlodôŋ

⁵ Bôk yahatak o hamô Klit ek undum ku takatu ba hêk denaŋ lôk otak avaka doho anêŋ lomalak êtôm atu ba bôk yahanaŋ hadêŋ o.

⁶ *Otak i êtôm aêntêk. Anyô atu ba abô mi hêk avômalô maleniŋ ma hamô tiŋiŋ haviŋ yanavi. Ma anêŋ nali êvhaviŋ ba avômalô miŋ enaŋ abô hathak iniŋ maleŋ thaŋô lôk leŋôndôŋ kôtôŋ ami.

⁷ Nê takatu ba eyabiŋ avômalô êvhaviŋ idum Wapômbêŋ da anêŋ ku ba intu thêlô abô mi ênjêk avômalô maleniŋ. Ma miŋ thêlô nesôŋ nena thêlô ma nê bêŋ ek avômalô vi ami, lôk miŋ leŋiŋmaniŋ ketheŋ ami, ma miŋ ninum waiŋ ba molo ami, lôk miŋ maleniŋ thêlêv ami, ma miŋ netaŋtaŋi esak avômalô vi iniŋ valuseleŋ ami.

⁸ Mi. Neja avômalô thô lôk leŋiŋimbiŋ kobom atu ba mavi ma nipuk i loŋ lôk nêma thêthôŋ lôk mathen ma neyabiŋ i mavi.

⁹ Ma nebalon abô avanôŋ biŋ atu ba bôk êdôŋ loŋ lôklokwaŋ ek nêndôŋ avômalô esak auk thêthôŋ ek nembatho iniŋ êvhaviŋ loŋ lôk nijik avômalô leŋôndôŋ kôtôŋ iniŋ auk lokbaŋ thô ek netak.

Nê leŋôndôŋ kôtôŋ bêŋ anôŋ êmô Klit

¹⁰ *Otak avaka anêŋ aêŋ ek neyabiŋ avômalô êvhaviŋ ek nimiŋ loŋ siŋ ek nê nômbêŋ atu ba ibi leŋôndôŋ siŋ anêŋ Klit. Thêlô ma nê enaŋ abô mayaliv ba esau avômalô. Nê Israeŋ takatu ba evalon kobom nengothe kupik vê ethak êmôŋ ek kobom êŋ.

¹¹ *Nê takêŋ ma onaŋ ek nêma bônôŋ ba miŋ otak i ek nêndôŋ avômalô ami. Thêlô leŋiŋhaviŋ valuseleŋ ba intu êdôŋ avômalô hathak auk lokbaŋ ba ibuliŋ nê êvhaviŋ lodôŋlodôŋ iniŋ auk.

¹² Thêlô iniŋ anyô lôkauk te hanaŋ hathak thêlôda aêntêk, "Avômalô Klit sapêŋ ma nê abôyaŋ lôk êtôm bok

* 1:2: Kol 1:27 * 1:4: Lom 1:7; 2Ko 8:23; Gal 2:3

* 1:6: 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:10: 1Ti 4:7

* 1:11: 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2

ngalewan ba êk ku mi ma eyaŋ nôm hatôm bok iyom.”

13* Abô êŋ ma avanôŋ. Ba intu oŋaŋ i lôklokwan ek iniŋ êvhaviŋ imbitak mavi

14* ma netak Israel iniŋ kukuthiŋ oyaŋ oyaŋ lôk miŋ nesopa nê takatu ba êvôliŋ dômiŋ hathak abô avanôŋ iniŋ abô majaŋ ami.

15 Avômalô takatu ba iniŋ kapôlôŋiŋ mabuŋ hêk Wapômbêŋ ma, ma nôm eyaŋ lôk nômkama lôkthô ma mabuŋ aêŋ iyom. Ma doŋtom avômalô takatu ba miŋ êvhaviŋ ami lôk iniŋ kapôlôŋiŋ lelaik ma nômlate miŋ mabuŋ ami. Aêŋ ba iniŋ auk lôk kapôlôŋiŋ lelaik kambom.

16* Thêlô enaŋ nena eyala Wapômbêŋ, ma doŋtom iniŋ bôk lo loŋ hik thô nena êthôŋ yani paliŋ. Thêlô leŋiŋôndôŋ kôtoŋ ba miŋ hatôm nindum nômla mavi te ami lôk êtôm nôm ôvathek hêk Wapômbêŋ ma.

2

Ôndôŋ kobom mavi êndêŋ avômalô êvhaviŋ lodôŋlodôŋ

1 Oda miŋ ôtôm thêlô ami. Ma ôndôŋ avômalô ek nesopa Wapômbêŋ anêŋ auk thêthôŋ.

2 Ôndôŋ anyô boŋnena ek nipuki loŋ esak auk mayaliv ma nêmo batôŋ oyaŋ lôk neyabiŋ i dedaŋ mavi. Ma iniŋ êvhaviŋ lôk leŋiŋhaviŋ avômalô embothoŋ mavi. Ma nimiŋ lôklokwan esak malaiŋ.

3* Ma aêŋ iyom ma ôndôŋ avôdôŋnena imbiŋ ek nêmo mathêŋ êtôm Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ. Ma miŋ nenaŋ abôma esak avômalô vi ami ma miŋ netak waiŋ ek eyabiŋ iniŋ auk ami. Mi, ôndôŋ thêlô ek neja auk mavi

4 ek nêndôŋ avi muk ek leŋiŋimbiŋ vêŋi lôk nali,

5* ma nipuk i loŋ lôk nêmo mabuŋ, ma nindum iniŋ ku neyabiŋ iniŋ avômalô mavi lôk nênem leŋiŋhaviŋ

êndêŋ avômalô ma nedovak vêŋi iniŋ abô vibiiŋ. Idum aêŋ ma tem miŋ hatôm anyôla enaŋ abôma esak Wapômbêŋ anêŋ abô ami.

6 Ma anyô muk ma osoŋ i lokwan aêŋ iyom ek nipuki loŋ.

7* Ma oda ôtôm lavôŋiŋ mavi esak nômkama sapêŋ ek apenena nêgê ba nesopa vemgwam. Ôndôŋ avômalô lôk malemdôŋ esak abô takatu ba halêm anêŋ o kapôlôm.

8* Ma onaŋ abô thêthôŋ mavi iyom ek avômalô miŋ hatôm nêpôm anêm abô anêŋ kambom te ami. Undum aêŋ ek avômalô takatu ba êpôlik hathak anêm abô ma tem mama ba miŋ hatôm nenaŋ abô kambom te esak alalô ami.

9* Ma nê takatu ba êmo alaŋsi vibiiŋ* ma osoŋ i lokwan ek nêmo iniŋ alaŋ vibiiŋ esak nômkama sapêŋ ek nindum thêlô leŋiŋmavi. Ma miŋ nêwê abô viyaŋ ami.

10 Lôk miŋ neja iniŋ nômla vani ami. Mi, nindum nômkama sapêŋ thêthôŋ ek injik thô nena iniŋ ku ma mavi ek iniŋ alaŋsi nênemimbiŋ thêlô. Idum aêŋ ma tem alalôaniŋ Wapômbêŋ atu ba hêv alalô bulubiŋ anêŋ abô imbitak lêlêyaŋ mavi ênjêk avômalô maleŋiŋ.

Wapômbêŋ anêŋ wapôm hik alalô liŋ ek nasopa anêŋ loŋôndê ek nayabiŋ Kilisi

11 Alalô nasopa kobom mavi takêŋ ek malê nena Wapômbêŋ anêŋ wapôm bôk halêm yaŋi yôv ba hawa bulubiŋ halêm ek avômalô sapêŋ nênemimbiŋ.

12* Ma wapôm êŋ hadôŋ alalô ek natak kobom avôliŋ dômiŋ ek Wapômbêŋ lôk pik anêŋ thethaŋak ma napuki loŋ lôk namô thêthôŋ ba nasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ êndêŋ waklavôŋ êntêk.

13 Ma alalô nasopa loŋôndê êŋ ba nanêm maleŋiŋ ek mek mavi atu

* 1:13: 2Ti 4:2 * 1:14: 1Ti 4:7 * 1:16: 1Jon 1:6; 2:4 * 2:3: 1Ti 3:11 * 2:5: Ep 5:22 * 2:7: 1Ti 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Ti 6:1 * 2:9: 'Nê takatu ba êmo alaŋsi vibiiŋ' ma hathak abô Inglis ma 'slave'. Nôŋgô Epesus 6:5. * 2:12: 1Jon 2:16

ba tem êlêm. Mek mavi êḡ ma waklavôḡ atu ba Yisu Kilisi anêḡ deda lôkmanḡiḡ êlêm yaiḡ. Yani ma Anyô Bêḡ Wapômbêḡ, alalôaniḡ bulubiḡ.

¹⁴*Yani hêv yanida halêm ba hama hathak alalô ek nêḡ alalô vê êḡjêk kambom lomaloma lôk havôkwiniḡ alalô ek nambitak yanida anêḡ avômalô takatu ba êk lêlê ek nandum ku mavi.

¹⁵*Ba intu onja abô takêntêk anêḡ ôdôḡ sa êḡndêḡ avômalô êvhaviḡ. Lôk osoḡ i lokwanḡ ek nesopa ma avômalô lenḡiḡndôḡ kôḡtôḡ ma osoḡ i. Onan abô takêḡ esak Wapômbêḡ anêḡ lôklokwanḡ. Ma miḡ otak anyôla atu ba hoyabiḡ i ek enanḡ nena anêḡ abô ma nôḡ oyanḡ ami.

3

Nundum malêla takatu ba mavi

¹*Nunḡwik avômalô iniḡ auk liḡ esak loḡbô ek nedovak gavman lôk iniḡ ḡê bêḡbêḡ ba nesopa iniḡ abô. Lôk nêpôpêk i ek nindum ku mavi lomaloma.

²Ma miḡ nenanḡ abô kambom esak anyô vi lôk miḡ nêkôki ami. Mi, netauviḡ i dedauḡ ba nêḡmô yôhôkna imbiḡ avômalô sapêḡ.

³*Ek malê nena sêbôk ma alalô thôḡôthôḡ hatôḡ thêlô. Alalô lenḡôndôḡ kôḡtôḡ lôk êvhaviḡ abôyanḡ ba atak Wapômbêḡ anêḡ loḡôndê ma amô thethanak lôk alak lomaloma vibinḡ. Ma amô lôk lenḡidanḡ ba awa auk kambom hathak anyô vi. Alalô apôlik ek i ma thêlô êpôlik ek alalô.

⁴Ma doḡtom lêk ma Wapômbêḡ, ôpatu ba hêv alalô bulubiḡ, hik anêḡ kobom mavi lôk anêḡ lahaviḡ thô hadêḡ alalô.

⁵*Yani hêv alalô bulubiḡ hathak yanida anêḡ lahiki. Ma miḡ hathak alalôaniḡ ku thêthôḡ ami. Mi, havôkwiniḡ alalôaniḡ kambom ma hadum ba alalô abitak lukmuk

hathak Lovak Matheḡ ba hêv lôkmala lukmuk hadêḡ alalô.

⁶*Hathak ôpatu ba hêv alalô bulubiḡ, Yisu Kilisi, ma Wapômbêḡ hanḡasô anêḡ Lovak Matheḡ bêḡ anôḡ hayô hamô alalô.

⁷Yani habi anêḡ wapôḡ sam ba halam alalô nena avômalô thêthôḡ. Ba intu alalô awa athêḡ ek naja lôkmala atu ba tem namô êḡtôḡ wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ. Ma lêk aêv maleḡiḡ ek nôḡm êḡ.

⁸Abô takêḡ ma avanôḡ biḡ. Ba intu yalenḡhaviḡ ombatho i loḡ lôklokwanḡ ek nesopa abô takêḡ sapêḡ ek vi atu ba bôk êvhaviḡ Wapômbêḡ yôv ma neyabiḡ i ek nindum ku mavi thêthô. Abô takêḡ ma mavi anôḡ ba tem nêḡ avômalô lôkthô sa.

⁹*Nôḡmô daim ek auk molo takatu ba avômalô êkôki hathak lôk ekatuḡ Israeḡ iniḡ limi bôbô iniḡ athêḡ ma abô lôkthango ma ethanḡ i hathak Mose anêḡ balabuḡ. Nôḡm takêḡ ma nôḡm oyanḡ ba miḡ hatôḡm nêḡ anyôla sa ami.

¹⁰*Anyôla havak avômalô vose hi lodôḡlodôḡ ma onanḡ bôlôḡ ju êḡndêḡ ôpêḡ nena etak auk êḡ. Ma mi ma otak yani ba nu.

¹¹Alalô ayala nena avômalô anêḡ aêḡ iniḡ auk ma lokbanḡ ba idum kambom thêthô. Ba intu iniḡ bôk lo loḡ takêḡ da hik thêlô thô nena ḡê idum kambom.

Abô anêḡ danḡ

¹²*Tem yanêḡ Altema mena Tikikus la ba êsôk, êḡ ma o lôklokwanḡ ek nu Nikopolis ek ôpôḡ ya. Yenanḡ auk nena tem yana yamô Nikopolis êḡndêḡ waklavôḡ beḡḡ simbak.

¹³*Sena, anyô lôkauk hathak abô majanḡ, lo Apolo etak môlô ba i buyanḡ, ma noyabiḡ i esak nôḡmkama takatu ba thai ḡi ek nêḡm thai sa.

¹⁴*Ôḡndôḡ alaianiḡ avômalô ek nindum ku mavi ḡi thêthô lôk nêḡnêḡ avômalô vi atu ba êv yak hathak

* 2:14: Kis 19:5; Lo 7:6; Ese 37:23; Gal 1:4; 1Pi 2:9

* 3:3: 1Ko 6:9-11; Ep 2:1-2; 5:8 * 3:5: 2Ti 1:9; Hib 10:22 * 3:6: Ap 2:17-18 * 3:9: 2Ti 2:14,16

* 3:10: Mat 18:15-17 * 3:12: Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * 3:13: Ap 18:24; 1Ko 3:5-6 * 3:14: Ep 4:28

* 2:15: 1Ti 4:12 * 3:1: Lom 13:1-7; 1Pi 2:13-14

nômkama sa ek iniñ êvhaviñ injik anôñ.

¹⁵ Avômalô takatu ba êmô haviñ ya êv iniñ leñiñmavi hadêñ o. Ma nê m yenañ aêñ êndêñ ñê êvhaviñ takatu ba leñiñhaviñ yêlô.

Wapômbêñ anêñ wapôm êmô imbiñ môlô lôkthô.

Kapya atu ba Pol hato hadêḡ Pilemon Abô môḡ

Pilemon ma anyô hêvhaviḡ te anêḡ Kolosi. Yani ma alaḡ ek nê doho atu ba êmô yani vibinḡ ba idum anêḡ ku. Ma anêḡ anyô ku êḡ te ma Onesimi. Yani hawa Pilemon anêḡ nômla doho vani ba hasôv ba hi. Lom iniḡ balabuḡ hanaḡ nena ôpatu ba hamô alaḡ vibinḡ hatak anêḡ ku ba hasôv ba hi, êḡ ma anêḡ alaḡ hatôm injik yani vônô. Havenḡ yam ma Onesimi hapôm Pol hamô koladôḡ ma halaḡô Abô Mavi ba hêvhaviḡ. Ba intu Pol hato abô hadêḡ Pilemon nena Onesimi ma lêk anyô hêvhaviḡ ba nêḡ anêḡ kambom vê.

Hatôm 60 AD la ma Pol hamô koladôḡ ba hato kapya ju êntêk, yaḡ ma Pilemon ma yaḡ hi Kolosi.

Pol hêv lamavi

¹ Ya Pol, yahamô koladôḡ hathak Yisu Kilisi. Yai lôk alalôaniḡ aiyaḡ Timoti ato kapya êntêk hadêḡ o, Pilemon. O ma yaianiḡ aiyaḡ anôḡ atu ba alalô adum ku donḡtom êntêk haviḡ i.

² *Lôk ato hadêḡ livôḡ Apia lo Alkipus haviḡ. Yani ma Wapômbêḡ anêḡ anyô vovak te atu ba hamiḡ haviḡ yai. Ma yai ato hadêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba ethak êv yeḡ hamô anêḡ unyak kapô haviḡ.

³ Alalôaniḡ Kamik Wapômbêḡ lôk Anyô Bêḡ Yisu Kilisi iniḡ wapôm lôk labali êmô imbinḡ môlô sapêḡ.

Pol hanaḡ lamavi hathak Pilemon anêḡ ku

⁴⁻⁵ Yahalaḡô hathak anêḡ lemhaviḡ avômalô mathenḡ sapêḡ lôk anêḡ hôêvhaviḡ hathak Anyô Bêḡ Yisu. Ba intu mek sapêḡ atu ba yahatenḡ ma yalenḡhabi o ba yahanaḡ yalenḡmavi hadêḡ yenaḡ Wapômbêḡ.

⁶ Hôêvhaviḡ Wapômbêḡ ba intu o anyô wapôm. Ma yahatenḡ mek ek anêḡ wapôm êḡ injik anôḡ ba Wapômbêḡ nêḡ auk mavi êndêḡ o ek oyala nômkama mavi lôkthô atu ba alalô awa halêḡ anêḡ Kilisi.

⁷ *Aiyaḡ, abô hathak hôthô avômalô mathenḡ iniḡ kapôlôḡniḡ liḡ hayô ek ya. Ba intu anêḡ kobom lemhaviḡ êḡ hêv ya thêvô lôk yalenḡmavi bêḡ anôḡ.

Pol hanaḡ ek Pilemon êḡḡ Onesimi êtôm yaḡ anôḡ

⁸ Aêḡ ba yahadum ek yanaḡ injik anêḡ lemhaviḡ liḡ ek undum nômlate êtôm atu ba oda lemhaviḡ undum. Nôm êḡ ma thêthôḡ mavi ba intu ya hatôm yanaḡ lôklokwaḡ ek undum aêḡ esak Kilisi anêḡ athêḡ.

⁹ Ma donḡtom hathak lenḡhaviḡ êḡ iyom intu yahanaḡ hik o liḡ. Ya ma anyô boḡ Pol atu ba lêk yahamô koladôḡ hathak Yisu Kilisi,

¹⁰ *yahanaḡ hik o liḡ hathak yenaḡ okna Onesimi ek nuḡgwik anêḡ lemhaviḡ thô êndêḡ yani. Yahamô koladôḡ ma yani hêvhaviḡ ba intu habitak yenaḡ okna.

¹¹ Sêbôk ma yani miḡ hatôm nêḡ o sa ami. Ma donḡtom lêk habitak anyô mavi ek nêḡ alai luvi sa.*

¹² Lêk yahêv yani hatôm yabiḡdaluk anôḡ hathôk ek o hathak loḡbô.

¹³ Yahamô koladôḡ hathak Abô Mavi ba intu yalenḡmavi ek yani enja anêḡ loḡ ba êmô imbinḡ ya ek nêḡ ya sa.

¹⁴ Ma donḡtom yahadô yapôviḡ o ek undum malêla takatu ba mavi. Ba intu miḡ hatôm yandum nômlate atu ba miḡ honaḡ ami ek undum ku mavi êtôm atu oda lemhaviḡ undum.

¹⁵ Betha Onesimi hatak o vauna ek nêḡmibiḡ Yisu Kilisi vêḡ ba havôhathôk hathak loḡbô ma tem êmô imbinḡ o wak nômbêḡ intu sapêḡ la.

¹⁶ *Yani hathôk ek o ma onja yani êtôm mamuyaḡ anôḡ ma miḡ êtôm o alaḡ ek yani esak loḡbô ami. Yalenḡhaviḡ yani bêḡ anôḡ. Ma donḡtom

* **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 * **1:7:** 2Ko 7:4 * **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 * **1:11:** Onesimi anêḡ athêḡ anêḡ ôdôḡ nena, "Hêv sa" * **1:16:** 1Ti 6:2

yani ma anêm mamuyan lôk o ma alañ ek yani haviñ ba intu tem lemimbiñ yani bêñ anôñ êmôñ ek ya.

¹⁷ Aêñ ba lemhabi nena alai ma ñê ku te iyom, êñ ma onja Onesimi thô êtôm intu howa ya thô.

¹⁸ Yani hadum nômla kambom hadêñ o mena hawa anêm nômla, êñ ma otak êndôk yabahen.

¹⁹ Ya Pol yada yahato hathak yabahen nena tem yanêm vuli êñ viyañ êndêñ o. Ma donjom lemimbi nena bôk yahik loñôndê nêmô lôkmala thô hadêñ o ba anêm vuli viyañ hêk haviñ ya denañ.

²⁰ Avanôñ, aiyañ, yalenhaviñ onja Onesimi thô esak Anyô Bêñ anêñ athêñ. Êñ ma hatôm hôthô yakapôlôn liñ hathak Kilisi.

²¹ Yahato kapyã êntêk hadêñ o ba yahêvhaviñ nena tem ondovak yenañ abô vibiñ ma onja Onesimi lôk lem-mavi bêñ anôñ êmôñ ek abô nômbên atu ba lêk yahato.

²² *Nômla yañ nena opesañ loñ êmô anêm unyak kapô ek ya. Yalenhabi nena tem Wapômbên endañô mólônim mek ma nêm ya vê êñjêk koladôn ba yambô yasôk esak loñbô.

Pol anêñ kapyã anêñ dan

²³ *Eaplas ôpatu ba hamô koladôn haviñ ya hathak Yisu Kilisi, yani hêv anêñ lamavi hadêñ o.

²⁴ *Ma Mak, Alistakas, Dima lo Luk, yêlô ñê ku te iyom, thêlô êv iniñ leniñmavi haviñ.

²⁵ Anyô Bêñ Yisu Kilisi anêñ wapôm embaloñ mólô sapên kapôlômim loñ.

* 1:22: Plp 1:25; 2:24 * 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol 4:10-14

Kapya hi hadêḅ avômalô Hiblu Abô môḅ

Ôpatu ba hatu kapya êntêk miḅ hatu anêḅ athêḅ ami. Ma hadêḅ 200 AD ma avômalô ḅaḅ iniḅ avaka te anêḅ athêḅ nena Teetuliaḅ hatu nena Banabas hatu kapya êntêk. Ma lêk doho enaḅ nena Apolo hatu ma doho enaḅ nena Silas hatu. Ma thêlô lôkthô enaḅ nena ôpatu ba hatu kapya êntêk ma hatu hasopa Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ.

Ôpatu ba hatu ma anyô Israeḅ te atu ba hêvhaviḅ Yisu. Hato hadêḅ avômalô Israeḅ takatu ba êvhaviḅ Yisu. Kapya êntêk hik thô nena Yisu ma bêḅ ek Israeḅ iniḅ plopet lôk aḅela ma Mose lôk ḅê êbôk da. Ma hik thô haviḅ nena Yisu ma anyô malêvôḅ ek Wapômbêḅ lôk alalô ma anêḅ athêḅ ma bêḅ ek Alon anêḅ lôk Israeḅ iniḅ ḅê êbôk da sapêḅ. Lôk hanaḅ ek ḅê bôk êvhaviḅ nimiḅ lôklokwaḅ ma miḅ nendeni nesopa Israeḅ iniḅ kobom bô ami. Yakô vovaḅ êpôm i êtôm sêbôk ba hapôm avômalô Israeḅ halôk loḅ thiliv.

Hato kapya êntêk hadêḅ 68 AD la.

Wapômbêḅ Nakaduḅ hamôḅ ek aḅela

¹ Sêbôk bôlada ma Wapômbêḅ hanaḅ abô hadêḅ alalôaniḅ bumalô lôbôlôḅ hathak lavôḅniḅ lomalama hale plopet veḅiḅbôlêk.

² *Ma lêk êntêk ma pik lo leḅ anêḅ daḅ lêk habobo ba yani hawa Nakaduḅ abôlêk ba hanaḅ abô hadêḅ alalô. Wapômbêḅ habi baḅ hayô hêk yani ma hêv nômkama sapêḅ lôk hapesaḅ nômkama sapêḅ hathak yani iyom.

³ *Yani hik Lambô anêḅ deda lôkmaḅniḅ thô ma alalô ayê yani hatôm ayê Lambô da. Ma yani havatho avômalô lôk nômkama sapêḅ loḅ aleba ilumbak mavi hathak anêḅ

abô anêḅ lôklokwaḅ. Yani havôkwiḅ alalôaniḅ lelaik lôkthô vê ma halôk hamô Wapômbêḅ Lôkmaḅniḅ anêḅ baḅ vianôḅ hamô malak leḅ.

⁴ *Aêḅ ba yani hamô vuliḅ ek aḅela ma athêḅ atu ba êv hadêḅ yani ma bêḅ aêḅ iyom.

⁵ *Ma abô atu ba Anyô Bêḅ bôk hanaḅ hadêḅ Yisu ma miḅ hanaḅ hadêḅ aḅela te ami. Mi. Hanaḅ hadêḅ Yisu iyom nena,

“O ma yenaḅ okna,
ma lêk êntêk ma yahabitak
lemambô.” *Kapya Yeḅ 2:7*

Lôk hanaḅ nena,
“Ya anêḅ lemambô,
ma o ma yenaḅ okna.” *2 Samuel
7:14*

⁶ *Ma Wapômbêḅ hêv namalô bôp halôk ba halêḅ pik ma hanaḅ abô bute haviḅ nena,

“Wapômbêḅ anêḅ aḅela lôkthô nêḅnêḅ
yeḅ êḅdêḅ yani.” *Lo 32:43*

⁷ Ma hanaḅ hathak aḅela nena,
“Anyô Bêḅ hapesaḅ anêḅ aḅela hatôm
lovak
ma anêḅ ḅê ku takêḅ ma hatôm
atum dahalaḅ.” *Kapya Yeḅ
104:4*

⁸ Ma doḅtom hanaḅ hathak Nakaduḅ nena,

“Wapômbêḅ, oda tem ôḅô anêḅ loḅ
lôkliḅyak wak nômbêḅ intu
sapêḅ,

ma tem oyabiḅ avômalô esak
kobom thêthôḅ iyom.

⁹ Lemhaviḅ auk thêthôḅ ma hôpôlik
ek auk lokbaḅ.

Ba intu Wapômbêḅ anêḅ Anyô
Bêḅ halam o ba haḅgasô anêḅ
nôm lêḅlêḅ hayô hamô o ek
onja athêḅ bêḅ ek indum lem-
mavi.

Ma aḅela lôk avômalô miḅ êḅmôḅ
ek o ami.” *Kapya Yeḅ 45:6-7*

¹⁰ Ma abô yaḅ hanaḅ nena,
“Sêbôk ba môḅ anôḅ ma O Anyô Bêḅ
da holav pik anêḅ landiḅ,
ma leḅlêvôḅ ma oda anêḅ ku
hopesaḅ hathak bahem.

* 1:2: Jon 1:3 * 1:3: Jon 14:9; Kol 1:20; Hib 8:1 * 1:4: Plp 2:9 * 1:5: 1Sto 17:13; Ap 13:33 * 1:6:
Lom 8:29

11 Lôkthô tem ititip êtôm sôp ba mi.
 Ma o iyom intu tem ômô thêthô.
 12 Tem undunundun pik êtôm kwêv
 daim,
 ma tem ômbi sôp bô atu thô ma
 nungwik lukmuk.
 Ma oda tem ômô aêḡ,
 ma anêm sondabêḡ anêḡ daḡ ma
 mi.” *Kapya Yeḡ 102:25-27*
 13 Ma Wapômbêḡ bôk hanaḡ hadêḡ
 Nakaduḡ nena,
 “Ômô yabahaḡ vianôḡ endeba yatak
 ḡê takatu ba ik vovak hadêḡ
 o nêḡmô vemkapô vibinḡ am.”
Kapya Yeḡ 110:1

Ma miḡ bôk hanaḡ abô êḡ hadêḡ aḡela
 te ami ma mi.

14 *Aḡela ma êtôm ḡḡok yôhok
 ek nindum Wapômbêḡ anêḡ ku ek
 nêḡnêḡ ḡê takatu ba tem neja bulubiḡ
 sa.

2

Nodaḡô katô ba nosopa!

1 Aêḡ ba alalô nadaḡô nôḡm takatu
 ba bôk alaḡô yôv ek miḡ natôm yeḡ
 atu ba lovak hayuv vokê ami.

2 *Ma abô takatu ba hale anêḡ aḡela
 veniḡbôlêk ba enaḡ intu bôk hik anôḡ
 yôv. Sêbok ma avômalô miḡ elanô abô
 êḡ ami ba leḡndôḡ kôtôḡ ba bôk ewa
 iniḡ vuli kambom êḡ yôv.

3 *Ma lêk Anyô Bêḡ da halok ba
 halêm pik ba hanaḡ bêḡ nena tem
 alalô naja bulubiḡ. Ma avômalô bôk
 elanô ba esopa ma alalô ayê nena abô
 avanôḡ. Aêḡ ba anyô te havôliḡ dôm
 hadêḡ alalôaniḡ bulubiḡ bêḡ atu ma
 ôpêḡ miḡ hatôm êsôv êḡjêk vovaḡ êḡ
 ami ma mi.

4 *Ma Wapômbêḡ da hadum lavôḡniḡ
 lo nômbithi ma ku lôkmaḡniḡ loma-
 loma. Ma hêv Lovak Matheḡ ek in-
 jik nôḡm mavi lomaloma sam êḡndêḡ
 avômalô hatôm Anyô Bêḡ anêḡ la-
 haviḡ ek injik thô nena abô avanôḡ.

Yisu hatôm alalô ḡê pik

5 Yêlô anaḡ hathak pik lukmuk atu
 ba tem êlêm. Ma Wapômbêḡ miḡ

hatak aḡela ek neyabinḡ pik lukmuk êḡ
 ami.

6 Bôk hanaḡ hêk kapya nena,
 “Yêlô avômalô pik ma nôḡm oyaḡ.
 Ma doḡtom O Wapômbêḡ ma
 hothak lemhabi yêlô
 lôk lemhabiḡ ba hoyabinḡ anyô
 anêḡ nakaduḡ mavi.

7 Ma hotak yani hamô aḡela vibinḡ
 vauna,
 ma hopesaḡ yani hatôm anyô bêḡ
 ba hêv athêḡ bêḡ lôk deda
 lôkmaḡniḡ hadêḡ yani,

8 ma hotak nôḡmkama lôkthô hamô
 yani vakapô vibinḡ.” *Kapya Yeḡ
 8:4-6*

Wapômbêḡ hatak nôḡmkama lôkthô
 hamô yani vakapô vibinḡ. Ba nôḡmlate
 miḡ hamô vuliḡ ek yani ami. Ma
 doḡtom miḡ hayabinḡ nôḡmkama sapêḡ
 ami denaḡ.

9 *Ma hadum ba Yisu intu yaôna
 lôk ek aḡela vauna ek Wapômbêḡ
 nêḡm anêḡ wapôm êḡndêḡ alalô esak
 yani anêḡ ḡama. Yani hawa vovaḡ
 ba hama ek nêḡm avômalô lôkthô sa.
 Ma lêk hawa athêḡ bêḡ lôk deda
 lôkmaḡniḡ.

10 Ma Wapômbêḡ hapesaḡ nôḡmkama
 lôkthô ba hêv lôkmala hadêḡ sapêḡ.
 Yani hadum anêḡ ku thêthôḡ ba Yisu
 habitak anyô vovak laik môḡ anôḡ
 ek enja vovaḡ ek nêḡm avômalô lôkthô
 bulubiḡ ek endom avômalô ba ini ek
 neja lôkmala lôkmaḡniḡ. Aêḡ ba Yisu
 anêḡ ku êḡ bôk hayô unḡlov yôv.

11 *Ba intu Yisu atu ba hadum ba
 avômalô ibitak matheḡ ma yani lôk
 avômalô takêḡ lêk ibitak ôdôḡ doḡtom.
 Aêḡ ba yani miḡ mama ek endam i
 nena iviyaḡ lo livi ami

12 ma hanaḡ nena,
 “Tem yandam anêḡ athêḡ êḡndêḡ
 yenaḡ aiyaḡ thêlô,
 ma tem yambô anêḡ athêḡ êḡmô
 avômalô êvhaviḡ malêvôḡ.”
Kapya Yeḡ 22:22

13 Ma abô yaḡ hanaḡ nena,
 “Tem yanêḡmimiḡ Wapômbêḡ.” *Aisaia
 8:17*

* 1:14: Sng 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11
 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mat 25:40

Ma abô te hanañ nena,
 “Yêlô lôk avômena takatu ba
 Wapômbêñ bôk hêv yôv hadêñ
 ya êntêk.” *Aisaia 8:18*

14-15 *Avômena takêñ ma iniñ
 lenvinakupik lôk thalalenñ hamô. Ba
 thêlô êkô ek nema ba êmô hatôm
 nê ekak veniñ lo baheniñ lusu wak
 nômbêñ intu sapêñ. Aêñ ba Yisu
 êntêk habitak hatôm thêlôda ek ema
 ek imbuliñ Sadañ, ôpatu ba havalonñ
 ñama anêñ lôklokwañ lôk epole yak êñ
 vê êñjêk avômalô.

16 Ma miñ hêv añela sa ami. Mi. Hêv
 Ablaham anêñ limi sa.

17 Ba intu Wapômbêñ hapesañ Yisu
 êntêk êñ hatôm iviyañ anôñ ek im-
 bitak êtôm avômalô iniñ anyô bêñ
 habôk da. Yani lahiki ba havalonñ
 anêñ ku lonñ ek indum Wapômbêñ
 anêñ ku ek nê avômalô iniñ kam-
 bom vê.

18 Ma Sadañ êñ bôk halôk yani la
 ba hawa vovañ. Aêñ ba tem nê avômalô
 takatu ba Sadañ halôk leniñ
 sa aêñ iyom.

3

Yisu ma bêñ ek Mose

1 *Aêñ ba aiyañ thêlô, môlô ma
 avômalô takatu ba Wapômbêñ bôk
 halam yôv ek nômô imbiñ yani êmô
 malak lenñ ba intu môlô ma matheniñ.
 Ma môlô lemimimbi Yisu atu ba
 Wapômbêñ hêv hatôm alalôaniñ
 aposel lôk anyô bêñ habôk da, ôpatu
 ba alalô anañ iniñ êvhaviñ bêñ
 hathak.

2 *Yani ma anyô ku anôñ ba hadum
 ku takatu ba êv hadêñ yani ek in-
 dum êtôm atu ba Mose bôk hadum ku
 hathak Wapômbêñ anêñ avômalô.

3-4 Unyak atu ba anyô halav. Ma
 anyô ma bêñ ek unyak êñ. Ma
 Wapômbêñ da hapesañ nômkama
 sapêñ. Aêñ ba Wapômbêñ ma bêñ ek
 nômkama sapêñ. Ma Yisu êntêk intu
 bêñ ek Mose aêñ iyom.

5 *Mose thai lôk Yisu ma nê ku
 anôñ. Ma Mose ma hatôm anyô ku ba
 hayabiñ Wapômbêñ anêñ avômalô ba
 hanañ anêñ abô atu ba tem imbitak
 embenñ yam.

6 Ma donjom Yisu êntêk intu
 nakaduñ ba hayabiñ Wapômbêñ anêñ
 avômalô hatôm unyak alañ. Aêñ
 ba alalô nabalonñ iniñ aêvhaviñ lonñ
 lôklokwañ. Ma alalô namiñ êtôm
 anyô nê ba nanêm maleniñ, êñ ma
 tem nambitak êtôm Wapômbêñ anêñ
 avômalô.

*Abô lôklokwañ hathak nê takatu ba
 miñ êvhaviñ ami*

7 *Ba intu Lovak Matheniñ hanañ,
 “Lêk êntêk holañô Wapômbêñ abôlêk,

8 *ma miñ ôpôlik êtôm
 sêbôk ba libumi êmô lonñ thiliv ba
 êvôliñ dômiñ ek yani
 ma elañ mathalalenñ

9 lôk ethañ yani aleba hanañ nena,
 ‘Sondabêñ 40 ma bôk yahadum
 ku lomaloma ba thêlô êyê yôv.

10 Ba intu yalenmaniñ hathak thêlô nê
 bôlônñ yañ sêbôk atu.

Ba yahanañ, “Thêlô kapôlônñ
 hi mayaliv wak nômbêñ intu
 sapêñ
 ba miñ eyala yenañ lonñondê
 ami.”

11 *Êñ ma yalenmaniñ ba yahavak bal-
 abunñ nena,
 “Thêlô miñ hatôm nimbitak nêyô
 yenañ bantami.” ’ ’ *Kapya
 Yen 95:7-11*

12 Aiyañ thêlô, ôngô katô. Môlô miñ
 nobalonñ kambom lonñ ba notak unim
 ôêvhaviñ ba nômbôliñ dômim êndêñ
 Wapômbêñ lôkmala ami.

13 Lovak Matheniñ bôk hanañ yôv
 nena “lêk êntêk”. Ma lêk êntêk ma lêk
 êntêk êñ ba wak êñ miñ bôk hale ba
 hi ami denañ. Ba intu môlô nôsôam
 ba noya wak nômbêñ intu ek kambom
 miñ esau môlô ek lemimôndônñ kôtônñ
 ami.

* 2:14-15: 1Jon 3:8; ALK 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26 * 3:2: Nam 12:7; Hib 3:5 * 3:5: Hib 3:2;
 Nam 12:7; Lo 18:15-19 * 3:7: Sng 95:7-11 * 3:8: Kis 17:7; Nam 20:2-5 * 3:11: Nam 14:21-23
 * 3:15: Hib 3:7-8

14 Ma alalô nabalonj alalôaniņ aêvhaviņ mông loņ endeba pik lo leņ anêņ daņ, êņ ma tem injik thô nena alalô abitak Kilisi anêņ avômalô.

15 *Lêk yahananĵ Lovak Mathen anêņ abô atu,
“Lêk êntêk holaņô Wapômbênĵ abôlêk, ma miņ ôpôlik êtôm sêbôk ba libumi êvôliņ dômiņ ek yani ami.” *Kapya Yey 95:7-8*

16 *Nê alêla takatu ba bôk elañô ba êvôliņ dômiņ? Nê takatu ba Mose hawa i vê hêk Ijip!

17 *Nê alêla takatu ba Wapômbênĵ lamaniņ ek i hatôm sondabênĵ 40? Nê takatu ba idum kambom ba iniņ kupik hêv yak hêk loņ thiliv!

18 Nê alêla takatu ba Wapômbênĵ havak balabuņ ek thêlô miņ nimbitak nêyô anêņ bamtu ami? Nê takatu ba miņ elañô abô ami!

19 Ba intu alalô ayê nena nê takên ma thêlôniņ êvhaviņ mi. Êņ ma miņ hatôm nêyô Wapômbênĵ anêņ bamtu ami.

4

Wapômbênĵ anêņ bamtu

1 Wapômbênĵ bôk habutiņ abô ek avômalô nimbitak nêyô anêņ bamtu kapô ba ini. Ma miņ bôk hapole vê ami. Aên ba alalô nayabiņ i ek Wapômbênĵ miņ ênjê nena alalô te intu hamiņ yaiņ ami.

2 Ma avômalô doho bôk enañ Wapômbênĵ anêņ Abô Mavi hadênĵ alalô hatôm atu ba bôk enañ hadênĵ avômalô bôsêbôk. Ma doņtom thêlô miņ êvhaviņ ami. Ba intu abô takatu ba thêlô elañô ma miņ hêv thêlô sa ami.

3-4 *Wapômbênĵ hapesanĵ pik lo leņ aleba anêņ daņ ma hawa lovak aleba lêk êntêk. Ma hêk Wapômbênĵ anêņ kapya bute ma hanaņ hathak wak te bahenĵvi ba lahavuju nena,
“Wak te bahenĵvi ba lahavuju êņ ma Wapômbênĵ hawa lovak hathak

anêņ ku takatu ba hadum.”

Mông Anông 2:2

Ba alalô takatu ba aêvhaviņ lêk ayô bamtu êņ haviņ hatôm Wapômbênĵ bôk hanaņ yôv nena,

“Yalenmaniņ ba yahavak balabuņ nena,
“Thêlô miņ hatôm nimbitak nêyô yenaņ bamtu ami.” *Kapya Yey 95:11*

5 *Avanông! Wapômbênĵ bôk hanaņ abô atu yôv nena,

“Thêlô miņ hatôm nimbitak nêyô yenaņ bamtu ami.”

6 Avômalô takênĵ bôk elañô Abô Mavi ma doņtom miņ esopa ami. Ba intu miņ bôk ibitak êyô bamtu êņ ami. Ma doņtom avômalô doho tem nimbitak nêyô loņ lovak êņ.

7 Aên ba Wapômbênĵ hatak wak yaņ ba halam nena “Lêk êntêk”. Josua bôk hama bô ma Wapômbênĵ hêv abô hadênĵ Devit ba hanaņ,

“Lêk Êntêk holaņô Wapômbênĵ abôlêk, ma miņ ôpôlik ami.” *Kapya Yey 95:7-8*

8 *Josua miņ bôk hêv lovak hadênĵ avômalô takênĵ ami ba intu Wapômbênĵ hanaņ hathak wak yaņ ek nêv lovak êndênĵ alalô.

9 Aên ba sonda leņiņmavi lêk hayô yôv ek Wapômbênĵ anêņ avômalô nêv anêņ bamtu.

10 *Ma opalê atu ba habitak hayô Wapômbênĵ anêņ bamtu êņ ma yani hawa lovak hathak anêņ ku hatôm atu ba Wapômbênĵ hadum aên iyom.

11 Aên ba alalô mathalalenĵ ek nambitak nayô bamtu êņ ek miņ anyôla esopa limi iniņ veniņgwam leņôndônĵ kôtônĵ ba nêvêm yak ami.

12 *Wapômbênĵ anêņ abô ma lôkmala ba lôklokwanĵ bomaņ. Ba anêņ ma, ma ma bomaņ hamônĵ ek biņ vovak atu ba ma hêk luvi ek edabênĵ dahô lôk lôkmala ma lokwanĵ lôk tabilôk kisi. Ma hatitiņ anêm auk lôk kapôlôm ba hayala katô anông.

* 3:16: Nam 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 4:3-4: Hib 3:11 * 4:5: Sng 95:11 * 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; ALK 1:16; 19:13-15

13 Nômplate hamô pik êntêk êḡ miḡ hatôm imbuḡ i êḡjêk Wapômbêḡ ma ami. Nôm takatu ba havuḡ i, lôkthô tem nimbitak yaiḡ ba nimiḡ oyaḡ ek nindum abô esak yani.

Yisu ma anyô bêḡ habôk da

14 *Alalôaniḡ anyô bêḡ habôk da bôk hathak ba hi malak leḡ. Yani êḡ intu Yisu, Wapômbêḡ anêḡ namalô. Ba intu êvhaviḡ atu ba alalô anaḡ bêḡ ma nabalonaḡ loḡ lôklokwaḡ.

15 Alalôaniḡ anyô bêḡ habôk da bôk êlôk la lôbôlôḡ ek indum kambom lomaloma hatôm êntêk ba alalô. Yani ma kambom mi. Ma doḡtom lahiki hathak alalôaniḡ kambom.

16 *Ba intu alalô ana bidonaḡ ek Wapômbêḡ ma miḡ nakô ami. Ma awa malaiḡ ma tem nêḡ kapô ek alalô ba napôm wapôm atu ba hêv ek nêḡ alalô sa.

5

1 Sêbôk aleba lêk ma Wapômbêḡ da hathak halam anyô pik te ek imbitak anyô bêḡ habôk da. Hatak yani ek imiḡ malêvôḡ ek avômalô pik lôk Wapômbêḡ. Ba intu habôk avômalô iniḡ da êv leḡniḡmavi hadêḡ Wapômbêḡ lôk da êv iniḡ kambom vê.

2 Thêlô ma ḡê pik ba eyala nena alalô sapêḡ ma hatôm doḡtom iyom ba vau hakalabu alalô siḡ. Aêḡ ba intu thêlô leḡniḡhiki hathak alalô atu ba auk mi lôk aveḡ mayaliv.

3 *Yanida ma anyô hadum kambom hatôm alalô sapêḡ. Ba intu yani hathak habôk da ek yanida anêḡ kambom lôk habôk da hathak avômalô lôkthô iniḡ kambom.

4 *Ma anyô te miḡ hawa ku lôk athêḡ êḡ hatôm yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ da endam êtôm atu ba halam Alon am.

5 Ma Kilisi aêḡ iyom. Yani miḡ hawa athêḡ anyô bêḡ habôk da hathak yanida anêḡ lahaviḡ ami. Mi. Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ yani nena, “O ma yenaḡ okna,

lêk êntêk ma yahabitak lemambô.”
Kapya Yeḡ 2:7

6 *Ma hanaḡ hêk buyaḡ aêntêk, “O ma anyô ômbôk da êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êtôm Melkisedek.” *Kapya Yeḡ 110:4*

7 *Yisu hamô pik ma hatenḡ mek hadêḡ Wapômbêḡ atu ba hatôm enja yani vê êḡjêk ḡama ba hanaḡ hik ôpêḡ liḡ lôklala lôk mathôk bêḡ. Yani hamô Wapômbêḡ vibinḡ ba intu halaḡô anêḡ abô.

8 *Ondaḡô! Yani ma Wapômbêḡ nakaduḡ. Ma doḡtom hawa vovaḡ ek êndôḡ yani ek esopa lambô.

9 Ôpêḡ hadôḡ yani ba hadum anêḡ ku aleba hayô unlôv ba intu hadum ba avômalô takatu ba esopa yani ewa bulubiḡ.

10 Ma Wapômbêḡ halam yani ek imbitak êtôm anyô bêḡ habôk da êtôm Melkisedek.

Minḡ notak unim ôêvhaviḡ ami

11 Abô bêḡ anôḡ hêk ek nanaḡ. Ma doḡtom môlô lêk vau ba unim auk ma thôḡôthôḡ. Aêḡ ba malaiḡ ek nanaḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ bêḡ.

12 *Môlô bôk oyalôv yôv ma doḡtom miḡ ubitak kêdôḡwaga ami denaḡ! Ba anyô yaḡ êlêḡ ek êndôḡ môlô esak loḡbô êtôm ḡê daluk esak Wapômbêḡ anêḡ abô. Môlô unum sum denaḡ ba miḡ hatôm oḡwaḡ nôm atu ba thektheḡ ami.

13 Ôpatu ba hanum sum denaḡ, ôpêḡ hatôm amena ba hathôḡ nôm thêthôḡ paliḡ.

14 Ma doḡtom nôm thektheḡ êḡ ma avômalô bêḡ iniḡ nôm. Wak nômbêḡ intu ma thêlôda nêndôḡ i ek neyala mavi lo kambom.

6

1-2 Abô takêntêk hathak nêḡnêḡmimiḡ ma avômena iniḡ auk ba môlô bôk oyala auk takêḡ yôv. Yahananaḡ hathak nede kapôlôḡniḡ liliḡ ek nôm takatu ba injik alalô vônô, nisik ḡaḡ, lôk netak baheḡ êyô êḡjêk avômalô, ma ḡê ḡama

* 4:14: Hib 3:1; 10:23 * 4:16: Hib 10:19 * 5:3: Wkp 9:7; 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:6: Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mat 26:36-46 * 5:8: Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3

tem nimbiyô lôk waklavônê nedañ abô. Alalô natak auk avômena takêntêk ma naja avômalô bêñ inin auk.

³ Ma Wapômbêñ hêv alalô sa ek nambitak avômalô bêñ, êñ ma tem nambitak aêñ.

⁴⁻⁶ *Ba ñê takatu ba bôk êyê deda lôk eyañ nô mavi anêñ malak leñ ma ewa Lovak Mathen lôk ewa Wapômbêñ anêñ Abô Mavi lôk lôklokwañ atu ba tem êlêm êndêñ waklavônê êñ, thêlô êñ te hawa nô m takêñ lôkthô vêm ma hatak anêñ hêvhavin. Alikakna! Ôpêñ habulin yanida ba hamin piklêvôn ma hanañ abôma hathak Yisu ek nijik yani vônô esak a esak loñbô. Ba intu miñ hatôm êmbôv yani ek ende kapô liliñ esak loñbô ami. Mi anôn!

⁷ Ma pik takatu ba ôthôm hik halôk anêñ nô m lôk ya ma halumbak mavi ek ñê takatu ba idum ku êñ, pik êñ tem enja Wapômbêñ anêñ mek mavi.

⁸ *Ma donjom pik atu ba kapañgik lôk sôkôsôk ibitak ma tem miñ nê m avômalô sa ami. Ma pik êñ ma Wapômbêñ tem esañ ba emben yam ma tem êmbôk esak atum.

⁹ Aiyañ thêlô, yêlô athañ mólô. Ma donjom yêlô ayala nena nô m mavi lomaloma tem êpôm mólô. Avanôn! Tem noja nô m yañ atu ba mavi anôn, êñ ma bulubiñ.

¹⁰ *Ma mólô bôk ôêv anêñ avômalô mathen sa ba êntêk udum aêñ ômô. Êñ ma hik thô nena mólô lemimhavin yani. Wapômbêñ ma thêthôn ba tem miñ lapaliñ mólônim ku takêñ ami.

¹¹ Ma yêlô leñinhavin mólô nundum ku lôklokwañ aêñ endeba anêñ dañ ek lôkmala atu ba ôêv malemim êñ ma tem noja.

¹² Miñ nôñgwêk vau ami. Malemkilik esak avômalô vi atu ba êvhavin ba imiñ lôklokwañ. Thêlô tem neja nômkama takatu ba Wapômbêñ habutiñ abô hathak.

* **6:4-6:** Mat 10:22; 12:31; Hib 10:26-27; 1Jon 5:16

* **6:18:** Nam 23:19 * **6:19:** Wkp 16:2-3

Abô atu ba havak ma miñ hatôm epole vê ami

¹³ Ma Wapômbêñ halam anêñ athêñ ba habutiñ abô haviñ Ablaham. Athêñ la miñ bêñ ek yani ami. Aêñ ba intu havak abô hathak

¹⁴ ba hanañ,

“Avanôn! Tem yanê m mek mavi êndêñ o ek anê m libumi nimbitalak bêñ anôn.” *Môñ Anôn* 22:17

¹⁵ Ablaham hayabin ba hamô malinyaô sawa daim vêm ka miñ hapôm anêñ abô atu ba habutiñ anêñ anôn.

¹⁶ Anyô te havak abô hathak anyô yañ atu ba anêñ athêñ bêñ ek yani ma injik abô êñ loñ lôklokwañ. Ma miñ anyôla imbulav nena abô êñ ma abôyañ ami.

¹⁷ Wapômbêñ bôk habutiñ abô haviñ anêñ avômalô yôv. Ma lahavin thêlô neyala katô nena tem miñ injik anêñ auk liliñ ami. Ba intu havak abô ek injik abô êñ anêñ anôn thô.

¹⁸ *Ma bôk havak abô ba habutiñ yôv ba tem miñ enañ abôyañ ami. Ma nô m ju êñ havatho alalô loñ ba hik thô nena tem miñ injik anêñ auk liliñ lôk epole abô êñ vê ami ek alalô takatu ba alañvin hadêñ yani ek naja bulubiñ ma tem naja nô m takatu ba aêv malenñ hathak.

¹⁹ *Alalôaniñ bulubiñ êñ hatôm yey anêñ aña ek alalô dahôlôn imiñ lôklokwañ ba miñ hatôm endowaliñ ami. Ma bulubiñ êñ iyom intu habitak hayô loñ mathen atu ba sôp hamin loñ siñ.

²⁰ Yisu intu ba hamôn ek alalô ba habitak hayô unyak kapô êñ ba hi ek nê m alalô sa. Yani lêk habitak hatôm anyô bêñ habôk da wak nô mbêñ intu sapêñ hatôm Melkisedek.

7

Melkisedek ma bêñ ek ñê Livai

¹ *Melkisedek êñ ma Selem inin kin ma Wapômbêñ Lôkmañgin anêñ anyô

* **6:8:** Stt 3:17-18; Mat 13:7,22

* **6:10:** Hib

* **7:1:** Stt 14:17-20

habôk da. Ablaham hik vovak hadêḡ kiḡ doho ba hamô i lu ma havôhi. Ma Melkisedek hapôm ba hêv mek hadêḡ yani.

² Ablaham hawa nômkama vovak ba habi sam hi ôdôḡ laumiḡ ba hêv ôdôḡ te hadêḡ yani. Yani anêḡ athêḡ anêḡ ôdôḡ nena “Anyô Thêthôḡ”. Anêḡ athêḡ yaḡ nena “Selem iniḡ Kiḡ” ba anêḡ ôdôḡ nena “Kiḡ Yôhok”.

³ Yani anêḡ lambô lo talêbô mi ma miḡ ekatuḡ anêḡ limi ami. Miḡ eyala anêḡ waklavôḡ evathu lôk hama ami. Yani hatôm Wapômbêḡ nakaduḡ atu ba habôk da wak nômbêḡ intu sapêḡ.

⁴ Odaḡô! Melkisedek êḡ ma anyô lôk athêḡ bêḡ. Ablaham ma avômalô Israeḡ iniḡ lim, anyô lôk athêḡ bêḡ aêḡ iyom. Ma havak nômkama takatu ba hik vovak ba hawa vose hi ôdôḡ laumiḡ ba hêv ôdôḡ te hadêḡ Melkisedek.

⁵ *Ma abô balabuḡ hanaḡ nena avômalô Israeḡ nênem iniḡ nômkama takatu ba evak vose hi ôdôḡ laumiḡ ba nênem ôdôḡ te êndêḡ ḡê êbôk da. ḡê êbôk da takêḡ ma Livai anêḡ limi. Thêlô lôkthô ma avômalô Israeḡ ba ḡê lôk iviyaḡ. Thêlô ma Ablaham anêḡ limi.

⁶ Yani ma miḡ Livai anêḡ thalaleḡ te ami. Ma doḡtom hawa nômkama ôdôḡ laumiḡ takatu te ba hêv mek hadêḡ Ablaham atu ba Wapômbêḡ habutiḡ abô haviḡ yaḡ.

⁷ Alalô lôkthô ayala nena anyô lôk athêḡ bêḡ hêv mek hadêḡ anyô lôk athêḡ yaô.

⁸ ḡê ôdôḡ ju atu ba ewa nômkama ôdôḡ laumiḡ anêḡ ôdôḡ te. ḡê êbôk da takêḡ ma ôdôḡ yaḡ êlêm anêḡ Livai anêḡ ba bôk ema. Ma yaḡ ma Melkisedek ba Wapômbêḡ anêḡ abô hanaḡ nena yani miḡ hama ami.

⁹⁻¹⁰ Auk yaḡ ma aêntêk. Yani hapôm Ablaham ma hayê nena Livai hamiḡ Ablaham kapô denaḡ. Ba intu Ablaham lo Livai êḡ ewa nôm ôdôḡ ali êḡ ba êv hadêḡ yani. Aêḡ ba ôpatu ba hathak hawa nôm ôdôḡ êḡ, lêk yani

hêv hadêḡ anyô yaḡ.

Da lukmuk anêḡ lôklokwaḡ ma bêḡ ek da bô

¹¹ Wapômbêḡ hêv abô balabuḡ hadêḡ avômalô. Ma hanaḡ hadêḡ Livai anêḡ thalaleḡ nena thêlô nimbitak ḡê êbôk da. Ma doḡtom thêlô miḡ idum Wapômbêḡ anêḡ ku ba êyô anêḡ unlôv ami. Aêḡ ba Wapômbêḡ hêv anyô habôk da lukmuk. Anyô lukmuk atu ba habôk da ma hatôm Melkisedek. Yani miḡ hatôm Alon lôk ḡê Livai ami.

¹² Ma ôpatu ba habôk da lukmuk ma yaḡda ek ḡê êbôk da vi. Ba intu abô balabuḡ lukmuk habitak.

¹³ Abô balabuḡ hanaḡ nena ḡê êbôk da takêḡ ibitak anêḡ ôdôḡ te iyom iniḡ thalaleḡ. Ma anyô habôk da lukmuk êntêk ma miḡ habitak anêḡ ḡê êbôk da bô takatu iniḡ thalaleḡ te ami. Mi. Ôpêḡ anêḡ thalaleḡ miḡ ethak idum ku êmô loḡ êbôk da êḡ ami.

¹⁴ *Alalô lôkthô ayala nena alalôaniḡ Anyô Bêḡ ma habitak anêḡ Juda anêḡ thalaleḡ. Ma Mose bôk hanaḡ nena Livai anêḡ thalaleḡ ma tem nimbitak ḡê êbôk da ma Juda ma mi.

¹⁵⁻¹⁷ *Avanôḡ! Alalô ayê katô nena anyô êntêk êḡ habôk da ma yaḡda. Wapômbêḡ hanaḡ,

“O ma anyô hôbôk da hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hatôm Melkisedek.” *Kapya Yeḡ 110:4*

Ôpêḡ habôk da hatôm Melkisedek ma doḡtom miḡ habitak anêḡ ḡê êbôk da iniḡ thalaleḡ hatôm abô balabuḡ hanaḡ ami. Mi. Anêḡ lôklokwaḡ ma bêḡ ba anyôla miḡ hatôm imbuliḡ yani ami. Aêḡ ba ôpêḡ ma anyô lukmuk ek habôk da.

¹⁸⁻¹⁹ *Abô balabuḡ môḡ ma anêḡ lôkliḡyak mi ba miḡ hatôm injik ku anêḡ daḡ siḡ ami. Ba intu Wapômbêḡ hêv abô balabuḡ êḡ vê. Ma hêv nôm mavi anôḡ yaḡ ba hawa balabuḡ bô êḡ anêḡ loḡ. Ma alalô aêv maleḡniḡ

* 7:5: Nam 18:21 * 7:14: Ais 11:1; Mat 2:6; ALK 5:5 * 7:15-17: Hib 5:6 * 7:18-19: Lom 3:30; 7:7-8; 8:3; Gal 3:21; Hib 10:1

hadêḡ nôm lukmuk êḡ ek ana bidon ek Wapômbêḡ.

²⁰ Ma Wapômbêḡ hêv ku nêmbôk da hadêḡ Livai anêḡ thalaleḡ. Ma donḡtom havak abô hathak anyô yaḡ.

²¹ *Avanôḡ! Wapômbêḡ havak abô havinḡ ôpêḡ ek imbitak anyô habôk da ba hanaḡ,

“Anyô Bêḡ bôk havak abô ma miḡ hatôm injik anêḡ auk liliḡ ami, ‘O ma anyô hóbôk da wak nômbêḡ intu sapêḡ.’” *Kapya Yeḡ 110:4*

²² *Ba intu Yisu ma hatôm Wapômbêḡ anêḡ tabô lukmuk atu ba mavi anôḡ ba hamôḡ ek tabô bô.

²³ Sêbôk ma ḡê êbôk da ema ma yaḡ habitak hawa loḡ ek indum ku ba intu ḡê êbôk da bêḡ anôḡ.

²⁴⁻²⁵ *Ma donḡtom Yisu hamô hatôm wak nômbêḡ intu sapêḡ ek enaḡ injik Wapômbêḡ liḡ ek nêḡ avômalô sa ba hik ku anêḡ daḡ siḡ. Aêḡ ba hêv bulubiḡ hadêḡ avômalô takatu ba êvhaveḡ yaḡ ek ini êndêḡ Wapômbêḡ. Ma anêḡ ku êmbôk da intu anêḡ daḡ mi.

²⁶ Avanôḡ. Anyô bêḡ habôk da atu tem nêḡ alalô sa. Yaḡ ma mathêḡ ma kambom lo lelaik mi ma hamô seka ek ḡê kambom lôk hamô vuliḡ anôḡ ek nômkama nômbêḡ intu sapêḡ.

²⁷ *Yisu hêv i hatôm da ek nêḡ kambom vê. Da êḡ ma da lôkthô anêḡ daḡ. ḡê bêḡ êbôk da vi ma wak nômbêḡ intu ma êbôk da ek nêḡ thêlôda iniḡ kambom vê vêḡ ka nêmbôk avômalô iniḡ da nêḡnêḡ iniḡ kambom vê embeḡ yam. Ma Yisu êḡ ma miḡ hatôm ḡê êbôk da takêḡ ami.

²⁸ Abô balabuḡ halam ḡê volonḡ ek nimbitak ḡê bêḡ êbôk da. Ma donḡtom abô atu ba havak haveḡ yam ma halam nakaduḡ ba hadum ku êḡ aleba hayô unḡlôv ek êḡmô êḡmô wak nômbêḡ intu sapêḡ.

8

Yisu ma tabô lukmuk

* 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24 * 7:24-25: Lom 8:34 * 7:27: Hib 5:3 * 8:5: Kis 25:40; Kol 2:17; Hib 9:23 * 8:6: Hib 7:22 * 8:8: Israël lo Juda thai ma ôḡḡ te iyom. Ma donḡtom evak i vose hi ôḡḡ ju ba intu elam nena “Israël lo Juda”.

¹ Abô takatu ba lêk yêlô anaḡ yôv anêḡ ôḡḡ ma aêḡtêk. Alalôaniḡ anyô bêḡ habôk da te hamô. Yaḡ bôk hamô Wapômbêḡ Lôkmaḡḡin anêḡ loḡ yôv hamô baḡ vianôḡ anêḡ malak leḡ.

² Yaḡ hadum ku hamô unyak mathêḡ, êḡ ma malak yeḡ anôḡ atu ba Anyô Bêḡ da halav ma miḡ anyô elav ami.

³ Anyô bêḡ habôk da tomtom ma elam thêlô ek nêḡnêḡ da leḡḡmavi lôk da atu ba ik alim ba êbôk. Ba intu yaḡ hadum aêḡ iyom.

⁴ ḡê êbôk da êḡmô pik ma êbôk hatôm balabuḡ hanaḡ. Ma Yisu êḡtêk atu ba hamô pik ma habitak anêḡ ḡê ôḡḡ yaḡda ba intu miḡ hatôm indum ku êmbôk da êḡ ami.

⁵ *Ma ḡê êbôk da takêḡ idum iniḡ ku êḡmô malak yeḡ. Ma unyak êḡ hik malak leḡ anêḡ dahô thô. Ba intu Mose halav malak yeḡ ma Anyô Bêḡ hanaḡ abô lôkliḡyak hadêḡ yaḡ nena, “Ondav katô. Opeḡḡ nômkama lôkthô êḡmô dahô atu ba yahik thô hadêḡ o halôk dumlolê.”

⁶ *Ma donḡtom hêv ku hadêḡ Yisu ek imbitak tabô lukmuk ba hamô vuliḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku. Ma havak tabô lukmuk êḡ ba anêḡ abô hamô vuliḡ ek tabô bô. Aêḡ ba tabô bô anêḡ lôklokwaḡ yaôna lôk ek tabô lukmuk ma Yisu êḡ anêḡ ku anêḡ lôklokwaḡ ma hamôḡ ek ḡê êbôk da iniḡ ku.

Tabô lukmuk ma bêḡ ek tabô bô

⁷ Abô tabô bô anêḡ kambom mi, êḡ ma tem Wapômbêḡ nêḡ tabô lukmuk ami.

⁸ Ma Wapômbêḡ hapôm kambom hêk tabô bô ba intu hanaḡ, “Anyô Bêḡ hanaḡ, ‘Wak te tem êlêḡ ek yambak tabô lukmuk imbiḡ avômalô Israël lo Juda.’”

⁹ Sêbôk ma yahavak tabô havinḡ thêlôniḡ limi ma yahavalonḡ thêlô baheḡḡ ba yahadadi thêlô vê hêk Ijip.

Thêlô miñ êwê yenañ abô tabô vibin
ami ba yahavôlin yadômin
hadêñ thêlô.

Aêñ ba intu tabô lukmuk êntêk
ma tem miñ étôm tabô bô ami.

Ya Anyô Bêñ yahanañ aêñ.

¹⁰Wak êñ ma tem yambak tabô imbin
avômalô Israêl aêntêk.

Tem yato yenañ abô balabuñ êñjêk
thêlônin auk

lôk yato êñjêk thêlô kapôlônin.

Ma tem yambitak thêlônin Wapômbên
ma thêlô tem nimbitak yenañ
avômalô.

Ya Anyô Bêñ yahanañ aêñ.

¹¹⁻¹²Yahêv thêlônin kambom vê
ma tem miñ yalenjimi thêlônin
kambom esak lonbô ami.

Aêñ ba ku mi ek anyô yañ êndôn yañ
mena iviyañ la ba enañ, “Oyala
Anyô Bêñ”

ek malê nena lôkthô tem neyala ya,
nê athên mi lôk nê athên bêñ.”

Jelemia 31:31-34

¹³Wapômbên halam abô tabô êntêk
êñ nena “lukmuk”. Aêñ ba tabô bô lêk
pulusikna ba mi. Ma nôm atu ba lêk
hayalôv ba hatak anêñ lôklinyak, nôm
êñ tem nê yak ba ni.

9

Malak yeñ atu ba hamô pik

¹*Tabô bô atu lôk anêñ abô majan
hathak nêñem yeñ lôk anêñ unyak
mathen bôk hamô pik êntêk yôv.

²Ma elav malak yeñ te. Anêñ kapô
môn ma êdô atum lam lôk balê polom
mathen hamô. Lon êñ ma elam nena
Lon Mathen.

³*Ma kapô yañ atu ba sôp hayañ
kisi ma elam nena Lon Mathen Anôn
Bin.

⁴*Ma kapô mathen anôn êñ ma
alapa êmbôk kamuñ ôv mavi lôk alapa
evak tabô atu ba ik sin hathak gol êdô
hamô lon êñ. Ma alapa tabô êñ anêñ
kapô ma êdô tase gol atu ba mana
hamô kapô lôk Alon anêñ kôm atu ba
havuak ma valu abô tabô.

⁵*Alapa anêñ vôv ma añela ju imin
ba Wapômbên anêñ deda lôkmanjin
habi hayô hêk i. Ma anêñ ngabôm ma
lon thalalen hamô ek nê avômalô
inin kambom vuli. Wakma lêk mi ba
miñ hatôm yanañ limamôk ami.

⁶*Nôm kama sapên lêk hapesan i
yôv, ma nê êbôk da ibitak êyô unyak
kapô mathen ek nindum inin ku wak
nômbên intu sapên.

⁷*Ma Lon Mathen Anôn Bin êñ ma
sonda bêñ tomtom anêñ wak te iyom
ma anyô bêñ habôk da hawa alim tha-
lalen ba hi hayô ma hêv da êñ ek nê
avômalô takatu ba idum kambom ba
leñinpalin lôk yanida anêñ kambom
vê. Ma thalalen mi ma ku êñ mi.

⁸Ma Lovak Mathen hadôn alalô
nena kapô mathen êñ êntêk hamô de-
nañ ba avômalô miñ hatôm nimbitak
nêyô Lon Mathen Anôn Bin êñ ba ini
ami.

⁹*Êntêk ma abô dahô ek êdôn
avômalô bôlôn êntêk. Nê êbôk da
ethak êv da lôk nômkama leñinmavi.
Ma da takên miñ hêv alalô thêvô
hathak kambom takatu ba adum
ami.

¹⁰Da takêntêk ma nôm leñvinakupik
iyom, eyañ nôm mena inum nañ
mena ithik i ek nê lelaik vê. Ma
donjom lonôndê lukmuk tem êlêm ek
êsô lonôndê bô êñ pônên.

Kilisi anêñ thalalen hatôm da

¹¹Ma donjom Kilisi halêm ba
hadum anyô bêñ habôk da anêñ
ku ba hadum nôm mavi habitak.
Yani habitak hayô malak yeñ atu ba
thêthôn anôn ba hamô vulin ek malak
yeñ takatu ba hamô pik êntêk lôkthô.
Unyak êñ miñ nê pik elav lôk miñ nôm
pik ami.

¹²Yani miñ hawa bokmeme lôk
bokmankao nakaduñ inin thalalen ba
habitak hayô Lon Mathen Anôn Bin
êñ ami. Mi anôn. Yanida hawa anêñ
thalalen ba habitak hayô Lon Mathen
Anôn Bin êñ bôlôn donjom iyom ek
epole kambom takatu ba havalon

* 9:1: Kis 25:23-26:30 * 9:3: Kis 26:31-33 * 9:4: Kis 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5

* 9:5: Kis 25:18-22 * 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Wkp 16:2-34 * 9:9: Hib 10:1-2

alalô loŋ vê ek miŋ embaloŋ alalô loŋ esak loŋbô wak nômbêŋ intu ami.

13 *Ma ewa bokmeme lôk bokmanŋkao malô iniŋ thalaleŋ ma bokmanŋkao tiŋ atu ba êbôk ba kabukla ma epaliv hayô hamô nê lôŋgôlôŋ ek nimbitak mathen ek nêmo mabuŋ anôŋ. Ma doŋtom nômo êŋ ma hapesaŋ avômalô leŋviŋkupik iyom ek nênem yeŋ.

14 *Ma Kilisi anêŋ thalaleŋ ma hamôŋ ek alim iniŋ thalaleŋ ba hik ku êŋ anêŋ daŋ siŋ. Lovak Mathen atu ba hamô hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ havatho yani loŋ ba intu hêv ida hatôm da atu ba kambom mi ek Wapômbêŋ. Yani havôkwiŋ alalôaniŋ kapôlôŋiŋ ma hawa nômo takatu ba tem injik alalô vônô vê ek alalô nanêmo yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ atu ba hamô lôkmala.

Thalaleŋ havatho tabô lukmuk loŋ

15 Tabô bô bôk hayabiŋ avômalô takatu ba idum kambom ma Kilisi hama ek hapole thêlôniŋ kambom takêŋ vê. Aêŋ ba yani hatôm alalôaniŋ anyô môlô atu ba havak tabô lukmuk ek avômalô pik takatu ba Wapômbêŋ halam ma tem neja lôkmala atu ba tem nêmo êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ êtôm atu ba Wapômbêŋ bôk havak abô hathak.

16 Avômalô ethak ik alim ek hik thô nena thêlô evak tabô ek miŋ nema ami.

17 Alim hama êŋ ma tabô hamiŋ lôklokwaŋ. Ma alim hama ami, êŋ ma tabô êŋ anêŋ lôklokwaŋ mi.

18 Aêŋ ba thalaleŋ haŋgasô ek nêmo lôklokwaŋ ek embatho tabô lukmuk lôk tabô bô loŋ.

19 *Mose hasam abô balabuŋ lôkthô hadêŋ avômalô vêmo ma hawa bokmanŋkao map iniŋ thalaleŋ haviŋ ŋaŋ lôk boksipsip kasa anêŋ vuluk haviŋ alokwaŋ isop thaŋaŋ ma hasoŋ halôk thalaleŋ ma hapaliv hathak kapya tabô lôk avômalô.

20 Ma hanaŋ, “Wapômbêŋ havak tabô ba thalaleŋ êŋ hêv lôklokwaŋ ba hanaŋ nena nosopa.”

21 *Ma Mose hapaliv alim thalaleŋ hayô hamô malak yeŋ lôk anêŋ nômkama êv yeŋ sapêŋ.

22 *Ma abô balabuŋ hanaŋ nena thalaleŋ tem isik nômkama sapêŋ ba nimbitak mabuŋ. Ma thalaleŋ mi, ma miŋ hatôm nênem kambom vê ami.

Kilisi hêv da bôlôŋ te iyom

23 *Nômkama pik hik nômo malak leŋ thô ba intu nê êbôk da êv da takêŋ ek nômkama malak yeŋ lôkthô imbitak mabuŋ. Ma nômkama malak leŋ ma nênem da ek imbitak mabuŋ aêŋ iyom. Da êŋ hamôŋ ek da yaŋ êntêk ek êmbôkwiŋ nômkama malak leŋ.

24 Aêŋ ba Kilisi habitak hayô malak leŋ ba hi hamiŋ Wapômbêŋ ma ek nêmo alalô sa. Ma miŋ habitak hayô unyak mathen atu ba epesaŋ hathak baheŋiŋ atu ba loŋ anôŋ anêŋ dahô oyaŋ iyom ami.

25 Ma ôpêŋ miŋ hatôm anyô bêŋ habôk da ba habitak hayô Loŋ Mathen Anôŋ Biŋ lôbôlôŋ hadêŋ sondabêŋ lôkthô haviŋ thalaleŋ atu ba miŋ yanida anêŋ ami.

26 *Mi! Sêbôk atu ba pik habitak aleba lêk ma Kilisi hawa vovaŋ lôbôlôŋ e? Ai! Mi! Wak lêk ma hatôm wak lôkthô anêŋ daŋ ma pik lo leŋ anêŋ daŋ ba yani halêmo hêv yanida hatôm da ek imbuliŋ kambom lôkthô.

27 Alalô avômalô pik ama bôlôŋ doŋtom iyom vêmo ma tem alalô nandum abô.

28 Ma Wapômbêŋ hêv Kilisi êntêk êŋ hatôm da bôlôŋ te aêŋ iyom ek nêmo avômalô lôkthô iniŋ kambom vê. Ma avômalô takatu ba eyabiŋ yani ma tem endelêmo esak loŋbô ek nêmo i bulubiŋ. Ma hêv avômalô iniŋ kambom vê, ku êŋ bôk yôv ba ôpêŋ tem miŋ indum ku êŋ esak loŋbô ami.

* 9:13: Wkp 16:15-16; Nam 19:9,17-19; Hib 10:4

Wkp 8:15,19

* 9:22: Wkp 17:11

* 9:23: Hib 8:5; 10:1

* 9:14: 1Pi 1:18-19

* 9:19: Kis 24:6-8

* 9:21:

* 9:26: Hib 10:10

10

Kilisi da hêv i hatôm da

¹ Aêḡ ba abô balabuḡ ma abô dahô hathak nôḡ mavi lomaloma takatu ba tem imbitak. Nômkaḡa takatu ba tem imbitak embeḡ yam ma nôḡ anôḡ. Ma balabuḡ tem miḡ injik ku anêḡ daḡ siḡ ba isik avômalô takatu ba êlêm ek nêḡnêḡ yeḡ iniḡ kambom lôkthô vê ami. Avanôḡ. Da êv lôbôlôḡ hadêḡ sondabêḡ lôkthô miḡ hatôm indum ku êḡ ami.

² Ma da takêḡ hik ku daḡ siḡ, êḡ ma ḡê êbôk da tem netak iniḡ ku êv da. Ma hathik avômalô takatu ba êv yeḡ ba ibitak mabuḡ, êḡ ma tem thêlô leḡḡmalaiḡ esak iniḡ kambom esak loḡbô ami.

³⁻⁴ *Ma bokmaḡkaḡo malô lôk bokmeme iniḡ thalaleḡ êntêk êḡ miḡ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôḡ. Aêḡ ba sondabêḡ nôḡmbêḡ intu ma ethak êv da takêḡ ek avômalô leḡḡimbi iniḡ kambom.

⁵ Aêḡ ba Kilisi halôk ba halêm pik ma hanaḡ, “Alim lôk ya lomaloma atu ba êbôk hatôm da ma miḡ hatôm anêḡ lemhaveḡ ami, aêḡ ba bôk hopesaḡ yaleḡviḡkupik yôv.

⁶ Da êbôk hathak atum lôk kambom anêḡ da miḡ lemmavi ami.

⁷ Êḡ ma yahanaḡ, “Ya êntêk. Bôk eto hêk kapyâ hathak ya nena yahalêm ek yandum O Wapômbêḡ anêḡ lemhaveḡ.” *Kapyâ Yeḡ 40:6-8*

⁸ Abô balabuḡ hanaḡ nena nêḡnêḡ da, ma doḡtom Yisu hanaḡ, “Alim lôk ya lomaloma takatu ba êbôk hatôm da lôk da êbôk hathak atum lôk kambom anêḡ da ma miḡ lemhaveḡ lôk lem-mavi ami.”

⁹ Vêḡ ma yani hanaḡ, “Ya êntêk. Yahalêm ek yandum anêḡ lemhaveḡ.” Yani hatak nôḡ lukmuk ek enja yaḡ bô anêḡ loḡ.

¹⁰ *Ma hasopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba hêv anêḡ liḡkupik hatôm da ek indum alalô nambitak matheḡ ba hik ku êḡ anêḡ daḡ siḡ.

¹¹ *Nê êbôk da imiḡ wak nôḡmbêḡ intu ek nindum iniḡ ku nêḡmbôk da. Thêlô êbôk da êḡ lôbôlôḡ. Ma doḡtom iniḡ da êḡ miḡ hathak hêv kambom vê ami. Mi anôḡ.

¹² Ma anyô yaḡ atu ba hadum anêḡ ku habôk da ma habôk bôlôḡ doḡtom iyom ma da êḡ hadum ku hamô hatôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ ek hêv kambom vê. Vêḡ ma hi hamô Wapômbêḡ baḡ vianôḡ

¹³ *ma hayabiḡ waklavôḡ atu ba netak ḡê ik vovak hadêḡ yani nêḡmô yani vakapô vibiḡ am.

¹⁴ Yani hêv da bôlôḡ doḡtom iyom. Ba intu hadum ba avômalô ibitak matheḡ ba lêk êyô unlôv atu ba nêḡmô êtôm wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ.

¹⁵ Ma Lovak Matheḡ hathak hanaḡ hadêḡ alalô hathak nôḡm êḡ nena,

¹⁶ * “Anyô Bêḡ hanaḡ nena, ‘Wak êḡ ma tem yambak tabô imbiḡ thêlô nena, ‘Tem yatak yenaḡ abô balabuḡ êndôk thêlô kapôlôḡḡiḡ lôk yato êḡḡek iniḡ auk.’ ” *Jelemaia 31:33*

¹⁷ Êḡ ma hanaḡ, “Thêlôḡniḡ kambom lôk ibuliḡ abô balabuḡ ma tem miḡ yaleḡimbi esak loḡbô ami.” *Jelemaia 31:34*

¹⁸ Aêḡ ba nôḡ takatu ba bôk êv vê, êḡ ma tem miḡ nêḡmbôk kambom anêḡ da esak loḡbô ami.

Alôana bidon ek Wapômbêḡ

¹⁹ *Aiyaḡ thêlô, avanôḡ! Nôḡmla miḡ havalonḡ alalô loḡ ek nayô Loḡ Matheḡ Anôḡ Biḡ kapô ba ana ami. Ma Yisu anêḡ thalaleḡ

²⁰ *hadabêḡ sôp êḡ kisi ba habitak hatôm alalôaniḡ loḡḡndê lôkmala lukmuk atu ba hêv liḡkupik hatôm da ek ku êḡ.

* **10:3-4:** Hib 9:13 * **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Kis 29:38 * **10:13:** Sng 110:1 * **10:16:** Hib 8:10

* **10:19:** Hib 4:16 * **10:20:** Mat 27:51 * **10:22:** Wkp 8:30; Ese 36:25; Ep 5:26

21 Ba yani ma alalôaniñ anyô habôk da mavi anôñ atu ba hayabin Wapômbêñ anêñ avômalô.

22 *Ma yani hapaliv thalalen halôk alalô kapôlôñiñ ba hêv alalôaniñ lenjñmalain vê. Ma alalôaniñ lenjñkupik ma bôk ithik hathak ñañ mabun. Aêñ ba alalô nanêm kapôlôñiñ lôk nabalon alalôaniñ aêvhavin loñ lôklokwan ek alalô ana bidon ek Wapômbêñ.

23 Ôpatu ba havak abô êñ ma miñ hanañ abôyan ami. Ba intu bôk alalô aêv maleniñ hadêñ aêvhavin atu ba anañ hi yain lôklokwan. Ma alalô nabalon aêvhavin êñ loñ ma miñ nande lelalilin ami.

24 Lôk nangik alalôaniñ auk liñ ma nambatho i loñ esak kobom lenjñimbin i ma nandum mavi loma-loma.

25 *Avômalô vi êdô anêñ nesak donjom. Ma alalô ma miñ nandum aêñ ami ma nasô i ba naya ek malê nena waklavon lêk habobo.

Alalô miñ nandô Wapômbêñ ami

26 *Ôpatu ba hayala Wapômbêñ anêñ abô anôñ ma donjom hêv anêñ auk ek indum kambom lôbôlôn, êñ ma kambom anêñ da bôk hale ba hi yôv.

27 *Ba intu ôpên hakô ba hayabin ek indum abô lôk êndôk atum dahalan atu ba tem imbulin ñê takatu ba lenjñmaniñ hathak Wapômbêñ.

28 *Sêbôk ba anyô te havôlin dôm ek Mose anêñ abô balabun ba anyô ju la êpôm ba enañ yani bêt, ôpên ma ik vônô ba avômalô la miñ kapôlôn malain hathak ôpên ami.

29-30 *Aêñ ba lemhabi aisê? Alalô bôk ayala yani atu ba hanañ, “Nijik anyô lenkadok liñ, êñ ma yenan ku ba tem yandum.” *Lo 32:35*
Ma abô yan hanañ nena,
“Anyô Bêt tem indum abô ek anêñ avômalô.” *Lo 32:36*

Ba intu ôpatu ba havak Wapômbêñ Nakadun pesa ma hayê thalalen tabô atu ba hadum yani habitak mathen hatôm nôm oyan ba hanañ abôma hathak Lovak Mathen anêñ wapôm, êñ ma tem enja anêñ vuli atu ba kambom anôñ ek ñê takatu ba evak Mose anêñ balabun pesa.

31 Alikakna. Hôêv yak halôk Wapômbêñ Lôkmala ban ba havalon o, êñ ma malain boman.

Alalôaniñ êvhavin imin lôklokwan

32 Lemimimbi sêbôk ba owa deda. Ma uik vovak bêt ba owa vovan ma donjom umin lôklokwan.

33 Wak doho ma etak môlô umin piklêvôn ba ethan môlô ma ik môlô. Ma wak doho ma othak umin yani loñ sin ek hôêv yani thêvô.

34 *Ma môlô lemimhikam hathak thêlô takatu ba êmô koladôn. O kambom mi ma sôp bidon ewa anêm nômkama oyan. Ma hoyala nena anêm nômkama mavi takatu ba anêñ dan mi êntêk hovalon loñ denañ. Aêñ ba lemimmavi.

35 Anêm payen mavi tem êpôm o. Ba intu miñ ôkô ba ômbi anêm hôêvhavin ni ami.

36 Ma umin lôklokwan ba undum Wapômbêñ anêñ lahavin ek onja nôm takatu ba yani bôk havak abô yôv havin avômalô takatu ba êvhavin.

37 Kasana iyom,
“Yani atu ba halêm ma tem êlêm ma tem miñ esau ami.

38 Ma ñê thêthôn ida êvhavin wak nômbên intu sapên.

Ma ôpatu ba havôlin dôm
ma tem miñ yalenmavi esak yani ami.” *Habakuk 2:3-4*

39 Yôv. Alalô miñ hatôm ñê takatu ba êdô Wapômbêñ ba tem nêpôm malain ami. Mi. Alalô ma avômalô aêvhavin ba tem Wapômbêñ nêm alalô bulubin.

11

Êvhavin anêñ vuli

* 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6; 19:15 * 10:29-30: Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29; Sng 135:14 * 10:34: Mat 5:11-12; 6:20 * 11:1: 2Ko 5:7

1 *Anyô hêv ma ek nômlate ba miñ hayê ami ma donjom hayala katô nena tem enja, ôpêñ ma anyô hêvhaviñ.

2 Bumalô thêlô idum aêñ ba intu Wapômbêñ hanañ abô mavi hathak thêlô.

3 *Alalô êvhaviñ ba intu ayala nena sêbôk ma Wapômbêñ hanañ abô ba hapesañ nômkama lôkthô. Ma miñ hawa nômla ba hapesañ nômkama hathak ami. Mi, hanañ hathak abôlêk iyom ma nômbêñ êñ habitak.

4 *Abel hêvhaviñ ba hêv da mavi hadêñ Wapômbêñ ba hamôn ek Kain anêñ da. Yani hêvhaviñ ba Wapômbêñ hanañ abô mavi hathak anêñ da ba hanañ, "O anyô thêthôn anôn." Yani hama ma donjom anêñ hêvhaviñ êntêk hanañ abô hadêñ alalô denañ.

5 *Ma Inok, yani hêvhaviñ ba Wapômbêñ hawa yani lôk liñkupik ba miñ hama ami. Ba intu miñ êpôm yani ami ek malê nena Wapômbêñ hawa yani vê. Avanôn. Enañ nena Anyô Bêñ lamavi bêñ anôn hathak yani ba intu hawa vê.

6 Ôpatu ba miñ hêvhaviñ ami tem miñ nêñ lamavi êndêñ Wapômbêñ ami. Ma opalê atu ba halêm ek yani ma nêmbin nôm lokwanju êntêk. Wapômbêñ da hamô aêñ ma ôpatu ba habôlêm Wapômbêñ tem êpôm vuli mavi anôn.

7 *Ma Noa hêvhaviñ. Ba Wapômbêñ hanañ hathak nôm takatu ba miñ bôk habitak ami denañ. Ma hakô ba halañô Wapômbêñ ba hapesañ yeñ te ek nêñ anêñ thalaleñ sa. Ma anêñ hêvhaviñ hik avômalô iniñ kambom thô ma hadum ba yani habitak thêthôn anôn.

8 *Ma Ablaham hêvhaviñ ba Wapômbêñ halam yani, "Nu loñ atu ba tem yanêñ êndêñ o ek oyabiñ." Ma halañô Wapômbêñ anêñ abô ba hi ma donjom miñ hayala loñ êñ ami.

9-10 *Ablaham hapôviñ ek ni pik atu ba Wapômbêñ halav unyak lôk landiñ lôklokwañ hatôm anêñ auk. Ma Wapômbêñ bôk havak abô nena Ablaham lôk limi takatu ba tem neja loñ mavi êñ. Ba intu ôpêñ hêvhaviñ ba hi hatôm anyô loñ buyañ ma halav unyak kudum halôk hatôm bôk ba Aisak lo Jekop elav.

11 *Yani hêvhaviñ ba Sala avi yamu atu ba bôk hayalôv. Ma donjom hayala nena Wapômbêñ tem indum nôñ atu ba yani havak. Aêñ ba hawa lôklokwañ ba hêv amena hadêñ Sala.

12 *Ma yani ma anyô donjom iyom ba bôk anyô boñ lôk hatôm anyô ñama. Ma donjom limi ibitak bêñ anôn hatôm vuliñ leñsawa lôk thathe ñgwêk dañ.

13 *Ma avômalô takêntêk êvhaviñ ba êmô aleba ema. Ma miñ thêlô êyé nôñ takatu ba Wapômbêñ bôk havak haviñ i ami. Mi. Thêlô leñmavi iyom ba eyabiñ nôñ takatu ba lêk êyé ma donjom hêk daimbô denañ. Ma thêlô eyala katô nena thêlô hatôm ñê loñ buyañ ba pik êntêk ma miñ thêlônin ami.

14 Ma avômalô takatu ba enañ aêñ hik thô nena êbôlêm pik buyañ ek êtôm thêlôda iniñ loñ.

15 Ma avômalô takêntêk miñ leñihiki hathak pik takatu ba thêlô etak lôk leñihiki ek nendeni esak loñbô ami. Mi.

16 Thêlô leñihiki hathak loñ lukmuk mavi êñ, malak leñ atu ba Wapômbêñ hapesañ malak lôñ êñ ek thêlô. Ba intu miñ mama ek endam i nena anêñ avômalô ami.

17-18 *Avanôn biñ! Ablaham ma ôpatu ba Wapômbêñ bôk habutiñ abô haviñ yani ba hanañ nena,

"Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimitak." *Môn Anôn*
21:12

* 11:3: Stt 1:1; Sng 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Stt 4:3-10 * 11:5: Stt 5:21-24 * 11:7: Stt 6:13-7:1

* 11:8: Stt 12:1-5 * 11:9-10: Stt 35:12 * 11:11: Stt 18:11-14; 21:2; Lom 4:19 * 11:12: Stt 15:5;

22:17 * 11:13: Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sng 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-18: Stt 22:1-14

Ma donptom saê hayô ma Ablaham hêvhaviñ ba hadum ek nê m nakadun donptom atu êtôm da.

19 *Yani anêñ auk nena, “Wapômbêñ hatôm injik yani liñ imbiyô ênjêk ñama.” Ba intu havayuniñ nakadun laselo hathak biñ ba hatôm hama ma donptom Wapômbêñ hik yani liñ ba hêv hadêñ lambô hathak lonbô.

20 *Ma Aisak hêvhaviñ aêñ iyom ba intu yani hêv mek hadêñ Jekop lo Isau hathak nô m takatu tem imbitak embeñ yam.

21 *Ma Jekop hêvhaviñ ba hadum ek ema ma habi i lon hathak anêñ kôm ba hamiñ ma hêv mek hathak Josep nali lôk hêv yeñ.

22 *Ma Josep hêvhaviñ ba habobo ema ma hanañ hadêñ avômalô Israe l ek waklavôn ñu ba etak Ijip ma neja anêñ lokwan imbiñ.

23 *Ma Mose talêbô lo lambô êvhaviñ ba talêbô havathu yani ma êyê nena okna vuliñ biñ ba ivun yani hatôm ayôn lô ma miñ êkô ek kiñ anêñ abô balabuñ ami.

24 Yani halumbak ma hêvhaviñ ba hadô nendam yani nena Pelo nalavi anêñ nakadun ba hanañ,

25 “Yalenhaviñ yamô imbiñ Wapômbêñ anêñ avômalô ek yanja malaiñ. Ma yahapôlik hathak lenmavi atu ba halêm anêñ kambom anêñ ba hamô wak doho iyom.”

26 Avanôn. Yani ma hadahaliñ vuli mavi atu ba tem enja embeñ yam. Ba anêñ auk nena, “Ya ma Mesia anêñ avômalô te ba avômalô enañ abô kambom hathak ya, êñ ma nô m mavi anôn hamô vuliñ ek Ijip iniñ nô mkama mavi lôkthô.”

27 Yani hêvhaviñ ba hatak Ijip ma miñ hakô ek kiñ anêñ lañaña ami. Ma hawa malaiñ ma donptom hayê ôpatu ba hamô lon kapô ba hamiñ lôklokwan.

28 *Yani hêvhaviñ ba hayabin waklavôn Hale ba Hi ma hapaliv thalaleñ ek aña atu ba hik amena môn vônô miñ injik avômalô Israe l iniñ bôp vônô ami.

29 *Ma avômalô êvhaviñ ba ibup êyô ñgwêk elam nena “Thalaleñ” hatôm pik moma. Ma donptom Ijip êlêm ek nindum aêñ, ma ñgwêk hayô i vov ba halok i vônô.

30 *Thêlô êvhaviñ ba êwê lawê malak lôn Jeliko hatôm wak bahenvi ba lahavuju ma badêñ hanğôli.

31 *Ma avi sek waliliñ Lahap hêvhaviñ ba hawa ñê êyê lon vani thô ba intu miñ hama haviñ ñê lenôndôn kôtôn ami.

32 *Bêñ anôn hêk ek yanañ ma donptom wakma halanviñ. Ba tem miñ yanañ esak Gidion lo Balak ma Samson lo Jepta ma Devit lo Samuel ma plopet lôkthô ami.

33 *Thêlô bôk êvhaviñ ba ik vovak ba ewa kiñ vi iniñ lon lôk idum thêthôn ba ewa nô m takatu ba bôk havak abô hathak yov. Ma thêlô ik avun laion abôlêk siñ

34 *ma ik atum dahalañ vônô. Ma idum ek nembatho thêlô esak biñ vovak ma donptom êv yak. Thêlô ma vaunena ma donptom ibitak lôklokwan ma ik vovak lôklokwan ba ilupunin ñê lon buyañ ba i.

35 *Ma avi vi atu ba nali ema ma iviyô hêk ñama ba êmô haviñ taluvi hathak lonbô. Ma avômalô vi ma ibuliñ i kambom anôn ma donptom evalon iniñ êvhaviñ lon ek tem nijik i liñ esak lonbô ba nê m mavi.

36 *Doho ma enañ abôma lôk ik hathak yak wabeñ manñiñ. Ma vi ma ekak lon ba êdô i hamô koladôn.

37 *Ma doho ma ik hathak valu ma doho ma engothe hathak sege hi buju ma doho ma ik vônô hathak biñ vovak. Ma thêlônin kwêv lo sôp ma

* 11:19: Lom 4:17 * 11:20: Stt 27:27-29,39-40

Kis 13:19 * 11:23: Kis 1:22; 2:2 * 11:28: Kis 12:21-30 * 11:29: Kis 14:21-31 * 11:30: Jos

6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * 11:32: Het 4:6-5:31; 6:11-8:32 * 11:33: Dan

6:1-27 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:25-37 * 11:36: 1Kin 22:26-27; Jer

20:2; 37:15; 38:6 * 11:37: 2Sto 24:21

boksipsip kupik lôk bokmeme kupik ba miñ mavi ek nipuk lo nijik ami. Thêlô unyak lo nômkama mi ma ewa vovan bêñ lôk idum kambom loma-loma hadêñ i.

³⁸ Thêlô takêñ ewa athêñ bêñ ek avômalô pik. Thêlôniñ loñ nêmo mi ba intu even mayaliv haveñ loñ thiliv lo dumlolê ma valu abyan lo pik abyan.

³⁹ Thêlô miñ bôk ewa nôm atu ba Wapômbêñ havak abô hathak ami. Ma doñtom avômalô takêñ êvhavin ba intu Wapômbêñ hanan abô mavi hathak iniñ ku.

⁴⁰ Ma alalô avômalô bôlôn êntêk ma Wapômbêñ bôk hêv nôm mavi êñ hadêñ alalô ek endom alalô lôk avômalô bôsêbôk lôkthô ba ana nayô loñ mavi atu.

12

Wapômbêñ hêv malaiñ ek êndôn alalô

¹ *Môlô olañô e? Avômalô bôsêbôk takatu ma ekalabu alalô siñ ba evatho alalô loñ. Ba intu nambi nômkama kambom takatu ba hatôm gwasilim havalon alalô loñ ni. Ma nadanvin ni êyô anêñ dan ma miñ natak ami.

² Alalô nagê Yisu iyom. Yani miñ makilik ek nôm mavi lôk hakô ek alovalanjan siñ ma miñ lahiki hathak mama ami. Ma yani hamôn ek alalô ba intu hik anêñ ku lôkthô anêñ dan siñ ek nanêmimbiñ. Ma hi hamô Wapômbêñ ban vianôn hamô anêñ loñ hayabin pik lo leñ.

³ Nê kambom ibulin yani bêñ anôn. Aêñ ba alalô leñjimbini yani ek miñ nambitak vau lôk kapôlônin malaiñ ba natak yani ami.

⁴ Môlô uik vovak hathak nôm kambom, ma doñtom môlônim thalalen miñ hançasô ami.

⁵⁻⁶ *Wapômbêñ havatho nali loñ hathak abô êntêk nena, "Yenan okna, ya Wapômbêñ yahêv malaiñ hadêñ avômalô takatu ba yalenhavin

lôk yahavali avômalô takatu ba yahawa i hatôm yenan avômena.

Ma wakma atu ba hik o thô ba hêv malaiñ, ma miñ lemimbi nena nôm yaôna ami.

Ma hudum kambom ba yani hathan o, ma miñ lemmalaiñ ami."

Gutpela Sindau 3:11-12

Bôk lempalin abô êñ e?

⁷ *Lami ethak êv malaiñ hadêñ nali ek êndôñi. Ma Wapômbêñ hadum aêñ iyom hathak alalô hatôm nali ek namin lôklokwan esak auk thêthôn.

⁸ Ma aêñ iyom ma avômena neja malaiñ ek nindumbak lôk auk. Malaiñ êñ miñ hapôm o ami, êñ ma o hatôm amena loñ sawa.

⁹ Alalôaniñ wakamik pik hathak hêv malaiñ ek êdôn alalô ba alaño anêñ abô. Ma Wapômbêñ ma dahôlônin anêñ alaño. Ba intu namô yani vibiñ ek naja lôkmala.

¹⁰ Ma alalôaniñ wakamik hêv malaiñ lomaloma ek êndôn alalô bidonna hatôm iniñ auk takatu ba êyê nena mavi. Ma doñtom Wapômbêñ hêv malaiñ ek imbi anêñ mathen anôn sam êndên alalô.

¹¹ *Howa malaiñ lôk vovan bêñ ba intu miñ lemmavi ami. Ma doñtom malaiñ takêñ tem injik anêñ anôn mavi êtôm aêntêk, thêthôn lôk malinyaô.

¹² *Aêñ ba noto bahemim lo vemim takatu ba havuvin ba thotho.

¹³ *Ombeñ loñondê thêthôn ek avômalô venvugin nimbatak mavi ma miñ nênem yak ami.

Alalô miñ nambôlin dômin ek Wapômbêñ ami

¹⁴ Môlô lôkthô nundum ku lôklokwan ek numbitak yôhok lôk mathen. Mathen mi, ma miñ hatôm anyôla ênjê Anyô Bêñ ami.

¹⁵ Noyabin am ek anyôla miñ êmbôlin dôm ek Wapômbêñ anêñ wapôm ami. Ma nôngô katô ek livuk manin kambom te miñ indumbak ek

* 12:1: 1Ko 9:24-25 * 12:5-6: Jop 5:17; ALK 3:19 Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26

* 12:7: Lo 8:5 * 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12:

imbuliņ avômalô ba nimbitak lelaik ami.

16 *Nôņgô ek anyôla miņ indum sek waliliņ ami mena lapaliņ Wapômbêņ êtôm Isau ami. Yani ma okna mông ek eyabiņ lambô anêņ nômkama lôkthô ma doņtom hêv nôm takêņ vuli hathak nôm belev te.

17 *Hoyala nena malê habitak. Yani lahaviņ lambô enaņ abô mavi lôk nêma anêņ nômkama êndêņ yani, ma doņtom hadô ba hêv yani vê. Ma halaņ ek enja nôm takêņ ma doņtom miņ hatôm injik anêņ kambom liliņ ami.

18 *Lemimimbi dum Sainai. Môlô ôlêm ek Wapômbêņ hatôm sêbôk ba môlô ôyô dum Sainai e? Mi. Sainai ma hamô pik ba avômalô bôsêbôk êyê dumlolê êņ hatôm atum hathaņ ba momaņiniņ hatôm bôlôvôņ, maputup bomaņ lôk kakalu lôk damak.

19-20 *Thêlô elañô lavuak halaņ lôk abô habitak. Ba êkô kambom ba enaņ, “Ai! Sêbôk atu ba enaņ nena, ‘Malêla takatu ba hasôm dumlolê êntêk, alim yaônena mena anyô, ma tem nitu vônô esak valu.’” Êņ ma enaņ hadêņ Mose nena miņ enaņ abô êndêņ i ami.

21 *Thêlô êyê nôm takêņ ba êkô kambom ma Mose hanaņ, “Ya lêk yahakô kambom ba yahalowaliņ haviņ.” Lêk ôlêm ek Wapômbêņ ma miņ hatôm aêsêbôk ami. Sêbôk ma yaņda ma lêk ma yaņda.

22 Lêk môlô ôlêm ôyô dumlolê Saion ba ubitak ôyô Wapômbêņ lôkmala anêņ malak lôņ, Jelusalem atu ba hamô malak leņ. Ma lêk môlô ôlêm ôyô haviņ aņela lubuņlubuņ takatu ba ethak doņtom ba ekaksa lôk leņiņmavi.

23 Ma môlô lêk ôyô ek avômalô êvhaviņ takatu ba ibitak hatôm avômalô ôdôņ mông ba iniņ athêņ bôk eto yôv hêk malak leņ. Ma lêk ôyô ek Wapômbêņ atu ba avômalô idum abô

hathak lôk nê thêthôņ iniņ dahô atu ba Wapômbêņ bôk hapesaņ yôv aleba êyô unļôv.

24 *Môlô ôyô ek Yisu, anyô môlô atu ba hapesaņ abô tabô lukmuk lôk môlô ôlêm ek thalaleņ atu ba epaliv ba hanaņ abô mavi anôņ ba hamô vuliņ ek Abel anêņ thalaleņ.

25 *Noyabiņ am! Miņ lemôndôņ kôtoņ ek nodañô Wapômbêņ atu ba hanaņ abô ami. Sêbôk ma hanaņ abô hamô pik. Ma avômalô êdô anêņ nedañô ba miņ hatôm nêsôv ami. Ma doņtom lêk ma hanaņ abô hadêņ alalô hamô leņ, loņ mavi anôņ atu ba hamô vuliņ ek pik êntêk. Ba intu alalô adô, êņ ma miņ hatôm nasôv ami.

26 Sêbôk atu ma anêņ abô bôk hayôkwiņ pik yôv halôk dum Sainai. Ma lêk habutiņ abô ba hanaņ nena, “Tem êyôkwiņ pik esak loņbô lôk leņ imbiņ.” *Hagai 2:6*

27 Ba hanaņ, “Tem yayôkwiņ pik esak loņbô.” Abô êņ anêņ ôdôņ nena tem nêma nômkama takatu ba yani hapesaņ vê. Nôm takêņ tem êyôkwiņ lôkthô ek nômkama vi atu ba miņ hatôm yani êyôkwiņ ami, êņ ma tem nêmo.

28-29 *Ba alalô tem naja loņ êņ, loņ atu ba miņ hatôm nêyôkwiņ ami. Ma alalôaniņ Wapômbêņ ma hatôm atum ek esaņ nômkama sapêņ. Ba intu nanêm leņiņmavi êndêņ yani lôk nanêm yeņ ma nakô lôk nanêm i ni namô yani vibiņ.

13

Abô anêņ daņ

1 Môlô nobaloņ auk lemimimbiņ môlôviyaņ loņ lôklokwaņ.

2 *Ma noja avômalô loņ buyaņ thô. Avômalô doho bôk idum aêņ ba ewa aņela thô ma doņtom êthôņ paliņ.

3 Ma lemimimbi nê takatu ba êmô koladôņ ba nônêm i sa. Onja iniņ malaiņ êtôm atu ba oda hômô haviņ i. Ma lemimimbi vi atu ba ewa vovaņ.

* 12:16: Stt 25:29-34 * 12:17: Stt 27:30-40 * 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * 12:19-20: Kis 19:12-13; 20:18-21; Lo 5:22-27 * 12:21: Lo 9:19 * 12:24: Stt 4:10; Hib 8:6 * 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29 * 12:28-29: Lo 4:24; 9:3 * 13:2: Stt 18:1-8; 19:1-3; Lom 12:13

Onja iniŋ vovaŋ êtôm atu ba thêlô ewa.

⁴ *Avômalô takatu ba ewa i ma avômalô lôkthô miŋ nêgê nena nôm oyaŋ ami. Ma Wapômbêŋ tem indum abô esak nê takatu ba idum sek haviŋ anyô yaŋ yanavi lôk nê takatu ba idum sek waliliŋ. Ba intu nê takatu ba ewa i miŋ nimbuliŋ iniŋ loŋ êk ami.

⁵ *Miŋ malemkilik limamôk esak valuselen ami. Wapômbêŋ bôk hanaŋ,

“Tem miŋ yatak o

lôk yambi o ni ami.” *Lo 31:6*

Ba intu onaŋ, “Yenaŋ nômkama sapêŋ ma hatôm ba yalenmavi”.

⁶ Aêŋ ba alalô abitak avômalô nê ba anaŋ nena,

“Anyô Bêŋ hêv yêlô sa

ba tem miŋ nakô ami.

Ma opalê hatôm indum malê esak yêlô?” *Kapya Yeŋ 118:6-7*

⁷ *Lemimimbi nê bêŋ takatu ba eyabiŋ môlô lôk enaŋ Wapômbêŋ anêŋ abô hadêŋ môlô. Ma ôngô iniŋ bôk lo loŋ lôk iniŋ êvhaviŋ ba nosopa veŋiŋgwam.

⁸ Yisu Kilisi da hatôm wakbôk ma lêk êntêk ma wak nômbêŋ intu sapêŋ.

⁹ *Ba intu miŋ nosopa auk thôŋôthôŋ lomalama ami. Nê doho enaŋ auk mavi nena Wapômbêŋ anêŋ wapôm tem embatho alalôaniŋ kapôlôŋiŋ loŋ. Ma doŋtom esau nena nôm takatu ba êbôk hatôm da ma hêv nê eyaŋ sa, ma doŋtom miŋ hêv thêlô sa dokte ami.

¹⁰ Avômalô takatu ba idum ku êmô malak yeŋ bô iniŋ athêŋ mi ek nin-dum ku nêmo alalôaniŋ loŋ êbôk da.

¹¹ *Alim anêŋ thalalen ma anyô bêŋ habôk da hawa ba habitak hayô Loŋ Mathen Anôŋ Biŋ hatôm kambom lomalama iniŋ da. Ma doŋtom iniŋ leŋviŋkupik êbôk hêk malak lôŋ viyaiŋ atu. Ma miŋ eyaŋ ami.

¹² *Aêŋ ba Yisu hawa vovaŋ hêk malak lôŋ viyaiŋ ek indum avômalô

nimbitak mathen hathak yanida anêŋ thalalen.

¹³ *Aêŋ ba alôana ek yani êndôk malak lôŋ êŋ viyaiŋ ek naja anêŋ mama atu ba bôk yani hawa.

¹⁴ *Pik êntêk ma tem êmô vauna. Ma doŋtom alalô ayabiŋ malak lôŋ atu ba tem êlêm ba êmô êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

¹⁵ *Yisu hêv i hatôm da. Ba intu alalô nandam anêŋ athêŋ ba nanêm yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ wak nômbêŋ intu sapêŋ. Ba alalôaniŋ ku nanêm yeŋ hêk alalô veŋiŋbôlêk ek nanêm êtôm alalôaniŋ da ni êndêŋ Wapômbêŋ.

¹⁶ *Ba alalô ma avômalô wapôm ba nandum mavi êndêŋ avômalô vi, êŋ ma Wapômbêŋ lamavi hathak da mavi êŋ. Ba intu alalô miŋ leŋiŋpaliŋ wapôm êŋ ami.

¹⁷ *Môlônim nê bêŋbêŋ idum ku eyabiŋ môlô dahôlômim ma nê êŋ tem nenaŋ iniŋ ku lavôŋ êndêŋ Wapômbêŋ. Ba intu nodanô iniŋ abô ba nodovak viŋiŋ ek thêlô nindum iniŋ ku lôk leŋiŋmavi ma miŋ leŋiŋmalaiŋ ami. Malaiŋ êŋ tem miŋ nêmo môlô sa ami.

¹⁸ *Yêlô kapôlôŋiŋ miŋ hanaŋ yêlô bêŋ ami ba intu yêlô ayala nena yêlô leŋiŋhaviŋ namô batôŋ oyaŋ.

¹⁹ Yahanaŋ lôklokwaŋ ek môlô noten mek ek yasôk kethen.

²⁰ *Wapômbêŋ bôk hawa alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu, boksipsip anêŋ alaŋ anôŋ vê hêk ŋama hathak thalalen tabô atu ba anêŋ daŋ mi. Ma Wapômbêŋ labali anêŋ ôdôŋ

²¹ nêmo môlô auk mavi lôk lôklokwaŋ ek nundum malêla takatu ba yani la-haviŋ ma indum ku êmô alalô esak Yisu Kilisi ek indum yani lamavi. Athêŋ lôkmaŋiŋ êndêŋ yani êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

²² Aiyaŋ thêlô, yahato kapya bidonŋa iyom. Aêŋ ba yahanaŋ

* **13:4:** Ep 5:5 * **13:5:** Lo 31:6,8; Jos 1:5 * **13:7:** 1Ko 4:16 * **13:9:** Lom 14:17 * **13:11:** Wkp 16:27 * **13:12:** Jon 19:17 * **13:13:** Hib 12:2 * **13:14:** Hib 11:10,16; 12:22 * **13:15:** Sng 50:14,23 * **13:16:** Plp 4:18 * **13:17:** 1Te 5:12 * **13:18:** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20:** Jer 32:40; Ese 37:26; 1Pi 2:25

lôklokwan ek môlô nodanô yenan abô
katô ek yambatho môlô loŋ.

²³ Odaŋô! Alalôaniŋ aiyaŋ Timoti
bôk hale yaiaŋ yôv. Ba yani hayô
ketheŋ ma tem yambiŋ yani ba yasôk.

²⁴ Nônêm yêlôaniŋ leŋiŋmavi
êndêŋ môlônim ŋê bêŋbêŋ lôk
Wapômbêŋ anêŋ avômalô mathen
sapêŋ. Avômalô Itali êv iniŋ leŋiŋmavi
haviŋ.

²⁵ Wapômbêŋ anêŋ wapôm êmô im-
biŋ môlô lôkthô.

Jems anêṅ kapya Abô môṅ

Jems ma Yisu anêṅ yaṅ molok. Yani hatô hadêṅ avômalô Israeḷ takatu ba êvhaviṅ Yisu ba êmô pik luvuluvu. Yani lahaviṅ iniṅ êvhaviṅ imbitak lôklokwaṅ ba hadôṅ thêlô ek neyabin i esak malêla takatu ba enaṅ. Ma hik thô nena êvhaviṅ anôṅ ma anêṅ ku hêk haviṅ. Ma hanaṅ nena miṅ onaṅ abôma esak avômalô vi ami. Ma hadôṅ i nena mek ma nôṁ lôklokwaṅ anôṅ.

Hato kapya êntêk hadêṅ 50 mena 61 AD la. Ma 62 AD ma ik yani vônô.

Jems anêṅ lamavi

¹ *Ya Jems, Wapômbêṅ lo Anyô Bêṅ Yisu Kilisi iniṅ anyô ku. Yahato kapya êntêk hi ek avômalô Israeḷ ôdôṅ lau-miṅ ba lahavuju takatu ba êsôv may-aliv ba i êmô luvuluvu anêṅ pik bêṅ êntêk lôkthô. Wاكلêvôṅ mavi!

Malaiṅ havatho ôêvhaviṅ loṅ

² *Aiyaṅ thêlô, malaiṅ lomaloma hapôm mólô, êṅ ma lemimimbi nena nôṁ takêṅ ma nôṁ leṅiṅmavi iyom.

³ *Mólô oyala nena malaiṅ takêṅ hasôm mólônim ôêvhaviṅ ba hadum ek numiṅ lôklokwaṅ.

⁴ Ma numiṅ lôklokwaṅ endeba ku êṅ injik anôṅ ba numbitak êtôm ṅê talan ba nundum nôṁkama sapêṅ thêthôṅ iyom ek nôṁla yaṅ miṅ êṅjêk ami.

⁵ *Mólô te hêv yak hathak auk, êṅ ma eteṅ Wapômbêṅ ma tem nêṁ. Yani hathak habi anêṅ wapôm sam hadêṅ avômalô lôkthô ma miṅ hatatale i ami.

⁶ Yani atu ba hateṅ ma nêṁimbiṅ iyom ma miṅ anêṅ auk mayaliv ami. Anyô auk mayaliv ma hatôm ṅgwêk budum ba lovak hayuv hi ba halêṁ.

⁷ Anyô anêṅ aêṅ miṅ laimbi nena tem enja nôṁlate êlêṁ anêṅ Anyô Bêṅ anêṅ ami.

⁸ Yani ma anyô auk ju ba hadum nôṁkama sapêṅ mayaliv.

ṅê valu mi lôk ṅê valu bêṅ

⁹ Aiyaṅ mena livôṅ la atu ba athêṅ mi hathak nôṁkama pik ma êmô lôk lamavi. Wapômbêṅ hayê thêlô hatôm ṅê lôk athêṅ bêṅ.

¹⁰ *Ma ṅê lôk athêṅ bêṅ hathak nôṁkama pik ma nêṁ lôk leṅiṅmavi. Wapômbêṅ hayê thêlô hatôm ṅê athêṅ mi ba tem nêṁem yak êtôm kamuṅ anêṅ vuak hêv yak.

¹¹ Wak hapup ba habi lôklokwaṅ ba habôk kamuṅ ba iniṅ vuak lôk lêlêyaṅ mavi hakapok. Ma aêṅ iyom ṅê lôk valu bêṅ idum iniṅ ku denaṅ ba ema ma iniṅ nôṁkama tem egelelonṅ.

Wapômbêṅ miṅ halôk anyô leṅ ek nindum kambom ami

¹² ṅê takatu ba imiṅ lôklokwaṅ hathak malaiṅ ma Wapômbêṅ lêk lamavi hathak i. Thêlô lovak ba tem neja lôkmala atu ba nêṁ êtôm wak nôṁbêṅ intu sapêṅ êtôm iniṅ vuli. Wapômbêṅ bôk habutiṅ abô ek nêṁ êndêṅ ṅê takatu ba leṅiṅhaviṅ yani.

¹³ Kambomlate miṅ hatôm êndôk Wapômbêṅ la ek indum kambom ami. Ma yani miṅ halôk anyôla la ek indum kambom ami. Ba intu nôṁlate halôk lem ek undum kambom ma miṅ onaṅ nena, “Wapômbêṅ halôk yalenṅ ami.”

¹⁴ Mi. Alalôaniṅ thethaṅak ma hatôm etak alim halôk lôṁ ek nêbôv alim esak ba hakôk alalô leṅiṅ ek nandum kambom.

¹⁵ Ma thethaṅak êṅ halumbak bêṅ ba anêṅ anôṅ ma kambom. Ma kambom êṅ anêṅ palumbak lôkthô ma ṅama.

¹⁶ Yenaṅ aiyaṅ lôkma anôṅ, noyabin am ek anyôla miṅ esau mólô ami.

¹⁷ Wapôm lôk nôṁ mavi anôṅ sapêṅ ma halôk ba halêṁ anêṅ leṅ. Kamik Bêṅ atu ba hapesaṅ deda leṅ sapêṅ hêv wapôm mavi takêṅ.

* **1:1:** Mat 13:55; Ap 15:13; Gal 1:19; 1Pi 1:1 * **1:2:** Lom 5:3-5 * **1:3:** 1Pi 1:7 * **1:5:** Snd 2:3-6
* **1:10:** Ais 40:6-7

Wak lo bôlvôn inij deda hathak habitak yan da yan da, ma donjom Wapômbên da hamô aên iyom hatôm wak nômbên intu sapên.

18 *Yani anên lahavin ba intu alalô abitak anên nali hathak abô avanôn. Hadum aên ek alalô nambitak êtôm anên nôm mônj anôn ek nômkama vi atu ba hapesan havin.

Nodañô ba nosopa

19 Yenan aiyan lôkma anôn, môlô nodañô katô. Anyôla hanañ nômla ma nômô tinij ba nodañô bônôn ma miñ lemimmanij ba nonan viyan kethen ami.

20 *Avômalô inij lenijnmanij miñ hatôm eto avômalô ba nimbitak thêthôn êtôm Wapômbên anên lahavin ami.

21 *Aên ba notak nôm lôngôlôn lôk kambom nômbên ênj. Ma nômô yaô ba nobalon Wapômbên anên abô atu ba havatho halôk môlô lon. Abô ênj ma hatôm nênj môlô bulubij.

22 *Ma môlô nodañô abô ênj ba nundum anên ku imbij. Olanô oyan, ênj ma hatôm osau amda.

23 Anyôla te halanô Wapômbên anên abô ba miñ hasopa ami ma hatôm ôpatu ba hayê thohavloma halôk liyali.

24 Ma hatak liyali ba hi ma kethen oyan ma lapalin nena yanida ma aisê.

25 *Ma donjom ôpatu ba hatitij balabun mabun ênj ma miñ lapalin ami ma indum êtôm atu ba hanañ, ênj ma Wapômbên tem nênj mek ek anên ku sapên. Balabun mabun ênj hênj alalô vê hêk kambom anên lôklokwan.

26 *Anyôla hanañ nena hasopa Wapômbên ma donjom miñ hayabin abôlêk ami, ênj ma hasau yanida ba nômkama sapên atu ba hadum ek esopa Wapômbên ma nôm oyan.

27 Lemhavin osopa Kamik Wapômbên ek ênjê môlô êtôm nôm mabun thêthê mavi, ênj ma nundum aêntêk. Noyabin avômena bilak lôk

avi tôp esak inij malain. Ma noyabin amda ek pik malim miñ esak môlô ami.

2

Noyabin avômalô sapên esak auk donjom

1 *Yenan aiyan thêlô, alalô aênhavin alalôanij Anyô Bên Yisu Kilisi, yani ma deda lôkmanij anôn. Ba intu noyabin avômalô sapên esak auk donjom ma miñ nônjê njê lôk athên bên lin ma nosale njê lôk athên mi thô ami.

2 Odañô. Anyôla halênj hênj yen havin môlô ba hik kwênj mabun anôn lôk mote gol. Ma anyô siv lôk nômkama mabô habitak hayô havin.

3 Ênj ma môlô ôênj athên bên hadên anyô lôk kwênj mabun ba onan, “Ôlênj ômô lon mavi êntêk.” Ma onan hadên anyô siv nena, “Umiñ lon intu” mena “Ôndôk ômô bin.”

4 Môlô udum aên ma hatôm ovak avômalô vose hi ôdôn ju ba udum abô lokban hathak i.

5 *Yenan aiyan lôkma anôn, nodañô katô. Avômalô takatu ba avômalô pik êyê nena njê siv ma Wapômbên bôk hatak i yôv ek nimbitak njê lôkmanij hathak inij ênhavin ba tem nênj athên bên êndên i ek nênj anên lon lôklinyak êtôm bôk habutin abô ek nênj êndên njê takatu ba lenijnhavin yani. Aên e?

6 Ma donjom ôpôlik ek njê siv. Ma opalê hathak hênj malain hadên môlô ba havôn môlô hi lon idum abô? Nê siv e? Mi, njê valu bên iyom.

7 Ma thêlô ênj iyom intu enan abôma hathak unim alan Kilisi ba ibulin anên athên mavi.

8 *Ma alalôanij kin Wapômbên anên abô balabun te hanañ hêk anên kapy nena, “Lemimbij avômalô êtôm atu ba lemhavin oda”. Udum aên ma mavi.

9 *Ma donjom ôênj njê lôk athên bên lin ma ôpôlik hathak njê athên mi, ênj

* 1:18: Jon 1:13 * 1:20: Sav 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Lom 2:13 * 1:25: Lom 8:2; Jem 2:12 * 1:26: Sng 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28 * 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo 1:17

ma udum kambom ba balabuñ hik thô nena môlô ma nê ômô abô balabuñ lu.

10 *Ma ôpatu ba hayabiñ balabuñ sapêñ ma doñtom hêv yak hathak bute, êñ ma habuliñ abô balabuñ lôkthô.

11 *Ôpatu ba hanañ nena, “Miñ undum sek imbiñ anyô yañ yanavi ami” lôk hanañ haviñ nena “Miñ nunçwik anyô vônô ami.” Ba intu miñ hudum sek haviñ anyô yañ yanavi ami ma doñtom huik anyô vônô, êñ ma hômô abô balabuñ lu.

12 *Aêñ ba malêla takatu ba udum lo onañ ma lemimimbi nena Wapômbêñ tem indum abô esak balabuñ takatu ba hêv alalô vê hêk kambom anêñ lôklokwan.

13 *Ma miñ hôêv kapôlôm ek avômalô vi ami, êñ ma waklavôn nindum abô ma Wapômbêñ tem miñ nêk kapô ek o ami. Ma doñtom hôêv kapôlôm ek avômalô vi, êñ ma tem Wapômbêñ nêk kapô ba nêk môlô vê êñjêk loñ nindum abô.

Êvhaviñ anêñ ku mi, êñ ma ñama

14 Yenañ aiyañ thêlô, anyô te hanañ nena yani ma anyô hêvhaviñ ma doñtom miñ hadum mavi ami, êñ ma mavi e? Mi. Êvhaviñ anêñ aêñ tem nêk yani bulubiñ e? Mi.

15 *Aiyañ te mena livôn late nôk lôk sôp mi ba hêv i sêkêya.

16 Ma môlô te hanañ hadêñ yani nena, “Nu lôk lemmavi, upuk sôp lôk nonçwan nôk.” Ma doñtom miñ hôêv yani sa ami, êñ ma mavi aisê?

17 Ma aêñ iyom ma êvhaviñ atu ba hêk wavo ma ku mi, êñ ma ñama.

18 *Ma doñtom anyô late hanañ nena, “Avômalô vi idum ku ma vi êvhaviñ iyom, ma luvi ma hatôm.” Ma doñtom yahanañ nena, “Ya miñ hatôm yangê êvhaviñ atu ba ku mi ami. Ba intu tem yangik yenañ yahêvhaviñ thô esak yenañ ku.”

19 Môlô ôêvhaviñ nena Wapômbêñ doñtom iyom hamô ba intu osoñ nena unim ôêvhaviñ ma anêñ ku mi ma hatôm e? Auk êñ ma auk mavi, ma doñtom miñ osoñ nena auk êñ intu mavi ek o ami. Mi, ñgôk eyala auk êñ haviñ, ma doñtom thêlô ma Wapômbêñ anêñ nê kambom ba intu êkô ba elowaliñ.

20 Môlô nê auk thônôthôn, lemimhaviñ noyala nena êvhaviñ atu ba hêk wavo ma anêñ ku mi, êñ ma nôk oyañ e?

21 *Lemimimbi alalôaniñ bumalô Ablaham. Yani bôk hêv nakaduñ Aisak hatôm da hayô hêk loñ êbôk da. Yani hadum ku êñ ba intu Wapômbêñ hanañ nena yani ma anyô thêthôn, aêñ e?

22 *Intu êñ, Ablaham anêñ hêvhaviñ lôk anêñ ku idum ku haviñ i. Ma anêñ ku hadum ba anêñ hêvhaviñ hik anôn.

23 *Êñ ma habitak hatôm Wapômbêñ anêñ kapyà hanañ, “Ablaham hêvhaviñ Wapômbêñ ba intu hayê yani nena anyô thêthôn.” Ma halam yani nena anêñ anyô môlô.

24 Aêñ ba oyala nena ôpatu ba hêvhaviñ lôk hadum anêñ ku haviñ ma Wapômbêñ halam yani nena anyô thêthôn. Ma miñ hanañ abô êñ hathak ôpatu ba hêvhaviñ iyom ma anêñ ku mi ami.

25 *Ma lemimimbi avi sek waliliñ Lahap imbiñ. Yani ma aêñ iyom. Hawa Israèl iniñ nê êyê loñ vani ba hêv i sa ek elom buyañ ba i. Yani hadum ku êñ ba intu Wapômbêñ halam yani nena avi thêthôn.

26 Kupik atu ba auk lôkmala miñ hamô ami, êñ ma ñama. Ma êvhaviñ atu ba anêñ ku mi ma ñama aêñ iyom.

3

Oyabiñ vembôlêk mavi

1 Aiyañ thêlô, alalô nayala nena Wapômbêñ tem indum abô lôklokwan

* 2:10: Wkp 19:37; Nam 20:7-12,24; Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Lom 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mat 5:7; 18:32-35 * 2:15: 1Jon 3:17 * 2:18: Gal 5:6 * 2:21: Stt 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Stt 15:6; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31

ek yêlô atu ba adônj avômalô hathak êvhavinj. Ba intu miñ mólô bêñ anônj nundum ek numbitak nê êdônj avômalô ami.

² Alalô lôkthô athak avak i silili ba adum kambom lomaloma. Anyôla miñ havak i silili hathak anêñ abô ami, êñ ma yani mabuñ anônj ba hatôm eyabinj liñkupik sapêñ.

³ Odañô. Avômalô ethak etak nôm yaônate hapalañaniñ hêk bokhos abôlêk ek êvôn hamô yak ma bok bêñ êñ hasopa iniñ leññhavinj.

⁴ Ma nômla yañ ma yeñ ngwêk. Yeñ ngwêk ma nômbêñ ma lovak bêñ hayuv ma hathak hasisuñ yeñ êñ ba hi. Ma doñtom nômla yaônate anônj te hêk dômlokwanj ek havusiñ hi loñ atu ba alañ lahavinj ni.

⁵ Ma aêñ iyom venjbôlêk ma nômla yaônate ek leññkupik. Ma doñtom hatôm indum ku bêñ lomaloma.

Lemimimbi nena atum yaônate hatôm esañ ba êmbôk kamuñ bêñ anônj.

⁶ *Ma venjbôlêk ma hatôm atum. Venjbôlêk êñ ma hayô siñ hathak kambom lomaloma ba halumbak bêñ ba hadum leññkupik sapêñ habitak lelaik. Atum êñ halêm anêñ loñ atum da hamô ba intu hatôm esañ alalôaniñ lôkmala sapêñ, lêk êntêk êñ endeba êyô anêñ danj.

⁷ Avômalô ethak ewa menak lo umya ma alim ngwêk lôk alim lomaloma ba eyabinj ba êmô tiññ.

⁸ *Ma doñtom anyô late miñ hatôm eyabinj abôlêk ek ênjêk tiññ ami. Mi, kambom hapipiyap hêk abôlêk ba hatôm siniñ habôk avômalô vônô.

⁹ Alalô êv yeñ hathak venjbôlêk hadêñ alalôaniñ Kamik Anyô Bêñ. Ma venjbôlêk doñtom êñ iyom intu hanañ ek Wapômbêñ imbuliñ avômalô takatu ba yani hapesañ i hatôm yanida.

¹⁰ Venjbôlêk doñtom êñ iyom intu habô Wapômbêñ lôk hanañ abôma haviñ. Aiyañ thêlô, êñ ma kambom anônj.

¹¹ Nañ lôk ngwêk hatôm nede valu abyañ te e? Mi anônj.

¹² Aiyañ thêlô, ngwêk miñ hatôm nêmla nañ mavi êndêñ alalô ami. Ma ngôbêñ miñ hatôm injik êtôm sabo ami. Ma yak te miñ hatôm injik êtôm ngôbêñ ami. Mi anônj.

Auk mavi halêm anêñ Wapômbêñ

¹³ Mólô opalê atu ba lôkauk bêñ ba hayala Wapômbêñ anêñ lahavinj? Injik anêñ auk mavi êñ thô esak anêñ kobom thêthônj lôk ku takatu ba hadum ba hamô maliñyaô.

¹⁴ Ma doñtom lemđañ hathak athêñ bêñ hêk kapôlôm ba hudum ek osale anyô vi thô ba ômônj, êñ ma miñ ômbô o ba onañ nena hosopa abô avanônj ami. Êñ ma honañ abôyañ ba hubuliñ abô avanônj.

¹⁵ Auk êñ ma auk pik lôk kapôlônj bô ba halêm anêñ Sadañ. Ma miñ halêm anêñ leññ ami.

¹⁶ Loñ atu ba kobom ethale anyô vi thô lôk leñđañ hathak athêñ bêñ hêk, êñ ma tem ôpôm nena nômkama sapêñ hamô mayaliv ma kambom lomaloma hêk haviñ.

¹⁷ Ma doñtom auk atu ba halêm anêñ leññ ma mabuñ anônj. Auk êñ hadum ek avômalô nêmla yôhok imbiñ i lôk netauviñ i ma nêwê abô vibinj, ma nêmla kapôlônjiñ lôk nindum ku mavi lomaloma, ma nindum kobom doñtom êndêñ avômalô lôkthô ma nesopa thêlôda iniñ abô sapêñ.

¹⁸ *Avômalô yôhok takatu ba ethak idum ek avômalô nêmla yôhok imbiñ i ma hatôm evatho iniñ yañvêk ba hik anônj, êñ ma kobom thêthônj mavi lomaloma.

4

Anyô lahavinj nômkama pik ma hatôm hik vovak hadêñ Wapômbêñ

¹ *Malê te hadum ba mólô lemimñaña ba uik vovak haviñ am? Nôm takêñ halêm anêñ unim thethañak takatu ba ibisôk ek nundum kambom lomaloma e? Intu êñ.

* **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11,18-19 * **3:8:** Lom 3:13 * **3:18:** Mat 5:9; Hib 12:11 * **4:1:** Lom 7:23

2 Mólô lemimhaviņ nômplate atu ba mi hêk mólô. Ba intu mólô malemimkilik hathak nôm êņ ba uik anyô vônô ma doņtom miņ owa ami. Êņ ma hadum mólô lemimņaņa ba uik vovak hathak. Mólô miņ onañ hik Wapômbêņ liņ ami ba intu miņ owa ami.

3 Ma onañ hik yani liņ hathak nômplate ma miņ othak owa ami eka? Unim auk ma lokbaņ ba lemimhaviņ noja ek injik unim thethaņak vônô iyom. Ba intu yani havasiņ nôm êņ ek mólô.

4 *Mólô ma hatôm avômalô takatu ba idum sek waliliņ ba épôlik ek Wapômbêņ ma evaloņ nômka ma pik majaņ. Odaņô! Opalêla takatu ba leņiņhaviņ nômka ma pik anêņ nê mólô ba hatôm ik vovak hadêņ Wapômbêņ.

5 Wapômbêņ anêņ abô te bôk hanaņ nena, “Wapômbêņ madaluk ladaņ hathak auk lôkmala atu ba hêv hadêņ alalô.” Hoson nena abô êņ ma nôm oyaņ e? Mi anôņ!

6 *Ma Wapômbêņ lahaviņ nê m alalô sa ba intu habi anêņ wapôm sam bêņ anôņ hadêņ alalô. Hatôm anêņ kapya hanaņ nena,

“Wapômbêņ havasiņ ek nê êbôi ma hêv wapôm ek nê etauviņ i.”

Gutpela Sindaun 3:34

7 *Aêņ ba nodovak Wapômbêņ. Ma nobasiņ am ek Sadaņ, êņ ma tem yani etak mólô ba êsôv.

8 *Ma unu bidon ek Wapômbêņ ma tem yani êlêm bidon ek mólô. Ma mólô nê takatu ba udum kambom, nusik bahemim ek nundum mavi. Ma mólô nê auk ju, notak auk yaņ ek unim kapôlômim imbitak mabuņ mavi.

9 Ma lemimimbi mólônim kambom ba nodañ lôk lemimalaiņ. Ma miņ nomalik lôk lemmavi ami. Mi, kapôlômim malaiņ ba nodañ asêņ malêņ.

10 *Notauviņ am êņjêk Anyô Bêņ ma, ma tem êsô mólô liņ.

Min nonañ abôma esak anyô vi ami

11 Aiyaņ thêlô, miņ nonañ abôma esak mólôviyaņ ami. Mólô takatu ba onañ abôma hathak mólôviyaņ mena otatale mólôviyaņ, êņ ma hatôm onañ abôma lo otatale abô balabuņ. Ma otatale abô balabuņ, êņ ma miņ osopa abô balabuņ êņ ami. Mi, ubitak hatôm abô balabuņ anêņ alaņ.

12 *Ma doņtom abô balabuņ anêņ alaņ ma doņtom iyom. Yani êņ iyom hatôm indum abô ek anêņ mavi nê m ma anêņ kambom nêmbini. O opalê ba honañ avômalô iniņ kambom bêņ?

Min nobam amda ami

13 *Odaņô katô! Mólô takatu ba onañ, “Yaô mena yamuņ la ma tem yêlô ana malak bêņ te ek nandum ku valu êtôm sondabêņ te êmô loņ êņ ek napôm valuseleņ bêņ.”

14 *Aisê ka onañ aêņ? Oyala nôm atu ba tem imbitak e? Mi, ôthôn nôm atu ba tem imbitak êndêņ yamuņ! Ma mólônim lôkmala ma hatôm atum yova atu ba hamô dokte iyom ma tem mi.

15 Aêņ ba mavi ek mólô nonañ aêntêk, “Anyô Bêņ anêņ lahaviņ, êņ ma tem yêlô namô lôkmala ba nandum nôm takatu ba leņiņhabi ek nandum.”

16 Ma doņtom mólô othak ôbôam ba obam am. Êņ ma kambom.

17 *Aêņ ba opalê atu ba hayala kobom mavi ma doņtom miņ hadum ami, êņ ma hadum kambom.

5

Nê lôk nômka bêņ nôkô ek am

1 Mólô avômalô lôk nômka bêņ, odaņô katô! Malaiņ lomaloma tem épôm mólô ba intu nodañ asêņ malêņ.

2 *Mólônim nômka sapêņ lêk hapalê ma didu lêk edabêņ unim kwêv lo sôp ba hatitip

* 4:4: Lom 8:7; 1Jon 2:15 * 4:6: 1Pi 5:5 * 4:7: Ep 6:12 * 4:8: Ais 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Lom 2:1; 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Sng 39:5,11; Snd 27:1 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mat 6:19

³ ma da lèk hathañ unim gol lo sel-eva. Ma da êñ tem imbitak êtôm atum ek esañ mólô lemvimkupik lôk injik mólônim kambom thô. Waklavônñ pik lo leñ anêñ dañ lèk habobo, ma doñtom ôvôlô nômkama denañ.

⁴ *Lemimimbi esak unim nê ku takatu ba idum ku êmô unim ku kapô. Miñ ôêv i vuli hatôm iniñ ku ami ba iniñ asêñ hi hapôm Anyô Bêñ Lôklokwañ Lôkthô Anêñ Ôdônñ ba lèk halañô yôv.

⁵ *Mólô ômô pik ma osopa unim lemimhaviñ lôk thethañak ba oañ nômbêñ hatôm etak bok halôk balam lukmuk ba êthônñ iniñ waklavônñ nijik i vônô lèk habobo.

⁶ Mólô othak udum abô ek nijik nê thêthônñ vônô ma miñ êwê kambom êñ viyañ ami.

Ôpôm malaiñ ma nômô malinyaô

⁷ *Aêñ ba aiyañ thêlô, nômô malinyaô ma noyabiñ Anyô Bêñ anêñ endelêm. Lemimimbi nê takatu ba evatho nômkama halôk ku kapô. Thêlô êmô malinyaô ba eyabiñ ôthôm lo wak ek nindum iniñ ku vêmam. Êñ ma tem nôm indumbak ba injik anônñ mavi.

⁸ *Ma nômô malinyaô aêñ iyom ma nobatho kapôlômim loñ. Anyô Bêñ anêñ waklavônñ endelêm lèk habobo.

⁹ Aiyañ thêlô, miñ kapôlônñ diñdiñ esak am ami ek Anyô Bêñ miñ indum abô esak mólô ami. Odañô, balabuñ anêñ alañ lèk hamiñ unyak abôlêk yôv ek nundum abô!

¹⁰ Aiyañ thêlô, lemimimbi plopet taksêbôk ba enañ abô hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ. Ewa vovañ ma doñtom êmô malinyaô.

¹¹ *Ma avômalô takatu ba ewa malaiñ ba imiñ lôklokwañ ma ayala nena thêlô ewa Wapômbêñ anêñ mek mavi. Ma bôk olañô Jop anêñ kukuthiñ e? Hawa malaiñ bêñ ma doñtom hamiñ lôklokwañ. Anyô Bêñ

ma anyô lahiki lôk kapô malaiñ hathak anêñ avômalô ba intu havenñ yam ma hadum mavi hadêñ yani.

Miñ alalô nanañ avanônñ biñ dake ami

¹² *Aiyañ thêlô, nômbêñ ma aêntêk. Miñ nonañ nena avanônñ biñ dake esak leñ lo pik mena nômla ek embatho unim abô loñ ami. Mi, hudum aêñ, êñ ma yakô osau ba tem Anyô Bêñ nêmb vovañ êndêñ o. Ba intu honañ nena tem undum nômlate, êñ ma undum êtôm atu ba honañ. Ma hôdô ek undum, êñ ma onañ nena mi ek miñ undum ami.

Nê êvhaviñ iniñ mek ma lôklokwañ

¹³ Malaiñ la hapôm mólô te, êñ ma eteñ mek. Ma mólô te lamavi, êñ ma nêmb yeñ ek êmbô Wapômbêñ.

¹⁴ *Ma mólô te hapôm lijiñ, êñ ma endam avômalô êvhaviñ iniñ avaka ek neteñ mek êyô yani vôn lôk nisik esak nômb lêñlêñ esak Anyô Bêñ anêñ athêñ.

¹⁵ *Ma iniñ mek atu ba eteñ lôk êvhaviñ ma tem indum ôpêñ mavi ma Anyô Bêñ tem êsô yani liñ. Ma bôk hadum kambom la, êñ ma tem Anyô Bêñ nêmb anêñ kambom êñ vê.

¹⁶ Ba intu mólô tomtom nonañ unim kambom bêñ imbiñ am ma noteñ mek esak am ek numbitak mavi. Anyô thêthônñ anêñ mek ma lôklokwañ ba tem injik anônñ.

¹⁷ *Lemimimbi plopet Elia. Yani ma anyô hatôm alalô. Lavidonñ ba hateñ mek ek miñ ôthôm injik ami, êñ ma ôthôm miñ hik ami hatôm sondabêñ lô ma wata te.

¹⁸ *Vêm ma hateñ mek hathak loñbô ma ôthôm hik ba nômkama pik hik anônñ mavi.

Ôpatu ba hêv yak ma noja yani esak loñbô

¹⁹ *Yenañ aiyañ thêlô, mólô te hêv yak hathak abô avanônñ ba mólô te hawa ôpêñ hatup,

* 5:4: Lo 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Lo 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Lom 13:11-12; 1Pi 4:7
 * 5:11: Kis 34:6; Jop 1:21-22; 2:10; Sng 103:8 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mat 17:18-20 * 5:17: 1Kin 17:1; 18:1 * 5:18: 1Kin 18:42-45 * 5:19: Gal 6:1 * 5:20: Snd 10:12; 1Pi 4:8

20 *êᶇ ma lemimimbi nena, “Ôpatu ba hêv anyô hadum kambom te anêᶇ auk sa ek hatak anêᶇ kambom, êᶇ ma hêv ôpêᶇ vê hêk ᶇama ma haluviᶇ anêᶇ kambom bêᶇ anôᶇ.”

Pita anêḡ kapya môḡ Abô môḡ

Pita ma Yisu anêḡ aposel laumin ba lahavuju takatu te. Hato kapya êntêk ek embatho nê êvhaviḡ takatu ba avômalô vi êv malaiḡ lomaloma hadêḡ i loḡ. Ma hato ek injik loḡondê atu ba Wapômbêḡ lahaviḡ nê êvhaviḡ nesopa. Hato ek avômalô Israeḡ lôk avômalô loḡ buyaḡ haviḡ.

Hato kapya êntêk hadêḡ 64 AD la.

Pita anêḡ lamavi

¹ Ya Pita, Yisu Kilisi anêḡ aposel, yahato kapya êntêk hadêḡ Wapômbêḡ anêḡ avômalô takatu ba bôk dalam i yôv ba êsôv mayaliv ba i êmô loḡ luvuluvu anêḡ Pontus lo Galesia ma Kapadosia lo Esia ma Bitinia.

² *Wakamik Wapômbêḡ bôk hayala môlô lôkthô ba bôk dalam môlô yôv. Ma Lovak Matheḡ hadum ba ubitak matheḡ ma bôk hapaliv Yisu anêḡ thalaleḡ ek nosopa Wapômbêḡ. Ma wapôm lôk labali êmbôlô môlô kapôlômim siḡ.

Alalô aêv maleḡiḡ ek naja bulubiḡ

³ Nambô Wapômbêḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô Wapômbêḡ. Yani hêv kapô ek alalô bêḡ anôḡ ba hik Yisu Kilisi liḡ hêk ḡama ek embathu alalô esak loḡbô ek namiḡ lôklokwaḡ ba nanêḡ maleḡiḡ

⁴ *ek naja lôkmala atu ba ḡama lôk lelaik mi ba miḡ hatôm ekapok ami. Ma yani hayabiḡ lôkmala êḡ hamô malak leḡ.

⁵ *Alalô aêvhaviḡ ba intu anêḡ lôklokwaḡ hakalabu alalô siḡ ek nêḡ alalô bulubiḡ endeba pik lo leḡ anêḡ daḡ ma avômalô sapêḡ tem nêḡê.

⁶⁻⁷ *Aêḡ ba môlô lemimmavi anêḡ dôêḡ. Gol ma pulusikna ba tem mi.

Ma atum hathaḡ gol êḡ ek injik anôḡ thô. Ba êvhaviḡ anêḡ mavi hamôḡ ek gol. Ba intu malaiḡ lomaloma hamô vauna ba hadum ek injik unim ôêvhaviḡ anêḡ anôḡ thô ek Yisu endelêḡ ma tem nêḡ môlô athêḡ bêḡ lôk deda lôkmaḡiḡ ma nêḡ môlô liḡ.

⁸⁻⁹ *Môlô lemimhaviḡ Yisu ba ôêvhaviḡ yani ma doḡtom miḡ bôk ôyê yani ami. Ma lêk owa êvhaviḡ anêḡ anôḡ ma bulubiḡ atu ba Wapômbêḡ tem nêḡ êndêḡ môlô. Ba intu lêk môlô lemimmavi anôḡ ba ôbôam.

¹⁰ *Sêbôk ma plopet enaḡ abô hathak wapôm atu ba tem êlêḡ êndêḡ môlô. Ma bulubiḡ êḡ, ma thêlô leḡiḡhabi lôklokwaḡ lôk êbôlêḡ auk hathak.

¹¹ *Ma Kilisi anêḡ Lovak Matheḡ atu ba hamô thêlôniḡ kapôlôḡiḡ hik auk thô hadêḡ i ba hanaḡ hathak vovaḡ takatu ba tem Kilisi enja vêḡ ka enja athêḡ lôkmaḡiḡ embeḡ yam. Ma plopet êbôlêḡ auk hathak wak alête intu nôḡ êḡ tem imbitak ba imbitak aisê?

¹² Ma hik abô takêḡ thô hadêḡ plopet nena ku taksêbôk bôlada idum ma miḡ idum ek nêḡ thêlôda iyom sa ami. Mi. Nêḡ alalô lôkthô sa. Ma doḡtom lêk hêv Lovak Matheḡ anêḡ leḡ ba halêḡ ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi takêḡ lôkthô bêḡ êndêḡ môlô. Ma aḡela vovaḡ ek neja auk takêntêk imbiḡ.

Nômô matheḡ

¹³ Ba intu nôpôpêk am lôk nupuk am loḡ ma maleḡ endahaliḡ Yisu Kilisi anêḡ waklavôḡ atu ba tem endelêḡ ek noja wapôm atu ba tem nêḡ êndêḡ môlô.

¹⁴⁻¹⁶ *Môlô nôḡmô êtôm avômena takatu ba ethak esopa abô hatôm bôk eto nena, “Ya matheḡ. Ba intu nôḡmô matheḡ.”

Wok Plis 11:44-45

Yani ma matheḡ. Aêḡ ba môlô nôḡmô matheḡ êtôm yani atu ba dalam môlô.

* **1:2:** Lom 8:29; 2Te 2:13 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28; 17:11 * **1:6-7:** Snd 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:2-3; 1Pi 5:10 * **1:8-9:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:10:** Mat 13:16-17 * **1:11:** Sng 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * **1:14-16:** Wkp 19:2; 20:7; Mat 5:48; Lom 12:2; Ep 2:3; 4:17-18

Ma miñ nosopa thethajak êtôm sêbôk atu ba môlô nê auk mi ami.

17 *Pik êntêk ma hatôm unyak kudum iyom ba unim unyak anôñ ma hamô buyañ. Aêñ ba ôpatu ba olam nena Wakamik intu nômo tiññ êmô yani vibin ek malê nena yani hathak hatitiñ avômalô lôkthô iniñ ku ba miñ hathale nê loñ buyañ thô ma hêv anêñ avômalô liñ ami. Mi.

18-19 *Libumi iniñ bôk lo loñ sêbôk ba esopa ma miñ hik anôñ mavi ami. Ma doñtom lêk oyala nena Wapômbêñ hapole môlô vê hathak Kilisi anêñ thalaleñ atu ba anêñ vuli bêñ ba hatôm boksipsip atu ba anêñ kambom lo palê mi lôk miñ hapole môlô hathak nôm pulusikna hatôm seleva lo gol ami.

20 *Sêbôk atu ba epesañ pik ma Wapômbêñ halam Kilisi. Ma doñtom lêk pik lo leñ anêñ dañ ba Wapômbêñ bôk hik yani thô yôv ek nêmo môlô sa.

21 *Yani iyom intu hik Kilisi liñ hêk ñama ba hêv athêñ lôkmaññiñ hadêñ yani ek môlô nônmimbiñ lôk nônm malemim êndêñ Wapômbêñ. Aêñ ba Kilisi intu hadum ba môlô ôêvhaviñ Wapômbêñ.

22-25 *Môlô bôk osopa Wapômbêñ anêñ abô avanôñ lôk ôvôkwiñ am yôv. Ma lêk môlô lemimhaviñ môlôviyañ katô anôñ. Ma Wapômbêñ anêñ abô anêñ lôkmala hamô ba tem êmô wak nômbêñ intu sapêñ. Ma hadum ku ba havathu môlô hathak loñbô. Ma anêñ vêk atu ba môlô upup habitak miñ vêk ñama ami ma mi anôñ. Yañ vêk êñ intu ida hamô lôkmala wak nômbêñ intu sapêñ hatôm bôk eto nena,

“Anyô lôkthô ma hatôm kavik dahô,
ma iniñ lôkmaññiñ ma hatôm
thiliñ vuak;

kavik dahô hakapok
ma thiliñ vuak êv yak

* 1:17: Lom 2:11; ALK 2:23 * 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14 * 1:20: Ep 1:4; 2Ti 1:9-10 * 1:21: Jon 14:6; Lom 5:1-2 * 1:22-25: Ais 40:6-8; Jon 13:34; Lom 12:10 * 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21 * 2:2-3: Sng 34:8 * 2:4-5: Ep 2:21-22; ALK 1:6 * 2:6: Ais 28:16; Ep 2:20 * 2:7: Sng 118:22 * 2:8: Ais 8:14

ma doñtom Anyô Bêñ anêñ abô tem ida êmô aêñ wak nômbêñ intu sapêñ.” *Aisaia 40:6-8*

Aêñ ba lemimimbiñ am lôk nônm kapôlômim êndêñ am. Ma abô êñ iyom intu bôk anañ hadêñ môlô yôv.

2

1 *Ba intu nônm nômo lomaloma takêntêk vê. Siniñ, abôyañ, iluviñ auk kambom hathak auk thêthôñ, leñdañ, lôk etatale anyô yañ.

2-3 *Môlô bôk osaê Anyô Bêñ anêñ va nena vasiñ. Aêñ ba nupipiyap ek nunum sum atu ba mabuñ anôñ halêm anêñ Wapômbêñ hatôm amena lukmuk atu ba evathu ek môlô nundumbak esak bulubiñ.

Alalô ma hatôm valu lôkmala ek nedav unyak mathen

4-5 *Yani ma valu lôkmala atu ba avômalô êpôlik hathak. Ma doñtom yani ma Wapômbêñ anêñ payeñ anôñ atu ba halam. Ma môlô hatôm valu lôkmala êñ haviñ ba nôlêm êndêñ yani ek endav anêñ unyak mathen êñ esak môlô. Ba lêk ubitak anêñ nê êbôk da mathen ek nôbôk anêñ da. Da takêñ ma Yisu Kilisi anêñ ku ba Wapômbêñ hawa lôk lamavi.

6 *Hatôm bôk eto halôk Wapômbêñ anêñ kapy aêntêk,

“Ôngô. Bôk yahadô valu lôklokwañ te hamô Saion

ba tem embalon unyak loñ.

Yada yahatak hatôm payeñ anôñ.

Ma ôpatu ba hêvhaviñ yani

ma tem miñ nênm mama êndêñ yani ami. Mi anôñ.” *Aisaia 28:16*

7 *Aêñ ba môlô vi lêk ôêvhaviñ ba ôyê valu êñ hatôm payeñ anôñ. Ma vi miñ êvhaviñ ami ba intu Wapômbêñ anêñ abô hanañ nena,

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,

ma lêk habitak landiñ anôñ.” *Kapy Yen 118:22*

8 *Ma abô yañ hanañ nena,
“Valu yaôna te ek ende anyô liliñ ba
imbi i pônêñ

lôk valu bêñ te ek nembak sisilimbiñ
ba nêñêm yak.” *Aisaia 8:14*

Nê takatu ba êdô Wapômbêñ anêñ abô
ma tem indum ba thêlô nêñêm yak.

9 *Ma donjom môlô ma avômalô
takatu ba bôk Wapômbêñ halam yôv.
Môlô ma kiñ anêñ nê êbôk da lôk
avômalô ôdôn mathên. Yani bôk
halam môlô ba otak momañiniñ ba
ôlêm umiñ anêñ deda lôkmañgiñ anôn
kapô. Aên ba môlô ma Wapômbêñ
anêñ avômalô takatu ek nonañ anêñ
nômkama mavi takatu ba hadum
lôkthô bêñ.

10 *Sêbôk ma môlô avômalô
paliñ. Ma donjom lêk ma môlô ma
Wapômbêñ anêñ avômalô. Sêbôk ma
miñ hêv kapô hadên môlô ami. Ma
donjom lêk hêv kapô.

Alalô namô thêthôn

11 *Aiyañ thêlô, môlô ma hatôm
nê loñ buyañ lôk nê takatu ba etak
iniñ loñ. Ba intu yahalañ ek notak
thethañak takatu ba hik vovak hadên
dahôlômim.

12 *Nômô batôn oyañ ek nê daluk
esoñ nena môlô nê lemimmaniñ ba
ethañ môlô, êñ ma tem nêgê môlônim
ku mavi atu ba udum ma nebam
Wapômbêñ anêñ athên êndên anêñ
waklavôn endelêm.

Nômô nê bêñbêñ vibiñ

13-15 *Wapômbêñ lahaviñ môlô nun-
dum mavi êndên avômalô takatu ba
miñ ewa auk mavi ami ek thêlô nesañ
veñjibôlêk siñ. Aên ba nômô gavman
iniñ nê bêñbêñ sapên vibiñ êtôm atu
ba Anyô Bêñ anêñ lahaviñ. Nômô kiñ
vibiñ. Yani hamôn ek eyabiñ avômalô
lôkthô. Ma nômô kiñ anêñ nê ku
takatu ba hêv ek nêñêm malaiñ êndên
avômalô takatu ba idum kambom ma
nêmbô avômalô takatu ba idum mavi.

16 Môlô ma hatôm avômalô takatu
ba bôk epole yôv. Ma donjom môlô
ma Wapômbêñ anêñ nê ku. Ba intu
miñ nunduviñ am esak auk nundum
kambom ami.

17 *Nômô tiñiñ imbiñ avômalô
sapên. Lemimbiñ Wapômbêñ anêñ
avômalô. Thêlô ma môlôviyañ. Ma
nôkô ek Wapômbêñ ba nônêm athên
bêñ êndên kiñ.

18 *Ma môlô nê takatu ba udum ku
hamô anyô yañ vibiñ nosopa unim nê
bêñbêñ iniñ abô. Vi ma yôhok ma vi
ma leñiñña ma donjom nômô thêlô
vibiñ.

19 Ba intu ôyê nena êv vovañ
oyañ hadên môlô takatu ba osopa
Wapômbêñ, êñ ma numiñ lôklokwañ
ma tem Wapômbêñ lamavi esak môlô.

20 *Ma môlô udum kambom ba
ik môlô ba umiñ lôklokwañ ma tem
nebam môlô e? Mi. Udum mavi
ba owa vovañ oyañ, êñ ma tem
Wapômbêñ lamavi êndên môlô.

21 *Kilisi hawa vovañ ek nê mômô
sa. Ma aên iyom ma Wapômbêñ
halam môlô ba hapesañ loñôndê ek
nosopa Kilisi vañgwam.

22 *“Yani miñ hadum kambom lôk
miñ hanañ abôyañ te ami.” *Ai-
saia 53:9*

23 *Ma thêlô enañ abôma hathak yani
ma donjom yani miñ hanañ viyañ
ami. Êv vovañ hadên yani ma donjom
miñ hadum nômla ek hawê kambom
ên viyañ ami. Mi. Yani hêv ida hi
hadên ôpatu ba hadum abô thêthôn
anôn iyom ek indum anêñ abô.

24 *Yanida liñkupik hawa alalôaniñ
kambom hathak alovalañsiñ ek
alalô nambôliñ dômiñ esak kambom
ma namô thêthôn iyom. Ma anêñ
bêlêma hadum o mavi.

25 *Sêbôk ma môlô hatôm boksipsip
mathañô ma lêk ôvô ôlêm unim alañ
lôk ôpatu ba hayabiñ môlô.

* 2:9: Lo 7:6; 14:2; Ais 9:2; Ap 26:18; Ep 5:8 * 2:10: Hos 2:23 * 2:11: Gal 5:17,24 * 2:12: Mat 5:16
* 2:13-15: Tit 3:1; 1Pi 3:16 * 2:17: Lom 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17 * 2:21: Mat
16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ais 53:5-6; Lom 6:11 * 2:25:
Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22

3

Nê ewa i iniņ abô

1-2 *Ma môlô avi nômô mayaô ba nômô unim anyô vibiņ ek yani êņjê nena hosopa Wapômbêņ ba hômô mathen. Ku êņ tem êmbôv yamalô atu ba hapôlik hathak Wapômbêņ en-delêm esopa yani.

3 *Miņ nubutiņ lemkadôk ŋauņ lôk notak mote gol lomaloma lôk noba sôp kêkêlô lomaloma ek numbitak êtôm vuliņ biņ ami.

4 Mi. Môlô kapôlômim indum môlô êtôm vuliņ biņ. Avi yôhok labalinena iniņ sôp takêņ tem miņ nema ami ma Wapômbêņ hayê hatôm nômlate anêņ vuli bêņ.

5 Sêbôk ma avi mathen takêņ êv maleniņ hadêņ Wapômbêņ ba êmô iniņ anyô vibiņ. Êņ ma loņondê êņ hadum thêlô ibitak vuliņ biņ

6 *hatôm Sala. Yani halanô yamalô ba halam yani nena anyô bêņ. Aêņ ba nômô batôņ oyaņ lôk miņ nôkô ek malaiņ ami, êņ ma tem numbitak Sala nali.

7 *Ma anyô aêņ iyom. Avi iniņ lôklokwaņ ma vauna ek anêm ba intu onja auk mavi ba ômô mavi imbiņ vônim ek Wapômbêņ endanô anêm mek. Mamu luvi tem noja Wapômbêņ anêņ wapôm doņtom atu ba nômô lôkmala. Ba intu undum mavi êndêņ vônim.

Nômô yôhok imbiņ am

8 Yôv. Môlô lôkthô nômô esak auk doņtom imbiņ am. Ma môlô te hawa malaiņ ma nônêm yani thêvô. Ma lemimimbiņ am êtôm môlôviyaņ. Lôk lemim injik am esak ŋê takatu ba ewa malaiņ ma nômô malinġyaô.

9 Wapômbêņ bôk halam o. Ba intu anyôla habuliņ o mena hanaņ abôma hathak o ma miņ nuņgwik kambom êņ liliņ ami ek onja nôm mavi embenġyam.

10-12 *Wapômbêņ hanaņ, “Anyô Bêņ ma hayê ŋê thêthônġ

ma lêndônġ hakyav ek endanô thêlônġ mek.

Ma doņtom mathêlêv hathak ôpatu ba hadum kambom.

Aêņ ba opalê atu ba lahaviņ anêņ lôkmala êmô mavi, ma eyabiņ dahalaņ esak abô kambom

ma abôlêk kupik esak abôyaņ.

Ma nêm i liliņ esak kambom ma indum mavi.

Ma endanġviņ esak êmbôlêm auk êmô yôhok.” *Kapya Yeņ 34:12-16*

Avômalô mavi atu ba ewa vovaņ

13 Nôpôviņ am ek nundum mavi, êņ ma opalê hatôm imbuliņ môlô? Mi.

14 *Ma doņtom howa malaiņ hathak mavi takatu ba hudum ma Wapômbêņ tem lamavi esak o. Ba intu

“miņ ôkô lôk lemmalaiņ esak ŋê kambom takêņ ami.” *Aisaia*

8:12

15 Ma undum ek kapôlôm êmô Anyô Bêņ Kilisi vibiņ. Ma ôpôpêk oda wak nômbêņ intu ek anyôla hanaņ hik o liņ ma onanġ bêņ esak nôm takatu ba hôêv malem hathak.

16 *Ma ômô malinġyaô ba onanġ abô êņ ma miņ otatale avômalô vi ami. Ma ôsô o ba oya ek anyôla hanaņ abôma hathak o mena hathaņ o hathak hosopa Kilisi, êņ ma tem yanida mama.

17 Wapômbêņ lahaviņ onja vovaņ ba intu hudum mavi ba howa vovaņ, êņ ma mavi anônġ. Ma doņtom hudum kambom ba howa vovaņ, êņ ma miņ mavi ami.

18 Kilisi hawa vovaņ bôlônġ te iyom ek injik kambom anêņ ku vônô. Anyô thêthônġ hêv avômalô kambom sa ek endom i ba ini êndêņ Wapômbêņ. Ik yani vônô hamô pik ma Lovak Matherġ hêv lôkmala hadêņ yani.

19 Vêm ma hi hanaņ Wapômbêņ anêņ abô hadêņ ŋgok takatu ba êmô koladônġ.

20 *Sêbôk ma miņ thêlô elanô Wapômbêņ anêņ abô ami. Yani hanaņ

* 3:3: 1Ti 2:9 * 3:6: Stt 18:12 * 3:7: Ep 5:25 * 3:10-12: Sng 34:12-16 * 3:14: Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12 * 3:20: Stt 6:1-7:24

hadêḅ Noa ek epesaḅ yeḅ. Ma hamô maliḅyaô ba hayabiḅ ek thêlô nedaḅ anêḅ abô. Ma doḅtom naju hatôm bahenḅvi ba lahavulô iyom elañô ba intu ḅañ hêv i bulubiḅ.

²¹ Ma ḅañ êḅ ma hatôm lavôḅiḅ ek ôpatu hathik ḅañ tem enja bulubiḅ aêḅ iyom. Ma ḅañ êḅ miḅ hathik leḅviḅkupik anêḅ lelaik vê ami. Mi. Ôpêḅ hathô ida ba haya ek havak abô haviḅ Wapômbêḅ. Êḅ ma hatôm Yisu anêḅ haviyô hêv ôpêḅ bulubiḅ.

²² Yisu intu bôk hi malak leḅ ba hamô Wapômbêḅ baḅ vi anôḅ. Ma aḅjela lôk nôḅ lôklokwaḅ ma iniḅ lôkliḅyak sapêḅ êḅmô yani vibiḅ.

4

Ôpôpêk o ek osopa Wapômbêḅ

¹ *Kilisi hawa vovaḅ hamô pik. Ba intu ôpôpêk oda ma onja auk êḅ iyom. Ôpatu ba hawa vovaḅ bôk hatak kambom yôv ba

² hathak hasopa Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ iyom. Ma miḅ hathak hasopa avômalô pik iniḅ thethaḅak lomalomaleba hama ami.

³ *Sêbôk ma osopa ḅê daluk iniḅ auk takêntêk, thethaḅak lomalomalôk inum waiḅ ba molo ma sek waliliḅ lôk ibi anyô leḅiḅ hathak auk mayaliv ma kobom mama takatu ba êv yeḅ hadêḅ ḅḅôkba. Bôk udum lôbôlôḅ ba hatôm.

⁴ Ma miḅ hôpôviḅ o ba hôsôv halôk lôv daim bomaḅ atu haviḅ thêlô ami ba intu thêlô esoḅ kambom ba etatale o.

⁵ Ma doḅtom tem nindum abô esak yani atu ba lêk hapôpêk i yôv ek endañô ḅê lôkmala lôk ḅê ḅama iniḅ abô.

⁶ Aêḅ ba intu bôk enaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô hadêḅ ḅê takatu ba bôk ema yôv. Thêlô bôk ema hatôm avômalô pik lôkthô ma doḅtom Lovak Mather hatôm nêḅm lôkmala êḅndêḅ i ek thêlô nêḅmô lôkmala imbiḅ Wapômbêḅ.

⁷ *Nôḅkama lôkthô anêḅ daḅ lêk habobo. Aêḅ ba ôpôpêk o esak auk mavi lomalomalôk upuk o loḅ ek oteḅ mek.

⁸ *Leḅiḅhaviḅ i hathak havuliv kambom bêḅ anôḅ siḅ. Ba intu ôpôviḅ o esak kobom leḅhaviḅ i. Êḅ ma nôḅmbêḅ.

⁹ *Ma noja avômalô êv haviḅ thô ma miḅ nosa i ami.

¹⁰ *Wapômbêḅ habi anêḅ wapôm sam hadêḅ avômalô tomtom. Ba noyabiḅ wapôm takêḅ ek nundum ku esak ek nêḅm avômalô vi sa.

¹¹ Ma anyôla hanaḅ Wapômbêḅ anêḅ abô ma enaḅ katô ma miḅ endela ami. Ma anyôla hêv avômalô sa ma indum esak Wapômbêḅ anêḅ lôklokwaḅ takatu ba hêv hadêḅ yani ek nebam Wapômbêḅ anêḅ athêḅ esak Yisu Kilisi anêḅ ku. Athêḅ bêḅ lôk lôkmaḅiḅ ma yanida anêḅ wak nôḅmbêḅ intu sapêḅ. Avanôḅ.

Avômalô êv haviḅ takatu ba ewa vovaḅ

¹² Aiyaḅ thêlô miḅ nosoḅ kambom ba nonaḅ nena, “Aisê ba malaiḅ hapôm ya?” Môlô owa vovaḅ hatôm atum hathaḅ môlô ek injik am thô.

¹³ *Howa vovaḅ hatôm Kilisi ma ôḅbô o ek waklavôḅ atu ba Wapômbêḅ hik anêḅ deda lôkmaḅiḅ thô ma tem môlô nôḅmbô am bêḅ anôḅ.

¹⁴ *Môlô ma Kilisi anêḅ avômalô ba Wapômbêḅ anêḅ Lovak Mather lôkmaḅiḅ lêk hayô hamô môlô. Ba intu anyôla hatatale am, ma Wapômbêḅ lêk lamavi hathak môlô.

¹⁵ Ma huik anyô vônô mena howa vani mena hudum kambom lomalomaleba mena howa ku anêḅ ôv oyaḅ hathak o ba howa vovaḅ bêḅ, êḅ ma miḅ mavi ami.

¹⁶ Ma o anyô hôêv haviḅ Kilisi ba howa vovaḅ miḅ o mama ami. Ôḅbô Wapômbêḅ esak athêḅ mavi atu ba howa.

* **4:1:** Lom 6:2,7 * **4:3:** Ep 2:2-3 * **4:7:** Lom 13:11-12 * **4:8:** 1Pi 1:22 * **4:9:** Hib 13:2 * **4:10:** Lom 12:6-8 * **4:13:** Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 * **4:14:** 1Pi 2:20

17 Ma l  k waklav  n hay   ek Wap  mb  n an  n av  mal   nindum ab  . Alal   atu ba a  vhavin tem ana   m  n ek nandum ab  . Ma vi atu ba mi  n esopa Wap  mb  n an  n Ab   Mavi ami, kikaknena. Vuli al   intu tem neja?

18 “A  ntu malain ek n   th  th  n neja bulubin, ma mal   te tem   p  m n   daluk l  k n   idum kambom?” *Gutpela*

Sindaun 11:31

19 Ba intu Wap  mb  n hadum ek any  la hawa malain ma   p  n n  m ida   nd  n Wap  mb  n ba indum mavi iyom. Yani hapesan n  mkama l  kth   ba intu tem eyabin alal   dedaun mavi.

5

Ab   ek avaka

1 Ya Pita avaka hat  m m  l   vi atu ba alal   anan Kilisi an  n vovan b  n. Kasana ma Wap  mb  n tem injik an  n deda l  kman  n th   ma alal   l  kth   tem naja ini  n sam wap  m tomtom. Ba intu yahanan had  n avaka takatu ba   m   havin m  l  

2 *nena noyabin Wap  mb  n an  n av  mal   takatu ba b  k   v had  n m  l   hat  m boksipsip an  n alan hayabin an  n bok. Wap  mb  n lahavin nena n  n  m l  l   esak an  n ku takatu ba lahavin nundum. Mi  n m  l   popabuk ami. Ma n  p  vin am esak ku   n. Ma mi  n n  k  kam esak valuselen ami. Mi.

3 *  m   malinya   ek av  mal   n  g   ba nesopa vemgwam. Ma mi  n ombam o esak n   atu ba   m   o vibin ami.

4 Ma Alan B  n hay   ma tem onja kulun l  kman  n atu ba tem mi  n imbitak ya  na ami.

Noba kw  v n  m   malinya  

5 *Ma any   muk n  m   n   b  n b  n vibin a  n iyom. Ma av  mal   l  kth   neba kw  v n  m   malinya  .

“Wap  mb  n hav  lin d  m ek n   ebam i,

ma donjom h  v an  n wap  m had  n n     m   malinya  .” *Gutpela*

Sindaun 3:34

6 *A  n ba n  m   malinya     m   yani ban l  klokwan vibin ek an  n waklav  n ma tem n  m m  l   lin.

7 *Wap  mb  n lahiki hathak m  l   ba intu n  n  m unim malain l  kth   ni   nd  n yani.

Ungwik vovak l  klokwan

8 *Nupuk am lon ba n  ngw  k l  l  .   patu ba lamanin ek m  l   ma Sadaun atu ba kap  n  n inan avun laion ba hab  l  m m  l   haven ek esan ba enjan l  v  k  .

9 *Hoyala nena vovan   n intu l  k hap  m m  l  viyan an  n pik   nt  k ba intu nobalon unim   v havin lon ma ungwik vovak l  klokwan esak yani.

10 Ma tem noja vovan bidon oyan. Ma Wap  mb  n   patu ba h  v m  l   wap  m ba halam m  l   hathak Kilisi ek n  m   an  n l  kman  n atu ba tem   m   wak n  mb  n intu sap  n, yani tem epesan m  l   esak lonb   ba n  m l  klokwan ma embatho m  l   lon l  k indum m  l   numin majan   t  m landin havalon unyak lon.

11 Wap  mb  n ma l  kman  n hat  m wak n  mb  n intu   n sap  n. Avan  n.

Ab   an  n dan

12 *Silas,   patu ba h  v ya sa b  n an  n ba yahay   hat  m yenan aayan hato yenan auk l  kth   hal  k kapyan bidon   nt  k. Yahanan l  klokwan had  n m  l   nena auk n  mb  n   nt  k ma Wap  mb  n an  n wap  m avan  n ek yambatho m  l   lon. Ba intu numin l  klokwan.

13 *Avi atu ba ham   Babilon ma b  k elam yani y  v havin m  l  , yani l  k yenan okna Mak   v ini  n lenin mavi had  n m  l  .

14 Nokam am tomtom esak kobom lenhavin i. Y  h  k   m   imbin m  l   atu ba   m   havin Kilisi.

* 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tit 2:7 * 5:5: Snd 3:34; Ep 5:21; Jem 4:6
* 5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mat 6:25-30 * 5:8: 1Te 5:6 * 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7
* 5:12: Ap 12:2,25; 13:13; 15:22,37-40 * 5:13: Ap 12:2; 2Ti 4:11

Pita anêḡ kapyā yaḡ Abô môm

Aposel Pita hato kapyā êntêk. Yani havatho nê êvhaviḡ loḡ ek nêmo mathenḡ. Ma hanaḡ ek nindum ku ek neyala Kilisi mavi. Hato ek neyabiḡ i esak kêdôḡwaga abôyaḡ takatu ba êmô avômalô êvhaviḡ kapô. Lôm hato nena Kilisi tem endelêm ba leḡiḡimbi nôm êḡ ba nêmo thêthôḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 67 AD la.

Pita hêv lamavi

¹ Ya Saimon Pita, Yisu Kilisi anêḡ anyô ku ma aposel atu yahato kapyā êntêk hadêḡ avômalô takatu ba bôm êvhaviḡ yôv. Ma alalôaniḡ Wapômbêḡ da lôm Yisu Kilisi atu ba êv môm bulubiḡ intu thêthôḡ. Ba yêlôaniḡ êvhaviḡ ma anêḡ vuli bêḡ hatôm mômônim ôêvhaviḡ.

² Bôm oyala Wapômbêḡ lo alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ba wapôm lo labali êmbôlô môm kapôlômim siḡ.

Loḡôndê nindumbak mavi

³ Yani ma lôkmaḡiḡ anêḡ ôdôḡ ba hamô batôḡ oyaḡ ba halam alalô. Anêḡ lôklokwaḡ ma halêm anêḡ Wapômbêḡ ba hêv nômkama lôkthô hadêḡ alalô ek nasopa anêḡ lahaviḡ ba namô lôkmalā.

⁴ Ba intu habutiḡ abô ba abô êḡ ma lôkmaḡiḡ ba anêḡ vuli ma bêḡ ek epole alalô vê ênjêk pik anêḡ palê ôvathek atu ba halêm anêḡ thethaḡak ek nambitak êtôm Wapômbêḡ da.

⁵ Ba intu ôpôviḡ o esak êvhaviḡ ek ômbôlô nôm takêntêk, ômô batôḡ oyaḡ lôk onja auk katô

⁶ *ma upuk o loḡ lôk umiḡ lôklokwaḡ lôk osopa Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ

⁷ lôk undum mavi êndêḡ mamuyaḡ ma lemimbiḡ avômalô

⁸ ek nôm takêntêk indumbak ni ba ni ek indum ku endeba injik anôḡ

ek onja auk katô esak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi.

⁹ Anyôla hêv yak hathak nôm takêntêk ma hatôm anyô mabapu lôk mapusip ba bôm êvôkwiḡ anêḡ kambom yôv ma doḡtom lapaliḡ.

¹⁰ Aêḡ ba aiyaḡ thêlô nôpôviḡ am ek nundum nôm takêḡ ek injik thô nena Wapômbêḡ bôm halam môm ba habi baḡ hayô hêk môm ba tem miḡ nômêm yak ami. Milôm.

¹¹ Ma Anyô Bêḡ Yisu Kilisi alalôaniḡ bulubiḡ tem êmbôlô môm esak anêḡ wapôm ba enja môm thô ek numbitak nôyô anêḡ loḡ lôkliḡyak atu ba anêḡ daḡ mi.

Nodaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ

¹² Môm bôm oyala nôm takêḡ sapêḡ ba bôm olaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô avanôḡ ba ôêv haviḡ lôklokwaḡ. Ma doḡtom yahavatho môm loḡ lôbôlôḡ hathak abô êḡ ek miḡ môm lemimpaliḡ ami.

¹³⁻¹⁴ *Kasana ma yenaḡ unyak kudum tem neja vê hatôm alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi hik thô hadêḡ ya. Ba intu yahamô unyak kudum êntêk ek yandum yenaḡ ku katô ek yaḡgik mômônim auk liḡ iyom.

¹⁵ Ma yalenḡvidonḡ ek waklavôḡ atu ba yaha ma tem môm lemimimbi esak abô nômbêḡ atu ba bôm yahanaḡ.

¹⁶ *Yêlô bôm ayê anêḡ lôkmaḡiḡ hathak yêlô maleḡiḡ ba intu anaḡ hadêḡ môm nena alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu anêḡ lôklokwaḡ ma bêḡ anôḡ ba tem endelêm esak loḡbô. Ba yêlô miḡ abi môm lemim hathak kukuthiḡ êntêk ami.

¹⁷ *Yani hawa deda lôk athêḡ lôkmaḡiḡ halêm anêḡ Kamik Wapômbêḡ. Ma kaêk te halam yani hêk Deda Lôkmaḡiḡ ba hanaḡ nena, “Ôpêntêk ma yenaḡ okna atu ba yalenḡhaviḡ videdaḡ. Ma ya kapôlôḡ mavi hathak yani.”

¹⁸ Yêlô amô dumlolê mathenḡ haviḡ yani ma alaḡô abô êḡ halêm anêḡ leḡ.

* 1:6: Gal 5:22-23

* 1:13-14: Jon 21:18-19; 2Ko 5:1

* 1:16: Mat 17:1-5

* 1:17: Mat 17:5; Mak

9:7; Luk 9:35

19 Ma yêlô ayala nena plopet iniñ abô ma avanôñ ba intu nodañô abô êñ katô ba nosopa endeba wak ipup lôk vuliñ lôkbôk imbi êndôk môlô kapôlômim. Abô êñ ma hatôm wak hapup ba habi deda halôk loñ mo-mañiniñ ek nômmô mavi.

20-21 *Ba auk bêñ atu ba noyala ma aêntêk. Miñ anyô da iniñ auk ba enañ abô plopet ami. Mi. Lovak Mathen hadum ku ba hêv Wapômbên anên abô ba enañ bêñ. Ba plopet iniñ abô ma miñ thêlôda iniñ auk ami. Mi.

2

Wapômbên tem imbuliñ kêdôñwaga abôyan

1 *Ma doñtom kêdôñwaga abôyan doho tem nêmmô môlô malêvôn êtôm plopet abôyan doho bôk êmmô avômalô bôsêbôk malêvôn. Ma tem nimbi môlô lemim liñ esak auk lokbañ ba nimbuliñ môlônim ôêvhaviñ. Ma iniñ auk êñ tem indumbak endeba nêpôlik esak alañ atu ba bôk hêv i vuli yôv. Aên ba kasana ma Wapômbên tem imbuliñ i.

2 Ma avômalô bêñ anôn tem nesopa iniñ auk ba nindum sek lôk mama lomalomama endeba avômalô daluk nêgê ba nenañ abôma esak Wapômbên anên abô avanôn.

3 Thêlô malenjikilik ek neja nômkama bêñ anôn. Ba tem nenañ abôyan lôk nimbi môlô lemim ek neja môlônim valuseñ. Sêbôk ma Wapômbên hanañ nena tem thêlô nema ba yani miñ hêk sôm ami. Ba intu tem imbuliñ thêlô. Avanôn.

4 *Ma anên añela idum kambom ba hatak i halôk loñ atum ba havalon i loñ hamô lôv momañiniñ endeba nindum abô am. Ma miñ hêv thêlô vê ba i oyan ami.

5 *Ma avômalô bôsêbôk takatu ba bôk êdô Wapômbên ma hêv ñañbô ba habuliñ i ma miñ hêv thêlô vê ba i oyan ami. Mi. Hêv Noa ôpatu ba

hanañ abô thêthôn lôk avômalô bahenvi ba lahavulô iyom bulubiñ.

6 *Ma hanañ ba atum hathañ Sodom lo Gomola ba kabukla ba ema ek avômalô nêgê nena avômalô takatu ba miñ esopa Wapômbên ami tem neja malaiñ.

7-8 *Ma Lot anyô thêthôn atu ba hamô haviñ avômalô takatu ba êvôliñ dômiñ ek Wapômbên anên abô ma hayê lôk halañ thêlôniniñ thethajak lo kambom lomalomama. Ba yani lamalaiñ lôk lahiki bêñ ba Wapômbên hêv yani iyom bulubiñ.

9 Anyô Bêñ bôk hadum nômmô takên yôv. Ba intu tem nêmmô avômalô takatu ba esopa yani bulubiñ esak malaiñ lomalomama. Ma embalon ñê leñôndôn kôtôn sapên loñ ba neja vovan êmmô endeba waklavôn nindum abô.

10 *Avanôn biñ. Nê êñ esopa leñvinakupik anên thethajak lelaik lomalomama ba êpôlik hathak ñê bêñbên iniñ abô ma tem neja vovan bêñ ek avômalô vi. Nê takên êv ida liñ lôk leñôndôn kôtôn. Ma miñ êkô ek nenañ abôma esak añela lôk athên takatu ba êmmô malak leñ ami.

11 *Añela ma iniñ lôklokwan bêñ ba hamôn. Ma doñtom miñ êmmô Wapômbên anên loñ hadum abô ba etatale ñê lôkmañiñ takên ami. Mi.

12 *Ma doñtom kêdôñwaga abôyan takên ethak enañ abôma hathak auk takatu ba miñ eyala ami. Thêlô hatôm alim lomalomama takatu ba iniñ auk mi ba evalon i loñ ek nijik i vônô ma thêlô intu tem mi aên iyom.

13 Thêlô êv vovan hadên avômalô vi ma Anyô Bêñ tem injik vovan êñ liliñ. Waklêvôn biñ ma thêlô miñ mama ami ma leñimavi hathak nindum iniñ thethajak lomalomama. Thêlô eyañ nômmô haviñ môlô ba leñimavi hathak iniñ kambom ma doñtom thêlô ma hatôm nômmô palê lôk lelaik.

14 Ma thêlô malenjikilik ba idum sek haviñ avi wak nômbên intu ma

* 1:20-21: 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 * 2:1: Mat 24:11; Jut 4 * 2:4: Jut 6 * 2:5: Stt 6:5-8:19; 2Pi 3:6; Hib 11:7; 1Pi 3:20 * 2:6: Stt 19:24; Jut 7 * 2:7-8: Stt 19:1-16 * 2:10: Jut 7-8,16 * 2:11: Jut 9 * 2:12: Jut 10

miñ etak ami. Ma êvôv avômalô takatu ba iniñ êvhaviñ pulusikna ek nesopa i. Thêlô bôk êdôn i yôv hathak auk nêbôv valuselen lôk nômkama mavi ênjêk avômalô vi. Wapômbên bôk hanañ yôv nena tem imbuliñ i.

15 *Ma thêlô bôk etak loñôndê thêthôn ba even mayaliv ba esopa Beo nakaduñ Balam, ôpatu ba lahaviñ kambom anêñ vuli.

16 *Ma bok donki abôlêk putup ma donjom hanañ abô hatôm anyô ba hayanda plopet Balam êñ ek nêm anêñ auk molo atu vê.

17 *Thêlô ma hatôm ñañma, ma donjom hamoma. Wak hêk sawa daim ba thêlô ma hatôm buliv lelaik ba avômalô leñimavi. Ma donjom lovak hayuv vôkê. Aêñ ba Wapômbên bôk hapesañ loñ momañiniñ kambom anôñ ek thêlô.

18 Thêlô ebam i hathak abô takatu ba anêñ anôñ mi. Ma avômalô êvhaviñ lukmuk takatu ba bôk etak ñê daluk iniñ auk ba ik kapôlôñiñ liliñ, ma donjom ibi thêlô leñiñ hathak pik anêñ thethañak lomaloma ba êvôv i hatup.

19 Thêlô ibutiñ abô ba enañ nena, “Yêlô tem napole môlônim yak vê.” Ma donjom bumalô bôbô bôk eto abô hathak ñê takêñ nena, “Thêlôda iniñ alañ hamô ba alañ êñ ma kambom takatu ba havalon i loñ ek imbuliñ i.”

20 *Opalêla takatu ba bôk eyala Anyô Bêñ Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ ba êsôv hêk lelaik pik êntêk ba i vêm ma idum hathak loñbô aleba evalon i, êñ ma tem nêmo kambom anôñ ek bôsêbôk.

21 *Avômalô takatu ba êthôn loñôndê thêthôn paliñ tem nêmo mavi ek avômalô takatu ba eyala Wapômbên anêñ abô mathen takatu ba hêv hadên i ma donjom êvôlin dômiñ.

22 Abô bute bôk hanañ avanôn hathak i nena,

“Avuñ te hamoten ma havôhi hayañ anêñ moten hathak loñbô.”

Gutpela Sindaun 26:11

Ma buyañ hanañ nena,

“Bok te hathik i ba mabuñ mavi ma hathak havôhi hik tumutum hathak loñbô.”

3

Kapya êntêk anêñ ôdôn

1 Aiyañ thêlô, yenañ kapya yañ sêbôk lôk yañ êntêk ma yahato luvi hathôk ek môlô ek yangik môlônim auk liñ esak auk mabuñ.

2 *Yalenhaviñ nena abô môñ taksêbôk ba plopet mathen enañ lôk abô majañ takatu ba Anyô Bêñ Yisu Kilisi alalôaniñ bulubiñ bôk hêv ba yêlô môlônim aposel anañ hadên môlô ma nobalon loñ.

Anyô Bêñ anêñ waklavôn

3 *Odañô katô. Pik lo leñ anêñ dañ ma ñê abôma tem nêlêm nêyô ek môlô ba nesopa ida iniñ thethañak ba nenañ abôma lomaloma nena,

4 * “Bôk ibutiñ abô yôv nena Kilisi tem endelêm. Ma alalôaniñ kamik aposel bôk ema yôv. Ma anêñ anôñ êsê? Ôngô. Môñ anôñ sêbôk ba Wapômbên hapesañ pik êntêk aleba lêk ma nôm êñ miñ habitak ami.”

5 *Thêlô bôk etak abô taksêbôk ba Wapômbên hanañ ba leñ habitak. Ma hawa ñañ ba hapesañ pik ma hasuñ ñañ ba pik moma habitak hêk.

6 *Vêm ma hawa ñañ êñ ba hasuñ hayô pik vôv ba habuliñ nômkama sapên.

7 Ma abô êñ ma Wapômbên da hanañ ba bôk hatak wak te yôv ek êmbôk pik lo leñ êntêk. Ma hayabiñ waklavôn nindum abô ek imbuliñ avômalô takatu ba miñ esopa yani ami.

8 *Aêñ ba aiyañ thêlô, miñ lemimpaliñ abô êntêk ba tem yanañ ami. Anyô Bêñ hayê sondabên 1,000 ma

* 2:15: Nam 22:7; Jut 11; ALK 2:14 * 2:16: Nam 22:28-35 * 2:17: Jut 12-13 * 2:20: Mat 12:45

* 2:21: Luk 12:47-48 * 3:2: Jut 17 * 3:3: 1Ti 4:1; Jut 18 * 3:4: Mat 24:48 * 3:5: Stt 1:6-9

* 3:6: Stt 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sng 90:4

hatôm wak te iyom ma wak te iyom ma hatôm sondabêñ 1,000.

⁹* Ba intu Anyô Bêñ hamô maliñyaô ek alalô nande kapôlôñiñ liliñ ek miñ nanêm yak ami. Lôk miñ hapôviñ abô takatu ba habutiñ ami haleba avômalô eson nena yani hasau la.

¹⁰* Ma waklavôñ atu ba Yisu endelêm ma tem êtôm anyô vani. Ma diñdiñ bêñ tem indili leñ ba nômkama takatu ba hamô leñ tem imbuliñ ba atum esañ. Ma pik lôk anêñ nômkama sapêñ tem ende liliñ ba êmô oyañ.

¹¹⁻¹² Ma nômkama lôkthô tem imbuliñ aêñ iyom. Aêñ ba tem umbitak anyô aisê? Ba intu oyabiñ Wapômbêñ anêñ waklavôñ endelêm ba ômô mathen ma osopa Wapômbêñ anêñ abô ek waklavôñ êñ êlêm kethen. Wak êñ ma tem atum esañ leñ ba nôm takêñ tem vovañ indin i ba nipulusik.

¹³* Ma donjom Wapômbêñ bôk habutiñ abô yôv ba intu alalô nayabiñ leñ lo pik lukmuk atu ba tem imbitak êtôm nê thêthôn inin lon.

Abô anêñ dañ

¹⁴ Aiyañ thêlô, môlô lêk oyabiñ nôm takêñ ba intu nôpôviñ am ek Wapômbêñ êñjê nena môlô nê mabuñ lôk lelaik mi ek nômô labali imbiñ yani.

¹⁵* Lemimbi abô êntêk. Anyô Bêñ hamô maliñyaô ek avômalô nedanô anêñ abô ek nêm i bulubiñ. Wapômbêñ bôk hêv auk êñ hadên alalôaniñ aiyañ anôñ Pol ba intu hatô abô hadên alalô.

¹⁶ Yani hatô hathak nôm takêñ lôkthô halôk anêñ kapyâ. Vi ma auk lôkmanñiñ ba malaiñ ek avômalô neyala. Ma avômalô doho inin auk ma pulusikna lôk mayaliv ba iluviñ Pol anêñ abô hatôm bôk iluviñ Wapômbêñ anêñ abô takatu ba eto ba intu tem neja malaiñ.

¹⁷* Aiyañ thêlô, môlôda bôk oyala auk takêntêk. Aêñ ba noyabiñ am ek nê kambom takatu ba inin auk ma

lokbañ ek miñ nêbôv môlô vê ênjêk pik thekthek êntêk ba lêk umiñ ami.

¹⁸ Ma nundumbak esak wapôm lôk auk mavi hathak Anyô Bêñ Yisu Kiliñ alalôaniñ bulubiñ. Nanêm yani liñ êndên êntêk ma wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôn.

* **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4

* **3:10:** Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1Te 5:2

* **3:13:** Ais 65:17; 66:22; ALK

21:1,27 * **3:15:** Lom 2:4

* **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

Jon anêḡ kapyā mōḡ Abô mōḡ

Sebedi namalô aposel Jon hato kapyā êntêk hadêḡ avômalô êvhaviḡ. Kêdôḡwaga abôyaḡ bôk êlêm ba enaḡ nena dahôlôḡ ma nôḡ mavi ma kupik ma kambom ba thai ma nôḡ lokwanju. Ba enaḡ nena Kilisi anêḡ dahô iyom intu halêm anêḡ leḡ ma anêḡ kupik ma miḡ Kilisi ami. Ma enaḡ nena kupik hatôm idum kambom ma dahô ma mabuḡ mavi denaḡ. Jon halaḡô abôyaḡ êḡ ba intu hato kapyā êntêk ek thêlô neyabinḡ i esak abôyaḡ takêḡ.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Abô lôkmala halêm yaiḡ

¹ *Yêlô ato hathak Abô atu ba hêv lôkmala ba hêk hadêḡ sêbôk atu ba mōḡ anôḡ. Yêlô bôk alaḡô lôk ayê hathak malenḡiḡ lôk atitiḡ ba bahenḡiḡ hasôm haviḡ.

² *Lôkmala êḡ bôk habitak yaiḡ ba yêlô ayê ba ik loḡ ba intu anaḡ abô hathak lôkmala atu ba nêḡmô wak nôḡmbêḡ intu sapêḡ bêḡ hadêḡ môlô. Bôk hamô haviḡ Lambô vêm ma hik i thô hadêḡ yêlô.

³ Nôḡmkama takatu ba yêlô bôk ayê lôk alaḡô yôv ma lêk anaḡ bêḡ hadêḡ môlô ek nôḡmô esak doḡtom imbiḡ yêlô. Avanôḡ biḡ nena alalô lêk amô hathak doḡtom haviḡ Lambô lo Namalô Yisu Kilisi.

⁴ *Yêlô ato abô takêntêk ek alalô lôkthô leḡiḡmavi bêḡ anôḡ êḡmô kapôlôḡiḡ siḡ.

Alalô nambenḡ Wapômbêḡ anêḡ deda kapô

⁵ *Abô takatu ba bôk alaḡô anêḡ yaiḡ, êntêk yêlô anaḡ bêḡ hadêḡ môlô

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24

Sng 32:5; Snd 28:13 * 2:1: Hib 7:25-26 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jon 4:10

nena Wapômbêḡ ma deda ba momaḡiniḡ la miḡ hamô haviḡ yaiḡ ami. Mi.

⁶ *Alalô anaḡ nena amô hathak doḡtom haviḡ yaiḡ ma doḡtom avenḡ momaḡiniḡ denaḡ, êḡ ma anaḡ abôyaḡ ba miḡ asopa abô avanôḡ ami.

⁷ Ma doḡtom alalô avenḡ deda kapô hatôm yaiḡ hamô deda kapô, êḡ ma alalô amô hathak doḡtom haviḡ i. Ma Namalô Yisu anêḡ thalalenḡ hathak havôkwiḡ alalôaniḡ kambom lôkthô vê.

⁸ *Alalô anaḡ nena kambom miḡ hamô alalô kapôlôḡiḡ ami, êḡ ma asau alalôda ba abô avanôḡ miḡ hamiḡ alalô kapôlôḡiḡ ami.

⁹ Alalô anaḡ alalôaniḡ kambom bêḡ ma yaiḡ ma anyô thêthôḡ ba abô takatu ba hanaḡ ma tem indum ba injik anôḡ ba intu tem nêḡm kambom takêḡ vê ma êḡmbôkwiḡ alalôaniḡ lelaik lôkthô.

¹⁰ Aêḡ ba alalô anaḡ nena miḡ bôk adum kambom te ami, êḡ ma adum yaiḡ hatôm anyô abôyaḡ ba anêḡ abô miḡ hamiḡ alalô kapôlôḡiḡ ami.

2

Yisu, anyô hêv alalô thêvô

¹ *Yenaḡ avômena, yahato abô takêntêk hadêḡ môlô ek miḡ nundum kambom ami. Ma anyôla hadum kambom, êḡ ma alalôaniḡ anyô hêv alalô thêvô hamô ba hathak hanaḡ abô haviḡ Lambô ek hêv alalô bulubiḡ. Yaiḡ ma Yisu Kilisi ôpatu ba thêthôḡ anôḡ.

² *Yaiḡ hêv i hatôm da ek alalôaniḡ kambom anêḡ malaiḡ miḡ êḡpôm alalô ami. Ma yaiḡ miḡ hadum ku êḡ ek nêḡm alalô iyom sa ami. Mi, hadum ek nêḡm avômalô pik sapêḡ sa.

³ Alalô asopa anêḡ abô balabuḡ, êḡ ma hik thô nena ayala yaiḡ.

⁴ Anyôla hanaḡ nena, “Yahayala Wapômbêḡ” ma doḡtom miḡ hasopa anêḡ abô balabuḡ ami, êḡ ma anyô

* 1:5: 1Ti 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jon 2:4 * 1:8:

abôyaŋ ba abô avanôŋ miŋ hamiŋ ôpêŋ kapô ami.

5 *Ma doŋtom anyôla hasopa Wapômbêŋ anêŋ abô, êŋ ma avanôŋ biŋ nena Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ hik anôŋ hamiŋ yani kapô. Aêŋ ba intu ayala nena alalô amô haviŋ yani.

6 Anyôla hanaŋ nena, “Yahamô haviŋ Wapômbêŋ”, êŋ ma esopa Yisu vaŋgwam.

Balabuŋ leŋimbiŋ iviyaŋ

7 *Aiyaŋ thêlô, balabuŋ atu ba yahato hadêŋ môlô ma miŋ balabuŋ lukmuk ami. Mi, balabuŋ bô ba bôk hamô haviŋ môlô môŋ anôŋ. Balabuŋ bô êŋ ma abô atu ba bôk olaŋô yôv.

8 *Ma doŋtom balabuŋ bô êŋ ma hatôm balabuŋ lukmuk haviŋ ek malê nena hik anôŋ hamiŋ yani lôk môlô ba momaŋiniŋ lêk hale ba hi ma deda anôŋ lêk habi hayô yôv.

9 *Opalê atu ba hanaŋ nena hamô deda kapô ma doŋtom hapôlik ek iviyaŋ, êŋ ma hamô momaŋiniŋ de-
naŋ.

10 *Ma opalê atu ba lahaviŋ iviyaŋ hamô deda kapô ba nômlate miŋ hamô yani kapô ek indum yani nêŋ yak ami.

11 *Ma doŋtom opalê atu ba hapôlik ek iviyaŋ ma yani hamô momaŋiniŋ kapô ba momaŋiniŋ habuliŋ yani madaluk ba intu hasimô haveŋ ba miŋ hayala loŋ atu ba hi ami.

12 Avômena, hathak yani anêŋ athêŋ bôk hêv môlônim kambom vé yôv ba intu yahato hadêŋ môlô.

13 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêŋ môŋ anôŋ yôv ba intu yahato hadêŋ môlô.

Anyô muk, môlô bôk lovak ba ômô Sadaŋ atu lu yôv ba intu yahato hadêŋ môlô.

Avômena, bôk oyala Lemambô yôv ba intu yahato hadêŋ môlô.

14 Kamik thêlô, bôk oyala ôpatu ba hamô hadêŋ môŋ anôŋ yôv ba intu yahato hadêŋ môlô.

Anyô muk, môlô othak umiŋ lôklokwaŋ lôk ovaloŋ Wapômbêŋ anêŋ abô loŋ ba intu lovak ba ômô Sadaŋ atu lu yôv. Aêŋ ba intu yahato hadêŋ môlô.

Miŋ lemimbiŋ nômkama pik ami

15 *Miŋ lemimbiŋ kobom pik lôk anêŋ nômkama ami. Ôpatu ba lahaviŋ kobom pik ma miŋ lahaviŋ Lambô ami.

16 *Pik anêŋ nômkama sapêŋ lôk anêŋ alak lôk malenkilik lôk habôï hathak anêŋ nômkama miŋ halêm anêŋ Lambô ami. Mi, pik anêŋ.

17 *Pik lôk anêŋ alak lêk hadum ek nêŋ yak, ma doŋtom ôpatu ba hasopa Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ tem êmô wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Anyô hapôlik ek Kilisi

18 *Yenaŋ avômena, waklavôŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo. Ma môlô bôk olaŋô nena anyô hapôlik ek Kilisi atu tem êlêm. Ma lêk bêŋ anôŋ êlêm yôv. Ba intu ayala nena waklavôŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo.

19 *Bôk thêlô êmô haviŋ alalô ma doŋtom lêk etak ba i. Thêlô miŋ alalôaniŋ te ami. Thêlô ma alalôaniŋ ma tem miŋ netak alalô ami. Ma doŋtom etak alalô ma hik thô nena thêlô ma miŋ alalôaniŋ te ami.

20 *Ma doŋtom Anyô Matherŋ Yisu bôk hêv Lovak Matherŋ hadêŋ môlô yôv ba intu môlô lôkthô oyala abô avanôŋ.

21 Miŋ yahakô nena môlô ôthôŋ abô avanôŋ paliŋ ba yahato abô takêntêk hadêŋ môlô ami. Mi, môlô bôk oyala yôv ma abôyaŋ miŋ hamô abô avanôŋ kapô ami. Ba intu yahato hadêŋ môlô.

22 *Opalê intu anyô abôyaŋ? Ôpatu ba hanaŋ nena Yisu ma miŋ Mesaya

* 2:5: Jon 14:21,23 * 2:7: Jon 13:34; 2Jon 5-6 * 2:8: Jon 1:9; Lom 13:12 * 2:9: 1Jon 4:20 * 2:10: Lom 14:13 * 2:11: Jon 12:35 * 2:15: Lom 8:7 * 2:16: Lom 13:14 * 2:17: Mat 7:21 * 2:18: Mat 24:5,24; 2Jon 7 * 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Jon 2 * 2:22: 1Jon 4:3; 2Jon 7

ami. Yani êḡ intu anyô hapôlik ek Kilisi ma havôliḡ dôm hadêḡ Lambô lo Nakaduḡ.

23 *Ôpatu ba havôliḡ dôm hadêḡ Nakaduḡ miḡ hamô haviḡ Lambô ami. Ma donḡtom ôpatu ba hanaḡ anêḡ hêvhaviḡ Nakaduḡ bêḡ, êḡ ma hamô haviḡ Lambô aêḡ iyom.

24 Noyabiḡ am ek abô takatu ba bôk olaḡô hadêḡ môḡ anôḡ ma nobaloḡ loḡ lôklokwaḡ. Abô êḡ hamô haviḡ môlô, êḡ ma tem nômô imbiḡ Nakaduḡ lo Lambô aêḡ iyom.

25 Ma yani bôk havak abô yôv haviḡ alalô nena tem nêḡm lôkmala atu ba nêḡmô wak nômbêḡ intu sapêḡ êḡndêḡ alalô.

26 Yahato abô takêḡntêk hadêḡ môlô hathak ḡê takatu ba idum ek nesau môlô.

27 *Kilisi bôk hêv Lovak Mathêḡ hadêḡ môlô ba hamô haviḡ môlô denaḡ. Ma Lovak Mathêḡ êḡ hathak hadôḡ môlô hathak nômkama lôkthô ma anêḡ abô ma avanôḡ iyom ma abôyaḡ mi. Aêḡ ba miḡ notak anyôla ek êḡndôḡ môlô esak loḡbô ami. Mi, nosopa auk takatu ba Lovak Mathêḡ hadôḡ môlô nena nômô Yisu kapô.

28 Yenaḡ avômena, nômô imbiḡ yani thêthô ek waklavôḡ yani hale halêḡm ma tem numiḡ lôklokwaḡ ma mama mi êḡnjêk yani ma.

29 *Môlô bôk oyala yôv nena yani ma anyô thêthôḡ lôk oyala haviḡ nena opalêla takatu ba êḡmô thêthôḡ ma bôk ibitak Wapômbêḡ nali yôv.

3

Alalô ma Wapômbêḡ nali

1 *Kamik Bêḡ lahaviḡ alalô bomaḡ anôḡ ba intu halam alalô nena anêḡ nali. Avanôḡ biḡ nena alalô ma anêḡ nali. Ma avômalô pik miḡ bôk eyala yani ami ba intu miḡ eyala alalô ami.

2 *Aiyaḡ thêlô, alalô ma lêk Wapômbêḡ anêḡ nali. Ma embenḡ yam ka tem alalô nambitak aisê? Injo,

Wapômbêḡ miḡ hik thô ami denaḡ ba intu athôḡ paliḡ. Ma donḡtom waklavôḡ yani endelêḡm ma tem alalô nagê anêḡ lôkmaḡḡiḡ thô êḡtôm atu ba yani hamô. Ba intu nayala nena alalô tem nambitak êḡtôm yanida.

3 Avômalô sapêḡ atu ba êv malêḡḡiḡ ek yani ethak epesaḡ kapôlôḡḡiḡ ek nimbatak mabuḡ mavi êḡtôm yani atu ba mabuḡ mavi.

4 Nê takatu ba idum kambom thêthô ma êvôliḡ dômiḡ ek abô balabuḡ. Avanôḡ, kambom anêḡ ôdôḡ nena êvôliḡ dômiḡ hathak abô balabuḡ.

5 *Môlô oyala nena Kilisi halêḡm pik ek nêḡm alalôaniḡ kambom vê, ma yanida ma kambom mi.

6 Ôpatu ba hamô haviḡ yani miḡ hadum kambom thêthô ami. Ma ôpatu ba hadum kambom thêthô miḡ bôk hayê lo hayala yani ami.

7 Yenaḡ avômena, noyabiḡ am ek anyôla miḡ esau môlô ami. Ôpatu ba hadum kobom thêthôḡ, yani ma thêthôḡ hatôm Kilisi atu ba thêthôḡ.

8 *Sadaḡ bôk hadum kambom hadêḡ môḡ anôḡ ba halêḡm. Ba intu ôpatu ba hadum kambom thêthô, êḡ ma Sadaḡ anêḡ. Ba intu Wapômbêḡ Nakaduḡ halêḡm pik ek imbuliḡ Sadaḡ anêḡ ku.

9 *Ôpatu ba bôk habitak Wapômbêḡ nakaduḡ yôv miḡ hadum kambom thêthô ami ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ yaḡvêk hamiḡ yani kapô. Yani bôk habitak Wapômbêḡ nakaduḡ yôv ba intu miḡ hatôm indum kambom thêthô ami.

10 Ba intu yêlô ayala nena Wapômbêḡ anêḡ nali ma opalêla ma Sadaḡ anêḡ ma opalêla. Nê takatu ba miḡ idum kobom thêthôḡ ami lôk miḡ leniḡhaviḡ iviyaḡ ami, thêlô ma miḡ Wapômbêḡ anêḡ nali ami.

Lemimbiḡ môlôvijaḡ

* 2:23: Jon 5:23; 1Jon 4:15; 5:1

* 2:27: Jon 16:13

* 2:29: 1Jon 3:10

* 3:1: Jon 1:12-13; 16:3

* 3:2: 2Ko 3:18

* 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jon 2:2

* 3:8: Jon 8:44

* 3:9: 1Jon 5:18

* 3:11:

Jon 13:34 * 3:12: Stt 4:8

11 *Abô atu ba bôk môlô olaņđ môņ anôņ yôv nena môlô lemimimbiņ môlôviyaņ.

12 *Ma miņ nosopa Kain ami. Yani ma ngôk kambom atu anêņ ba hik yaņ molok vônô. Ma hik eka? Ek malê nena hathak hadum kambom ma yaņ molok hathak hadum mavi.

13 *Aêņ ba aiyaņ thêlô, avômalô pik êpôlik ek môlô ma miņ nosoņ ami.

14 *Alalô leņiņhaviņ iviyaņ, êņ ma hik thô nena bôk atak űama ma lêk awa lôkmala yôv. Ma doņtom ôpatu ba miņ lahaviņ iviyaņ ami ma űama havaloņ yani loņ denaņ.

15 *Nê takatu ba êpôlik hathak iviyaņ ma hatôm űê ik anyô vônô. Ma môlô oyala nena űê ik anyô vônô tem miņ nêmo lôkmala êtôm wak nômbêņ intu sapêņ ami.

16 *Yisu hêv anêņ lôkmala ek alalô ba intu ayala leņiņhaviņ anêņ ôdôņ. Ma natak alalôaniņ lôkmala aêņ iyom ek nanêmo alalôaniņ iviyaņ sa.

17 *Ma opalêla takatu ba iniņ nômkama hamô ba êyê iviyaņ nômkama mi ba êv i sêkêya ma miņ leņhiki hathak i ami, êņ ma Wapômbêņ anêņ lahaviņ miņ hamô haviņ i ami.

18 *Yenaņ avômena, miņ lemimbiņ avômalô esak abô lôk veņbôlêk iyom ami. Mi, nuņgwik thô esak kobom avanôņ nena nônêmo i sa.

19-20 Kobom êņ hik thô nena abô avanôņ hamô haviņ alalô. Ma doņtom kapôlôņiņ malaiņ hathak alalôaniņ kambom, êņ ma leņimbi nena Wapômbêņ hayala nômkama sapêņ ba anêņ lahiki hamôņ ek alalô kapôlôņiņ. Ba intu umiņ thohavloma ma kapôlômim êņjêk yaô.

21 *Aêņ ba aiyaņ thêlô, alalô kapôlôņiņ miņ hanaņ alalô bêņ ami, êņ ma hatôm amiņ lôklokwaņ ma kô mi hêk Wapômbêņ ma.

22 Ma malêla takatu ba alalô ateaņ yani ek nêmo, ma tem nêmo iyom ek malê nena alalô asopa anêņ abô balabuņ lôk adum nômo takatu ba hadum yani lamavi.

23 *Ma anêņ abô balabuņ hanaņ nena nônêmoimbiņ anêņ Nakaduņ Yisu Kilisi anêņ athêņ lôk lemimimbiņ môlôviyaņ êtôm atu ba hanaņ.

24 *Ôpatu ba hasopa Wapômbêņ anêņ abô balabuņ ma hamô haviņ yani ma yani hamô haviņ ôpêņ. Ma Lovak Mathêņ atu ba Wapômbêņ hêv hadêņ alalô intu hik thô nena Wapômbêņ hamô haviņ alalô.

4

Noyawê ba ôņgô nena halêmo anêņ êsê

1 *Aiyaņ thêlô, űê plopet abôyaņ bêņ anôņ bôk i pik mayaliv. Ba intu miņ nônêmoimbiņ űê takatu ba enaņ nena Lovak Mathêņ hêv abô hadêņ i ami. Mi, noyawê katô ba ôņgô nena iniņ abô halêmo anêņ Wapômbêņ anêņ Lovak Mathêņ mena mi e?

2 *Ma tem noyala abô takatu ba halêmo anêņ Wapômbêņ anêņ Lovak Mathêņ ma aêntêk. Ôpatu ba hanaņ anêņ hêvhaviņ bêņ nena, “Yisu Kilisi bôk habitak anyô anôņ” ma Lovak Mathêņ hêv abô êņ hadêņ ôpêņ.

3 *Ma doņtom ôpatu ba miņ hanaņ anêņ hêvhaviņ Yisu bêņ aêņ ami, ôpêņ anêņ abô miņ halêmo anêņ Wapômbêņ ami. Mi, halêmo anêņ ôpatu ba hapôlik hathak Kilisi atu. Môlô bôk olaņđ nena anyô hapôlik ek Kilisi êņ tem êlêmo ma lêk anêņ auk hamô pik yôv.

4 *Ma doņtom yenaņ avômena, môlô ma Wapômbêņ anêņ ba ôpatu ba hamô haviņ môlô ma bêņ ek ôpatu ba hamô pik. Ba intu môlô bôk ômo űê takêņ lu yôv.

5 *Thêlô ma pik anêņ ba intu enaņ pik anêņ abô ba avômalô pik elañđ.

* 3:13: Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24 * 3:15: ALK 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:17: Lo 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16 * 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jon 4:13 * 4:1: Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Jon 2:18; 2Jon 7 * 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jon 2:18 * 4:4: Mat 12:29; 1Jon 5:4-5 * 4:5: Jon 8:47; 15:19

6 Ma donptom alalô ma Wapômbêñ anêñ ba avômalô takatu ba eyala Wapômbêñ elañô alalôaniñ abô. Ma donptom avômalô takatu ba miñ Wapômbêñ anêñ ami miñ elañô alalôaniñ abô ami. Ma aêñ iyom, alalô tem nayala Lovak Matherñ anêñ abô avanônñ lôk auk pik anêñ abôyañ.

Wapômbêñ ma leñhaviñ anêñ ôdônñ

7 Aiyañ thêlô, leñhaviñ halêm anêñ Wapômbêñ ba intu môlô lemimimbiñ am. Avômalô takatu ba leñhaviñ hamô haviñ i, thêlô ma Wapômbêñ anêñ nali ba eyala yani.

8 Wapômbêñ ma leñhaviñ anêñ ôdônñ ba intu opalêla takatu ba leñhaviñ mi hêk i ma miñ eyala Wapômbêñ ami.

9 *Wapômbêñ anêñ Nakaduñ donptom iyom ba hêv halêm pik ek alalô namô lôkmala esak yani. Kobom êñ hik thô nena yani lahaviñ alalô bêñ anônñ.

10 *Miñ osonñ nena leñhaviñ anônñ ma alalôaniñ leñhaviñ Wapômbêñ. Mi, leñhaviñ anônñ ma aêntêk. Wapômbêñ lahaviñ alalô ba hêv Nakaduñ ba hama ek alalôaniñ kambom anêñ malaiñ miñ êpôm alalô ami.

11 Aêñ ba aiyañ thêlô, Wapômbêñ bôk lahaviñ alalô bêñ anônñ ba intu mavi ek môlô lemimimbiñ môlôviyañ aêñ iyom.

12 *Anyô te miñ bôk hayê Wapômbêñ ami. Ma donptom alalô leñhaviñ i ma Wapômbêñ hamô haviñ alalô ma anêñ lahaviñ êñ hik anônñ hamiñ alalô.

13 *Wapômbêñ bôk hêv anêñ Lovak Matherñ yôv hadêñ alalô ba intu nayala nena lêk amô haviñ yani ma yani hamô haviñ alalô.

14 Ma yêlô bôk ayê hathak maleññ ba lêk anañ bêñ nena Lambô bôk hêv Nakaduñ halêm ek nêm avômalô pik bulubiñ.

15 Opalêla takatu ba enañ iniñ êvhaviñ bêñ nena, “Yisu ma Wapômbêñ anêñ Nakaduñ”, êñ ma Wapômbêñ hamô haviñ thêlô ma thêlô êmô haviñ Wapômbêñ.

16 Ba intu alalô ayala lôk aêvhaviñ nena Wapômbêñ lahaviñ alalô.

Wapômbêñ ma leñhaviñ anêñ ôdônñ ba intu opalêla takatu ba leñhaviñ hamô haviñ i ma êmô haviñ Wapômbêñ ma Wapômbêñ hamô haviñ i.

17 Alalô amô aêñ, êñ ma leñhaviñ hik anônñ hamiñ alalô ba intu tem alalô namiñ lôklokwañ ma kô mi êndêñ waklavônñ Wapômbêñ indum abô. Pik êntêk ma asopa lonônndê thêthônñ hatôm yani bôk hasopa yôv ba intu tem miñ nakô ami.

18 Wapômbêñ lahaviñ alalô ba intu miñ nakô ami. Anêñ lahaviñ ma mabuñ anônñ ba intu hêv kô vê. Ma opalê atu hakô ek waklavônñ nindum abô hik thô nena leñhaviñ miñ hik anônñ hamiñ yani ami.

19 Wapômbêñ lahaviñ alalô hamônñ ba intu leñhaviñ hamô haviñ alalô.

20 Anyôla atu ba miñ lahaviñ iviyañ atu ba hayê i ami, êñ ma miñ hatôm laimbiñ Wapômbêñ atu ba miñ hayê ami. Ba intu anyôla hanañ nena, “Yaleñhaviñ Wapômbêñ” ma donptom hapôlik ek iviyañ, ôpêñ ma anyô abôyañ.

21 *Wapômbêñ bôk hêv abô balabuñ yôv hadêñ alalô nena, “Opalêla takatu ba leñhaviñ Wapômbêñ ma leñjimbiñ iviyañ imbiñ.”

5

Êvhaviñ Wapômbêñ Nakaduñ

1 *Avômalô takatu ba êvhaviñ nena Yisu ma Mesaya bôk ibitak Wapômbêñ nali yôv. Ma avômalô takatu ba leñhaviñ Lambô ma ethak leñhaviñ anêñ nali aêñ iyom.

2 Alalô leñhaviñ Wapômbêñ lôk asopa anêñ balabuñ, êñ ma hik thô

* 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Lom 5:8-10; 1Jon 2:2 * 4:12: Jon 1:18 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jon 3:24 * 4:21: Mak 12:29-31 * 5:1: 1Jon 4:15

nena alalô lenjinhaviñ Wapômbên nali haviñ.

³ *Alalô lenjinhaviñ Wapômbên, êñ ma athak asopa anên abô balabuñ. Ma anên balabuñ miñ malaiñ ek nasopa ami

⁴ ek malê nena Wapômbên anên nali sapên ik vovak ba êmô pik anên lôklokwan lu hathak êvhaviñ.

⁵ Ma avômalô takatu ba ik vovak haviñ pik anên lôklokwan ba êmô lu ma opalêla? Thêlô ma avômalô takatu ba êvhaviñ nena Yisu ma Wapômbên Nakaduñ.

Lavôññ atu ba hik Yisu thô

⁶ *Ma Yisu Kilisi halêm pik ba anên hathik ñañ lo anên thalalen hangasô hik yani thô. Miñ ñañ iyom ami. Mi, ñañ lo thalalen. Ma Lovak Mathen atu ba hanañ abô avanôn iyom hik yani thô haviñ.

⁷ Aên ba intu nômlôkwanlô hik yani thô aêntêk,

⁸ *Lovak Mathen lo ñañ ma thalalen. Ma thêlô lô êñ êlôk hathak auk donptom iyom.*

⁹ *Alalô athak êvhaviñ ñê pik takatu ba ik nômla thô iniñ abô. Ma Wapômbên anên abô ma hamô vuliñ ek malê nena halêm anên Wapômbên da. Ma yani hik Nakaduñ thô hathak nômlô êntêk.

¹⁰ *Opalêla takatu ba êvhaviñ Wapômbên Nakaduñ eyala hêk kapôlônñ nena abô takên ma avanôn. Ma donptom avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Wapômbên ami ma idum ba yani habitak hatôm anyô abôyan ek malê nena miñ êvhaviñ abô takatu ba hanañ hathak Nakaduñ ami.

¹¹ Ma abô takatu ba Wapômbên hêv hadên alalô ma aêntêk. Hêv alalô lôkmala namô wak nômbên intu sapên. Ma lôkmala êñ anên ôdôn ma Nakaduñ.

¹² *Ôpatu ba hamô haviñ Nakaduñ ma hawa lôkmala êñ. Ma donptom opalêla takatu ba miñ êmô haviñ Wapômbên Nakaduñ ami ma miñ ewa lôkmala êñ ami.

Lêk awa lôkmala yôv

¹³ *Yahato abô takêntêk hadên môlô takatu ba êvhaviñ Wapômbên Nakaduñ anên athên ek noyala nena lêk owa lôkmala atu ba nômlô wak nômbên intu sapên yôv.

¹⁴ *Ma alalô aten yani hathak nômlate hatôm yani anên lahaviñ, êñ ma tem endanô. Ba intu miñ nakô nena tem miñ endanô alalôaniñ abô ami. Mi, tem endanô.

¹⁵ Alalô ayala nena yani hathak hanañ alalôaniñ apetenak. Ba malêla takatu ba anañ hik yani liñ ma nayala katô nena yani tem nêm.

¹⁶⁻¹⁷ Ma kobom lokban sapên ma kambom iyom. Kambom vi tem miñ endom anyô ni loñ atum ami. Ba hâyê môlôviyan idum kambom êñ, ma noten mek ma Wapômbên tem nêm thêlô lôkmala. Ma donptom kambom vi halom anyô hi loñ atum ba miñ yahanan ek noten mek esak thêlô êñ ami.*

Abô anên dan

¹⁸ *Alalô ayala nena avômalô takatu ba bôk ibitak Wapômbên nali miñ idum kambom thêthô ami. Mi, Wapômbên Nakaduñ hayabiñ thêlô ba ngôk kambom atu miñ hatôm êsôm thêlô ami.

¹⁹ Alalô ayala nena alalô ma Wapômbên anên, ma donptom pik sapên ma êmô ngôk kambom atu anên lôklinyak kapô.

²⁰ Alalô ayala nena Wapômbên Nakaduñ bôk halêm yôv ba hêv auk hadên alalô ek alalô hatôm nayala Wapômbên ôpatu ba avanôn. Ma alalô amô haviñ yani atu ba avanôn lôk Nakaduñ Yisu Kilisi. Yani ma

* **5:3:** Jon 14:15,23-24 * **5:6:** Jon 1:29-34 * **5:8:** Jon 15:26 * **5:8:** Mose anên balabuñ hanañ nena anyô ju mena lô la enañ abô te ma avanôn (Lo 19:15). * **5:9:** Jon 5:32-37 * **5:10:** Jon 5:36-40 * **5:12:** Jon 3:36 * **5:13:** Jon 20:31 * **5:14:** Jon 14:13-14; 1Jon 3:21-22 * **5:16-17:** Nôngô Mak 3:29 ma Matyu 12:31 lôk Hiblu 6:4-6 lo 10:29-31. * **5:18:** 1Jon 3:9

Wapômbêᶇ anôᶇ biᶇ lôk lôkmala atu
ba nêᶇmô wak nôm̃bêᶇ intu sapêᶇ.

²¹ Yenaᶇ avômena, nômô daim ek
malêla takatu ba hawa Wapômbêᶇ
anêᶇ loᶇ.

Jon anêḡ kapya yaḡ Abô môḡ

Aposel Jon hato kapya êntêk. Nê lôkauk enaḡ nena hato hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ malak te. Waklavônêḡ ma kêdônḡwaga ewa Yisu anêḡ Abô Mavi ba i luvuluvu ma avômalô êvhaviḡ eyabiḡ thêlô. Ma donḡtom kêdônḡwaga abôyaḡ evenḡ haviḡ ba intu Jon hato ek thêlô neyabiḡ nê takatu ba esopa Yisu anêḡ abô avanônḡ iyom.

Hato kapya êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvônḡ doho la.

Jon hêv lamavi

¹ Ya Biḡsu Jon ba yahato abô êntêk hadêḡ o avi atu ba Wapômbêḡ bôk halam yôv lôk nalumi.* Yalenḡhaviḡ môlô hathak abô avanônḡ ba miḡ ya iyom ami. Mi, avômalô takatu ba eyala abô avanônḡ êḡ haviḡ.

² Abô avanônḡ êḡ hamô alalô kapôlônḡiḡ ba tem êmô êtôm wak nômbeḡ intu sapêḡ ba intu yêlô leḡiḡhaviḡ môlô.

³ Kamik Wapômbêḡ lo Namalô Yisu Kilisi iniḡ wapôm lôk leḡiḡhiki ma labali êmô imbiḡ alalô takatu ba amô abô avanônḡ lôk leḡiḡhaviḡ kapô.

Nobalonḡ abô avanônḡ lonḡ

⁴ *Yahapôm nalumi doho atu ba esopa abô avanônḡ hatôm atu ba Wakamik bôk havak haviḡ alalô ba intu yalenḡmavi anônḡ.

⁵ *Livônḡ, lêk yahathô o lokwan nena alalô leḡiḡimbiḡ i. Balabuḡ êntêk ba yahato ma miḡ lukmuk ami. Mi, môḡ anônḡ ma bôk alalô awa yôv.

⁶ Ma leḡiḡhaviḡ anêḡ ôdônḡ ma aêntêk nena alalô nasopa Wapômbêḡ anêḡ abô balabuḡ. Ma abô balabuḡ êḡ ma môlô bôk olaḡô hadêḡ môḡ anônḡ nena nombeḡ imbiḡ leḡiḡhaviḡ.

⁷* Kêdônḡwaga abôyaḡ bêḡ anônḡ bôk i pik mayaliv ek nesau avômalô. Thêlô miḡ êvhaviḡ nena Yisu bôk habitak anyô ba halêm pik ami. Anyô anêḡ aêḡ ma anyô abôyaḡ lôk anyô hapôlik ek Kilisi.

⁸ Noyabiḡ am ek miḡ nônêm yak esak vuli takatu ba alalô adum ku hathak ek naja ami. Êḡ ma tem noja unim vuli mavi lôkthô.

⁹ Ôpatu ba hawa auk yaḡda ba miḡ havalonḡ Kilisi anêḡ abô lonḡ ami ma miḡ hamô haviḡ Lambô ami. Ma donḡtom ôpatu ba havalonḡ Kilisi anêḡ abô lonḡ hamô haviḡ Lambô lo Namalô.

¹⁰ Anyôla hayô ek môlô ba miḡ hawa abô êḡ ami, êḡ ma miḡ nônêm lemimmavi lôk noja yani thô ba unu unim unyak ami.

¹¹ Hôêv lemmavi hadêḡ yani, êḡ ma hudum ku kambom êḡ haviḡ yani.

¹² Abô bêḡ anônḡ hêk ek yanaḡ êndêḡ môlô, ma donḡtom yahadô ek yato êndôk kapya. Yalenḡhabi yasôk ek alalô nanaḡ abô imbiḡ i ek alalô leḡiḡmavi bêḡ anônḡ.

¹³ Mamuyaḡ atu ba Wapômbêḡ bôk halam yôv anêḡ nali* êv leḡiḡmavi hadêḡ môlô.

* **1:1:** Nê lôkauk doho enaḡ nena, "Avi lôk nali êḡ ma abô lôk kup ma anêḡ ôdônḡ nena avômalô êvhaviḡ anêḡ unyak mathenḡ te. Ma yaḡ lôk nali (2 Jon 13) ma hatôm unyak mathenḡ yaḡ." * **1:4:** 3Jon 3 * **1:5:** 1Jon 2:7 * **1:7:** 1Jon 4:1-3 * **1:13:** Hatôm unyak mathenḡ yaḡ anêḡ avômalô êvhaviḡ. Nôḡḡô 2 Jon 1.

Jon anêḡ kapyā te lô Abô môḡ

Aposel Jon hato kapyā êntêk hadêḡ Gaius. Diotlepes ma avômalô êvhaviḡ anêḡ malak te iniḡ avaka. Ma yani hadô ek enja kêdôḡwaga takatu ba Jon hêv i ba i loḡ êḡ thô. Ma donḡtom Gaius hawa i thô ba intu Jon hato hadêḡ yani ek indum yani lamavi.

Hato kapyā êntêk hadêḡ 85 lo 95 AD malêvôḡ doho la.

Jon hêv lamavi hadêḡ Gaius

¹ *Ya Biḡsu Jon ba yahato kapyā êntêk hadêḡ o yenaḡ aiyaḡ Gaius. Yalenḡhaviḡ o hathak abô avanôḡ.

² Aiyaḡ, yahatenḡ mek ek lemvimkupik lôk anêḡ ku lôkthô imbitak mavi êtôm anêḡ hôêvhaviḡ hamô mavi.

³ *Aiyaḡ doho êvô êlêḡ ba enaḡ nena hosopa abô avanôḡ dedaḡḡ mavi hathak nômkama sapêḡ atu ba hudum ba intu yalenḡmavi anôḡ.

⁴ Yahalaḡḡ nena yenaḡ avômena esopa abô avanôḡ atu, êḡ ma hadum yalenḡmavi anêḡ dôêḡ.

Gaius hadum kobom mavi

⁵ Aiyaḡ, hoyabiḡ kêdôḡwaga abô avanôḡ takatu ba êlêḡ anêḡ loḡ buyaḡ ma thêlô ma ḡê masôm ek o, êḡ ma hudum nôḡ mavi anôḡ.

⁶ *Thêlô bôk enaḡ hathak anêḡ lemhaviḡ atu bêḡ hadêḡ avômalô êvhaviḡ anêḡ loḡ êḡ yôv. Ba êthôk hathak loḡbô ma mavi ek undum aêḡ ba nêḡ thêlô sa êtôm Wapômbêḡ da anêḡ lahaviḡ ek ini buyaḡ.

⁷ *Hathak athêḡ êḡ, ma thêlô i ma miḡ ewa nômlate anêḡ ḡê daluk ami.

⁸ Ba intu mavi ek nanêḡ ḡê takêḡ sa ek alalô nambitak ḡê ku imbiḡ thêlô esak abô avanôḡ.

Diotlepes hadum kambom

⁹ Bôk yahato kapyā hi avômalô ôdôḡ êvhaviḡ yôv hathak nôḡ takatu, ma donḡtom Diotlepes miḡ hathak halaḡḡ yêlôaniḡ abô ami. Mi, lahaviḡ imbitak anyô bêḡ.

¹⁰ Aêḡ ba yahathôk ma tem yanaḡ anêḡ kambom êḡ bêḡ. Yani hathak hanaḡ abô kambom takatu ba ôdôḡ mi hathak yêlô. Ma hadum kambom bêḡ yaḡ haviḡ nena hadô ek enja kêdôḡwaga abô avanôḡ takatu ba êlêḡ thô. Ma hamiḡ loḡ siḡ ek avômalô takatu ba lenḡḡhaviḡ neja i thô lôk hadum ek nêḡ i vê êḡḡêk avômalô ôdôḡ êvhaviḡ.

Demitlius hadum mavi

¹¹ *Aiyaḡ, miḡ undum ek osopa ḡê kambom venḡḡgwam ami. Mi, osopa mavi iyom. Ôpatu ba hadum mavi ma Wapômbêḡ anêḡ. Ma ôpatu ba hadum kambom ma miḡ bôk hayê Wapômbêḡ ami.

¹² Avômalô lôkthô enaḡ abô mavi hathak Demitlius ma abô avanôḡ hik loḡ haviḡ. Ma yêlô anaḡ aêḡ iyom ma hoyala nena yêlôaniḡ abô ma avanôḡ.

Abô anêḡ daḡ

¹³ *Abô bêḡ anôḡ hêk ek yato êndêḡ o, ma donḡtom yahadô ek yato.

¹⁴ Yalenḡhaviḡ yasôk yaḡḡê o kethen oyaḡ ek alai nanaḡ abô imbiḡ i.

¹⁵ Yôhôk êmô imbiḡ o. Anêḡ avômalô môlô êv iniḡ lenḡḡmavi hathôk ek o. Ma nêḡ yalenḡmavi êndêḡ yenaḡ avômalô môlô tomtom atu ba êmô haviḡ o.

* 1:1: Ap 19:29; Lom 16:23 * 1:3: 2Jon 4 * 1:6: Tit 3:13 * 1:7: 1Ko 9:11-12 * 1:11: 1Jon 3:6-10 * 1:13: 2Jon 12

Jut anêḡ kapya Abô môḡ

Yisu yaḡ molok Jut hato kapya êntêk. Abô Glik ma elam nena Judas (Matyu 13:55; Mak 6:3). Hato ek ḡê êvhaviḡ neyabiḡ i esak kêdôḡwaga abôyaḡ takatu ba ekopak êmô thêlô malêvôḡ. Kêdôḡwaga abôyaḡ enaḡ nena avômalô êvhaviḡ hatôm nindum kambom ek malê nena Wapômbêḡ anêḡ lahiki ma bêḡ anôḡ ba intu avômalô êvhaviḡ idum kambom ma tem miḡ nêḡm vovaḡ êndêḡ i ami.

Hato kapya êḡ hadêḡ 65 AD la.

Jut hêv lamavi

¹ *Ya Jut, Yisu Kilisi anêḡ anyô ku ma Jems anêḡ yaḡ molok. Yahato kapya êntêk ek môlô takatu ba bôk halam yôv ek nôḡmô Kamik Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ kapô lôk Kilisi eyabiḡ môlô.

² Wapômbêḡ anêḡ kapô lôk labali ma lahaviḡ êmô imbiḡ môlô bêḡ anôḡ.

Noyabiḡ am ek kêdôḡwaga abôyaḡ

³ Aiyaḡ thêlô, ya vovaḡ ek yato abô esak Wapômbêḡ anêḡ bulubiḡ atu ba bôk hapôm alalô yôv. Ma doḡtom lêk malaiḡ bêḡ te habitak. Ba intu yahato ek yasaḡ môlô lokwaḡ ek numiḡ lôklokwaḡ ba nobaloḡ abô avanôḡ takatu ba alalô aêvhaviḡ loḡ. Wapômbêḡ bôk hêv abô avanôḡ êḡ yôv hadêḡ anêḡ avômalô mathêḡ ek neyabiḡ katô.

⁴ *Malaiḡ êḡ ma aêntêk. Nê abôyaḡ doho lêk eyenak ba ekopak êmô môlô kapô. Thêlô êpôlik ek alalôaniḡ Wapômbêḡ. Ma ethalamuniḡ anêḡ wapôm ek nindum sek waliliḡ lomaloma esak. Ma êvôliḡ dômiḡ ek alalôaniḡ Avaka atu Anyô Bêḡ, Yisu

Kilisi. Bôsêbôk ma eto abô hathak vovaḡ takatu ba tem êpôm thêlô.

⁵ *Abô takêntêk ba tem yanaḡ ma bôk olaḡ yôv. Ma doḡtom tem yanaḡ esak loḡbô ek lemimimbi katô. Sêbôk ma Anyô Bêḡ hêv anêḡ avômalô bulubiḡ ba hawa i vê hêk Ijip. Ma doḡtom vêḡ ma hik takatu ba miḡ êvhaviḡ ami pôpônô.

⁶ *Ma lemimimbi aḡela taksêbôk atu ba etak iniḡ loḡ ba i mayaliv ma miḡ êmô iniḡ loḡ lôkliḡyak tiḡiḡ ami. Ba intu Wapômbêḡ bôk hakak i loḡ hathak yak atu ba miḡ hatôm itip ami. Ma hadô i hamô loḡ momaḡiniḡ bêḡ kapô ek neyabiḡ waklavôḡ bêḡ nindum abô.

⁷ *Ma aêḡ iyom, bôk Sodom lo Gomola ma malak vi takatu ba êmô habobo êv i ek idum sek waliliḡ lôk ethak i mayaliv. Êḡ ma Wapômbêḡ habôk malak takêḡ hathak atum ba hik vovaḡ atum atu ba tem êpôm ḡê kambom thô hadêḡ alalô ek miḡ nasopa veḡiḡgwam ami. Atum êḡ tem esaḡ êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ.

⁸ Ma doḡtom lêk ma ḡê abôyaḡ takêḡ idum kambom takêḡ aêḡ iyom. Thêlô esopa iniḡ niaviḡ ba idum iniḡ leḡviḡkupik habitak lôḡḡôlôḡ lôk êdô nêwê Anyô Bêḡ lôk ḡê bêḡbêḡ vibibiḡ ma esokwaḡ aḡela lôk athêḡ anêḡ leḡ.

⁹ *Ma doḡtom Maikel, aḡela lôk athêḡ bêḡ atu, miḡ hadum aêḡ ami. Mi, sêbôk ba thai lôk Sadaḡ êkôki hathak Mose liḡkupik ma Maikel miḡ hasokwaḡ Sadaḡ ba hanaḡ anêḡ kambom bêḡ ami. Mi. Yani hanaḡ nena, "Anyô Bêḡ da tem esaḡ o."

¹⁰ *Ma doḡtom lêk ḡê abôyaḡ takêḡ esokwaḡ nôḡkama takatu ba miḡ eyala ami. Hatôm alim bomaḡ, thêlô eyala leḡviḡkupik anêḡ thethaḡak iyom ba nôḡm takêḡ habuliḡ thêlô.

¹¹ *Kikaknena, malaiḡ bêḡ tem êpôm i! Thêlô esopa Kain atu ba hik yaḡ molok vônô vaḡgwam lôk esopa Balam anêḡ kambom lahaviḡ vuli ba

* **1:1:** Mat 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** Kis 12:51; Nam 14:29-30 * **1:6:** 2Pi 2:4 * **1:7:** Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2Pi 2:11; ALK 12:7 * **1:10:** 2Pi 2:12 * **1:11:** Stt 4:7-8; Nam 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Jon 3:12

havôv avômalô ek nindum kambom. Lôk êtôm Kola atu ba kapô hagiap ek Wapômbêḅ ba intu tem nema êtôm yani.

12 *Môlô othak donjom ek onḅwan nôm lemimhaviḅ am, êḅ ma ḅê takêḅ lêk êtôm nôm lelaik hamô môlô malêvôḅ. Eson nena nôm êḅ ma nôm oyanḅ ba miḅ leḅḅḅḅḅ Wapômbêḅ ami. Ma leḅḅḅḅḅ thêlôda iyom ba eyanḅ ma leḅḅḅḅḅ avômalô vi. Thêlô miḅ ik anôḅ ami hatôm buliv atu ba lovak hayuv vôkê ba miḅ ôthôm hik ami. Thêlô êtôm alokwanḅ takatu ba miḅ hik anôḅ hadêḅ anêḅ waklavôḅ ami ba intu elav ôdôḅ thô, êḅ ma hatôm ḅama hapôm i bôlôḅ ju.

13 Thêlô hatôm ḅḅwêk beley lokwanḅ ba iniḅ kambom hatôm ḅḅwêk budum hanḅôli ba anêḅ wapôk thapuk hik iniḅ mama thô. Ma êtôm vuliḅ atu ba i mayaliv. Wapômbêḅ bôk hapesanḅ bôlôvôḅ momaḅiniḅ kambom bomaḅ bêḅ te ek thêlô nêmo aêḅ êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ.

14 *Inok ma Adam anêḅ lim ôdôḅ te baheḅvi ba lahavuju. Bôk hanaḅ abô plopet hathak ḅê abôyanḅ takatu ba lêk ibitak nena, “Odaḅô! Anyô Bêḅ tem êlêm imbiḅ anêḅ aḅela mathenḅ lubuḅlubuḅ

15 ek endanô avômalô sapêḅ iniḅ abô. Ma avômalô takatu ba miḅ esopa Wapômbêḅ ami ma tem nêḅ iniḅ vuli viyanḅ êndêḅ i esak iniḅ kambom takatu ba idum lôk êpôlik hathak yani ba enaḅ abô lôklala.”

16 Thêlô ethak kapôlôḅḅḅḅḅ diḅḅḅḅḅ lôk etha avômalô vi. Ma esopa iniḅ auk thethaḅak. Ma êv ida liḅ lôk ebam avômalô vi ek thêlô leḅḅḅḅḅ esak i ma nêḅnêḅ nômkama êndêḅ i.

Numiḅ lôklokwanḅ

17 O aiyanḅ thêlô, lemimimbi abô takatu ba alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ aposel bôk enaḅ

18 *hadêḅ môlô nena, “Waklavôḅ lôkthô anêḅ daḅ ma tem avômalô vi nimbi Wapômbêḅ lôk anêḅ avômalô

liliḅ lôk nesopa iniḅ thethaḅak ma nêpôlik ek Wapômbêḅ.”

19 Abô êḅ hanaḅ hathak ḅê abôyanḅ takatu ba evak môlô vose hi lodôḅlodôḅ. Lovak Mathenḅ miḅ hamô haviḅ i ami ba intu esopa auk pik iyom.

20 *O aiyanḅ thêlô, nodav unim lôkmala esak unim ôêvhaviḅ atu ba mathenḅ anôḅ. Lôk notenḅ mek esak Lovak Mathenḅ anêḅ lôklokwanḅ.

21 Nômô Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ kapô lôk noyabiḅ alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi anêḅ lahiki atu ba tem nêḅ lôkmala atu ba tem êmô êtôm wak nômbêḅ intu sapêḅ êndêḅ môlô.

22 Lemim injik am esak avômalô vi atu kapôlôḅḅḅḅḅ ju.

23 *Ma vi atu ba ebobo loḅ atum ma nôbôv i vê kethenḅ ek nêḅ i bulubiḅ. Ma vi atu ba lelaik hathak iniḅ kambom, kapôlômim ek i lôk nôkô esak iniḅ lelaik ek miḅ esale môlô thô ami.

Alalô nambô Wapômbêḅ anêḅ athêḅ

24-25 *Hathak alalôaniḅ Anyô Bêḅ Yisu Kilisi ma nambô Wapômbêḅ donjom atu ba hêv alalô bulubiḅ. Yani hatôm eyabiḅ o mavi ek miḅ nêḅ yak ami. Ma tem enja môlô takatu ba kambom mi ba etak môlô numiḅ Wapômbêḅ thohavloma anêḅ deda lôkmaḅḅḅḅ kapô lôk lemimmavi bêḅ anôḅ. Alalô nanêḅ deda lôkmaḅḅḅḅ lôk athêḅ lôkmaḅḅḅḅ ma lôklokwanḅ lôk lôkliḅyak ni êndêḅ yani. Yanida intu hamô aêḅ hadêḅ sêbôk ma lêk ma wak nômbêḅ intu sapêḅ! Avanôḅ.

* 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Stt 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; ALK 3:4 * 1:24-25: Lom 16:27; 2Pi 3:18

Yisu hik Auk Loŋ Kapô thô hadêŋ Jon Abô môŋ

Aposel Jon hato kapyã êntêk hadêŋ avômalô êvhaviŋ takatu ba Lom iniŋ gavman lôk avômalô vi êv malaiŋ hadêŋ i. Hato hathak wêŋ takatu ba Wapômbêŋ hik thô hadêŋ yani ek injik malêla takatu ba tem imbitak kethêŋ thô. Kapyã êntêk ma auk loŋ kapô bêŋ anôŋ hêk kapô.

Hato ek embatho avômalô êvhaviŋ loŋ ek nimiŋ lôklokwaŋ endeba êyô waklavôŋ Yisu endelêm. Yisu halehalêm, êŋ ma Sadaŋ lôk anêŋ avômalô takatu ba esopa yani tem nêpôm malaiŋ bêŋ. Ma avômalô êvhaviŋ tem nêôm mavi imbiŋ Yisu êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

Hato kapyã êntêk hadêŋ 95 AD la.

Abô môŋ

¹ *Auk loŋ kapô êntêk ma Wapômbêŋ hêv hadêŋ Yisu Kilisi ek injik thô êndêŋ anêŋ avômalô ku esak nôm takatu ba tem imbitak kethêŋ. Yisu hêv anêŋ aŋela ba hi hanaŋ ba hik thô hadêŋ anêŋ anyô ku Jon.

² Ma Jon hayê Wapômbêŋ anêŋ abô lôk abô avanôŋ takatu ba Yisu hanaŋ ma hanaŋ lôkthô bêŋ.

³ *Ma ôpatu ba hasam abô plopet êntêk ma êmô lôk lamavi. Ma ôpatu ba halaŋô ba hasopa ma êmô lôk lamavi ek malê nena waklavôŋ lêk habobo.

Jon hato abô hadêŋ avômalô êvhaviŋ ôdôŋ bahêŋvi ba lahavuju

⁴ *Ya Jon yahato kapyã êntêk hi hadêŋ avômalô êvhaviŋ anêŋ malak bahêŋvi ba lahavuju takatu ba êmô plovins Esia. Anyô Bêŋ atu ba lêk hamô ma bôk hamô ba tem êlêm, yani anêŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô. Ma lovak mathêŋ bahêŋvi

ba lahavuju atu ba êmô Anyô Bêŋ atu anêŋ loŋ hayabiŋ avômalô anêŋ wapôm lôk yôhok êmô imbiŋ môlô.

⁵ *Ma Yisu Kilisi atu ba hamiŋ lôklokwaŋ hathak Wapômbêŋ anêŋ abô anêŋ wapôm lôk labali êmô imbiŋ môlô aêŋ iyom. Yani anyô haviyô môŋ hêk ŋama lôk hayabiŋ kiŋ pik sapêŋ.

Yani lahaviŋ alalô ba anêŋ thalalen hapole alalô vê hêk alalôaniŋ kambom.

⁶ *Ma yani hatak alalô ek nambitak ŋê nambok da êmô Kamik Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô. Nanêm athêŋ lôkmaŋgiŋ lôk lôklokwaŋ êndêŋ yani êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

⁷ *Ôŋgô! Yani hamô buliv kapô ba halêm ba tem avômalô sapêŋ nêgê yani. Avômalô takatu ba bôk ibi yani lôk avômalô pik sapêŋ tem nêgê yani ba nedan asêŋ malêŋ. Avanôŋ, tem imbitak aêŋ.

⁸ *Anyô Bêŋ Wapômbêŋ hanaŋ nena, “Ya anyô môŋ anôŋ lôk haveŋ yam haviŋ. Bôk yahamô ma lêk yahamô ma tem yasok. Lôkliŋyak sapêŋ ma ya iyom yenaŋ.”

Jon hayê Yisu

⁹ Ya Jon môlônim aiyaŋ. Wapômbêŋ hayabiŋ alalô sapêŋ hamô anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ba alalô athak awa malaiŋ lomaloma ba amiŋ lôklokwaŋ hathak Yisu. Yahamô ŋgavithôm anêŋ Patmos hathak yahanan Wapômbêŋ anêŋ abô lôk yahanan abô hathak Yisu.

¹⁰ Hadêŋ Anyô Bêŋ anêŋ waklavôŋ ma Lovak Mathêŋ anêŋ lôklokwaŋ hawa ya. Ma yahalaŋô kaêk bêŋ hatôm lavuak halaŋ haveŋ ya yam

¹¹ ba hanaŋ, “Oto nôm takatu ba hâyê êndok kapyã ba nêôm êndêŋ avômalô êvhaviŋ ôdôŋ bahêŋvi ba lahavuju takatu. Oto ni Epesus lo Smelna ma Pelgamum lo Taiataila ma Saldis lo Piladelpia ma Laodisia.”

* **1:1:** ALK 22:6 * **1:3:** ALK 22:7,10 * **1:4:** Kis 3:14-15; ALK 3:1; 4:5 * **1:5:** Sng 89:27; Kol 1:18
* **1:6:** 1Pi 2:9; ALK 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mat 24:30; Jon 19:34-37; 1Te 4:17 * **1:8:** ALK 21:6; 22:13

12 Ma yahik ya liliñ ek yangê kaêk atu ba elam hadêñ ya, êñ ma yahayê atum lam gol bahenji ba lahavuju hamiñ.

13 *Ma yahayê anyô hamô atum lam takêñ malêvôn ba hatôm anyô te nakaduñ. Yani hik kwêv daim ba hayô va luvi ma havanjiñ sôp gol te hawê haveñ bôm kabum.

14 *Ma anêñ wakadôk ñauñ ma thapuk anôn hatôm boksipsip vuluk lôk hatôm buliv thapuk anôn. Ma anêñ madaluk ma hatôm atum dahalañ.

15 Ma anêñ vakapô ma hatôm aen mayav mabuñ mavi atu ba êbôk hamô atum ba habi kêdêkêdê. Ma anêñ abô anêñ pôk ma diñdiñ hatôm ñañ bêñ halañ.

16 *Yani havalon vuliñ bahenji ba lahavuju hamô yani bañ vianôn. Ma biñ vovak daim te ba ma hêk luvi hale yani abôlêk. Ma yani thohavloma ma hatôm wak habi mathalalen kambom.

17 *Yahayê yani ma yahêv yak halôk hêk yani va hatôm anyô ñama. Ma yani hatak bañ vianôn hayô hêk ya ma hanañ, “Miñ ôkô ami. Ya anyô môñ ba haveñ yam haviñ.

18 Ya ma ôpatu ba hamô lôkmala. Bôk yahama ma donjom lêk yahamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sapên. Ma yahavalon ñama lôk anêñ loñ iniñ vovalen.

19 Oto nôm takatu ba hâyê. Nôm takatu vi lêk hamô ma vi tem imbitak emben yam.

20 Êntêk ma abô loñ kapô hathak vuliñ bahenji ba lahavuju takatu ba hâyê hamô yabahen vianôn lôk atum lam gol bahenji ba lahavuju. Anêñ ôdôn ma aêntêk: vuliñ bahenji ba lahavuju takêñ ma anela bahenji ba lahavuju takatu ba eyabiñ avômalô êvhaviñ ôdôn bahenji ba lahavuju takatu. Ma atum lam gol bahenji ba lahavuju takatu ma avômalô êvhaviñ ôdôn bahenji ba lahavuju.”

* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Ese 43:2; Dan 7:9; 10:6; ALK 2:18; 19:12 * 1:16: Hib 4:12; ALK 2:12; 19:15 * 1:17: Ais 44:6; 48:12; ALK 2:8; 22:13 * 2:1: ALK 1:16 * 2:2: 1Jon 4:1 * 2:5: ALK 3:3 * 2:7: Stt 2:9; ALK 22:2,19

2

Abô hi Epesus

1 *Ma ôpên hanañ hadêñ ya nena, “Oto abô ni êndên anela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Epesus aêntêk:

Abô êntêk halêm anêñ ôpatu ba havalon vuliñ bahenji ba lahavuju hamô bañ vianôn ma haveñ atum lam gol bahenji ba lahavuju malêvôn. Ba hanañ nena:

2 *Yahayala môlônim bôk lo loñ lôk unim ku takatu ba udum ba umiñ lôklokwan. Ma ôpôlik hathak ñê kambom. Ma bôk olanô ñê takatu ba esau nena thêlô ma aposel ba oyala nena thêlô ma ñê abôyañ.

3 Ma ovalon yenañ athên loñ ba malain lomaloma hapôm môlô ma donjom umiñ lôklokwan lôk lemimvidon ma miñ vau ami.

4 Ma donjom môlônim kambom te hamô ba yahadô. Môlô miñ lemimhaviñ ya hatôm môñ sêbôk ami.

5 *Aên ba lemimimbi kobom mavi sêbôk ma tem ôngô nena môlô lêk ôv yak bêñ anôn. Aên ba node kapôlômim liliñ ek nosopa loñondê mavi sêbôk atu. Ma mi ma tem yasôk ek yanêm môlônim atum lam vê.

6 Ma donjom môlô othak udum nôm mavi te nena môlô ôpôlik hathak avômalô takatu ba esopa Nikolas anêñ kobom hatôm atu ba yahapôlik aên iyom.

7 *Opalê atu ba lôk lêndôn ma endanô abô takatu ba Lovak Mathen hanañ hadêñ avômalô ôdôn takatu ba êvhaviñ. Nê takatu ba leniñvidon ba miñ êv yak ami ma tem yatak thêlô ek nejan alokwan va atu ba hêv lôkmala hamô Wapômbên anêñ loñ mavi anôn kapô.”

Abô hi Smelna

8 Ma ôpên hanañ hathak loñbô nena, “Oto abô ni êndên anela atu

ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Smelna aêntêk:

Abô êntêk halêm anêñ ôpatu ba hamôñ ba havenñ yam ma bôk hama ba haviyô hathak lojñbô. Ma yani hanañ aêntêk:

9 *Yahayala malaiñ lomaloma hapôm môlô ba ômô thavuthiñ, ma doñtom môlô ma ñê lôk nômkama bêñ hêk Wapômbêñ ma. Ma yahayala abô kambom takatu ba avômalô vi enañ hathak môlô. Thêlô esau nena thêlô ma Wapômbêñ anêñ avômalô Israeñ ma doñtom mi. Thêlô ma Sadañ anêñ avômalô.

10 *Miñ môlô nôkô esak malaiñ takatu ba tem êpôm môlô kethenñ ami. Odañô! Sadañ tem indum ek avômalô netak môlô doho êndôk koladôñ ek nesaê môlô. Ma môlô noja malaiñ êtôm wak laumiñ. Numiñ lôklokwanñ endeba noma ma tem yanêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbêñ intu sapêñ anêñ kulunñ gol êndênñ môlô.

11 *Opalê atu ba lôk lëndôñ ma endañô abô takatu ba Lovak Mathenñ hanañ hadênñ avômalô ôdôñ takatu ba êvhaviñ. Ñê takatu ba leññvidonñ ba miñ êv yak ami ma tem miñ neja malaiñ esak ñama atu ba havenñ yam ami.”

Abô hi Pelgamum

12 Ma ôpêñ hanañ hathak lojñbô nena, “Oto abô ni êndênñ añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Pelgamum aêntêk:

Abô êntêk halêm anêñ ôpatu ba havalonñ biñ vovak ba ma hêk luvi. Hanañ aêntêk:

13 Yahayala lojñ atu ba môlô ômô. Lojñ êñ ma Sadañ da hamô ba hayabiñ, ma doñtom môlô ômô lojñ êñ ba ovalonñ yenañ athênñ lojñ lôklokwanñ. Ma hadênñ waklavônñ atu ba ik Antipas vônô hêk môlônim malak ma môlô miñ otak unim ôêvhaviñ ya ami. Yani hêvhaviñ ya bêñ anônñ ba hanañ yenañ abô bêñ hêk Sadañ anêñ lojñ.

14 *Ma doñtom môlônim kambom doho hêk ba yahadô. Môlô doho osopa plopet bô Balam anêñ abô. Sêbôk ma yani hêv auk hadênñ Moap iniñ kiñ Balak ek êndôk avômalô Israeñ leññ ek nindum kambom ba nejanñ nômk takatu ba bôk hêv hadênñ ñgôk lôk nindum sek waliliñ.

15 Aênñ iyom ma môlô doho osopa Nikolas anêñ abô.

16 Aênñ ba node kapôlômim liliñ. Mi ma tem yasôk kethenñ oyanñ ba yangik vovak esak yenañ biñ vovak atu ba hale yavenñbôlêk êndênñ môlô takatu ba miñ ole am liliñ ami.

17 *Opalê atu ba lôk lëndôñ ma endañô abô takatu ba Lovak Mathenñ hanañ hadênñ avômalô ôdôñ takatu ba êvhaviñ. Ñê takatu ba leññvidonñ ba miñ êv yak ami ma tem yanêm nômk ‘mana’ êndênñ thêlô hatôm bôk yahêv hadênñ Israeñ êmô lojñ thiliv. Mana êñ ma lêk hamô lojñ kapô. Ma tem yanêm thêlô valu thapuk te lôk athênñ lukmuk atu ba eto hathak. Anyôla miñ hayala athênñ lukmuk êñ ami ma ôpatu ba hawa iyom intu hayala.”

Abô hi Taiataila

18 *Ma ôpêñ hanañ hathak lojñbô nena, “Oto abô ni êndênñ añela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Taiataila aêntêk:

Abô êntêk halêm anêñ Wapômbêñ anêñ Nakadunñ atu ba madaluk hatôm atum dahalañ ma vakapô hatôm aenñ mayav atu ba habi kêdêkêdê. Hanañ aêntêk:

19 Yahayala môlônim kobom. Yahayala môlônim lemimhaviñ lôk ôêvhaviñ ma ôêv avômalô sa ba umiñ lôklokwanñ iyom. Hadênñ môñ ma môlô udum ku dokte, ma doñtom lêk môlô udum ku bêñ.

20 *Ma doñtom môlônim kambom te hêk ba yahadô. Avi te hatôm Jessebel hamô haviñ môlô. Yani hasau nena yani ma avi plopet te, ma

* 2:9: 2Ko 11:14-15; ALK 3:9

* 2:10: 2Ti 4:8; Jem 1:12

* 2:11: ALK 20:14; 21:8

* 2:14: Nam

22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15

* 2:17: Kis 16:4,14-15,33-34; Ais 62:2; Jon 6:48-50

* 2:18: ALK 1:14-15

* 2:20: 1Kin 16:31; 2Kin 9:22

dojtom yani anêj abô halom yenañ ñê ku ek nindum sek waliliñ lôk nejañ nô m takatu ba êv da hadêj ñgôk. Yani hadum kambom takêj, ma dojtom môlô miñ ôêv yani vê ami!

²¹ Yahêv waklavônj ek yani ende kapô liliñ ba etak anêj sek waliliñ, ma dojtom mi. Yani hadô.

²² Odañô! Tem yanêm lijiñ bêj êndêj yani lôk yanêm malaiñ bêj êndêj ñê takatu ba idum sek haviñ yani ba miñ ele kapôlôñjiñ liliñ ami.

²³ *Ma tem yañgik yani anêj avômena pôpônô. Aêj ba avômalô ôdônj êvhaviñ lôkthô tem neyala nena ya ôpatu ba yahayê avômalô kapôlôñjiñ lôk iniñ auk. Ba tem yanêm vuli êndêj môlô tomtom êtôm nô m takatu ba udum.

²⁴ Ma dojtom lêk yahêv ku dojtom iyom hadêj môlô vi anêj Taiataila atu ba miñ osopa yani anêj abô ami. Lôk miñ oyalâ nô m atu ba elam nena, ‘Sadañ anêj auk loj kapô’ ami. Ku êj ma

²⁵ *nobaloñ unim auk loj endeba yatup am.

²⁶ Nê takatu ba leñjiñvidonj ba miñ êv yak ami ma idum yenañ yalenhaviñ aleba hayô anêj dañ, ma tem yanêm athêj bêj êndêj thêlô ek neyabiñ avômalô pik lôkthô.

²⁷ *Thêlô tem neja kôm aej ek neyabiñ avômalô pik lôklokwañ ba nimbi thêlô ba nipup nenanena êtôm uñ anônj. Wakamik bôk hêv athêj bêj hadêj ya ba tem yandum aej iyom êndêj thêlô.

²⁸ *Ma tem yanêm vuliñ lôkbôk êndêj thêlô imbiñ.

²⁹ Opalê atu ba lôk lêndônj ma endañô abô takatu ba Lovak Mathen hanañ hadêj avômalô ôdônj takatu ba êvhaviñ.”

3

Abô hi Saldis

¹ *Ma ôpêj hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndêj aje la atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêj Saldis aêntêk:

Abô êntêk halêm anêj ôpatu ba hayabiñ Wapômbêj anêj lovak mathen bahenji ba lahavuju ma havalonj vuliñ bahenji ba lahavuju. Ma yani hanañ aêntêk: Yahayala môlônim kobom. Avômalô eson nena môlô ômô lôkmala. Ma dojtom mi, môlô bôk oma yôv.

² Numbiyô! Môlônim ôêvhaviñ lêk habobo ema ba intu nobatho am loj ek malê nena môlônim ku ma volonj oyañ hêk yenañ Wapômbêj ma.

³ *Lemimimbi abô takatu ba bôk olañô ba ovalonj. Ma node kapôlômim liliñ ba nodovak abô êj vibiñ. Môlô miñ oviyô ami, ma tem yasôk êtôm anyô vani ba môlô noboloba.

⁴ *Ma dojtom môlô naju iyom anêj Saldis intu unim sôp mabuñ denañ. Unim kobom ma mavi ba intu embenj yam ma hatôm noba sôp thapuk ba nombenj imbiñ ya.

⁵ *Nê takatu ba leñjiñvidonj ba miñ êv yak ami tem nipuk sôp thapuk êtôm thêlô. Tem miñ yanêm thêlônij athêj vê ênjêk kapya lôkmala ami ma mi. Tem yanañ êndêj Wapômbêj lôk anêj aje la nena, ‘Thêlô êj ma yenañ.’

⁶ Opalê atu ba lôk lêndônj ma endañô abô takatu ba Lovak Mathen hanañ hadêj avômalô ôdônj takatu ba êvhaviñ.”

Abô hi Piladelpia

⁷ *Ma ôpêj hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndêj aje la atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêj Piladelpia aêntêk:

Abô êntêk halêm anêj ôpatu ba mathen ma hanañ abô avanônj iyom. Yani hayabiñ Jelusalem lukmuk anêj badêj abôlêk anêj vovaleñ hatôm Devit bôk hayabiñ Jelusalem bô anêj. Yani hik vê ma

* 2:23: Sng 7:9; Jer 17:10; ALK 20:12-13 * 2:25: ALK 3:11 * 2:27: Sng 2:9 * 2:28: ALK 22:16
 * 3:1: ALK 1:4,16 * 3:3: Mat 24:43-44; 1Te 5:2; ALK 2:5; 16:15 * 3:4: Jut 23 * 3:5: Kis 32:32-33;
 Mat 10:32; Luk 12:8 * 3:7: Ais 22:22

miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Ma yani hik siñ ma miñ hatôm anyôla injik vê ami. Yani hanañ aëntêk:

8 *Yahayala môlônim kobom. Odañô. Yahik unyak abôlêk te vê ek môlô ma miñ hatôm anyôla injik siñ ami. Yahayala nena anêm lôklokwañ ma yaôna, ma doñtom môlô osopa yenañ abô ba miñ ôvôliñ dômim hathak yenañ athên ami.

9 *Sadañ anêñ avômalô takatu ba enañ nena thêlô ma Wapômbên anêñ avômalô Israél, ma doñtom mi, thêlô enañ abôyañ iyom. Tem yandom thêlô ba nêlêm ek nede venjindôñ lêlô êndên môlô ma neyala nena yalenhaviñ môlô.

10 *Môlô othak osopa yenañ abô balabuñ lôk umiñ lôklokwañ. Ba intu tem yayabiñ môlô mavi êndên waklavôñ malaiñ atu ba tem esaê avômalô pik bêñ êntêk lôkthô.

11 Tem yasôk kethên. Nobaloñ unim nômkama anôñ loj lôklokwañ ek anyô yañ miñ enja môlônim vuli ami.

12 *Nê takatu ba lenjividoñ ba miñ êv yak ami tem yatak thêlô ek nimbitak êtôm yenañ Wapômbên anêñ unyak mathên anêñ landiñ. Thêlô tem miñ netak ami. Ma tem yato yenañ Wapômbên anêñ athên lôk Wapômbên anêñ malak lôñ anêñ athên nena Jelusalem lukmuk êyôngêk thêlô. Malak êñ tem yenañ Wapômbên nêñ anêñ len ba êndôk ba êlêm. Ma tem yato yenañ athên lukmuk êyôngêk thêlô imbiñ.

13 Opalê atu ba lôk lëndôñ ma endañô abô takatu ba Lovak Mathên hanañ hadên avômalô ôdôñ takatu ba êvhaviñ.”

Abô hi Laodisia

14 Ma ôpên hanañ hathak loj bô nena, “Oto abô ni êndên anjela atu ba hayabiñ avômalô êvhaviñ anêñ Lao-disia aëntêk:

Abô êntêk ma halêm anêñ ôpatu ba anêñ athên nena Avanôñ Biñ.

Yani ma anyô hamiñ lôklokwañ ek hik Wapômbên anêñ nôñ avanôñ thô. Ma yani pik lo len sapên anêñ alañ. Ba hanañ nena:

15 *Yahayala nôñ takatu ba môlô othak udum ba môlô miñ vovañ mena thilibuñ la ami. Yalenhaviñ môlô vovañ mena thilibuñ la ma doñtom mi.

16 Môlô vovañ dokte ma thilibuñ dokte iyom ba yahadô. Ba intu tem yambululup môlô vê ende yavenbôlêk.

17 *Môlô othak onañ nena, ‘Ya anyô valuselen bêñ ma ya anyô lôkmanjiñ ba yada hatôm.’ Ma doñtom môlô ôthôñ paliñ nena môlô kapôlômim daluk kambom! Alikak-nena, môlô avômalô thavuthiñ ma malemim pusip ba ômô kôlôlôñ.

18 *Yahanañ ek môlô nôñem vuli yenañ gol atu ba êbôk hamô atum ba mavi ek numbitak lôkmanjiñ. Ma nôñem vuli sôp thapuk ek nupuk ek miñ mama esak lemvimpopam ami. Ma nôñem vuli yak thôk ek êndôk malemim daluk ek ôngô tak.

19 *Takatu ba yalenhaviñ i ma yahayanda thêlô ma yahêv vovañ hadên i ek nedañô abô. Aên ba môlô nôñgwêk lêlê ek node kapôlômim liliñ.

20 *Odañô. Yahamiñ unyak abôlêk ba yahapididiñ. Ma ôpatu ba halañô ya ba hik unyak abôlêk vê, ma tem yayô kapô ba yana ek yanjañ nôñ imbiñ yani ma enjañ nôñ imbiñ ya.

21 Nê takatu ba lenjividoñ ba miñ êv yak ami tem yatak i nêmo yenañ loj yahayabiñ avômalô imbiñ ya, hatôm ya bôk lovak yôv ma yahamô haviñ Wakamik hamô anêñ loj hayabiñ avômalô.

22 Opalê atu ba lôk lëndôñ ma endañô abô takatu ba Lovak Mathên hanañ hadên avômalô ôdôñ takatu ba êvhaviñ.”

* 3:8: 1Ko 16:9 * 3:9: Ais 45:14; 49:23; 60:14; ALK 2:9 * 3:10: Luk 21:19; 2Ti 2:12 * 3:12: Ais 62:2; 65:15; ALK 14:1; 21:2 * 3:15: Lom 12:11 * 3:17: Luk 12:21; 1Ko 4:8 * 3:18: Ais 55:1 * 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; ALK 2:5 * 3:20: Jon 14:23

4

Anyô Bêj lôk anêj loj hayabinj avômalô

1 *Vêm ma yahayê hathak lojbô ma unyak abôlêk anêj malak lej ida bôk hakyav ba hamiñ. Ma venjbôlêk atu ba bôk yahalanô hatôm lavuak hanan hadêj ya, “Osak ba ôlêm ek yangik nô m takatu ba tem imbitak embenj yam thô êndêj o.”

2 *Kethenj oyanj ma Lovak Mathenj anêj lôklokwanj hawa ya ba yahayê Anyô Bêj anêj loj hayabinj avômalô hamô malak lej ba anyô te hayô hamô.

3 *Ma ôpêj anêj kupik habi kêdêkêdê hatôm valu te anêj athênj nena jaspalôk valu thalalenj te anêj athênj nena konilian. Ma okthenjulinj te hawê havenj Anyô Bêj êj anêj loj hayabinj avômalô ba habi deda hatôm valu sanjek atu ba elam nena emelal.

4 *Anyô Bêj anêj loj hayabinj avômalô hamô ma avaka hatôm 24 iniñ loj êmô eyabinj avômalô hawê havenj ba hathanj sinj. Ma iniñ sôp ma thapuk ma kinj iniñ kulunj epesanj hathak gol hamô lejnjkadôk.

5 *Damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala halêm anêj Anyô Bêj anêj loj hayabinj avômalô. Ma Anyô Bêj anêj loj vima ma atum lam bahenji ba lahavuju hathanj hamô. Ma atum takênj ma Wapômbênj anêj lovak mathenj bahenji ba lahavuju.

6 *Ma Anyô Bêj anêj loj êj vima ma nômlate hatôm ngwêk hêk ma mabunj mavi anôj hatôm lijali.

Ma yahayê nô mlôkmala ayova êmô malêvônj ba êwê evenj Anyô Bêj anêj loj. Nôm lôkmala ayova atu ba êmô ma malenjaluk hêk lejnjkupik lôkthô, hêk malenj ba dôminj havinj.

7 *Nôm lôkmala mônj ma hatôm avunj laion, ma yanj havenj yam hatôm bokmanjkaomalô. Ma te lu thohavloma

hatôm anyô. Ma te ayova hatôm menak lej hayovak havenj.

8 *Nôm lôkmala ayova takênj tomtom iniñ banik bahenji ba lahavute ma malenjinj hêk lejnjkupik lôkthô viyaiñ ba vikapô. Wak lo bôlôvônj sapênj ma enanj nena,

“Mathenj, mathenj, mathenj.

Wapômbênj Lôklokwanj Anôj ma anyô mathenj.

Yani bôk hamô, ma lêk hamô, ma tem êsôk.”

9 Nôm lôkmala takênj ethak êv athênj lôkmanjinj hadêj yani lôk enanj nena yani ma Anyô Bêj lôk êv lejnjmavi hadêj ôpatu ba hamô Anyô Bêj anêj loj hayabinj avômalô ba hamô lôkmala hatôm wak nômbênj intu sapênj. Thêlô idum aênj,

10 *êj ma avaka 24 takatu êv yak êlôk êk Anyô Bêj atu ba hamô anêj loj hayabinj avômalô ma, ma êv yenj hadêj ôpatu ba hamô hatôm wak nômbênj intu sapênj. Thêlô etak iniñ kulunj gol halôk hamô Anyô Bêj anêj loj hayabinj avômalô ma enanj,

11 “Anyô Bêj iyom intu yêlôaninj Wapômbênj.

O iyom hatôm onja deda lôkmanjinj lôk athênj bêj ma lôklokwanj ek malê nena o iyom hopesanj nômkama lôkthô.

Ma nômkama lôkthô habitak ba hamô ek malê nena oda lemhavinj.”

5

Boksipsip Nakadunj hawa kapya

1 *Ma yahayê ôpatu ba hamô anêj loj hayabinj avômalô. Ma havalonj kapya lôku bêj te hêk banj vianônj. Ba eto abô hêk vi ba vi. Ma ik sinj hathak nô mlôkthô bahenji ba lahavuju.

2 Ma yahayê anjela lôklokwanj te halam kaêk bêj, “Opalê te hatôm nê m nô mlôkthô vê ba ekak kapya êntêk?”

3 Ma donjtom anyôla te anêj lejn mena pik mena pik kapô la minj

* 4:1: ALK 1:1,10 * 4:2: Ais 6:1 * 4:3: Ese 1:28 * 4:4: ALK 3:18 * 4:5: Ese 1:13; Sek 4:2; ALK 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * 4:6: Ese 1:5-10,22; 10:14 * 4:7: Ese 1:10; 10:14 * 4:8: Ais 6:2,3; Ese 1:18; 10:12 * 4:10: ALK 19:4 * 5:1: Ais 29:11; Ese 2:9-10

hatôm ekak kapy a êj ba ênjê kapô ami.

⁴ Ba intu yahalañ ba yahalañ ek malê nena miñ êpôm anyô late ek ekak kapy a êj ba ênjê kapô ami.

⁵ *Ma donjom avaka takatu te hanañ hadêj ya, “Asêj dô. Nôngô avuñ laion atu ba habitak anêj ôdônj Juda. Êj ma su lukmuk atu ba habiluk anêj Devit. Bôk hik vovak ba hamô lu ba intu hatôm nê m nôm tôktôk bahenji ba lahavuju takêj vê ma ekak kapy a êj.”

⁶ *Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ te hamiñ ba anêj pôpô hêk inañ bôk ik vônô. Yani hamiñ Anyô Bêj anêj loj hayabiñ avômalô ba hamiñ malêvônj ek nôm lôkmala ayova atu lôk avaka takatu. Anêj yakik bahenji ba lahavuju* ma madaluk bahenji ba lahavuju. Madaluk takêj ma Wapômbêj anêj lovak mathenji bahenji ba lahavuju atu ba bôk hêv hi pik lôkthô.

⁷ Ma Boksipsip Nakaduñ hi hawa kapy a hêk ôpatu ba hamô anêj loj hayabiñ avômalô bañ vianônj.

⁸ *Yani hawa kapy a yôv ma nôm lôkmala ayova atu lôk avaka 24 takatu êv yak halôk biñ hêk Boksipsip Nakaduñ ma. Tomtom ewa yeñ gita ma uñ gol yaôna lôk kamuñ êbôk ba ôv mavi hamô kapô ba hayô abôlêk siñ. Atum yova lôk ôv mavi êj ma avômalô mathenji iniñ mek.

⁹ *Ma thêlô êv yeñ lukmuk te aêntêk,

“O iyom hatôm onja kapy a ba okak ma nê m nôm tôktôk vê ek malê nena bôk ik o vônô ba hathak anê m thalalenj ma hôêv avômalô vuli.

Oda hôêv avômalô ôdônj lomaloma lôk abô lomaloma ma leñvinjukupik lomaloma lôk pik lomaloma sapêj vuli ek hôêv hadêj Wapômbêj.

¹⁰ *Hudum thêlô ibitak alalôaniñ Wapômbêj anêj avômalô takatu ba nê m nôm anêj loj lôklinyak kapô lôk nindum anêj ku nê mbôk da. Ma tem nê tôm kiñ ba neyabiñ avômalô pik.”

Thêlô êv yeñ hadêj Boksipsip Nakaduñ

¹¹ *Ma yahayê hathak lojbô ma yahalañô añela lubuñlubuñ ba dumsêlê mi. Thêlô êwê lawê Anyô Bêj anêj loj hayabiñ avômalô lôk nôm lôkmala ayova atu ma avaka takatu.

¹² Ma elam lôklala bêj aêntêk, “Boksipsip Nakaduñ atu ba ik vônô ma yani hatôm enja lôklokwanj bêj lôk nômkama bêj lôk auk bêj lôk lôklinyak bêj lôk athênj bêj lôk deda lôkmanjiñ lôk leñimavi bêj.”

¹³ Ma yahalañô nôm lôkmala lôkthô anêj malak leñ lo leñlêvônj ma pik lo pik kapô ma ñgwêk lo ñgwêk kapô sapêj êv yeñ aêntêk,

“Anyô Bêj atu ba hamô anêj loj hayabiñ avômalô lôk Boksipsip Nakaduñ thai neja leñimavi bêj lôk athênj bêj lôk deda lôkmanjiñ lôk lôklokwanj bêj êtôm wak nômbêj intu sapêj.”

¹⁴ Ma nôm lôkmala ayova atu enañ, “Avanônj biñ”. Ma avaka takatu êv yak halôk biñ ma êv yeñ.

6

Boksipsip Nakaduñ hakyav kapy a anêj nôm tôktôk vê

¹ *Ma yahayê Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te môñ vê. Ma yahalañô nôm lôkmala ayova takatu te halam kaêk hatôm kakalu ba hanañ, “Ôlê m yaiñ ek nu pik.”

² *Êj ma yahayê bokhos thapuk te ma anyô te hayô hamô ba havalonj lunak lokwanj. Ma êv kiñ iniñ kulonj

* 5:5: Stt 49:9; Ais 11:1,10; ALK 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; ALK 13:8 * 5:6: Yakik bahenji ba lahavuju êj hik thô nena yani ma anyô lôklokwanj kambom. * 5:8: Sng 141:2; ALK 8:3-4 * 5:9: Sng 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * 5:10: Kis 19:6; Ais 61:6; ALK 1:6; 20:6 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22 * 6:1: ALK 4:6; 5:1 * 6:2: Sek 1:8; 6:1-6

hadêj yani. Ma hawa anêj bok ma hi pik hatôm anyô vovak laik te ek injik vovak ba êmô vovak sapêj lu.

3 Yôv ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te ju ma nôm lôkmala te ju hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.”

4 Ma bokhos thalalenj te hale yaiñ. Ma êv athêj hadêj ôpatu ba hayô hamô ek ni pik ba nê avômalô pik sapêj iniñ kapôlôñij mavi vê ek nijik i vônô mayaliv. Ma êv biñ vovak bêj te hadêj yani.

5 Vêma ma hakyav nôm tôktôk te lô vê ma yahalañô nôm lôkmala te lô hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.” Ma yahayê bokhos loñgavu te ma ôpatu ba hayô hamô ma havalonj skel ek enja nôm anêj malaiñ.

6 Ma yahalañô abô te halêm anêj nôm lôkmala ayova atu malêvônj ba hanañ, “Nu undum ba bôm bêj imbitak pik. Anyô hadum ku wak daluk te ma anêj vuli dokte aêntêk: wit êtôm kilo donjom mena bali êtôm kilo lokwanlô. Ma donjom miñ umbulinj alokwanj lêñlêñ lôk yak waiñ ami.”

7 Yani hakyav nôm tôktôk te ayova vê ma yahalañô nôm lôkmala te ayova hanañ, “Ôlêm yaiñ ek nu pik.”

8*Ma yahayê bokhos mayav hatôm nê ñama iniñ kupik. Ma ôpatu ba hayô hamô ma anêj athêj nena, “Ñama” ma “Nê Ñama Iniñ Loj” havenj yani yam. Ma êv athêj hadêj thai ek ini pik ba nijik nê pik ôdônj te ayova vônô esak biñ vovak lôk bôm bêj ma lijinj bêj lôk alim kamuñ kambom loma-loma.

9 Boksipsip hakyav nôm tôktôk te bahenji vê ma yahayê nê ñama dahôlônij hamô loj êbôk da vibin anêj malak leñ. Thêlô ma nê takatu ba bôk êvhavij Wapômbênj ba enañ anêj abô bêj ba ik i pôpônô.

10 Ma elam lôklala nena, “Pik anêj alañ Wapômbênj, o ma anyô mathen ma honañ abô avanônj iyom. Anjê am

ka tem nêma vuli viyanj êndênj avômalô pik takatu ba ik yêlô vônô?”

11 *Êj ma hêv sôp thapuk daim tomtom hadêj i ma hanañ nena, “Nômô yaô dokte vêmam endeba nijik môlôviyanj takatu ba idum yenañ ku vônô imbinj am. Thêlô ik sapêj atu ba yahatak, êj ma tem yandum abô.”

12 *Ma yahayê ma Boksipsip Nakaduñ hakyav nôm tôktôk te bahenji ba lahavute vê. Ma duvianj bêj te hêv ma wak habitak loñgavu hatôm sôp êkôk ek nê ñama. Ma ayôn anêj lêlêyanj habitak thalalenj.

13 *Ma vulin leñ êv yak halôk pik hatôm yavinj hayuv ba alokwanj va hagelelonj halôk pik.

14 *Ma leñ havuvi i kethen oyan hatôm ivuvi yêm. Ma dumlolê lôk ngavithôm sapêj etak iniñ loj.

15 *Ma pik iniñ kinj lôk iniñ nê bêjbênj lôk nê vovak laik lôk nê lôk nômkama bêj lôk nê lôklokwanj lôk nê idum ku êmô alañsi vibinj lôk nê takatu ba alañsi mi, thêlô sapêj ekopak êmô loj abyanj lôk valu abyan anêj dumlolê.

16 *Ma thêlô enañ hadêj dumlolê lôk valu nena, “Nôsô êyômô yêlô ba nubunj yêlô ênjêk Anyô Bêj atu ba hamô anêj loj hayabinj avômalô maleñ lôk Boksipsip Nakaduñ anêj lamanij.

17 *Thai iniñ waklavônj lenijnmanij bêj atu lêk halêm ba opalê te hatôm imin loj sinj am? Milôk.”

7

Ekavu Wapômbênj anêj lêlêyanj hayô hêk Israêl hatôm 144,000

1*Vêma ma yahayê anela ayova imin pik êntêk êj anêj sajanênj ôdônj dan ayova. Thêlô imin pik ayova atu iniñ lovak sinj ek lovak miñ iyuv embenj pik mena ngwêk mena alokwanj ami.

2 Ma yahayê anela yanj haviyô anêj loj wak hathak ma hawa Wapômbênj

* 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; 14:21 * 6:11: ALK 7:9,13; 19:14 * 6:12: Mat 24:29; Ap 2:20; ALK 8:12; 11:13; 16:18 * 6:13: Ais 34:4 * 6:14: ALK 16:20 * 6:15: Ais 2:10,19,21 * 6:16: Luk 23:30 * 6:17: Jol 2:11; Mal 3:2 * 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2

Lôkmala anêj tinde nekavu lêlêyan esak ba halêm. Ma halam kaêk lôklokwan hi ek aŋela ayova atu ba ewa athên ek nimbulin pik lo ŋgwêk. Ba hanaŋ nena,

³ * “Minj numbulin pik lo ŋgwêk ma alokwan ami endeba yêlô nakavu lêlêyan êyôŋgêk alalôaniŋ Wapômbên anêj nê ku luvôniŋ am.”

⁴ * Ma yahalaŋô ekatuŋ nê takatu ba ekavu lêlêyan hayôhêk i ma hatôm 144,000 anêj Israeŋ anêj ôdôŋ laumin ba lahavuju takatu.

⁵ Aên ba Juda anêj ôdôŋ hatôm 12,000. Ma Luben anêj 12,000. Ma Gat anêj 12,000.

⁶ Ma Asel anêj 12,000. Ma Naptali anêj 12,000. Ma Manasa anêj 12,000.

⁷ Ma Simeon anêj 12,000. Ma Livai anêj 12,000. Ma Isaka anêj 12,000.

⁸ Ma Sebulun anêj 12,000. Ma Josep anêj 12,000. Ma Benjamin anêj 12,000. Thêlô lôkthô ma ekavu lêlêyan êj iyom.

Avômalô lubuŋlubuŋ lôk kwêv tha-puk

⁹ Vêm ma yahayê hathak loŋbô ma avômalô lubuŋlubuŋ anêj pik lomaloma lôk ôdôŋ lomaloma lôk leŋviŋkupik lomaloma lôk abô lomaloma sapên imin Anyô Bêj anêj loŋ hayabin avômalô lôk Boksipsip Nakaduŋ ma. Minj hatôm nekatuŋ i ami. Thêlô ik kwêv daim thapuk lôk evalon nôkyalô thaŋaŋ hamô baheniŋ.

¹⁰ * Ma elam kaêk lôklokwan ba enaŋ, “Wapômbên intu hamô Anyô Bêj anêj loŋ hayabin avômalô lôk Boksipsip Nakaduŋ iyom intu êv avômalô bulubiŋ.”

¹¹ Ma aŋela takên lôkthô imin êwê even Anyô Bêj anêj loŋ hayabin avômalô lôk avaka takatu lôk nôm lôkmala ayova atu. Ma thêlô êv yak halôk maleniŋ hêk Anyô Bêj anêj loŋ hayabin avômalô ma êv yeŋ hadên Wapômbên.

¹² * Ba enaŋ, “Avanôj. Leŋmavi bên lôk deda lôkmaŋgiŋ lôk auk bên lôk mavi anôj lôk athên bên lôk lôklokwan lôk lôkliŋyak ni êndên alalôaniŋ Wapômbên êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôj.”

¹³ Ma avaka takatu te hanaŋ hik ya liŋ nena, “Nê lôk sôp thapuk takêntêk ma nê alêla ba êlêm anêj êsê?”

¹⁴ * Ma yahanaŋ hadên yani, “Yenaŋ anyô bên, oda hoyala.” Ma yani hanaŋ hadên ya, “Thêlô ma nê takatu ba bôk etak Malaiŋ Bêj ba ithik iniŋ kwêv halôk Boksipsip Nakaduŋ anêj thalalen ba intu iniŋ kwêv ma habitak thapuk.

¹⁵ Aên ba thêlô imin Anyô Bêj anêj loŋ hayabin avômalô ba idum anêj ku wak ba bôlôvôŋ imin anêj unyak mathen. Ma ôpatu ba hamô Anyô Bêj anêj loŋ êj tem imbi anêj unyak êyôŋgêk thêlô vov

¹⁶ * ek thêlô minj nema kisi ami ma minj nesakmunin ami lôk wak minj esaŋ i ami ma vovaŋ la minj êmbôk i ami.

¹⁷ * Boksipsip Nakaduŋ atu ba hamin Anyô Bêj anêj loŋ malêvôŋ tem imbitak thêlôniŋ alaŋ ma tem endom thêlô ba ni ŋaŋ lôkmala anêj loŋ. Ma tem Wapômbên esav thêlô maleniŋ thôk vê.”

8

Nôm tôktôk baheniŋ ba lahavuju

¹ Yôv ma Boksipsip Nakaduŋ hakyav nôm tôktôk baheniŋ ba lahavuju takatu te vê ma malak leŋ lêk taktin hatôm wakma te vi.

² Vêm ma yahayê aŋela baheniŋ ba lahavuju takatu ba imin Wapômbên ma. Ma êv lavuak baheniŋ ba lahavuju hadên thêlô.

³ * Ma aŋela yaŋ halêm hamin loŋ êbôk da ba havalon uŋ yaônate atu ba epesaŋ hathak gol ek nêmbôk nôm ôv mavi êndôk. Ma nôm ôv mavi bên anôj êv hadên yani ek yani

* **7:3:** Ese 9:4,6; ALK 9:4 * **7:4:** ALK 14:1,3 * **7:10:** ALK 5:6-7 * **7:12:** ALK 5:12 * **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21 * **7:16:** Ais 49:10 * **7:17:** Sng 23:2; Ais 25:8; ALK 21:4 * **8:3:** Kis 30:1-3; ALK 5:8

etak êyômô avômalô mathen inij mek takatu ba hamô loj êbôk da epesan hathak gol ba hamô habobo Anyô Bêñ anêñ loj hayabinj avômalô.

⁴ Ma nôm ôv mavi takatu anêñ yova haviñ avômalô mathen inij mek hatak añela êñ banj ba hi daku ek Wapômbêñ.

⁵ *Ma añela havalonj uñ yaô êñ ba hawa atum êbôk da halôk kapô ma habi halôk pik. Êñ ma kakalu lôk damak bêñ hik mayaliv ma duviañ bêñ hayôkwiñ.

Lavuak bahenji ba lahavuju

⁶ Ma añela bahenji ba lahavuju takatu ewa inij lavuak bahenji ba lahavuju ba epesan i ek niyuv.

⁷ *Añela môñ hayuv anêñ ba halan. Êñ ma ôthôm valokwanj hatôm ais lôk atum hathak donjom haviñ thalalenj ba ibi halôk pik ma atum hathanj pik ôdôñ te lô ma alokwanj lôk kamunj buênj lôkthô.

⁸ Ma añela te ju hayuv anêñ ba halan ma nômlate hatôm atum hathanj dumlolê bêñ te ba ibi halôk ñgwêk. Ma ñgwêk ôdôñ te lô habitak thalalenj.

⁹ Ma nômkama lôkmala takatu ba êmô ñgwêk buênj lôkthô ema, ma yenj loj êñ lôkthô kambom.

¹⁰⁻¹¹ *Ma añela te lô hayuv anêñ ba halan ma vulinj bêñ te hêv yak anêñ lenj ba hathanj inanj atum abinj. Ma hêv yak halôk ñanj lôk kasukthôm ôdôñ te lô. Vulinj êñ anêñ athênj nena 'Manij' ba intu ñanj sapênj anêñ ôdôñ te lô habitak manij kambom anônj. Ma avômalô bêñ anônj inum ñanj êñ ba ema ek malê nena ñanj lêk habitak manij kambom.

¹² *Ma añela te ayova hayuv anêñ ba halan ma wak anêñ deda ôdôñ te lô lôk ayônj anêñ deda ôdôñ te lô lôk vulinj ôdôñ te lô miñ ibi deda ami. Wak lo bôlôvônj anêñ ôdôñ te lô momanjinj bêñ hêk.

¹³ *Ma yahayê hamiñ ma yahalanj menak jen hayovak havenj lenjlêvônj ma halam kaêk, "Malainj, malainj, malainj tem êpôm avômalô pik ek malê nena añela lokwanjlo eyabinj denanj ba tem niyuv inij lavuak kethenj."

9

Añela te bahenji hayuv lavuak

¹ *Ma añela te bahenji hayuv anêñ lavuak. Ma yahayê vulinj te hêv yak anêñ lenj ba habup pik. Ma êv ku neyabinj Viv atu anêñ abôlêk anêñ vovalenj hadênj vulinj êñ.

² *Ma hakyav Viv abôlêk vê ma atum yova bêñ habitak anêñ Viv abyanj êñ ba hatôm atum dahaya bêñ te. Ma Viv anêñ yova hava wak lo lenj loj sinj ba habitak momanjinj kambom.

³ Ma atum yova êñ habitak lôk kôm sopek ba halôk pik. Ba êv lôklokwanj hadênj thêlô hatôm dangavinj pik anêñ lôklokwanj.

⁴ *Ma enanj hadênj thêlô nena, "Minj numbulinj kamunj lomalama lo alokwanj ami. Ma numbulinj ñê takatu ba Wapômbêñ anêñ lêlêyanj miñ hayôhêk thêlô luvônjinj ami."

⁵ Minj êv thêlô ek nijik anyô vônô ami, ma nênem vovanj bêñ iyom êtôm ayônj bahenji. Ba inij vovanj êñ hatôm dangavinj layuk habi anyô ba vovanj kambom.

⁶ *Wak takênj ma avômalô idum ek nema ma donjom ñama hêv i vê hêk thêlô. Ba miñ ema ami.

⁷ *Ma kôm takênj êpôpêk i hatôm bokhos ba epesan i ek nijik vovak. Thêlônjinj malenjinj hatôm anyô ma lenjinkadôk ma êkôk nômlate hatôm kulunj kinj ba epesanj hathak gol.

⁸ *Ma thêlônjinj lenjinkadôk ñaunj hatôm avi inij ma venjnbôlêk yakik hatôm avunj laion abôlêk yakik.

⁹ *Ma thêlônjinj bôbônjinj hatôm moko epesanj hathak aenj. Ma thêlônjinj

* **8:5:** Kis 19:16-19; Wkp 16:12; ALK 11:19; 16:18

Jer 9:15 * **8:12:** Ese 32:7; ALK 6:12-13

* **8:13:** ALK 9:12; 11:14

* **9:1:** ALK 20:1

* **9:2:** Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10

* **9:4:** ALK 7:3

* **9:6:** Jop 3:21; Jer 8:3

* **9:7:** Jol 2:4

* **9:8:** Jol 1:6

* **9:9:** Jol 2:5

* **8:7:** Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30

* **8:10-11:**

* **9:1:** ALK 20:1

* **9:2:** Stt 19:28; Kis 10:12-15; Jol 2:2,10

* **9:4:** ALK 7:3

* **9:6:** Jop 3:21; Jer 8:3

* **9:7:** Jol 2:4

* **9:8:** Jol 1:6

* **9:9:** Jol 2:5

banik pôk ba diñdiñ bêñ hatôm yen vovak takatu ba bokhos êvôv.

¹⁰ Ma iniñ lenjuk ma hatôm danğaviñ ba iniñ lôklokwan hamô lenjuk takêñ ba ibi anyô hathak ma tem nêñem vovañ bêñ êndêñ i êtôm ayôñ bahenñvi.

¹¹ Ma iniñ kiñ te hayabiñ thêlô ba yani ma Viv anêñ añela. Anêñ athên hathak abô Hiblu nena, “Abadon” ma hathak abô Glik nena, “Apolon”. Ma athên êñ anêñ ôdôn nena “Anyô Habuliñ Nômka Sapeñ”.

¹² Malaiñ môn hale ba hi, ma donjom malaiñ ju tem embenñ yam.

Añela te bahenñvi ba lahavute hayuv lavuak

¹³ Ma añela ali bahenñvi ba lahavute hayuv anêñ lavuak ba halañ ma yahalañ abô te halêm anêñ loñ êbôk da anêñ sananêñ dan ayova. Loñ êbôk da êñ epesañ hathak gol ba hamiñ Wapômbên ma.

¹⁴ Abô êñ hanañ hadên añela ali bahenñvi ba lahavute atu ba hawa lavuak nena, “Opole añela ayova takatu ba bôk ekak i loñ ba êmô ñañ bêñ Yupletis vê ek ini.”

¹⁵ Êñ ma epole añela ayova êñ ek nijik avômalô pik ôdôn te lô pôpônô. Wapômbên bôk hakak i loñ ek neyabiñ sondabên lôk ayôn ma wakma atu ba lêk habitak ek nindum iniñ ku êñ.

¹⁶ Yahalañ nê vovak takatu ba êyô êmô bokhos ma lubuñlubuñ hatôm 200 milion.

¹⁷ Êntêk ma nôm takatu ba yahatulak ba yahayê nena bokhos lôk nê takatu ba êyô êmô bokhos takên. Thêlônin moko bôbônin anêñ lêlêyan hatôm atum ba bôsôk lôk mayav hatôm solpa. Ma bokhos takên iniñ lenjinkadôk hatôm avuñ laion iniñ lenjinkadôk. Ma atum lôk atum yova ma valu vovañ solpa hale venjibôlêk kapô ba hi.

¹⁸ Nôm malaiñ lô êñ hale venjibôlêk ba hik avômalô ôdôn te lô lôkthô vônô.

¹⁹ Bokhos iniñ lôklokwan ma hamô venjibôlêk lôk lenjuk. Thêlônin lenjuk ma hatôm umya ma umya takên iniñ lenjinkadôk ethak êv vovañ hadên avômalô.

²⁰ *Ma avômalô nômbên atu ba malaiñ lô êñ miñ hik i vônô ami ma evalon iniñ kambom lomaloma takatu loñ. Thêlô êv yen hadên ngôk takatu ba epesañ hathak gol lo seleva ma aen mayav lôk valu ma alokwan. Ngôk takên ma miñ hatôm nêgê tak lo nedañ abô ma nembenñ ami.

²¹ Lôk miñ etak iniñ kobom ik anyô vônô lôk êbôk siniñ ma idum sek waliliñ lôk iniñ vani ami.

10

Añela lôk kapy yaônate

¹ Ma yahayê añela lôklokwan yan halôk ba halêm anêñ len. Ba havuliv i hathak buliv lôk okthenuliñ hêk wakadôk. Ma thohavloma hatôm wak. Ma va luvi hatôm atum hathañ hamô alokwan daim.

² Ma yani havalon kapy yaônate ba hakak hêk bañ. Ma havakselap ba va vianôn hayô hamiñ ngwêk ma viken hamiñ pik.

³ Ma yani halam kaêk hatôm laion te halañ. Yani halam, êñ ma kakalu bahenñvi ba lahavuju enañ abô.

⁴ *Yahalañ kakalu bahenñvi ba lahavuju enañ abô, êñ ma yahadum ek yato. Ma donjom yahalañ abô halêm anêñ len nena, “Miñ oto kakalu iniñ abô êñ ami ma êñjêk oda anêm auk iyom.”

⁵ *Êñ ma añela atu ba hamiñ ngwêk lo pik hêv bañ vianôn hathak len.

⁶ Ma havak balabuñ hathak ôpatu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbên intu sapên ba hapesañ pik lo len ma ngwêk lôk nômkama sapên anêñ athên. Ba hanañ nena, “Wakma lêk habobo anêñ dan.

⁷ *Añela te bahenñvi ba lahavuju hayuv anêñ lavuak, êñ ma Wapômbên anêñ abô lôk kup tem anêñ dan êtôm

* **9:20:** Sng 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; ALK 16:9,11 * **10:4:** Dan 12:4,9 * **10:5:** Lo 32:40; Dan 12:7 * **10:7:** Amo 3:7

bôk ba hanaj hadêj anêj nê ku plopet.”

8 Ma yahalanô abô atu ba halêm anêj lej hathak loj bô nena, “Nu ek ajele atu ba hayô haminj ngwêk lo pik ek onja kapyra atu ba bôk ekak hêk banj.”

9 *Êj ma yaha hadêj ajele êj ma yahanaj ek nêm kapyra yaôna êj êlêm. Ma hanaj hadêj ya nena, “Onja ba nonjwanj. Tem vasiñ mavi êtôm bio thôk êmô vembôlêk, ma doñtom tem eyelanj lemsoam ba manij kambom.”

10 Êj ma yahawa kapyra yaôna êj ba yahanj ba hamô yavenj bôlêk ma vasiñ mavi hatôm bio thôk. Ma doñtom yahatôkwênj ma yalenjsoam manij kambom.

11 Vêm ma yani hanaj hadêj ya, “Nu onaj abô plopet esak nôm takatu ba tem êpôm avômalô kupik lomaloma lôk pik lomaloma lôk abô lomaloma lôk iniñ kinj sapêj esak loj bô.”

11

Wapômbênj anêj anyô ju atu ba enaj anêj abô

1 *Ma ajele te hêv kôm êv dôj nôm kama hathak hadêj ya. Ma hanaj, “Nu otak ênjêk Wapômbênj anêj unyak mathenj lôk loj êbôk da lôk avômalô takatu ba êmô kapô ek nôngô nena anêj daim vithê.

2 *Ma doñtom miñ otak ênjêk unyak mathenj anêj piklêvônj ami ek malê nena loj êj ma Wapômbênj hêv hadêj nê loj buyanj. Thêlô tem nembak unyak mathenj Jerusalem pesa êtôm ayôj 42.

3 Ma tem yanêm yenanj anyô ju ba thai neba kwêv kapôlônj malainj ma neja yenanj abô ba ini nenanj bêj êtôm wak 1,260.”

4 *Anyô ju êj êtôm alokwanj oliv ju atu lôk atum lam ju atu ba iminj pik anêj alanj thohavloma.

5 *Ma anyôla hadum ek injik thai, êj ma tem atum ende thaivenj bôlêk ba esanj ôpêj vônô. Avânônj binj, avômalô takatu ba idum ek nimbulinj thai tem nema aêj iyom.

6 *Anyô ju êj enanj Wapômbênj anêj abô, êj ma thai iniñ lôklokwanj hêk ek nenanj ba ôthôm mi lôk njanj imbitak thalalenj ma malainj lomaloma imbitak pik êtôm thai iniñ lenj havinj.

7 *Thai idum ku enanj Wapômbênj anêj abô yôv ma alim bomanj atu ba hathak halêm anêj Viv atu kapô tem êyô ba injik vovak êndêj thai ba embak thai pesa ba nema.

8 *Ma thai iniñ kupik tem ênjêk malak bêj anêj lojôndê bêj. Malak lôj êj anêj athêj kapô ma Sodom lo Ijip, loj êj bôk ik iniñ Anyô Bêj vônô hathak alovalanjanj.

9 Ma avômalô lenj vinkupik lomaloma lôk ôdônj lomaloma lôk abô lomaloma lôk pik lomaloma sapêj tem nêlêm nêgê anyô ju êj iniñ kupik hêk lojôndê êtôm wak daluk lô ma wata te imbinj. Êtôm bôk enanj nena miñ hatôm nedav i ami.

10 Ma avômalô pik tem lenj mavi lôk lêlô ma nê nê nôm kama êndêj i ek malê nena plopet ju atu ba êv malainj hadêj thêlô lêk ema.

11 *Ma doñtom wak lô lôk wak te viyanj havinj hale ba hi, ma Wapômbênj hayuv auk lôk mala halôk thai ba thai iviyô iminj. Ma avômalô êyê thai ba êkô kambom.

12 *Ma kaêk lôklokwanj anêj lej hanaj hadêj thai, “Nosak ba nôlêm.” Êj ma thai ethak ba i lej ma buliv hava thai sinj ba nê takatu ba bôk ik vovak hadêj thai iminj ba êyê.

13 *Kethenj oyanj ma duvianj bêj te hayô ba habulinj malak lôj ôdônj te lauminj ba hik avômalô hatôm 7,000 vônô. Ma avômalô vi atu ba êmô lôk mala êkô kambom ba êv athêj lôkmanjinj hadêj Wapômbênj anêj lej.

* 10:9: Ese 2:8-3:3 * 11:1: Ese 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24; ALK 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14
 * 11:5: 2Sml 22:9; Sng 97:3 * 11:6: Kis 7:17-20; 1Sml 4:8; 1Kinj 17:1 * 11:7: Dan 7:21; ALK 12:17; 13:7; 17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Ese 37:5,10 * 11:12: 2Kinj 2:11 * 11:13: ALK 6:12; 16:18
 * 11:14: ALK 9:12

14 *Malainj te ju hale ba hi yôv. Ma malainj te lô tem êyô kethenj.

Añela te bahenji ba lahavuju hayuv lavuak

15 *Ma añela te bahenji ba lahavuju hayuv anêñ lavuak ba halan ma kaêk bêñ anôn halêm anêñ leñ ba elam aêntêk, “Pik lêk hamô Anyô Bêñ lôk anêñ Kilisi bahenjin ma Anyô Bêñ tem eyabinj wak nômbênj intu sapênj.”

16 Ma avaka 24 takatu ba êmô ininj loñ eyabinj avômalô hamô Wapômbênj thohavloma êkôm ba malen halôk ma êv yen hadênj Wapômbênj.

17 Ma enan, “Anyô Bêñ Wapômbênj Lôklokwan Anôn, lêk hômô ma sêbôk oda hômô aên. Mavi anôn ek lêk hoyabinj nômkama sapênj hathak anêm lôklokwan.

18 *Avômalô daluk leñinmaninj ek o, ma donjom anêm lemmaninj lêk hayô.

Anêm waklavônj hayô ek undum abô ek avômalô ñama.

Êñ ma tem nêm ininj vuli mavi êndênj anêm ñê ku plopet lôk anêm avômalô mathen takatu ba elanô anêm abô, avômalô bêñ lôk avômalô yaô.

Wakma hayô ek nimbulinj avômalô takatu ba ibulinj pik.”

19 *Ma Wapômbênj anêñ unyak mathenj atu ba hamô leñ anêñ abôlêk hakyav ba yahayê alapa tabô hamô unyak mathenj êñ kapô. Ma damak hêv lôk pôk lôk kakalu bêñ lôk duvianj lôk ôthôm valokwanj hatôm ais hêv yak halôk.

12

Avi lo Wa bomanj

1 Ma lavônjinj bêñ te havova hêk leñ; avi te hamô ma wak hawê havenj yani hatôm sôp ma hatak vakapô luvi hayô haminj ayônj. Ma vulinj lauminj ba

lahavuju haminj wakadôk hatôm kinjinj kulunj.

2 *Yani hasabenj ba halan ek embathu.

3 *Ma lavônjinj yanj habitak leñ: Wa thalalenj bomanj bêñ te ba anêñ wakadôk bahenji ba lahavuju ma wakadôk lôkthô ma kinjinj kulunj hamô. Ma wakadôk yakik hatôm lauminj hamô.

4 *Ma layuk havali vulinj ôdônj te lô ba havalonj ba habi halêm pik. Ma Wa bomanj bêñ atu haminj avi atu ba hapesan i ek embathu anêñ thohavloma ek havathu ma enjanj amena êñ kethenj oyanj.

5 *Êñ ma avi êñ havathu namalô atu ba tem eyabinj avômalô pik sapênj lôklokwanj esak yani banj malainj. Aênj ba kethenj oyanj ma ewa yani ba i daku Wapômbênj atu ba hamô anêñ loñ hayabinj avômalô.

6 Ma avi êñ hasôv ba hi loñ thiliv atu ba Wapômbênj bôk hapesan yôv ek eyabinj yani êtôm wak 1,260.

7 *Ma vovak bêñ hêk malak leñ ba Maikel lôk anêñ añela ik vovak hadênj Wa bomanj bêñ atu. Ma Wa atu lôk anêñ añela iminj viyanj ba ik vovak êñ.

8 Ma Wa anêñ lôklokwanj minj hatôm ami. Ba intu minj hatôm êmô malak leñ esak loñbô ami.

9 *Aênj ba êv Wa bomanj bêñ êñ lôk anêñ añela vê hêk malak leñ ba ekaliv i êlêm pik. Yani ma umya bôsêbôk ba elam nena Ngôk Bêñ ma Sadanj. Yani hathak hasau avômalô pik sapênj.

10 *Ma yahalanô kaêk te anêñ leñ ba hananj, “Lêk ma alalôaninj Wapômbênj hêv alalô bulubinj ma anêñ lôklokwanj habitak yainj ba yani hamô hatôm kinj. Ma anêñ Kilisi hadum ku athênj bêñ ek malê nena añela lêk ibi ôpatu ba hananj aiyanj thêlô bêñ hamô Wapômbênj thohavloma bôlôvônj lo wak halôk pik.

* 11:15: Kis 15:18; Sng 10:16; Dan 2:44; 7:14

* 11:18: Sng 110:5; 115:13; Lom 2:5; ALK 20:11-13

* 11:19: Hib 9:4; ALK 8:5; 15:5; 16:21

* 12:2: Mai 4:10

* 12:3: Dan 7:7

* 12:4: Dan 8:10

* 12:5: Sng 2:9; Ais 7:14; 66:7; ALK 19:15

* 12:7: Jut 9

* 12:9: Stt 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; ALK

20:2 * 12:10: Jop 1:9-11; Sek 3:1

11 Thêlô êmô yani lu hathak Bok-sipsip Nakaduņ anêņ thalalenj lôk Wapômbêņ anêņ abô takatu ba thêlô enaņ. Thêlô imiņj lôklokwaņ ba miņj êkô ek avômalô nijik thêlô vônô ami.

12 *Aêņ ba môle avômalô leņ lemim-mavi. Ma doņtom malaiņ ek pik lo űgwêk ek malê nena Sadaņ lêk halôk ba hathôk ek môle. Yani lamaniņ kambom ek malê nena yani hayala nena anêņ waklavôņj lêk bidonj.”

13 Wa bomaņ bêņj atu hayala nena lêk ibi yani halêm pik ba halupunij avi atu ba havathu okna atu.

14 *Ma doņtom Wapômbêņj hêv menak jeņ bok anêņ banik luvi hadêņ avi êņj ek yani eyovak ba ni loņj atu ba bôk epesaņj yôv ek neyabiņj yani êtôm sondabêņj lô ma wata te imbiņj ek miņj Wa imbuliņj yani ami.

15 Ma Wa havululup űaņj ba hatôm űaņj bêņj te habitak yani abôlek ba havenj avi êņj yam ek enja yani ba ni.

16 Ma doņtom pik hêv avi êņj sa ba hakyav abôlek ba hanum űaņj êņj sapêņj.

17 *Êņj ma Wa lamaniņ kambom hathak avi êņj ba hi ek injik vovak êndêņj avi êņj anêņj avômena vi. Thêlô ma űê takatu ba esopa Wapômbêņj anêņj abô balabuņj lôk enaņ inijj êvhaviņj atu hathak Yisu bêņj.

18 Ma Wa hamiņj űgwêk anêņj thathe daņj.

13

Alim bomaņ anêņj űgwêk

1 *Ma yahayê alim bomaņ te habitak űgwêk. Yani wakadôk baheņvi ba lahavuju ba anêņj yakik laumiņj hamiņj wakadôk. Ma kiņj inijj kulunj laumiņj hamô anêņj yakik. Ma wakadôk takatu ma eto abôma hathak Wapômbêņj nena, “Yada ma Wapômbêņj”.

2 *Ma alim bomaņj atu ba yahayê hatôm avuņj nyau bomaņj bêņj te ma

va hatôm avuņj bea va ma abôlek ma hatôm avuņj laion te abôlek. Ma Wa bomaņj bêņj atu hêv anêņj lôklokwaņj lôk anêņj loņj hayabiņj avômalô lôk athêņj bêņj hadêņj alim bomaņj êņj.

3 *Ma yahayê wakadôk te inaņj bôk ik vônô ba pôpô bêņj te hêk ma doņtom bôk hayôv. Ba intu avômalô pik sapêņj esonj kambom ba esopa yani.

4 Ma thêlô êv yeņj hadêņj Wa bomaņj bêņj atu ek malê nena yani hêv anêņj athêņj bêņj hadêņj alim bomaņj êņj. Ma thêlô êv yeņj hadêņj alim bomaņj êņj ba enaņ, “Opalê hatôm alim bomaņj êntêk ma hatôm injik vovak êndêņj yani? Mi anôņj.”

5 *Wapômbêņj hatak alim bomaņj êņj ek êmbôi ba enaņ abômapopak esak yani lôk eyabiņj avômalô êtôm ayôņj 42.*

6 Ma alim bomaņj êņj hanaņj abô kambom hathak Wapômbêņj da lôk anêņj athêņj lôk anêņj unyak matheņj lôk űê takatu ba êmô malak leņj.

7 *Ma Wapômbêņj hatak yani ek injik vovak êndêņj anêņj avômalô matheņj ba nênem yak. Ma enja athêņj ek eyabiņj avômalô ôdôņj lomaloma lôk leņviņkupik lomaloma lôk abô lomaloma ma pik lomaloma sapêņj.

8 *Ma avômalô pik lôkthô atu ba inijj athêņj miņj hêk kapya lôkmala ami hadêņj sêbôk ba miņj Wapômbêņj hapesaņj pik lo leņj ami denaņj ma tem nênem yeņj êndêņj alim bomaņj êņj. Kapya lôkmala êņj ma Boksipsip Nakaduņj atu ba bôk ik vônô anêņj kapya.

9 Opalê atu ba lôk lêndôņj ma endanô abô êntêk.

10 *Wapômbêņj hatak anyô te ek ni koladôņj ma tem yani ni koladôņj. Wapômbêņj hatak anyô te ek nijik yani vônô esak biņj vovak ma tem nijik yani vônô esak biņj vovak. Ba nôm êņj habitak ma avômalô matheņj

* 12:12: Ais 44:23; 49:13 * 12:14: Dan 7:25; 12:7 * 12:17: ALK 11:7 * 13:1: ALK 12:3; 17:3,7-12

* 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: ALK 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; ALK 11:2 * 13:5: Ayôņj 42 ma hatôm wak 1,260 (12:6) ma hatôm sondabêņj lô ma wata te (12:14). * 13:7: ALK 11:7 * 13:8: Sng 69:28; ALK 17:8; 20:12,15; 21:27 * 13:10: Jer 15:2; 43:11; ALK 14:12

lôkthô nimin lôklokwan ma nebalon inin êvhavin loj majan.

Alim boman anêj pik

11 Ma yahayê alim boman yan habitak anêj pik kapô ba halêm yain. Ma anêj yakik lokwanju hatôm boksipsip nakadun. Ma donjom hanañ abô hatôm Wa boman bêñ atu.

12 Yani hawa alim boman mông anêj lôklokwan ek indum anêj ku. Yani hadum ba avômalô pik sapêñ êv yeñ hadêñ alim boman mông atu ba bôk ik vônô ma donjom anêj palê bôk hayôv.

13 *Ma yani hadum lavôngin lôkmanjin lomaloma ba bêñ te ma atum hathañ ba hêv yak anêj leñ ba halêm pik ba avômalô sapêñ êyê.

14 Ma etak yani ek indum lavôngin takêñ esak alim boman yan mông anêj athêñ ba esau avômalô pik. Yani hanañ ek avômalô nepesañ alim boman mông anêj dahô te ek nêñem athêñ bêñ êndêñ ôpatu ba bôk ik vônô hathak bin vovak ma donjom hamô lôkmala denañ.

15 Ma etak yani ek iyuv auk êndôk alim boman mông anêj dahô ek dahô êñ enañ abô. Ma avômalô takatu ba miñ êv yeñ hadêñ dahô êñ ami, ma tem nijik thêlô vônô.

16 *Ma yani hapôvin avômalô lôkthô ek neja lêlêyan ênjêk bahenjin vianông mena ênjêk luvôngin. Avômalô athêñ bêñ lôk athêñ mi ma nê valu bêñ lôk nê valu mi ma nê takatu ba êmô alañsi vibin lôk nê takatu ba alañsi mi lôkthô neja lêlêyan êñ.

17 Avômalô takatu ba lêlêyan mi miñ hatôm nêñem vuli nômkama lôk nêñem inin nômkama ek anyô vi nêñem vuli ami. Lêlêyan êñ ma alim boman anêj athêñ ma anêj athêñ anêj lavông.

18 Lêlêyan êñ anêj ôdông ma hamô kapô anông. O anyô lôkauk bêñ, êñ ma undum ku ek oyala alim boman atu anêj lêlêyan êñ anêj ôdông. Lêlêyan êñ ma anyô te anêj lêlêyan. Ma ôpên anêj lêlêyan êñ ma hatôm 666.

14

Boksipsip Nakadun lôk anêj avômalô

1 Ma yahayê hathak lojbô ma Boksipsip Nakadun atu hamin dum Saion ma avômalô hatôm 144,000 imin havin yani. Ma anêj athêñ lôk Lambô anêj athêñ bôk eto yôv hêk thêlôngin luvôngin.

2 *Ma yahalañô thêlôngin kaêk halêm anêj leñ hatôm nambô dinjin ma hatôm kakalu bêñ hêv yak. Kaêk êñ ma hatôm avômalô êv yeñ gita.

3 *Thêlô êv yeñ lukmuk te hêk Anyô Bêñ anêj loj hayabin avômalô lôk hêk nôk lôkmala ayova lôk avaka takatu malenjin. Anyôla miñ hatôm eyala yeñ êñ ami, ma avômalô 144,000 takatu ba bôk Anyô Bêñ hêv vuli i yôv hêk pik iyom intu eyala.

4 Thêlô ma nê takatu ba miñ bôk eyov avi ami ek malê nena thêlô itip majan. Thêlô esopa Boksipsip Nakadun haven loj nômbên atu ba yani hi. Wapômbên hêv thêlô vuli hêk avômalô pik malêvông ma thêlô ibitak hatôm da mông ek Wapômbên lôk Boksipsip Nakadun.

5 Abôyan te miñ hale thêlô venjibôlêk ami lôk kambom mi hêk Wapômbên ma.

Anjela lokwanlô inin abô

6 Ma yahayê anjela yan hayovak haven leñlêvông. Yani havalon Abô Mavi atu ba hamô hatôm wak nômbên intu sapêñ ek enañ êndên avômalô anêj pik lomaloma lôk ôdông lomaloma ma abô lomaloma lôk leñvinjupik lomaloma sapêñ.

7 Ma yani halam kaêk nena, "Nôkô Wapômbên ma nêñem athêñ lôkmanjin êndên yani ek malê nena waklavông nindum abô lêk hayô. Nêñem yeñ êndên yani atu ba hapesañ pik lo leñ ma ngwêk lo ñañ sapêñ."

8 *Yôv ma anjela te ju hayô ma hanañ, "Hêv yak, hêv yak. Malak lôk athêñ bêñ Babilon hêv yak. Yani bôk

* 13:13: 1Kin 18:24-39; Mat 24:24; ALK 19:20 * 13:16: ALK 14:9-11; 16:2; 20:4 * 14:2: ALK 1:15; 19:6 * 14:3: Ais 42:10; ALK 5:9; 7:4 * 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7-8; ALK 17:2; 18:2,3

hadum ba avômalô pik lôkthô inum anêj waij lôklokwanj ba elo molo ba idum sek lomalama.”

9 *Ma anjela te lô havenj thai yam hayô ma halam lôklala aêntêk, “Anyô late hêv yej hathak alim bomanj atu lôk anêj dahô atu ba epesanj ma hawa anêj lêlêyanj hêk uvôv mena banj,

10 *êj ma tem yani inum Wapômbêj anêj lamanij êtôm waij. Waij êj ma daluk ba manij bomanj. Ôpatu ba hanum ma tem enja vovanj bêj ênjêk anjela lôk Boksipsip Nakaduj malenij ba atum valu solpa tem esanj yani.

11 *Ma atum atu ba hêv vovanj hadêj thêlô anêj yova tem esak ba ni wak nômbêj intu sapêj. Thêlô takatu ba êv yej hadêj alim bomanj lôk anêj dahô atu ba epesanj ba ewa anêj athêj anêj lêlêyanj tem miñ neja lovak dokte ami.”

12 *Aêj ba avômalô mathenj takatu ba esopa Wapômbêj anêj abô balabunj lôk êvhavij Yisu ma nebalonj inij êvhavij loj ba nimirj lôklokwanj.

13 Ma yahalanj abô te anêj lej hanañ, “Oto aêntêk, ‘Lêk ba hi ma nê takatu ba esopa Yisu ba ema tem nêmo mavi.’” Ma Lovak Mathenj hik abô êj loj havij nena, “Avanônj, thêlônij kobom mavi tem ni imbij thêlô ba intu tem neja lovak esak inij ku malaij.”

Ewa pik anêj nôm anôj

14 *Yahamô ma yahayê anyô te hayô hamô buliv thapuk. Yani hatôm anyô te nakaduj. Yani hakôk kuluj gol ma havalonj bij kamuñ te ba ma kambom.

15 Ma anjela yanj hale yaij anêj unyak mathenj atu ma halam kaêk hadêj ôpatu ba hamô buliv ba hanañ, “Onja anêm bij kamuñ ba onde nôm esak ek malê nena waklavônj neja nôm anêj anôj lêk hayô.”

16 Êj ma ôpatu ba hamô buliv havali anêj bij halôk pik ba hadabêj pik anêj nôm anôj lôkthô ba hasup hathak donjom ba hawa.

17 Ma anjela yanj hale unyak mathenj atu ba hamô malak lej ba hawa bij kamuñ ba ma kambom hatôm anyô hamônj hawa.

18 *Ma anjela yanj atu ba hayabij atum êbôk da hale yaij ba halam kaêk bêj hadêj anjela havalonj bij lôk ma atu nena, “Onja anêm bij ba odabêj yak waij anêj manjayak takatu ba hamô pik ek malê nena anêj anôj bôk hayôk yôv ba usup esak donjom.”

19 Êj ma yani havali anêj bij hayô pik ma hasup yak waij anôj hathak donjom ba hatak halôk loj evak waij anôj pesa ek neja anêj thôk. Loj êj ma Wapômbêj anêj loj lamanij.

20 *Hamô malak bêj viyaij ma evak yak waij anôj pesa hamô loj evak pesa ba halom ba hale abyanj. Ma avômalô inij thalalen hanjasô halôk pik ba hasuj aleba hayô bokhos abôlêk ma anêj bêj ma hatôm 300 kilomita.

15

Malaij anêj danj

1 Ma yahayê nômbithi bêj yanj hêk lej ba yahasonj kambom. Nôm êj ma aêntêk: anjela bahenji ba lahavuju evalonj nôm malaij anêj danj bahenji ba lahavuju ek malê nena Wapômbêj anêj lamanij lêk anêj danj.

2 Ma yahayê nômlate hatôm ngwêk ba thêthê mavi hatôm liyali ba eyelanj havij atum. Ma nê takatu ba leñijvidonj ba miñ etak inij êvhavij ami ba intu êmô alim bomanj lôk anêj dahô atu ba epesanj lôk anêj athêj anêj lêlêyanj lu, thêlô imij ngwêk danj ba ewa yej gita atu ba Wapômbêj hêv hadêj thêlô.

3 *Ma êv Wapômbêj anêj anyô ku Mose lôk Boksipsip Nakaduj inij yej ba êv nena,

* 14:9: ALK 13:12-17 * 14:10: Stt 19:24; Sng 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Ese 38:22; ALK 16:19; 20:10 * 14:11: Ais 34:10 * 14:12: ALK 13:10 * 14:14: Dan 7:13 * 14:18: Jol 3:13 * 14:20: Ais 63:3; ALK 19:15 * 15:3: Kis 15:1; Sng 111:2; 139:14; 145:17

“Anyô Bêj Wapômbêj Lôklokwan
Lôkthô anêj Ôdôn,
hudum ku bêj ba intu yêlô ason
kambom.

Anêm kobom ma thêthôn ma avanôn.
O ma kinj atu ba hoyabinj nômkama
sapêj hadêj môj anôn ba hi
hayô wak nômbêj intu sapêj.

4* O iyom ma mathen, aêj ba avômalô
lôkthô nêmbô anêm athêj ba
nêkô ek o.

Avômalô sapêj êyê anêm ku ma
thêthôn ba intu thêlô tem
nêlêm ek nêlêm yêj êndêj o.”

5* Vêj ma yahayê hathak lonjô
ma malak yêj anêj lonj mathen anôn
anêj lej hakyav. Wapômbêj anêj
abô balabunj atu ba hêv hadêj Mose
hêk lonj êj.

6 Ma anjela bahenji ba lahavuju
takatu ba ewa malainj bahenji ba
lahavuju takatu êlêm anêj unyak
mathen kapô ba ele yainj. Thêlô inij
sôp ma thapuk ba mabunj mavi ba
habi kêdêkêdê ma evanjinj bokngôp
gol hawê lawê inij bôm kabum.

7 Ma nôj lôkmala ayova takatu te
hêv kabum gol bahenji ba lahavuju
hadêj anjela bahenji ba lahavuju
takatu. Kabum takêj ma Wapômbêj
atu ba hamô lôkmala hatôm wak
nômbêj intu sapêj anêj lamaninj
halôk ba hayô abôlêk sinj.

8* Ma Wapômbêj anêj lôkmanjinj
lôk anêj lôklokwan anêj yova hava
unyak mathen kapô sinj ba anyô
late minj hatôm imbitak êyô unyak
mathen êj kapô ami ende ba anjela
bahenji ba lahavuju takatu inij
malainj bahenji ba lahavuju takatu
ende êndôk am.

16

*Anjela engasô malainj hatôm bahenji
ba lahavuju halôk pik*

1 Ma yahalanjô kaêk halêm anêj
unyak mathen ba hanañ hadêj
anjela bahenji ba lahavuju takatu

* 15:4: Sng 86:9; Jer 10:6-7

* 15:5: Kis 38:21

Kis 9:10; ALK 13:12-17

* 16:3: Kis 7:17-21

* 16:10: Kis 10:22; Ais 8:21-22

aêntêk, “Unu nonjasô Wapômbêj
anêj lamaninj atu ba hamô kabum
bahenji ba lahavuju êndôk pik.”

2* Anjela môj hi ma hanjasô anêj
kabum halôk pik ba habitak palê
bêj ba vovanj kambom ba hatêto
avômalô takatu ba ewa alim bomanj
anêj lêlêyanj lôk êv yêj hadêj anêj
dahô atu ba epesanj.

3* Ma anjela te ju hi hanjasô anêj
kabum halôk ngwêk ba habitak hatôm
anyô nama ininj thôk mandalinj. Ma
nômkama takatu ba êmô ngwêk lôkthô
ema.

4 Ma anjela te lô hanjasô anêj
kabum halôk nanj bêjbêj lôk nanj
yaônena sapêj ba lôkthô ibitak tha-
lalenj.

5 Ma yahalanjô anjela atu ba hayabinj
nanj sapêj hanañ,

“O Anyô Mathen, lêk hômô ba bôk
hômô. O ma anyô thêthônj
ba intu anêm hudum abô ma
thêthônj.

6 Thêlô bôk engasô avômalô mathen
lôk plopêt ininj thalalenj,
ba intu hêv thalalenj ek thêlô
ninum êtôm ininj kambom
anêj viyanj.”

7* Ma yahalanjô abô te halêm anêj
lonj êbôk da ba hanañ nena,

“Intu êj, O Anyô Bêj Wapômbêj
Lôklokwan Lôkthô anêj Ôdôn,
ba holanjô abô ba hêv vovanj
viyanj, êj ma thêthônj anônj.”

8 Ma anjela te ayova hanjasô anêj
kabum halôk wak ma Wapômbêj
hatak wak ek imbi lôklokwanj ba
êmbôk avômalô êtôm atum hathanj i.

9* Êj ma wak hathanj avômalô ba
êyôk bubulik ba esokwanj Wapômbêj
ek malê nena yani ma malainj nômbêj
êj anêj ôdôn. Ma donjom thêlô
minj ele kapôlônjinj liliñ ba êv athêj
lôkmanjinj hadêj yani ami.

10* Ma anjela te bahenji hanjasô
anêj kabum halôk alim bomanj anêj
lonj hayabinj avômalô ba momanjinj

* 15:8: 1Kinj 8:10-11; 2Sto 5:13-14; Ais 6:4

* 16:2:

* 16:7: Sng 19:9; ALK 15:3

* 16:9: ALK 9:20-21

bêj hayô anêj loj lôklinyak. Êj ma avômalô ethaŋ dahalaŋiŋ ek malê nena vovaŋ kambom.

11 Ma thêlô esokwaŋ Wapômbêj leŋ hathak vovaŋ lo palê, ma doŋtom miŋ ele kapôlôŋiŋ liliŋ ba esopa Wapômbêj ami.

12*Ma aŋela te baheŋvi ba lahavute haŋgasô anêj kabum halôk ŋaŋ bêj Yupletis ba ŋaŋ êj hamoma ek epe-saŋ lojôndê ek kiŋ takatu ba tem nêlêm anêj loj wak hathak.

13 Êj ma yahayê ŋgôk lelaik lok-waŋlô hatôm kôkwêk êlêm ele Wa bomaŋ bêj atu abôlêk lôk alim bo-maŋ atu abôlêk ma plopet abôyaŋ atu abôlêk.

14*Thêlô ma ŋgôk ba idum lavôŋiŋ lomaloma. Thêlô i ek nisup kiŋ sapêj esak doŋtom ek nijik vovak. Vo-vak êj tem imbitak êndêj Wapômbêj Lôklokwaŋ Anôj anêj waklavôj bêj.

15*“Odaŋô! Tem yasôk kethêj êtôm anyô vani. Ôpatu ba hêv lêlê ba anêj sôp hamô haviŋ yani ma tem êmô mavi ek malê nena tem yani miŋ em-bej kôlôlôŋ ba mama ami.”

16*Êj ma ŋgôk lô atu isup kiŋ sapêj ethak doŋtom halôk loj te atu ba elam hathak abô Hiblu nena Amagedoŋ.

17 Ma aŋela te baheŋvi ba lahavuju haŋgasô anêj kabum halôk leŋlêvôŋ ba kaêk bêj te halêm hale unyak mathêj anêj loj hayabiŋ avômalô nena, “Lêk yôv!”

18*Êj ma damak hêv ma kakalu hik ba pôk lôklala hayô hamô ba hayô hamô. Ma duviaŋ bêj te hayô ba miŋ bôk aêj habitak pik ami ek malê nena duviaŋ êj ma hayôkwiŋ lôklokwaŋ kambom anôj.

19*Ma malak bêj Babilon hapup hi ôdôj lô ma avômalô lodôjlodôj iniŋ malak bêjbêj êv yak. Wapômbêj la-habi malak bêj Babilon anêj sek ba

intu hêv waiŋ laŋaŋa kambom hadêj yani.

20*Ma ŋgavithôm lôk dumlolê sapêj i ba mi.

21*Ma ôthôm valokwaŋ hatôm ais halôk anêj leŋ ba hik avômalô. Ôthôm ais êj anêj malaiŋ ma hatôm 50 kilo. Ba intu avômalô esokwaŋ Wapômbêj hathak nôk malaiŋ êj ek malê nena nôk êj ma malaiŋ bomaŋ.

17

Avi lôk athêj hathak sek waliliŋ hawa vuli kambom

1*Ma aŋela baheŋvi ba lahavuju takatu ba ewa kabum malaiŋ ba-heŋvi ba lahavuju te halêm hadêj ya ma hanaŋ, “Ôlêm, tem yaŋgik avi lôk athêj hathak sek waliliŋ anêj vovaŋ atu ba tem enja anêj vuli thô êndêj o. Yani hayô hamô ŋaŋ bêj anôj vôv.

2*Kiŋ pik ethak idum sek haviŋ yani ma avômalô pik inum anêj yak waiŋ sek haviŋ ba ibitak molo.”

3*Vêm ma Lovak Mathêj hakôk ya liŋ ba aŋela êj hawa ya ba hi loj thiliv. Ma yahayê avi te hayô hamô alim bomaŋ thalaleŋ te. Abôma loma-loma hathak Wapômbêj hatêto alim êj liŋkupik sapêj ma anêj wakadôk ma baheŋvi ba lahavuju ma yakik laumiŋ.

4*Ma avi êj hapuk sôp bôsôk lôk thalaleŋ hatôm nê valu bêj ma evaŋgiŋ nôk kêdêkêdê epesaŋ hathak gol lôk valu kêkêlô lôk kômkom. Yani havalonj tase gol ma nôk ôvathek lomaloma lôk anêj sek waliliŋ anêj lôŋgôlôj halôk ba hayô siŋ.

5*Athêj loj kapô te ma eto hêk uvôv nena,

“Malak lôk athêj bêj Babilon,
avi sek waliliŋ iniŋ talêbô,
ma kobom ôvathek pik sapêj iniŋ
talêbô.”

6*Ma yahayê avi êj hanum nê mathêj lôk nê takatu ba enaŋ abô

* 16:12: Ais 11:15 * 16:14: ALK 19:19 * 16:15: Mat 24:43-44; ALK 3:3 * 16:16: Sek 12:11

* 16:18: ALK 4:5; 8:5 * 16:19: ALK 14:10 * 16:20: ALK 6:14 * 16:21: Kis 9:23-24; ALK 11:19

* 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; ALK 14:8 * 17:3: ALK 13:1 * 17:4: Jer 51:7; ALK

18:16 * 17:6: ALK 18:24; 19:2

avanôj hathak Yisu iniñ thalalen ba intu halo molo hatôm hanum wain bêj anôj.

Yahayê yani ba yahason kambom.

⁷ *Êj ma anela hanañ hadêj ya aêntêk, “Aisê ka hoson kambom? Tem yanañ avi êj lôk alim bomañ lôk wakadôk bahenji ba lahavuju lôk yakik laumiñ takatu ba hawa yani anêj ôdôj bêj êndêj o.

⁸ *Alim bomañ atu ba hâyê ma bôk hamô ma lêk miñ hamô ami ma tem etak Viv atu ba ni ek nimbuliñ yani. Avômalô pik takatu ba iniñ athêj miñ hamô kapya lôkmala hadêj sêbôk atu ba Wapômbêj miñ hapesañ pik ami denañ, thêlô tem nêgê alim bomañ êj ba neson kambom ek malê nena yani bôk hama yôv.

⁹ “Nê lôkauk ma tem neyala nôm êj anêj ôdôj ma aêntêk: Wakadôk bahenji ba lahavuju êj ma hatôm dum bahenji ba lahavuju atu ba avi êj hayô hamô loj.

¹⁰ Ma anêj ôdôj yan nena kiñ bahenji ba lahavuju, ba bahenji bôk êv yak yôv, ma te êntêk hamô, ma te ma miñ habitak ami denañ. Yani habitak ma tem êmô bidojna iyom.

¹¹ Ma alim bomañ atu ba bôk hamô ma lêk mi, yanida hatôm kiñ te bahenji ba lahavulô. Yani habitak anêj kiñ bahenji ba lahavuju takatu iniñ. Ba tem ni ek nimbuliñ yani.

¹² * “Yakik laumiñ takatu ba hâyê ma kiñ laumiñ. Thêlô miñ bôk ewa iniñ athêj ami denañ, ma donjom thêlô tem neja athêj êtôm kiñ imbiñ alim bomañ êtôm wak te iyom.

¹³ Thêlô tem iniñ auk donjom ma nênem iniñ lôklokwanj lôk iniñ athêj êndêj alim bomañ.

¹⁴ Thêlô tem nijik vovak êndêj Boksipsip Nakaduj, ma Boksipsip Nakaduj tem êmô thêlô lu ek malê nena yani ma nê bêjbêj iniñ Anyô Bêj ma kiñ iniñ Kiñ. Ma nê takatu ba bôk halam lôk hatak i yôv ba êvhaiñ yani dedaun tem nêmo imbiñ yani.”

¹⁵ Ma anela atu hanañ hadêj ya aêntêk, “Nañ atu ba hâyê ma avi sek waliliñ hayô hamô ma hatôm avômalô lodôj lodôj lôk avômalô lubunlubunj lôk pik sapêj lôk abô sapêj.

¹⁶ *Yakik laumiñ lôk alim bomañ atu ba hâyê, thêlô tem leñiñña esak avi sek atu ma tem nimbuliñ yani ba imiñ kôlôlôj. Thêlô tem nejan anêj vathiap ma nêmbôk yani esak atum.

¹⁷ Nôm êj habitak ek malê nena Wapômbêj da hatak anêj auk êj halôk thêlô kapôlôjiniñ ek thêlô iniñ auk donjom ba nênem iniñ loj lôkliñyak êndêj alim bomañ ek nindum anêj ku atu ba yani lahaviñ endeba Wapômbêj anêj abô sapêj injik anôj am.

¹⁸ Ma avi atu ba hâyê ma malak lôk athêj bêj atu ba hayabiñ kiñ pik lôkthô.”

18

Babilon hêv yak

¹ Yôv ma yahayê anela yan halôk ba halêm anêj malak leñ ba anêj lôklokwanj bêj anôj ma anêj deda habi hayôhêk pik lôkthô.

² *Ma yani halam kaêk lôklala ba hanañ,

“Hêv yak, hêv yak, malak lôk athêj bêj Babilon hêv yak.

Loj êj lêk ngathiniñ ba avômalô lêk mi ba ngôk lelaik lôk menak kambom lomaloma iyom êmô loj êj.

³ Ek malê nena Babilon ma hatôm avi sek te ba avômalô pik lôkthô inum anêj wainj lôklokwanj ba elo molo ba idum sek lomaloma.

Ma kiñ pik lôkthô ethak idum sek haviñ yani.

Avi êj hathak hêv iniñ nômkama mavi bêj anôj vuli wak nômbêj intu sapêj ba intu pik iniñ nê eyabiñ nômkama ibitak nê lôk athêj bêj hathak valuselej.”

* 17:7: ALK 13:1 * 17:8: Dan 12:1; ALK 11:7; 13:7 * 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: ALK 18:8

* 18:2: Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; ALK 14:8

4 *Ma yahalanô kaêk yañ halêm anêñ leñ ba hanañ,

“Yenañ avômalô, notak loj intu ma nôlêm yain

ek miñ nosopa anêñ kobom kambom lôk noja anêñ malain ami.

5 *Ek malê nena anêñ sek lêk hatôm dumlolê daim te ba hi leñ ba Wapômbêñ miñ lapalin anêñ kambom êñ ami.

6 *Nônêm malain êndêñ yani êtôm atu ba bôk hêv hadêñ avômalô vi, lôk nokapo vi êyômô loj imbiñ. Ma wain lôklokwan atu ba bôk hançasô ek avômalô inum, ma nokapo vi êyômô loj imbiñ ek inum.

7 *Yani bôk habam i ba hamô lôk lamavi hathak anêñ nômkama bêñ anôñ, êñ ma nônêm vovañ lôk malain êtôm sêbôk atu ba yani habam i.

Hatôm intu hanañ halôk yanida kapô nena,

‘Ya kwîn ba yahamô loj neyabin avômalô. Ya miñ avi tôp ami ma miñ hatôm yandañ asêñ malêñ êtôm avi tôp ami ma mi.’

8 *Aêñ ba malain bêñ lomaloma tem êpôm yani kethen oyañ.

Anyô Bêñ Wapômbêñ atu ba hadum abô ek yani ma lôklokwan. Ba intu nãma lôk asêñ ma bôm bêñ tem êpôm yani ma atum tem esañ yani ba kabukla.”

9 * “Ma kin pik takatu ba bôk idum sek havin yani lôk êyô êmô anêñ nômkama bêñ anôñ loj tem nêgê anêñ atum yova ba nedañ asêñ malêñ esak yani.

10 Thêlô êkô hathak yani anêñ vovañ ba imiñ daim ba elañ,

“ ‘Ai, ai, malak lôk athên bêñ Babilon, o ma malak lôklokwan.

Ma kethen oyañ ma anêm sek anêñ vovañ lêk hapôm o.’

11 * “Ma pik anêñ nê eyabin nômkama nêñêm vuli elañ asêñ malêñ bêñ hathak yani ek malê nena anyô late miñ hêv vuli thêlônin nômkama hathak lojbô ami.

12 *Thêlônin nômkama ma gol lo seleva ma valu vuli bêñ lôk gwasuñ ngwêk ma sôp kêkêlô lôk sôp bôsôk ma sôp thalalen lôk sôp mavi anôñ havin lôk alokwan ôv mavi lomaloma lôk nômkama lomaloma epesañ hathak bok elepañ yakik lo alokwan valuseleñ bêñ lôk aen ma aen mayav lôk valu kêdêkêdê bêñbêñ atu ba ethak elav unyak mavi hathak

13 lôk kamuñ vasiñ mavi ma nôm ôv mavi ma nôm êbôk ba ôv mavi lôk nôm ôv mavi epesañ hathak alokwan thôk lôk yak wain lôk nôm lênglêng lo plawa êbôk polom lôk wit eyañ ma bokmankao ma boksipsip ma bokhos lôk iniñ yeñ pik takatu ba êvôv lôk nê takatu ba êdô hamô ek nêñêm i vuli, thêlô ma nê lôk dahôlôñin.

14 “Ma nê eyabin nômkama nêñêm vuli takên tem nenañ nena, ‘Babilon, nômkama takatu ba lemavin lêk êv i vé hêk o. Anêm nômkama mavi mavi lôk nômkama kêkêlô lôkthô lêk mi ba miñ hatôm ôpôm i esak lojbô ami.’

15 * “Ma nê takatu ba ewa valu bêñ hathak nômkama takatu ba Babilon êv vuli ma tem nêkô ek anêñ vovañ ba nimiñ daim

16 *ma nedañ asêñ malêñ nena,

“ ‘Ai, ai, malak lôk athên bêñ, bôk ik kwêv kêkêlô mavi, bôsôk lo thalalen, ma ik léléyan gol lôk valu mavi ma kômkom hathak o,

17 *ma donjom nômkama kêkêlô bêñ êñ lêk mi kethen oyañ!’

“Ma nê bêñ yeñ ngwêk sapên lôk nê ethak yeñ lôk nê idum ku hamô yeñ lôk nê sapên atu ba idum ku valuseleñ hamô ngwêk tem nimiñ daim.

* 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sng 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: ALK 17:16 * 18:9: Ese 26:17; 27:30-35 * 18:11: Ese 27:36 * 18:12: Ese 27:12-13,22 * 18:15: Ese 27:31,36 * 18:16: ALK 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Ese 27:27-29 * 18:18: Ese 27:32

18 *Ma nêgê anêj atum yova ba nedañ nena, ‘Malak alê yañ hatôm Babilon? Ma mi.’

19 Thêlô ibi pik anêj vonjovañ hayô hamô leñjkadôk ba elañ asêj malêj nena,

“ ‘Ai, ai malak lôk athêj bêj. Yêlô atu ba awa yeñ ngwêk bôk avôv valu bêj hêk yani hathak anêj nômkama.

Ai, kethen oyañ ma lêk ngathiniñ.’

20 *Nê leñ, lemimmavi esak malain atu ba hapôm yani!

Avômalô mathen lôk aposel ma plopet, lemimmavi anôj.

Yani bôk habuliñ môlô ba intu

Wapômbêj hêv vovañ êj viyañ hadêj yani.”

21 *Ma añela lôklokwañ te hêv valu lôngôlôj bomañ te liñ ba habi halôk ngwêk ba hanañ,

“Malak lôk athêj bêj Babilon,

tem nimbi o lôk leñjmaniñ aêj iyom ba miñ hatôm nêpôm o esak loñbô ami.

22 *Yeñ beleñ lôk yeñ gita lo abin ma lavuak tem miñ hatôm nedañ esak loñbô êmô o ami.

Lôk nê takatu ba epesañ nômkama hatôm nêmo esak loñbô ami.

Ma valu êpôpêk nôm ma tem miñ pôk esak loñbô ami.

23 *Atum lam te tem miñ esañ deda esak loñbô ami.

Anyô lo avi tem miñ neja i esak loñbô ami.

Anêm nê ewa nômkama ek êv vuli bôk ewa athêj bêj hêk avômalô pik maleñj.

Oda hosau avômalô pik sapêj hathak anêm aloyak.

24 *Plopet lôk avômalô mathen ma avômalô pik nômbêj atu ba bôk ik vônô,

êj ma oda hongasô iniñ thalalen. Ba intu malain êj hapôm o.”

19

Avômalô leñ êbô Wapômbêj anêj athêj

1 Yôv ma yahalañô kaêk te hatôm avômalô bêj anôj vonjovañ anêj leñ ba enañ,

“Aleluya!

Alalôaniñ Wapômbêj iyom hatôm nêmo avômalô bulubiñ,

ma yani ma lôklokwañ lôk athêj lôkmañj anêj alañ.

2 *Ek malê nena yani halañô abô ba anêj abô ma avanôj ma thêthôj.

Yani hêv vovañ hadêj avi sek waliliñ atu ba hasau avômalô pik ek

nindum kambom lomaloma, ma hik anêj nê ku leñkadôk liñ.”

3 Hathak loñbô ma thêlô enañ, “Aleluya!

Anêj atum yova hathak ba hi wak nômbêj intu sapêj.”

4 Ma avaka 24 takatu lôk nômo lôkmala ayova atu êv yak halôk biñ ma êv yeñ hadêj Wapômbêj atu ba hamô anêj loñ hayabin avômalô. Ba enañ, “Avanôj. Aleluya!”

5 Ma abô halêm anêj loñ hayabin avômalô ba hanañ,

“Môlô atu ba Wapômbêj anêj nê ku lôk nê takatu ba ôkô ek yani,

ma nê athêj yaô lôk athêj bêj, môlô lôkthô nômbô alalôaniñ Wapômbêj.”

6 *Ma yahalañô vonjovañ bêj hatôm avômalô lubuñlubuñ hatôm nañ bêj halañ ba pôk ma hatôm kakalu lôklokwañ hik hamiñ ba halam,

“Aleluya,

lêk alalôaniñ Anyô Bêj Wapômbêj Lôklokwañ hayabin nômkama lôkthô!

7 *Boksipsip Nakaduñ anêj waklavôj enja avi lêk halêm

ba yanavi lêk hapôpêk i yôv.

Ba intu alalô nambô i ba leñjmaniñ ma nanêm athêj lôkmañj êndêj yani.

* 18:20: Lo 32:43; Ais 44:23; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13

* 18:23: Jer 7:34; 16:9; 25:10 * 18:24: Jer 51:49; ALK 17:6 * 19:2: Lo 32:43; ALK 6:10 * 19:6:

ALK 14:2 * 19:7: Ais 61:10; ALK 21:2

8 Sôp kékêlô thapuk mabuñ mavi bôk êv yôv hadêñ avi êñ ek ipuk.” Sôp kékêlô thapuk anêñ ôdôn nena avômalô matheñ iniñ ku mavi.

9 *Ma añela hanañ hadêñ ya nena, “Oto aêntêk: Nê takatu ba bôk elam i yôv ek nêyô nejan Boksipsip Nakaduñ anêñ waklavôn enja avi anêñ nôm nêmo lôk leniñmavi.” Vêm ma hanañ hadêñ ya nena, “Êntêk ma Wapômbêñ anêñ abô avanôn.”

10 *Ma yahêv yak hêk yani valuvi ek yanêm yeñ êndêñ yani. Ma doñtom yani hanañ hadêñ ya, “Dô! Ya anyô ku hatôm o lôk môlôviyan takatu ba ovaloñ abô atu ba Yisu hanañ bêñ. Wapômbêñ hathak hêv abô hadêñ plopet ek nenañ abô avanôn esak Yisu. Ba intu nêm yeñ êndêñ Wapômbêñ iyom.”

Anyô hayô hamô bokhos thapuk

11 *Ma yahayê leñ hakyav ba bokhos thapuk te hamiñ. Ma ôpatu ba hayô hamô ba elam nena “Anyô Hasopa Anêñ Abô” ma “Anyô Abô Avanôn”. Yani hathak hadum abô ba hik vovak thêthôn iyom.

12 *Yani madaluk hatôm atum dahalañ, ma anêñ wakadôk ma kiñ iniñ kuluñ bêñ anôn hamô. Athêñ te eto hêk yani ba anyô te miñ hayala ami, ma yanida iyom hayala.

13 *Yani hik kwêv daim te atu ba esoñ halôk thalaleñ. Yani anêñ athêñ nena, “Wapômbêñ Anêñ Abô”.

14 Ma nê vovak anêñ leñ ipuk sôp thapuk mabuñ mavi kékêlô ba ethak bokhos thapuk ba esopa yani evenyam.

15 *Ma biñ vovak ma te hale yani abôlêk ek injik vovak êndêñ avômalô pik. Yani tem eyabiñ thêlô esak anêñ lôklokwañ lôk anêñ kôm aen. Yani tem embak avômalô êtôm evak waiñ anôn pesa ek malê nena Wapômbêñ Lôklokwañ lañaña kambom.

16 *Ma anêñ kwêv daim anêñ vavuñ ma eto athêñ hayôhêk aêntêk, “Kiñ iniñ Kiñ ma nê bêñbêñ iniñ Anyô Bêñ.”

17 *Ma yahayê añela te hamiñ wak ba halam kaêk lôklala ba hanañ hadêñ menak nômbêñ atu ba eyovak even lenlêvôn nena, “Wapômbêñ hapôpêk nômbêñ ba nôlêm nosak doñtom

18 ek oñgwañ kiñ lôk nê vovak laik ma nê lôklokwañ lo bokhos lôk nê takatu ba êyômô lôk avômalô lôkthô iniñ vathiap. Ma oñgwañ nê takatu ba êmô alañsi vibin lôk nê takatu ba alañsi mi ma nê bêñbêñ lôk nê yaônena iniñ vathiap.”

19 Ma yahayê alim bomañ atu lôk pik iniñ kiñ lôk iniñ nê vovak ethak doñtom ek nijik vovak êndêñ bokhos anêñ alañ lôk anêñ nê vovak.

20 *Ma evaloñ alim bomañ lôk plopet abôyañ. Plopet abôyañ bôk hadum lavôñiñ hathak alim bomañ anêñ lahavin ba hasau avômalô takatu ba ewa alim bomañ anêñ lêlêyañ ba êv yeñ hathak anêñ dahô atu ba epesañ. Êñ ma ibi plopet abôyañ lôk alim bomañ halôk atum kasukthôm atu ba hathañ hathak atum valu solpa.

21 Ma ik nê vovak vi atu ba êmô denañ vônô hathak biñ vovak atu ba hale ôpatu ba hayô hamô bokhos abôlêk. Ma menak sapêñ eyañ iniñ vathiap ba leniñviyak.

20

Sadañ hamô koladôn hatôm sondabêñ 1,000

1 *Ma yahayê añela te halôk anêñ malak leñ ba halêm. Yani hawa Viv abôlêk atu anêñ vovaleñ lôk havalon yak sen bêñ te hêk yani bañ.

2-3 *Ma havalon Wa bomañ bêñ atu loñ. Wa êñ ma umya bôsêbôk atu ba anêñ athêñ nena Sadañ, yani ma ngôk iniñ anyô bêñ. Ba hakak va lo bañ loñ ba habi halôk Viv atu ma

* 19:9: Mat 22:2 * 19:10: Ap 10:25-26; ALK 22:8-9 * 19:11: Sng 96:13; Ais 11:4; ALK 1:5; 6:2

* 19:12: Dan 10:6; ALK 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sng 2:9; ALK 1:16;

14:20 * 19:16: ALK 17:14 * 19:17: Ese 39:17-20 * 19:20: ALK 13:12-17; 20:10 * 20:1: ALK

9:1 * 20:2-3: Stt 3:1; ALK 12:9

hik abôlêk sin ma hakak loj ba hamô hatôm sondabêñ 1,000 ek miñ yani esau avômalô pik esak lojbô ami ende deba êtôm sondabêñ 1,000 atu anêñ dan am. Vêm ma Wapômbêñ tem nêm yani ende yain ba êmô bidonña iyom.

4 *Ma yahayê nê bêñbêñ iniñ loj eyabiñ avômalô lôk nê takatu ba êmô loj êñ ba Wapômbêñ hêv lôklokwan hadêñ thêlô ek nedañô abô. Ma yahayê avômalô dahôlôñiñ takatu bôk enañ abô hathak Yisu lôk evalonj Wapômbêñ anêñ abô loj ba intu edabêñ leñselo kisi. Thêlô miñ êv yeñ hathak alim bomañ lôk anêñ dahô atu ba epesañ lôk miñ ewa anêñ lêlêyañ hêk luvôñiñ lôk bahenjiñ ami. Ma thêlô iviyô ba ewa lôkmala hathak lojbô ba eyabiñ pik haviñ Kilisi hatôm sondabêñ 1,000.

5 Waklavônj êñ ma avômalô iviyô ba ewa lôkmala anêñ mônj. Ma nê ñama vi ma tem miñ nimbiyô ami denañ ende deba sondabêñ 1,000 atu anêñ dan am.

6 *Nê takatu ba iviyô ba ewa lôkmala hamônj tem nêmo mavi lôk nêmo mathenj. Ñama haveñ yam miñ hatôm imbuliñ thêlô dokte ami, milôk. Ma tem nimbitak Wapômbêñ lo Kilisi iniñ nê êbôk da ba neyabiñ pik imbiñ Kilisi êtôm sondabêñ 1,000.

Sadañ hêv yak

7 Sondabêñ 1,000 anêñ dan, ma tem nedate koladôn abôlêk vê ek Sadañ ende yainj.

8 *Ma yani tem ni pik sapêñ ek esau avômalô lodôn lodôn ek isup i esak donjom ek nijik vovak. Thêlô hatôm thathe ñgwêk ba thêlônij athênj nena Gok lo Magok.

9 *Ma Sadañ lôk anêñ nê vovak i pik sapêñ ba ekalabu avômalô mathen hêk malak atu ba Wapômbêñ lahaviñ sinj. Ma donjom atum halôk anêñ leñ ba hathañ i thô.

10 *Êñ ma ibi Sadañ atu ba bôk hasau avômalô halôk kasukthôm atu ba hathañ hathak atum valu solpa. Loj êñ bôk ibi alim bomañ lôk plopet abôyañ halôk yôv. Thêlô tem neja vovañ êtôm wak lo bôlôvônj nômbêñ intu sapêñ.

Anyô Bêñ hadum abô

11 Ma yahayê Anyô Bêñ hayô hamô anêñ balê kinj thapuk mavi atu ba hathak hamô ek hayabiñ avômalô pik sapêñ. Ma pik lo leñ êsôv ek yani ba i. Ba iniñ loj mi.

12 *Ma yahayê nê ñama sapêñ, nê lôk athênj bêñ lôk nê athênj mi, imiñ habobo Anyô Bêñ anêñ loj hayabiñ avômalô. Ma ekyav kapya doho vê. Ma ewa kapya yanja ba ekyav haviñ ba kapya êñ ma kapya lôkmala. Ma Anyô Bêñ hadum abô hathak nê ñama hathak iniñ kobom takatu ba bôk eto hêk kapya doho atu lêk ekyav hamônj.

13 *Ma ñgwêk hêv nê ñama takatu ba êmô yani kapô ba i. Ma Ñama lôk Ñama iniñ loj thai êv nê ñama takatu ba êmô thai kapô ba i. Ma sapêñ i ek Anyô Bêñ indum abô esak thêlônij kobom takatu ba bôk idum.

14 Ma Wapômbêñ habi kobom Ñama lôk Ñama iniñ loj halôk atum atu ba hathañ hêk hatôm kasukthôm. Atum kasukthôm êñ ma ñama haveñ yam.

15 Avômalô takatu ba miñ êpôm iniñ athênj hêk kapya lôkmala atu ami ma ibi thêlô halôk atum kasukthôm êñ.

21

Jelusalem lukmuk

1 *Ma yahayê pik lo leñ bô ele i liliñ ma pik lo leñ lukmuk ibitak êk. Ma ñgwêk mi haviñ.

2 *Ma yahayê unyak mathen Jelusalem lukmuk halêm anêñ Wapômbêñ anêñ leñ ba epesañ yani hatôm avi hik nômkama mavi ek enja anyô.

* 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; ALK 13:17 * 20:6: ALK 1:6 * 20:8: Ese 38:2,9,15-16 * 20:9: 2Kinj 1:10 * 20:10: Sng 11:6; ALK 19:20; 21:8 * 20:12: Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; ALK 13:8 * 20:13: Lom 2:6; 1Pi 1:17; ALK 2:23; 22:12 * 21:1: Ais 65:17; 2Pi 3:13 * 21:2: Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; ALK 3:12 * 21:3: Wkp 26:11-12; Ese 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16

3 *Ma yahalaŋô abô bêŋ halêm anêŋ Anyô Bêŋ anêŋ loj hayabiŋ avômalô ba hanaŋ nena, “Lêk Wapômbêŋ hamô haviŋ avômalô ba tem yani êmô imbiŋ thêlô. Tem thêlô nimbitak yani anêŋ avômalô ma Wapômbêŋ da tem êmô imbiŋ thêlô ba imbitak thêlônin Wapômbêŋ.

4 *Yani tem esav thêlô maleŋin thôk sapêŋ vê. Ba ŋama lo asêŋ malêŋ ma kapôlôŋin malainj lôk vovaŋ tem miŋ êmô ami ma mi ek malê nena kobom bô takêŋ lêk hi ba mi.”

5 *Ma ôpatu ba hamô loj hayabiŋ avômalô hanaŋ nena, “Ondaŋô! Yahapesaŋ nômkama sapêŋ habitak lukmuk!” Êŋ ma yani hanaŋ nena, “Abô êntêk ma abô avanôŋ ek avômalô nênemimbiŋ ba intu oto êndôk kapy.”

6 *Ma yani hanaŋ hadêŋ ya, “Lêk yôv! Ya anyô môŋ lôk haveŋ yam haviŋ. Môŋ anôŋ ma yahamô ma nômkama sapêŋ anêŋ daŋ ma tem yamô aêŋ iyom. Avômalô lôkthô atu ba ethakmunin ma tem yanêm ŋaŋ atu ba hêv lôkmala anêŋ onaŋ ek ninum ma anêŋ vuli mi.

7 *Ôpatu ba lavidonj ba miŋ hêv yak ami ma tem enja nômkama takêntêk. Lôk tem yambitak anêŋ Wapômbêŋ ma yani imbitak yenaŋ okna.

8 *Ma donjom ŋê êkô ba etak iniŋ êvhaviŋ lôk ŋê êvhaviŋ ami ma ŋê idum sek ôvathek anôŋ lôk ŋê ik anyô vônô lôk ŋê idum sek walilin ma ŋê siniŋ ma ŋê êvhaviŋ ngôk lôk ŋê abôyaŋ, thêlô sapêŋ tem iniŋ atum kasukthôm atu ba hathaŋ hathak valu vovaŋ solpa. Êŋ ma ŋama yaŋ haveŋ yam.”

9 Ma aŋela bahenji ba lahavuju takatu ba bôk ewa kabum malainj bêŋ anêŋ daŋ bahenji ba lahavuju takatu te halêm hanaŋ hadêŋ ya nena, “Ôlêm ek yaŋgik avi lukmuk atu ba Boksip-sip Nakaduŋ tem enja thô êndêŋ o.”

10 *Êŋ ma Lovak Matheŋ hakôk ya liŋ ba aŋela atu hawa ya ba hi dumlolê daim bêŋ te ma hik unyak matheŋ Jelusalem atu ba hamô haviŋ Wapômbêŋ halôk ba halêm thô hadêŋ ya.

11 *Malak êŋ habi Wapômbêŋ anêŋ deda lôkmaŋin loj. Ma habi kêdêkêdê hatôm valu mavi anôŋ te anêŋ athêŋ nena jaspâ ba mabuŋ anôŋ hatôm liyali.

12 *Ma anêŋ badêŋ ma lôklokwaŋ ba daim kambom lôk abôlêk lauminj ba lahavuju. Ma aŋela lauminj ba lahavuju eyabiŋ badêŋ abôlêk tomtom. Ma Islael iniŋ ôdôŋ lauminj ba lahavuju iniŋ athêŋ eto hêk badêŋ abôlêk takêŋ tomtom.

13 Badêŋ abôlêk lokwaŋlô hêk loj wak hathak, ma lô hêk loj wak halôk ma lô hêk vi ba vi.

14 Ma badêŋ anêŋ landin ma valu lauminj ba lahavuju haminj ba Boksip-sip Nakaduŋ anêŋ aposel lauminj ba lahavuju iniŋ athêŋ hayôhêk.

15 *Ma aŋela atu ba hanaŋ abô haviŋ ya hawa kôm êv dôŋ epesaŋ hathak gol ek nêŋ dôŋ ek malak anêŋ daim lôk anêŋ badêŋ lôk anêŋ abôlêk.

16 Ma malak êŋ anêŋ daim lôk bidonj hatôm donjom iyom. Ma aŋela hawa anêŋ kôm ba hêv dôŋ hathak malak anêŋ daim ba bidonj ba tibum sapêŋ ma lôkthô hatôm 12,000 stadia.*

17 Ma aŋela hêv dôŋ hathak malak anêŋ badêŋ ba anêŋ valaluk ma hatôm 144 kubit. Dôŋ êŋ ma aŋela anêŋ ma donjom anyô iniŋ dôŋ ma aêŋ iyom.*

18 *Malak anêŋ badêŋ epesaŋ hathak valu anêŋ athêŋ jaspâ, ma malak lôkthô epesaŋ hathak gol atu ba mabuŋ anôŋ hatôm liyali.

19 Ma malak anêŋ badêŋ landin ma valu bêŋbêŋ ba epesaŋ hathak valu lêlêyaŋ mavi mavi. Valu môŋ ma

* 21:4: Ais 35:10; 65:19; ALK 7:17 * 21:5: 2Ko 5:17 * 21:6: Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; ALK 1:8,17; 22:17 * 21:7: 2Sml 7:14; 1Sto 17:13; Sng 89:26-27 * 21:8: Mat 25:41; ALK 20:15; 22:15 * 21:10: Ese 40:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Ese 48:30-35 * 21:15: Ese 40:3; ALK 11:1 * 21:16: 12,000 stadia ma hatôm 2,200 kilomita. * 21:17: 144 kubit ma hatôm 65 mita. * 21:18: Ais 54:11-12

thalalen mabômabô ba anêj athên nena jaspâ, ma valu havenj yam ma bôsôk ba anêj athên nena sapaia, ma valu te lô ma lêlêyanj thapuk ba anêj athên nena aget, ma valu te ayova ma sanjek ba anêj athên nena emelal,

²⁰ ma valu te bahenji anêj lêlêyan ma thalalen ba anêj athên nena sadonikis, ma valu bahenji ba lahavute ma thalalen ba anêj athên nena konilian, ma valu bahenji ba lahavuju ma mayav ba anêj athên nena klisolait, ma valu bahenji ba lahavulô ma bôsôk ba anêj athên nena belil, ma valu bahenji ba lahavuva ma thalalen hayavônô ba anêj athên nena topas, ma valu laumij ma thapuk ba anêj athên nena klisoples, ma valu laumij ba lahavute ma bôsôk ba anêj athên nena haiasin ma valu laumij ba lahavuju ma bôsôk mabô ba anêj athên nena ametis. Thêlô epe-sanj badêj anêj landij hathak valu mavi takêj.

²¹ Ma badêj abôlêk laumij ba lahavuju tomtom ma epe-sanj hathak gwasuj thapuk dôndôj mavi te anêj ngwêk. Ma malak anêj lojôndê ma epe-sanj hathak gol mabuj hatôm liyali thapuk anôj.

²² Ma Anyô Bêj Wapômbênj Lôklokwanj Lôkthô anêj Ôdôj lôk Boksipsip Nakaduj thaïda intu loj êj anêj unyak mathenj ba intu mij yahayê unyak mathenj yanj ami.

²³ *Ma malak êj ma Wapômbênj anêj deda lôkmanjij habi hayô hêk ma Boksipsip Nakaduj hatôm anêj atum lam. Aêj ba intu wak lo ayôj mij ibi ami.

²⁴ *Avômalô pik sapêj tem nemben malak êj anêj deda. Ma pik inij kij lôkthô tem neja inij athênj lôkmanjij ba ini loj êj.

²⁵ *Bôlôvôj tem ênjêk loj êj ami ba intu badêj abôlêk tem abyanj iyom.

²⁶ Ma avômalô sapêj inij nômkama

lôkmanjij lomaloma lôk athênj bêj tem neja ba ini loj êj.

²⁷ *Ma donjom nôm lelaik lôk nê idum kobom ôvathek lôk nê enaj abôyanj mij hatôm nêyô malak êj kapô ami. Mi, nê takatu ba inij athênj hêk Boksipsip Nakaduj anêj kapya lôkmala iyom hatôm nêyô malak êj.

22

Nanj lôk alokwanj atu êv lôkmala

¹ *Êj ma anjela hik nanj atu ba hêv lôkmala thô hadêj ya. Nanj êj ma mabuj hatôm liyali ma anêj onaj hêk Wapômbênj lo Boksipsip Nakaduj inij loj eyabij avômalô.

² *Ma nanj êj halanj hasopa malak êj anêj lojôndê bêj malêvôj. Nanj êj anêj danj luvu ma alokwanj atu ba hêv lôkmala hamij ba hik anêj va hatôm ayôj lôkthô. Sondabênj te ma hik anôj hatôm bôlôj laumij ba lahavuju. Ma anêj nanj hathak hadum avômalô lodôj lodôj sapêj inij lijij mavi.

³ Ma malainj atu ba bôk hapôm pik sapêj hadêj bôsêbôk ba Adam lo Ewa idum kambom ba êv yak ma tem mij imbitak esak lojbô ami.

Wapômbênj lôk Boksipsip Nakaduj inij loj eyabij avômalô hamô loj êj ba anêj nê ku tem nênem yenj êndênj yani.

⁴ *Tem thêlô nêgê yani thohavloma lôk anêj athênj ênjêk thêlô luvôjij.

⁵ *Bôlôvôj mi hêk loj êj ek malê nena Anyô Bêj Wapômbênj da hamô hatôm thêlônij deda. Aêj ba atum lam lôk wak inij ku mi. Ma wak nômbênj intu sapêj ma avômalô loj êj tem nêmo êtôm kij ba neyabij loj êj.

Yisu tem êlêm kethen

⁶ *Ma anjela hananj hadêj ya, "Abô takêntêk ma abô avanôj ek nênemimbij. Ma Anyô Bêj Wapômbênj atu ba hêv anêj Lovak Mathenj hadêj anêj plopet, yani hêv anêj anjela ek injik nôm atu ba

* **21:23:** Ais 60:19-20; ALK 22:5 * **21:24:** Ais 60:3,5 * **21:25:** Ais 60:11 * **21:27:** Ais 52:1; Ese 44:9; 1Ko 6:9-10 * **22:1:** Ese 47:1 * **22:2:** Stt 2:9; Ese 47:12; Jol 3:18; Sek 14:8 * **22:4:** Mat 5:8; ALK 3:12 * **22:5:** Dan 7:18,27; ALK 5:10; 20:6; 21:23,25 * **22:6:** ALK 1:1

tem imbitak kethenj thô êndênj anênj avômalô ku.”

7 *Ma Yisu hanañ nena, “Odanô! Tem yasôk kethenj. Ba ôpatu ba hêvhavinj abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk êñ, yani êñ êmô mavi.”

8 *Ya ma Jon atu ba yahalañô lôk yahayê nômm takêntêk. Ma yahalañô lôk yahayê yôv, ma yahêv yak halôk hêk añela atu ba hik nômm takênj thô hadênj ya valuvi ek yanêm yenj êndênj yani.

9 Ma donjom yani hanañ hadênj ya, “Dô! Ya anyô ku havinj o lôk môlôvianj plopet lôk avômalô lôkthô atu ba esopa kapya êntêk anênj abô. Nêm yenj êndênj Wapômbênj iyom.”

10 Ma yani hanañ hadênj ya nena, “Waklavônj lêk habobo ba miñ umbun abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk ênjêk loj kapô ami.

11 *Ôpatu ba hadum kambom, yani tem indum kambom thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom lelaik, yani tem indum kobom lelaik thêthô. Ma ôpatu ba hadum kobom thêthônj, yani tem indum kobom thêthônj thêthô. Ma ôpatu ba hamô mathenj, yani tem êmô mathenj thêthô.”

12 *Ma Yisu hanañ nena, “Odanô! Tem yasôk kethenj ba yanêm vuli viyanj êndênj avômalô sapênj êtôm nômm takatu ba idum.

13 *Ya anyô môñ ba anyô havenj yam havinj. Môñ anônj ma yahamô ma nômkama sapênj anênj danj ma tem yamô aênj iyom. Ya ma nômkama sapênj anênj ôdônj lôk nômkama sapênj anênj danj.

14 *Nê takatu ba ithik iniñ sôp ma nêmmô mavi ek malê nena thêlô hatôm nejanj alokwanj atu ba hêv lôkmala anênj va ma nimbitak nêyô malak anênj badênj abôlêk ba ini kapô.

15 Ma donjom nê takatu ba iniñ kobom hatôm avunj lôk nê siniñ lôk nê sek lôk nê ik anyô vônô lôk nê êvhavinj ngôk lôk nê lenjinhavinj nenanj abôyanj ba idum hi thêthô, thêlô sapênj tem nêmmô malak êñ anênj badênj viyanj.

16 *“Ya ma Yisu. Yahêv yenanj añela ek nêmm abô êntêk êndênj môlô ek avômalô ôdônj takatu ba êvhavinj. Ya ma Devit anênj ôdônj anênj su lukmuk lôk anênj lim. Ya ma vulinj daminj atu ba habi deda bênj.”

17 *Ma Lovak Mathenj lôk Boksipsip Nakadun anênj avi lukmuk atu ba tem thai neja i enañ nena, “Ôlêm.”

Ma avômalô takatu ba elañô abô êntêk ma lôkthô enañ nena, “Ôlêm.”

Opalêla takatu ba ethakmunin ma nêlêm. Ma thêlô lenjinhavinj ninum ñañ atu ba hêv lôkmala ma nêlêm ninum ñañ lôkmala atu ba anênj vuli mi.

Jon hanañ abô balabun

18 *Yahanañ lôklokwanj hadênj avômalô lôkthô atu ba elañô abô plopet takatu ba hêk kapya êntêk nena anyô te hatak abô yanja hayôhêk kapya êntêk loj, ma tem Wapômbênj nêmm malainj atu ba hêk kapya êntêk viyanj êndênj yani.

19 Ma aênj iyom ma anyôla hêv abô plopet bute vê hêk kapya êntêk, ma Wapômbênj tem nêmm yani vê ênjêk alokwanj atu ba hêv lôkmala anênj va lôk unyak mathenj atu ba enañ hêk kapya êntêk.

20 *Yisu da hik abô takênj loj nena, “Avanônj binj, tem yasôk kethenj.”

Anyô Bênj Yisu ôlêm! Avanônj.

21 Anyô Bênj Yisu anênj wapôm êmô imbinj avômalô mathenj lôkthô. Avanônj.

* 22:7: ALK 1:3 * 22:8: ALK 19:10 * 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; ALK 2:23
 * 22:13: Ais 44:6; ALK 1:8,17; 21:6 * 22:14: Stt 2:9; 3:22 * 22:16: Nam 24:17; Ais 11:1,10; Lom 1:3; ALK 2:28; 5:5 * 22:17: Ais 55:1; ALK 21:6 * 22:18: Lo 4:2; 12:32 * 22:20: Mat 24:30-31; 1Ko 16:22